

HANDBOUND
AT THE

UNIVERSITY OF
TORONTO PRESS

LL
M5175B

Philippi Melanthonian

42

3 196

3

PHILIPPI MELANTHONIS

OPERA

QUAE SUPERSUNT OMNIA

POST

CAROL. GOTTL. BRETSCHNEIDERUM

EDIDIT

HENRICUS ERNESTUS BINDSEIL.

30629
27/11/93.

VOLUMEN XVIII.

HALIS SAXONUM

APUD C. A. SCHWETSCHKE ET FILIUM.
(M. BRUHN SLESVICENS.)

1852.

UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARY

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN

ANN ARBOR, MICHIGAN

1950

1950

1950

UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARY

ANN ARBOR, MICHIGAN

1950

1950

1950

1950

1950

VOLUMEN XVIII.

LIBRI PHILIPPI MELANTHONIS

IN QUIBUS AUCTORES CLASSICOS AUT ENARRAVIT AUT
INTERPRETATUS EST.

(CONTINUATIO.)

Q.

INTERPRETATIO LATINA OPERIS PTOLEMAEI.

- XLVII. INTERPRETATIO OPERIS QUADRIPARTITI CLAUDII PTOLEMAEI DE PRAE-
DICATIONIBUS ASTRONOMICIS.

R.

INTERPRETATIO LATINA ET ENARRATIO OPERUM HOMERI.

- XLVIII. INTERPRETATIO ALIQUOT LOCORUM ILIADOS HOMERI.
XLIX. INTERPRETATIO ALIQUOT LOCORUM ODYSSEAE HOMERI.
L. SCHOLIA IN BATRACHOMYOMACHIAN HOMERI.
LI. INTERPRETATIO ET ENARRATIO LOCI EX HYMNO HOMERICO IN HERMEN.

S.

ENARRATIO ET INTERPRETATIO LATINA OPERIS HESIODI.

- LII. ENARRATIO HESIODEI POEMATIS INSCRIPTI OPERA ET DIES.
LIII. INTERPRETATIO ALIQUOT LOCORUM HESIODEI POEMATIS INSCRIPTI
OPERA ET DIES.

T.

INTERPRETATIO LATINA DUORUM LOCORUM EX SOPHOCLE.

- LIV. INTERPRETATIO DUORUM LOCORUM EX SOPHOCLIS TRAGOEDIIS.

U.**INTERPRETATIO LATINA DUODEVIGINTI TRAGOEDIARUM EURIPIDIS.**

- LV. INTERPRETATIO HECUBAE EURIPIDIS.
 LVI. INTERPRETATIO ORESTIS EURIPIDIS.
 LVII. INTERPRETATIO PHOENISSARUM EURIPIDIS.
 LVIII. INTERPRETATIO MEDEAE EURIPIDIS.
 LIX. INTERPRETATIO HIPPOLYTI CORONATI EURIPIDIS.
 LX. INTERPRETATIO ALCESTIDIS EURIPIDIS.
 LXI. INTERPRETATIO ANDROMACHES EURIPIDIS.
 LXII. INTERPRETATIO SUPPLICUM EURIPIDIS.
 LXIII. INTERPRETATIO EURIPIDIS IPHIGENIAE IN AULIDE.
 LXIV. INTERPRETATIO EURIPIDIS IPHIGENIAE IN TAURIS.
 LXV. INTERPRETATIO RHESI EURIPIDIS.
 LXVI. INTERPRETATIO TROADUM EURIPIDIS.
 LXVII. INTERPRETATIO BACCHARUM EURIPIDIS.
 LXVIII. INTERPRETATIO CYCLOPIS EURIPIDIS.
 LXIX. INTERPRETATIO HERACLIDARUM EURIPIDIS.
 LXX. INTERPRETATIO HELENAE EURIPIDIS.
 LXXI. INTERPRETATIO IONIS EURIPIDIS.
 LXXII. INTERPRETATIO EURIPIDIS HERCULIS FURENTIS.

V.**ARGUMENTUM ET SCHOLIA IN ARISTOPHANIS COMOEDIAM.**

- LXXIII. ARGUMENTUM ET SCHOLIA IN ARISTOPHANIS NUBES.

W.**INTERPRETATIO LATINA DUORUM LOCORUM MENANDRI.**

- LXXIV. INTERPRETATIO DUORUM LOCORUM MENANDRI.

X.**INTERPRETATIO LATINA IDYLLII THEOCRITI.**

- LXXV. INTERPRETATIO IDYLLII XIX. THEOCRITI.

LIBRI
PHILIPPI MELANTHONIS
IN QUIBUS AUCTORES CLASSICOS AUT ENARRAVIT AUT
INTERPRETATUS EST.

(CONTINUATIO.)

XLVII. PHIL. MEL. INTERPRETATIO OPERIS QUADRIPARTITI CLAUDII PTOLEMAEI DE PRAEDICATIONIBUS ASTRONOMICIS.

Claudius Ptolemaeus, Aegyptius, Pelusiensis, qui sub M. Aurelio Antonino floruit et observationes astronomicas instituit Alexandriae, unde et Alexandrinus a quibusdam appellatur, multos scripsit libros geographici, mathematici aliusque argumenti*), ex quibus h. l. duos tantummodo recensemus, quorum alterum Melanthon ipse edidit et interpretatus est, alterum ab alio editum et enarratum additis ipsius carminibus auxit.

*Μεγάλη σύνταξις τῆς ἀστρονομίας***), *Magna constructio* sive, ut Arabes vocant, *Almagestum*, continet demonstrationes de motibus siderum et universae sphaerae coelestis ratione, post observationes Aristylli, Timocharidis, Metonis, Euctemonis ac praecipue Hipparchi***). Hoc opus graece cum *Theonis*, Alexandrini, qui sub Theodosio seniore imperatore vixit, commentariis prodiit *Basileae 1538.* sic inscriptum:

ΚΛ. ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΒΙΒΛ. ΙΓ̄ ΘΕΩΝΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ
ΕΙΣ ΤΑ ἌΓΓΛΑ ὙΠΟΜΝΗΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛ. ΙᾹ

Claudii Ptolemaei Magnae Constructionis, Id est Perfectae coelestium motuum pertractationis lib. XIII. Theonis Alexandrini in eosdem Commentariorum lib. XI. Basileae apud Ioannem Walderum, An. M. D. XXXVIII. — (In fine:) Ἐτυπώθη ἐν Βασιλείᾳ, ἀναλώμασι καὶ ἐπιμελείᾳ Ἰωάννου Βαλδέρον, ἔτι τῶ ἀπὸ τῆς ἐνσάουρου οἰκονομίας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, χριστιῶ πεντακοσιοστῶ τριακοστῶ ὀγδῶ, Μαιμακτιγιῶνος πρώτῃ. Fol. (7 foll. non num.: Simonis Grynaei praefatio ad Henricum VIII. Anglorum regem; 327 pagg. Ptolemaei opus; 1 pag. vac. Sequitur Theonis opus cum hoc proprio Indice:

ΘΕΩΝΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΟΥ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ ΜΕΓΑΛΗΝ ΣΥΝΤΑΞΙΝ
ὙΠΟΜΝΗΜΑΤΩΝ ΒΙΒΛ. ΙᾹ.

Theonis Alexandrini in Claudii Ptolemaei Magnam Constructionem Commentariorum lib. XI. Basileae apud Ioannem Walderum. (3 foll. non num., quorum ult. pag. vac.: Ioachimi Camerarii, horum commentariorum editoris, epistola nuncupatoria ad Amplissimum Senatorum Ordinem Reipublicae Norimbergensis; 425 pagg. Theonis commentarii, in quorum fine Clausula typogr. supra memorata legitur; ult. pag. vac.) †).

Huius operis Ptolemaei librum primum graece cum versione sua et commentariis *Erasmus Reinhold*, Salfeldensis, separatim edidit sic inscriptum:

Ptolemaei Mathematicae constructionis Liber primus graece et latine editus. Additae explanationes aliquot locorum ab Erasmo Rheinholt Salueldensi. (Haec sequitur Lufftii typogr. insigne, ad-

*) Huius auctoris operum catalogus integer invenitur in Fabricii bibliotheca graeca. Ed. 3. cur. Harles. Vol. V. p. 272 sqq., Schweigeri Handb. d. class. Bibliogr. T. I. p. 278 sqq., Hoffmanni Lex. bibliogr. T. III. p. 457 sqq.

**) Suidas s. v. *Πτολεμαῖος* hunc librum appellat: *Μέγας Ἀστρονόμος, ἤτοι Σύνταξις.*

***) Vide Fabricium l. l. p. 280.

†) Latine hoc Ptolemaei opus reddidit *Georgius Trapezuntius*, sed parum accurate. Haec versio prodiit Venetiis 1515. et 1528. Fol. et cum aliis Ptolemaei, Basileae 1541. Fol., et castigata ab *Erasmus Oswaldo Schreckenfuchsio* cum aliis Ptolemaei operibus Basileae 1551. Fol., Tubingae 1551. Fol., Parisiis 1556. 8. Editt. Venet. 1515., 1528. et Basil. 1551. Hoffmannus in Lex. bibliogr. Vol. III. p. 491. 502 sq. accuratius descripsit; Editt. Venet. 1515., Basil. 1541., Tubing. 1551., Paris. 1556. Fabricius l. l. p. 282 sq. affert; editionem Venet. 1525. ibidem memoratam errorem typhotetae esse Hoffmannus t. l. p. 502. affirmat.

scriptis utrinque litteris I. L.) *Wittebergae Ex Officina Iohannis Luft. Anno 1549. 8. 16^{1/2}* plagg. litt. graecis *A—P* sign. 8 foll. non num., 123 foll. num., 1 fol. non num. (fol. *A 1^b* Philippi Melanthonis novem disticha graeca; fol. *A 2—8* Erasmi Rheinholt Saluendensis epistola nuncupatoria ad Christophorum Caroloivicium a. 1549. in Paschate scripta; fol. *1^a—42^a* Κλαυδίου Πτολεμαίου μαθηματικῆς συντάξεως βιβλίον πρῶτον cum 9 scholl. graecis margin., fol. *42^b* Elenchus graecus eorum, quae in hoc libro I. Ptolemaei continentur; fol. *43^a* Σφάλματα seu corrigenda novem; fol. *43^b* vac.; fol. *44^a* continet hunc proprium interpretationis indicem: *Primus Liber Magnae Constructionis Ptolemaei*; fol. *44^b* Tetrastichon graecum Ptolemaei nomine inscriptum; fol. *45^a—123^a* Interpretatio libri I. Ptolem., interpositis et ipsius interpretis scholiis et multis ex Theonis commentario versis, praeterea multis annotationibus brevibus in margine adscriptis; fol. *123^a* in huius interpretationis calce pauca adiecit „Ad Lectorem studiosum”, promittens, se in proxima editione hanc iustitutam explicationem suam rudiorem perpoliturum et adiuncturum reliqua ex Theone, quae ad Ptolemaei sententiam penitus intelligendam aliquid momenti afferant; fol. *123^b* Melanthonis octo disticha latina; ult. fol. non num. facie 1. cont. 21 Errata; facie 2. vac.). Hic liber in Biblioth. acad. Halensi asservatur.

Huius libri edendi Melanthon mentionem facit in epistolis ad Fabricium d. Febr. 1549. et d. 10. Maii, ad Stigelium d. 31. Mart. et 18. Iun. et ad Camerarium d. 15. Maii eiusdem anni*), eumque amicis mittit. Unde fortasse aliquis coniciat, Melanthonem ipsum huius libri interpretem esse et Reinholdium sola scholia adiecisse; at eundem etiam interpretationis esse auctorem, ex hoc loco epistolae nuncupatoriae Reinholdii intelligitur: „Itaque quod faustum et felix sit studii publicis, inchoavi editionem optimi operis Ptolemaei, in quo doctrina de motibus coelestibus universa ex primis fundamentis extracta est. Ac nunc edidi primum librum, ut haec initia fiant familiaria discentibus, quae aditum ad reliquos libros faciunt. Utilissimum autem esse deduci iuventutem ad hos doctrinae fontes, non dubium est. Et quia iuniores nondum adsuefacti sunt ad graecam lectionem, addidi et latinam interpretationem qualemcumque, de qua veniam ab eruditis peto, ac opto, ut aliqui publicae utilitatis causa integram aliquando et luculentam interpretationem Ptolemaei edant. Illustravi et scholiis aliquot obscura membra, ut discentes adiuvarem. Totum hunc laborem spero et Deo gratum esse, et probaturos esse omnes sapientes.”

Melanthon huic libro, ut ex illa descriptione apparet, duo carmina addidit, vel potius tria, tetrastichon enim Ptolemaei nomine inscriptum, quod sine auctoris nomine interpretationi praefixum est, itidem a Melanthone esse adscriptum, mihi est verosimillimum. — Horum carminum primum a verbis *Ὅτι ἄπειρ βοιλής* incipiens, recusum est in Melanthonis Epigrammatis a Petro Vincentio editis (*Wittebergae 1563. 8.*) fol. S 3^a et inter eiusdem epistolae in huius Corp. Reform. Vol. VII. p. 405., quorum verba autem ab illo carmine, quod in Reinholdii libro legitur, his locis discrepant: versu 1. Corp. et Vinc. recte *τηγλή*, Reinh. *τηγλή* — eod. v. Reinh. et Vinc. *αἰθέριος*; Corp. *αἰθέριος* — v. 2. Reinh. et Corp. recte *κόσμον*; Vinc. *κόσμον* — v. 6. Reinh. et Vinc. recte *ἡδέ*; Corp. *ἡδε* — v. 9. Reinh. et Vinc. *ὡς σκηνῶν*; Corp. *σκηνῶν* (om. *ὡς*) — v. 16. Reinh. et Vinc. recte *ἔδειξε*; Corp. *ἔδραιξε* — v. 17. Reinh. et Vinc. *ἡδέ*; Corp. *ἡ δέ* — v. 18. Reinh. et Corp. recte *μελέτη*; Vinc. *μελέτι*.

Tetrastichon graecum, cuius modo mentionem feci, hoc est:

ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ.

Οἶδ' ὅτι θνητὸς ἔσθην, καὶ ἐσθ' ἄμερος, ἀλλ' ὅτ' ἂν ἄστρων
 ἰγνέω κατὰ νοῦν ἀμφιδρόμους ἑλικας,
 οὐκέτ' ἐπιψάω γαίης ποσὶν, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ
 Ζητὴ διοτρεφέτος πίμπλαμαι ἀμβροσίης.

Hoc in Epigrammatum Mel. collectionibus non inveni.

Tertium carmen latinum, quod in illius libri calce exstat, a verbis „Non ferri casu pulcherrima corpora mundi” incipiens, reperitur etiam in Mel. Epigrammatis a Grathusio collectis (*Wittebergae 1560. 8.*) fol. F 7^b, apud Vincentium l. l. fol. F 8^b—G 1^a et in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 578. nr. 193., his verbis inscriptum: De motu astrorum in Theoricis Planetarum. Hoc, Vincentio teste, a Melanthone iam a. 1542. compositum est. Quatuor autem libri, qui hoc carmen continent, his locis inter se differunt: v. 6. Reinh., Grath., Vinc. *tempestive*; Corp. *tempestivo* — v. 10. Reinh., Vinc. et Corp. *iuvant*; Grath. *iuvat* — v. 15. Reinh. *exiget*; Grath., Vinc. et Corp. *exigit*.

Alterum Ptolemaei opus hic imprimis memorandum, est *Τετρούβιβλος σύνταξις μαθηματικῆ*, *Quadrupartitum opus sive quatuor libri de apotelesmatibus et iudiciis astrorum, ad Syrum*. Hoc graece primum *Iouchimus Camerarius* cum versione sua duorum priorum librorum et praecipuorum e reliquis locorum una cum Ptolemaei *Κάρηω* s. *Centiloquio*, i. e. centum aphorismos astrologicos complectente, a. 1535. edidit atque sic inscripsit:

*) Vide huius Corp. Reform. Vol. VII. p. 344. nr. 4499.; p. 403. nr. 4530.; p. 357. nr. 4509., p. 417. nr. 4547.; p. 406. nr. 4533.

Hoc in libro nunquam ante typis aeneis in lucem edita haec insunt.

ΚΛΑΥΔΙΟΥ πτολεμαίου ηηλουσειώς τετραβιβλος σύνταξις, πρὸς Σύρον ἀδελφόν. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ καρπός, πρὸς τὸν αὐτὸν Σύρον.

Claudij Ptolemaei Pelusiensis libri quatuor compositi Syro fratri. Eiusdem fructus librorum suorum, siue Centum dicta, ad eundem Syrum. Transductio in linguam Latinam librorum Ptolemaei duum (sic) priorum et ex alijs praecipuorum aliquot locorum, Ioachimi Camerarij Pabergensis. Conuersio Centum dictorum Ptolemaei in Latinum Iouiani Pontani. Annotatiunculae eiusdem Ioachimi ad libros priores duos iudiciorum Ptol. Matthaci Guarimberti Parmensis opusculum de radijs et aspectibus planetarum. Aphorismi Astrologici Ludouici de Rigijs ad patriarcham Constantinopolitanum. Norimbergae. M. D. XXXV. — (In fine:) Norimbergae apud Ioannem Petreium. Anno M. D. XXXV. 4. 44½ plagg., quarum primae 1½ non sign., 15 seqq. litt. gr. α—ν, ο, π, 28 seqq. litt. lat. a—y, aa—ff sign. sunt; 6 foll. non num., 59 foll. num., 1 fol. alb., 3 foll. non num., 1 fol. alb., 84 foll. num., 24 foll. non num. (fol. 1^b Camerarii epigramma graecum [9 disticha] εἰς τὴν δ'βιβλον σύνταξιν Κλαυδίου πτολεμαίου; fol. 2^a—5^a Camerarii epistola nuocupatoria ad Albertum Marchionem Brandenburgensem, e Norico Cal. Sext. 1535. scripta; fol. 5^b—6^b Tabulae tres astronom. graecae; fol. 1^a—55^a Κλαυδίου Πτολεμαίου μαθηματικὴ τετραβιβλος σύνταξις graece; fol. 55^b—59^b Κλαυδίου Πτολεμαίου βιβλίον ὁ καρπός graece; seq. fol. album. Haec sequitur interpretatio latina hoc proprio titulo ornata:

Cl. Ptolemaei Librorum de Iudicijs Astrologicis quatuor, duo priores conuersi in linguam Latinam à Ioachimo Camerario Pabergense. Annotatiunculae in eosdem. Aliquot loci translati de tertio et quarto libro Ptolemaei, per eundem Camerarium. Haec tituli verba sequitur Camerarii epigramma lat. [9 disticha]. Seqq. 2 foll. non num. cont. Camerarii epistolam nuncupat. ad Io. Wilhelmum a Loubenburg Dominum ac Praesidem arcis Waldegk, Cal. August. 1535. scriptam; seq. fol. album; seqq. foll. num. 1—32 Camerarii versio lat. duorum priorum librorum operis mathem. Ptolemaei de iudicijs, et duorum locorum tertii libri, scil. de genesis figuris constituenda, et de comperienda parte horoscopi, atque duorum locorum quarti, nempe: de fortuna honorum et dignitatis, et de temporibus distinguendis. fol. 33^a—37^a Ioviani Pontani versio lat. Centum dictorum Ptolemaei (conf. infra p. 9 sq. notam †); fol. 37^b—40^a Corrigenda in praeced. textu graeco Operis Ptolem. de iudicijs; fol. 40^b—43^b Annotatiunculae Camerarii in conuersos a se duos libros priores iudiciorum Ptolemaei; fol. 44—71. Matth. Guarimberti Parmensis de radiis et aspectibus Planetarum; fol. 72^a—84^a Aphorismi astrologici Ludouici de Rigijs ad patriarcham Constantinopolitanum; fol. 84^b vac.; seqq. 24 foll. non num. continent integram versionem latinam duorum librorum posteriorum Operis Ptolemaei de iudicijs, ex veteri translatione desumptam). — Ult. pag. vac.). Hic liber, quem ex Biblioth. acad. et senat. Lips. in*

*) Huic veteri translationi duorum librorum posteriorum praemissa est haec praemonitio ad Lectorem: „Hosce duos posteriores libros, cum Camerarius priores tantum vertendos suscepit, ex veteri translatione hic adicere voluimus Lector, quum propter eos, qui in Graecis nondum sine cortice nare didicerunt, ne de opere imperfecto conqueri possint, tum vero etiam propter eos, quibus videre lubet, quid intersit inter doctum interpretem, autorem e sua lingua vertentem, et inter barbarum, e barbara lingua, hoc est, Arabica, transferentem. In quorum gratiam etiam eos locos, quos Camerarius ex iisdem transtulit, in margine notauimus. Porro vetus translatio, qualis qualis est, rem ipsam, de qua agitur, cum doceat, non est cur eam abiciamus, nulla dum elegantiore extante.” — Haec vetus interpretatio Aegidii Tebaldini esse videtur, quoniam cum illa Firmici Materni Astronomicis illico laudandis adiuncta omnino congruit. Exstant enim duae multo antiquiores τοῦ τετραβιβλου Ptolem. interpretationes latinae, quarum altera sic est inscripta:

Liber Quadrupartiti Ptolemaei id est quattuor tractatum: in radicanti discretionem per stellas de futuris et in hoc mundo constructionis et destructionis contingentibus cuius in primo tractatu sunt 24 capitula. incipit. — (In fine:) Liber Ptolemaei quattuor tractatum: cum centiloquio eiusdem Ptolemaei: et commento Huly: feliciter finit. Impressum in Venetijs per Erhardum raldolt de Augusta. Die 15. mensis Ianuarii. 1484. 4. (vid. Hoffmanni Lex. bibliogr. T. III. p. 503 sq.).

Altera Aegidii Tebaldini versio, qua interpres versionem potissimum hispanicam iussu Alphonsi, Castellae regis, ex arabico idiomate adornatam, exprimere studebat, adeo barbara, ut vix latina dici mereatur, sic est inscripta:

Liber quadrupartiti Ptolemaei. — Centiloquium eiusdem. — Centiloquium hermetis. — Eiusdem de stellis bebenijs. — Centiloquium bethem. et de horis planetarum. — Eiusdem de significatione triplicitatum ortus. — Centum quinquaginta propositiones Almansoris. — Zabel de interrogationibus. — Eiusdem de electionibus. — Eiusdem de temporum significationibus in iudicijs. — Messahattach de receptionibus planetarum. — Eiusdem de interrogationibus. — Epistola eiusdem cum duodecim capitulis. — Eiusdem de reuolutionibus annorum mundi. — (In fine p. 152^a:) Venetijs per Bonetum locatellum: impensis nobilitis viri Octauiani scoti cuius Modoetiensis. M. CCCC. LXXXIII. 1^m. Kalendas Ianuarius. Infra insigne typogr. est. Fol. (2 foll. non num. praefixa, 152 foll. num.) vid. Hoffmann. l. l. p. 504.

Alia editio sic inscripta:

Quadrupartitum Ptolemaei. — Centiloquium eiusdem. — Centiloquium Hermetis. — Centiloquium Bethem etc. Venetijs sumptibus haeredum Octauiani Scoti et Sociorum MDXIX. Fol. (vide Hoffmann. l. l.)

manibus teneo, brevius describitur etiam in l. Die Merkwürdigkeiten der Königl. Biblioth. zu Dresden Tom. III. p. 151., in Freytagii Adparatu litterar. Tom. III. p. 721 sqq. et in Hollmanni Lex. bibliogr. Tom. III. p. 489.

Camerarii versio latina duorum priorum Ptolemaei librorum recusa est in his libris:

1. *Cl. Ptolemaei Pelusiensis Mathematici Operis Quadripartiti, in latinum sermonem traductio: Adiectis libris posterioribus, Antonio Gogava Graviens, interprete. Ad Clarissimum Principem Maximilianum Comitem Burens. Item, De Sectione Conica, Orthogona, quae parabola dicitur: Deque Speculo Vstorio, Libelli duo, hactenus desiderati: restituti ab Antonio Gogava Graviensi. Cum praefatione D. Gemmae Frisii, Medici et Mathematici clariss. Lovanii Apud Petrum Phalesium, ac Martinum Rotarium, Anno M. D. XLVIII. Mense Octobri. 4. 19 plagg., ult. pag. vac. Ille liber in Biblioth. acad. Halensi est.*

Haec editio repetita est Pragae a. 1610. 12. et Patavii 1658. 12. vid. Hoffmanni Lex. bibliogr. Tom. III. p. 504.

2. *Claudii Ptolemaei Pelusiensis Alexandrini omnia quae extant opera, praeter Geographiam, quam non dissimili forma nuperrime addidimus: summa cura et diligentia castigata ab Erasmo Oswaldo Schreckenfuchsio, et ab eodem Isagogica in Almagestum praefatione, et fidelissimis in priores libros annotationibus illustrata, quemadmodum sequens pagina catalogo indicat. Basileae. — (In fine:) Basileae, in officina Henrichi Petri, Mense Martio, Anno M. D. LI. Fol. (4 foll. non num., 447 pagg., in quibus inveniuntur etiam de iudiciis astrologicis, aut, ut vulgo vocant, quadripartitae constructionis libri quatuor, quorum priores duo a Ioach. Camerario latinitate donati sunt; in reliquis Schreckenfuchsio emendavit multa ad veterum exemplarium veritatem; adiecit etiam in loco graecas voculas et aliquando totas sententias, quo lectio fieret correctior et expeditior.)*
3. *Hieronymi Cardani Mediolanensis Medici et Philosophi praestantissimi, in Cl. Ptolemaei Pelusiensis IIII de Astrorum Iudicijs, aut, ut vulgo uocant, Quadripartitae Constructionis, libros commentaria, quae non solum Astronomis et Astrologis, sed etiam omnibus philosophiae studiosis plurimum adiumenti adferre poterunt. Nunc primum in lucem aedita. Praeterea, Eiusdem Hier. Cardani Geniturarum XII, et auditu mirabilia et notatu digna, et ad hanc scientiam recte exercendam observatu utilia, exempla. Atque alia multa, quae interrogantibus et electionibus praecclare seruiunt, unaque a veris recte secernunt. Ac denique Eclipses, quam gravissima pestis subsecuta est, exemplum. Basileae. — (In fine:) Excudebat Basileae Henrichus Petri Mense Martio, Anno MDLIII. Fol. (10 foll. praefixa, 513 pagg. et 1 fol.) *).*

Haec editio recusa est Lugduni 1555. 8.

Alia editio prodiit sub hoc titulo:

Hieronymi Cardani in Cl. Ptolemaei de Astrorum Iudicijs, aut (ut vulgo appellant) Quadripartitae Constructionis Lib. IIII. Commentaria, ab Autore postremum castigata, et locupletata.

repetitio esse dicitur editionis a. 1493., cuius maxima pars recusa invenitur etiam in hocce libro:

Iulii Firmici Materni Iunioris Siculi V. C. ad Marortium Lottianum Astronomicõn Lib. VIII. per Nicolaum Prucknerum Astrologum nuper ab innumeris mendis vindicati. — His accesserunt: Claudii Ptolemaei Phe-tudiensis (sic) Alexandrini ἀποτελεσμάτων, quod Quadripartitum uocant, Lib. IIII De inerrantium stellarum significationibus Lib. I Centiloquium eiusdem. — Ex Arabibus et Chaldaeis: Hermelis uetustissimi Astrologi centum Aphoris. Lib. I Bethem Centiloquium. Eiusdem de Horis Planetarum Liber alius. Alman-soris Astrologi propositiones ad Saracenorum regem. Zahetis Arabis de Electionibus Lib. I Messahatah de ratione Circuli et Stellarum, et qualiter in hoc seculo operentur. Lib. I Omar de Natiuitatibus Lib. III Marci Manilii Poetae disertissimi Astronomicõn Lib. V Postremo, Othonis Bruufelsii de dif-finitionibus (sic) et terminis Astrologiae (libellus isagogicus. Basileae ex officina Ioannis Herragii, Mense Martio, Anno M. D. XXXIII. — (In fine:) Basileae per Ioannem Herragium Mense Martio, Anno M. D. XXXIII. Fol. (8 foll. non num., 214 et 143 pagg., 44½ foll. non num.) (In Biblioth. acad. Halensi.)

Alia huius libri editio, quae item Basileae per Io. Herragium 1551. Fol. prodiit, ab Hoffmanno Lex. bibliogr. Tom. III. p. 504. memoratur.

De illis duabus versionibus antiquioribus huius operis Ptolemaei Antonius Gogava in epistola nuncupatoria ipsius interpretationi illico laudandae praemissa hoc facit iudicium: „Auxit difficultatem (scil. huius operis Ptolemaei transferendi), quod ad aliorum translationes confugere integrum nobis non fuit, cum eae nullae sint praeter duas, non ex Graecorum fontibus, sed lacunis Arabum ad nos deductas, foedas sane illas et ineptas, ut reprehensione et crimine carere tempora nostra vix possent, si renatis artibus ac litteris oblini nos facibus et barbarie ista pateremur. Nec vero dictionis tantum horrore et putiditate quemvis potius, quam Ptolemaeum exprimunt, sed quo magis offendunt, sententiis diversae sunt, nec raro Ptolemaei placitis repugnantia adducunt, ac denique in errores etiam perducunt. Idque eo magis in posterioribus libris, quo difficiiores ii sunt et a rudimentis remotiores,” etc.

*) Haec Ed. in Biblioth. acad. Lips. asservatur.

His accesserunt, eiusdem Cardani, de Septem erraticarum Stellarum qualitatibus atque uiribus liber posthumus, ante non uisus. Geniturarum item XII. ad hanc scientiam recte exercendam observatio utilium, exempla. Item, Cunradi Dasyppodii, Mathematici Argent. Scholia et Resolutiones seu Tabulae in Lib. III. Apotelesmaticos Cl. Ptolemaei: Una cum Aphorismis eorundem Librorum. Denique breuis explicatio Astronomici Horologii Argentoratensis, ad ueri et exacti temporis inuestigationem exstructi. Basileae. — (In fine:) Basileae, ex officina Henricipetrina, Anno nostrae salutis recuperatae, CIO. IO. LXXIIX. Mense Septembri. Fol. (8 foll. praefixa, 838 pagg.; Dasyppodii libellus desideratur.).

Deinde hi commentarii recusi sunt inter *Cardani Opera*, edente *Carolo Sponio* (Lugduni 1663. 10 Tomi. Fol.) Tom. V. p. 93 sqq. *).

Huic expositioni Cardanus versionem latinam Ioach. Camerarii librorum priorum et Ant. Gogavae posteriorum ita addidit, ut quamque versionis particulam commentarius ad eam pertinens subsequatur.

De hac Camerarii interpretatione h. l. uberius diximus eam ob causam, quod Melanthonis interpretatio, ad quam nunc transimus, priori ex parte tanquam nova et correctior recensio illius possit iudicari **).

Haec Melanthonis editio et interpretatio eiusdem operis Ptolemaei sic inscriptae sunt:

ΚΛΑΥΔΙΟΥ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ ΠΗΛΑΟΥΣΙΩΣ ΤΕΤΡΑΒΙΒΛΟΣ σύνταξις, πρὸς Σύρον ἀδελφόν. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΚΑΡΙΟΣ, πρὸς τὸν αὐτὸν Σύρον.

Claudii Ptolemaei Pelusensis libri quatuor, compositi Syro fratri. Eiusdem Fructus librorum suorum, siue Centum dicta, ad eundem Syrum. Innumeris quibus hucusque scatebant mendis, purgati. Basileae, per Ioannem Oporinum. — (In fine:) Basileae, ex officina Ioannis Oporini, Anno Salutis humanae M. D. LIII. Mense Augusto. 8. 15½ plagg. litt. α—π (½ plag.) sign., 8 foll. non num., 229 pagg., 3 ult. pagg. non num. (fol. α 2^a—5^b Ioachimi [Camerarii] epistola nuncupatoria ad Albertum Marchionem Brandenburgensem etc. e Norico Cal. Sext. 1535. scripta; fol. α 6^a—8^a Tabulae astronomicae graecae; fol. α 8^b Ioachimi epigramma [9 disticha] εἰς τὴν τετραβιβλον σύνταξιν Κλαυδίου Πτολεμαίου; pag. 1—212. Κλαυδίου Πτολεμαίου τετραβιβλος σύνταξις; pag. 213—229. Κλαυδίου Πτολεμαίου βιβλίον ὁ καρπός; sequens pag. non num. solam clausulam typogr. continet; ult. fol. vac.

Hanc textus graeci editionem subsequitur latina eius interpretatio cum hoc proprio indice:

*Claudij Ptolemaei, de Praedictionibus Astronomicis, cui titulum fecerunt Quadrupartitum, Graece et Latine, Libri IIII. Philippo Melanthono interprete. Eiusdem Fructus librorum suorum siue Centum dicta, ex conuersione Iouiani Pontani. Basileae, per Ioannem Oporinum. 8. 17 plagg. litt. α—r sign., 269 pagg., 3 ult. pagg. non num. vacant **).* (pag. 3—9. Philippi Melanthonis epistola nuncupatoria ad Erasmus Eberum, Senatorem urbis Noribergae, a. 1553. mense Martio scripta; pag. 10—251. Claudii Ptolemaei mathematici, operis de Iudiciis Astrologicis libri quatuor, Philippo Melanthono interprete; pag. 252—269. Cl. Ptolemaei Centiloquium, siue centum sententiae, Io. Iouiano Pontano interprete †).

*) Haec Opera in Biblioth. acad. Halensi inveniuntur.

**) Quamquam autem Melanthonis duorum priorum librorum interpretationem tanquam correctiorem recensio interpretationis Camerarii iudicare liceat, tamen utriusque diversitas tanta est, ut Melanthonem illam versionem minime leuiter tantummodo mutasse, sed potius de nouo hos libros ex graeco, quamuis illam ubique respicientem traustulisse appareat. Quamobrem Harlesio assentiri non possum, qui in sua editione Bibliothecae graecae Fabricii Vol. V. p. 288. ubi hunc Melanthonis librum additamento accuratius recenset, inscriptionis uerbis „Melanthono interprete” haec addit „(qui duo poster. libr. vertit)”; non enim duos posteriores solos, sed etiam duos priores libros ipse vertit.

***) Haec Melanthonis editio et interpretatio, quae in Bibl. acad. Gotting., reg. Dresd. et in meis libris est, a Freytagio in Adpar. litterar. Tom. III. p. 726 sq. recensetur, breuius affertur in l. Die Merckwürdigkeiten der Königl. Biblioth. zu Drossden. Tom. III. p. 151 sq.

†) *Iouiani Pontani* (a. 1426. in urbe Cerreto in ducatu Spoleto nati, a. 1503. mortui, de quo conf. Nicéron's Nachrichten v. berühm. Gelehr. Tom. VIII. p. 321—330.) interpretationem latinam Centiloquii Ptolemaei Melanthon ex Camerarii editione recepit. Prodiit autem iam a. 1519. sic inscripta:

Centum Ptolemaei Sententiae ad Syrum fratrem a Pontano e graeco in latinum tralatae atque expositae. Eiusdem Pontani libri XIII. de Reb. coelestibus. Liber etiam de Luna imperfectus. — (In fine:) Venetiis in aedibus Aldi et Andreae Soceri, Mense Septembri M. D. XIX. 4. (301 foll. num., 19 foll. non num.) vid. Hoffmanni Lex. bibliogr. T. III. p. 504.

et cum versione operis quadrupartiti coniuncta in Editt. supra p. 5—8. laudatis a. 1519., 1533., 1535., 1551. et in Pontani Operibus, quae Venetiis a. 1518. 4. (3 Tomi), Basileae 1538. 4. (3 Tomi) et Basil. 1556. 8. (4 Tomi) prodierunt, quarum altera et tertia in Tom. III. eam continent. — Praeter hanc *Pontani* interpretationem duae aliae eiusdem Centiloquii existant, quarum altera antiquior ex arabico facta in editionibus operis quadrupartiti supra p. 5 sq. nota *) allatis *Venetiiis* 1483., 1493. Fol. et saepius prodit; altera recentior ex graeco a *Georgio Trapezuntio* facta prodit sic inscripta:

Claudii Ptolemaei centum Sententiae, interprete Georgio Trapezuntio. Lucae Gauricii oratio de inuentione, utilitate et laudibus Astronomiae. Romae per Valerium Doricum et Ludouicum fratres Brixianos. M. D. XL. 4.

Textus graecus huius libri ad editionem Ioachimi Camerarii quidem descriptus, at a tyothetarum mendis, quibus illa deformata fuerat, purgatus est. De Melanthonis interpretatione, quantum a Camerarii versione differat, supra p. 9. nota **) dixi. — Epistola nuncupatoria ad Ebnerum iam inter Mel. epistolas in huius Corp. Reform. Vol. VIII. p. 61 sqq. data est, a cuius verbis autem haec editio uno loco discrepat, nempe p. 62. lin. 36. Corp. exhibet: manifesto, haec autem Ed. (Select. Declamatt. Melanth. Tom. IV., in quo item legitur, ut in eius Ed. Argent. 1566. p. 341 sqq.) habet: manifesta. 9

Ptolemaei Centum Aphorismi, cum Commentario Georgii Trapezuntii. Eiusdem de Antisciis, et cur Astrologorum iudic a fallont. Additus est Ioh. Pontani Dialogus, quatenus credendum sit Astrologiae. Coloniae excudebat Iohannes Gymnicus. MDXLIV. 8. vid. Hoffmann, l. l. p. 504. Fabricius Bibl. graeca Vol. V. p. 289. pro his duabus editionibus memorat Basileensem 1550.

CLAUDII PTOLEMAEI MATHEMATICI, OPERIS DE IUDICIIS
ASTROLOGICIS LIBRI QUATUOR
PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE 1).

LIBER PRIMUS.

Duo sunt Syre, per quae praedictiones astrologicae extruuntur, praecipua et maxima. Unum, quod primum ordine est, et potestate, quoprehendimus quolibet tempore motus Solis et Lunae et aliorum siderum, eorumque positus inter sese, aut spectantes terram. Alterum vero, quo mutationes, quae efficiuntur in corporibus, quae congruunt ad illos positus, consideramus per naturales qualitates siderum. Atque harum doctrinarum prior habet propriam artem, etiamsi finis secundae partis, quae sequitur, non accedit; et proprio libro tibi explicata est, quantum fieri potuit, prolatis demonstrationibus.

Nunc vero de secunda parte non tam firma et perfecta dicemus, modo adcommodato ad philosophiam, atque ita ut neque conferat eius argumenta, amans veritatis, ad certitudinem alterius immotae doctrinae, cum cogitabit imbecillitatem communem et difficultatem coniectandi de materiae qualitatibus; neque tamen desperet considerationem, quantum possibilis est, cum multos eventus potiores, ac maioris momenti, in natura rerum manifeste appareat oriri a causa coelesti. Solet autem fieri, ut artes difficiliore vulgi iudiciis vituperentur. Si quis autem doctrinam illam, quam dixi priorem esse ordine et potestate, calumniatur, plane caecus existimandus est. Sed haec altera facilius reprehendi potest.

Aut enim, quia coniectura in aliquibus difficilis est, prorsus incerta dicitur. Alii, quia decreta vitari non possunt, calumniantur eam tanquam inutilem. Conabimur ergo breviter ante particularem praeceptorum recitationem disserere, quatenus et possibilis sit, et utilis praedictio. Ac primum de possibili.

Quod sit aliqua praedictionum astronomicarum scientia et quousque progredi possit.

Principio evidentissimum est, et non indiget verbosa confirmatione, diffundi vim quandam a coelo in omnia, quae circa terram sunt, et in naturam mutationibus obnoxiam, videlicet in prima elementa, quae sub Luna sunt: in ignem et aerem, quae coeli motibus agitantur, et reliqua inferiora continent, et adiciunt terram et aquam, plantas et animantia. Nam et Sol una cum coelo semper aliter afficit terrestria, non solum iuxta quatuor vices anni, cum quibus congruunt generationes animantium, plantarum foecunditates, aquarum fluxus et corporum mutationes; verum etiam quotidiano circuitu calefaciens, humectans, desiccans et refrigerans certo ordine, et modo conveniente caeteris stellis et nostro verticali puncto. Lunam vero, ut proximam terrae, influere in terrena, apparet eo, quod plurima animantia et inanimata sentiunt vim luminis ac motus ipsius. Flumina crescunt et decrescunt una cum ipsa; imitantur eius ortum et occasum, maris refluxus et affluxus; plantae et animantia, vel tota, vel

1) Haec inscriptio Melanthonis interpretationi proxime superposita est.

partes aliquae, turgent ea crescente, et arescunt ea decrescente.

Deinde stellae, tum fixae tum errantes, significant in aere vel aestus, vel nives; unde et caetera terrena adficiuntur. Ipsae vero inter se congressae miscent potestatem, et varias efficiunt mutationes; in quibus etsi antecellit vis Solis, pro generali constitutione, tamen reliquae aut adiciunt aut diminuunt aliquid.

Ac Lunae quidem effectus manifestiores et crebriores sunt: ut in coniunctione, quadrantibus et pleniluniis apparet. Reliquae vero stellae longiora intervalla habent, et obscuriores effectiones, dum alias apparent, alias occultantur, alias ad latitudinem aliquam discedunt. Quae si quis considerabit, comperiet non solum corpora, postquam nata et absoluta sunt, adfieri motu coelestium, sed etiam semina ipsa initio formam et incrementa pro qualitate coeli accipere. Quare agricolae et pastores prae caeteris diligentes, cum pecudes ad coitum admittunt, aut conserunt agros, ex tempestatibus coniecturas de eventibus faciunt. Denique praecipui effectus et significationes illustriores Solis et Lunae et stellarum adeo certae sunt, ut etiam ab ignaris physices sola observatione deprehendantur. Et in his quosdam effectus, ortos a potentiore causa, et simpliciore naturae ordine, etiam indocti, imo et bruta quaedam animantia praesentiunt: ut stas vices anni, aut tempestatum discrimina; has enim Sol praecipue gubernat.

Sed effectus ortos a debilioribus causis norunt hi, quos necessitas ad observationem adegit: ut nautae animadverterunt particulares significationes pluviarum et ventorum, quae certis intervallis redeunt, propter Lunae aut stellarum fixarum configurationes ad Solem; qui tamen, quia propter inscitiam nec tempora nec loca nota habent, nec planetarum circuitus, qui magnam vim habent, norunt, saepe falluntur.

Quid autem obstabit, eum, qui omnium stellarum et Solis et Lunae motus, tempora et loca novit, et ex perpetua veteri observatione earum naturas didicit, non quales in ipso coelo sint²⁾, sed quales habeant facultates, et quos effectus: ut quod Sol calefacit, Luna humectat; hunc inquam, quid vetat physica consideratione et apte, ex collatione omnium, tum qualitates temporum

iuxta positus stellarum praedicere, quod futura sint calidiora aut humidiora, tum de hominum temperamentis ex coeli qualitate iudicare? veluti corpus alicuius esse tale, et mores animi tales, et secuturos esse tales eventus, quia coeli qualitas temperamento conveniens et idonea sit ad bonum habitum; aut sit contraria et detrimenta adferat.

Ac tales effectus existere et vera arte prospici ac praedici posse, ex his et similibus liquet.

Quod autem aliqui calumniantur artem tanquam impossibilem, etsi causae praetextuntur, tamen has inanes esse sic intelligi poterit. Primum, cum indocti, ut in consideratione magna et multiplici, saepe hallucinantur, accidit, ut, si qua vera praedicuntur, casu magis quam arte aliqua praedicta existimentur. Sed iniquum est arti adscribere errata, quae ab imbecillitate professorum oriuntur. Praeterea multi quaestus causa alias divinationes venditant, nomine et dignitate huius artis, ac vulgo imponunt, multa praedicentes, quae non significantur naturalibus causis.

Horum vanitate deprehensa, sagaciores aliqui etiam caeteras praedictiones, quae a naturalibus causis sumuntur, suspectas habent et damnant. Id autem iniustum est. Nam nec philosophia ideo tollenda est e medio, quod nonnulli studium eius simulantes, pravi sunt et impostores. Caeterum manifestum est, etiam recte eruditos in disciplinis, qui magna cum diligentia et dexteritate in hac arte versantur, saepe falli, non propter eas causas, quas iam recensui, sed propter rei naturam et imbecillitatem humani ingenii, quod magnitudinem artis non assequitur.

Primum enim omnis doctrina de materiae qualitate, ac praesertim ex multis diversisque rebus concretae, coniecturis potius quam certa scientia constat. Deinde accedit et hoc, quod veteres stellarum configurationes, a quibus exempla iudiciorum sumimus, nunquam omnino congruunt ad positum siderum sequenti tempore. Nam magis aut minus post longa intervalla congruere possunt, prorsus autem convenire nequaquam. Nunquam enim, aut certe non iis spatiis, quae comprehendere homines possunt, fieri poterit, ut redeat idem positus siderum et eadem terrae constitutio, nisi quis inani ostentatione iactare velit earum rerum perceptionem, quae comprehendi nunquam possunt. Dissimilitudo igitur exemplorum causa est, cur in praedictionibus aliquid sit errorum. Conturbantur ergo

2) sint] Ed. 1553. sunt.

indicia de aere hanc ipsam ob causam, quod non redeunt similes motus, etiamsi nunc de aliis causis variantibus aerem non dicam.

Quod vero ad genethliaca attinet, et iudicia de singulorum temperamentis, multa concurrunt alia, quae qualitates in mixtis variant.

Primum enim diversitas seminis, ad suam cuiusque generationis naturam, praecipuam vim confert, adeoque dominatur, ut in eodem aere et horizonte, tamen singula semina sui generis animantia gignant, humanum hominem, equum equum.

Deinde regionum diversitas non exigua discrimina in nascentibus efficit, etiam cum eadem sunt semina, ut hominum, et cum eadem³⁾ coeli constitutio est, tamen magna est in diversis regionibus dissimilitudo, quod ad corpora et ad animos attinet. Denique etiam cum illa, quae iam dixi, paria sunt, tamen educationes et consuetudines discrimina faciunt in parte aliqua temperamenti, aut morum, aut casuum.

Etsi igitur vis maxima est circumfusi coeli, a quo et caetera, quae diximus, suam vim sumserunt, cum ipsa coelo nihil conferant: tamen nisi quis ea cum coelestibus causis coniunxerit, saepe errabit, si volet omnes significationes a coeli motu sumere, etiam eas, quae non prorsus a coelo pendent. Haec cum ita se habeant, etsi interdum fallunt praedictiones, non tamen ars tota damnanda est. Ut neque gubernandi artem reiicimus, etiamsi saepe fiunt naufragia; sed decet nos, ut in tanta et divina professione grato animo amplecti tantum, quantum assequi possumus, nec postulare de omnibus rebus certitudinem, tanquam ab arte penitus comprehensa hominum sagacitate; sed ornare eam et reddere instructiorem iis coniecturis, quae aliunde sumendae sunt; utque medicis non vertimus vitio, cum de morbo aegrotantis et de eius natura, quaedam sciscitantur; ita et hic non reprehendendum est, si qua de regionibus, genere, moribus, aut aliis accidentibus requirenda esse dicemus.

Quod sit utilis doctrina de effectibus coelestibus.

Supra breviter exposui, possibilem esse praedictionem ex astrorum motibus ac natura sumptam, et quod ad accidentia aeris, ac ad eas hominum dispositiones pertineat, quae ab aere

oriuntur, quae sunt primordia facultatum et actionum corporis et animi, et certis temporum momentis venientes adfectus aut morbi, et longaevitas ac vitae brevitatis, et alia quaedam externa adiumenta aut detrimenta praecipua, naturali ordine nascentibus copulata: ut cum corpore res familiaris et convictus, cum anima honores et dignitas, et horum mutationes pro tempore. Nunc de utilitate, ut propositum fuit, dicimus. Sed prius constituendum est, quid utile velimus intelligi, et ad quem finem referri.

Si enim animi bona spectabimus, quid erit optabilius ad tranquillitatem, gaudium et oblectationem, multarum rerum humanarum et divinarum consideratione? Si vero ad corporis utilitatem respicimus, haec doctrina magis quam ulla alia ostendit, quid cuiusque constitutioni et temperamento proprium sit, et conveniens.

Quod vero non conducit ad opes augendas, aut ad consequendos honores, commune crimen est huic parti cum tota philosophia, quae, quantum in ipsa est, talium bonorum non est largitrix aut effectrix. Sed ut neque hanc propterea damnamus, ita nec nostram scientiam abiiciemus, cum quidem alias maiores utilitates adferat.

Qui vero eam⁴⁾ inutilem esse contendunt, hi non alia gravi causa moveri se dicunt, nisi fatali necessitate. Videtur enim supervacuum, praevidere ea, quibus occurrere diligentia, et quae arte vitare non possumus. Sed id quoque inconsiderate dicitur.

Primum enim in his, quae necessario accidunt, ignorantia in re subita et improvisa, consternationes animorum maiores et immoderatas luctus efficit. Praevisio vero adsuefacit et moderatur animum, ut ad ventura se confirmet, perinde ac si essent praesentia, ac praeparat nos, ut placide et constanter ea excipiamus.

Deinde nec existimandum est, singula hominibus a coelesti causa accidere, tanquam prorsus ab immutabili et divino decreto, et quasi lege lata de singulis, ut necessario eveniant, nec possit alia causa obsistere. Nam ipse quidem motus coelestis divina quadam et aeterna lege immutabilis est; sed inferiora fato naturali et mutabili variantur, cum quidem primas causas mutationum a coelo accipiant, quae accidunt eis subinde aliter per consequentiam.

3) eadem] Ed. 1553. errore typogr.: eodem.

4) eam] in Ed. 1553. deest.

Ac hominibus multa accidunt propter generalem constitutionem, non ex propria particularis naturae qualitate: ut quando propter magnas aeris conversiones, quae difficulter caveri possunt, totae gentes intereunt, sicut fit in ardoribus, aut pestilentia, aut diluviis, cum semper inferior causa succumbat maiori et validiori. Alia vero eveniunt propter singulorum naturale temperamentum, ab exigua et imbecilli coeli actione orta. Hoc discrimine animadverso, perspicuum est, eventus, seu communes seu particulares, qui a coelo tantum oriuntur, cui nulla vis obsistere potest, quodque vim maiorem habet quolibet contra nitente, necessario accidere.

Alii vero eventus, qui non a solo motu coeli oriuntur, si accedant opposita remedia, facile mutantur; si vero non adhibeantur remedia, eventus sequentur primas causas. Idque fit inscientia hominum, non propter fatalem necessitatem. Idem accidit in omnibus, quae habent causas naturales et principia. Nam et lapides et plantae et animantia, et vulnera et morbi et aegritudines, partim necessarias habent effectiones, partim impediri oppositis remediis possunt.

Sic igitur existimandum est, naturae studiosos praedicere eventus, qui accidunt hominibus, tali doctrina, non inani aliqua opinione.

Quorum igitur eventuum multae et magnae causae sunt, hi sunt inevitabiles; sed alii, qui leviores habent causas, facile vitari possunt; sicut medici, qui morbos arte observant, discernere possunt letales ab iis, qui sunt curabiles.

De his igitur eventibus, qui mutari possunt, sic audiemus Genethliacum, cum talis sit constitutio: Si fuerit conversio temperamenti corporis secundum plus vel minus, iuxta hanc aeris qualitatem, morbus talis existet. Sic et medicus de ulceribus iudicans, futurum praedicet: quae serpent, quae putrefactionem facient. Sic et de metallis dici potest: Magnes ferrum trahit. Utrumque enim si suae naturae relinquetur, et ignorentur impediencia, vim exercent suae naturae propriae et primae. Sed ulcera nec serpent, nec putrefactionem facient, si contraria curatio accesserit; nec ferrum trahet magnes, si magneti alium fuerit illatum. Sicut igitur haec impediencia fato aliquo naturali contrariam habent vim, sic et de inclinationibus a coelo ortis dicatur, cum aut ignorantur futura, aut non impediuntur contrariis rebus, primae naturae seriem sequen-

tur. Sed cum praevidentur et caventur [naturalibus remediis, quae vim habent contrariam quasi fatali ordine, aut prorsus avertuntur, aut mitigantur eventus.

Denique cum eadem vis conspiciatur in quatuor anni partibus, et in particularibus corporum mutationibus, mirum est, cur omnes fateantur generales praedictiones possibiles esse, eisque fidem habeant, et diligentiam in cavendo adhibeant. Nam quatuor anni tempora, et fixarum stellarum significationes, et Lunae positus, plurimi et observant et magna diligentia remedia opponunt; aestum leniunt rebus frigefacientibus, hiemem calcfacientibus, et in universum dant operam, ut temperamentorum mediocritates efficiant; observant et stellas fixas, ante quatuor anni tempora et ante navigationes. In coitu vero pecorum et serendis plantis, Lunae positus considerant; neque hanc diligentiam aut impossibilem, aut inutilem esse censent. Cur igitur in particularibus negant possibilem praedictionem aut utilem esse, cum ex reliquarum proprietatum mixtura, maior aut minor aestus aut humiditas praedicatur?

Cum autem manifestum sit, generales aestus minus sentire eos, qui frigida opponunt: potest eodem modo in singularibus fieri, ut opponantur remedia adversus ea, quae augent immoderatos ardores, peculiariter in hoc temperamento.

Sed errores in singularibus eo saepius accidunt, propterea quod difficulter praevideri possunt, quod etiam in reliquis artibus accidit, eisque fidem detrahit. Deinde plerumque contraria remedia negliguntur, ac rarissima est natura adeo felix, quae inde usque ab exordio non fuerit impedita. Inde fit, ut existimentur omnia immutabiliter evenire, nec caveri posse.

Sic igitur statuo: Ut praevisio, etsi interdum fallimur, tamen aliqua possibilis est, et animadversione digna: sic et doctrinam de cavendis malis, etiamsi non omnia avertit, tamen cum aliqua depellat, seu magna, seu parva, studiosè amplecti et magni lucri instar ducere convenit.

Haec cum Aegyptii intelligerent ita se habere, qui hanc artem maxime celebrarunt, praedictionibus astronomicis semper medicam artem adiunxerunt. Neque enim expiationes et avertiones et remedia adversus futura aut praesentia mala, communia vel particularia, tradidissent, si in hac opinione fuissent, averti aut tolli ea non

posse. Nunc vero remedia, quae naturae ordine contrarias effectiones habent, secundo fati loco ponentes, praedictionibus ad usum omnium adiunxerunt: quorum doctrinam vocant coniunctionem medicinae et mathematicae, ut ex astrorum contemplatione temperamenta, et futuros eventus, et proprias eorum causas iudicarent. (Nam sine horum cognitione saepe etiam remedia fallunt, cum non omnibus corporibus et morbis eadem congruant.) At ex medica arte aversiones futurorum morborum et remedia praesentium sumerent, non fallentia, quantum fieri potest, ex iis, quae singulis congruunt aut adversantur.

Haec breviter hactenus dicta sunt; deinceps vero praecepta trademus, ut in docendo fieri solet, ordientes a coelestium qualitate iuxta observationes veterum, ad physicam rationem convenientes. Ac primum de stellarum errantium et Solis et Lunae potestate dicemus.

De stellarum errantium potestate.

Constat, Solem vim habere calefaciendi et moderate desiccandi: quae effectiones facilius percipiuntur propter eius magnitudinem, et evidentes mutationes in anni vicibus. Quo enim propius ad verticem nostrum accedit, eo magis efficit calorem et siccitatem. Luna vero antecellit humectando, quia terrae proxima est, et vicina humidis vaporibus. Manifeste igitur hoc modo et corpora adficit, mollia reddit, et putrefacit plerumque; aliquantulum vero et calefacit, propterea quod a Sole lumen accipit. Saturnus magis frigefacit, et aliquantulum desiccet, quia longissime, ut videtur, a calore Solis et ab humidis vaporibus distat. Caeterum Saturni et aliarum stellarum vires constituuntur pro varietate ad spectuum Solis et Lunae. Nam secundum magis et minus, horum ad spectus aeris constitutionem variant. Stella Iovis temperatae naturae est, cum media feratur inter Saturnum frigefacientem et Martem urentem. Calefacit autem et humectat; sed quia calefaciendi vis antecellit, foecundi ab eo venti excitantur.

In stella Martis antecellit vis desiccandi; simul autem urit, sicut congruit igneo ipsius coloris, et Solis vicinitati, cum proxime ei Solis orbis subiectus sit.

Stella Veneris, quod ad temperatam naturam attinet, similis est Iovis, sed converso ordine. Etsi enim calefacit, quia Soli vicina est,

tamen minus calefacit quam Iupiter, et magis humectat, sicut et Luna, propter magnitudinem corporis sui, attrahens humidos vapores ex locis terrae vicinis.

Mercurii stella fere parem vim habet, aliquando in desiccando et absorbendis humiditatibus, quia nunquam a Sole procul recedit, secundum longitudinem; aliquando vero in humectando, quia vicinus est Lunae, quae terrae proxima est. Subitas autem mutationes efficit in utramque partem, incitatus celeritate sua, qua vehitur circa Solem.

Haec cum ita se habeant, cumque quatuor sint humores, duo foecundi et vivifici, calidus et humidus; per hos enim omnia coalescunt et roborantur. Econtra vero duo sint exitiales et detrimetosi, frigidus et siccus, per quos omnia dissipantur et interficiuntur; tradidit vetustas, beneficas esse duas stellas, Iovem et Venerem; et praeter has, Lunam, propter temperatas naturas, quia exuberant in eis calor et humor. Saturnum vero et Martem tradiderunt esse maleficos, quia vim contrariam habent, alter frigefacienti, alter desiccandi. Solem vero et Mercurium propter communem naturam effectus in utramque partem habere, et accommodare suam naturam ad eas stellas, cum quibus sunt, tanquam medios.

De masculinis et femineis stellis.

Rursus cum duo primarii sexus sint, masculinus et femineus, vis stellarum, quas supra recensui, humidior congruit ad femineam naturam. Nam feminea universaliter humidiora sunt, calidior vero congruit ad masculinum sexum. Quare convenienter Luna et Venus dicuntur esse femineae stellae, quia humiditas in eis abundat; Sol autem, et Saturnus et Iupiter et Mars, masculi. Mercurius vero particeps est utriusque naturae, cum pariter et siccitates et humiditates⁵⁾ efficiat.

Dicuntur autem stellae et vim masculinam et femineam recipere a situ, quem habent ad Solem. Masculi enim sunt planetae, cum sunt Eoi, ac Solem antecedunt; econtra vero feminei, cum sunt vespertini et sequentes Solem.

Deinde et pro situ ad horizontem differunt. Masculi sunt, velut orientales, in quadrante ab ortu ad medium coeli, et ab occasu ad

5) humiditates] sic scripsimus = Ptol. τῆς ὑγρᾶς οὐσίας; Ed. 1553. errore typogr.: humilitates.

imum coeli, in reliquis duobus quadrantibus femineus sunt, tanquam occidentales.

De diurnis et nocturnis.

Similiter et cum temporum duo sint discrimina praecipua, dies et nox: dies magis ad masculinam naturam congruit, quia maior interdiu calor est, et naturae ad agendum acriores sunt; nox vero ad femineam, propter humiditatem et quietis appetitionem. Tradunt igitur, nocturnas stellas esse Lunam et Venerem; diurnas vero Solem et Iovem; participem vero utriusque conditionis Mercurium, cum est Eous, diurnum; cum vero vespertinus est, nocturnum. Utrique vero conditioni attribuerunt maleficorum alterum, secuti non similitudinem qualitatis, sed diversitatem. Nam cum stellis bonae constitutionis adiunguntur similes, bonitatem earum augment; sed exitialibus admixtae dissimiles, cohercent malitiae vehementiam. Ideo Saturnum, qui frigidus est, adiunxerunt calori diurno, et Martem sic cum nocturnae humiditati. Sic uterque a contraria constitutione factus moderatior, magis erit temperatus.

Quid valeant diversi positus ad Solem.

Iam et propter positus ad Solem intendunt aut remittunt suas vires Luna, Saturnus, Iupiter et Mars. Luna enim a coniunctione, donec apparet dimidiata, magis est rigatrix. Inde usque ad plenilunium calefacit. A plenilunio, donec iterum dimidiata adparet, desiccatur. Ab eo tempore, donec occultatur, frigefacit.

Errantes vero stellae, donec sunt matutinae, usque ad primam stationem, magis humectant; a prima statione, donec initio noctis oriuntur, magis calefaciunt. Ab ortu autem vespertino, usque ad secundam stationem, magis desiccant. A secunda statione, usque ad occultationem, magis frigefaciunt. Manifestum est autem, inter se commixtas magnam varietatem qualitatum in hoc circumfuso aere efficere, ita ut propria cuiuslibet stellae qualitas dominetur; sed tamen aliqua ex parte, propter positum repugnantium, coherceatur.

De viribus stellarum fixarum.

Sequitur, ut stellarum fixarum proprias effectiones percurramus, deprehensas in earum na-

turis: quas ita recitabo, ut ad similitudinem planetarum accommodem. Ac initio a Zodiaco ordiemur.

Stellae in capite Arietis vim habent mixtam, ex natura Martis et Saturni. Quae vero sunt in ore, vim similem habent Mercurio, et nonnihil Saturno. Quae vero sunt in pede posteriore, sunt Martiae. In cauda Venereae sunt.

Ubi Tauri signum quasi amputatum cernitur, Venereae sunt; Pleiades vero Lunam et Martem referunt. In capite inter Hyadas una lucidior et rutilans, quae facula dicitur, Martia est.

Geminorum signum in pedibus stellas habet similis naturae, congruentes cum Mercurio et nonnihil cum Venere. Sed lucidae in femore, Saturninae sunt. In capitibus duae lucidae, quarum altera praecedens Mercurium refert, et nominatur Apollo; altera sequens Martia est, et vocatur Hercules.

In Cancris oculis stellae duae sunt, similem effectum habentes, congruentes Mercurio et aliquantulum Marti. In brachiis Saturnum et Mercurium referunt. Ille vero in pectore gyrus nebulosus, vocatur Praesepe, Martius et Lunaris: iuxta quem utrinque positi, vocantur Asini, Martii sunt et Solares.

In Leonis capite duae Saturninae sunt, et nonnihil Martiae. In cervice tres Saturnum referunt, et nonnihil Mercurium. At lucida in corde, quae vocatur Regulus, Martem et Iovem refert. Quae sunt in ilio et una in cauda⁶⁾ splendida, Saturninae sunt et Venereae. Aliae in femoribus Venerem et nonnihil Mercurium referunt.

Stellae in Virginis capite, et una supra alam australem, referunt Mercurium et nonnihil Martem. Reliquae in ala et in cingulo lucidae Mercurium et nonnihil Venerem referunt. Lucida vero in ala boreali, quae vocatur Vindemitor, Saturnum et Mercurium refert. Spica autem Venerea et aliquantulum Martia est. Aliae in extremis pedibus et fimbria vestis, Venereae et aliquantulum Martiae sunt.

In chelis, seu iugo, effectus habent similes Iovi et Mercurio. Mediae Saturninae et aliquantulum Martiae sunt.

In ipso Scorpio lucidae in fronte sunt Martiae et aliquantulum Saturninae. Tres vero in

6) cauda] sic scripsimus = Ptol. τῆς οὐρᾶς; Ed. 1553. errore typogr.: causa.

corpore, quarum media rutilans et lucidior vocatur *ἀντάρις*, Martem et nonnihil Iovem referunt; quae vero sunt in nexibus caudae, Saturninae sunt et nonnihil Venereae. Aliae in aculeo Mercurium et Martem referunt. Ille vero gyrius nebulosus, Martius et Lunarís est.

Stellae Sagittarii, quae sunt in cuspide sagittae, Martiae sunt et Lunares. In arcu, et ea nervi parte, quae manuprehenditur, Iovis et Martis naturam referunt. Gyrius in facie, Solaris et Martius est. Aliae in fascia et dorso, Iovis et Mercurii naturam referunt. Aliae in pedibus, ad Iovis et Saturni naturam accedunt. Figura autem quatuor laterum in cauda, Venerea est et aliquantulum Saturnina.

Stellae in Capricorni cornibus, Venereae sunt et aliquantulum Martiae; in ore, Saturninae sunt et aliquantulum Venereae; in pedibus et ventre, Martiae et Mercuriales; in cauda, Saturnum et Iovem referunt.

Stellae Aquarii in humeris, manu sinistra et veste, Saturninae sunt et Mercuriales. In femoribus, magis Mercuriales sunt, minus vero Saturninae. In effuso latice, Saturnum et aliquantulum Iovem referunt.

Stellae in capite Piscis australis, Mercuriales et aliquantulum Saturninae. In corpore, Iovis et Mercurii naturam referunt; in cauda et in filo australi ad Saturnum et aliquantulum ad Mercurium accedunt. In corpore et spina Piscis borealis, Martiae sunt et aliquantulum Venereae. In filo boreali accedunt ad Saturni et Iovis naturam. Lucida in nodo, Martia est et nonnihil Mercurialis.

In regione septentrionali Zodiaci lucidae in Ursa minore, Saturninae sunt et nonnihil Venereae. Stellae in Ursa maiore, Martiae sunt. Sub cauda huius Coma Berenices, Lunarís et Venerea est. Draconis stellae lucidiores, Saturninae, Martiae et Ioviales sunt. Cephei, Saturninae et Ioviales. Bootae, Mercuriales et Saturninae. Lucida et rutila, quae vocatur Arcturus, Iovialis est et Martialis.

Corona septentrionalis, Venerea est et Mercurialis. Geniculator, Mercurialis. Lyra, Venerea est et Mercurialis. Gallina, similiter. Cassiopea, Saturnina est et Venerea. Perseus, Iovialis et Saturninus. Gyrius in capulo ensis, Martius et Mercurialis.

In Auriga lucidiores, Martiae et Mercuriales. Serpentarii, Saturninae sunt et Venereae. Serpens vero ipse, Saturninus et Martius est. Sagitta, Martia est et nonnihil Venerea. Aquila, Martia est et Iovialis. Delphinus, Saturninus et Martius. Lucidiores stellae Equi, Martiae sunt et Mercuriales. Andromede, Venerea est. Delta, Mercuriale est.

In regione australi. In Piscis australis rostro lucida stella, est Venerea et Mercurialis. Ceti stellae, Saturninae sunt. Orionis humeri, Martii et Mercuriales. Reliquae eius stellae lucidiores, Ioviales sunt et Saturninae. Extrema lucida Eridani, Iovialis; et reliquae sunt Saturninae. Lepus, est Mercurialis. Canis, Venereus. Sirius in rostro fulgens, Iovialis et nonnihil Martius. Hydri lucidiores, Saturninae sunt et Venereae. Crater, Venereus est et nonnihil Mercurialis. Corvus, Martius est et Saturninus. In Argo navi lucidiores, Saturninae et Ioviales. In Centauro humana figura, Venerea et Mercurialis; equinae figurae lucidiores, sunt Venereae et Ioviales. Lucidiores in Lupo, Saturninae sunt et nonnihil Martiae. Ara, Venerea est et nonnihil Saturnina. In corona australi lucidiores, Saturninae et Mercuriales.

De anni temporibus, et quatuor angulorum natura.

Atque haec sunt stellarum propriae vires, ut a veteribus observatae sunt. Consideranda sunt autem et anni tempora: ver, aestas, autumnus et hiems.

In vere abundat humiditas, quia soluto frigore diffundi aer calore incipit.

Aestas calidior est, quia Sol propius ad verticem nostrum accedit.

Autumnus siccior est, quia propter aestum praeteritum exhaustae sunt humiditates.

Hiems frigidior est, quia tum a vertice nostro Sol longissime distat.

Quamquam autem Signiferi nullum est initium, cum sit circulus, constituerunt tamen primum signum Arietem, in quo aequinoctium est verum: ut humidam veris naturam tanquam a vivo animante inchoarent, deinceps annuantes aliqua anni tempora. Omnia enim animalia prima aetate, dum tenera sunt et mollia, ut ver, humore abundant. Deinde secunda aetate, donec manet vigor, magis calent: ut aestas.

Tertia, cum vigor languescit, et initium est consumptionis, siccitas maior est: ut in autumnino. Postremo frigidior est: ut hiems, quae proxima est morti.

Sic et quatuor angulorum naturae differunt, a quibus venti, qui totas illas partes occupant, spirant.

Orientalis angulus siccior est, quia, cum ibi Sol est, ea, quae nocte rigata fuerant, statim incipiunt areferi, et Subsolanii sunt sine humore, et arefaciunt.

Meridies calidior est, quia Sol in medio fastigio ardentior est, et quia medietas coeli magis ad meridiem declinat, pro situ terrae, quae habitatur. Suntque Austri calidi et rarifici.

Occidens humidus est, quia, cum Sol eo accessit, exhaustae humiditates interdum, diffundi incipiunt. Suntque Zephyri teneri et humectantes. Arctoa regio frigida est, quia pro situ terrae, quae habitatur, longissime abest a causa caloris, videlicet Solis fastigio, cum ibi sit contrarium fastigium. Suntque Boreae frigidi et congelatores.

Haec distinctio utilis est ad diiudicandas singularium commixtiones. Nam propter has constitutiones temporum, anni, aetatum et angulorum, nonnihil variant stellarum effectiones.

Purior est enim qualitas, et validior in loco congruente: ut calidae in calidis locis, humidae in humidis. In contrariis vero dilutior ac imbecillior: ut in frigidis locis calefactivae, et in siccis humidae, et aliae in aliis similiter, pro portione et qualitatum commixtione.

De signis tropicis, aequinoctialibus et bicorporeis.

His expositis, annectendae erant et naturales proprietates duodecim signorum. Ac generales eorum vires congruunt cum suis temporibus. Sed quaedam proprietates sumuntur a familiaritate Solis, Lunae et reliquarum stellarum, sicut postea dicetur. Prius enim vires, quas per sese et erga sese invicem habent, explicandae sunt.

Primum discrimen est signorum: ut alia dicantur esse tropica, alia aequinoctialia, quorum utraque sunt mobilia; deinde alia firma, alia bicorporea.

Tropica sunt duo: proximum a solstitio aestivo, hoc est, partes triginta Cancrī; et proximum a solstitio hiberno, ut partes triginta Ca-

pricorni. His a re nomen inditum est, quoniam Sol, ubi haec ingressus est, retro convertitur, flectens cursum in contrariam latitudinem, in Cancro aestatem efficiens, in Capricorno hiemem.

Sunt et aequinoctialia duo: vernalis Aries et autumnale Libra, quibus et ipsis a re nomen inditum est, quia, cum Sol ad illa pervenerit, per omnes terras aequalia spatia sunt diei et noctis.

Ex reliquis octo signis quatuor firma vocantur, quatuor bicorporea.

Sunt autem firma, proxima tropicis et aequinoctialibus, Taurus, Leo, Scorpius, Aquarius, quod per horum tempora, cum ad ea Sol accessit, humiditates, calores, siccitates et frigiditates vehementiores et firmiores in corporibus nostris efficiantur, non quod tunc aeris status sua natura sit simplicior, sed quia vires qualitatum mora facilius sentiuntur, postquam aliquamdiu in istis temporibus versati sumus.

Bicorporea et mediocria sunt, quae post firma numerantur: Gemini, Virgo, Sagittarius, Pisces. Quia enim inter firma, tropica et aequinoctialia interiecta sunt, initio et fine similes cum illis naturas habent.

De masculinis et femineis signis.

Praeterea sex signa attribuerunt masculinae naturae et diurnae, totidemque feminae et nocturnae. Ordo autem traditur continuus, ut diei nox adiuncta est, et copulatio necessaria est maris et feminae. Si igitur sumatur initium ab Ariete, propter causas, quas diximus, sicut et masculus dominator ac prior est, quia activum semper prius est passivo. Aries et Libra erunt mascula et diurna. Accedit huc, quod circulus aequinoctii per haec descriptus, primam et validissimam omnium agitationem efficit. Ab his continua serie masculinis femina subiiciuntur.

Nonnulli vero masculina signa, ab orientali signo, quod *ἀρόσχοπος* dicitur, nominant. Sicut enim aliqui tropicorum initia sumunt a Lunari circulo, quod celerrimae sint Lunae conversiones: sic et mascula signa ordiendae sunt ab horoscopo, propter Subsolanum. Iam hi rursus continua serie vices masculinorum et femininorum constituunt.

Alii totum circulum in quadrantes diviserunt, ac matutina et mascula ab horoscopo usque ad medium coeli constituunt, et his opposita ab

occasu ad inum coeli; vespertina vero et nocturna, duos reliquos quadrantes.

Sunt et aliae appellationes, signis accommodatae a formis: ut alia dicuntur quadrupedia, alia terrestria, alia dominantia, alia foecunda, aut aliquid huiusmodi, quae cum ex ipsis figuris manifesta sint, supervacaneum duxi eas appellationes recensere, cum quidem antea signorum qualitates exposuerim, quomodo in iudiciis utiliter vires earum considerentur.

De adspectibus signorum.

Primum adspectus partium Zodiaci, qui figuras certas efficiunt, aliquam inter se familiaritatem habent.

Primum partes, quae diametro distant, et duos rectos angulos continent, videlicet signa sex, seu gradus centum et octoginta. Deinde partes, quae figuram efficiunt triangulam, quae continet unum rectum angulum et trientem, videlicet signa quatuor, seu gradus centum viginti. Praeterea partes, quae quadrangulum efficiunt, et continent unum rectum angulum, videlicet signa tria, seu gradus nonaginta. Partes vero, quae sexangulum efficiunt, continent unius recti anguli duas tertias, videlicet signa duo, seu gradus sexaginta.

Cur autem haec tantum discrimina recepta sint, facile hinc intelligi potest.

Primum manifesta est ratio, cur diametri figura observata sit. Nam oppositio est in una recta linea. Postea vero, si duas maximas portiones iuxta harmonias et superportiones accipiamus, videlicet semicirculo diviso vel per medium, ut sint duo recti anguli, vel per tria: divisio per medium efficit quadrangulam figuram, divisio vero in tria habet sexangulam figuram. Superportionum autem, si constituatur a recto angulo quadrato sesquiplum et sesquitercium, sesquipla ratio est quadranguli ad sexangulum; sesquitercia vero est trianguli ad quadrangulum.

Existimantur autem natura congruentes trianguli et sexanguli adspectus, propterea quod tunc cognata signa feminina aut mascula conferuntur. Non congruunt autem quadranguli adspectus, et oppositi, quia talis constitutio est contrariorum signorum.

De imperantibus et obedientibus signis.

Dicuntur etiam imperantia et obedientia loca, quae aequali spatio distant ab eodem vel utroque punctorum aequinoctialium: eo quod aequali temporis spatio oriuntur, eosdemque describunt parallelos. Imperantia vero sunt in aestiva sphaerae parte, audientia vero in parte hiberna, quia Sol in aestiva parte longiores facit dies, in hiberna vero breviores.

De intuentibus et idem valentibus signis.

Dicimus eiusdem inter se potentiae esse partes, ab uno vel utroque tropicorum aequaliter distantes. Sunt enim aequalia spatia dierum et noctium et horarum, quando Sol alterutra peragratur. Haec etiam intueri se mutuo dicuntur, et propter causas, quas dixi, et quia utraque iisdem locis horizontis oriuntur, et iisdem occidunt.

Inconiuncta.

Inconiuncta vero et aliena dicuntur, quae nullam inter se familiaritatem habent, iuxta rationes dictas: videlicet quae neque imperant, neque obediunt, neque se intuentur, neque idem valent, neque ullam figurarum illarum describunt, quas recensuimus: non diametrum, non trigonum, non quadrangulum, non sexangulum; sed quae vel secunda, vel sexta numerantur. Nam quae secunda sunt, aversa sunt a sese, et duo signa continua coniuncta unum efficiunt angulum. Illa vero, quae sexta numerantur, totum orbem in partes inaequales secant, cum aliae figurae eum in partes aequales dividant.

De domibus.

Familiaritas est autem planetis cum partibus Signiferi propter domos, triangula, altitudines, fines et similes quasdam proprietates.

Domus autem naturali ratione distribuuntur. Cum enim ex duodecim signis duo borealia proxime ad verticem nostrum accedant, maximeque calores et aestus efficiant, Cancer et Leo, haec duo signa maximorum et efficacissimorum luminum domus esse iudicatum est: Leonem quidem Solis, quia signum masculinum est; Cancrum vero Lunae, quia femineus est. Ac deinceps convenienter semicirculus a Leone ad Capricornum 7)

7) Capricornum] Ed. 1553. errore typogr.: Capricorum.

Solaris dicitur; semicirculus vero ab Aquario usque ad Cancrum Lunaris, ut in quolibet semicirculo signum planetae familiare attribueretur vel Solis naturae, vel Lunae congruens, iuxta positum orbium et eorum naturas⁸⁾.

Nam Saturno, quia maxime frigidus est, et cum calore pugnat, ac supremum orbem a luminibus maxime remotum tenet, attributa sunt signa Cancro et Leoni opposita, Capricornus et Aquarius: quae signa et ipsa sunt frigida et hiberna, et propter oppositionem malefica.

Iovi autem, qui est temperatae naturae et subiectus orbi Saturni, data sunt proxima illis signa, ventosa et foecunda, Sagittarius et Pisces, quae luminum signa trigono adspectu intuentur, qui convenit beneficentiae.

Deinde Marti desiccatori, et posito sub orbe Iovis, signa domiciliis Iovis proxima attributa sunt, Scorpius et Aries, quae propter quadratum adspectum ad luminum domicilia, congruunt naturae noxiae et corruptrici.

Veneri vero, quae naturae est temperatae et sub orbe Martis posita, attributa sunt his proxima et foecundissima signa, Libra et Taurus, quae propter sexangulum adspectum mitiora sunt. Neque haec stella amplius duobus signis anteit, aut sequitur Solem.

Mercurio vero, qui ultimus est, nec amplius uno signo a Sole recedit, et aliorum planetarum orbibus subiectus, ac luminibus proximus est, attributa sunt signa domiciliis luminum proxima, Gemini et Virgo.

De trigonis.

Trigonorum familiaritas talis est. Triangulus aequalium laterum figura est maxime secum ipsa consentiens. Et Zodiacus tres circulos continet, aequinoctialem et duos tropicos. Ipsius vero duodecim loca dividuntur in quatuor triangulos aequalium laterum.

Horum igitur primus ducitur per Arietem, Leonem et Sagittarium, tria signa masculina, quae sunt domicilia Solis, Martis et Iovis. At-

tribuitur autem hic triangulus Soli et Iovi. Mars vero exclusus est, quia adversatur Solis conditioni. Dominatur autem in hoc triangulo interdium Sol, noctu Iupiter.

Locus Arietis est aequinoctialis, Leonis aestivus, Sagittarii hibernus. Idem triangulus potissimum septentrionalis est, quia Iupiter ibi partem domini tenet, qui foecundus est, et flatuosus, conveniens ventis, qui cietur in septentrione. At propter Martis domum recipit mixturam Africi. Et constituitur triangulus, quem vocant mixtum ex Borea et Africo. Nam Mars excitat ventos Africos, propter Lunae familiaritatem, et quia occidentalis pars feminea est.

Secundus triangulus ducitur per Taurum, Virginem et Capricornum, tria signa feminea; quare Lunae et Veneri attribuitur; dominatur autem ei noctu Luna, interdium Venus. Ac Taurus propior est aestivo circulo, Virgo aequinoctiali, Capricornus hiberno. Praecipue vero hic triangulus est australis, propter Veneris dominationem, quae eius partis ventos ciet calidos et humidos. Admittit autem et Subsolanum, propter Capricornum, qui est Saturni domicilium. Constituitur autem hic triangulus, quem vocant mixtum ex Austro et Subsolano; ciet enim Saturnus ventos orientales, propter familiaritatem cum Sole.

Tertius triangulus ducitur per Geminos, Libram et Aquarium, tria masculina signa, aliena a Marte; sed congruentia cum Saturno et Mercurio, propter duo illorum domicilia; ideo his attribuitur hic triangulus. Ac interdium dominatur Saturnus propter suam conditionem, Mercurius vero noctu. Signum autem Geminorum vicinum est circulo aestivo, Libra aequinoctiali, Aquarius hiberno. Potissimum hic triangulus congruit cum Subsolano, propter Saturnum. Sed quia Iovi familiaris est, fit mixtus ex Borea et Subsolano, quia familiaritas est Iovis et Saturni.

Quartus triangulus ducitur per Cancrum, Scorpium et Pisces, qui relinquuntur Marti propter Scorpium, qui est Martis domicilium. Simul autem dominantur nocte Luna, interdium autem Venus. Est autem Cancer in aestivo circulo, Scorpius propior hiberno, Pisces aequinoctiali. Ac constituitur hic trigonus occidentalis propter Martis et Lunae dominationem, ac fit mixtus ex Austro et Africo, propter Venerem.

8) iuxta positum orbium et eorum naturas] Ptolemaei verba sic translata haec sunt: ἀπολούθως ταῖς τῶν κινήσεων αὐτῶν σφαιρῶν, καὶ ταῖς τῶν φύσεων ἰδιότησιν. Camerarius haec sic vertit: pro convenientia orbium motus ipsarum et naturae proprietate.

De altitudinibus.

Altitudinum planetarum ratio haec est. Cum Sol ingressus Arietem, ad partem coeli sublimiorem versus Arcton accedat, et in Libra descendat ad Austrum, convenienter ei altitudo in Ariete attributa est, cum dies tunc crescant, et Sol magis calefacere corpora incipiat. Econtra vero, in Libra propter contrariam causam deiectio est Solis.

Saturno autem Libra attributa est, ut, sicut in domiciliis, ita hic quoque contrarium locum teneat; Aries autem ipsius deiectio est. Nam ubi calor intenditur, ibi remitti frigus necesse est; et rursus ubi calor diminuitur, frigus crescit. Cum autem Luna post coniunctionem Solis in altitudine, videlicet in Ariete primum, deinde appareat et quasi extollatur in Tauro, trianguli sui principe, Taurus altitudo eius perhibetur, eidem oppositum signum Scorpius deiectio.

Iupiter autem, cum maxime cieat ventos aquilonares et foecundos, et in Cancro ad Boream proxime accedat, et vim suam ibi exerceat: Cancer eius altitudo est, et Capricornus deiectio.

Econtra Mars natura aestuosus et magis in Capricorno, qui etiam eo est aestuosior, quia magis australis est. Ideo opposita Iovi altitudo in Capricorno ei constituta est, deiectio vero Cancer.

Venus autem natura humectans et magis in Piscibus, unde humiditas vernalis augetur, et ibi Venus maiorem vim exercet, altitudinem habet in Piscibus, deiectionem vero in Virgine.

Mercurius vero aridior, propter contrariam naturam, in signo opposito altitudinem accipit, in Virgine, in qua autumnus siccitas impendet. Econtra in Piscibus deiectus iacet.

De finibus.

De finibus duplex doctrina traditur: altera Aegyptia, quae accommodata est ad domiciliorum autoritatem; altera Chaldaica, accommodata ad triangulorum gubernationem.

Aegyptia vero, ut usitate circumfertur, nec ordinis nec numerorum consequentiam servat. Primum in ordine priores gradus attribuit tanquam fines, nunc domino domiciliorum, nunc domino trianguli, aliquando etiam illi, cuius est

altitudo. Exempli causa, si domiciliorum dominos respiciunt, quaeri potest, cur in Libra priores tribuant Saturno, ac non Veneri potius? itemque cur in Ariete Iovi potius quam Marti?

Quod si triangulorum dominos respiciunt, cur Mercurio priores tribunt in Capricorno, ac non Veneri potius? Denique si altitudines respiciunt, cur Marti in Cancro priores tribunt, ac non potius Iovi?

Praeterea si inde sumunt fines, quia in aliquo signo plures causae concurrunt, cur Mercurio tribunt priores in Aquario, cum ibi nihil iuris, nisi propter trigonum, habeat? Saturnus vero praesit tanquam domicilio et trigono? Cur item Mercurio primi fines attributi sunt in Capricorno, cum ei non praesit ullo modo? Ut huiusmodi inconvenientia etiam in reliqua serie animadverti potest.

Deinde numerus finium inconcinne traditur. Aiunt enim, singulos planetas tot habere fines in signis, quot sunt eius anni maiores; id vero nullam habet propriam ac probabilem rationem. Quin etiam si huic collectioni numerorum credamus, sicut asseveratur ab Aegyptiis: fieri tamen potest, ut varie mutato numero in signis, reperiat idem numerus.

Quod vero aliqui coniecturas fucatas adferunt, prorsus fallunt, cum contendunt, tempora ascensionum configurata planetis efficere hunc numerum finium. Primum enim sequuntur vulgares traditiones de planis ascensionum eminentiis, non habita ratione diversarum elevationum poli. Procul igitur a veritate aberrant. Volunt enim in linea aequinoctiali, quae transit per inferiorem Aegyptum, cum Virgine et Libra ascendere tempora triginta octo et trientem, cum Leone et Scorpio tempora triginta quinque: cum demonstratio linearis ostendat, cum his ascendere plus temporum, cum Virgine vero et Libra minus.

Praeterea, qui hanc rationem constituere conati sunt, ne sic quidem retinent finium numerum ab aliis traditum, etsi saepe mentiri coguntur, et interdum portiones portionum adhibent, ut concinnitatem, quam volebant, tueantur, quae et ipsa a vera ratione aberrat. Ordo autem finium, ut a multis traditur, et cui propter antiquitatem fides habetur, hic adscriptus est.

Fines secundum Aegyptios.

γ	4	6	♃	6	♃	8	♂	5	♃	5
δ	♃	8	♃	6	♃	8	♂	5	♂	3
ε	♃	6	4	6	♃	5	♂	7	♃	6
ζ	♃	7	♃	6	♃	6	♂	7	♃	4
η	♃	6	♃	5	♃	7	♂	6	♂	6
θ	♃	7	♃	10	4	4	♂	7	♃	2
ι	♃	6	♃	8	4	7	♂	7	♂	2
κ	♃	7	♃	4	4	8	♂	5	♂	6
λ	♃	12	♃	5	4	4	♂	5	♂	4
μ	♃	7	♃	7	7	7	♂	4	♂	5
ν	♃	7	♃	6	4	7	♂	5	♂	5
ξ	♃	12	4	4	♃	3	♂	9	♃	2.

Chaldaica vero ratio simplicior ac probabilior est, quanquam ne haec quidem penitus concinna est, cum in serie, quam sumit a triangulorum dominiis, tum in numero, ut sine annotatione sua cuique regio attribui possit. Nam in primo triangulo, Arietis, Leonis et Sagittarii, cum servetur ordo signorum, primus finis est Iovis, qui dominatur illi triangulo; secundus finis secundi trianguli, scilicet Veneris; tertius tertii, scilicet Saturni et Mercurii; ultimus postremi trianguli, scilicet Martis. In secundo triangulo, qui est Tanri, Virginis et Capricorni, ubi similiter iuxta signorum ordinem proceditur, primus finis est Veneris, secundus et tertius Saturni et Mercurii, quartus Martis, quintus Saturni. Ad hunc modum fere in reliquis duobus triangulis ordo conspicitur. Ubi autem eiusdem trigoni duo sunt dominatores, Saturnus et Mercurius, interdum Saturnus principatum ordinis tenebit, noctu vero Mercurius, nec numerus graduum in finibus intricatus erit.

Habeat enim subinde posterior planeta minus uno gradu in finibus, quam prior. Cum igitur primus habeat octo gradus, in secundo erunt septem, in tertio sex, in quarto quinque, in ultimo quatuor. Hi numeri collecti, erunt gradus triginta cuiuslibet signi. Ex hac distributione colliguntur Saturno gradus diurni octo et septuaginta, nocturni sex et sexaginta, Iovi duo et septuaginta, Marti novem et sexaginta, Veneri quinque et septuaginta; Mercurio diurni octo et sexaginta, nocturni sex et septuaginta: qui gradus collecti, erunt trecenti et sexaginta. Ex his duabus rationibus finium, Aegyptiacae plus fidei tribuendum est, et quia tanquam utilis ab Aegyptiis scriptoribus in tabellis annotata est, et quia gradus consentiunt cum nativitatum exemplis. Cum autem hi ipsi scriptores nec ordinis nec nu-

meri causam ostenderint, dissimilitudo ordinis movere suspicionem et reprehensionem videtur. Incidi autem in antiquum volumen, quod aliqua ex parte vetustate consumptum erat, in quo physicae causae ordinis et numeri graduum expositae erant, et additae erant veterum geneseon descriptiones et numerus congruens cum veterum annotatione. Sed oratio erat prolixa, et continebat supervacua argumenta, et liber erat laceratus, ut vix summas rerum adsequi possem. Qua in re tabella finium in extrema libri pagina addita, quae manserat incorrupta, me adjuvabat.

Sed coniectura illorum tota se ita habet. In ordine signorum accipiuntur altitudines, trianguli et domicilia: quorum si qua stella duas habet praerogativas in eodem signo, huic praecipuus locus tribuitur, etiamsi malefica fuerit. Ubi autem tales praerogativae non reperiuntur, maleficae in extremum locum transferuntur. Altitudinum vero domini primum locum obtinent; hos sequuntur domini triangulorum, deinde domiciliorum domini secundum signorum seriem; sed ita, ut stella, quae habet duas praerogativas, praecedat in eodem signo eam, quae unam habet praerogativam, Cancer vero et Leo cum sint domicilia Solis et Lunae, attribuuntur maleficis, quae in eis potentiores sunt, quia lumina non habent fines. In Cancro quidem fines habet Mars, in Leone vero Saturnus, in quibus ordo eis conveniens servatur.

Numerus autem graduum ita traditur. Ubi non invenitur stella, duas habens praerogativas, vel in eodem signo, vel in quadrante sequentis, dantur partes septenae beneficis Iovi et Veneri; quinae vero maleficis, Saturno et Marti; Mercurio vero, qui communis est, senae. Ita numerus triginta graduum expletur; et haec regula de iis traditur, quae non habent duas praerogativas. At cum aliquae duas habent praerogativas (nam Venus et trianguli domina est, et domicilii in Tauro; Lunae enim non attribuuntur fines) his unus gradus adicitur, vel in eodem signo, vel in proximo, usque ad quadrantem. Erantque his, in illa tabella, adscripta puncta. Auferuntur autem hi adiecticii gradus potentiorum a finibus aliorum, qui minus dignitatis habent, plerumque a Saturno; sed tamen et a Iove, propter tarditatem motus. Tabella autem finium haec est:

γ	4	6	⊕	8	♁	7	♂	5	♄	4
δ	⊕	8	♁	7	♂	5	♄	4	♃	3
ε	♁	7	♂	5	♄	4	♃	3	♂	2
ζ	♂	6	♄	4	♃	3	♂	2	♁	1
η	♄	6	♃	3	♂	2	♁	1	♁	1
θ	♃	6	♂	3	♁	2	♁	1	♁	1
ι	♂	6	♁	2	♁	1	♁	1	♁	1
κ	♁	6	♁	1	♁	1	♁	1	♁	1
λ	♁	6	♁	1	♁	1	♁	1	♁	1
μ	♁	6	♁	1	♁	1	♁	1	♁	1
ν	♁	6	♁	1	♁	1	♁	1	♁	1
ξ	♁	6	♁	1	♁	1	♁	1	♁	1
ο	♁	6	♁	1	♁	1	♁	1	♁	1
π	♁	6	♁	1	♁	1	♁	1	♁	1
ρ	♁	6	♁	1	♁	1	♁	1	♁	1
σ	♁	6	♁	1	♁	1	♁	1	♁	1
τ	♁	6	♁	1	♁	1	♁	1	♁	1
υ	♁	6	♁	1	♁	1	♁	1	♁	1
φ	♁	6	♁	1	♁	1	♁	1	♁	1
χ	♁	6	♁	1	♁	1	♁	1	♁	1
ψ	♁	6	♁	1	♁	1	♁	1	♁	1
ω	♁	6	♁	1	♁	1	♁	1	♁	1

Nonnulli etiam exiliis partiti sunt dominationum iura, vocaruntque locos et partes. Ac locum tradiderunt esse uniuscuiusque signi portionem duodecimam, id est, gradus duos et dimidium. Cum enim incipiant a signo, in quo est stella, tribuunt vim illi loco in sequentibus signis. Alii excogitarunt alias distributiones, sine ratione. Partes vero tribuunt in quolibet signo ab initio cuiuslibet planetae, iuxta ordinem finium tabulae Chaldaicae.

Sed haec ad ostentationem excogitata, et plausibiliter proposita, sine physica ratione, relinquamus. Illud vero, quod scire dignum est, non omittatur, consentaneum esse rationi, signorum initia ab aequinoctiorum et solstitiorum punctis inchoare, idque scriptores ostenderunt. Et videmus naturas, vires et familiaritates stellarum causam sumere a solstitiorum et aequinoctiorum initiis, et non aliunde. Quod si alia initia constituerimus, aut signa a iudiciis excludemus, aut si complectemur, errabimus, cum iam spatia, a quibus signa vires sumunt, retro acta sint.

De sua cuiusque stellae facie, carpentis ac solis.

Familiaritates stellarum et signorum fere tales sunt, ut exposui. Dicuntur autem faciem suam habere, quando tantum est intervallum inter planetam et Solem aut Lunam, quantum distat domus planetae a domo Solis aut Lunae. Ut verbi causa, cum Venus sexangula configuratione distat a luminibus, sed sit cum Sole vespertina, cum Luna vero matutina, ut congruit domicilliis eorum.

Dicuntur autem in suis carpentis vehi et solis, quando ius familiaritatis in iis locis, in qui-

bus sunt, exercent, duobus aut pluribus modis. Cum enim tunc maxime efficaces sint propter convenientiam, auxilium et cognationem signorum, dicuntur in suis solis collocari ac fulgere. Gaudere etiam stellam dicunt, cum locus, etiamsi ipsi non est proprius, tamen alteri cognato familiaris est. Quae convenientia etiamsi ex longinquis ducitur, tamen propter similitudinem quaedam est communicatio. Contra vero in contrariis locis, peculiaris earum vis sit dilutior, quia dissimiles naturae confusionem temperamentorum infaustam efficiunt.

De applicationibus et defluxibus.

In universum intelligimus applicari sequentibus praecedentes, defluere vero a praecedentibus sequentes; sed ita, ne sit longum intervallum. Quod intelligitur et in corporeis congressibus et in configurationibus, nisi quod in corporeis congressibus etiam latitudines notari convenit. Non enim admittimus, nisi eos congressus, qui sunt per mediam lineam, quod in configurationibus observare supervacuum est, cum radii ad terram vel ad centrum tendentes, ibi concurrant, undecumque missi sunt.

E p i l o g u s.

Ex his omnibus perspicuum est, vires stellarum sumendas esse, cum a propria qualitate, tum a signis, tum a positu ad Solem⁹⁾, tum a cardinibus, eo modo, ut dixi. Sed vires assumunt, si sint orientales seu directi; tunc enim validiores sunt, quam cum sunt occidentales et retrogradi; tunc enim languidiorem vim habent. Deinde pro positu ad horizontem. Nam in medio coeli, aut loco succedente efficaciores sunt; postea vero magna est efficacia, cum sunt in horizonte, aut succedente loco.

Plurimum vero valent in finitione orientali; minus autem in imo coeli, aut alio loco adspiciente eum. Sed cum prorsus non adspiciunt, omnino languidi sunt et imbecilles.

9) Solem] Ed. 1553. pro hac voce h. l. habet signum ☉.

LIBER SECUNDUS.

Praecipuam doctrinam breviter expositam, ut in tabella, necessariam ad praedictiones eventuum singularium, hactenus in summa tradidimus. Nunc adiungamus doctrinam de praedictione singularium, quatenus possibile est, ubique naturalium causarum rationem sequentes.

Cum autem duae sint praecipuae partes praedictionum astronomicarum: altera universalis, quae regionum, gentium aut urbium qualitates indicat; altera particularis, quae singulorum hominum fata considerat: prius de universali dicendum est, quia eventus magnarum regionum maioribus et validioribus causis moventur, quam eventus particulares hominum. Cum igitur semper imbecilliores naturae potentioribus, et particulares universalibus subiiciantur: necesse est prius dici de generalioribus, si particularia consideraturi sumus.

Caeterum haec universalis consideratio aut est totarum regionum, aut partium et certarum urbium. Praeterea aut maiores mutationes statis recurrentes temporibus, ut bellorum, pestilentiae, terrae motuum, diluvii et similes indicantur; aut leviores et minores, ut annuae tempestatis, intensio aut remissio, aut hiems horridior aut mitior, flatus ventorum, aestus, ubertas, sterilitas et alia huius generis.

Anteferenda est autem observatio eventuum maiorum, et qui totis regionibus accidunt, propter causam praedictam. Horum cognitio duo requirit: primum considerationem, ad quas partes Signiferi, et ad quas stellae quaelibet regio pertineat; secundo considerationem, quales in singulis partibus effectiones existant certo tempore propter defectus luminum, transitum errantium stellarum, ortus et stationes.

Hanc consensionem primum iuxta naturalem rationem exponamus, obiter etiam recitantes gentium proprietates corporis et morum, quae non sunt alienae a naturali qualitate stellarum et signorum, quibus subiectae sunt.

De proprietate universali gentium.

Distinguuntur autem gentium proprietates cum iuxta parallelos et angulos, tum iuxta positum ad Eclipticam et Solem. Nam cum nostra habitatio sit in uno aequilonari quadrante, alii

subiecti australioribus parallelis, qui sunt ab Aequinoctiali ad Tropicum aestivum, cum Sol feratur supra eorum verticem, magisusti, atra corpora habent, et crispas et densos capillos, contractam faciem, tabefacta membra, natura calidi et moribus plerumque feri, propter assiduum aestum in suis locis, quos vocamus Aethiopes. Ac non solum ipsi tales sunt, sed et eius loci aer et animantia et plantae sunt aridiores.

Qui vero sub parallelis aequilonaribus degunt, id est, recta sub ipsa Aetate, quia procul absunt a Zodiaco et calore Solis magis frigeant, ideoque humore magis abundant, qui nutrit eorum corpora. Cumque non exhauriantur aestu, colore sunt candidiore, et capillos habent promissos, procera et succi plena corpora et nonnihil gelida. Sunt autem et ipsi feris moribus propter assidua frigora, et longiores sunt hiemes in eo aere, et grandiores arbores et saevae bestiae. Vocamus autem hos generaliter Scythas.

Qui autem tenent loca interiecta inter Tropicum aestivum et Arcton, quia neque supra verticem ipsorum Sol evehitur, neque inde longissime ad Austrum recedit, in aere degunt temperato, qui quamquam frigoris et aestus differentias habet, tamen haec non sunt magnae, nec magnas diversitates in corporibus aestus et frigora faciunt. Ideo colore medio sunt, mediocri statura, natura temperata, coniuncti habitationibus, placidi moribus. Horum, qui propiores sunt Austro, in genere ingeniosiores et callidiores et rerum divinarum peritiores sunt, quia verticale punctum eorum propius est Zodiaco et planetis, quibus quasi familiariores habent et ipsi sagaciores animas in investigatione naturae et in disciplinis percipiendis maiorem celeritatem. Praeterea homines in Oriente degentes, magis masculos animos et firmiores habent, minus sunt occultatores; nam Oriens naturae Solaris est. Quare ea terrae pars diurna, virilis et dextra existimanda est: ut in animantibus dextra calidiora et firmiora sunt.

Ad Occidentem vero degentes, effoemiores sunt, et molliores, et occultatores; nam haec pars Lunae attribuitur, quia Luna post coniunctionem semper primum ab occasu conspiciendam

se praebet. Ideo nocturna est et sinistra, tanquam Orienti opposita.

Quomodo regiones ad trigonos et stellas congruant.

Congruunt autem in singulis terrae tractibus, propriae humorum qualitates et inclinationes ad signa. Ut enim aeris constitutio in iis locis, quae dixi calida, frigida aut temperata esse, differentias habet in particularibus regionibus, ubi communis qualitas intenditur aut remittitur propter situs ordinationem, altitudinem, aut humilitatem; cumque alii magis sint equestres propter patriae planitiem, alii navigatores propter vicinum mare, et aliqui propter regionis ubertatem mitiores: ita et diversae qualitates sunt gentium, ut aliae ad alia signa particulariter congruant, quae tamen qualitatum similitudo ad plurimos in genere pertinet. Necesse est igitur summam exponi hanc considerationem, quatenus ad particularem doctrinam conducit.

Cum igitur in Signifero quatuor triangulae figurae constituentur, ut supra ostensum est, una Arietis, Leonis et Sagittarii, quae vocantur mixta ex Aquilone et Africo, ut gubernans occasum solstitialem: hic triangulus gubernator potissimum a Iove propter locum septentrionalem et a Marte propter occasum.

Triangulus autem Tauri, Virginis et Capricorni, Austrisolanus, in ortu brumali regitur praecipue a Venere, propter meridiem; deinde et a Saturno, propter ortum.

Triangulus autem Geminorum, Librae et Aquarii, mixtus ex Aquilone et Subsolano, in ortu solstitiali regitur praecipue a Saturno, propter ortum, habetque socium gubernationis Iovem propter Aquilonem.

Triangulus autem Cancri, Scorpiae et Piscium, mixtus ex Austro et Africo, in occasu brumali regitur a Marte, propter Africum, habetque sociam Venerem, propter Austrum.

Quae cum ita se habeant, et nostra terra distribuatur in quadrantes quatuor, accommodatos ad triangulorum numerum, latitudo dividitur per lineam maris nostri, a freto Herculano ad sinum Issicum ducta; et deinceps ad ortum per montanum dorsum, quae linea aquilonarem partem ab australi separat. Linea vero ex Arabico sinu per Aegaeum pelagus, Pontum et Maeotidem paludem ducta discernit Orientem et Occidentem. Ita

fiunt quadrantes quatuor, iuxta trigonorum numerum.

Primus igitur quadrans ad occasum solstitialem, mixtus ex Aquilone et Africo, continet Celticam; communi nomine dicitur Europa.

Huic oppositus secundus quadrans ad Australanum, versus orientalem Aethiopiā, ad ortum brumalem, dicitur magnae Asiae pars australis.

Tertius quadrans ad ortum solstitialem, mixtus ex Aquilone et Subsolano, versus Scythiam, dicitur magnae Asiae pars aquilonaris.

Huic oppositus quadrans ad occasum brumalem, mixtus ex Aquilone et Austro, versus occidentalem Aethiopiā, dicitur communi nomine Libya.

Praeterea singuli quadrantes, quae vergunt in medium totius nostrae terrae, aliam sumunt naturam, quam qualem habet totus quadrans ad totum orbem collatus. Medius enim Europae locus, quae sita est ad solstitialem occasum, si respicias universam terram, oppositus est ortui brumali, ab ea parte quadrantis. Ita in caeteris iudicandum est, unumquemlibet quadrantem familiaritatem habere cum duobus trigonis inter se oppositis, cum extremas partes peculiaribus trigonis regantur, mediae vero assumant stellas dominantes in oppositis partibus. Ac ut in extremis soli trianguli dominantur: ita in medio ad dominatores oppositorum adiungatur Mercurius, propterea quod communem et mediam naturam qualitatum habet.

Quibus ita dispositis, regiones in primo Europae quadrante, ad solstitialem occasum sitae, naturam habent trigoni, Arietis, Leonis et Sagittarii, et dominantur Iupiter et Mars vespertini. Hae sunt, si de totis gentibus fiat iudicium, Britannia, Belgica, Germania, Bastarnia, Italia, Gallia, Gallia togata, Apulia, Sicilia, Tyrrenia, Celtica, Hispania. In his gentibus congruunt mores ad trigonum et dominatrices stellas. Sunt enim impatientes servitutis, cupidae libertatis, armorum et bellorum studiosae, patientes laboris, amantes dominationem et munditiem, magnitudine animorum praestantes.

Quia vero Iupiter et Mars habent se tanquam vespertini, et quia triangulus eorum priore parte masculus est, posteriore femineus, mulierum amoribus minus tenentur et pravi sunt ad libidines alias. Interim tamen retinent fortitudinem,

communicationem, fidem, amorem erga suos, et beneficentiam. Magis autem naturam Arietis et Martis referunt Britannia, Belgicum, Germania, Bastarnia. Quare in his regionibus magna ex parte homines sunt magis feri et truces. Italia, Apulia, Gallia togata, Sicilia, Leonem et Solem magis referunt: ideo dominationis cupidi sunt, benefici et magis amantes communicationis; Tyrreni vero et Celtae et Hispani, Sagittarium et Iovem: quare munditiei amantes sunt.

Reliqua loca huius quadrantis vergentia in medium totius terrae, Thracia, Macedonia, Illyricum, Graecia, Achaia, Creta, insulae Cyclades, et maritima loca Asiae minoris, et Cyprus, spectantia versus ortum brumalem totius quadrantis, adsumunt naturam trianguli, qui dominatur in ortu brumali, scilicet Tauri, Virginis et Capricorni, et accedunt Venus, Saturnus et Mercurius. Sunt igitur earum regionum homines magis inter se similes et temperati, dominationis cupidi, generosi, impatientes servitutis, propter Martem; studiosi musices doctrinae, libertatis, suo consilio constituentes republicas, popularem gubernationem amantes, legumlatores, propter Iovem; amantes spectacula et munditiam, propter Venerem; comes, hospitales, iustitiae et litterarum et eloquentiae studiosi, propter Mercurium. Rursus ex his aliquae regiones magis referunt naturam Tauri et Veneris; videlicet Cyclades et maritima ora minoris Asiae, Cyprus. Ideo magna ex parte illi homines sunt dediti voluptatibus, amantes munditiam et corpora diligenter curantes. Virginis autem et Mercurii naturam magis referunt Graecia, Achaia, Creta. Ideo ibi homines sunt studiosi doctrinae, et magis animam quam corpora exercentes.

Capricorni vero et Saturni naturam referunt Macedonia, Thracia et Illyricum. Ideo sunt ibi homines cupidi divitiarum, nec placidi, nec amantes communicationum.

In secundo quadrante, qui spectat Austrum, pars est magnae Asiae, India, Ariana, Gedrosia, Parthia, Media, Persia, Babylonia, Mesopotamia, Assyria, quae sitae sunt ad ortum brumalem, quod ad universae terrae positum attinet. Et congruunt ad hunc trigonum, scilicet Taurum, Virginem et Capricornum, regunturque a Saturno et Venere orientali positu. His igitur naturae harum gentium congruunt. Colunt enim Vene-

rem, quae ab ipsis nuncupatur Isis; et Saturnum et Solem, quem vocant Mithram; et multae sunt ibi naturae vaticinae, et consecrantur ibi pudendae corporum partes, quia positus ille semen auget. Suntque gentes illae calidae et pronae ad concubitum et libidines, deditae saltationi et amantes ornatus propter Venerem, et luxum quaerentes propter Saturnum. Palam vero et non in occulto cum mulieribus concumbunt, propterea quod planetae orientali positu eis dominantur; concubitus vero masculorum oderunt. Multi etiam cum matribus consuetudinem habent, et pectore supplices gestus edunt, propter ortum matulinum, et quia pectoris principatus congruit eum Sole. Amant in vestitu et universo cultu corporis, nitorem et munditiam muliebrem, propter Venerem; et tamen animis et consiliis sunt generosi et bellicosi, propter ortum matulinum Saturni. Peculiariter vero magis a Tauro et Venere reguntur Parthia, Media et Persia. Quare harum regionum incolae vestitu utuntur florido, teguntque tota corpora praeter pectus, et in universum deliciarum et munditiei studiosi sunt.

A Virgine et Mercurio reguntur Babylonia, Mesopotamia, Assyria, quae ideo antecellunt cognitione mathematicum et observatione motuum coelestium et siderum. A Capricorno vero et Saturno reguntur India, Ariana, Gedrosia: ideo earum regionum cultores sunt deformes, immundi, beluini.

Media vero loca huius quadrantis, Idumaea, cava Syria, Iudaea, Phoenice, Chaldaea, Orchinia, Arabia felix, spectant septentrionem et occasum, iuxta situm universae terrae. Est igitur cognatio cum triangulo occasus solstitialis, Ariete, Leone et Sagittario; et praesunt Iupiter, Mars et Mercurius. Itaque hae gentes magis exercent mercaturas et rerum permutationes, et sunt magis versuti, periculorum contemptores et insidiatores, et animis servilibus et omnino varii, ut stellarum inter se configuratio talium ingeniorum varietatem efficit. Et harum regionum cava Syria, Iudaea, Idumaea, magis Arieti et Marti attribuuntur: sunt igitur audaces, superstitionum contemptores et insidiatores; Phoenices vero et Chaldaei et Orchinii, Leoni et Soli: quare hi magis ingenui et benefici sunt, et studiosi doctrinae de siderum motu et effectionibus, et prae caeteris gentibus colunt Solem. Arabia felix magis attribuitur Sagittario et Iovi: unde

ubertas est nomini conveniens, et aromatum copia, et hominum dexteritas, et liberalitas in conversatione, contractibus et negotiatione.

Tertius trigonus Geminorum, Librae et Aquarii. In tertio quadrante, qui est ad septentrionem magnae Asiae, sunt Armenia, Hyrcania, Matiana, Bactriana, Caspia, Serica, Sarmatia, Oxiana, Sogdiana, spectantque ad ortum solstitialem, iuxta situm universae terrae, et congruunt ad trigonum ortus solstitialis, Geminos, Libram et Aquarium. Reguntur autem a Saturno et Iove, posito Eoo. Colunt igitur gentes illae Iovem et Saturnum, et sunt divites, splendentes auro, et in victu mundae, et sapientiae magorum studiosae, iustae, liberales, magnanimae, acres vitiorum hostes, amantes cognatorum, adeo ut facile pro eis mortem oppetant, pietate aut gloria moli, castae, nitidae, in vestitu splendidae, beneficae et excelsae animis, quae plerumque efficit matutinus positus Saturni et Iovis. Ex his autem Hyrcani, Armenii et Matiani magis referunt naturam Geminorum et Mercurii: quare ingenia habent mobilia et minus candida. Bactrianae, Caspiae et Sericae gentes a Libra et Venere reguntur: sunt igitur divites, et amantes musicae et deliciarum. Sarmatae, Oxiani et Sogdiani Aquarium et Saturnum referunt: sunt igitur hae gentes horridiores magis, tetricae et incultae. Caeterae in hoc quadrante, quae ad medium universi orbis accedunt, Bithynia, Phrygia, Colchica, Syria, Comagene, Cappadocia, Lydia, Cilicia, Pamphylia, spectantes occasum brumalem, assumunt naturam trianguli occasus brumalis, Cancrī, Scorpī et Piscium; et simul reguntur a Marte, Venere et Mercurio. Quare et harum regionum homines fere ubique colunt Venerem, quae ipsis est mater Deorum, apud alios aliis appellata nominibus; et Martem, cui tribunt nomen Adonidos, aut etiam alias appellationes, et lugubria eis sacra faciunt. Sunt autem valde pravi, serviles, laboriosi, cupidi nocendi, dediti mercenariae militiae, praedas et captiva mancipia abducentes; exercent et inter sese latrocinia, et alii alios in servitutem redigunt, propter Martis et Veneris matutinum concursum. Quia vero Mars in triangulo Veneris in Capricorno exaltationem habet et Venus in Martis triangulo in Piscibus: ideo mulieres in iis locis valde amant maritos suos et liberos, et sunt fidae custodes rei domesticae, laboriosae, officiosae, sedulae et

morigerae. Et in his Phrygia, Bithynia, Colchica magis referunt naturam Cancrī et Lunae. Ideo magna ex parte viri sunt timidi et servitutis patientes; mulieres vero propter Lunae exortum et masculum positum, viriles, imperiosae et bellatrices, ut Amazones, fugientes virorum consuetudinem, armis gaudentes, et ab infantia adsuefacientes puellas ad officia propria sexus marium, et praecedentes dextras mammillas, ut ad praeliandum magis idoneae sint, eamque partem nudantes, ut ostendant se non feminarum more vivere.

Syria vero, Comagene et Cappadocia congruunt cum Scorpio et Marte. Sunt igitur earum regionum homines, audaces, improbi, insidiatores, laboriosi. Lydi vero, Cilices et Pamphylii ad Pisces et Iovem pertinent. Sunt igitur divites, liberales, negotiatores, amantes libertatis et in contractibus non morosi.

Postremus quadrans est Libyae, ut communi nomine appellatur, continens Numidiam, Carthaginem, Africam, Phyzaniam, Nasamoniticam, Garamantes, Mauros, Gaetulos, Metagonithas. Huius quadrantis situs est ad occasum brumalem, et refert naturam trigoni occasus brumalis, scilicet Cancrī, Scorpī et Piscium, et gubernatur a Marte et Venere posito vespertino. Quare saepe in illis regionibus, propter illorum siderum copulationem, simul duo regnum tenent, vir et mulier, aut frater et soror: ut vir maribus et mulier mulieribus imperet, et idem in successione servetur. Sunt autem valde calidi, et pravi ad mulierum concubitum, raptores coniugum, et in multis locis reges primum concubunt cum novis nuptis; alicubi communes sunt multorum coniuges, et viri muliebrem ornatum amant, quia Venus eis praest; audaces tamen sunt, et ad malitiam astuti, magi, impostores, temerarii, contemnentes pericula propter Martem. Ac Numidae, Carthago, Africa, magis familiares sunt Cancro et Lunae. Ideo consuetudo vitae eorum magis civilis est, et officiosa in communicatione et negotiationibus, et degunt in magna rerum affluentia. Metagonitae, Mauritanii, Getuli referunt naturam Scorpī et Martis; ideo magis foedi sunt, et carnivori, contemnentes pericula vitae, et domesticis bellis se mutuo perdentes.

Phyzania, Nasamonitae et Garamantes ad Pisces et Iovem pertinent; ideo sunt liberi, sim-

plices ingeniis, amantes laborum, placidi, munditiei et libertatis cupidi magna ex parte, et propter Iovem colunt Hammonem.

Huius vero quadrantis ea pars, quae ad medium orbis terrarum vergit, Cyrenaica¹⁰⁾, Aegyptus, Thebais, Marmarica, Oasis, Troglodytae, Arabes, Azania, Aethiopia media; hic totus tractus oppositus ortui boreali, assumit aliquid naturae trianguli ortus borealis, Geminorum, Librae et Aquarii; et simul dominantur Saturnus, Iupiter et Mercurius; unde et harum gentium homines, cum regantur vespertino positu horum planetarum, reverentes sunt Deorum, superstitiosi, dediti caeremoniis et funerum ritibus, et mortuos terra condentes et amoventes ex conspectu, propter vespertinum positum. Variis autem legibus et caeremoniis utuntur; suntque in parendo humiles, timidi, pusillanimes et omnia tolerantes; in imperiis vero animosi et magnifici, et viri plures uxores habent, et feminae multos viros, prona feruntur ad libidines, et cum sororibus consuetudinem habent, et in gignendo magna est virorum potentia, et in conceptu magna mulierum foecunditas, conveniens eius terrae ubertati. Multi autem viri ignavi sunt, et effoeminati animis; aliqui et partes genitales excidunt propter maleficorum planetarum et Veneris vespertinum positum.

Ex his gentibus vero Cyrenaici, Marmaricae et inferioris Aegypti incolae, Geminorum et Mercurii naturam referunt. Ideoque sunt cogitantes, intelligentes ac sagaces, in omnibus rebus et praecipue in sapientia et divinis rebus, magici, et arcana sacra exercentes, et maxime disciplinarum capaces. Thebaida qui tenent et Oasim et Troglodyticen, ad Librae et Veneris naturam pertinent; ideo calidi sunt, mobiles, et voluptatibus dediti. Arabes, Azani, Aethiopes medii, ad Aquarii et Saturni naturam pertinent; ideo carnibus et piscibus magis vescuntur, et sunt vagabundi, agrestem et beluinam vitam agentes.

Haecenus exposui in genere, quae sit familiaritas planetarum et signorum cum singulis gentibus, et quae inde proprietates existant. Nunc, propter faciliorem usum, ad singula signa certas gentes accommodabo, hoc modo.

Admonitio de particularium praedictione.

His expositis, huic parti haec adiungi utile est. Fixarum enim stellarum singulae illis regionibus significant, quibus et Zodiaci partes attributae sunt, vicinae his stellis, adspicientibus eas regiones, inducto per eundem polum circulo, et propterea cognationem habentibus cum iis Zodiaci partibus.

Praecipuis vero urbibus ea loca Zodiaci maxime significant, in quibus Sol et Luna, cum initia essent extructionis earum, fuerunt, ut in genesi et ex cardinibus horoscopus. Quarum autem tempora extructionum non reperiuntur, medium coeli geniturae principum aut regum quolibet tempore sumatur. Inde summam pertexti praedictiones poterunt, praecipue de insignibus accidentibus universarum regionum, aut urbium, cuius considerationis modus erit talis.

Prima et efficacissima causa talium eventuum, est copulatio Solis et Lunae in defectibus, et stellarum eo tempore transitus.

Primum autem locus indicandus est, cui regioni aut urbi Solis aut Lunae defectus, aut stellarum Saturni, Iovis et Martis stationes portendant.

Secundo, tempus indicandum est, quando aut quamdiu duraturi sint eventus.

Tertio, genus eventuum: ut, famese an bella significantur.

Quarto, species, quis sit modus eventuum: ut, qui sint futuri victores.

De consideratione regionum, ad quas pertinent affectus.

Primum de loco coniecturam ita faciemus. In defectibus Solis et Lunae maxime insignibus considerabimus locum Zodiaci, in quo fuit luminum defectus, et regiones ei loco iuxta trigonorum distributionem familiares; et quae urbes propter horoscopum in extructione, aut propter locum, quem eo tempore lumina tenuerunt, aut propter medium coeli in nativitatibus principum earum regionum familiaritatem habent, cum loco defectus.

Quas autem regiones aut urbes ita congruere cum loco defectus videbimus, ad has magna ex parte eventus pertinere iudicabimus, maxime si

10) Cyrenaica] sic scripsimus = Ptol. *Κυρηναϊκή*; Ed. 1553, errore typogr.: Cyreca.

cum signo, in quo fuit defectus, copulentur, et si defectus illis regionibus supra terram extiterint.

De tempore eventuum.

Secunda doctrina de tempore significatorum et duratione, talis est. Cum enim defectus Solis et Lunae non iisdem horis inaequalibus in omnibus regionibus fiant, nec obscuratio corporum, nec duratio similis sit: primum in qualibet regione pro proportione sumuntur, hora ecliptica, et poli altitudo, et cardines, ut in genesi. Deinde, quot horis aequinoctialibus in qualibet regione, pro proportione, duret obscuratio, considerandum est.

His inquisitis, quot horas aequinoctiales inveniemus, tot annis durabit eventus eclipsis Solaris, tot vero mensibus eclipsis Lunarum.

Initia vero et incrementa effectioinum cognoscemus ex loco defectus, adspiciente cardines. Nam cum locus erit in horizonte orientali, initium erit a quadrimestri proximo post defectum. Vehementiores autem progressiones erunt in primo triente universae durationis. Sed si locus defectus erit in medio coeli, initia erunt secundo quadrimestri, et vehementiores progressiones in secundo triente. Sin autem erit locus defectus in occidentali horizonte, initia erunt tertio quadrimestri et vehementiores effectiones in tertio triente.

Verum particulares remissiones et intentiones indicabuntur ex conjunctionibus, quae interim fient in illo loco, ubi fuit eclipsis, aut in adspicientibus eum locum, et ab aliis stellis una orientibus, quae significant effectiones, cum aut in ortu, aut in occasu, aut in stationibus, aut in ortu vespertino, signa adspiciunt, in quibus fuit defectus.

Nam ortus et stationes faciunt incrementa eventuum. In occasu vero et occultatione sub radiis, et ortu vespertino, remissiones fiunt eventuum.

De genere eventuum.

Tertium caput est, unde sciatur, quales futuri sint eventus. Id ex qualitatibus et figuris eorum signorum sumitur, in quibus fuerunt luminum defectus, et locis stellarum dominantium erraticarum et fixarum, et signo ipso, in quo fuit defectus, et signo, quod est in cardine.

Dominatio autem stellarum errantium ita sumetur. Nam qui planeta pluribus modis congruet ad utrumque locum defectus, et ad cardinem, qui sequitur, hic solus dominabitur, videlicet qui apparente accessu aut defluxione proximus est, aut qui adspectu aliquo configuratus, aut plus valet propter domicilium, aut triangulum, aut altitudinem, aut propter fines. Sin autem non invenitur idem dominus loci defectus et cardinis, sed duo: anteferatur quidem dominus loci defectus, sed tamen adiungatur alter, qui ad utrumque magis congruit. Sin autem multae stellae pari autoritate utrumque locum intueri videbuntur: anteferenda erit propior cardini, aut potentior significatione, aut qualitate familiarior.

Stellarum autem fixarum assumenda est ea, quae quasi praesidet praetereunti cardini, et splendore potior est secundum novem modos, quos in libro octavo Magnae compositionis¹¹⁾ tradidi; aut quae simul oritur in ipsa hora defectus, aut tenet medium coeli iuxta cardines, locum defectus sequentes.

His ita consideratis, et assumptis stellis ad causas indicandas, figurae signorum adspiciantur, in quibus fit defectus, et in quibus sunt stellae dominantes, unde genus eventuum indicari poterit. Nam quae habent humanam figuram in Zodiaco, significant hominibus. Terrestria vero significant iis, quorum figurae signis similes sunt. Serpentes mala significant ex anguibus, et ferae mala ex feris. Bestiae mansuetae significant damna ex domesticis et mansuetis, et ad utilitates vitae accommodatis, ut singularum figurarum fert ratio, equorum, boum et aliarum. Et figurae septentrionales terrenae subitos terrae motus, meridianae magnos et inexpectatos imbres. Cum locus figurae pennigerae dominatur, ut Virgo, Sagittarius, Gallina, damna vulnorum significantur, earum praecipue, quarum in humano victu usus est. Si vero natantium figurae dominantur, eventus erunt in aquaticis et piscibus, seu marinae, ut Cancer, Capricornus, Delphinus; tunc enim marinis significatur et navigationibus; seu fluviales, ut Aquarius, Pisces; tunc enim fluvialibus et fontanis significatur. Argo utrisque significat. Et in tropicis et aequinoctialibus stellis communiter nocet eclipsis et aeri

¹¹⁾ De hoc Ptolemaei opere, *Μεγάλη σύνταξις* inscripto conf. Prolegomena p. 1—4.

et suo tempore; in vere, ex terra nascentibus et fructiferarum arborum germinibus, vitibus, ficis et aliis maturescentibus. In solstitio autem aestivo nocet messi et frugum importationi; in Aegypto autem proprie et Nili exundationem impedit; in autumnali aequinoctio, sementi et foeno; in bruma, oleribus et avibus et piscibus eius temporis.

In aequinoctiis vero etiam significant sacrorum et religionum mutationes; in tropicis vero, aeris et imperiorum. Firma autem signa, Taurus, Leo, Scorpius et Aquarius, significant fundamentis et aedificiis. Sed gemella, Gemini, Virgo, Sagittarius, Pisces, significant hominibus et regibus.

Et defectus, qui magis sunt in Oriente, significant fructibus, adolescentiae et eius fundamentis; in medio coeli, regionibus, regibus, et mediae aetati; in occasu, legum mutationes et senectae casus et neces.

Quam late autem eventus vagaturi sint, sumitur ex magnitudine defectuum, et ex stellis, quae in ipso defectu causae sunt eventuum. Omnia minora fiunt, cum eclipsis Solis vespertina est, et cum Lunae defectus matutini sunt. In oppositione autem demunt dimidium. Matutini autem Solis defectus, et vespertini Lunae, augent mala.

Quales futuri sint eventus boni aut mali.

In quarto capite propositum fuit, quales modi sint eventuum, utrum boni, an vero mali, et quales in utraque specie futuri sint. Hoc sumitur a natura stellarum dominantium, quae sunt in praecipuis locis, et earum commixtione inter sese, et cum iis locis, in quibus esse conspiciuntur. Nam Sol et Luna gubernatores sunt aliarum stellarum, et praecipuae causae eventuum, et regunt stellarum dominia, et dominantium vires aut confirmant, aut langefaciunt.

Consideratio vero stellarum, quae praecipuum ius in commixtione habent, indicat eventuum qualitatem. Incipiemus igitur de singulis errantium stellarum qualitibus dicere. Sed haec brevis praemonitio addenda est, quod, cum generaliter aliquam nomino errantium stellarum, vim intelligo effectricem similem, sive illa ipsa stella dominetur, sive alia fixa stella, aut locus signiferi, similem vim habens: ut, si de natura et qualitate in genere dicerem, non de stellis.

Nec in mixtionibus tantum stellarum errantium congressus intelligo, sed aliarum quoque similes naturas, sive fixarum, sive locorum signiferi, ut familiaritates cum errantibus supra indicatae sunt.

Saturnus cum solus dominatur, generaliter causa est corruptionum ex frigore, et proprie in hominum corporibus morbos diuturnos, tabem, consumptionem, quae oritur ex catarrhis, humorum perturbationem, fluxus, quartanas febres, exilia, inopias, angustias, luctus, pavores, interitus, maxime senum efficit. Bestiarum vero, quae sunt utiles hominibus, penuriam efficit, et eas, quae reliquae sunt, morbis adfligit, adeo ut contagium ad homines perveniat, qui iis utuntur. In aere frigus horrendum excitat, glaciolum, nebulosum et pestilens. Aeris turbationes, densas nubes, caligines, copiosas nives, non utiles, sed damnosae, et inde serpentes nocituri hominibus nascuntur. In fluviiis et mari communiter saevas tempestates et naufragia, difficiles cursus, penuriam et interitum piscium; ac in mari peculiariter recessus aquae, destituentis alveum et refluxus; in fluviiis vero exundationes et aquarum corruptionem. In terra, fructuum caritatem, penuriam et vastitatem, maxime necessariorum ad victum, seu per erucas et locustas, seu per diluvia et imbres, seu per grandines, eo usque ut homines fame et similibus malis pereant.

Iupiter cum solus dominatur, generaliter incrementa efficit, cumque eventus ad homines pertinent, gloriam, fertilitatem, tranquillitatem et pacem significat; auget rem familiarem, corporis et animi bona fovet, beneficia et dona regum promittit, et gubernatores ipsos gloria ornat; ac in genere honorum causa est. Animalium vero, quae usibus humanis serviunt, multitudinem significat, et exitium contra iis, quae nocent hominibus. In aere autem, temperamentum bonum, salubre, ventosum, humidum, alens res terra nascentes, navium cursus iuvat, fluminum mediocria incrementa, et frugum copiam, et his similia efficit.

Mars vero solus dominium nactus, generaliter corruptionis causa est propter siccitatem. Et cum eventus ad homines pertinent, ciēt bella, seditiones intestinas, captivitates, excidia urbium, populi tumultus, principum iras, et propter eam causam subitas neces, praeterea et febres tertiae

nas, sanguinis eruptiones, morbos acutos, violentos interitus iuvenum, violentiam, iniurias, incendia, homicidia, rapinas, latrocinia. In aere vero aestus, ventos calidos, pestiferos et tabificos, fulminum iaculationes, turbines, siccitates. In mari vero, subita naufragia propter flatus turbulentos, et fulmina, et similes causas. In fluminibus vero aquas exsorbet, fontes desiccet et lymphas corrumpit, frumenta et res terra nascentes diminuit, et vel propter aestus, antequam invehuntur, vel in vectas incendiis perdit.

Venus cum sola dominatur, generaliter similia Iovi efficit cum venustate quadam. Peculiariter vero hominibus gloriam, honores, laetitiam, ubertatem amorum, placida coniugia, numerosam sobolem, gratiam in amicitiiis et congressibus, incrementa facultatum, munditiam in victu, comitatem, reverentiam religionum tribuit; praeterea et bonum habitum corporis, et familiaritatem cum principibus. In aere vero, temperatos ventos, humidas et foecundas constitutiones, bonam tempestatem et serenitatem, foecundos imbres, navigationes felices et lucrosas, fluminum exundationes, copiam inmentorum, et fructuum terrae abundantiam.

Mercurius cum solus dominatur, generaliter illius stellae naturae se accommodat, cui iungitur; sed celeres motus significat; in humanis negotiis, celeritatem, industriam et calliditatem ad ea, quae agenda sunt. Insidiator in latrociniiis, furtis, et in piratica, facit difficiles anhelitus, inunctus maleficis, et morbos siccos, et quotidianas febres, tusses, anhelationes, tabem et mutationes in caeremoniis, religionibus, reatibus regis, institutis et legibus, iuxta naturam stellae, cui iungitur. In aere, cum sit siccus et celer, et circa Solem prope volvatur, ventos ciet inordinatos, celeres, subito mutabiles, tonitrua, fulmina, hiatus, terrae motus et fulgura. Et his causis interdum exitialis est animantibus et plantis. Cum est occidentalis, diminuit flumina; cum est orientalis, auget.

Talis est, ut dixi, natura cuiusque planetae per sese; sed mixti aliis, pro varietate adspicuum et signorum, et positi ad Solem, convenienter mutant actiones, et ex commixtione naturarum variae qualitates existunt. Cum autem impossibile sit, singularum mixtionum qualitates exponere, et omnes configurationes recitare, quarum

tanta est varietas, haec consideratio singularum mathematici sagacitati et prudentiae relinquatur.

Sed haec diligenter observabimus, quae sit stellarum eventui dominantium familiaritas et cognatio cum illis regionibus urbibusve, quibus eventus imminent. Etenim beneficae stellae, et locis eventui obnoxiiis cognatione aliqua iunctae, si non superentur ab aliis contrariae sectae stellis, efficacius hoc, quod pollicentur, naturae suae bonitate absolvunt. Si nulla intercedat eis cognatio, aut superentur ab adversariis stellis, minus prosunt. Ita noxiae stellae dominium consequuntur, si et locis eventui obnoxiiis consenserint, et contrariae sectae stellis succubuerint, minus laedunt. Si vero nec regionibus ipsae praefuerint, nec impeditae fuerint ab aliis, quarum in regiones significatis eventibus subiectas ius quoddam est, ac dominium, tum vehementius suae constitutionis pestem infligunt.

Ut plurimum autem universalibus malis potissimum corripuntur ii, in quorum genituris praecipua loca, nempe luminum et cardinum, eadem sunt cum illis, a quibus universalium eventuum causae proficiscuntur, id est, eclipticis ipsis, aut his oppositis. Sed periculosum imprimis, et inevitabile est, si ipsae eclipticorum locorum partes, aut oppositae, conciderint cum gradibus alterutrius luminum, quos geniturae tempore sederunt.

De coloribus in eclipsibus, cometis et aliis huiusmodi.

Observandi sunt in universalibus considerationibus colores in deliquiis, cum ipsorum luminum, tum eorum, qui iuxta sunt et existunt: ut virgarum, arearum, et quae alia sunt huiusmodi. Si enim nigra apparuerint, aut sublivida, ea, quae de Saturni natura exposuimus, significant. Si candida visa fuerint, Iovis; si rutila, Martis; si flava, Veneris; si varia, Mercurii naturae eventus respondebunt. Quod si tota luminum corpora, aut totam vicinam circumquaque regionem coloris proprietate occuparit, pluribus regionum partibus significata, eclipsium eventura decernit. Sin quacunque a parte constiterit, illi, in quam¹²⁾ se coloris proprietate inflectit, futura denuntiat.

12) illi, in quam] sic scripsimus = Ptolem. περί έκλεινο τό μέγος, καὶ ὁ ἄρ (vel ὄποι ἄρ, vel οἱ ἄρ, Camerarii Ed. ἐὰν καὶ, Melanthon in textu quidem exhibet καὶ, in margine autem adscripsit illas correctiones: ὄποι ἄρ, vel οἱ ἄρ.)

Observandi sunt et cometae, sive in deliquis, sive alio quovis tempore effulserint in universalium eventuum consideratione: quales sunt, quae vocantur trabes, tubae, dolia, ac huiusmodi. Etenim effectus hae pariunt, quales a Marte cientur, ac Mercurio: ut bella, aestus, motus turbulentos, et alia, quae ista sequi consueverunt. Caeterum quibus locis minitentur et intentent effectus suos, ostendunt Zodiaci partes, sub quibus collectae ipsae et incensae, primum exarserint; tum inclinationes comarum crinitae pro ratione formae. Ex ipsa vero collectionis ardentis velut facie ac forma, affectionis species et res, in quam illa pervasura est, innotescet. Duratio flammae de eventuum intensione aut remissione, habitudo ad Solem de initio eorundem, quando primum invadent, docebit. Nam cum matutinae fuerint, diuque flagrant, celeriores; sin vespertinae, tardiores eventus arguunt.

De novilunio anni.

Postquam exposita nobis est ratio universalis considerationis eorum, quae regionibus et urbibus portenduntur: sequitur nunc subtilior quaedam exquisitio eorum, quae singulis anni temporibus eventura sint. Cuius rei tractatio quandam requirit de novilunio anni disputationem. Quod igitur illud principium capi oporteat in qualibet Solis conversione, a reditu ad locum, unde exierat, ipsa res docet, cum effectu ipso, tum etiam nomine. Quale quis autem principium in circulo simpliciter constituat, omnino cogitatione non deprehendi posse videtur. In eo quidem circulo, qui per medium signorum ducitur, probabili ratione principiorum loco assumi possunt puncta ab aequinoctiali, et duobus signata Coluris, hoc est, bina aequinoctialia et bina tropica. Sed rursus et hic dubitare quis poterit, quo puncto tanquam primario et principe utatur. Et quidem simplicis ac circularis naturae proprietate considerata, nullum horum tanquam totius ambitus principium erit. Attamen qui de his rebus commentati sunt, uno aliquo horum quatuor punctorum usi sunt, alio sane alius, prout quisque vel rationibus vel naturae suae affectu ad hoc illudve statuendum ductus est. Etenim hae partes singulae eximium

vel $\alpha\delta^{\circ}$ δ $\alpha\gamma$; Ed. 1553. male: illis, in quam... Camerarius hunc locum sic interpretatus est: Sin [coloris proprietates] quacunque a parte apparuerit, illis partibus in quas se proprietates illa inclinabit, [scilicet futura decernit].

quiddam habent, cur principium et novum annum vindicare sibi iure videantur. Aequinoctii verni proprium est, quod diurna spatia tunc primum noctes superare incipiunt, quodque tempus est affluentium humiditatum. At humiditatis vis potissimum, ut et antea diximus, in exordiis generationis regnat. Solstitium, longissimum diem adducit. Apud Aegyptios¹³⁾ vero et Nili exundationem adfert, et de ortu Canis commonefacit. In aequinoctium autumnale incidit tempus colligendarum et reponendarum frugum, et quasi de novo terrae semina mandantur. Bruma dies, qui antea decreverant, augere rursus ac producere incipit.

Sed mihi convenientius et naturalius esse videtur, ad indicandos eventus annuos, quatuor assumere principia, observatis iis, quae proxime praecesserunt, noviluniis Solis et Lunae, ac pleniluniis et maxime si in quibus horum alterutrum luminum defecerit; atque ita iudicium facere de statu veris ex principio Arietis, de aestate a Cancro, de autumno a Libra, de hieme a Capricorno. Nam ipsas quidem universales constitutiones temporum, et modos Sol parit: unde et penitus imperiti mathematicum praenoscent futura.

Sed et signorum proprietates ad significationes ventorum et generalium qualitatum assumendae sunt.

At mutationum, quae in ipsa tempora particulatim incident, incrementa aut diminutiones indicabunt universaliter quidem vicinae punctis praedictis luminum coniunctiones et planetarum cum his configurationes; particulatim vero congressus eorundem in singulis signis et plenilunia, itemque stellarum transitus: quam considerationem menstruam nominare licet.

De particulari vi et natura signorum ad aeris constitutiones variandas.

Ad annuas constitutiones indicandas, notas esse oportet etiam particulatim naturales proprietates signorum. Quantum enim ad aeris et ventorum mutationes stellarum singularum, nimirum planetarum et inerrantium stellarum, quae planetis nativa vi atque effectibus congruunt, quantum ad ventorum et quatuor anni temporum statum integra signa conferant, nos supra exposuimus. Restat nunc, ut particulares quoque signorum naturas persequamur.

13) Aegyptios] Ed. 1553. Aegyptos.

Arietis signum generatim propter aequinoctialem significationem est tonitruosum et grandinosum; particulatim vero intenduntur haec et remittuntur de proprietate stellarum inerrantium, quibus describitur; priores illius partes imbres cient et ventos, mediae temperatae sunt, extremae aestuosae et pestilentes. Boreae aestuosae et noxiae, Austrinae glaciosae et subfrigidae.

Tauri signum generatim prae se fert utramque crasim, et subcalidum est; particulatim vero priora, maxime ubi Pleiades consistunt, turbulenta sunt, flutuosa et nebulosa; media humida et frigida; postrema circa Suctas¹⁴⁾ ignea sunt, fulminaque et fulgetra cient. Borea intemperata, Austrina instabilia et incerta.

Geminorum signum generaliter temperatam constitutionem efficit, particulatim vero praecedentia plus humectant et corrumpunt; media temperiem habent. Sequentia mixta et incerta constant natura. Borea ventos cient, et terras concutunt; Austrina desiccant et urunt.

Cancris signum generaliter serenat, et aestivas constitutiones parit; particulatim vero partibus primoribus et circa praesepe suffocat, terras quatit et caliginem offundit; mediis temperatum est, posterioribus ventos commovet. Tam Boreae, quam Austrinae partes igneae sunt, noxiae et aestuosae.

Leonis signum generaliter aestus cient et suffocat; particulatim vero partes praecedentes suffocant, et pestilentes sunt; mediae temperatae, postremae siccae et corruptionum effectrices. Boreae instabiles et igneae, Austrinae humidae.

Virginis signum in universum humidum est, et tonitruosum; particulatim vero principium eius calidius est et noxium; medium, temperatum; finis, aquosus. Borea pars ventorum commotrix, Austrina temperata.

Librae signum in universum varium est, et mutabile; particulatim vero in primis partibus et mediis temperatum, postremis aquosum; Bozeis, ventosum; Austrinis, humidum et pestilens.

Scorpii signum in genere est tonitruosum et igneum; particulariter vero initium nives producit, medium temperatum est, finis turbulentus. Septentrionalia aestuant, Austrina humectant.

Sagittarii signum in genere humidum est; particulatim vero, in principio suo^{14a)} humidum, medio temperatum, fine igneum; latere boreali flutuosum, austrino humidum et mutabile.

Capricorni signum in genere humidum est; particulatim anterioribus partibus aestuans et noxium, mediis temperatum, ultimis pluviosum; Austrinis et Boreis humidum et noxium.

Aquarii signum generaliter frigidum est, et aquosum; particulatim vero incipiens, humidum; in medio, temperatum; desinens, ventosum; versus Boream, aestuans; versus Austrum, niviosum.

Piscium signum generatim frigidum et flutuosum est; particulatim vero anteriora temperata; media humida; posteriora aestuantia; Borea, flutuosa; Austrina, aquosa sunt.

De particulari tempestatum consideratione.

His ita expositis, sequitur particularium significationum tractatio, quae talis est. Una est ratio generalis ex quadrantibus Signiferi sumpta, qua, ut diximus, observanda sunt, quae proxime tropicas et aequinoctiales significationes, novilunia et plenilunia, cum cardinibus ad noviluniorum et pleniluniorum momenta in unoquoque proposito climate, tanquam geniturae tempore constitutis. Deinde cognoscendae sunt stellae, quae locis noviluniorum et pleniluniorum dominantur, et sequentibus cardinibus, sicut supra in eclipsium doctrina monstravimus. Ita universalis ex quadrantum proprietate scrutari atque eruere, sed horum vel intensiones vel remissiones, et quarum qualitatum, quarumve constitutionum effectiones sint futurae, ex natura stellarum praesidentium ediscere oportet.

Altera ratio menstrua est, qua, quae in singulis fiunt signis, novilunia et plenilunia consideranda sunt eodem modo, hoc solo observato, si interlunium forte antecesserit proxime punctum tropicum aut aequinoctiale, ut interlunium illo toto quadrante utamur; si plenilunium, ut plenilunium. Considerandi sunt et cardines et stellae locis utrisque dominantes, maximeque proximae pulsiones applicationesque et deflexiones errantium stellarum, earumque proprietates, et locorum, in quibus versantur; nec non quos ventos

14) Suctas] Ed. 1553. Succulas. Ptolemaeus habet Sing. κατά την ύδα.

14a) suo] Ed. 1553. sui (Ptolem. αὐτοῦ).

commoveant aut ipsi planetae, aut signorum partes, in quibus existunt; praeterea in quem ventum vergat atque inclinet Luna latitudine sua, secundum eclipticae obliquitatem. Ex quibus omnibus (notatis potioribus) mensium generales status ac ventos praecognoscere poterimus.

Tertia ratio est subtilioris cuiusdam observationis remissionum et intensionum, qua notandae sunt Solis Lunaeque particulares configurationes, non solum in interluniis et pleniluniis, sed etiam harum mediae, id est, quadratae. Ubi animadvertendum, triduo fere antequam Luna cursu suo Soli exaequatur, id est, triduo ante quadraturas, nonnunquam et triduo post, significationes mutationum sese promere, cum propter hos ipsos positus, tum et alios, nimirum trigonos adspetus, et sexagonos, ac planetarum caeterorum cum Luna configurationes. Nam ex horum natura convenienter mutationis proprietas deprehenditur, quae respondet adspicientium stellarum et signorum erga circumdantem nos aerem ac ventos familiaritati.

Verum harum ipsarum particularium constitutionum intensiones remissionesve fiunt potissimum, ubi inerrantium stellarum cae, quae maxime illustres sunt et efficaces, mane aut vesperi fulserint, cum ipsove Sole emergerint aut decubuerint. Etenim plerumque particularem statum ad modum suarum naturarum immutant.

Idem iudicandum est evenire, ubi lumina cardines transeunt. Ad talem enim eorum habitum horariae intensiones et remissiones variantur; sicut ad Lunae motum aestus maris cientur, atque refluxus; itemque Luna cardines transeunte, ventorum accidunt mutationes, quas ipsa a medio Solis itinere deflectens efficit. Ubique autem hoc tenendum est, quod praeceat, ac potior sit prima atque universalis causa; sequatur vero illa, a qua particularia proficiscuntur accidentia. Tum vero roboretur atque intendatur effectio, cum quae universali constitutioni dominantur stellae, his, a quibus oriuntur particularia, adspectu et configuratione sese coniunxerint.

De significatione meteororum.

Profuerit et ad particularium significationum praevisiones, notare signa, quae iuxta Solem, Lunam et stellas apparent. Ac Solem intuebimur orientem, coniectaturi de tempestatibus diurnis;

occidentem, de nocturnis; de diuturnioribus, cum Luna configuratum. Nam singulae figurae tempestatem, qualis usque ad proximam futura sit, declarare consueverunt. Si ergo pura luce, caliginis, varietatis, et nubium expers Sol oritur, vel occidit, serenam tempestatem pollicetur. Sin vario orbe, aut¹⁵⁾ flammeo prodierit, abieritve, aut rubentes emiserit radios, sive in rectum exporrectos, sive in sese retortos, aut ex una parte in subiectis nubibus ea, quae *παρόηλια* vocantur, formarit, nubesve subrutilo¹⁶⁾ tinxerit colore, et quasi per totas nubes longos extenderit radios, vehementes significat flatus, erupturos ab illo angulo, penes quem visa illa constiterint. Niger aut luridus si in ortu occasuve apparuerit, nubibusque involutus, aut area circumdatus ex una parte, aut parte utraque pareliis, aut radios sup-pallidos nigrosve sparserit, hiemes minatur atque imbres.

Lunam observabimus in suo itinere triduo ante vel post interlunia, aut plenilunia, et medium tempus, quo erga Solem quadratur. Nam si tenui puraque luce nituerit, nihilque illam circumdederit, serenitatem spondet. Si tenui rubuerit luce, totaque perspicua visa fuerit, etiam ea parte, quae luce destituitur, ventos excitabit inde orituros, quo ipsa declinat. Nigra, spissa, pallida, hiemes atque imbres minatur.

Observandae sunt et areae, quae Lunam quandoque circumdant. Nam si una fuerit et pura, paulatimque marcescens evanuerit, serenitatem; sin duae aut tres, hiemes significant. Et has quidem, si subrubrae fuerint, et quasi perruptae, cum impetuosis ac vehementibus ventis invasuras denotant. Si caliginosae ac spissae, cum nivibus; si luridae, nigrae et lacerae, cum utrisque. Denique quo plures fuerint areae, tanto maiores hiemes portendunt. Errantibus et inerrantibus splendidioribus circumfusae areae, proprietate coloris sui denuntiant ea, quae naturae ferunt stellarum.

Inerrantium etiam minorum velut congestos acervos adspiciemus, quo colore, quave magnitudine videantur. Nam si splendidiores grandioresque apparuerint solito, quacunque in plaga coeli constiterint, ab ea ventos spiraturos de-

15) orbe, aut] Ed. 1553. errore typogr.: orb, eaut.

16) subrutilo] Ed. 1553. male disiunctim: sub rutilo (Ptol. *ὑπόκρίλα*).

signant. Quin etiam nebulosi gyri, ut in Praesepe, et similes, si coelo sereno aut exiles sint, aut visum fugiant, aut spissi densique esse videantur, nimbos; puri vero et continuo scintillantes, ventos turbulentos praedicunt. Si stellarum duarum, quae utrinque ad Praesepe cernuntur, Asinorum appellatione insignes, una, quae septentrionalis est, non appareat, flabit Aquilo. Si vero altera australis abdita delituerit, Auster spirabit.

Praeterea quae certis temporibus in coelo se ostendunt et Ostenta dicuntur, eorum crinita sidera semper squalorem ventosque praenuntiant, eo quidem vehementiores, quo pluribus in partibus et ipsorum corpora grandiora fuerint.

Traiectiones et iaculationes stellarum si ab uno angulo ferantur, ab eo ventos mox sequuturos denuntiant; si occurrant inter se, proelia suscitant. Si vero de quatuor plagis prosiliant,

hiemes varias, fulmina, fulgetra, aliaque huiusmodi adferunt.

Nubes in quibuscumque finibus conspectae similes floccis lunae, hiemes sequuturas demonstrant.

Arcus quoque quocumque tempore extiterint, si serenum sit coelum, hiemes; si hiems adsit, serenitatem pollicentur. Ut autem haec concludantur, sciendum generalia visa aeris certis temporibus eadem portendere, quae sunt in superioribus de suis quaeque accidentibus¹⁷⁾ explicata. Atque hactenus placuit de generali inspectione universalium et particularium signorum breviter disserere. Quod superest, geniturarum indicia, sicut et ordo postulat, nunc deinceps exequemur.

17) de suis quaeque accidentibus] sic a Melanthe et Camerario vertuntur Ptolemaei verba: ὑπὸ τῶν οὐρανῶν συμπτωμάτων.

LIBER TERTIUS.

De conceptu, et edito foetu.

Cum hactenus tractata sit consideratio universalium eventuum, quae et prior esse dicitur, et saepe vincit particulares significationes in naturis singulorum hominum, quarum praedictiones vocamus Genethliacas: sciendum est, in utroque genere similem esse considerationem et motum et effectuum. Nam et universalium eventuum et particularium, in singulis hominibus, causa est motus planetarum, et Solis ac Lunae. Sed artificiosa observatio motuum praemonstrat corporum mutationes, si conferantur ad ea, quae fiunt iuxta transitus siderum habentium similes effectus in aere nos circumdante. Verum universales causae efficaciores sunt, particulares non tam sunt efficaces. In utroque genere autem sunt varia initia, ex quibus praedicimus iuxta astrorum positus, ea quae significantur. Ac universalium multa sunt initia. Non est enim unum urbium ac regnorum principium, et haec initia accipimus non semper ab iisdem causis, sed interdum etiam a circumstantiis, et aliis, quae augent causas. Ac fere in omnibus testimonio utimur eclipsium, quae sunt maiores et magnarum conjunctionum. Singulorum vero hominum habe-

mus initium unum et multa. Unum enim, cum principio nascitur homo; id enim habemus. Accedunt autem deinceps ordine, per gradus aetatis, ad primum initium multae significationes aliae; sed primum initium praestantius est; proprie enim efficit et corpus et reliqua initia. Haec cum ita se habeant, a primo initio considerantur universaliter qualitates corporis; a reliquis initiis sumuntur pro tempore accidentia, secundum magis et minus, secundum distinctiones aetatis, per gradus.

Initium nascentis hominis aut est naturale, quo concipitur; aut est praecipuum potentia, quo editur foetus ex utero.

Si tempus conceptus deprehensum est seu casu seu observatione, magis convenit positum siderum, qui tunc fuit, considerare in iudicandis corporis et animae qualitatibus. Postquam enim initio semen consequitur aliquod temperamentum ex circumfuso coelo, etiamsi paulatim, cum formatur corpus, fiunt alterationes: tamen, quia semen adiungit sibi nutrimentum conveniens in augmentatione, idque naturaliter commiscet, et sibi attemperat, retinet similitudinem prioris qualitatis.

Si autem tempus illud ignoretur, ut plerumque fit, initium erit egressus ex utero. Nam et hoc tempus potissimum est, et haec tantum ratione ab altero initio differt, quod animadverso conceptu, praedici possunt ea, quae praecedunt egressum ex utero. Ac conceptus quidem inchoatio esse aliqua potest; sed egressus ex utero est principale exordium vitae, tempore posterius; potentia vero, aequale et praestantius. Et propemodum conceptus dici posset seminis generatio; egressus autem ex utero, generatio hominis. Multa enim tunc foetus adipiscitur, quae antea in alvo nondum ei aderant, ac propria quidem humanae naturae, ut sensuum actiones et corporis motus.

Etsi autem positus coeli in partu non videatur primum condere naturam: tamen conducit ad hoc, ut foetus exeat in lucem, postquam conveniente coeli actione maturuit.

Natura enim, postquam foetus perfectus est, movet eum, ut exeat ex utero, tali positu coeli, qui respondet illi constitutioni, quae fuit initio conceptus. Itaque coeli positus in partu, merito existimabitur talia significare: non quia efficiat talem naturam, sed quia necessitate quadam naturali congruit, et similem vim habet.

Cum igitur instituerim et hanc partem compendio absolvere, iuxta eum ordinem, quem hactenus secutus sum, quantum praedictio possibilis est, declinabimus veterem modum, qui stellarum mixturas tradit, cum ea ratio confusanea, et propemodum infinita sit, si quis singulas examinet, et magis ad coniecturas singularium pertineat, quam ad praecepta universalia. Cum igitur illa inquisitio paene infinita sit et difficilis, omittenda erit. Sed tradam praecepta generalia, ex quibus coniecturae de singulis sumi poterunt; et exponam effectrices qualitates praecipuas, quantum poterò, accommodatas ad physicam rationem. Et coeli locum, iuxta quem humani eventus considerantur, tanquam metam proponam, ad quam dirigantur qualitates effectrices, ac praecipue iuxta cognationem corporum, velut sagittae.

Caeterum quid iudicandum sit, cum multarum stellarum lumen miscetur, relinquemus prudentiae artificis, tanquam periti sagittarii.

Primum autem de universalibus, quae consideranda sunt in partu, dicam convenienti ordine, cum quidem ex partu cognosci omnia pos-

sint, quae naturales causas habent. Conducet autem et tempus conceptus cognoscere, ad qualitates temperamenti, ex consideratione conceptus, si quem curiosior scrutatio delectat.

De gradu ascendentis.

Cum autem saepe dubitetur de prima et praecipua parte, videlicet de hora, qua foetus ex utero egressus est (nam solius astrolabii inspectio potest minutum horae ostendere), reliqua horarum signandarum instrumenta, quibus plurimi utuntur, saepe fallunt. Nam Solaria errant, vel quia non sunt rite posita, vel quia gnomones non recte ad meridianam lineam quadrant. Aquatica vero non constant sibi, propter dissimiles aquarum naturas. Eaque dissimilitudo varias habet causas. Interdum etiam casu cohibentur et resistunt. Necessè est igitur tradi rationem, qua inveniri debeat gradus ascendens Zodiaci, secundum physicam et consentaneam rationem.

Posita igitur hora natalicia, inventa per ascensiones, adiunge coniunctionem aut oppositionem proximè praecedentem. Et diligenter quaere gradum seu coniunctionis, seu in oppositione eius luminis, quod supra terram est, cum editur partus. Deinde videndum, quis planeta sit dominator illius gradus, iuxta eas praerogativas, quas supra commemoravimus: videlicet trigonum, domum, exaltationem, fines, fulgorem aut configurationem, hoc est, quando gradus ille unam aut plures praerogativas habet, propter quas ei attribuendus sit dominator. Cum igitur planetam aliquem reperimus familiarem illi gradui, propter unam aut plures praerogativas: videndum est deinde, quem gradum tenuerit planeta partus tempore; et quotus gradus erit, indicabimus parem gradum in exortu ascendentis signi ascendere. Sin autem duo vel plures participes sint dominationis, ille eligendus erit, cuius gradus tempore partus propius accesserit ad gradum signi ascendentis, ad huius planetae gradum ascendens constituendum erit.

Si vero duo aut plures planetae in hac propinquitate pares erunt, eligemus eum, qui propter cardines et conditionem familiarior est ascendenti. Cum autem longius distant gradus huius dominatoris ab horoscopo, quam a medio coeli, utemur eo numero ad constituendum medium coeli. Hoc constituto, et reliquos cardines mutabimus.

Distributio doctrinae de nativitatibus.

His expositis, si quis universam doctrinam de nativitatibus distribuatur, inveniet de accidentibus, quae secundum naturam eveniunt, et praevideri possunt, tradi praecepta vel de praecedentibus nativitatem, ut de parentibus; vel de praecedentibus et sequentibus, ut de fratribus; vel de his, quae in ipso partu accidunt, quorum ratio non est una et simplex; vel de his, quae post nativitatem secutura sunt, quorum ratio magis multiplex est. De his, quae a partu indicantur, quaeritur, an sit mas vel femina, an sint gemini aut plures nati, an sit foetus monstrosus, an sit durabilis. Postea de his, quae secutura sunt nativitatem, quaeritur de vitae spatio et diuturnitate, si quidem haec quaestio discernenda erit a priore, an recens foetus nutriri possit. Deinde de figura corporis, de morbis et laesionibus corporis, de qualitatibus et inclinationibus animi, de re familiari, de dignitatibus, de studiis et actionibus, de coniugio, de liberis, de amicitis, de peregrinationibus. Postrema de genere mortis quaestio est vicina superiori quaestioni de spatio vitae. Sed post caeteras quaestiones hoc tradi solet.

De his summam dicam, exponamque nudas qualitates effectrices, ac omittam ea, quae non habent ex natura causam probabilem, quae tamen multi curiose ac praeter rem scrutantur; nec accersam divinationes, quae ex sortibus aut numeris sumuntur, quae nullam habent rationem; sed ea tradam, quae habent exploratam certitudinem propter astrorum positus et locorum proprietates; eruntque praecepta universalialia. Nam si quis de singulis velit praecipere, eadem subinde repetenda essent.

Primum praeceptum.

Primum autem quaerendus est Zodiaci locus, qui significat aliquid de nati conditionibus. Ut exempli causa, de dignitate actionum consulendum est medium coeli; de patre, locus Solis adspiciendus est. Deinde videndum, quis planeta dominetur illi loco, iuxta quinque praerogativas, ex quibus planetarum dominium aestimatur. Quod si unus habet omnes praerogativas, huic tribuendum erit dominium; sin autem plures planetae concurrent, praefendus est is, qui habet plurimas praerogativas.

Deinde considerandae sunt et planetae dominatoris, et signorum naturae, in quibus sunt planetae et locus dominans. Ac potentia planetae sit maior, cum positus est efficacior, vel propter positum, quem in mundo habent, vel propter positum, qui contingit eis in locis nativitatis. Sunt enim efficaciores propter positum, quem in mundo habent, quando sunt in propriis signis et propriis locis, et quando sunt orientales et aucti cursu. Praeterea plus valent propter positum in nativitate, quando sunt in cardinibus, quam in domibus succedentibus. Praecipua vero loca sunt, ascendens et medium coeli.

Imbecilliores vero sunt, propter positum in mundo, quando in locis alienis et non cognatis, et cum sunt occidentales et diminuti cursu. Sed imbecilliores sunt propter positum in nativitate, quando cadunt a cardinibus.

Porro ad iudicandum tempus eventuum consideretur, an sint matutini, aut vespertini, ad Solem et horoscopum. Nam quadrantes, qui Solem aut horoscopum praecedunt, et his oppositi e regione matutini sunt, reliqua loca et sequentia sunt vespertina; et an sint in cardinibus, aut succedentibus domibus. Nam cum sunt matutini, aut in cardinibus, habent initia celeriora; vespertini vero, aut in succedentibus domibus habent tardiores effectus.

De parentibus.

Cuiuslibet loci praestantia, quam in speciali consideratione semper attendere convenit, ita se habet. Nunc vero incipiemus a primo capite, iuxta institutum ordinem, dicturi videlicet de parentibus. Sol et Saturnus conveniunt patri secundum naturam, Luna et Venus matri. Harum stellarum conditio inter sese et erga alias, significat accidentia parentum. Et de fortuna ac divitiis eorum iudicatur ex comitatu, qui circumdat lumina. Significatur enim illustris et splendida fortuna, cum benefici planetae circumdant lumina in iisdem signis, aut sequentibus conditionis eiusdem, ac praecipue cum prope Solem sunt matutini, prope Lunam vespertini, fausti et non impediti. Cum autem Saturnus et Venus sunt orientales et in proprio fulgore, aut in cardine, significant utriusque parentis manifestam felicitatem, iuxta cuiusque proprietatem.

Sed si lumina nec iunguntur aliis planetis, nec comitatum habent, significant abiectos et in-

glorios parentes, ac praecipue, cum Venus et Saturnus infeliciter positi sunt.

Sin autem habent comites, non quidem suae naturae, ut cum Mars ascendit post Solem, aut Saturnus post Lunam; aut si beneficae stellae, et quae sunt eiusdem conditionis, non sunt bene posita, indicio sunt, parentum vitam esse medio-crem et inaequalem. Sed si pars fortunae, de qua postea dicam, convenit cum his stellis, quae comitantur Solem aut Venerem, recipient salva patrimonia. Sin autem non congruit, aut contraria est, aut nullae sunt comites, aut sunt maleficae, patrimonium parentum non erit eis utile, aut etiam damnosum.

De aetate parentum iudicium faciendum est ex positu planetarum.

Cum enim Iupiter aut Venus intuentur fausto adpectu Solem aut Saturnum, aut Saturnus Solem feliciter adspicit, seu coniunctus ei, seu sextili adpectu, seu trigono, cum non sunt abiecti in locis infaustis: coniectura est, parentes fore longaevos. Secus est autem, si fuerint infirmi, abiecti in locis infaustis. Neque tamen admodum cito extinguuntur parentes.

Sed si secus erit et Mars elevabitur supra Solem aut Saturnum, aut ascendet post eos; aut Saturnus non congruet cum Sole, sed aut oppositus est, aut quadrato adpectu eum adspicit, et sunt in locis cadentibus, significant parentes debiles.

Sed si sint in cardinibus, aut in succedentibus domibus, significant parentes fore brevis vitae, aut certis morbis conflictantes. Si sint in primis cardinibus, videlicet in horoscopo et medio coeli et locis succedentibus, erunt brevis vitae.

Nam Mars adspiciens Solem, ut diximus, cito necat parentes, aut laedit oculos. Sed cum Saturnum adspicit, aut in mortem, aut in putridas febres, aut in laesiones per vulnera et ustiones coniicit. Sed cum Saturnus adspicit infeliciter Solem, adfert mortem patri per morbos, aut per malorum humorum collectiones.

De matre vero, si Iupiter Lunam aut Venerem aliquo modo adspexerit, aut Venus adspicit Lunam sextili aut trigono adpectu, aut est ei iuncta, cum sunt in locis faustis, significant matrem fore longaevam. Sed si Mars adspicit Lu-

nam aut Venerem, succedens ei, aut quadrato adpectu intuens, vel oppositus; aut Saturnus solam Lunam sic adspicit, cum sunt diminuti cursu, aut in domibus cadentibus, coniiciunt matrem in morbos tantum et imbecillitates. Sed cum sunt aucti cursu, vel in cardinibus, significant brevem vitam matribus, aut significant obnoxias fore soticis morbis. Tunc enim portant brevem vitam, cum sunt in oriente, aut in succedentibus domibus; sed sotici morbi portantur, cum illi sunt in occidente. Nam Mars sic adspiciens Lunam positam in Oriente, significat subitas mortes matrum et vulnera in facie. Sed si adspexerit Lunam occidentalem, mortes adfert per abortus et talia, et lacerationes aut ustiones corporis. Cum autem adspicit Venerem, adfert letales febres, et morbos ex obscuris causis, et caligines et subitas aegritudines.

Cum autem Saturnus adspicit Lunam, significat mortem et morbos. Cum enim Luna est in Oriente, significat putridas febres; cum Luna est in occasu, significat morbos uteri et arrodentes fluxus.

Sed ad singularium praedictiones de morbis assumi etiam debet signorum qualitas, in quibus sunt planetae, qui sunt autores morborum: quae in ipsa nativitate commodius inquiri potest. Praeterea die magis Solem et Venerem, nocte vero Saturnum et Lunam magis observabimus.

Reliquum est autem in particulari inquisitione, ut sumatur significator proprius matris aut patris, et ponatur in horoscopo tanquam in genesi parentum, et inde reliquae domus et praecipuae significationes constituentur.

Caeterum et hic et alibi semper regula tenenda est de planetarum mixtione. Si plures sunt planetae et diversae naturae in loco significante, quaerendum est, cuius virtus plura habeat suffragia; aut si sunt aequalia suffragia, mixtas ex ipsis qualitates convenienter ratiocinemur.

Sed si distant, attribuamus singulis certorum temporum eventus: priores matutinis, tardiores vespertinis. Necesse est autem, statim ab initio congruere stellas loci quaesiti, et caeteras, quae principalem vim habent. Et quae non ab initio congruit, nullam vim habet. Quo vero tempore eventus futurus sit, non solum ex significatore sciemus, sed etiam ex positu ad Solem et angulis mundi.

De fratribus.

Ex quo loco coniecturae de parentibus sumantur, dictum est. De fratribus vero, si quis generali investigatione contentus erit, nec supra quam possibile est, numerum et particularia exacte quaeret, physica ratione de germanis et ex eadem matre natis sumet iudicium ex signo medii coeli¹⁸⁾ et materno loco, hoc est, excipiente Venere interdiu, et noctu Lunam. Cum enim id signum et succedens significant matrem et eius liberos, erit idem fratrum locus. Si igitur beneficae illum locum adspiciunt, multos fratres praedicemus, coniecturam facientes a multitudine stellarum, et ex signis; refert enim, utrum sit una figura, an bicorporea.

Sin autem maleficae stellae supra hunc locum elevatae fuerint, aut fuerint oppositae ex diametro, significabunt paucos fratres. Adsumunt autem et Solem. Praeterea si in cardinibus sit oppositio, et maxime si in ascendente sit Saturnus, significat primogenitis; sin autem Mars illi erit, reliquis mortem minatur.

Sed planetae datores fratrum, si iuxta mundi positum bene se habebunt, fratres dabunt forma et gloria praestantes; econtra vero, sordidos et obscuros. Sin autem maleficae stellae supra datrices elevatae fuerint, aut succedent eis, dabunt non durabiles, masculae iuxta positum mundi fratres, feminae vero sorores. Ac sitae in ortu, significant prioribus; sitae vero in occasu, significant posterioribus. Praeterea si datrices stellae feliciter aspiciunt signum, quod dominatur fratribus, concordiam fratrum significat. Sin autem congruit cum parte fortunae, significat societatem facultatum. Sed si nullis aspectibus coniunctae fuerint, aut oppositae, significant odia mutua, aemulationem et universaliter insidias.

Caeterum si quis particularia curiosius scrutari volet, datricem stellam collocet in horoscopo, facto themate, ut in genesi.

De masculis et femellis.

Cum iuxta ordinem nostrae considerationis tradita iam sit doctrina de fratribus convenienti

18) ex signo medii coeli] Ed. 1553. ex signo M. C. (Ptolem. ἀπὸ τοῦ μεσογυρανοῦντος δωδεκατημορίου, quae etiam ab Aegidio Tebalino [conf. supra p. 5 sq.] transferuntur iisdem verbis: „ex signo medii coeli“, ab Antonio Gogava [conf. supra p. 7 sq.] autem sic: „ex eo qui coeli medium occupat signiferi loco.“)

et naturali modo, reliquum fuerit ordiri ea, quae accidunt in ipsa generatione. Ac primum tradam brevia praecepta de masculis et feminis.

Sumitur autem iudicium non ab una re, sed ab utroque luminari et ab horoscopo, et stellis habentibus cognationem cum horoscopo, praecipue in figura conceptus; obscurius autem in figura editi partus.

In summa vero observandum est, utrum praedicta tria loca et stellae dominatrices, seu plures, seu omnes, sint natura masculae, an vero femineae. Inde iudicandum est. Sunt enim discernendae stellae, quemadmodum in primis elementis huius artis dixi, masculas aut femineas ex natura signorum, aut ex planetarum natura, aut ex positu mundano iudicari.

Nam in ortu sunt masculae, in occasu femineae. Praeterea cum Solem antecedunt, sunt masculae; cum sequuntur, femineae sunt. Per haec omnia, facienda est coniectura, quae stellae vini praecipuam habeant ad significandum sexum.

De geminis.

Et cum nascuntur gemini, aut plures, ad eundem modum observanda sunt duo lumina et horoscopus. Nascuntur enim plures, propter commixtiones, cum duobus aut tribus locis insignibus sunt signa bicorporea; et maxime, quoniam planetae dominatores eundem locum adspiciunt, aut duo sunt in signis bicorporeis, aut duo pluresve planetae coniuncti sunt. Quando autem in locis insignibus sunt bicorporea signa, et plures planetae ea adspiciunt, tunc nascuntur etiam plures duobus. Ac numerus quidem sumitur a planeta dominante, collata numeri ratione. Sed sexus iudicatur ex planetis intuentibus Solem, aut Lunam, aut horoscopus, qui quando masculos, quando feminas significant, antea dictum est.

Cum autem talis dispositio non adiungit ad lumina cardinem horoscopi, talis in matre dispositio plerumque geminos aut etiam plures procreat. Ac peculiariter tres mares, qualis est ter-geminorum generatio, gignunt positi in bicorporeis, in locis dictis, Saturnus, Iupiter et Mars; tres femellas, qualis est Charitum generatio, pariunt Venus, Luna et Mercurius effeminatus; duos mares et unam femellam, qualis fuit genera-

tio Castoris, Pollucis et Helenae, gignunt Saturnus, Iupiter et Venus; duas femellas et unum marem, qualis est generatio Cereris, Proserpinae et Bacchi, gignunt Venus, Luna et Mars.

Sed hi foetus plerumque immaturi eduntur, et saepe membra monstrosa adferunt. Et quidam eduntur inusitato more, propter talium accidentium concursum.

De monstrosis.

Non aliena est doctrina de monstrosis ab hoc loco. Primum enim in his lumina reperientur procul remota, et nullo modo adspicientia horoscopum, et cardines occupati a maleficis stellis.

Cum igitur talis dispositio se offeret, ut fit saepe etiam in nativitatibus aliis sordidis et infaustis, ut maxime non sint monstrosae, consideranda est praecedens coniunctio aut oppositio, et dominatores earum et nativitatis dominator. Si igitur nativitatis significator et Luna et horoscopus, aut plures, nullam habent cognationem cum dominatore praecedentis coniunctionis aut oppositionis, nascitur foetus perplexae naturae, seu monstrosus.

His ita se habentibus, cum lumina sunt in signis bestialibus et in cardinibus duo malefici, quod nascitur, non habebit humanam naturam. Cumque nulla benefica stella adspiciet lumina, sed tantum maleficae, quod nascitur, prorsus erit immane, et habens feram naturam et nocendi cupidam. Sed si adspiciunt Iupiter aut Venus, nascetur quiddam, quod superstitione vertetur in omen, eritque simile canis, aut feli, aut simiae. Sin adspexerit Mercurius, imitabitur naturam eorum, quae sunt usui hominibus: ut volucrum, aut porcorum, aut caprarum, aut boum, aut simile quiddam. Sin autem lumina fuerint in signis humanis, nec tamen caeterae stellae cognationem cum illis habebunt, nascentur monstra hominum iuxta qualitatem et figuram signorum, in quibus sunt maleficae gubernantes lumina aut cardines. Si nulla benefica adspicit illa loca, nascuntur prorsus fatua et monstrosa. Sin autem ea Iupiter aut Venus adspiciunt, nascetur monstrum speciosius: ut hermaphroditi, aut balbutientes. Si autem adspicit ea Mercurius, significat divinatores, et qui ad quaestum conferunt divinationes. Solus autem Mercurius infausto

loco gignit mutos ac surdos, interdum etiam astutos et veteratores.

De natis, qui nutriri non possunt, sed mox extinguuntur.

Reliqua est inter ea, quae in ipso partu spectantur, consideratio de nutritione, quam distingui oportet. Interdum enim haec quaestio pertinet ad doctrinam de longitudine vitae, quia hoc, de quo agimus, utriusque quaestioni adhaere est. Aliquando vero seiuncta est, quia differunt spatia, de quibus hic disseritur. Cum enim de longitudine vitae quaeritur, de his agitur, quos sensibili tempore duraturos esse existimamus, hoc est, annuo circuitu; tale enim tempus est annus. Tempus vero magis imbecillum sunt menses, dies et horae. Doctrina vero de iis, quibus non prodest nutritio, intelligitur de nato non proveniente ad illud tempus, sed propter excellens detrimentum statim moriente a partu.

Altera igitur quaestio subtiliorem habet considerationem, haec crassiorem.

Cum enim alterum lumen est in cardine, et simul est planeta maleficus, aut distat longitudine, exacte efficiens trigonum duorum aequalium laterum, nec adspectus interveniat benefici planetae, et dominator luminum sit in locis maleficorum, nutritio destituet natum, et mox morietur.

Sin autem non efficiet hic positus triangulum duorum aequalium laterum; sed succedent luminibus radii maleficorum et duo fuerint, laedantque vel alterum lumen, vel ambo, vel succedendo vel in oppositione vel per vices, altera malefica alterum lumen; vel altera sit opposita, altera vero succedens: deerit nutritio, quia multitudo detrimentorum impedit utilitatem, quae erat ex distantia succedentis, ad durationem vitae.

Maxime vero Mars laedit Solem succedens, Lunam vero Saturnus. Econtra vero in oppositione, aut cum superiore loco ponuntur maleficae, Solem maxime laedit Saturnus, Lunam vero Mars, maxime si occupent loca luminum aut dominatoris horoscopi. Si autem duae fuerint oppositiones, ita ut in cardinibus sint lumina, et maleficae efficiant trigonum duorum aequalium laterum, nascuntur vel mortua vel semiviva.

Cum autem lumina discedunt ab aliqua coniunctione beneficarum, aut alioqui eas feliciter

adspiciunt, et radios spargunt in praecedentia loca, vivet natus tanto spatio, quantus est numerus graduum inter prorogatorei et proximam maleficam, tot videlicet menses, dies vel horas, pro modo et viribus causarum nocentium.

Cum autem maleficae spargunt radios in loca priora luminibus, et beneficae in sequentia, natus durabit et vivet.

Rursus cum maleficae elevantur supra beneficas, signum est detrimenti et subiectionis. Cum autem beneficae superant, natus vivet quidem, sed alienis parentibus subditus erit.

Cum autem benefica aliqua aut ortum aut applicationem aliquam habet ad Lunam, et malefica est in occasu, natus nutrietur a parentibus suis.

Eodem modo iudicetur, si multi simul nascentur. Cum aliquod lumen, quod adspicit caeteras stellas, in occasu est, nascetur semivivum, aut informis caro et immatura. Cum autem maleficae elevantur supra lumen, natus nec nutrietur, nec vivet, obnoxium causis, quas dixi.

De vitae spatio.

Inter ea, quae considerantur post partum, praecipua quaestio est de vitae spatio. Ridiculum est enim pronuntiare de moribus atque actionibus nati, qui non perventurus est ad annos, quibus actiones illae congruunt. Sed haec doctrina non est simplex, nec facilis; sed sumitur varie a stellarum dominantium praerogativis.

Modus autem maxime consentaneus naturalibus rationibus est, qui sumitur ex prorogatore et ex dominatore prorogatoris, ac rursus ex locis et stellis interficientibus.

De loco prorogatore.

Primum quidem existimandum est, locos prorogatores esse, in quibus est stella acceptura dominium prorogationis: horoscopum, a quinque partibus supra horizontem, usque ad reliquas quinque et viginti sequentes, et domum undecimam, cui nomen est Bonus genius; et in dextra parte adspicit hexagono adspectu ascendens; item medium coeli, quod quadrato adspectu ascendens intuetur; item nonam domum, cui nomen est Deus, ac trigono adspectu horoscopi adspicit; item occasum, qui oppositus est horoscopo.

Cum autem quaerimus in his locis potentissimum, primus erit medium coeli; deinde horoscopus; postea undecima domus, succedens medio coeli; deinde occasus; postea nona domus antecedens medium coeli.

Nam omnia loca sub terra probabiliter reicimus, quod ad hanc potestatem attinet; nec probamus, nisi ea, quae supra terram ascenderunt atque apparent. Imo nec locum supra terram, qui non adspicit ascendens, sed otiosus dicitur, assumere prodest; nec duodecimam, quae vocatur Malus genius, quia stellas, quae ab horizonte processerunt, turbidas reddit, et ab angulo cadit; et cum exhalent in eum ex terra vapores humidi, densi et caliginosi, propter quos nec color nec magnitudo stellarum conspici potest. Deinde vero ad prorogatorei adsumenda sunt quatuor praecipua loca, videlicet Solis, Lunae, horoscopus, pars fortunae, et horum dominatores.

De parte fortunae.

Sumes autem partem fortunae a numero graduum die et nocte, a Sole ad Lunam, sic videlicet, ut, quantum distant Sol et Luna, tantum constituas intervallum inter horoscopum et partem fortunae, iuxta successionem signorum; ac ubi finis erit eius computationis, is gradus eius signi, et is locus erit pars fortunae. Quem igitur positum habet Sol ad horizontem, hunc habet et Luna ad partem fortunae, et erit pars fortunae Lunaris horoscopus. Considerari autem debet, quod lumen sequatur alterum in successione signorum. Si enim Luna sequitur Solem secundum successionem signorum, numeretur et pars fortunae ab horoscopo, secundum successionem signorum. Sed si Luna antecedit Solem, numeretur et pars fortunae ab horoscopo, contra successionem signorum.

Fortassis autem idem hoc valet apud scriptorem, noctu natus a Luna ad Solem numerandum esse, et econtra ab horoscopo contra successionem signorum: sic idem erit locus partis fortunae, et eadem ratio positus invenietur.

Quot sint prorogatores.

Interdum Sol anteferendus est, si tamen erit in locis prorogatoriis. Sed si non erit in locis prorogatoriis, Luna sumatur. Sin autem neque hanc sumere possumus, planetas sumito, qui potentiores habent rationem dominii, collatos ad po-

situm Solis et praecedentem coniunctionem, et horoscopum, hoc est, cum sint quinque modi dignitatum, planeta eligatur, qui plures habet dignitates. Sin autem illis modis uti non poteris, tandem sumatur horoscopus.

In nocte primum eligito Lunam, deinde Solem, postea planetas antecellentes dignitate, in ratione dominii collatos ad Lunam et praecedentem oppositionem, et ad partem fortunae. Sin autem proxime antecessit coniunctio, sumatur horoscopus. Sed si oppositio praecessit, sumatur pars fortunae, aut certe horoscopus erit prorogator.

Sed si ambo lumina et dominator erit in locis prorogatoriis, sumatur lumen, quod maiorem habet potestatem. Dominator vero tunc tantum antefertur utrique lumini, quando loci dignitate praepollet, et rationem dominii habet, iuxta ambas electiones.

De modis prorogationis.

Invento prorogatore, duo modi sumendi sunt: alter secundum ordinem signorum, qui vocatur projectio radiorum, cum videlicet prorogator est in locis orientalibus, a medio coeli usque ad ascendens¹⁹⁾; alter vero et secundum ordinem signorum, et contra, iuxta rationem horalem, cum videlicet prorogator est in locis cadentibus a medio coeli.

Sunt autem interficientes gradus, qui contra ordinem signorum inveniuntur, in solius occasu horizonte, quia dominum vitae abscondunt. Stellae vero vel occurrentes vel adiuvantes, tantum auferunt aut addunt aliquos annos iis, qui per prorogatorem collecti sunt, usque ad occasum prorogatoris. Eo autem non occidunt, quia non ipsae vadunt ad prorogatorem, sed prorogator ad eas. Ac beneficae addunt annos, maleficae minuunt; Mercurius vero utris adiunctus fuerit, hos adiuvabit.

De numero vero additionis aut subtractionis, considerandus est gradus prorogatoris. Quot enim partes horales erunt illius gradus, interdiu diurnae, noctu vero nocturnae, tanta erit annorum integra summa. Id autem ita intelligendum est, quasi sit in ortu gradus ille. Sed si non est in ortu, pro proportione fiat distantiae subtractio, ita ut in occasu haec summa in nihilum desinat.

¹⁹⁾ usque ad ascendens] Ptolemaei verba sunt: ἐπὶ τὸν ἀρροσκόπου.

Sed secundum successionem signorum interficiunt loca maleficarum stellarum Saturni et Martis, sive corporibus occurrant, sive quadrato adspectu, aut ex opposito intueantur prorogatorem. Interdum et sexangulus adspectus idem valet, ab obedientibus aut videntibus signis proficiscens. Et quadratus ad locum prorogatorem secundum ordinem signorum idem valet. Interdum et sexangulus interficit, adflictus a tardis ascensionibus; trigonus vero, adflictus a brevioribus ascensionibus. Et cum Luna est prorogatrix, Solis locus fit interfecto. Nam occursum eorum contrarii interficiunt, ut convenientes servant, cum ad prorogatorem accedunt. Neque tamen semper occidunt, sed cum sunt adflicti. Impediuntur enim, cum in fines beneficarum incurunt; aut cum benefica adspexerit quadrato adspectu, aut trigono, aut opposito gradu, interfectorem; aut cum Iupiter vicinus est secundum ordinem signorum citra duodecim gradus, aut Venus citra octo.

Et cum prorogator et interfecto in uno gradu sunt, sed non in eadem latitudine, cum utrinque sunt iuvantia, aut interficientia, videndum est, quae pars habeat fortiores opitulatores, vel numero, vel potentia. Numero praestat ea pars, in qua plures sensibiliter coniuncti sunt; sed viribus praestat illa, in qua planetae sunt aut iuvantes in propriis signis, aut interficientes in alienis. Maxime vero, quando iuvantes sunt orientales, interficientes vero sunt occidentales.

Universaliter autem nulli adsunendi sunt, qui sunt sub radiis, neque ad interfectionem, neque ad auxilium: nisi cum Luna est prorogatrix, et Sol fit interfecto. Hic a malefica depravatur, praesertim si benefica non adiuvet, aut mitiget malum.

De numero annorum nati.

Numerus annorum sumitur ex intervallo inter locum prorogantem et interfectorem: non simpliciter, nec temere, ut multi tradiderunt ex ascensionibus quibuscunque et quolibet gradu. Id enim tunc valet, cum ipse horizon ascendens fuerit prorogator, aut aliqua stella simul exorians, aut aliquis locus, qui est in ortu, secundum hoc ascendens.

Unus enim hic modus physice consideranti propositus est, observare, quot graduum ex

aequinoctialis circuli gradibus sit locus stellae vel figurae sequentis in genesi, ad praecedentem. Nam circuli aequinoctialis tempora aequaliter horizontem et meridianum percurrunt, et ab his aequaliter sumi possunt elongationes. Convenienter autem pro quolibet gradu sumes unum annum.

Quando igitur in ipso orientis cardine fuerit prorogator et locus praecedens, convenit accipere tempora aequinoctialis coorientia cum toto arcu Zodiaci, qui prorogatori et interfectori intercedit. Tot enim ubi praeterierint tempora aequinoctialis, interfectori ad locum prorogatoris, hoc est, ad cardinem orientis pervenit. Quando in meridianum prorogator incidit, ex ascensionibus sphaerae rectae eruenda sunt tempora aequinoctialis, quae cum confini Zodiaci arcu meridianum praetervehuntur. Si vero cardinem occidentum tenuerit, ea sumenda tempora sunt, quae cum arcu distantiae prorogatoris et interfectoris merguntur, hoc est, quae cum opposito eveniunt.

At si locus praecedens in his tribus cardinibus non extiterit, sed in spatia media incidit, non tempora ascendentibus arcibus, aut descendentibus, aut coeli culmen praeterentibus congruentia, sequentem locum ad praecedentem deducunt, sed diversa. Similis enim et idem locus est, qui similem et in iisdem partibus situm habet, et ad horizontem et ad meridianum. Hoc vero proxime accidit his, qui cadunt in unum hemicyclium, ex genere eorum, quae per communes horizontis et meridiani sectiones ducuntur: quae hemicyclia aequali inter se distantia, horae nimirum aequalis spatio dissident. Perpetuo autem ad illorum hemicycliorum quodcumque, et horizontem ad meridianum. Aequator eodem modo inclinatur, perinde ac si circa illas sectiones converteretur²⁰⁾. Zodiaci partes contra et mutant suam ad quodcumque hemicyclium habi-

20) Perpetuo autem ad illorum — converteretur.] sic Ed. 1553. Hic locus corruptus esse mihi videtur. Ptolemaei verba haec sunt: ὡςπερ ἂν περιάγῃται περὶ τὰς ἐρχόμενας τομὰς, ἔρχεται μὲν ἐπὶ τὴν αὐτὴν θέσιν, καὶ τῷ ὁρίζοντι καὶ τῷ μεσημβριῶν. Aegidii Tebaldini versio h. l. haec habet: „Quum autem hic semicirculus praefatum locum communem circumrotaverit, erit eius positio quandoque sicut positio hemisphaerii, quandoque veru sicut positio circuli medii diei.” Gogava hunc locum sic vertit: „cumque circumducitur circa dictas sectiones, in eundem quidem situm incidit cum finitore et meridiano.” Fortasse hic interpretationis Mel. locus sic est mutandus: Perpetuo autem illorum hemicycliorum quodcumque ad horizontem et ad meridianum aequaliter eodem modo inclinatur, perinde ac si circa illas sectiones converteretur.

tudinem, et inaequalibus temporibus utrobique transeunt. Eodemque modo in quemcumque partem a cardinibus prorogator distet, tempore non aequali haec praetervehitur. Unam tamen constituemus viam, qua sive ortum tenuerit locus praecedens, sive occasum, sive coeli medium, sive alium quemcumque his cardinibus interiectum, numerus temporum aequinoctialis, qui praecedentem locum ad sequentem deducat, proportionem confici possit. Assumpta enim Zodiaci parte, quae in medio coeli est, locoque praecedente et sequente: primum considerabimus, quot horis inaequalibus absit a meridiano locus praecedens. Has colligemus, si partium, quae loco praecedenti et medio coeli supra vel infra terram intercedunt, ascensiones rectas eruemus, et has distribuemus in tempora Aequinoctialis, quae unam horam inaequalem metiuntur, et constituunt diurnam, si supra terram fuerit locus praecedens; nocturnam, si infra horaria tempora ex arcu loci praecedentis cognoscemus. Deinde quoniam Signiferi arcus, qui iisdem inaequalibus horis distant a meridiano, sub uno eodemque continentur praedictorum circularum, scrutari oportet, quot requirantur tempora Aequinoctialis, de arcu, qui succedit meridiano, ut tot conficiantur horae inaequales, quot horis praecedens locus meridianum antecedit; tantumque sit intervallum loci sequentis a meridiano, quantum praecedentis. His comprehensis, investigabimus rursus ex ascensionibus sphaerae rectae, quot temporibus Aequinoctialis pars sequens secundum verum et primum situm, ab eodem meridiano distet, et quot haec horas inaequales prioribus horis partis praecedentis aequales constituent. Tandem multiplicabimus has ipsas horas quoque in horaria tempora partis sequentis, (assumptis horis diurnis, quando sit collatio ad medium coeli; nocturnis, quando ad inum coeli) differentia temporum utriusque distantiae ostendet quaesitam annorum multitudinem.

Exemplum.

Ut, quod diximus, fiat evidentius, sit exempli causa locus praecedens principium Arietis, sequens principium Geminorum, regio, in qua dies maximus est horarum quatuordecim. Horaria ergo magnitudo principii Geminorum est septendecim graduum, octo scrupulorum. Oriatur autem primo initium Arietis, ut coeli culmen

principium Capricorni obsideat. Et distet a coeli culmine principium Geminorum, temporibus aequalibus centum quadraginta septem, scrupulis quadraginta octo. Quoniam igitur Arietis principium a coeli supremo fastigio sex horis inaequalibus dissidet, ideo has si ducamus in septedecim tempora Aequinoctialis et octo scrupula, (tot enim uni horae inaequali congruunt, aestimata diei quantitate ab initio Geminorum, et sumitur distantia principii Geminorum a coeli culmine) conficiemus et huius distantiae centum et duo tempora, scrupula quadraginta octo. Excessus, quo illa superant haec, temporum est quadraginta quinque, quibus exactis, sequens locus devolvetur ad praecedentem. Tot vero sunt etiam tempora ascensionum Arietis et Tauri, posteaquam locus prorogator collocatur in horoscopo. Similiter consistat in coeli culmine principium Arietis, ut secundum primum situm a meridiano supra terram absit initium Geminorum quinquaginta octo temporibus Aequinoctialis. Quoniam igitur, ut secundo posuimus, locus prorogator coeli fastigium obtinet, habemus prioris distantiae eum ipsum excessum quinquaginta octo temporum: quibuscum²¹⁾, eo quod in coeli medio sit locus prorogator, meridianum praetervehuntur Aries et Taurus.

Rursus transferatur principium Arietis in occasum, ut in medium coeli redigatur initium Cancri. Dissideat vero a coeli culmine initium Geminorum, in praecedentia temporibus Aequinoctialis triginta duobus, scrupulis duodecim. Quoniam igitur rursus intervallum principii Arietis in cardine occiduo consistentis et culminis coeli, est horarum sex inaequalium, si deciessepties has auxerimus, comparabimus tempora Aequinoctialis centum duo, scrupula quadraginta octo, quibus aberit a meridiano principium Geminorum, quando occiderit. Sed situ primo ab eodem in eandem partem abfuit temporibus triginta duobus, scrupulis duodecim. In temporibus igitur septuaginta, scrupulis triginta sex supra terram in occasum feretur, quibus temporibus decumbunt sub occasum Aries et Taurus; et e regione efferuntur opposita signa Librae et Scorpii.

Nunc removeatur a cardinibus principium Arietis, statuaturque in medio aliquo spatio. Exempli gratia, distet in praecedentia a meri-

diano horis inaequalibus tribus, ut coeli culmen occupet Tauri pars decima octava. Distet vero primo situ initium Geminorum a coeli fastigio, in consequentia temporibus Aequinoctialis tredecim. Si igitur rursus horas tres amplificaverimus septedecim temporibus, octo scrupulis, distabit secundo posito principium Geminorum a meridiano in praecedentia temporibus quinquaginta et uno, scrupulis viginti quatuor, quibus tredecim iuncta, conficiunt sexaginta quatuor tempora, viginti quatuor scrupula. Absolverat autem, cum oriretur locus prorogator, quadraginta quinque tempora; cum coeli culmen adiret, quinquaginta octo, in occasu septuaginta. Ergo ratione loci, quem inter coeli medium et occasum ei assignavimus^{21a)}, discrepat numerus temporum ab utriusque cardinis temporibus. Est enim sexaginta quatuor temporum. Differt vero secundum rationem excessus trium horarum; et si quidem in integris quadrantibus secundum cardines acceptis, duodecim est temporum differentia, in distantia trium horarum, erit temporum sex.

Quia vero eadem fere ratio in omnibus servatur, alia ad eundem modum simpliciore via uti possumus. Etenim rursus cum oritur pars praecedens, ascensionibus utemur usque ad partem sequentem; cum in occasu est, descensionibus; cum in coeli culmine eminent, sphaerae rectae ascensiones assumemus. Quando vero in mediis horum interstitiis haeserit, qualis est in exemplo priori situs Arietis, primum capiemus tempora utriusque angulo, intra quos consistit prorogator, congruentia, ac si in ipsis versaretur cardinibus. Inveniemus autem, si post culmen coeli supra terram posuerimus initium Arietis, intra medium coeli et occidentem congruentia ad hunc situm tempora sexaginta quatuor. At convenientia ad situm prorogatoris in coeli culmine tempora quinquaginta octo, ad positum eiusdem in occasu septuaginta reperiemus. Deinde inquiremus, quot horis inaequalibus ab alterutro cardine praecedens pars distet. Quanta enim horae illae fuerint pars integri quadrantis, qui sex horis constat: tantam partem detractam a differentia, qua cardinis utriusque tempora inter se discrepant, vel adiciemus, vel auferemus a cardine, ad quem locus praecedens refertur. Ut in exemplo priore, quoniam cardinum propositorum differentia est

21) quibuscum] Ed. 1553. quibus cum (Ptol. ἐν οἴκ).

21a) assignavimus] Ed. 1553. errore typogr.: assignavimus.

temporum duodecim, et locus praecedens tribus horis inaequalibus ab utroque cardine dissidet, quae sunt dimidia pars de sex horis: detracto igitur dimidio etiam de cardinum differentia, nimirum ex duodecim, eoque vel accommodato ad quinquaginta octo, vel subducto ex septuaginta, excessum sexaginta quatuor temporum colligemus. Si vero duabus inaequalibus horis ab alterutro cardinum abesset, cum duae horae sint triens horarum sex, triente ex duodecim (quanta est differentia angulorum) deducto, eoque vel adiecto quinquaginta octo temporibus, si distantia a medio coelo aestimetur; vel adempto ex septuaginta temporibus, si ab occasu intervallum consideretur: congruentem illi situi numerum conficiemus. Hoc modo interiectorum temporum magnitudo convenienter pervestiganda est.

Discernemus vero deinceps ab unaquaque praedictarum obviationum aut demersionum interfectorices aut clinactericas aliasve transitiones ordine, sumpto initio ab iis, quae brevissimo tempore finiuntur, propterea quod his obviationes vel affliguntur, vel iuvantur, ad eum, quem diximus, modum; tum propter exitum temporum qualibet obviatione significatorum. Afflictis enim locis et in annorum exitu stellis inficientibus praecipua loca, mortem certam; si vero alterutrum horum²²⁾ opituletur naturae humanae laboranti, magnos assultus et periculosos; si utrumque iuvet, languores tantum, aut nocumenta, vel evacuationes, quae desinunt, expectare oportet. Sed qualia haec futura sint, ex locorum occurrentium habitudine atque convenientia ad geniturae positus colligendum. Nihil vero prohibet, quin interdum dissidentibus iis, penes quos est facultas interinendi, eventuum vehementiam aut imbecillitatem coniectari possimus, aut singulis obviationibus observatis et aestimatis, aut iis maxime, quae vel ad eventus, eaque, quae sequutura sunt, plurimum pro virium magnitudine conferunt, vel in caeteris obviationibus omnibus vim praecipuam habent.

De forma et temperamento corporis.

Absoluta de vitae spatio tractatione, nunc particularem reliquorum explicationem ordine

22) alterutrum horum] Ed. 1553. alterutrum harum (Ptol. τοῦ δὲ ἑτέρου τούτων; Tebaldinus haec vertit: alterum istorum duorum; Gogava: alterutrum horum).

convenienti ordiemur a figura et conformatione corporis, propterea quod natura prius fingitur et formatur corpore, quam anima et corpus, quia densius est, congenitas a prima origine statim suae mixturae notas habet. Anima non nisi post aliquanto et obscure, impressas sibi a prima causa vires profert. Quae vero extra nos sunt, progressu temporis demum accidunt.

Contemplari autem oportet cardinem orientis et succedentes, aut planetas, qui horoscopo praesident, eo quo diximus modo, aliqua ex parte et Lunam. Etenim ex vi formatrice, et ad alterutram speciem seu pulchram seu deformem efficiendam proprietate, cum horum duorum locorum, tum dominantium utrisque planetarum, insuper ex figuris stellarum inerrantium, quae his cooriuntur, qualis sit forma corporum, eruitur, hoc observato, ut vis praecipua tribuatur planetis dominantibus; secundo loco adiungatur illis tanquam causa adiuvens, locorum proprietates.

Primum ergo, si quis singula simplici ratione prosequi velit, his utatur.

Inter planetas, Saturnus, cum orientalis est, colore flavos efficit, pleniore corpore, capillitio nigro et crispo, oculis magnis, statura mediocri, temperamento humidior et frigidior; occidentalis, nigros colore, raris corporibus, parvos, simplici et plano capillitio, reliquo corpore glabros et debiles, mediocri membrorum proportionem, oculis nigricantibus, temperamento frigidior et siccior.

Iupiter praedictis locis praesidens, cum orientalis est, candido colore corpora tingit, sed elegantiori et florido, capillitio ornat mediocri, oculos efficit nigricantes, et venusta magnitudine grandiuveculos, gravitatem cum quadam coniunctam dignitate moribus inducit, crases²³⁾ calido humidoque temperat. Occidentalis candido quidem, sed non elegantiori colore inficit, capillitio rigido, aut calvitie vel anteriorem partem, vel tantum sinciput deformat, mediocrem staturam et temperamenta humido redundantia procreat.

Mars cum dominatur et orientalis est, validos gignit, rubedine albicante, decente corporis proceritate, oculis caeruleis, hirsutos, mediocri capillitio, crasi calidior et siccior; occidentalis

23) crases] Ed. 1553. errore typogr.: rcases

rubicundos, statura mediocres, pusillis capitibus, nudo corpore et pilis carente, flavo capillitio et rigido, crasi sicciore.

Venus similia iis efficit, quae Iupiter, nisi quod pulchriora, gratiora, venustiora, ad muliebrem elegantiam propius accedentia, succulentiora et teneriora ac delicatiora omnia praestat; peculiariter autem oculos colore fulvo, cum quadam venustate imbuat.

Mercurius cum orientalis est, efficit colore flavos, magnitudine moderata, proportione membrorum convenienti, oculis parvis, capillitio mediocri, crasi calidiore; occidentalis flavos, raris corporibus, gracilibus membris, oculis concavis et claris, subrubentibus crasi sicciore. His configurata lumina plurimum addunt.

Sol et exornat omnia magnificentius, et corporum habitum firmat.

Luna universaliter moderatoria omnia, firmiora et crasin humidioram efficit; particulatim vero variat effectus ratione incrementi et decrementi luminis, ut initio ostendimus.

Rursus universaliter cum mane Solem antecedunt et conspiciuntur, grandia; cum primum insistent, robusta et valida; cum in praecedentia feruntur, non apta proportione conformata; cum secundo insistent, imbecilliora; cum occidunt, dignitate carentia et vitiorum foecunda corpora pariunt.

Porro loca quoque formationem corporum et constitutionem temperamentorum adiuvant. Universaliter enim quadrans ab aequinoctio verno usque ad solstitium, bene coloratos efficit, eleganti proportione, magnos, firmos, oculis pulchris, temperamento humido et calido. Alter quadrans a solstitio ad autumnale aequinoctium, colore mediocres, magnitudine iusta et apta, firmos, oculis nigricantibus, hirsutos, capillitio crispo, temperamento sicciore et calidiore. Tertius quadrans ab autumnali aequinoctio ad brumam, flavescentes, graciles, raros, capillitio mediocri, venustis oculis, exuberantes frigido et sicco. Quartus a bruma ad aequinoctium vernalis, flavescentes, iusta magnitudine et decenti, capillitio rigido, nudo corpore et depili, affluentes humore frigido producit.

Particulatim vero figuris describuntur humanis, sive in Zodiaco consistant, sive extra Zodiacum versentur, eleganti et iusta proportione cor-

pora aptant et componunt. At signa alienarum figurarum vitiant et deformant ea, pro sua qualibet nativa vi et proprietate. Et aliqua ex parte ea membra, quibus praesident, sibi conformant, vel magnitudine, vel parvitate, vel robore, vel imbecillitate, vel elegantia: magnitudine quidem, ut exempli gratia Leo, Virgo et Sagittarius; parvitate, Pisces, Cancer et Capricornus. Sic anteriores et superiores partes Arietis, Capricorni et Leonis, firmiora; inferiores et posteriores eorundem signorum, imbecilliora. Contra Sagittarii, Scorpii et Geminorum anteriores partes imbecilliora, posteriores validiora efficiunt corpora. Eodem modo Virgo, Libra, Sagittarius, moderata compage et venusta compositione fingunt et conformant corpora; Scorpius contra, Pisces et Capricornus, eadem deformant immoderata, et non congruente sibi structura. Sic de caeteris: quae quidem omnia eum, qui propriam et exactam figurae corporis ac temperamenti rationem exquirat, contemplari ac commiscere oportet.

De laesionibus et morbis corporum.

Cum sequatur doctrina de corporis laesionibus et morbis, adiungemus institutam de ea re considerationem. Universalis vero regula haec est. Duo cardines Horizontis inspiciantur, videlicet is, qui est in ortu, et alter, qui est in casu.

Praecipue vero consideretur is, qui est in casu, et locus antecedens, qui prorsus non est copulatus ascendenti. Et observetur, quomodo malefici planetae ea loca adspiciant. Si enim gradibus, qui ascendunt in dictis locis, iuncti sunt corpore, aut adspiciunt eos quadrato adpectu, vel ex opposito, seu alter planeta maleficus, seu uterque: laesiones et morbi natis accident, maxime si alterum luminare, vel ambo sint in cardinibus iuncta maleficis, aut sint eis opposita.

Tunc enim, sive post lumen ascendit planeta maleficus, sive praecedat in cardine, adferre potest talem morbum, qualem horizon, signa, naturae maleficorum planetarum et adspicientium eos minantur.

Nam gradus cuiuslibet signi infortunatus in horizonte, minabitur membro corporis, cui praestet; et quali laesione aut morbo, aut an utroque adfici membrum illud possit, indicabit. Causas vero, et species laesionum seu morborum, planetae indicabunt.

Saturnus enim praecipue praest auri dextrae, vesicae, spleni, pituitae et ossibus; Iupiter tactui, pulmone, arteriis et semini; Mars auri sinistrae, renibus, venis, membris virilibus; Sol oculis, cerebro, cordi, nervis et dextrae parti universae; Venus olfactui, hepatis²⁴), carni; Mercurius orationi, menti, linguae, bili et sedi; Luna gustui, gulae, stomacho, ventriculo, matrici et sinistrae parti universae.

Laesiones autem generaliter plerumque accidunt, cum maleficae stellae, quae causam praebent, sunt orientales. Morbi vero accidunt e contra, cum causae sunt occidentales.

Differunt enim haec inter se. Laesio semel corrumpit membrum aliquod, nec adfert postea cruciatus intensionem; morbus vero aut assidue, aut per intervalla, correptos excruciat.

Sed ad particularem coniecturam quaedam requirunt observationem singularem, quorum membrorum et qualis laesio futura sit, aut qualis morbus; sequuntur enim accidentia plerumque similes positus stellarum.

Caecitas alterius oculi fit, cum Luna edito partu est in altero cardinum, aut in coniunctione, aut in oppositione; seu quando est in alterutro loco, ubi Solem ad spectu aliquo adspicit, et quando copulata est alicui nebulosarum stellarum in Zodiaco, ut Cancrī, aut Pleiadum, aut cuspidis Sagittarii, aut aculei Scorpii, aut comae Berenices, supra Leonem, aut urnae Aquarii. Et quando Mars aut Saturnus, Luna existente in cardine ac infortunata succedunt, aut quando ante Solem ipsi in cardine ascendunt; quando vero utriusque lumini, vel in eodem signo, vel oppositis, sunt familiares matutini Soli, vespertini Lunae, utriusque oculo perniciem adferunt. Mars ab ictu, aut pulsatione, aut a ferro, aut ab ustione, cum Mercurio iunctus nocet in palaestris, aut gymnasiis, aut insidiis latronum. Saturnus vero per suffusiones, aut frigus, aut albuminem, aut similia.

Rursus quando Venus est in cardinibus dictis, maxime in occidente, iuncta Saturno, aut eum adspiciens, aut domicilia mutantur; Mars vero super eam elevatur, aut oppositus est: viri erunt steriles, mulieres vero edent abortus et foetus immaturos, aut secundo foetus ex utero peri-

clitabuntur, maxime in Cancro, Virgine et Capricorno. Et iuncta nebulosis Luna, oculos laedet et cum Luna in ortu Marti iuncta est.

Sin autem adspiciet Mercurium eodem loco cum Saturno, et Mars erit elevatus super eam, aut oppositus, spadones erunt, aut hermaphroditi, aut obstructis meatibus genitalium.

His sic se habentibus, cum Solem etiam caeteri planetae adspiciunt, et luminaria ac Venus sunt in signis masculis, Luna vero est in occasu et malefici planetae sunt in gradibus succedentibus, virilia praeceduntur viris, et erunt in eis insignes laesiones, maxime si in Ariete aut Aquario Venus sita est. Mulieres vero erunt steriles, interdum et in facie laedentur. Et erunt balbi aut muti, qui Saturnum et Mercurium in cardinibus cum Sole coniunctos habent, praecipue si Mercurius sit occidentalis, et antea Lunam adspiciant. Mars vero adiunctus, plerumque linguae impedimentum solvit.

Quod si Luna occurrit Marti, et luminaria succedunt maleficis tenentibus cardines; aut malefici sunt oppositi luminaribus, maxime si Luna sit in nodis aut flexibus, et in signis noxiis, aut Ariete, Tauro, Cancro, Scorpio, Capricorno: fiunt gibbi, aut mutilationes, aut claudicationes aut paralyses. Ac si cum luminibus sint malefici planetae, statim a nativitate has laesiones adferunt.

Sin autem sint malefici in medio coeli, supra luminaria, et longitudine inter se distent: accident laesiones a magnis periculis lapsuum ex alto, aut latrociniis, aut ferarum morsibus.

Nam cum Mars dominatur, accident laesiones per ignem, aut fiunt vulnera in rixis, aut inter latrones. Cum Saturnus dominatur, fiunt lapsus, naufragia, spasmi.

Plerumque vero fiunt laesiones, cum Luna est in signis tropicis, aut aequinoctialibus. In vere vitiligo, in aestate impetigines, in autumno lepra, in hieme lenticulae.

Haec accidunt, cum in dicto posito malefici adspiciunt contrario ad spectu, vespertini Solem, matutini Lunam.

Et universaliter Saturnus ventres frigidus facit, et auget pituitam ac fluxus, et efficit macilentos, et imbecilles, obnoxios dysenteriis, tussi, difficulter expuentes, doloribus crassioris intestini conflictantes, elephantiasi laborantes; in mulieribus vero, matricis pericula.

24) hepatis] Ed. 1553. epatis.

Mars efficit cruentum sputum, inflammationes pulmonis, scabiem, sectiones, ustiones, vexationes continuas abditorum membrorum, propter fistulas, haemorrhoidas, inflammationes, ulcera urentia, depascentia carnem; in mulieribus vero abortus, evulsiones foetus, aut arrosiones. Haec ita magis fiunt, cum planetarum positus, qui illa mala excitant, convenit ad illas corporis partes. Et auget mala Mercurius, Saturno iunctus, ad frigiditatem inclinans, et faciens assiduam agitationem et conturbationem humorum, praecipue circa thoracem, stomachum et fauces. Marti vero iunctus, siccitatem auget: ut in exulcerationibus, depilatione, crustulis, apostematibus, erisypela, impetigine saeva, atrabile, comitali, aut similibus.

Et fiunt qualitates morborum aut laesionum variae, iuxta signorum rationem, quae sunt in duobus cardinibus. Proprie enim Cancer et Capricornus, Pisces et caetera, quae figuras referunt animantium terrestrium, aut piscium, faciunt morbos, quibus depascitur caro, et impetigines, scrophulas, fistulas, elephantiasim et similia.

Sagittarius et Gemini adferunt lapsus et comitalem; cumque in postremis signorum partibus erunt maleficae, efficiunt laesiones aut morbos in extremis partibus membrorum, ex laesione aut fluxu, qui elephantiasim, aut podagras, aut chiragram gignit.

Haec cum ita sint, si beneficae non fausto adpectu mitigant maleficas, morbi causas; aut si non adspiciunt lumina in cardinibus, malum est atrox et insanabile.

Idem fiet, si, quamvis adspiciant maleficas, superantur tamen, quia maleficae sunt in locis potentioribus.

Sed cum beneficae in locis convenientibus sunt, et superant maleficas, mali causas, tunc laesiones minus deformes, et non foedae erunt; et morbi erunt mediocres et non atroces, interdum et facile sanabiles, cum beneficae sunt orientales.

Iupiter enim significat hominum auxilia, et solet laesiones opulentia aut dignitate minuire, et morbos lenire. Cum Mercurio autem, pharmaca et medicorum opem significat; cum Venere occasiones divinitus oblatas, aut oracula, ut laesiones minus deformes et minus odiosae sint. Morborum vero curationes efficit divina ope.

Et si cum Venere erit Saturnus, infamiam et divulgationem significat. Si vero iuncta erit Mercurio, significat auxilium cum lucro, quod accedet propter laesionem aut morbum.

De qualitatibus animae.

De corporum accidentibus haec sit doctrina compendio tradita. Sed qualitates animae, quae propriae sunt mentis et ratiocinationis, sumuntur in singulis ex Mercurii conditione. Quae vero propriae sunt moralis partis et virium inferiorum, sumuntur a luminibus crassiorum corporum, hoc est, a Luna et a stellis ad eam amplificationem coniunctione aut adpectu configuratis.

Cumque magna varietas sit inclinationum et motuum animae, haec consideratio non unius est modi, nec temere facienda sine discrimine; sed multis et variis coniecturis opus est.

Multum enim ad animae proprietates signa conferunt, in quibus Mercurius et Luna versantur multum, et stellarum adpectus ad Solem et ad cardines, et natura cuiuslibet planetae congruens certis inclinationibus animae.

Plerumque autem signa tropica faciunt ingenia magis popularia, cupida turbulentorum et civilium negotiorum, gloriae cupidos, cultores numinis coelestis, ingeniosos, mobiles, diligentes in inquisitione et examinatione rerum, solertes in inventione et coniecturis, et excogitandis excusationibus fatidicos.

Signa vero bicorporea faciunt varios, inconstantes, non sinentes se facile deprehendi, leves, instabiles, duplices, amatorios, versipelles, studiosos musices, ignavos, subito paratos, cito mutantem institutum.

Fixa vero, iustos, non amantes assentationum, stabiles, firmos, intelligentes, tolerantis, laboris cupidos, duos, continentis, tenaces simultatum, pertinaciter instantes, contentiosos, honorum cupidos, seditiosos, avaros, asperos, inflexibiles.

Positus vero orientales et horoscopus, faciei contuitus significant, liberales, simplices, sibi placentes, fortes, ingeniosos, veloces et apertos.

Matutinae stationes et in medio coelo, consultos, perseverantes, magnanimos, fidei memoria praeditos, perfectores eorum quae suscipiunt, inmotos, robustos, non sinentes se facile

decipi, firmos, prudeutes, saevos, circumspectos, agentes aliquid, punientes, scientiis deditos.

Antecessiones vero et occasus, significant instabiles, mobiles, imbecilles, impatientes laborum, facile concipientes subitos affectus, humiles, meticulosos, ambiguos, minaces et timidos, hebetes, fatuos, difficiles.

Vespertinae vero stationes et positus medii infra terram, et Mercurii ac Veneris occasus, interdiu vespertini, nocte vero matutini, significant ingeniosos, prudentes, non satis memores, non laborum patientes, sed tamen scrutantes arcana: ut magica sacra, causas eorum quae fiunt in sublimi aere, mechanica, motus et effectus siderum, praestigiatos, philosophos, augures, somniorum interpretes et similes.

Cum autem sunt in propriis aut familiaribus locis et dignitatibus planetae gubernantes animi inclinationes, ut supra distribuimus, qualitates faciunt excitatas, non impeditas, spontaneas et efficaces; ac praecipue cum iidem duos modos obtinent, et Mercurium feliciter adspiciunt, et Luna recte adplicata est. Cum vero non sunt in familiaribus locis, qualitates fiunt obscurae, imbecilles, languidae, nihil proficientes.

Magna autem vis est planetarum potentiorum et elevatorum super Mercurium et Lunam. Quando enim cum maleficis est familiaritas, fiunt naturae iniustae et pravae. Cumque Mercurius aut Luna sunt potentiores, induunt impetus faciliores, non impeditos, non periculosos, et ad benefaciendum incitatos.

Sed cum vincuntur a contraria conditione, sunt praecipites, habent irritos impetus, et facile incurrunt in offensiones.

Cum vero familiaritas est cum bonis, bonos et iustos mores significant; cumque non sunt alii super eos elevati, benefacere caeteris et ipsi gaudent, et laudantur propter benefacta; nec adficiuntur iniuriis, sed fruuntur iustitia, quae et ipsis prodest. Sed si potentiores sunt contrarii, minus habent tranquillitatis, suntque propter mansuetudinem et bonitatem et veritatem despecti, criminationi et iniuriis expositi.

Haec sit generalis consideratio. Qualitates vero particulares, a singulis planetis ortas, pro cuiusque dominio, deinceps compendio recitabo, et mixturas eorum in genere describam.

Saturnus.

Saturnus cum solus nactus est dominium, et plus valet quam Mercurius et Luna, ac praeclare se habet, quod ad mundi positum attinet, et ad cardines, facit corporis sui curam gerentes, graves, profunda cogitantes, tetricos, solitarios, laboriosos, imperiosos, punientes indigna, cumulatotes opum, parcos, cupidos pecuniae, violentos, colligentes thesauros, invidos.

Sed infeliciter positus, facit squalidos, humilia cogitantes, negligentes, solitarios, lividos, timidos, fugitantes lucem, obrectatores, amantes solitudinum, lugubrium sermonum querulos, impudentes, superstitiosos, laboriosos, mites, insidiantes suis, tristes, incultos.

Saturnus cum Iove.

Saturni autem et Iovis familiaritas in locis bonis, facit bonos, senes singulari reverentia colentes, placidos, honeste sentientes, opitulatores, siue malevolentia, cautos, parcos, magnanimos, officiosos, cordatos, amantes suorum, mites, intelligentes, tolerantis, sapientia quadam moderantes officia. In contrariis locis, ineptos, furiosos, metuentes turbam, superstitiosos, sacrificulos, occulta prodentes, suspicaces, negligentes liberorum et amicorum, latebrarum amantes, hebetes, diffidentes, inepte splendidos, virulentos, simulatores, frustra conantes, ambitiosos, mutabiles, stolidos et serviles.

Saturnus cum Marte.

Familiaritas vero cum Marte in locis minus vituperandis, facit negligentes, laboriosos, libere loquentes, turbulentos, audaciam praeseferentes, et tamen timidos, tetricos, immisericordes, despicientes alios, asperos, bellicosos, periculorum contemptores, tumultuosos, dolosos, insidiatores, tenaces simultatum, nemini supplices, seditiosos, tyrannicos, avaros, infestos civibus rixatores, memores offensionum, ex abdito mala struentes, invasores, impatientes, torvos, molestos, gloriosos, maleficos, iniustos, non cedentes aliorum iudiciis, immanes, inflexibiles, pertinaces, non se ingerentes, caute etiam se recipientes, industrios, non cedentes, non habentes irritos impetus. In distortis locis, raptos, praedones, adulteratores, aerumnosos, turpia luca sectantes, nefarios, inhumanos, contumeliosos,

insidiatores, fures, periuros, homicidia molientes, inconcessa vorantes, maleficos, homicidas, veneficos, impios, sacrilegos, sepulchrorum effossores et omnino sceleratos.

Saturnus cum Venere.

Familiaritas cum Venere in locis minus vituperandis, facit osores mulierum, cupidos dominationis, amantes solitudinum, insuaves in congressibus, ambitiosos, apparatus aspernantes, negligentes elegantiae, invidos, tetricos, insuaves ad Venerem, non aggregantes se communibus opinionibus, peculiare sibi opiniones excogitantes, fatidicos, superstitiosos, sacrificiis deditos, sacriliculus, fanaticos, sacris servientes, castos, verecundos, reverentes alios, studiosos, fidos in amicitia, stabiles, continentes, sagaces, cautos, querulos, male suspicantes de mulieribus et zelotypos.

In locis vero distortis, salaces, impudicos, contaminantes se flagitiosis libidinibus, negligentes, immundos in concubitu, libidinosos, insidiantes mulieribus et maxime cognatis; petulantes, infames, furenter ruentes in Venerem, osores munditiei, subsannatores, obtretratores, ebriosos, superstitiosos, adulteros, incitantes et incitati ad incestos concubitus, non solum naturales, sed etiam contra naturam; appetentes, seniles, flagitiosos et inconcessos ferinos concubitus; impios, Dei contemptores, sacrorum derisores, infidos, calumniosos, veneficos, impostores.

Saturnus cum Mercurio.

Familiaritas cum Mercurio in locis laudatis, facit curiosos scrutatores, disserentes de legibus et de natura, arcanorum conscios, miracula facientes, deceptores, in diem viventes, sagaces, industrios, solertes, acerbos, diligentes, sobrios, sedulos, laborum cupidos, feliciter conantes. In locis vero distortis, hallucinantes, nugatores, tenaces simultatum, immisericordes, aerumnosos, infestos suis, invidos, tristes, noctu vagantes, insidiatores, proditores, crudeles, fures, magos, veneficos, falsarios, praestigiatores, non habentes prosperos successus, sed frustra conantes.

Iupiter.

Iupiter solus dominus in locis laudatis, facit magnanimos, beneficos, religiosos, honorem

aliis tribuentes, fruenter bonis, humanos, splendidos, liberales, iustos, magna curantes, graves, sua agentes, misericordes, foecundos, prudentes, amantes cognatorum, gubernatores.

In locis vero distortis ac sordidioribus similem speciem efficit; sed sordidius et obscurius et dilutius, ut pro magnitudine animi fastum, pro religione superstitionem, pro verecundia timiditatem, pro gravitate tumorem, pro candore stoliditatem, pro nitore voluptates, pro cura magnarum rerum, stuporem, pro liberalitate negligentiam, sic et caetera degenerant.

Iupiter cum Marte.

Familiaritas vero cum Marte in locis laudatis, facit asperos, pugnaces, militares, idoneos gubernationi, concitatos, impatientes servitutis, fervidos, periculis se obiiicientes, industrios, linguae libertate utentes, redarguentes alios, effectores eorum quae suscipiunt, contentiosos, gnavos in imperiis, acres, insidiatores, aequitatis amantes, viriles, aegre credentes, magnanimos, honorum cupidos, iracundos, dextre iudicantes et non aberrantes.

Sed in locis distortis, contumeliosos, sui negligentes, crudeles, implacabiles, seditiosos, rixatores, non aggregantes se communibus moribus, calumniatores, suspicaces, praerogativas quaerentes, rapaces, instabiles, leves, cito mutantes proposita, praecipites, inconstantes, incircumspectos, ingratos, turbulentos, attonitos, non frustra conantes, percussores, querulos, profusionum amantes, fatuos, inaequabiliter et sine regula viventes, et furiosos.

Iupiter cum Venere.

Familiaritas vero cum Venere in locis laudatis, facit amantes munditiam, suaviter fruenter bonis, nitidos; artium, spectaculorum, studiorum, musices studiosos; delicatos, simplices, beneficos, redarguentes alios, non astutos, religiosos, deditos caeremoniis et choris, prudentes, propensos ad amorem et honestam Venerem, splendidos, gratos, liberales, studiosos litterarum, dextre iudicantes, moderatos, modeste venerereos, contentiosos, pios, iustos, honorum et gloriae cupidos, et in summa, honestos et laudatos.

At in locis distortis, epuarum amantes, delicatos, effeminatos, saltatores, muliebri impo-

tentia praeditos, sumptuosos, muliebres, amatorios, salaces, pronos ad libidinem, moechos, ornatum ostentantes, molles, ignavos, profusionum amantes, subsannatores, fatuos, vehementes, comptos, muliebria consilia instituentes, superstitiosos, lenones, observantes arcanarum caeremoniarum, fideles, et non nocendi cupidos, festivos, faciles, hilares, et ad praemia cumulatius danda liberales.

Iupiter cum Mercurio.

Familiaritas Iovis cum Mercurio in locis laudatis, facit amantes litterarum, facundos, deditos geometriae, disciplinis, poeticae, eloquentiae, ingeniosos, modestos, humanos, honesta consilia quaerentes, politicos, beneficos, aliena negotia administrantes, comes, liberales, amantes coetuum, callide observantes alios, non habentes irritos impetus, idoneos gubernationi, pios, studiosos rerum divinarum, pecuniam bonis artibus augentes, erga cognatos naturali benevolentia praeditos, amantes suorum, idoneos disciplinae, philosophos, dignitatem magni facientes.

At in locis contrariis, stolidos, hallucinantes, aberrantes, despectos, attonitos, fanaticos, nugatores, lividos, arrogantes sibi sapientiam, incircumspectos, iactabundos, artium exercitia tentantes, magos, trepidantes, consternatos, multa inquirentes, memores, doctrinis deditos, in voluptatibus munditiam amantes.

Mars.

Mars cum solus dominatur moribus in locis laudatis, facit generosos, gubernationi idoneos, iracundos, divitias appetentes, vorantes, robustos, periculis se obiciunt, pericula spernentes, non patientes servitutis, negligentes sui, pervicaces, vehementes, morosos, contemptores, tyrannicos, manu promptos, iracundos, gubernatores.

At in locis contrariis, crudeles, iniustos, sanguinis avidos, turbulentos, sumptuosos, clamatores percussores, praecipites, ebriosos, raptores, facinorosos, truculentos, mota mente, furiosos, suis inimicos, inpios.

Mars cum Venere.

Familiaritas cum Venere in laudatis locis facit hilares, faciles, sodalitorum amantes, deli-

ciis fruenter, laetos, iocosos, incautos, musicos, saltatores, amatorios, amantes liberorum, histriones, fruenter voluptatibus, facientes magnos apparatus, salaces; pronos quidem ad libidines, sed tamen prosperos, et sibi caventes, circumspectos, non committentes, ut deprehendantur ac notentur, adpetentes juvenilia corpora adolescentum et puellarum, sumptuosos, iracundos, zelotypos.

At in locis distortis, circumspectantes libidinosae, molles, furenter ruentes in libidines, negligentes sui, maledicos, moechos, contumeliosos, mendaces, fraudulentos, stupra suis et alienis offerentes, pronos et vehementes ad voluptates, corruptores mulierum et virginum, temere se in pericula coniciunt, flagrantes, indecoris gestibus monstrosis, insidiatores, periuros, facile impingentes, stultos, amantes ornatus, feroces, turpia paciscentes et impudicos.

Mars cum Mercurio.

Familiaritas cum Mercurio in laudatis locis, facit callidos in excogitandis stratagematis, timidus, violentus, inconstans, praemetientes pericula, versutos, gnavos, sophisticos, laboriosos, loquaces, invasores, dolosos, mobiles, captiosos, malis artificiis circumvenientes alios, celeriter invenientes consilia, deceptores, simulatores, insidiatores, malitiosos, curiosos, sedulos, non habentes irritos impetus, facile similibus benevolentiam conciliantes et tuentes, inimicis nocentes, amicis beneficientes.

At in locis distortis, sumptuosos, avaros, crudeles, pericula temere adeuntes, audaces, mutant propositum, percussos, consternatos, mendaces, fures, inpios, periuros, invasores, seditiosos, incendiarios, in theatris seditiones moventes, contumeliosos, latrones, fures, homicidas, falsarios, proditores, praestigiatores, magos, veneficos, homicidas.

Venus.

Venus cum sola dominatur in locis laudatis, facit blandos, bonos, deliciarum amantes, idoneos ad concilianda studia hominum, facundos, munditiei et choreis deditos, zelotypos, hilares, impatientes laborum, artium capaces, venustos in gestu, religiosos, bono habitu corporis, certa somniantes, naturali erga suos benevolentia, be-

neficos, misericordes, facile reconciliabiles, non habentes irritos impetus, denique voluptatibus venereis deditos.

In contrariis vero locis, ignavos, amatores, effeminatos, mulierosos, timidos, negligentes discrimina actionum, pronos ad libidinem, infamiae negligentes, obscuros.

Venus cum Mercurio.

At Mercurio familiaris in locis laudatis, facit artifices manuarios, studiosos, doctrinarum capaces, ingeniosos, poeticos, musicos, elegantiam amantes, placidos, suaviter victitantes, deliciarum amantes, hilares, amicis fidos, pios, intelligentes, vafros, solertes, bene coniectantes, cum dexteritate omnia facientes, celeriter discen-tes, discendi cupidos, sine doctore multa discen-tes, ardentibus studio optima imitandi, formosos, comes, suaves, moribus bene compositis, studiosos, ludorum cupidos, dextre iudicantes²⁴⁾, magnanimos, cautos in venereis, zelotypos.

In contrariis locis, invasores, vafros, de-formes, instabiles, malevolos, impostores, tur- batores, mendaces, calumniatores, periuros, clam struentes fraudem, veteratores, pactorum violatores, perfidos, non reconciliabiles, stupra- tores, comptos, molles, infames, criminibus pu- blicis obnoxios, ubique se ingerentes, interdum sua quadam natura incitatos, turpia agentes, et variis vitiis dedecoratos.

Mercurius.

Mercurii stella sola dominium animae nacta, in locis laudatis, facit intelligentes, sagaces, do- ciles, multa inquirentes, acutos ad inveniendum, multa experientes, ratiocinatores, recte con- iectantes, naturam rerum inquirentes, ingenio- sos, imitatores, beneficos, computatores, spe- culativos, mathematicos, mysteriis deditos, non habentes irritos impetus.

Econtra vero, in locis distortis, versutos, praecipites, obliviosos, habentes celeres impetus, leves, mutabiles, propositum mutant, fatuos, nocendi cupidos, stultos, hallucinantes, menda- ces, negligentes discrimina rerum et personarum, instabiles, infidos, defraudatores, iniustos, de-

nique periculosa consilia struentes, et audacter ac temere scelera suscipientes.

Luna.

Magnum vero momentum habet Lunae po- situs, quae si vagatur in latitudine meridiana, aut arctoa, conducit animae ad efficiendam varia- tem morum, et calliditatem consiliorum et muta- bilitatem. At in nodis adiuvat acumen ac celeri- tatem inventionis, industriam ac festinantiam. In ortu et crescente lumine, facit generosiores, magis apertos, firmiores et liberiores. In con- iunctione vero et occultatione, facit languidiores, hebetiores, facilius desistentes a proposito, timi- diores, obscuriores.

Sol.

Sol autem si in locis faustis familiaris erit gubernanti mores animae, efficit iustiores, magis industrios, graviore, religiosiores. At in locis infau- stis et non congruentibus cum dominatore, facit sordidiores, difficilioribus negotiis implici- tos, minus observantes decori, pervicaces, duros, crudeles, intractabiles, denique minus flexibiles ad virtutem.

De morbis animae.

Quia proprietates animae sequitur aliquo modo narratio insignium morborum eius, con- venit universaliter notare et observare Mercurium et Lunam, quomodo se mutuo adspiciant aut car- dines, aut maleficas stellas.

Cum enim non sunt colligati Mercurius et Luna inter sese, aut cum in orientali horizonte superantur, aut sunt circumsessi, aut maleficae oppositae sunt, et ad aspectu pernicioso collocatae, causae sunt multorum morborum, qui accidunt animae. Et temperamenti confusio sumitur a qualitatibus stellarum pro loci natura. Ac me- diocri labes ex proprietatibus planetarum prius dictis sumi potest, incrementa vero conspiciuntur ex maleficarum exsuperantia. Convenienter enim dici labes potest excessus aut defectus in mori- bus, recedens a mediocritate.

Caeterum maiores furores, qui tanquam per- petui morbi in natura haerent, et laedunt totam partem rationalem et adpetentem, tali observa- tione in genere ita iudicare licet.

Epileptici enim plerumque fiunt, quibus Luna et Mercurius non sunt colligati inter sese,

²⁴⁾ iudicantes] Ed. 1553. corrupte: iudicteans.

nec cum orientali horizonte, ac interdiu Saturnum, noctu Martem habent in cardine dominantem in hoc positu.

Furiosi vero fiunt, cum econtra Saturnus noctu, Mars interdiu dominatur, maxime in Cancro, Virgine et Piscibus.

Vexantur daemoniis, et sunt nimis humido cerebro, quibus maleficae adspiciunt Lunam, Saturnus discedentem a radiis Solis, Mars vero oppositam Soli, maxime in Sagittario et Piscibus.

Cum autem solae sunt maleficae, eo modo, ut dixi, ac dominantur, efficiunt insanabiles morbos, latentes tamen et non prodigii similes, in parte animae rationalis.

Si vero beneficae, Iupiter aut Venus, familiaritate aliqua illas adspicient, et maleficae fuerint in occidente, et beneficae in oriente, sanabiles morbos faciunt, nec similes prodigiis.

Curabuntur autem medicando, cum favet Iupiter, aut subducendo, aut ope medicamenti. Sin autem Venus opitulatur, sanat oraculis, et divina ope.

Cum autem maleficae erunt in oriente, beneficae vero in occidente, morbi sunt insanabiles et passim celebrati et manifesti, et in comitali erit assuiditas et famae late vagantis celebritas et letale periculum. In furore vero et mentis consternatione non poterunt coherceri, et familiares alienabunt, nudabunt corpora, et dicent execrationes et alia huiusmodi.

Cum autem a daemonibus vexabuntur, aut humorum conturbationes erunt, fient afflatus, arcanarum rerum enuntiationes, convicia et alia, quae pro prodigiis habentur.

In singulis vero locorum continentium figura multum adfert momenti. Nam Solis et Martis loca ad insaniam maxime conferunt, Iovis et Mercurii ad comitalem, Veneris ad afflatus et vaticinia; Saturnus et Luna ad humorum conturbationes et daemonum vexationes.

Ac in rationali anima et parte actrice, morbi accidunt fere iuxta has species, quas recensui, et tali stellarum positu.

In parte vero altera, videlicet patiente, nempe in concupiscente deprehenditur excessus et defectus in masculino et femineo genere.

Et sumi potest consideratio, ut antea, videlicet Solis et Lunae pro Mercurio, et sumantur Martis ac Veneris adspectus. Haec cum ita erunt oculis subiecta, si lumina erunt in signis masculis sola, viri excellunt magis quam pro sua natura, mulieres vero praeter naturam suam erunt viriliores et excitatiores ad agendum aliquid. Et si Mars ac Venus, seu alteruter, seu ambo erunt in masculis locis positi, viri erunt prout ad concubitum secundum naturam; sed tamen ruent in adulteria, et erunt incontinentes, et quavis occasione exerebunt turpes et vagas libidines.

Mulieres vero erunt pronae ad libidines contra naturam, salaces et oculis vagantibus. Nam talis positus stellarum incendit mulieres, ut viro- rum actiones faciant.

Etsi sola Venus fuerit in locis masculis, clam et non palam ista flagitia fient. Sed si Mars etiam accesserit, palam et impudenter fient, adeo ut interdum illae ipsae alias mulieres familiares tanquam coniuges habeant.

Econtra vero si luminum positus sint tantum in femineis signis, mulieres nimis salaces erunt, et viri contra naturam suam molles et effeminati.

Et cum Venus est in locis femineis, mulieres erunt pronae ad libidinem, adulterae et salaces, etiam contra naturam et leges; viri autem molles et impudenter libidinosi et muliebria patientes, idque clam faciunt.

Sed si Mars est etiam femineus, palam impudenter polluent se omni genere libidinum, adeo ut infamiam, probra et contumelias propter scelerum turpitudinem subeant.

Conducunt autem orientales et matutini positus Martis et Veneris ad audaciam et impudentiam; occidentales vero et vespertini, naturam faciunt magis effeminatam, et quae facilius com- pescitur. Cum vero Saturnus accedit, coniuncta erit impudicitia cum illuvie et infamia.

Iupiter facit modestiores, verecundiores et cautiores; Mercurius famosiores, et crebras morum mutationes et maiora damna.

LIBER QUARTUS.

De eventuum significationibus vel causis.

Exposui ea, quae ante editionem partus spectantur, quaeque partu edito statim insunt, et quae postea sequuntur, quae tamen temperamenti propria sunt, et qualitatem mixti referunt. Nunc ea recitabo, quae extra corpus sunt, et aliunde accedunt. In qua narratione primum dicitur de facultatibus et dignitatibus.

Ut autem facultates ad corporis proprietates congruunt, ita dignitas ad animae praestantiam.

De facultatibus.

Facultates quales futurae sint, a parte fortunae sumendum est, quae sic colligitur, ut, quanta est Solis et Lunae distantia, tanta inde usque ab horoscopo eiciatur, sive diurna sive nocturna sit, nativitas.

Considerentur ergo planetae tenentes dominium signi occupantis eum locum, et quae sit horum vis et familiaritas iuxta modos supra dictos. Considerentur et alii fausti planetarum adspectus ad hos, et illi, qui elevantur super hos, ex eadem vel contraria qualitate.

Cum enim hi, qui dominantur parti fortunae, sunt validiores, augent divitias et maxime cum a luminibus adjuvantur, Saturnus ex aedificiis, re nautica, aut agricultura; Iupiter per fidelitatem, praefecturas et sacerdotia; Mars ex militia et gubernatione exercituum; Venus per amicos, aut mulierum donationes; Mercurius per eloquentiam et mercatus.

Cum autem peculiariter Saturnum dominantem parti fortunae, Iupiter fausto adspectu adspicit, haereditates acquirit, maxime cum id accidit in superioribus cardinibus, aut Iupiter in signo bicorporeo occidit, aut Luna feliciter adplicata est. Tunc enim et adoptionibus adsciti, haeredes erunt alienorum honorum.

Erunt autem facultates durabiles, si planetae eiusdem conditionis adjuvent dominatores. Sin autem malefici superant loca principalia, aut ascendunt ad ea, facultatum eversiones efficient.

Tempus vero universaliter accipi potest, pro accessu stellarum ad cardines et loca succedentia.

De dignitate.

Dignitas a luminum positu sumenda est, et a stellis circumdantibus, si congruant cum eorum qualitate.

Nam cum ambo lumina sunt in signis masculis et in cardinibus, aut cum ambo seu alterum praecipuae qualitatis est in cardine, et quinque planetas stipatores habet, Eoos ad Solem, ad Lunam vero vespertinos, nascentur reges. Et cum stipatores planetae sunt in cardinibus, aut fausto adspectu intuentur culmen coeli, magnam potentiam et imperia et opes nati adsequentur.

Sin autem caeteris ita positus, Sol erit in signo masculo, Luna vero in femineo, et alterum lumen erit in cardine, potestatem habebunt vitae et necis in alios.

Sin autem tali luminum positu in cardine, stipatores non sint in cardinibus, nec eos adspiciant, dignitates quidem habebunt, sed aliqua tantum parte gubernationis antecellentes, ut gestatores ornamentorum, aut procuratores, castrorum praesides, non duces.

Sin autem lumina non erunt in cardinibus, stipatorum vero plures aut in cardinibus sunt, aut fausto adspectu eos intuentur, non habebunt illi quidem dignitates, sed benevolentiam inter cives et mediocritatem in vitae incrementis.

Cum vero nec stipatores sunt in cardinibus, erunt obscuri et impediti; ac prorsus abiecti et miseri erunt, si nec cardines tenent lumina, nec alterum est in signo masculo, neque cingitur a beneficiis. Universalis igitur consideratio hoc modo indicat tum eximiam praestantiam dignitatis, tum valde humile vitae genus.

Sed medii flatus, qui sunt multiplices, coniectura aestimandi sunt ex speciali luminum et stipatorum varietate, et a stipatorum dominio.

Nam cum benefici superant, et qualitates congruunt, plus autoritatis habent, et minus offensionum adferunt.

Econtra vero, contrarii et malefici positus adversantur et augent pericula; qualitas vero dignitatis sumitur a proprietate stipatorum.

Saturnus propter haereditates et pecuniam auget autoritatem.

Iupiter et Venus cum favore, donis, honoribus, augment animi magnificentiam.

Mars dignitatem significat ducendis exercitiis, aut victoriis, aut terrore subditorum.

Mercurius prudentia, doctrina, procuratione oeconomica acquirit dignitatem.

De magisterio.

Magisterii dominus sumitur ex duobus modis, a Sole et signo medii coeli. Consideranda est enim stella, quae proxime ante Solem manet oritur, et stella medii coeli, si Lunam adspexerit. Ac si uni planetae utrumque accidit, ut Solem praecedat et teneat culmen, hic erit actionum et artium magister. Sic quando alteri planetae neutrum horum accidit, antefendus est alter, cui alterum accidit.

Sin autem inter duos alter a Sole digressus prius oritur, et alter tenet culmen, et Lunam fausto aspectu intuetur, uterque adsumendus est. Sed partes potiores tribuendae sunt isti, qui plures habet calculos ad dominii attributionem, iuxta praerogativas supra expositas.

Sin autem nullus planeta praecedat, et nullus est in culmine, dominum accipe medii coeli ad quaerendas artes pro tempore nati. Sed hi plerumque sunt inefficaces.

Magisterii dominus igitur sic diiudicabitur. Sed artis genus ex proprietate trium stellarum, Martis, Veneris et Mercurii, et ex signis, quae peragravit, sumetur.

Mercurius artis magister, ut in summa dicam, efficit scribas, grammaticos, computatores, doctores, negotiatores, mensarios, vates, astrologos, sacrificulos, denique tales, qui exerceant litterarum interpretationem et contractus. Et si Saturnus fausto aspectu eum adspicit, efficiet alienarum opum procuratores, interpretes somniorum, aut versantes in sacris, propter vaticinia et adflatus.

Sin autem Iupiter eum adspexerit, efficiet oratores, doctores, cum potentibus viris familiaritatem habentes.

Sin autem Venus praecerit magisterio, facit artifices, qui odores, unguenta²⁵⁾, vina, colores, tincturas, aromata, ornatus adparant: ut

myropolas, coronarios, caupones, negotiatores, pharmacopolas, textores, aromatarios, pictores, vestiarios. Et cum Saturnus Venerem adspicit, facit negotiatores rerum accommodatarum ad voluptates, ad ornatum; ac insuper praestigiatos, veneficos, lenones, et ex similibus rebus quaestum facientes. Si Iupiter eam adspiciet, faciet athletas, coronarum gestatores, auctos honoribus, muliebri favore evectos.

Si vero Mars erit magisterii dominus, ac Sol eum adspiciet, artifices faciet, qui operas suas igne adhibito faciunt: ut coquos, fusores, cauteria exercentes, fabros aerarios.

Sed sine Sole, ut casus feret, ferrarios, aut navium architectos, fabros, lapidas, politores, lignorum sectores.

Si vero Saturnus eum adspiciet, nautas, aquaeductus facientes, cuniculos agentes, lictores, coquos, balneatores.

Sin autem Iupiter, milites, ministros, vectigalium praefectos, caupones, portitores, victimarios.

Rursus si duo praesint magisterio, si dominentur Mercurius et Venus, erunt artifices musici, aut organici, aut cantores, aut poetae, aut rhythmici. Et cum loca permutant, faciunt artifices scenicos, histriones, mangones, organorum fabros, fidium factores, saltatores, textores, aerearum imaginum factores, pictores. Et cum a Saturno adiuvantur, exercent easdem artes, quas dixi, et negotiantur mundo muliebri. Et cum a Iove adiuvantur, efficiunt iudices, praesides rationum, magistratus, negotiosos, erudientes pueritiam, tribunos populi.

Si Mercurius et Mars dominantur, faciunt statuarios, armorum artifices, sculptores, fusores, luctatores, medicos, chirurgos, accusatores, adulteros, insidiatores, falsarios. Et cum adiuvat eos Saturnus, facit homicidas, grassatores, raptos, latrones, abactores, praestigiatos. Si autem a Iove adiuvantur, sunt patientes laborum, audaces, acres, ingerentes se negotiis, aliena curantes, et inde lucrantes.

Sin autem Venus et Mars dominantur, faciunt tinctorios, unguentarios¹⁹⁾, stannum, plumbum, argentum, aurum fundentes, saltatores armatos, venena nuscantes et curantes. Sin au-

25) unguenta] Ed. 1553. ungenta.

26) unguentarios] Ed. 1553. ungentarios.

tem a Saturno adiuvantur, erunt cultores bestiarum, vespillones, praeficae, lugubria canentes, fanatici, versantes in locis, ubi fiunt sacra, lamentationes, lacerationes corporum. Sin autem a Iove adiuvantur, erunt sacrificuli, aruspices, sacrorum baiuli, mulieribus praefecti, nuptiarum conciliatores, et inde victitantes, fruentes voluptatibus, sine metu ullius periculi.

Signorum autem proprietates, in quibus sunt planetae magisterii datores, ad varietatem artium conducit.

Signa, quorum figurae sunt humanae, conducunt ad scientias et ad artes, ad usum humanum accommodatas.

Quadrupedum figurae conducunt ad metallica, ad negotiationes, aedificationes et fabricationes; aequinoctialia et solstitialia ad commutationes, interpretationes, geometriam, agriculturam et caeremonias. Terrestria vero et aquatica conducunt ad tractandas res nascentes in aquis, item ad herbas, et naves fabricandas, item ad sepulturas, ad condimenta, salsamenta, vel herbas condiendas.

Si vero Luna adspicit datores magisterii a coniunctione discedens, cum Mercurio, in Tauro, Capricorno et Cancro, efficiet vates, sacrificulos et vaticinantes ex pelvi; in Sagittario et Piscibus efficiunt vaticinantes ex mortuorum et daemorum colloquio; in Virgine et Scorpio, magos, astrologos, occulta proferentes et futura praedictes; in Libra, Ariete et Leone, adflatos divinitus, somniatores, adiuratores.

Ac de specie actionum hoc modo consideratis mixtionibus coniectura fiat.

Sed magnitudinem ostendet dignitas dominantium stellarum.

Cum sunt orientales, aut in cardinibus faciunt antecellentes aliis; sed cum sunt occidentales, aut cadentes a cardinibus, faciunt subiectos aliis.

Et cum beneficae stellae sunt elevatae super dominantes, faciunt magnos, gloriosos, lucrantes, non offendentes, gratiosos. Econtra cum maleficae elevatae sunt super dominatores, faciunt submissos, ignobiles, nihil lucrantes et periculis implicitos.

Si Saturnus adversabitur, faciet frigora, et colorum mixturas. Si Mars adversabitur, faciet temeritates et infamias. Cum autem ambo adversantur, significant ingentes perturbationes.

Tempus autem incrementi vel decrementi harum effectioinum, sumatur a positu ad cardinem orientalem et occidentalem.

De coniugiis.

Coniugiorum considerationem ordo offert. Est autem de legitima viri et mulieris coniunctione hoc modo coniectandum. In virorum coniugiis Lunae positum, et quomodo ipsa affecta sit, considerare oportet. Etenim in orientalibus constituta quadrantibus, aut in prima adolescentia, viros coniugiis implicat, aut post maturam aetatem iisdem invenculas decernit. In occidentalibus contra, vel tardius contracturos matrimonium, vel natu grandiusculas ducturos denotat. Si praeter haec etiam Saturno fuerit configurata, coniugium negat, et viros caelibes reddit.

Deinde videndum, quod ipsa signum teneat. Si enim in unius figurae signo extiterit, aut uni alicui planetarum applicarit, unam tantum uxorem designat. Si vero bicorporeum aut ex figuris pluribus conflatum signum possederit, vel etiam ex eodem signo pluribus iuncta fuerit, uxores plures pollicetur. Quod si planetae adiuncti Lunae, vel vicino situ adspective, vel testimonio ac suffragiis fuerint boni, honestas uxores; si malefici, contrarias tribuunt.

Saturnus Lunae applicans, uxores promittit tetricas et laboriosas; Iupiter honestas et industrias, praesertim in oeconomica administratione; Mars audaces et contumaces; Venus formosas, suaves, hilares; Mercurius sagaces et argutas. Insuper Venus cum Iove, vel Saturnus cum Mercurio, victui parando idoneas, amantes coniugum et liberorum; cum Marte, iracundas, instabiles, mutabiles dat uxores.

De mulierum coniugiis Solem contemplari oportet. Etenim in orientalibus collocatus quadrantibus, significat eas, quibus hoc modo positus est, vel puellas admodum elocandas, vel postquam aetas defloruerit, adolescentibus nupturas esse. In occidentalibus, aut tarde elocandas, aut post florem aetatis natu grandioribus coniungendas significat. Et si unius figurae signum tenuerit, aut uni alicui planetarum matutino ortu praecedentium applicarit, unum maritum; si bicorporeum, vel ex pluribus figuris compositum signum habuerit, aut pluribus matutino ortu se antevertentibus configuratus fuerit, plures maritos spondet.

Saturnus Soli aliquo adpectu copulatus, viros modestos, commodos et sedulos largitur; Iupiter honestos et magnis animis praeditos; Mars strenuos, alienos a communibus hominum affectibus, impatientes ordinis et legum; Venus, elegantes et formosos; Mercurius victui parando idoneos; Venus cum Saturno, ignavos et ad consuetudinem coniugalem imbecilliores; cum Marte fervidos, in Venerem pronos, adulteros; cum Mercurio, liberorum amantes.

Quadrantes autem orientales intelligimus in Sole eos duos, qui horoscopum et cardinem occiduum antecedunt; in Luna vero, quadrantes duos novilunio et plenilunio proximisque quadraturis interiectos, id est, unum, in quo Luna a congressu cum Sole crescit usque ad figuram dimidiatam; alterum, in quo post plenum orbem marcescit rursus usque ad effigiem dimidiatam. Occidentales quadrantes intelligimus eos, qui his opponuntur.

Firma autem, ut plurimum fiunt, et durabilia coniugia, quando in genituris utriusque lumina amicis se mutuo radiis intuentur: utpote triquetris, vel sexangulis; tumque vel maxime, quando ex suis locis vicissitudine quadam permutatis se mutuo receperint; multo etiam magis, quando viri Lunae, mulieris Soli hoc modo congruerint. Dissolvuntur autem levi occasione matrimonia, et alienati a se mutuo prorsus dissident coniuges, quando positus luminum iam commemorati incidunt in signa inconiuncta et aliena, vel ipsa oppositis quadratisve se mutuo feriunt radiis. Porro si lumina ex convenientibus locis sociata, benefici quoque aliquo foverint adpectu, totam vitae in coniugio consuetudinem suavam, plenam mutuae et perpetuae benevolentiae, et utrisque commodatam efficient et conservabunt; malefici contra et discordias serent, contentionesque et inverecundam vitae consuetudinem atque utrisque noxiam et damnosam reddent. Eadem ratione si luminibus collocatis in statu inconvenienti, benefici consenserint aliquo suffragio, non prorsus vitae consuetudinem dirimunt, sed sanant offensas, alienatosque reconciliant, et ad pristinam consuetudinem reducunt, tuenturque mutuum inter eos amorem et benevolentiam. Malefici vero divellunt coniugium, et fere cum violentia aliqua, aut infamia. Mercurius solus illis adiunctus, notoriam atque in ore vulgi versantem ignominiae labem adpergit, et actionibus

iudiciariis implicat. Idem cum assidente sibi Venere, adulterii aut veneficii criminibus, vel aliis huiusmodi notat.

Reliquas coniugiorum differentias ex Venere, Marte et Saturno iudicare oportet. Congruentes enim hi cum luminibus, domesticas et legitimas coniunctiones decernunt; eritque coniunctio talis, qualis Veneris erga alterutrum habitudo atque affectio. Marti copulata, iuvenulam spondet uxorem. Altitudines enim utriusque permutatim in alterius trigonis existunt. Saturno iuncta, aetate grandiseulam, quod domicilia utriusque permutatim in alterius trigonos incidunt. Quare cum Marte ipsa absolute venereas naturas efficit, quibus si adfuerit Mercurius, prodet, quae facient, et pervulgabit. Quod si ex signis promiscuis et utriusque cognatis ac familiaribus sibi invicem applicuerint, ut Capricorno et Piscibus, illegitimas cum sororibus aut consanguineis copulationes designant. In virorum vero genituris, si Luna etiam adstiterit, cum duabus sororibus aut consanguineis; in mulierum, si Iupiter assederit, cum fratribus duobus aliisve sanguine iunctis tales commiscebuntur.

Saturno iuncta Venus suavam omnino et stabilem consuetudinem vitae in coniugio praestat. Mercurius si accesserit, etiam commoda confert. At si Mars se miscuerit, instabilis erit vitae consuetudo, damnisque et nocentis obnoxia, et certabunt ipsi inter se coniuges aemulatione atque invidentia. Quod si adpectu felici, vel ex convenientibus signis locisve Mars se illis insinuaverit, aequales despondet. Si tamen orientior fuerit utroque, natu minores; si occidentior, natu grandiores demonstrat. Si vero cognata naturae suae signa simul vel permutatim obsederint Venus et Saturnus, ut Capricornum aut Libram, commixtiones cum consanguineis portendunt. Quod si hoc positu in horoscopum inciderint, aut coeli eulmen, et Luna accesserit, mares cum matribus, vel materteris, aut novercis rem habituros; femellas filios, aut privignos, aut filiarum maritos admissuros designant. Quod si Sol concurrerit, fuerintque planetae occidentales, mares filias, vel privignas, vel nurus, id est, filiorum uxores incesta consuetudine polluturos; femellis eandem consuetudinem cum patribus, aut patruis, aut vitricis minantur.

At si congressus hi configurationesque, non cognata atque convenientia signa, sed feminea

occuparint, incendent in natis immoderatas turpissimarum libidinum flammās, et pronos paratosque ad quemvis concubitum, sine discrimine, sive agant ipsi, sive patiantur, efficiunt. In certis vero figuris, etiam flagitiose obscenos ac foedos, ut in anterioribus et posterioribus Arietis, prope Sucas; in posterioribus Leonis, in facie Capricorni. Porro si hoc posito aut in horoscopo fulserint, aut in coeli fastigio eminuerint, fiet, ut autores ipsi sua, quae perpetrant, flagitia proferant, et suis celebrent sermonibus. In extremis duobus hoc modo collocati cardinibus, occiduo nimirum et infimo, spadonum et eunuchorum causa erunt, vel sterilitatem inducent, virgaeve meatus obturabunt. Mars ubi accesserit, genitalia viris amputabit; ex femellis, quas *τριβάδας* vocant, efficiet.

Omnino quam ad venerea affectionem habituri sint viri, Mars ostendit. Etenim a Venere Saturnoque separatus, et Iovis adiutus suffragio, elegantes et verecundos in concubitu, et naturali usu venereorum contentos; soli Saturno adiunctus, segnes et frigidus ad concubitum efficit. Venere vero et Iove, aliquo annexis sibi aspectu, promptos quidem et appetentes venereorum reddit; sed ita tamen, ut contineant et moderentur sese, caveantque, ne incurrant in infamiam et reprehensiones. Cum sola Venere, aut si etiam Iupiter adsit, Saturno tamen remoto, lascivos, cupidos rei venereae, intentos in omnes occasiones explendae libidinis parit. Et si alter planetarum vespertinus matutinus alter fuerit, ad masculam promiscue et femineam Venerem propensos, neutrius tamen nimio desiderio obnoxios. Si vero uterque vespertinus fuerit, ad solos concubitus cum mulieribus ardentissimos praestabit. Quin etiam si tunc simul in signis planetae femininis haeserint, nati se foede contaminandos praebunt aliis. Si contra uterque matutinus fuerit, masculis amoribus capientur; et si tunc signa simul masculina tenuerint, erga cuiusvis aetatis mares afficientur absque discrimine. Denique si Venus occidentalis fuerit, cum vilibus, famulabus, aut peregrinis; si ea Martis conditio fuerit, cum superioribus aut dominabus rem habituros denotat.

De mulieribus, Veneris observanda conditio est. Etenim Iovi configurata et Mercurio, moderato mundoque venereorum usu contentas; soli iuncta Mercurio, Iove absente, proclives quidem

in Venerem et cupidas concubitus, verecundas tamen et maxima ex parte difficiliores, ac fugitantes turpitudinis; Marti soli assistens aut configurata, salaces quidem et in Venerem pronas, sed segnes, etiam si tunc Iupiter praesto fuerit, efficit. Marte radiis Solis occultato, servos, viles, aut peregrinos admittent; Venere in radios Solis mersa, cum superioribus, aut dominis, pellicum aut concubinarum more concumbent. Quod si signa ad aspectusve planetas effeminarint, ad patiendum solum habiles et pronas; si masculina fuerint loca planetarum, ad alias irritandas proclives fore demonstrant. Saturnus, his ita dispositis planetis connexus, si fuerit et ipse effeminatus, foedae libidinis autor est. Si orientalis extiterit, et masculinus, vituperia conciliat ob rem veneream, et infamat insigniter. Iupiter contra moderatur talia et componit. Mercurius publicat, ac pervulgat, atque invisā reddit.

De liberis.

Postquam quae de coniugio consideranda sunt, edocuimus, restat, ut de liberis disseramus. De his consulendi sunt et pensandi planetae, in coeli culmine vel succedente (cui boni daemonis appellatio tributa est) consistentes, hisve configurati. Si tales nulli reperientur, illi, qui opposita loca obsident vel intuentur, expendendi erunt.

Censentur autem largiri prolem Luna, Iupiter et Venus; contra negare, auferre, vel minuire Sol, Mars et Saturnus. Mercurius prout his illisve se corpore vel aspectu insinuat, sic effectu se quoque et significatione conformat. Orientalis dat prolem, occidentalis aufert. Hi igitur planetae, qui prolem pollicentur, soli sic positi unicam prolem; in bicorporeis signis, aut femininis, aut foecundis, qualia sunt Cancer, Scorpius et Pisces, geminam aut numerosiorem. Masculam conditionem sortiti a signo, in quo versantur, atque aspectu ad Solem, mares; effeminati, femellos decernunt. Superati a maleficis, aut in sterilibus signis collocati, qualia sunt Leo et Virgo, praebent quidem prolem, sed nec pulchram, nec durabilem. Sol vero et malefici praedicta loca possidentes, si simul vel masculina tunc, vel sterilia signa teneant, et beneficorum faustis ac felicibus radiis foveantur, prolem quidem promittunt, sed imbecillam, invaletudine

perpetua conflictantem et vitae brevis. Quando utriusque conditionis planetae ad signa prolifica rationem habent aliquam, significantur promissorum liberorum enixus, aut omnium, aut multorum, aut paucorum, prout huius illiusve conditionis planetae vel plures numero, vel fortiores, vel orientales, vel in cardinibus positi dignioribus, aut succedentibus domiciliis, aut elati supra caeteros fuerint.

Si igitur planetae, qui prolificis dominantur signis, orientales fuerint, donant liberos. Si tunc quoque in signis propriis haeserint, claritatem illis et illustre nomen adiungunt. At si occidentales fuerint, aut in loca alienae conditionis conclusi, abiectos et obscuros liberos designant. Quod si horoscopo congruerint et parti fortunae, erunt liberi in amore parentum, venusti, suaves, et haereditate a parentibus relicta potentur. Sin dissenserint ab iisdem, aut ex adverso constiterint, contendunt liberi et simultates exercebunt cum parentibus, nocebunt eis, nec consequentur ius haereditatis. Sic cum se invicem planetae radiis amicis complectuntur, concordantes tribuunt liberos, et inter eos fraterno amore devinctos, ac mutuis et coniunctis operis atque officiis, tuentur et conservant stabilem benevolentiam. Cum dissident, aut oppositis se ac hostilibus impetunt radiis, odiis mutuis et studio alendarum inimicitarum atque insidiandi sibi invicem liberos incendunt. Quae minutiora sunt, scrutari et eruere quispiam singillatim poterit, si horoscopum assumpserit cuiusvis planetae, qui liberos pollicetur, atque ex reliquo schemate non secus atque ex themate geneseos generalem instituerit considerationem.

De amicis et inimicis.

Amicitias et inimicitias maiores et durabiliores vocamus naturarum societatem et odia. Minores vero et breviores vocamus familiaritates et lites. Talis autem erit harum rerum consideratio.

De praecipuis causis mutuae benevolentiae aut dissidiorum considerentur loca dominantia in nativitate, locus Solis, Lunae, horoscopus et pars fortunae. Cum enim sunt in signis iisdem, aut permutatis, seu omnes, seu plurimi, et maxime cum ascendentes distant septemdecim gradibus, erunt naturarum societates firmas, indissolubiles, et in quibus nullae accidunt iniuriae.

Sed si illi sunt in locis nullo inter se adpectu copulatis aut oppositis, erunt inimicitiae et dissidia diuturna.

Si neutri sint positus, quos dixi, vel amicitiam vel inimicitiam significantes, sed sint adpectus ut trigoni aut hexagoni, benevolentia erit, sed minor. Quadrati vero faciunt minora odia, ut existunt inter amicos simultates et querelae tunc, cum maleficae stellae ad ea loca venerint, quae amicitias significant.

Rursus vero inter inimicos inducias et reconciliationes, cum boni adpectus incurrunt.

Postquam autem tria sunt amicitiarum genera; aut enim coniunguntur homines consilio, aut propter utilitatem, aut propter voluptatem et dolorem: concurrunt igitur in amicitia haec tria, cum omnes positus, aut plures, ita inter se congruunt. Rursus inimicitiae erunt omnium generum, cum prorsus non congruunt positus.

Cum vero lumina congruunt, erit amicitia adiuncta consilio optima et tutissima; aut cum non congruunt, erit amicitia pessima et infida. Cum pars fortunae congruit, erit amicitia contracta utilitatis causa. Cum vero ascendens congruit, erit amicitia voluptatis causa contracta.

Conferendae autem sunt geneses ad videndum, in utra sint exaltati planetae, et in utra alii alios intueantur.

In qua igitur erit exaltatio, aut si idem signum proxime erit succedens, id amicitiam vel inimicitiam maxime reget. Ubi autem alii alios feliciter adspiciunt, ad beneficentiam amicitia erit utilior, et ad corrigendas simultates accommodatior.

In subitis vero familiaritatibus et discordiis, motus planetarum in utraque genesi considerandi sunt, hoc est, quando prorogator temporis in una, venit ad prorogatorem temporis in altera. Ita enim fiunt breves amicitiae et durantes exiguo tempore, usque ad dissolutionem. Diutius vero durant, si accedat aliquis planeta succedens.

Cum igitur Saturnus et Iupiter ita congruent, ut alter ad alterius loca perveniat, faciunt amicitias aut civilis consilii societate, aut propter agriculturam, aut haereditatem.

Saturnus et Mars significant pugnas et insidias consulto instructas.

Saturnus et Venus, coniunctionem propter cognatas personas, sed quae cito frigescit.

Saturnus et Mercurius cognationes, familiaritates, societatem commerciorum, contractuum et sacrorum efficit.

Iupiter et Mars, sodalitia per magistratus, aut alias gubernationes.

Iupiter et Venus, amicitias per publicas personas, quae sacrificiis aut vaticiniis occupatae sunt.

Iupiter et Mercurius, conversationes propter studia doctrinae et artium.

Mars et Venus faciunt conversationes per amores, adulteria et scortationes: quae tamen et periculosae sunt, et non diu sunt laetae.

Mars et Mercurius inimicitias, infamias et rixas significant litteris mandatas et veneficia. Venus et Mercurius significant familiaritates ex artibus, studiis et commercio litterarum, aut a mulieribus ortas.

Incrementa vero et decreta brevium sodalitatum iudicanda sunt ex congruentia quatuor praecipuorum locorum. Nam in cardinibus, parte fortunae, ac luminum locis, accessio erit illustrior; sed cum ab illis locis aberunt stellae significantes, effectio erit imbecillior.

Sed quando boni eventus, quando mali ab amicis impendeant, ex qualitate stellarum congruentium, bona vel mala, sumendum est.

De servis.

Servorum et dominorum concordiae vel discordiae sumuntur ex XII. domo, et a congruentia stellarum eius loci in genesi, seu cum in eundem locum insistent, seu cum erunt oppositae; maxime vero, cum dominator signi eius loci, cum dominatore nativitatis consentit aut dissentit.

De peregrinatione.

Locus peregrinationis sumitur a luminum positu ad centra, amborum quidem, sed magis Lunae; nam in occasu, aut cadentibus locis a cardinibus peregrinationes et locorum mutationes significat. Idem significat et Mars; sive in occasu, sive in domo cadente a culmine, cum luminibus aut oppositus est, aut tetragonus.

Si autem et pars fortunae erit in signis significantibus peregrinationem, tota vita, conversatio et actiones erunt apud externos.

Et cum benefici planetae adspiciunt significatorem itinerum, aut succedunt ei, erunt clarae

et faustae actiones apud externos et reditus maturi, ac non impediti. Cum vero malefici planetae significatorem itinerum adspiciunt, erunt difficilia, damnosa et periculosa itinera. Sumatur autem consideratio commixtionis, ubique iuxta dominium eorum, qui eundem locum adspiciunt, ut supra diximus.

Cum lumina sunt in orientali quadrante, peregrinatio erit versus orientem, aut meridiem. Sed cum sunt in occidentali quadrante, aut ipso occasu, erit peregrinatio versus septentrionem et occasum.

Et cum signum significans iter erit uniforme, aut cum dominantes stellae erunt uniformes, per intervalla et non assidua itinera suscipientur. Sed cum erunt duarum figurarum, assiduae et longinquae peregrinationes erunt.

Iupiter autem et Venus cum praesunt signis et luminibus, praebent segura et grata itinera et comitatus seu per praesides regionum, per quas proficiscendum erit, seu per amicos; et accedent bonae tempestates et copia comeatuum.

Si etiam Mercurius adjuvat hanc significationem, erit occasio utilitatum, accessionum et donorum.

Cum vero Saturnus et Mars dominantur luminibus, et maxime si sint oppositi secundum longitudinem, corrumpunt ea bona, quae adsunt, et implicant magnis periculis eos, qui iter faciunt. Cum erunt in signis humidis, navigationes²⁷⁾ infaustas, aut reditus per loca invia aut deserta significant; in fixis, lapsus per loca ardua, vel flatus ventorum; in solstitialibus et aequinoctialibus, defectus comeatuum et morbos; in signis humanam figuram habentibus, latrocinia, insidias, crudelitates.

In terrestribus, lacerationes metuendae erunt a bestiis et terrae motus. Et cum adest una Mercurius, pericula erunt a fulminibus, a periculosis criminationibus, a serpentibus et venenatorum ictibus. Sumenda est enim qualitas eventuum, tum fausta, tum infausta, ex diversitate circa causam et ex locis causae actionis, aut facultatum, aut corporis, aut dignitatis iuxta dispositionem, quae dominatur.

Quibus vero articulis temporum hi eventus accidant, sumendum est ex qualitate temporum, quibus planetae ad loca significantia pervenerint.

27) navigationes] Ed. 1553. errore tyogr.: navigatine

Haec sint hactenus breviter exposita et delineata.

De genere mortis.

Reliqua est de genere mortis consideratio, in qua repetenda est doctrina supra tradita de vitae longitudine, utrum fiet interfectio projectione radii, an vero delapsu significatoris ad cardinem occidentalem.

Si enim fiet interfectio propter projectionem aut occursum radorum, consulatur de morte locus, in quo fit occursum. Sed si delapsus ad cardinem occidentalem mortis causa est, ipse occursum consulatur.

Quales enim erunt insidentes iis locis, aut si non insident, primi succedentium, tales mortes impendent, ut planetarum naturae genera eventuum variant, et stellae adspicientes et qualitas loci interfectoris, et naturae finium in signis Zodiaci.

Saturnus igitur dominans, morti adfert exitium per morbos diuturnos, tabem, catarrhos, febres putridas, lienis labefactionem, hydrophem, crassioris intestini aut matricis dolores, et alia mala, quae ex frigidis causis superantibus oriuntur.

Iupiter significat mortem ex angina, pulmonum apostemate, apoplexia, spasmo, capitis doloribus et orificii ventriculi offensionibus, et iis, quae accidunt ex anhelitu vehementiore, aut ex foetore.

Mars adfert exitium per febres continuas, vel compositas, ictus subitos, renum obstructions, cruorem sputi, sanguinis effluxus per intestina, abortus, infelicitatem in partu, carbunculos, neces violentas; denique per omnia, quae faciunt inflammationes et excessum caloris.

Venus necat per stomachi et hepatis²⁸⁾ morbos, mentagras, dysenterias, per caneros, fistulas, venena, denique per humoris redundantiam, aut corruptionem.

Mercurius necat per furores, animi consternationes, melancholica deliria, morbum comitialem, tusses, angustias pectoris, et morbos, qui ex immodica siccitate, aut corruptione sicca oriuntur.

Moriuntur ergo naturali morte, qui discedunt ex vita, cum stellae, quae dominantur morti,

retinent suas aut familiares qualitates, non impeditae a maleficis levatis super eas, quae gravius laedere et insigniorem exitum facere possunt.

Erunt autem mortes violentae et insignes, quando aut ambae maleficae dominantur loco interfectori seu coniuncti, seu ex quadrato se adspicientes, aut oppositi secundum longitudinem; aut cum alteruter, vel ambo, Solem aut Lunam adfligunt. Genus enim mortis horum coniunctio, sed claritatem et magnitudinem lumina significant. Praeterea qualitas iudicanda est ex aliarum stellarum adplicatione, et ex signis, in quibus sunt maleficae.

Saturnus enim aut quadrato adpectu, aut ex opposito adspiciens Solem, vitae minitans, in signis fixis, necat per prehensiones turbae, aut per anginas, aut strangulationem.

Idem minatur Saturnus occidens sequente Luna. Et cum est in signis ferinis, significat lacerationem a bestiis.

Et cum Iupiter adfluctus adspicit Saturnum, natus obiicietur bestiis, in publico coetu, aut spectaculo.

Cum vero oppositus est Saturnus alteri luminum, ascendenti in horoscopo, significat mortem in carcere.

Cum Mercurium adspicit Saturnus maxime circa loca serpentum in coelo, aut circa ferinas figuras: significat mortem a venenatis animalibus.

Sed cum simul est Venus, significat veneficia et insidias muliebres.

Cum vero Luna in Virgine, Piscibus, aut humidis signis adspicit Saturnum, mergitur natus in undas. Et circa navim Argo significantur naufragia.

Innetus autem Saturnus Soli in solstitiali signo, aut oppositus, aut vice Solis Marti oppositus, significat natum opprimi ruina.

Sin autem illi tenebunt medium coeli, ex arduo loco praeceps cadet.

Mars autem cum Solem infaustum, aut Lunam quadrato adpectu aut opposito adspicit, in signis humanis significat neces in seditionibus civilibus, aut interficiendos ab hostibus, aut sua manu. Cumque Venus Martem adspicit, significat mulieres aut causam necis praebere, aut ipsas natum interfecturas esse. Cum vero Mercurius Martem adspicit, natus interficietur a piratis, aut latronibus, aut grassatoribus.

28) hepatis] Ed. 1553. epatis.

In signis mutilis, aut quorum figurae sunt imperfectae, aut circa caput Medusae, Mars significat capite truncandos, aut membris mutilandos.

In Scorpio vero, aut Centauro, significat morituros ustionibus, aut sectionibus medicorum, aut spasimis.

Cum vero Mars culmen coeli, aut oppositum locum tenet, significat necem in cruce, maxime si Mars prope Cepheum aut Andromedam erit.

Sed in occasu et opposito horoscopi, significat comburi vivos.

In signis autem ferinis, significantur neces ex lapsu aut tractione.

Et cum Iupiter adspicit Martem adflictus, erunt neces insigniores, ex iudiciis, aut ira dumcum aut regum.

Et cum simul sunt malefici aut oppositi inter se secundum longitudinem, in locis lethalibus, plus conferunt ad necis atrocitatem, ut fert dominium eius, qui est in loco interfectorum. Et erit duplicatum malum, aut maius qualitate et quantitate, cum ambo malefici rationem habent ad locum interfectorum.

Tales et insepulti relinquentur et laniabuntur a bestiis et volucris, si malefici in ferinis signis erunt, nec adspicit locum interfectorum aliquis beneficus. Et erunt neces in peregrinis regionibus, cum stellae significantes venient ad illorum itinerum tempora, maxime cum ibi Luna erit, aut quadrato adspectu, aut ex opposito illa loca adspiciet.

De temporum divisione.

Pertractatis singulis partibus in summa, quae de corpore, moribus et fortuna quaeruntur, ut initio instituimus, cum quidem consideratio tantum de praecipuis et crassioribus partibus loquatur: nunc addenda est consideratio de temporum divisione, physica et conveniens superiori doctrinae.

Ut igitur in omnibus praedictionibus fatum commune potentius particularibus respici primum solet: ita regio attendatur, qua particularia multa iudicantur, videlicet circa formas corporum, mores animi, legum varietates. Et physice considerans semper potentiores causas anteferet, ne propter similitudinem nativitatum, de forma dicat Aethiopem album fore, aut prolixa et demissa caesarie; Germanum vero fuscum et cri-

spum; aut hos placidos fore, et amantes artium et spectaculorum; econtra vero Graecos, feros et ineruditos. Neve de legibus et vivendi consuetudine aberret a gentis moribus: ut si quis Italo promittat sororis connubium, quod Aegyptiis usitatum est; aut Aegyptio matris connubium, quod Persis usitatum est. Denique semper universale fatum anteferendum est, deinde particularia secundum magis et minus accommodanda.

Eodem modo et in divisione temporum, ad differentias aetatum accommodandi sunt eventus, ne hallucinantes infanti tribuamus actionem, aut nuptias, aut aliud conveniens adultis; aut effoeto seni generationem, aut aliud iuventuti proprium. Sed pro temporum ratione aetatibus congruentia et possibilia accommodemus.

Una est enim coniectura de universali hominum natura, iuxta collationem ordinis planetarum, incipiens a prima aetate et orbe nobis proximo, videlicet Lunari; et desinens in ultima aetate, et supremo orbe planetarum, scilicet Saturni.

Et accidunt cuilibet aetati congruentia naturae sui planetae, quae tamen generaliter sumenda sunt; et differentiae particulares sumantur ex proprietatibus inventis in cuiusque genesi.

Primos igitur quatuor annos, secundum proprium numerum quadriennii, Luna gubernat infantis aetatem et humiditatem ac fluxus corporis et celeritatem incrementi et aquosum nutrimentum et mutabilitatem temperamenti et hebetem vim rationalis partis, regit pro suae naturae qualitate et efficacia.

Sequens decennium aetatis puerilis, regit Mercurius iuxta dimidium viginti annorum, quo spatio partem rationalem format et fingit, ut semina disciplinarum inserantur, et morum ac studiorum proprietates conspiciantur, et exuscitat animos doctrina, assuefactione et primis exercitiis.

Tertiam aetatem, videlicet adolescentiam, regit Venus, sequentibus octo annis, qui numerus congruit cum proprio ipsius circuitu. Incipit enim tunc motus cedere seminalium meatuum et eorum impletionem et adpetitionem ad venerea. Tunc enim maximi sunt stimuli et ardores libidinis, amor, error et incogitantia in eo ipso, quod oculis cernitur.

Quartam vero et mediam aetatem iuvenilem Sol regit, qui mediam sphaeram tenet, ac do-

minatur annis undeviginti, et addit animae quiddam herile, et auctoritatem et gravitatem actionum, et cupiditatem gloriae et honesti status, et transitum a ludis et incompositis²⁹⁾ moribus et accersitis vitiis, ad severitatem, modestiam et appetitionem honorum.

Quintus vero Mars virilem aetatem regit annos quindecim, iuxta suam periodum; et facit animos acriores et laborum tolerantiores, et auget sollicitudines et molestias animi et corporis, ac sensum indit et cogitationem, qualis est in aetate egressa iam praecipuum vigorem, et acens ad gerendum aliquid memoratu dignum, et cum labore suscipiendum, antequam propius accedit finis.

Sextus Iupiter regit senectam annos duodecim, iuxta suum circuitum, ac facit aversari labores propriarum manuum, difficiles, molestos et periculosos; et adducit gravitatem, providentiam, amorem successuum, diligentiam in consilio capiendo, in admonitionibus et consolationibus, curam tuendi honoris et laudis, liberalitatem, reverentiam et sanctitatem.

Postremus est Saturnus, qui ultimam senectam regit, cum iam nimio frigore corporis et animae motus impediuntur, in audacia, voluptate ciborum et libidine. Postquam natura amisso vigore tam celeriter deficit, et arescit corpus, et accedit tristitia, et facilis est offensio et magna morositas, propter motuum imbecillitatem, propriam illi aetati. Haec sunt aetatum discrimina, in genere considerata.

Particulares vero significationes sumendae sunt secundum suam cuiusque genesin, ut supra de singulis vitae gradibus et accidentibus dixi, ex loco dimissionis radiorum, ut de vitae tempore dictum est. Spectandum videlicet, quando significator ad eum locum perveniat.

Ac ex horoscopo de valetudine et peregrinatione iudicandum erit; de facultatibus, ex parte fortunae; ex Lunae positu, de animae moribus et conversatione; ex Solis positu, de dignitate et gloria; at ex medio coeli, de caeteris vitae actionibus, de amicitiiis, de procreatione liberorum.

Non enim erit una benefica stella dominatrix eodem tempore, cum multa concurrant simul contraria accidentia. Ut quando aliquis amittens cognatum, accipit haereditatem; aut aegrotans

ad dignitatem evehitur; aut cum amanti otium nascuntur liberi; aut concurrunt alia, ut multa accidere solent. Non enim pariter fausti sunt, aut infausti eventus corporum, animae, facultatum, dignitatis, amicorum aut inimicorum; sed accidit fortasse tale quiddam in summa felicitate aut summa calamitate, quando concurrunt aut beneficae omni radiorum dimissione, aut contra maleficae. Sed id raro fit, propterea quod haec infirma hominum natura raro ad alterutrum extremorum accedit, sed prona est ad mixturam bonorum et malorum.

Loca igitur prorogatoris, dicto modo sumemus, stellas occurrentes sibi in locis, ad quae radii dimittuntur; nec solum sumemus interfectores, ut de vitae temporibus dixi, sed omnino omnes; nec tantum corporibus coniunctos, aut oppositos, aut ex quadrato se adspicientes, sed etiam ex trigono aut sexangulo se adspicientes.

Et primum quidem danda sunt tempora cuiuslibet prorogationis illi planetae, qui tenet gradum loci aphetici, aut alteri illum adspicienti³⁰⁾.

Si autem deest, demus ei planetae, qui proxime antecessit, donec perveniamus ad alium, qui applicatur ad sequentem gradum iuxta ordinem signorum.

Deinde huic tribuemus tempora usque ad sequentem, et in caeteris similiter; et simul adsumantur planetae, ut sunt dispositores, qui sunt in suis finibus.

Cum autem prorogatio sumitur ab horoscopo, dentur anni gradibus longitudinis, aequales ascensionibus cuiusque climatis. Sin autem sumitur prorogatio a medio coeli, dentur anni aequales ascensionibus medii coeli. Ac usque ad cardinem simili modo dentur anni aequales proportionem collati ad ascensiones, aut descensiones, aut transitum in medio coeli; sicut et supra dictum est de vitae temporibus.

Constituemus ergo praecipuos ac universales temporum datores, hoc modo, quem recensui. Annos vero constituemus hoc modo, computantes secundum signorum successionem a loco prorogatore numerum annorum nati, et singulis gradibus annum tribuentes, ac sumentes postremum tanquam dispositorem. Sic et de mensibus faciemus, computantes numerum mensium a nativitate, a loco, qui dominatur ei anno, quem com-

29) incompositis] sic scripsimus = Ptolem. ἀκαταστάτων; Ed. 1553. errore typogr.: incompetis.

30) adspicienti] Ed. 1553. errore typogr.: adspicenti.

putas; ac tribuimus singulis signis dies viginti octo. Itemque dies post natalem diem numerabimus a locis mensium, tribuentes cuilibet signo, ordine dies duos et dimidium.

Animadvertendum etiam, quae stellae potissimum generales locos transeant. Non enim parum ad deprehendenda tempora eventuum momenti adferunt. In generalibus autem locis praecipua vis est Saturni, Iovis in annuis; Martis et Solis, Veneris et Mercurii, in mensuris; Lunae vero transitus in diurnis. Notandum et hoc, quod generales temporum arbitri praecipue eventus producant et gubernant; particulares vero vel adiuvant illorum actiones, vel impediunt, pro naturae suae convenientia aut diversitate. Transitus stellarum vel augent intenduntque, vel relaxant et minuunt accidentia. Etenim generaliter prorogatoris locus et generalium temporum dominus, assumpto etiam particeps finium domino, accidentium qualitatem et durationem significant. Retinent enim singulae stellae convenientiam cum illis geniturae locis, quorum dominium initio acquisiverunt. Utrum prospera futura sint accidentia, vel adversa, deprehendetur ex proprietate naturali et acquisita, benefica vel malefica arbitrorum temporis; itemque ex eorundem a principio cum locis, quae obsederunt, convenientia aut discrepantia.

Quo tempore se decretorum vis praecipue ostensura sit, cognoscetur ex configuratione signorum annuorum et menstruorum ad illa loca, quae

earum effectuum causae sunt, itemque ex habitudine ad annua et menstrua signa illorum locorum, per quae planetae transitus faciunt, et ex quibus Sol Lunaque eadem intuentur. Si enim fuerit a principio in genitura horum cum locis, quos afficiunt, congruentia, et accesserit postea in transitu conveniens ad eadem configuratio, pro re nata bonum; si contraria illis, imbecillia omnia. At si convenientia nulla sit, sique diversitas conditionis simul incidat, aut in transitu oppositis quadratisve radiis loca illa infestent planetae, malum adferunt. Idque in reliquis configurationibus fieri non solet.

Cum iidem domini extiterint et temporum et transitus; ingentia et mediocre nihil decernunt in utramque partem, multoque magis etiamsi non solum ideo, quod temporum arbitri, sed quod a principio dominium in genitura sortiti sunt, causas rerum complexi fuerint. Prorsus autem felices fiunt, quorum unus idemque locus in omnes aut plures prorogationes incidit; aut si hae diversae fuerint, cum iisdem temporibus omnes pluresve occursus beneficorum aut maleficorum concurrerint.

Haec de consideratione temporum hoc loco dixisse sufficiat. Genera eventuum in quibusque temporibus non attexam, eo quod, ut initio proposuimus, universali stellarum efficacia cognita, particularia consequenter accomodari possunt, si apte cum mathematici causa iuncta fuerit etiam causa mixtionis.

Ab illis solutae orationis scriptoribus graecis et latinis nunc transimus ad

PHIL. MELANTHONIS INTERPRETATIONES LATINAS AC ENARRATIONES POETARUM GRAECORUM.

Poetae graeci, quorum carmina aut integra aut singulos eorum locos Melanthon vel interpretatus est vel enarravit, varii generis sunt *):

A. epici: 1. Homerus, 2. Hesiodus.

B. dramatici:

a. tragoediarum scriptores: 1. Sophocles, 2. Euripides;

b. comoediarum scriptores: 1. Aristophanes, 2. Menander;

c. bucolicus: Theocritus,

C. elegici: 1. Tyrtaeus, 2. Solon, 3. Phocylides, 4. Theognis, 5. Callimachus, quibus Euclydis carmen et duorum Platonis locorum poeticam paraphrasin Melanthonis tanquam appendicem adiungemus.

D. melici: 1. Simonides Ceus, 2. Pindarus, 3. Bacchylides.

E. didactici: 1. Empedocles, 2. Aratus, 3. Oppianus.

F. varia carmina, quorum auctores ignoti sunt.

*) In hac poetarum partitione sequimur Bernhardy librum: Grundriss der Griechischen Litteratur Pars II. (Halle 1845. 8.).

XLVIII. PHIL. MEL. INTERPRETATIO ALIQUOT LOCORUM ILIADOS HOMERI.

Ab *epicis poctis* ordientes primo loco ponimus Melanthonis interpretationem aliquot locorum Iliados Homeri, nempe horum:

- lib. II. v. 1—13. *), 185—206., 212—220.;
- lib. III. v. 209—224., 216—223.;
- lib. VI. v. 476—481.;
- lib. IX. v. 32—49., 63. 64., 186—189., 252—258., 438—443.;
- lib. XV. v. 494—499.;
- lib. XVIII. v. 107.;
- lib. XXII. v. 25—31.

Maxima quidem horum locorum pars iam inter Melanthonis epigrammata in huius Corp. Reform. Vol. X. recusa est, tamen minime dubitamus hanc etiam hoc loco iterum afferre eam ob causam, ut lector locos illic dispersos uno obtutu conspiciat et Iliados locos, quos Melanthon interpretatus est, accuratius cognoscat, cum illic tantummodo librorum, non autem versuum numeri sint adscripti **).

*) Versus omnium carminum Homeri adscriptimus ex editione, quae secundum recensione[m] Wolfi cum praefatione Godfr. Hermanni, Lipsiae apud Tauchnitium 1825. 8. min. prodit.

**) Iisdem rationibus commoti etiam aliorum auctorum classicorum versus, qui inter Mel. carmina in hoc Vol. X. inveniuntur, hic iterum dabimus, iis exceptis, qui iam in Vol. XVII. recusati sunt.

a. EX ILIADOS LIBRO II. LOCI TRES PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

1. Iliados II, 1—13.

Huius loci interpretatio Melanthonis in eius Operum Basileae 1541. editorum (5 Tomi Fol.) Tom. V. p. 332. invenitur, textu graeco praemisso.

Nox erat, et placido defessus corpora somno
Curabat miles cauda cristatus equina.
Mulcebatque quies superos; sed pervigil unus
Iuppiter in multam volvebat plurima noctem,
Qua tandem fastus Agamemnonis arte superbo
Muletet, et digne spretum ulciscatur Achillem.
Dumque haec divinae sedet sententia menti,
Fallaci regem deludere somno Achivum.
Ergo deum affatur, verbisque volucris infit:
Vade age curarum nate, et delabere Graias
Ad naves, perferre duci coelestia inssa,
Et nil obscura monefac Agamemnona voce,

Ut belli signum det classi atque imperet arma,
Agminaque ad muros effundat ferrea Troiae.

2. Iliados II, 185—206.

Huius loci interpretatio Melanthonis inscripta: „Ex secundo Iliados.” exstat in hisce libris:

- a. Melanthonis Operum Basileens. Tom. V. p. 336. textu graeco praemisso.
- b. *Farrago aliquot Epigrammatum Philippi Melanthonis, et aliorum quorundam eruditorum Opusculum sane elegans et novum. Haganoae per Ioannem Secerium. An. M. D. XXVIII., Mense Ianuario. 8. 11 plagg. 1)*
- c. *Philippi Melanthonis Epigrammatum libri tres collecti ab Hilbrando Grathusio Vffle-*

1) Haec Farraginem in manibus non habeo.

belle rideantur illi ipsi a Plutarcho *ἐν τῷ περὶ παίδων ἀγωγῆς*⁶⁾. Ratio vero, qua involucra illa explicamus, *μυθολογία* dicitur, quae, ut variae res a poetis aguntur, multiplex est, alia ad naturae scientiam *καὶ φυσιολογίαν*, alia ad historiam rerum gestarum pertinet, alia mores format. Atque adeo libuit haec sapientibus quondam hominibus tractare fabulis, ut Maximus Tyrinus inquit, cum ob plerasque causas alias, tum ob hanc potissimum, quod *χειραγωγῆ τὴν ψυχὴν μῦθος ἐπὶ τὸ θαυμάζεσθαι καὶ ζητεῖν*⁷⁾. Quare opinor a Plutarcho commode dictum esse, *τὸ γλυκὺ τῶν ποιημάτων οὐκ ἀφιλόσοφον εἶναι*⁸⁾, et apposite Horatius⁹⁾:

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

Quod artificium sive Homero autore coepit, sive aliis conditoribus, qui annis Homerum superant, sunt enim plerique, profecto quantum intelligo, universum Homero debemus. Neque est, quod dubites, si vel Heraclidae commentariis, vel Horatiano carmini fidis. Itaque Thersiten Homericum interpreter, quem is factiosum ac sceleratum a consiliis principum Graeciae finxit, magnam universo exercitui pestem. Qui enim ignorat, quid ex malo consultore ac factionibus damni sit rebus publicis. Fortasse, quoniam exempla morum statuimus, licebit hodie quoque Thersitae tibi passim multi, consultores videlicet iniqui audiantur. Astarothae, Pepericorni⁸⁾, et

illorum complices, gigantea moles, terra nuper editi. At vero ut bonus consultor Nestor, suaviloquens, Ulysses item sapientissimus Graeciae principum, silentii studiosus praedicatur: ita Thersites loquax, vanus, ac importunus et linguae prodigus fingitur, unde facile est conicere omnem vitae habitum a poeta sceleribus obnoxium significatum iri. Est enim *εἰδωλον τοῦ βίου καὶ χαρακτῆρ ὁ λόγος*. Et ne quid deesset, quod ad rem faceret, corporis *ἀρμονίαν* cum animi vitiis finxit concordem. Est enim mentis nota, facies, ut probant, qui rationes *τοῦ φυσιογνωμονεῖν*⁹⁾ persequuntur, et Marinus Neapolitanus in Proclo¹⁰⁾, forsitan idem volebat Plato significari scholae suae inscriptione: *μή τις ἀγεωμέτρως*^{10a)} *εἰσῆτω*. Ne quis ageometros ingreditur, hoc est, Ne quis habitudine ac lineamentis corporis male cohaerentibus ingreditur. Secutum enim in hac re Pythagorae institutum crediderim. Nunc ad rem, si cui lubet oratione argumentum latius persequi, habebit hoc loco, ubi se non incommode exerceat¹¹⁾.

erat litis, quam Iohannes Reuchlinus c. a. 1518. cum monachis habebat de libris hebraicis comburendis, vide Seckendorffii Commentar. de Lutheranismi lib. I. sect. 27. §. LXX. Add. I. a. (Ed. 2. Lips. 1694. Fol. pag. 103.) et E. Th. Mayerhoff: Iohann Reuchlin u. seine Zeit (Berlin 1830. 8.) p. 114 sqq.

9) *φυσιογνωμονεῖν*] Ed. 1518. errore tyogr.: *φυσιογνωμονεῖν*.

10) Marinus, Flavia Neapoli oppido Samariae s. Palaestinae prope montem Garizim natus, Procli discipulus eiusque in schola Atheniensi a. 485. p. Chr. successor, praeter alios libros etiam Procli vitam versibus et prosa composuit. Sed versibus scripta vita pridem intercedit; prosaria autem, cui titulum fecit *Πρόκλος ἢ περὶ εὐδαιμονίας*, tulit aetatem. Conf. Bruckeri Hist. crit. philos. T. II. p. 318 sqq. 337 sqq. Fabricii Biblioth. Graec. ed. Harles. Vol. IX. p. 363 sq. 370 sq. Pauly: Real-Encyclop. der class. Alterthumswiss. T. IV. p. 1571.

10a) *ἀγεωμέτρως*] Ed. 1518. *ἀγεωμέτρος*.

11) Hanc annotationem in illis Institutt. gr. gr. fol. p. 2b—3b sequitur „Examen” discipuli de singulis huius loci Homericis verbis et formis, quod hoc quidem loco omitimus, serius autem Melanthonis Grammaticae addemus.

6) Hic libellus moralium Plutarchi primus est; verosimiliter autem huius loco, secundus moralium libellus *πὼς δεῖ τὸν νεὸν ποιημάτων ἀκούειν*, ubi de hac re disseritur, h. l. intelligendus est.

7) Vid. Maximi Tyrii dissertat. X. §. 6. pag. 37. ed. Dübner (Theophrasti characteres, Marci Antonini commentarii, Epicteti dissertationes, fragmenta et enchiridion cum Commentario Simplicii, Cebetis tabula, Maximi Tyrii dissertationes. Graece et latine. Emend. Fred. Dübner. Paris. 1840. 8 mai.), Tom. I. p. 176 sqq. ed. Heiske.

7a) Conf. Plutarch. *πὼς δεῖ τὸν νεὸν ποιημάτων ἀκούειν* c. 1.

7b) Horat. ars poet. 343.

8) Pepericornus, alias Peperigranum i. e. Pfefferkorn, cognomen Iohannis cuiusdam Iudaei baptizati, qui particeps

b. EX ILIADOS LIBRO III. LOCI DUO

PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

4. Iliados III, 209—224.

Huius loci interpretatio invenitur

a. in Melanthonis Oper. Basil. Tom. V. p. 332. in script. „Ex III. Iliados”;

b. in Vincentii collectione Epigrammatum, fol. O3b—4a

c. in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 545 sq. nr. 127., ubi aequae ac in praeced. collectione inscripta est: „De diversis generibus, ex III. Iliados Homeri.”

Fors et concilio Troianae gentis in ipso Atriden, dominumque Ithacae conspeximus olim.

Altior hic gradiens et toto vertice supra
 Extabat cunctos; sed erat venerandus Ulysses
 Praecipue, medius postquam conederat, oris
 Angusta specie, et vultus gravitate verenda.
 Quin etiam decus augebat facundia utrique,
 Publica consilium cum res posebat opemque.
 Verborum Atrides Menelaus¹²⁾ parcior aretis,
 Rem numeris omnem stringens, acerque pre-
 mebat,

Et linguam quamvis annis minor arte regebat,
 Ne qua ferretur longis ambagibus errans,
 Dicentique¹³⁾ aderat multo vis nixa^{13a)} lepore.

At surgens procerum in medio consultus
 Ulysses

Sollicitus restare diu, fixisque solebat
 Luminibus haerere solo, sceptrumque tenere
 Immotum tacitus, regum gestamen eburnum.
 Interea sensumque animamque a corpore abesse
 Indocili credas; sed ubi de pectore vocem
 Inno prompsisset¹⁴⁾ facundo largus ab ore,

12) Menelaus] Opp. Basil. errore typogr.: Minelaus.

13) Dicentique] Opp. Basil. errore typogr.: Dicentique.

13a) nixa] sic Opp. Basil.; Vincent. et Corp. Ref. X. mixta.

14) prompsisset] sic Opp. Basil. et Vincent.; Corp. Ref. X.:
 promississet.

Ut solet hiberno nix multo uberrima coelo,
 Sermo ruebat, et insolita mulcere coronam
 Sensimus arte Ithacum. Non, qui conten-
 deret illi,

Quisquam erat: hoc adeo admirata^{14a)} est Troia
 quondam.

Divinum decus eloquii, non corporis umbram.

5. Iliados III, 216 — 223.

Haec interpretatio praecedenti in iisdem tribus
 libris proxime adiuncta est, in Opp. Basil. inscripta:
 „Aliter”, in ceteris duobus „Aliter et brevius”, quasi
 eosdem Homeri versus ac praecedens complectatur, cum
 potius versus 216 — 223. contineat aliter couersos.

Sed prudens postquam in medium processit
 Ulysses

Dicturus stetit inmotus, terramque rigente
 Lumine spectabat, sceptrum non parte sinistra
 Non dextra versans, veluti sine mente tenebat,
 Dixisses hominem furere et rationis egere.
 At¹⁵⁾ simul ut vagam dabat imo e pectore vocem
 Brumalique magis vi concita grandine verba,
 Cunctos mortales illum superare videres^{15a)}.

14a) admirata] sic Opp. Basil.; Vincent. et Corp. Ref. X.: mirata.

15) At] sic Opp. Basil. et Vincent.; Corp. Ref. X.: Ac.

15a) videres] Corp. Ref. X. errore typogr.: videret.

c. EX ILIADOS LIBRO VI. LOCUS PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

6. Iliados VI, 476 — 481.

Huius loci interpretatio „Iliados VI. Hector” in-
 scripta, textu graeco praemisso, exstat

- a. in Melanthonis Oper. Basil. Tom. V. p. 336.,
- b. in Secerii farragine,
- c. in Grathusii collectione Epigramm. fol. L 3.,
- d. in Vincentii collectione Epigramm. fol. K 6.,
- e. in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 484. nr. 17.

O superi talem fieri concedite gnatum,
 Qualis ego existo, et virtute excellere cives,
 Ingens ut patriae sit praesidiumque decusque.
 Et si quando redit caeso feliciter hoste,
 Et spoliis auctus, conclament undique Troes:
 Hic superat virtute patrem, quae gloria gnati¹⁶⁾
 Soletur tristem matris recreetque senectam.

16) gnati] sic Opp. Basil., Vincent. et Corp. Ref. X.;
 Grathus.: nati.

d. EX ILIADOS LIBRO IX. LOCI QUINQUE PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

7. Iliados IX, 32 — 49.

Huius loci interpretatio reperitur

- a. in Melanthonis Oper. Basil. Tom. V. p. 332. in-
 scripta „Ex IX. Iliad.”, textu graeco praemisso;
- b. in Vincentii collectione Epigramm. fol. O 7^b.,

c. in huius Corp. Ref. Vol. X. p. 546 sq. nr. 128.,
 ubi aequae ac in praeced. collectione sic est in-
 scripta: „Oratio Diomedis ad Regem ex IX.
 Iliados.”

Fas sit Atrida mihi tua dicta refellere primum,
 Quae modo inops animi fudisti incondita, perfer

Dicentem placide et nostro concede dolori,
Nam libertatem donat mihi concio fandi.

Tunc mihi Danaum tota spectante corona¹⁷⁾.
Obiicis ignavum pectus foedumque timorem?
Proabri huius facio testes iuvenesque senesque.
Non superi cunctis regum te dotibus ornant.
Sceptra dedere tibi, augustum et venerabile

signum,

Non tamen est virtus animi decus addita
maius.

Imbellis ne adeo tibi turba videmur Achivi,
Ut turpem suadere fugam tot regibus ausis?
At si tantus amor patrium te retrahit Argos,
Perge licet tibi, nemo viam, vada caerulea,
naves

Intercludit, est hinc comites abducito inertes.

Sunt quibus est pudor infectis discedere rebus,
Et certum est, mecum Sthenelus^{17a)} si manserit
unus,

Durare et fato ruituram evertere Troiam.
Haud etenim Troiam ventum est sine numine
Divum.

8. Iliados IX, 63. 64.

Horum versuum interpretatio, textu graeco praemisso, exstat

- a. in Melanth. Opp. Basil. Tom. V. p. 336.,
- b. in Secerii farragine,
- c. in Grathusii collect. Epigramm. fol. L 4^b,
- d. in Vincentii collect. eorum fol. K 7^b,
- e. in huius Corp. Ref. Vol. X. p. 486. nr. 20

Exulet¹⁸⁾ urbe sua longe laribusque domoque,
Qui cupit in sese cives dira arma parare.

9. Iliados IX, 186 — 189.

Huius loci interpretatio „De Achille libro IX. Iliados” inscripta, textu graeco praemisso, invenitur,

- a. in Mel. Opp. Basil. Tom. V. p. 336.,
- b. in Secerii farragine,
- c. in Grathusii collect. Epigramm. fol. L 3^b,
- d. in Vincentii collect. eorum fol. K 6^b,
- e. in huius Corp. Ref. Vol. X. p. 485. nr. 18.

Deprendunt, cithara cum tristes leniit iras,
Peliden; erat autem operi pulcherrima forma,

17) corona] sic Opp. Basil.; Vincent. et Corp. Ref. X.: caterva.

17a) Sthenelus] sic recte Opp. Basil. = Σθένης; Vincent. et Corp. Ref. X.: Stheneleus.

18) Exulet] sic Opp. Basil. et Corp. Ref. X.; Grathus. et Vincent.: Exuletet.

Argentoque iugum factum latera alta tegebat,
Eetionea¹⁹⁾ spoliū hoc avexerat urbe,
Hac animum ille aegrum cithara mulcere solebat,

Cum caneret²⁰⁾ laudes maiorum, et fortia facta.

10. Iliados IX, 252 — 258.

Huius loci interpretatio legitur

- a. in Mel. Opp. Basil. Tom. V. p. 336. cum textu graeco,
- b. in Secerii farragine,
- c. in Grathusii collect. Epigramm. fol. L 4^a cum textu gr.,
- d. in Vincentii collect. eorum fol. K 6^b — 7^a cum textu gr.,
- e. in huius Corp. Ref. Vol. X. p. 485. nr. 19.

in quatuor prioribus libris sic inscripta: „Eodem (IX.) libro Ulysses recenset mandatum Pelei patris, quo Achillem ad comitatem adhortatus est”, in quinto autem sic: „Mandatum Pelei patris, quo Achillea ad comitatem adhortatus est, lib. IX. Iliad.”

Cum pater ex Phthia comitem te misit Atridae,
Quae dederit mandata tibi suprema, memento
Aeacide²¹⁾, lachrimans cum multa monetque,
rogatque:

Incertam belli fortunam gnate Deorum
Committe arbitrio et fati, victoria laeta
Continget, superi si vestra incepta secudent;
Sed iuvenilem animum frenare et vincere, cura
Sit tua, crede mihi, placido^{20a)} est nil pectore
maius,

Atque iram furiale malum compesce, meretur
Haec virtus iuxta iuvenumque senumque favorem.

11. Iliados IX, 438 — 443.

Horum versuum interpretatio, textu graeco praemisso, exhibetur

- a. in Mel. Opp. Basil. Tom. V. p. 336.,
- b. in Secerii farragine,
- c. in Grathusii collect. Epigramm. fol. L 4.,
- d. in Vincentii collect. eorum fol. K 7.,
- e. in huius Corp. Ref. Vol. X. p. 485 sq. nr. 20.

in quorum quatuor prioribus sic est inscripta: „Et paulo post Phoenix dicit se a Peleo patre Achilli iuveni comitem datum esse ad bellum, ut illum efficeret oratorem

19) Eetionea] sic Opp. Basil., Vincent. et Corp. Ref. X.; Grathus.: Ectionia.

20) caneret] Grathus. errore typogr.: canerer.

20a) placido] Opp. Basil. placito.

21) Aeacide] sic Opp. Basil., Grathus. et Corp. Ref. X.; Vincent.: Aeacidae.

verborum actoremque rerum.” in quinto autem: „Ex Homeri Iliad. lib. IX. (Phoenicis oratio).”

Incertos casus dubiique pericula Martis,
Consiliique artes nondum Pelide²²⁾ tenebas,

22) Pelide] sic Grathus., Vincent. et Corp. Ref. X.; Opp. Basil.: Pelida.

Quae decus immensum pariunt famamque
perennem.

At tibi me Peleus comitem pater addidit, unde
Dicendi discas rationem et fortia facta.

c. EX ILIADOS LIBRO XV. LOCUS

PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

12. Iliados XV, 494—499.

Horum versuum interpretatio sic inscripta: „Hector apud Homerum Iliados 15. adhortatur Troianos, ut pro patria dimicent.”, invenitur

- a. in Grathusii collect. Epigramm. fol. M 4^a,
- b. in Vincentii collect. eorum fol. L 7^a,
- c. in huius Corp. Ref. Vol. X. p. 666. nr. 380.,
- d. in Mel. interpretatione orationis Lycurgi contra Leocratem, in huius Corp. Vol. XVII. p. 964. vi-

delicet versus: „Conferti naves — in patria regna.”, quapropter integram huius loci interpretationem afferre supersedemus (conf. supra p. 121 sq. nota **)), et tantummodo versum octavum memoramus, in cuius una voce hi libri inter se differunt. Grathusius enim et Lycurgi oratio eum sic exhibent:

Qui sunt aetatis futurae semina et urbis.

Vincentius autem et Corp. Ref. X. sic:

Qui sunt aetatis venturae semina et urbis.

f. EX ILIADOS LIBRO XVIII. LOCUS

PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

13. Iliados XVIII, 107.

Huius versus interpretatio reperitur

- a. in Grathusii collect. Epigramm. fol. L 2^b. inscripta: „Ex Homero.”
- b. in Vincentii collect. eorum fol. K 5^b, inscripta: „Ex 18. Iliad. Homeri.”

Sit procul a Divum et hominum discordia
rebus²³⁾.

23) et hominum discordia rebus] sic Grathus.; Vincent.:
atque hominum discordia coetu.

g. EX ILIADOS LIBRO XXII. LOCUS

PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

14. Iliados XXII, 25—31.

Huius loci interpretatio sic inscripta: „Sirii ortus noxios aestus efficit, ex Homero Iliados 22.”

- a. in Grathusii collect. Epigramm. fol. L 7^b,
- b. in Vincentii collect. eorum fol. L 2.,
- c. in huius Corp. Ref. Vol. X. p. 664. nr. 374.

Quem senior Priamus primus conspexit in
armis

Fulgentem veluti sidus, quod sole relicto
Ante autumnum, nocturnosque eminent inter
Igne, atque suo vincit splendore tenebras,
Formosique tenet nomen Canis Orionis,
Qui febrim et morbos miseris mortalibus adfert.

XLIX. PHIL. MEL. INTERPRETATIO ALIQUOT LOCORUM ODYSSEAE HOMERI.

Ex Odyssea Homeri Melanthon tres locos interpretatus est:

lib. II. v. 267—277.;

lib. XI. v. 519—521.;

lib. XVIII. v. 136. 137.;

quos, quamquam in huius Corp. Reform. Vol. X. iam sparsim leguntur, tamen easdem ob causas supra p. 121 sq. nota**) allatas h. l. iterum damus.

a. EX ODYSSEAE LIBRO II. LOCUS PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

1. Odysseae II, 267—277.

Huius loci interpretatio sic inscripta: „Locus Homeri ex Odys. β.” invenitur

a. in Melanthonis Operum Basil. Tom. V. p. 333.,

b. in Vincentii collectione Epigrammatum Mel. fol. O 4^b,

c. in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 548. nr. 131.

Pallas adest, vocemque refert, vultusque
seniles

Mentoris, et iuvenem dictis compellat amicis:
Non tibi consilium, non virtus deerit unquam
Telemache, ipsa tibi mentem natura paternam

Insevit, patremque facundo¹⁾ exprimis ore.
Par animi tibi robur adest in rebus agendis,
Non fortuna tuos conatus improba fallat,
Non ingressus iter iustis frustrabere votis,
Ardua deficerent vires, animusque parantem,
Te nisi finxissent talem materque paterque,
Rara tamen soboles aequat virtute parentes,
Plurima degenerat maiorum moribus, atque
Vix ulli cumulant laudesque decusque parentum.

1) patremque facundo] sic Opp. Basil.; Vincent. et Corp.
Ref. X.: patrem facundoque.

b. EX ODYSSEAE LIBRO XI. LOCUS PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

2. Odysseae XI, 519—521.

Horum versuum interpretatio sic inscripta: „Ceteos fuisse in locis vicinis Macedouiae, ex Homero manifestum est, qui sic ait Odys.”, textu graeco praemisso, legitur

a. in Grathusii collectione Epigrammatum Melanth. fol. L 6^a,

b. in Vincentii collectione eorum fol. K 8^b—L 1^a,

c. in huius Corp. Ref. Vol. X. p. 562. nr. 167.

Ipsa Neoptolemus telo traiecit acuto
Magnanimum Eurypylum, genuit quem Telephus²⁾
Ceteosque olim iuxta prostravit, in arma
Coniugium quos promissum traxisse ferebant.

2) genuit quem Telephus] sic (= Hom. τὸν Τηλεφίδην)
Vincent.; Grathus.: genuit quem Telephus olim; Corp.
Ref. X.: genuit quem Telephus ingens.

c. EX ODYSSEAE LIBRO XVIII. LOCUS
PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE!

3. Odysseae XVIII, 136. 137.

Huius loci interpretatio falso inscripta „Ex Homeri
Odys. 19.“, cum textu graeco exhibetur

a. in Vincentii collect. Epigramm. fol. S 2.,
b. in huius Corp. Ref. Vol. X. p. 665. nr. 375.

Talis mens hominum est, qualis fortuna dierum,
Quam variis vicibus divina potentia mutat.

L. PHIL. MEL. SCHOLIA IN BATRACHOMYOMACHIAN HOMERI.

Hoc carmen epicum, quod usu recepto Homericis adiungimus, quamquam inter viros doctos nostri aevi constet, Homerum non eius esse auctorem*), Melanthon in schola quidem enarravit, ipse autem hanc enarrationem non edidit, sed discipulus quidam ab hoc praeceptore audita calamoque excepta, Mylio teste, a. 1542. primum divulgavit**). Huius autem anni duae editiones a S. F. G. Hoffmanno in Lexico bibliographico Tom. II. p. 475. afferuntur hae:

Homeri Batrachomyomachia; Graece, cum scholiis Philippi Melanchthonis, a studioso quodam ex ore ipsius iam olim exceptis. Parisiis, apud Ioannem Lodoicum Tiletanum. 1542. 4.

Γαλεωμνομαχία. Tragoedia, graece. — Βατραχομνομαχία, cum scholiis Phil. Melanchthonis. 1542. 8. — In Familiarium colloquiorum formulis. Basil.

Haec vero editio a Fabricio in Bibliothecae graecae Vol. I. (Ed. 4. cur. Harles) p. 339. sic affertur:

Familiarium colloquiorum formulae, gr. et lat. Cebetis Πινάξ. — Γαλεωμνομαχία — Tragoedia gr. — Βατραχομνομ. cum scholiis Phil. Melanchthonis. Elisii Galentii Amphratisensis de bello Runarum et Murium libri III. Andr. Guarnae de bello inter grammaticae reges lib. I. Basil. 1541. — alia editio, Antwerp. in aedibus Io. Steelsii, 1547. (typis Io. Graphet).

Si igitur hae formulae cum annexis vere a. 1541. editae sunt, Melanthonis scholia non a. 1542., sed a. 1541. primum prodierunt. Illas editiones secutae sunt hae:

*Homeri Batrachomyomachia, graece et latine, a Leonh. Lycio emendatius edita. Accedunt Phil. Melanchthonis et H. Stephani annotationes, et Sim. Lemnii conversio versibus heroicis. Lipsiae, in officina E. Voegolini. 1549. 4.***)*

— — (Index ut in Ed. praeced. a. 1549.) *Lipsiae, in officina E. Voegolini 1550. 4.*

Homeri Batrachomyomachia graece cum scholiis Phil. Melanchthonis. Parisiis 1560. 4.†)

— — (Index, ut in Ed. praeced. a. 1560.) *Parisiis, apud Theod. Richardum. 1562. [4.††].*

BΑΤΡΑΧΟΜΥΟΜΑΧΙΑ, Homeri ποῦμα perquam festivum et elegans, de ranarum cum muribus pugna, continens multas utiles et salubres subiectiones, non solum vitae et morum, sed etiam prudentiae ac virtutis, opera Leonharti Lycii Multis in locis auctius castigatiusque editum, atque annotatiunculis illustratum. Addita sunt et Philippi Melanch. scholia quaedam. Synes. ὁ μῦθος φιλοσόφημα παιδῶν ἐστί. Lipsiae in officina Voegelianae. s. a. — (In fine praefationis:)

*) Conf. Bernhardy Grundr. d. Griech. Litt. P. II. p. 128. 131 sq.

**) Mylius in I. Chronologia Scriptorum Phil. Melanchthonis (Gorlicii 1582. 8.) fol. E 1^a ad a. 1542. de hac enarratione haec dicit: „Scholia Philippi in Homeri βατραχομνομαχίαν, a studioso quodam ex ore Philippi olim excepta, hoc anno primum edita.“, quibus adscripsit hoc Albanus Torini de iis iudicium: „Scholia Phil. Melanchthonis in βατραχομνομαχίαν minime sunt indocta acutaque, nec mirum, si qui in maximis ubique non postremas tenet, in minimis primas tulerit. Ac sicubi sui dissimilis videatur, cogita eum haec iam olim adolescentem non in hoc, ut ederet, sed discipulis suis privatim successivis temporibus dicitasse, aut ex tempore effudisse verius.“

***)) Hanc Ed. et subsequentem Fabricius I. I. et Hoffmannus I. I. memorant; suspicor autem, hanc Ed. et illico afferendam, quae annorum numerum M. D. XLX. habet, unam eandemque esse, quoniam hic numerus errore typogr. aut pro M. D. LXX. (id quod mihi verisimilius videtur, vide p. 139 sq. notam **) aut pro M. D. XLIX. typis exscriptus est.

†) Hanc Ed. solus Fabricius I. I. affert

††) Hanc Ed. Fabricius et Hoffmannus I. I. afferunt.

M. D. LXVI. 4. 77 pagg. et duo foll. non num. paginis 58 et 59 interposita, ult. pag. vac. Sign. A—E. (pag. 2. Ad Lectorem [epigramma]; p. 3—7. Leonharti Lycii praefatio ad Sigismundum et Iohannem Badhornios Lipsiae die 31. mens. Quintil. M. D. LXVI. scripta; p. 8. Philip. Melanch. [epigramma lat., 6 disticha]; p. 9. Ioach. Camera. [epigr. graec., 8 disticha]; p. 10—31. *Ὅμηρον Βατραχομιομαχία* cum lat. interpretatione „Homeri poema de ranarum cum muribus pugna” e regione apposita; p. 32 alba; p. 33—50. Leonharti Lycii in Homeri *βατραχομιομαχίαν* annotationes; p. 51—58 et seq. pag. [fol D 6^a] non num. Scholia Philippi Melancht. in Homeri *ΒΑΤΡΑΧΟΜΙΟΜΑΧΙΑ* omachian, ab Adolescente studioso excepta; fol. D 6^b Leonharti Lycii [epigr., 2 disticha]; seq. fol. non num. male D 4 signatum facie 1. cont. duos locos graec.: 1. Plato de rebuspub. lib. secundo, 2. Plutarch. πῶς δεῖ τὸν νέον ποιημάτων ἀκούειν, facie 2. vac.; pag. 59—77. Homeri *Batrachomyomachia*, hoc est, ranarum e murium pugna: Simone Lemnio Interprete; ult. pag. vac.)*)

ΒΑΤΡΑΧΟΜΙΟΜΑΧΙΑ, *Homeri poema festivum et elegans de ranarum cum muribus pugna, a Leonharto Lycio nuper emendatius editum, et annotationibus illustratum, nunc ab eodem recognitum, et perpurgatum. Accesserunt Philippi Melanchthonis et Heinrici Stephani annotationes quaedam, et Simonis Lemnii conversio versibus heroicis expressa. Lipsiae. s. a. — (In fine praefationis:) M. D. XLX. (pro: M. D. LXX.) Mense Aprili. — (In fine libri:) In Officina Ernesti Voegelini Constantiensis. 4. 11¹/₂ plagg., litt. A—F sign. (A—E octona foll., F sex foll. cont.), 91 pagg., ult. pag. vac. (pag. 2. Ad scholasticum carmen [13 versus]; p. 3—7. Leonharti Lycii praefatio ad Noham et Christianum Hieronymi Kysenwetteri Cancellarii filios, Lips. M. D. XLX.**) Mense Aprili scripta; p. 8. Philip. Melanch. epigramma lat. 6 disticha cont.; p. 9. Ioach. Camera. epigramma graec. 8 disticha cont.; p. 10—31. *Ὅμηρον Βατραχομιομαχία* cum interpretatione lat. e regione apposita, quae sic inscripta est: Homeri poema de ranarum cum muribus pugna; p. 32. vacat; p. 33—57. Leonharti Lycii in Homeri *βατραχομιομαχίαν* annotationes; p. 58—67. Scholia Philippi Melanchthonis in Homeri *Βατραχομιομαχίαν*, ab adolescente studioso excepta; p. 68. De Philip. Melanch. annotationibus epigramma Leonharti Lycii [2 disticha]; p. 69—70. Annotationes Heinrici Stephani; p. 71—72. De fabularum usu tres loci e Platone, Aristot. et Plutarch.; p. 73—91. Homeri *Batrachomyomachia*, hoc est, ranarum et inurium pugna: Simone Lemnio Interprete; in cuius fine Clausula legitur supra allata; ult. pag. vac.).*

*Homeri Butrachomyomachia, graece et latine, opera Leonh. Lycii, cum notis Ph. Melanchthonis et H. Stephani. Accedit Io. ab Hoeckelshouen dispositio poematis. Francof. 1604. 4.***)*

Βατραχομιομαχία, *Homeri poema perquam festivum et elegans, de Ranarum cum Muribus pugna, Continens multas utiles et salutares subiectiones, non solum vitae et morum, sed etiam prudentiae ac virtutis, Operâ Leonharti Lycii Multis in locis auctius castigatusque editum, atque annotatiunculis illustratum. Additu sunt et Philippi Melanch. scholia quaedam et Matthaei Dresseri. Quibus omnibus praemittitur vulde utilis Grammatici Dom. Ioachimi Camerarii de quinque Grammaticis singularum dictionum affectionibus praeceptio. Synes. ὁ μῦθος φιλοσόφημα παιδῶν ἐστὶ. Lipsiae, Impensis Christophori Elgeri Bibliop. Anno 1607. 8. min. 7¹/₂ plagg.?) (et A—G (G 1¹/₂ pl.) sign. (fol.)(1^b Dedicatio ad Wolfgangum et Christophorum Thomae Lebtcelteri filios; fol.)(2^a—8^a Praeceptio Dn. Ioachimi Camerarii de quinque Grammaticis singularum dictionum affectionibus; pag. 9. [fol. A 1^a] Philip. Melanch. epigramma lat. et Ioach. Camera. epigr. graec.; p. 10—31. *Ὅμηρον Βατραχομιομαχία* cum interpretatione lat. „Homeri poema de ranarum cum muribus pugna” e regione apposita, cui Dresseri notae in margine adscriptae sunt; p. 32—51. Leonharti Lycii in Homeri *βατραχομιομαχίαν* annotationes; p. 52. Leonharti Lycii epigramma lat. [2 disticha] et duo loci graeci, alter ex Platone, alter ex Plutarcho; p. 53—62. Scholia Philippi Melancht. in Homeri *Βατραχομιομαχίαν*, ab Adolescente studioso excepta; p. 63—65. Matthaei Dresseri argumentum *Batrachomyomachiae*. Oeconomia, seu distributio partium poematis. Mythologia; p. 65—92. Scholia grammatica et ethica; p. 93—112. Homeri *Batrachomyomachia*, hoc est, ranarum et murium pugna: Simone Lemnio Interprete †).*

*) Hanc Ed., quam Schweigerus in l. Handbch d. class. Bibliogr. Tom. I. p. 162. atque Fabricius l. l. et Hoffmannus l. l. p. 476. commemorant, e Biblioth. acad. Lips. et Tubing. in manibus habeo.

**) Hunc numerum M. D. XLX. loco M. D. LXX. positum esse, ex hoc praefationis exordio cognoscitur: „Cum typographus noster nuper mihi significasset, se in animo habere rursum exprimere Homericum poema, annis ab hinc amplius tribus emendatum a me, atque annotationibus illustratum, etc.”; haec enim spectant ad editionem a. 1566. Etiam Schweigerus l. l. huic Ed. s. a. adscripsit: (1570.), et Hoffmannus quoque l. l. p. 476. suspicatur illum annorum numerum in huius Ed. praefatione legi fortasse loco M. D. LXX. — Hanc Ed. ex Biblioth. regia Berolienensi, acad. Gotting. et senat. Lips. in manibus teneo; etiam in Bibl. acad. Vratislav. asservatur.

***) Sic haec Ed. a Fabricio et Hoffmanno l. l. affertur, brevissime etiam a Schweigero l. l. memoratur.

†) Haec Ed., quam e Biblioth. acad. Gotting. in manibus habeo, a Fabricio, Schweigero et Hoffmanno breviter commemoratur.

- — (Index ut in Ed. praeced. a. 1607.) *Lipsiae, Impensis Christophori Ellingeri Bibl. Anno M. DC. XXI.* 8. min. 8¹/₂ plagg.)?(et A—H (H 1¹/₂ pl.) sign. (fol.)(1^b Dedicatio ad Leonhardum et Isaacum Leonhardi Öhlhafens filios; fol.)(2^a—8^b Praeceptio I. Camerarii etc.; pag. 9 [fol. A 1^a] Melanch. et Camera. epigramm. duo; p. 10—31. Hom. Batrachomyomachia graece et lat. cum Dresseri nott. margin.; p. 32—56. L. Lycii in Hom. *βατραχ.* annotatt.; p. 57. L. Lycii epigramma et duo loci ex Platone et Plutarcho; p. 58—70. Scholia Philip. Melancht. in Homeri *Βατραχομυομαχίαν*, ab Adolescente studioso excepta; p. 71—74. M. Dresseri argumentum Batrach. Oeconomia s. distributio partium poematis. Mythologia; p. 75—107. Scholia grammatica et ethica; p. 108—127. Homeri Batrachomyomachia, hoc est, ranarum et murium pugna: Simone Lemnio Interprete; ult. pag. vac.)*.
- — (Index ut in Editt. a. 1607. et 1621.) *Lipsiae, Impensis Christophori Ellingeri Bibl. Anno M. DC. XXII.* 8. min. 8¹/₂ plagg.)?(et A—H (H 1¹/₂ pl.) sign. Haec Ed. iisdem paginis eadem continet ac Ed. praeced. **)

Ex his apparet, Melanthonis in Batrachomyomachian scholia tredecies vel quaterdecies (?) produsse, quarum editionum has quinque in manibus habemus: 1) Ed. *Lips.* 1566. 4., 2) Ed. *Lips.* 1570. 4., 3) Ed. *Lips.* 1607. 8., 4) Ed. *Lips.* 1621. 8., 5) Ed. *Lips.* 1622. 8., quas solis annorum numeris significabimus.

Hae Editt. praeter scholia etiam hocce Melanthonis Epigramma continent, quod etiam in Vincentii Ed. Epigrammatum Mel. fol. I 5. et in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 661. nr. 367. legitur:

*In Βατραχομυομαχίαν Homeri***).*

Mus brevis, et saliens in gurgite rana palustri,
 Dum nulla causa proelia stulta cient:
 Fulmineo pugnas Iovis ira fragore diremit,
 Et tandem fugiens agmen utrumque perit.
 Sic modo dira serunt ex bellis bella tyranni,
 Nec res, sed caecos armat utrinque furor.
 Pestiferique magis Thebana Sphinge sophistae
 Verba venenato frivola felle linunt.
 Adspicit haec vindex oculis Deus omnia iustis,
 Nec grave cum sparget fulmen, inermis erit.
 Gnate Dei, bonitate tua mala tanta levato,
 Et serves coetus, Christe, regasque pios.

Hoc epigramma legitur etiam in titulo huius Ed., quae solum textum graecum continet:

ΟΜΗΡΟΥ ΒΑΤΡΑΧΟΜΥΟΜΑΧΙΑ. Homeri Ranarum et Murium Pugna. Philip: Melanth.
 (Hoc nomen sequuntur eadem illa 6 disticha, in quorum tertio autem pro *sed caecos* leguntur *se coecos.*) *Witebergae Excudebat Iohannes Crato. Anno M. D. LVI.* 4. 1³/₄ plagg. litt. A, B sign., 7 foll. non num., quorum primum indicein, sex seqq. textum graec. exhibent†).

*) Hanc Ed. illis viris ignotam e Bibliotheca Homerica, quam Dr. Netto collegit, in manibus teneo.

**) Hanc Ed. ab illis viris breviter memoratam e Biblioth. acad. Gotting. in manibus habeo.

***) Haec inscriptio apud Vincent. et in Corp. Ref. X. exhibetur; in Batrachomyomachiae Editt. solo auctoris nomine hoc Epigramma est inscriptum.

†) Hanc Ed. ex illa Bibliotheca Homerica, cuius in praeced. nota**) mentionem feci, in manibus habeo.

SCHOLIA PHILIPPI MELANTHONIS IN HOMERI
 BATRACHOMYOMACHIAN

AB ADOLESCENTE STUDIOSO EXCEPTA 1).

Quod quidam non indocti²⁾ dubitant, isne Homerus, qui Iliada et Odysseam reliquerit, hoc

mellitissimum carmen scripserit, non est quod labores. Constat enim ex ipso opere, quendam eximium et multo maximi ingenii hominem fuisse, a quocunque profectum sit hoc poemation. Quod si nihil aliud, genus tamen carminis Homerum autorem testatur. Est autem Homerus unicum

1) Sic haec scholia in Editt. 1566., 1570., 1607., 1621., 1622. sunt inscripta.

2) non indocti] sic Editt. 1566., 1570.; Editt. 1607., 1621., 1622. indocti.

et bene dicendi et bene indicandi sive sentiendi exemplum, cuius fabulas si diligenter discusseris, non oscitantem et minime dormitantem philosophorum sapientiam dixeris. Operi huic a re βατραχομουμαχίαν nomen indidit, quod significat ranarum et murium pugnam. Βάτραχος enim ranam, μῦς murem, μάχη pugnam Graecis denotat. Volebat autem poeta hoc argumento adolescentibus odium turbarum et seditionum inserere. Et quod tandem vincunt ranae auxilio divino, eo significatur, in caput plerumque autorum seditionis verti periculum, quod aliis moliebantur.

v. 1.³⁾ Ἀρχόμενος πρώτων] Invocat Musarum coetum, hoc est, Musas universas, ut rem levem ac ludicram graviorem atrociorumque reddat. χορὸν] quidam a χαρὰ, id est, gaudium et laetitia, deducunt, quod chorus gaudii et laetitiae coetus sit.

v. 2. ἐλθεῖν εἰς ἐμὸν ἦτορ] Subire meum cor. ἦτορ quoddam intestinum sub corde situm⁴⁾, autore Polluce⁵⁾.

v. 3. ἐπὶ γούνασι θῆκα] Genubus imposui, hoc est, scribere institui.

v. 4. δῆριν ἀπειρεσίην] Propositio. πολέμοκλονον] Notabilis est ἐτυμολογία nominis. πόλεμος a πολλὰ καὶ ὀλέσθαι, quasi multa perdens.

v. 7. γηγενέων ἀνδρῶν] Amplificatio ab exemplo Gigantum.

v. 9. μῦς ποτὲ] Narratio et amplificatio a circumstantia, quod fingit murem effugisse felem.

v. 10. προσέθηκε γένειον] inseruit mentum⁶⁾. ὑποτύπωσις rhetorica.

v. 11. κατεῖδε] vidit, conspexit. κατὰ Graecis in compositione eam fere significationem habet, quam dis Latinorum.

v. 12. λιμόχαρις⁷⁾] τῇ λίμνῃ χαίρων, stagno gaudens, quae palude oblectatur.

v. 13. ξεῖνε, τίς εἶ;] Vulgaria haec sunt, quae Graeci ἀτεχνα vocant, quod nullo artificio constant.

v. 15. εἰ γὰρ σε] Primum hic discas non temere, sed cum delectu faciendos esse amicos. Deinde observabis summam hospitalitatem et munificentiam veterum.

v. 17. εἰμὶ δ' ἐγὼ] A praesentate regni, et a nativitate et diuturnitate imperii. Nam quorum imperia modesta sunt, eadem firma et perpetua sunt. Φυσίγνωθος] ἀπὸ τοῦ φυσᾶν τὰς⁸⁾ γνάθους, quod inflet maxillas.

v. 19. Ὑδρομεδούση] τῇ βασιλίσῃ τοῦ ὕδατος, hoc est, reginae aquarum.

v. 20. μιχθεὶς ἐν φιλότῃ] Hoc sane modo autor hic concubitus passim suo in carmine describit. Habuit enim ubique rationem aurium; neque nullus est poetarum, qui modestia Homeri sit prior.

v. 25. τίπτε γένος] Responsio est arrogantissimi Psycharpacis musculi, cuius oratione, quemadmodum Plautus Pyrgopoliniceum, Terentius Thrasonem⁹⁾ finxit: ita Homerus eius generis fastum, arrogantiam et violentiam in muribus adumbrat; propterea decoris ratio et oeconomia argumenti postulabat, ut statim suas laudes pleno ore mus caneret. In ranis autem poeta mediocrium hominum conditionem adumbrat.

v. 24. Ψιχάρπαξ] micarum raptorem sonat, ψίχαν enim micam, ἄρπαγα rapacem vocant.

v. 28.¹⁾ Τρωξάρταο¹⁰⁾] τρωξάρτης¹¹⁾ ἀπὸ τοῦ τρώγειν τὸν ἄρτον, quod voret panem.

v. 29. Λειχομύλη] ἀπὸ τοῦ λείχειν τὰς μύλας, hoc est, a¹²⁾ lambendis molis. Πτερο-

3) Hos versuum numeros ex Hermannii Ed. Operum Homeri (Lips., Tauchnit. 1825. 8.) iam supra p. 121 sq. nota *) memorata adscripsimus. Illae Editt. 1566—1622. numeris versuum carent. [In Ed. Witteb. 1556., quae solum textum graecum continet, decimo cuique versui adscriptus est numerus.]

4) situm] sic Editt. 1621., 1622.; Editt. 1566., 1570., 1607. statim.

5) Pollux in Onomast. lib. II, 170. (Vol. I. p. 117. Ed. Dindorf. Lips. 1824. 8.) hanc vim non voci ἦτορ, sed voci ab illa derivatae ἦτρον tribuit; dicit enim h. l.: Τὸ μέντοι ὑπὸ τὸν ὀμφαλὸν πᾶν ἄχει τῶν ὑπὲρ αἰδοῖα τριχῶσεων, ἦτρον τε καὶ ἐπογάστριον.

6) mentum] sic recte (= Hom. γένειον) Editt. 1566., 1570.; Editt. 1607—1622. errore typogr.: metum.

7) λιμόχαρις,] sic Editt. 1566—1622.; Ed. Herm. λιμόχαρης.

8) τὰς] sic recte Editt. 1566., 1570.; Editt. 1607—1622. male: τὸς.

9) Pyrgopolinices est nomen personae primariae in Plauti comoedia „Miles gloriosus” inscripta; Thraso autem personae in Terentii Euncho.

10) Hanc Batrachomyomachiae vocem, ad quam hoc scholion pertinet, ei ipse praefixi.

11) τρωξάρτης] sic recte Editt. 1607—1622. h. l. et in textu; Editt. 1566., 1570. in hoc scholio male τρωξάρτης, in textu autem recte τρωξάρτης.

12) a] in Editt. 1621., 1622. omissum est.

τρώκτου¹³⁾] *περνοτροώκτης*¹⁴⁾ ἀπὸ τοῦ τρώγειν ἐκ τῆς πτέρνης ab eo, quod pernas arrodāt.

v. 30. *γείνατο δ' ἐν καλύβῃ*] Amplificatio a victu et educatione regia.

v. 32. *πῶς δὲ φίλον*] Comparatio a dissimili; persequitur autem deinceps victum reliquum, et inserit πάθος.

v. 35. *ἄρτος τρισκοπάνιστος*] panis recoctus seu ter pistus. Laus amplior a ratione victus splendidissima. Gloriatur autem veluti cupediarius.

v. 36. *πλακοῦς τανύπεπλος*] placenta perlata, ac cum ampla ora. Quod laciniosum quodque peramplum existit, id a similitudine vestimenti muliebris πέπλον Graeci vocare consueverunt. *ἔχων πολὺ σησαμότυρον*¹⁵⁾] *ἔχων πολλὴν σισαμίδα*, continens plurimum sisami. Sisamum autem, ut vocat Plinius¹⁶⁾, vel ut reliqui autores sesamum, est leguminis genus, minus quam oryza, sic olim habitum in deliciis veterum, ut ex eo pinseretur panis, autore Athenaeo^{16a)}.

v. 39. *μελίτωμα*] Confectio ex melle, dulciarium.

v. 40. *πρὸς θεοῖν*] *θεοῖν* convivium ἀπὸ τοῦ¹⁷⁾ *θεοῦ καὶ οἴνου*, hoc est, a Deo et vino. Nam, ut Athenaeus ait lib. 2.¹⁸⁾ *διὰ τοὺς θεοὺς*¹⁹⁾ *οἰνοῦσθαι δεῖν ὑπελάμβανον*. Publice enim vere antiquitus non solebant nisi sacrorum causa convivari, atque in solis Deorum festis vino largius indulgebant. Inde factum est, quod vetera ista conviviorum nomina sacram habeant appellationem. Et solebant in conviviis illis solennibus solo mero potari; alias dilutum bibebat Grae-

cia²⁰⁾; atque hinc est, quod Homerus passim fin- git vino aquam misceri²¹⁾.

v. 42. *οὐδέποτε' ἐκ πολέμοιο*²²⁾] Commemorat ordine deinceps, quae virtute contingant.

v. 43. *προμάχοισιν*²³⁾] *πρόμαχος* is est, qui primus cum hoste conflictatur, in prima acie pugnans.

v. 44. *οὐ δέδι'*] Amplificatio haud inelegans.

v. 46. *καὶ οὐ πόνος*] *πόνος* nunc laborem, nunc dolorem, nunc molestiam significat; qua super voce Cicero in Tusculanis quaestionibus²⁴⁾ pulcerrime disputat.

v. 47. *νήδυμος οὐκ*] *νήδυμος ὕπνος* dicitur, unde aegre quis expergeri potest. Dulcem saepe interpretantur ἀπὸ τοῦ νη, quod subinde significatum auget, et δῦω, id est, subeo.

v. 48. *ἀλλὰ δῦω μάλα*²⁵⁾] Duos habent mures infestissimos hostes, accipitrem atque muscionem. Tertium quoque haud minus noxium hostem addit poeta muscipulam. Plinius naturalis historiae lib. 10. cap. 8.²⁶⁾ hunc accipitrem, quem nos vulgo vocamus ein meuser, a reliquis accipitrum generibus sic discernit, quod hunc scribit uno pede esse claudum.

v. 53. *οὐ τρώγω ῥαφάνας*] Comparat hic mus suum nutritatum ad ranae alimenta iactabunde²⁷⁾. Observabis insuper hoc loco poetam dicere *ῥαφάνη* insolenter, cum apud alios autores tantum reperitur *ῥαφάνος*, *ου*, et *ῥαφανίς*, *ίδος*. Observabis itidem autores promiscue usos esse vocabulo brassicae et crambae²⁸⁾, et inde dici proverbium: *δὶς κράμβη θάνατος*, hoc est, Crambe bis posita mors²⁹⁾.

13) Hanc Batrach. vocem hinc scholio ipse praefixi.

14) *περνοτροώκτης*] sic recte Editt. 1566., 1570. h. l. et in textu; Editt. 1607 — 1622. in hoc scholio male *περνο-τροώκτης*, in textu autem *περνοτροώκτης*.

15) Haec Batrach. verba huic scholio ipse praefixi.

16) In omnibus Plinii naturalis historiae editionibus, quas contuli, videlicet Ed. Basil. 1525. Fol., Ed. Basil. 1545. Fol., Ed. Francof. ad M. 1599. Fol., Ed. Franz. (Lips. 1778 — 91. 8.) et Ed. Sillig. (Lips. 1831 — 36. 8.) lib. XVIII. c. 10., ubi de frumentis et leguminibus disserit, legitur *sesama*, in Indice rerum autem Editt. 1525. et 1545. *sesama* et *sisama*.

16a) Athen. lib. III. p. 111. a. 114. h. Ed. Casaub.

17) τοῦ] sic Editt. 1566., 1570., 1607.; in Editt. 1621., 1622. deest.

18) lib. 2.] sic Editt. 1566., 1570.; in Editt. 1607 — 1622. omiss.

19) διὰ τοὺς θεοὺς] sic Editt. 1566 — 1622.; apud Athenaeum lib. II. c. 11. Ed. Schweighauser (Vol. I. p. 153.) legitur διὰ θεοῦς.

20) Conf. Potter: Griech. Archaeol. übers. von Rambach. P. II. p. 643 sq. Wachsmuth Hellenische Alterthumsk. Ed. 2. Tom. II. p. 402.

21) Vid. Hom. Od. I, 110. Conf. Feithii Antiquitatum Homericarum lib. III. c. 2. §. 4. (Ed. nov. Argentor. 1743. 8. p. 280 sq.).

22) οὐδέποτε' ἐκ πολέμοιο] sic Editt. 1566 — 1622.; Ed. Herm. οὐδέποτε πτολέμοιο.

23) Hanc Batrach. vocem huic scholio ipse praefixi.

24) Cic. Tusc. quaest. I. II. c. 15.

25) In Editt. 1566 — 1622. hic versus sic legitur: *ἀλλὰ δῦω μάλα πάντα τὰ θεῖα πάντα ἐπ' αἶαν*, in Ed. Herm. autem sic: *ἀλλὰ δῦω πάντων περιδείδια πάντα ἐπ' αἶαν*.

26) cap. 8.] sic in Editt. antiquioribus; in Editt. Franz. et Sillig. cap. 9.

27) iactabunde] sic Editt. 1566., 1570.; Editt. 1607 — 1622. male: iactabundae.

28) Haec pertinent ad v. 53. *κράμβας*.

29) De hoc proverbio vide Erasmi Adag. chil. I. cent. V. prov. 38.

v. 58. θαύματ' ἰδέσθαι] mirabilia videri, hoc est, quae mireris, si videas. Latini dicunt visu. Graeci vero libenter crebris in oratione utuntur infinitivis.

v. 63. μήποτ' ὄλῃαι] pro ὄλῃ, ab ὄλλω.

v. 64. εἰσαφίζηαι] Venias, subiunctivus Ionicus.

v. 66. χεῖρας ἔχων] ὑποτύπωσις admodum iucunda. Monet hic etiam poeta, fere incautos esse Thrasones.

v. 69. κύμασι πορφυρέοις] αὔξησις est amplissima. Aristoteles in libello περὶ χρωμάτων³⁰⁾ reddit rationem, quare poetae purpureos fluctus appellent.

v. 70. ἄχρηστον μετένοιαν] Noëma pulcherrimum. Liviana vox est: Eventus stultorum magister³¹⁾.

v. 73. δεινὰ δ' ἐπεστονάχιζε³²⁾] Graecismus, qualis est: horrendum clamat, pro horribiliter. Est vero amplificatio egregia a circumstantiis. φόβου κρυόεντος] Perelegans ὑποτύπωσις et alia atque circumstantia. Sed versuum ordo alius est hoc loco in veteri exemplari.

v. 77. ἀπὸ στόματος] Ita recensebat, ut nusquam impingeret, quod Graecis est ἀποστοματίζειν, memoriter recitare, commemorare.

v. 78. οὐχ οὕτω νώτοιον] Comparatio est a dissimili et ab exemplo. Grata item ἀντίθεσις; pugnantia enim nomina componuntur. φόρτον ἔρωτος] onus amoris, veluti gratum.

v. 79. ὅτ' Εὐρώπην] Dixere Graeci Εὐρώπην, quod sit fluvialis: tota quippe Africa bona pars est Asiae sub torrida zona.

v. 80. ἐπινώτιον] propendentem super tergum, hoc est, susceptum in tergum.

v. 87. πέσεν ὑπίτιος] perelegans est ὑποτύπωσις, res ita quippe expressa verbis, ut cerni veluti in speculo videatur.

v. 93. οὐ λήσεις³³⁾] Oratio perelegans, cuius exordium a minis est, et tota praeter minas nihil est. Amplificat autem rem statim a loco.

v. 96. παγκρατίῳ] Tria ponit Graecorum hic certamina, pancratium, luctam et cursum. De pancratio vide Annum Gellium lib. 13. cap. 26.³⁴⁾

v. 97. ἔχει θεός] Habet Deus iustum oculum, quasi dicat: Deus iustis omnia videt ο γνώμη est, qua finit orationunculam.

v. 100. Λειχοπίναξ] lingens tabulas, ἀπο τοῦ λείχειν τὰς πίνακας, quoniam lambit paropsides et quadras. Deller[schlecker]^{34 a)}.

v. 101. δεινὸν δ' ἐξολόλυξε] graviter ululavit. Verbi δεινός varia vis et significatio est; nam potens, valens, efficax, gravis, terribilis et quicquid vehemens est, significat. ἐξολόλυξε, ululavit, in utroque verbo ὀνοματοποιία est.

v. 103. καὶ τότε] Quod sub diluculum iubet convocari concionem, indicat praeceps consilium inauspicatum esse solere; ubi vero parumper res refrixerit, qua molestabamur, aptiores ad consultandum nos fieri. Vide adagium ἐν νυκτὶ βουλή, in nocte consilium³⁵⁾.

v. 105. πατὴρὸς δυστήνον] Conversio rhetorica ad Ψυχάρπαγα, quae movet πάθος a commiseratione.

v. 110. ὦ φίλοι] His binis versiculis constat exordium; principio conciliat sibi auditores schemate rhetorico, scilicet translatione, cum ex privata causa publicam facit, sicut M. Cicero in oratione pro Marcello. Et ne nude proponat, movet πάθος.

v. 112. εἰμὶ δ' ἐγώ³⁶⁾] Narrationem orditur ab effectu, tres filios periisse, et quam immaniter edocens.

v. 120. ἀλλ' ἄγεθ'] Hortatur ad ultrocia arma, atque statim concludit. Ponit autem Futurum indicativum pro subiunctivo, quo genere loquendi saepe utitur.

v. 123. καὶ τοὺς] Describitur apparatus belli admodum graphice. Hoc quippe agunt poetae, ut alias doceant, alias delectent, eoque Horatius inquit³⁷⁾:

Aut prodesse volunt, aut delectare poetae.

30) Aristot. περὶ χρωμάτων cap. 2.

31) Liv. XXI, 39.

32) ἐπεστονάχιζε] sic Editt. 1566—1622.; Ed. Herm. ἐπεστονάχιζε.

33) λήσεις] sic Editt. 1566., 1570. h. 1. et in textu; Editt. 1607—1622. in hoc scholio λήσεις, in textu autem λήσεις.

34) cap. 26] sic in Editt. antiquior. e. c. Ed. Lugd. 1560. 8.; in recentioribus e. c. Ed. Gronov. (Lugd. Bat. 1706. 4°.) cap. 27.

34 a) Deller[schlecker] sic illac Editt., i. q. Zeller[schlecker].

35) Conf. de hoc proverbio Erasmi Adag. chil. II. cent. II. prov. 43. et nostrum proverbium: Guter Rath kommt über Nacht.

36) δ' ἐγώ] sic in hoc quidem scholio Editt. 1566—1622., in textu autem aeque ac Ed. Herm. habent: δὲ ἐγώ.

37) Horat. Ars poet. 333.

Atque iste mos est Homero, variare semper amoeniore aliquo loco suas descriptiones, sive narrationes, veluti in hoc apparatu bellico vel coeco appareat.

v. 127. *Θωρήκας δ' εἶχον καλαμοστεφῶν]* thoraces calamis culmisve connexos habebant. Significat enim Graecis *στέφω* non solum coronam, sed etiam consueo, coniungo et connecto.

v. 129. *ἀσπίς δ' ἦν λύχρου]* clypeus erat media pars umbilicisve *λύχρου*, lucernae. Caeterum de lychno disputat Athenaeus in fine Deipnosophistae³⁸).

v. 132. *ὡς ἐνόησαν*³⁹)] ut intellexerunt. Bella constant fama. Q. Curtii vox est lib. 3.⁴⁰). Vide proverbium: Multa in bellis inania⁴¹).

v. 133. *βάτραχοι, ἐξανέδυσσαν*⁴¹)] Concionem hinc ranarum de bello muribus inferendo depingit.

v. 134. *πολέμοιο κακοῖο]* belli mali gratia. Graeci cum causam significant, saepe genitivum sine praepositione efferunt.

v. 136. *κῆρυξ δ' ἐγγύθεν*⁴²)] Indicit bellum ranis Embasichytrus summa autoritate, sceptro regio symbolo ornatus, et subiicit causam. Primus sane apud Romanos bella indicendi voluit Tullus Hostilius per facialem, qui dicebat: Audi Iupiter, audite fines, audiat fas. Sed certam bellum indicendi formulam ex primo T. Livii libro⁴³) pete.

v. 137. *Τυρογλύφου]* ἀπὸ τοῦ τυροῦ⁴⁴) καὶ γλύφειν, ab excavandis⁴⁵) caseis, quasi dicas: excavatoris caseorum. *Ἐμβασίχυτρος]* quod solet in ollas irrepere. *ἐμβαίνειν* enim Graecis est ingredi, unde *ἐμβασις*; et *χύτρα* ollam signi-

38) Deipnosophistae] sic scripsimus = *Δειπνοσοφισταί*; Editt. 1566—1622. Dipnosophistae. — Athenaeus lib. XV. c. 57. (Vol. V. p. 560. Ed. Schweigh.) lampadum et lucernarum varia nomina affert.

39) *ὡς ἐνόησαν]* sic in hoc scholio Editt. 1566—1622.; in textu autem habent aequae ac Ed. Herm. *ὡς δ' ἐνόησαν*.

40) Curt. III, 8.: fama bella stare.

41) Vid. Erasmi Adag. chil. II. cent. X. prov. 19. — Verba: „lib. 3. Vide — inania.” in sola Ed. 1570. leguntur, in Editt. 1566., 1607—1622. desunt.

42) *κῆρυξ δ' ἐγγύθεν]* sic Editt. 1566—1622. in hoc scholio; in textu autem exhibent ut Ed. Herm. *κῆρυξ ἐγγύθεν*.

43) Liv. I, 32.

44) ἀπὸ τοῦ τυροῦ] sic Editt. 1566—1607.; Editt. 1621., 1622. ἀπὸ τυροῦ.

45) excavandis] Ed. 1570. errore typogr.: excavendis.

ficat. (v. 141.) *Ψιχάρπαγος* et (v. 142.) *Φυσιγνάθου* etymologiam iam explicavimus⁴⁶).

v. 142. *ἀλλὰ μάχεσθαι]* πάθος egregium, quo ad finem usque amplificatum istud argumentum est.

v. 145. *βατράχων ἀγερώχων]* ranarum magnanimarum, aut superbarum et insolentium. *ἀγερώχος* enim vocabulum est ambiguum, alias quippe superbum et petulantem, alias strenuum et magnanimum significat.

v. 147. *ὦ φίλοι]* Physignathus primum se purgat, deinde ranis bellum cum muribus suscipiendum suadet magnifice. Ubi observabis, quam pulchre sit usus extenuatione. Habes autem in Physignatho strenui, cauti et prudentis ducis exemplum, qui in dubiis suis et suorum rebus nihil est deiectione animo, disciplinae rei militaris nequaquam ignarus.

v. 152. *τοὶ γὰρ*⁴⁷) *ἐγὼν]* τοὶ nihil hinc facit, quam quod numerum implet. Atque ita deinceps⁴⁸) Physignathus consilium cordatissime proponit his verbis: *σώματα κοσμήσαντες*. Recte sane instruit. Eleganter enim loca capere, praesidia rite disponere (sicut de Pyrrho Livius refert libro 5. belli Macedonici⁴⁹)) prima laus fuit in disciplina militari.

v. 159. *στήσομεν εὐθύμως]* Promittit ranis trophaeam victoriae testimonium, quod publico in loco, aut eminentioribus iugis, hostibus in fugam conversis, et exuviis detractis in monumentum victoriae statuebatur.

v. 161. *φύλλοις μὲν μαλαχῶν κνήμας]* Scite admodum ranarum arma describit, ubi observabis decorum esse pulcherrimum conservatum, quoniam palustres herbae ranarum armis summe conveniebant. *κνήμη* porro, teste Aristotele⁵⁰), totum est illud, cuius partes sunt sura et tibia.

v. 168. *Ζεὺς δὲ θεοῦς]* postquam apparatus belli poeta descripsit, admisceet⁵¹) quandam *παρέμβασιν*, qua fingit Iovem heroica maiestate Deos cogere, et vim futuri proelii exponere.

v. 171. *οἶος Κενταύρων]* Confert bellum ranarum et murium cum bello Centaurorum atque

46) Vide supra p. 144. scholia ad v. 17. 24.

47) *τοὶ γὰρ]* sic Editt. 1566—1622.; Ed. Herm. *τοιγὰρ*.

48) Scilicet v. 153.

49) Liv. XXXV, 14.

50) Aristot. de animal. hist. I. I. c. 11. §. 3. Ed. Schneider (al. I. c. 15.).

51) admisceet] Editt. 1621., 1622. errore typogr.: admiset.

immanium Gigantum mirabili cum gratia et venustate. Fuerunt autem Centauri Thessali equites, qui omnium primi equos domasse, ex eisdemque⁵²⁾ pugnasse censentur, eoque semiferi, ex homine et equo composita animalia dicuntur. Vide Palaephatum⁵³⁾ non contemnendum apud Graecos *μυθολόγον*.

v. 174. *ὦ θύγατερ*] Palladem ad auxilium muribus ferendum hortatur Iupiter. Pallas apud Homerum Iliados ε' ⁵⁴⁾ Martem vocat *ἔχθιστον θεῶν*, hoc est, inimicissimum Deorum. Color porro in Iovis oratione ad filiam est, et argumentum fictivum.

v. 178. *ὦ πάτερ*] Respondet Pallas Iovi parenti, et negat se neque muribus neque ranis auxiliaturam. Idem caeteris quoque Diis suadens, causam adiicit disertam, quoniam iniuriis a muribus plurifariam sit affecta. Ranae vero obstreperum animal insomnem fecerint, et capitis dolorem induxerint.

v. 179. *ἔοργαν*] affecerunt, poeticum ab⁵⁵⁾ *ἐργάζω*.

v. 181. *οἶον ἔρεξαν*⁵⁶⁾] *οἶον* abusus est pro articulo postpositivo.

v. 182. *πέπλον μου*] de peplo lege Pollucem⁵⁷⁾.

v. 186. *πράσσει με τόχους*⁵⁸⁾] Exigit a me foenus. Observa *πράττω* pro *exigo*, et quod sicut Latini ablativo in hac constructione utuntur: ita Graeci accusativo.

v. 188. *ἀλλ' οὐδ' ὦς*] Ut Graeci pleonasmis subinde multis utuntur: ita negationibus saepe duabus pro una, interdum etiam tribus: Latini contra duabus negationibus pro una affirmatione.

v. 194. *ἀλλ' ἄγε, παυσώμεσθα*] *ἄγε* pro *ἀγετε* posuit, quamquam soleant Graeci iungere pluralibus saepenumero singulare *ἄγε*.

v. 195. *ὄξυόντι*] pro *ὄξει*, anthesis poetica.

v. 197. *εἰσὶ γὰρ ἀγγέμαχοι*] Quasi diceret: tam instanter pugnant, ut non, etiam ipsis Diis intervenientibus, dirimi queant.

v. 198. *πάντες δ' οὐρανόθεν*] Oblectaturi se Dii seu spectaculum non iniucundum de coelo pugnam hanc cernunt.

v. 201. *καδδ' ἦλθον*⁵⁹⁾] Erant praecones belli faciales, culices tibicines horrendum tuba canentes. Revertitur autem, unde digressus erat, ad descriptionem pugnae.

v. 205. *Λειχίνορα*⁶⁰⁾] *λειχίνορ* muris nomen, a lambendo viro.

v. 207. *καδδ' ἔπεσεν*⁶¹⁾] Gestus sunt, quibus ubique Homerus descriptiones pugnarum variare solet. Alioqui paulo obscuriores essent futurae. Itaque diligenter observandum, qui a quo occupetur, a quo occidatur, et qua occasione; et futurum est, ut rem propius tanquam oculis subiectam cernas.

v. 209. *τραγωδοῦτης*] cognominatus est, quod ingrediatur rimas et foramina. *Πηλείων*] a luto ac coeno nomen accepit.

v. 212. *Σεντλαῖος*] a porro betave. *Ἐμβασίχυτρον*⁶²⁾] *ἐμβασίχυτρος* dictus est, quoniam in ollas irrepit.

v. 214. *Ἄρτοφαγός*] est panum vorator; *ἄρτοφαγεῖν* panibus vesci. *Πολύφωνον*⁶³⁾] *πολύφωνος* garrula, quasi dicas: plurivoca, loquacula.

v. 216. *Λιμνόχαρις*] lacu gaudens.

v. 221. *Κραμβυφάγος*] a brassicis sive caulibus devorandis.

v. 225. *χορδήσι*⁶⁴⁾ *λιπαρήσι*⁶⁴⁾ τ' *ἐπορνύμενος λαγόνεσσι*] chordis validis confossus illis. Sunt enim *λαγόνες* sub umbilico, quae tendunt ad utrumque latus.

52) eisdemque] sic Editt. 1566., 1570.; Editt. 1607—1622. iisdemque.

53) Palaephatus in l. de incredibilibus, praefatione praemissa, primo cap. de Centauris disserit, vid. Palaeph. Ed. Fischer. (Lips. 1789. 8.) p. 10 sqq. et Opuscula mythol., ethica et phys. gr. et lat. ed. Gale (Cantabrigiac 1671. 8.) p. 3—5.

54) Iliados ε'] sic scripsimus pro: Iliados δ', quod Editt. 1566—1622. falso exhibent; legitur enim locus, quo Iupiter (non Pallas) Martem *ἔχθιστον θεῶν* vocat, II. V, 890.

55) ab] sic Editt. 1566., 1607—1622.; in Ed. 1570. deest.

56) *οἶον ἔρεξαν*] sic Editt. 1566—1622.; Ed. Herm. *οἶά μ' ἔρεξαν*.

57) Poll. lib. VII, 49. 50. (Vol. II. p. 72 sq. Ed. Dindorf.).

58) *τόχους*] sic Editt. 1566—1622.; Ed. Herm. *τόχον*.

59) *καδδ'*] sic h. l. et v. 207. Editt. 1566—1622.; Ed. Herm. utroque versu recte *καδ δ'*.

60) Hanc Batrach. vocem huic scholio ipse praefixi.

61) *ἔπεσεν*] sic Editt. 1566., 1607. in hoc scholio et in textu; Ed. 1570. h. l. *ἔπεσεν*, in textu *ἔπεσε*; Editt. 1621., 1622. h. l. *ἔπεσε*, in textu *ἔπεσεν*; Ed. Herm. *ἔπεσε*.

62) Has Batrach. voces his duobus scholiis ipsi praefixi.

63) *χορδήσι*] sic Editt. 1566—1622. h. l. et in textu (exceptis Editt. 1607., 1622., quae in textu male *χορδήσι* habent, et Ed. 1621. quae ibid. *χορδήσι* exhibet); Ed. Herm. *χορδήσιν*.

64) *λιπαρήσι*] sic Editt. 1566—1622. in hoc scholio, in textu autem *λιπαρῶσιν*; Ed. Herm. *λιπαρῆσι*.

v. 226. λιμνήσιος⁶⁵)] ἀπὸ τῆς λίμνης, a stagno: Stagnea, lacustris sive palustris. Τυροόγλυφον⁶⁶)] τυροόγλυφος caseorum excavator, ἀπὸ τοῦ τυροῦ, id est, caseo, et γλύφειν, quod est sculperet et excavare. Ita et (v. 227.) πτερονόγλυφος, qui pernas excavat. Καλαμίνθιος, a nepeta⁶⁷) fortassis herba, quae a Graecis καλαμίνθη appellatur.

v. 228. τὴν ἀσπίδα εἶπας] abiecto clypeo. Demosthenem ob simile facinus ξιψάσπιδα vocarunt, quod parum fortis esset pugnando⁶⁸). Simile quiddam legitur in nebulis Aristophanis⁶⁹).

v. 229. Βορβοροζοίτης] id est, limo cubans, quod luto ac coeno iacere gaudeat.

v. 235. Πρασσοφάγος] ὁ πράσον φάγων, porrivorax, aut comedo prasii. Κνισσοδιώκτην⁷⁰)] Κνισσοδιώκτης, quod nidorem sectetur.

v. 238. Πηλούσιον⁷¹)] πηλούσιος a luto nomen habet. Est autem pes hic peregrinus, dua-

65) λιμνήσιος] sic Editt. 1566 — 1622.; Ed. Herm. αὐτῆσιν. In illis enim v. 226. sic exhibetur:

τυροόγλυφον δ' ἐπ' ὄχθαις λιμνήσιος ἐξενάριξε.
in hac vero sic:

Τυροφάγον αὐτῆσιν ἐπ' ὄχθης ἐξενάριξεν.

66) Hanc Batrach. vocem, quae in illis 5 Editt. legitur [Ed. Herm. eius loco habet Τυροφάγον, vid. notam praeced.] huic scholio ipse praefixi.

67) nepeta] sic recte Editt. 1607 — 1622.; Editt. 1566., 1570. nepita.

68) Demosthenem e pugna ad Chaeroneam fugisse armaque abiecit Plutarchus in eius vita c. 20. enarrat.

69) Aristoph. Nubes 353.

70) Hanc Batrach. vocem huic scholio ipse praefixi.

71) Hanc etiam Batrach. vocem huic scholio ex illis Editt. adscripsi, quae versum 238. sic exhibent:

καὶ βάλει πηλούσιον κατὰ νηδύς εἰς μέσον ἤπαρ,
Ed. Herm. autem eius loco habet hunc:
καὶ βάλει Πρασσοφάγον, μήπω γαίης ἐπιβάντα.

bus longis una brevi constans, ne quis putet esse dactylum.

v. 240. Πηλοβάτης δ'] Iucunda in his et sequentibus est ὑποτύπωσις et color.

v. 240. δράξα⁷²)] δράξ pugnum et quicquid manu contineri potest, significat.

v. 244. Πηλοβάτην⁷²)] πηλοβάτης, quod per lutum ingreditur.

v. 246. Κραμβασίδης⁷³) appellatus, quod caulium speciem praeferat colore.

v. 250. Σιτοφάγος⁷⁴)], quod cibos frumentaque absumat.

v. 255. Πρασσαῖος a colore dictus, quasi porraceus, quod porri colorem imitetur⁷⁵).

v. 264. Ἀρτεπίβουλος, quod panibus insidietur.

v. 265. Μεριδάραξ] a rapiendis particulis.

v. 283. ᾧ⁷⁶) Τιᾶνας] Titan Saturnum bello adortus, eum cepit⁷⁷). Iupiter patrem vindicavit victis proelio Titanibus. Enceladus autem Gigas, Titani filius, cum Iove et Diis proelians, a Iove fulmine occisus est. Aeneidos 3.⁷⁸).

72) Has Batrach. voces his duobus scholiis ipse praefixi.

73) Κραμβασίδης] sic Editt. 1607 — 1622. in hoc scholio, Editt. 1566., 1570. autem h. l. κραμβασίδης: in textu vero illae 5 Editt. aequae ac Ed. Herm. habent: Κραμβασίδης.

74) Σιτοφάγος] Editt. 1621., 1622. in hoc scholio errore typogr. habent σιτοφάγος, in textu autem recte σιτοφάγος.

75) imitetur] sic Editt. 1566., 1570., 1622.; Editt. 1607., 1621. imitatur.

76) ᾧ] sic Editt. 1566 — 1622. ut Ed. Herm. in textu; in hoc scholio autem Editt. 1566., 1570. habent ᾧ, Editt. 1607 — 1622. ᾧ.

77) cepit] sic Editt. 1607 — 1622.; Editt. 1566., 1570. coepit.

78) Virg. Aen. III, 578.

II. PH. MEL. INTERPRETATIO ET ENARRATIO LOCI EX HYMNO HOMERICO IN HERMEN.

Ex Homeri hymno εἰς Ἑρμῆν *) versus 29—55. graece cum interpretatione latina et scholio Melanthon Institutionibus suis graecae grammaticae Haganoae 1518. 4. editis, quas supra p. 124. descripsimus, in fine fol. p 3^b—4^b adiunxit sic inscriptos: „Chelys Mercurii ex Homericis Hymnis.”

*) Hic hymnus in Ed. Hermann. (Lips., Tauchnit. 1825. 8.) inter Homericos secundus, in aliis Editt. tertius est. De eo conf. Bernhardy Grundr. d. Griech. Litt. P. II. p. 129 sq.

HOMERICI HYMNI IN HERMEN VERSUS 29—55. A PHILIPPO MELANTHONE LATINE REDDITI ET ILLUSTRATI.

Risit Mercurius ac sic ait:

En tu signum mihi admodum delectabile, non
fallo

Salve natura amabilis, chorifica, convivii socia
Fausta apparuisti; undenam hoc elegans ludicrum

Varium ostracum es Chelys in montibus vivens?
At feram te in domum acceptam. Iucundum quid
mihi eris,

Neque dehonestabo te. Me vero primum delectabis

Domi commodius fueris, quoniam foris noxia es.
Profecto enim pharmaco noxio es telum
Vivens, sin moriari, tum demum suaviter concines.

Sic ait, et manibus conchen utrisque levavit,
Domumque continuo rediit, ferens amabile ludicrum

Ibi¹⁾ expoliatae scalpro cani ferri
Vitam eripuit montanae conchae.
Ut autem tum velox consilium pectus oberrat
Mercurii, quem frequentes versant curae,
Quom ob oculos faces illae animorum devolvuntur:

Sic simul et consuluit et effecit opus Mercurius,

Fixit ordine sectos calamos
Portentos in dorsum tergoris ostraci;
Circum autem pellem protendit bovis arte sua
Et culmos infixit, utramque autem oram iugo
aptavit,

Septem dein ex ovicula concordēs intendit fibras,
Ut confecerat amabile ludicrum,
Verbere partim commovit. Quae sub manu fibrae
erant,

Graviter insonuere. Deus vero apte concinnuit
Obiter conficto carmine, etc.

Scholi on.

Qui volet huius carminis mythologiam²⁾, sermonem nostrum legat, qui de Artibus libris inscriptus est³⁾. Fortasse videbit nihil ἀπροσδιόνυσον καὶ ἀπὸ δὸν doctis Graeciae mythologis. Ratio grammatica versuum facile pueris agetur, si, quae pauculae hic sunt, augendi formas ac minuendi spectent, ut pro ἐγέλασε dixit ἐγέλασσε. Item Aorista observent αἰείρας, πειρήνας ταμών. In reliquis adeo nihil est difficile, ut non visum fuerit operae pretium ullum in longiori commentario errare.

2) mythologiam] Ed. 1518. mythologian.

3) Haec Mel. de artibus liberalibus declamatio invenitur in huius Corp. Reform. Vol. XI. p. 5—14.

1) Ibi] Ed. 1518. errore typogr.: Tbi.

LII. PHIL. MEL. ENARRATIO HESIODEI POEMATIS IN- SCRIPTI OPERA ET DIES.

Melanthon aequae ac Homeri etiam Hesiodi unum poema enarravit, singulosque locos interpretatus est. Illius poematis, quod *Opera et dies* inscribitur, enarratio primum prodit a. 1532. sic inscripta:

ΗΣΙΟΔΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΡΑΙΟΥ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ. Una cum praefatione ac luculentissimis enarrationibus Philippi Melanchthonis. Haganoae in offi. Sec. M. D. XXXII. (Hic index figuris ligno incisis cinctus est.) 8. 8 plagg. litt. a—i, f sign., 64 foll. non num. (fol. a 2^a—b 6^a Praefatio in Hesiodum, Philippi Melanch.; fol. b 6^b vacat; fol. b 7^a—d 7^b *Ησιόδου του Ασκραίου εργα και ημεραι* libri II. et *Ησιόδου ημεραι* graece; fol. d 8^a—f 8^a In Hesiodi libros de opere et die, Enarrationes Phil. Melanch.; fol. f 8^b vacat) *);

quam editionem hae sunt secutae:

Hesiodi Opera et Dies Graece, cum Praefatione et Enarrationibus Phil. Melanchthonis. Parisiis, apud Antonium Augerellum. 1533. 8. **).

ΗΣΙΟΔΟΥ εργα και ημεραι. Hesiodi opera et dies. Una cum duabus praefationibus et luculentissimis enarrationibus Phil. Melanch. iam recens conscriptis. Haganoae ex officina Seceriana Anno. M. D. XXXIV. Mense Februario. 8. ***).

ΗΣΙΟΔΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΡΑΙΟΥ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ. Hesiodi Opera et Dies una cum duabus praefationibus ac luculentissimis Enarrationibus Phil. Melanch. iam recens conscriptis. Francofordiae ex Officina Petri Brubachij Anno M. D. XLI. Mense Februario. 8 min. 11 plagg. litt. A—L sign., 88 foll. non num. (fol. A 2^a—B 3^a Praefatio in Hesiodum Philippi Melanchthonis, Prima; fol. B 3^b—6^b Alia praefatio in Hesiodum Philippi Melanchthonis; fol. B 7^a—8^a Occasio poetae scribendi, et argumenta librorum; fol. B 8^b Hesiodi vita ex Suida graece; fol. C 1^a—E 8^a *Ησιόδου του Ασκραίου εργα και ημεραι.* graece; fol. E 8^b—L 7^b Enarratio Phil. Mel. in Hesiodum; fol. L 8 vacat) †).

— — *Parisiis, ex officina Iacobi Bogardi.* 1543. 8. ††).

*) Hanc Ed., quam e Bibliotheca regia Stuttgart. in manibus teneo, etiam Schweiger in I. Handb. d. class. Bibliogr. P. I. p. 144. et Hoffmannus in Lex. bibliograph. T. II. p. 393. afferunt.

**) Hanc Ed. praeter Schweigerum et Hoffmannum I. I. etiam Fabricius in Biblioth. graeca (Ed. 4. cur. Haries) Vol. I. p. 598. memorat hanc addens annotationem: „Num haec prima sit editio Melanchthoniana, equidem nescio et fere dubito. Cl. tamen Strobel in Catalogo scriptorum Melanchthonis plenissimo pag. 21. in Miscellaneis argumenti litterar. (germanice) collect. VI. Noribergae 1782. hanc non memorat, sed edit. cum duabus praefationibus ac luculentissimis enarrationibus Melanchthonis, Francof. 1541. 8. primam tanquam editionem adfert. At enim vel quod binae praemissae sunt praefationes, id iam satis est testimonii, alias illam antecessisse. Praefationes autem istae fuerant adlocutiones ad auditores, quibus Hesiodi carmen explicuit, atque enarrationes ingenio illius temporis et auditorum accommodatae, doctrina disciplinaque Melanchthoniana haud quidem indignae, nec vero subtiles aut valde eruditae: et tamen fuerunt illa editio istaeque enarrationes frequenter recusae, Paris. 1543. 8. ex officina Iacobi Bogardi, — *Mulhusii*, 1569. 8. — *Francof.* 1533. 8. — *Tiguri*, 1548. 1562. 1579. 8. (additis his editionibus Tigurinis scholiis Ceperini.) — *Lipsiae*, 1576. et 1581. 8. — *ibid.* 1591. 8. — *Wittebergae*, 1612. 8. — *ibid.* 1623. 8. — *Ienae*, 1662. 8. — *Haganoae*, 1532. 8.

***) Hanc Ed. Panzerus in Annal. typogr. Vol. VII. p. 113. nr. 373. et Vol. IX. p. 472. nr. 373. atque Hoffmannus I. I. afferunt. — Mylius in Chronologia Scriptorum Phil. Melanchthonis, hanc Hesiodi enarrationem non ad a. 1532., sed demum ad a. 1534. fol. C 5^b sic memorat: „Editi Coloniae luculentissimi commentarii Philippi in opera et dies Hesiodi.” At Ed. Colon. a. 1534. huius enarrationis hucusque non inveni.

†) Haec Ed., quae in meis libris est, et in Biblioth. senatus Norimb. invenitur, Maittaire, Schweigero et Hoffmanno ignota fuit. (conf. Fabricii de hac aenotatio in praeced. nota **).)

††) Haec Ed., teste Fabricio (vid. notam praeced. **).) eadem continet ac Ed. Paris. 1533., id quod etiam Schweigerus I. I. p. 144., qui eam proxime post Ed. Paris. 1533. memorat, indicare videtur; Hoffmannus eam I. I. sic affert: *Hesiodi Opera et Dies Vlpio Franckerensi Frisio autore.* Paris., ap. Iac. Bogardum. 1543. 8.

Hesiodi Opera et Dies una cum duabus praefationibus ac luculentissimis enarrationibus Phil. Melanchthonis iam recens conscriptis. Graece. Francof. ex offic. Pet. Brubachii. 1546. 8.).*

— — Tiguri 1548. 8.**).

— — Francofurti 1553. 8.

ΗΣΙΟΔΟΥ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ. *Hesiodi opera et dies. Una cum duabus Praefationibus, ac luculentis Enarrationibus Phil. Melanth. profuturis etiam ad intelligenda Hesiodi praecepta. Francoforti ex officina Petri Brubachij, Anno M. D. LVII. 8. 11½ plagg. litt. A—M (1½ pl.) sign., 92 foll. non num. (fol. A 2^a—B 4^a Praefatio in Hesiodum Philip. Melan. Prima; fol. B 4^a—7^b Alia Praefatio in Hesiodum; fol. B 7^b—S^b Occasio poetae scribendi, et argumenta librorum; fol. C 1^a—E 8^a Ησιόδου του Ασκραίου έργα και ημεραι graece; fol. E 8^b—M 4^a Enarratio Philip. Mel. in Hesiodum; fol. M 4^b vacat)***).*

— — (Index ut Ed. Francof. 1546.) *Francofurti ex offic. Pet. Brubachii. 1559. 8.****).*

Hesiodi Ascracii poema inscriptum 'ΕΡΓΑ ΚΑΙ 'ΗΜΕΡΑΙ, id est, Opera et Dies. Accedunt in idem brevia scholia Iacobi Ceperini, per Ioannem Frisium Tigurinum denud aucta: in quib. dictiones et sententiae quaedam obscuriores, atque obiter Graecorum carminum ratio declarantur. Enarrationes item luculentissimae unā cum Praefatione Philippi Melanchthonis. Adiecta est etiam recens Latina interpretatio Ioannis Frisij, qua uerbum uerbo quam proprijsimè redditur. (Infra haec Insigne typogr.: arbor cum ranis et taenia, in qua leguntur verba: Christof Froschouer zuo Zurich.) Tiguri apud Christoph. Froschouerum. Anno M. D. LXII. — (In fine:) Tiguri excudebat Christophorus Froschouerus, Anno M. D. LXI. Mense Decembri. 8. 167/8 plagg. litt. a—r (7/8 pl.) sign. (pag. 3 [fol. a 2^a]—17. Praefatio in Hesiodum Philippi Melanchthonis; p. 18—20. Io. Frisii Tigurini epistola nuncupat. ad Anton. Schnebergerum 3. Ian. 1562. scripta; p. 20—21. Totius operis argumentum; p. 22. Hesiodi vita ex Suida, graece; p. 23—55. Ησιόδου του Ασκραίου έργα και ημεραι graece; p. 56. Figurae variorum agriculturae instrumentorum etc. adscriptis nominibus eorum graecis; p. 57—111. Brevis declaratio grammatica in Hesiodi 'Εργα και 'Ημέρας authore Iacobo Ceperino, per Ioannem Frisium Tigurinum castigata et locupletata; p. 112—115. Proverbia quae in hoc opere in nostris annotationibus citantur, et ab Erasmo in Chiliadibus diligenter explicantur; p. 116—126. Obvia de ratione carminum Graecorum; p. 127—166. Hesiodi Ascracii Opera et Dies Ioanne Frisio Tigurino interprete; p. 167—246. [fol. r 5^b] In Hesiodi Opera et Dies enarrationes Philippi Melanchthonis; penult. fol. non num. Επιγραμματα εις Ησιόδου septem graeca; ult. fol. non num. Clausulam typogr. cont.) †).

ΗΣΙΟΔΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΡΑΙΟΥ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ. *Hesiodi Opera et Dies. Una cum duabus praefationibus ac luculentis enarrationibus Philip. Melanth. profuturis etiam ad intelligenda Hesiodi praecepta. Lipsiae Iohannes Rhamba excudebat Anno M. D. LXVIII. 8. 11 plagg. litt. A—L sign., 88 foll. non num. (fol. A 2^a—B 3^b Praefatio in Hesiodum Philippi Melanthonis prima; fol. B 4^a—7^a Alia Praefatio in Hesiodum Philippi Melanthonis; fol. B 7^b—S^b Occasio poetae scribendi, et argumenta librorum; fol. C 1^a—E 2^b Ησιόδου του Ασκραίου έργα και ημεραι; fol. E 3^a—L 8^a Enarratio Phil. Mel. in Hesiodum; fol. L 8^b vacat.) ††).*

ΗΣΙΟΔΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΡΑΙΟΥ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ. *Hesiodi Ascracii opera et dies. Una cum duabus praefationibus ac luculentis enarrationibus Philippi Melanchthonis, profuturis etiam ad intelligenda Hesiodi praecepta. Mulhusii Doringorum excudebat Georgius Hantzsch. Anno, M. D. LXIX. 8. 11 plagg. litt. A—L sign., 88 foll. non num. (fol. A 2^a—B 3^b Praefatio in Hesiodum Phil. Melanthonis prima; fol. B 4^a—7^a Alia Praefatio in Hesiodum, Phil. Melanthonis; fol. B 7^b—S^b Occasio poetae scribendi, et argumenta Librorum; fol. C 1^a—E 2^b Ησιόδου του Ασκραίου, έργα και ημεραι; fol. E 3^a—L 8^a Enarratio Phil. Mel. in Hesiodum; fol. L 8^b vacat.) †††).*

*) Sic hanc Ed. Fabricius l. l. p. p. 601. et Hoffmannus l. l. p. 393. afferunt.

**) Hanc Ed. et subsequenti Editionem Paris. 1533. repetitam esse testatur Fabricius, vide p. 157 sq. notam **) Hoffmannus Ed. Tigur. huius anni quidem memorat, Melanthonis autem in ea nullam facit mentionem; Ed. Francof. ab eo non afferunt, (fortasse 1553. ap. Fabricium errore typogr. loco 1557. legitur).

**) Haec Ed., quam ex Bibliotheca Senatus Norimb. in manibus habeo, neque a Fabricio, neque a Schweigero et Hoffmanno memoratur.

****) Hanc Ed. Fabricius l. l. p. 601. et Hoffmannus l. l. p. 393. commemorant.

†) Hanc Ed., quae in meis libris est, etiam Hoffmannus l. l. p. 393 sq. et brevissime Fabricius in annotatione supra exscripta (vide p. 157 sq. notam **) afferunt.

††) Haec Ed., quae in Biblioth. senat. Norimb. et in meis libris est, Fabricio, Schweigero et Hoffmanno ignota fuit.

†††) Hanc Ed., quam Hoffmannus l. l. p. 394., brevissime etiam Fabricius l. l. (vide p. 157 sq. notam **) commemorant, ex Biblioth. senat. Lips. in manibus teueo.

ΗΣΙΟΔΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΡΑΙΟΥ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ. *Hesiodi Ascracii opera et dies. Cum praefatione et enarrationibus Ph. Melanchthonis.* Lips. 1576. 8. *).

— — additis Iacobi Ceporiæ scholiis per Ioanem Frisium denuo auctis, una cum Latina interpretatione eiusdem Frisij. Tiguri, Froschov. MDLXXIX. — (In fine:) MDLXIX. (?) **).

ΗΣΙΟΔΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΡΑΙΟΥ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ. *Hesiodi Ascracii Opera et Dies. Una cum duabus Praefationibus ac luculentis enarrationibus Philippi Melanchthonis, profuturis etiam ad intelligenda Hesiodi Praecepta.* Lipsiae Georgius Defnerus excudebat. M. D. LXXXI. 8. 11 plagg. litt. A—L sign., 88 foll. non num. (fol. A 2^a—B 4^b Praefatio in Hesiodum Philippi Melanchthonis prima; fol. B 5—C 1^a Alia Praefatio in Hesiodum Phil. Melanchthonis; fol. C 1^a—2^a Occasio poetae scribendi, et argumenta librorum; fol. C 2^b—E 2^b *Ησιόδου του Ασκραίου έργα και ημεραι* graece; fol. E 3^a—L 7^b Enarratio in Hesiodum, Phil. Melanchthonis; fol. L 8 vacat.) ***).

— — (Index ut in Ed. praeced. a. 1581.) *Lipsiae ex officina typographica Abrahami Lambergi.* Anno M. D. XCI. 8. 11 plagg. litt. A—L sign., 88 foll. non num. (fol. A 2^a—B 4^b Praefatio in Hesiodum Philippi Melanchthonis prima; fol. B 5^a—C 1^a Alia Praefatio in Hesiodum, Phil. Melanchthonis; fol. C 1^a—2^a Occasio poetae scribendi, et argumenta librorum; fol. C 2^b—E 2^b *Ησιόδου του Ασκραίου έργα και ημεραι*; fol. E 3^a—L 8^a Enarratio in Hesiodum, Phil. Melanchthonis; fol. L 8^b vacat.) †).

Poemata Hesiodi Ascracii, quae extant omnia, cum interpretatione Latina emendatiore Accesserunt Enarrationes Dn. Philippi Melanchthonis in ἔργα καὶ ἡμέρας. Et Analysis eiusdem poematis XXIII. Tabulis comprehensa. à M. Erasmo Schmidt, Graecae linguae Professore Witeb. (Infra haec Insigne typogr.: Samuel Davidem ungens.) Witebergae, Imprimebat Laurentius Scuberlich, Impensis Samuelis Selfisch, Anno 1601. 8. 23 plagg.)(et litt. A—Y sign., 8 foll. non num., 330 pagg., 10½ foll. non num. (fol.)(2^a—4^a Erasmi Schmidt epistola dedicatoria ad P. Gesnerum et 6 alios adolescentes 13. Iul. 1601. scripta; fol.)(4^b—8^a Praefatio in Hesiodum Philippi Melanchthonis; fol.)(8^b vac.; fol. A 1^a Index: **ΗΣΙΟΔΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΡΑΙΟΥ ΣΩΖΟΜΕΝΑ.** Ἔργα καὶ ἡμέραι. *Ἀσις. Θεογονία. Hesiodi Ascracii Opera quae adhuc extant. Opera et Dies. Scutum. Deorum generatio.*; pag. 2 [fol. A 1^b]—69. *Ησιόδου του Ασκραίου, ἔργα.* Hesiodi Ascracii Opera, graece cum latina interpretatione e regione; p. 70—169. Philippi Melanchthonis Enarrationes luculentae in ἔργα καὶ ἡμέρας Hesiodi; p. 169. vac.; p. 170. Index: **ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΕΡΓΩΝ ΚΑΙ ΗΜΕΡΩΝ Hesiodi. XXIII. Tabulis Comprehensa.** A M. Erasmo Schmidt.; p. 171—197. 23 Tabulae; p. 198. Index: **ΗΣΙΟΔΟΥ ΠΟΙΉΜΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ Ασπίδος τοῦ Ηρακλέους. Hesiodi Poema de Scuto Herculis.; p. 199—200. *Υποθεσις της ασπίδος.* Argumentum Scuti, graece c. lat. interpret. e regione; p. 21—242. *Ησιόδου ποιημα περι της ασπίδος τοῦ ἡρακλέους.* Hesiodi opus de scuto Herculis, graece c. lat. interpr. e regione; p. 243—330 [fol. X 6^a]. *Ησιόδου Θεογονία.* Hesiodi Deorum generatio, graece c. lat. interpr. e regione; fol. X 6^b—Y 8^a Index [rerum et verborum]; fol. Y 8^b vac.) ††).**

— — (Idem Index) *Wittebergae 1612.* 8. Haec est repetitio praecedentis Ed.

ΗΣΙΟΔΟΥ ΣΩΖΟΜΕΝΑ. *Hesiodi Ascracii quae extant omnia, cum interpretatione Latina emendatiore. Accesserunt Enarrationes Dn. Philippi Melanchthonis in ἔργα καὶ ἡμέρας, et Analysis eiusdem Poematis ac Theogoniae, XXXVI. tabulis comprehensa, Opera M. Erasmi Schmidt, Graec: et Math: Profess: Witeb.* (Infra haec Insigne typogr.: Samuel Davidem ungens.) Witebergae, Imprimebat Augustus Boreck, Impensis haeredum Samuelis Selfischii, An. 1623. 8. 20½ plagg.)(et litt. A—V (V ½ pl.) sign. 8 foll. non num., 292 pagg., 10 foll. non num. (fol.)(2^a—4^a Erasmi Schmidt epistola dedicatoria ad Mich., Conr. Vict. et Godfr. Schneideros Fr. 23. Aug. 1623. scripta; fol.)(4^b—8^b Praefatio in Hesiodum Philippi Melanchthonis; fol. A 1^a Index: **ΗΣΙΟΔΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΡΑΙΟΥ ΣΩΖΟΜΕΝΑ.** Ἔργα καὶ ἡμέραι. *Θεογονία. Ἀσις. Hesiodi Ascracii Opera quae adhuc extant. Opera et Dies. Deorum generatio. Scutum.*; pag. 2 [fol. A 1^b]—57.

*) Sic haec Ed. ab Hoffmanno l. l. affertur, brevius a Fabricio l. l.

**) Sic hanc Ed. affert Hoffmannus l. l. p. 394; Fabricius l. l. hanc inter eas memorat, quibus Ed. 1533. repetita est.

***) Hanc Ed. ex Bibl. senat. Norimb. in manibus habeo; brevius eam Fabricius et Hoffmannus l. l. afferunt. — Paulo post hanc ab Hoffmanno l. l. memoratur haec: *Hesiodi liber, cui titulus: opera et dies; annotationibus quibusdam doctissimorum virorum praemissis.* Lond., excud. Rich. Field. 1590. 12., quae Ed. fortasse etiam Melanthonis annotationes continet.

†) Hanc Ed., quam ex eadem bibliotheca in manibus teneo, Fabricius et Hoffmannus l. l. commemorant.

††) Hanc Ed., quae in Bibl. acad. Halens. et senat. Norimb. est, etiam Fabricius l. l. p. 603. et Hoffmannus l. l. p. 389. una cum eius repetitionibus a. 1612. et 1633. afferunt.

Hesiodou ton Askraion erga. Hesiodi Ascracii Opera, graece c. lat. interpr. e regione; p. 58—138. Philippi Melanchthonis Enarrationes luculentae in *ἔργα καὶ ἡμέρας* Hesiodi; pag. 139. Index: *ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΕΠΩΝ ΚΑΙ ΗΜΕΡΩΝ Hesiodi. XXIII. Tabulis Comprehensa a M. Erasmo Schmidt;* p. 140—165. 23 Tabulae; p. 166—239. *Hesiodou Θεογονία.* Hesiodi Deorum generatio, graece c. lat. interpr. e regione; p. 240. Index: *ἈΝΑΛΥΣΙΣ ΘΕΟΓΟΝΙΑΣ ἩΣΙΟΔΟΥ XIII. Tabulis Comprehensa a M. Erasmo Schmidt.* p. 241—253. 13 Tabulae; p. 254—292 [fol. T^{2b}] *Hesiodou ποίημα περὶ τῆς Ἀσπίδος τοῦ Ἡρακλέους.* Hesiodi poema de Scuto Herculis, praemisso argumento, graece et latine; fol. T 3^a—V 3^a. Index rerum et verborum; ult. 3 pagg. vacant*).

ἩΣΙΟΔΟΥ ΤΟΥ ἈΣΚΡΑΙΟΥ ΕΡΓΑ καὶ ΗΜΕΡΑΙ. Hesiodi Ascracii Opera et Dies, Cum Enarrationibus Philippi Melanchthonis, et Erasmi Schmidii Analyysi ejusdem Poëmatis XXIII. tabulis comprehensâ. Wittebergae Impensis Iohannis Selfischii Ienae Typis Georgi Sengenwaldi. Anno MDCLXII. 8. 11^{7/8} plagg.) (et litt. A—L (L ^{7/8} pl.) sign. 8 foll. non num., 164 pagg., 5 foll. non num. (fol.)(1^b Ioh. Erici Osterman epistola ad lectorem Witteub. prid. Non. Ian. 1661. scripta; fol.)(2^a—4^a Erasmi Schmidt epist. dedicatoria ad Mich. Conr. Vict. et Godfr. Schneiders Fr. 13. Aug. 1623. scripta; fol.)(4^b—8^b Praefatio in Hesiodum Philippi Melanchthonis; pag. 1 [fol. A 1^a] Index: ἩΣΙΟΔΟΥ ΤΟΥ ἈΣΚΡΑΙΟΥ ΕΡΓΑ καὶ ΗΜΕΡΑΙ. Hesiodi Ascracii Opera et Dies; p. 2—57. *Ἡσιόδου τοῦ Ἀσκραίου ἔργα.* Hesiodi Ascracii Opera, graece c. lat. interpr. e regione; p. 58—138. Philippi Melanchthonis Enarrationes luculentae (errore typogr. pro: luculentae) in *ἔργα καὶ ἡμέρας* Hesiodi; p. 139. Index: *ΑΝΑΛΥΣΙΣ (errore typogr. pro: ΑΝΑΛΥΣΙΣ) ΕΠΩΝ ΚΑΙ ΗΜΕΡΩΝ Hesiodi. XXIII. Tabulis Comprehensa, à M. Erasmo Schmidt;* p. 140—164 [fol. L 2^b] et fol. L 3^a continent 23 Tabulas; fol. L 3^b—7^b Index (rerum).)**).

His editionibus, quae Melanthonis in Hesiodum praefationem atque enarrationem cum textu graeco exhibent, enumeratis nunc adiungimus eos libros editionesque, in quibus aut sola praefatio et enarratio Mel. sine textu, aut tantummodo praefatio Mel. sine enarratione eius (cum textu vel sine eo) inveniuntur.

Prioris generis est:

Quintus Tomus Operum Philippi Melanthonis. Basileae. Anno M. D. XLI. Mense Augusto. Fol., qui praeter alia etiam p. 287—293. Mel. praefationes duas et p. 294—324. enarrationem in Hesiodum, sine textu continet.

Posterioris generis sunt:

1. sequentes editiones, quae Mel. praefationem (sine enarratione eius) cum textu continent:

Hesiodi Ascracii Opera, quae quidem extant, omnia Graecè, cum interpretatione Latina è regione, ut conferri à Graecae linguae studiosis citra negotium possint. Adiectis iisdem latino carmine elegantiss. versis, et Genealogiae deorum à Pylade Brixiano descriptae, Libris V. Accessit nunc demum Hercules Scutum, doctiss. carmine à Ioanne Ramo conuersum. (Iuxta haec Insigne Ern. Voegeliui typographi Lipsiensis: Arca foederis, cui duo Cherubim insident, cum Christo cruci infixo) *Rerum et verborum in iisdem memorabilium index.* s.l. et a. 8. 27 plagg. litt. A—Z, a—d sign. 8 foll. non num., 381 pagg., 18 foll. non num. (fol. A 2^b—4^a Iac. Hertelii epistola nuncupatoria ad Wolfg. Wissenburgium Basileae Cal. Martii 1564. scripta; fol. A 4^b—8^a Praefatio in Hesiodum, P. Melanchthonis; fol. 8^b et pag. 1 [fol. B 1^a]—59. Hesiodi Ascracii Opera et Dies, graece et lat.; p. 60—95. Hesiodi Opus de scuto Herculis, cum Scholio veteri in calce adiuncto. Graece et lat.; p. 96—115. Alia eiusdem poematis de clypeo Herculis translatio; p. 116—187. Hesiodi Deorum generatio, graece et lat.; p. 188—320. Quatuor latinae versiones metricae: 1) Nic. Vallae Operum et dierum, 2) Vlpii Franek. eiusdem carminis 3) Io. Rami Clypei Herculis, 4) Bonini Mombricii Theogoniae; p. 321—381 [fol. b 7^a]. Deorum genealogiae a Burcardo Pylade Brixiano versibus elegiacis conscriptae libri V.; fol. b 8^a—d 8^a Index rerum et verborum; fol. d 8^b vac.)***).

Haec Ed. recusa est *Lipsiae* ap. Georg. Defnerum M. D. LXXXV. 8.; iterumque adnexis tabulis inventionis et dispositionis in Opus Hesiodi *Ἔργων καὶ ἡμερῶν*, confectis studio Io. I. F. Posselii, *Lipsiae* 1603. 8. — et *Lipsiae, typis Lambergianis, Anno M. DC. XV. 8. 29* plagg. litt. A—Z, a—f sign., 7 foll. non num., 351 pagg., 16^{1/2} foll. non num., 1 fol. alb., seqq. 2 plagg. extremae habent hunc proprium indicem: *Tabulae Inventionis et Dispositionis in Opus Hesiodi Ἔργων καὶ ἡμερῶν: A multis multis hactenus expetitae, iam vero ad publicum discentium usum editae: Studio et Operâ Ioan-*

*) Haec Ed., quam ex Bibl. magnificae Wimar. in manibus habeo, a Fabricio l. l. p. 598. in illa annotatione a me p. 157 sq. nota **) exscripta memoratur; p. 609. autem dicit. Editionem Witteb. a. 1601. recusam esse a. 1633. idem Hoffmannus l. l. p. 390. affert, Editionis Witteb. a. 1623. nullam mentionem faciens, quapropter suspicor, a. 1633. his locis errore typogr. legi pro a. 1623.

**) Haec editio, quam ex Bibl. senat. Norimb. in manibus teneo, et Fabricio et Hoffmanno latuit.

***) Haec editio, quam etiam Hoffmannus l. l. p. 388. affert, in Bibl. acad. Halensi asservatur.

nis *I. F. Posselii, Graecae Linguae in Academia Rostochiensi Professoris.* (Infra haec Insigne typogr.: Equus alatus.) Anno *M. DC. XV.**)

2. hae Declamationum et Praefationum Melanthonis collectiones, quae solas eius praefationes in Hesiodum (sine enarratione, et textu graeco) continent:

a. *Liber selectarum declamationum Philippi Melanthonis* etc. *Argentorati M.D.XLI.* 4. (accuratius a me in huius Corp. Reform. Vol. XVII. p. 641 sq. descriptus), ubi p. 613—633. duae praefationes in Hesiodum inveniuntur.

b. *Philippi Melanthonis cum praefationum, tum orationum* etc. Tomus secundus a Gerbelio septies *Argentorati 1544., 1546., 1555., 1558., 1559., 1564., 1569.* et semel *Servestae 1587.* editus (in huius Corp. Ref. Vol. XVII. p. 641 sq. a me descriptus). Ex his Editt. prima (a. 1544.), quinta (a. 1559.) et octava (a. 1587.) p. 1—30.; sexta (a. 1564.) p. 7—35. duas illas in Hesiodum praefationes cum scholiis marginalibus exhibent.

c. *Declamatio D. Philippi Melanthonis* etc. a Richardio *Argentorati 1570.* editarum Tomus primus (in huius Corp. Ref. Vol. XVII. p. 639 sq. descriptus), ubi hae duae praefationes cum scholl. margin. p. 205—226. leguntur.

Praeterea memoranda est haec editio:

Commentarius in Hesiodi Ascraci ἔργα καὶ ἡμέρας, magno studio et labore collectus, et in usum studiosae juventutis nunc primum editus, A. M. Stephano Riccio. Accesserunt Ulpii Franckerensis Frisii et Nicolai Vallae translationes, ut quis cum Graeco textu conferre queat. 16 11 (his numeris interpositum est Insigne typogr.: Iacobus cum angelo luctans) *Lipsiae Apud Iacobum Apelium.* — (In fine:) *Erphordiae Imprimebat Martinus Wittelius, Impensis Iacobi Apelii.* 8. 50 plagg. litt. A—Z, a—z, Aa—Dd sign., 12 foll. non num., 776 pagg., ult. fol. album (fol. A 2^a—B 3^a Steph. Riccii epist. dedicat. ad Fridericum Guilhelum et Ioannem Fr. Duces Saxoniae; fol. B 3^b—4^b carmen in Hesiodum; p. 1—373. Hesiodi ἔργων καὶ ἡμερῶν lib. I. graece cum triplici versione lat., dispositione rhetor. et explicatione, praemissis Prolegomenis; p. 374. vac.; p. 375—726. huius carm. lib. II. gr. et lat., c. dispos., explicat. et Prolegg.; p. 727—774. eiusd. carm. lib. III. *Ἡμέραι* inscriptis gr. et lat. cum dispos. et explicat., praefatione Melanthonis in librum Hesiodi de discrimine dierum 1535., aliisque duabus Fr. Burggrati et Io. Stigellii atque duplici distributione dierum mensis praemissis; p. 775—776. Ge. Turschalaepigramma in St. Riccii explicationem Hesiodi, addita Clausula typogr.; ult. fol. vac.**) .

Praefatio Mel., quae in hac Ed. exhibetur, a ceterarum Editt. praefationibus diversa tantum ad eam huius poematis Hesiodi partem pertinet, quae inscripta est: *Ἡμέραι.*

Ex illis editionibus, quae Melanthonis enarrationem praefationemque cum textu continent, hasce undecim in manibus habemus: 1) Ed. *Hagan. 1532.*, 2) Ed. *Francof. 1541.*, 3) Ed. *Francof. 1557.*, 4) Ed. *Tigur. 1562.*, 5) Ed. *Lips. 1564.*, 6) Ed. *Mulhus. 1569.*, 7) Ed. *Lips. 1581.*, 8) Ed. *Lips. 1591.*, 9) Ed. *Witeb. 1601.*, 10) Ed. *Witeb. 1623.*, 11) Ed. *Witeb. 1662.*, quibus accedit 12) Ed. *Basil. Opp. Mel. 1541.*, enarrationem et praefationes sine textu continens.

Ex iis autem, quae Melanthonis praefationem in Hesiodum, sine enarratione, exhibent, has decem in manibus tenemus: 1) Ed. (*Lips.*) s. l. et a., 2) Ed. *Argent. 1541.*, 3) Ed. *Aryent. 1544.*, 4) Ed. *Argent. 1559.*, 5) Ed. *Argent. 1564.*, 6) Ed. *Argent. 1570.*, 7) Ed. *Lips. 1585.*, 8) Ed. *Servest. 1587.*, 9) Ed. *Lips. 1611.*, 10) Ed. *Lips. 1615.*

Ex his Editt. illam, cui annus neque in titulo neque in fine est adscriptus, *Ed. s. a.*, ceteras vero solis annorum numeris significabimus, tres autem anni 1541. additis litteris initialibus *A.* (*Argentorat.*), *B.* (*Basil.*), *F.* (*Francof.*), et duas anni 1564. litteris *A.* (*Argent.*), *L.* (*Lips.*), ubi diversa praebent, in hac nostra Ed. distinguemus.

Hesiodi poema in his Editt. (iis exceptis, quae solam praefationem Melanthonis sine textu continent) in duas partes est distinctum, quarum altera in Editt. 1532., 1541., 1557., 1562., 1564., 1569., 1581., 1585., 1591., 1611., 1615. et Ed. s. a. *ἔργα καὶ ἡμέραι*, in Editt. 1601., 1623., 1662. *ἔργα* (i. e. vitae praecepta); altera autem, a versu 765 (al. 763., in Ed. Bruck. 710.) incipiens, in his omnibus *ἡμέραι* (i. e. dies homini oeconomo observandi) est inscripta. Prior pars in iisdem iterum in duos libros est divisa, quorum alter a versu 383 (al.

*) Harum trium editionum prima a. 1585., quae in Biblioth. acad. Halensi est, Fabricium et Hoffmannum fugit; neuter enim Operum omnium Hes. editionem huius anni memorat, sed tantummodo „Operum et Dierum“; altera autem et tertia ab utroque afferuntur, a Fabr. p. 603 sq. et ab Hoffm. p. 389 sq. Tertiam a. 1615. ex Biblioth. senat. Lips. in manibus habeo.

**) Haec Ed. in Biblioth. acad. Halensi est.

381., in Ed. Brunck. 353.) orditur. In recentioribus Editt. Brunckii (*Ἡθική ποιησις* sive Gnomici poetae graeci. Einendavit R. Fr. Ph. Brunck. Argentorati 1784. 8., ubi p. 150—177. textus graecus huius operis Hesiodi exhibetur), Gaisfordii (Poetae minores graeci. Praecipua lectionis varietate et indicibus locupletissimis instruxit Thom. Gaisford. Vol. I. Oxonii 1814. 8. p. 3—60.) Goettlingii (Hesiodi Carmina. Recensuit et commentar. instruxit C. Goettlingius. Gothae et Erfordiae 1831. 8.), Dübneri (*Ἡσίοδου ποιήματα*. Hesiodi Carmina. Apollonii Argonautica. Musaei carmen de Herone et Leandro. Coluthi raptus Helenae etc. Graece et lat. ed. F. G. Lehrs. Asi, Pisandri etc. fragmenta cum commentar. adiecit Frid. Dübner. Parisiis 1840. 8., in quo libro p. 30—46. hoc poema legitur) et al. hoc opus sine ulla distinctione, continua versuum serie, idque recte praebetur. Nam, Fabricio teste (l. l. Vol. I. p. 573.) neque constat, ab Hesiodo in plures libros hoc opus divisum fuisse, neque hanc distinctionem vel scriptores antiqui vel codices MSS. probae notae agnoscunt. Versuum autem numeri, quibus illae antiquiores Editt. (exceptis Editt. 1623., 1662.) omnino carent, in recentioribus inde a v. 120. diversi sunt (vide infra p. 191—193. notam 2.); quapropter eos inde ab illo versu, aequae ac Goettlingius et Dübnerus fecerunt, ubique duplici ratione adscribemus. — Alia duplici versus numerandi ratione Gaisfordius utitur, quarum una versus continua serie numerat, altera autem uncis inclusa antiquiorem illam huius poematis in tres libros divisionem sequitur, quorum secundus a v. 381. Ed. Gaisf. (Goettl. et Dübner. 383.), tertius a v. 763. Ed. Gaisf. (Goettl. et Dübner. 765.) incipit.

IN HESIODI OPERA ET DIES

PHILIPPI MELANTHONIS PRAEFATIONES, PROLEGOMENA ET ENARRATIONES.

1. PRAEFATIONES.

Melanthon duas in Hesiodum praefationes scripsit, quarum una incipit a verbis: „Cum de enarrando Hesiodo deliberarem”, altera a verbis: „Quod in Plautina fabula histrio praefatur”. Harum in Editt. supra enumeratis vel utraque vel una tantum exstat. Videlicet Editt. 1532. et 1562. solam priorem exhibent; Editt. s. a., 1585., 1601., 1615., 1623., 1662. alteram solam; Editt. 1541. B., 1541. F., 1564. L., 1569., 1581., 1591. utramque illo ordine; Editt. 1541. A., 1544., 1559., 1564. A., 1570., 1587. utramque ordine inverso, in his enim altera praefatio priori praecedit. — Praeterea in ipsa enarratione libro II. prioris partis huius poematis et alteri eius parti *ἡμέραι* inscriptae praefatio brevis est praemissa, quam utramque iisdem locis exhibebimus, alterique praefationem Editionis 1611., quae ad eandem poematis partem spectat, adiungemus. — Hoc autem loco tantum illas duas praefationes nunc deinceps praebemus.

Praefatio in Hesiodum Phil. Melanthonis prima¹⁾.

Cum de enarrando Hesiodo deliberarem, inter caeteras difficultates, quas mihi id negotii suscepturo propositas esse intelligebam, in mentem hoc quoque veniebat, non defuturos esse, quoniam non ita multo ante is poeta in hac schola luculenter enarratus est, quibus, si relegeretur, fastidium repetitio adferret. Video enim non aliter atque vulgo aiunt, novas cantiones gratissimas esse, ita vos avidissime ad eos autores cognoscendos, qui minime noti ac pervulgati sunt, confluere. Quamquam igitur verebar, ut accepturi essetis poema, quod gratiam novitatis paulo ante exiit, tamen confirmavit me eorum

indicium, de quorum consilio Hesiodum enarrandum suscepi, qui, quod eius poetae cognitionem maxime frugiferam et liberali ingenio dignissimam esse statuebant, saepe relegendum esse indicabant. Nam cum magnam utilitatem habeat relectio^{1a)}, et diligentius expendantur et altius introspiciantur ea, quae retractamus²⁾; sunt enim, ut scitis, *δευτέραι φροντίδες σωφροτέραι*³⁾: fore arbitrabantur, ut neminem poeniteret Hesiodum ex intervallo regustasse et propius cognovisse, cuius de omnibus officiis tam honesta praecepta sunt, tam multae sententiae, quae ad abditas et abstrusas in natura res cognoscendas faciunt, ut nunquam de manu deponendus videatur. Nam qui numerat potius, quam

1) Sic haec praefatio inscripta est in Editt. 1541. F., 1564. L., 1569., 1581., 1591.: in Editt. 1532., 1562. autem sic: „Praefatio in Hesiodum Phil. Melanthonis”, in Ed. 1541. B.: „Phil. Melanthonis in Hesiodum praefatio.”; in Editt. 1541. A., 1544., 1559., 1564. A., 1570., 1587., in quibus secundo loco posita est, sic: „Praefatio in Hesiodum a Francisco Viaricensi recitata.”

1a) Huic voci in Editt. 1559., 1564. A., 1587. in margine adscripta sunt verba: Retractationis utilitas.

2) retractamus] sic Editt. 1532., 1541., 1544., 1557., 1559., 1562., 1564. A., 1587., 1591.; [Editt. 1564. L., 1569., 1570., 1581. tractamus.

3) *σωφροτέραι*] Ed. 1587. errore typogr.: *σωφροτέραι*.

longum catalogum autorum audierit, quam supputat⁴⁾, quid ex quoque lucrificerit, is sciat se in studiis infeliciter versari. Neque vero multum utilitatis adferre scriptor ullus potest, semel tantum velut a limine salutatus. Et Hesiodum veteres non tantum putaverunt⁵⁾ semel atque iterum legendum esse, sed ediscendum omnibus pueris^{5a)}, qui liberaliter instituebantur, ut Columella testatur⁶⁾, proponebant. Ego igitur his causis adductus sum, ut susceperim hunc poemam rursus interpretandum. Sed quoniam cupio vobis etiam persuadere utilem operam vos in eo repetendo sumpturos esse, aliquanto latius⁷⁾ huius mei iudicii ratio mihi exponenda est, et dicendum⁸⁾, quomodo legere veterum scripta conducat. Qua de re dum dico, quaeso me diligenter attendite. Nam qui in discendo nihil aliud consilii habent, nisi ut multa legant, hi mihi tanquam via lapsi, toto coelo errare videntur.

Proinde sic statuo, paucos quosdam, eosque optimos ex illo magno librorum numero eligendos esse^{8a)}, quibus a prima pueritia innutriti⁹⁾, omnes eorum sententias ut digitos ac ungues nostros, teneamus, et sermonem eorum, quam proxime fieri potest, nostra oratio referat ac redoleat. Animadverto autem hanc orationem¹⁰⁾ in reprehensionem quorundam imperitorum, qui varietate lectionis doctrinae famam

4) supputat] Editt. 1564. L., 1569. errore typogr.: suppetat.

5) putaverunt] sic Editt. 1532., 1541. A., 1541. B., 1544., 1559., 1562., 1564. A., 1570., 1587.; Editt. 1541. F., 1557., 1564. L., 1569., 1581., 1591. putarunt.

5a) His in Editt. 1559., 1564. A., 1570., 1587. in margine apposita sunt verba: Pueri olim ediscebant Hesiodum.

6) Haec spectant ad Columellam I, 3, 5., ubi Hesiodi versus (Opp. et D. 348 [346.]) his verbis laudatur: „Cum a primis cunabulis, si modo liberis parentibus est oriundus, audisse potuerit, *ὄνδ' ἄν βοῦς ἀπόλοιτ', εἰ μὴ γέστον κακὸς εἴη.*“

7) latius] sic Editt. 1532., 1541. A., 1544., 1557., 1559., 1562., 1564. A., 1570., 1587.; Editt. 1564. L., 1569., 1581., 1591. lautius.

8) dicendum] sic Editt. 1532., 1541. A., 1541. B., 1544., 1559., 1562., 1564. A., 1570., 1587.; Editt. 1541. F., 1557., 1564. L., 1569., 1581., 1591. docere.

8a) Huic loco in Editt. 1559., 1564. A., 1570., 1587. adiecta est nota marginalis: Quomodo veterum scripta legenda.

9) innutriti] sic Editt. 1532., 1541. A., 1541. B., 1544., 1559., 1562., 1564. A., 1570., 1587.; Editt. 1541. F., 1557., 1564. L., 1569., 1581., 1591. enutriti.

10) orationem] sic Editt. 1532., 1541. A., 1541. B., 1544., 1559., 1562., 1564. A., 1570., 1587.; Editt. 1541. F., 1557., 1564. L., 1569., 1581., 1591. rationem.

aucupantur, incursum esse, qui me desidiam iuventutis novo quodam paradoxo alere vociferabuntur, cum audient me variam et multorum lectionem improbare. Ego vero si quam novam legem nullo autore, sine gravibus testibus ferrem, iure culpandus essem. Neque enim vel aetas mea, vel eruditio, vel autoritas eiusmodi est, ut sumere mihi apud vos praecipientis personam ausim; verum ea, quae a doctissimis viris tradita meminimus, quaeque mediocri harum litterarum, in quibus versamur, usu cognovimus, in medium afferre officii nostri esse iudicavimus. Horatius ait: Vel si caecus iter monstrare velit, tamen adspiciendum esse, si quid moneat, quod non sit inutile^{10a)}.

Quare vos rogo, ne gravatim in^{10b)} tam variis opinionibus eorum, qui discendi rationem tradunt, et meam sententiam audiatis, cui, nisi doctissimorum hominum testimonia suffragantur, non postulo, ut accedatis; sin autem et locupletissimis testibus fidem fecero, et gravissimis argumentis ostendero, promiscuam illam variamque lectionem non perinde iuvare studia, ut quidam existimant, nihil erit, opinor, cur mihi quisquam haec monenti succenseat. Sicut igitur prudentia est certum alicubi domicilium, certam sedem, certos habere lares: ita in studiis necesse est animum habere certos quosdam autores, ad quos se, quacunque de re disputatio inciderit, referat, quos penitus notos habeat, quosque de omnibus rebus in consilium adhibeat. Non vacat autem illi, qui in omnibus chartis excutiendis operam sumit, in certis aliquibus scriptis tantisper commorari, dum et penitus ea cognoverit, et ita imbiberit, ut plane in suam naturam verterit^{10c)}. Neque enim fieri potest, ut ait Xenophon, simul et multa quispiam faciat, eademque recte faciat¹¹⁾ omnia; non enim potest se mens intendere in diversa. Quare cum aliqua de re

10a) Horatii verba Epist. 1, 17, 3—5. haec sunt:

Ut si

Caecus iter monstrare velit: tamen aspice, si quid
Et nos, quod cures proprium fecisse, loquamur.

10b) in] sic Editt. 1541. B., 1541. F., 1557., 1562., 1564. L., 1569., 1581., 1591.; in Editt. 1532., 1541. A., 1544., 1559., 1564. A., 1570., 1587. deest.

10c) verterit] sic Editt. 1541. A., 1541. B., 1544., 1559., 1562., 1564. A., 1570., 1581., 1587., 1591.; Editt. 1532., 1541. F., 1557., 1564. L., 1569. verterint (scil. se).

11) faciat] sic Editt. 1532., 1541. A., 1544., 1559., 1564. A., 1570., 1587.; in Editt. 1541. B., 1541. F., 1557., 1562., 1564. L., 1569., 1581., 1591. deest.

aut iudicandum est aut dicendum, tum demum sudant illi, ac sentiunt in tanta copia, quam sint inopes. Quia enim nullam certam supellectilem habent, unde depromant, quae usus poscit: itur ad bibliothecam, quaeruntur indices, mutuantur a singulis autoribus sententias aliquot, quas cum in lucem proferunt, quia plerumque male cohaerent furta illa, nec inter se consentiunt, invenias pleraque illa nihil facere *πρὸς ἔπος*. Neque vero legere se putet autorem is, qui obiter tantum inspexerit ac salutaverit. Nam quemadmodum aiunt, amici¹²⁾ sensum deprehendi non posse, priusquam cum eo multos salis modios ederis¹³⁾: ita diu multumque habendus est in manibus autor, iterum atque iterum evolendus, dum fiat satis familiariter notus, dum illius sententiae, illius verba sic insideant tibi, ut, cum opus est, non procul accersenda aut quaerenda sint, sed ultro se tibi offerant. Contra, quemadmodum immodicus cibus¹⁴⁾, quia¹⁵⁾ concoqui non potest, in crudos humores degenerat, qui non modo non alunt corpus, sed naturalem etiam succum strangulant: ita, cum multa legeris, fortassis fiet, ut confusaneam quandam doctrinam tibi compares, sed illa magis hebetabit¹⁶⁾ ac obruet ingenium quam perpoliet. Nihil enim certi, non res, non verba, in tanta varietate lectionis reliquum tibi facies. Verba undequaque emendicanda erunt, quoties dicere institueris, quorum mira dissimilitudo erit, neque magis inter se similes sententiae erunt ex variis locis autorum nullo iudicio aut delectu transscriptae¹⁷⁾. Denique in tota oratione velut aegri somniis vanae fingentur species, ubi non pes, non caput uni est.

Cum igitur haec incommoda secum afferat illa tumultuaria lectio¹⁸⁾ quid tandem rei est, cur non ingrediamur meliorem aliquam legendi rationem? cur non doctissimorum hominum praec-

ceptis obtemperemus? Neque enim ignota est vobis sententia Plinii praecipientis, ut sui cuiusque generis autores diligenter eligantur. Multum enim, ut ait, legendum est, non multa¹⁹⁾, quod sic accipiendum esse nemo dubitat, saepe multumque eadem esse relegenda, nec esse distrahendum animum varietate autorum. Idem monet Seneca: Certis enim ingeniis, inquit, immorari ac innutrirī oportet, si velis aliquid trahere, quod in animo fideliter sedeat²⁰⁾. Non Delphicum ullum oraculum verius esse experiemini, si vestra studia ad calculos vocabitis, et ratiocinabimini, quantum lucri attulerit aliquando unus autor ter aut quater relectus, et ad id conferetis ea, quae ex multis aliis libellis obiter inspectis in animo haeserunt. Intelligetis enim multo uberiores fructus vos ex uno illo libro, quam ex reliqua tota²¹⁾ bibliotheca percipisse. Accedit huc, quod, sicut alias artes imitatio docuit, ita in his nostris studiis, nisi ad aliquod certum exemplar dirigamus animum, nihil efficiemus dignum laude. Videtis enim eos, qui sculperē, qui pingere, qui canere discunt, eligere aliquem magistrum, cuius esse quam simillimi studeant. Neque vero exigunt hanc diligentiam inferiores artes, et non flagitant eandem hae maximae vitae et regendarum rerum-publicarum artes, in quibus vos versamini. Non enim satis intelligitis, quid oneris sustineatis, si non cogitatis has litteras, ad quas adhibiti estis, comparandas esse tum ad privatam vitam recte instituendam, tum ad civitates regendas, ad iudicia tenenda, ad religiones conservandas²²⁾, denique ad omnes vitae partes gubernandas.

Quare si aliae mediocres et tanquam secundae classis artes percipi non possunt, nisi ad certa exemplaria manus dirigatur, quanto minus has difficiliore consequemur, nisi proposuerimus nobis aliquem ad imitandum, quem tota mente atque toto animo intueamur, qui regat omnia consilia nostra, vel in dicendo, vel etiam in rebus gerendis. Nonnē gravissimus poeta Virgilius, cum significare vellet, quae esset optima ratio

12) Huic voci in Editt. 1559., 1564. A., 1570., 1587. in margine adscripta sunt: Simile ab amico.

13) De hoc proverbio conf. Erasmi Adag. chil. II. cent. I. prov. 14.

14) Huic voci in Editt. 1559., 1564. A., 1570., 1587. in marg. adscriptum est: [Simile a] Cibo.

15) quia] Ed. 1557. errore typogr.: qui.

16) hebetabit] Ed. 1541. F. errore typogr.: hebitabit.

17) transscriptae] sic omnes illae Editt., exceptis Editt. 1564. L., 1569., 1581., in quibus legitur: conscriptae.

18) Huic loco in Editt. 1559., 1564. A., 1570., 1587. apposita est nota margin.: Melior legendi ratio.

19) Haec verba leguntur in Plinii Secundi epist. VII, 9.

20) Senecae epist. I, 2. initio.

21) tota] in Ed. 1557. omiss.

22) ad religiones conservandas] sic omnes illae Editt., praeter Editt. 1564. L., 1569., 1581., 1591., quae habent: ad religionem conservandam.

principis ad eximiam virtutem instituendi, fingit Evandrum adiungere adolescentem filium Aeneae, et praecipere gnato, ut inde a prima pueritia Aeneam effingere et imitari studeat? Sic enim ad Aeneam ait, cum illi puerum commendat:

Sub te tolerare magistro²³⁾

Militiam et grave Martis opus, tua cernere facta

Adsuescat, primis et te miretur ab annis²³⁾.

Sensit enim poeta artem illam imperandi, unam omnium longe praestantissimam, neminem assequi posse, nisi se ad alicuius summi viri imitationem totum componat, cuius dicta, facta, consiliaque omnia ob oculos posita habeat, ad quae suum ipse cursum dirigat. Quamquam autem hae nostrae artes dignitate longe infra bene imperandi scientiam positae esse existimentur, tamen difficultate illi pares esse nemo dubitare potest²⁴⁾, si modo expenderit, quanti negotii sit, tam multarum rerum cognitionem, praeterea mediocrem quandam facultatem dicendi et exponendi, quae recta esse perspexeris, parare. Est enim profecto una de difficillimis artibus vel mediocris eloquentia. Quare si in levioribus artibus sine imitatione effici nihil potest, eloquentiamue putabimus nos sine illo²⁵⁾ adminiculo consequi posse? Ciceroni non videtur. Nam apud hunc Antonius²⁶⁾ ante omnia praecipit, ut eligamus aliquem, cuius nos similes esse velimus, et summa contentione animi effingamus, atque imitemur in illo ea, quae maxime excellent.

Quod si igitur imitatio tantopere necessaria est, nec imitari quemquam possimus, quem non penitus notum habeamus, non relinquitur dubium, quin diu legendi sint aliquot optimi libelli²⁷⁾. Ut enim qui semel oppidum aliquod praetervectus est, non omnes urbis vias, non civitatis mores, non hominum loci eius ingenia statim didicit: ita consilia ac sententias, aut sermonis compositionem in autore, quem semel perecurristi, non statim animadvertere potuisti,

sed diu in eo commorandum est, si voles altius introspicere. Iam ut eius aliquam similitudinem assequaris, ut verba illius²⁸⁾ in promptu habeas, cum opus est, ut sermonis compositio non sit illi absimilis, hoc vero sine perpetua lectione effici non potest. An non videmus pictores, cum vultum alicuius depingunt, quam saepe respiciant ad exemplar, quam contentis oculis omnes lineas contemplantur? Ita nobis nunquam deiiciendi oculi erunt ab eo autore, quem perdiscendum in manus accepimus, quemque imitandum esse aliquo modo duximus. Non disputo nunc de tota imitandi ratione, sed hoc monere tantum volui, oportere nos in studiis nostris habere certas quasdam sententias semper ob oculos, ex quibus vel de moribus, vel de rebus aliis iudicium faciamus, et ad quas referamus nos, quacunque de re disputabimus.

Deinde quaedam struendae componendaeque orationis tenenda forma est et character, similis veteri et pure Latino sermoni, quorum utrumque deest istis, qui unum hoc studium habent per omnes autores grassandi. Nam cum sine delectu omnes sententias congerant, non potest fieri, ut habeant certas propositas, quas in iudicando sequantur. Deinde citius tota rerum natura mutabitur, quam fiet, ut iusta orationis structura utantur hi, qui non ad aliquorum ex veteribus imitationem sese contulerint²⁹⁾. Itaque videmus eorum orationem, qui, quamquam multa legerint, tamen in componenda oratione, cum nullam veterem formam imitantur, persimilem esse mendicis³⁰⁾ pallio, cui passim lacerato, omnis generis panniculi assuti sunt. Nam tota istorum oratio ex dissimillimis et verbis et sententiis congesta, alias longas habet circumductiones, alias abrupta quaedam et mutila membra, alias obsoletas et ab ultima antiquitate petitas figuras, quas non intelligat, si reviscat, ipsa Evandri mater³¹⁾, alias vocabula nova et in media barbarie nata.

23) Virgil. Aen. VIII, 515—517.

24) Huic loco in Editt. 1559., 1564. A., 1570., 1587. adscripta est nota margin: Difficultas eloquendi.

25) illo] sic Editt. 1532., 1541. A., 1544., 1559., 1564. A., 1570., 1587.; Editt. 1541. B., 1541. F., 1557., 1564. L., 1569., 1581., 1591. ullo.

26) Conf. Cic. de Orat. II, 22, 90.

27) Huic loco in Editt. 1559., 1564. A., 1570., 1587. in margine adscripta sunt verba: In optimis libellis immorandum.

28) verba illius] sic Editt. 1532., 1541. A., 1541. B., 1544., 1559., 1562., 1564. A., 1570., 1587.; Editt. 1511. F., 1557., 1564. L., 1569., 1581., 1591. eius verba.

29) Huic loco in Editt. 1559., 1564. A., 1570., 1587. apposita est nota margin: Oratio studii tumultuarii.

30) mendicis] sic omnes illae Editt., exceptis Editt. 1537., 1564. L., 1569., in quibus legitur: mendaci.

31) Evandri iam supra p. 173. laudati mater ab aliis Themis, ab aliis Carmenta vel Carmentis, ab aliis Nicostrata, ab aliis Timandra appellatur; conf. Pausan. VIII, 43, 2. Dionys. Ha-

Porro cum illa dissimilitudo obscuritatem pariat, et maximum vitium orationis sit obscuritas, quis tale dicendi genus non oderit? quis non fugiendum velis, ut ita dicam, et remis sentiat? Quae cum ita sint, quis non fateatur satius esse paucos scriptores, sed optimos subiinde legere, eosque familiarissimos nobis facere, quam tumultuaria lectione per omnia bibliopolia vagari, praesertim cum hoc vitii habeat ea res, ut in multos malos libros opera collocetur, unde velut contagione aut pravas opiniones, aut corruptum sermonis genus contrahas, quae postea dediscere immensi negotii est, praesertim si statim rude et recens ingenium infecerint? Nam si motus corporis vitiosus, qualem in Alexandro notaverunt³²⁾, consuetudine duratus, corrigi postea nulla ratione potest, quae spes est ex animo perniciosas opiniones, cum iam alte radices egerunt, evelli posse, aut emendari sermonis vitia, quorum naturam tibi feceris? Danda igitur opera est statim, ut optimis imbuamur, et perinde atque venena cavenda sunt et procul arcenda, quae sunt optimis dissimilia. Habetis mei consilii rationem, cur, ut quisque autor optimus est, ita saepissime³³⁾ relegendum esse existimem, quod quisquis sequendum³⁴⁾ sibi³⁵⁾ esse statuit³⁶⁾, is re ipsa experietur, unam hanc esse ad solidam eruditionem comparandam viam, aliorum vero laboribus ac vigiliis fructum minime respondere. Sed cum Hesiodum semper doctissimi homines plurimi fecerint, ex eo genere autorum mihi esse visus est, qui non semel tantum inspiciendi sunt. Quare eum, quamquam non plane ignotum vobis, relegendum sumpsi. Neque meum consilium reprehendetis, opinor, si cogitabitis, quantas utilitates, tametsi exiguus libellus, adferre queat. Et quia principio in omnibus negotiis constituen-

lic. I. 31., Serv. ad Virg. Aen. VIII, 130. et Pauly: Real-Encycl. d. class. Alterth. III. p. 250. — Cum Evandri matre loqui, est antiquae et obsolete loqui, Gell. I, 10.

32) Hoc spectare videtur ad Alexandri Magni cervicem, quae ad laevam paulum acclinator erat, vid. Plutarch. Alex. c. 4. — Huic loco in Editt. 1559., 1564. A., 1570., 1587. adscripta est nota margin.: Consuetudo vitiosa durat.

33) saepissime] sic Editt. 1532., 1541. A., 1541. B., 1544., 1559., 1562., 1564. A., 1570., 1587.; Editt. 1541. F., 1557., 1564. L., 1569., 1581., 1591. saepe.

34) sequendum] Ed. 1557. errore typogr.: secundum.

35) sibi] in Editt. 1564. L., 1569., 1581. deest.

36) statuet] sic Editt. 1532., 1541. A., 1541. B., 1544., 1559., 1562., 1564. A., 1570., 1587.; Editt. 1541. F., 1557., 1564. L., 1569., 1581., 1591. statuit.

dum est, quae utilitas ex unoquoque genere laboris petatur, nos quoque monebimus, quid expectare ac flagitare commodi ex Hesiodi lectione debeatis. Est enim ex omnibus autoribus vel verborum vel rerum scientia petenda. Hesiodus autem Graece discentibus magnum vocabulorum numerum suppeditat³⁷⁾. Et quoniam alicubi hilariores descriptiones continet, etiam hi, qui Latine discunt, ab eo quaedam honesta exempla copiosi sermonis, et rationem quandam ornandarum sententiarum mutuari possunt. Nam etsi lingua diversa sit, tamen voluntate Graecis Latini, in disponenda, amplificanda atque illustranda oratione similes sunt. Itaque duo summi apud Latinos poetae, Virgilius et Ovidius, non modo locos eius quosdam imitati sunt, sed multos versiculos paene ad verbum expresserunt³⁸⁾, quorum exempla nos commonefaciunt, quomodo ad nostros usus non tantum certi quidam flosculi ex huiusmodi autoribus decerpenti sint, sed in omni sermone inveniendi³⁹⁾ prudentia, in explicando proprietate, perspicuitas et copia, in disponendo diligentia imitanda sit.

Sed de hac parte quia satis dici, nisi inter enarrandum conferantur Latina cum Graecis, et omnes figurae digito ostendantur, non potest⁴⁰⁾, nolo in praesentia longior esse; sed in interpretatione velut in re praesenti indicabimus, quos locos hinc sumpserint scriptores Latini, et quid imitari, quidque excerpere ipsi debeamus. Et enim tametsi appareat propter utilia praecepta magis quam propter verborum ornatum in admiratione hoc poema fuisse, tamen quantumvis res salubres nemo legisset, nisi commendationem quandam habuissent ex genere sermonis, et gratiam elegantia carminis addidisset. Neque profecto vetustatem ferre potuisset, nisi rerum gravitati venustissimum genus verborum tanquam illecebras quasdam adiunxisset. Non est autem obscurum, quantum amarint Graeci hoc carmen,

37) Huic loco in Editt. 1559., 1564. A., 1570. apposita est nota margin.: Lectio Hesiodi suppeditat sermonis copiam.

38) Conf. Virgilius collatione scriptoribus Graecorum illustratus opera et industria Fulvii Ursini. Antverpiae 1568. 8.

39) in omni sermone inveniendi] sic Editt. 1532. (in o. s., inv.), 1541. A., 1544., 1559., 1564. A., 1570., 1587.; Editt. 1541. B., 1541. F., 1557., 1562., 1564. L., 1569., 1581., 1591. in omni sermone, in inveniendi.

40) Huic loco in Editt. 1559., 1564. A., 1570. adscripta est nota margin.: [Lectio Hesiodi suppeditat] praecepta venusta oratione ornata.

quanta cura adservaverint, quia Pausanias⁴¹⁾ ait se vidisse in Helicone antiquissimum monumentum plumbeas tabulas, in quibus hoc poema scriptum fuerit⁴²⁾. Sed venio ad alteram partem, et exponam, quid ad rerum scientiam lectio eius conducat⁴³⁾, in qua profecto non minus quam in verbis elaborandum est, quia non modo inanis est oratio, nisi res honestas et utiles contineat, sed etiam copiam omnem dicendi rerum scientia genuit. Non Dii tantum mali permittant, ut cadat in eos eloquentia, qui nulla virtutis praecepta, nulla officia, nullas vitae leges, nullas religiones norunt, quique nullam naturalium causarum ac eventuum cognitionem habent. Nam et Horatius eum, qui a rerum cognitione⁴⁴⁾ non satis instructus est, negat idoneum esse ad scribendum, cum ait⁴⁵⁾:

Scribendi recte, sapere est et⁴⁶⁾ principium et fons. Et multis versibus exponit postea, quarum rerum scientiam requirat in eo, qui se disertum perhiberi velit. Proinde ita inducite animum, ut sentiatis vobis in hoc curriculo studiorum, primum magnam quandam et copiosam verborum supellectilem parandam esse, ut explicare, cum de gravibus rebus alii docendi a vobis erunt, cum dignitate res obscuras, eisque lumen addere possitis; deinde etiam omnium rerum percipiendam doctrinam esse, quae tum ad nostram vitam recte instituendam, tum ad orationem illustrandam conducunt. Etenim cum aut de natura rerum, aut de moribus, aut de religionibus in hac civili vitae consuetudine saepe docendi sint homines, erit plane *ὄνος πρὸς λύσαν*⁴⁷⁾, is, qui quamquam mediocris verborum copia in numerato sit, tamen res non satis perspectas et exploratas habet. Neque enim dicere quisquam de re parum nota

perspicue potest, ut et apud Platonem Socrates inquit, et saepe monet Cicero. Et Horatius, cum ait⁴⁸⁾:

Verbaque provisam rem non invita sequentur. significavit, fieri non posse, ut se ultro magno numero offerant verba, nisi causam bene meditatam habeas. Quod cum ita sit, non sunt praetermittendi libri, qui de rerum natura aut de moribus praeceperunt. Neque tamen legendi omnes, sed eligendi optimi, quique alere eloquentiam possint, quia fere in barbaris scriptoribus non tantum sermonis spurcicies, sed etiam alia vitia sunt. Plerique res, quas profitentur, non satis notas habuerunt, plerisque ratio docendi⁴⁹⁾ defuit, et si rerum peritia non defuerit, qua de re nunc longius dici non potest. Hesiodi autem prior libellus totus *ἡθικός* est, posterior dum agriculturae praecepta tradit, ortus et occasus siderum, multaque alia, quae ad naturam cognoscendam faciunt, complectitur. Requiretis igitur ex priore libello morum praecepta, quoniam, nisi certis legibus et sententiis moniti et adsuefacti, honesta a turpibus discernere didicerimus, et ampliti ea, quae decent, fugere contraria conemur, recte institui vita non potest. Honestissimae quaeque gravissimaeque de omnibus officiis sententiae ob oculos esse positae debent, ad quas omnes vitae partes, velut ad Cynosuram⁵⁰⁾ cursum suum nautae dirigunt, comparemus. Sed quoniam Hesiodi praecepta, quibusdam ideo parum probantur, quia gentilis homo videtur aliena et pugnantia cum nostra religione docuisse, hic error vulgo eximendus est.

Quamquam autem longior est illa disputatio, quam ut hic explicari tota possit⁵¹⁾, tamen iudicavi operae pretium me facturum esse, si exponerem, quae vis sit, quaeque autoritas eorum praeceptorum, quae tum Hesiodus, tum alii multi sapientes et docti viri, cum animadvertissent, nobis a natura proposita esse, deprehensa exposuerunt et in litteras retulerunt, ut commoneface-

41) Pausan. IX, 31.

42) scriptum fuerit.] sic Editt. 1532., 1541., 1557., 1562., 1591.; Editt. 1544., 1559., 1564. A., 1570., 1587. scriptum fuerat; Editt. 1564. L., 1569., 1581. scriptum.

43) Huic loco in Editt. 1539., 1564. A., 1570. adiecta est nota margin.: [Lectio Hesiodi] Ad rerum scientiam conducit.

44) qui a rerum cognitione] sic Editt. 1532., 1541. A., 1544., 1559., 1564. A., 1570., 1587.; Editt. 1541. B., 1541. F., 1562. quia rerum cognitione; Editt. 1557., 1564. L., 1569., 1581., 1591. qui rerum cognitione.

45) Horat. ars poet. 309.

46) et] haec vox, quam omnes illae Editt. et Horatii Editt. Glareani, Doeringii al. habent, in Ed. Bentleii deest.

47) De hoc proverbio conf. Erasmi Adag. chil. I. cent. IV. prov. 35.

48) Horat. ars poet. 311.

49) docendi] sic omnes illae Editt. exceptis Editt. 1564. L., 1569., 1581., 1591., quae habent: dicendi.

50) Cynosura (ad verbum: cauis cauda) sidus, i. q. *ἄρκτος μικρά*, ursa minor, plaustrum vel currus minor, septentrio minor, *φοινίκη*; conf. Pauly: Real-Encycl. d. class. Alterth. I. p. 696.

51) Huic loco in Editt. 1559., 1564. A., 1570. in marg. adscripta sunt: Autoritas horum praeceptorum.

rent eos, qui ^{51a)} propter infirmitatem ingeniorum aut aetatis, aut etiam consuetudine in tot malis exemplis depravati, cernere ipsi eadem non possent ⁵²⁾. Proinde sic statuemus, nihilo minus divina praecepta esse ea, quae a sensu communi et naturae iudicio mutnati docti homines gentiles, litteris mandarunt, quam quae extant in ipsis saxeis Mosi tabulis ⁵³⁾. Est enim in confesso humanae menti divinitus insculptas esse quasdam leges de moribus, quales sunt: Neminem laedendum esse; colendos ⁵⁴⁾ esse parentes; benemerentibus habendam esse gratiam; magistratibus parendum esse ⁵⁵⁾; alendos et defendendos esse eos, qui nostrae fidei commissi sunt; pacta servanda esse. Has cum sani quidam homines deprehensas ostenderit imperitis, quid est, cur non et voceamus divinas leges, et pareamus eis tanquam divinae voci? Neque ille ipse coelestis pater pluris a nobis fieri eas leges voluit, quas in saxo scripsit, quam quas in ipsos animorum nostrorum sensus impresserat, quasque, ut Paulus ⁵⁶⁾ ait, in cordibus hominum scriperat, de quibus sic inter se omnes homines consentiunt, ut nulla tam fera barbaries sit, nulli tam perditae mali, qui non et sentiant et fateantur recta esse, quae illae sententiae praescribunt, quique cum non obtemperarunt, non ipsi peccatum accusent ac damnent suum, quique non vereantur numen existere aliquod, cui, vel si nulli unquam mortales resciscant factum, poenas daturi sint. Nulla tam immanis natio est, quae non tacita ⁵⁷⁾ maleficos, crudeles, ingratos oderit ac aspernetur, probetque ea, quae societatem inter se generis humani devinciunt. Nam et hos, qui hospites mactant, qui senes patres trucidant, qui nullam coniugiorum fidem colunt, si admoneantur, natura fateri ⁵⁸⁾ cogit, indigna se hominibus facere. Iam

51^{a)} eos, qui] sic Editt. 1532., 1541. A., 1544., 1559., 1564. A., 1570., 1581., 1587., 1591.; Editt. 1541. B., 1541. F., 1557., 1562., 1564. L., 1569. cos., et qui.

52) possent] sic omnes illae Editt., exceptis Editt. 1564. L., 1569., 1581., 1591., in quibus legitur: possunt.

53) Huic loco in Editt. 1559., 1564. A., 1570. apposita est nota margin.: Leges in tabulis saxeis et mentibus inscriptae, aequae colendae.

54) colendos] sic omnes illae Editt., praeter Editt. 1541. B., 1541. F., 1562., quae exhibent: et colendos.

55) esse] in Editt. 1564. L., 1569., 1581., 1591. deest.

56) In epist. ad Rom. 2, 15.

57) tacita] sic Editt. 1532., 1541., 1562.; ceterae Editt.: tacite.

58) natura fateri] Ed. 1541. F. corrupte: naturat faeri.

in his, qui sibi alicuius flagitii conscii sunt, cruciatus et terrores tanti mentem exagitant, ut adpareat divinam quandam vim esse, quae admissi sceleris pudere cogat, quaeque impendentis supplicii metum incutiat. Sunt igitur in humanis animis certae de moribus leges, quae tum privatam vitam regunt, tum constituere ac tenere republicas, iudicia exercere et societatem hominum defendere docuerunt. Et ut fatemur ⁵⁹⁾ nos divinitus conditos esse ac propagari, ita dubitare non debemus, quin e coelo in hanc vitam attulerimus illas vitae leges, et illos igniculos, qui et ostendunt honesta, et admonent semper praesse munus, et inspectare omnia hominum consilia ac facta, deque sceleratis supplicium sumere solere. Paulus alicubi huiusmodi sententias veritatem Dei appellat ⁶⁰⁾, cum vellet significare, has opiniones non errore quodam a maioribus per manus esse traditas, nec temere vel obrepisse nobis, vel in animis haerere, sed a Deo ⁶¹⁾ mentibus nostris infixas esse ita, ut eiici aut erui nulla vi possint. Ego cum expendo auctoritatem harum legum, et animadverto, quam religiose coli eas Deus postulet, commoveor profecto, et earum scriptoribus magis capior; agnosco enim non sine mente, ut ille ait, sine numine divinum, haec ab illis nobis vivendi praecepta tradita esse. Quare non satis intelligunt horum scriptorum consilia, qui non perspiciunt, unde tot honesta praecepta, tot graves sententiae manarint. De religione aliter docent nos Christianae litterae, sed de civilis vitae consuetudine, communibus naturae praeceptis parere nos Christus voluit. Neque vero nihil ad Christianum pertinet civilis vitae consuetudo. Non sunt igitur praetermittenda, si qua docti et periti homines ea de re monuerunt. Nullius autem philosophi commentarios Hesiodo praeferrere velim ⁶²⁾, tanta est et gravitas in docendo et simplicitas. Illi saepe, dum ad vivum omnia resecare student, dum odiose rixantur, al-

59) fatemur] sic Editt. 1532., 1541. A., 1544., 1559., 1564. A., 1570., 1587.; Editt. 1541. B., 1541. F., 1557., 1562., 1564. L., 1569., 1581., 1591. fateamur.

60) In epist. ad Rom. 1. 25. 3, 7, 15, 8. — Huic loco in Editt. 1559., 1564. A., 1570., 1587. in marg. adscripta sunt: Leges naturae veritatem Dei Apostolus vocat.

61) a Deo] sic Editt. 1541. F., 1557., 1564. L., 1569., 1581., 1591.; Editt. 1532., 1541. A., 1541. B., 1544., 1559., 1562., 1564. A., 1587. adeo.

62) Huic loco in Editt. 1559., 1564. A., 1570., 1587. apposita est nota margin.: Hesiodus omnibus philosophis praestat.

tercando veritatem amittunt. Nam ut alia omit-
tam, plerique philosophorum Deum administra-
tione⁶³⁾ rerum submovent, negantque ei res mor-
taliū curae esse. Neque animadvertunt ab ipsa
natura nos commoneri, esse aliquam mentem,
quae haec humana regat, bonos servet, impro-
bos puniat. Melius igitur Hesiodus, qui⁶⁴⁾ iniu-
stītia⁶⁵⁾ praeceptis flagitiosis gravissimas poenas
interminatur, praemia bonis pollicetur. Venit
mihi in mentem Luciani, qui, ut solet, per io-
cum cum Hesiodo expostulat⁶⁶⁾, cur, cum pollici-
tus sit se scripturum *τάτ' ἔσονται καὶ τὰ ἐσόμενα*,
praesentia et futura, nihil tamen praedixerit,
nulla rerum futurarum vaticinia reliquerit. Ego
vero non tam vaticinari duco Chaldaeos illos,
quos vocant, qui praedicunt, uter in alea, seu
ludo talorum victurus sit, aut etiam qui tempe-
statum vices praevident, quam Hesiodum ex con-
siliis hominum exitus et casus coniectantem. Ea
divinatio et⁶⁷⁾ ex certissimis orta causis est, et
bono viro dignissima qua et multos alios et Pla-
tonem usum de Dionysio videmus, quando cala-
mitosum tyrannidis exitum praedixit⁶⁸⁾. Neque
aliud praedictionum genus ad vitam utilius est,
cui si Nero, si Domitianus et plerique alii fidem
potius adhibuissent, quam vanis promissis hario-
lorum⁶⁹⁾, in tantas calamitates non incidissent.
Nos vero cum Hesiodum audimus commemoran-
tem, quae supplicia improbis impendeant, non
humana aliqua, sed divina voce nos a turpitudine

absterreri, et ad virtutem colendam invitari exi-
stimemus.

Dixi de argumento prioris libelli, posterior
ortus et occasus siderum, et pleraque *φυσικά*
continet. Et quia solent in scholis quidam tech-
nici libelli de natura rerum proponi, quales sunt
vel de sphaera commentarius⁷⁰⁾, vel Aristotelis
μετέωρα, vel de coelo, videtur mihi in his etiam
aliquis locus Hesiodo tribuendus esse, quia tem-
porum vices, ortus siderum, dierum spatia, mira
diligentia annotavit, videturque inter primos
apud Graecos astronomiam attigisse. Nec eius
artis contemnendus autor Aristoteli et Plinio visus
est, qui aliquoties eius testimonium allegant⁷¹⁾.
Est autem cum omnium naturae partium, tum
maxime coelestium motuum et siderum perlibera-
lis cognitio. Nec mihi iniuria Plato dixisse vide-
tur, non homines, sed suillum pecus esse, qui-
cunque nullo eius artis studio tenentur^{71a)}. Ne-
mo enim fuit unquam sanus homo, qui etiamsi
alias artes hominum industria excogitatas esse iu-
dicaret, non videret tantam esse astronomiae
praestantiam, ut neminem nisi Deum autorem
eius et repertorem faciendum putaret. Itaque et
Manilius ethnicus scriptor negat potuisse fieri, ut
res tam procul a nobis positae deprehenderentur,
nisi hominum animis divinitus monstratae essent.
Sic enim ait⁷²⁾:

Quis foret humano conatus pectore tantum

Invitis ut Diis cuperet Deus ipse videri?

Sensit enim quandam divinitatis⁷³⁾ similitudinem
esse, illarum rerum notitiam potuisse consequi.
Non libet autem hoc tempore utilitates huius artis
enumerare; sunt enim propemodum infinitae, et
quaedam ita sunt ob oculos positae, ut etiam ab
indoctis cerni queant.

Cum igitur Hesiodus gravissimarum rerum
praecepta contineat, et ad mores formandos, et

70) Intelligendus est: Liber Ioannis de Sacro Busto de
sphaera. Cum praefatione Ph. Melanth. Wittebergae 1531.
8. — Iterum edit.: Ioannis de Sacro Busto libellus de
sphaera. Accessit eiusdem auctoris computus Ecclesia-
sticus. — cum praef. Ph. Mel. (In fine:) Vitebergae apud
Io. Cratonem, anno M. DL. 8.

71) Hesiodus ab Aristotele laudatur e. c. in Physicae au-
scultationis l. IV, 1. et a Plinio Hist. Nat. XVIII, 24.

71a) Plat. de republ. lib. VII. (Opp. Ed. Steph. T. II. p. 535.
E. — Ed. Bipont. Vol. VII. p. 170.)

72) Manilii Astronomic. lib. I. v. 28. 29.

73) quandam divinitatis] sic Editt. 1532., 1541. A., 1541. B.,
1544., 1559., 1564. A., 1570., 1587.; Editt. 1541. F., 1557.,
1564. L., 1569., 1581., 1591. divinitatis quaedam.

63) administratione] sic Editt. 1532., 1541. A., 1541. B., 1544.,
1559., 1562., 1564. A., 1570., 1587.; Editt. 1541. F., 1557.,
1564. L., 1569., 1581., 1591. ab administratione.

64) qui] sic Editt. 1532., 1541. A., 1544., 1559., 1564. A.,
1570., 1587.; Editt. 1541. B., 1541. F., 1557., 1562.,
1564. L., 1569., 1581., 1591. quia.

65) iniustitiae] sic Editt. 1541. A., 1544., 1559., 1564. A.,
1570., 1587.; Editt. 1541. B., 1541. F., 1557., 1562.,
1564. L., 1569., 1581., 1591. in iustitiae; utram lectio-
nem Ed. 1532. habeat, dubium est eam ob causam, quod in
non in eadem linea, sed in praecedentis fine posita est,
quapropter et in iustitiae et iniustitiae legi potest; li-
neola divisoria (-) enim saepissime in hac Ed. omittitur.

66) Luciani disputatio cum Hesiodo, in Luciani Opp. ed.
Schmid. Tom. VII. p. 255—265. — Huic loco in Editt.
1559., 1564. A., 1570., 1587. apposita est nota margin.:
Luciani expostulatio cum Hesiodo.

67) et] sic Editt. 1532., 1541. A., 1541. B., 1544., 1559.,
1562., 1564. A., 1570., 1587.; in Editt. 1541. F., 1557.,
1564. L., 1569., 1581., 1591. deest.

68) Haec spectare videntur ad Platonis epistolam VIII. (Opp.
Ed. Henr. Steph. Tom. III. p. 353. B. C. — Ed. Bipont.
Vol. XI. p. 155 sq.). — Huic loco in Editt. 1559., 1564. A.,
1570., 1587. apposita est nota margin.: Certum praedi-
ctionis genus.

69) hariolorum] illae Editt.: ariolorum.

vitam recte instituendam, et ad cognitionem rerum naturalium conducat, quis non dignissimum lectu iudicare queat?⁷⁴⁾ Ego vero etiam saepe relegendum et ad verbum ediscendum esse censeo. An si in excellentibus picturis contemplandis nunquam oculi exaturantur, sed quo diutius in eis haerent, eo magis admiratio videndique cupiditas crescit? Quis enim nostrum, quoties in templum venit, non toties resistit ad eas tabulas, quas ibi vel Durerus vel noster Lucas⁷⁵⁾ posuit, non idem accidat in egregio poemate considerando? Truncum ac caudicem illum profecto dicere nihil verear, cui satis est semel aut iterum excellens et ornatum carmen legisse. Proinde sicut apud Virgilium mirabili cupiditate ac lactitia intuetur coelo demissum clypeum Aeneas, et argumentum in eo caelatum diligenter considerat, cum quidem eum non modo operis varietas, sed etiam illa rerum futurarum praestigia et commovent⁷⁶⁾ et detinent, denique

Expleri nequit, atque oculos per singula volvit,
Miraturque, interque manus et brachia versat⁷⁷⁾.

Ita et vos nunquam satietas aut fastidium legendi Hesiodi capiat; sed in eum assidue oculos defigite, omnes locos diligentissime excutite, et sententias eius vobis ita familiares facite, ut, quoties aliqua de re deliberabitis, in mentem vobis illa honestissima praecepta veniant. Multum etiam sermo vester ab illo transferat ac mutuetur. Nos quidem quantum in hac ingenii atque eruditionis mediocritate praestare possumus, dabimus operam, ne quem poeniteat nobis enarrantibus hunc poetam operam dedisse. Dixi.

74) Hinc loco in Editt. 1559., 1564. A., 1570., 1587. adscripta est nota margin.: Quare sit ediscendus Hesiodus.

75) De Albrecht. Durerō, pictore et chalcographo clarissimo 1471. Norimbergae nato, 1528. mortuo vide G. K. Nagler: Neues allgemeines Künstler - Lexicon T. III. p. 501—553. et K. B. Stark: Albrecht Dürer u. seine Zeit, in libro: Germania. Die Vergangenheit, Gegenwart u. Zukunft der deutschen Nation. Herausg. von einem Verein von Freunden des Volkes u. Vaterlandes. Eingeführt durch Ernst Moritz Arndt. Tom. I. (Leipz. 1851. 8.) p. 625—679. — De Luca Cranach, pictore et chalcographo maxime insigni 1472. Cronachii in agro Bambergensi nato. 1553. d. 16. Octob. Wimariae mortuo legas Nagler l. l. Tom. III. p. 176—188. et Chrn. Schuchardt: Lucas Cranach des Aeltern Leben und Werke. Nach urkundl. Quellen bearb. (Leipz. 1851. 12. mai.) 2 Partt.

76) enmouvent] sic Editt. 1532., 1541. A., 1544., 1559., 1564. A., 1570., 1581., 1587., 1591.; Editt. 1541. B., 1541. F., 1557., 1562., 1564. L., 1569. commonent.

77) Virg. Aen. VIII, 618. 619.

Alia Praefatio in Hesiodum Philippi Melanthonis⁷⁸⁾.

Quod in Plautina fabula histrio praefatur, iustam se rem venire oratum et facilem⁷⁹⁾, id ego multo rectius hoc in loco praefari possum, dum non ut ille ioculare adulterium in scenam adfero, sed gravissima vitae praecepta, quosdam etiam de natura rerum, de siderum ortu et occasu locos. Decrevi enim Hesiodi *ἔργα καὶ ἡμέρας* enarrare. Id ego poema postulo, ut summa cura diligentiaque studeatis cognoscere. Qua in re, quam nihil iniquum aut indignum vobis, aut ab officio alienum flagitem, quamquam videre vos magna ex parte existimem, exponam tamen mei consilii rationem. Ego semper operam dedi, ut eos autores vobis proponerem, qui simul et rerum scientiam alerent, et ad parandam sermonis copiam plurimum conducerent⁸⁰⁾. Nam hae duae partes cohaerent, et sicut Horatius⁸¹⁾ inquit, amici coniurarunt, ut altera alterius ope stet ac nitatur. Neque enim bene dicere quisquam, nisi pectus cognitione optimarum rerum instructum habeat, potest; et rerum scientia manca est, si lumen orationis adhibere non possimus. Et ut ad certa sidera nautae cursum omnem dirigunt: ita in his nostris studiis huc omnia referenda sunt, ut ad scientiam recte de moribus deque natura rerum iudicandi et explicandi res graviore, mediocre quandam facultatem nobis paremus, utilem vero ad utrumque Hesiodum, quamquam rustici autorem carminis Quintilianus⁸²⁾ esse iudicavit.

Prior operis pars tota *ἡθικὴ* est, continens vitae ac morum leges, profuturas vobis ad consuetudinem vitae, et ad iudicandum de communibus humanitatis officiis; nam de religione non dico. Quod si putamus iurisconsultorum commentarios aut philosophorum disputationes discendas esse, ut in civilibus negotiis facilius per-

78) Sic haec praefatio est inscripta in Editt. 1541. B., 1541. F., 1564. L., 1569., 1581., 1591.; in Ed. 1557.: Alia praefatio in Hesiodum; in Editt. 1541. A., 1585., 1601., 1615., 1623., 1662 et s. a.: Praefatio in Hesiodum, Phil. Melanthonis; in Editt. 1544., 1559., 1564. A., 1570., 1587.: In Hesiodum praefatio Phil. Melanthonis.

79) Plauti Amphitruo. Prolog. 33.: Iustam rem et facilem esse oratum a vobis volo.

80) Hinc loco in Editt. 1559., 1564. A., 1570., 1587. adscripta est nota margin.: Rerum scientia et copia sermonis coniuncta.

81) Horat. ars poet. 411.

82) Quintil. Instit. orat. V, 11.

spicere⁸³) possimus, quid aequum, quid iniquum sit, et ex istorum litteris colligenda esse simulachra iustitiae, aequitatis aut aliarum virtutum censemus, iuvet eadem ab hoc poeta petere, ex quo permulta mutuati sunt illi ipsi legum scriptores et philosophi. Et est quaedam ex fontibus illa, si possis haurire, voluptas:

Nam quamquam sapor est (ut ait Ovidius⁸⁴) oblata⁸⁵)
dulcis in unda,

Gratius ex ipso fonte bibuntur aquae.

Et magis adducto pomum decerpere ramo,

Quam de caelata sumere lance iuvat.

Nam et reliqui scriptores, qui morum praecepta et leges tradidere, propter infantiam et sermonis inopiam vim virtutis ac formam germanam non potuerunt nobis ob oculos ponere⁸⁶). At Hesiodus expressam quandam imaginem vivis illustratam coloribus, nec adsciticio vitiatam fuco, planeque talem, qualem Apellis color in tabulis, spectandam exhibet⁸⁷).

Porro ut architecti tenent in animo inclusas certas formas aedificiorum, quas imitentur in aedificando, et ut insidet in mente pictoris species pulchritudinis eximia quaedam, quam intuens, in eaque defixus ad illius similitudinem artem et manum dirigit: ita et nos oportet formam quandam virtutis animo insculpere, quam contemplerur, et in consilium adhibeamus, quoties de moribus deque hominum officiis iudicabimus, id ita fiet, si optimorum⁸⁸) autorum praecepta diligenter cognoverimus, et ex illis certam quandam omnium officiorum rationem collegeri-

mus. Et ut ferunt Zeuxem⁸⁹), cum Helenam Crotoniatis pingere decrevisset, ex omni numero virginum eius urbis quinque delegisse, ad quarum exemplum Helenam pingeret, ita ex lectissimis autoribus debemus certam rationem virtutis excerpere, quae consilia omnia nostra⁹⁰) regat et gubernet. Mihi autem imprimis ad eam rem utilis Hesiodus videtur, quia inter gnomologos scriptores citra controversiam principem locum tenet⁹¹). Neque enim nuda praecepta tradit, sed alias in encomiis virtutis, alias in insectandis vitiis commoratur, et quod officiosissimum est ad absterrendos animos hominum a turpitudine, graviter et religiose docet, divinitus bonos praemia pro benefactis ferre, improbos scelerum suorum poenas luere. Animadvertit enim prudentissimus vir, natura nos duci, ut statuamus numine quodam haec mortalia gubernari, esseque Deum iniuriae ultorem, et bonorum adertorem.

Itaque multo gravius de moribus praecipit Hesiodus, quam philosophi ulli⁹²), qui ceu gigantes in fabulis coelum excindere conati, Deum ab administratione rerum submovent, et religione animos hominum liberant. Diogenes⁹³) dicebat Harpalum⁹⁴), qui praedo felix illis temporibus habebatur, contra Deos testimonium dicere, quod in illa fortuna tam diu viveret. Quanto φιλοσοφώτερον⁹⁵) Hesiodus docet prope adesse Deos hominibus, ac videre malefacta nostra! Vos quaeso ametis hoc poema, et familiare vobis faciatis, quod quidem divinum esse, vel hoc argumento sit, quod ferunt Hesiodo pastori calamos a Musis donatos esse, quibus iam afflatus cecinit haec praecepta. Apparet ex Cicerone solitos olim sic pueros ediscere, ut certas preculas nostri pueri docentur. Et Graeci tanti

83) perspicere] sic Editt. 1557., 1564. L., 1569., 1581., 1591.; Editt. 1541., 1544., 1559., 1564. A., 1570., 1585., 1587., 1601., 1615., 1623., 1662., s. a.: prospicere.

84) Ovid. epist. ex Ponto III, 5, 17—20.

85) oblata] sic illae Editt. omnes; Ovid. Ed. Bipont.: adlata.

86) Huic loco in Editt. 1559., 1564. A., 1570., 1587. apposita est nota margin.: Forma virtutis germana in Hesiodo.

87) qualem Apellis color in tabulis, spectandam exhibet.] sic Editt. 1623., 1662.; Editt. 1544., 1559., 1564. A., 1570., 1587., 1615. qualem Apellis color in tabulis spectandam exhibet; Editt. 1541. A., 1585., 1601., s. a.: qualem Apellis color in fabulis spectandam exhibet; Editt. 1557., 1564. L., 1569.: qualis Apellis color in tabulis spectandam exhibet; Editt. 1541. B., 1541. F., 1581., 1591.: qualis Apellis (1541. F. Apelles) color in tabulis spectandam exhibet. — De Apelle pictore celeberrimo conf. Iul. Sillig: Catalogus artificum p. 60—75. et Pauly: Real-Encycl. d. class. Alterth. I. p. 596 sq.

88) optimorum] Ed. 1541. A. errore typogr.: oplimarum.

89) Zeuxem] illae Editt.: Zeusem (Editt. 1581., 1591. Zeusem). — De hoc pictore nobilissimo vide Sillig I. I. p. 459—464.

90) nostra] Ed. 1557. errore typogr.: vostra.

91) Huic loco in Editt. 1559., 1564. A., 1570., 1587. in margine adscripta sunt: Hesiodus princeps inter gnomologos.

92) H. I. Editt. 1559., 1564. A., 1570., 1587. exhibent notam margin.: [Hesiodus] Philosophis gravior.

93) Diogenes Cynicus, de quo conf. Pauly I. I. II. p. 1043—1045.

94) De huius Harpali, cui Alexander Magnus thesaurorum Persicorum custodiam crediderat, fraude nefaria vide Pauly I. I. III. p. 1070 sq.

95) φιλοσοφώτερον] Ed. 1557. errore typogr.: φιλοσοφότερον.

fecere, ut in Helicone adservarint in plumbo descriptum poema.

Hactenus de prima Hesiodici⁹⁶⁾ carminis parte. Posterior magna ex parte *φυσική*⁹⁷⁾ est, de natura terrae ac frugum, de tempestatibus, de siderum motibus, quarum rerum perliberalis et iucunda cognitio est. Nam cum hominum causa, et ad usus nostros, haec rerum natura condita et fabricata sit, flagitium est nolle⁹⁸⁾ totius pulcherrimam aedificii rationem contemplari, praesertim cum ea cognitio plurimum momenti adferat ad valetudinem conservandam, et ad plerasque alias vitae partes regendas. Quis est tam ferreus, quem, si in theatro sedeat, cum ludi fiunt, non aliquando incessat spectandi cupido? et cum nullum spectaculum, nulli ludi, plus voluptatis aut utilitatis adferre spectatori possunt, quam haec naturae varietas, mihi rectius viva cadavera quam homines videntur appellandi, hi, qui neque mentem, neque oculos ad naturae considerationem convertunt.

Postremo ad parandam scientiam bene dicendi, non parum confert Hesiodus; nam lectis verbis utitur, quae tempestive usurpata, et orationi dignitatem adferunt, et scientiae pondus addunt. Quantum putas accedit orationi gravitatis hac auxesi paene tragica, cum reges *δαρροφάγους* appellat? quam grata compositio est *χειροδίζαι*! Sunt hoc genus sexcentae figurae, quas non libet hic enumerare, ne quid amittant gratiae ex integra oratione velut a corpore membra avulsa. Quid de tota orationis structura deque sententiarum figuris dicemus? quae tantopere probantur Fabio⁹⁹⁾, ut huic decernat in mediocri genere dicendi palmam; et princeps Latinorum poetarum Virgilius, et Ovidius lectissimos locos in sua opera transtulerint, iudicarintque non leve ornamentum inde accedere suis poematis. Reddet haud dubie et nostram orationem locupletiolem et uberiolem, nec male collocabit operam, si quis ad Graecum exemplar, ea quae nostri inde excerpterunt, contulerit; nam ita utriusque lin-

guae proprietas certius deprehendetur, et figurae verborum et sententiarum animadversae clarius cernentur. Profuerit etiam, si locum aliquem floridiorem tuo Marte Latinis versibus exposueris, quae exercitatio dici non potest, quantum acuat iudicium, quantum item ad alendam sermonis copiam, et comparandam scientiam explicandi res obscuras faciat. Sed haec inter enarrandum obiter monebimus.

Quaerat aliquis, quid haec tota ratio discendi ad pietatem conducat?¹⁰⁰⁾ Est in promptu, quid respondeam, ad immutandam mentem, inbuedamque¹⁾ religione nihil conducit; nam id efficit coelestis spiritus per sacrum sermonem; sed ad cognoscendum²⁾ sermonem sacrarum litterarum Graecis litteris opus est; deinde ut de sermone rectius iudicemus, et ut dogmata religionis enarrare et explicare, quoties poscit hoc publicus usus, possimus, varie subigendum est ingenium, et omnibus disciplinis excolendum. Nam ut neglectis filix innascitur agris, ita in ingeniis, nisi repurgentur elegantiore litteratura, velut inutiles herbae natae vim mentis omnem strangulant et enecant, ne aut pervidere res obscuras, aut publicare, et in apertam³⁾ lucem proferre queant. Magna quaedam virtus est eloquentia, et, ut ille in tragoedia dixit, rerum domina^{3a)}, quo de obscuris rebus ordine ac dilucide dicamus. Ea nemini sine magno usu earum artium, quae humanitatis appellatione continentur, variaque exercitatione contingit. Haec mea ratio est, cur has artes profuturas etiam studiis religionis existimem, qua de re non dicam hic longius, ne videar *δὲς χρόμβην*⁴⁾, quod dicunt, adferre, cum alias hanc causam egerim. Vos autem, quantum possum, hortor, ut, quemadmodum initio dixi, constituatis ipsi vobiscum, quem fructum ex studiis petere vos conveniat, et ut eam ratio-

96) Hesiodici] sic omnes illae Editt., praeter Editt. 1564. L., 1569., 1581., quae habent: Hesiodi.

97) *φυσική*] sic omnes Editt., praeter Ed. 1564. L., ubi legitur *φυσικά*, et Ed. 1557., quae exhibet: physica.

98) nolle] sic Editt. 1541. B., 1541. F., 1557., 1564. L., 1581., 1591., 1601., 1623., 1662.; Editt. 1541. A., 1544., 1559., 1564. A., 1569., 1570., 1585., 1587., 1615., s. a.: velle.

99) Fab. Quintil. Instit. orat. X, 1, 52.

100) Huic loco in Editt. 1559., 1564. A., 1570., 1587. in margin. adscripta sunt: Quid conducat haec ad pietatem.

1) inbuedamque] sic Editt. 1557., 1564. L., 1569., 1581., 1585., 1591., 1601., 1615., 1623., 1662., s. a.; Editt. 1541., 1544., 1559., 1564. A., 1570., 1587. imbuendaque.

2) cognoscendum] sic omnes illae Editt. excepta Ed. 1564. L., quae habet: agnoscendum.

3) apertam] Editt. 1541. B., 1541. F. errore typogr.: apertum.

3a) Hoc est dictum Euripidis in Hecuba 816. Ed. Barnes, et Ed. stereot. Lips. (775. Ed. Bothe.): *Πειθώ δὲ τὴν τύραννον ἀνθρώποις μόνην.*

4) De proverbio: *Δὲς χρόμβη θάνατος*, Crambe bis posita mors, conf. Erasmi Adag. chil. l. cent. V. prov. 38.

nem studiorum ingrediamini, unde plurimum utilitatis ad vos privatim et ad rempublicam redit.

Est aliquid, quo tendis, (inquit Persius⁵) et in quod dirigis arcum,

An passim corvos sequeris⁶) testaque lutoque,

Securus quo pes ferat atque ex tempore vivis.

Ita mihi multi, postquam bonam vitae partem in studiis consumpserunt⁷), nondum expendisse videntur, quid agant, aut qua in re collocent laborem, quam messem a studiis expectent, ea vero non simplex insania est, fitque, ut, dum diu didicere, nihilo certius de religione deque aliis rebus iudicent, quam vulgus, et si quando

5) Persii satira III, 60—62.

6) corvos sequeris] sic illae Editt.; Persii sat. Ed. Koenig.: sequeris corvos.

7) consumpserunt] sic omnes illae Editt., exceptis Editt. 1541. B., 1557., 1564. L., 1591., quae habent: consumserint. — Huic loco in Editt. 1559., 1564. A., 1570., 1587. adscripta est nota margin.: Finis studiorum certus proponendus.

respublica vocem vel consilium eorum flagitat, tum vero magis muti sunt quam pisces. Verum ut viator primum constituet, quo habeat iter, ita nobis⁸) in studiis ante omnia erat de fructu studiorum deliberandum, postea ineunda ratio compendiarum peragenda fabulae. Ita cognoscendi legendique sunt⁹) scriptores omnes, ut de religione deque natura teneamus certum quiddam, quod promamus, quoties usus vitae poscit, et paranda est copia sermonis, qua possis, cum aliqua res controvertitur, explicare animi sensa. Hunc putate scopum studiorum vestrorum propositum esse, ad quem omnes cogitationes animorum vestrorum dirigatis. Dixi¹⁰).

8) nobis] sic illae Editt. omnes, praeter Editt. 1541. B., 1541. F., 1557., 1564. L., 1591., in quibus legitur: vobis.

9) sunt] sic Editt. 1541. B., 1541. F., 1557., 1564. L., 1569., 1581., 1591., 1601., 1623., 1662.; in Editt. 1541. A., 1544., 1559., 1564. A., 1570., 1585., 1587., 1615., s. a. deest.

10) Dixi] sic omnes illae Editt., exceptis Editt. 1623., 1662., in quibus deest.

2. PROLEGOMENA.

Haec prolegomena, in quibus Melancthon poetae occasionem scribendi et argumenta librorum huius poematis proponit, inter eas commentarii editiones, quae mihi ad manus sunt, in his septem tantummodo inveniuntur: in Editt. 1532. (in qua enarrationi praefixa sunt), 1541. B., 1541. F., 1557., 1564. L., 1569., 1581., 1591. (in quibus praefationi adiuncta sunt).

Occasio poetae scribendi et argumenta librorum¹).

Cum in enarrandis autoribus consilium scriptoris, et argumentum operis imprimis observari debeat, videamus nos quoque, quo consilio hoc poema ab Hesiodo conscriptum sit. Apparet vero Hesiodum suis populis, apud quos vixit, hoc poema composuisse, ut videlicet illis, recte vivendo, rationem aliquam, et tanquam leges civilioris et honestioris vitae praescriberet. In primo enim libro hortatur ad iustitiam colendam, traditque praecepta ad vitam praeclare instituendam, utilia et necessaria. In secundo autem libro²) agriculturae rationem describit, et monet esse laborandum. Nam otium saepe multorum

malorum causa existere solet, et vix fieri potest, ut otiosi ab iniuriis absterneant. Itaque non tantum iustitiae, sed etiam laborandi praecepta tradenda existimavit Hesiodus. Est vero ibi complexus pulcherrimam temporis descriptionem, et totius fere anni dimensionem. Multa physica et astronomica, de tempestatibus, de ortu³) et casu siderum⁴), aliisque rebus dignissimis cognitione adiunxit, quae quidem omnia imitatus est Virgilius in Georgicis⁵). Atque ob hanc causam non vulgare operae pretium eos esse facturos arbitror, qui, quae hoc loco apud Hesiodum traduntur, diligenter cum Virgilio locis contulerint⁶).

3) ortu] Ed. 1557. errore typogr.: outu.

4) siderum] Ed. 1541. B. syderium.

5) Conf. Virgilius collatione scriptorum Graecorum illustratus opera et industria Fulvii Ursini. Antverpiae 1568. 8.

6) Atque ob hanc causam — contulerint.] haec desunt in Ed. 1532.

1) Sic haec prolegomena in illis 7 Editt. inscripta sunt.

2) De hac poematis partitione in Editt. recentioribus inusitata supra p. 165 sqq. diximus.

Traduntur autem haec, non eam tantum ob causam, ut arandi atque serendi idonea tempora noscamus et observemus, verum etiam, quia propter multa civilia officia certam anni et temporum descriptionem tenere oportet.

Porro Hesiodus videtur occasionem scribendi huius operis accepisse a fratris sui Persae iniuriis, a quo in divisione haereditatis suae fuerat defraudatus. Itaque sub istius persona omnes ad aequitatem et iustitiam hortatur. Sic enim inquit⁷⁾:

⁷⁾ Πέρση, σὺ δὲ ταῦτα μετὰ φρεσὶ βάλλεο σῆσιν⁸⁾, καὶ νῦ δίκης ἐπάκουε, βίης δ' ἐπιλήθεο πάμπαν. τὸν δέ⁹⁾ γὰρ ἀνθρώποισι νόμον etc.

Et alibi¹⁰⁾:

¹⁰⁾ βασιλεῖς, ἡμεῖς δὲ καταφράζεσθε καὶ αὐτοὶ τῆνδε δίκην· ἐγγὺς γὰρ ἐν ἀνθρώποισιν ἔοντες¹¹⁾ ἀθάνατοι λεύσουσιν¹²⁾ etc. 13).

7) Hesiod. Opp. et D. 274—276. (Editt. antiquior. et Gaisford. 272—274., Ed. Brunck. 250—252.).

8) σῆσιν] sic illae 7 Editt. et Gaisford.; Hesiod. Editt. Brunck., Goettling., Dübner. σῆσι.

9) τὸν δέ] sic illae 7 Editt.; Hesiod. Editt. Brunck., Gaisford., Goettling., Dübner. τόνδε.

10) Hesiod. Opp. et D. 248—250. (Editt. antiquior. et Gaisford. 246—248., Ed. Brunck. 231—233.).

11) ἔοντες] sic illae 7 Editt.; Editt. Brunck., Gaisford., Goettling., Dübner. ἔοντες.

12) λεύσουσιν] sic vel λεύσουσιν illae 7 Editt., Editt. Brunck., Gaisford. et al.; Editt. Goettl., Dübner. φράζονται.

13) Sic enim inquit — λεύσουσιν etc.] haec in Ed. 1532. desunt.

Caeterum fuit poeta Hesiodus sacerdos templi Musarum in Helicone monte Boeotiae et in Ascrae pago, sita¹⁴⁾ ad radicem eius montis, vixit. Scribit autem Pausanias¹⁵⁾, suis temporibus Ascrae nihil nisi unam quandam turrim extitisse, seque Hesiodi opera insculpta in plumbo in Helicone vidisse. Item fuit posterior Homero centum annis Hesiodus, ut scripsit Suidas¹⁶⁾, nec Cicero¹⁷⁾ improbatum fuisse posteriorem. Totum opus *παραναιτικόν* est et morale, praesertim in primo libro. Et soliti erant Graeci hunc poetam ediscere, quemadmodum pueri nostri. certas preces ediscunt. Quare aequum, ut studiosa iuventus, cum propter linguae cognitionem, tum civilia praecepta, ad vitam praeclare instituendam, cum primis utilia et necessaria, hunc poetam maxime amet, diligentissime legat ediscatque.

14) sita] sic Editt. 1564. F., 1569., 1581.; Editt. 1532., 1541. B., 1541. F. sitam; Ed. 1557. sito.

15) Pausan. IX, 31.

16) Suidas s. v. *Πείσοδος*: — ἦν δὲ Ὀμήρου κατὰ τινὰς προεσβύτερος, κατὰ δὲ ἄλλους σύγχρονος. Πορφύριος καὶ ἄλλοι πλείστοι νεώτερον ἐκατὸν ἐνιαυτοῖς ὀρθροῦσιν ὡς λβ' ἔτους ἐνιαυτοῦ συμπροτερεῖν τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος.

17) Cic. Cato 15, 51.: Homerus qui multis ante Hesiodum seculis fuit. — Conf. Bernhady: Grundriß der Griech. Litt. P. II, p. 156—158.; Pauly: Real-Encycl. d. class. Alterth. III, p. 1268 sq.

3. IN HESIODI OPERA ET DIES ENARRATIONES PHILIPPI MELANTHONIS 1).

Ex iis, quae supra p. 165 sq. diximus, intelligitur, huius enarrationis duodecim editiones in nostris manibus esse, videlicet haec: Editt. 1532., 1541. B., 1541. F., 1557., 1562., 1564. L., 1569., 1581., 1591., 1601., 1623., 1662. — Editionem 1564. L. in hac enarratione solo annorum numero, sine littera apposita, significabimus, quoniam causa huius litterae in praefatione appositae, qua ab altera eiusdem anni distinguatur, in hac parte deest.

In Hesiodi Operum librum I.

Vers 1²⁾. *Μοῦσαι Πιερίηθεν* etc.] Continet invocationem, quae cum laude Iovis coniun-

cta est. Precatur enim Musas, ut Iovem celebrent, ne statim in initio parum religiose Iovem

1) Sic in Ed. 1562. hic commentarius inscriptus est; in Ed. 1532. In Hesiodi Libros de Opere et Die, Enarrationes Phil. Melanch.; in Editt. 1601., 1623., 1662. Philippi Melanchthonis enarrationes luculentae in *Ἔργα καὶ ἡμέρας* Hesiodi; in Ed. 1541. B. Philippi Melanchthonis in Hesiodum enarratio; in Editt. 1581., 1591. Enarratio in Hesiodum, Philippi Melanchthonis; Editt. 1541. F., 1557., 1564., 1569. inscriptione h. l. carent.

2) Versuum numeros, quibus editiones 1532—1601. carent, [in Editt. 1623., 1662. numeri versuum et in textu et in hoc commentario sunt adscripti;] secundum

Editt. Goettling. (Gothae et Erford. 1831. 8.) et Dübner. (Parisiis 1840. 8 mai.) adscriptimus, quibus inde a v. 120., aequae ac hi editores fecerunt, antiquiorum Editt. et Ed. Gaisford. numeros diversos uncis inclusos adiecinus. Nam inde a v. 120., ubi in Editt. Goettl. et Dübner. inter vv. *ἦσυχαι ἐργ' etc.* et *αὐτὰς ἐπειδὴ etc.* versus *ἀφνειοὶ μήλοισι, γέλοι μακάρεσσι θεοῖσι.* insertus est, usque ad v. 168. in antiquioribus Editt. et Ed. Gaisford. versuum numerus uno minor, et inde a v. 169., ubi in illis duabus inter vv. *Ζεὺς Κρονίδης etc.* et *καὶ τοῖ etc.* iterum versus *τῆλοσ' ἀπ' ἀθανάτων τοῖσιν Κρόνος ἐμβασιλεύει.* additus est, in Editt. antiquioribus et Ed. Gaisford. versuum numerus

compellare videretur. Postea tanquam placatum iam laudibus Musarum et ipsum invocatur, precaturque, ut respiciat res humanas, et det mentem meliorem fratri. Et familiare est poetis invocationi encomium adicere, quemadmodum Virgilius³⁾;

Tuque adeo quem mox quae sit habitura Deorum.

Musae a Graeco verbo⁴⁾ *Μῶσαι* dictae sunt, quod proprie inquirere est, dichten⁵⁾. Deinde per prosopopoeiam Deam quandam significat. *Θεν*] Nota est adverbiorum⁶⁾ de loco.

v. 2. *Δί*⁷⁾] Expletiva est, *ὑμνέουσai*] Id est, celebrantes, est activae significationis, quamquam aliqui neutraliter exponant: quae estis celebres aut inclytae. Graeci vero active exponunt. Utitur Hesiodus et alibi in *Theogonia*⁸⁾, et Homerus in *Hymnis*⁹⁾.

v. 3. *Ὅντε διὰ βροτοῖ* etc.] Repetitio est, constans distributione rhetorica. Enumerat enim pias quasdam sententias de Deo, quae praeterquam quod natura insitae sunt sanis hominibus, tamen poetae retinuerunt honestos veterum sermones, quos dubio procul a filiis Noë et aliis patribus acceperunt, licet religionem et mores non item servaverint. Et constat Hesiodum ex vetustissimis fuisse, quo tempore nondum a philosophis hae patrum sententiae fuerant depravatae. Iam quid de Deo potuit sanctius dici, quam quod hoc loco dictum est ab Hesiodo, etiamsi vim religionis non noverat? Sic enim et nos in *Cantico*¹⁰⁾: Deposuit potentes de sede, et

usque ad huius poematis finem duobus minor est quam in illis recentt. Editt. Multo magis versuum numerus Brunckianae editionis (*Ἡθική Ποίησις* sive Gnomici Poetae Graeci. Ad optimorum exemplarium fidem emendavit R. Fr. Ph. Brunck. Argentorati 1784. 8. min. p. 150—177. *Ἡσίοδου ἔργα καὶ ἡμέραι*) ab illis recentt. differt; in hac enim 55 versus omissi sunt. Quamobrem hoc poema in Editt. Goettl. et Dübn. 828 versus, in Editt. antiquioribus et Gaisford. 826, in Ed. Brunckiana vero 773 continet.

3) Virg. Georg. I, 24.

4) verbo] in Editt. 1623., 1662. deest.

5) *Μῶσαι*, Dorice *Μῶσαι* a verbo *μάω*, inquirere, excogitare, derivatur etiam a Passovio.

6) adverbiorum] Ed. 1557. errore typogr.: adverbium.

7) *Δί*⁷⁾] sic in textu Hesiodi legitur; Editt. 1532., 1541., 1562—1591. in hoc commentario integram formam *Δί* exhibent.

8) *Theogonia*] Editt. 1532., 1541. *Theogonia*. — Verbum *ὑμνέουσai* invenitur in hoc poemate v. 11. 33.

9) Illud verbum, quod in Hom. II. et Od. non reperitur, in hisce Hymnorum locis legitur: II. 19. 158. 178. 190. 207. III. 1. VIII. 1. XIII. 2. XVIII. 27. XXVI. 19. XXX. 1.

10) in *Cantico* Mariae, Luc. I, 52.

exaltavit humiles. Et Aesopus cum rogaretur, quid ageret Deus: Sublimes, inquit, detrudit, et humiles elevat. Atque hoc Deo proprium est; neque enim potest pati superbos *φανιάζεσθαι* et omnia pro libidine agere.

v. 4. *ἔζητι*] adverbium ab *ἔζων* volens.

v. 3. 4. *φατοῖ τε· ῥητοῖ τ'*¹¹⁾] *φατὸς καὶ ῥητὸς* differunt perinde ut Latinis loquor et dico. Est enim *φατὸς*: de quo magna fama est.

v. 5. *ῥέα*¹²⁾] *ῥα* est scandendum pro *ῥεῖα*. Nam brevis absorbet longam. Sic dixit Virgilius *alvaria* pro *alvearia*¹³⁾.

v. 6. *ἀρίζηλον* eum vocant, qui dignus est aemulatione atque¹⁴⁾ imitatione.

v. 7. *κάρφει*] Elegans metaphora est in hoc verbo, quod *ξηραίνει*, id est, desiccatur significat, et *κάρφος*, siccum, arefactum et fissum lignum, ein span. Hac voce poeta subitam ruinam elatae mentis indicat.

v. 8. 9. *Ζεὺς ὑψιβρεμέτης... κλύθι*] *Ἀποστροφή*¹⁵⁾ est ad Iovem, qua precatur, ut se invet in *Perse*¹⁶⁾ docendo. Sunt enim duae praecationes in hoc exordio, quarum prior ad *Musas*, posterior ad Iovem instituta est. *Θέμιστας*¹⁷⁾] praecepta sunt^{17a)} de moribus.

v. 10. *Ἐγὼ δέ γε Πέρση*¹⁸⁾] Propositio est: Ego Persae consulam optima. *Τύνη*¹⁹⁾] Iam *τύνη* potentialis particula ad *μυθησαίμην* referenda est, quasi dicat: Tum vera dixerō fratri meo, ubi tu leges gubernaveris Iupiter, et adfueris mihi praescribenti praecepta de moribus. *Ἐπίτυμα*] pro *ἔτυμα* posuit, certa; significat enim *ἔτυμον* certum quiddam, inde *ἔτυμολογία*, quae docet, quid quaevis vox certo significet.

v. 11. *Ὅζ' ἄρα μόνον ἔην*] Narratio. Orditur a generali sententia ad specialem per dis-

11) Haec Hesiodi verba huic annotationi ipse praefixi.

12) Hanc Hes. vocem huic scholio ipse praefixi.

13) Virg. Georg. IV, 34.

14) atque] sic omnes illae Editt. excepta Ed. 1541. B., ubi legitur: et.

15) *Ἀποστροφή*] sic Editt. 1532., 1541. B.; ceterae Editt.: *Apostrophe*.

16) *Perse*] Ed. 1532. errore typogr.: *Persae*.

17) *Θέμιστας*] sic in textu legitur: Editt. 1532., 1541., 1562. in hoc comm. *Θέμιστες*.

17a) sunt] in Editt. 1601—1662. omiss.

18) *Ἐγὼ δέ γε Πέρση*] sic illae Editt. omnes in textu, in hoc autem commentario Editt. 1532—1591. pro *δέ γε* habent *δέ καί*; Editt. Gaisf., Goettl., Dübn. *Ἐγὼ δέ γε, Πέρση* (Vocat.).

19) Hanc Hes. vocem ipse adscripsi.

tributionem, et commemorat duplicem esse rationem rei familiaris augendae, alteram honestam, cum labore, industria et diligentia rem facimus; alteram turpem, cum per iniuriam et scelus cumulantur opes. Et quia in omni oratione ex aliqua occasione, ex facto aliquo, narrationes trahuntur, Hesiodo etiam occasionem praeferre fratris iniuriae. Itaque a litibus orditur. Sed ut gratiorem faciat orationem, non dicit simpliciter, alios per iniuriam ac lites quaerere pecuniam, alios industria ac labore, sed nomen litis transtulit etiam per metaphoram ad²⁰⁾ honestam artem, et duplicem contentionem esse dicit, alteram vituperandam, alteram dignam laude, ubi aliquis contendat cum aliis industria. Haec paronomasia multo venustiore orationem facit. Saepe enim ad vicinas virtutes nomina vitiorum transferimus, aut econtra, ut cum pro sordido frugalem dicimus, pro prodigo liberalem etc. Submonet autem hoc poeta nos in omni genere laboris, non tantum aliorum exemplis accendi, sed etiam invari. Ideoque hanc contentionem tantopere probat, quia, si solus aliquid agas, erit infelix labor, frequentia autem iuvat. Sicut, si quis solus pingat, nunquam efficere tantum poterit, quantum efficeret, si aliorum exemplis adiuvaretur. Inde nata sunt ista: Unus vir nullus vir²¹⁾. Et illud apud Homerum Iliados z.²²⁾ *Σύν τε δὴ ἔρχομένῳ* etc. Et Cicero²³⁾ scribit discendo *συζήτησιν* vel primas partes tenere, hoc est, habere aliquem, quicum conferas, de quibus rebus velis, et versari in quadam frequentia discentium, ubi a multis de variis rebus admoneri possis. Sicut Ovidius ait de Ponto:

Scilicet ingenii aliqua est concordia iunctis,

Et servat studii foedera quisque sui²⁴⁾.

Utque meis numeris tua dat facundia nervos,

Sic redit a nobis in tua verba nitore²⁵⁾.

v. 15. *Οὔτις τὴν γε φιλεῖ βροτὸς* etc.] Sentit fato quodam concitari homines ad hoc

genus contentionum. Nemo enim est, qui amat iniustitiam, licet et ratio reclamet, tamen sequimur. Viderunt nimirum prudentes viri, quid esset in natura hominis. Quare et Plato recte iudicavit, cum ait rationem aurigam esse, equos esse affectus, qui et curram et aurigam rapiunt.

v. 17. *Νύξ ἐρεβενή*.] Per noctem incomprehensibilem quandam aeternitatem rerum intelligit.

v. 20. *ἀπάλαμνον*²⁶⁾] inertem significat, quasi dicas: sine manu, aut qui manus nulli operi admovet. *παλάμη* enim inanimi et opus ipsum apud Graecos significat.

v. 27. *ὦ Πέρση, σὺ δὲ ταῦτα τεῖ* etc.] Subiecit exhortationem: Ergo tu amplectere contentionem honestiorem, non illam turpem. Est vero magna simplicitas, magna suavitas huius loci, et sic finis est honestae contentionis, nunc turpem describit. Et quia malum contentionis genus est, et turpe alteri invidere, omnibus modis fugiendum esse monet, addita dehortatione²⁷⁾, ut ne²⁸⁾ in mentem quidem veniat fratri velle in foro rixari, et malis artibus ditescere. Ratio est, quod infeliciter versatur circa conciones forenses, cui singulis temporibus sui proventus non adfuerint; nam hoc *ώραῖος* significat.

v. 33. *Τοῦ γε χορησσόμενος νείκεα*] Concessio ironica est: Quando ditatus es et abundas iam re familiari, nec animus a malo revocari potest, age, per me licebit, litiges quam diu voles. Et quamquam melius est litigare quam rapere, tamen mecum litigare non poteris, cum de meo nihil amplius rapere possis²⁹⁾, et res iam sit transacta.

v. 36. *αἶψ' ἐκ Διὸς εἰσιν ἄρισται*.] Ita enim scripserunt sapientes viri, esse animis nostris innatam rationem aequi et boni.

v. 39. *Δωροφάγους*³⁰⁾] Donivoros, elegans epitheton est. Vocat autem reges praefere-

20) ad] Ed. 1511. B. errore typogr.: ac.

21) De hoc proverbio conf. Erasmi Adag. chil. l. cent. V. prov. 40.

22) Iliados z.] sic recte omnes Editt. illae, praeter Editt. 1541. F., 1557., quae habent: H. z. Legitur enim hic versus Hom. II. X. 221.

23) Cic. ad Famil. XVI. 21.

24) Ovid. Epist. ex Ponto II, 5. 59. 60.

25) Ibid. II, 5, 69. 70.

26) *ἀπάλαμνον*] sic illae Editt. omnes; Editt. Brunck., Gaisf., Goettl., Dübu. *ἀπάλαμον*.

27) dehortatione] sic Editt. 1532., 1541. B., 1562., 1564., 1569., 1581., 1591.; Editt. 1541. F., 1557., 1601., 1623., 1662. hortatione.

28) ut ne] sic Editt. 1532., 1562—1591.; Editt. 1541., 1557., 1601—1662. ne.

29) possis] Ed. 1541. B. errore typogr.: possit.

30) *Δωροφάγους*] Ed. 1532. male: *Δωροφάγους*.

ctos singularum urbium, quemadmodum et Homerus. Quod autem munera facile quaevis expugnent, etiam Ovidius sensisse videtur, dum ait³¹⁾:

Munera, crede mihi, placant³²⁾ hominesque Deosque,
Placatur donis Iuppiter ipse datis.

v. 40. *Νήπιοι οὐδὲ ἴσασιν ὕσσω πλέον ἤμισυ παντός*] Epiphonema est superioris sententiae. Nam cum reprehendisset fratris avaritiam et rapacitatem, adiicit exclamationem: O stultos mortales, qui nesciunt satius esse modicas facultates iure partas habere, quam magnas opes scelere et iniuriis quaesitas! Et generaliter mediocritatem nobis commendavit hoc epiphonemate. Solet autem Hesiodus apologis, aenigmatis, allegoriis, et huiusmodi aliis figuris prae reliquis poetis libenter uti, quia figurate dicta acrius feriunt aures atque animum. Ideo et hic figurate mediocritatem laudat, cum ait: Dimidium plus esse toto, cum nihil aliud, autore Platone³⁴⁾ in Gorgia, et in libris de republica dicere velit, quam mediocritatem conservandam esse. Ut si quis dicat: Satius esse dimidio cibi uti, quam immodico cibo onerare stomachum. Sic satius est dimidium facultatum habere, quam ingentes opes, quae sine periculo retineri non possunt. Sic in moribus satius est esse cunctatiorem et timidiorem, quam esse supra modum audacem. Ad hunc modum de mediocritate praecipit et Horatius³⁵⁾:

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.

Sic Hesiodus hoc loco totum vocat id, quod est supervacaneum et superfluum, dimidium vocat mediocritatem. Et hanc quidem sententiam confirmat etiam sequens versus, qui plane oeconomicus est. Monet enim modicis facultatibus scienter et cum ratione quadam utendum esse, ita futurum esse, ut in angusta re familiari com-

modius vivas, quam alii in magnis opibus, quorum plerique sunt obaerati, aut sordidi, denique qui suis fortunis ipsi minime omnium fruuntur. Itaque et Virgilius ait³⁶⁾:

Laudato ingentia rura,
Exiguam colito.

Et de quodam tenui sene, qui tamen diligenter colebat suum hortulum³⁷⁾, ait³⁸⁾:

Regum aequabat opes animis.

Sed hoc Hesiodi praeceptum late patet: parvas et humiles res praestare magnis. Sic praestat vita tranquilla privatorum, regum vitae, sicut ille³⁹⁾ dicit:

Gaudentem parvisque sodalibus, et lare certo.

Saepe contemptae res plus utilitatis adferunt, quam ea, quae plurimi fiunt, ut Grammatica.

v. 41. *ἐν μαλάχῃ*] Numerant malvam inter saluberrimas herbas, et inter eas, quae principatum in medicina veteri habuerunt; facit enim alvum bonam, et utiliter humectat. Plinius⁴⁰⁾ ait, adversus omnes morbos praesidium esse; si quis quotidie dimidium cyathum ex ea sorbeat. A molliendo nomen habet, pappel. Asphodelo in cibis usi sunt et veteres cum ficis; sed nunc tantum eius in medicina usus est, ad scabiem cum primis utilis. Latini albucum et hastulam vocant⁴¹⁾, goldtwurtzel. Gellius sese hic praeter rem torquet.

v. 42. *Κρύψαντες γὰρ ἔχουσι θεοὶ βίον ἀνθρώποισι*] Priusquam tradat praecepta, longam narrationem hic inseruit, in qua causam exponit, cur difficilius sit victum parare hoc tempore quam antea. Et longam quandam fabulam fingit: Iovem iratum misisse in terras Pandoram, quae tum⁴²⁾ id mali, tum omnes alias aerumnas secum attulerit. Est autem Pandora voluptas. Luxuria enim nunc⁴³⁾ multis rebus opus habet, augetque quotidie sumptus. Neque id modo ad-

31) Ovid. Art. amat. III, 653. 654.

32) placant] sic illae Editt. omnes; Ovid. Ed. Bipont.: capiunt.

33) οὐδὲ] sic Editt. 1532., 1541., 1562. in hoc commentar. et Editt. Brunck., Gaisf., Goettl., Düb. in textu, in quo illae Editt. antiquiores omnes habent: οὐδ', Editt. 1557., 1564—1662. hoc etiam in comment. exhibent.

34) Plato de republ. V. (Opp. Ed. Steph. T. II, p. 466, c. — Ed. Bipont. Vol. VII. p. 38.) et de legg. III. (Opp. Ed. Steph. II. p. 690, c. — Ed. Bip. VIII. p. 134.) hoc Hesiodi dictum laudat.

35) Horat. Serm. I, 1, 106. 107.

36) Virg. Georg. II, 412. 413.

37) hortulum] sic Editt. 1532., 1541. B., 1562.; Editt. 1541. F., 1557., 1564—1662. hortum.

38) Virg. Georg. IV, 132.

39) Horat. Epist. I, 7, 58.

40) Plin. Nat. Hist. I. XX. c. 84. Ed. Franz. (c. 21. antiquorum Editt.).

41) Plin. I. I. XXI. c. 68. Ed. Franz. (c. 17. antiq. Editt.).

42) tum] sic omnes illae Editt. excepta Ed. 1557., quae habet: cum.

43) nunc] sic Ed. 1532.; in ceteris Editt. deest.

fert incommodi, sed etiam omnis generis morbos gignit. Sicut Horatius ait⁴⁴⁾:

Vides, ut pallidus omnis

Coena desurgat dubia; cum⁴⁵⁾ corpus onustum⁴⁶⁾

Hesternis vitis animum quoque praegravat una,

Atque affigit humo divinae particulam aerae.

M. Cicero in quinto libro Tusculanarum quaestionum⁴⁷⁾ docet, Promethea magnum quendam virum fuisse, in sapientiae studio versatum, item abditas et arcanas res in natura hominibus ostendisse. Hinc intelligi fabula potest: Iovem iratum ignem abdidisse. Veritas enim latet, seu, ut scribit Cicero⁴⁸⁾ Democritum dixisse, penitus abstrusa est in natura. Sed cum ostendisset Prometheus hominibus recta et honesta, tamen⁴⁹⁾ misit Iupiter Pandoram, hoc est, voluptatem, quae non sinit nos recta, etiam quae iam cognovimus, sequi. Ut apud Ovidium in Medea⁵⁰⁾:

Video meliora, proboque;

Deteriora sequor.

Nomen Prometheus significat deliberantem ante factum; Epimetheus deliberantem post factum. Itaque Prometheus vetat recipere voluptatem, hoc est, vel sapiens aliquis monitor, vel ipsa ratio. Epimetheus vero, hoc est, stultus, seu sensus non auscultans rationi, non obtemperat monitis; itaque noxiam voluptatem incautus recipit; sed sero recepisse poenitet. Est enim eventus stultorum magister. Et quemadmodum ictus piscator sapit, sic nos sero videmus, quantum mali nobis attulerint voluptates. Sicut et Horatius monet⁵¹⁾:

Sperne voluptates; nocet empta dolore voluptas.

Est autem et forma narrationis observanda, quae quidem et fusior est, et valde molles versiculos habet, ordine exponens, primum, Promethea ignem furatum esse; deinde Pandoram factam, et in eo opificio longius commoratur; tertio misam esse Pandoram in has sedes; quarto rece-

44) Horat. Serm. II. 2. 76 — 79.

45) dubia, cum] sic illae Editt. omnes; Horat. Editt. Bentl., Doering. et Braunhard.; dubia? quin.

46) Editt. 1532 — 1591, tantum hos duos versus habent addito; etc.; Editt. 1601 — 1662, autem duos etiam sequentes exhibent.

47) Cic. Tusc. Quaest. V. 3. 8.

48) Cic. Acad. I, 12. 44. II. 10, 34.

49) tamen] sic Editt. 1532., 1541., 1562.; Editt. 1557., 1564 — 1662, tum.

50) Ovid. Metam. VII, 20, 21.

51) Horat. Epist. I, 2, 55.

ptam ab Epimetheo. Quinto numerat mala, quae secum attulit. Porro, ut hoc quoque obiter admoneam, non est semper in fabulis ratio quaerenda; sed satis sit aliquosque deprehendisse, quid significare poeta voluerit. Nam sicut in pictura rationes non semper sunt quaerendae, cur arborem sic pinxerit, cum aliquis montem pingere potuerit: ita nec in expositionibus fabularum ad amussim omnia sunt rimanda. Quod autem spes remansit in pixide, significat neminem tam desperatis rebus esse, quin aliquando speret. Unde etiam proverbium: Aegrotō, dum vivit, spes est⁵²⁾. Nam quantumvis sint durae res, tamen spe levatur animus. Unde homines nati durum genus. Nam nulla est bestia, quae tantum perpetiatur, quantum homo. Euripides venustissime dixit, *οἰστέον καὶ ἐλπιστέον*⁵³⁾, id est, ferendum et sperandum.

v. 43. *Πηιδίως γὰρ ζεν.*] Ad mores communes pertinet hoc, et respicit illuc⁵⁴⁾, quod vulgo⁵⁵⁾ dici solet: Quondam facile victus parabatur, olim erant modesti. Nam credo poetam voluisse significare cupiditatibus et vitis difficiliorem vivendi rationem factam esse.

v. 48. *ἀγυλομήτης.*] Qui vaser et astutus est, quod astuti obliqua consilia inveniant, et non meditentur vulgari ratione. *ἀγυλον* enim, quod curvum et obliquum est, significat.

v. 58. *ἔδον κακὸν ἀμφογαπῶντες.*] Ita fere nobiscum agitur, atque ea est conditio rerum humanarum. Omnes errore tenemur atque illo delectamur. Ita sumus stulti, ut illae ipsae cupiditates, quae omnis generis mala secum trahunt, nos delectent.

v. 60. *Ἥφαιστον δ' ἐκέλευσε.*] Distributio est, ut oratio fiat copiosior; enumerat enim, quomodo Pandora sit condita, et quomodo singuli Dii in hanc mulierem aliquid contulerint; et significat poeta non unum esse genus voluptatis, quemadmodum ille⁵⁶⁾ ait:

Nemo repente fuit turpissimus. Accipiet te Paulatim.

52) De hoc proverbio conf. Erasmi Adag. chil. II. cent. IV. prov. 12.

53) Haec verba sic coniuncta in Euripidis tragoed. non inveni; *οἰστέον* legitur Orest. 767., Alcest. 742., Helen. 275., Ion 1260.

54) illuc] sic Editt. 1532., 1541., 1562., 1564., 1581.; Editt. 1591 — 1662, illud; Ed. 1557. ad hoc.

55) vulgo] Ed. 1557. errore typogr. vulgi.

56) Iuvenal. Sat. 2, 83, 84.

v. 66. πόθον] desiderium vehemens, id est, ut ametur vehementer. γυιοκόρους.] Ad satietatem usque arrodentes membra, deducunt a γυῖον et κόρος. Poterit autem hic locus copiae exemplo esse, cum sit simplex quaedam ubertas in hoc carmine, et oratio per gradus quosdam ascendat.

v. 67. Ἐν δὲ θέμεν ζύνεόν τε ρόον.] Impudentiam intelligit. Sic enim videtur in hominibus coopertis, et obrutis voluptatibus, quos nihil pudet. Nulla sunt flagitia tanta, quae non impune ipsis licere arbitrantur. Neminem metuent, neque Deos, neque homines, non fas, non pietatem ullam curant. Leges vero, ad quas omnes ex aequo vivere par est, non pluris faciunt quam muscam elephantus Indicus. In summa, caninam impudentiam retinent, nec ullam honestatem spectant. Hanc impudentiam apud Homerum in primo Iliados⁵⁷⁾ exprobrat Agamemmoni Achilles, dum ait:

Οἰνοβαρές κινὸς ἕμιματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο.

v. 68. Ἐρμεῖην⁵⁸⁾ ἠνώγε] Mercurium finxerunt nuntium Deorum, quod eius motus sit maxime admirabilis, et quod eius varia ratio sit in genituris^{58a)}.

v. 73. καὶ πότνια Παιθῶ] Eloquentiae Dea est, quam Graeci peculiari templo et ceremoniis colebant. Horatius⁵⁹⁾:

Et⁶⁰⁾ bene nummatum decorat Suadela Venusque.

v. 82. Ἀῶρον⁶¹⁾ ἐδώρησαν, πῆμ' ἀνδράσιν ἀλφρησιῶν.] Ἀλφρησιῶς indagatores exponunt; sed id accipiendum est in malam partem pro curiosis, quia sic sunt hominum ingenia, ut praesentia fastidiant, cupiant et adfectent alia. Sicut et pisces ἀλφρησιῶς vocant, quia statim adnatare solent, si quid abieceris in piscinam. Porro gravissime ista curiositas reprehenditur apud Horatium Epistolarum libro primo⁶²⁾:

Optat ephippia bos, piger optat arare caballus.

57) Hom. Il. I. 225.

58) Ἐρμείην] sic Editt. 1544 — 1662. et Editt. Brunck., Gaisf.; Editt. Goettl., Dübn. Ἐρμείαν; Ed. 1532. in comment. errore typogr.: Ἐρμείων, in textu autem Ἐρμείην.

58a) Hoc scholion in illis Editt. ante praecedens positum est.

59) Horat. Epist. I, 6, 38.

60) Et] sic illae Editt. omnes; Editt. Benth., Doering., Braunh.: Ac.

61) Ἀῶρον] Ed. 1532. in hoc comment. errore typogr. Ἀῶρον.

62) Horat. Epist. I, 14, 44.

Et apud Martialem⁶³⁾:

Quod sis, esse velis, nihilque malis.

v. 83. Ἀὐτὰρ ἐπεὶ δόλον αἰπὺν ἀμίχανον] Mittitur iam Pandora ad Epimetheum, et recipitur. Sunt enim affectus nostri inexprugnabiles, ita ut iure illum possis fortem virum vocare, qui voluptatem superet. An non videmus maxima bella propter privatos affectus nasci? Ut de tot morborum generibus interim sileam, quos latenter interdum et noctu sua sponte dicit irrepere. Est autem elegans prosopopoeia, qua fingit morbos obambulare tanquam animantia.

v. 105. Οὕτως οὔτι⁶⁴⁾ ποῦ⁶⁵⁾] Eriphone mate claudit sententiam.

v. 106. Εἰ δ' ἐθέλεις, ἕτερόν τοι⁶⁶⁾ ἐγώ.] Posteaquam hunc locum absolvit, cur tota hominum vita nunc calamitosior sit, atque olim fuit, aetates iam fingit. Neque aliud hoc commento significat, quam et naturam et mores subinde deteriores fieri. Sicut et Virgilius⁶⁷⁾:

Sic omnia fatis

In peius ruere, ac retro sublapsa referri.

Porro, quia hanc descriptionem aetatum Latini poetae imitati sunt, proderit hic observare, quomodo sententias Hesiodi expresserint. Nam ea collatio docebit nos, quomodo aut breves sententiae copiosius illustrandae sint, aut longiores sententiae breviter et significanter efferendae. Hesiodus uno versu dixit liberos vixisse, id Ovidius amplificavit ex causis, quia sine legibus⁶⁸⁾, sine iudiciis recte vivebant. Sic enim ait⁶⁹⁾:

Poena metusque aberant, nec verba minantia fixo
Aere ligabantur, nec supplex turba timebat⁷⁰⁾

Iudicis ora sui; sed erant sine vindice tuti.

Et Virgilius 7. Aeneidos⁷¹⁾:

Saturni gentem, haud vincolo nec legibus aequam,
Sponte sua veterisque Dei etc.

63) Martial. Epigr. X, 67, 12.

64) οὔτι] sic omnes illae Editt. et Editt. recentiores in textu; in hoc autem comment. Editt. 1532 — 1581. errore typogr.: οὔτι.

65) ποῦ] sic illae Editt. et Ed. Brunck.; Ed. Gaisf. πῆ; Editt. Goettl., Dübn. πῆ.

66) τοι] sic illae Editt. omnes in textu; in hoc comment. Editt. 1541. F., 1557., 1562. τι.

67) Virgilius] Ed. 1557. addit: „ait.“ — Virg. Georg. I, 199, 200.

68) sine legibus] haec in Ed. 1557. sunt ommissa.

69) Ovid. Metam. I, 91 — 93.

70) timebat] sic illae Editt.; Ovid. Ed. Bipont.: timebant.

71) Virg. Aen. VII, 203, 204.

Item quod ait Hesiodus terram ultro fructum produxisse copiosum, id quoque pluribus versibus amplificavit Ovidius⁷²⁾ ex circumstantiis:

Ipsa quoque immunis, rastroque intacta, nec ullis
Saucia vomeribus per se dabat omnia tellus.

ἐκκορυφώσω⁷³⁾] Elegans metaphora est in verbo ἐκκορυφώσω⁷⁴⁾; significat enim κορυφώω accumulo, ἐκκορυφώω tanquam a summo vertice repeto, obeli anheben.

v. 115. Θαλίησι] ἐορταῖς exponunt. Vocant enim Θαλίης sacras epulas, ἀπὸ τοῦ θάλλειν, id est, florere. Est autem non vulgare tranquillitatis et pacis encomium, quod dicit in conviviis delectatos fuisse sine omnibus malis, et suaviter omnibus convixisse.

v. 122. (121.) Τοὶ μὲν δαίμονές εἰσι Διὸς] Quidam dicunt Homerum ita Deum factum, et diu versatum fuisse inter homines. Et recte Cicero 2. de Legibus libro scripsit⁷⁵⁾: Cum omnium animi sint immortales, tum fortium ac honorum esse divinos.

v. 137. (136.) Ἡ θέμις ἀνθρώποισι κατ' ἥθεα] Veluti dicat iuxta proverbium: νόμος καὶ χάρις⁷⁶⁾, vel, sicut consuetum est singulis. Sunt enim alii aliarum gentium mores. Et ἥθεα, non mores tantum, sed loca etiam, in quibus consuevimus, significat, ut apud Homerum in fine Iliados ζ.⁷⁷⁾ et Iliados ι.⁷⁸⁾, ubi de apro loquitur. ἦ particula posita est ἀντὶ τοῦ καθώς.

v. 138. (137.) Ζεὺς Κρονίδης ἐκρυψε etc.] Significat propter impietatem et neglectam religionem mortuos esse. Et securis hominibus timorem incutere debet, quod semper graves dederint⁷⁹⁾ poenas impietatis, qui non solum irreverenter de Deo senserunt, verum etiam debito honore defraudarunt.

v. 145. (144.) Ἐξ μελιᾶν.] Fingit natos ex arboribus, ut significet duritiam et feritatem ani-

morum, quia soholes imitatur naturam eorum, a quibus procreata est, ut Virgilius testatur⁸⁰⁾:

Sic canibus catulos similes, sic matribus⁸¹⁾ hoedos.

Ideo et Diolo, cum Aeneae immanitatem tribueret, negat a Diis ortum esse, sed ait⁸²⁾:

Duris genuit te in cautibus^{82a)} horrens

Caucasus, Hyrcanaeque admoerunt ubera tigres.

v. 146. 147. (145 sq.) Οὐδέ τι σῖτον ἦσθιον⁸³⁾] Non ederunt frumentum, sed primi pecudes laniarunt, et carne vesci coeperunt, quod antea magnum nefas est creditum. Sic enim de hove aratore ait Varro⁸⁴⁾: Ab hoc antiqui manus ita abstinere voluerunt, ut capite sancierint^{84a)}, si quis occidisset. Et apud Homerum, cum socii Ulyssis boves Solis mactasse dicuntur⁸⁵⁾, intelligi debent boves aratores, quos violare impietas erat.

v. 147. (146.) ἀλλ' ἀδάμαντος ἔχον.] Pulchra descriptio virium corporis est, et volebat significare mirabilem duritiam in illorum animis fuisse, quod a civilibus discordiis, quae florentissimas respublicas evertere solent, impias manus non cohibuerint.

v. 156. (155.) Αὐτὰρ ἐπεὶ καὶ τοῦτο] Iam ante dictum est hoc consilio aetatum differentias recenseri, ut describeret poeta, quomodo vitia hominum aucta sint. Adiecit autem tertiae aetati heroicam aetatem, quando Hercules, Iason et alii Argonautae vixerunt, qui propterea heroes et semidei dicebantur, quod naturae communi hominum nonnihil praestabant. Et Aristoteles scite vocavit heroicam virtutem, impetum quandam peculiarem in homine, supra communem hominum captum, sicut in Cicerone maior vis dicendi fuit, quam vulgus caperet, et in Hectore maior fortitudo quam in reliquum vulgus caderet.

v. 161. (160.) πόλεμός τε κακός] Aptissimum belli epitheton est. Nam si Ciceroni credimus, iniquissima etiam pax iustissimo bello praeferenda est.

72) Ovid. Metam. I, 101. 102.

73) Hanc Hes. vocem huic scholio ipse praefixi.

74) ἐκκορυφώσω] Editt. 1532., 1541., 1562. in hoc comment. male: ἐκκορυφώσω.

75) Cic. de Legg. II, 11, 27.

76) Huic respondet nostrum proverbium: sündlich, sittlich. Conf. Erasmi Adag. chil. IV. cent. III. prov. 25.: Mores hominum regioni respondent.

77) Hom. II. VI, 511.

78) Iliados ι.] Ed. 1601. Iliados 1.

79) dederint] sic Editt. 1532., 1541. B., 1562—1591.; Editt. 1541. F., 1557., 1601—1662. dederunt.

80) Virg. Eclog. I, 23.

81) matribus] Editt. 1541. B., 1562. errore typogr.: fratibus.

82) Virg. Aen. IV, 366.

82a) in cautibus] sic illae Editt.; Virg. Ed. Wagner. cautibus.

83) ἦσθιον] Editt. 1541. F., 1557., 1562. in hoc comment. male: ἴσθιον.

84) Varro de re rust. II, 5, 4. Ed. Schneider.

84a) sancierint] sic illae Editt.; Varro Ed. Schneid.: sancierint.

85) Hom. Od. XII, 352 sqq.

v. 162. (161.) *Τοὺς μὲν ἐφ' ἐπιπύλω]* Heroica aetas continet Argonautas, et res gestas ad Theben, et Troianam historiam. Posteriora tantum tempora recenset. Vide de Thebano argumento Statium in 12 libris. Oedipus ille coniectior et aenigmatum solutor, ut est in Andria Terentii⁸⁶⁾, duos filios habuit, Eteoclen et Polynicen, qui monomachia decertarunt de regno, cum iam Thebe⁸⁷⁾ erat obsessa⁸⁸⁾. Cadmus vero profectus ex Phoenicia, condidit primum has Thebas septem portarum in Boeotia. Septiportes dictae ad differentiam Thebarum Aegyptiarum, quae centiportes fuere.

v. 163. (162.) *μήλων*⁸⁹⁾] *μήλα* pecudes, et postea synecdochicā opes significant. *Οιδιπόδαο*⁹⁰⁾] *Οιδιπόδης, ου, αο*, prima vox est, non patronymicum.

v. 171. (169.) *Ἐν μακρόρων νήσοισι* etc.] De fortunatis insulis vide Plinium lib. 6. cap. 32.⁹¹⁾ et Solinum in postremo capite^{91a)}. Sunt autem non procul a Mauritania.

v. 174. (172.) *Μηζέτ' ἔπειτ' ὄφελον*⁹²⁾ *ἐγὼ πέμπτοισι.*] Descriptio postremae et ferreae aetatis, quae pessimis praedita moribus est, id quod poeta⁹³⁾ voluit, cum ait:

Omne in praecipiti vitium stetit; utere velis.

Maiorum mores senes magis laudant, et recte quidem; nam semper degeneramus, et sic est in natura rerum, ut subinde omnia degenerent. Iam quoque boni viri queruntur de moribus adolescentiae, neque pater filiis similis, neque filii patribus, *παῦροι γὰρ τοὶ παῖδες* etc., ut est apud Homerum⁹⁴⁾. Neque hoc tantum videre est in natura rerum aut in moribus, sed in omnibus rebus. Nam nemo negare potest olim Germanorum corpora fuisse robustiora ac proceriora multo, quam nunc sunt. Item semina a multis accepimus decrevisse, qui dicebant se pueros comperisse, multo maiora et meliora simul olim se-

mina frumentorum et leguminum fuisse quam nunc sunt. Itaque non immerito conqueri Hesiodus videtur, quod in istam postremam aetatem et pessimos hominum mores incidit. Et si istis melioribus quidem temporibus ad comparationem nostri seculi is rerum status fuit: in quam nos spem reservati simus senescente iam mundo et ingravescentibus hominum vitiis videmus.

v. 178. (176.) *Χαλεπὰς δὲ θεοὶ δώσουσι μερίμνας]* *Α μερίμνάω* est, quod curo, sollicitus sum, significat, quemadmodum est in Evangelio⁹⁵⁾: Nolite solliciti esse, quid dicatis coram principibus. Nam sollicitudo et angustia prohibent fidem. Et sollicitum esse, est incredulum esse. Addit tamen mitigationem, et dicit, quod iis miscbuntur bona malis, quasi dicat: et rosa nonnunquam crescet inter spinas.

v. 183. (181.) *Οὐδὲ ξείνος ξεινοδόχῳ]* Eleganter hanc sententiam ad verbum fere expressit Ovidius, cum ait⁹⁶⁾:

Non hospes ab hospite tutus,

Non socer a genero, fratrum quoque gratia rara est.

Quod autem in decalogo⁹⁷⁾ de honore parentibus exhibendo est, hoc totidem hic fere verbis retulit Hesiodus. Neque dubium est illa ex sermone patrum accepta esse. Adde, quod lex naturae sit, honorare parentes. Est autem difficilius honorare parentes, id est, cedere illis, existimare de illis omnia bona, obedire etc., quam praestare opes. Itaque et promissio addita est: Ut sis longaevus super terram. Athenis capitale fuit *τρεπτήρια* non persolvere parentibus^{97a)}. Incredibilis quoque amor atque pietas erga senes parentes et volandi impotentes inest ciconiis; solus homo vitiatae naturae vitio renutricandi officium aut nunquam, aut aegre praestat.

v. 189. (187.) *χειροδίξαι*⁹⁸⁾] *χειροδίξας* violentos vocat, et quibus ius est in manibus, breviter, qui neque ius neque leges norunt, cuiusmodi descripsit Ovidius⁹⁹⁾:

Non metuunt leges, sed cedit viribus aequum,

Vietaque pugnaci iura sub ense latent¹⁰⁰⁾.

86) Terent. Andr. 1, 2, 24.

87) Thebe] sic Editt. 1541., 1557., 1562., 1569., 1601 — 1662.; Editt. 1532., 1564., 1581., 1591. Thebae.

88) Hanc rem tractavit Euripides in Phoenissis.

89) Hanc Hes. vocem huic annotationi ipse praefixi.

90) Hanc etiam Hes. vocem ipse huic scholio adscripsi.

91) Plin. Nat. Hist. VI. c. 37. Ed. Franz. (c. 32. antiquior. Editt.).

91a) Solini Memorabil. c. 65.

92) *ὄφελον*] sic Editt. 1532 — 1569.; Editt. 1581 — 1662. et Editt. Brunck., Gaisf., Goettl., Düb. *ὄφελον*.

93) Iuvenal. Sat. 1, 149.

94) Hom. Od. II, 276.

95) Luc. 12. 11.

96) Ovid. Metam. 1, 144. 145.

97) Exod. 20. 12.

97a) Petiti legg. Attic. lib. II, tit. IV. §. 14. 15. p. 240 sqq. Ed. Wesseling.

98) Hanc Hes. vocem huic scholio ipse praefixi.

99) Ovid. Trist. V, 7, 47.

100) lateut] sic Illae Editt.; Ovid. Ed. Bipont.: iacent.

v. 191. (189.) ἕβρον posuit pro ὑβριστήν, substantive pro adiective, quemadmodum et Homerus ἕβρον ἀνέρα¹⁾ pro ὑβριστήν ἀνέρα. Et Latinis poetis scelus pro scelesto admodum familiare est.

v. 195. (193.) Ζῆλος δ' ἀνθρώποισιν etc.] Hactenus descripsit in genere mores cuiusque propemodum aetatis. Itaque iam redit ad primam propositionem de litibus, quas multa mala inter homines parere dicit. Posteaquam vero congerie quadam invidiae epitheta enumeravit, fugit Pudorem et Nemesin Deas reliquisse terras, hoc est, neque²⁾ pudore bonos absterreri amplius a turpitudine, neque improbos metu vindictae. Nemesis enim indignationem significat, quae ulciscitur malefacta flagitiosorum. Alioqui Nemesis Dea est, quae significat illam fortunae speciem, quae irascitur iis, qui, cum res affluunt, nimis inflantur et insolescunt, quos deinde punit et deiecit rursum. Aristoteles^{2a)} posuit inter virtutes illum impetum animi generosi, qui dolet rebus male gestis. Et Graeci omnes virtutes Deas fecerunt. Ovidius vero magis videtur ex Arato locum de iustitia sumpsisse quam ex Hesiodo, cum inquit³⁾:

Victa iacet pietas etc.

Hos enim potissimum locos captavit, qui illustrari tractando poterant et nitescere in loco adhibiti.

v. 201. (199.) Κακοῦ δ' οὐκ ἔσσειται ἀλκή.] Id est, in tantum malitia hominum invalescet, ut plane nullum vel remedium vel auxilium hisce tantis malis expectandum sit (id enim ἀλκή significat). Et perspexerunt sapientes omnia in rebus humanis mala corrigi non posse, nec ius civile corrigit omnia. Multa enim toleranda et dissimulanda veniunt, non quod laudem mereantur, sed quod sine maximo incommodo e medio tolli nequeant. Quare posteaquam admodum rhetorice questus est de publicis moribus; et de perturbatione omnium rerum (fuit enim totus ille locus, querela temporum) commode nunc praecpta subiicit.

v. 202. (200.) Νῦν δ' αἶνον βασιλεῦσι⁴⁾ ἐρέω φρονέουσι] Propositio est: Tradam nunc

1) Has voces sic coniectas apud Homerum non inveni.

2) neque] sic Editt. 1532., 1564—1591.; Editt. 1541—1562., 1601—1662. nec.

2a) Aristot. in I. περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν.

3) Ovid. Metam. I. 149.

4) βασιλεῦσι] sic illae Editt. omnes in hoc comment., in textu autem aequae ac Editt. Brunck., Gaisf. βασιλεῦσ': Editt. Goettl., Dübn. βασιλεῦσιν.

praecpta regibus et magistratibus. Et priusquam perveniat ad paraeneses, narrat apologum, quo figurate significat, quales mores sint tyrannorum, quod⁵⁾ nihil minus deceat quam vi grassari more bestiarum. Significat enim αἶνος sermonem tecte aliquid monentem de moribus. Unde et apologos αἶνους dixerunt. Aenigma vero est obscura significatio. φρονέουσι καὶ αὐτοῖς.] Correctio propositionis est, quasi dicat: Nunc monelo reges; sed fortasse frustra moneo, sicut olim lusciniā accipitrem⁶⁾. Nam veritas odium parit.

v. 203. (201.) ἀιδόνα ποιζιλόδειρον.] Epitheton lusciniāe est; habet enim variatum collum. Magis tamen ad vocem quadrare puto quam collum; haec enim cum primis excellit, quemadmodum et Plinius in illa describenda⁷⁾ lusit.

v. 208. (206.) Τῆ δ' ὀ⁸⁾ εἶς ἢ σ' ἂν ἐγὼ περ ἄγω.] Tyranni vox est plane proverbialis, de alterius vita pro libidine statuentis, quasi dicat: Quantumvis iusta sis et aequa postules, tamen penes me est ius de te statuendi, quid velim. Convenit cum illo Agamemnonis, quod est apud Homerum libro primo Iliados⁹⁾:

Εἰ δέ κε μὴ δώσωιν¹⁰⁾, ἐγὼ δέ κεν αὐτὸς ἔλωμαι¹¹⁾ et alibi¹²⁾:

Ὅσσορ' εἴ εἰδῆς,

ὅσσορον γέροτερός εἰμι σέθεν.

v. 210. (208.) Ἄφρων δ' ὅς κ' ἐθέλοι¹³⁾ πρὸς χρείσσοντας etc.] Epiphonema seu epimythion huius fabulae est; sunt enim epiphonemata sententiae ex superioribus consequentes. Monet non esse contendendum cum praestantioribus. Nec enim fieri potest, ut potiatur victoria unquam, verum ad dedecus mala quoque pati cogi-

5) quod] sic Editt. 1532., 1541., 1562., 1601—1662.; Editt. 1557., 1564—1591. et quod.

6) Haec spectant ad Aesopi fabulam II. Ἀφρων καὶ Ἴεραξ inscriptam.

7) describenda] Ed. 1511. F. errore typogr.: describendo.

8) δ'] sic omnes Editt., excepta Ed. 1541. B., quae h. l. habet δέ.

9) Hom. II. I. 137.

10) δώσωιν] sic Editt. 1532—1601.; Editt. 1623., 1662. δώσωιν; Hom. Ed. Herm. δώσωιν.

11) ἔλωμαι] Ed. 1541. F. corrupte: λοῦμαι.

12) Hom. II. I. 185. 186.

13) ἐθέλοι] sic illae Editt. omnes; Editt. Brunck., Gaisf., Goettl., Dübn. ἐθέλη.

tur. Qua sententia eleganter germanismum expressit: Er muss den spott zum schaden han¹⁴⁾.

v. 213. (211.) Ἦ Πέρση, σὺ δ' ἄκουσ etc.] Adhortatio est: O Perse fuge iniuriam. Estque primum praeceptum. Nam in legibus naturae prima lex est: ne quem laedamus. Huiusmodi notitias, quae in omnibus sanis hominibus sunt, Graeci προλήψεις vocant. Et Paulus quoque ius naturae vocavit¹⁵⁾. Plutarchus integrum librum scripsit περὶ προλήψεως^{15a)}. Et prodest scire, quantum videat ratio, deinde videre, quid desit ei, et ad quae pertingere nequeat. δίξης¹⁶⁾] δίξη significat iustitiam, iudicium et vindictam. Quod Romani ius vocant, hoc Graeci δίξην. Germanica vox Recht plane sic¹⁷⁾ usurpatur.

v. 214. (212.) ἐσθλὸς¹⁸⁾] ἐσθλὸν pro forti exponendum censeo, ut sit sensus: Ne fortis quidem vir iniuriam perferre possit.

v. 216. (214.) ἐτέρησι] pro ἐτέρα¹⁹⁾ Ionica paragoge est, sicut nos dicimus dicier pro dici.

v. 217. (215.) Δίξη δ' ὑπὲρ ὕβριος ἴσχει] Ratio praecepti est, quare sit satius sequi iustitiam, quia ad bonum finem perducere non potest, si quis iniuria afficiat alium. Et quamquam iniusta saepe habeantur pro iustis, tamen fieri non potest, quin iustum cognoscatur tandem, et homines scelerati opprimantur. Nam ut veritas laborare potest, extinguere non potest, ita nec iustitia. Atque hoc significare voluit, cum inquit [v. 218 (216).]: ἐς τέλος ἐξελθοῦσα²⁰⁾. ἴσχειν vero est praevalere, obtinere, den platz behalten.

v. 218. (216.) Παθῶν δέ τε νῆπιος ἔγνω] Proverbialis locutio est, quae significat miserriam esse prudentiam, quae ex malis nostris per-

discitur²¹⁾. Commoratur autem longiuscule in collatione iustitiae et iniustitiae, ut metum incutiat hominibus, ne quid²²⁾ contra iustitiam faciant. Itaque²³⁾ et utriusque cum incommoda, tum commoda recenset, sicut in scriptura Deus minatur et pollicetur, bonis quidem, ut bene habeant, et ut res ipsorum sint incolomes; malis vero, ut, quia semel in animum induxerunt iniustitiae partes sequi, etiam fructus illa dignos auferant, hoc est, ut bello, latrocinis, seditio- nibus, tyrannorum saevitia, et omnibus malis affligantur.

v. 222. (220.) Ἡ δ' ἐπιταί κλαίουσα πόλιν τε καὶ²⁴⁾ etc.] Suspicio κατὰ subintelligendum esse, ut sit sensus: Iustitia aere iam induta, ut cerni nequeat, per urbem et plateas incedens, dignas de iniustis poenas sumet; ἐπιταί enim alioqui cum dativo construitur.

v. 225. (223.) Οἱ δὲ δίξας ξείνοισι etc.] Argumentum est a praemiis, quae iustos sequuntur. Nam cum nihil sit, quod aeque ad recte faciendum homines invitet atque spes commodi alicuius ob oculos posita, etiam principes hac ratione Hesiodus ad iustitiam et honestatem colendam accendi posse arbitratur. Et videri licet hoc in loco, quam pulchra sit in verbis amplificatio: urbs viret, populi florent, est pax, et illa quidem iuvenum alumna, praeterea dat magnam annonae ubertatem, quae omnia, si quis pro dignitate luminibus verborum exornaverit, facillime copiosam queat orationem efficere. Sunt autem inprimis pacis et belli epitheta observanda, quia bello nihil calamitosius, nihil fugiendum, nihil detestandum magis, in quo humanitatis studia frigent, bonae leges negliguntur, religionis aut nulla, aut perquam exigua cura est²⁵⁾. Itaque etiam²⁶⁾ exemplo esse potest Turcicum bellum immanissimum, quod multis iam annis christianam rempublicam indignis modis atque omnium miserriime afflixit. In pace vero pueri artibus bo-

14) han] sic Editt. 1541., 1557., 1562—1662.; Ed. 1532. han; Ed. 1562. haben. — Conf. etiam: Wer den Schaden hat, darf für den Spott nicht sorgen, et alia, quae J. Eiselein in I. Die Sprichwörter u. Sinnsreden des deutschen Volkes in alter und neuer Zeit (Freiburg 1840. 8.) p. 542. affert.

15) vocavit] sic Editt. 1541., 1557., 1562., 1601—1662.; Editt. 1532., 1564—1591. sic vocavit. — At προλήψης vox in Novo Test. non occurrit. Quae h. l. de Paulo dicta sunt, ad Rom. 2, 14. 15. spectare videntur.

15a) Haec spectant ad Plutarchi librum adversus Stoicos; liber enim, cui titulus sit περὶ προλήψεως, inter eius scripta non invenitur.

16) Hanc Hes. vocem huic annotationi ipse praefixi.

17) plane sic] sic illae Editt. excerptis Editt. 1557., 1601—1662., quae habent: sic plane.

18) Hanc Hes. vocem huic scholio ipse adscripsi.

19) ἐτέρα] Editt. 1532., 1541. F., 1564—1591. male: ἐτέρα.

20) ἐξελθοῦσα] sic omnes illae Editt. (aeque ac Editt. recentl.) in textu; in hoc comment. autem omnes habent: ἐλθοῦσα.

21) perdiscitur] sic Editt. 1532., 1541. B., 1562—1591.; Editt. 1541. F., 1557., 1601—1662. proficiscitur.

22) quid] sic Ed. 1532.; in ceteris Editt. omis.

23) Itaque] sic Editt. 1532., 1541., 1562.; Editt. 1557., 1564—1662. Ita.

24) τε καὶ] sic illae Editt. omnes et Ed. Brunck.; Editt. Gaisf., Goettl., Dübn. καὶ.

25) cura est] sic Editt. 1541. F., 1557., 1564—1662.; Editt. 1532., 1541. B., 1562. cura.

26) Itaque etiam] sic Editt. 1532., 1541., 1562., 1601—1662.; Editt. 1557., 1564—1591. Eius rei.

nis inbuuntur, neque est quicquam vel magnificentius vel admirabilius. Nam pacis tempore omnium harum rerum metu liberamur, quae in bello magno cum periculo et acerbissime ferre solemus. Eadem pacis commoda recenset Homerus in clypeo Achillis²⁷⁾, quae hoc loco Hesiodus.

v. 238. (236.) *Οἷς δ' ὕβρις τε μέμηλε* etc.] Antithesi quadam confert iniustorum poenas ad praemia iustorum. Sunt autem omnia illa nata ex legibus naturae, quia recta ratio dicat sceleratis et flagitiosis hominibus nullum malum fore impunitum, et mala non esse committenda. Quod autem mala committuntur, et designantur flagitia, etiamsi aliud moneat ratio, in causa sunt affectus, quibus vitati sumus. *ὕβρις* contumeliam significat. Nam sic etiam iniuriam in legibus exponit iureconsultus.

v. 240. (238.) *Πολλάκι καὶ ξύμπασα*²⁸⁾ *πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ*²⁹⁾] Haec sententia totidem fere verbis est in Ecclesiaste^{29a)}. Saepè universa civitas mali viri poenam hinc, ut tota Thuringia hinc peccatum proditoris Munzeri³⁰⁾. Aeschines citavit hunc versum de perfidia Demosthenis³¹⁾. Et Dominus in sacris litteris felicitatem ob Naaman Syriae dedisse dicitur³²⁾; mala vero omnibus ob peccata Manasse dedit³³⁾. *ἐπαυρεῖν* Latine dicitur luere peccata, quod nos rotundius efferimus, entgilt eyns mans, geneusst eyns mans³⁴⁾. Utrumque enim significat. Usus est Homerus libro primo Iliados³⁵⁾.

v. 243. (241.) *Λιμὸν ὁμοῦ*³⁶⁾ *καὶ λοιμόν*] Poetae constanter observarunt semper pestilitatem sequi caritatem annonae. Et nos experientia edocti sumus verissimum esse, quod dici solet

27) Hom. II. XVIII, 478 sqq.

28) *ξύμπασα*] Ed. 1532. in textu et comment. et Ed. 1564. in comm. male: *ξύμπασα*.

29) *ἐπαυρεῖ*] sic illae Editt. omnes; Editt. Brunck., Gaisf., Goettl., Dübn. ἀπύρεα.

29a) Eccles. 9, 18. (?)

30) De hoc Thoma Munzero conf. Seckendorf Commentar. de Lutherismo Ed. 2. I. I. §. 118. 176. I. II. §. 3. 4.

31) Aeschini orat. de falsa legatione p. 321. Ed. Reisk.

32) 2. Regg. 5, 1.

33) 2. Regg. 21, 11—15.

34) Vide Benecke: Wörterbuch zu Hartmann's Iwein p. 97. 142. s. bh. vv.

35) Hom. II. I, 410., etiam II. VI, 353. XI, 391, 572. XIII, 649. XV, 17. 316. XVII, 302. XXIII, 340. Od. XVI, 81. XVIII, 106.

36) *ὁμοῦ*] sic omnes Editt. in textu; in comment. autem in Editt. 1541—1562., 1691—1662. omitt.

*λοιμὸς*³⁷⁾ *μετὰ λιμὸν*, id est, pestis post famem. Sic enim et superioribus annis in Italia contigit.

v. 251. (249.) *τρίβουσι*] Emphasis in ea voce est, quia poeta significat eiusmodi odio inter se in mutuo accendi atque exasperari homines, ut, qui potentior sit, impotentiore plane conterat, et ad nihilum redigat. Huius rei multa exempla extant apud eos, qui rixantur in foro. Ibi est videre, quantum malitia valeat humanae mentis, et quam furibundum reddat eum, qui semel conceptum in animo odium, in alterius perniciem summam, nullo tamen aut perquam exiguo suo commodo, ad finem perducere destinavit. Sed cum istis temporibus eiusmodi rerum status fuerit, nemini mirum videri debet³⁸⁾, quod de nostrorum temporum malis querimur.

v. 256. (254.) *Ἡ δέ τε παρθένος ἐστὶ Δίκη Αἰδῶς*] Facit nunc prosopopoeiam, cum fingit iustitiam sedere iuxta Iovem, atque illum adhortari, ut iustis det praemia, de sceleratis vero summat poenas. Illo gestu facit orationem crescere, alioqui idem diceret, quod dixerat supra; sed ne esset taediosum, fingit personam, quae loquatur.

v. 263. (261.) *Ταῦτα φρυλασσόμενοι βασιλῆες*³⁹⁾] Apostrophe est ad iudices, ut recte iudicent, neque frustra est, quod haec saepius iterando inculcat. Nam eam esse humanae mentis malitiam, ut difficillime ad ea, quae recta sunt, feratur, omnes passim viri sapientes viderunt. Et subiecit gnomas aliquot, quas dubium non est ex legibus naturae tanquam ex fonte⁴⁰⁾ promanasse. Prior posita sententia mire convenit cum ista, quae in sacris litteris est: Incidit in foveam etc.⁴¹⁾. Proxima est apud A. Gellium⁴²⁾.

v. 267. (265.) *ροήσας*⁴³⁾] *ροεῖν* est intelligere seu animadvertere, proprie merken.

v. 270. (268.) *Νῦν δ' ἔγὼ μήτ' αὐτὸς ἐν ἀνθρώποισι*] *Ἄτοπον* argumentum, id est, ab

37) *λοιμὸς*] Ed. 1541. F. in hoc comment. male *λιμὸς*.

38) dehet] Ed. 1541. F. debet.

39) *βασιλῆες*] sic illae Editt. et Editt. Brunck., Gaisf.; Editt. Goettl., Dübn. *βασιλεῖς*.

40) fonte] sic Editt. 1532., 1541., 1562., 1601—1662.; Editt. 1557., 1564—1591. fontibus.

41) Psalm. 7, 16. Prov. 26, 26. Ecclesiastes 10, 8. Ecclesiastic. 27, 29.

42) Gell. Noct. Att. IV, 5. ubi assertur ille v. 265.: *Ἡ δὲ κακὴ βουλή τῷ βουλευέσσαντι κακίστη*.

43) Hanc Hes. vocem huic scholio ipse praefixi.

44) *δ'*] sic Editt. 1532—1564. in textu et comment., Editt. 1581., 1591. in comm.; Editt. 1569., 1601—1662. in textu et comm., Editt. 1581., 1591. in textu δὲ; Editt. Gaisf., Goettl., Dübn. *δ'*.

absurdo, quasi dicat: Nihil referret, quales essemus, si non essent constitutae poenae et praemia. Atqui sunt poenae et praemia. Itaque multum refert. Idem argumentum est apud Aristophanem in Pluto⁴⁵⁾, ubi oraculum consulitur, quibus artibus senex filium instituat summum, ad virtutemne, an ad quaestuosas artes conferat. Et consultum est, ὡς σφόδρ' ἐστὶ συμφέρον τὸ μηδὲν ἀσχεῖν ὑγίης ἐν τῷ⁴⁶⁾ νῦν χρόνῳ. Ita hic poeta dicit: Nolim ego iustus esse, neque filius meus, si noceret esse iustum, nec essent iustis proposita praemia. Ad hunc modum ratio diiudicare potest, multum referre, bonusne quis an malus sit, et si non queat videre causas, nec diiudicare, cur malis bene sit, et bonis male. Quemadmodum oculis colorem videt aliquis, licet nesciat, cur non aequo naso vel pedibus videat. Ita revera mente videt neminem esse laedendum, quantumvis causas, cur sic videat, ignoret. Atque haec de causa adiecit correctionem; sed haec non puto facturum Iovem.

v. 275. (273.) Καὶ νῦν δίζης ἐπάκουε, βίης δ' ἐπιλήθεο πάμπαν] Argumentatur a natura hominis, et ius naturae describit, et dicit hominibus quasdam sententias esse insitas, seu divinitus inscriptas in animis, quae doceant nos recta. In bestiis non sunt eiusmodi sententiae, quae iudicent, quid sit faciendum⁴⁷⁾, immo est videre in his, quod omnia vi gerantur, cum hominibus iura constituta sint, coniungantur et regantur: ergo homines iure debent disceptare, vis beluina est. Paulus eas leges veritatem Dei appellat. Sunt autem haec fere: 1. Deum cole. 2. Neminem laedito. 3. Quia ad societatem facti sumus, ergo benefacito aliis, et pro beneficio redde gratiam, iuxta illas vulgares sententias: Manus manum lavat, digitus digitum⁴⁸⁾. 4. Certis legibus conubia esse coniungenda, et educandam sobolem et defendendam. 5. Civitates esse constituendas, parendum magistratui, et pacta servanda esse. Nam alioqui societas hominum non potest conservari, nisi fides servetur in contrahendo. 6. Sicut

medicus praecidit⁴⁹⁾ aliquam partem corporis, ut servetur totum corpus, ita ut societatis humanae corpus conservetur, latrones tollendi sunt, et alii, qui violant societatem humanam. Ideo et bella geri oportet. 7. Et quia natura non est laedenda, nec offendenda societas, ideo in victu modus, et ordo in actionibus servandus est. Porro sicut divinis legibus scriptis obtemperare nos oportet, ita et his Deus nos vult obsequi. Et animadvertit in eos, qui eas violant, id quod illi cruciatus conscientia⁵⁰⁾ in flagitiosis testantur, qui, etiamsi nemo resciscat eorum facinus, tamen naturaliter metuumt impendentes poenas. Fit autem harum legum saepe mentio. Sic Iuvenalis⁵¹⁾:

Namque aliud natura aliud sapientia suadet⁵²⁾?

v. 283. (281.) νήχεστον] id est, immedicabiliter, quasi dicas νή⁵³⁾ ἄχεστον. Est enim νή steritica particula, et ἀζέω significat medeor.

Et eleganter dixit [v. 284. (282.)] ἀμαυροτέρη γενεῇ posteritas, quae propemodum obliterratur. Neque enim tantum sumitur supplicium de ipso, sed de⁵⁴⁾ ipsius etiam liberis; nam illi postea deterius habebunt. Sicut et Mose dicit, quod Deus sumat supplicium de his, qui mandata eius negligunt, in tertiam et quartam generationem⁵⁵⁾. Graeci haec de re libros scripserunt. Et extat libellus Plutarchi de his, qui sero puniuntur a numine⁵⁶⁾, et quaerit mirabiles rationes. Eius verba haec sunt: Plus est divina negotia considerare homines existentes, quam de musicis disputare, qui non sunt musici, et de re militari, qui eius rei imperiti sunt⁵⁷⁾.

v. 286. (284.) Σοὶ δ' ἐγὼ ἐσθλὰ ροέων ἐρέω] Hortatur ad laborem nunc poeta, ductum argumentum a natura virtutis. Nam ita proponit laborem, ut sit coniunctus cum virtute et iu-

45) Aristoph. Plut. 32 sqq.

46) τῷ] Ed. 1532. errore typogr.: τὸ.

47) faciendum] sic Editt. 1532., 1541. B., 1562.; ceterae Editt.: faciendum.

48) χεῖρ χεῖρα νίπτει, δάκτυλός τε δάκτυλον, Eine Hand wäscht die andere; conf. Erasmi Adag. chil. I. cent. I. prov. 33., Eiselein I. I. p. 276.

49) praecidit] sic Editt. 1532., 1541. B., 1562.; Ed. 1541. F. praescidit; Editt. 1557., 1561—1662. praescindit.

50) conscientiae] in Editt. 1541. F., 1557., 1601—1662. deest.

51) Iuvenal. Sat. 14. 321.

52) Numque . . . suadet?] sic illae Editt.: Iuven. Ed. Rupertii: Nunquam . . . dicit.

53) νή] in Ed. 1557. omiss.

54) de] in Ed. 1541. B. omiss.

55) Exod. 20. 5. 31, 7.

56) Hic liber inscriptus est: περὶ τῶν ἐπὶ τοῦ θεοῦ βλαδῶς τιμωρομένων.

57) Plutarchi verba l. l. c. 4. hic latine reddita haec sunt: πλεον γὰρ ἐστὶ τοῦ περὶ μουσικῶν ἀμύσεων, καὶ πολεμικῶν ἀστρατευτικῶν διαλέγεσθαι, τὸ τὰ θεῖα καὶ δαιμόνια πράγματα διασκοπεῖν, ἀνθρώπους ὄντας.

stitia. Estque egregia haec sententia. Mala et improbitas ubique prae foribus sunt. Vel, peccare proclive est et facile, sed non est tam facile recta facere. Hunc locum imitatus est ille, qui litteram Pythagorae descripsit. Et Ovidius inquit⁵⁸⁾:

Publica virtutis⁵⁹⁾ per mala facta via est.

v. 290. (288.) *Μακρὸς δὲ καὶ ὕρθιος οἶμος ἐπ' 60) αὐτῆν*] Oportet enim, ut, quod iustum est, simplex, planum et perspicuum sit; nam et veritatis oratio simplex est, et rectum sibi per omnia constat. Ergo quoties aliquid proponitur, de quo inter sapientes viros non convenit, illud falsum sit necesse est.

v. 291. (289.) *Εἰς ἄκρον ἵζηται 61)*] Duplex lectio est. Sunt enim, qui ἵζηται, sunt rursus, qui ἵζηται legant. Quod si legas ἵζηται, tunc impersonaliter erit exponendum.

v. 293. (291.) *Οὗτος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτῷ πάντα νοήσει 62)*] Prior γνώμη fuit, virtutem esse coniunctam cum labore, quod labore ad virtutem perveniatur. Nunc secundam proponit de diversitate ingeniorum. Citat hunc versum Aristoteles primo libro Ethicorum⁶³⁾. Et Livius interpretatus est hunc locum paene ad verbum in Fabio et Minutio: Saepe ego audivi milites eum primum esse virum, qui ipse consulat, quod in rem sit; secundum eum, qui bene momenti obediatur; qui nec ipse consulere, nec alteri parere scit, eum extremi ingenii esse. Minutii verba sunt⁶⁴⁾.

v. 298. (296.) *Ἀλλὰ σύ γ' ἡμετέρης μεμνημένος αἰὲν ἐφετιμῆς*] Haec est demum de labore propositio: Labora, ut possis effugere famem. Et argumentatur a locis honestatis, quod et Diis et hominibus sint chari homines solertes. Oderunt autem semper Dii ignavos. Addidit quoque similitudinem, qua vitam inertium fucis comparat. Sunt autem fuci degeneres apes, estque ge-

nus insecti, simile quidem apibus, sed ingenio dissimile, illi sunt, qui mel apibus absumunt, cum ipsi non laborent. Et sic etiam Plinius meminit lib. 11. cap. 11.⁶⁵⁾ Aristoteles lib. 9. de natura animalium inquit⁶⁶⁾: Vesparum aliae carent aculeo ut fuci, aliae autem habent.

v. 304. (302.) *ζοθούροις 67)*] *ζόθουρος* nomen venit a *ζεύθω*, quod abscondo, occulto significat, et *οὐρά* cauda. Non enim exerunt aculeum sicut apes.

v. 306. (304.) *Σαὶ δ' ἔργα φίλ' ἔστω μέτρια ζοσμεῖν*] Repetit propositionem cum insigni commendatione laboris.

v. 314. (312.) *Οἷος ἔησθα*] positum est pro *ὅμοιος εἶ 68)*. *Θα* vero adiectivum est complendi versus gratia adpositum.

v. 315. (313.) *ἀεσίφρονα 69) θυμόν*] Hesychius *ματαιόφρονα* exponit, *ὁ κούφας ἔχων τὰς φρένας*.

v. 317. (315.) *Αἰδῶς δ' οὐκ ἀγαθῆ* etc.] Occupationes adiecit. Fortasse turpe tibi videtur laborare. Atqui non est turpe laborare praesertim egenti⁷⁰⁾. Citatur proverbialiter hic versus, mendicos debere esse impudentes; verum haec neutiquam Hesiodi sententia est. Est enim duplex verecundia, bona scilicet, et minus bona. Prodest in loco pudor; obest, si quis hoc ignaviam suam praetextat. Neque aliud hoc loco pudorem vocat, quam quod Virgilius⁷¹⁾ dixit: Degeneres animos.

v. 320. (318.) *Χρήματα δ' οὐκ ἀρπαξιά, θεόςδοτα*] Est in omnium ore haec sententia: Male parta male dilabuntur, honeste parta durant apud haeredes. Sunt enim *θεόςδοτα*, id est, divinitus data.

v. 321. (319.) *Εἰ γάρ τις καὶ χερσὶ βίη μέγαν ὄλβον*] Duo genera iniuriae facit, quibus

58) Ovid. Trist. IV, 3, 76.

59) virtutis] sic illae Editt.; Ovid. Ed. Bipont.: Virtuti.

60) ἐπ'] sic illae Editt. et Gaisf.; Editt. Goettl., Düb. ἐς.

61) ἵζηται] sic (= Editt. Goettl., Düb.) Editt. 1562., 1581., 1591., 1601. in textu et comment.; Editt. 1541., 1557., 1564., 1569., 1623., 1662. in comm., in textu autem Editt. 1541. F., 1557., 1623., 1662. (= Ed. Gaisf.) ἵζηται, Editt. 1564., 1569. ἵζηται; Ed. 1532. in comm. ἵζηται, in textu ἵζηται.

62) νοήσει] sic illae Editt. et Gaisf.; Editt. Goettl., Düb. νοήση.

63) Aristot. Ethic. Nicom. I, 4, 7. laudantur vss. 293—297. huius poematis.

64) Haec verba leguntur Liv. XXII, 29.

65) lib. 11. cap. 11.] sic recte Ed. 1541. B., in hoc enim capite Plinius de fucis disserit; Editt. 1532., 1562—1581. lib. 11. cap. 16. (in hoc cap. dicit de tertio genere mellis et quomodo apes probentur); Editt. 1541. F., 1601—1662. lib. 11. cap. 6. (in hoc cap. enarrat, qui ordo naturae in apibus sit); Ed. 1557. lib. 21. cap. 6.

66) Aristot. Hist. anim. IX, 41.

67) Hanc Hes. vocem huic scholio ipse praefixi.

68) εἶ] sic omnes illae Editt. excepta Ed. 1541. B., quae habet: εἶς.

69) ἀεσίφρονα] sic (= Editt. Goettl., Düb.) illae Editt. in textu et comm., praeter Editt. 1541. B. et 1541. F., quae in comm. habent: *αεσίφρονα*. Ed. Gaisf. *αεσίφρονα*.

70) egenti] Ed. 1541. B. errore typogr.: agenti.

71) Virg. Aen. IV, 13.

duplices artes parandi victus intelligit. Sunt qui manus in alienas facultates iniiciunt, et vi rapiunt, hos raptores nominare licet. Alii per fraudem et periuria ditescere cupiunt, quorum magna ubique copia est. Hi sunt, qui lingua praedantur, id est, mendacis.

v. 325. (323.) *Ῥεῖά τε μιν*⁷²⁾ *μαυροῦσι θεοῖ]* Validissimum argumentum est, quo absterrentur homines a malefactis, videlicet metu poenarum. Atque ea est secunda pars circumductionis, qua absolvit sententiam.

v. 327. (325.) *Ἴσον δ' ὅς θ' ἰκέτην, ὅς τε ξείνον κακὸν ἐρξεί*⁷³⁾] Sequitur catalogus praeceptorum de variis officiis. Idem, inquit, est flagitium hospitem laedere et supplicem. Maximi namque olim hospitale ius fiebat. Et nota est historia de Campano illo et Romano milite⁷⁴⁾. Multa hospitalitatis mentio fit apud Homerum. Nec hominis vocabulo digni sunt, qui eam non ex animo praestant peregrino et egenti. Et Iupiter *ξένιος* dictus est, quod in eius tutela sint hospites. Unde est illud Virgilii⁷⁵⁾:

Iuppiter, hospitibus nam te dare iura loquuntur, etc. Apud Homerum *Odyss.* ζ⁷⁶⁾ Nausicaa puella dicit, quantopere sint Iovi curae hospites et supplices, cum ait:

Ἡρὸς γὰρ Διὸς εἰσιν ἅπαντες

Ξεῖνοί τε πτωχοὶ τε· δόσις δ' ὀλίγη τε γίλη τε.

*Ἐρξεί*⁷⁷⁾] Metathesis est. Venit enim a *ῥέζω*, *ῥέζω* in futuro.

v. 328. (326.) *ἀνὰ δέμνια βαίνοι*⁷⁸⁾.] Tmesis.

v. 329. (327.) *παραζαίρια.*] importuna, flagitiosa dicuntur.

v. 330. (328.) *Ὅς τε τευ ἀφραδῆς* etc.] Et sacra scriptura horrendum supplicium iis minatur, qui pueros laedunt. Est enim alioqui ea aetas obnoxia malo. Bis autem peccant,

qui laedunt orphanos. *τεῦ]* pro *τινός*. Do-
rice.

v. 331. (329.) *κακῶ ἐπὶ γήραος οὐδῶ.*] Antithesi⁷⁹⁾ quadam praecepta decalogi refert. Nam cum in decalogo doceamur, parentes esse honorandos, eamque ob causam addita sit promissio: nihil praecipitur hic aliud quam non esse contumelia et probris afficiendos. Itaque et promissioni, quae est in praeceptis, Hesiodus comminationem opponit, quod Iupiter tandem pro iniustis operibus asperam retributionem sit compensaturus. Est autem elegans metaphora *ἐπὶ γήραος οὐδῶ*, id est, in limine senectae. Atque⁸⁰⁾ hoc imitati sunt poetae Latini^{80a)}.

v. 336. (334.) *Κὰδ δύναμιν δ' ἐρδειν ἰέρ' ἀθανάτοισι]* Praeceptum est de faciendis sacris. Et vocabant libationes, quando in sacris fundabatur aut offerebatur vinum. Quemadmodum Aeneas apud Virgilium in 1.⁸¹⁾, cum primum ad Didonem venerat. *Ασπένδω* libo, quod est leviter degusto [v. 338 (336).] *σπονδῆ* venit. *Κὰδ δύναμιν* dictum est pro *κατὰ δύναμιν*⁸²⁾, secundum potentiam, id est, pro viribus.

v. 341. (339.) *Ὅφρ' ἄλλων ὦνῆ κληρον]* Hoc est, ut aliorum iuves rem familiarem, possessionem etc. Ad hunc modum etiam Christus in Evangelio monet⁸³⁾, ut simus pauperes, quo aliis possimus dare, non ut accipiamus. *ὦνῆ* propter versum, *ο* in *ω* mutatum est.

v. 342. (340.) *Τὸν φιλέοντα ἐπὶ δαῖτα καλεῖν, τὸν δ' ἐχθρὸν ἐᾶσαι.*] Adiicit quaedam praecepta liberalitatis, sed tamen alieniora a primis illis iustitiae gradibus, sicut et⁸⁴⁾ Cicero in Officiis⁸⁶⁾ facit. Nec est impium, quod inimicum omittendum esse monet, cum et Salomon eius rei meminerit^{86a)}, cavendum tamen, ne nostro vitio accidat. *Φιλεῖν* non amare tantum significat, sed etiam hospitio accipere, et comi-

72) *Ῥεῖά τε μιν]* sic Editt. 1623., 1662.; Editt. 1532 — 1591. *Ῥεῖά τε μιν;* Ed. 1601. et Ed. Brunck. *Ῥεῖά τε μιν;* Ed. Gaisf. *ῥεῖα τε μιν;* Editt. Goettl., Düb. *ῥεῖα δέ μιν.*

73) *Ἐρξεί]* sic illae Editt. et Brunck., Gaisf.; Editt. Goettl., Düb. *ἔρξῃ.*

74) Haec historia narratur a Livio XXV, 18.

75) Virg. Aen. I, 731.

76) Hom. Od. VI, 207. 208.

77) Conf. not. 73.

78) *βαίνοι]* sic illae Editt.; Editt. Brunck., Gaisf. *βαίνοι;* Editt. Goettl., Düb. *βαίνοι.*

79) Antithesi] Ed. 1541. B. errore typogr.: Anthesi.

80) Atque] Ed. 1541. B. errore typogr.: Atqui.

80a) E. c. Firmic. 3. 1.

81) Virg. Aen. I, 726. 737.

82) dictum est pro *κατὰ δύναμιν]* haec in Ed. 1557. desunt.

83) Conf. Matth. 19, 21. Marc. 10, 21. Luc. 6, 20 sqq. 18. 22.

84) *ο]* Ed. 1532. ex *ο*.

85) *et]* in Editt. 1541. F., 1557. deest.

86) Cic. Offic. I. c. 14 sqq. et II. c. 15. de liberalitate disserit.

86a) Eiusmodi dictum apud Salomonem non inveni.

ter tractare, ut: *Χρὴ ξείνον παρέοντα φιλεῖν, ἐθέλοντα δὲ πέμπειν.*

v. 343. (341.) *Τὸν δὲ μάλιστα καλεῖν ὅστις σέθεν ἐγγύθει νόσει.*] Admonet vicinum studiosè colendum esse. Cum enim tota nostra vita ad societatem comparata sit, nemo ignorat, quam ingens bonum sit bonum habere vicinum. Nec poeta hanc sententiam temere multis rationibus amplificavit, ubi vicinorum et cognatorum sedulitatem in negotiis obendis et officiis praestandis ita confert, ut quam longissime cognatos, si opus sit alieno auxilio, vicini antecellant. Id quod et Cassitae apologus apud A. Gellium⁸⁷⁾ indicat, ubi cognati multo minus faciunt quam vicini. Nec Themistoclem fugit, quod, cum praedium venditurus erat, etiam hoc per praecōnem addendum censuit, quod haberet bonum vicinum.

v. 349. (347.) *Εὐ μὲν μετρεῖσθαι παρὰ γείτονος* etc.] Aliud praeceptum de mutuo persolvendo, et citatur hic locus in Officiis a Cicerone, ubi de gratitudine scribit⁸⁸⁾. Item in Claris oratoribus^{88a)} fere citatur hic versiculus, ubi dicitur de reddenda gratia, nec est ullum vulgariis ingratitude vitium in toto orbe, licet Deus impunitum non sinat. Nam et Salomon dicit: Non recedet malum de domo ingrati⁸⁹⁾. *Εὐ*] *χοροικῶς* exponi debet, quemadmodum supra quoque; est enim subiunctiva particula, ut sit sensus: si mutuo sumpseris, alterum *εὐ* abundare videtur. Nam ita solent iterare has particulas, ut Homerus quoque. *μετρεῖσθαι*] passivè exponendum, pro dimensum accipere, vel mutuo accipere, du solum dir vol lassen messen. Suidas⁹⁰⁾ dicit *μετρεῖν*, non tantum mensurare vel mutuo dare, sed etiam mutuo accipere significare. Docet autem natura ipsa gratitudinem, et illa lex naturalis vere divina est, etiamsi non esset praescripta. Et cum nulla tam inhumana bestia sit, in qua non sit sensus gratitudinis, praestandum est maxime, ut nec homo ab hac sit alienus. Quid enim aliud sibi volunt exempla leonis et draconis, quam ut gratitudinem

nobis commendent, sive ea vera sive ficta sint, nihil tamen aliud quam gratitudinem ob oculos his proponere viri sapientes voluerunt. Et qui gratias pinxerunt, pro una fingunt geminas reddere. Una enim dat, geminae referunt.

v. 353. (351.) *Τὸν φιλέοντα φιλεῖν, καὶ τῷ* etc.] Commendat nobis amicitiam illa sententia. Iam cum nonnulli adeo morosi sint, ut plane abhorreant a societate, et nullum animal propius homine ad illam accedat, addam etiam quod plures nec habere nec colere possimus (nec enim ex quovis⁹¹⁾ amicitia constat, sed ex similibus natura) recte Hesiodus praecepisse iudicandus est, cum doceat⁹²⁾ non quosvis in amicitiam recipiendos, et danti esse dandum, non danti, id est, sordido nequaquam. Et quamquam hae sententiae paulo gentiliores cum ipsa lege naturae pugnare videantur, ut indicat Plato in Gorgia^{92a)}, tamen quia beneficium est compensandum, nec omnes iuvare possumus, nemini dubium esse poterit certos quosdam esse iuvandos. Non autem sic obligaris illi, qui nihil de te meritus est, ut obligaris benemerito, quia naturaliter sic obligati sumus, ut reddamus officium, quemadmodum et iureconsultus ait obligari *πρὸς ἀντίδωρα*.

v. 356. (354.) *Δὼς ἀγαθῆ, ἀραξ δὲ κακῆ*⁹³⁾] Liberalitatis praeceptum est. Quamquam autem nullae leges cogant hominem ad liberalitatem praestandam, ipsa tamen humanitas obtinet et cogit nos, ut beneficiamus bonis viris, et communem societatem invenimus. Quapropter et cum virtute ita comparatum esse videmus, ut boni viri, etiamsi multa liberalitatis officia praestent, semper tamen laeti et hilares sint⁹⁴⁾. Contra mali, etiamsi multa habeant, nunquam tamen tranquillam et pacatam conscientiam a furiis obtineant, ut vel hoc nomine doceremur liberalitatem plurimi esse faciendam, non tam aliorum causa, quorum inopiam nostra liberalitate sublevamus, quam nostra quoque, quod animi tranquillitatem istinc concipimus et possidemus.

87) Gell. Noct. Att. II. 29.

88) Cic. Offic. I, 15, 48.

88a) Cic. Brutus 4, 15.

89) Prov. 17, 13.

90) Suidas s. v. *πέτρῳ* hunc versum Hesiodi laudat.

91) quovis] Ed. 1541. F. errore typogr.: quosvis.

92) doceat] sic Editt. 1532., 1541., 1562., 1601—1662.; Editt. 1557., 1564—1591. docet.

92a) Plat. Gorg. (Opp. Ed. Steph. T. I. p. 479 sqq. — Ed. Bipont. Vol. IV. p. 71 sqq.).

93) κακῆ] Ed. 1557. in hoc comm. errore typogr.: κακί.

94) sint] sic omnes illae Editt. exceptis Editt. 1541. F., 1557., quae habent: sunt.

v. 360. (358.) ἐπάχνωσεν⁹⁵)] παχνόω significat gelidum facio.

v. 361. (359.) Εἰ γὰρ κεν καὶ σμιζρόν ἐπὶ σμιζρόν⁹⁶.)] Ad multa⁹⁷) utilis erit haec sententia. Verum non inepte ad studia litterarum referri queat. Commendat autem diligentiam et assiduitatem nobis. Est enim incundum praesenti copia frui, et semper aliquid habere praemann. Et quamquam nemo adeo dives sit, qui non alterius egeat, neque quisquam adeo doctus, qui non opus habeat alieno adminiculo ad litteras, tamen turpissimum est, quotidie velle emendicare, nec posse οἰζόσιτος vivere.

v. 363. (361.) αἴθωπα λιμόν.] id est, nigram famem ab effectu dixit, quemadmodum Homerus frequenter αἴθωπα οἶνον⁹⁸). Sunt enim famelici nigri, et famēs solet nigriores⁹⁹) reddere. Hunc graecismum imitati sunt Germani, qui dicunt, der schwartz hunger. Αἴθωψ] significat faciem comburens.

v. 368. (366.) Ἐπιχομιμένου δὲ πίθου¹⁰⁰) καὶ λήγοντος κορέσασθαι] Praeceptum est de parsimonia. Cum res est abunde, maiores sumptus facere potes, estque humanitatis hoc. Verum nihil proderit tunc primum velle comparcere, ubi patrimonium est amissum. Nam odiosa est in fundo parsimonia, iuxta versum:

Nil iuvat amisso claudere septa grege.

Rursus cum res abunde suppetunt, non decet eiusmodi sumptus facere, ut nihil reliquum facias; id enim prodigalitati, non liberalitati esset. Sed memineris iuxta Salomonem¹⁰¹) ita derivare fontes tuos foras, ut tamen horum dominus maneas. In summa, poeta utraque extrema liberalitatis fugienda monet, ut neque sis prodigus neque sordidus.

v. 370. (368.) Μισθὸς δ' ἀνδρὶ γίλω εἰρημέρος ἄρσιος ἔστω.] Aliud praeceptum: Mercenarii sunt benigne tractandi. Et debes

sufficientem¹⁰²) mercedem solvere iis, quos conduxisti, ita illi vicissim operam dantur, ut respondeant in laborando.

v. 371. (369.) Καί τε κασιγνήτω γελάσας] Egregia sententia: Non temere fidendum ulli¹⁰³). Nemini fidas, nisi quicum modicum salis absumperis¹⁰⁴). Item cum fratre iocans adde testem. Quod si in ioco adhibendus testis, quanto magis in rebus seriis! Epitheton est in participio γελάσας, quasi dicat: Vide, ne verba, quae iocando dixeris, invertantur tibi, itaque teste convenit cum fratre iocari.

v. 372. (370.) Πίστει δ' ἄρα¹⁰⁵) οὐκ ἔστι καὶ ἀπιστία] Id est, credendum est et non credendum. Utile cum primis praeceptum, quodque in his sensibus reponendum est. Illi enim potissimum experiuntur, quae¹⁰⁶) vis sit huius sententiae, qui versantur in rebus publicis et gravioribus causis, praesertim periculosis temporibus. Nec Graeci frustra monuerunt μέμνησο ἀπιστεῖν. Nam si propter fucatam amicitiam vix fratri est adhibenda fides, quantum aliis fidendum sit, facile aestimari potest.

v. 373. (371.) Μὴ δὲ γυνή σε νόον πυγοστόλος] Praeceptum est de scortis; probat enim Hesiodus coniugium. Nam de eo infra dicit. Πυγοστόλος] composita dictio est, quasi dicas: ornans nates, a πυγή et στέλλω. Σὲ νόον] te mentem, id est, tuam mentem. Utuntur enim primitivis pro derivativis.

v. 375. (373.) φιλήτησι¹⁰⁷)] φιλήτης Hesychio κλέπτῆς καὶ ληστῆς ἐστὶ, ab ὑπὸ et ἄλω composita dictio, φιλήτης vero amator.

v. 376. (374.) Μουνογενῆς δὲ πάϊς σώζοι¹⁰⁸.)] Oeconomicon hoc praeceptum est, quo non aliud admonemur, quam iuxta vetus pro-

102) sufficientem] sic Editt. 1532., 1541. B., 1562.; ceterae Editt.: sufficienter.

103) Conf. similia in libris: Die Sprichwörter u. sprichwörtl. Redensarten der Deutschen gesamm. v. W. Körte (Leipz. 1837. 8.) p. 434 sq. et Eiselein l. l. p. 601.

104) De hoc prov. vide Erasmi Adag. chil. II. cent. I. prov. 14.

105) δ' ἄρα] sic (= Ed. Gaisf.) Editt. illae omnes (praeter Ed. 1562., quae habet δὲ ἄρα) in textu; in comment. autem δ' in Editt. 1532—1562., 1601—1662. omissum est; Ed. Brunck. δ' ἄρα; Editt. Goettl., Dübn. δ' ἄρ τοι.

106) quae] sic omnes illae Editt., excepta Ed. 1532., quae habet: qualis.

107) Hanc Hes. vocem huic scholio ipse praefixi.

108) σώζοι] sic illae Editt. et Brunck.; Editt. Gaisf., Goettl., Dübn. εἴη.

95) Haec Hes. vox huic scholio in solis Editt. 1601—1662. praefixa est.

96) ἐπὶ σμιζρόν.] sic illae Editt.; Editt. Brunck., Gaisf., Goettl., Dübn. ἐπὶ σμιζρόν.

97) multa] sic omnes illae Editt. praeter Editt. 1532., 1541. B., ubi legitur: multas.

98) Hom. II. i. 462. IV. 259. V. 341. XVI. 226. 230. et al.

99) nigriores] sic Editt. 1541. F., 1557., 1601—1662; Editt. 1532., 1541. B., 1562—1591. nigridiores.

100) πίθου] Ed. 1541. F. in hoc comm. male: πίθον.

101) Prov. 5, 16.

verbiū: Oculo domini saginari equum¹⁰⁹). Est enim primum (secundum Catonis sententiam) in re rustica bene colere. *γεφβέμεν.*] Ionicus infinitivus est.

v. 378. (376.) *Ἰηραὶὸς δὲ θάνοις* etc.] Duplex sensus horum versuum est. Prior ratio est, quo maior liberorum grex relinquitur, hoc felicius procedere rem familiarem. Sic enim et Germani proverbio locumfecimus^{109a}). Altera est, quod res domestica non unius tantum opera potest augeri. Si quidem unus vir nullus vir¹¹⁰), ut habet proverbium.

v. 381. (379.) *Σοὶ δ' εἰ πλούτου θυμὸς ἐέλ-
δεται.*] Conclusio generalis est, quae continet laudem assiduitatis et industriae. Assiduitate ditesces, inquit, sis sedulus in opere tuo, et ditesces iuxta versiculum:

Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo¹¹¹).

In Hesiodi librum secundum enarratio Phil. Melanthonis¹).

Priore libello praecepta de moribus tradita sunt. Secundus liber²) continet praecepta agriculturae. Et quamquam discendae Graecae linguae causa enarratur hic autor, tamen si quam utilitatem et rerum cognitio, quae hic docetur, adferet^{2a}), non verba tantum, sed res etiam consideremus et discamus.

Quondam proderant haec Hesiodi praecepta agricolis, quia, quo quidque tempore facerent, hinc discabant; nobis plus prosunt physica et astronomica, quae adpersa sunt. Nam saepe causas naturales tempestatum et aliarum rerum commemorat. Porro etiam totius anni tempora discernit per insignium siderum ortus et occasus. Ita docet totam rationem et varieta-

tem ortus³ et occasus³). Primum autem perliberalis et valde honesta cognitio est omnium astronomiae partium et dignissima bono viro. Sicut Ovidius testatur, cum ait⁴):

Felices animae⁵) quibus haec cognoscere primum⁶)

Inque domos superas scandere cura fuit.

Credibile est illos pariter vitis iocisque⁷)

Altius humanis exeruisse caput.

Secundo necessaria est cognitio coelestium motuum, quia oportet nos in rebus publicis habere descriptionem anni et mensium, quae si non haberentur, nulla posset memoria praeteritarum rerum haberi, et multae praesentes res intempestive fierent. Et Deus praecepit ob eam causam astra observari, cum dicit: erunt in annos⁸). Hic vero libellus Hesiodi ita scite totum annum metitur, ut, si fastos non haberemus, ex Hesiodo confici possent. Et quidem haec fere tota vetus astrologia fuit.

Tertio magnas adfert utilitates, quia ex cognitione coelestium motuum, tempestates annorum, fertilitas et sterilitas praevideri possunt, ut licuit animadvertere anno abhinc tertio, ubi propter vim aquarum multis locis corrupta seges est. Ideo et Moses ait: Erunt in signa, tempora et annos⁹), id est, diversitatem temporum sidera efficiunt, ut alias aestus sit maior, alias frigus acrius, alias maior siccitas, alias magis uvidus aer sit.

v. 383. (381.) *Πλειάδων*¹⁰)] Pleiades manipulus est septem stellarum in tergo Tauri, quae conspiciuntur noctu fere per totam hiemem. Porro, noctu conspici est oriri *χορονιζῶς*, ut apud Ovidium¹¹):

Quatuor autumnos¹²) Pleias orta facit.

Sub initium Maii cum sole subvehuntur mane supra terram, id est, oriri *ροσμικῶς*. Mense Iunio prodeunt, ita ut mane conspician-

109) Hoc prov. affertur etiam ab Eiselein l. l. p. 45: Das Auge des Herren fñhrt das Pferd wol.

109a) Conf. Je mehr Kinder, je mehr Glñcks. — Viel Kinder, viel Waterunser; viel Waterunser, viel Segen, in l. Die deutschen Volksbñcher gesammelt von R. Simrod Bd. V. (Frankfurt a. M. 1846. 8.) p. 259. nr. 5615. et nr. 5613.

110) De hoc prov. conf. Erasmi Adag. chil. l. cent. V. prov. 40. et Eiselein l. l. p. 140.

111) Hic versus ab Eiselein l. l. p. 605. Ovidio tribuitur; at equidem solam priorem eius partem: „Gutta cavat lapidem“ in Epist. ex Ponto IV, 10, 5. inveni.

1) Sic haec enarrationis pars in omnibus illis Editionibus est inscripta.

2) Lib. I. continet versus 1—382. (al. 380.), lib. II. versus 383—764. (al. 381—762.); vid. p. 165 sqq.

2a) adferet] sic Editt. 1532—1601., Editt. 1623., 1662. adfert.

3) Ita docet — et occasus.] haec in Ed. 1557. desunt.

4) Ovid. Fast. I, 297—300.

5) animae] sic illae Editt.; Ovid. Opp. Ed. Bipont. et Fast. ed. Gierig habent: animos.

6) primum] sic illae Editt.; Ovid. Editt. Bipont. et Gierig: primis.

7) iocisque] sic illae Editt.; Ovid. Editt. Bipont. et Gierig: locisque.

8) Genes. I, 14.

9) Genes. I. l.

10) Hanc Hes. vocem h. l. ipse adscripsi.

11) Ovid. Epist. ex Ponto I, 10, 28.

12) autumnos] Ed. 1541. B. errore typogr.: autumnus.

tur, idque vocant oriri *ἡλιαζῶς*¹³⁾, paulo ante solis ortum conspici. Ideo Hesiodus ait messem instare, cum oriuntur Pleiades, videlicet ortu Heliaco. Novembri mane sub terram descendunt, cum noctu conspiciuntur, id est, occidere *κοσμικῶς*. Id vero tempus sementi faciendae idoneum iudicant agricolae. Ideo Virgilius dixit¹⁴⁾:

Ante tibi Eoae Atlantides abscondantur.

Debita quam sulcis committas semina etc.

Id est, mane occidant, quod fit hieme. Sed ubi citius hiems est, citius serunt, ut in Germania, id quoque praecipit Virgilius¹⁵⁾:

Dum sicca tellure licet¹⁶⁾, dum nubila pendent.

Dicuntur Pleiades, quod sit plurium coniunctarum stellarum proprius coctus. Latini Vergilias dixerunt, quod in vere oriuntur, Atlantis filiae finguntur, et credo Atlanti eum honorem haberi, quod docuerit astronomiam. Poetae trissyllabon faciunt *πληιάς*; in soluta vero oratione dissyllabon est *pleias*. *Ἐπιτελλομένων*.] a Ionica dialecto interposita est.

v. 385. (383.) *Αἰ δῆτοι*¹⁷⁾ *νύκτας τε καὶ ἡμέρας τεσσαράζοντα*.] Quod dicit quadraginta dies noctesque latere Vergilias, sic accipe, a Maio subvectas supra terram interdiu non cerni, propter vicinitatem solis, magna parte aestatis, noctu vero sub terra sunt. Post menses duos mane cernuntur, ubi longius iam sol discesserit a Tauro. Deinde mense Octobri post matutinum occasum noctu rursus cernuntur. Neque est sic accipiendum, quod post occasum matutinum, post autumnum lateant; nam ita noctu cernerentur. Nunc poeta nec notu, nec interdiu conspici dicit. Id fit in aestate, dum sol propius Taurum versatur.

v. 386. (384.) *Κεκρύφαται*.] tertia persona est praeteriti passivi, ut apud Homerum in 2. Iliados *ἐπιτετέφαται*¹⁸⁾. Addunt enim Iones¹⁹⁾ *ται* tantum ad praeteritum activae vo-

cis. *περιπλομένου ἐνιαυτοῦ*] *πέλομαι*²⁰⁾ existo; inde *περιπλομένος*, et est perpetuum anni epitheton. Gellius diligenter hanc vocem reddidit lib. 3. cap. 16. pro decurrente ad finem anno, et non circumacto iam²¹⁾ anno.

v. 388. (386.) *Οὗτός τοι πεδίων πέλεται νόμος* etc.] Elliptica oratio est; vult enim dicere: Illis, qui prope mare habitant, quique valles concavas etc. haec lex servanda est.

v. 389. (387.) *ἄγκρα*²²⁾] *ἄγκρος* palustrem terram significat.

v. 391. (389.) *Γυμνὸν σπείρειν* etc.] A signo describit rursus tempus arationis et mes- sis. Est autem arandum²³⁾ ante maximam saevitiam hiemis. Et commode adiecit adhortatione uinculam. Vide, ut res tua in tempore conficiatur, ne cogaris aliena vivere quadra.

v. 393. 394. (391 sq.) *Ὡς τοι ἕκαστα ὄρι' ἀέξεται*²⁴⁾.] Verbo singularis numeri nomen pluralis numeri adiunxit, quod Graecis familiare est. *Πιώσω*] Id est, trepide peto alienas aedes.

v. 398. (396.) *Ἔργα τὰτ' ἀνθρώποισι*] Causa, quare sit laborandum: Quia homo factus et ordinatus est ad labores. Neque frustra est, quod hoc tam sedulo inculcat et urget poeta. Nam praeterquam quod Dei voluntas est laborare, etiam hoc significare poeta voluit, non posse fieri, ut quis honeste vivat, nisi simul laboret. Et quemadmodum maximae res dilabuntur per discordiam, ita quoque per socordiam ac negligentiam, ut saepe usu venire videmus. Sunt enim, qui, tametsi non magnos faciant sumptus, nec dilapident rem familiarem, tamen socordia ad extremam paupertatem rediguntur. *διατεζμήραντο*²⁵⁾] *διατεζμέρομαι* est ordino, constituo.

v. 405. (403.) *Ὀἶκον μὲν πρόωιστα, γυναικὰ τε*.] Primus versus huius libri continebat propositionem, complectens summam agricultu-

13) De his terminis astronomicis veterum conf. L. Ideler: *Handbuch der mathematischen und technischen Chronologie*. Tom. I. p. 51—53.

14) Virg. Georg. I, 221. 223.

15) Virg. Georg. I, 214.

16) licet] Ed. 1557. errore typogr.: licet.

17) *δῆτοι*] sic Editt. 1532., 1541., 1562., 1564., 1601., 1623.; Editt. 1557., 1569—1591., 1662. et Brunck., Gaisf. *δῆ τοι*; Editt. Goettl., Dübn. *δ' ἦτοι*.

18) Hom. II. II, 25. 62.

19) Iones] Ed. 1541. B. errore typogr.: Ioannes.

20) Sic recte Editt. 1623., 1662.; Ed. 1601. male: *πέλομαι περιπλομένου ἐνιαυτοῦ*; in Editt. 1532—1591. Hesiodi voces *περιπλομένου ἐνιαυτοῦ*, ad quas haec annotatio pertinet, omissae sunt.

21) iam] sic Ed. 1532.; in ceteris Editt. deest.

22) Hanc Hes. vocem huic annotationi ipse adscripsit.

23) arandum] Ed. 1541. F. errore typogr.: aradam.

24) *ἀέξεται*] Editt. 1541. F., 1557. in comment. male: *ἀέξεται*.

25) Hanc Hes. vocem huic scholio ipse praefixit.

rae, messis videlicet et arationis. Nunc narrationem contexit, quae generalia quaedam praecepta continet de constituenda re familiari.

v. 406. (404.) *Κτητήν, οὐ γαμετήν.*] Aristoteles oeconomiam suam incepit ab hoc versu²⁶⁾, et refert ad uxores, cum ancillam intelligat poeta. Nam post de uxore loquitur. Est elegantissimus locus de coniugio in Xenophonte²⁷⁾, quem Columella optimis et praestantissimis verbis expressit in praefatione XII.²⁸⁾ libri. *Κτητής*] ancillam emptam significat et non nuptam.

v. 407. (405.) *Χρήματα δ' εἰν οἴκῳ.*] Commendat ordinem et curam in re domestica hoc praeceptum. Columella enim nihil magis prodesse dicit, quam si servetur ordo. Vetus, inquit, est proverbium: Paupertatem certissimam esse, cum alienius indigeas, uti eo non posse, quia ignoretur, ubi proiectum iaceat, quod desideratur. Itaque in re familiari laboriosior est negligentia quam diligentia²⁹⁾. Sic accidit in nostris studiis. Sunt qui multas sententias tenent; sed cum est dicendum et stylus exercendus, nullae prorsus veniunt in mentem. Quid sit in causa, dictum est.

v. 409. (407.) *Ἡ δ' ὥρη παραμείβηται.*] Oportet agricolam diligenter observare occasionem, quia non levis iactura est in mutuo accipiendo; dum enim mutuum petis, perdis temporis occasionem.

v. 410. (408.) *Μηδ' ἀναβάλλεσθαι ἔς τ' αὐριον*] Sunt haec communia praecepta de non cunctando. Recte Ovidius in hanc sententiam dixit³¹⁾:

Qui non est hodie, cras minus aptus erit.

*ἔννημι*³²⁾] *ἔνη* significat postremum mensis diem; significat item tertiam lunam seu perendinum diem, ut apud Aristophanem (quem Suidas citat):

26) Aristoteles Oeconom. 1. 2. et Polit. 1. c. 2. (al. c. 1.) non hunc, sed versum proxime praecedentem *Ὅλον μὲν πρόωπισται* etc. laudat.

27) Xenoph. Oeconom. c. 7 sqq.

28) XII.] sic recte omnes illae Editt., excepta Ed. 1557., ubi legitur: 13.

29) Vetus est — diligentia] haec sunt verba Columellae de re rust. XII. 2, 3. Ed. Schneider.

30) *Μηδ'*] sic Editt. 1623., 1662. (= Brunck, Goettl., Dübn.) in textu et comment.; Editt. 1532.—1601. in textu *μηδ'*, in comm. (= Ed. Gaisf.): *μηδ'*.

31) Ovid. Remed. amor. 91.

32) Hanc Hes. vocem huic annotationi ipse praefixi.

*Θάσσει, καιατεύξη, κἄν ἔνης ἔλθης*³³⁾.

*ἀντί τοῦ εἰς τρίτην*³⁴⁾.

v. 414. (412.) *Ἦμος δὴ λήγει μένος*] Secundum praeceptum est de aratro faciendo, et quando caedenda sit materia ad rem rusticam. Orditur autem a chronographia.

v. 415. (413.) *Καύματος ἰδαλίμου*³⁵⁾] *Ἰδαλίμου καῦμα τὸ ἰδρωποῖον* exponunt, id est, aestus, qui sudorem ciet.

v. 416. (414.) *Μετὰ δέ*³⁶⁾ *τρέπεται βρότεος χρώς*] Id est, remisso aestu respirat corpus. Nam propter aestum et calorem corpus prorsus torpet, neque homines solum ita afficiuntur, verum etiam inanimata.

v. 417. (415.) *Δὴ γὰρ τότε Σείριος ἀστήρ* etc.] Sirius stella est in ore canis maioris, quae cum leone supra terram subvehitur, sicut Lucanus in 10. testatur³⁷⁾:

Qua³⁸⁾ mixta Leonis

Sidera sunt Cauro, rapidos qua Sirius ignes

Exerit etc.

Deinde ubi sol accesserit Scorpionem, mane aliquantisper ante solem, supra terram subvehitur Heliaco ortu. Deinde orto sole statim labitur sub terram. Ideo dicit Hesiodus: nocte frui Sirium, id est, mane aliquantisper ante solis ortum supra terram emergere, at non commorari diu post solis ortum supra terram. Nomen Sirius a *σειριάω* factum est, quod inflammare, arefacere significat.

v. 420. (418.) *Ἦμος*⁴⁰⁾ *ἀδηκτοτάτη πέλεται*] Describit commodum tempus secandi ligna. Durant enim haec longo tempore, nec sunt obnoxia corrosioni. Hoc significat *ἀδηκτοτάτη*, id est, incorruptissima, *α δήκω*, id est, mordeo, quae non mordetur a vermibus.

33) Sic hic versus Aristophanis Eccles. 796. Ed. stereot. Lips. citatur a Suida s. v. *ἔνη*. Apud Aristoph. Ed. laud. pro *καιατεύξη* legitur *καιαθήσεις*.

34) *ἀντί* — *τρίτην*] haec sunt verba Suidae, quibus vocem *ἔνης* explicat.

35) Haec Hes. verba huic scholio ipse adscripsi.

36) *δέ*] sic omnes Editt. in textu; Editt. 1532., 1541. B. in comment. *δ'*.

37) Lucan. Pharsal. X, 210—212.

38) Qua] Ed. 1557. Quia.

39) sole] Ed. 1541. B. errore typogr.: solis.

40) *Ἦμος*] sic illae Editt. et Brunck., Gaisf.; Editt. Goettl., Dübn. *ἦμος*.

v. 423. (421.) Ὀλμιον μὲν τριπόδην⁴¹⁾] Per ὄλμιον τριπόδην, mortarium trimm pedum intelligere videtur. Suspicio enim talibus mortariis usos esse pro molis.

v. 426. (424.) δεκαδώρω⁴²⁾] δῶρον Graeci appellant palmum, quod munus datio δῶρον appelletur. Id autem semper geritur per manus palmi. Vitruvius⁴³⁾ libro secundo.

v. 427. (425.) γύην] Id est, dentale, vocant lignum, cui vomer inseritur, quod, tanquam artus continent corpus humanum, sic dentale contineat vomerem.

v. 429. (427.) Πρίνινον] Id est, iligneum; est enim validissimum.

v. 430. (428.) Εὐτ' ἄν Ἀθηναίης.] Cererem vocat Athenaeam, quod ipsa Athenienses, atque adeo omnes homines de frugibus docuerit. Potest tamen etiam vel ad Erichthonium vel ad Triptoleum referri. ἔλυματι⁴⁴⁾] ἔλυμα, id est, buris, lignum longum est, cui insertum est dentale. Locum Virgilio 1. Georg. cum hoc confer, qui sic incipit⁴⁵⁾:

Continuo in silvis magna vi flexa domatur.

In burim etc.

v. 432. (430.) Δοιὰ δὲ θέσθαι ἄροτρα.] Indicat patremfamilias oportere bene instructum esse, ne quis casus per inopiam suppellectilis remoretur rusticum laborem.

v. 433. (431.) Ἀυτόγυον] vocant, cum vomer est insertus dentali.

v. 434. (432.) ἄξαις] ab ἄγω venit, quod in praesenti in usu non est.

v. 435. (433.) ἀκιώτατοι⁴⁶⁾] ἄκιον, quod non arroditur a vermibus, non sentiens illos vermes. κίς enim vermis ligni est. Δάφνης.] Plinius numerat quoque illa ligna inter ea, quae cariem nesciunt⁴⁷⁾.

v. 436. (434.) Βόε δ' ἐνναετήρω etc.] Cuiusmodi boves conveniat agricolam habere.

v. 441. (439.) Τοῖς δ' ἅμα τεσσαρακονταετῆς] Habes hoc loco praeceptum de ministro, qua hunc aetate⁴⁸⁾ et moribus praeditum esse oporteat. Etsi tantum in ministro requirit Hesiodus, ut iuvenem bobus praeficere noluerit, quanto minus ecclesiasticis et rebus publicis praeficeret! Ὀκτάβλωμον.] id est, octo morsum, ita tamen, ut unum frustum habeat binos morsus. βλωμὸς morsum significat.

v. 446. (444.) καὶ ἐπισπορίην ἀλέασθαι.] Hoc Virgilius in 1. Georg. imitatus est hunc in modum⁴⁹⁾:

Dum sicca tellure licet etc.

Nam sera satio obest, neque secunda satio tantum commodi habet, quantum tempestiva illa, cum robusta farra seruntur⁵⁰⁾.

v. 447. (445.) ἐπτοίηται⁵¹⁾] πτοίειν aut πτοίειν est percelli et tanquam attonitum reddi, gassen.

v. 448. (446.) Φράζεσθαι δ' εἴτ' ἄν] Hactenus suppellectilem rusticam et familiam agricolae pertractavit; sequitur nunc, quando sit arandum⁵²⁾, et quoties sit arandum. Porro poetae fingunt grues avolare in meridionalem regionem, in Aegyptum videlicet, ubi belligerantur cum Pygmaeis, ut est apud Homerum Iliad. lib. 3.⁵³⁾ Αἴτ' ἐπεὶ οὖν χειμῶνα φύγον καὶ ἀθέσφατον⁵⁴⁾ ὄμβρον. Verum⁵⁵⁾ Albertus^{55a)} scribit non esse fabulosum, sed quod sint ibi monstra quaedam similia⁵⁶⁾ hominibus. Imitatus est hunc quoque locum Hesiodi Virgilius in 1. Georg.⁵⁷⁾

v. 451. (449.) Κραδίην δ' ἔδαξ' ἀνδρός] Id est, terret eum, cui non sunt boves, propterea quod iam instat tempus postremae arationis. In dictione ἀβούτεω longa brevem concipit, ut saepe supra.

48) aetate] Ed. 1532. errore typogr.: aetatae.

49) Virg. Georg. I, 214.

50) seruntur] sic Editt. 1532., 1541. B., 1562—1591.; Editt. 1541. F., 1557., 1601—1662. serantur.

51) Hanc Hes. vocem huic scholio ipse praefixi.

52) sit arandum] sic omnes illae Editt. excepta Ed. 1541. B., quae habet: arandum sit.

53) Hom. II, III, 4.

54) ἀθέσφατον] sic recte Editt. 1557., 1564—1662.; Editt. 1532., 1541., 1562. ἀτέσφατον.

55) Verum] in Ed. 1557. deest.

55a) Alberti Magni de animalibus lib. XXIII, c. 24. (Opp. [Lugd. 1651. Fol] Tom. VI. p. 639.) de Pygmaeis dicit.

56) similia] sic omnes illae Editt. praeter Ed. 1532., ubi legitur: similes.

57) Conf. Virg. Georg. I, 307. 375.

41) Haec Hes. verba huic scholio ipse praefixi.

42) Hanc etiam Hes. vocem huic scholio ipse adscripsi.

43) Vitruvius] sic Editt. 1562., 1623., 1662.; ceterae Editt. Vitruvius. — Vide Vitruv. de architectura II, 3.

44) Hanc Hes. vocem huic scholio ipse praefixi.

45) Virg. Georg. I, 169. 170.

46) Hanc Hes. vocem huic scholio ipse praefixi.

47) Plin. Nat. Hist. XVI, c. 78. Ed. Frauz. (c. 40. antiquior. Editt.).

v. 453. (451.) *Ῥηίδιον γὰρ ἔπος εἰπεῖν.*] Negligentiam et inscitiam rusticorum taxat, qui non considerant, quibus opus habeant, sed in alienam opem semper sunt intenti, id quod miserimum est. Est autem iucundum cum primis in hoc carmine, *σχῆμα προκαταλήψεως*⁵⁸), quo confutat eorum rationem, qui obicere poterant: Si quid desiderabimus in re familiari nostra, poterimus ab alio mutuo petere. Et respondet eadem opera posse petere et negare aliquem.

v. 454. (452.) *ἀπαρήνασθαι*⁵⁹)] Ab ἀπὸ et ἀναίνομαι compositum ἀπαρήνασθαι^{59a}), et significat denegare.

v. 456. (454.) *Νήπιος, οὐδὲ τόγ' οἶδ'* etc.] Id est, ignorat, quot⁶⁰) lignis opus sit. Nam magna congerie bonorum lignorum opus est ad fabricandum currum.

v. 458. (456.) *Ἐὕτ' ἂν δῆ*⁶¹) *πρώτιστ'* etc.] Totus ille locus ad arationem pertinet, et est adhortatio, ut statim admoveant manum operi, non tantum famuli, sed et ipse paterfamilias. Addit deinde signa et circumstantias, qualis terra sit aranda, sicca scilicet et humida. Columella in hanc sententiam inquit: Neque succo careant, neque abundant uligine⁶²). Ita Hesiodus iubet siccam et humidam arare, id est, non lutosam, et tamen madefactam. Meminerunt quoque huius praecepti Plinius et Theophrastus^{62a}).

v. 462. (460.) *Εἶαρι*⁶³) *πολεῖν, θέρεος*] Praeceptum est de reliquis arationibus. Pingue solum solet quater arari, bis solem bis frigora sentit, sicut est solum Italicum. Qui vero tenuius solum habent, ter arant. Prima aratio est proscissio. Secundo arant mense Iunio ante solstitium, Latini iterationem, nos brachen vocamus. Postremo ante sementem aratur, hoc Latini tertiationem vocant.

v. 463. (461.) *Νειὸν δὲ σπείρειν ἔτι* etc.] Adiecit praeceptum, quod intervalla sint facienda

agris, quibus interspirent et quiescant; sunt enim multo feraciores, si permiseris intervalla, quam sine intervallis. Estque hic locus commendatio novalis. Nam cum terra quotannis ferendo non sit defatigata, nec penitus exhausta, fit, ut copiosiore fructum ferat et gratior quoque sit. Est autem novale (teste Plinio) quod alternis annis scriitur⁶⁴). Operae pretium faceret studiosus puer, si, quae sunt in primo Georg. Virgilio⁶⁵), cum hoc loco contulerit, ita sine negotio Hesiodi sententiam poterit adsequi.

v. 464. (462.) *ἀλεξιάρη*] Id est, pellens execrationem; solent enim agricolae maledicere, quando fructus ex sententia non proveniunt. Sic Hercules *ἀλεξικακος* dictus est, quod depulerit mala hominibus, et fuerit domitor monstrorum.

v. 465. (463.) *Ἐὕχεσθαι δὲ*⁶⁶) *Διὶ χρο- νίῳ* etc.] De sacris faciendis praeceptum: Admonet superos esse precandos, ut hominum studia et labores bene fortunent. Idem facit Virgilius et Xenophon magnifice in Oeconomia⁶⁷). Quidam per terrenum Iovem intelligi putant Plutonium; ego vero cum puto, qui gubernat et regit⁶⁸) terrena.

v. 466. (464.) *ἱερὸν*] Id est, aram. Alludit enim ad Eleusinia Cereris sacra, quae Athenis fiebant, et vocabantur mysteria. Videntur autem mihi fuisse conspirationes et foedera, quibus se adstrinxerant ad civilia officia cives, hoc potest colligi ex Cicerone, ubi de Eleusiniis sacris disputat⁶⁹). Erant autem maiora et minora sacra, et haec sub autumnum fiebant. Porro fingunt Cererem, cum per orbem quaereret filiam, humaniter ab Atheniensibus receptam esse, et ideo illis hanc gratiam reddidisse.

v. 467. (465.) *Ἀρχόμενος τὰ πρώτ'*⁷⁰) etc.] Circumstantia est, quomodo sit arandum; nam supra dixit, quando et quoties sit arandum.

v. 469. (467.) *Ἐνδρον*] lignum significat, quod est proximum temoni, alioqui cor arboris

58) προκαταλήψεως] sic Editt. 1601—1662.; Editt. 1532., 1541., 1562—1591. προκαταλήψεως; Ed. 1557. προκαταλήψεως.

59) Hanc Hes. vocem huic scholio ipse praefixi.

59a) ἀπαρήνασθαι] sic Editt. Brunck., Goettl., Düb., Editt. 1532—1662. et Gaisf. ἀπαρήνασθαι.

60) quot] sic Editt. 1532., 1601., 1623.; ceterae Editt.: quod.

61) δῆ] sic illae Editt.; Editt. Brunck., Gaisf., Goettl., Düb., δὲ.

62) Colum. de re rust. II, 4.

62a) Plin. Nat. Hist. XVIII, c. 49. (al. c. 19.). — Theophrast. Eres. de causis plantar. III, 20. (al. 25.) Ed. Schneider.

63) Εἶαρι] sic illae Editt.; Editt. Brunck., Gaisf., Goettl., Düb., εἶαρι.

64) Plin. Nat. Hist. XVIII, c. 49. Ed. Franz. (c. 19. antiquior. Editt.).

65) Conf. Virg. Georg. I, 71.

66) Ἐὕχεσθαι δὲ] sic omnes Editt., excepta Ed. 1541. F., quae in textu Ἐὕχεσθαι δὲ, in comment. Ἐὕχεσθαι γὰρ habet.

67) Xenoph. Oeconom. 5, 19—6, 1. Ed. Thieme.

68) regit] Ed. 1541. B. errore typogr.: regat.

69) Conf. Cic. de Legg. II, 14, 36.

70) τὰ πρώτ'] sic illae Editt. et Brunck., Gaisf.; Editt. Goettl. Düb., ταπρωτ'.

hac voce significatur. *Μεσάβοιον*.] integrum est, poeta *μεσάβον* fecit; Iulius Pollux eorum esse dicit, quod boves iugo alligat⁷¹).

v. 470. (468.) *πόνον ὀρνίθεσσι τιθείη*] Illa fuit absolutio sententiae; est autem soloecum hoc, quod a Graecis fieri solet. In arando debet subsequi aliquis, qui scamna, id est, maiores glebas confringat. Virgilius⁷²):

Multum adeo. rastris glebas qui frangit inertes
Vimineasque trahit crates etc.

Et Plinius⁷³): Crate dentata, vel tabula aratro annexa, quod vocant *lirare*⁷⁴), operientes⁷⁵) semina. Haec descriptio agriculturae non convenit cum nostra. *μακέλην*⁷⁶)] *μακέλη* dicitur eyn hacken⁷⁷) vel bicke. *Διζέλη* eyn karst. Virgillii locum de occatione⁷⁸) huc refer.

v. 471. (469.) *Εὐθυμοσύνη*⁷⁹) γὰρ ἀρίστη etc.] Epiphonema est: Crede mihi, multum commodi adfert industria. Homo ignavus vix unquam ditescet. Solet autem sic poeta subinde spargere sententias de diligentia, quod sine ea nemo quicquam laude dignum efficere potest.

v. 473. (471.) *ἀδροσύνη*⁸⁰)] *ἄδρον*⁸¹) μέγα. παχὺ

Hesychius^{81a}) exponit, nos feyst, fructibar. Et est sensus: Si ita fregeris glebas, ubi ita subegeris solum, spicae multa ubertate, seu (ut Columella dixit) pinguedine nutent ad terram. Elegans pictura seu *ὑποτύπωσις* huius carminis, qua rem ita describit, ut oculis plane subiiciat.

71) Pollucis Onomast. I. c. 13. §. 252. Ed. Dindorf.

72) Virg. Georg. I, 94. 95.

73) Plin. Nat. Hist. XVIII, c. 49, 3. Ed. Franz. (c. 20. antiquior. Editt.).

74) *lirare*] sic Ed. 1541. B. et Plinii Editt. antiqq. et recentt.; Editt. 1532., 1541. F., 1557., 1564., 1601—1662. *lerare*; Editt. 1569., 1581., 1591. *levare*.

75) *operientes*] sic illae Editt. omnes et Plinii Editt. Basil. 1525. Fol., Basil. 1545. Fol., Francof. 1599. Fol.; Editt. Franz. et Sillig. *operiente* (quae lectio etiam in Ed. 1599. in marg. affertur).

76) Hanc Hes. vocem huic scholio ipse praefixi.

77) *hacken*] sic Editt. 1532., 1541., 1562.; Editt. 1557., 1564., 1569., 1601—1662. *hacke*; Editt. 1581., 1591. *harke*.

78) *occatione*] Editt. 1562., 1569. errore typogr.: *occasione*.

79) *εὐθυμοσύνη*] sic omnes illae Editt.; Editt. Brunck., Gaisf., Goettl., Dübn. *εὐθημοσύνη*.

80) *ἀδροσύνη*] sic Editt. 1601—1662. et Editt. recentt.; Editt. 1532—1591. *ἀδροσύνη*. — Haec vox, ad quam hoc scholion pertinet, in solis Editt. 1601—1662. ei praefixa est.

81) *ἄδρον*] Editt. 1601—1662. *τὸ ἄδρον*; Editt. 1532—1591. *ἄδρον*.

81a) Hesychius s. v. *ἄδρον*.

v. 474. (472.) *Εἰ τέλος αὐτὸς ὀπισθεν Ὀλύμπιος*.] Egregia haec sententia est, quam nemo negare potest ex patrum religione promanasse⁸²), ac veluti per manus traditam esse. Convenit enim cum primo decalogi praecepto, quo iubemur Deum honorare, ac illi fidere. Timeamus, cum impia⁸³) fiducia nostri relicta, omnem spem in Deum collocamus, hoc unum cogitantes, ne in rebus prosperis insolescamus, contra in adversis deiiciamur.

Ad hunc modum Hesiodus agriculturam, et quicquid est laborum nobis commendat. Vult, ut pro se quisque acriter in laborem animum intendat, verum finem laborum et, ut nos vocamus, benedictionem non nisi a Deo expectet. Quod si ille laboribus nostris affulserit, ac gratam auram commoda tempestate adspiraverit, nemini dubium esse debet, quin suum quoque labores assequantur finem et huiusmodi felix messis proveniat, ut (quemadmodum hic dicit poeta) sit utendum omnibus vasis repurgatis, quibus diu non sis usus.

v. 477. (475.) *πολιὸν ἔαρ*.] Id est, canum ver. Epitheton veris, quod adhuc ab hieme et pruinis canescit. *Εὐωχέων*] cum *ω* in antepenultima scribendum est; concipit autem rursus longa brevis, ut saepe iam supra.

v. 479. (477.) *Εἰ δέ κεν ἡέλιος τροπῆς ἀρόης*⁸⁴] Aliud praeceptum est, videlicet quod tempus sit vitandum, nec est, quod ordo in praeceptis te magnopere moretur. Poteris enim per te fingere tibi vel hunc vel alium ordinem, sitque hoc secundum praeceptum. *Τροπᾶς* Graeci omnes conversiones vocant. Estque *τροπή χειμερινῆ καὶ θερινῆ*, id est, solstitium aestivum et hibernum, quod Latini raro solstitium, sed *brumam* vocarunt, *ἀπὸ τῆς βραχείας ἡμέρας*, ut Servius⁸⁵) ait. Vocant etiam *aequinoclia* conversiones, quia tunc sol quasi convertit se et incipit descendere. Ita in conversione hiberna, quando sol longissime distat propter obliquitatem, tunc vertit se, et incipit ascendere, quia

82) *promanasse*] sic Editt. 1532., 1541. B., 1562—1591.; Editt. 1541. F., 1557., 1601—1662. *manasse*.

83) *Timeamus*, cum *impia*] sic omnes illae Editt. excepta Ed. 1541. B., quae habet: *Timeamus eum. impia*.

84) *τροπῆς ἀρόης*] sic omnes illae Editt.; Editt. Brunck., Gaisf., *τροπῆς ἀρόης*; Ed. Goettl. *τροπῆς ἀρόης*; Ed. Dübn. *τροπῆς ἀρόης*.

85) Serv. in Virg. Aen. II, 472.

est statio solis. Ideo monet non esse arandum sub brumam.

v. 482. (480.) *Οἷσις δ' ἐν φορμῶ* etc.] Extenuatio est: Domum portabis, non vehes, opus erit tibi calathō, non onusto plaustro; habebis enim multum culmorum, et parum granorum. *Φορμὸς* dicitur quicquid consutum est, *φόρμιον* stragulum factum ex iuncis, ein decken, hinc Phormio parasiti nomen⁸⁶).

v. 483. (481.) *Ἄλλοτε δ' ἀλλοῖος Ζηνὸς νόος ἀγχιόχοιο*] Tertium praeceptum. Alio tempore sunt aliae tempestates, aliquando citius, aliquando serius serendum, ut sinent tempestates, quia nonnunquam differt Iupiter tempestatem, et quando nos felicissimum annum speramus, tunc deploratissimum experimur. Ergo Iovi committenda huius rei cura, ut perficiat ex sua sententia, quae volet.

v. 485. (483.) *Εἰ δέ κεν ὄψ' ἀρόσης* etc.] Quartum praeceptum de sera aratione. Sin autem sero araveris, hoc poterit esse remedio, et verna aratio tum felix esse poterit, si pluerit ad tertium usque diem, ita ut pluvia neque superet unguam bovis, neque destituat, in summa, ut impleat vestigia. Nam tum terra permadefit, et verna satio nihil infirmior fit autumnali. Et quia humor est principium vitae, ideo fit, quod humor tam facile non laedit⁸⁷) quam siccitas.

Est autem pulchra periphrasis veris, cum inquit [v. 486 (484).] *ἦμος κόκκυξ κοκκίζει*. Cuculus enim veris tempus adesse cantu suo praenuntiare solet. Et principes Saxoniae hunc morem habent, ut, qui prior arcu percusserit cuculum, aureum habeat.

v. 491. (489.) *Ἐν θυμῷ δ' εὖ πάντα φυλάσσειο*.] Admonet rursus diligentiae; solet enim poeta subinde morales sententias adspargere, praecipue de sedulitate, cuius usus et vis in omnes vitae partes sese⁸⁸) extendit. Nam ut res diligentia crescunt, ita socordia decrescunt. Iam cum nemo sit, quemadmodum Quintilianus inquit, qui non labore et diligentia sit aliquid consecutus, quae pravitas humanae mentis est,

aut quae vecordia oscitantiam magis, quae de-
decori hominibus est, quam diligentiam, ex qua
nomen dignitasque paratur, velle amplecti?
In studiis litterarum homines docti socordia
multa dediscunt, ut est videre in Cicerone et
Hortensio. Recte itaque Hesiodus facit, quod
tam diligenter sedulitatem hominibus⁸⁹) com-
mendat.

v. 493. (491.) *Πὰρ δ' ἔθι⁹⁰ χάλκειον θῶ-
ζον* etc.] Monet arationis tempore et cum ne-
gotia sunt expedienda, conventicula et alias nu-
gas relinquendas esse. Atque hunc locum, quia
perutilis est, quibusdam circumstantiis ampli-
ficavit. Prior est, quod, quamvis nos simus ces-
satores, tamen tempus minime cesset aut ferietur.
Eam sententiam deinde repetit et auget
ab effectu famis. Si quidem tempus consumis,
quod in opere faciundo sumere tibi potuisses,
fiet, ut ignavia te in hieme deprehendat, et for-
titer cogaris esurire. Quod si famem vitare non
poteris, certum est, quod in valetudinem adver-
sam incidet et maxime in dolorem pedum. So-
let autem frigus naturaliter tumorem afferre,
quia sanguis frigore coagulatur. Aristoteles
prima sectione Problematum scribit fame diu-
tina laborantibus pedes intumescere⁹¹). Huc al-
ludit Hesiodus, cum iubet cavere, ut fame tu-
mefactum pedem demulcere nos oporteat⁹²)
Χάλκειον θῶζον] aeneam sedem, id est⁹³), ta-
bernā vocat; erant enim consessus in officinis
ferrariis. *ἐπ' ἀλέα*.] in locis calidis exponi
potest, quamquam suspicor mendum esse in
tono, ut sit *ἀλεᾶ* scribendum ab *ἀλέομαι* evito;
verum nolo quicquam mutare. Usus est autem
et supra⁹⁴) *ἐπὶ* cum accusativo in ista significa-
tione, dum ait: *ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν*; *ἀλεὼν*
vero locum tepidum in aprico situm significat.
λέσχη⁹⁶] *λέσχαι* quondam dietae sunt conven-

89) hominibus] sic omnes illae Editt. praeter Ed. 1532., quae habet: homini.

90) δ' ἔθι] sic omnes illae Editt. in textu; in comment. autem Editt. 1541. F., 1557., 1562. ἔθι, Ed. 1569. δ' ἔθι.

91) Aristot. Problem. 1, 5.

92) nos oporteat] sic Editt. 1532., 1511., 1562., 1601.; Editt. 1623., 1662. errore typogr.: non oporteat; Editt. 1557., 1564—1591. cogamur.

93) id est] in Editt. 1541. F., 1557., 1601—1662. omiss.

94) Scil. v. 487 (485).

95) ἐπ'] sic recte Editt. 1623., 1662. (sic enim in illo v. legitur); ceterae Editt.: ἐπὶ.

96) Haec Hes. vox in solis Editt. 1601—1662. huic scholio est praefixa.

86) Phormio parasitus est persona primaria comoediae Terentii, quae Phormio inscribitur.

87) laedit] sic Ed. 1532.; ceterae Editt.: laedat.

88) sese] sic omnes illae Editt. excepta Ed. 1557., ubi legitur: se.

ticula philosophorum, deinde, quia⁹⁷⁾ inter ipsos de rebus levissimis plerumque agitabatur, factum est, ut *λέσσαι* dicerentur vulgo nugae. Suidas⁹⁸⁾ Homerum citans, inquit: *λέσσαι ἔλεγον δημοσίους τινὰς τόπους, ἐν οἷς σχολὴν ἄγοντες ἐκαθήζοντο πολλοί. Ὀμηρος*⁹⁹⁾:

οὐ θέλεις¹⁰⁰⁾ εὐδὲν χαλκῆιον ἐς δόμον ἐλθῶν,
ἢ ἐπὶ ἐς λέσχην.

v. 498. (496.) *Πόλλα δ' ἀεργὸς ἀνὴρ* etc.] Ignaviae effectum prosequitur. Indigens vir multa mala concipit in animo; fieri enim non potest, ut mens hominis plane sit otiosa; itaque varios dolos ac fraudes excogitant hi, qui rerum inopia laborant. Unde Columella recte dixisse iudicandus est, dum inquit: Homines nihil agendo male agere discunt. Nihil enim usquam quicquam scelerum est, neque ulla quantumvis pessima flagitia designantur, quae non ex ignavia, veluti ex fonte promanant. Huius rei passim in omnibus civitatibus, pagis et vicis plura exempla, quam numerari queant, a circulatoribus et decoctoribus eduntur, qui, dum inanem spem (ut Hesiodus vocat) nimis diu fovere, tandem ad furta, latrocinia, et sacrilegia animum applicant. Quare ut haec flagitia e medio tollantur, solus labor remedio esse poterit. Est enim per laborem aditus ad¹⁾ virtutem, per desidiam vero ad omnia genera flagitiorum non aditus tantum, sed rectissima via.

v. 502. (500.) *Δείχνει δὲ δμῶεσσι, θέρευσ.*] Spargit rem in personas, atque ita a²⁾ temporis circumstantia auget. In media aestate certa opera praescribere. Sequitur ratio: quia non semper aestas erit³⁾. Haec sententia speciem proverbii habet, qua monemur occasionem temporis non esse negligendam. Et nota est fabula de formica et cicada⁴⁾. Quin et Germani vulgari dicto cessatorum socordiam notamus,

cum dicimus: Post gratum solis calorem, ingratum frigus experiemini. *θέρευσ*] pro *θεροῦς* Dorice.

v. 504. (502.) *Μῆνα δὲ Ἀθηναῖονα.*] Amplificatio est a temporis descriptione longiori; describit enim hiemem, et est similis locus apud Virgilium in Georgicis⁵⁾ copiosissime tractatus. *Ἀθηναῖον*] mensis Brumalis est, partim cadens in Decembrem, partim in Ianuarium. Luna Graecis menses faciebat⁶⁾, non civilis ordinatio aut sol. Porro *ληναῖονα* Ianuarium esse apparet ex Gaza⁷⁾, qui ait: *ληναῖονα δὲ καὶ αὐτὸς ἤδει*⁸⁾ *Ἰανουαρίον ὄντα.* Id est, *Lenaeona*⁹⁾ autem et ipse norat Ianuarium esse. *Lenaea*⁹⁾ enim Bacchi feriae, et Pythia sub id tempus agebantur, cum vini primitias libabant. Commentarius in Equites Aristophanis^{9a)} continet, adolescentes eo tempore solitos fuisse circumvehi, qui de plaustris convicia iaciebant. *βουδόρα.*] frigora vocat, quae adurunt et excoeriant boves; sunt ea autem in mense Decembri, cum maxima vis Aquilonis sentitur, cui Germani a frigore nomen fecerunt, cum vocant eyn schinden¹⁰⁾ hengst, quasi dicas excoriatorem boum, *δέρω* Graecis excorio significat.

v. 506. (504.) *Πνεύσαντος Βορέαο δυσηλεγέες.*] A circumstantiis rem tractat, videlicet unde spiret Boreas, et quid soleat fieri, cum spiret. Spirat autem per Thraciam, quia ad septentrionem Graecis Thracia sita est. Multas quercus, altas abietes de monte deiicit in vallem ad terram. Deinde auget ab habitu animalium. Etiam ferae saevitiam hiemis ferre non possunt, quas natura munit, quanto minus nos! *δυσηλεγέες*] scilicet glacies, id est, molestae, a *δὺς καὶ ἀλέγω*, curo, quod adferant molestam curam.

97) quia] Ed. 1541. B. errore typogr.: qui.

98) Suid. s. v. *λέσσαι*.

99) Hom. Od. XVIII, 328. 329.

100) οὐ θέλεις] sic Editt. 1532—1601; Editt. 1623., 1662. οὐδὲ θέλεις; Suid. ed. Bernhardt, in textu οὐκ ἐθέλεις (in annotat. crit. adscripsit, legendum esse οὐδ' ἐθέλεις); Hom. cd. Herm. οὐδ' ἐθέλεις).

1) ad] Ed. 1541. F. errore typogr.: id.

2) a] sic Editt. 1532., 1541. B.; in ceteris Editt. deest.

3) De hoc proverbio conf. Erasmi Adag. chil. IV. cent. III. prov. 86.

4) Aesop. fab. CXCIV.

5) Virg. Georg. I, 299 sqq.

6) De hoc lunari anno conf. Ideler: Handbuch der mathemat. u. technischen Chronologie Tom. I. p. 66 sq. 256 sqq. eiusque lib.: Historische Untersuchungen über d. astronom. Beobachtungen der Alten p. 175 sqq.

7) Gazae lib. de mensibus fol. 150b. Ed. Ald. (1525. 8. min.)

8) ἤδει] sic recte Editt. 1532., 1601—1662.; ceterae Editt. ἤδει.

9) Lenaeona . . . Lenaea] illae Editt.: Linaeona . . . Linaea. — Conf. de hoc mense et festo Wachsmuth: Hellen. Alterthumsk. Ed. 2. Tom. II. p. 486. 580. 784 sq.

9a) Schol. in Aristoph. Equit. 544.

10) schinden] sic omnes illae Editt., exceptis Editt. 1541. 1562., quae habent: schind den.

v. 516. (514.) *Καί τε δι' αἶγα ἄησι.*] Caprae epitheton est hirsutam esse. Virgilius in 3. Georg.¹¹⁾ testatur capras valde obnoxias esse frigori.

v. 518. (516.) *Τροχάδον δὲ γέροντα τίθησι.*] Distributione quadam hiemis incommoda recenset, et aptissime dicit incurvum senem Boreae iniuriis obnoxium, quod haec aetas omnium maxime gaudeat sole et fugiat frigus, unde notum est illud: Et apricos meminisse senes¹²⁾. Periphrasticōs autem virginem innuptam descripsit, quod opera aureae Veneris ignoret. Estque diligenter observandum, quod innuptae non prodibant in publicum, sed adservabantur domi. Sed haec cantilena non grata admodum foret nostratibus puellis.

v. 522. (520.) *λίπ'.*] Apocope est pro *λιπαρῶ ἐλαίῳ*, id est, pingui oleo. Nam postrema syllaba abiecta est.

v. 523. (521.) *Ἦματι χειμερίῳ, ὅτ' ἀνόστεος*] In hac descriptione hiemis et polypi piscis mentionem facit. Cuius haec natura est teste Plinio, lib. 9. cap. 29.¹³⁾, ut fame laborans sibi pedes arrodit, quo maxima hiemis saevitia notatur. Et quia vehementer frigore laeditur, latet plurimum in antro suo, nec egreditur piscatum, unde colligi quoque potest in frigidioribus aquis non esse. Per aestatem convehit et reponit victum, perinde ut formica, testis est Theophrastus^{13a)}. Sunt autem polypi multae species. Verum inaxime cum illis cognatus esse videtur, quos Albertus¹⁴⁾ Raias vocavit (die rochen). Piscis magnus est, habens octo pedes, in quibus duo extremi pedes cotyledones habent, id est, concavitates, quibus nititur et affigit se his, quae comprehendit. Unde in Aulularia Plautus¹⁵⁾ ait de avaris:

Ego istos novi polypos, ubi, quid tetigerunt¹⁶⁾, tenent. Athenaeus multos autores citat, qui scripserunt fame laborantem polypum in cavernis brachia sua rodere¹⁷⁾, cui sententiae et Oppianus¹⁸⁾ et

Albertus^{18a)} suffragantur. Sed Athenaeus¹⁹⁾ et Plinius²⁰⁾ putant id accidere polypo a congris. Hesiodus vero hanc speciem ἀνόστεον vocat, quod spinam non habeat, sed cartilagineam pro spina. Dicunt illum venari pisces mira industria, cum alioqui sit animal timidum. Verum ita comparatum est, ut illi consilio polleant natura, quibus robur est negatum.

v. 527. (525.) *Ἄλλ' ἐπὶ κυανέων ἀνδρῶν* etc.] Id est, sol vertitur supra populum nigrorum hominum. Intelligit autem Aethiopes, qui sunt in Africa, quorum etiam nunc quidam sub imperio Caroli Caesaris sunt. *κυανέον* Graeci vocant, quod nos caeruleum, lasur, estque metalli genus, metaphorice pro obscuro et atro. Est autem sensus: Sol volvitur super meridionales homines, nec diu moratur supra nostrum hemisphaerium, videlicet Graeciae.

v. 529. (527.) *Καὶ τότε δὴ κεραοὶ* etc.] Adhuc in hiemis descriptione commoratur. Cornutae ferae et non cornutae lugubriter frendentes per silvas fugiunt.

v. 530. (528.) *μυλιόωντες*²¹⁾ *Μύλη* dentem molarem significat, a quo fit verbum *μυλιάω*²²⁾, quod significat dentes incutio, strideo propter frigus, o littera interposita est. *δρύα*²³⁾ loca arboribus consita sunt. Hesychius per ἱ scribit.

v. 533. (531.) *Γλάφυ*] pro *γλαφυρόν* apocope est, et significat specum et concavitatem petrosam. *Τότε δὴ τρίποδι βροτῶ ἴσοι*] Est hoc loco poeta delectatus aenigmate Sphingis²⁴⁾. Nam senes solent in baculum incumbentes demisso capite incedere, et terram inspicere. Unde et silicernii dicti sunt²⁵⁾. His similes esse dicit

11) Virg. Georg. III, 298 sq.

12) Persii Sat. V, 179:

Aprici meminisse senes. etc.

13) Plin. Nat. Hist. IX. c. 46. Ed. Franz. (c. 29. antiquior. Editt.).

13a) Theophrast. Eres. fragm. XII, 3. Ed. Schneider.

14) Albert. Magn. tract. de animalibus, lib. XXIV. (Opp. Tom. VI. p. 659.) de raycheis disserit.

15) Plaut. Aulul. 2, 2, 21.

16) ubi, quid tetigerunt] sic illae Editt.; Plaut. Ed. Bipont.: qui sibi quicquid tetigerunt.

17) Athen. I. VII. c. 102. Ed. Schweighauser., (p. 316. e. Ed. Casaub.).

18) Oppian. Halycut. II, 244.

18a) Albert. Magn. l. I. (Opp. T. VI. p. 658.)

19) Athen. I. I. (p. 316. f. Ed. Casaub.).

20) Plin. Nat. Hist. IX. c. 88. Ed. Franz. (c. 62. antiquior. Editt.).

21) Hanc Hes. vocem huic scholio ipse praefixi.

22) *μυλιάω*] sic recte omnes illae Editt., praeter Ed. 1541. B., quae habet *μυλιάω*, et Ed. 1601., in qua legitur *μυλιάω*.

23) *δρύα*] sic illae Editt. omnes; Editt. Brunck., Gaisford., Goettl., Dübn. *δρύα*.

24) Conf. Panly: Real-Encycl. des class. Alterth. VI. p. 1377. et V. p. 875.

25) Fulgent. Expos. Serm. ant. 8. Silicernios dici volnerunt senes incurvos, quasi iam sepulcrorum suorum silices aspicientes. Unde Cincius Alimentus Hist. de Georg. Leont. scribit dicens: Qui dum iam silicernius sui finem temporis exspectaret, etsi morti non potuit, tamen infirmitatibus insultavit. Vid. Gesneri thes. s. h. v.

feras, cum penuria victus laborantes propter nivem, undique per silvas discurrunt.

v. 535. (533.) *κίφα*] rursus Apocope est pro *κίφαδα*, frequens Homero.

v. 536. (534.) *Καὶ τότε ἔσασθαι* etc.] Versatur per omnes circumstantias corporis, et monet propter frigus arcendum, crasso panno et multis pilis intertextis utendum esse. Graeci vero usi sunt admodum honesto vestitu, quemadmodum et reliqui honesti populi Romani et Iudaei. Pallio usi sunt supra tunicas. *χιτῶν* vero vestis interior erat.

v. 538. (536.) *ζοζία*] Accusativus est pro *ζοζίδα*, et significat id, quod subducitur, eyn eintrag²⁶). apud Pollucem in libro de vestibus²⁷).

v. 539. (537.) *ἵνα τοι τρίζες ἀτρεμέωσι*] id est, ne horreat corpus nimio frigore.

v. 545. (543.) *ἀλέην*] ab *ἀλεύεσθαι*, ut habeas quiddam, quod arceat pluviam.

v. 547. (545.) *Ψυχρὴ γὰρ τ' ἦώς*] Enumerat iam causas pluviae. Quemadmodum enim vapor ex olla in operculo repercussus in aquam resolvitur: sic vapor ex terra in nubibus repercussus in aquam resolvitur et deinde decidit. Humectat autem aer sata et arva, itaque addit²⁸) conveniens epitheton [v. 549. (547.)] *πυροφόρος*. Postea, quid ventus sit, dicit, nimirum nubium agitatio.

v. 559. (557.) *Τῆμος θ' ὤμισυ βουσὶν*²⁹)] Bobus adservandum esse dimidium pabulum, viro vero ut supersit aliquid in noctem scilicet. Nam Graeci homines tantum coenabant et largius quidem.

v. 560. (558.) *ἐπιρρόθοι*³⁰)] *ἐπιρρόθειν* accurrere significat.

v. 561. (559.) *Ταῦτα φυλασσόμενος* etc.] Absolvimus hactenus descriptionem hiemis; nunc autem veris descriptionem hoc caput continet. Estque primum signum, quando Iupiter sexaginta dies, id est, duos menses, Ianuariam videlicet et Februariam confecerit, post brumam vel conversionem solis, tum stella Arcturus nuntia

veris primum apparere incipit. Est autem Arcturus stella sub zona Bootae, oritur chronico ortu, id est, vespere initio veris, quando sol ingressus est Arietem.

v. 568. (566.) *Τόνδε*³¹) *μέτ' ὀρθρογῶν*] Aliud est signum venientis veris. Vide Ovidium in sexto *Metamorphoseos*³²), quare hirundo dicta sit Pandionis filia. Comperi autem latere hieme hirundines in nido suo tanquam mortuas. Proinde non puto avolare eas. Totam hiemem habent secum recentia ova. Reviviscunt autem sub aestatem. Quare iudico mirabile quoddam opus esse ac imaginem resurrectionis nostrorum corporum.

v. 570. (568.) *Τὴν φθάμενος οἴνας*] Summa huius loci est, quod tempore veris sint amputandae vites, nec sit expectandum, donec maior aestus advenerit. Turgent enim tunc in palmite gemmae, nec potest esse sine periculo, si tunc putentur vites. *οἴνας*] dicitur significare palmites, vocabulum vetus est, apud iuniores *ἀμπελος* in usu.

v. 571. (569.) *Ἄλλ' ὀπότεν*³³) *φερέοιζος*] Hoc praecepto messis tempus describit. Quando aestus, inquit, coeperit esse vehementior, ita ut quaerant humidiora loca testudines, tum³⁴) falx erit acuenda et seges demetenda. Est autem omnino tempestivior messis Graecis quam nobis. Sunt enim illi magis ad orientem et meridiem quam nos. Quare variant haec praecepta, nec ad singulas regiones accommodari possunt. *φερέοιζος*] Epitheton testudinis est; dicitur enim domiporta, quod aedes suas circumferat. Nota est fabula de testudine³⁵), quae sola domi remansit, cum reliqua animantia omnia suavissimis epulis Iovis accipiebantur³⁶).

v. 572. (570.) *σκάφος*] instrumentum est rusticum apud Pollucem³⁷).

31) *Τόνδε*] sic illae Editt. et Editt. Brunck., Gaisford.; Editt. Goettl., Düb. *τόν δε*.

32) Ovid. *Metam.* VI, 426—676.

33) *ὀπότεν*] sic illae Editt.; Editt. Brunck., Gaisf., Goettl., Düb. *ὀπότε ἄν*.

34) tum] sic omnes illae Editt., excepta Ed. 1532., quae habet: iam.

35) Aesopi fab. LXXIX. *Ζεύς* inscripta.

36) accipiebantur] sic omnes Editt. illae, excepta Ed. 1537., ubi legitur: acciperentur.

37) Pollux varias huius vocis affert significationes, vide I. §. 82. 92. II, 85.; inter instrumenta rustica autem, de quibus I. X. c. 29. disserit, §. 129. *σκαφίον* et §. 130. *σκαφίδες* memorat.

26) eintrag] sic omnes Editt., excepta Ed. 1532., ubi legitur: intrag.

27) Polluc. *Onomast.* VII, 14, 63 sq. Ed. Dindorf.

28) addit] sic omnes Editt., praeter Ed. 1532., quae habet: addidit.

29) *θ' ὤμισυ βουσὶν*] sic omnes illae Editt.; Editt. Brunck. et Düb. *θῶμισυ βουσὶν*; Ed. Gaisford. *θῶμισυ βούσ'*; Ed. Goettl. *ὠμισυ βούσ'*.

30) Haec Hes. vocem huius scholio ipse adscripsit.

v. 574. (572.) *Φεύγειν δὲ σκιερὸς θώζους*] Vides, quam non possit poeta sedulitatis obli-
visci. Prohibet enim tempore messis somnum ad
multam lucem esse protrahendum³⁸⁾, quod eo
tempore reponenda sunt³⁸⁾, quibus in hieme
fruamur. Iam qui ad auroram atque in medios
id temporis dies stertere voluerit, miseram pro-
fecto vitam trahet, ubi hiems sui memoriam no-
bis in animum semel coeperit revocare, ibi tunc
licebit experiri verissimum esse cicadae et formi-
cae apologum. Plurimum et venustatis et utili-
tatis haec sententia habebit, si quis ad studia li-
terarum traduxerit, cum illa cessatorem minime
requirant, et qui in multam lucem quotidie ster-
tat. Adiecit deinde, ceu gnomas quasdam, opti-
mos versus, quibus matutina opera hominibus
commendat, et dicit auroram tertiam operis par-
tem absolvere. Item eos, qui mane surgunt,
plurimum promovere, quosunque labores susce-
perint. Postremo etiam boves facilius ferre ma-
tutina opera quam meridiana. Experientur etiam
studiosi bonarum litterarum, Auroram Musis esse
amicam. Quare diligenter has sententias obser-
vent et meditentur hi, qui animum ad litteras
applicuere, quique parentum et amicorum ex-
pectationi³⁹⁾ aequissimae⁴⁰⁾ satisfacere volunt.

582. (580.) *Ἥμος*⁴¹⁾ δὲ *σκόλυμος τ' ἀνθῆ*] Aestatis a solstitio descriptio. Primum ponit pro-
gnosticum maximi aestus, deinde quid faciendum
sit. Graeci post ver statim incipiunt messem.
Deinde sequitur solstitium aestivale, tunc nos ha-
bemus messem. *σκόλυμος*] carduus dicitur flore
purpureo, quo nomine et reliquae species cen-
sentur, ut sunt paliuri, chamaeleones, acanthi.
Vide Plinium lib. 20. cap. 23.⁴²⁾ et lib. 22.
cap. 22.⁴³⁾ de carduo: Venerem stimulare in

38) protrahendum . . . sunt] sic omnes illae Editt. praeter Ed. 1557., quae habet: protrahere . . . sint.

39) expectationi] Ed. 1557. addit: de se.

40) aequissimae] sic omnes Editt. excepta Ed. 1541. B., quae habet: aequissime.

41) *Ἥμος*] Editt. 1541. F., 1557., 1564. in comment. *ἥμος*, Ed. 1581. *ibid.* *ῥμος*.

42) lib. 20. cap. 23.] sic secundum antiquiores Plinii Editt., recte Editt. 1532., 1541., 1562 — 1591.; Editt. 1557., 1601 — 1662. lib. 12. cap. 23. — secundum Ed. Franz. lib. 20. c. 99. Conf. etiam lib. 21. c. 56. eiusd. Ed. (c. 16. antiq. Editt.).

43) lib. 22. cap. 22.] sic Editt. 1532., 1601 — 1662.; ceterae Editt.: lib. 22. cap. (numero capituli omisso). In hoc cap. 22. antiquior. Editt. (c. 43. Ed. Franz.) leguntur verba h. l. allata: „Venerem — scripsere.”

vino, Hesiodo et Alcaeo^{43a)} testibus, qui florente ea cicadas acerrimi cantus esse, et mulieres libidin-
is avidissimas, virosque pigerrimos in Venerem scripsere.

v. 587. (585.) *ἐπὶ κεφαλὴν καὶ γούνατα*] Ratio, quare hoc tempore viri debilissimi sint, et mulieres lascivissimae, quia calor resolvit totum corpus hominis, ergo laeduntur magis aestu quam frigore viri.

v. 589. (587.) *καὶ βίβλιος οἶνος*] A Biblia regione Thraciae⁴⁴⁾ Biblinum vinum dictum esse Athenaeus scribit lib. 1.⁴⁵⁾ Testatur autem dulce fuisse, atque a Siculis Pollim vinum dictum esse. Et Homerus non uno loco testatur Thraciam nobilia vina habuisse.

v. 590. (588.) *Μᾶζά τ'*] Libum lacteum intelligit ex recenti lacte, sive lac coagulatum. Nostri homines, puto, vocant eyn zieger. Deficiunt autem lacte, nisi mulgeantur, caprae iuxta Virgilium⁴⁶⁾:

Quam magis exhausto spumaverit ubere muletra;

Laeta magis pressis manarint ubera⁴⁷⁾ mammis.

Item caprae vincunt copia lactis oves, laudaturque lac caprarum plus in libo quam ovium. Poterit et haec huius loci sententia esse, quia sub autumnum statim admittuntur caprae ad conceptum, et deinde deficient. Utere igitur, dum potes. *σβεννυμενῶν*] Aeolica dialectos est, cum *α* sit interposita, quasi dicas extinctarum aut non lactantium.

v. 591. (589.) *Καὶ βοὸς ὑλομάγοιο κρέας*] Vitulinam carnem intelligit, quae non improbat-
ur sana esse homini. Caeterum enixae bovis carnem non laudat poeta.

v. 592. (590.) *πρωτογόνων*⁴⁸⁾] Illa enim caro est valde laudata, quod facilis sit concoctu. Estque in aestate istis cibis utendum, qui facile concoqui possunt. Itaque et huius mentionem hic facit poeta. *ἀΐθροπα*⁴⁹⁾ *οἶνον*] Vel a calore dixit, quod adurit faciem, vel a colore. Laudantur enim magis aestate, rubra vina, quod

43a) Alcaei reliq. ed. Matthiae fr. XXVIII. a. p. 29 sq.

44) Thraciae] in Editt. 1541. F., 1557., 1601 — 1662. deest.

45) Athen. l. I. c. 56. Ed. Schweigh. (p. 31. a. Ed. Casaub.).

46) Virg. Georg. III. 309. 310.

47) manarint ubera] sic illae Editt.; Virg. Ed. Wagner: manabunt flumina.

48) *πρωτογόνων*] Ed. 1541. F. male *πρωτογόνον*, Ed. 1557. *πρωτογόνου*.

49) *ἀΐθροπα*] Editt. 1532., 1541. F. *αἰθροπα*.

pinguiora sunt et magis alant corpus. Caetera tenuiora sunt et facilius penetrant.

v. 594. (592.) Ἀντίον εὐχραεὸς ἀνέμου⁵⁰) etc.] Inter caeteras voluptates non postrema est, si quis in aestate sub umbra gratam auram captet, ita ut faciem versus leviter susurrantem ventum vertat. Intelligit autem hoc loco Zephyrum, quod Euri, Boreae et Zephyri aestate⁵¹) sint temperati. Auster vero plerumque noxius est, tam aestate quam hieme. Erit maior haec voluptas, si adfuerint rivuli perpetuo scaturientes, quibus semper multum delectati sunt poetae.

v. 595. (593.) ἀθόλωτος] καὶ ἀθολος, qui sit sine limo, aut qui non sit lutulentus.

v. 596. (594.) Τρὶς ὕδατος προχέειν] Consuetudinem Graecorum observabis, qui nunquam merum vinum soliti erant bibere, verum semper vinum aqua diluebant, ut testatur Athenaeus lib. 10., qui hanc consuetudinem diluendi vini fuisse dicit, ut ad duos vini cyathos, quinque aquae adderent, alieubi et ad quatuor vini cyathos, duos aquae. Ex Menandro citat Athenaeus⁵²):

Καὶ τοι πολὺ γ' ἔσθ' ἦδιον, οὐ γὰρ ἄν πότε
ἐπινοῦν τρεῖς⁵³) ὕδατος, οἴνου δ' ἕν μόνον.

Sic Athenaeus⁵⁴): Καὶ Διοκλῆς⁵⁵) ἐν Μελίσσαις·

Πῶς δὲ καὶ κεκραμένον

πίνειν τὸν οἶνον δεῖ; Μετὰ τέτταρα καὶ δύο.

Ἡ δ' οὖν⁵⁶) κράσις αὐτῆ, παρὰ τὸ ἔθος οὔσα, ἐπέμνησε τάχα καὶ τὴν θρυλλουμένην παροιμίαν·

Ἡ πέντε πίνειν ἢ τρία, ἢ καὶ τέτταρα⁵⁷).

50) εὐχραεὸς ἀνέμου] sic illae Editt.; Editt. Brunck., Gaisf., Goettl., Dübn. ἀχραεὸς Ζεφύρου.

51) aestate] sic omnes illae Editt. excepta Ed. 1541. B., quae habet: aestati.

52) Athenaeus l. X. c. 28. Ed. Schweigh. (p. 426. c. Ed. Casaub.) citat quidem duos versus ex Menandri Heroï; sequentes vero versus non sunt Menandri, sed ex Anaxilae Nereu ab Athenaeo l. l. afferuntur. — De hoc Attico auctore comoediarum, quarum nonnisi tituli et singula fragmenta supersunt, conf. Fabricii Biblioth. Gr. II. p. 412 sqq. Meineke Quaest. scenicae. III. p. 44 sqq. et Pauly: Real-Encyclop. d. class. Alterth. I. p. 466.

53) τρεῖς] sic illae Editt. et al.; Athen. Ed. Schweigh. τρεῖς.

54) Athen. l. l. (p. 426. d. Ed. Casaub.).

55) De hoc poeta Atheniensi, ex cuius comoediis nihil nisi tituli sex comoediarum (quarum una Μελίται inscripta fuit) et singula fragmenta supersunt, conf. Meince Hist. crit. comic. Att. p. 251 sq. et Pauly l. l. II. p. 1032 sq. nr. 2.

56) οὖν] Ed. 1662. errore typogr.: οὐ.

57) ἢ τρία, ἢ καὶ τέτταρα.] sic illae Editt. omnes; Athen. Ed. Schweigh.: ἢ τρία, ἢ μὴ τέτταρα.

ἢ γὰρ δύο πρὸς πέντε πίνειν, φησὶ⁵⁸), δεῖν ἢ ἕνα πρὸς τρεῖς.

Apud Locrenses erat capitale vinum bibere iis, qui erant in magistratu, nisi medicus iussisset. Item Romani adolescentes non erant soliti vinum bibere ante vicesimum annum, et Scythice bibere dicebant merum bibere, quasi barbare, ut quibus sint robora validiora. Sic bibit apud Homerum Polyphemus Odysseae⁵⁹). Προχέειν] Infinitivus pro imperativo, sic [v. 596. (594.)] ἴκειν.

v. 597. (595.) Λιμωσὶ δ' ὑποτρύνειν⁶⁰) Λιμήτερος] Servavit hunc ordinem poeta, ut a vere describeret, quicquid singulis anni temporibus fieri conveniret, nunc subiicit praeceptum de tritura, quae fit in mense Augusto, cum mane ortu Heliaco paulisper ante solem emergens Orion cernitur. Virgilius⁶¹):

Et medio tostas aestu terit area fruges.

Addit locum, in quem sit reponenda area, nimirum qui sit ventis expositus, et quia fruges debent torreri a sole, ergo necesse est locum esse expositum soli. Eadem verba sunt in Varrone de re rustica⁶²), quae hic sunt: Area, inquit, sublimiori loco, qua^{62a}) perflare possit ventus. Alii intelligunt area bene aequata. Solebat enim cylindro aequari, ut est apud Virgilium⁶³), nec ubi impingerent. Verum Varro⁶⁴) rotundam esse dicit, hunc ego sequor. Usi sunt equis aut bobus in trituratione, qui tabulas trahebant, et ita excutiebant grana. Unde illud est in sacris litteris: Bovi tritुरanti non obligabis os⁶⁵).

v. 600. (598.) Μέτρῳ δ' εὐχομίσασθαι⁶⁶)] Monet mensurandas esse fruges, ut sciat agricola, quantum ex agro redeat.

58) φησὶ] sic illae Editt.; Athen. Ed. Schweigh.: φασὶ.

59) Odys. ι.] sic recte Editt. 1532., 1623., 1662.; caeterae Editt. male: Odys. I. — Vid. Hom. Od. IX, 346 sqq.

60) ὑποτρύνειν] sic illae Editt.; Editt. Brunck., Gaisf., Goettl., Dübn. ἐπιτρύνειν.

61) Virg. Georg. I, 298.

62) Varro de re rust. I, 51.

62^a) qua] sic illae Editt.; ap. Varron. Ed. Schneider. legitur: quam.

63) Virg. Georg. I, 178.

64) Varro l. I.

65) 1. Cor. 9, 9.

66) δ' εὐχομίσασθαι] sic illae Editt.; Editt. Brunck., Gaisf., Goettl., Dübn. δ' εὐχομίσασθαι.

v. 602. (600.) Θῆτ' ἄοικον⁶⁷⁾ ποιῆσθαι] Conducendum suadet mercenarium aliquem, qui possit rebus domesticis vacare, qui non habeat multa, quae sibi ipsi domi agat. Fieri enim non potest, ut multa simul bene agere possimus, inquit Xenophon. Eadem ratio habenda ancillae, ut non habeat liberos. Subiecit deinde praecceptum de cane, quem vocamus custodem rei familiaris. In hoc alendo admonet sumptibus non esse nimium parcendum, quia observet⁶⁸⁾, ne fures clanculum intrent in aedes domini, ac surripiant quippiam. Graeci trifariam canes distinguunt, idque ab officiis; sunt enim ἰχθυετικοί, quos nos indagatores vocamus, canes venatici, nobiles et divitibus admodum grati, qui venationi operam dant. Sunt rursus qui οἰκουροὶ vocantur, quasi dicas custodes aedium. Agunt enim excubias prae foribus, et de his Hesiodo hoc loco sermo est. In tertio gradu sunt Μελιταιᾶ ζυνίδια, id est, Melitaeae catellae, nulli rei utiles, praeterquam quod in deliciis sunt praedivitem matronis. Unde etiam in proverbium abiit⁶⁹⁾ de delicatis.

v. 604. (602.) ζαρχαρόδοντα] a sono factum esse videtur epitheton canis. Sunt enim asperri- mis dentibus, et omnium firmissime retinent, quae sunt semel intra fauces recepta. φείδεο] ου in εο mutatum, et rursus εο in ου, si sit opus. Est enim eadem ratio dissolvendi, quae contrahendi.

v. 605. (603.) ἡμερόκοιτος] qui interdum dormit et noctu obambulat, quod fures solent. Suidas piscem et furem significare ait⁷⁰⁾.

v. 606. (604.) Χόρτον δ' ἐσχομίσαι καὶ σαρ- φειτόν⁷¹⁾] Quod de cane dixit, idem de bobus et mulis intelligi debet. Neque enim convenit parum liberalem esse erga eos, quorum opera in colligendo victu plurimum sis usus. Monet itaque Hesiodus in annum victum paleas et foenum

comportari deberi⁷²⁾, quibus hoc quoque sub- indicat, agricolam non oportere studiosum esse tantum frumenti, sed etiam aliarum rerum vilio- rum; fere fit enim, ut⁷³⁾, qui res in speciem nul- lius pretii negligat, et res maioris pretii sensim incipiat fastidire et amittere. Et notus est se- narius:

Εἰ μὴ φυλάσσης τὰ μικρὰ, ἀπολεῖς τὰ μείζονα.

v. 608. (606.) Αμῶας ἀναψύξαι γίλα γού- ρατα] Feriandum esse a labore non tantum ho- mini, verum etiam pecori. Sunt enim recupe- randae vires, alioqui nemo tam ferreus esse po- terit, qui sufficeret continuis laboribus, iuxta illud Nasonis⁷⁴⁾:

Quod caret alterna requie, durable non est:

Haec reparat vires, fessaque membra levat⁷⁵⁾.

Et sacrae litterae praecipunt ferias esse habendas a labore, quas qui negligerent avaritia exagitati, indignos esse benedictione Dei. Et nos docemur experientia haud temere ad ullam frugem adspirare eos, qui in praescribendis laboribus admodum sunt liberales, et in supputando victu et otio a labore⁷⁶⁾ plus aequo tenaces. ἀναψύξαι] scilicet fac, aut ut sit infinitivus pro indicativo, re- lice, recrea famulos. Et quia genua fessis labant, et fatigatio maxime in his sentitur, ideo dixit fa- mulis chara genua esse reficienda.

v. 609. (607.) Εὐτ' ἄν δ' Ὠρίων καὶ Σείριος] Posteaquam ordine descripsit anni par- tes, et quid singulis fieri debeat, nunc subiicit caput de autumnno et vindemia. Hunc ordinem Columella imitatus est et Plinius aliquando. Ori- tur Areturus mane cum Libra mense Septembri, quo tempore mane medio coelo sunt Orion et Canis non procul ab occasu, tum est vindemia faci- enda. Addit descriptionem factitii vini, in qua rationem faciendi uvae passas complexus est. Vide Plinium⁷⁸⁾ et Columellam⁷⁹⁾. Coquant pri-

67) Θῆτ' ἄοικον] sic Editt. 1532 — 1591. in textu et com- ment. et Ed. 1601. in comm.; Editt. 1623., 1662. in textu et comm. et Ed. 1601. in textu Θῆτα ἄοικον; Editt. illae 4 recentt. Θῆτά τ' ἄοικον.

68) observet] sic Editt. 1541., 1557., 1562., 1601 — 1662.; Editt. 1532., 1564 — 1591.: observat.

69) De hoc proverbio conf. Erasmi Adag. chil. III. cent. III. prov. 71. et chil. IV. cent. IV. prov. 54.

70) Suidas s. h. v. alteram tantum affert significationem: ὁ κλέπτης.

71) σαρφειτόν] sic Editt. 1569 — 1662. et Editt. recentt.; Editt. 1532 — 1564, σαρφειτόν.

72) debere] sic omnes illae Editt. excepta Ed. 1541. B., quae habet: deberi.

73) ut] in Ed. 1532. deest.

74) Ovid. Heroid. ep. IV, 89. 90.

75) levat] sic illae Editt.; Ovid. Ed. Bipont.: novat.

76) a labore] sic Editt. 1532., 1541. B., 1562 — 1591.; in Editt. 1541. F., 1557., 1601 — 1662. desunt.

77) Εὐτ' ἄν] Ed. 1557. in textu et comment., Editt. 1562., 1569., 1581., 1591. in textu, Ed. 1564. in comm. εὐ τ'.

78) Plin. Nat. Hist. XXIII. c. 12. Ed. Franz. (c. 1. anti- quior. Editt.).

79) Colum. XII, 16.

num uvas aliquantisper sole, postea exprimunt vinum et in lacum subiiciunt.

v. 613. (611.) *συσσιάζουσι*] a *σύν* et *σσιάζω* compositum. Intelligit autem ex aprico in locum non expositum soli auferendas esse.

v. 614. (612.) *πολυγηθείος*] Epitheton Bacchi, quasi dicas laetificantis. Exhilarat⁸⁰⁾ enim vinum homines, et nota sunt Bacchi encomia apud poetas, quae huc spectant, ut Virgilius⁸¹⁾:

Adsit⁸²⁾ laetitiae Bacchus dator.

Ἀὐτὰρ ἐπὶν δῆν etc.] Redit ad arationem et ad hiemem. Sunt vero ea repetenda, quae supra de aratione diximus. Nam pro qualitate et natura soli proscinditur ager. Feracius solum ut minimum ter arari solet. Iam mense Octobri mane cum Tauro occidunt Pleiades et Hyades, item Orion; sed principio noctis rursum apparent. Pleiades sunt in postrema parte Tauri, Hyades vero in fronte, quas Latini Sucas vocant. Atque ita absolvit poeta annum, quid in vere, quid in aestate, quid in autumnno, quid post autumnum, quid hieme faciendum sit. Nunc de navigatione praecepta quaedam subiicit, quia fuit illis familiare devehere fruges et merces, quemadmodum etiam alicubi in Homero videre est. Constat autem veterum negotiatio potissimum in permutatione⁸³⁾ mercium, et ideo Hesiodus praecepta tradit.

v. 618. (616.) *Εἰ δὲ σε ναυτιλίας δυσπεμφέλου*] Prohibet sub autumnum esse navigandum, cum Pleiades occidunt propter tempestatem maris; insaniunt enim venti, et quemadmodum Virgilius ait⁸⁴⁾:

Qua data porta ruunt.

Caeterum post de aestiva navigatione dicet, et hanc probat, Orion insequentis gestum exprimit in ipsas Pleiades, ideo dixit [v. 619. 620. (617 sq.)] *Πληιάδας φεύγειν*. His gestibus amplificat orationem. *Δυσπεμφέλου*] Epitheton navigationis est. Sentiant enim, quam sit periculosum et difficile in alieno elemento versari, qui aliquando sese credidere fluctibus. Hanc vo-

cem compositam esse puto a *δύς* καὶ *πέμπω*, vel quod aegre remittat afflictos, vel quod saepe non remittat navigantes. Varia quaeritur etymologia huius vocis, sed tamen non sunt usque adeo anxie quaerendae, quod tantum ad docendum compositae sint.

v. 620. (618.) *ἡεροειδέα πόντον*] quia⁸⁵⁾ habet speciem aëris.

v. 624. (622.) *ἐπ' ἠπείρου*] in continentem, id est, littoralem⁸⁶⁾ terram. Inde Epirus.

v. 626. (624.) *χείμαρον*⁸⁷⁾] aquam ex imbre collectam.

v. 628. (626.) *νηὸς περὰ*⁸⁸⁾] remos intelligit.

v. 629. (627.) *Πηδάλιον*] gubernaculum navis, clavum.

v. 630. (628.) *ὠραῖον πλόον*] Scilicet cum iam ver exactum est.

v. 633. (631.) *Ὡςπερ ἐμός τε πατήρ καὶ σὸς, μέγα νήπιε Πέρση*] Exemplum adiecit Hesiodus patris, quo ostendit, quatenus probari queat navigatio, et dicit paupertate patrem fuisse compulsus, quae nihil non hominem experiri doceat, quod instituerit mercaturam. Nemo enim eos laudat, qui cum beate possent in patria vivere, ultro se periculis exponunt. Et Hesiodus negat ex Asia profugisse parentem sicut plerique cives, qui propter invidiam ex opibus conflata in tuto manere non poterant, non, inquit, illa causa fuit, sed victum quaerebat.

v. 635. (633.) *καὶ τῆδ' ἠλθε*] Significat hic⁸⁹⁾ se in Ionia natum. Magnum mare vocat Aegeum mare. Aeolicam Cumam ideo vocat, quia Aeoles eam condiderunt. Sita est in littorali Asia.

v. 637. (635.) *ἄφενος*] divitias significat, proprie tamen redditus, qui quotannis redent, sive anni redditus; fingunt autem venire ab *εἴς, ἐνός*.

v. 638. (636.) *Ἀλλὰ κακὴν πενήην, τὴν Ζεὺς ἄνδρῶσι δίδωσι*] Hic locus ad providentiam pertinere videtur, cum dicit, Iovem hominibus dare

80) Exhilarat] Ed. 1532. errore typogr.: Exhilerat.

81) Virg. Aen. I, 734.

82) Adsit] sic Editt. 1532 — 1591. et Virg.; Editt. 1601 — 1662. Adsis.

83) in permutatione] sic Editt. 1532., 1541. B., 1562.; ceterae Editt.: permutatione.

84) Virg. Aen. I, 83.

85) quia] sic Editt. 1532 — 1601.; Editt. 1623., 1662. qui.

86) littoralem] Ed. 1541. B. errore typogr.: litteralem.

87) *χείμαρον*] Ed. 1541. F. in textu et comment. et Ed. 1557. in comm. male: *χείμαρον*.

88) *περὰ*] Ed. 1557. in comment. errore typogr.: *πιπερὰ*.

89) hic] in Ed. 1557. omiss.

paupertatem, quia saepe accidit, ut etiam boni et optimi viri sint pauperes. Hunc locum Aristophanes in Pluto diligentissime prosequitur, apud quem, quae opus sunt ad hanc rem, requiras.

v. 639. (637.) *Νάσσατο δ' ἄγχι' Ἐλιζῶνος*] Describit nunc patriam suam poeta, et dictum est iam saepe fuisse pagum ad radices Heliconis, ubi habitaverit Hesiodus, et quod Pausanias scribat ipsum fuisse in Helicone sacerdotem Phoebi et Musarum⁹⁰). Non incommode hic versus *παροιμιάζως* possit usurpari, in quo eiusmodi⁹¹) laudes patriae suae enumerat, ut nulla fere anni parte commendari queat: Hieme, inquit, mala est, aestate difficilis et incommoda, breviter nunquam bona. Ovidius⁹²) huius facit mentionem.

Esset perpetuo sua quam vitabilis Asera

Ausa est agricolae Musa docere senis.

v. 641. (639.) *Τύνη δ', ὦ Πέρση, ἔργων*⁹³)] Cum in omni re temporis ratio habenda sit: tu vide o Perse, ut suo quaeque tempore facias; alia enim aliis temporibus convenient.

v. 643. (641.) *Νῆ' ὀλίγην ἀνεῖν*] Locus rhetoricus est, utitur vero antithesi, in qua aliquandiu commoratur, et commendat nobis demum mediocritatem, et dicit non frustra esse, si quis magnum quaestum facere velit, ut onerarias naves sibi comparet, et fieri non posse, quin ex copiosa merce, copiosum quoque et magnum fructum quis auferat, tamen si quis rem ipsam recta via secum reputet, is procul dubio deprehendat res parvas plus solidae habere voluptatis ac securitatis, quam res in speciem magnas. Est enim omnibus in rebus tutior mediocritas. Vocamus autem auctuarias, breves et minores naves, in quibus homines vehi solent tempestate ingruente; onerarias vero maiores, in quibus onera deportantur.

v. 647. (645.) *λιμὸν ἀτερπῆ*⁹⁴)] famis proprium epitheton. Nam, ut dici solet, praeter se ipsam caetera omnia edulcat fames. Et Home-

rus eleganter ventris importunitatem describit in *Odyssaea*⁹⁵).

v. 648. (646.) *Δείξω δέ⁹⁶) τοι μέτρα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης*] Occupationem adiecit. Tradam tibi praeccepta nautica, tametsi non bene peritus sim rei nauticae. Si volueris debitum effugere et iniunctam famem, ostendam tibi modum, quando commodum sit navigare, et quando non commodum, licet navigationis peritus non sim. *πολυφλοίσβοιο*] ficticia vox est, qua usus poeta per antonomasiam pro stridenti mari; *φλοισβός*⁹⁷) enim nihil significat.

v. 649. (647.) *σεσορισμένος*⁹⁸)] peritus. Nam *σοφίζομαι* est doceo. Inde Sophista simpliciter doctorem significat. Deinde ubi illi se verterunt in inanem ostentationem, vocabulum coepit in vitio esse, sicut Tyrannus.

v. 651. (649.) *Εἰ γὰρ ἐς Εὐβοίαν ἐξ Ἀλλίδος*] Subsequitur nunc occupationem historiola, in qua commemorat, quomodo victor extiterit carminibus in Chalcide⁹⁹), et Musis suis in Helicone victoriale praemium dedicavit¹⁰⁰), ut dignum erat homine poeta. Aulis civitas littoralis est in Boeotia, non procul ab Helicone, neque procul fuit ab Aulide in Euboeam. Convenerunt autem Graeci in Aulide, cum essent profecturi in Phrygiam. Vide Iphigeniam Euripidis¹). Chalcis²) est urbs celebris in Euboea, hodie Nigropont³) vocant, non multo ante a Turcis magna vi expugnata⁴). Apparet sane Hesiodum Homero po-

90) Haec apud Pausaniam IX, 30. 31. 32., ubi de Hesiodo dicit, non inveni.

91) eiusmodi] sic Ed. 1532.; ceterae Editt.: huiusmodi.

92) Ovid ex Ponto epist. IV, 14, 31. 32.

93) *ἔργων*] Ed. 1557. in comment. errore typogr.: *ἔργον*.

94) *λιμὸν ἀτερπῆ*] sic illae Editt. omnes et Ed. Gaisf.; Editt. Brunck., Goettl., Dübn. *ἀτερπία λιμὸν*.

95) Conf. Hom. Od. XII, 329 sqq. — Hoc scholion in omnibus illis Editt. sequenti, quod ad v. 648. pertinet, positum est.

96) *δέ*] sic Editt. 1532 — 1591.; Editt. 1601 — 1662. et Editt. Brunck., Gaisf., Goettl., Dübn. *δέ*.

97) *φλοισβός*] sic omnes illae Editt. pro *φλοῖσβος*, quae vox strepitum, fremitum significat; quapropter *πολύφλοισβος* multum s. magnum strepitum efficiens, minime fictitia vox est.

98) *σεσορισμένος*] sic omnes illae Editt. et Ed. Gaisf.; Editt. Goettl., Dübn. *σεσορισμένος* (in Ed. Brunck. hic versus et 13 subsequentes omissi sunt).

99) Chalcide] sic recte Editt. 1601 — 1662.; Editt. 1532., 1541. F., 1557 — 1591. Chalcide; Ed. 1541. B. Chalcide. — De hoc certamine poetico in Chalcide habito conf. Bernhardy: Grundriss d. Griech. Litt. P. II. p. 156 sq. et Pauly: Real-Encycl. d. class. Alterth. T. III. p. 1269.

100) Vid. Pausan. IX, 31.

1) Videlicet Euripidis Iphigenia in Aulide.

2) Chalcis] sic Editt. 1601 — 1662.; ceterae Editt.: Calchis.

3) Nigropont] sic omnes illae Editt. pro: Negroponte.

4) Haec urbs a Turcis expugnata est a. 1470., vide J. v. Hammer: Geschichte d. Osman. Reiches Tom II. p. 98 sqq.

steriorem centum fere annis fuisse⁵⁾, proinde cum eo in hoc certamine non certavit.

v. 657. (655.) *τρίποδ' ὠπώεντα*⁶⁾] id est, tripoda auritum, Athenaeus⁷⁾ autor est tripodas significare pocula, nonnunquam mensas, et sellas quoque. Puto enim hic loqui de poculo, quod aures habere soleat et tres pedes. Vocant autem Graeci ansas aures, quemadmodum Germani quoque.

v. 658. (656.) *ἀνέθηγα*] id est, reposui, consecravi, vel dedicavi, hinc *ἀνάθημα*.

v. 659. (657.) *ἐπέβησαν*] nam *βιβάζειν* est statuere, et tanquam gressus regere; usus est Homerus in secundo Iliados⁸⁾.

v. 662. (660.) *Μοῦσαι γὰρ μ' ἐδίδαξαν*⁹⁾] Significat divinitus esse doctos poetas, quod hi, qui egregium quiddam in poetica efficere voluerint, opus habeant furore poetico divinitus inspirato, quem furorem recte *φουσιζὸς ἀρετῆς* dixerunt. Et Homerus elegantissime huiusmodi iudicium in homine, et hunc motum, qui existit in heroicis animis, auream catenam coelo¹⁰⁾ demissam¹¹⁾ esse dixit, significans singularem quandam vim supra captum communem vulgi divinitus dari.

v. 663. (661.) *Ἡμετα πεντήζοντα μετὰ τροπᾶς* etc.] Aliud caput de aestiva navigatione, quam probat et dicit sub finem aestatis tempore calido esse navigandum; tum enim non facile perire homines, nisi aliquo singulari malo pereant.

v. 669. (667.) *Ἐν τοῖς γὰρ τέλος ἐστὶν ὁμῶς ἀγαθῶν τε κακῶν τε*] Proverbialis est hic versiculus et valde pius, quo admonemur bonitati divinae adscribendum, si quem prosperum successum rebus nostris videmus, atque hoc nomine gratias Deo quoque agere, ne ingratitude nostra offensus finem imponat bonitati erga nos, ac

deserat, quos prius fuerat amplexus et tutatus. Rursus si quando mole multorum malorum premimur, non ita frangi oportere et deici animo, ut speremus Deum facile finem impositurum omnibus istis malis. In hanc sententiam apud Homerum gravissime multa dicuntur. Potest et proverbialiter in eos accommodari, qui omnia possunt.

v. 674. (672.) *Μὴ δὲ*¹²⁾ *μένειν οἶνόν τε νέον καὶ* etc.] Adiecit praeceptum dignum memoria, videlicet tempestive esse redendum domum. Nam oculus domini pascit equum, ut dicit solet. Et est haec causa, quare melius sit illam navigationem ante autumnum conficere, quia non solum novum vinum soleat remorari institutam navigationem, verum etiam autumnales imbres et tempestates quotidie impendentes, et quod saevissimi flatus austri ut maxime tum insaniant. Itaque minime tutum est tum se velle mari committere, et commodam navigationem propter pocula novi vini intermittere.

v. 675. (673.) *χειμῶν' ἐπιόντα*] Tempestatem sequentem, vel impendentem, sic quoque in oratione dominica, et *ἐπιόντα*¹³⁾ dies dicitur dies impendens et subsequens. Notus ventus est pluvialis, *ροτὶς* enim humorem significat.

v. 678. (676.) *Ἄλλος δ' εἰαρινὸς πέλεται πλόος* etc.] Praeceptum est de verna navigatione, quam a signo describit. Quando erumpunt primum, inquit, ex ramis aut arboribus germina¹⁴⁾ aut flores, idque quantum est vestigium cornicis, tum est mare incabile. Addit tamen correctionem, qua deinde pervenit in locum communem, quod omnia obediant pecuniae, fateor inare esse navigabile verno tempore; atqui ego laudare non possum propter variam tempestatem et pericula, quae navigantibus ita instant, ut aliquis difficile effugiat malum. In causa est stultitia humanae mentis, qua etiam ipsum petimus coelum, neque quicquam inaccessum relinquimus.

v. 686. (684.) *Χοίματα γὰρ ψυχῇ πέλεται*, etc.] Gnomica sententia est¹⁵⁾, qua rationem

5) Conf. Bernhardy I. I. II. p. 156—158., Pauly I. I. III. p. 1268 sq.

6) *ὠπώεντα* sic Editt. 1564—1662. (= Editt. Gaisf., Goettl., Dübn.) in textu et comment., et Editt. 1532., 1557., 1562. in textu; in comm. autem hae 3 Editt. et Ed. 1541. B., atque Ed. 1541. F. in textu et comm. *ὠπώεντα*.

7) Athen. I. VI. c. 18—20. Ed. Schweigh. (p. 230—232. Ed. Casaub.).

8) Hom. II. II, 234.

9) *ἐδίδαξαν*] Ed. 1532. in comment. errore typogr.: *ἐδίδασαν*.

10) coelo] Ed. 1581. errore typogr.: calo.

11) demissam] sic omnes illae Editt., excepta Ed. 1541. F., quae habet: dimissam.

12) *Μὴ δὲ*] sic illae Editt. omnes; Editt. Brunck., Gaisf., Goettl., Dübn. *μηδὲ*.

13) *ἐπιόντα*] Editt. 1532., 1541. F., 1557. in comment. *ἐπιόνσα* (in textu autem recte *ἐπιόντα*).

14) germina] sic recte Editt. 1532., 1541., 1562.; ceterae Editt.: gramina.

15) Hanc sententiam Erasmus quoque in Adag. affert chil. II. cent. III. prov. 89.

complectitur, cur homines in tantam stultitiam incurrant, et dicit hoc pecuniam posse, quam homines pluris faciunt quam animam. Late patet huius sententiae vis, in qua explicanda multum operae doctissimi quique cum Latinorum, tum Graecorum sumpsere. Et paucissimi sunt, qui expendant, in quanta mala funesta pecunia miseros ducat.

v. 689. (687.) *Μη δ' 16) ἐνὶ γῆυσὶν ἅπαντα βίον*] Id est, ne semel adducas in discrimen, quicquid est rerum tuarum, nec omnia navibus committas, sed retine quaedam, et viliora impone, ne, si navem fregeris, de toto victu pericliteris. Generaliter vero mediocritatis laudem continet, quam qui servant, nec nimium ditescere student, fit, ut semper habeant, unde vivant, cum alii, qui omnia in quaestum producant de tota re familiari vel augenda vel amittenda incertam aleam fortunae cogantur subire.

v. 692. (690.) *Δειρὸν δ' εἴ ζ' ἐπ' ἄμαξαν 17)*] Adiecit similitudinem ab onusto plaustro ductam. Perinde enim, ut si quis supra currum, immensum onus ponat, cuius molem axis sustinere nequeat, fieri non potest, quin cum magno dispendio omnia onera imposita dissipentur: ita in navigatione quoque usu venire, ut nimium multa vehendo periculum accersant, et nihil perficiant 18).

v. 694. (692.) *Μέτρα φυλάσσεισθαι*] Concludit nunc epiphonemate generali, et dicit modum esse servandum. Et quia supra de mediocritate multa diximus, repetat ea, qui volet. *Καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος*] Occasio sive opportunitas optima in omnibus rebus 18 a).

v. 695. (693.) *Ὠραῖος δὲ γυναιζα τεῶν*] Praeceptum de coniugio: Tempestive ducas uxorem, dum adhuc vires integrae sunt et florent, non in extrema senecta, quando effoetae frigent in corpore vires. Plato et Aristoteles de hoc tem-

pore disputarunt 19); nam circiter trigesimum annum sunt confirmatae vires et maturuerunt.

v. 698. (696.) *τέτορ'*] duale est, et significat quatuor. Iulius Pollux exponit pro quatuordecim 19 a), et quinto pro decimo quinto anno, id est, quinto supra decimum. Aristoteles et Plato constituerunt puellae decimum octavum annum nubendi. Praecipit 20) autem Hesiodus adolescentulam esse ducendam, ut castos mores imbibere queat et adsuescere ad mores mariti, quod frustra expectet quis 21) ab anu. Ibi enim nulla similitudo morum est, ergo nec ulla amicitia, et tamen oportet, ut sit similitudo quaedam vitae in coniugio, quia iureconsultus dicit esse individuum societatem. Aristoteles recenset in Oeonomo hunc versum 22).

v. 701. (699.) *μη γείτοσι χάριματα γήμης*] Id est, ne vicinis gaudia et ludibria ducas propter tuum infortunium et malum, nempe mala uxore. Et *χάριματα* exponunt ludibria, hoc est, ne iocus fias, quod talem duxeris uxorem. Nam vicini cuiusque produnt ingenium.

v. 702. (700.) *Ὁὐ μὲν γὰρ τοῖς 23) γυναιζὸς* etc.] Commendat bonam mulierem hic versus, quam etiam sacrae litterae non vulgariter praedicant.

v. 704. (702.) *Δειπνολόχης*] commessatrice, quae passim adeat convivium. Suidas *δειπνολόχον* exponit *κλεπτοτρόφον* 24). *ἦγ'* 25) *ἄνδρα*

16) *Μη δ'*] sic illae Editt. omnes in textu et (praeter Editt. 1623., 1662.) in comm.; Editt. Brunck., Gaisf., Goettl., Dübn. et Editt. 1623., 1662. in comm. *μηδ'*.

17) *ἐπ' ἄμαξαν*] sic Editt. 1532 — 1557. in textu et comment., et Editt. 1562., 1564. in comm. et Editt. 1581., 1591. in textu; Editt. 1581., 1591. in comm. et Editt. 1601 — 1662. in textu et comm. *ἐπ' ἄμαξαν*; Editt. 1562., 1564. in textu aequae ac Editt. recentt. *ἐρ' ἄμαξαν*.

18) perficiant] sic Editt. 1532., 1541. B., 1562.; ceterae Editt.: proficiant.

18 a) Hoc Hesiodi dictum Erasmus laudat in Adag. chil. I. cent. VII. prov. 70.

19) Plato de Legg. IV. (Opp. Ed. Steph. T. II. p. 721. h. — Ed. Bipont. Vol. VIII. p. 195.) ait: *γαμειν δὲ, επειδὴν ἐτιὼν ἢ τις τριάκοντα, μέγιστος ἐτιὼν πέντε καὶ τριάκοντα.* — Aristoteles de hist. animal. V. c. 12. Ed. Schneider (vulgo c. 14.) et VII, 1. 6. de aetate hominum ad coitum matura, et quamdiu homo possit procreare, disserit.

19 a) Pollux in Onomast. I. 58. Ed. Dindorf. hoc Hesiodi dictum: *ἢ δὲ γυνὴ τέτορ' ἡβόρη*, sic explicat: *τέταρα καὶ δέκα ἐνὶ λέγει, προσαριθμουμένων τῶν δέκα.* etc.

20) Praecipit] sic Editt. 1532., 1541. B., 1562., 1601 — 1662.; ceterae Editt.: Praecepit.

21) expectet quis] sic Editt. 1532., 1541. B., 1562.; ceterae Editt.: quis expectet.

22) Aristoteles in Oecon. I. 1. c. 4. Ed. Bekker. non hunc v. 698., sed proxime sequentem sic recenset: *Εὐ δ' ἔχει καὶ τὸ τοῦ Ἡσιόδου, παρθενικὴν δὲ γαμειν, ἵνα ἡθεα κερνέ διδάξῃς.*

23) *γὰρ τοῖς*] sic Editt. 1532 — 1569. in textu et comment. et Editt. 1581., 1591. in comm.; Editt. recentt. et Editt. 1581., 1591. in textu *γὰρ τ.*

24) *κλεπτοτρόφον* (i. e. furem ciborum)] sic recte (= Suid. s. h. v. Ed. Bernhardt) Editt. 1601 — 1662.; Editt. 1532 — 1591. *κλεπτοτρόχον*.

25) *ἦγ'*] sic Editt. 1532., 1541. B., 1562., 1564. in textu et comment., et Editt. 1541. B., 1601 — 1662. in comm.; Editt. 1569., 1581., 1591. in textu et comm. et Editt. 1601 — 1662. in textu, aequae ac Editt. Gaisf., Goettl., Dübn. *ἦ τ'*; Ed. Brunck. *ἦ τ'*.

καὶ ἴφθιμον²⁶] Efficit, ut etiam validus vir ante tempus senescat, iritque sine face, id est, clam, etiamsi foris nihil appareat. Vocat²⁷) autem crudam senectam²⁸), quae tempestiva est. Sic Virgilius²⁹):

Cruda Deo viridisque senecta³⁰).

Galenus in libro de conservanda valetudine^{30a}) dicit esse triplicem senectutem, primam vocari crudam, et qui in ea sunt ὠμογέροντας dici. Secunda est circiter annum sexagesimum; qui in ea sunt, γέροντας dicimus. Tertia est decrepita; qui eam attigerit, πέμπελον vocamus.

v. 705. (703.) *Ἐϋει*] exsiccatur, irit etc. Dicitur etiam *αὔει* utriusque est apud Homerum³¹).

v. 706. (704.) *Ἐϋ δ' ὄπιν ἀθανάτων μακάρων*] De religione: Cole Deos religiose et observanter. Ita enim omnia prospere succedent. ὄπιν curam et respectum significat proprie.

v. 707. (705.) *Μὴ δέ³² κασιγνήτῳ ἴσον*] Hoc praeceptum plenum humanitatis est, et significat nullam amicitiam, nullam necessitudinem praeponendam esse sanguinis coniunctioni. Cicero lib. 1. ad Atticum³³): Posteaquam a fratre discessi, neminem pluris quam te facio. Est vero a natura et divinitus homini inspiratum, nullam esse sanctiorem coniunctionem quam fraternam. Quod si vero alium tibi adiunxeris, tunc vide, inquit, ne statim te seungas ab illo, quia non multum conducit novos amicos habere.

v. 709. (707.) *Μὴ δέ³⁴ ψεύδασθαι γλώσσης χάριν.*] Hoc est, ne prae te feras benevolentiam simulatam, nec aliud sentias et aliud dicas.

Haec est germana expositio, nec est ita accipiendum, ut *χάριν χορημάτων* intelligas, sed ne similes, ne prae te feras linguae quandam gratiam, ne benignitatem linguae ementiaris.

v. 710. (708.) *ἢ τι ἔπος ἐπῶν* etc.] Si quis aut verbis offendet alium, aut manibus vim inferet, memor sit, quod retalietur iniuria multipliciter. Nullum enim malum impunitum.

v. 711. (709.) *Ἐὶ δέ ζεν αὔθις³⁵* etc.] Aliud praeceptum: Sitne admittendus denno is, qui amicitiam violaverit, et cupiat nobiscum redire in gratiam. Respondet esse recipiendum, quod satius sit redire in gratiam cum amico veteri, quam novos subinde amicos adiungere.

v. 714. (712.) *σέ δέ μὴ τι νόον κατελεγγέτω³⁶ εἶδος.*] Tuam mentem ne coarguat vultus, id est, ne vultus prae se ferat iracundiam et simultatem, sed vide, ut ex animo eiicias omnem memoriam pristinorum iniuriarum, nulla sit significatio offensi animi. In summa, sanciat ex animo ἀμνηστία. Nam nihil illiberalius, nihil inhonestius est quam simultatem alere, estque alieum ab omni humanitate. Nulla unquam fuit tanta coniunctio hominum, quae non offensi aliquid senserit. Et cum Ovidius³⁷) dicat Orestem cum Pylade in gratiam redisse³⁸), nemo eiusmodi illiberalis ingenii sit, ut propter inveteratum odium, viam amico in gratiam redeundi praecludat. Hoc praeceptum diligenter inculcat Hesiodus, quod amicitia sit necessaria in rebus humanis. Sumus enim nati ad societatem. Ergo qui aufert amicitiam, aufert societatem. Et Marcus Cicero inquit: Neque coelo, neque aqua, neque aere nos uti frequentius quam amicitia. *σέ δέ μὴ.*] accusativus pro dativo Attice.

v. 715. (713.) *Μὴ δέ³⁹ πολύξεινον μὴ δ' ἄξεινον* etc.] Utraque extrema liberalitatis fu-

26) ἴφθιμον] sic Editt. 1557 — 1662. et Editt. recent.; Editt. 1532., 1541. ἴφθιμον.

27) Vocat] Ed. 1557. errore typogr.: Vocant.

28) Haec spectant ad Hes. v. 705. (703.): ὠμῶ γήραϊ.

29) Virg. Aen. VI, 304.

30) senecta] sic illae Editt.; Virg. Ed. Wagner senectus.

30a) Galenus de sanitate tuenda lib. V. in fine (Opp. ed. Kühn Tom. VI. p. 379 sq.).

31) Ionus utitur verbo *εὔειν* II. IX, 468. XXIII, 33. Od. II, 300. IX, 389. XIV, 75. 426. et verbo *αὔειν* (incendere) Od. V, 490.

32) *Μὴ δέ*] sic Editt. 1532., 1557., 1562., 1581., 1591. in textu et comment., Ed. 1541. F. in textu, Editt. 1541. B., 1564., 1569., 1601. in comm.; Editt. 1623., 1662. in textu et comm., et Editt. 1564., 1569., 1601. in textu, atque Editt. recent. *Μὴ δέ*; Ed. 1541. F. in comm. *Μὴ δ'*.

33) Conf. Cic. ad Att. I, 17, 5.

34) *Μὴ δέ*] sic Editt. 1532., 1541. F., 1557., 1562., 1601. in textu et comm., Ed. 1541. B. in comm., Editt. 1569., 1581., 1591., 1623., 1662. in textu; Ed. 1564. in textu et comm., Editt. 1569., 1581., 1591., 1623., 1662. in comm., et Editt. recent. *Μὴ δέ*.

35) *αὔθις*] sic illae Editt. et Editt. Brunck., Gaisf.; Editt. Goettl., Dübn. *αὔις*.

36) *κατελεγγέτω*] Editt. 1532., 1541. F., 1557., 1562. in comment. errore typogr.: *καταλεγγέτω*.

37) Ovid. Remed. Am. 589 sq.

38) *redisse*] sic Editt. 1532., 1541. B., 1562.; Editt. 1541. F., 1557., 1564 — 1662. *redisse*.

39) *Μὴ δέ*] sic Editt. 1562 — 1591. in textu et comm., Editt. 1532., 1541. F., 1557., 1601. in textu; Editt. 1532., 1541., 1557. in comm. *Μὴ δέ*; Editt. 1623., 1662. in textu et comm., Editt. 1564., 1601. in comm. et Editt. recent. *Μὴ δέ*.

40) *μὴ δ'*] sic Editt. 1532., 1541. F., 1557., 1562., 1581 — 1601. in textu et comm., Ed. 1541. B. in comm.; Editt.

gienda esse monet. Est enim prodigus, et exhaust facultates omnes, qui crebro vult convivari. Contra sordidus est, qui nemini de suis communicat, et qui suum ipse defraudat genium. Ex prodigalitate homines decoctores veniunt, qui involant in bona aliena; ex sordiditate⁴¹⁾ inhumanitas nascitur, ut neminem amicum habeas.

v. 716. (714.) *Μη δέ⁴²⁾ zazōn ἔταρον* etc.] Admonet malorum consuetudinem esse fugiendam; corrumpunt enim bonos mores colloquia prava. Proveniunt autem duo mala ex malorum commercio, primum, quia nos induimus mores istius, quicum vivimus. Secundo etiam famam propriam prostituimus, quia, etiamsi non corrumpatur aliquis, tamen homines iudicant nos corrupti, quia et proverbium dicit: Claudio vicinus claudicat et⁴³⁾ ipse brevi⁴⁴⁾. Ergo malorum consuetudo est vitanda. *μη δ'⁴⁵⁾ ἐσθλῶν νεζεσιῆρα.*] Id est, ne facias convicium bonis, quia virtus est honore afficienda. Sunt autem pessimi omnium hominum, qui egregiae virtuti non tantum honorem meritum auferunt, verum etiam de virtute bene meritos conviciis proscindunt. Huiusmodi conviciatorem principum et bonorum virorum describit Homerus Iliados lib. 2.⁴⁶⁾. Et consolari debet bonos, quod impossibile sit in benefactis invidiam effugere, quemadmodum nec corpus umbram potest declinare.

v. 717. (715.) *Μηδέ⁴⁷⁾ ποτ' οὐλομένην πένην* etc.] Congeries quaedam praeceptorum est. Docet autem hoc loco nemini exprobrandam esse paupertatem, ratio est, quod sit donum Dei esse divitem vel pauperem. Graviter profecto dictum. Sunt enim, qui hinc⁴⁸⁾ laudem ingenii captant et

magni viri haberi volunt, si pauperes et miseros non solum prae se contemnant, verum etiam conviciis proscindant. Hos admonet Hesiodus, ut perpendant calamitosum esse, non in nostris viribus, sed in fortuna situm esse. Itaque non est liberalis ingenii calamitatem exprobrare cuiquam. Neque enim in nostris viribus est, ut abundemus, et quotidie experientia condiscimus, aliis laborantibus nihil, aliis dormientibus, omnia conficere Deos. Qui plurimum laborant, egent plerumque, et contrarium apparet in iis, qui non laborant. *οὐλομένην πένην θυμοφθόρον.*] Graeci apponunt plura epitheta sine coniunctione. *Τέλιαθ'*] sustineas, ausis etc.

v. 719. (717.) *Γλώσσης τοι θησαυρός ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος.*] Generalis haec sententia est. Linguae thesaurus inter homines optimus. Nam sermo vincit omnes opes, et quicquid est admirabile in rebus humanis. Verum ita solet evenire, ut, quo res melior, eo frequentiori quoque in abusu sit. Recte itaque dicit poeta: Parcae linguae magnam gratiam esse, hoc est, quae in loco loquitur, quae non solet effutire quidlibet sine delectu et ratione. Et garrulitas non tam alios quam ipsos auctores laedit.

v. 722. (720.) *Μη δέ⁴⁹⁾ πολυξείνου⁵⁰⁾ δαιτὸς δυσπέμφελος* etc.] Aliud praeceptum, debere nos aliquid conferre in publicum, quia nos vicissim multa accipimus a magistratibus, hic sensus convenire huic loco videtur, quem⁵¹⁾ transtulit poeta ad convivium, ubi ut parvo sumptu multi aluntur, ita etiam in rebus publicis parvo sumptu, parvo tributo nobis comparamus pacem. Potest et hic sensus esse, ut, si quando amici et cognati conveniunt, non simus sordidi, sed ut libenter et nostra conferamus ad publicum convivium. Nam parvo sumptu magnum lucrum emittitur, dum collatione multorum apparatus splendidus. *δυσπέμφελος*] a *δύς* et *πέμπω*, difficilis, morosus, quasi dicas: aegre mittens, der nit gern gibt. *Supra⁵²⁾ dixit ναυτιλῆς δυσπεμφέλου.*

1623., 1662. in textu et comm., Ed. 1564. in textu et Editt. recent. *μηδ'*; Ed. 1564. in comm. *μηδε*.

41) sordiditate] sic Editt. 1532—1562.; ceterae Editt.: sordiditate.

42) *Μη δε*] sic Editt. 1532., 1541. F., 1557., 1562., 1569—1601. in textu et comm., Editt. 1511. B., 1564. in comm.; Editt. 1623., 1662. in textu et comm., Ed. 1561. in textu et Editt. recent. *Μηδε*.

43) et] in Editt. 1532., 1601—1662. deest.

44) De hoc proverbio conf. Erasmi Adag. chil. I. cent. X. prov. 73. et chil. III. cent. II. prov. 49.

45) *Μη δ'*] sic Editt. 1532—1562., 1569—1601.; Editt. 1564., 1623., 1662. et Editt. recent. *Μηδ'*.

46) Hom. II. II, 211 sqq., ubi Thersites, turpis et maledicus homo, describitur.

47) *Μηδε*] Ed. 1569. in comm. errore typogr.: *Μηγε*.

48) hinc] in Ed. 1532. deest.

49) *Μη δε*] sic Editt. 1532., 1541. F., 1557., 1562., 1601. in textu, Editt. 1569—1591. in textu et comm.; Editt. 1532—1562. in comm. *Μηδε*; Editt. 1564., 1623., 1662. in textu et comm., Ed. 1601. in comm. et Editt. recent. *Μηδε*.

50) *πολυξείνου*] Editt. 1532., 1541., 1562. in comm. *πολυξίνου*.

51) quem] Ed. 1541. F. errore typogr.: quam.

52) Videlicet v. 618. (616.).

v. 724. (722.) *Μηδέ⁵³ ποτ' ἐξ ἡοῦς Αὐτὸ κείβειν.*] Hactenus leges tradidit, quae ad mores pertinent; iam tradet ceremonias, id est, ritus sacrorum; fuit enim hic poeta sacerdos. Sunt autem illi ritus symbola quaedam, id est, allegoriae, ut in Mose: Bovi trituranți ne obligaveris os⁵⁴), significatur, quo animo in illos esse debeamus, quorum opera utimur, atque ita gratitudinis illo gestu admonemur erga homines. Non enim bobus, sed hominibus scribebatur lex. Ad hunc modum et de his praeceptis iudicandum est. Nunquam ab aurora, id est, mane Iovi libes nigrum vinum manibus illotis. Significat sacra reverentur esse tractanda, et ut non solum foris corpus, verum etiam animum a contagione vitiorum abluant. Haec re vera ex patribus sumpta sunt. Allusit et Virgilius ad eam consuetudinem, quod illotis manibus non tractabant sacra antiquitus, dum ait⁵⁵):

Donec me flumine vivo

Abluero.

Et Hector apud Homerum ex pugna rediens negat id ipsum sibi licere^{55a}).

v. 727. (725.) *Μη δ' ἄντ' ἡέλιου⁵⁷.*] Aliud: Adversus solem ne meito. Verecundiam et pudorem commendat nobis hac⁵⁸) sententia, ut discamus honestos et magnos viros reverenter esse tractandos.

v. 731. (729.) *Ἐζόμενος δ' ὕγε etc.*] Commemoratur in praecepto verecundiae, et recenset aliquot ritus, qui adhuc apud Turcos durant. In Turcica enim lege ingens flagitium designari credunt, si quis in publico caeret aut mingeret. In lege Mosi quoque mandatum erat, ne quis caeret in castris⁵⁹). Est autem non minus religiosum Turcis, ut sedentes mingant quam nostro poetae. Unde apparet Mahometen⁶⁰) veteres

quosdam ritus inutiles suis posteris pro iustitia, quae coram⁶¹) Deo est, reliquisse.

v. 732. (730.) *εὐεργέος⁶²]* *εὐεργής* dicitur id, quod bonum septum habet.

v. 733. (731.) *Μη δ' ἄλδοια γορή πεπαλαγμένος etc.*] A congressu uxoris ne sacra accedas. Admonet rursus verecundiae, ut sacra pure peragantur. Intelligit autem sacra, quae Diis domesticis fiebant. Habebant enim omnes in vestibulo aras quasdam, quibus soliti sunt imponere Vestam, in cuius tutela res erat familiaris. Facit huius Deae mentionem alicubi Virgilius⁶³).

v. 735. (733.) *Μη δ' ἀπὸ δυσφημοιο τάγου etc.*] Ab hilariore convivio, et non a tristibus sacris accedendum esse ad uxorem, quod ex humido nascuntur et aluntur⁶⁵) omnia animantia, et ideo Venus ex mari orta. *Δυσφημοιο]* ominoso et infausto, a *δυσφημέω*.

v. 737. (735.) *Μηδέ⁶⁶ ποτ' ἀνάων ποταμῶν etc.*] Poetae senserunt vim quandam numinis esse infusam in omnes res, itaque et omnibus fluminibus suos Deos finxerunt, qui illa agitent et moverent, ob quam causam et sacra illis fecerunt. *ὅς ποταμὸν διαβῆ χαζότητι,*] hoc est, qui tam profana inente est, ut contemnat hanc religionem, is feret infortunium a Diis.

v. 742. (740.) *Μη δ' ἀπὸ πεντόζοιο θεῶν etc.*] Non esse ungues praecidendos in convivio. *πεντόζοιο]* a manu quinque ramorum.

v. 744. (742.) *Μηδέ⁶⁶ ποτ' οἰνοχόην τιθέμεν.*] Nunquam pone lagenam supra poculum; non satis constat, quid voluerit significare hoc symbolo⁶⁷).

v. 746. (744.) *Μη δέ⁶⁸ δόμον ποιῶν etc.*] Id est, Spartam, quam nactus es, orna. In quo-

53) *Μηδέ]* sic Editt. 1532., 1541. F., 1562., 1564., 1623., 1662. in textu et comm., Editt. 1541. B., 1557., 1601. in comm., atque Editt. recent.; Editt. 1569—1591. in textu et comm. *Μη δέ;* Editt. 1557., 1601. in textu *Μη δέ.*

54) 5. Mos. 25. 4.

55) Virg. Aen. II, 719. 720.

55a) Hom. II. VI, 266.

56) *Μη δ' ἄντ' ἡέλιου]* sic Editt. 1532—1562., 1569—1601.; Editt. 1564., 1623., 1662. et Editt. recent. *Μη δ'.*

57) *ἡέλιου]* sic illae Editt. et Editt. Bruuck., Gaisf.; Editt. Goettl., Dübn. *ἡέλιου.*

58) hac] sic Editt. 1532., 1564., 1569.; ceterae Editt.: haec.

59) 5. Mos. 23, 12—14.

60) Mahometen] sic illae Editt. pro: Muhammedem.

61) coram] Ed. 1541. F. errore typogr.: curam.

62) Hanc Hes. vocem huic scholio ipse praefixi.

63) *Μη δ' ἄντ' ἡέλιου]* sic Editt. 1532—1562., 1569—1601.; Editt. 1564., 1623., 1662. et Editt. recent. *Μη δ'.*

64) Virgilius Vestae mentionem facit Georg. I, 498. IV, 384. Aen. I, 292. II, 296. 567. V, 744. IX, 259.

65) nascuntur et aluntur] sic Ed. 1532.; Editt. 1541. B., 1562., 1564., 1569., 1591. nascuntur et aluntur; Editt. 1541. F., 1557., 1601—1662. nascuntur et aluntur.

66) *Μηδέ]* sic Editt. 1532., 1541. F., 1557. in comm., Editt. 1562—1662. in textu et comm. et Editt. recent.; Editt. 1532., 1541. F., 1557. in textu et Ed. 1541. B. in comm. *Μη δέ.*

67) symbolo] sic Editt. 1532., 1541. B., 1562—1591.; Editt. 1541. F., 1557., 1601—1662. loco.

68) *Μη δέ]* sic Editt. 1532—1562., 1569—1591.; Editt. 1564., 1601—1662. et Editt. recent. *Μη δέ.*

les praedicantur crescentibus, et recte quidem. Etenim humores alit crescentia lunae. Undecimus et duodecimus varie laudantur³⁾, quia trigono adspetu solem luna intuetur, eum adspetum vocant beneficium⁴⁾.

v. 765. (763.) *Ἡματα δ' ἐξ Αἰοθεν.*] Proponit poeta se dicturum de observatione dierum iuxta ordinationem divinam, qui sint auspicati dies et qui inauspicati. Orditur a prima mensis die, quam dicit optimam esse. Et enumerat congerie quadam, quid eo die populus agere consueverit. Solebant autem in feriis labores mercenariorum expendere, atque pro his numerare et pascere quoque. Item in feriis conveniebat populus, ut iudicaretur, doceretur de religione, et ut mores formarentur. Tum scenici ludi fiebant, qui vice concionum fuerant. Et hi ritus ad res politicas et non physicas referendi sunt; pertinent enim ad mores, ex quibus sumpti sunt, et non ad res naturales.

v. 770. (768.) *ἔνῃ*] Prima dies est, *ἔνας ἀρχὰς* veteres magistratus. De hac voce copiose Suidas⁵⁾.

3) laudantur] sic Editt. 1532., 1564—1591.; Editt. 1541., 1557., 1601—1662. laudatur.

4) Hoc prooemium in hanc alteram poematis partem in Editt. 1532—1601., 1623., 1662. legitur; in Ed. 1611. supra p. 165 sq. descripta pag. 727 sq. exhibetur in eandem partem hocce Melanthonis prooemium ab illo diversum:

Praefatio Phil. Mel. in librum Hesiodi de discrimine dierum 1535.

Superstitiosa observatio est, quae nec mandatum Dei habet, nec causam in natura physicam, nec politicam in civili consuetudine, ut observatio tripudii avium. Nulla enim est physica aut politica causa, quae significet eandem exercitui, propterea quod non saltent aves. Sed observationes, quae habent aut mandata Dei, aut causas naturales seu politicas, non sunt superstitiosae, sed opus Dei in natura ordinatum, sicut divinitus in natura aliud tempus est constitutum sationi, aliud messi; item, non possunt eodem tempore exerceri iudicia, disci religiones, arari rus, exerceri negotiationes: ita critici dies non sunt superstitiosi, sed habent in natura causam, quia videlicet luna septimo die pervenit ad signum, quod habet contrariam naturam ei signo, in quo fuerat primo die. Ita pleraeque observationes medicorum habent causas physicas, ut in incisione venae, in dandis pharmacis, in conceptu aut partu. Ita et in secundis lignis experimur ligna putrescere, si secantur crescente luna, quia humor tunc augetur. Ita hoc loco observatio dierum tradita ab Hesiodo non per omnia superstitiosa est, sed in aliquibus (l. l. errore typogr.: alia quibus) monstrari possunt causae vel politicae vel naturales. Nam primus dies sacer, quia initia sunt Deo dicata, et oportet esse certos dies festos, in quibus conveniant homines vel religionis vel iudiciorum causa. Praeterea hic dicit de cedenda materia decrescente luna, id certe habet physicam causam. Sed observationes istae, ut in aliis rebus, ita etiam in temporibus superstitione augeri solent. Ideo non potest reddi omnium observationum causa.

5) Suidas] illae Editt.: Suida. — Suidae. Lex. s. v. *ἐνῃ*.

v. 775. (773.) *πίζειν*] proprie de ovibus dicitur, et significat tondere. *ῥῖς*] pro *ῥῖας*⁶⁾.

v. 777. (775.) *τῆ]* pro *ταύτῃ*, scilicet duodecima die. *ἀερισπότητος*] in aere pendentis, vel pedes in aerem elevantis, epitheton araneae.

v. 778. (776.) *ὄτε τ' ἴδρις σωρὸν ἀμᾶται.*] hoc exponunt de formica, sed haud scio, an recte.

v. 780. (778.) *Μηνὸς δ' ἰσταμένου* etc.] Absolvit iam primum, quartum, septimum, octavum, nonum, undecimum et duodecimum diem, quos vero omisit, vult videri⁷⁾ medios. Iam prosequitur in enumerando, et dicit cavendum esse, ne⁸⁾ sementem faciamus tredecima die. Est autem optima ad alendas atque educandas plantas. Quod autem sationi tredecimum diem ait obesse, propter immodicum humorem fit. Ventant enim sementem facere in solo humidioro iusto. Contra plantas serere praecipiunt pluviis, etiam tempestatibus. Plinius⁹⁾: Arborum radices luna plena operito¹⁰⁾. Ex Plinio illa facile possunt intelligi.

v. 782. (780.) *Ἐξη δ' ἡ μέσση μάλα*¹¹⁾ etc.] Decima sexta dies valde incommoda est plantis, quia sicut tredecima dies utilis erat plantis, quod tum luna prope erat plena, et humor redundabat, inutilis vero sationi, ut dictum est, ita decima sexta dies decrescente iam luna inutilis est et incommoda plantis, utilis vero maribus gignendis. Nam ex humido semine femellae, ex sicciore puelli nascuntur. Et decrescente luna semen minus humidum est quam crescente.

v. 784. (782.) *οὐτ' ἄρ' ἡ γάμου ἀντιβολῆσαι.*] Id est, non est utile puellis, ut tum contrahant nuptias, quia a plenilunio coepit iam humor deficere. Et addidit quaedam pastoralia officia, quod illud tempus sit bonum castrationi, quod hoc tempore conveniat stabula pastoralia

6) *ῥῖς*] sic recte Editt. 1541., 1557., 1562., 1601—1662.; Editt. 1532., 1564—1591. *ῥῖες*.

7) videri] sic Editt. 1541. F., 1557., 1564—1662.; Editt. 1532., 1541. B., 1562. videre.

8) ne] sic Editt. 1532., 1541. B., 1562.; ceterae Editt.: ut.

9) Plin. Nat. Hist. XVIII, c. 75. Ed. Franz. (c. 32. antiquior. Editt.).

10) operito] sic Editt. 1532., 1541. B., 1562—1581. et Plin. l. l.; Editt. 1541. F., 1557., 1591—1662. aperito.

11) *μάλα*] sic illae Editt.; Editt. recent. *μάλ'.*

12) *ἄρ'*] sic Editt. 1532., 1541. F., 1557—1564. in textu et comm.; Editt. 1591—1662. in comm., et Editt. recent.; Ed. 1541. B. *ἄρ'*; Editt. 1569., 1581. in textu et comm., Editt. 1591—1662. in textu *αὐ'*.

munire, quod sit bonus dies gignendis maribus; postremo quod aptus sit dies convicia dicere, mendacia proferre, blandos sermones miscere, et arcana colloquia habere. Quae omnia ad quadratum adspectum pertinere videntur.

v. 790. (788.) *Μηρὸς δ' ὀγδοάτη* etc.] Hoc tempore caprum et bovem castrare convenit.

v. 792. (790.) *Εἰζάδι δ' ἐν μεγάλῃ* etc.] In vigesima die dicit prudentem virum nasci, et qui bona indole praeditus sit. *Ἱστορα*] eum vocat, qui multa scit et vidit. Hinc *ἱστορία*, quasi dicas: inspectio, et *ἱστορεῖν* coram intueri et colloqui.

v. 794. (792.) *ζούρη δέ τε τετράς*] Id est, Puellae gignendae est bona decima quarta. Nam tum luna abundat humore. Et hac die (inquit), hoc est, in oppositione convenit boves, canes et mulos cicurare. Nam quando abundant humore, necesse est esse mitiora animantia, quia lumen lunae est gelidum magis et calor temperatior.

v. 795. (793.) *εἰλλοδας*] quasi dicas: curvantes et¹³⁾ trahentes pedes, qua voce Homerus libenter utitur¹⁴⁾.

v. 797. (795.) *πεφύλαξο δὲ θυμῶ* etc. et

v. 799. (797.) *Ἄλγεα θυμοβορεῖν, μάλα* etc.] Quartam¹⁵⁾ diem a fine mensis, et decimam quartam¹⁶⁾ improbat, haud dubie, quia tum oppositio, tum interlunium laedunt corpora. Ideo dicit *θυμοβορεῖν*, quia consumunt animum. Qui laborant cholericis¹⁶⁾ morbis, ad postremam quartam magis languent, phlegmatici vero contra. Et postremos illos dies in luna vocant cholericos¹⁶⁾ dies, quod concident in corporibus siccos humores.

v. 800. (798.) *Ἐν δὲ τετάρτῃ μηρὸς ἄγεσθαι*¹⁷⁾ etc.] In quarta die mensis ducenda est uxor et observanda auguria et diiudicanda. Est autem metathesis in [v. 801. (799.)] *ἔργματι* nomine, quod a *ἔξω* venit.

v. 802. (800.) *Πέμπτας δ' ἐξάλεασθαι.*] Quintas monet esse fugiendas, videlicet primam quintam, decimam quintam, et vicesimam quin-

tam. De qua re cum nulla sit naturalis ratio, contenti ea sumus, quae de religione est. Per id enim tempus obambulant Furiae, et expetunt poenas a sceleratis hominibus.

v. 805. (803.) *Μέσση δ' ἑβδομάτῃ Ἀγμήτερος*] Absolvit praeceptiones de dierum discriminibus; quae vero nunc sequuntur, ex quibus rationibus nata sint, dixi paulo ante. Itaque nunc monet poeta frumentum esse ventilandum non crescente, sed decrescente luna, qui humor incommodus laedit frumentum, ariditas vero prodest. Quare manifesta ratio est ex usu rerum, cur fruges a plenilunio iubeat¹⁹⁾ ventilare, quia sub id tempus excitantur venti et aura siccior est. Prodest autem importari frumentum siccius; nam madidum statim corrumpitur importatum. Dictum est autem supra, quod Varro praecipiat aream fieri debere rotundam²⁰⁾.

v. 807. (805.) *Ἰλοτόμου τε ταμῆν θαλαμῆα* etc.] Aliud praeceptum: Faber secato ligna ad thalamum media septima, id est, decrescente luna. Diximus autem supra ex Plinio, quod materia decrescente luna caedenda sit²¹⁾, quod illa firmior sit, quae vero crescente caeditur, illico putrescit. In quarta videlicet die incipe glutinare naves fragiles, quod rectius fit, cum aura est humidior.

v. 810. (808.) *Εἰνὰς δ' ἡ μέσση ἐπιδείελα*²²⁾ etc.] Nona dies media, id est, decima nona meridiana melior dies scilicet est. *ἐπιδείελα* est adverbium pluralis numeri, sicut *πρώτα*. *δείελον* crepusculum²³⁾ vocant, *δειλινὸς* et *δείελος* meridianus, et meridianum tempus *δειλινὸν* vocant.

v. 811. (809.) *Πρωτίστη δ' εἰνὰς πάντ' ἀπήμων*²⁴⁾ etc.] Prima nona²⁵⁾ dies, scilicet a principio mensis, prorsus innocua est, propter ter geminum adspectum, cum sol abest a signis.

13) et] sic Editt. 1532., 1541. B.; ceterae Editt.: vel.

14) Vid. e. c. Hom. II. IX. 462. XV. 547. XXI. 448. XXIII. 166.

15) Quartam . . . decimam quartam] sic Editt. 1532., 1541., 1562., 1601 — 1662.; Editt. 1557.; 1564 — 1591. Quartum . . . decimum quartum.

16) cholericis . . . cholericos] sic recte Editt. 1557., 1564 — 1662.; Editt. 1532., 1541., 1562. colericis . . . colerius.

17) ἄγεσθαι] sic illae Editt. et Editt. Brunck., Gaisf.; Editt. Goettl., Dübn. ἄγεσθ'.

18) Μέσση δ'] sic omnes illae Editt. et Editt. recent. in textu; Editt. 1541., 1562. autem in comm. Μέσση δέ.

19) iubeat] Ed. 1541. F. errore typogr.: iubent.

20) Varro de re rustica I, 51. Ed. Schneider.

21) Vid. Plin. Nat. Hist. XVIII, c. 75. Ed. Franz. (c. 32. antiquior. Editt.).

22) ἐπιδείελα] sic illae Editt. et Editt. Brunck., Gaisf.; Editt. Goettl., Dübn. ἐπὶ δείελα.

23) crepusculum] Ed. 1532. errore typogr.: crespulum.

24) πάντ' ἀπήμων] sic Editt. 1532., 1541. F., 1557., 1562., 1601. in comm.; Ed. 1564. in textu et comm.; Editt. 1532., 1541. F., 1557. in textu: πανταπήμων; Editt. 1569 — 1591., 1623., 1662. in textu et comm., Editt. 1562., 1601. in textu, atque Editt. recent. πανταπήμων; Ed. 1541. B. πάντ' ἀπήμων.

25) noua] Ed. 1541. B. errore typogr.: nova.

Haec dies utrisque gignendis accommodata. Et nunquam prorsus mala dies est, videlicet, si aliquid ea die facias, quod conveniat.

v. 814. (812.) *Παῦροι δ' αὐτ' ²⁶ ἴσασι* etc.] Pauci sciunt vigesimam nonam optimam mensis, et loquitur de biduo ante *ἔτην καὶ νέαν*. Est enim tum bona dies ad aperiendum dolium, item boves, mulos et equos aptare iugo. Ad haec bona dies est demittere navem in altum, quia sub id tempus est temperatissima et tranquilla aura.

v. 815. (813.) *Ἀρξασθαι πίθου*.] Graecismus est pro aperire dolium.

v. 818. (816.) *Παῦροι δέ τ' ἀληθέα κικλήσκουσιν ²⁷*] Id est, Pauci certum sciunt, quae dies praestet²⁸); pauci recte servant hoc dierum discrimen.

v. 819. (817.) *Τετράδι δ' οὔγε πίθου*] Media quarta, id est, decima quarta dolium aperi, quod haec dies prae omnibus sacra sit.

v. 820. (818.) *Παῦροι δ' αὐτε μετ' ²⁹ ἐζάδα* etc.] *Ἐλληψις* est, nam ad dies referri debet, ut sit sensus: Pauci post vigesimam mensis optimam probant sequentes dies. Iam et tempestatum et corporum maximae³⁰) mutationes fiunt principio postremae quartae, quod observando poteris discere.

v. 822. (820.) *Αἰδε ³¹ μὲν ἡμέραι εἰσίν*.] Epilogus praeceptorum est: Aliae dies sunt ho-

minibus magna utilitas, aliaeque sunt ancipites; *μετάδουπον* enim sonat promiscue. Est igitur diligenter considerandum, quid religio praecipiat, deinde quid oriatur ex causis naturalibus, ut si luna sit in signo illo, quod dominatur membro alicui, id membrum naturali de causa vetant tangendum esse ferro, ita de reliquis sentiendum. Quod autem non ex vera religione, neque de certa causa naturali fit, illud superstitio est.

v. 823. (821.) *ἀκήροισι, οὔτι ³² φέρουσαι*.] Politianus videtur vertisse: emortuos dies³³). E: Homerus somnia vocat *ἀκήρια*, quasi dicast insaniam.

v. 824. (822.) *Ἄλλος δ' ἀλλοίην αἰνεῖ*.] Hic videmus Hesiodum non ubique secutum certam rationem, sed in plerisque superstitionem et consuetudinem hominum.

v. 825. (823.) *Ἄλλοτε μητροιῆ πέλει ἡμέρη* etc.] Mirae sunt vices rerum, et natura tam multipliciter nos laedit, quam iuvat.

v. 826. (824.) *Τάων εὐδαίμων τε καὶ ὕβριος* etc.] Bene ille habebit, qui servaverit quidem dierum discrimina. Adiecit tamen correctionem, quod alii alias prohibent ac laudent. Verum iste inculpabilis erit Dīs, id est, ille non peccabit, qui suo quaeque die fecerit, et qui auguria, id est, signa et transgressiones observat, hoc est, qui non violabit ea, quae religiose et utiliter constituta sunt. Nam Dī favent iis, qui natura recte utuntur.

26) αὐτ'] sic illae Editt.; Editt. recent. αὐτε.

27) κικλήσκουσιν] sic illae Editt.; Editt. recent. κικλήσκουσι.

28) praestet] sic recte Editt. 1532., 1564—1591.; Editt. 1541—1562., 1601—1662. praestat.

29) μετ'] sic illae Editt. in textu atque Editt. recent.; Editt. 1532., 1541. F. in comm. μετὰ; Editt. 1511. B., 1557., 1601. in comm. μετ'.

30) maximae] sic Editt. 1541. F., 1557., 1564—1662.; Editt. 1532., 1541. B., 1562. maxime.

31) Αἰδε] sic Editt. 1532., 1541. F., 1557., 1562., 1569—1662. in textu, et Editt. recent.; Editt. 1532., 1541. B., 1562., 1569—1591., 1623., 1662. in comm. Αἰδῆ; Editt. 1541. F., 1557., 1601. in comm., Ed. 1564. in textu et comm. Αἰδῆ.

32) οὔτι] sic illae Editt.; Editt. recent. οὔ τι.

33) Angelus Politianus (vulgo Bassus), proprie Angelus Ambrogini, a. 1454. in urbe Monte Pulciano natus, a. 1494. Florentiae mortuus, scriptor illius temporis celeberrimus, praeter alia multa scripsit etiam Rusticum carmen in Hesiodi et Virgilio Georgica (Basil. 1518. 4.), ad quod haec Melanthonis verba spectare videntur. Conf. Bouginé: Handb. d. allgem. Litterargesch. Tom. I. p. 585, et Sam. Baur: Neues Histor.-Biogr.-Literar. Handwörterbuch. Tom. IV. p. 444 sq.

LIII. PH. MEL. INTERPRETATIO ALIQUOT LOCORUM HESIO DEI POEMATIS INSCRIPTI OPERA ET DIES.

Eiusdem poematis Hesiodi, quod integrum enarravit, Operum et Dierum, Melanthon etiam hos quatuor locos Latinos fecit:

1. (ex lib. I.) v. 240—247. (al. 238—245., Brunck 223—230.)*).
2. (ex eodem lib.) v. 289—292. (al. 287—290., Br. 265—268.).
3. (ex eod. lib.) v. 293—297. (al. 291—295., Br. [v. 294. omisso] 269—272.).
4. (ex lib. II.) v. 486—490. (al. 484—488., Br. 456—460.).
5. (ex eod. lib.) v. 761. 762. (al. 763. 764.; Br. 708. 709.).

*) Vide supra p. 192 sq. notam 2.

EX HESIODI OPERIBUS ET DIEBUS LOCI QUINQUE PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

1. Operum et Dierum v. 240—247.

Huius loci interpretatio latina Melanthonis invenitur

- a. in eius Operum Basileens. Tom. V. p. 334 sq. inscripta: „Ex Hesiodo.” integro huius loci textu graeco addito;
- b. in Vincentii Ed. Epigrammatum Mel. fol. N 2^b;
- c. in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 556. nr. 153., ubi aequae ac apud Vincentium sic est inscripta: „Versus Hesiodi, quos Aeschines oraculum nominat,” primo huius loci versu graeco adscripto.
- d. in huius Corp. Ref. Vol. XVII. p. 912 sq. (et in libro illic in Prolegomm. laudato), ubi interpretationi orationis Aeschini contra Ctesiphontem inserta est, quapropter h. l. omittitur (conf. p. 121 sq. nota **).

2. Operum et Dierum v. 289—292.

Huius loci interpretatio Mel. exstat:

- a. in eius Opp. Basil. Tom. V. p. 335. inscripta: „Aliud ex Hesiodo.” integro huius loci textu graeco praefixo;
- b. in Vincentii Ed. Epigramm. Mel. fol. O 6^a, inscripta: „Ex Hesiodo.” primo huius loci versu graeco adiecto;

c. in huius Corp. Ref. Vol. X. p. 556. nr. 152. iisdem inscriptionis et textus verbis praefixis.

Virtutem volvere Dii sudore parari,
Longa via¹⁾ est ac ardua, quae perducit ad illam,
Inque aditu primo longe est asperrima, sed cum
Veneris ad²⁾ summum facilis iucundaque fiet.

3. Operum et Dierum v. 293—297.

Huius loci duae interpretationes Mel. exstant, quarum altera magis ad fidem verborum facta, praefixa inscriptione „Ex Hesiodo” et integro huius loci textu graeco, invenitur:

- a. in hoc libro: *Farrago aliquot Epigrammatum Philippi Melanthonis, et aliorum quorundam cruditorum Opusculum sane elegans et novum. Haganoae per Iohannem Seccurium. An. M. D. XXVIII., Mense Ianuario. 11 pl. 8.*
- b. in Melanth. Oper. Basil. Tom. V. p. 353.

1) via] sic recte (= Hesiodi οἴμος) Vincent. et Corp. Ref. X.; Opp. Basil. errore typogr.: vita.

2) ad] sic Vincent. et Corp. Ref. X.; Opp. Basil.: iu.

c. in Grathusii collectione Epigrammatum Mel. fol. L 5^b.

d. in Vincentii Ed. Epigramm. Mel. fol. K 8^a.

e. in huius Corp. Ref. Vol. X. p. 483. nr. 14.

Altera liberior serius facta legitur

a. apud Grathusium l. l. fol. L 5^b.

b. apud Vincentium l. l. fol. K 8^a—8^b.

c. in Scriptorum publice propositorum a gubernatoribus studiorum in Academia Wittebergensi Tomo III. (Witteb. 1568. 8.) fol. 258^b.

d. in hoc Corp. Ref. l. l., ubi, aequae ac apud Grathusium et Vincentium, illam interpretationem proxime sequitur.

Omnia per sese qui praevidet optimus ille est;
Proximus ille tamen, qui paret recta monenti;
Sed qui non sapit ipse, nec audit recta monentem,
Invida³⁾ ei mentem misero natura negavit.

Aliter (paraphrastica) redditum:

1. Qui nullo monitore potest facienda videre,
Quaeque decent, quaeque eventus in fine secundos

Sunt tandem paritura, suisque obtemperat ipse
Consiliis, mores vera ratione gubernans,
Anteit hic alios virtute et laudibus omnes.

2. Sunt alii minus ingenio plerique sagaces,
Qui parere tamen curant meliora monenti,
Laudandos inter recte numerantur et isti.

3. Sed qui nec sapit ipse, nec audit recta monentes,

Nec patitur frenos, nec legum vincula curat,
Sed pronus sequitur, quo traxit caeca libido,
Hic malus ac odio dignus ducatur, et idem
Accerset poenas sibi tandem, et tristia damna.

3) Invida] sic Opp. Basil., Grath. et Vinc.; Corp. Ref. X. Iuvita.

4. Operum et Dierum v. 486—490.

Hic locus a Melanthoue latine redditus reperitur

a. in Mel. Oper. Basil. Tom. V. p. 335. inscripta: „Ex Hesiodo.”

b. in Grathusii collectione Epigramm. Mel. fol. M 8^b, inscripta: „Hesiodus Lib. II. ἐργ. καὶ ἡμέρο:”

c. in Vincentii Ed. Epigramm. Mel. fol. M 3 iisdem verbis inscripta;

d. in huius Corp. Ref. Vol. X. p. 556. nr. 151. iisdem verbis inscripta.

In omnibus his libris integer huius loci textus graecus interpretationi est praemissus.

Cum cuculus raucum querna super arbore cantum⁴⁾

Ingeminat, lactusque novi ver nuntiat anni,
Continuo e coelo foecundus depluet⁵⁾ imber.
Si largo⁶⁾ ille boum vestigia flumine replet,
Clara diem terris dum quartum aurora revexit,
Irrigat, atque siti morientes recreat herbas.

5. Operum et Dierum v. 761. 762.

Horum versuum interpretatio Mel. exstat

a. in Vincentii Ed. Epigramm. Mel. fol. P 3^a;

b. in huius Corp. Ref. Vol. X. p. 553. nr. 145., ubi aequae ac apud Vincentium sic inscripta est: „Ex oratione Demosthenis de corruptela in legatione”;

c. in eiusdem Corp. Vol. XVII. p. 871. (et in Editt. illic in Prolegomm. allatis) initio loci ex Demosthenis oratione de falsa legatione, a Mel. latine redditus, eamque ob causam h. l. omittitur.

4) Cum cuculus raucum querna s. a. cantum] sic Vinc. et Corp. Ref. X.; Opp. Basil.: Cum raucum gugulus querna s. a. cantu; Grath.: Cum cuculus ranca quercu s. a. cantum.

5) depluet] sic Opp. Basil.; Grath.: defluit; Vinc. et Corp. Ref. X.: defluit.

6) largo] sic Opp. Basil.; Grath., Vinc. et Corp. Ref. X.: large.

LIV. PHIL. MEL. INTERPRETATIO DUORUM LOCORUM EX SOPHOCLIS TRAGOEDIIS.

A poetis epicis ad tragoediarum scriptores transgrediens primum Melanthonis interpretationem latinam duorum locorum ex duabus Sophoclis tragoediis, *Antigone* et *Aiace*, afferam, quarum alteram, *Antigonen*, a. 1534. interpretatus est, id quod ex eius ad Camerarium epistola m. Oct. huius anni scripta cognoscitur*) et a Mylio in Chronologia scriptorum Mel. ad hunc annum fol. C 5^b commemoratur. Utrum autem integram hanc tragoediam, an unum tantummodo locum eius interpretatus sit, nescio; nam praeter locum illico afferendum hucusque, quod scio, nihil ex hac interpretatione prodiit.

*) In hac epistola Melanthon Camerario praeter alia scribit: „Antigonen Sophoclis, abs te editam atque illustratam, non solum nunc interpretor, sed ago etiam.” (Vid. huius Corp. Reform. Vol. II, p. 792.) Hic locus ansam praebuisse videtur ad hanc interpretationem inter eius libros referendam. Inter hos enim refertur in Zedleri l.: Grosses vollständiges Universal-Lexicon aller Wissenschaften u. Künste Vol. XX. (Halte u. Leipz. 1739. Fol.) p. 431., ubi ad a. 1534. praeter sex alios libros etiam hic memoratur: „6. Antigone Sophoclis a Camerario edita übersezt.”

a. EX ANTIGONE SOPHOCLIS LOCUS PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

Antigon. v. 175—190. Ed. Brunck. (Sophoclis tragoediae VII. ed. R. Fr. Ph. Brunck. Tom. II. Argent. 1786. 8.).

Huius loci duae Melanthonis interpretationes exstant quarum altera invenitur

- a. in Grathusii collectione Epigrammatum Mel. fol. M 5., inscripta: „Iambica ex Antigone Sophoclis”;
- b. in Vincentii Ed. Epigramm. Mel. lib. III. fol. L 8., iisdem verbis inscripta;
- c. in huius Corp. Ref. Vol. X. p. 541. nr. 119. A. iisdem verbis inscripta, quibus praecedit altera inscriptio: „Ex Antigone Sophoclis, ubi exponitur dictum Biantis: ἄρχα τὸν ἄνδρα δέξεται.”
- d. in huius Corp. Vol. XVII. p. 872 sq. (et in Editt. in Prolegomm. illic laudatis) in loco ex Demosthenis oratione de falsa legatione a Mel. verso; quapropter hanc quidem interpretationem h. l. omitimus (vide supra p. 121 sq. notam**).

Altera eiusdem loci interpretatio exhibetur

- a. a Vincentio l. l. fol. P 1, sic inscripta: „Ex Antigone Sophoclis, ubi exponitur dictum Biantis

ἄρχα τὸν ἄνδρα δέξεται, citante Aristotele in V. ἡθικῶν, aliter redditum quam supra lib. III.”

- b. in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 542. nr. 119. B., inscripta: „Idem locus ex Sophocl. Antigone.”

Non penitus ullius voluntas perspicui
Potest, priusquam admotus ad rempublicam
Fungi magistratu atque imperiis coeperit.
Ego, hunc virum pronuntio esse pessimum,
Qui civitatem consilio regens suo,
Non dicere audet optimas sententias,
Tacensque veritatem dissimulat metu,
Et anteferre amicum patriae solet.
Testor supremi numen immensum Iovis,
Si quid malum impendere patriae videro,
Me civibus daturum id esse libere,
Nullum mihi foedus erit cum patriae hostibus.
Haec salva tuetur et salutem civium
In hac amicos stante quaerant singuli,
Illam videre qui florentem, gaudeant.

b. EX AIACE SOPHOCLIS LOCUS

PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

Aiac. v. 1081—1083. Ed. Brunck (in eodem Tomo supra allato).

Huius loci interpretatio reperitur

a. in Vincentii Ed. Epigrammatum Mel. fol. A 2^b—3^a inscripta: „Ex Sophocle”, integro huius loci textu graeco addito;

b. in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 512. nr. 120. iisdem inscriptionis et textus graeci verbis praemissis.

Ubi petulanter facere quod libet licet,
Legumque vox et ira vindicis Dei
Ridentur, ac inane nomen est pudor:
Magno ruet ventis secundis impetu,
Mox in profundum mersa tota civitas.

LV. PHIL. MEL. INTERPRETATIO HECUBAE EURIPIDIS.

A Sophocle ad Euripidem transmissis, cuius omnes, quae nunc exstant, tragoedias, praeter unam Electram, Melanthon latinis fecit*). Haec autem interpretatio non ab eo ipso est edita, sed ex eius praelectionibus adnotata, Xylandri cura prodiit primum a. 1558. sic inscripta:

*Euripidis Tragoediae, quae hodie extant, omnes, Latine soluta oratione redditae, ita ut uersus uersui respondeat. E praelectionibus Philippi Melanthonis. Cum praefatione Guilielmi Xylandri Augustani. Basileae, apud Ioannem Oporinum. — (In fine:) Basileae, ex officina Ioannis Oporini, Anno M.D.LVIII. Mense Augusto. 8. 63³/₄ plagg. litt. a, a—z, A—O (³/₄ pl.), aa—zz, Aa—Cc sign. 8 foll. non num., 586 pagg., 1 fol. album, 428 pagg., 1 fol. non num., 1 fol. album. (fol. a 2—6. Guil. Xylandri praefatio ad Ioannem Baptistam Heinzellium Basileae 4. Kal. Sept. 1558. scripta; fol. L 7—8. Euripidis vita, G. Xylandro autore; pag. 1—53. Euripidis Hecuba, G. Xylandro interprete; p. 54—122. Euripidis Orestes; p. 122—194. Phoenissae; p. 194—251. Medea; p. 251—309. Hippolytus coronatus; p. 310—355. Alcestis; p. 356—406. Andromache; p. 407—455. Supplices; p. 456—525. Iphigenia in Aulide; p. 526—586. Iphigenia in Tauris; 1 fol. alb.; p. 1—40. Rhesus; p. 40—91. Troades; p. 92—146. Bacchae; p. 147—175. Cyclops; p. 176—234. Heraclidae; p. 235—304. Helena; p. 304—371. Ion; p. 371—428. Hercules furens. Omnes has tragoedias, prima excepta, Melanthon interpretatus est. Cuique tragoediae argumentum est praefixum. Fol. penult. parte antica Clausulam typogr. cont., pars eius postica et fol. ult. vacant.)**)*

Haec igitur editio septendecim tragoedias a Melanthonem versas continet***), quibus Xylander Hecubam, quae quidem itidem a Melanthonem versa, in collectaneis s. apparatu huius Ed. vel neglecta vel amissa erat, de suo addidit. Quadriennio fere elapso Xylander hanc Melanthonis translationem correctiorem auctioremque iterum edidit sic inscriptam:

Euripidis Tragoediae, quae hodie extant, omnes, Latine soluta oratione redditae, ita ut uersus uersui respondeat. E praelectionibus Philippi Melanthonis. Cum praefatione Guilielmi Xylandri Augustani, qua ostendit quantum haec editio priori praestet. Francofurti, apud Ludouicum Lucium 1562. 8. 65 plagg. litt. a (¹/₂ pl.), b—z, A—Z, Aa—Vu (¹/₂ pl.) sign., 4 foll. non num., seqq. pagg. habent numeros 17—1049, ult. pag. non num. vacat. (fol. a 2^a—4^b Xylandri praefatio ad lectorem; pag. 17—22. Euripidis vita, a Guil. Xylandro conscripta; p. 23—27. Catalogus earum Euripidis tragoediarum, quas ab ipso scriptas praeter 19. illas hodie superstites, ex bonis autorib. qui ex ijs uersus et testimonia citant, intelleximus; p. 28—29. Euripidis Hecubae argumentum, G. Xy-

*) Melanthon hunc poetam anno 1540. in schola enarravit.

**) Haec Ed., iquam ex Biblioth. regia Stuttgart. in manibus habeo, memoratur etiam a Fabricio in Biblioth. Graeca Ed. IV. cur. Harles. Vol. II. p. 273., a Beckio in recensione Codd., Editt. et Verss. (Euripidis tragoediae fragmenta epistolae ex Ed. Ios. Barnesii recusa. Lips. 1778—1788. 3 Tomi. 4. mai. Tom. III. p. XVII.), a Schweigero Handbuch der class. Bibliogr. Tom. I. p. 120. et Hoffmanno Lex. bibliogr. Tom. I. p. 214.

***) Fabricius l. I. verbis Xylandri in praefat. alterius Ed., ubi conqueritur de incuria eorum, quibus translationis Basileam perferendae partes eo tempore, quo curabat primam Ed., mandarant, in errorem inductus est. Hanc enim Ed. principem h. l. sic affert: *Eurip. Tragoed. quae hodie extant, latine soluta oratione ad uerbum redditae — e praelectionibus Phil. Melanthonis cum praefatione Guil. Xylandri.* Basil. 1558. 8. „exceptis tamen Hecuba, Iphigenia, Ione, Hercule et Electra.” Iphigenia, Ion atque Hercules a Melanthonem translatae, quamvis illorum eas Basileam perferentium incuria maucae, in hac Ed. vere adsunt, et sola Hecuba ab eodem versa deest, cuius loco Xylander suam dedit interpretationem; Electram uero, quippe quae a. 1545. 8°. demum a Victorio Romae primum in lucem edita est (conf. Hoffmann. l. I. p. 213. et illius Victorii ad Nicolaum Ardinghellum Cardin. epistola huic tragoediae praefixa in Euripidis tragoediarum octodecim Edit. Basileensi, quae per Io. Hervagium 1551. m. Sept. 8°. prodiit), Melanthonem nunquam interpretatus esse videtur.

landro interprete, p. 30—79. Hecuba Phil. Melanchthone interprete; p. 80—147. Orestes; p. 147—217. Phoenissae; p. 217—273. Medea; p. 273—329. Hippolytus coronatus; p. 329—376. Alcestis; p. 376—425. Andromache; p. 425—472. Supplices; p. 473—539. Iphigenia in Aulide; p. 539—600. Iphigenia in Tauris; p. 600—639. Rhesus; p. 639—690. Troades; p. 690—743. Bacchae; p. 743—770. Cyclops; p. 771—812. Heraclidae; p. 812—880. Helena; p. 880—944. Ion; p. 944—1000. Hercules furens. Hae 18 tragoediae omnes a Melanthone sunt translatae, argumentis praemissis, quorum primam Xylander interpretatus est. Ut haec Ed. etiam tunc paucis annis ante repertam Electram, non a Melanthone versam, complecteretur, Xylander Stiblini huius tragoediae interpretationem (sine argumento) p. 1000—1049. adiecit*); ult. pag. non num. vacat.**)

Haec igitur Ed. continet XVIII tragoedias Euripidis a Melanthone translatae, quia ad XVII tragoediarum interpretationem Mel., quam Ed. princeps praebet, in hac etiam Hecubae interpretatio Melanthonis (loco Xylandri interpretationis huius tragoediae illic datae) accessit, eiusque translatio Iphigeniae, Ionis et Herculis, in priore Ed. incuria quorundam manca, in hac altera Ed. integra exhibetur.

Ut totius huius operis originem et quantum laboris et diligentiae Xylander in hoc contulerit, lector ex eius ipsius verbis compertum habeat, ex prioris Ed. praefatione eam partem, quae ad Euripidem pertinet, et alterius Ed. praefationem integram h. l. afferimus:

*Ad Amplissimum Virum, Ioannem Baptistam Heinzellium P. Consulem inclytae Reipublicae Augustanae prudentissimum, dominum suum, Guilielmi Xylandri Augustani Praefatio***)*

Ad Euripidis editionem redeo. Ac videor mihi iam videre morosos quosdam, qui me aliis surripere, quae aliis deinde offeram, clamitent, plagique insimulent: quorum sane vel error minuendus est, vel reprimenda impudentia. Ego si mihi totum hoc opus vindicem, palam invadere in bona aliorum deprehendar; neque enim Xylandri est haec, sed Philippi Melanchthonis (quem honoris et observantiae causa nomino) e praelectionibus adnotata versio. Dedicandae autem huius potestatem optimo mihi iure sumo. Non dicam nunc alios idem impune et facere, et fecisse; neque id proferam, librum sine praefatione, quae alicuius Maecenatis patrocinio commendaretur, edendum non fuisse; mihique Oporinum, virum optime de me meritum, id negotii dedisse, etsi haec ipsa apud aequum iudicem poterant sufficere. Hoc et affirmo, et possum demonstrare, tanto mihi hoc opus labore stetisse, ut non minus mihi integrum id dedicare fuerit, quam si totum ipse convertissem Euripidem; atque haud scio, an eadem id efficere molestia, et temporis impensa potuissem. Ita erant negligenter omnia scripta, tam multa interpolata, omnia, perversa, ut persuasum habeam, ne mediocriter quidem eruditum quinquam laudi sibi huius versionis titulum ducturum fuisse, nedum nomini Melanchthonis responderet. Itaque diligenter contuli omnia cum Graeco, distinxim, emendavi, omnia (ut erant multis locis multi etiam integri versus) adieci, perversa librarii oscitantia correxi; in summa, Augustiae cum stabulo res mihi fuit. Quod non aliorum culpandorum causa, sed mei officii rationes ut redederem, refero. Denique Hecubam, quae deerat, nescio quo pacto vel neglecta vel amissa, de meo addidi, conversam, ut potui in tanta iniquitate temporis et negotiorum concursu, fideliter. Itaque ergo non tam aliena quam nostra tibi, Consul patriae prudentissime, offero, tuoque nomini laudatissimo inscribo; quibus autem nominibus confidam tibi gratum fore hoc nostrum qualecunque munus, iam nunc referam. Primum Euripides quantus sit autor, quantique eum Plato, Aristoteles, Plutarchus, Cicero, alique in utraque lingua optimi et summi scriptores fecerint, diuturno et diligenti studio ipse ita cognitum habes, ut noctuam Athenas mittere opus mihi non sit. Illud quidem

*) Haec interpretatio deprompta est ex hoc libro: *Euripides Poeta, Tragicorum princeps, in Latinum sermonem conversus, adiecto e regione textu Graeco: cum annotationibus et praefationibus in omnes eius Tragoedias: autore Gasparo Stiblinio. Accesserunt, Iacobi Micycli, De Euripidis vita, ex diversis autoribus collecta: item, De Tragoedia et eius partibus prolegomena quaedam. Item, Iohannis Brodae Turonensis Annotationes doctiss. nunquam antea in lucem editae. Ad haec, Rerum et verborum toto Opere praecipue memorabilium copiosus Index.* (Infra haec Insigne typogr.) *Herodotus: Κύκλος τῶν ἀνθρώπων πραγμάτων περιεφερόμενος, οὐκ ἔσθ' αἱ τοῦ αὐτοῦ εὐτυχίαν. Basileae, per Ioannem Oporinum.* — (In fine:) *Basileae, ex officina Ioannis Oporini, Anno salutis humanae M. D. LXII. Mense Martio.* Fol. Sign. a—z, A—Z, Aa—Tt terniones. 845. pagg. et 12^{1/2} foll. non num. (pag. 2. Bernardi Fabri in Euripidem G. Stiblini Epigramma; p. 3—11. G. Stiblini praefatio ad Principem Ferdinandum Romanorum Imperatorem 22. Oct. 1559. scripta, cui adiunxit praefat. ad lectorem, praeterea carmen in omnes Euripidis Tragoedias et epistolam graecam ad Io. Oporinum; p. 12—665. Euripidis Tragoediae XIX. graece et lat. cum annotat. Stiblini; poetae p. 666—667. Eman. Moscopuli (sic) brevis de vita poetae expositio; p. 668—679. Euripidis vita atque de tragoedia et eius partibus prolegomena quaedam, Iac. Micyllo autore; seq. pag. non num. Bapt. Sapini epist. ad Franc. Matnium Archiepisc. ; p. 680—845. [Ss 1^a] Io. Brodae in Euripidem annotationes; fol. Ss 1^b—Tt 7^a Rerum et verborum in Euripide, et G. Stiblini Scholiis praecipue memorabilium, Index; fol. Tt 7^b Clausula typogr.) Hic liber, qui etiam ab Hoffmanno l. l. p. 198. affertur, in Bibl. acad. et senat. Lips. et in meis libris est.

**) Haec Ed. in Bibl. acad. Gottingensi et in meis libris est. — Fallitur ergo Morhofius in Polyhist. litter. I. libr. VII. cap. II. nr. 7. p. 1037. existimans, a Melanthone nunquam conversum esse Euripidem.

***) Sic Xylandri praefatio editionis principis a. 1558. inscripta est. — Priores eius 2^{1/2} paginae, quippe quae nihil continent, quo haec editio illustretur, omisi.

in promptu est, Euripidem philosophiam e scholis in scenam abduxisse, arreptaque e fabulis et historiis materia, totius humanae vitae rationes oculis hominum mira simul cum oblectatione proposuisse. Quod si singillatim ac per partes iubear demonstrare, equidem posse non desperem; sed opus novum mihi nasceretur. Hos satis sit dixisse, nullum esse in philosophia caput, quod ad humanae vitae institutionem faciat, cuius non et praecepta, et exempla insignia his ipsis in superstitionibus eius (equidem de magno numero perpaucis) existent tragoediis. Disputat quidem de Diis, de fato seu causis rerum humanarum, de necessitate, de vicissitudine rerum et incertitudine variae, sed ita, ut variis personis diversas sententias tribuat. Quo qui non respiciunt, ii magnam secum in autorum gravium scripta inscitiam adferentes, propter ea vel laudant vel damnant scriptorem, quae illi ne per febrilia quidem somnia ad animum accidissent. Alioquin multa invenies piissime dicta: quale est illud initio Hippolyti, Deum suos cultores curare, contemptores opprimere. Et quid sanctius illo Electrae dicto:

— *Quod nunc auxilium petam,
Nobis Deus quando miseris irascitur?**)

Quod si Christiani interdum secum reputarent, magis de placanda numinis ira, quam novis ea**) peccatis exasperanda cogitarent. Iam qui rerum caducarum *κνυξάρια*, et humanas miserias apud Euripidem quasi in speculo cernit, cum sibi remedium adversus haec mala, et praesidium esse in Dei invocatione***) auxilioque cogitat, qui non ad pietatem, vitaeque innocentiam excitetur? De felicitate autem, qualis hominum in terra viventium esse potest, Solonis illud dictum****) ubique inculcat, successibusque non esse fidendum docet. Quam pulcre ostendit Theseus Adrasto †), vanum esse, quod homines de Diis querantur, plura eos mala quam bona dedisse; sed ipsos sua imprudentia in res adversas et perniciem ruere! Disputat in eandem sententiam argute Phaedra ††), voluptatum specie homines seduci, ut mala bonis praeferant. Multa sunt huiusmodi de supplicio, quod Deus malis tandem irroget, cum virtus et ipsa demum suum inveniat praemium. De reipublicae administratione non uno loco disseritur: de cuius optima forma Theseus praeclare contra Creontis praeconem verba facit Supplicibus, quae adducere et longum est, neque necessarium. Quid hoc Menoecii se pro patria devoventis dicto †††) potest excogitari magis vel pium, vel rebus publicis salutare?

*Si quilibet quantam queat, tantum boni
In publicum, patriaeque conferat suae:
Mox pauciora civitatibus mala,
In posterum res accidentque prosperae.*

Verum hoc mehercule, sed nimis quam rarum. Neque bellicae rei praecepta omisit. In Rheseo tria ducum ingenia depinguntur: temerarium Rhesi, successui nimium fidens Hectoris, cautum Aeneae. Sed (ut dixi) quot capita (locos communes vocant) sunt philosophiae moralis, quot res ad vitam communem dirigendam utiles, tot in uno Euripide thesauri latent, hoc est, innumeri: tamque latus patet pulcerrimarum sententiarum, et sapientissimorum dictorum campus, ut praestet lectorem eo remittere, ubi ipsa iudicium moratur et distinct copiam. Praetereo nunc, quanta eius vis, quantus in dicendo ornatus, quae in poesi et quam admirabilis oeconomia. Neque enim institui laudare in praesentia Euripidem, qui se ipsum ita commendat, ut semel diligenter lectus, ad saepius repetendam sui lectionem mirifice invitet et alliciat. Quamobrem tantum autorem te, vir Amplissime, sibi patronum poscentem, non dubito, quin facile sis in tuam clientelam accepturus. Deinde cum Philippo ita usus sis olim praeceptore, ut et perpetua eum tu observantia colas, et ipse te plurimi faciat: equidem mihi persuadeo, fieri non posse, quin ex officina eius profectum hoc opus, etiam hoc ipso nomine sis gratum habiturus. Postremo facit hoc summus tuus erga rempublicam litterariam amor, notus ille, et suo cum commodo cognitus plurimis, ut, quicquid laboris ad eam augendam suscipitur, id omne tibi acceptum esse sciamus. Erit itaque T. A. opera, quam impendi in hanc editionem, tanto gratior, quanto iustius erat te, cum studia mea diu multumque incredibili benevolentia fovisses, autoritate consilioque tuo promovisses, liberalitateque adiuvises, fructum aliquem collocatorum in me beneficiorum percipere. Itaque cum in magnam spem venire, fore hanc meam industriam usui multis, qui vel Graecum legere Euripidem non possent, vel perdiscendae linguae gratia conferre Graeca cum Latinis cuperent: cogitavi, declarandi grati animi ergo hunc tuae, Consul prudentissime, Amplitudini commendandum Euripidem, qui simul et meae in te pietatis, et in rempublicam litterariam studii esset argumentum. Accipe igitur, praesidium et ornamentum patriae clarissimum, a nobis hoc quaecumque munusculum eo animo, quo te esse erga omnes honestarum artium studiosos (in quibus meum nomen profiteor) expertum habeo: speraque me effecturum, ut patriae, et tua aliorumque, qui co-

*) Hic locus legitur in Eurip. Oresta.

**) ea] Ed. 1558. male: eam

***) Invocatione] Ed. 1558. male disiunctim: in vocatione.

****) Haec spectant ad Solonis cum Croeso disputationem de fortuna humana, quae legitur apud Herodot. I, 30—32. conf. etiam ibid. c. 86.

†) In Eurip. Supplicibus.

††) In Eurip. Hippol. coron.

†††) In Eurip. Phoeniss. 1022—1025. Ed. Barnes.

natus fuerunt meos, in me beneficia Reipublicae et Maecenatibus meis utilitati laudique esse intelligantur. Valeat T. A. eamque Deus reipublicae suisque diu incolumem servet. Basileae, III. Kal. Septemb. Anno Salutis 1558.

Ad candidum Lectorem, Xylandri praefatio, editionis huius rationem ostendens).*

Quadriennium iam fere elapsum est ab eo tempore, quo Philippeam Euripidis tragoediarum translationem Basileae ita adornavi, ut cum aliqua, et quidem meo arbitrio non poenitenda utilitate studiosorum ederetur. Qua de re cum dictum sit utcumque satis ea epistola, qua eam editionem amplissimo viro D. Ioanni Baptistae Heinzellio, Cos. Augustano dedicavimus: plura hic non addam. Enimvero cum typographus divenditis exemplaribus novam editionem moliretur, mecumque ea de re communicaret: tametsi eram varie occupatus, malui tamen honestum eius conatum, bonumque publicum etiam meo cum incommodo dispendioque adiuvere, quam suspicionem proditi officii de me excitare. Itaque operam, quam potui, in hoc dedi, ut non denuo tantum typis describeretur Philippeus Euripides, sed et correctior auctiorque in lucem prodiret. Primum enim interea Hecubam Latine ex ore D. Philippi Melanthonis exceptam nactus Oporinus noster, mihi (quod in reliquis factum ostendi tragoediis) praebuit castigandam et concinnandam. Feci hoc non illibenter, et qui ante, opus ne esset ἀξέγαλον, Hecubam de meo praeposueram, nunc Philippeam vobis, mea sublata, exhibeo, ut (quantum eius fieri potuit) una oratio ubique, unus sit stylus. Nam meam quidem perire facile fero. Iphigeniam quoque Tauricam, Ionem, et Herculem furentem, priori editione incuria eorum, quibus Basileam eas perferendi partes mandaramus, interceptas, ita ut aliunde corrogari tantisper debuerint, integras nunc damus, optimaque fide a nobis emendatas. Ac ne quod Euripideum, quod quidem ad nos perlatum esset, drama hic desideraretur, Stiblinianam interpretationem Electrae in fine addi curavimus. Constat enim Electram eam esse Euripidis genuinam; et ita constat, ut mirer esse, qui, nescio quibus coniecturis inducti, de eo dubitare malint, quam iis, quae doctissimus homo Petrus Victorius, cum eam proferret in lucem**), perhibuit, acquiescere, praesertim cum et quae ex ea in Lysandro Plutarchus***) refert, hic extant, et ad verbum reperiantur, quae non ita pauca, ut dubitandi locum relinquunt, λόγῳ πῶ. citat Stobaeus****). Vitam quoque Euripidis a me olim conscriptam diligenter amplificavi, id quod gratum esse debet Phileuripideis. Quin et indicem comportavi earum tragoediarum, quas ut ab Euripide scriptas a fide dignis autoribus nominari memineram: cum quidem nomina tantum, et frustula earum aliqua ad nos vetustas et incuria maiorum, iniuriaque temporum transmiserint. Ei catalogo addet alia, qui inveniet; nos enim obiter modo hoc egimus. Haec (si recte iudico) neque contemnenda est addita ad superiorem editionem accessio: et quam grato utique animo et optima mente excipient ii, quos sua ingenuitas docet ex alienis laboribus sua capere quo decet modo commoda. Neque enim operae pretium existimo iis respondere hoc loco, qui pro pueris et rudioribus institutas huiusmodi optimorum scriptorum versiones vel contemnunt, vel criminantur etiam. Satius esse puto, hoc in genere fidem iis adhibere, qui suo emolumento experti testantur, praesertim his, qui viva docentis voce destituuntur, huiusmodi opellam mirifice prodesse. Non nego, multo splendidius atque accuratius Euripidem potuisse in Latinum sermonem transcribi, quam hac nostra editione, adeoque omnium, quas ego viderim, sit factum. Ino etiam hortor, adeoque obtestor eos, quibus hoc eruditionis et otii suppeditat, ut Euripidem ita civitate Romana donent, ne quid Graecum porro in eo, extra sermonis nativi incomparabilem venustatem atque maiestatem, desideretur. Hoc qui praestabit, is summo sibi omnes bonarum litterarum studiosos beneficio, maxime omnium eos, qui Graece non audiunt, devinxerit, remque perenni dignam laude atque gloria confecerit. Verum idem interim D. Philippi consilium (ad quod nos rationes nostras hic accommodare necesse habuimus) non damnaverit, qui ita interpretari dignatus est divinum poetam, ut ad ipsa quoque vocabula consideranda atque cognoscenda quasi manu lectorem in Graecae linguae exercitatione tirocinium aliquid depositurum deduceret. Qui vero iam rudium putant rationem non esse habendam: iis cogitandum mando, vellentne eo tempore, quo ipsi erudiri primum coeperunt, eundem iis, per quos profecerunt, fuisse animum. Et vero ut nunc sunt res, ut studia, ut industria: haud scio, an fideles praeceptores vel inprimis hoc suis agere debeant lucubrationibus, ut rudioribus aut praeceptorum ope destitutis quocumque modo ad eruditionem adspirandi viam patefaciant. Sed haec hic satis †).

Huius Melanthonis interpretationi XVIII tragoedias Euripidis continenti una tantum praecessit, quae easdem XVIII trag. complectitur, nempe *Rudolphi Collini*, Scholae Tigurinae Professoris, cuius versio, sed ipso inscio, sub ficto *Dorothei Camilli* nomine primum Basileae 1541. 8. prodiit, iterumque ibidem 1558. 8. addita XIX. tragoedia Electra ††).

*) Sic Xylandri praefatio alterius editionis a. 1562. est inscripta. Hanc praefationem h. l. integram damus.

) Anno 1545., vide supra p. 279 sq. notam*). — De Stibliniana Euripidis interpretatione supra p. 281 sq. nota*) diximus.

***). Plut. vita Lysandri c. 15.

****). Stobaeus in Florileg. Serm. 84. antiquior. Editt. (Serm. 86. §. 4. Ed. Gaisford.) locum Electrae Euripidis affert.

†) His verbis finitur Xylandri in alteram editionem huius libri praefatio.

††) Huius interpretationis editio princeps, quae in meis libris est, sic est inscripta:

Euripidis poetae antiquissimi ac sapientissimi, Tragicorum vero (ut Plato et Aristoteles testantur) omnium principis, cuiusque singulos versus singula se testimonia M. Cicero putare ait, Tragoediae XVIII. singulari nunc primum diligentia ac fide per Dorotheum Camillum et Latio donatae, et in lucem editae. Quorum catalogum versa statim pagella reperies. Adiecit quoque de Poetae vita, et scribendi ratione quae-

— Ex horum duorum, *Melanthonis* et *Collini* interpretationibus quatuor tragoediae Hecuba, Iphigenia in Aulide, Medea, Alcestis permultis autem in locis variatae iterum prodierunt in hocce libro:

Tragoediae selectae Aeschyli, Sophoclis, Euripidis. Cum duplici interpretatione Latina, una ad verbum, altera carmine. Ennianae interpretationes locorum aliquot Euripidis. (Haec sequitur Insigne typogr.: Arbor, cuius aliquot rami abscissi sunt, inscriptis verbis: Noli altum sapere.) *An. M. D. LXXVII. Excudebat Henr. Stephanus, illustris viri Huldrici Fuggeri typographus.* 16. 2 foll. non num., pag. 1—279. [litt. a—z, aa sign.], 5 pagg. albae, pag. 1—955 [litt. A—Z, A—Z, Aa—Pp sign.], ult. pag. alba. Fol. 2. indicantur: Autores sequentium interpretationum. *Eurip. Trag. Hecubae et Iphig. in Aul.* interpretatio carmine, Erasmi est; interpr. ad verbum, partim ex Phil. Mel. praelectionibus, partim ex Dorotheo Camillo [i. e. Collino] collecta, sed multis in locis recognita. *Medeae et Alcest.* interpretatio carmine Georgium Buchananum habet autorem; altera eosdem qui modo nominati fuerunt. — *Soph. Trag.* Aiace, Elect., Antig. carm. redd. etc. — *Aesch. Trag.* Prometheus vert. etc. (p. 1—117. Erasmi interpretatio metrica Hecubae et Iphigeniae in Aulide, epistola nuncup. ad Guilielmum Archiepisc. Cantuar. cuique praemissa; p. 118—128. De tragoedia et comoedia; p. 129—213. Ge. Buchananus intérpr. metrica Medeae et Alcestis, praefatione cuique praefixa; p. 214—279. Ge. Rottalleri intérpr. metr. Soph. Aiadis flagelliferi, Antigones et Electrae; 5 pagg. albae; p. 1—109. Euripidis Hecuba Graeca, cum interpretatione Latina ad verbum; p. 110. vac.; p. 111—261. Euripidis Iphigenia in Aulide, cum interpretatione Latina ad verbum; p. 262. vac.; p. 263—383. Euripidis Medea, cum interpretatione Latina ad verbum; p. 384. vac.; p. 385—483. Euripidis Alcestis, cum interpretatione Latina ad verbum; p. 484. vac.; p. 485—851. Soph. Ajax flagellifer, Electra, Antigone c. intérpr. Lat. ad verb., p. 852. vac.; p. 853—943. Aeschyli Prometheus vinctus c. intérpr. Lat. ad verb.; p. 944—955. Ennii interpretationes quorundam Hecubae Euripidis versusum; p. 956. vac.) Illarum quatuor Euripidis tragoediarum interpretatio Latina ad verbum facta, textui e regione apposita, ex Melanthonis et Collini interpretationibus ita quasi conglutinata est, et alias cum illa, alias cum hac consentiat, alias ab utraque differat, maiori autem ex parte cum Melanthonis interpretatione quam cum Collini congruere videatur. Haec Ed. in Bibliotheca acad. Halens. asservatur.

Ab illa *Melanthonis* latina interpretatione, quam *Xylander* edidit, ea, quae a *Barnesio* textui graeco e regione apposita est*), tam parum differt, ut haec illius nova editio vere iudicanda sit, quamquam Melanthonis auctoris ab hoc editore nusquam mentio est facta. Eadem iterum ex aliqua parte mutatam repetiit *Musgravius***).

dam ex Emanuele Moschopulo, Thoma Magistro, Suida, alijs. Basileae. — (In fine:) *Basileae, ex officina Roberti Winter. Anno M. D. XLI. mense Augusto.* 8. 66 plagg. litt. a, a—z, A—Z, Aa—Tt sign., 528 foll. non num. (fol. a^{1b} Tragoediarum XVIII. Euripidis, quae hoc in volumine continentur, Catalogus: fol. a^{2a}—4^b Em. Moschopuli de vita Poetae expositio, eiusque explanatio de Idoto; fol. a^{4b}—6^a Thomae Magistri ipsios Poetae et Fabulae argumenti explicatio; fol. a^{6b} Epigrammata in Euripidem: fol. a^{7a}—8^a Euripidis vita ex Suida et B. Volaterrano; fol. a^{8b} vac.; fol. a^{1a}—Tt 8^a Euripidis tragoediae XVIII. latine, argumento cuique praefixo. Post finem Herculis furentis legitur Clausula typogr.; fol. Tt 8^b Insigne typogr.: Minerva armata.) — Altera editio hunc habet indicem: *Euripidis Tragicorum omnium Principis, cuiusque singulos versus singula se testimonia M. Cicero putare ait, Tragoediae XVIII. Latine nunc denuo editae, ac multis in locis castigatae, Dorotheo Camillo interprete. Adieciimus quoque de Poetae vita, et scribendi ratione quaedam ex Emanuele Moschopulo, Thoma Magistro, Suida, alijs. Basileae.* — (In fine:) *Bernae in Helvetijs, Mathias Apiarius excudebat, expensis Io. Oporini 1550.* 8. In hac Ed. XVIII. tragoediis in indice memoratis in fine addita est *Electra* a *Stiblino* versa alijs typis expressa, vid. I. Die Merkwürdigkeiten der Königl. Biblioth. zu Dresden. Tom. II. p. 437. — Praeter has duas huius interpretationis Editiones Fabricius I. I. Vol. II. p. 272. affert tertiam: *Francof. 1562.* 8.; de hac vero valde dubito, suspicor enim, hanc esse alteram Editionem interpretationis Melanthonianae, quam ipse etiam pag. seq. memorat.

*) Haec Ed. sic est inscripta: *EΥΡΗΠΙΔΟΥ Σωζόμενα ἄπαντα. etc. Euripidis Quae Extant Omnia: Tragoediae nempe XX, Praeter ultimam, Omnes Completae: Item Fragmenta Atiarum plusquam LX Tragoediarum; Et Epistolae V. Nunc primum et ipsae hac adjectae: Scholia demum Doctorum Virorum in Septem Priores Tragoedias, — Collecta et Concinnata ab Arsenio. Praemittitur Euripidis Vita. — Scholia Vetera et Latina Versio, omniaque adeo multo quam antehac Emendatiora. Accedit Index — Opera et Studio Iosuae Barnes. Cantabrigiae — MDCXCIV. Fol. — Haec Ed. repetita est Lipsiae, sic inscripta: *Euripidis Tragoediae Epistolae ex Editione Iosuae Barnesii nunc recusa et aucta appendice observationum et varijs doctorum virorum libris collecta Tomus I. Lipsiae sumtu E. B. Suikerti CIOICCLXXVIII.* Eiusd. Ed. Tom. II. inscript.: *Euripidis — recusa. Accedunt Fragmenta ex recensione Samuelis Musgrave. T. II. Ibid. CIOICCLXXIX.* Eiusd. Tom. III. inscript.: *Euripidis — recusa. Tom. III. continens Samuelis Musgraviij notas integras in Euripidem. Accedunt — Scholia auctiora — et Index verbor. cop. Curavit Christ. Dan. Beckius. Ibid. CIOICCLXXXVIII.* 4. mai.*

**) In hac Ed.: *EΥΡΗΠΙΔΟΥ ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ. Euripidis quae extant omnia. Tragoedias superstites ad fidem Vett. Editt. Codicumque — MSS. recensuit: Fragmenta Tragoediarum deperditarum collegit: Varias Lectiones Insigniores Notasque perpetuas subiecit: Interpretationem Latinam secundum probatissimas lectiones reformavit: Samuel Musgrave. Accedunt Scholia Graeca in Septem priores Tragoedias — recusa. 4 Vott. Oxonii MDCCLXXVIII. 4. mai. (Vol. IV. cont. Interpretationem Latinam Tragoediarum superstitium et Scholia Graeca in VII prior. Tragg.) — Haec Ed. recusa est Glasgae sic iuscripta: *ΑΙ ΤΟΥ ΕΥΡΗΠΙΔΟΥ ΤΡΑΓΩΔΙΑΙ ΣΩΖΟΜΕΝΑΙ. Euripidis Tragoediae quae supersunt, ex recensione Samuelis Musgraviij. 10 Tomi. Glasgae: excudebat Andr. Foulis. M. DCC. XCVII. 8.* In hac altera Ed. interpretatio lat. textui graeco e regione apposita est.*

iori autem ex parte mutata est a *Fixio**). Quam ob rem etiam has editiones recentiores, quas omnes in manibus habeo, praesertim in locis non mutatis contuli. — Cum *Xylandri* editiones versuum numeris omnino careant, hos ex Ed. *Barnesiana*, quamquam in versuum divisione saepius ab illis Editt. differt, adscripsi, et praeterea stropharum partitiones atque alias quasdam inscriptiones ex eadem addidi uncis inclusas.

Praeter hanc XVIII tragoediarum Euripidis interpretationem Melanthonis integram, etiam aliquot locorum Euripidis interpretationes partim in eius carminibus, partim in eius interpretatione quarundam orationum graecarum prodierunt, videlicet horum quatuor vel quinque locorum:

1. Phoeniss. vs. 472—475. Ed. Barnes. (v. 469—472. Ed. Witzschel. Ed. stereot. Lips. ap. Tauchnit. 1841. 12°.)

Huius loci interpretatio lat. Mel. inscripta: „Euripides in Phoenissis” invenitur

- a. in Melanthonis Oper. Basil. Vol. V. p. 333. loco graeco integro praefixo;
- b. in Vincentii Ed. Epigrammatum Mel. fol. O 4^b—5^a primo versu graeco huius loci praemisso;
- c. in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 550 sq. nr. 138. primo versu graeco aeque ac apud Vincent. praemisso.

2. Phoeniss. vs. 531—533. Ed. Barnes. (v. 528—530. Ed. Witzschel.)

Huius loci interpretatio Mel., inscripta „locaste apud Euripidem ad filium Eteoclem”, una cum textu graeco exstat

- a. in Grathusii collectione Epigrammatum Mel. fol. L 6^b;
- b. in Vincentii Ed. horum Epigramm. fol. L 1^a;
- c. in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 561 sq. nr. 166.

3. Phoeniss. fragm. IX, 7—9. Ed. Musgrave**) (fragm. IV, 7—9. Ed. Witzschel. Eurip. Opp. Tom. IV. p. 276.)

Haec interpretatio a verbis: „Si quis malorum gaudet commercio” incipiens, legitur

- a. in Grathusii collect. Epigr. Mel. fol. M 5^a;
- b. in Vincentii Ed. eorum fol. L 7^a;
- c. in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 550. nr. 137. in quibus libris hic locus inscriptus est: „Euripides in Phoenissis” (verba graeca non sunt adscripta);
- d. in Melanthonis interpretatione loci insignis ex Demosthenis oratione de falsa legatione, in huius Corp. Ref. Vol. XVII. p. 871.

4. Erechthei fragm. I, 1—60. Ed. Musgrave***) (fragm. XVII, 1—55. Ed. Witzschel. Eurip. Opp. T. IV. p. 214—216.)

Huius fragmenti tragoediae deperditae Euripidis interpretatio Mel. reperitur:

- a. in Grathusii collect. Epigr. Mel. fol. M 2^a—3^b;
- b. in Vincentii Ed. eorum fol. L 5^a—6^b, ubi aeque ac apud Grathusium sic est inscripta: „Versus Euripidis, qui in Lycurgi oratione contra Leocratem recitantur, sic sunt redditi latine.” (textu gr. omisso);
- c. in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 592—594. nr. 221. sic inscripta: „Versus Euripidis in Lycurgi oratione contra Leocratem.” (sine textu gr.);
- d. in Melanthonis interpretatione huius orationis Lycurgi, in huius Corp. Ref. Vol. XVII. p. 961—963.

5. Locus ex Euripide(?).

Huius loci, qui in eadem Lycurgi oratione citatur et cum Valekenario ad Eurip. Hippolit. p. 198. Euripidi solet assignari, interpretatio Mel. „Iratus ad poenam” etc. exhibetur

*) In hac Ed.: *ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ. Euripidis Fabulae. Recognovit, latine vertit, in duodecim fabulis annotationem criticam scripsit, omnium ordinem chronologicum indagavit Theobaldus Fix.* Parisiis, Editore Ambrosio Firmin Didot. M DCCC XLIII. 8. mai. — De versione lat. in praefatione haec dicit: „Versionem veterem latinam a Barnesio et Musgravio correctam, clarissimo Editori et nostratium studiis obsecutus, ita refingere studebam, ut non sententiam solum, sed ipsam conformationem graecae orationis quam accuratissime referret. Quae quum per se recta mihi quoque esse ratio videatur, nimium tamen, quod in *Hecuba* cernitur, graeca sectandi et prorsus assequendi studium, paullo etiam minus referre Euripidem censebitur, quam reliquarum fabularum translatio, paullo illa in singulis liberior, si summam rei spectes, strictior et accommodatior. Iam ob textum multimodis mutatum et rectiorem, quam nostrum saeculum aperuit, tragicorum intelligentiam vetus versio tam frequenter tamque assidue mutanda erat, ut eius in dimidia parte fabularum vix vestigia restent, et nostra exierit propemodum nova.”

**) Vide Ed. Barnes. Lipsiae recusam supra p. 287 sq. nota *) laudatam Tom. II. p. 466.

***) Vide Ed. Barnes. Lips. modo laudatam Tom. II. p. 442.

- a. in Grathusii collect. Epigramm. Mel. fol. M 1^b—2^a;
- b. in Vincentii Ed. eorum fol. L 4^b—5^a, in utroque libro sic inscripta: „Versus qui recitantur in oratione Lyncurgi contra Leocratem”, integro textu gr. praefixo;
- c. in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 591. nr. 220. inscripta: „Versus in oratione Lyncurgi contra Leocratem”, addito textu gr.;
- d. in Melanthonis interpretatione huius orationis l. l. Vol. XVII. p. 959.

Horum quinque locorum duos priores sequenti integrae Phoenissarum interpretationi Melanthonis in fine adiungemus, reliqui autem, quippe qui in Vol. XVII. huius Corp. reperiuntur, omitemus (vide supra p. 121 sq. notam **).).

Denique praeter has interpretationes Melanthon tres *prologos* in Euripidis tragoedias scripsit:

- 1. in Hecubam, 2. in Rhesum, 3. in Cyclopi exordium.

1. Prologus in Euripidis Hecubam.

Hic invenitur in his libris:

- a. *Farrago aliquot Epigrammatum Philippi Melanthonis, et aliorum quorundam eruditorum Opusculum sane elegans et novum. Haganoae per Iohannem Scerium. An. M. D. XXVIII., Mense Iannario. S. 11 plagg.*)*
- b. *Melanthonis Opera.* (5 Tomi. *Basileae M. D. XLI.* Fol.) Tom. V. p. 331.
- c. *Prologi aliquot, olim scenicis actionibus praemissi, exhibitis in Academia Vitebergensi. Quibus adiuncti sunt recentes aliquot. Vitebergae excusi apud haeredes Georgii Rhaw. Mense Septembri. 1554. S. min. 4 plagg. litt. A—D sign., 32 foll. non num., ult. pag. vac. Hic liber continet Melanthonis prologum in Militem Plauti et in Andriam Terentii; Camerarii prol. in Andriam, in Eunuchum, in Adelpbos, duos in Phormionem; Melunth. prol. in Phormionem Terentii, prol. in Hecubam Euripidis, prol. in Thyestem Senecae; Micylli prol. in Adelpbos, in Andriam; Angeli Politiani in Menechmos Plauti; Eberi prol. in Andriam, eiusd. actum prologi vice praemissum comediae Captivorum Plauti 1553., eiusd. alium in Senecae Hippolytum 1554.; Melanthonis carmen de oppido Torga, eiusd. interpretatio lat. elegiae Solonis; Petri Lotichii Secundi carmen in speciem conspectam in aere supra oppidum Isenberg 1553.**)* — Prologus in Hecubam Eurip. in hoc libro fol. A 8. legitur.
- d. *Philippi Melanthonis Epigrammatum libri tres collecti ab Hilbrando Grathusio Uffleniensi. Vitebergae excudebat Petrus Seitz. Anno M. D. LX. 8., ubi hic prologus fol. K 6 invenitur.*
- e. *Reverendi et Clariss. Viri Philippi Melanthonis Epigrammatum libri sex recens editi studio et opera Petri Vincenj Vratislaviensis. Witebergae Anno M. D. LXIII. 8., in quo libro hic prologus fol. K 1^b—2^a exhibetur.*
- f. Huius *Corporis Reform. Vol. X.,* in quo hic prologus p. 499. nr. 46. recusus est.

2. Prologus in Euripidis Rhesum.

Hic prologus Mel. legitur

- a. in Vincentii Ed. Epigrammatum Mel. fol. S 1^b;
- b. in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 670. nr. 389.

3. Prologus in exordium Cyclopi tragoediae Euripidis.

Hic prologus tantum exstat in Grathusii Collectione Epigrammatum Mel. fol. L 1. sic inscriptus: „In exordium tragoediae Euripidis, quae inscribitur Cyclops incerti auctoris.”

Hos prologos his tribus tragoediis in fine annectemus.

*) Sic haec collectio, quam hucusque non vidi, in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 463 sq. affertur.

**) Hos Prologos ex Biblioth. regia Dresdensi in manibus habeo.

EURIPIDIS HECUBA

PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE¹⁾.

Ex Prolegomenis apparet, huius tragoediae interpretationem Melanthonis in sola Ed. Francof. 1562. inveniri; interpretatio enim huius tragoediae, quam Ed. Basil. 1558. continet, non Melanthonis est, sed Xylandri. Illam praesertim cum Ed. Barnes. contuli, ex qua versuum numeros, quibus Xylandri editiones carent, stropharumque partitiones et alias quasdam inscriptiones addidi, easque uncis inclusi, ut lector cognoscat, has deesse in Xylandri editionibus. — Signum (,,), quo in Editt. Xylandri et Barnesii, aequae ac in Eurip. Ed. Basileensi 1551. 8° (qua Melanthon usus esse videtur), insignia Euripidis dicta notantur, in hac Ed. ubique retinui.

1) Sequenti interpretationi in Ed. 1562. a Xylandro hoc praemittitur argumentum ex graeco editionis Basileensis Eurip. a. 1551. 8° versum, quod etiam suae interpretationi huius tragoediae in Ed. 1558. praefixit:

Euripidis Hecubae argumentum, Guiljelmo Xylandro Augustano interprete.

Capta Troia Graeci cum inde solvissent, ad oppositam in Thracia Cherrhonesum appulerunt, cui Polymestor imperabat. Ibi honorarium Achilli tumulum excitaverunt, in Troia sepulto. Caeterum commoratis aliquot ibi dies, quos rebus suis constituendis dabant, atque iam abituris, Achillis imago super tumulum apparuit, et eorum discessum inhibuit, postulans ut sibi praemii loco darent filiam Priami Polyxenam, quae ei ante a patre eius fuerat pacta cuiusque gratia erat a Paride et Deiphobo sagittis confixus, peracturo sponsalia Priamo. Itaque Graeci beneficia eius memoria repetentes, honoremque hunc eius virtuti deferentes, Polyxenam ad sepulcrum herois immolandum decreverunt. Miserunt porro Ulysses Laertae filium ad matrem puellae Hecubam, ut et puellam adduceret, et matri facunda (cuius erat rei artifex) oratione persuaderet, ne filiae amissione se affligeret. Ulysses ubi eo accessit, Polyxenam offendit suo conatui opitulante, matrisque persuadente, magis sua ex re fore, ut moriatur, quam vitam se indignam toleret. Mactata filia, ancillam suam ad litus misit Hecuba, aquam, qua cadaver Polyxenae ablueretur, allatum. Haec Polydorum ibi iacentem reperit. Etenim Polymestor cognito Troiam esse captam, puerum hunc occiderat, atque in mare abiecerat, ut ipse aurum possideret, quod una cum puero Priamus pater eius clam miserat superioribus temporibus, cum iam imminere Ilio periculum sentiret. Erat autem ea vis auri, quae ad restituendum Priami genus posset suppeditare. Hunc Polydorum itaque in littore iacentem ancilla ut invenit, peplo involutum ad Hecubam attulit. Quae cum cadaver Polyxenae esse putaret, nondum revelatum: simul atque Polydorum esse intellexit, magnum dolorem animo concepit; Polymestorem vero ut ulcisceretur, hoc astu est usa. Communicata prius cum Agamemnone sententia, ancillam suam ad Polymestorem mittit, eum cum liberis eius ad se accersens, cum eo de re necessaria se communicaturam indicans. Hic inscius Polydori cadaver in littore repertum, simulque aliis inductus frandibus, praesto adfuit. Hecuba ideo vocatum dicere, uti thesauros, quos ipsa Ilii abscondisset, ei indicaret: hominem in tabernaculum suum introducere, nimirum ibi rem apertura, ac alias item data, quas secum Troia attulisset, pecunias. Erat intus abdita mulierum ingens copia: harum auxilio Hecuba intro adducti oculos excludere, liberosque eius necare. Rei indicio inde ad Agamemnonem delato, cum de nece Polydori multa fingeret Polymestor, Hecuba coram convicit, eum auri causa, non eorum, quae praetendebat, puero manus attulisse: iudicavitque secundum ipsam Agamemnonem.

Scena fabulae fingitur esse in Cherrhoneso Thracica, quae est e regione Troiae sita. Chorus constat captivis Troianis mulieribus, quae Hecubae ferunt auxilium.

Personae in fabula sunt haec:

Polydori umbra

Hecuba

Chorus Troadum
captivarum

Polyxena

Ulysses

Talthybius

Ancilla Hecubae

Agamemnon

Polymestor.

Inchoat autem tragoediam Polydori umbra.

H E C U B A.

Polydori umbra.

Venio defunctorum latebram et caliginis portas
Relinquens, ubi Pluto seorsim habitat a cae-
teris Diis,

Polydorus, Hecubae filius, filiae Cissei
Priamique patris, qui me, postquam Troia-
norum urbem

5 Periculum haberet hasta cadere Graeca,
Metuens clam emisit ex Troiana terra,
Polymestoris ad domum Thracii hospitis,

Qui optimam Cherrhonesiam²⁾ tabulam
Seminat, equestrem populum regens hasta.
10 Multum vero cum me auri emittit occulte
Pater, ut, si quando Ilii muri caderent,
Viventibus sit filiis non inopia victus.
Minimus natu vero eram filiorum Priami;
quapropter et me ex terra
Clam emisit; neque enim ferre arma,

2) Cherrhonesiam etc.] sic h. l. et in seqq. cum Barnesio scripsimus = *Χερρόνησος*; Ed. 1562. Cherronesiam etc.

- 15 Neque hastam potis eram puerili brachio.
 Quamdiu quidem igitur terrae recta stabant
 propugnacula,
 Turresque illaesae Troianae erant terrae,
 Hectorque frater meus feliciter rem gerebat
 hasta:
- 20 Alimentis, quasi quispiam surculus, cresce-
 bam miser.
 Cum vero Troia, Hectorisque periit
 Anima et paternus focus eversus est,
 Ipse vero ad aram Deo aedificatam cadit
 Mactatus Achillis a filio crudeli:
- 25 Interficit me auri infelicem gratia
 Hospes paternus; et cum interfecisset, in pro-
 cellas maris
 Abiecit, ut ipse aurum in domo haberet.
 Iaceo autem in littore interdum in maris aestu
 Multis circuitibus undarum circumlatus,
- 30 Indefletus, insepultus, nunc vero propter
 matrem charam
 Hecubam prosilio corpore relicto meo,
 Tertiam iam lucem versans in alto,
 Quamdiu in terra Cherrhonesia
 Mater mea infelix ex Troia adest.
- 35 Omnes vero Graeci naves tenentes, quieti
 Sedent in littore huius Thraciae terrae.
 Pelei namque filius super tumulum apparens
 Continuit Achilles totum exercitum Graecum
 Versus domum dirigentes marinum remum.
- 40 Petit vero sororem ille meam Polyxenam
 Tumulo charam victimam et honorarium ut
 accipiat;
 Et potietur hoc, neque indonatus amicis
 Erit a viris. Fatum vero impellit
 Mori sororem meam hac ipsa die.
- 45 Duorum vero liberorum duo cadavera adspiciet
 Mater, meumque et huius infelicis puellae.
 Apparebo enim, ut sepulturam infelix con-
 sequar,
 Ancillae ante pedes in undis.
 Hoc enim apud inferos potentes exoravi
- 50 Tumulo potiri, et in manus matris incidere.
 Quod ad me attinet, quantum volebam, consequi
 Erit; anni vero ex pedibus secedam
 Hecubae; profert enim ipsa ex scena pedem
 Agamemnonis, phantasma metuens meum.
- 55 Ah mea mater, quae ex regis aedibus
 Servilem diem vidisti, quam agis infeliciter!
 Quantum bene olim, quasi aequo libramine
 trutinans te,

- Corrumpit Deorum aliquis a priori felicitate.
Hecuba. Ducite o filiae anum^{2a}) ante domum.
- 60 Ducite erigentes conservam nunc
 Troianae vobis, ante vero reginam.
 Accipite, gestate,
 Deducite, attollite meum corpus
 Senili manu apprehedentes.
- 65 Et ego curvo scipione manus
 Annixa, accelerabo tardigradum
 Gradum articulorum addens.
 O fulgur Iovis, o tenebrosa nox,
 Quid tandem excitor de nocte sic
- 70 Terroribus, spectris? o veneranda terra
 Nigras alas habentium mater somniorum,
 Abominor nocturnam visionem,
 Quam de filio meo,
 Qui servatur in Thracia,
- 75 De Polyxenaque chara
 Filia per somnium vidi.
 Vidi enim terribilem speciem.
 Didici, cognovi.
 O terreni Dii, servate filium meum,
- 80 Qui solus, domus ancoraque meae
 Nivalem Thraciam incolit
 Hospitis paterni sub custodia. Erit aliquid
 novum,
 Veniet quoddam carmen lugubre ad priores
 luctus.
- 85 Non unquam mea mens sic indesinenter
 Horruit metu.
 Ubi tandem divinam Heleni animam,
 Aut Cassandrae adspiciam o Troianae mulieres,
 Ut mihi interpretentur somnia?
- 90 Vidi enim pictam cervam
 Lupi cruento ungue mactatam,
 Ex meis genibus avulsam per vim
 Miserabiliter; et hic terror mihi
 Venit super summum tumuli verticem
- 95 Spectrum Achillis.
 Petebat vero munus, calamitosarum
 Quandam Troianarum mulierum.
 A mea igitur, a mea hoc filia
 Avertite Dii, supplico.
- 100 *Chorus.* O Hecuba, sedulo ad te dissolvi me,
 Heriles scenas relinquens,
 Ubi sorte distributa sum^{2b}) et ordinata,

2a) anum] sic (= Eurip. τὴν γράβην) Editt. recent.; Ed. 1562. male: annum.

2b) sum] sic (= Eurip.) Editt. recent.; Ed. 1562. sunt.

- Serva ex urbe abacta
Troiana, hastae acie,
105 Capta bello ab Aethaeis.
Nihil de malis ablevans,
Sed nuntii onus portans
Grande, ubique o mulier praeco dolorum.
Nam in Graecorum pleno concilio
110 Dicitur decretum esse, tuam filiam Achilli
Victimam fieri. Tumulum namque cum ascen-
disset,
Scis, quomodo aureis apparuit cum armis,
Pontigradas vero continuit rates
Secundum vela rudentibus
Suffultas, subnixas,
115 Haec clamans:
Quo sane Graeci
Menum tumulum proficiscimini
Inhonoratum relinquentes?
Magna vero contentionis orta est tempestas.
Sententia vero processit diversa in Graecorum
120 Exercitu bellicoso: illis quidem, ut daretur
Tumulo victima, illis vero non videbatur.
Erat vero quidem tuum studens bonum,
Fatidicae Bacchae qui habet
Thalamum, Agamemnon.
125 Thesidae vero rami Athenarum
Duorum sermonum rhetores erant,
Sententia autem una conveniebant
Achillem tumulum coronandum esse
Sanguine virenti. Cassandrae vero
130 Torum non dicebant Achilleiae
Praeponendum esse unquam hastae³).
Studia vero sermonum controversorum
Erant paria quodammodo, priusquam versutus
Rhetor suaviloquus gratiam populi captans,
135 Laertiades persuadet exercitui,
Non optimum Graecorum omnium
Serviles propter victimas repellere,
Ne quis dicat apud Proserpinam
Stans ex mortuis,
140 Quod ingrati Graeci erga Graecos
Mortuos pro Graecis
Troiae ex campis discesserint.
Veniet vero Ulysses modo non iam,
Puellam avulsurus tuis a mammis,
145 Exque anili manu abducturus.
Sed vade ad templa, abi ad altaria,

- Aecide Agamemnonis supplex ante genua,
Invoca Deos, eos, qui sunt in coelo,
Eosque, qui sunt sub terra. Aut enim te preces
150 Prohibebant, orba ne sis
Filia misera; aut oportet te adspirere
Ad tumulum cadentem cruentantem
Sanguine virginem ex aurifero
Collo, flumine atro.
155 *Hecuba.* Hei ego misera! quidnam voci-
ferabor?
Quam vocem, quem luctum,
Infelix, ob miseram senectutem,
Servitutem hanc non tolerandam,
Non ferendam. Hei mihi, mihi!
160 Quis defendet me? quae gens?
Quae vero urbs?
Interiit senex, interierunt liberi.
Qua, an haec, an illac
Ibo? ubi sedebo? ubi quis Deorum
165 Aut daemonum auxiliator?
O mala, quae attulistis Troianae mulieres,
O tristia, quae attulistis mala!
Extinxistis, perdidistis: non amplius mihi
Vita grata in luce.
170 O calamitose sis dux mihi
Pes, sis dux anui
Ad hanc aulam! o filia, o nata
Afflictissimae matris,
Egredere, egredere e domo, audi matris
175 Vocem, o filia, ut agnoscas,
Qualem, qualem
Audio famam de tua vita.
Polyxena. Ah mater, mater, quid clamas?
quid novi
Nuntians ex aedibus me quasi avem
180 Cum terrore evocasti?
Hec. Hei mihi filia!
Pol. Quid me appellas ominosa voce, proemia
mihi mala?
Hec. Hei hei tuae vitae!
Pol. Eloquere, ne celes diu.
185 Metuo, metuo mater:
Quid tandem ingemiscis?
Hec. O filia, filia
Miserae matris⁴)!
Pol. Quid hoc nuntias?
Hec. Mactare te Graecorum communi

3) Huic versui in margine Ed. 1562. adscripta est annotatio: id est, virtuti. metalepsis.

4) O filia — matris] haec h. l. in duos versus disiuncta in Ed. Barn. in uno versu leguntur.

- 190 Urget ad tumultum sententia
Pelidae soboles⁵⁾.
Pol. Hei mihi mater quid nuntias?
Immensa mala.
Indica mihi, indica mihi, mater.
- 195 *Hec.* Loquor, filia, tristem famam:
Nuntiant Graecorum decretum esse calculo
Tua de, heu mihi, vita⁶⁾.
Pol. O nefaria patiens, o omnino infelix,
O miserimae mater vitae:
- 200 Qualem, qualem rursus tibi calamitatem
tristissimam
Infandamque excitavit quispiam daemon!
Non amplius tibi filia haec, non amplius sane
Servituti miserae misera simul serviam.
Catulum enim me tanquam, aut montipastam
- 205 Vitulam misera miseram
Videbis, manu avulsam
Tua, decollatamque Plutoni
Terra^{6a)} missam sub tenebras:
- 210 Ubi cum mortuis infelix iacebo⁷⁾.
Et te quidem mater o misera
Deploro multiplicibus luctibus:
Meam vitam, probrum et cladem
Nihil deploro. Sed mori mihi
- 215 Casus melior contigit.
[*Ulysses. Hecuba*⁸⁾.]
Chorus. Et quidem Ulysses venit celeritate pedis
O Hecuba, novum quoddam ad te significa-
turus verbum.
Ul. O mulier existimo quidem te scire senten-
tiam exercitus
Calculumque firmum; attamen dicam.
- 220 Visum est Graecis filiam tuam Polyxenam
Mactare ad rectum tumulum Achillei sepulchri.
Nos vero comites et adductores puellae
Ordinarunt esse. Sacrificii vero praefectus
Sacerdosque statutus est huius filius Achillis.
- 225 Scis igitur, quid facies? neque avellaris vi,
Neque ad manuum certamen congregiaris
mecum.

5) Pelidae soboles] his in margine Ed. 1562. adscriptum est nomen: Pyrrhus.

6) Nuntiant — vita.] hi duo versus in Ed. Barn. textui graeco congruenter sic dispositi sunt:

Nuntiant, Argivorum decretum esse
Calculo de tua mihi vita.

6a) Terrae] sic (= Eurip. γᾶς) Editt. recent.; Ed. 1562. Terra.

7) Ubi — iacebo] hic vs. in Ed. Barn. sic est disiunctus:
Ubi cum mortuis

210 Infelix iacebo.

8) Hanc et sequentes inscriptiones uicis inclusas ex Ed. Barn. addidi.

Agnosce vero vires et praesentiam malorum
Tuorum. „Sapientem etiam in malis oportet
sapere.

Hec. Ah ah, instat (ut videtur) certamen ingens,
230 Plenum gemituum, neque lachrymarum inane.
Et ego enim non mortua sum, ubi me oportet
morieret,
Neque perdidit me Iupiter; nutrit vero, ut videam
Malis mala alia maiora^{8a)} infelix ego.
Si vero licet servis liberos

235 Non acerba neque cor mordentia
Quaerere: te quidem interrogari oportebit,
Nos vero audire, qui quaerimus haec.
Ul. Licet, interroga; tempus enim non invideo.

Hec. Scis, quando venisti Ilii explorator
240 Lacero habitu, et deformis, et ab oculis
Mortis guttae tuam stabant in genam?
Ul. Novi. Non enim extremum pectoris atti-
git mei⁹⁾.

Hec. Agnovit vero te Helena, et soli nuntiavit
mihi?

Ul. Meminimus in periculum venientes magnum.

245 *Hec.* Attigisti vero genna mea humilis ex-
istens?

Ul. Ut immereretur in tua veste manus mea.

Hec. Servavi sane, emisique ex terra?

Ul. Ut videam lucem solis hanc.

Hec. Quid sane dicebas servus meus existens
tum?

250 *Ul.* Multorum sermonum inventa, ut non
morerer.

Hec. Num igitur sceleratus es hisce consiliis,
„Qui ex me bene passus es, qualia dicis te
passum esse:

„Facis vero nihil nobis bene, male vero quan-
tum potes?

„Ingratum vestrum genus¹⁰⁾, quicumque po-
pulares

255 „Sectamini honores¹¹⁾: utinam non cogno-
scamini mihi:

„Qui amicos laedentes nihil curatis,

„Ut multitudini ad gratiam dicatis aliquid.

„Verum qualemam sophisma hoc praetextentes,

8a) maiora] sic (= Eurip. μεῖζον) Editt. recent.; Ed. 1562. minora.

9) Huic loco in margine Ed. 1562. adscripta sunt verba: non leniter insedit animo.

10) His verbis in marg. Ed. 1562. adscripta est vox: Ingratitudo.

11) Iuxta haec verba in marg. Ed. 1562. leguntur: Popularis aurae studium.

- Adversus hanc puellam calculum tulerunt
mortis.
- 260 Utrum fatum ipsos induxit homines inter-
ficere
Ad tumulum, ubi mactare boves magis decet?
An eos, qui ipsum interfecerunt, vicissim in-
terficere volens
Adversus hanc Achilles iure intendit mortem?
Atqui nullum ipsi haec fecit malum.
- 265 Helenam illum petere oportet sepulchro vi-
ctimam;
Illa enim perdidit ipsum ad Troiam ducens.
Si vero captivam oportet aliquam eximiam
mori
Pulchritudine excellentem: non nostrum hoc;
Helena enim forma est praestantissima,
- 270 Iniuste faciens nobis nihil minus depre-
hensa est.
Hoc quidem iuste certo sermone.
Quae vero rependere oportet te, repetente me,
Audi. Tetigisti meam, quemadmodum dicis,
manum:
Et hanc anilem accidens genam.
- 275 Vicissim attingo tua haec eadem ego,
Gratiamque reposco priorem et supplico tibi,
Ne meam filiam ex manibus auferas,
Neque interficiatis. Interfactorum satis est.
Hac gaudeo et obliviscor malorum,
- 280 Haec pro multis est mihi consolatio,
Civitas, nutrix, baculus, dux viae.
„Non victores oportet imperare, quae non de-
cent:
„Neque eos, qui feliciter agunt, putare, quod
feliciter agent semper¹²⁾.
„Et ego enim eram olim, sed nunc non am-
plius sum.
- 285 „Universam vero felicitatem dies una mihi
eripuit.
Sed o charum mentum, revercaris me,
Miserere; vadens vero ad Graecorum exercitum
Admone, quam interficere ignominiosum
Mulieres (quas primum non interfecistis)
- 290 Ab altaribus avellentes, sed miserti estis.
Lex enim inter vos et liberis aequa
Et servis de sanguine¹³⁾ posita est.
Porro dignitas, etiamsi male dicas, tua

12) Huic loco in Ed. 1562. apposita est annotatio margin.:
Vices rerum.

13) His in marg. Ed. 1562. adscripta est vox: Caedes.

- Persuadebit. Sermo enim ab ignobilibus pro-
fectus,
- 295 Et praeditis autoritate^{13a)}, idem, non idem
valet¹⁴⁾.
Chor. Non est sic dura hominis natura,
Quae luctum et longarum complorationum
Audiens fletus, non possit eicere lachrymas.
Ul. O Hecuba doceare, neque per iram
- 300 Me benedicientem infensum fugas in animo.
Ego quidem tuum corpus, per quod felix fui,
Servare paratus sum, et non aliter dico.
Quae vero dixi apud omnes, non negabo:
Troia capta viro primario exercitus
- 305 Tuam filiam dandam esse victimam postu-
lanti.
In hoc enim laborant multae urbes,
Quando quis bonus et promptus existens vir,
Nihil aufert prae ignavis amplius.
Nobis autem Achilles dignus honore, o mulier,
- 310 Mortuus pro terra Graeca honestissime vir¹⁵⁾.
An non hoc turpe est, si vidente quidem amico
Utimur; cum vero interit, non utimur am-
plius?
Agedum quinam dicat quis, si iterum appareat
Exercitusque collectio, hostiumque certamen:
- 315 Utrum certabimus, an consulemus vitae,
Mortuum videntes non habitum in honore?
Atqui mihi quidem viventi de die,
Etsi pauca habeam, omnia sufficient.
Sepulchrum autem optarim honoratum
- 320 Meum videre¹⁶⁾. In longum enim haec
gratia.
Si vero miseranda passam te dicis: haec vicis-
sim audi a me.
Sunt apud nos non minus infelices
Aniculae mulieres aut senes anus, quam tu,
Sponsaeque praestantissimis sponsis orbatae,
- 325 Quorum iste obruit corpora Troianus pulvis.
Sustine haec. Nos vero si male statuimus
Honorare fortem, inscitiae rei erimus.
Vos barbari vero neque amicos pro amicis
Ducitis, neque honeste mortuos

13a) praeditis autoritate] sic scripsi (= Eurip. τῶν δοκούν-
των); Ed. 1562. non praeditis autoritate.

14) Huic loco in Ed. 1562. adiecta est nota margin.: „Au-
toritas, vide Gellium XI, 4.” -In hoc cap. Gellius disse-
rit, quem in modum Q. Ennius versus Euripidis Hecubae
293—295. aemulatus sit.

15) Huic loco in Ed. 1562. apposita est nota margin.: Ho-
nor virtuti habendus.

16) Iuxta haec in marg. Ed. 1562. leguntur: Fama post
mortem.

- 330 Admiramini¹⁷⁾. Itaque quidem Graecia feliciter agit,
 Vos vero sustinetis similia vestris consiliis.
Chor. Ah ah servum quam malum est natum esse.
 Sustinet, quae non oportet, per vim victus.
Hec. O filia, mei quidem sermones in aerem
- 335 Irriti sunt frustra projecti de tua caede.
 Tu vero si maiorem potentiam quam mater habes,
 Da operam, omnes et velut luscinae os
 Sonos emittens, ne priveris vita.
 Procide vero miserabiliter huius Ulyssis ad genu,
- 340 Et persuade (habes vero occasionem; sunt enim liberi
 Et huic), tuae ut misereatur viae¹⁸⁾.
Polyxena. Video te, o Ulysses, dextram sub veste
 Occultantem manum, et faciem retrorsum
 Vertentem, ne tuum attingam mentum.
- 345 Bono animo esto; effugisti meum supplicem lovem:
 Quoniam sequar te et necessitatis gratia,
 Et mori volens. Si vero non velim,
 Ignava apparebo et amans vitae mulier.
 Quid enim me oportet vivere, cui pater quidam erat rex
- 350 Phrygum omnium? Hoc mihi primum vitae.
 Deinde nutrita sum sub spe optima
 Regibus sponsa, aemulationem non parvam nuptiarum
 Habens, ad cuius domum focumque adventura essem;
 Domina vero infelix Troianis eram
- 355 Mulieribus, virginesque inter spectanda,
 Similis deabus, praeter mori solum.
 Nunc vero sum serva. Primum quidem hoc nomen
 Mortem amare facit, non consuetum existens.
 Deinde fortassis dominos saevos in animo
- 360 Possem consequi, quicumque argento me emet
 Hectoris et aliorum multorum sororem,
 Adigens me vero ad panificium in aedibus
 Verrereque domum et radiis textoriis insistere

17) Huic loco in marg. Ed. 1562. adscripta est vox: Barbaries.

18) Euripides h. l. habet τ'γγν, quam vocem Editt. Barnes., Musgrav. et Pixii vertunt: fortunae.

- Tristem agentem diem me coget.
- 365 Lectum vero meum servus emptitius aliquis
 Contaminabit, regibus antea digna indicata.
 Non ita; relinquam ab oculis liberam
 Lucem hanc, inferis offerens meum corpus.
 Duc igitur me Ulysses, et confice me ducens.
- 370 Neque enim spei neque alicuius opinionis video
 Fiduciam apud nos, quod inquam feliciter
 agere me oporteat.
 Mater, tu vero nobis nihil inpedimento sis
 Dicendo aut neque faciendo. Consentiaris vero mihi
 Mori, priusquam turpia non pro dignitate consequar.
- 375 „Quicumque enim non consuevit gustare mala,
 „Fert quidem, dolet vero collum supponens iugo;
 „Mortuus vero esse possit felicior
 „Quam vivens¹⁹⁾. Vivere enim non honeste magna calamitas.
Chor. „Magna nota et insignis^{19a)} inter homines est,
 380 „A bonis natum esse²⁰⁾, et in manus procedit
 „Nobilitatis nomen apud eos, qui digni sunt.
Hec. „Honeste quidem dixisti filia; sed huic pulchro
 „Moeror adest. Si vero oportet Pelei
 Rem gratam fieri filio et reprehensionem fugere
- 385 Vos, o Ulysses, hanc quidem non interficite;
 Nos vero ducentes ad bustum Achillis
 Confodite, ne parcatis; ego peperit Paridem,
 Qui filium Thetidis sagittis feriens interemit.
Ul. Non te, o anus, ad moriendum Achillis
- 390 Spectrum a Graecis, verum hanc petivit.
Hec. Vos vero me cum filia una interficite,
 Et bis tantum poculum sanguinis fiet
 Terrae, mortuoque haec postulanti.
Ul. Satis puellae tuae mors; non addenda
- 395 Alia ad aliam; utinam ne hanc deberemus!
Hec. Multa quidem necessitas filiae commori me.
Ul. Quomodo? Non enim novi dominos, quos habeam.

19) Huic loco in marg. Ed. 1562. adscripta sunt: Mors miserorum.

19a) nota et insignis] sic (= Eurip.) Editt. recent.; Ed. 1562. vota et insignes.

20) His verbis in marg. Ed. 1562. adscripta est vox: Ingenuitas.

Hec. Ut hedera quercui, sic huic adhaerebo.

Ul. An non obtemperabis te sapientioribus?

400 *Hec.* Hanc quidem volens filiam non dimittam.

Ul. Sed neque ego ipsam hanc abeo hic relinquens.

Pol. Mater ausculta mihi, et tu, fili Laertis, Concede parentibus iure commotis ad iram.

Tu vero, o misera, cum potentibus ne pugna.

405 An vis cadere in terram, ac sauciare tuum Senile corpus, per vim protrusa?

Et indecenter tractari a iuvenili brachio

Male tractata? quae patiaris tu nequaquam.

Non enim decet.

Sed o chara mihi mater dulcissimam manum

410 Porrige, et genam iunge genae,

Quoniam nunquam iterum, sed nunc postremum

Lucem circulumque solis adspiciam.

Finem accipe iam meorum colloquiorum.

O mater, quae me peperisti, abeo ad inferos.

415 *Hec.* O filia, nos vero in luce serviemus.

Pol. Expers connubii, expers nuptiarum, quibus me conveniebat potiri.

Hec. Miseranda tu filia; infelix vero ego mulier.

Pol. Illic vero apud in feros iacebo absque te.

Hec. Hei mihi! quid faciam? ubi finiam vitam?

420 *Pol.* Serva moriar, patre cum sim libero.

Hec. Nos vero quinquaginta orbae sane liberis.

Pol. Quid tibi ad Hectorem aut senem dicam maritum?

Hec. Nuntia omnium miserrimam me.

Pol. O pectora et mamillae, quae me nutritis suaviter.

425 *Hec.* O infaustae filia miserae fortunae.

Pol. Vale, o mater, vale Cassandraque mea.

Hec. Valeant alii, matri vero non est laetitia.

Pol. Et in equestribus Thracibus Polydore frater.

Hec. Si vivit modo, dubito vero; adeo per omnia infeliciter ago.

430 *Pol.* Vivit, et morientis oculum claudet tuum.

Hec. Mortua sum ego certe ante mortem prae miseriis.

Pol. Aufer me, o Ulysses, circumponens caput vestibus.

Nam priusquam macter, contabefacta sum in corde

Luctibus matris, hanc insuper tabefacio fletibus.

MELANTH. OPER. VOL. XVIII.

435 O lux; alloqui enim tuum nomen licet mihi.

Nil mihi de te partis est, nisi quantum temporis ad gladium

Incedo interea et tumulum Achillis.

Hec. Heu mihi! deficio, solvuntur mihi membra.

O filia, attinge matrem, extende manum,

440 Da, ne relinquo me orbam liberis; perii, o amicae.

Sic Lacedaemoniam sororem Geminorum

Helenam videam. Per pulchros enim oculos

Turpissime Troiam cepit felicem.

[*Strophe* 1.]²¹⁾.

Chor. O aura, marina aura,

445 Quae pontigradas portas

Celeres naves per fluctus paludis,

Quoniam me miseram vehes,

Cui serva ad domum

Possessa veniam?

450 An Doricae in littus terrae?

An Phthiadis? ubi pulcherrimarum

Aquarum patrem

Dicunt Apidanum campos pinguefacere²²⁾.

[*Antistrophe* 1.]

455 An in insulam maritimo

Remo missam miseram,

Miseram vitam habentem in domo?

Ubi primitiva palma

Laurusque sacros porrexit

460 Ramos Latonae charae

Partus recreationem divini²³⁾?

Cum Deliensibus puellis

Dianaeque deae

465 Auream vittam arcusque celebrabo cantu²⁴⁾?

[*Strophe* 2.]

Aut Palladis in urbe

Pulchrum currum habentis^{24a)} Minervae

21) Stropharum, Antistropharum et Epodon versibus in Ed. Barn., praeter continuos totius tragoediae numeros, plerumque peculiare etiam adscripti sunt; hos alteros omisimus.

22) Dicunt — pinguefacere.] hic versus in Ed. Barn. in hos duos est disiunctus:

10 Dicunt Apidanum

11 Campos pinguefacere?

23) Huic loco in Ed. 1562. adscripta est nota margin.: Deli periphrasis.

24) Auream — cantu?] hic quoque vers. in Ed. Barn. in duos disiunctus est:

10 Auream vittam,

465 11 Arcusque celebrabo cantu?

24a) habentis] sic Barn., Musgr.; Ed. 1562. habenti.

In crocea veste
Iungam curru equos

470 In variis pingens
Croceis floribus sericis tapetibus?
Aut Titani²⁵⁾ ad posteritatem,
Quam Iupiter ignea abstulit
Flamma Saturnus?

[*Antistrophe 2.*]

475 Heu mihi liberorum meorum,
Heu mihi parentum terrae-
que, quae fumo concidit
Incensa, victa hostiliter
A Graecis. Ego vero in
480 Peregrina terra iam vocabor
Serva, relinquens Asiam
Europae ministram,
Mutans cum inferis thalamos²⁶⁾.

[*Talthybius, Chorus, Hecuba.*]

Talth. Ubi reginam olim existentem Ilii

485 Hecubam inveniam, o Troianae puellae?

Chor. Illa prope te tergum habens in terra;
O Talthybie, iacet involuta vestibus.

Talth. O Iupiter! quid dicam? utrum te homi-
nes respicere?

An opinionem temere hanc obtinere frustra,

490 Falso existimantes esse Deorum genus?
Fortunam²⁷⁾ vero omnia mortalia gubernare?
An non haec fuit regina abundantium auro
Phrygum?

An non Priami eximie beati uxor?

Et nunc urbs quidem universa eversa est hasta,

495 Ipsa vero serva anus, orba liberis in terra
Iacet pulvere foedans calamitosum caput.
Ah ah! Senex quidem sum, attamen mihi mori
Contingat potius quam turpi implicer casu
aliquo.

Surge, o infelix, et elevatum

500 Latus eleva, et prorsus canum caput.

Hec. Age. Quis ille corpus meum non sinit
Iacere? Quid moves me, quisquis es, af-
flictam?

Talth. Talthybius venio Danaidarum minister,
Agamemnone mittente, o mulier, post te.

25) Huic voci in marg. Ed. 1562. apposita est annotatio:
Vide Suidam in Titanis terra.

26) His verbis in Ed. 1562. in marg. adscripta est haec ex-
plicatio: „Quasi dicat: Ego pro marito sum habitura
mortem. Mors mihi erit convivium nuptiale.”

27) Haec vox in marg. Ed. 1562. repetita est.

505 *Hec.* O charissime, numnam et me insuper
mactare ad tumultum,
Iuxta decretum Graecorum venisti? Quam
chara diceres!

Properemus, laboremus. Duc me, o senex.

Talth. Tuam filiam mortuam ut sepelias, o
mulier,

Venio vocans te. Mittunt vero me

510 Gemini Atridae et populus Achaicus.

Hec. Heu mihi! quid dicis? non sane quasi
morituras

Venisti ad nos, sed significaturus mala?

Peristi, o filia, a matre avulsa;

Nos vero orbae liberis in posterum, o misera
ego!

515 Quomodo vero ipsam confecistis? numnam
reverentes?

An ad saevitiam processistis ut hostem, o senex,
Interficientes? dic, quamvis non dicturus in-
cunda.

Talth. Duplices me postulas lachrymas effun-
dere, o mulier,

Filiae tuae miseratione: nunc quidem nuntians
mala,

520 Madefaciam hunc oculum, et cum sepelie-
tur, quae periit.

Aderat quidem tota turba Achaici exercitus

Plena ad tumultum, tuae filiae ad macta-
tionem²⁸⁾.

Accipiens vero Achilles filius Polyxenam manu

Statuit in summo tumulo; prope vero ego

525 Delectique Achaeorum praecipui iuvenes

Saltum vitulae tuae cohibitori manibus

Sequebantur; plenum vero in manibus acci-
piens poculum

Totum aureum fundebat manu filius Achilles

Libationes mortuo patri. Significat vero mihi,

530 Silentium Graecorum universo ut denuntia-
rem exercitui.

Et ego adstans dixi in medio haec:

Tacete vos Graeci, tacitus universus sit populus;

Sile, tace; tranquillam autem constitui turbam.

Ipsa vero dixit: O fili Pelei, pater vero meus,

535 Accipe libationes hasce propitiabiles

Mortuos elicientes; veni vero, ut bibas nigrum

Puellae purum sanguinem, quem tibi damus

Exercitusque et ego; placatus vero nobis sis.

Solveque puppes et retinacula

28) H. 1. Ed. 1562. exhibet notam margin.: Narrat exitum
Polyxeniae.

540 Navium, da nobis felicemque ab Ilio
Reditum, ut consequamur omnes in patriam
venire.
Tantum dixit. Omnis autem simul preeatus
est exercitus.
Mox auro ornatum ensem capulo accipiens
Extraxit vagina; electis autem Graecorum exer-
citus

545 Adolescentibus innuit virginem apprehen-
dere.
Ipsa vero ut sensit, hunc significavit sermonem:
O meam qui excidistis Argivi urbem,
Volens morior, ne quis attingat corpus
Meum. Praebebo enim cervicem robusto pec-
tore.

550 Liberam vero me, ut libera moriar,
Per Deum relinquentes interficite. Apud ma-
nes enim
Servam vocari, regina cum sim, pudet me.
Populi vero admurmurabant. Et Agamemnon
rex
Dicebat, ut dimitterent virginem adolescentes.

555 Illi vero ut celerrime audiverunt summam
voce,
Dimiserunt, ubi et summum erat imperium.
Et postquam audivit dominorum sermonem,
Apprehendens vestes ex summo humero,
Rupit ille circa medium iuxta umbilicum,

560 Mamillasque ostendit, pectoraque quasi sta-
tuae
Pulcherrima, et flectens ad terram genu,
Dixit omnium miserabilissimum sermonem:
Ecce hoc si quidem pectus, o iuvenis,
Ferire cupis, ferito; si vero sub collo

565 Volueris, adest cervix parata.
Ille vero non volens et volens prae commiseratione
puellae
Secat ferro spiritus meatus.
Fontes vero fluebant. Haec vero iam moriens,
tamen
Magnam providentiam habuit, decenter ut ca-
deret,

570 Et occultaret, quae occultare oculos virorum
convenit.
Postquam vero emisit spiritum letali ex maectatione,
Nemo eundem habebat Graecorum laborem;
Sed alii eorum mortuam ex manibus
Frondebis conspergebant; alii vero implent
pyram

575 Ramos adferentes pineos. Qui vero nihil
adfererat,
Ab adferente talia audiebat convicia:
Stas, o ignavissime, ad honorem huius puellae,
Neque vestem neque ornatum in manibus ha-
bens?
Non vadis aliquid daturus eximia praeditae
virtute,

580 Et secundum animam praestantissimae? Ta-
lia vero de tua dicebant
Filia mortua. Felicissimam matrem liberorum
vero te
Omnium mulierum, infelicissimam video.
Chor. Saeva quaedam clades Troianis incen-
sa est,
Patriaeque meae. A Diis necessarium est hoc.

585 *Hec.* O filia! non scio, ad quod respiciam
malorum
Multis praesentibus. Cum enim attingam ali-
quod,
Aliud non sinit me. Avocat vero ab illo rursus
Moeror quis alius, successor malorum in malis.
Et nunc tuam quidem ne gemam cladem,

590 Haud queam expungere ex mente;
Hoc vero rursus valde mitigasti nuntiata mihi
Generosa. „Non igitur mirum, si terra qui-
dem mala,
„Naeta bonum coelum divinitus, fertilitatem
fert;
„Bona vero frustrata eis, quae conveniebat
consequi,

595 „Malum praebet fructum. Inter homines
vero semper
„Malus nihil aliud quam malus,
„Bonus autem bonus; neque prae calamitate
„Ingenium perdit; sed bonus est semper.
„Numnam parentes differunt, aut educationes?

600 „Habet quidem aliquid momenti, educatum
esse honeste,
„Doctrinam honestatis. Illud vero si quis bene
didicerit,
„Novit quoque turpe, ex regula honesti^{28 a)}
cognoscens.
Et haec quidem mens ei aculata est frustra.
Tu vero vade, et indica Argivis haec,

605 Ne attingat meam quisquam, sed arceant
multitudinem
A filia: „In infinito enim exercitu

28 a) honesti] sic (= Eurip. τὸν καλοῦ) Editt. recent.; Ed. 1562. honeste.

- „Indomita turba, nauticaque licentia,
 „Violentior igne. Malus vero habetur, qui
 non aliquid facit mali.
 Tu autem accipiens urnam antiqua ministra
 610 Intingens adfer huc marinae aquae,
 Ut filiam lavacris postremis meam,
 Sponsam sine sponso, virgineumque non vir-
 ginem
 Lavem. Exhibebo, ut digna est? unde?
 Non possum; faciam, ut possun. Quid autem
 agam?
 615 Ornatum colligens a captivis mulieribus,
 Quae mihi assistentes in tentoriis
 Habitat, si quaepiam paulo ante dominos
 Latens, habet quoddam furtum ex sua domo.
 O species aedium, o olim felix domus,
 620 O plurima tenens pulcherrimaque, felicis-
 simeque liberis
 Priame, anusque ego mater liberorum,
 Quam ad nihil devenimus, illo elato spiritu
 Priori spoliati? Deinde tamen tumescimus²⁹⁾:
 „Quispiam nostrum divitibus in domibus,
 625 „Alius vero inter cives pretiosus vocatus.
 „Haec nihil sunt, quam inania curarum con-
 silia,
 „Linguaeque iactantiae. Ille vero felicissi-
 mus est,
 „Cui de die in diem nihil accidit mali.
 [Strophe.]
 Chor. Mihi oportebat infelicitatem,
 630 Mihi oportebat cladem accidere,
 Idaeam quando primum sylvam
 Alexander abietinam
 Secabat
 Mare per tumidum navigaturus,
 635 Helenae ad concubitum, quam pul-
 cherrimam auricomus
 Sol radiis suis adspicit. [Antistrophe.] Labores
 enim et laboribus³⁰⁾
 Necessitates validiores undique circumdant.
 640 Publicum ex privata amentia
 Malum Simoenticae terrae

29) Huic versui in marg. Ed. 1562. adscripta sunt verba:
 Res humanae.

30) Sol — laboribus.] hic versus in Ed. Barn. disiunctus est
 in hos duos:

9. Sol radiis suis adspicit.

Antistrophe.

1. Labores enim et laboribus.

- Exitiale venit, calamitasque ab aliis.
 Indicata est vero lis, quam in Ida
 645 Iudicavit inter tres beatorum
 Filias vir pastor,
 [Epodus.]
 Ad bellum, ad necem et mearum
 Aedium exitium.
 Gemit vero et aliqua circa
 650 Late fluentem Eurotam
 Lacaena lacrymis confecta domi puella³¹⁾.
 Canum et in caput mater
 Liberis mortuis ponit
 655 Manum laniatque genam
 Cruentum unguem reddens lacerationibus³²⁾.
 [Ancilla, Chorus, Hecuba.]
 Anc. O mulieres, Hecuba ubinam est infeli-
 cissima,
 Quae omnes vincit viros et muliebrem pro-
 geniem
 660 Calamitatibus? Nemo coronam ei praeeripiet.
 Chor. Quid vero, o misera, tuo de lingua omi-
 nosa clamore?
 Ut nunquam dormiunt tristitia tua praeconia.
 Anc. Hecubae offero hunc dolorem. In ma-
 lis vero
 Non facile hominibus laeta dicere ore.
 665 Chor. Atqui vadens contingit ex aedibus
 Haec. Opportune tuis apparet verbis.
 Anc. O prorsus infelix, et adhuc magis quam
 dicam,
 Domina, periisti, et non amplius adspicis
 lucem,
 Sine liberis, deiecta marito, eiecta urbe, pro-
 sus perdita.
 670 Hec. Non novum dixisti, scientibus vero pro-
 brum dicis.
 Sed quid? cadaver hoc mihi Polyxenae
 Venis adferens, cuius nuntiata est sepultura
 Omnium Achaeorum manu studium habere?
 Anc. Illa nihil novit; sed mihi Polyxenam
 675 Deplorat; nova vero mala non attingit.
 Hec. Heu mihi miserae! utrum Bacchicum caput

31) Lacaena — puella.] hic vs. in Ed. Barn. sic divisus est:
 5 Lacaena lacrymis confecta
 6 Domi puella.

32) Cruentum — lacerationibus.] hic vs. in Ed. Barnes. sic
 in duos disiunctus est:

10 Cruentum unguem

11 Reddens lacerationibus.

Vatidicae huc Cassandrae fers?

Anc. Viventem dixisti; mortuum vero non deploras

Hunc. Sed adspice corpus nudatum mortui,
680 Si tibi apparebit miraculum et praeter spem.

Hec. Heu mihi! video quidem filium meum mortuum

Polydorum, quem mihi Thrax servabat in domo vir.

Perii infelix, non amplius sum sane.

O fili, fili, hem hem incipio numeros

685 Bacchicos, ex daemone affligente

Quae recens cognovi haec mala³³).

Anc. Cognovisti cladem filii, o misera tu?

[*Strophe 1.*]

Hec. Incredibilia, incredibilia nova, nova adspicio³⁴):

Alia ab aliis mala malis incidunt.

690 Neque unquam absque luctu, absque gemitu³⁵)

Dies me tenebit.

Chor. Horrenda, o misera, horrenda patimur mala.

[*Strophe 2.*]

Hec. O fili, fili miserae

695 Matris, quo fato moreris?

Quo infortunio iaces?

A quo hominum interfectus?

Anc. Non scio; in littore cum inveni marino.

Hec. Abiectum, an interfectum cruenta hasta?

700 *Anc.* In arena plana

Maris ipsum eiecit marina procella.

[*Strophe 3.*]

Hec. Heu mihi, ah ah!

Intelligo somnium oculorumque meorum

Visionem (Non me transiit spectrum)

33) Bacchicos — mala] hi duo versus in Ed. Barnes. in unum coniuncti sunt sic:

685 Bacchicos, ex daemone affligente quae recens cognovi mala.

34) Huic versui in Ed. 1562. adscripta est nota margin.: Nulla calamitas sola.

35) Alia — gemitu] hi duo versus in Ed. Barnes. disiuncti sunt in hos quatuor:

Alia ab aliis

Mala malis incidunt,

690 Neque unquam absque luctu.

Absque gemitu,

705 Atris alis quam adspexi

De te, o fili, non amplius existente Iovis in luce.

Chor. Quisnam ipsum interfecit, potesne tu intelligens somnia dicere?

[*Strophe 4.*]

710 *Hec.* Meus hospes Threicius eques,

Ubi senex pater deposuit illum occultans³⁶).

Chor. Heu mihi! quid narras? aurum ut haberet, postquam interfecisset?

Hec. Infanda, detestanda ultra omnem admirationem,

715 Non pia neque tolleranda; ubi ius hospitem?

[*Strophe 5.*]

Ah scelerate vir, quam laniasti

Corpus ferreo secans ense,

720 Membra huius pueri, neque misertus es!³⁷)

Chor. O infelix, quam te afflictissimam mortuum

Daemon posuit, quicumque est tibi infensus.

Sed, video enim ipsius domini corpus

725 Agamemnonis, posthac taceamus, o amicae.

[*Agamemnon, Hecuba.*]

Agam. O Hecuba, quid cunctaris filiam tuam occultare sepulchro

Veniens, sicut Talthybius nuntiavit mihi,

Ne attingeret tuam quisquam Argivorum puellam?

Nos utique sinimus, neque attingimus;

730 Tu vero otiosa es, ut mirer equidem.

Venio vero accersens te. Quae illic enim, bene

Acta sunt, si quid tamen horum est bene.

Hem, quem virum hunc in tabernaculis video

Mortuum ex Troianis? non enim Graecorum, vestes

36) *Hec.* Mens — occultans.] hi quoque 2 vs. in Ed. Barnes. in quatuor sunt disiuncti sic:

Hec. Meus hospes

710 Threicius eques,

Ubi senex pater

Deposuit illum occultans.

37) Ah scelerate — misertus es!] hi 3 vs. in Ed. Barnes. disiuncti sunt in hos sex:

Ah scelerate vir,

Quam laniasti

Corpus, ferreo

Secans ense

720 Membra huius pueri,

neque misertus es!

- 735 Corpus involventes nuntiant mihi.
Hec. Infelix (me ipsam enim dico dicens te)
 Hecuba, quid faciam? utrum procidam ad
 genua
 Agamemnonis, aut feram tacite mala?
Agam. Quid mihi in faciem tergum obvertens
 tum
- 740 Ploras? quod actum est vero, non dicis?
 quis est hic?
Hec. Sed si me servam hostemque dicens
 A genibus repelleret, dolorem possemus addere.
Agam. Non sum vates, ut non audiens
 Possim investigare tuorum viam consiliorum.
- 745 *Hec.* An ratiocinor quidem ad id, quod ini-
 micum est,
 Magis mentem, ipso existente neququam ini-
 mico?
Agam. Si quidem me vis harum nihil scire
 rerum,
 Ad idem venis. Etenim nec ego audire volo.
Hec. Hand possum absque hoc me ulcisci
- 750 De liberis meis; quid volvo haec?
 „Andere necesse est, sive consequar, sive non
 consequar.
 Agamemnon, supplico tibi per haec genua,
 Et tuam barbam dextramque felicem.
Agam. Quam rem quaerens? utrum liberam
- 755 Vitam consequi; facile enim est tibi.
Hec. Non sane. „Malos ulciscens
 „Vitam universam servire volo.
Agam. Et sane quid nos in auxilium vocas?
Hec. Nihil horum, quae tu putas, o rex.
- 760 Vides cadaver hoc, propter quod effundo
 lachrymas?
Agam. Video; sed futurum non possum scire.
Hec. Hunc olim peperit et portavi sub cingulo.
Agam. Est vero quispiam hic, o misera, tuo-
 rum liberorum?
Hec. Non ex illis, qui mortui sunt ex filiis
 Priami sub Ilio.
- 765 *Agam.* Anne aliquem alium peperisti, quam
 illos, o mulier?
Hec. Inutiliter quidem, ut apparet, hunc, quem
 adspicis.
Agam. Ubi vero existens contingebat, quando
 peribat urbs?
Hec. Pater ipsum ablegavit metuens, ne mo-
 reretur.
Agam. Quonam existentium tunc separatus
 liberorum solum?

- 770 *Hec.* In hanc regionem, ubi inventus est
 mortuus.
Agam. Ad virum, qui rex est huius Polyme-
 storem terrae?
Hec. Huc missus est acerbissimi auri custos.
Agam. Moritur vero a quo? et quod genus
 mortis consecutus est?
Hec. Quonam ab alio? Thracius ipsum perdi-
 dit hospes.
- 775 *Agam.* O infelix! numquam argentum amavit
 accipere?
Hec. Talia sunt, postquam calamitatem cogno-
 vit Troianorum.
Agam. Invenisti vero ubi ipsum, an quis attu-
 lit mortuum?
Hec. Haec incidens in eum marino in littore.
Agam. Hunc quaerens? an laborans alium la-
 borem?
- 780 *Hec.* Aquam abierat allatura ex mari Poly-
 xenae.
Agam. Cum interfecisset, ut apparet, abiecit
 hospes.
Hec. Fluctuaturum in mari utique sic dissecans
 corpus.
Agam. O misera tu propter immensas cala-
 mitates!
Hec. Perii, et nihil reliquum est, Agamemnon,
 malorum.
- 785 *Agam.* Ah ah! Quae ita infelix nata est
 mulier?
Hec. Non est, nisi infelicitatem ipsam diceres.
 Sed propter quas causas circa tuum cado genu,
 Audi. Si quidem iusta tibi pati videar,
 Boni consulam; si vero contrarium, tu mihi sis
- 790 Ultor viri, impientissimi hospitis,
 Qui neque eos, qui sub terra sunt, neque eos,
 qui supra,
 Veritus, perpetravit facinus impientissimum:
 Communi mensa saepe potius mecum,
 Hospitalitatisque numerum primum inter meos
 amicos
- 795 Consecutus vero, quae conveniebat, et acci-
 piens consilium
 Interfecit, ac sepultura (si occidere omnino
 voluit)
 Non dignatus est, sed abiecit marinum.
 Nos quidem igitur servae et imbecilles sane,
 „Sed Dii validi sunt, et illis dominans
- 800 „Lex. Iuxta leges enim Deos censemus,
 „Et vivimus iniustis et iustis definitis.

- „Quae lex ad te progressa si corrumpetur,
 „Et non poenam dabunt, qui hospites
 „Interficiunt, aut Deorum sacra audent ca-
 pere:
- 805 „Non est quicquam inter homines aequabile.
 Haec igitur inter turpia numerans, reverere
 me,
 Miserere nostri, ac quasi pictor seorsim stans
 Vide me, et adspice, qualia habeo mala.
 Regina eram olim, sed nunc serva tua;
- 810 Felix multa sobole olim existens, nunc vero
 annis orbataque liberis simul,
 Exul, deserta, afflictissima hominum.
 Heu mihi miserae, quo a me subducis pedem?
 Videor effectura esse nihil, o misera ego.
 „Quid tandem mortales alias quidem artes.
- 815 „Elaboramus omnes, ut oportet, et inqui-
 rimus,
 „Snadelam vero reginam solum inter homines
 „Non quidem praeter caeteras ad finem stu-
 demus
 „Mercedes dantes discere, ut liceat olim
 „Persuadere, quae quis vellet, et consequi
 simul?
- 820 Quomodo igitur posthac quis sperare possit
 acturum se esse bene?
 Illi quidem tot liberi non amplius sunt mihi.
 Ipsa vero ad turpitudinem captiva proficiscor,
 Fumum vero urbis hunc eglomerantem in al-
 tum video.
 Atqui fortasse quidem sermo inanis hic sit
- 825 Venerem praetendere; attamen dicetur.
 Ad tuum latus filia mea cubat
 Vates, quam vocant Cassandram Troiani.
 Ubi iucundas iam noctes ostendes, o rex,
 Aut in lecto clarorum amplexuum
- 830 Gratiam quam habebit filia? pro illa vero
 ego?
 „Ex tenebris enim nocturnisque amplexibus
 „Illecebrisque simul hominibus multa gratia³⁸⁾,
 Audi sane nunc: mortuum hunc vides?
 Huic bene faciens affini tuo
- 835 Feceris, unus me sermo deficit adhuc.
 Utinam mihi fieret vox in brachiis
 Et manibus et coma et pedum ingressu,
 Aut Daedali artibus, aut Dei alicuius,
 Ut omnia simul tuis adhaerescerent genibus

38) H. l. in marg. Ed. 1562. adscriptum est nomen Deae,
 ad quam haec spectant, „Venus.”

- 840 Plorantia, exprimentia omnis generis ser-
 mones.
 O domine, o maximum Graecis lumen
 Obtempera: porrigere manum huic anni
 Ultricem, etsique nihil ea est: sed tamen.
 „Boni enim viri est iustitiae auxiliari,
 845 „Et malos punire ubique semper³⁹⁾.
 Chor. „Mirandum est, mortalibus ut omnia
 accidunt,
 „Et necessitates leges definiunt,
 „Amicos efficientes ex antea inimicissimis,
 „Inimicosque ante benevolentes facientes⁴⁰⁾.
- 850 *Agam.* Ego te et tuum filium et fortunas tuas,
 O Hecuba, per misericordiam manumque sup-
 plicem habeo:
 Et vellem Deorum gratia, impium hospitem
 Et iustitiae gratia hanc tibi dare poenam:
 Si quo modo videar, ut tibi bene sit efficere,
 855 Exercituique non videar in Cassandrae gra-
 tiam
 Thraciae regi hanc struere caedem.
 Est enim, quatenus metus incidit mihi.
 Virum hunc amicum ducit exercitus,
 Mortuum vero, hostem. Si vero tibi charus
- 860 Hic est, privatum est hoc, non publicum
 exercitui.
 Haec expende; nam volentem quidem me habes
 Tibi opem ferre et promptum ad auxiliandum,
 Tardum vero, a Graecis si criminabor.
Hec. „Heu, non est mortalium, qui sit liber.
 865 „Aut pecuniarum enim servus est, aut for-
 tulae,
 „Aut multitudo eum urbis, aut leges scriptae
 „Urgent, ne utatur pro arbitrio moribus.
 Postquam vero metuis, multitudinique nimium
 tribuis,
 Ego te faciam hoc liberum metu.
- 870 Sis conscius quidem, si quid struam mali
 Adversus eum, hunc qui interfecit; simul agas
 vero nequaquam.
 Si vero ex Graecis tumultus aut auxilium
 Patienti viro Thracense, qualia patietur
 Apparuerit quoddam: cohibe, non prae te fe-
 rens meam gratiam.
- 875 Quod ad alia vero attinet, confide; cuncta
 ego ponam probe.

39) H. l. in Ed. 1562. nota margin.: Iustitia.

40) H. l. in Ed. 1562. nota margin.: Vices.

- Agam.* Quomodo igitur? Quid facies? utrum
gladium manu
Accipiens anus virum barbarum interficies?
Aut venenis, aut ope quam?
Quae tibi aderit manus? unde habebis amicos?
880 *Hec.* Tecta occultant haec Troianarum mu-
lierum turbam.
Agam. Captivas dicis, Graecorum praedam?
Hec. Cum illis hunc meum homicidam ul-
ciscar.
Agam. Et quomodo mulieribus in viros erit
robur?
Hec. Est quiddam potens multitudo, cum in-
sidiisque insuperabile.
885 *Agam.* Saevum quidem, sed sane femininum
reprehendo genus.
Hec. Quid vero? An non mulieres interfece-
runt Aegypti filios?
Et Lemnum funditus viris vacuarunt?
Sed ut fieri oporteat, hanc mihi relinque ra-
tionem,
Mitte vero mihi hanc tuto per exercitum
890 Mulierem. Et tu Thracio accedens hospiti
Dic: Vocat te regina olim sane Ilii,
Hecuba, (tua vero non minus quam ipsius
causa)
Et filios, quoniam oportet et filios scire ser-
mones
Hos ex illa. Recens vero interfectae
895 Polyxenae differ Agamemnon sepulturam,
Ut isti duo frater et soror prope una flamma
Duplici cura matris occultentur terra.
Agam. Erunt haec sic; etenim si esset exercitui
Navigatio, non potuissem hanc tibi praebere
gratiam.
900 Nunc vero, non enim mittit secundos flatus
Deus,
Manere necesse est, navigationem expectantes
tranquillam.
Fient autem feliciter. Omnibus enim est com-
mune hoc,
Et peculiariter unicuique et urbi, malum qui-
dem
Malum aliquid pati, bonum vero feliciter
agere.

[Strophe 1.]

- 905 *Chor.* Tu quidem, o patria Troia,
Ex urbibus inexpugnabilibus non amplius di-
ceris,

Talis Graecorum nebula circumfundit te⁴¹⁾,
Hasta sane hasta excidens.

- 910 Coronam vero abrasa es
Turrium, circum vero fuliginosi
Fumi macula miserrima denigrata es.
Misera: non amplius in te incedam.

[Antistrophe 1.]

- Media nocte perii,
915 Quando a coena somnus suavis⁴²⁾
In oculos spargitur.
A cantu vero et sacris
Conviviis desinens
Maritus in thalamis iacebat,
920 (Hastile vero in clavo suo)
Nautarum non amplius videns multitudinem
Per Troiam Iliacam incedentem.

[Strophe 2.]

- Ego vero comam religatis
Mitrīs componebam
925 Aurcorum speculorum
Adspiciens rotundos radios,
Adstans ad lectum, ut ruerem in torum.
Per vero tumultus transivit urbem,
Vociferatio vero erat per urbem Troianam
930 Haec: O filii Graecorum, quando sane,
Quando Iliacam speculam
Excidentes^{42a)} ibitis in patriam?

[Antistrophe 2.]

- Lectum charum una veste induta
Relinquens, Dorica ut puella,
935 Venerandam accedens
Nihil effeci Dianam infelix.
Abducor vero mortuum videns maritum
Meum marinum per pelagus,
Urbemque adspectans a longe, postquam
940 Redeuntem navis movit pedem,
Et me a terrae abduxit finibus Iliacae.
Misera, exanima concidi prae dolore,

41) Ex urbibus — circumfundit te,] hi 2 vs. in Ed. Barn. disiuncti sunt in hos tres:

2 Ex urbibus inexpugnabilibus
3 Non amplius diceris. talis Grae-
4 corum nebula te circumfundit,

42) suavis] in Ed. Barn. haec vox in sequentem versum transposita est.

42a) Excidentes] sic (= Eurip. πέρσαντες) Editt. Barn., Musgr.; Ed. 1562. Excidentes.

[Epodos.]

- Geminorum duorum Helenam sororem,
Idaeumque pastorem
945 Exitiosum Parim execrationi dans, quoniam me⁴³⁾
Terra ex patria perdidit.
Expulit me ex aedibus coniugium⁴⁴⁾, non coniugium,
Sed daemonis affligentis quaedam calamitas.
950 Quam non pelagus reducat rursum,
Neque patriam veniat in domum.

[Polymestor, Hecuba.]

- Polym. O charissime virorum Priame, charissima vero
Hecuba, lachrymas fundo te intuens, urbemque tuam
955 Hancque iam primum mortuam natam ex te.
„Ah, nihil est unquam firnum, neque certa opinio,
„Neque rursum bene agentem, non acturum male.
„Miscent vero ea Dei antrorsum et retrorsum⁴⁵⁾
„Tumultum imponentes, ut per inscitiam
960 „Colamus illos. Sed haec quidem quid attingit
Lugere conferentia nihil ad priora mala?
Tu vero, si quid reprehendis meam absentiam,
Quiesce; contingit enim, ut in mediis Thraciae finibus
Abessem, quando venisti huc; sed postquam adveni,
965 Iam pedem extra domum tollenti mihi
Ad idem haec coincidit ancilla tua
Dicens sermones, quos audiens veni.
Hec. Pudet me intueri te contra,
Polymestor, in tantis positam malis,
970 Cui conspecta sum feliciter agens. Pudor me tenet,
In hoc fato cum sim, ubi nunc sum,
Neque quam adspicere te rectis pupulis.
Sed hoc ipsum non putabis esse odium erga te,
Polymestor. „Practerea vero causa quaedam et lex est

- 975 „Mulieribus, viros ne adspiciant ex adverso.
Pol. Et mirum sane nullum, sed quis usus tibi mei?
Propter quod negotium evocasti meum ex aedibus pedem?
Hec. Privatum mei ipsius sane quiddam ad te volo
Et liberos dicere tuos; ministros vero mihi
980 Separatim iube ab his abstinere domibus.
Pol. Discedite^{45a)}; in tuto enim haec solitudo.
Amica quidem nobis es tu, amicus vero mihi hic Exercitus Achaeorum. Sed te indicare convenit,
Quid oporteat feliciter agentem non agentibus bene
985 Amicis facere. Nam paratus sum ego.
Hec. Primum quidem dic, filium, quem ex mea manu
Polydorum exque patris in domibus habes,
An vivat? alia deinde te interrogabo.
Pol. Maxime, ex illa quidem felix es parte.
990 Hec. O charissime, quam bene et digne te loqueris!
Pol. Quid itaque vis secundo scire ex me?
Hec. An matris suae memor est aliquid mei?
Pol. Et huc quidem ad te occulte quaerebat currere.
Hec. Aurum vero salvum est, quod venit ex Troia habens?
995 Pol. Salvum in domibus quidem meis custoditum.
Hec. Serva nunc illud, neque concupisce ea, quae sunt cognatorum.
Pol. Minime; perfruar praesentibus, o mulier.
Hec. Scis igitur, quae dicere tibi et liberis volo?
Pol. Non scio: tuo hoc significabis sermone.
1000 Hec. Sit, ametur filius a te, ut tu nunc mihi amaris.
Pol. Quid rei est, quod et me et liberos scire oportet?
Hec. Auri veteres filiorum Priami defossiones.
Pol. Haec sunt, quae vis filio significare tuo?
Hec. Maxime, per te sane. Es enim pius vir.
1005 Pol. Quid porro horum liberorum opus est praesentia?
Hec. Melius est, si tu moriaris, ut isti sciant.
Pol. Pulchre dixisti sic et sapientius.
Hec. Nosti igitur Minervae Troianae ubi tecta?

43) Exitiosum — quoniam me] hic vs. in Ed. Barn. dispersit est in duos.

44) Huic voci in marg. Ed. 1562. adscripta sunt: Paridis cum Helena.

45) Huic versui in Ed. 1562. in marg. apposita sunt verba: Res humanae.

45a) Discedite] sic (= Eurip. χορῆς) Editt. recent.; Ed. 1562. Discedit.

- Pol.* Ibine aurum est? signum vero quod?
 1010 *Hec.* Nigrum saxum terram eminens supra.
Pol. Amplius igitur vis aliquid eorum, quae sunt ibi, dicere mihi?
Hec. Servare te pecunias, cum quibus egressa sum, volo.
Pol. Ubi sane? intra vestes? aut occultatas habes?
Hec. Spoliorum in acervo in hisce servantur tectis.
 1015 *Pol.* Ubi vero? hae Graecorum nauticae latebrae.
Hec. Separatim mulierum captivarum tecta.
Pol. Utrum ea, quae intus fida sunt et virorum solitaria?
Hec. Nullus Graecorum intus, sed nos solae. Sed perge in domum, (etenim Graeci navium
 1020 Solvere cupiunt domum versus ex Troia pedem,)
 Ut omnia conficiens, quae te oportet, redeas rursus
 Cum liberis eo, ubi meum posuisti filium.
Chor. Nondum dedisti, sed forte dabis poenam,
 1025 Importuosum quispiam quasi in vorticem incidens
 Obliquus excides charo corde
 Perdens vitam. „Quod enim obnoxium est⁴⁶⁾
 1030 „Iustitiae, et Diis non concidet
 „Exitiale, exitiale malum.
 Fallet te viae huius spes, quae te induxit
 Letalem ad Platonem. Heu miser!
 Imbelli⁴⁷⁾ vero manu relinques vitam.
 [*Polymestor, Semichorium, Hecuba.*]
 1035 *Pol.* Heu mihi! obaeacor lumen oculorum miser.
Sem. Audite viri gemitus, o amicae.
Pol. Heu mihi valde rursus, o filii, ob tristem mactationem!
Sem. Amicae, acta sunt nova intra domum mala.
Pol. Sed non me effugeritis celeri pede.

46) Importuosum — obnoxium est] hi tres vs. in Ed. Barn. in sex divisi sunt sic:

1025 Importuosum quispiam quasi
 In vorticem incidens
 Obliquus, exciderit
 Caro corde,
 Orbatus vita.
 „Quod enim obnoxium est

47) Ad hanc vocem pertinet nota marg. in Ed. 1562.: Id est, muliebri.

- 1040 Deiciens enim aediū harum percumpam angulos.
Sem. Ecce gravi ex manu vibratur iaculum.
 Vultis irruamus? quoniam opportunitas vocat
 Hecubae adesse, Troianisque mulieribus auxiliatrices.
Hec. Frange, nulli parce eiiciens portas;
 1045 Neque enim unquam visum lucidum impo- nes pupulis,
 Neque filios videbis viventes, quos interfeci ego.
Sem. Numnam cepisti Thracem, et potiris hospite,
 O domina, et patrasti, qualia dicis?
Hec. Videbis statim existentem ante aedes
 1050 Caecum, caeco euntem errabundo pede,
 Filiorumque duorum corpora, quos interfeci ego
 Cum optimis Troiadibus; poenam vero mihi
 Dedit. Ambulat vero, ut vides, hic ex domo.
 Sed eminus abeo et absistam
 1055 Ira fluente a Thracio insuperabili.
Pol. O mihi ego! Quo vado? quo sto? quo applicabo⁴⁸⁾?
 Quadrupedis^{48 a)} gradum ferae montanae
 Ponens super manus iuxta vestigia qualem⁴⁹⁾
 1060 Viam, aut hanc aut illam mutabo,
 Homicidasprehendere cupiens
 Iliadas, quae me perdiderunt?
 Scelestae sceleratae puellae Phrygum,
 Io, Io sceleratae. Ubi me fuga
 1065 Fugiant in angulis?
 Utinam mihi oculorum cruentam palpebram
 Medearis, medearis caecum, o sol,
 Lucem reddens.
 At at, tace, tace, occultum gradum sentio
 1070 Harum mulierum.
 Ubi pedem saltu sistens carnibus ossibus- que implebo, coenam sylvestrium ferarum
 Ponens, commutans damnum
 Exitii pro talione? Io miser!
 1075 Ubi, quo feror? liberos desertos relinquens
 Insanis mulieribus Plutonis ad discerpendum
 Mactatam canibus caedem,

45) O mihi — applicabo?] hic vs. in Ed. Barnes. in duos est disiunctus.

48 a) Quadrupedis] sic (= Eurip. τετραποδος) Editt. recent.; Ed. 1562. Quadrupes.

49) qualem] haec vox in Ed. Barn. in sequentem versum est transposita.

- Convivium immane montanamque abiectio-
nem,
Ubi consistam? quo flectam? quo vadam?
1080 Navis quemadmodum marinis funibus
Ex linea tela velum mittens,
Ad istud coniectus sum
Librorum meorum custos,
Exitiale cubile.
1085 *Chor.* O infelix, quam tibi in te intolerabilia perpetrata sunt mala!
„Facienti vero turpia saevas poenas
„Deus dedit, quicumque est tibi infensus.
Pol. Ah ah. Io Thraciae
Hastifera armata
1090 Equestris bellicosa gens.
Io Achaei, io Atridae.
„Clamorem, clamorem clamo clamorem,
„Ite, ite, venite per Deos.
„Audit quis? An nemo opem fert? qui cuncta-
mini?
1095 Mulieres perdiderunt me
Mulieres captivae.
Horribilia, horribilia passi sumus.
O mihi ob meum exitium!
Quo vertar? quo ibo?
1100 Aerem an volans coelestem
Altam in domum, Orion
Aut Sirius ubi ignis flammeos⁵⁰⁾
Spargit ab oculis radios?
1105 Aut ad Platonis atrum
Littus saltabo miser?
Chor. „Ignoscendum est, quando quis maiora,
quam ut ferre possit, mala
„Patitur, miseram quod cupiat mutare vitam.
Agam. Clamore audito veni; non enim tran-
quilla
1110 Rupis montanae filia insonuit per exer-
citum,
Echo praebens tumultum. Si vero non Phry-
gum
Turres quod cecidissent scivissemus Graeco-
rum hasta,
Terrorem praebuisset non mediocrem hic sonus.
Pol. O charissime! Sensi enim, o Agamemnon,
tua

50) Altam — flammeos] hi duo vs. in Ed. Barn. disijuncti sunt in hos tres:

Altam in domum,
Orion, aut Sirius,
Ubi ignis flammeos

- 1115 Voce audita. Vides, quae patimur?
Agam. Age, Polymestor o infelix, quis te per-
didit?
Quis oculum fecit caecum cruentans pupulas,
Filiosque hos interfecit? certe magnam iram
Adversum te et filios habuit, quicumque erat
sane.
1120 *Pol.* Hecuba me cum mulieribus captivis
Perdidit. Non perdidit, sed amplius.
Agam. Quid dicis? Tu hoc opus fecisti, ut
dicit?
Tu audaciam, o Hecuba, suscepisti immensam?
Pol. Hei mihi! quid dicis? Anne prope est?
ubi?
1125 Significa. Dic, ubi est? ut rapiens ma-
nibus
Discerpam et cruentem corpus.
Agam. Heus quid pateris?
Pol. Per Deum te precor,
Sine me immittere huic furentem manum.
Agam. Contine te, efficiens porro e corde istam
barbariem.
1130 Dic, ut audiens et te hancque per vices,
Diudicem inste, pro quo pateris haec.
Pol. Dicam sane. Erat quispiam Priamidarum
minimus,
Polydorus, Hecubae filius, quem ex Troia mihi
Pater dat Priamus in domibus ad nutriendum,
1135 Iam suspicans de Troiae excidio.
Hunc interfeci; quamobrem autem interfeci
ipsum,
Audi, quam bene et sapienti providentia.
Metui, ne tibi hostis relictus hic puer
Troiam colligeret et habitaret olim;
1140 Cum cognovissent vero Graeci viventem
Priamidarum aliquem,
Phrygum ad terram rursus tollerent expedi-
tionem,
Et deinde Thracios campos vastarent hos
Populantes, vicinis vero esset malum
Troianorum, propter quod nunc, o rex, la-
boravimus.
1145 Hecuba vero filii cum cognovisset letale
fatum,
Dolo me huiusmodi duxit, tanquam occulta
Receptacula dictura Priamidum sub Ilio
Auri. Solum vero cum liberis me inducit
In domos, ut alius ne sciret haec.
1150 Sedeo vero culcitra in media curvans genu.
Multae vero manus, illae quidem ad sinistram,

- Illae vero inde, utpote apud amicum Troianorum puellae
Sedebant, tenentes telam Edoniae manus,
Laudabant ad lucem solis hasce spectantes vestes.
- 1155 Aliae⁵¹⁾ hastile Thracense spectantes,
Nudum me fecerunt duplici ornamento.
Quae vero parentes erant, obstupefactae
Liberos in manibus quatiebant, utque procul a patre
Fierent, successionibus alternabant manus.
- 1160 Et deinde ex occultis (quid videtur?) colloquiis
Stanim corripientes enses ex vestibulis alicunde
Confodiunt pueros. Aliae vero hostium instar
Corripientes meas tenebant manus,
Et membra. Filiis vero opem ferre volens meis,
- 1165 Si quidem faciem erigerem meam,
Capillo retinebant; si vero moverem manum,
Prae multitudine mulierum nihil efficiebam miser.
Postremo deinde calamitatem, plus quam calamitatem
Perpetraverunt ferociter. Meorum enim oculorum,
1170 Fibulas cum corripuissent, infelices pupulas
Fodiunt, cruentant, deinde per tectum
Fugaces abierunt. Exiliens vero ego
Fera quasi persequerbar cruentas canes,
Omnes scrutans angulos quasi venator
- 1175 Deiciens, frangens. Talia, dum studeo
pro tua gratia,
Passus sum hostem tuum interficiens,
O Agamemnon; ut vero non longos extendam sermones:
Si quis mulieribus ex prioribus dixit male,
Aut nunc dicens est quis, aut futurus est dicere,
- 1180 Omnia haec in compendium ego dicam;
„Genus enim neque pontus neque terra nutrit
„Tale. Ille vero, semper qui incidit, novit.
Chor. Ne ferociter quid dicas, neque ex tuis malis
Muliebri genus conferens, sic omne reprehendas.
- 1185 „Multae quidem ex nobis, aliae quidem sunt praeclarae,

51) Aliae] sic recte (= Eurip. Ἀλλαι) Editt. Barn., Musgr. et Fix.: Ed. 1562. male: Alia.

- „Aliae vero ad numerum malarum natae suntus.
Hec. „O Agamemnon, hominibus non convenit unquam
„Quam ipsas res linguam posse plus.
„Sed si bonum fecit, bona oportebat dicere;
1190 „Si vicissim mala, sermones esse putidos,
„Et non posse iniusta bene dicere unquam.
„Sapientes quidem igitur sunt, qui haec exacte ornare noverunt,
„Sed non possunt ad finem esse sapientes.
„Male vero perierunt, et non quis evasit adhuc⁵²⁾.
- 1195 Et mihi, quod ad te attinet, sic in proemiis habet.
Ad hunc vero vado et verbis respondebo.
Quomodo ais te Graecorum laborem vitando duplicem,
Agamemnonisque gratia filium meum interfecisse?
Sed, o pessime, primum nunquam amicum
1200 Barbarum fiet Graecis genus,
Nec unquam potest fieri. Cui vero nam captans officium
Tam promptus eras? utrum iuncturus affinitatem aliquam?
Aut cognatus existens? Aut quamnam causam habens?
Aut tuae erant terrae excisuri germina
1205 Redeuntes rursus? Cui putas persuasurum esse haec?
Aurum (si velis vera dicere)
Interfecit meum filium, et luera tua.
Quandoquidem doce me hoc, quare, cum erat felix
Troia, et undique in circuitu turris habebat adhuc urbem,
1210 Vivebatque Priamus, Hectorisque florebat hasta,
Quare non tuum (si quidem huic voluisti gratiam Ponere,) nutriendum filium et in domo habens Interfecisti? aut viventem venisti ad Graecos ducens?
Sed quando nos non amplius eramus in luce,
1215 Fumo significabatur urbs sub hostibus,
Hospitem interfecisti tuum accedentem ad focum.

52) Huic loco vs. 1181—1194. in Ed. 1562. adscripta est nota margin.: In mulieres oratio.

- Ad haec nunc audi, ut appareas sceleratus.
Oportebat te, si quidem Graecis eras amicus,
Aurum, quod dicis non tuum, sed huius ha-
bere,
1220 Dare afferentem egentibusque et per tempus
Longum a patria terra procul peregrinantibus.
Tu vero nec adhuc aliquo discedere e manibus
Sustines, tenens vero perseveras adhuc in
domo,
Atqui nutriens quidem, ut te filium decuit nu-
trire,
1225 Servansque meum, habuisses praeclaram
gloriam.
„In rebus adversis enim boni sunt certissimi
„Amici. Res secundae vero quaelibet habent
amicos⁵³⁾;
Si vero indignuisses pecuniis, hic vero flo-
ruisset,
Thesaurus tibi filius potuisset esse meus ma-
gnus.
1230 Nunc vero neque illum virum habes tibi
amicum,
Aurique fructus periit, filiique tui,
Ipseque agis sic. Tibi vero ego dico,
Agamemnon, si huic opem tuleris, malus ap-
parebis.
Neque pio enim, neque fideli quibus decehat,
1235 Neque sancto, neque iusto benefacies ho-
spiti;
Ipsum vero gaudere malis te dicemus
Talem existentem. Dominis vero non facio
convicium.
Chor. „Ah ah! Hominibus quam bona causa
„Bonorum occasiones praebet semper ser-
monum.
1240 *Agam.* Odiosum quidem est mihi aliena iu-
dicare mala;
Tamen necesse. Etenim dedecus est,
Negotium in manum eum qui accepit, ab-
iicere hoc.
Mihi vero (ut scias) neque meam videris ob-
gratiam,
Neque etiam Graecorum, virum interfecisse
hospitem;
1245 Sed ut haberes aurum in aedibus tuis.
Loqueris vero tibi ipsi conferentia, in malis
existens.

53) Huic loco in marg. Ed. 1562. adscripta est vox: Amicitia.

- Fortasse igitur apud vos facile est trucidare
hospitem;
Nobis vero turpe hisce Graecis hoc.
Quomodo igitur te iudicans non iniuste fecisse,
effugiam vituperationem?
1250 Non certe possem. „Sed postquam, quae
honestae non sunt,
„Facere ausus es, sustine etiam, quae non grata
sunt⁵⁴⁾.
Pol. Hei mihi! a muliere (ut videtur) victus
Serva, dabo deterioribus poenam.
*Agam.*⁵⁵⁾ An non iuste? si quidem perpetrasti
mala.
1255 *Pol.* Hei mihi propter liberos hosque ocu-
los meos misero!
Hec. Doles? quid vero me propter filios non
dolere putas?
Pol. Gaudes insultans mihi o malitiosa tu?
Hec. Non enim me gaudere oportet, te quae
ulta sum?
Pol. Sed non statim, quando te marina hu-
miditas —
1260 *Hec.* Utrum ducet me terrae in fines Grae-
canicae?
Pol. Occultabit quidem delapsam ex antennis.
Hec. A quo violentos acquirentem saltus?
Pol. Ipsa ad malum navis ascendes pede.
Hec. Alatis tergis aut quonam modo?
1265 *Pol.* Canis fies, ignitos habens adspectus.
Hec. Quomodo vero scis formae meae trans-
mutationem?
Pol. Thracius vates dixit Dionysus haec.
Hec. Tibi vero non vaticinatus est quicquam
de malis, quae habes?
Pol. Non enim unquam tu me capere potuisses
cum insidiis.
1270 *Hec.* Mortuane an viva hic implebo vitam?
Pol. Mortua. Tumulo vero tuum nomen im-
ponetur⁵⁶⁾.
Hec. Formae consentiens aut quid de me dicis?
Pol. Canis miserae sepulchrum, nautis signum.

54) His verbis in Ed. 1562. in marg. apposita est vox: Poena.

55) *Agam.*] sic Ed. 1562. (= Eurip. Ed. Basil. 1551. 8.); Editt. Barn. et Fix. in textu gr. et interpret. lat.: *Hecuba*; Ed. Musgr. in textu gr.: *Ἄγαμ.*, in interpret. lat.: *Hecuba*.

56) Huic loco in Ed. 1562. adiecta est haec nota margin.: „De hoc loco est apud Strabonem lib. 13., ubi dicit in Thracia ad Rhodium amnem esse sepulchrum Hecubae.” Vid. Strab. p. 595. Ed. 2. Casaub. (lib. 13. sect. 1. §. 28. interpretationis german. Groskurdi).

Hec. Nihil curae est mihi; tu mihi dedisti poenam.

1275 *Pol.* Et tuam quidem necesse est filiam Casandram mori.

Hec. Abominor, ipsi haec tibi tribuo habere.

Pol. Interficiet ipsam huius coniunx domestica acerba.

Hec. Ne unquam insaniat usque adeo Tyndarei filia.

Pol. Illumque ipsum tantum, securim tollens sursum.

1280 *Agam.* Heus tu insanis, et mala appetis consequi.

Pol. Interfice, quoniam in Argis homicidalia lavaera te manent.

Agam. Non trahetis ipsum famuli ex conspectu per vim?

Pol. Doles⁵⁷⁾ audiens?

Agam. Non cohibebitis os⁵⁸⁾?

57) Doles] sic recte (= Eurip. Ἀλγείς) Editt. Barn., Musgrav., Fix.; Ed. 1562. male: Dolos.

58) os] sic (= Eurip. στόμα) Editt. recent.; in Ed. 1562. deest.

Pol. Concludite; dictum est enim.

Agam. An non quam celerrime⁵⁹⁾

1285 Insularum desertarum ipsum⁶⁰⁾ abiicietis in aliquam,

Quoniam sic et nimium licentia oris abutitur?

Hecuba, tu vero o misera geminos mortuos

Vadens sepelito. Minorum vero vos oportet

Tentoria accedere, Troiades. Etenim ventos

1290 Domum versus iam hosce ferentes video.

Utinam bene in patriam navigemus; utinam quae domi sunt,

Bene habere videamus, ab his liberati laboribus.

Chor. Ite ad portus et tentoria, o amicae,

Minorum tentaturae

1295 Labores. Dura enim necessitas.

59) *Pol.* Doles — celerrime] hi quatuor vs. in Ed. Barn. in duos sunt coniuncti.

60) ipsum] sic (= Eurip. αὐτόν) Editt. recent.; in Ed. 1562. deest.

Huic interpretationi addimus Prologum, quem Melanthon in eandem Euripidis tragoediam scripsit. Illum exhibent, ut iam supra p. 291 sq. diximus, hi libri:

- a. Farrago Seceriana aliquot Epigrammatum Mel.;
- b. Melanthonis Opp. Basil. Tom. V. p. 331.;
- c. Prologi aliquot, olim scenicis actionibus praemissi, exhibitis in Academia Vitebergensi fol. A 8.;
- d. Grathusii collectio Epigramm. Mel. fol. K 6.;
- e. Vincentii editio Epigramm. Mel. fol. K 1^b—2^a.;
- f. huius Corp. Reform. Vol. X. p. 499. nr. 46.

Prologus in Hecubam Euripidis.

Salvete¹⁾ spectatores candidissimi,
 Qui litterariae rei bene cupitis,
 Hi me iuvenes daturi hodie tragoediam,
 Orare causam apud vos iusserunt suam.
 Ideo hic in ipso constiti proscenio,
 Et lege scenica peto, ut aequis auribus.
 Orationem accipiatis meam, et meos
 Gregales invidiam contra tueamini.
 Quidam novo et²⁾ infando exemplo clamitant,

1) Salvete] Ed. Grath. errore typogr.: Salvere.

2) et] sic Opp. Basil., Prolog., Grathus.; Vinc. et Corp. Ref. X.: atque.

Factos aliquo³⁾ tempore ludos scenicos,
 Et sera Bacchanalia a nobis agi,
 Dum Christianis operandum sacris fuit.
 Nec publicos mores, nec sacra laedere
 Ludi queunt nostri. Nam non comoediam
 Iocularem, aut iuveniles amores, furtave
 Puellarum, aut parasitorum scurrilia
 Huc adferuntur⁴⁾ dicta, quae infirmis solent
 Nocere mentibus; sed tetrica fabula,
 Sententiisque referta gravissimis datur,
 In qua fortunae varias cernere est vices,
 Quae magnis opibus invidens, evertere,
 Fastigium ad summum quos evexit, solet.
 Si quem fortuna fovit mollius⁵⁾ hactenus,
 Regnumque si cui gerere precarium⁶⁾ dedit
 In populo, hunc nostrae commonent tra-
 goediae

3) aliquo] sic Opp. Basil., Prolog., Grath.; Vinc. et Corp. Ref. X.: alieno.

4) adferuntur] sic Opp. Basil., Prolog., Grath.; Vinc. et Corp. Ref. X.: adferunt.

5) mollius] Corp. Ref. X. errore typogr.: mollibus.

6) precarium] sic Opp. Basil., Prolog., Grath.; Vinc. et Corp. Ref. X.: praeclarum.

Exempla, suspectam fortunae ducere
 Fidem, in a summis momento mutat levi.
 Proin favete nostrae, quaeso, fabulae,
 Memorabilesque vitae casus noscite.
 Tragoediae huius autor est gravissimus
 Euripides, cuius in poematis ait,
 Oracula⁷⁾ tot quot versus esse, Tullius⁸⁾.

7) Oracula] Ed. Vinc.: Oracla.

8) Conf. Cic. ad Famil. XVI, 8, 2.

Quod si placemus⁹⁾, clare mihi plansom date.
 Sed argumentum cupitis scire fabulae,
 Id dicet¹⁰⁾ iam Polydorus emissus specu
 Profundo Tartari, fatum questum¹¹⁾ suum.

9) placemus] sic Opp. Basil., Prolog., Grath., Vinc.; Corp.
 Ref. X.: placeamus.

10) dicet] sic Opp. Basil., Prolog., Grath., Vinc.; Corp.
 Ref. X.: dicit.

11) questum] sic recte Opp. Basil., Prolog., Grath.; Vinc.,
 Corp. Ref. X.: questus.

LVI. PHIL. MEL. INTERPRETATIO ORESTIS EURIPIDIS.

Huius tragoediae interpretatio latina in utraque Xylandri editione, videlicet Ed. *Basil.* 1558. et Ed. *Francof.* 1562. invenitur, quibuscum editionem *Barnesii* (ex qua versuum numeros stropharumque partitiones et plures inscriptiones uncis inclusas adscripsi) atque editiones *Musgravii* et *Fixii* supra p. 287—290. laudatas contuli. Xylandri editiones in hac Ed. solis annorum numeris significabo.

EURIPIDIS ORESTES PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

Argumentum

Phil. Melanthoni interprete¹⁾.

Orestes necem patris ulturus, interfecit Aegisthum et Clytaemnestram. Ausus autem matrem occidere, statim poenam dedit insanus factus. Tyndaro autem, patre interfectae, accusante eum, communem sententiam erant laturi Argivi de hoc, quid oporteret pati impium. Forte autem Menelaus rediens ex sua peregrinatione, noctu quidem Helenam²⁾ misit, interdum autem ipse venit; et advocatus ab Oreste, ut iuvaret ipsum, accusantem Tyndarum magis est reveritus. Dictis autem orationibus in coetu, motus est populus, ut occideret Orestem. Pylades autem amicus eius cum ei adesset, consuluit, ut ipsi primum de Menelao sumerent poenam, interficientes Helenam, ipsi igitur propter haec ve-

nientes frustrati sunt spe, cum Dii Helenam²⁾ rapuissent. Hermionem autem ostendens Apollo dedit eis in manum; illi autem hanc volebant occidere. Apparens autem Menelaus, et videns se simul coniuge et liberis ab istis privatum, conatus est oppugnare regiam, illi autem praeventientes minabantur se inflammatos esse. Apollo autem apparens Helenam dixit se transtulisse ad Deos; Orestem autem iussit Hermionem ducere et Pyladi Electram cohabitare, et purificatum a caede, Argos tenere.

Aliter.

Orestes propter matris caedem simul et ab Erinnybus exagitatus, et ab Argivis condemnatus nece, erat interfecturus Helenam et Hermionem, propterea quod Menelaus praesens non iuverat eum; prohibitus est autem ab Apolline. Nusquam ponitur mythologia.

Aliter.

Scena fabulae posita est in Argo. Chorus autem constat ex mulieribus Argivis aequalibus,

1) Sic hoc trifarium argumentum, quod Melanthoni e graeco sermone (quo in Eurip. Ed. Basil. 1551. 8° legitur) in latinum transtulit, in Ed. 1562. est inscriptum; in Ed. 1558. inscriptum est sola voce: Argumentum. — Haec tria argumenta graece et latine etiam in Ed. Barnes. huic tragoediae sunt praemissa.

2) Helenam] Editt. 1558., 1562. h. l. et in proxime seqq. Helenen.

quae accedunt, interrogantes de calamitate Orestis. Fabula habet exitum magis comicum. Apparatus fabulae est talis. Iuxta anam Agamemnonis fingitur Orestes laborans, et iacens prae insania in lectulo, cui assidet ad pedes Electra. Dubitatur vero, quare non ad caput assideat, sic magis videbatur curare fratrem, ita assidens propius. Videtur igitur propter chorum poeta ita

finxisse. Excitatus enim fuisset Orestes, iam primum et vix sopitus, si prope ipsum mulieres chori stetitissent. Possimus hoc suspicari ex eo, quod dicit Electra ad chorum: Tace, tace, tenue vestigium soleae! Probabilem esse aiunt praetextum huius dispositionis. Fabula est ex celeberrimis in scena, sed pessima moribus. Nam praeter Pyladen omnes erant improbi.

Personae fabulae.

Electra
Nuntius
Orestes

Helena
Chorus
Phryx

Pylades
Hermione
Menelaus

Apollo

Tyndarus.

Praefatur autem Electra, tanquam soror Orestis, deplorans propter Tantalum.

O R E S T E S.

Electra.

„Nulla est oratio sic dicendo atrox,
„Neque calamitas, neque afflictio divinitus
veniens,

„Cuius pondus non sustineat genus humanum³⁾.

Nam ille beatus, non exprobro ei fortunam,

5 Ex Iove natus, ut dicunt, Tantalus,
Timens saxum, quod supra caput eius imminet,

Pendet in aere, et luit hanc poenam,
Sicut dicunt: quod, cum esset homo, cum Diis
Habens aequalem dignitatem communis mensae,

10 Habuit effrenem linguam⁴⁾, turpissimum
morbum.

Iste genuit Pelopem, ex hoc Atreus natus est:
Cui dans coronam, destinavit Dea
Discordiam, ut bellum adversus Thyesten
fratrem

Excitaret; quid opus est enumerare infanda?

15 Cuius liberos interficiens Atreus, excepit eum
convivio.

Atrei autem, (nam intermedias fortunas taceo)
Ille inclytus filius Agamemnon, si quidem erat
inclytus,

Et Menelaus ex Aërope Cretensi matre.
Ducit autem invisam Diis

20 Helenam⁵⁾ Menelaus; iste autem Clytaemnestrae⁶⁾ coniugium,

Clarum apud Graecos, Agamemnon rex:

Cui ex una ea tres puellae natae sumus,

Chrysothemis, Iphigenia, et ego Electra,

Et masculus Orestes ex matre sceleratissima,

25 Quae maritum circumdans inextricabili vestimento

Interfecit: propter quae, id virginem dicere

Non est honestum, omitto hoc obscurum communiter considerandum⁷⁾.

Sed Phoebi iniustitiam quid opus est accusare?

Persuadet Oresti, matrem, quae eum genuit,

30 Occidere, non apud omnes adferens laudem.

Tamen is eam occidit, non inobediens Deo:

Et ego eram particeps caedis, ut potest mulier.

Et Pylades nos in his adiuvit.

Inde tabescens saevo morbo languet

35 Afflictus Orestes, cadens in lecto

Iacet, sanguis maternus exagitat eum

Furoribus; (vereor enim nominare deas

Enmenidas, quae eum certatim perterrent,)

Sextus hic dies, ex quo caede

3) Huic loco in Editt. 1558., 1562. adscripta est nota margini.: „Miserae humanae. Cicero. 4. Tusc. Quaest. vertit.“ Cicero Tusc. Quaest. IV, 29, 63. hos primos tres versus affert.

4) Haec vox in marg. Editt. 1558., 1562. repetita est.

5) Helenam] Editt. 1558., 1562. Helenen.

6) Clytaemnestrae etc.] sic (= Κλυταιμνήστρας etc.) ubique scribimus; Editt. 1558., 1562. Clytemnestrae etc.

7) considerandum] sic Ed. 1562. et Editt. Baro., Musgr.; Ed. 1558. considerare.

- 40 *Moriens mater, purificata est corpus igne:
Intra quem neque cibum per collum accepit,
Neque lavacrum dedit corpori, sed intravestem
Occultatus, quando corpus levatum est morbo,
Sana mente plorat; aliquando ex lecto*
- 45 *Saltat velox, sicut equus a iugo.
Decretum factum est Argis, neque nos tecto,
Neque igni recipere, et ne quis alloquatur
Matricidas⁸⁾. Haec dies autem est dicta,
In qua ferent sententiam Argivi,*
- 50 *An oporteat nos mori lapidante saxo,
An acuto ense feriri collum.
Habemus quandam spem, quod non simus mori-
rituri.
Venit enim in patriam Menelaus ex Troia,
Implens remo portum Nauplicum,*
- 55 *Applicat ad littus, longo tempore ex Troia
Vagatus errationibus; et lugubrem⁹⁾
Helenam, observans noctem, (ne quis videns
Venientem interdiu, eorum, quorum ad Ilion
Filii perierunt, veniat ad iactus lapidum)*
- 60 *Praemisit in nostram domum; est autem intus,
Plorans sororem et calamitatem domus.
Habet tamen aliquod solatium dolorum;
Quam enim reliquit domi, quando ad Troiam
navigabat,
Virginem, matricae meae alendam tradidit,*
- 65 *Eam Menelaus ducit Hermionen ex Sparta.
Hac laetatur, et obliviscitur malorum.
Considerabo totum accessum, an possim videre
Menelaum venientem, quia in reliquis exigua
Ope vehimur, nisi ab illo*
- 70 *Servemur. „Misera res est domus inops
consilii^{9a)}.
Helena. O filia Clytaemnestrae et Agame-
mionis,
Electra virgo longo adulta tempore,
Quomodo, o misera tu, et frater tuus
Miser iste Orestes est factus homicida matris?*
- 75 *(Non enim polluo tuo alloquio
In Phoebum transferens crimen.)
Lugeo Clytaemnestrae fatum,
Meae sororis, quam, postquam ad Ilion
Navigavi, (quocunque modo navigavi irato
fato)*

8) Huic loco in Ed. 1562. in marg. adiecta est annotatio:
„Vide Pausaniam in Argolicis.“ (Pausan. II, 16.)

9) lugubrem] sic Ed. 1562. et Editt. Barn., Musgr.; Ed.
1558. miseram.

9a) Misera res est domus i. c.] sic (= Eurip.) Ed. Barn.:
Editt. 1558., 1562. Misera domus est res i. c.

- 80 *Non vidi, sed privata ea¹⁰⁾, lugeo calami-
tatem.
Elec. Helena, quid tibi dicam, quae praesens
vides
In calamitatibus esse posteritatem Agame-
mionis.
Ego quidem insomnis, assidens misero mor-
tuo;
(Est enim iste mortuus, praeter exiguum ha-
litum)*
- 85 *Assideo, non exprobro illi mala.
Tu es beata, et tuus maritus beatus;
Venistis ad nos miserrimos.
Hel. Quam longo tempore iacet iste in lecto?
Elec. Ex quo consumpsit maternum sanguinem.*
- 90 *Hel. O miser, et mater, quae periit!
Elec. Sic habet res, ut desperaverim in malis.
Hel. Per Deos, o virgo obtemperes mihi in
aliqua re.
Elec. Atqui sum occupata assidendo fratri¹¹⁾.
Hel. Vis mihi accedere ad sepulchrum sororis?*
- 95 *Elec. Meae matris dicis: quam ob causam?
Hel. Ferens primitias comae meae et meas
inferias.
Elec. An tibi non est fas ire ad cognatae se-
pulchrum?
Hel. Erubescio ostendere corpus Argivis.
Elec. Sero recte sapis, cum tunc inhoneste re-
liqueris domum.*
- 100 *Hel. „Recte dixisti, sed mihi non amanter.
Elec. Quis pudor habet te inter Mycenaeos?
Hel. Metuo patres illorum, qui mortui sunt ad
Ilion.
Elec. Atrociter proclamaris passim per omnium
ora Argis.
Hel. Tu nunc solvens metum, praestes mihi
hoc officium.*
- 105 *Elec. Non possum intueri matris sepulchrum.
Hel. Turpe est ancillam ferre haec.
Elec. Cur non mittis filiam Hermionem?
Hel. „Non est honestum virginibus venire in pu-
blicum.
Elec. Atqui solverit gratiam pro nutritione
mortuae.*

10) ea] sic Ed. 1562. et Editt. Barn., Musgr., Fix.; in
Ed. 1558. omiss.

11) Atqui sum occupata assidendo fratri.] sic Editt. 1562.,
Barn., Musgr.; Ed. 1558. Tanquam occupata assiduitate
erga fratrem.

- 110 *Hel.* Recte dixisti, obtempero tibi, puella,
Et mittam filiam; recte enim sic dicis.
O filia Hermione, exi ante aedes,
Et cape in manus has inferias et meas comas:
Et veniens ad Clytaemnestrae sepulchrum,
115 Dimitte ibi mel cum lacte mixtum¹²⁾, et
vini spumam,
Et stans in summo tumulo dicas ista:
Helena soror donat te his inferiis,
Cum non ausit ad tuum monumentum accedere,
metuens
Argivam turbam; et iube ipsam propitiam
120 Mentem habere mihi et tibi et marito,
Et istis duobus¹³⁾ miseris, quos perdidit Deus.
Et quae oportet me facere erga sororem mor-
tuan,
Omnia promitte dona inferorum.
Abi, o filia, propera et inferiis sepulchro
125 Datis quam celerrime memineris reditus.
Elec. O natura^{13a)}, quam magnum es malum
inter homines,
Et salutaris iis^{13b)}, qui sunt consecuti bonam.
Videte, quomodo praecidit extremos pilos,
Servans formae dignitatem, et est tamen ve-
tula^{13c)}.
130 Dii te perdant, quam perdidisti me,
Et hunc et totam Graeciam, o misera ego!
Iterum vero accedunt meis lamentis
Charae sociae, fortassis excitabunt ex somno
Istum quiescentem, et tabefacient meum ocu-
lum
135 Lachrymis, quando video insanientem fra-
trem.
O charissimae mulieres, tacito pede
Accedite, non strepите, neque sit fragor.

12) mel cum lacte mixtum] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. mulsum lactis. — Illis verbis in Ed. 1562. in marg. adscripta est annotatio: Inferiae constabant melle, lacte, vino.

13) duobus] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; in Ed. 1558. deest.

13a) Huic voci (Eurip. *φύσις*) in Ed. 1562. adiecta est nota margin.: De forma quidam interpretantur.

13b) iis] sic Editt. recent.; Ed. 1562. ii; in Ed. 1558. deest.

13c) Huic voci in Ed. 1562. in marg. Xylander haec adscripsit: „Plutarch. Alcibiade huc alludit; et inde, atque ex schol. patet legendum esse: Est eadem mulier, quae olim; scilicet mala.” Ille locus Plutarchi invenitur in vita Alcib. c. 23. — Scholion vetus *Ἡ πάλαι] ἦτοι ποιερά, ἤγουν τὰ αὐτὰ φρονούσ’, ἔ καὶ πρότερον.* etc. exstat in Ed. Barn. ad h. l. — In Editt. Barn., Musgr. hic locus sic est translatus: „et est tamen eadem, ut prius”, in Ed. Fix.: „Est vero eadem quae prius mulier.”

Tua benevolentia est mihi quidem grata; sed
mihi
Erit calamitas excitari istum.
[*Strophe* 1.]

- 140 *Chor.* Tacite, tacite, subtile vestigium soleae
Ponite, non strepите, neque sit fragor.
Elec. Procul abite illuc, procul mihi a lecto¹⁴⁾.
Chor. Ecce obtempero. *Elec.* Hei hei, tan-
quam flatus fistulae
145 *Submissae* sonus, o chara, sones mihi¹⁵⁾.
Chor. Ecce vero vocem submissam tanquam
per calamum sibilantem.
Elec. Recte ita, submissee, submissee accedes¹⁶⁾,
150 Tacite eas, dicas, propter quam
Causam venistis.
Diu enim¹⁷⁾ iacens iste dormit.
[*Antistrophe* 1.]
Chor. Quomodo habet? dicas, o chara.
*Elec.*¹⁸⁾ Quam fortunam dicam, aut quam ca-
lamitatem?
155 Adhuc quidem spirat et breviter gemit¹⁹⁾.
Chor. Quid dicis? o miser!
Elec. Perdes eum, si movebis palpebras²⁰⁾
Habenti dulcissimas delicias somni.
160 *Chor.* O miser, propter infanda facta, quae
divinitus acciderunt²¹⁾:
O miser, heu²²⁾ labores!
Elec. Heu heu! iniustus iniusta tunc ergo dixit,

14) Procul — lecto.] hic vs. in Ed. Barn. disiunctus est in duos.

15) *Submissae* — mihi.] huius versus loco habet Ed. Barn. hos duos:

Velut sonus
Tenuis ex arundine, o cara, sones mihi.

16) *Chor.* Ecce — accedes,] pro his duobus vss. exhibet Ed. Barn. hos tres:

Chor. Ecce submissam tanquam per calamum sibilantem
Profero vocem. *Elec.* Recte ita.
Appelle, appelle. Adito tacite,

17) enim] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; in Ed. 1558. deest.

18) *Elec.*] hoc nomen in Ed. 1558. omissum est.

19) Adhuc — gemit.] hic vs. in Ed. Barn. in duos disiunctus est sic:

155 Adhuc quidem spirat
Et aliquantulum gemit.

20) *Chor.* Quid — palpebras] hi 2 vss. in Ed. Barn. sic partiti sunt:

Chor. Quid dicis? O miser. *El.* Perdes eum, si palpebras movebis

21) — tus acciderunt] haec in Ed. Barn. in sequentem vs. transposita sunt.

22) heu] sic h. l. et in sequenti. vs. Editt. 1562. et recentiores; Ed. 1558. hei.

Quando dixit absurdam caedem in tripode²³⁾
Deae reddentis oracula²⁴⁾,
Themidis et pronuntiavit²⁵⁾
165 Apollo²⁶⁾ necem meae matris.

[*Strophe 2.*]

Chor. Vides? movet corpus in veste.

Elec. Tu enim, o misera,
Vociferans excitasti e somno.

Chor. Puto eum quidem dormire.

170 *Elec.* Non a nobis discedis, non ab aedibus
Rursus tuum pedem volves,
Omittens strepitum?

Chor. Dormit²⁷⁾. *Elec.* Recte dicis.

[*Strophe 3.*]

Chor. O veneranda, veneranda nox.

175 Dans somnos laboriosis²⁸⁾ hominibus,
Veni ex erebo, veni, veni alata²⁹⁾

In domum Agamemnonis;

180 Nam propter dolores et calamitates³⁰⁾
Perimus, perimus.

Elec. Facitis strepitum. *Chor.* Non.

Elec. Tacite, tacite cavens ab ore

185 Sonitum, a lecto discedens,
Exhibebis quietum gaudium somni, o chara.

[*Antistrophe 2.*]

Chor. Dic, quis erit finis malorum?

23) *Elec.* Heu heu! — tripode] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. habet hosce versus:

Elec. Hei, hei iniustus iniusta dixit,
Dixit mutuam caedem, quando in Tripode

24) Huic versui in Editt. 1558., 1562. in marg. Xylander recte adscripsit hanc notam: „Tota illa linea non invenitur in Graeco exemplari.” Quam ob causam in Editt. Barn., Musgr., Fix. non legitur.

25) et pronuntiavit] sic Ed. 1562.; Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; pronuntiavit; Eurip. ἄφ' ἰδίῳ.

26) Apollo] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. Phoebus (Eurip. ὁ Ἀοστής).

27) Dormit] sic (= Eurip. ὑπνώσσει Praes. verbi ὑπνώσσω, quod plurimae Editt. habent) Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. Dormiet (= ὑπνώσει, Fut. verbi ὑπνω, quod in Ed. Basil. 1551. legitur).

28) laboriosis] sic Editt. 1562., Barn., Musgr. (Fix. laboriosorum); Ed. 1558. miseris.

29) Dans — alata] hi 2 vss. in Ed. Barn. disiuncti sunt in quatuor:

175 Dans somnos
Laboriosis hominibus,
Veni ex erebo,
Veni, veni alata

30) Nam — calamitates] hic vs. in Ed. Barn. divisus est in duos:

180 Nam propter dolores
Et calamitates

Elec. Mors, quid enim³¹⁾ aliud dicam?

Non habet desiderium cibi.

190 *Chor.* Manifesta igitur³²⁾ est mors.

Elec. Perdidit nos Phoebus

Dans miserum sanguinem, mutuam necem
Patricidae³³⁾ matris.

Chor. Iuste factum, sed non pulchre.

[*Antistrophe 3.*]

195 *Elec.* Necasti, necata es³⁴⁾, o quae peperisti me³⁵⁾

Mater, perdens

Patrem et liberos a tuo sanguine³⁶⁾.

200 Perimus, perimus³⁷⁾ similes mortuis.

Tu enim es mortua et abit mea³⁸⁾

Pars vitae maior in

Gemitibus et luctibus,

205 Et lachrymis nocturnis: caelebs,

Et sine liberis, vitam nempe

Misera in perpetuum traho.

[*Chorus, Orestes, Electra.*]

Chor. Virgo Electra accedens prope, vide,

Ne tuus frater mortuus fallat te;

210 Non enim placet mihi nimia eius remissio³⁹⁾.

Orest. O dulce demulcens somne, remedium
morbi,

Quam suavis mihi advenisti opportuno tem-
pore.

31) quid enim] sic (= τί δ') Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. quid.

32) igitur] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. ergo.

33) patricidae] sic Editt. 1562. et illae 3 recentt.; Ed. 1558. partricidae.

34) Necasti, necata es] sic (= Ἐξάρεις, ἔθάρεις) Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. Occidisti, occidisti (quasi legeretur: Ἐξάρεις, ἔθάρεις); Ed. Fix.: Mortua es, mortua es, (quoniam in textu gr. exhibet: Ἐθάρεις, ἔθάρεις).

35) Necasti — me] hic vs. in Ed. Barn. in duos disiunctus est:

195 *Ele.* Necasti, necata es, o
Quae peperisti me

36) a tuo sanguine] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. propter tuam necem. — Patrem — sanguine.] hic quoque vs. in Ed. Barn. partitus est in duos:

Patrem et liberos istos
A tuo sanguine (sc. *cretos*).

37) Perimus, perimus] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. Barn., Musgr.; Perimus, perimus.

38) Tu — mea] hic vs. in Ed. Barn. in duos est seiunctus:
Tu enim es mortua,
Et abit mea

39) Non enim placet mihi nimia eius remissio.] sic Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558.: Non placet mihi nimia remissio. (Editt. Musgr., Fix.: Non enim placet mihi nimia remissio.)

- „O veneranda oblivio malorum⁴⁰⁾, quam es sapiens,
 „Et optanda dea calamitosis.
 215 Quomodo veni huc? quomodo veni?
 Sum enim oblitus priorum privatus mente.
Elec. O charissime, quam exhilarasti me, cum obdormiisses!
 Vis, ut contrectem te, et erigam corpus?
Orest. Attingas, attingas sane, et absterge a misero
 220 Ore et oculis meis spumam coneretam.
Elec. Ecce suave officium et non recuso
 Fraternalia membra curare sororia manu.
Orest. Subiice lateribus latera, et squalidam comam
 Aufer a facie; obscure enim video oculis.
 225 *Elec.* O miserum caput, sordidis cincinnis,
 Quam es horridum⁴¹⁾, quia diu non es lotum⁴²⁾.
Orest. Iterum reclines me in lectum, quando me dimittit⁴³⁾ morbus
 Insaniae, sum debilis, et languent membra.
Elec. Ecce, lectulus est charus aegrotanti:
 230 „Molesta possessio, sed tamen necessaria.
Orest. Iterum erigas me, et extende⁴⁴⁾ corpus.
Chor. „Aegroti sunt impatientes propter perturbationem.
Elec. Vis componere pedes in terra,
 Ponens vestigium ex longo intervallo? „Viccissitudo omnium rerum grata est.
 235 *Orest.* Maxime, hoc enim habet opinionem sanitatis.
 „Praestat putare⁴⁵⁾, etiamsi revera non ita sit.
Elec. Audi nunc, o frater,
 Donec sinunt te^{45 a)} sapere Erinnyes.
Orest. Quid dices novi⁴⁶⁾? si quidem bonum est, gratum erit;

40) oblivio malorum] hae voces in marg. Editt. 1558., 1562. sunt repetitae.

41) Quam es horridum] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. Quam est squalidum.

42) non es lotum] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. non est lotum.

43) dimittit] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. remittit.

44) et extende] sic Ed. 1562. (Barn., Musgr.: et extendas); Ed. 1558. circumdes.

45) Praestat putare.] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. Melius est videri (Barn.: Praestat videri; Musgr.: Praestat autem videri; Eurip. *Κοισσῶν δὲ τὸ δοκεῖν*).

45a) sinunt te] sic (= Eurip. *ἐὼσι σ'*) Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. te sinunt te.

46) Quid dices novi?] sic (= Eurip. *Ἀέξεις τί καινόν;*) Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. Dices aliquid novi, (= *Ἀέξεις τί καινόν;* quod etiam Fix in suam Ed. recepit. vertens: Dices quid novi?).

- 240 Sin malum, satis antea habeo malorum.
Elec. Menelaus venit tui patris frater.
 Tabulae navium stant in portu Nauplio.
Orest. Quid dicis? venit lumen meis et tuis malis,
 Vir cognatus, et habens beneficia a patre?
 245 *Elec.* Venit, (accipe hoc argumentum meae orationis.)
 Ducens Helenam ex Troiana urbe.
Orest. Si solus esset servatus, esset felicior.
 „Si autem ducit uxorem, venit cum ingenti malo.
Elec. Tyndarus genuit insigne ad vituperationem
 250 Genus filiarum et infame per Graeciam.
Orest. Tu ergo esto⁴⁷⁾ dissimilis malarum mulierum; licet enim.
 Et non dicas tantum, sed et ista senti.
Elec. Heu mihi, o frater, oculus tuus turbatur,
 Cito mutatus es in rabiem, modo⁴⁸⁾ sanus.
 255 *Orest.* O mater, precor te, ne incutias mihi Puellas cruentas, et quarum comae habent speciem serpentum.
 Ipsae enim saliunt prope me.
Elec. Mane, o miser, quietus in tuo lecto;
 Nihil enim vides eorum, quae putas te videre.
 260 *Orest.* O Phoebe, occident me habentes caninam speciem
 Torvum tuentes, inferorum sacrificulae, atroces deae.
Elec. Non dimittam te, implicans meam manum,
 Prohibebo⁴⁹⁾ te saltare infelices saltus.
Orest. Dimitte tu una existens ex meis furiis,
 265 Medium me tenes, ut abiicias in tartarum.
Elec. O misera ego! unde petam auxilium,
 Postquam habemus deum inimicum?
Orest. Da mihi arcum corneum⁵⁰⁾, dona Apollinis,
 Quibus me iussit Apollo depellere deas,

47) Tu ergo esto] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. Tu esto.

48) modo] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. iam (Eurip. *ἄφρη*).

49) Prohibebo] sic (= Eurip. *Συγγῶ*) Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. Prohibeo.

50) corneum] sic Editt. 1562. et illae 3 recentt., Ed. 1558. munitum cornibus.

- 270 Si me perterrefacerent furore, rabie.
Elec. An sauciabitur aliqua dearum mortali manu?
Orest. Si non discedet ab oculis meis.
 Non auditis? non videtis procul iacentes
 Arcus, alata tela incitata⁵¹⁾?)
 275 Ah⁵²⁾, quid cunctamini evolare in aetherem
 Alis, et accusare oracula Phoebi?
 Eia quare deficio animo, emittens spiritum
 ex pulmone?
 Ubi, ubi aberravi a lecto?
 Ex fluctibus rursus tranquillitatem video.
 280 *Elec.* Frater⁵³⁾, quid ploras caput ponens
 intra vestem?
*Orest.*⁵⁴⁾ Pudet me, quod tibi communico
 meos labores,
 Praebens molestiam tibi virgini meo morbo;
 Ne contabescas propter mea mala.
 Nam tu quidem⁵⁵⁾ approbasti haec, sed ego feci
 285 Maternam caedem; accuso autem Apollinem,
 Qui me incitans in opus impiissimum⁵⁶⁾,
 Verbis me consolatus est, non re.
 Puto, si patrem meum coram
 Ipsum interrogassem⁵⁷⁾, an esset interficienda
 mater:
 290 Extrusurum fuisse⁵⁸⁾ multas preces ad has
 genas,
 Ne adigerem gladium in iugulum matris:
 Si quidem neque ipse⁵⁹⁾ esset recepturus vitam,
 Et ego miser futurus in tantis malis.
 „Nunc retere, o soror,
 295 „Et abi a lachrymis, quamquam admodum
 misere

51) incitata?] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. pendentia? (Barn.: evibrata).

52) Ah] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. illae 3 recentiores: Ah, ah (= Eurip. ἄ, ἄ).

53) *Elec.* Frater] sic Editt. 1558., 1562. (= Eurip. Ed. Basil. 1551. Ἠλέ. ἀγγυονε); in Editt. recent., nomine Ἠλέ. omisso, haec verba sunt Orestis, quapropter ἀγγυονε in his Editt. vertitur: Soror.

54) *Orest.*] sic Editt. 1558., 1562. (= Eurip. Ed. Basil. 1551.); in Editt. recent., quippe in quibus Orestis oratio non interrupta est Electrae verbis, hoc quoque nomen deest.

55) Nam tu quidem] sic (= Eurip. Σὺ μὲν γὰρ) Editt. 1562. et illae 3 recent.; Ed. 1558. Tu quidem.

56) impiissimum] sic (= Eurip. ἀρσιώτατος) Editt. 1562. et illae 3 recent.; Ed. 1558. impium.

57) interrogassem] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Editt. 1558. et Fix. interrogarem.

58) Extrusurum fuisse] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. Extrusurum (Fix. effusurum fuisse).

59) ipse] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. ille (Eurip. ἐκεῖνος).

- „Sumus affecti. Et quando vides me deficere
 animo,
 „Tu malum meum et corruptum sensum
 „Coërce et consolare: quando tu ploras,
 „Nos praesentes oportet te adinonere, o chara.
 300 „Ista mutua officia decent amicos⁶⁰⁾.
 Sed, o misera, vadens intra domum,
 Porrecta da somno iam diu insomnes pal-
 pebras,
 Et sume cibum et lava⁶¹⁾ corpus.
 Si enim deseres me, aut propter assiduitatem
 morbum
 305 Tibi conciliabis, periiimus; te enim solam
 habeo
 Auxiliatricem, ab aliis, ut vides, desertus.
Elec. Non ita erit, tecum volo mori
 Et vivere; idem enim est, si tu moriaris.
 Quid faciam mulier? quomodo sola servabor?
 310 Sine fratre, sine patre, sine amicis. Sed
 si tibi videtur,
 Oportet ista facere. Sed reclina corpus in
 lectum,
 Et non terrorem, et id, quod te exterret ex
 lecto,
 Facile admittas; mane in lecto:
 Etiamsi enim non aegrotas, sed videaris⁶²⁾
 aegrotare:
 315 „Angor animi, fit morbus hominibus^{62a)}.

[Strophe.]

- Chor.* Hei, hei, o celeres alatae⁶³⁾
 Furiosae deae,
 Quae nactae estis thyrsum dissimilem Bacchico
 320 In lachrymis et luctibus, atrae Eumenides,
 et⁶⁴⁾
 Per latum aerem volantes, sanguinis
 Ulcipientes poenam, ulcipientes caedem.
 Supplico, supplico,
- 60) Huic laeo in Editt. 1558., 1562. adscripta est nota margin.: Mutua amicorum officia.
- 61) lava] sic Editt. 1562., Barn. (Musgr., Fix.: lavacra infice; Eurip. λουτρά βάλε); Ed. 1558. saua.
- 62) non aegrotas, sed videaris] sic Editt. 1562., Barn.; (Musgr., Fix.: non aegrotas, sed existimes); Ed. 1558. non aegratas, sed videris.
- 62a) Huic versui in Ed. 1562. in marg. adscripta est vox: Opinio.
- 63) Hei — alatae] hic vs. in Ed. Barn. in duos seiunctus est.
- 64) In — et] hic etiam vs. in Ed. Barn. partitus est in duos.

325 Sinite filium Agamemnonis oblivisci rabiem,
insaniam furiosam⁶⁵).

Hei quales labores miser concupiscens peris⁶⁶?
Oraculum ex tripode, quod Phoebus

330 Dixit, dixit, accipiens in solo,
Ubi dicitur esse umbilicus⁶⁷) terrae.

[*Antistrophe.*]

Hei Iupiter, quae misericordia? quale hoc
certamen⁶⁸)

De caede venit,

335 Impellens te miserum, cui lachrymas
Lachrymis addit

Aliquis malus genius ducens in domum
Sanguinem matris tuae, qui te exagitat.
Lamentor, lamentor.

340 „Magna fortuna non est stabilis inter ho-
mines.

„Et sicut velum naviculae celeris

„Excutiens deus, demergit

„Ingentium aerumnarum tanquam ponti

„In fluctus vehementes exitiales⁶⁹).

345 Quam enim⁷⁰) hactenus familiam aliam

Diversam, quam hanc a divinis nuptiis

Et a Tantalo ortam oportet me colere?

Atqui rex huc venit

Menelaus dominus⁷¹): ex multa dignitate cor-
poris

350 Conspici potest, quod sit ex familia Tan-
talidum⁷²).

O qui applicuisti exercitum mille navium

In Asiam, salve. Tu es felix⁷³),

355 Cum divinitus effeceris, quae optasti.

65) insaniam furiosam] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. insaniam
errabundam; Barn., Musgr., Fix.: insanam, furiosam.

66) Sinite — peris.] hi duo vs. in Ed. Barn. divisi sunt in
quatuor.

67) umbilicus] sic Editt. 1562., Barn., Fix.: Ed. 1558. me-
dius angulus.

68) Hei — certamen] hic vs. in Ed. Barn. in duos disium-
ctus est.

69) Huic loco in Editt. 1558., 1562. adiecta est nota mar-
gin.: Incertitudo rerum humanarum.

70) Quam enim] sic (= Eurip. *Τίνα γὰρ*) Editt. 1562. et
illae 3 recentt.; Ed. 1558. Quam.

71) dominus] sic Editt. 1562. et illae 3 recentt.; Ed. 1558.
rex (Eurip. *ἄναξ*).

72) Conspici — Tantalidum.] hic vs. in Ed. Barn. in duos
est divisus.

73) In — felix.] pro hoc vs. exhibet Ed. Barn. hos duos:
In Asiam,
Salve. opportune quidem tu venis,

[*Menelaus, Orestes, Tyndarus, Py-
lades.*]

Men. O domus, partim libenter te adspicio,
Veniens ex Troia, partim videns gemo.

Nam in orbem circumdatam miserandis malis
Nunquam vidi magis aliam domum.

360 Etenim Agamemnonis fortunam cognovi⁷⁴),
Et mortem, qua ab uxore perit.

Ad Maleam enim admoventi⁷⁵) navem ex
fluctibus

Nautarum vates dixit mihi

Nerei propheta Glaucus, verax dens,

365 Qui mihi haec dixit adstans clare:

Menelae, iacet tuus frater mortuus,

Incidens in ultima balnea⁷⁶) uxoris:

Et implevit me et nautas meos lachrymis

Multis. Postquam attingi terram Naupliam,

370 Ibi iam huc tendente mea coniuge,

Cum sperarem Orestem filium Agamemnonis

Et matrem charis complecti brachiis

Tanquam florentes, audivi ex quodam pi-
scatore

Caedem impiam filiae Tyndari.

375 Et nunc, o invenculae, dicite, ubi est
Agamemnonis filius, qui sustinuit ista magna
mala?

Erat infans tunc in manibus Clytaemnestrae,

Cum reliqui domum, vadens ad Troiam,

Ut non nossem eum intuens.

380 *Orest.* Ille sum, Menelae, Orestes, de quo
tu quaeris,

Volens dicam tibi mea mala.

Attingens primum tua genua:

Supplex accommodans preces oris, sine ra-
mis^{76a}):

Serva me, advenisti ipse in ipso articulo ma-
lorum.

385 *Men.* O Dei, quid video, quem mortuorum
video?

Or. Recte dixisti; non enim vivo prae malis,
quamquam⁷⁷) video lucem.

74) cognovi] sic Editt. 1562. et illae 3 recentt.; Ed. 1558.
sciebam.

75) admoventi] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. admoventis.

76) in ultima balnea] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed.
1558. ultimis balneis.

76a) Haec verba in Ed. 1562. explicantur hac nota margin.:
Mos erat supplicantibus ramum praetendere.

77) quamquam] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558.
sed (Eurip. *ὅ*).

- Men.* Quam es horridus⁷⁸⁾ squalidam comam,
o miser?
- Or.* Non species, sed facta me cruciant.
- Men.* Horribiliter vides siccis pupillis oculorum.
- 390 *Or.* Corpus evanidum est. Sed nomen⁷⁹⁾
non reliquit me⁸⁰⁾.
- Men.* O deformitas apparens mihi praeter opinionem!
- Or.* Hic sum matris meae miserae homicida.
- Men.* Audivi, parce dicere mala vel raro.
- Or.* Parco; daemon autem est dives malis adversus me.
- 395 *Men.* Quid tibi accidit? quis morbus te perdit?
- Or.* „Conscientia, quod sum mihi conscius fecisse atrociam⁸¹⁾).
- Men.* Quomodo inquis? „Quod enim sapienter dicitur, clarum est, non obscurum.
- Or.* Tristitia maxime consumit me.
- Men.* Est saeva dea, sed tamen placabilis.
- 400 *Or.* Etiam furores, qui ulciscuntur matris caedem.
- Men.* Quando incepisti furere? quae dies tum erat?
- Or.* Qua die miseram matrem oneravi tumulo.
- Men.* An domi, an assidens ad rogam?
- Or.* Noctu custodiens collectionem ossium.
- 405 *Men.* Aderat aliquis, qui confirmaret tuum corpus?
- Or.* Pylades, qui simul fecit caedem matris.
- Men.* A quibus spectris sic affectus es?
- Or.* Visus sum tres puellas videre nocti similes.
- Men.* Novi, quas dixisti; nuncupare autem nolo.
- 410 *Or.* Atroces enim sunt⁸²⁾, insipide ne dixeris, cave.
- Men.* Ipsae te ob matris caedem exagitant?
- Or.* Hei persecutionem, qua miser exagitor.

78) horridus] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. deformatus.

79) nomen] huic voci in Ed. 1562. in marg. adscriptum est: scilicet matricidae.

80) non reliquit me.] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. non est reliquum mihi. (Eurip. *ὄδ' ἐλείπονέ μοι*).

81) Huic versui in marg. Editt. 1558., 1562. adscripta sunt verba: Conscientiae vis.

82) Atroces enim sunt.] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. Atroces quidem.

- Men.* „Non paterentur dira, qui fecerunt dira?
Or. Sed est nobis translatio casus.
- 415 *Men.* Non dicas necem; hoc non est sapienter dictum.
- Or.* In Phoebum iubentem perficere matris caedem.
- Men.* Stultior, quam ut sciat honestum et ius?
- Or.* „Servinus Diis, quicquid sunt Dii.
- Men.* An non iuvat Apollo te in his malis?
- 420 *Or.* Cunctatur; Dii autem sunt tales natura.
- Men.* Quam diu est, quod mater extincta est?
- Or.* Sextus hic dies est, rogam adhuc calet.
- Men.* Quam cito a te Eumenides reposcunt sanguinem matris?
- Or.* Non sapienter^{82a)}. „Vera dicens malus es erga amicos.
- 425 *Men.* Quid tibi conducit vindicta patris?
- Or.* Nondum. „Id quod cunctatur, est simile inutili.
- Men.* Quomodo civitas est erga te affecta, cum haec feceris?
- Or.* Sic sum in odio, ut nemo me alloquatur.
- Men.* Non purificasti ab illo sanguine manus iuxta leges?
- 430 *Or.* Eicior ex omnibus domibus, quo vado.
- Men.* Qui cives certant te eiicere ex terra?
- Or.* Oeax, imputans patri odium, quod concepit ad Troiam.
- Men.* Intellego. Ulciscitur te ob necem Palamedis.
- Or.* Non tamen erat eius particeps; per tres pereor.
- 435 *Men.* Quis est alius? an aliquis ex Aegisthi amicis?
- Or.* Isti me persequuntur, quos nunc audit civitas.
- Men.* Sinit te civitas habere sceptrum Agamemnonis?
- Or.* Quomodo, qui non sinunt me amplius vivere?
- Men.* Quid facientes, quod possis mihi clare dicere?
- 440 *Or.* Calculus feretur contra nos hoc die.
- Men.* An ut concedas in exilium, vel interficiaris, vel non?
- Or.* Ut interficiar a civibus lapidatione⁸³⁾.

82a) Non sapienter.] sic Editt. 1558., 1562., quasi legisset *ὄδ' αἰγῶς*; Barn., Musgr. (= Eurip. *ὄδ' αἰγῶς*) Haud sapiens es.

83) lapidatione.] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. lapidea necce. (Eurip. *λευσίμη πέτρῶματι*).

Men. Cur non fugis ultra terminos terrae?
Or. Circumdamur undique aeneis armis.
 445 *Men.* Privatin ab hostibus, an ab civitate
 Argiva?
Or. Breviter, ab omnibus civibus, ut interficiar.
Men. O miser, venis in extremam calamitatem.
Or. Mea spes habet refugium malorum in te.
 Sed veniens fortunatus miseris,
 450 Amicis imperti de tua felicitate:
 Et non solus teneto, cum acceperis beneficium,
 Sed suscipe et labores per vices
 Persolvens paternum beneficium illis, quibus oportet.
 „Nomen, non rem habent amici,
 455 „Qui non in calamitatibus sunt amici⁸⁴).
Chor. Atqui huc contendit senili pede
 Spartiades Tyndarus⁸⁵) in nigra veste,
 Rarus lugubri modo propter filiam.
Or. Perii Menelae, Tyndarus⁸⁵) iste
 460 Accedit ad nos, cuius maxime vereor
 In conspectum venire propter haec facta;
 Nam me aluit parvulum⁸⁶), et multa
 Oscula implevit, Agamemnonis
 Filium ulnis gestans et cum Leda
 465 Honorans me non minus quam Iovis filios.
 Quibus, o infelix cor et anima mea,
 Reddidi non bonam gratiam: quam caliginem
 Accipiam vultui? quam nebulam ante me
 Ponam fugiens pupillas oculorum senis?
 470 *Tyn.* Ubi videam maritum meae filiae
 Menelaum? nam ad Clytaemnestrae sepulchrum
 Inferias fundens audivi, quod in Naupliam
 Venit cum uxore⁸⁷) servatus post multos annos.
 Ducite me; nam volo ad dextram ipsius
 475 Stans salutare amicum videns ex longo intervallo.
Men. O senex, salve, habens eandem coniugem
 cum Iove.
Tyn. O salve et tu Menelae, meus affinis.

„Heu, quam malum est non scire futura.
 Iste matricida draco ante aedes
 480 Vibrat fulgura morbosa⁸⁸), invisus mihi.
 Menelae, alloqueris cum pollutum?
Men. Quidni? est filius mei fratris.
Tyn. An cum talis sit, ex illo natus est?
Men. Natus est; si autem est in calamitate,
 tamen curandus est.
 485 *Tyn.* „Factus es barbarus, diu degens⁸⁹) inter
 barbaros.
Men. Imo hoc est Graecum, curare cognatum.
Tyn. Et illud est Graecum, non velle esse superiorem legibus.
Men. Omni necessitati serviunt sapientes⁹⁰).
Tyn. Habeas tu hoc, ego non habebō.
 490 *Men.* Simul sunt apud te ira et senectus,
 utrumque non est sapiens.
Tyn. Quae disputatio sapiens sit de isto⁹¹)?
 Si recta sunt omnibus manifesta, etiam non
 recta.
 Quis homo est isto stultior,
 Qui non consideravit ius,
 495 Neque venit in legem communem Graecorum?
 Postquam enim Agamemnon exspiravit⁹²)
 vitam,
 Percussus in capite a mea filia
 Turpi facinore, (nunquam enim id laudabo,)
 Oportebat Orestem infligere poenam perfusi
 sanguinis
 500 Iustam, accusando eicere ex aedibus
 Matrem; accepisset laudem modestiae in calamitate,
 Et legem servasset, et esset pius.
 Nunc venit in eandem infelicitatem sicut
 mater.
 Nam iure existimans illam esse malam,
 505 Ipse factus est deterior, interficiens matrem.
 Interrogabo te hoc, Menelae:

88) fulgura morbosa] sic (= Eurip. *νοσώδεις ἀστράπαις*)
 Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. fulgura
 aegroti hominis.

89) diu degens] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed.
 1558. existens diu.

90) Omni necessitati serviunt sapientes.] sic Ed. 1562.; Ed.
 1558. Omne fatale servum est etiam apud sapientes. (Fix.:
 Omne necessitate impositum servile est sapienti.)

91) Quae disputatio sapiens sit de isto?] sic Ed. 1562.;
 Ed. 1558. Quae disputatio de causa est apud istum? (Barn.,
 Musgr.: Num quid cum eo certamen est de sapientia?)

92) exspiravit] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed.
 1558. exhalavit.

84) Huic loco in Editt. 1558., 1562. adiecta est nota margin.: Veri amici.

85) Tyndarus] sic Editt. 1558., Musgr., Fix.; Editt. 1562.,
 Barn.: Tyndareus (Eurip. *Τυνδάρεως*).

86) parvulum] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed.
 1558. parvulum existentem (Eurip. *μικρὸν ὄντα*).

87) cum uxore] sic (= Eurip. *σὺν ἀλόχῳ*) Editt. 1562.,
 Barn., Musgr., Fix.; in Ed. 1558. haec male omissa sunt.

Si interficeret aliquem tua coniunx,
 Et illius filius rursus interficiat matrem,
 Et natus ex interfectore illo, caedem caede
 510 Solvat, finis malorum quousque procedet⁹³⁾?
 „Recte posuerunt maiores olim haec,
 „Non sinebant in conspectum venire,
 „Neque in occursum, quisquis forte reus esset
 sanguinis;
 „Sed expiabant exilio, non vicissim occidere
 sinebant⁹⁴⁾.
 515 Semper enim unus caedi foret obnoxius⁹⁵⁾
 Extremam contaminationem accipiens manibus.
 Ego vero utique odi impias mulieres,
 Ut⁹⁶⁾ primum filiam, quae occidit maritum,
 Et Helenam tuam coniugem nunquam laudabo,
 520 Neque alloquar, neque te laudo malae
 Mulieris gratia venisse ad Troiam.
 Defendam⁹⁷⁾ autem quantum possum legem,
 Bestialem hunc et homicidiale[m] morem
 Tollens, qui⁹⁸⁾ semper perdit terras et urbes.
 525 Nam, quo animo eras, o miser, tunc⁹⁹⁾,
 Quando exeruit ubera supplicans tibi
 Mater? ego, qui non vidi illa mala,
 Tabefacio miser senilem oculum lachrymis,
 Unum ergo confirmat meam sententiam¹⁰⁰⁾:
 530 Invisus es Diis, et matri das poenam,
 Errans furore et poena; quid testes
 Alios me audire opus est de rebus, quas possumus
 videre?
 Ut ergo scias, Menelae, Deos
 Contra ne facias, volens iuvare istum:

93) Huic loco in Editt. 1558., 1562. adiecta est nota margin.: Caedes non esse caedibus aliis vindicandas.

94) H. I. in iisdem Editt. nota marg.: Expiatio caedis.

95) Semper enim unus caedi foret obnoxius] sic Editt. 1562., Barn., Musgr. et (ordine verborum paululum commutato) Fix.; Ed. 1558. Semper erat unus habiturus caede.

96) Ut] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr., Fix. Et (Eurip. δὲ).

97) Defendam] sic (= Eurip. Ἀμύνο) Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. Defendo (ac si legisset Ἀμύνο).

98) B. hunc et homicidiale[m] morem Tollens, qui] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. B. hanc et homicidiale[m] vitam Tollens, quae.

99) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Apostrophe ad Orestem.

100) Unum ergo confirmat meam sententiam:] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. Unum convenit meae sententiae (Fix.: Unum ergo cum sententia mea congruit).

535 Et sinas a civibus interfici saxis,
 Aut non accede in Spartanam terram.
 Mea filia mortua, persolvit iusta:
 Sed non erat conveniens, interfici eam ab isto.
 Ego in aliis rebus satis felix fui,
 540 Praeter filias: in hoc non sum felix.
 Chor. „Ille est dignus laude, qui liberos adeptus
 multos¹⁾,
 „Non insignes calamitates²⁾ nactus est.
 Or. O senex, ego vereor dicere adversus te,
 Ubi dolore afficio te et animum tuum.
 545 Ego quidem sum pollutus, quatenus interfeci
 matrem;
 Impollutus autem alio nomine, quod ultus sum
 patrem.
 Abeat longius ab isto sermone
 Tua senectus, quae inturbat me dicentem,
 Et redeo in viam; nunc vereor tuam canitiem.
 550 Quid oportebat me facere? oppone duo
 duobus.
 „Pater me genuit, tua filia peperit,
 „Tanquam ager accipiens semen ab alio.
 „Sine patre non potest gigni puer³⁾.
 Cogitabam ergo generis auctori
 555 Magis me debere opitulari, quam illi, quae
 exhibuit nutritionem.
 Sed filia tua, (vereor enim vocare matrem),
 Proprio hymenaeo et non modesto
 Venit in thalamum alterius viri: mihi, si dico
 Illi, male dico, et tamen dicam.
 560 Aegisthus erat abditus in domo maritus:
 Hunc interfeci, et post illum, matrem,
 Irreligiosa faciens, sed ulciscens patrem.
 Quod autem minaris me debere lapidari:
 Audi, ut profuerim toti Graeciae.
 565 Si enim mulieres veniant ad hanc audaciam,
 Ut interficiant viros, facientes refugium
 Ad liberos, venantes misericordiam uberibus:
 Pro nihilo ducent interficere viros,
 Habentes quidlibet, quod obiciant. Ego postquam
 feci
 570 Illa atrociam, quae tu dicis, compescui istam
 legem,

1) qui liberos adeptus multos] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. qui est fortunatus quoad liberos (Barn.: qui felix est propter liberos; Musgr.: qui felix est quoad liberos). — Huic versui in marg. Ed. 1562. adscripta est vox: Proles.

2) Non insignes calamitates] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. Et non insignem calamitatem (Barn., Musgr.: Nec insignes calamitates).

3) H. I. in Editt. 1558. 1562. nota marg.: Pater matre potior.

Et odio habens matrem, iuste perdidit,
 Quae virum absentem ex aedibus cum exercitu
 Ducem pro tota Graecia
 Prodidit, et non servavit incontaminatum
 lectum;
 575 Ac⁴⁾ cum sciret se peccasse, non sibi poenam
 Infixit, sed ut non daret poenam marito,
 Multavit et interfecit meum patrem:
 Per Deos, (facio mentionem Deorum incom-
 mode
 Dicens causam de caede,) si matris factum
 580 Tacens laudarem, quid fecisset mihi pater
 mortuus?
 Non⁵⁾ odio habens me exagitasset Erinnybus?
 An matri quidem adsunt auxiliatrices deae,
 Isti non adessent, maiori iniuria affecto?
 Tu, o senex, qui genuisti malam filiam,
 585 Es mihi exitio; nam propter eius malitiam
 Patre orbatus, factus sum matricida.
 Vides Ulyssis coniugem? non interfecit eam
 Telemachus; non enim superinduxit marito
 maritum,
 Sed manet domi impollutum cubile.
 590 Vides Apollinem, qui sedem mediam
 Inhabitans, tribuit hominibus certissima ora-
 cula,
 Cui paremus in omnibus, quae iubet?
 Huic parens interfeci matrem:
 Ducite illum pollutum, et interficite,
 595 Ille peccavit; non ego. Quid oportebat me
 facere?
 An non sufficit Deus ad conferentem causam
 in eum
 Culpa solvendum⁶⁾? quo tandem⁷⁾ effugiat ali-
 quis,
 Si non autor liberat me, ne interficiar?
 Sed non dicas, quod haec non sint recte facta,
 600 Sed nos id fecisse infelicitur.
 „Coniugia⁸⁾ quibus mortalium sunt felicia,
 „Illis est beata vita; quibus autem non recte
 cadunt,

4) Ac] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr., Fix.: At (Eurip. δ').

5) Non] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr., Fix.: Nonne.

6) An non sufficit Deus ad conferentem causam in eum Culpa solvendum?] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. An non potest Deus conferenti causam in eum Culpam solvere? (Barn.: An non sufficit Deus, ad me, conferentem causam in me, Culpa solvendum?)

7) quo tandem] sic (= Eurip. ποῖ . . . οὐδ' ἔτι) Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. quo=

„li sunt miseri intus et foris.
Chor. „Mulieres⁸⁾ semper impedimento omni-
 bus casibus
 605 „Sunt viris ad infelicitatem.
Tyn. Postquam es ferocior, et non cedis ora-
 tioni,
 Et sic respondes mihi, ut mihi dolorem adferas:
 Magis me incendis pergere ad tuam necem.
 Faciam hoc pulchrum additamentum meorum
 laborum,
 610 Quorum causa veni ornaturus sepulchrum
 filiae.
 Nam veniens ad evocatam multitudinem Argi-
 vorum,
 Commovebo urbem volentem, non nolentem⁹⁾,
 In te et tuam sororem, ut detis lapidatu
 poenam.
 Et illa magis est digna, ut interficiatur, quam tu,
 615 Quae irritavit te adversus matrem, semper
 in aurem
 Mittens sermones hostiles,
 Nuntians somnia de Agamemnone:
 Et hoc, quod oderint concubitum Aegisthi
 Dii inferi: (id enim erat, quod te exacerbavit),
 620 Donec incendit domum igne non Vulcanio.
 Menelae, tibi hoc dico, et praeterea faciam
 etiam:
 Si curas meam inimicitiam et affinitatem,
 Non depellas isti necem contra Deos;
 Sed sine a civibus interfici saxis,
 625 Aut non venias amplius in Spartanam terram.
 Haec memineris te audivisse: „neque impios
 „Elige amicos, pellens pios.
 Vos ministri ducite me ab ista domo.
Or. Vade, ut sequens oratio sine interpella-
 tore nobis
 630 Ad hunc eat, senectam effugiens tuam.
 Menelae, quo moves pedem, in cogitatione
 Ingrediens vias duplices duabus enris?
Men. Sine, mecum cogitans,
 Ad quam fortunam vertar, dubito.
 635 *Or.* Ne nunc perficias cogitationem, sed
 meam
 Orationem audiens prius, tunc delibera.

8) Coniugia . . . Mulieres] hae duae voces in marg. Editt. 1558., 1562. sunt repetitae.

9) non nolentem] sic (= Eurip. οὐκ ἀνουσαν) Ed. 1558. (Barn., Musgr., Fix.: nec invitam); Ed. 1562. non volentem.

Men. „Dic; recte enim dixisti. Est ubi silentium¹⁰⁾ orationi
 „Praestat, est et ubi oratio¹⁰⁾ silentio.
Or. „Dicam ergo. Longa oratio breviori
 640 „Est potior, et magis plana auditu.
 Mihi tu, Menelae, tuarum rerum nihil dederis;
 Sed quae accepisti, redde, cum acceperis a meo patre.
 Non loquor de pecunia, sed re (si vitam meam Servabis), quae est mihi inter meas charissima.
 645 Pecco? oportet me accipere in tali malo
 Non debitum auxilium a te; nam et Agamemnon pater
 Iniuste congregans Graeciam, venit ad Ilion,
 Ipse non peccans, sed peccatum
 Uxoribus tuae et iniustitiam sanans.
 650 Unum hoc oportet te mihi dare pro uno.
 Et exposuit, ut convenit amicos amicis,
 Corpus re vera tibi, in acie¹¹⁾ laborans,
 Ut tuam tu reciperes coniugem.
 Redde mihi hoc, cum illud acceperis,
 655 Laborans, uno die pro nobis
 Stans, ut sis servator, non implens decem annos.
 Anulis quam accepit victimam meae sororis,
 Sino te hanc habere, sed Hermionem¹²⁾ non occide.
 Oportet te, cum sim ita calamitosus,
 660 Plus habere et me ignoscere;
 Sed meam vitam da misero patri,
 Et meae sororis, quae fuit virgo longo tempore.
 Nam mortuus relinquam orbam domum patris.
 „Dices: impossibile est hoc ipsum. Amicos
 665 „Oportet opem ferre amicis in adversis¹³⁾.
 „Quando autem res sunt secundae, quid opus est amicis¹⁴⁾?
 „Satis est ipse Deus volens iuvare.
 Videris omnibus Graecis amare coniugem,
 (Non dico simulatione insinuans me.)

10) silentium . . oratio] hae duae voces in marg. Editt. 1558., 1562. sunt repetitae.

11) in acie] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. in clypeo (Eurip. παρ' ἀπειθ').

12) Hermionem] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Editt. 1558., Fix. Hermionen.

13) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Usus amicitiae.

14) Hinc versui in Editt. 1558., 1562. in marg. haec adscripta sunt: „Hoc posterius reprehendit Aristoteles 8. Eth.“ (Vide Aristot. Ethic. Nicom. VIII. c. 1.).

670 Per hanc supplico tibi. O miser propter
 mea mala,
 Ad quae venio? quid oportet me laborare?
 Supplico enim nunc pro tota domo.
 O patruus patris frater, sub terra
 Mortuum audire haec putes, volentem
 675 Animam super te, et dicere, quae ego dico.
 Haec inter lachrymas et luctum et calamitates
 Dixi, et reposco, salutem
 Quaerens: quod omnes quaerunt, et non ego solus.
Chor. Et ego tibi supplico, quamquam mulier,
 680 Ut iuves auxilio egentes; nam potes.
Men. Orestes, ego revereor tuum caput,
 Et volo iuvare in malis istis,
 Et oportet me sic cognatorum mala
 Simul ferre, si Deus dat vires,
 685 Etiamsi sit moriendum, et interficiendi adversarii;
 Ut possim autem, id peto consequi a Diis.
 Venio enim hastam vacuum viris sociis
 Habens, errans a multis laboribus¹⁵⁾,
 Cum exiguis copiis reliquorum adhuc amicorum.
 690 „Pugnando non possumus superare
 „Pelagum Argos; sed ut mollibus verbis
 „Possimus, eo spei venio.
 „Nam quomodo capiat aliquis magna parvis
 „Laboribus? stultum est hoc velle.
 695 „Quando enim turget¹⁶⁾ populus incidens in iram¹⁷⁾,
 „Perinde non potest extinguere ut vehemens ignis;
 „Si autem molliter aliquis ei incenso
 „Laxans cedit, observans tempus,
 „Fortassis exhalet: tum, quando remiserit spiritum,
 700 „Possis¹⁸⁾ eo uti, quantum velis.
 Est in eo miseratio, est et magna iracundia,
 Optima res observanti tempora.
 Vadens Tyndaro¹⁹⁾ conabor

15) errans a multis laboribus] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. errans multis laboribus.

16) Quando enim turget] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. Quando viget. (Eurip. Ὀϊων γὰρ ἤβη).

17) Huic versui in Editt. 1558., 1562. apposita est nota marg.: Populi furor.

18) Fortassis exhalet: tum, quando remiserit spiritum, Possis] sic Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. Fortassis effundet furorem, quando remiserit impetum, Ut possis

19) Tyndaro] sic Editt. 1558., Musgr., Fix.; Editt. 1562., Barn.: Tyndareo (conf. p. 353. nota 55.).

- Et multitudini persuadere, ut recte utantur
sua potentia.
- 705 „Nam et navis intento vi clavo²⁰⁾
„Mergitur; manet rursus, si relaxes clavum.
„Odit Deus nimium vehementes impetus²¹⁾,
„Et oderunt cives; oportet me, (non frustra²²⁾
dico,) „Servare te sapienter, non vi adversum prae-
stantiores.
- 710 Pugnando te non, ut tu fortasse putas,
Servarim. Non est facile una hasta
Sistere trophaea de malis, quae tu habes.
Nunquam Argivos molliter supplicando
Accessimus; nunc necesse est
- 715 Sapientibus, esse servis fortunae.
Or. O praeterquam quod militasti uxoris causa,
In aliis nullius pretii, ignavissime in defenden-
dis amicis,
Fugis? aversaris me? Agamemnonis beneficia
Sunt irrita? O pater, fuisti sine amicis in tuis
calamitatibus.
- 720 Hec proditus sum, non sunt spes.
Quo conversus, effugiam supplicium Argi-
vorum?
Iste erat mihi refugium salutis.
Sed video hunc amicissimum hominem
Pyladem, venientem cursu ex Phocensibus,
- 725 Iucundum spectaculum: „fidus amicus²³⁾ in
adversis rebus
„Iucundior est visu²⁴⁾, quam nautis tranquil-
litas.
Pyl. Citius, quam me oportebat, accedens veni
ante urbem
Audiens comitia urbis, ipse clare videns
Adversus te et tuam sororem, tanquam statim
sint interfecturi.
- 730 Quid hoc? quomodo habes? quid agis cha-
rissime meorum aequalium
Et amicorum et cognatorum? tu enim mihi es
ista omnia.
Or. Perimus, ut breviter exponam tibi mea
mala.

20) intento vi clavo] sic Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. in-
tento clavo vi (Musgr.: intento violenter clavo).

21) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota margin.: Ne quid nimis.

22) frustra] sic Editt. 1562., Barn.; Editt. 1558., Musgr.:
aliter (Fix.: temere; Eurip. ἄλλως).

23) Haec vox in marg. Editt. 1558., 1562. repetita est.

24) visu] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558.
ad videndum.

- Pyl.* Simul everteris nos; „communes sunt
enim res amicorum.
- Or.* Menelaus infidelis est mihi et meae sorori.
- 735 *Pyl.* „Convenienter se habet virum malae
mulieris fieri malum.
Or. Perinde mihi gratiam retulit, ac si non ve-
nisset²⁵⁾.
- Pyl.* An vere venit in hanc terram?
Or. Tarde, sed celerrime deprehensus est in-
fidus amicis.
- Pyl.* Et venit adducens navi pessimam con-
iugem?
- 740 *Or.* Non ille, sed ipsa illum huc addoxit.
Pyl. Ubi est mulier, quae una perdidit pluri-
mos filios Argivorum?
Or. In meis aedibus: si licet istas vocare meas.
Pyl. Quid dixisti tu tuo patruo?
Or. Ne videret me et sororem interfici a ci-
vibus.
- 745 *Pyl.* Per Deos, quid ad haec dixit? cupio
enim scire.
Or. Se timere: id quod solent dicere infidi
amici amicis.
Pyl. Ad qualem excusationem accedens? volo
ista omnia scire.
Or. Ille pater venit, qui genuit optimas filias.
Pyl. Tyndarum dicis? fortasse tibi propter
filiam iratus?
- 750 *Or.* Intelligis; huius affinitatem magis. elegit
quam patris.
Pyl. Non est ausus capere labores pro te prae-
sens?
Or. Non est bellator, sed inter mulieres stre-
nuus.
Pyl. Es in maximis malis, et necesse est te
mori.
Or. Opus est cives ferre calculos de nostra
caede.
- 755 *Pyl.* Quam rem statuent? dic; sum enim
in metu.
Or. Ut aut moriamur, aut vivamus; non est
longa oratio de rebus maximis.
Pyl. Fuge relinquens domum cum sorore tua.
Or. Non vides? custodimur praesidiis undique.
Pyl. Vidi vias urbis septas armis.
- 760 *Or.* Clausi tenemur corpore, sicut urbs ob-
sessa ab hostibus.

25) Perinde mihi gratiam retulit, ac si non venisset.] sic
Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. Perinde ac si non venisset,
solvit mihi idem veniens.

- Pyl.* Et me nunc interroga, quid facturus sim; nam²⁶⁾ ego quoque perii.
Or. Cuius ope? hoc malum accesserit ad mala mea.
Pyl. Strophius pater expulit me iratus ex aedibus.
Or. Obiiciens erimen privatum aut publicum?
 765 *Pyl.* Dicens me pollutum, quod adiuvi²⁷⁾ necem tuae matris.
Or. O miser! videris et tu affici meis malis.
Pyl. Non ntemur moribus Menelai: ferenda sunt haec.
Or. Non times, ne Argos velit et te, sicut me, interficere?
Pyl. Non pertineo, quod ad poenam, ad istos, sed ad Phocenses.
 770 *Or.* „Multitudo²⁸⁾ est atrox, quando habet improbos praesides.
Pyl. „Sed quando nanciscitur bonos, habet bona consilia.
Or. „Esto; sed quid oportet dici de communi causa?
Pyl. De aliqua re necessaria²⁹⁾?
Or. An dicam causam veniens ad cives?
Pyl. Quod iusta feceris?
Or. Ulciscens necem patris.
Pyl. Vereor, ut te sint placide accepturi³⁰⁾.
 775 *Or.* An percussus metu tacite moriar?
Pyl. Hoc est timidi. *Or.* Quid ergo faciam?
Pyl. Habes aliquam salutem, si maneas?
Or. Non habeo. *Pyl.* Sed eunti est spes a malis servari?
Or. Si contingat, posset fieri. *Pyl.* Ergo hoc melius est quam manere.
Or. Vado igitur. *Pyl.* Etiamsi moriaris, honestius est sic mori.
 780 *Or.* Habeo iustam causam.
Pyl. Opta modo, ut ita videatur illis³¹⁾.

26) nam] sic (= Eurip. γὰρ) Editt. 1562., Barn., Fix.; in Ed. 1558. deest.

27) adiuvi] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. simul feci (Eurip. συν-ἔργασην).

28) Hinc voci in marg. Editt. 1558., 1562. adscripta est vox: Plebs.

29) De aliqua re necessaria?] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. De aliqua re necessaria.; Barn., Musgr., Fix. (= Eurip. τίνας ἀναγκαίων πέποι;) De qua re necessaria?

30) Vereor, ut te sint placide accepturi.] sic Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. Ne libenter te condemnent. (Fix.: Vide ne te comprehendant libentes).

31) ut ita videatur illis.] sic Editt. 1562., Barn., Fix.; Ed. 1558. ut puteris.

Or. Recte dicis, effugiam sic opinionem timiditatis.

Pyl. Magis quam manens. *Or.* Aliquis fortasse miserebitur mei.

Pyl. Magna res est nobilitas tua. *Or.* Dolens paternam mortem.

Pyl. Illa omnia plus valent in conspectu.

Or. „Enndum est, non est virile, mori non gloriose.

785 *Pyl.* Laudo ista. *Or.* An dicam³²⁾ ista meae sorori?

Pyl. Non per Deos. *Or.* Fierent lachrymae.

Pyl. Magnum est hoc omen. *Or.* Ergo melius tacere.

Pyl. Tempore lucrum facies. *Or.* Illud est mihi difficile.

Pyl. Quid hoc? aliquid novi dicis.

Or. Ne deae me apprehendant oestro.

Pyl. Ego curabo te.

790 *Or.* Difficile est tangere languentem virum.

Pyl. Non mihi te. *Or.* Cave fieri particeps mei furoris.

Pyl. Hoc valeat. *Or.* Non cunctaberis?

Pyl. „Mora amici est magnum malum.

Or. „Vade, o gubernaculum mei pedis.

Pyl. Tenens curam dignam amico.

Or. Ducas me^{32a)} ad sepulchrum patris.

795 *Pyl.* Ad quid hoc? *Or.* Ut supplicem ipsi, ut servet me.

Pyl. Recte facis.

Or. Matris ne videam sepulchrum.

Pyl. Erat enim hostis³³⁾.

Sed propera, ne te prius damnet calculus Argivorum,

lungens meis lateribus latus imbecillum³⁴⁾ morbo:

Quia ego te per urbem, nihil curans populum,

800 Non pudore deterritus, velam. Ubi ostendam me esse amicum,

Si non iuvenem te existentem in atroci calamitate?

Or. „Hoc est habere amicos, non tantum cognatos.

32) dicam] sic Editt. 1558., 1562. = Eurip. Ed. Basil. 1551. λέγω μὲν; Barn., Musgr., Fix. dicamus = λέγομεν, quam lectionem haec Editt. exhibent.

32a) me] sic (= Eurip. με) Ed. Fix.; in Editt. 1558., 1562., Barn., Musgr. deest.

33) vs. 772. *Or.* Esto, sed quid oportet dici etc. — *Pyl.* Erat enim hostis.] hi vs. in Ed. Barn. ita dispositi et coniuncti sunt, ut quisque versus ab Orestis verbis incipiat, verbisque Pyladis finiatur.

34) imbecillum] sic Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. aegrotum.

„Adeo vir, quamquam alienus, qui conglutina-
tus est moribus,
„Magis meretur³⁵⁾ haberi amicus, quam multi
cognati.

[*Strophe.*]

- 805 *Chor.* Magna potentia et virtus
Superbiens per Graeciam et
Ad Simoentis rivos,
Retroversa est ex felicitate Atridis
Iam olim ab antiqua calamitate familiae,
810 Quando lis de aureo vellere
Venit Tantalidis,
Miserrimae epulae, et
Neces nobilium liberorum, unde
Caedes caede mutata,
815 Per caedes non desinit
Inter duos Atridas.

[*Antistrophe.*]

- Honestum, non est honestum: parentum
Secare saeva manu^{35a)}
Corpus, et istum caede nigrum
820 Ensem ostendere in lumen solis,
„Iam³⁶⁾ scelus admittere, est magna impietas,
„Et flagitiosorum hominum amentia.
Nam in metu mortis
Tyndaris misera clamavit:
825 O fili, non facis pia,
Occidens tuam matrem.
Vide, ne, colens paternam gratiam, contrahas³⁷⁾
Infamiam perpetuam.

[*Epodus.*]

- Quis morbus, aut quae lachrymae,
830 Aut quae misericordia est maior in terra,
Quam fieri homicidam matris?
Quali, quali re confecta³⁸⁾
Insanus factus est furiis.
Furiis propter caedem venatio est

35) Magis meretur] sic Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. Est praestantior.

35a) saeva manu] his verbis in Ed. 1562. in marg. adiecta est haec annotatio: „πρωγενεί παλάμη malo vertere instrumento, quod igne est elaboratum, scilicet gladio.” (Musgr. h. l. habet: instrumento igne uato; Fix.: ferrata manu; Barn. retinuit: saeva manu).

36) iam] sic Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. Hoc.

37) Vide, ne, colens paternam gratiam, contrahas] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. Non honore afficiens paternam gratiam, contrahas

38) Quali, quali re confecta] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. Qualem, qualem rem fecisti?

- 835 Velocibus, circumferens oculos,
Filius Agamemnonis.
O miser, quando matris³⁹⁾
Ex auratis vestibus
Videns mannam exertam,
840 Interfecit matrem,
In ultionem paterni casus.

[*Electra, Nuntius, Chorus.*]

- Elec.* Mulieres, an aliquo abiit ab his aedibus
Miser Orestes, victus divinitus immissa rabie?
Chor. Non, sed vadit ad populum Argivum,
845 De vita propositum certamen
Obiturus⁴⁰⁾, in quo oportet vos mori, aut vi-
vere.
Elec. Hei mihi, quid fecit, quis persuasit eum?
Chor. Pylades; sed videtur iste nuntius cito
Dicturus, quid sit ibi factum de tuo fratre.
850 *Nun.* O misera, o infelix ducis
Agamemnonis filia, veneranda Electra, ser-
mones
Audi, quos infelices tibi ferens advenio.
Elec. Hei, hei, perimus, significas hac ora-
tione.
Nam, ut videtur, venis nuntius malorum.
855 *Nun.* Calculo Argivorum, ut interficiatur
tuus frater,
Et tu, o misera, statutum est hodie.
Elec. Hei mihi, venit spes^{40a)}, quam metuens
Olim, propter futura contabescebam luctu.
Sed quod certamen, quae orationes inter Ar-
givos
860 Damnauerunt nos, et suffragium tulerunt de
morte?
Dic, o senex, utrum lapidante manu,
An per ferrum oportet me abrumpere spiritum,
Habentem calamitatem cum fratre communem?
Nun. Eram ex agro intra portas⁴¹⁾
865 Vadens, volens audire de te
Et de Oreste. Nam erga tuum patrem bene-
volentiam

39) O miser, quando matris] sic Editt. 1562., Barn., Musgr. (Fix.: O miser, matris quando); Ed. 1558. O miser propter matrem, quando

40) Obiturus,] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. Redditurus,

40a) spes] huic voci in Ed. 1562. adscripta est nota marg.: „Id est, metus. Virgil. Hunc ego si tantum potui sperare dolorem.” (Virg. Aen. IV, 419.).

41) intra portas] sic Editt. 1558., Barn., Musgr. (Eurip. πύλων ἔσω); Ed. 1562. inter portas.

Semper habui, et me aluit tua familia
 „Pauperem quidem, sed constantem in amicitia.
 Video populum euntem et insidentem tumulo,
 870 Ubi dicunt primum Danaum Aegypto poenas
 Dantem, congregasse populum in communes
 sedes.
 Videns congregationem, interrogavi aliquem
 ex civilibus:
 Quid novum Argis, num quod ab hostibus
 Nuntium excitavit urbem Danaidum?
 875 Ille dixit: Non vides illum Orestem prope
 Euntem, qui curret letale certamen?
 Video insperatam speciem, quod utinam non
 vidissem,
 Pyladen et tuum fratrem euntes simul:
 Hunc tristem et languidum morbo,
 880 Illum tanquam fratrem dolentem aequaliter
 cum amico,
 Ducendo curantem morbum.
 Postquam concio Argivorum facta est tota,
 Praeco surgens dixit: Quis⁴²⁾ vult dicere,
 Utrum oporteat Orestem mori, an non,
 885 Matricidam? Et postea surgit
 Talthybius, qui oppugnavit Phryges cum tuo
 patre.
 Dixit autem semper existens sub potentibus
 Ambigua, reverens tuum patrem,
 Sed non laudans tuum fratrem, honis mala
 890 Dicta involvens, quod faceret legem
 Non bonam contra parentes; sed oculum
 semper
 Hilarem dabat Aegisthi amicis.
 „Nam hoc genus tale est, ad florentem partem
 „Semper saliant praecones: ille est eis amicus,
 895 „Quisquis est potens et in magistratu urbis⁴³⁾.
 Post hunc dicebat Diomedes rex.
 Iste neque te, neque fratrem interficere
 Sinebat, sed punientes exilio recte facere.
 Alii assenserunt, quod honeste diceret;
 900 Alii non laudabant. Post hunc surgit
 Vir quidam loquax, potens confidentia,
 Argivus, non Argivus, coactus
 In tumultu, et stulta audacia,
 Valens persuadendo conicere eos in aliquod
 malum.

42) Quis] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. Qui.

43) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota margin.: Rabulae forenses.

905 „Nam quando facundus oratione, male sentiens
 „Persuadet vulgo, est magnum malum urbi.
 „Quicumque autem prudenter recta consulunt
 semper,
 „Etiam si non statim, tamen postea sunt utiles
 „Urbi. Principem oportet sic considerare
 910 „Videntem. Nam simile periculum est
 „Dicenti orationem et principi^{43a)}.
 Qui dixit Orestem et te occidi lapidibus debere
 Coniectis; subornavit Tyndarus orationes
 Tales dicere illum vos occidentem.
 915 Alius surgens dicit isti contraria.
 Non conspicuus⁴⁴⁾ specie, sed vir fortis,
 Raro polluens civitatem, et circulum fori,
 Suas res agens^{44a)} (qui soli servant terram),
 Sed prudens, volens⁴⁵⁾ prope accedere ad rem,
 920 Simplex, qui vixerat vitam non reprehendendam,
 Is censuit Orestem filium Agamemnonis
 Coronandum⁴⁶⁾, qui voluit ulcisci patrem,
 Interficiens malam mulierem et impiam,
 Quae effecisset, ut nemo vellet neque armare
 manum⁴⁷⁾,
 925 Neque militare relicta domo⁴⁸⁾,
 Si domi relictis coninges
 Corrumpan, afficientes contumelia thalamos
 virorum.
 Et videbatur bonis recte dicere,
 Neque ullus amplius dixit, sed accessit tuus frater,
 930 Et dixit: O incolentes terram Inachi,
 Olim Pelasgi, postea Danaidae,
 Vos ulciscens non minus, quam patrem,
 Interfeci matrem. „Nam si necare viros
 „Erit fas mulieribus⁴⁹⁾, amplius non effugietis

43a) H. l. in Ed. 1562. nota marg.: Oratores.

44) conspicuus] sic (= Eurip. εὐπρόσ) Editt. 1562., Barn., Fix.; Ed. 1558. errore typogr.: conspicimus.

44a) Suas res agens] haec verba in marg. Ed. 1562. explicantur: „Ipse laborans.“

45) volens] sic (= Eurip. θέλω) Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. volens.

46) Is censuit Orestem f. A. Coronandum,] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. Qui suasit Orestem f. A. Coronare.

47) Quae effecisset, ut nemo vellet neque armare manum,] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. Quae illa auferebat, neque armare, manum, .

48) relicta domo,] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. relinquente domum,

49) Nam si necare viros Erit fas mulieribus,] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. Nam si caedes virorum Erit pura mulieribus,

935 „Mortem, vel uxoribus necesse erit servire.
Et contrarium facietis, quam oportet facere.
Nunc enim, quae prodidit lectum mei patris,
Est interfecta; si autem occiditis me,
Lex dissolvitur⁵⁰⁾, et semper morietur ali-
quis⁵¹⁾,

940 Quia huius audaciae non fiet raritas.
Sed non persuasit turbae, cum quidem videretur
recte dicere.

Et vincit ille malus dicens in multitudine,
Qui dixit interficiendum esse te et fratrem.

Vix persuasit, ne moriamini lapidati,

945 Miser Orestes; et sua manu facta nece
Promisit se relicturum vitam hac die
Tecum. Ducit eum ex concione
Pylades lachrymans, et comitantur amici
Plorantes, miserentes; venit tibi

950 Acerbum spectaculum et miser adpectus.
Sed praepara gladium, aut laqueum collo,
Quia oportet te relinquere lucem, et nobilitas
Nihil tibi profuit, neque Pythius
Phoebus sedens in tripode, sed perdidit.

955 *Chor.* O misera virgo, quam obductum
Vultum tuum in terram demittens, muta es,
Tanquam cursura in querelas et luctus!

[*Strophe.*]

Elec. Ah ah, inchoo luctus, o Pelasgia,
Ponens album unguem in genis,

960 Cruentam noxam
Et fragorem capitis, quem⁵²⁾ nacta est sub terra
Inferorum Proserpina, formosa dea.
Ululet terra Cyclopea, ferrum supra caput

965 Ponens tonsorium, propter mala domus Atri-
darum.

Illa miseratio, miseratio venit pro morituris⁵³⁾,
Qui aliquando fuerunt duces Graeciae.

[*Antistrophe.*]

Abiit enim, abiit, periit liberorum

970 Pelopis totum genus, et propter felicitatem

50) dissolvitur,] sic Editt. 1562., Fix.; Ed. 1558. dissolvitur? (Barn., Musgr. dissolvetur,).

51) et semper morietur aliquis,] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. et non prius morietur aliquis, (Barn., Fix.: nec antevertet mortem quisquam; Eurip. *τοὺς πάντας θνήσκων τις ἄν.*).

52) quem] sic Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. errore typogr.: quam.

53) Ululet terra — morituris,] hi 3 vss. in Ed. Barn. disjuncti sunt in quinque.

Quondam suspiciendam familiam, invidia nunc
cepit⁵⁴⁾ divinitus,

Et hostilis calculus de morte inter cives⁵⁵⁾.

„Heu, heu gentes miserae hominum, plenae
lachrymarum,

975 „Videte quomodo praeter opinionem fatum
venit.

„Alia post alia succedunt⁵⁶⁾

„Mala in longo tempore.

„Tota vita hominum est instabilis⁵⁷⁾.

980 Utinam vadam⁵⁸⁾ ad medium coeli et terrae

Extensum pendendo

Saxum catenis aureis, quod circumfertur

Volutionibus, glebam⁵⁹⁾ ex Olympo,

Ut in luctibus recitem

985 Seni patri Tantalo,

Qui peperit, peperit meos parentes

Familiae, qui viderunt mala⁶⁰⁾.

Celerem cursum equarum

990 Quadriungo curru,

Pelops quando ad mare gubernavit currum,

Myrtili cadaver abiiciens in gurgitem maris,

Iuxta albam Gerastiam⁶¹⁾

995 Aurigans in littore marinorum fluctuum, unde
familiae

Nostrae venit luctuosa execratio⁶²⁾;

Foetus in grege, a filio Maiiae,

Agnus aureo vellere, quando

1000 Fuit prodigium sane quam perniciosum

Atrei equitis, unde lis alatum

Currum solis mutavit, ut versus oc-
casum viam coeli accommodaret,

54) cepit] Editt. 1558., 1562. caepit.

55) Quondam — cives.] hi duo vss. in Ed. Barn. in tres dispertiti sunt.

56) Videte quomodo — succedunt.] pro his 2 vss. in Ed. Barn. (= text. gr.) leguntur hi tres:

975 „Gemebundaeque et laboriosae, videte, quomodo
praeter opinionem

„Fatum venit.

„Alia vero post alia succedunt.

57) Hoc versu finitur Antistrophe. — H. l. in Editt. 1558., 1562. nota margin.: Misera vitae humanae.

58) Utinam vadam] sic Editt. 1562., Barn., Musgr. (Fix.: Utinam pervadam); Ed. 1558. Vadam (Eurip. *Μόλοιμι*).

59) glebam] sic (= Eurip. *βῶλον*) Editt. Barn., Musgr. (Fix.: massam); Editt. 1558., 1562. gleba.

60) Familiae — mala.] hic vs. in Ed. Barn. in duo partitus est.

61) Gerastiam] sic Editt. 1558., 1562. = Eurip. Ed. Basil. 1551. *Γεραστίας*; Barn., Musgr.: Geraestiam (Fix.: Geraesti) = *Γεραστίας*, quam formam hae Editt. exhibent.

62) Aurigans — execratio.] horum duorum vss. loco in Ed. Barn. leguntur quatuor.

- Versus auroram, quae vehitur uno equo, et septem
- 1005 Pleiadum cursus, in aliam viam
Iupiter mutat, et perinuat
Neces necibus et famosam
Coenam Thyestae, et thalamum Cretensis
Aëropae dolosae, dolosis nuptiis.
- 1010 Postrema in me et patrem
Meum venerunt misero fato familiae.
Chor. Atqui frater tuus accedit
Capitali sententia damnatus,
Et fidelissimus omnium Pylades,
- 1015 Vir par fratri⁶³), gubernaus
Languidum pedem Orestis,
Iunctus gressu officioso⁶⁴).

[*Electra, Orestes, Pylades, Phryx.*]

- Elec.* Hei mihi, videns te ante mortem gemo
Frater et ante rogum inferorum.
- 1020 Heu mihi rursus, quam videns oculis
Ultimum adspectum, animo abalienata sum.
Or. Non tacite, omissis muliebribus lamentationibus,
Boni consules, quae fiunt? Sunt quidem ista
miserabilia; sed tamen
Oportet te ferre praesentes fortunas.
- 1025 *Elec.* Et quomodo tacebo? intueri lumen
Dei
Hoc non amplius licet nobis miseris.
Or. Non occidas tu me; satis ab Argiva manu
Mortuus sum miser; sine praesentia mala.
Elec. O miser Orestes propter tuam adolescentiam et fatum,
- 1030 Et mortem intempestivam, oportebat te vivere, quando non amplius es.
Or. Ne per Deos iniicias mihi mollitiem,
In lachrymas traducens commemorationem⁶⁵
malorum.
Elec. „Moriemur, non est possibile non deplorare mala;
„Omnibus hominibus est miserabile, amittere charam vitam⁶⁶).

63) par fratri] sic (= Eurip. *ισάδελφος*) Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. similis fratri.

64) officioso.] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. curante (Eurip. *κηδοσύνη*).

65) commemorationem] sic (= Eurip. *ὑπόμνησιν*) Editt. Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. non commemoratione; Ed. 1562. non commemorationem.

66) Haec vox in marg. Editt. 1558., 1562. repetita est.

- 1035 *Or.* Ista dies est nobis constituta, oportet
aut laqueos
Pensiles suspendere, aut acuere manu gladium⁶⁷).
- Elec.* Tu nunc me frater occide, ne quis Argivorum occidat,
Contumelia afficiens genus Agamemnonis.
Or. Satis habeo sanguinem matris, te non interficiam.
- 1040 Sed moriaris nece, quam tibi ipsa consciscas, quocumque modo vis.
Elec. Fiet; non deserar a tuo gladio^{67a}).
- Sed volo brachia circumdare tuo collo.
Or. Delecteris inani voluptate, si quidem hoc te delectat,
Circumdare brachia euntibus ad mortem.
- 1045 *Elec.* O charissime, o habens desiderabile et dulcissimum
Nomen sororis tuae, et unam animam.
Or. Liquefacies me, volo tibi respondere
Officio brachiorum; quid enim miser erubescam?
O pectus sororis, o charus amplexus⁶⁸) mihi,
- 1050 Haec pro filiorum osculis et coniugali lecto
Alloquia adsunt inter miseros utrinque.
Elec. Heu, quomodo idem gladius nos interficiet, si fas sit?
Et accipiet^{68a}) unum sepulchrum, opus cedri?
Or. Suavissimum esset hoc; sed vides, amicis
- 1055 Quomodo caremus, ut coniungamur sepulchro.
Elec. Nihil dixit, pro te operam navans, ne moriaris,
Menelaus pravus, proditor mei patris?
Or. Ne ostendit quidem oculum, sed in sceptris habens
Spem, veritus est servare amicos⁶⁹).
- 1060 Sed sine⁷⁰), ut generosa et Agamemnone

67) acuere manu gladium.] sic (= Eurip. *ξίφος θήγειν χερί*) Editt. 1562., Barn., Musgr. et (ordine verborum mutato) Fix.; Ed. 1558. acuere manum gladio.

67a) non deserar a tuo gladio.] his verbis in Ed. 1562. in marg. adscripta est explicatio: Statim tuam mortem subsequetur mea.

68) charus amplexus] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. charum osculum (Eurip. *φιλον πρόσπιτυμ'*).

68a) accipiet] sic Editt. Barn., Musgr.; Editt. 1558., 1562. accipiat.

69) veritus est servare amicos.] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. verebatur ne servaret amicos.

70) sine] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. Barn., Musgr., Fix. eia, Eurip. Ed. Basil. 1551. *εἴα* (Imper. poeticae formae *εἴλω* i. q. *εἴλω* sino, et Interj. eia!); Editt. Barn., Musgr., Fix. *εἴ* (Interj. eia!).

Facientes dignissima moriamur.
 Et ego quidem ingenuitatem ostendam urbi,
 Feriens gladio epar; te autem oportet
 Similia facere meis ausis.

1065 Pylades, tu esto nobis procurator mortis,
 Et morientium⁷¹⁾ bene cures corpora,
 Et sepeli simul, ferens ad patris tumulum,
 Et vale; vado ad opus, ut vides.
Pyl. Differ, hoc primum te accuso,
 1070 Si sperasti, me velle vivere te mortuo.
Or. Quorsum attinet te mecum mori?
Pyl. Interrogasti? quorsum vivere sine tua
 amicitia?
Or. Non interfecisti tuam matrem, sicut ego
 miser.
Pyl. Tecum: simul haec pati me oportet.
 1075 *Or.* Redde tuum corpus patri, non moria-
 ris mecum;
 Tibi enim est civitas, mihi autem non;
 Et domus patris, et magnus portus divitiarum.
 Nuptiis autem huius miserae frustratus es,
 Quam despondi tibi, colens amicitiam;
 1080 Tu autem accipies aliam coniugem ad gi-
 gnendum.
 Affinitas mea et tua non amplius est.
 Sed, o desiderabilis oculo meae familiaritatis,
 Vale. „Non enim hoc licet nobis, tibi tamen
 erit.
 „Nam mortui privamur gaudio.
 1085 *Pyl.* „Equidem non assequeris, quid velim.
 „Neque sanguinem meum accipiat⁷²⁾ ferax
 terra,
 „Neque splendidus aether, si ego te unquam
 prodens,
 „Et liberans meum corpus, deseram te⁷³⁾.
 Nam et simul interfeci illam, non negabo;
 1090 Et totum consilium dedi de iis, ob quae tu
 nunc das poenas.
 Ergo et simul mori me oportet tecum et
 cum hac.
 Nam ipsam meam, cui sponendi nuptias,
 Iudico coniugem. Nam quid unquam hone-
 stum dicam,
 Veniens in Delphidem, arcem Phocensium?

1095 Qui, priusquam essetis miseri, affui amicus,
 Nunc non sum amicus tibi infelici?
 Nihil est; sed haec et mihi sunt curae.
 Sed postquam sumus morituri; una rationem
 Ineamus⁷⁴⁾, quomodo Menelaus simul tristetur.
 1100 *Or.* O charissime, utinam videns hoc mo-
 riar!
Pyl. Sequere nunc, sed differ sectionem ensis.
Or. Differam, si possim ulcisci inimicum.
Pyl. Tace nunc, quia parum credo mulieribus.
Or. Ne timeas has, quae adsunt nobis amicae.
 1105 *Pyl.* Helenam interficiemus: id afficiet Me-
 nelaum magno dolore.
Or. Quomodo? paratus enim sum, si quidem
 poterit praecclare fieri.
Pyl. Interficiemus; latet enim in domo tua.
Or. Maxime, et omnia obsignat^{74a)}.
Pyl. Sed non amplius, nacta Plutonem sponsum.
 1110 *Or.* Quomodo? habet enim barbaros co-
 mites.
Pyl. Quos? neminem Phrygem metuo.
Or. Quales possint esse curatores speculorum
 et unguentorum.
Pyl. Venit ergo huc habens delicias Troianas?
Or. Ita, ut Graecia sit ei parva domuncula.
 1115 *Pyl.* „Nihil est servile genus ad non servile.
Or. Sane⁷⁵⁾ hoc faciens, non recuso bis mori.
Pyl. Sed neque ego: modo tibi opem feram.
Or. Ostende rem, et perface, sicut dicis.
Pyl. Intremus⁷⁶⁾ in domum tanquam morituri.
 1120 *Or.* Habeo hoc, reliqua non habeo.
Pyl. Lamentabimur ad ipsam de his, quae pa-
 timur.
Or. Ut ploret, quamquam in animo gaudeat.
Pyl. Et nobis aderunt haec, sicut illi tunc.
Or. Deinde quomodo pugnabimus?
 1125 *Pyl.* Habebimus gladios acutos⁷⁷⁾ in ve-
 stibus.
Or. Et coram ministris quae nex fiet?
Pyl. Excludemus eos, alium alio in contigua-
 tionibus.

74) una rationem Ineamus] sic Editt. 1562. Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. ad communes sermones Veniamus.

74a) omnia obsignat.] his verbis in Ed. 1562. in marg. appo-
 sita est annotatio: Quasi cernens haereditatem meam.

75) Sane] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. Et (Eu-
 rip. Καὶ ἄν).

76) Intremus] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558.
 Intramus (Fix.: Intrabimus).

77) Habebimus gladios acutos] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.,
 Musgr., Fix. Oculatos habebimus gladios (= Eurip. Κούρτ...
 ἔξουεν ἕτην).

71) morientium] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr., Fix.
 mortuorum (Eurip. καθ'αὐτόντων).

72) accipiat] sic (= Eurip. δέξαιτο) Editt. 1558., Barn.,
 Musgr., Fix.; Ed. 1562. errore typogr.: accipias.

73) deseram te] sic (= Eurip. ἀπολλοίωμ' σε) Ed. 1558.;
 Editt. Barn., Musgr., Fix.: deseram; Ed. 1562. errore
 typogr.: deram (pro: deseram). — H. I. in Editt. 1558.,
 1562. nota margin.: Fides amici.

- Or.* Et eum, qui non tacuerit, interficiemus.
Pyl. Deinde ipsa res docebit, quae oporteat intendere.
- 1130 *Or.* Interficere Helenam, agnosco symbolum.
Pyl. Tenes; audi nunc, quam honeste consulam.
 Si enim in mulierem honestam
 Mitteremus gladium, esset ignominiosa caedes,
 Nunc dabit poenas toti Graeciae,
 1135 Et illis, quorum parentes occidit, et quorum liberos perdidit,
 Et sponsas fecit orbatas maritis.
 Erit vociferatio, et accendent ignem Diis,
 Precantes tibi et mihi multa gloriosa obtingere,
 Eo quod fecimus caedem malae mulieris.
- 1140 Non vocaberis matricida, si hanc interfeceris;
 Sed relinquens hoc nomen, habebis melius:
 Diceris interfector Helenes, quae multos interfecit.
 Non oportet sane, non oportet Menelaum esse felicem,
 Ac tuum patrem et te et sororem mori,
 1145 (Matrem omitto; nam hoc non est honestum dicere.)
 Et habere tuam domum, per Agamemnonis militiam
 Qui recepit uxorem. Non amplius vivam,
 Si non adversus illam strinxero atrum⁷⁸⁾ ense.
 Sed si non potiemur caede Helenes,
 1150 Incendentes hanc domum, moriemur.
 Nam etsi alterutrum non successerit, habebimus gloriam
 Honestae mortui, aut male servati.
Chor. Digna est, quae odio habeatur ab omnibus mulieribus
 Puella Tyndaris, quae deformat genus.
 1155 *Or.* „Ah, nihil est praestantius quam certus amicus^{78a)},
 „Non opes, non regnum; ac stultum est
 „Multitudinem esse compensationem generosi amici.
 Nam tu et mala contra Aegisthum invenisti,
 Et prope aderas mihi in periculis,
 1160 Et nunc rursus das mihi ultionem hostium,
 Et non abes. Sed desinam te laudare, quia

78) atrum] sic (= Eurip. μέλαν) Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. acutum

78a) Haec vox in Ed. 1562. in marg. est repetita.

- „Etiam hoc est molestum, nimium laudari⁷⁹⁾.
 Ego autem omnino exhalans meam animam,
 Volo aliquid faciens inimicis meis mori,
 1165 Ut vicissim perdamus illos, qui me prodiderunt,
 Et gemant, qui me miserum fecerunt.
 Agamemnonis filius sum, qui Graeciae
 Imperavit, dignus iudicatus, non tyrannus,
 sed tamen
 Habuit robur a Deo; quem non afficiam dedecore,
 1170 Oppetens servilem mortem, sed libere
 Vitam amittam et Menelaum ulciscar.
 Essemus felices, si unum possemus adipisci,
 Si alicunde insperata salus accideret
 Necantibus, non morientibus; opto haec.
- 1175 „Nam quod volo, suave est, et per os
 „Volucris sermone sine sumptu⁸⁰⁾ delectabo animum.
Elec. Ego, frater, existimo hoc ipsum ferre
 Salutem tibi, et huic, et tertio mihi.
Or. Dicis divinitus consilium; sed ubi hoc^{80a)} est?
 1180 Quia scio prudentiam adesse tuae animae.
Elec. Audi nunc, et tu huc adverte animum.
Or. Dic, quia bene dicere habet aliquam voluptatem.
Elec. Novisti filiam Helenae? scientem interrogo.
Or. Novi Hermionem, quam educavit mater mea.
 1185 *Elec.* Illa abiit ad sepulchrum Clytaemnestrae.
Or. Quid factura? suggeris aliquam spem.
Elec. Libatura inferias ad sepulchrum matris.
Or. Quare dicis mihi hoc conferre ad salutem?
Elec. Capite hanc obsidem, quando redit.
 1190 *Or.* Cuius rei dicis hoc esse remedium nobis tribus amicis?
*Elec.*⁸¹⁾ Interfecta Helena, si quid Menelaus
 contra te vellet agere,
 Aut hunc, et me (quia omnes tres sumus unum corpus.)
 Dic, quod sis interfecturus Hermionem, et oportet te gladium

79) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota margin.: Ne quid nimis.
 80) sine sumptu] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. largiter (Fix.: affatum, Eurip. ἀδανάτος).

80a) hoc] sic (= Eurip. τόδε) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. haec.

81) *Elec.*] sic (= Eurip. Ἡλένη) Barn., Musgr., Fix.; Editt. 1558., 1562. male: *Hel.*

- Strictum habere ad ipsum corpus virginis:
 1195 Si te servarit, petens, ne interficiatur filia,
 Menelaus, videns corpus Helenes in sanguine,
 Sine patrem possidere puellae corpus;
 Si autem impotens vehementis animi
 Volet te interficere, et tu ferito collum virginis.
 1200 Et ipsum existimo, etiamsi primum adierit
 vehemens,
 Deinde molliturum animum; non enim durus
 Neque fortis est. Hoc habeo nobis
 Propugnaculum salutis; dicta est oratio.
 Or. O habens virilem animum,
 1205 Et corpus inter mulieres decorum,
 Quam digna es magis vivere quam mori.
 Pylades, frustraberis miser tali
 Muliere, cum qua vivens haberes felix con-
 iugium.
 Pyl. Utinam fiat, et veniat ad urbem Pho-
 censem
 1210 Nacta felices nuptias.
 Or. Quando veniet domum Hermione?
 Quia reliqua dixisti, si hoc successerit,
 Optima, capientibus catulum impii patris.
 Elec. Puto eam esse prope domum.
 1215 Etenim temporis longitudo eo quadrat.
 Or. Recte, tu quidem soror Electra
 Ante domum manens, observa pedem virginis,
 Et observa, si quis, priusquam fiat caedes,
 Aut socius, aut frater patris,
 1220 Antevertat veniens in domum, clamita in
 domum,
 Aut valvas pulsans, aut mittens sermonem
 intro.
 Nos intrantes, ad postremum
 Certamen armabimus manum ense,
 Pylades; tu enim iuvas me in laboribus.
 1225 O pater habitans domum atrae noctis,
 Invocat de Orestes filius tuus, ut venias auxi-
 liator
 Precantibus. Nam propter te ista patior miser.
 Iniuste proditus sum a tuo fratre,
 Cum recte fecerim, cuius volo uxorem captam
 1230 Interficere; tu esto adiutor nobis in hac re.
 Elec. O pater veni, si quidem audis sub terra
 Vocantes liberos, qui tua causa moriuntur.
 Pyl. O cognate mei patris, etiam meas preces
 Agamemnon exaudi, serva liberos.
 1235 Or. Interfeci matrem. Pyl. Et ego attigi
 gladium.
 Elec. Ego instruxi insidias, et liberavi a metu.

- Or. Te pater ulciscens. Elec. Neque ego te
 prodidi.
 Pyl. Ergo audiens⁸²⁾ libera natos.
 Or. Libo tibi lachrymis.
 1240 Elec. Et ego lamentationibus⁸³⁾.
 Pyl. Desinite, et pergamus ad opus.
 Si quidem sub terram preces penetrant⁸⁴⁾,
 Audit. Tu, o Iupiter, proave, et nunc iu-
 stitiae,
 Date successum in hac re isti, mihi⁸⁵⁾ et huic.
 1245 Tribus enim⁸⁶⁾ amicis est unum certamen
 et una vindicta,
 Debent aut omnes vivere, aut mori.
 [Strophe 1.]
 Elec. O charae Mycenides,
 Quae estis primariae in Pelasgo solo Argivorum.
 Chor. Quam vocem sonas, o veneranda? manet
 1250 Etenim te hoc in urbe Danaidum⁸⁷⁾.

- [Systema 1.]
 Elec. State aliae vestrum in viam publicam,
 Aliae huc in aliam viam ad praesidium domus.
 [Strophe 2.]
 Chor. Propter quam causam hoc me iubes?
 Dic mihi, o chara.
 1255 Elec. Metuo, ne quis ad domum
 Stans propter caedem,
 Inveniat mala in his malis.
 [Systema 2.]
 Semich. Eamus, festinemus, ego semitam
 Hanc observabo, ad solis ortum.
 1260 Semich. Et ego istam, quae fert ad occasum.
 [Strophe 3.]
 Elec. Oblique nunc pupillas oculorum differ,
 Isthinc, huc, deinde ad aliam speculam⁸⁸⁾.
 1265 Chor. Facinus, ut iubes.

82) audiens] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr., Fix. (= Eurip. *ὄνείδη τὰδε κλέων*) exprobrationes hasce audiens.

83) Or. Libo — lamentationibus.] hi 2 vss. in Ed. Barn. coniuncti sunt in unum.

84) penetrant] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. iaculantur (Eurip. *ἀνορίζουσ'*).

85) isti, mihi] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. mihi.

86) enim] sic (= Eurip. *γὰρ*) Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; in Ed. 1558. deest.

87) Chor. Quam — Danaidum.] hi 2 vss. in Ed. Barn. dis-iuncti sunt in tres.

88) Elec. Oblique — speculam.] hi 2 vss. in Ed. Barn. dis-iuncti sunt in quatuor.

[*Antistrophe 1.*]

Elec. Circumferte nunc palpebram⁸⁹⁾.
 Date pupillis undique per capillos locum.
Semich. Hic quis in via accedit, quis hic
 1270 Vir ex agro vadit circa domum tuam⁹⁰⁾?

[*Antisystema 1.*]

Elec. Perimus, o amicae, absconditas
 Feras armatas si statim indicet⁹¹⁾ hostibus⁹²⁾.

[*Antistrophe 2.*]

Semich. Sis sine metu; nam inanis est, o chara,
 Via, quam tu putas.
 1275 *Elec.* Quid, tua fides manet mihi adhuc
 firma?
 Da mihi aliquem bonum nuntium:
 An locus ante aulam est vacuus?

[*Antisystema 2.*]

Semich. Hic res bene habent, sed retro⁹³⁾ vide;
 Quia nemo civium accedit ad nos.
 1280 *Semich.* Venis eodem, neque hic turba est.

[*Antistrophe 3.*]

Elec. Age nunc in portis audiam:
 Quid cunctamini in aedibus per quietem⁹⁴⁾
 1285 Mactare hostiam?

[*Antisystema 3.*]

Non audiunt. O misera ego propter mala!
 Num propter pulchritudinem obstupuerunt
 gladii?

[*Strophe 1.*]

Forte aliquis Argivus armatus properans,
 1290 Pede auxiliatore accurrit ad aedes⁹⁵⁾:
 Melius est videre, non expedit sedere;
 Sed aliae huc, aliae illuc eatis.

89) *Chor.* Facimus — palpebram.] hi 2 vss. in Editt. 1558., 1562. in unum sunt coniuncti.

90) *Semich.* Hic — tuam?] horum duorum vss. loco in Ed. Barn. leguntur tres.

91) indicet] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. ostendat.

92) hostibus] sic (= Eurip. *ἔχθροίς*) Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. amicis.

93) retro] sic (= Eurip. Ed. Basil. 1551. *τῶπισω*) Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr., Fix.: tuam stationem (= *τῶπι σου*, quam lectionem hae Editt. exhibent).

94) *Elec.* Age — quietem] hi 2 vss. in Ed. Barn. disiuncti sunt in quatuor.

95) Forte — aedes:] hi 2 vss. in Ed. Barn. partiti sunt in quatuor.

[*Strophe 2.*]

1295 *Chor.* Mutamus viam speculantes undique⁹⁶⁾
Hel. O Pelasgum Argos, pereo male.
Elec. Audistis? viri habent manus in caede;
 Est eiulatus Helenae, ut licet conicere.

[*Strophe 3.*]

Semich. O Iovis, o Iovis immensa potentia,
 1300 Veni auxilians meis amicis omnino.
Hel. Menelae, moriar, tu praesens me non
 iuvas?
Elec. Interficate, ferite, occidite, perditae,
 Duos ancipites gladios mittite,
 Ferientes e manu
 1305 Desertricem parentum⁹⁷⁾, linquentem con-
 iugem, quae plurimos

Interfecit Graecorum

In bello, apud fluvium pereuntes,

Ubi lachrymae inter lachrymas

Ceciderunt propter ferrea tela,

1310 Ad flumen Scamandrum.

Chor. Tacete, tacete, audio strepitus cuius-
 dam

Viam irruentis circa domum.

Elec. O charissimae mulieres, in media caede

Ista Hermione adest; cessemus a clamore.

1315 Nam vadit incidens in laqueos retium:

Egregia praeda erit, si capta fuerit.

Iterum state quieto adspectu,

Et colore non significante factum.

Et ego habebō tetricas pupillas oculorum,

1320 Tanquam non sciens facta.

O virgo venis, Clytaemnestrae sepulchrum

Postquam coronasti, et libasti inferis infe-
 rias⁹⁸⁾?

Her. Venio, peracta placatione⁹⁹⁾; sed me

Metus quidam cepit, quem in aedibus,

1325 Procul existens a domo, audio clamorem.

Elec. Quid? fiunt, quae sunt digna nostro
 luctu.

Her. Fausta loquere: quid novi dicis?

96) *Chor.* Mutamus — undique.] hic vs. in Ed. Barn. disiunctus est in duos:

Cho. Mutamus viam,
 1295 Speculantes undique.

97) D. parentum] sic (= Eurip. *λειποπάρτορα*) Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. D. parentem.

98) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota margin.: Apostrophe ad Herionem.

99) peracta placatione.] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. postquam accepi placationem.

- Elec.* Decretum est huic urbi, hodie Oresten et me mori.
- Her.* Nequaquam fiat, cum vos sitis mei cognati.
- 1330 *Elec.* Decretum est; sumus in iugo necessitatis.
- Her.* An propterea est clamor in domo?
- Elec.* Supplex procidens ad genua Helenae clamat.
- Her.* Quis? non satis scio, nisi tu dicas.
- Elec.* Miser Orestes orat, ne occidatur, et pro me.
- 1335 *Her.* Domus merito plorat.
- Elec.* Nam de qua alia re quis magis fleat? Sed veni, et sis amicis particeps supplicationis, Procidens ante tuam matrem valde beatam: Ne Menelaus videat nos morientes.
- 1340 Sed o tu, quae es educata in manibus meae matris,
Miserere nostri, et leva mala,
Veni huc in certamen, ego praecedam.
Sola enim habes nobis metam salutis.
- Her.* Ecce prope pono meum pedem in domum.
- 1345 Servati estis, quantum in me est. *Elec.* O in contignatione
Amici armati, non capietis praedam?
- Her.* Hei mihi, quos hic video? *Or.* Oportet tacere;
Venit enim nobis, non tibi, in salutem.
- Elec.*¹⁰⁰⁾ Tenete, tenete, et ense ad collum
- 1350 Admoventes, quiescite, ut videat hoc Menelaus, quia viros, non ignavos Phrygas Inveniens passus est ea, quae oportet pati malos.
O amicae, excitate strepitum, strepitum et clamorem
Ante aedes, ut facta caedes
- 1355 Non incutiat Argivis vehementem terrorem, Atque ob id opem ferant ad aedes tyrannicas, Priusquam prompte videam Helenae caedem Cruentam in domo,
Ant sermonem ministrorum audiamus.
- 1360 Nam quasdam calamitates scio, quasdam non clare.
- Chor.* Inste venit Deorum vindicta contra Helenam¹⁾;

- Nam lachrymis totam Graeciam implevit
Propter Idaeum perniciosum
- 1365 Parim, qui ad Ilium Graecos adduxit.
Sed, (nam crepant claustra regiae domus)
Tacete, egreditur aliquis Phrygum,
Ex quo audiemus, quid agatur in aedibus.
- Phr.* Effugi Argivum ense ex morte,
- 1370 In barbaris calceis,
Supra cedrina fastigia thalamorum,
Doricaque pinnacula.
Evanida, evanida terra terra
Barbaris fugientibus.
- 1375 Heu heu, quo effugiam, o hospitae,
Per cavum aetherem volitans,
An per pontum, quem Oceanus
Habens taurinum caput cubitis
Circumdans amplectitur terram?
- 1380 *Chor.* Quid est, Helenae minister Idaee?
Phr. Ilium, Ilium, heu mihi,
Phrygia urbs, habens bonam glebam,
Sacer mons Idae, quam doleo te periisse²⁾,
- 1385 Lugubre³⁾ lugubre carmen
Barbarica voce,
Propter oculum⁴⁾ ex ave natum,
A cygno ortum, filiam formosae Laedae,
- 1390 Infelicem Helenam, pulchre fabricatorum murorum Apollineorum Furiam, heu⁵⁾!
Vociferatio lugubris, lugubris vociferatio. O misera Dardania
Insolens, ob Ganymedem Iovis concubinum⁶⁾.
Chor. Clare dic nobis rursus singula in aedibus quomodo se habeant.
Non enim facile coniiicio priora.
- 1395 *Phryx.* Heu heu, principium mortis
Barbari dicunt, heu heu,
Asiatica voce, regum
Quando sanguis effunditur in terram
Ensibus ferreis ad Plutonem.

2) Sacer — periisse] hic vs. in Ed. Barn. in duos est dispartitus.

3) Huic voci in marg. Editt. 1558., 1562. adscripta est annotatio: „ἀκούεισθαι, vide Suidam.”

4) oculum] haec vox in marg. Editt. 1558., 1562. sic explicatur: „oculus in malam partem, ut apud Homerum *z-vos ommu.*” (Hom. II. I, 235.).

5) Infelicem — heu.] sic hi duo vs. leguntur in Editt. 1558., Barn., Musgr.; in Ed. 1562. in unum sunt coniuncti.

6) Ed. Barn. huius vs. loco haec habet:
Equestris, altrix Ganymedis, Iovis concubini.

100) *Elec.*] sic (= Eurip. ἡλέστρα) Barn., Musgr., Fix.; Editt. 1558., 1562. male: *Her.*

1) *Chor.* Inste — Helenam.] hic vs. in Ed. Barn. disiectus est in duos.

- 1400 Venerunt in domum (ut rursus tibi singula
dicam)
Duo leones Graeci, gemini;
Pater alterius vocabatur dux^{6a}),
Alter filius Strophii, dolosus vir
Sicut Ulysses, tacite dolosus,
1405 Sed fidus amicis, et audax ad pugnam,
Peritus pugnandi, et letalis draco.
Pereat ob tacitam providentiam, cum sit ma-
leficus.
Illi vero intro venientes ad thronum
Eius, quam habuit iaculator Paris,
1410 Mulieris, oculos lachrymis
Madefacti, humiles
Sederunt, alter hinc, alter illinc,
Alius aliunde, armati,
Et manus supplices ad genu
1415 Helenae posuerunt, posuerunt ambo.
Celeres autem cucurrerunt, cucurrerunt
Ministri Phryges:
Allocutus est alius alium,
Incidens in metum,
1420 Ne quis esset dolus;
Aliis videbatur non esse,
Aliis in retiariam
Machinam implicare
Filiam Tyndari draco matricida.
1425 *Chor.* Ubi tu tunc eras? an iam effugeris
metu?
Phryx. Phrygio, Phrygio more
Ad comam, auram auram,
Helenae Helenae, circulo bene facto
Alato ad genam cieham,
1430 Barbaro more.
Illa linumolvebat in colo⁷),
Et fila mittebat ad solum,
1435 Ex praeda Phrygia ad tumulum monumenta
Facere volens ex lino,
Purpureos pannos⁸),
Dona Clytaemnestrae.
Allocutus autem est Orestes
Lacaenam puellam: O filia Iovis,

6a) dux] huic voci in Ed. 1562. in marg. apposita est ex-
plicatio: scilicet Agamemnon.

7) Illa—colo.] huius vs. loco in Ed. Barn. leguntur hi duo:
Illa vero linum in colo
Digitisolvebat,

8) Ex praeda — pannos] hi 3 vss. in Ed. Barn. sic disper-
titi sunt:

Ex praeda Phrygia ad tumulum
1435 Monumenta facere
Volens ex lino, purpureos pannos,

- 1440 Pone vestigium in solo huc surgens ex sede,
Ad locum avi Pelopis veteris
Arae, ut scias meam orationem⁹).
Ducit, ducit eam; illa sequebatur,
1445 Non prospiciens, quae facturus erat,
Ac¹⁰) socius improbus homicida Phocensis alia
faciebat vadens:
Non disceditis, dicebat, Phryges semper mali?
Et conclusit alium alio
In domo, quosdam in stabulis
1450 Equorum, quosdam in latrinis,
Alios hinc inde, alium alio
Avellens procul a domina.
Chor. Quae calamitas postea accidit?
Phr. Idaea, Idaea mater, potens, potens,
heu heu,
1455 Letalia, iniusta facta et mala, quae fece-
runt.
Fecerunt¹¹) in domo regia.
In vestibus purpureis in caligine
Enses extrahentes in manibus alius alio
Agitavit oculos, ne quis adesset,
1460 Et sicut apri montani
Stantes ante mulierem,
Dicunt: Morieris, morieris,
Maritus improbus te interficit,
Qui prodidit fratris filium, ut moreretur Argis.
1465 Illa vociferata est: Heu mihi!
Inmittens candidum cubitum pectori,
Percussit caput tristi plaga,
Fugiente pede vestigium aureis sandalis
Fecit¹²). Sed in comam digitos
1470 Mittens Orestes, sistens Mycenaeos calceos,
Sinistro humero incurvans collum,
Erat verberaturus nigro gladio guttur.
Chor. Ubi erant Phryges in domo ad auxi-
liandum?
Phr. Audita vociferatione, fores¹³) et stabula

9) Ad locum — orationem.] hi 2 vss. in Ed. Barn. disiuncti
sunt in tres.

10) Ac] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr. At; Fix:
vero (Eurip. *di*).

11) fecerunt. Fecerunt] sic Editt. 1558., 1562. (quasi bis lege-
retur *ἔδραον* aut *ἔδρασαν*, Imperf. aut Aor. I. verbi *δράω*
facio); Barn., Musgr., Fix. (= Eurip. *ἔδραον*, *ἔδρα-
σον*) vidi, Vidi.

12) Fecit.] sic Editt. 1558., 1562.; Barn. Tulit; Musgr.,
Fix, Tulit, tulit (Eurip. Ed. Basil. 1551. *ἔφερον*; Editt.
illae recentt. *ἔφερον*, *ἔφερον*).

13) fores] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr., Fix.
(= Eurip. *δύμων θύραια*) fores aedium.

- 1475 Vectibus eicientes, ubi manebamus,
Accurrimus alius ex alia habitatione,
Alius saxa, alius cuspides,
Alius ensem cum longo capulo habens in manibus.
Venit contra nos Pylades impavidus:
- 1480 Qualis qualis Hector Phrygius, aut Ajax ornatus galea tres habente conos,
Quem vidi, vidi in portis Priami.
Commisimus acies ensium.
Tunc vero, tunc conspicuum
Erat, Phryges quantum in pugna
- 1485 Essent inferiores¹⁴⁾ Graecis pugnatoribus:
Alius abiens fugitivus, alius mortuus,
Alius vulnus ferens, alius supplex
Propter intentatam mortem, fugimus in tenebras.
Mortui ceciderunt, alii erant casuri, alii iacebant.
- 1490 Ingressa est in domum misera Hermione,
Propter caedem matris humi iacentis, quae misera illam peperit.
Isti currentes velut Bacchae sine thyrsis
Rapuerunt velut pullum in manibus.
Rursus tendebant caedem adversus filiam Iovis:
- 1495 Illa evaserat extra domum
Non visa (o Iupiter et terra et lumen et nox¹⁵⁾)
Sive veneficiis, sive arte magorum, sive deceptione Deorum.
Quae postea acciderint, nescio; nam fugitivum sustuli pedem ex aedibus¹⁶⁾.
- 1500 Multiplices, multiplices aerumnas
Menelaus sustinens, inutile a Troia
Recepit¹⁷⁾ coniugium Helenes.
Chor. Sequitur aliud novum ex novis;
Nam video tenentem gladium ante aedes
- 1505 Euntem Oresten, attonito pede.

[*Orestes, Phryx, Electra, Menelaus, Apollo.*]

- Or.* Ubi est iste, qui effugit ex aedibus meum ensem?
- Phr.* Adoro te, rex, procidens barbaro more.
Or. Ista non fiunt in Illo, sed in Argiva terra.
Phr. „Ubique sapientibus est suavius vivere quam mori.
- 1510 *Or.* Nam fecisti clamorem Menelao, ut accurreret?
Phr. Tibi adsum, ut opituler; es enim dignior.
Or. Iustene perit filia Tyndari?
Phr. Iustissime, si haberet triplex guttur ad moriendum.
Or. Propter metum lingua gratificaris, intus non ita sentiens.
- 1515 *Phr.* Cur non? quae perdidit Graeciam cum ipsis Phrygibus?
Or. Iura, (alias te necabo) te hac non dicere in meam gratiam.
Phr. Per animam meam iuravi: et quidem bona velim fide.
Or. Siccine¹⁸⁾ etiam ad Troiam omne¹⁹⁾ ferum erat Phrygibus terrori?
Phr. Amove ensem; nam cum prope adest, ostendit caedem.
- 1520 *Or.* Metuis, ne fias lapis, tanquam intuens Gorgona?
Phr. Imo ne moriar: non intueor caput Gorgonis.
Or. Cum sis servus, metuis mortem, qui te liberabit a malis?
Phr. „Quilibet etiam servus gaudet videre lucem.
Or. Recte dicis, servat te prudentia; sed ingredi in domum.
- 1525 *Phr.* Non occides me. *Or.* Es dimissus.
Phr. Dicis hoc pulchrum verbum²⁰⁾.
Or. Sed poterimus retractare.
Phr. Hoc non pulchre dicis²¹⁾.
Or. Stultus es, si putas me cruentaturum tuum collum;

14) Tunc vero, tunc conspicuum Erat, Phryges quantum in pugna Essent inferiores] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. Tunc sui similes Erant Phryges, quod ad pugnam attinet: Fuimus inferiores; Barn., Musgr., Fix. (diligenter verba archetypi reddentes): Tunc vero, tunc conspicui Erant (Musgr., Fix.: Facti sunt) Phryges, quantum in pugna Martis Nos simus inferiores

15) nox] sic (= Eurip. νύξ) Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. errore typogr.: vox.

16) Hic vs. in Ed. 1558. disiunctus est in hos duos:
Quae postea . . . fugitivum sustuli pedem ex aedibus.

17) Recepit] sic (= Eurip. ἐλαβε) Editt. 1558., 1562., Musgr., Fix.; Barn. Recipit.

18) Siccine] sic (= Eurip. ὠδέ) Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. Sinite.

19) omne] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr., Fix. (= Eurip. πᾶσι) omnibus.

20) *Phr.* Non occides me — verbum] hi duo vss. in Ed. Barn. coniuncti sunt in unum.

21) *Or.* Sed — dicis.] hi duo vss. in Ed. Barn. in unum sunt coniuncti.

Nam neque mulier es, neque es inter viros.
Propterea egressus sum ex aedibus, ne excites
clamorem.

1530 Nam totum Argos cum audierit clamorem,
cito excitetur.

Non est mihi metus Menelaum excipere gladio;
Sed veniat superbiens²²⁾ flavis capillis super
humerum.

Si enim adducet Argivos ad hanc domum,
Persequens caedem Helenae, et me non volet
servare,

1535 Et sororem meam, et Pyladem,
Qui in his me adiuvit²³⁾,
Videbit duo cadavera, uxorem et virginem.

[*Strophe 1.*]

Chor. O fortuna, in aliud certamen
Cadit domus terribilis circa Atridas.

*Semich.*²⁴⁾ Quid faciemus? nuntiabimus haec
in urbem?

1540 An tacitae erimus tutiores, o charae?

[*Strophe 2.*]

*Semich.*²⁴⁾ Ecce ante aedes²⁵⁾, ecce denuntiat
aliquid

Iste fumus saliens in aerem sursum.

Chor. Incendunt pinus, tanquam inflammaturi
domum

Tantaleam, neque desistunt a caede.

[*Strophe 3.*]

1545 „Finis est hominibus, ubi Deus vult.
Magna quaedam vis per adversos genios
Feriit, feriit²⁶⁾ hanc domum per caedes,
Propter Myrtili casum ex curru.

Chor. Sed video Menelaum prope domum,

1550 Qui celeriter audivit forte fortunam, quae
nunc adest.

Elec. Non antevertetis coniungentes fores ve-
ctibus,

O Atridae in domo? „vehemens res est, vir in
rebus secundis

22) superbiens] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. glorians.

23) Et sororem — adiuvit,] hi quoque duo vss. in Ed. Barn. in unum connexi sunt.

24) *Semich.*] sic (= Eurip. *Ἡμιχόριον*) Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; in Ed. 1558. omiss.

25) ante aedes] sic (= Eurip. *πρὸ δομῶν*) Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. errore typogr.: anteces.

26) Feriit, feriit] sic (= Eurip. *Ἐπαισεν, ἔπαισε*) Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. Feriit (Ed. Fix. *ἔπεσε*, *ἔπεσε* — lapsa est, lapsa).

„Contra eos, qui sunt in adversis, sicut tu²⁷⁾
Orestes nunc es infelix²⁸⁾.

Men. Venio audiens facinora violenta²⁹⁾

1555 Duorum leonum; non enim voco eos viros.
Nam audivi de mea uxore,
Quod non sit interfecta, sed abrepta^{29a)}, ut
non conspiciatur.

Audiens inanem famam, quam metu deceptus
Quidam nuntiavit mihi; sed matricidae

1560 Sunt hae technae, et magnum ludicrum³⁰⁾.

Aperiat aliquis domum, servus iubeo,
Pellere istas fores, ut vel filiam meam
Liberem ex manibus hominum impiorum,
Et miseram meam uxorem

1565 Accipiam, cum qua oportet interfici mea
manu

Eos, qui perdiderunt meam coniugem.

Or. Heus tu non attingas manibus ista claustra!

Te Menelaum compello, qui elatus es superbia,
Aut hac pinna concutiam tuum caput,

1570 Frangens vetus tectum, opus artificum.

Munita est ianua vectibus adversus tuum defen-
dendi

Studium, qui³¹⁾ te arcebunt, ne intres in
domum.

Men. Age, quam rem video? splendorem
flammae,

Et in summis aedibus istos obsessos teneri,

1575 Et gladium admotum collo meae filiae.

Or. Utrum vis interrogare, an me audire?

Men. Neutrum quidem; sed necesse est, ut
videtur, te audire.

Or. Sum occisurus tuam filiam, si vis audire.

Men. Interfecta Helena addes caedem caedi.

1580 *Or.* Utinam vero tenuissem, non deceptus
a Diis.

Men. Negas, cum occideris, et ad contume-
liam dicis haec?

27) sicut tu] sic (= Eurip. *ὡς σὺ*) Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. sicut (omisso „tu“).

28) es infelix] sic (= Eurip. *δυστυχής*) Editt. 1558., 1562.; in Editt. Barn., Musgr. male omissa (apud Fix. sola vox „infelix“ deest).

29) facinora violenta] sic Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. facinorosa et violenta (= Eurip. *τὰ δειρὰ καὶ δραστήρια*, Musgr.: facinora dira et strenua; Fix.: facinorosa dira et audacia).

29^a) abrepta] sic Ed. Barn.; Editt. 1558., 1562. abrupta (Eurip. *οὐχεται*).

30) magnum ludicrum] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. multus risus (Eurip. *πολὺς γέλως*; Barn.: res deridicula; Musgr., Fix.: iugens derisio).

31) qui] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. quae.

- Or.* Invitus nego; utinam enim.
Men. Quid optares facere? incutis mihi terrorem.
Or. Furiam Graeciae interficere.
 1585 *Men.* Redde cadaver uxoris, ut operiam tumulo.
Or. Repete a Diis; ego interficiam tuam filiam.
Men. Matricida facit caedem supra caedem.
Or. Defensor patris, quem tu prodidisti, ut moreretur.
Men. Non sufficit tibi prior caedes matris?
 1590 *Or.* Non defatigabor semper interficiendo malas.
Men. Utrum et tu, Pylade, es particeps huius caedis?
Or. Tacens affirmat; ego sufficiam dicens.
Men. Sed non gaudens, nisi effugeris alis.
Or. Non effugiemus, sed inflammabimus aedes igne.
 1595 *Men.* An vastabis has aedes paternas?
Or. Ut ne tu eas habeas, hanc mactantes ad ignem.
Men. Interfice, quia interficiens dabis mihi poenas.
Or. Sic erit. *Men.* Heu heu, nequaquam facies hoc.
Or. Tace nunc et sustine, iuste patiens calamitatem.
 1600 *Men.* An iustum est te vivere? *Or.* Et imperare in terra.
Men. Qua? *Or.* In Argo hoc Pelasgico.
Men. Recte attinges sacrificia? *Or.* Cur non?
Men. Et offeres hostias ante pugnam³²⁾?
Or. Tu autem honeste³³⁾?
Men. Habeo puras manus. *Or.* Sed non mentem.
 1605 *Men.* Quis te alloquetur? *Or.* Quicumque est amans patris.
Men. Qui autem honorat matrem? *Or.* Est felix.
Men. Tu autem non. *Or.* Quia non placent mihi malae.
Men. Amove ensem a filia. *Or.* Mendax es.
Men. Interficiet meam filiam? *Or.* Iam non es mendax.

32) His verbis in Ed. 1562. adiecta est annotatio [margin.: „more regibus recepto.”

33) *Men.* Et offeres — honeste?] hi 2 vss. in Ed. Barn. coniuncti sunt in unum.

- 1610 *Men.* Hei mihi! quid faciam? *Or.* Persuade ad Argivos proficiscens.
Men. Cui persuadebo? *Or.* Pete a civitate, ne nos occidat.
Men. An filiam meam interficietis? *Or.* Sic est.
Men. O misera Helena! *Or.* An meae res non sunt miserae?
Men. Advexi tibi victimam ex Phrygibus. *Or.* Utinam hoc esset.
 1615 *Men.* Sustinens labores magnos. *Or.* Non mea causa.
Men. Acerba passus sum. *Or.* Tunc eras inutilis.
Men. Tenes me. *Or.* Tu cepisti te ipsum, cum sis malus.
 Sed eia, Electra incende istas aedes;
 Et tu, o candidissime mihi amicorum
 1620 Pylades³⁴⁾, incende tecta huius parietis³⁵⁾.
Men. O terra Danaorum et incolae equestris Argus,
 Non armato pede opem feretis?
 Nam iste vim facit toti nostrae civitati,
 Ut vivat, cum fecerit abominabilem caedem matris.
 1625 *Apol.* Menelae, desiste ab irata voluntate.
 Ego Phoebus, Latonae filius, prope existens te voco;
 Et tu, qui insidiaris armatus isti puellae,
 Orestes, ut scias, quam orationem afferam.
 Helena quidem, quam tu cupiens perdere,
 1630 Frustratus es, iratus Menelao,
 Haec est, quam videtis in voluminibus aeris,
 Servata et non interfecta a te.
 Ego ipsam servavi, et ab ense
 Tuo rapui, iussus a Iove patre.
 1635 Nam, ut filiam Iovis³⁶⁾, oportet vivere immortalem,
 Castori et Polluci in voluminibus aeris Assidebit³⁷⁾, nautis salutaris.
 Tu accipies³⁸⁾ aliam uxorem in domum,
 Postquam Dii huius pulchritudine

34) Pylades] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr., Fix. (= Eurip. Πυλάδην) Pylade.

35) parietis] sic (= Eurip. τείχεος) Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. errore typogr.: parentis (Ed. Fix. τείχων — parietum).

36) ut filiam Iovis] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. existentem eam filiam Iovis (Eurip. Ζηνὸς γὰρ οὐσαν).

37) Assidebit] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. Consorts erit (Eurip. σύνδακος ἔσται).

38) accipies] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr. accipias.

- 1640 Commiserunt Graecos et Phrygas,
Et fecerunt mortes, ut exhaurirent ex terra
Onus iniustum, magnae multitudinis hominum.
Res sic se habent. Te autem oportet,
Oresta, postquam huius terrae fines supera-
veris,
1645 Habitare solum Parrhasium, per circulum
anni.
Vocabitur locus a tuo nomine ab exilio,
Ut vocetur Azanibus et Arcadibus Oresteum.
Inde veniens in urbem Atheniensium,
Redde rationem de caede materna
1650 Tribus furiis; et Dii gubernatores iudicii
In vico Martio iustissimam
Sententiam ferent, ubi oportet te vincere.
Et ad cuius collum, Oreste, habes gladium,
Fatum est, te Hermionem³⁹⁾ ducere, et qui
putat
1655 Neoptolemus se ducturum esse, non ducet.
Nam est ei fatum mori Delphico ense,
Postulanti a me poenas de patre Achille.
Pyladae autem connubium sororis, cui pro-
misisti,
Da, sequens vita⁴⁰⁾ eos felix manet.
1660 Menelae, sine Oresten imperare Argis;
Et tu rediens impera in Spartana terra,
Habens dotem uxoris, quae te multos⁴¹⁾
Dans in labores huc reduxit.
Res urbis ego huic recte constituam,
1665 Qui ipsum coegi interficere matrem.
Or. O Apollo vates, in tuis oraculis
Non eras utique vanus, sed verax!

39) Hermionem] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Editt. 1558.,
Fix. Hermionen.

40) vita] sic (= Eurip. βίωτος) Editt. 1558., Barn., Musgr.,
Fix.; Ed. 1562. errore typogr.: vata.

41) multos] sic (= Eurip. μυποτος) Editt. 1562., Barn.,
Musgr.; Ed. 1558. errore typogr.: multo.

- Me subierat⁴²⁾ metus, nealiquem audiens
Daemonem, viderer audire tuam vocem.
1670 Sed bene facta res; obtemperabo tuae ora-
tioni.
Ecce dimitto Hermionem a nece,
Et promitto coniugium, si dederit pater.
Men. O Helena, filia Iovis, salve, suspicio te,
Tenentem beatam sedem Deorum.
1675 Orestes, tibi ego despondeo filiam
Phoebo dicente, generosus ex generosa familia
Ducens, sis beatus et tu, et ego, qui eam
tibi do.
Apol. Vadat nunc quisque, quo mandamus,
Et desinite contentionem. *Men.* Oportet⁴³⁾
obedire.
1680 *Or.* Et ego talis redeo in gratiam a cala-
mitatibus,
Menelae, et propter tua oracula⁴⁴⁾, Apollo.
Apol. Ite nunc in viam, pulcherrimam
Deorum honorantes pacem. Ego
Helenam ad aulam Iovis adducam,
1685 Vadens per polum splendidorum astrorum,
Ubi Iunoni et Herculis
Hebae assidens Dea hominibus
Erit, honorabilis semper sacrificiis
Cum Tyndaridis, filiis Iovis,
1690 In rem nautarum curans mare.
Chor. O valde gloriosa victoria, meam
Vitam habeas,
Et non desinas coronare!

42) subierat] sic (= Eurip. ἐσῆται) Editt. 1558., Barn., Musgr.,
Fix.; Ed. 1562. sub.erat (litt. i deleta).

43) Oportet] Ed. 1562. errore typogr. Ooortet.

44) redeo in gratiam a calamitatibus, Menelae, et propter
tua oracula.] sic Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. libo pro-
pter calamitates Menelae, et tua oracula. (redeo in gra-
tiam = Eurip. σπένδομαι, quam formam omnes Editt. ha-
bent; libo = σπένδω).

LVII. PHIL. MEL. INTERPRETATIO PHOENISSARUM EURIPIDIS.

Huius tragoediae interpretatio latina Melanthonis in Editt. 1558. et 1562. supra descriptis exhibetur. Aliqua ex parte mutata in Editt. Barnesii et Musgravii repetita est; Fixii autem Ed. maiori quidem ex parte eandem sequitur, tamen magis quae hae duae ab illa recedit. — Versuum numeros stropharumque partitiones et alias quasdam inscriptiones (uncis inclusas) ex Ed. Barnes. adscripti. Haec veroin versuum divisione saepe a Xylandri Editt. differt. Multi enim Xylandrearum Editionum versus in Barnes. ita disiuncti sunt, ut unius loco duo, duorumve loco tres etc. in hac legantur, alias duo versus in hac in unum sunt copulati, alias singulae voces versus in praecedentem vel subsequentem versum transpositae sunt. In duabus prioribus tragoediis hanc diversitatem singulis locis eamque saepius ita adnotavi, ut ipsos Editionis Barn. versus integros afferrem, ex quibus lector harum Editionum in versibus partiendis diversitatem clarius cognosceret; in hac autem tragoedia et sequentibus hanc varietatem solis numeris ex hac Ed. adscriptis indicabimus, ne nimium spatii in hanc rem impendamus. Ex iis autem, quae modo de versuum varia partitione diximus, consequitur, ubi Xylandrearum Editionum versus in Barn. disiuncti sunt, *versuum numeros* ex hac Ed. appositos haud raro tantum ad alteram huius versus partem pertinere, id quod notabimus *asterisco* (*) ei voci praefixo, a qua incipit versus, cui hic numerus in Ed. Barnes. adscriptus est, e. c.

610. *Eteo.* Qui oderunt te. * *Pol.* Expellimur e patria.

Hic enim versus Editt. Xylandr. in Ed. Barn. sic est disiunctus:

Eteo. Qui oderunt te.

610. *Pol.* Expellimur e patria.

Ubi eiusmodi disiunctioni etiam mutatus ordo verborum accedit, asteriscum ei praefigemus voci, a qua in Ed. Barn. sequens versus inciperet, si verborum ordo non mutatus esset, e. c.

200. O Iovis filia * sustineam servitutum.

In Ed. Barn. enim hic versus in duos est partitus ordine verborum sic mutato:

O Iovis filia Diana

200. Servitutum sustineam.

Ubi vero *Strophe* aliqua Editionis Barn. a medio versu Editionum Xylandr. orditur, hanc inscriptionem eiusmodi versui non in medio inseremus, sed integro superscribemus, *crucem* (†) ei versus voci praefigentes, a qua *Strophe* in Ed. Barn. incipit, e. c.

[*Antistrophe.*]

(vs. 221.) Optimum stridorem. † Electa ex urbe mea

Haec enim in Ed. Barn. sic leguntur:

Pulcherrimum stridorem.

Antistrophe.

Urbe autem electa ex mea,

et

[*Epodus.*]

(vs. 232.) In sacrificio Phoebi. † O splendens petra ignis

Ed Barn. sic:

In sacrificio Phoebi.

Epodus.

O splendens petra ignis

Ubi denique et *versuum numerus* a sinistra adscriptus et *strophae inscriptio* ad medium versum Editionum Xylandr. pertinet, utrumque signum (*†) voci, a qua et versus et strophe in Ed. Barn. orditur, praefigemus. — Ex notis marginalibus, quas Xylander singulis locis adscripsit, in hac tragoedia et sequentibus, eas omittemus, quae nihil continent nisi singulas voces e textu repetitas. — De signo (,,) multis versibus praefixo supra p. 293 sq. diximus.

EURIPIDIS PHOENISSAE

PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

Duo sunt praecipui apud Graecos tragoediae scriptores, Sophocles et Euripides, quibus Aristophanes palmam tribuit. Sed vulgo Sophocles iudicatur grandior; aliquanto magis rhetoricus est Euripides, et plus habet ornamentorum. Adeo charus fuit Graecis, ut Siculi multos captivos dimiserint propterea, quod aliquas Euripidis tragoedias ab ipsis didicerant, quae tum recentes erant in Graecia. Eodem enim tempore vixerunt et Euripides et Sophocles¹⁾, qui unus etiam fuit ex istis, quibus commissa erat cura exercitus adversus Siculos. Porro Phoenissae nomen habent a mulieribus, quae chorum constituunt. Cum enim tragoedia sit imago vitae aulicae seu politicae, habet etiam personas regias, principes et tyrannos, partim bonos, partim malos; item ministros, per quos res geruntur; et chorum, qui populum significat. Hic nihil admodum agit, nisi quod imperio principum hinc inde rapitur, recte facta laudat, de iniuriis conqueritur, etc. Hic igitur chorum constituit ex Phoenissis mulieribus, quia Tyro capta, missae erant istae, ut donarentur Apollini pro parta victoria ad Thebanos tanquam cognatos. Nam Thebani a Phoenissis orti erant, et quidem Cadmum inde appellatum existimant, quia $\epsilon\tau\epsilon^2$) Orientem significat³⁾.

Argumentum⁴⁾.

Eteocles, accepto regno Thebarum, privat parte fratrem suum Polynicem. Exul ille ce-

dens Argos, duxit filiam regis Adrasti. Cupiens autem redire in patriam et persuaso socero, congregavit magnum exercitum contra fratrem, et ad Thebas venit. Mater eius Iocaste fecit eum, factis induciis, in urbem venire, et colloqui prius cum fratre de principatu. Terribiliter se gerente Eteocle propter tyrannidem, mater Iocaste filios reconciliare non potuit. Polynices vero tanquam ad pugnam instructus, deinde cessit ex urbe. Vaticinatur Tiresias, victoriam propositam esse Thebanis, si filius Creontis Menoeceus Marti sacrificaretur. Creon vero se daturum filium civitati infitiatur. Iuvenis tamen voluit, datoque illi exilio una cum pecuniis a patre mortem sibi conscivit, et negotium peregit. Inde Thebani duces Argivorum interfecerunt. Eteocles vero et Polynices, singulari certamine congressi, trucidarunt se mutuo. Mater eorum inveniens mortuos filios, sibi ipsi mortem conscivit. Eius autem frater Creon regnum accepit, et Argivi superati in pugna, cesserunt. Creon aegre ferens, eos, qui interfecti in bello erat sub Cadmaea, noluit concedere ad sepulturam; Polynicem vero inhumatum abiecit, et Oedipum misit in exilium, in aliquibus servans humanam legem, in aliquibus iram sequens, non miseratus calamitatem eorum.

Aliud⁵⁾.

Plenae sunt affectuum Phoenissae in hac tragoedia. Mortuus est filius Creontis pro civitate; mortui sunt et fratres duo mutua caede; et mater eorum Iocaste⁶⁾ se ipsam interfecit inter filios; et duces Argivi, qui ad The-

1) Sophocles circa Ol. 70, 4. (496.) natus, Ol. 93, 2. (406.) mortuus est; Euripides Ol. 75, 1. (480.) natus, Ol. 93, 3. (406.) mortuus est, vide Bernhardt: Grundriss d. Griech. Litt. P. II. p. 7-3 sqq. 823 sqq.

2) Conf. Gesenii thesaur. s. v. $\epsilon\tau\epsilon$.

3) Haec praefatio Melanthonis in solis Editt. 1558., 1562. exstat.

4) Huius trifarii argumenti (cum annexis) Melanthon non auctor, sed interpret est. Editt. 1558., 1562. solam interpretationem latinam exhibent, Ed. Barnes. autem textum graecum cum hac interpretatione praebet.

5) Haec inscriptio Editt. 1558., 1562. exprimit graecam Καὶ ἄλλως , quae in Enrip. Ed. Basil. 1554. legitur; in Ed. Barnes. utraque inscriptio deest.

6) Iocaste] sic Ed. 1558.; Editt. 1562., Barn. Iocasta.

bas duxerant exercitum, perierunt; et insepultus Polynices proponitur; et Oedipus ex patria eiicitur, et una cum eo filia Antigone. Fabula haec habet multas personas, et plena est multis ac praestantibus sentiitiis.

Aliud ⁵⁾.

Hoc poema pulchrum est in apparatu scenico, quia multa habet additamenta. Antigone de moenibus spectans, non est pars fabulae; et factis induciis, Polynices frustra in urbem venit. Super haec omnia Oedipus loquaci carinine in exilium missus, adicitur supervacue.

Oraculum datum Laio Thebano.

Laie Labdacida ⁷⁾ postulas beatum genus filiorum.

Dabo tibi charum filium; sed fatale est,
Te pueri tui manibus relicturum tuum; sic enim annuit

7) Labdacida] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. Labdacide.

Iupiter Saturnius, persuasus diris tristibus Pelopis,
Cuius charum rapuisti filium, ille imprecatus est tibi haec omnia ⁸⁾.

Aenigma Sphingis.

Est bipes in terris, et quadrupes, cui una est vox,
Et tripes, solum mutat naturam omnium, quae super terram
Reptilia moventur, et in aere et in mari.
Sed quando plurimis festinans pedibus venit,
Tunc celeritas membrorum eius debilissima est ⁹⁾.

8) Hoc oraculum Laio Thebano editum et alterum Oedipo datum, ex Thebaicis, in Ed. Barn. graece cum Barnesii interpretatione leguntur.

9) Hoc etiam aenigma Sphingis subsequente duplici solutione aenigmatis, ex Thebaicis, in Ed. Barn. graece cum Barnesii interpretatione exstat. Haec aenigmatis solutio et illud oraculum Oedipo datum, quae in Ed. Barn. addita sunt, Melanthon. h. l. eam ob causam non vertit, quod in Eurip. Ed. Basil. 1551. desunt.

Personae fabulae.

Iocaste
Paedagogus
Antigone

Polynices
Eteocles
Menoceus

Internuntii duo
Oedipus
Creon

Chorus ex Phoenissis mulieribus. Tiresias.

PHOENISSAE.

Orditur ¹⁰⁾ Iocaste.

Sol, qui secas viam coeli in astris,
Et in aurea sedes sede,
Volvens flammam celeribus equis:
Quam infelicem Thebanis eo tum die
5 Radium immisisti, quando Cadmus venit in
hanc terram ¹¹⁾
Relinquens Phoeniciam, terram maritimanam!
Qui ducens Harmoniam filiam Veneris,
Polydorum genuit; ex hoc Labdacum
Dicunt natum, ex eo vero Laium.
10 Ego vero vocor filia Menoecii;
Et Creon frater natus est ex eadem matre.

10) Orditur] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. Orditur autem. — In Eurip. Basil. 1551. et Barn., Musgr. haec verba non primo versui praefixa, sed personarum huius fabulae catalogo in fine sic adiuncta sunt: Προλογίζει δὲ ἡ Ἰοκάστη. — Prologum autem agit Iocasta.

11) terram] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix. (= Eurip. lect. recept.: γῆν); Ed. 1558. terram Deorum (= Eurip. Ed. Basil. 1551. γῆν θεῶν).

Vocant me Iocasten, (hoc enim nomen pater Indidit) duxit me Laius; cum autem sine liberis
Esset, diu habens connubium meum in domo:
15 Veniens interrogat Phoebum et poscit masculos
Liberos ad prorogationem suae familiae.
Ille respondit ei: O rex equestrium Thebarum,
Ne semina liberorum sulcum invitis Diis;
Si enim genueris filium, interficiet te ille, qui satus fuerit,
20 Et tota domus tua ibit per sanguinem.
Ille vero dans se voluptati, et concedens insaniae Bacchi,
Seminavit nobis filium; et cum seminasset infantem,
Agnoscens erratum et Dei oraculum,
In pratium Iunonis et culmen Cithaeronis
25 Dat pastoribus exponi puerum,
Fodiens ferreos aculeos per tales medios.

- Unde ipsum Graecia vocat Oedipum.
Polybi pastores equorum, accipientes puerum,
Ferunt domum, et in manus dominae
- 30 Posuerunt; ipsa vero mei puerperii laborem
Uberibus admovit, et suo viro persuadet se
peperisse.
Iam vero vir factus, cum genae inciperent
flavescere
Filio meo, aut animadvertens ipse aut ad-
monitus ab aliquo
Ivit, volens explorare parentes,
- 35 Ad domum Apollinis; et Laius eodem meus
maritus,
Quaerens cognoscere expositum filium,
An non esset superstes; et coniungunt pedem
Ambo in idem loci in Phocidis bivio.
Et auriga Laii compellat eum:
- 40 O hospes, cede¹²⁾ de via tyrannis;
Ille serpebat humi sine voce, sed animum ex-
celsum gerens; at equi ipsum
Ungulis rubefecerunt sanguine extremos pedum
tendines.
Unde (sed quid opus est aliena meis malis
dicere)
Filius meus patrem suum occidit, et accipiens
currus
- 45 Dat nutrici¹³⁾ Polybo. Postquam vero in-
festabat¹⁴⁾
Sphinx rapinis urbem, extincto meo marito,
Creon frater praeconium facit de connubio meo:
Quisquis posset exponere aenigma sapientis
virginis,
Se daturum esse huic connubium. Exponit
forte
- 50 Sphingis aenigma filius meus Oedipus.
Unde dominus huius terrae factus est.
Et accipit sceptrum huius terrae tanquam prae-
mium sapientiae.
Inde ducit matrem ignorans miser,
Nec sciebat mater, se cum filio concumbere¹⁵⁾.

12) cede] sic (= Eurip. *μεθίστασο*) Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. caede (h. l., i. q. cede).

13) nutrici] sic Editt. 1558., 1562.; recte Barn. nutritio, Musgr. et Fix. aliori (= Eurip. *τροφῆι*).

14) infestabat] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. devastabat (Eurip. *ἐπιβάπτει*).

15) Nec sciebat mater, se cum filio concumbere.] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. Et ipsum mater, nupta filio.

- 55 Pario vero pueros meo filio¹⁶⁾ duos quidem
mares,
Eteoclem et clarum Polynicen,
Et duas filias, alteram Ismenem pater
Vocavit, alteram maiorem natu, ego Anti-
gonem.
Cum cognovisset autem, se maritum esse matris,
- 60 Oedipus, sustinens omnia mala,
Eruit sibi oculos suos,
Aureis fibulis cruentans pupulas.
Postquam autem filiorum meorum genae te-
guntur barba,
Abdiderunt patrem intra claustrum, ne spar-
geretur haec calamitas,
- 65 Quae ut celaretur, habebat opus multis ar-
tificiis.
Adhuc vivit domi aeger animo propter hanc
calamitatem,
Diris devovet liberos¹⁷⁾ execrandis,
Ut perdant hanc domum acuto ferro.
Fili mei incidentes in metum, ne ratas
- 70 Diras illas Dii perficerent, si habitarent
simul,
Paciscentes constituerunt, ut iunior Polynices
Tantisper volens¹⁸⁾ exulare hac terra;
Eteocles vero manens, sceptrum terrae teneret,
Per vices mutarent annum. Postquam autem
in throno
- 75 Regni consedit, non discedit ex regno,
Sed extrudit exulem Polynicem ex hac terra.
Ille Argos veniens, iunctus affinitate Adrasto,
Magnum conscribens exercitum Argivorum
adducit,
Et veniens ad ipsa haec Thebana moenia
septem portarum,
- 80 Repetit paternum regnum, et partem terrae.
Ego ut reconciliarem eos, persuasi filio Po-
lynici,
Ut factis induciis veniret ad fratrem, prius-
quam congredere acie;
Nuntius missus ait eum venturum esse.
O habitans lucidas plicas coeli,

16) pueros meo filio] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. pueros meos filio; Fix.: pueros filio (= Eurip. *παῖδας παῖδι*).

17) liberos] sic recte Editt. 1558., Barn., Musgr.; Ed. 1562. liberis.

18) volens] sic (= Eurip. *ἐχόντα*) Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. errore typogr.: volvens.

85 Iupiter, serva nos, da reconciliationem liberis.

„Oportet enim te, si quidem curas res mortalium, non sinere

„Eundem hominem semper esse miserum¹⁹⁾.

Paed. O Antigone, egregium germen patris in domo,

Postquam te mater gynaeceum relinquere

90 Permisit, in extrema contiguatione domus,
Ut videas exercitum Argivorum, propter preces tuas:

Expecta²⁰⁾, donec investigavero viam,
Ne quis civium in sententia cogitabundus
vegetur^{20a)},

Et mihi, ut servo, veniat mala reprehensio,

95 Tibi vero, tanquam reginae. Cum exploravero omnia, dicam

Et quae vidi et quae audivi ab Argivis;
Quando veni ferens fratri tuo fidem publicam
Hinc illuc, et huc rursus ab illo.

Sed nemo civium appropinquat his aedibus.

100 Supera pedibus veteres scalas ex cedro factas,
Et considera campos ad Ismenum fluvium,
Et fontem, quantus^{20a)} exercitus hostium.

[*Strophe 1.*]

Ant. Porrige nunc, porrige senilem manum
juveni de gradibus,

105 Sublevans vestigium pedis.

Paed. Ecce iunge manum, virgo, opportune
ascendisti,

Exercitus Graecorum iam movetur,

Iam separant a se invicem cohortes.

[*Strophe 2.*]

110 *Ant.* O veneranda filia Latonae * Luna²¹⁾,
Totus campus aeneus fulget.

Paed. Non segniter venit in hanc terram Polynices,

Instructus magno equitatu, et multis clypeis
strepens.

[*Strophe 3.*]

115 *Ant.* Num quid partae * et aenei vectes in
claustris

19) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota margin.: Vicissitudo.

20) Expecta] sic (= Eurip. *ἐπισχεῖς*) Editt. 1558., Barn., Musgr.; Ed. 1562. errore typogr.: Expecto.

20a) in sententia cogitabundus vegetur] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *ἐν τριβῶν φανιδείαι*) in via [Fix: semita] appareat.

20b) quantus] sic Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. quantum.

21) Luna] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr., Fix.: Hecate (= Eurip. *Ἑκάτα*); ab hoc nomine vs. 110. incipit in his Editt., in quibus hic vs. et subsequens in tres sunt disiuncti.

Saxeis instrumentis Amphionis

Iuncti sunt muris?

Paed. Confide: quod interiora attinet, bene munita est urbs.

Sed vide primum, si vis scire, quis sit.

[*Strophe 4.*]

120 *Ant.* Quis est ille fulgenti cono, qui antecedit exercitum,

Circa brachium levans aeneum clypeum?

Paed. Dux est, o domina.

125 *Ant.* Quisnam? Unde natus? dic, o senex.
Quod est nomen eius?

Paed. Hic Mycenaens dicitur genere,
Habitat ad Lernaean paludem, rex Hippomedon.

[*Strophe 5.*]

Ant. Heu quam superbus, quam terribilis adspectu,

130 Similis Giganti nato ex terra, fulgens
In picta veste, non conveniens²²⁾ mansuetae naturae.

Paed. Non vides ducem, qui praeterit fontem
Dirces?

135 *Ant.* Alius, alius est modus²³⁾ armorum,
* quis est iste?

Paed. Est filius Oenei Tydeus,
Habet in pectore Martem Aetolum.

[*Strophe 6.*]

Ant. Ipse^{23a)} est, o senex,

Qui est maritus sororis sponsae Polynicis?

140 Quam alieno colore armorum, semibarbarus!

Paed. Sunt clypeati omnes Aetoli, o filia,
Et iaculatores, hastis bene collimantes.

Ant. Unde scis haec tam clare, o senex?

Paed. Videns signa clypeorum tunc notavi,

145 Quando veni, fidem publicam ferens tuo fratri,

Quae intuens novi armatos.

[*Strophe 7.*]

Ant. Quis iste, qui circa monumentum²⁴⁾ Zethi transit,

Comatus, oculis terribilis, et adspectu iuvenis?

22) conveniens] sic (= Eurip. *πρόσφορος*) Editt. 1558., Barn.; Ed. 1562. veniens (Musgr., Fix. similis).

23) modus] sic Editt. Barn., Musgr., Fix.; Editt. 1558., 1562. motus (Eurip. *τρόπος*).

23a) Ipse] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Istone (Eurip. *οἶστος*).

24) monumentum] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. monumentum.

150 *Paed.* Est dux. *Ant.* Quanta multitudo
ipsum sequens

Armata circumdat?

Paed. Hic est Parthenopaens, Atalantae filius.

[*Strophe* 8.]

Ant. Sed cum per montes cum matre

Properans Diana, telis domans

155 Perdat, qui venit meam urbem expugnatum.

Paed. „Fiat ita, o filia; iure autem veniunt
in hanc terram.

„Idcirco etiam metuo, ne recte eos considerent
Dii.

[*Strophe* 9.]

Ant. Ubi ubi est ille, qui natus est mecum ex
una matre,

160 Laboriosus fato Polynices,

O charissime senex?

Paed. Ille prope sepulchrum septem virginum
Niobes, stat prope Adrastum. Vides?

Ant. Video, sed non satis clare, video aliquo
modo

165 Simulachrum formae ipsius, et pectus ad-
umbratum.

[*Strophe* 10.]

Utinam possem facere cursum instar celeris
nubis,

Per aerem ad menm fratrem!

Circumdarem brachia

170 Amicissimo collo miseri exulis longo tem-
pore.

Quam decorus est in armis aureis, o senex,

Sicut matutini radii²⁵⁾ solis fulgurans.

Paed. Veniat ad hanc domum, ut possis ex-
plere hoc gaudium.

175 *Ant.* Iste vero, o senex, quis est? unde
occurrit?

Qui currum candidum gubernat, cui insidet?

Paed. Est vates Amphiaraus, o domina, hic;

Victimae cum eo, et libationes sanguineae
fluentes in terram.

[*Strophe* 11.]

Ant. O Luna, formosi filia

180 Solis, aureum circulum habens

Luminis, quam quietos stimulos

Et modestos equis inferens, gubernat currum!

185 Ubi est, qui atrociam minatur huic urbi,
Capaneus?

Paed. Iste considerat aditus²⁶⁾ septem

Turrium, sursum ac deorsum muros metiens.

[*Strophe* 12.]

190 *Ant.* Io Nemesis, et tonitrua Iovis * graviter
sonantia,

Et ignis fulminis caliginose,

Tu superbiam immodicam

Sedato; hic est, qui captivas

Pugnando Thebanas mulieres ad Mycenae

195 Ducet, et Lernaeam tridentem,

Ad aquam Neptuniam Amymones,

Coniiciens eas in servitutem? Nunquam,

Nunquam, o veneranda Diana, auro capillos
revincta.

200 O Iovis filia, * sustineam servitutem²⁷⁾.

Paed. Ingrederi in domum, o filia, et in con-
tignatione

In gynaeceo maneat tuo, postquam ad delecta-
tionem

Desiderii tu venisti eorum, quae postulabas²⁸⁾
videre.

Coetus enim (postquam tumultus urbem ingres-
sus est)

205 Mulierum venit ad domum tyrannicam.

„Querulum enim est muliebre genus,

„Et cum parvas occasiones sermonis accipiunt,

„Plures addunt. Voluptas vero quaedam

„Mulieribus est, ut nihil sani inter sedicant²⁹⁾.

[*Strophe*.]

210 *Chor.* Relinquens Tyrium mare, veni

(Ut essem donum Loxiae

Phoebo, e Phoenissa insula,

Et ministra aulae, ut sub iugis

215 Nivosi * Parnassi degerem)

Navigans remo per Ionium mare

Super circumfluos steriles campos Siciliae³⁰⁾,

26) aditus] sic (= Eurip. *προσβάσεις*) Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. processus (quasi legisset *προβάσεις*).

27) servitutem] sic (= Eurip. *δουλοσύνην*) Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. servitutem puellarem.

28) postulabas] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. male: postulabis (Barn., Musgr. cupiebas = Eurip. *ἐχρηστε*).

29) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota margini.: Mulierum loquacitas.

30) Siciliae] sic (= Eurip. *Σικελίας*) Editt. 1558., 1562., Musgr., Fix.; Barn. in textu *Σικελίας* exhibens, adscripsit: legendum esse *Κιλικίας*, quamobrem in lat. interpret. recepit: Ciliciae.

25) Sicut matutini radii] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. Similia matutinis radiis (Fix.: Matutinis pariter . . radiis, Eurip. *ἑῶναις ὅμοια* . . *βολαίς*).

- 220 Spirante flatu Zephyri in coelo
 [Antistrophe.]
 Optimum stridorem. † Electa ex urbe mea
 Ut essem donum Apollini, veni in Cadmeam
 terram
- 225 Inclytorum liberorum Agenoris, missa huc
 ad cognatas Laii
 Turres, quae sunt sicut statuæ ex auro factae.
 Sum serva Apollinis.
- 230 Praeterea expectat me aqua Castalii fontis,
 Ut riget meas comas, delicias virginum,
 [Epodus.]
 In sacrificio Phoebi. † O splendens petra ignis
- 235 Lumine duorum verticum, supra cacumen
 Bacchi; et tu, o vitis Bacchi,
 Quae profers quotidianum potum,
 Agrestes amittens botros, o divina antra dra-
 conis,
- 240 Et vos montanae speculae Deorum, et
 nivolum^{30a)}
 Circumdans sacrum montem immortalis Deae
 Chorus, utinam fiam sine metu in istis vallibus
- 245 Phoebi, relinquens Dirceum!
 [Strophe.]
 Nunc ante moenia veniens Mars bellicosus,
 Incendit hostilem sanguinem, quod utinam ne
 accidat urbi;
- 250 „Communes enim sunt amicorum dolores³¹⁾.
 Commune est, si quid patitur ista terra septem
 turrium,
 Regioni Phoenissae. Eheu est communis san-
 guis, communes liberi
- 255 Cornutae Iūs: quibus ego
 [Antistrophe.]
 Aerumnarum particeps sum. † Apud urbem
 nubes clypeorum
 Densa fulgurat, species eruentae pugnae,
- 260 Quam Mars mox adferet filiis Oedipi,
 Ferens noxam ab Erinnybus.
 O Argos Graecum, metuo
 Tuum robur, et id, quod divinitus accidit.
- 265 Non enim ad iniustum certamen armatus
 Venit iuvenis, qui ad hanc domum accedit.
 [Polynices, Chorus, Iocaste, Eteocles.]
 Pol. Clastra ianitorum me receperunt
 Facile, ut venirem in urbem,

- 270 Propter quod etiam metuo, ne me intra
 retia
 Accipientes, non dimittant sine caede corporis.
 Quapropter circumferendi sunt undique oculi
 Huc et illuc, ne quis sit dolus.
 Armatus manum hoc ense,
- 275 Efficiam, ut tuta sit mihi fiducia audaciae.
 Heus quid istuc est? an vero strepitum metuo?
 „Omnia enim audentibus periculosa videntur,
 „Quando per hostilem incedunt terram³²⁾.
 Confisus sum matri, (et tamen non plane con-
 fido)
- 280 Quae mihi persuasit, ut factis induciis huc
 venirem.
 Sed prope est auxilium; foci enim altarium
 Prope adsunt, et non deserta domus.
 Age dimittam gladium in obscuram vaginam,
 Et has interrogabo, quae adstant aedibus,
- 285 Peregrinae mulieres. Dicite, quamam ex
 patria
 Acceditis ad Graecas domos?
 Chor. Terra Phoenissa patria aluit me;
 Agenoris nepotes ex spoliis
 Miscrunt me huc Phoebos donarium;
- 290 Cumque esset me missurus Oedipi filius
 inclytus
 Ad venerandum oraculum Apollinis, et pene-
 tralia,
 Interea Argivi duxerunt exercitum ad urbem.
 Tu vero responde mihi, quisnam sis, qui venis
 Ad Thebas urbem septem turrium.
- 295 Pol. Pater mihi est Oedipus, Laii filius,
 Peperit me Iocaste, filia Menoecei,
 Vocat me Polynicem Thebanus populus.
 Chor. O cognatio filiorum Agenoris,
 Meorum dominorum, a quibus missa sum.
- 300 Procumbo ad genua
 Tibi, o rex, colens legem patriam.
 Venisti tandem post longum tempus in terram
 patriam.
 Heus heus veneranda mater, venias extra
 aedes, aperi portas!
- 305 Num audis hunc, quem peperisti? quid
 cunctaris
 Egredi aulam excelsam, et complecti brachia
 filii?
 Iocast. O puellae, vocem Phoenissam intra

30a) nivolum] sic (= Eurip. *νιφόβολον*) Editt. recent.;
 Editt. 1558., 1562. vinosum.

31) Huic versui in Editt. 1558., 1562. in marg. appositum
 est proverbium: Amicorum omnia communia.

32) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota margin.: Hosti nihil
 videtur tutum.

- 310 Aedes istas audiens, * senecta tremulum
Incessum pedis trahio. O fili, post longum
intervallum,
Et post multos diēs adspicio oculum tuum.
Amplere ubera matris brachiis tuis
- 315 Et delicias genarum, * et canas comas capil-
lorum,
Obumbrans collum meum.
Io, vix apprensus praeter spem et praeter
opinionem
In brachiis matris, quomodo compellabo te?
quomodo tibi omnia dicam?
Quando manibus et verbis multiplicem vo-
luptatem,
- 320 Huc et illuc inambulans, et delectationem
Veteris gaudii accipiam? O fili,
Reliquisti paternam domum desertam,
Exul missus fratris iniuria.
- 325 Quam desideratus amicis, * quam desideratus
Thebis!
Unde rasi canos meos,
Dimittens capillos funestos et luctuosos,
Et non induta sum candidis vestibus: o fili,
Atras et squalidas has tenebris aedes
- 330 Incolo; senex in domo
Excaecatus, iumentum^{32a)} comparis
Eius, quod abiunctum^{32b)} a sua familia, desi-
derium lachrymosum
Semper habens, insiliit gladium,
- 335 Ut sibi mortem conscisceret, * et in summa
parte aedium
In strangulationem prorupit cum gemitu,
execrans liberos
Cum vociferationibus querelarum in tenebris
Occultatur. Te vero, o fili, audio connubio
- 340 Coniunctum, coniugalem voluptatem
Habere in externa terra et peregrinos
Curare affines. Haec sunt intolerabilia matri,
- 345 Et Laio avo tuo, * nuptiarum esse accer-
sitam noxam.
Neque ego lumen ignis accendi tibi
In nuptiis legitime, ut decet matrem beatam;
Nec Ismenus curavit Hymenaeum,
- 350 Qui ex balneis constat deliciarum; per The-
hanam urbem
Praeteritus est silentio ingressus tuae sponsae.

32a) iumentum] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: iugi
(fraterni).

32b) abiunctum] sic scripsi (= Eurip. ἀποχρησίας, Barn.:
disiunctum); Editt. 1558., 1562. adiunctum.

- Pereant: sive ferrum, sive dissidium,
355 Sive pater tuus in causa est, * sive fatum
Petulanter invasit domum Oedipi:
Ad me veniunt dolores horum malorum.
Chor. „Partus, qui eduntur, dolore vehementer
movent matres³³⁾:
„Ac totum genus muliebre amans est liberorum.
- 360 *Pol.* Mater, bene et non bene cogitans, veni
Ad viros inimicos; sed necesse est
„Omnes amare patriam; qui aliter dicit,
„Verbis delectatur, mentem vero illic habet.
Adeo autem ad turbas et timorem ventum est,
- 365 Ne quis dolus a fratre me occidat,
Ut habens manum armatam gladio per urbem
Venerim circumferens vultum. Unum me
iuvabit,
Induciae et tua fides, quae me introduxit
Intra moenia paterna. Veni vero multum
lachrymans,
- 370 Post longum tempus videns aulam et focos
Deorum,
Et gymnasia, in quibus nutritus sum, et
aquam Dirces,
A quibus non iuste pulsus, peregrinam urbem
Habito, habens adspectum per oculos lachry-
mantem.
Ex illis doloribus meis te video dolore
- 375 Affectam capite rasam et luctuosa veste.
Heu mea mala!
„Quam misera res est, o mater, odium inter
domesticos³⁴⁾,
„Et quam difficile reconciliantur!
Quid agit pater senex in aedibus
- 380 Videns tenebras? quid porro sorores duae?
An non miserae gemunt exilium meum?
Ioc. Aliquis Deus male perdit genus Oedipi.
Sic enim coepit³⁵⁾, ut ego parerem contra fas,
Et ut male duceret uxorem pater tuus, tuque
nascereris.
- 385 Verum ad quid haec? „Oportet ferre fatalia.
Quomodo autem interrogem, ne mordeam
tuum animum,
Metuo, quae volo; venis enim mihi desideratus.
Pol. Quaere, nihil omittas.
„Quae enim tu vis, ea et mihi grata sunt, mater.

33) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota margin.: Matrum amor
in liberos.

34) H. l. ibid. nota marg.: Odium cognatorum.

35) coepit] sic (= Eurip. ἤρξατο) Barn., Fix.; Editt. 1558.,
1562. cepit (H. l., i. q. coepit).

- 390 *Ioc.* Interrogo primum, quae volo consequi.
 „Esse exulem, nonne magnum malum est?
Pol. „Maximum, re maius est quam verbis.
Ioc. „Quonam modo? quid est usque adeo malum exulibus³⁶⁾?
Pol. „Unum est maximum, non habent libertatem dicendi.
- 395 *Ioc.* „Servi est, (quod dixisti) non dicere aliquem id, quod sentiat.
Pol. „Oportet ferre stultitias illorum, qui dominantur.
Ioc. „Et hoc acerbum est, desipere cum stultis.
Pol. „Sed serviendum est propter utilitatem contra naturam.
Ioc. „Spe aluntur exules, ut dicitur.
- 400 *Pol.* „Adspiciunt eae pulchris oculis, cunctantur tamen.
Ioc. Neque tempus ostendit tibi eas esse inanes?
Pol. Habent Venerem, suavem Deam quandam.
Ioc. Unde alitus es, priusquam per nuptias invenires victum?
Pol. Aliquando habebam in diem, aliquando non habebam.
- 405 *Ioc.* Non iuvabant te amici patris, et hospites?
Pol. Bene sit tibi; „amicorum res in calamitatibus nihil sunt³⁷⁾.
Ioc. „Non extulit te nobilitas ad magnum gradum?
Pol. „Malum est nihil habere. Genus non aluit me.
Ioc. „Patria, ut videtur, charissima res mortalibus est.
- 410 *Pol.* Non quidem dicere possum, quam dulcis sit.
Ioc. Quomodo venisti Argos? quid consilii habuisti?
Pol. Apollo Adrasto aliquod oraculum dedit.
Ioc. Quale? quid hoc dixisti? non satis intelligo.
Pol. Inssit dare nuptum filias apro et leoni.
- 415 *Ioc.* Quomodo tibi societas erat noninis bestiarum, o fili?
Pol. Non scio; fatum me ad hanc fortunam vocabat.
Ioc. Sapiens enim est Deus. Sed quomodo nactus es connubium?
Pol. Nox erat, cum veni ad porticus Adrasti.
Ioc. Quaerens cubile, sicut exul errans?

36) H. I. in Ed. 1558. nota margin.: Exulum miseriae.
 37) H. I. in Ed. 1558., 1562. nota marg.: Falsi amici.

- 420 *Pol.* Haec erat causa; deinde venit alius exul.
Ioc. Quis iste? non et ille miser erat³⁸⁾?
Pol. Tydeus, quem dicunt natum Oeneo patre.
Ioc. Quare feris vos Adrastus comparavit?
Pol. Eo quod venimus in certamen de stragulis.
- 425 *Ioc.* Ibi filius Talai intellexit vaticinia?
Pol. Et dedit nobis duobus duas puellas.
Ioc. Suntne felices aut infaustae nuptiae?
Pol. Non reprehendo nuptias ad hoc usque tempus.
Ioc. Quomodo persuasisti huc te sequi exercitum?
- 430 *Pol.* Adrastus iuravit duobus generis hoc, Tydeo et mihi, (hic enim est affinis meus) Se reducturum utrumque in patriam, me vero prius.
 Multi principes Danaorum et Mycenaeorum Adsunt, officium mihi triste, sed necessarium
- 435 Dantes; duco enim exercitum adversus Patriam. Deos autem iuro, quod invitus Intuli bellum charissimis parentibus.
 Sed ad te pertinet reconciliatio horum malorum, O mater, ut reconcilians charos fratres,
- 440 Liberes a laboribus me, et te, et totam urbem. Iam olim quidem celebratum est, sed tamen dicam:
 „Opes hominibus sunt honoratissimae,
 „Et habent maximam potentiam inter homines. Propter has huc venio, ducens multas
- 445 Hastas. „Nam nobilis vir, si pauper sit, nihil est³⁹⁾.
Chor. Atqui Eteocles ad reconciliationem huc Accedit; tui officii est, o mater Iocaste, dicere Tales sermones, quibus reconciliare possis filios.
Eteo. Mater, adsum dans tibi hanc gratiam;
- 450 Veni; quid me facere oportet? incipiat aliquis dicere:
 Quia circa moenia iuga currus et manipulos Iustruens, inhibui civitatem, ut te audirem De communi reconciliatione, propter quam factis induciis,
 Me persuadens, hunc in urbem recepisti.
- 455 *Ioc.* Expecta. „Celeritas non iuste agit.
 „Tarda consilia efficiunt multa sapienter⁴⁰⁾.

38) non et ille miser erat?] sic scripsimus interrogationis signo adiecto; Editt. 1558., 1562. non — erat.; Musgr. et Fix.: quippe vero miser et ille erat. (Eurip. ὁ δὲ ἀθλιὸς καὶ πτωχὸς ἦν.)

39) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Paupertas.
 40) H. I. in his Editt. nota marg.: In praeproperum.

- Remitte torvos oculos, et flatum animi;
Non enim intueris praecisum a faucibus caput
Gorgonis, sed vides venientem fratrem tuum.
460 Tu rursus vultum ad fratrem verte,
Polynices; nam in idem videns oculis,
„Dices melius, et melius excipies huius ser-
mones.
Admonere vos aliquid sapienter volo.
„Quando amicus aliquis iratus amico
465 „Congrediens, mutuo adspicit,
„Oportet tantum ea considerare, propter quae
venit,
„Priorum vero malorum nequaquam memi-
nisse⁴¹⁾.
O fili Polynices, tua oratio prior erit.
Tu enim venis adducens exercitum Grae-
corum,
470 Passus iniusta, ut tu dicis; index vero ali-
quis
Deorum fiat, et reconciliator malorum.
Pol. „Oratio veritatis simplex est,
„Et non habet opus multis hinc inde inter-
pretationibus:
„Res ipsa pro se dicit; mala vero causa
475 „Languens in sese, habet opus accuratis phar-
macis.
Ego sollicitus de domo patris,
Et meas et huius volens effugere execrationes,
Quas Oedipus dixit adversus nos aliquando,
Discessi sponte mea ex hac terra,
480 Concedens fratri, ut regnum teneret in
patria per unum annum,
Ut ipse regnarem rursus per vices accipiens,
Et non huc veniens per inimicitiam et caedem,
Aliquid mali facerem et paterer, quae fiunt.
Ipse probans haec, et invocans Deos testes,
485 Nihil eorum fecit, quae dixit, sed habet⁴²⁾
Ipse regnum, et partem mei regni.
Et nunc paratus sum mea recipiens,
Exercitum extra hanc terram dimittere,
Habitareque meam domum accipiens per vices,
490 Et illi reddere rursus aequali tempore;
Et non expugnare patriam, neque admovere
Fixas scalas turribus ad ascensionem.
Sed meis non potitus, experiar iure
Facere ea, quae institui: et voco Deos testes,

41) Huic loco in marg. harum Editt. adscripta sunt verba:
Reconciliationis regula.

42) Ipse probans — sed habet] hi duo versus in Editt. 1558.,
1562. male bis deinceps typis sunt exscripti.

- 495 Quod omnia iure faciam, iniuste vero
Spolier patria scelestae.
Haec singula, mater, non perplexos
Sermones colligens dixi, sed et sapientibus
Et hebetibus iusta, ut mihi videtur.
500 *Chor.* Mihi quidem, etiamsi non sumus in
Graecia
Alitae, videtur tamen prudenter dicere.
Eteo. „Si omnibus idem esset pulchrum, et
idem videretur.
„Non esset ambigua dissensio inter homines;
„Nunc vero nihil simile, nihil aequale homi-
nibus est⁴³⁾,
505 „Praeter nomina, res non est eadem.
Ego, mater, non occultans dicam.
Velim ire ad ortum solis et astrorum,
Et sub terram, si possem efficere,
Ut haberem tyrannidem, Deorum maximam⁴⁴⁾,
510 Hoc igitur bonum, o mater, non volo;
Alteri concedere magis, quam mihi servare.
„Ignavi enim est, plus amittere
„Quam accipere. Ad haec puderet me
Venientem hunc cum armis et vastantem terram,
515 Consequi quae postulat. Thebis hoc
Fuerit probrum, si ex hastae Myceneae
Metu traderem sceptrum meum, ut hic haberet.
Oportebat ipsum non armis reconciliationem
Facere, o mater. „Oratio enim emendat
omne^{44a)},
520 „Quod vel ferrum hostium facere possit⁴⁵⁾.
Sed si vult alioqui habitare hanc terram,
Licet sane; illud autem volens nunquam con-
cedam,
Cum liceat mihi regnare, ut serviam huic.
Ad haec veniant mihi ignes, veniant enses,
525 Iungite equos, implete campos curribus,
Quia non tradam huic meum regnum.
„Si enim iniuste sit agere, tum^{45a)} regni causa
„Pulcherrimum est iniuste agere; in aliis
opus est uti pietate⁴⁶⁾.

43) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Quot capita,
tot sensus.

44) Deorum maximam] sic Editt. 1558., 1562., Fix.; Barn.,
Musgr.: Deorum maximam (Eurip. τὴν θεῶν μεγίστην).
— H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Regni cupiditas.

44a) omne] sic (= Eurip. πᾶν) Editt. recent.; Editt. 1558.,
1562. omnes.

45) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Orationis vis.

45a) tum] sic scripsi; Editt. 1558., 1562. dum.

46) H. I. in his Editt. nota marg.: „Iniustitia ob regnum.
Vide Cic. I. Offic.“ (Cic. Offic. I, 8, 26.).

- Chor.* „Non convenit pulchra dicere in rebus
inhonestis.
- 530 „Non enim est hoc bonum, sed acerba res
est iustitiae.
- Ioc.* „O fili, non omnia mala senectuti
„Adsunt, Eteocles; sed experientia
„Habet ⁴⁷⁾ aliquid dicere sapientius quam
iuvenes.
- „Quare pessimam Dearum concupiscis,
535 „Ambitionem? o fili, ne facias, iniusta
Dea est.
- „In multas familias et urbes beatas
„Intravit et egressa est cum pernicie utentium,
„Propter quam tu insanis. Illud multo melius
est, o fili,
„Aequalitatem colere ⁴⁸⁾, quae semper amicos
amicis,
- 540 „Urbes urbibus, et socios sociis
„Colligat; aequalitas enim est legitima inter
homines.
- „Abundantiori semper inimicum est
„Id, quodquod minus est, et inchoat statim
hostilem diem.
- „Etenim mensuras hominibus et pondera
545 „Aequalitas ordinavit, et numeros con-
stituit;
- „Obscuramque palpebram noctis, et lumen
solis,
„Ut aequaliter circumirent annum circulum ⁵⁰⁾,
constituit.
- „Et neutrum horum duorum victum invidet
alteri,
„Atque ita sol et nox serviunt hominibus.
- 550 Tu autem non sustinebis habere aequam
partem regni,
Et huic tribuere suam partem? ubi est ius?
Quid tyrannidem, beatam iniustitiam,
Valde colis et magnificis,
Honore affici magnum putas? inane est hoc,
555 An multum laborare vis, habens multa in
domo?
Quid est hoc amplius? nomen habet tantum.

47) Habet] sic (= Eurip. ἔχει) Barn., Musgr., Fix.; Editt. 1558., 1562. male: Habent.

48) H. I. in his Editt. nota marg.: Laus aequalitatis.

49) Id quodquod minus est] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: Id quod minus est (Eurip. τοῦλασσον).

50) annum circulum] sic (= Eurip. ἐνιαύσιον κύκλον) Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. errore ty-
pogr.: animum circulum.

- „Nam sufficientia sufficiunt modestis.
„Neque enim homines proprias possidemus
opes,
„Sed habentes a Diis datas, curamus eas:
560 Qui, quando volunt, auferunt istas rursus.
„Potentia enim non est stabilis, sed in diem ⁵¹⁾.
Age, si ita interrogem, duas sententias pro-
ponens simul,
Utrum malis regnum tenere, aut urbem servare:
Regnare velle dices? Si vero vicerit te iste,
565 Et Argivorum hasta exercitum Thebanum
ceperit,
Videbis domitam Thebanorum civitatem hanc:
Videbis multas puellas captivas,
Vi raptas ac hostibus.
Dolorem haec potentia, quam habere quaeris,
570 Allatura est Thebanis; tu tantum es ambi-
tiosus.
- Tibi quidem haec dico; tibi vero, Polynices,
haec.
Adrastus contulit in te intempestivam gratiam;
Et stulte venisti tu quoque expugnaturus
patriam.
Age, si ceperis hanc urbem (quod avertant
575 Dii): quomodo eriges trophaea istius pugnae?
Quomodo primitias dedicabis in sacrificando,
capta patria?
Et quomodo inscribes spolia ad flumen Inachi?
Nempe de Thebis incensis Polynices Diis hos
Clypeos posuit. Nunquam, o fili, fama
580 Talis de te in Graecia feratur.
Sin fueris victus, et res huius succedant:
Quomodo venies ad Argos, relinquens innumera
cadavera?
Et dicet aliquis: O infelices nuptias,
Adraste, collocans, propter unius puellae
coniugium
585 Exitium nacti sumus ⁵²⁾. Festinas ad duo
mala, o fili:
Illis privari, et cadere in medio horum.
„Remittite vehementiam animi, remittite;
inscitia
„Quando in unum convenit, maximum ma-
lum est.

Chor. O Dii, fiatis aversores istorum malorum,

51) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Bona usu (pro: usui) hominibus data, non mancipio.

52) Exitium nacti sumus] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. Exitum nacti sumus (Eurip. ἀπώλοιμαθα, Barn., Musgr., Fix. Perimus).'

590 Et date reconciliationem aliquam filiis
Oedipi.

Eteo. Mater, non est certamen disputationis,
sed perit tempus,

Quod est in medio, frustra, tua diligentia
nihil efficit.

Non enim possumus aliter reconciliari, nisi
praedictis conditionibus,

Ut ego sceptrum tenens, rex sim huius

595 Terrae. * Sine me, omittens longas admo-
nitiones;

Et tu, Polynices, vade extra moenia, aut mo-
rieris.

Pol. Per quem? quis sic est invulnerabilis, qui
in nos ense

Letalem immittens non feret similem necem?

Eteo. Prope adest, ante quem stas; inspicere in
meas manus.

600 *Pol.* Intueor; „timidae res sunt divitiae⁵³),
et amans vitae malum.

Eteo. Et ideo cum exercitu venisti ad eum,
qui nihil est in pugna?

Pol. „Cautus enim dux praestat feroci.

Eteo. Superbus es, confidens induciis, quae te
servant a morte.

Pol. Iterum reposco a te sceptrum et partem terrae.

605 *Eteo.* Non reposce⁵⁴); ego enim meam ha-
bitabo domum.

Pol. Tenes plus quam partem⁵⁵).

Eteo. Ita affirmo; verum discede ex terra.

Pol. O Deorum arae paternae. *Eteo.* Quas
tu expugnaturus ades^{55a})?

Pol. Audite me.

Eteo. Quis Deus audiat te gerentem bellum
contra patriam?

Pol. Et domus Deorum, qui vehuntur candi-
dis equis.

610 *Eteo.* Qui oderunt te. * *Pol.* Expellimur e
patria.

Eteo. Atqui patriam eversurus venisti. *Pol.*
Id fit tua iniustitia, o Dii.

Eteo. Mycenis, non hic Deos invoca.

53) II. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Divites timidi.

54) Non reposce] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Fix.: Non
repscimur (= Eurip. *ὄν ἀπειροθύμωδ*).

55) Tenes p. q. partem.] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.,
Mnsgr., Fix. Tenens p. q. partem? (= Eurip. *τοῦ μέρους
ἔχων τὸ πλεῖστον*);

55a) expugnaturus ades] sic scripsi (Editt. recent.: eversu-
rus ades); Editt. 1558., 1562. corrupte: pugnaturus ex
aedes?

Pol. Impius es.

Eteo. Sed non sum hostis patriae, sicut tu es.

Pol. Qui me expellis, carentem parte haere-
ditatis.

Eteo. Insuper interficiam te.

Pol. O pater, audis, quae patior?

Eteo. Et qualia facis, audit.

615 *Pol.* Et tu, o mater?

Eteo. Non fas est te matris nominare caput.

Pol. O urbs!

Eteo. Vade ad Argos, et invoca Lernaeam
aquam.

Pol. Vado, ne sis sollicitus; te autem laudo,
mater.

Eteo. Egredere e terra.

Pol. Egredior, verum concede mi, ut videam
patrem.

Eteo. Non poteris consequi.

Pol. Sed sorores virgines. *Eteo.* Neque has
unquam videbis.

620 *Pol.* O sorores!

Eteo. Quid has vocas, cum illis sis in inimicissimus?

Pol. Mater, tu laeta vale.

Ioc. Laeta scilicet patior, o fili.

Pol. Non amplius sum filius tuus.

Ioc. Ad magnas calamitates ego nata sum.

Pol. Ille enim iniuria me afficit.

Eteo. Et ego vicissim iniuria afficior.

Pol. Ubinam stabis ante turre?

Eteo. Ad quid hoc me interrogas?

Pol. Ego contra te instruens aciem, occidam te.

Eteo. Et me amor habet huius rei.

625 *Ioc.* Me miseram, quid facietis, o filii?

Eteo. Res ostendet.

Ioc. Non effugietis patris diras?

Pol. Pereat tota domus.

Eteo. Quam cito ensis meus eruentus non erit
amplius otiosus!

630 *Pol.* Et terram, quae me aluit, et Deos testor,
Quod indigna et miseranda patiens, eiicior e terra
Sicut servus, et non natus ab eodem Oedipo.
Et si quid acciderit tibi, o civitas, non me,
sed hunc accusato;

Invitus enim veni, invitus expellor e patria.

635 O Phoebe rex, custos viarum publicarum et
templi, valet,

Et aequales mei, et statuae Deorum, reci-
pientes victimas;

Nescio enim, an aliquando licebit mihi rursus
vos alloqui.

- „Spes nondum obdormiunt, quibus confido
cum Diis,
Quod hunc interficiens, potiturus sim hac
Terra Thebana.
Eteo. Discede ex terra. Recte vero nomen Polynicis pater
- 640 Indidit tibi divina providentia cognomen
contentionis⁵⁶).
[*Strophe.*]
Chor. Cadmus venit in hanc terram ex Tyro,
cui quadrupes
Vitula sponte corpus prostravit,
645 Oraculum dans ratum, ubi habitaret.
Campos enim oraculum,
Ferentes triticum, loca aedium fore respondit,
ubi pulcher aquae
- 650 Fluvius Dirces fluit per prata florida,
Et per agros, habentes profundos sulcos;
Bacchum ubi peperit
Mater conceptum ex Iove, quem hedera circumdata
- 655 Et involuta statim adhuc puerum virentibus
frondibus
Obumbrantibus servans texit, Bacchi saltationem
- 660 Virginibus Thebanis* et mulieribus celebrantibus festa Bacchi;
[*Antistrophe.*]
Ubi purpureus erat draco, Martis crudelis
custos,
Flumina et fluentia
Viridantia oculorum populis
- 665 Passim errantibus custodiens,
Quem Cadmus ad lavacra vadens interfecit,
marmore
Sternens, saevum caput cubito iaciens beluae
magnis iactibus.
- 670 Postea consilio Palladis, * quae est nata sine
matre,
Sparsit dentes, iacentes in terra, in profundos sulcos,
- 675 Inde eduxit tibia* homines armatos in superficiem
Terrae, et caedes ferrea illos rursus reddidit
Charae terrae; rigavit autem terram sanguine,
Quae ipsam lucidis

[*Epodus.*]

- 680 Ostendit coeli flatibus. † Et te, qui ex avia
Io natus es aliquando, o Epaphe, orte ex
Iove,
- 685 Vocavi, vocavi * barbara voce
Io, barbaris precibus accede, accede ad hanc
terram;
Tibi eam posteri condiderunt, ubi Deae, quae
habent duo nomina,
- 690 Proserpina, et amica Ceres, Dea omnium
„Domina, (omnium enim terra mater) condiderunt,
Mitte Deas ferentes signa,
- 695 Ut opitulentur huic terrae. „Omnia enim
Diis facilia sunt.
[*Eteocles, Creon, Chorus, Tiresias, Menoeceus.*]
Eteo. Vade tu, et adhuc Menoecei filium,
Creontem, fratrem meae matris Iocastae,
Ita dicens, quod de privata et publica salute
terrae
- 700 Velim cum ipso conferre consilia,
Priusquam veniamus in pugnam, et ad aciem.
Atqui praesens remittit laborem tuorum pedum;
Video enim ipsam venientem ad domum meam.
Cre. Accessi, ob multas causas te videre opus
habens, o rex
- 705 *Eteocles.* Undique portas Cadmaeorum
Et custodes accessi, te quaerens.
Eteo. Atqui ego volebam te videre, o Creon.
Omnino enim inveni inutiles reconciliationes,
Postquam ad sermonem veni cum Polynice.
- 710 *Cre.* Audivi ipsum maius quiddam cogitare,
quam Thebas,
Affinitati Adrasti et exercitui confidentem.
„Verum oportet ista suspendentem in Deos
ita relinquere;
Quae vero in praesentia agenda sunt, illa venio
dicturus.
Eteo. Qualia sunt ista? non intelligo tuum
dictum.
- 715 *Cre.* Venit captivus quispiam ab Argivis.
Eteo. Dicitne aliquid novi de rebus, quae ibi
sunt?
Cre. Quod undique circum turres Thebanam
civitatem
Statim armis circumdaturus sit Argivorum
exercitus.
Eteo. Suntne igitur urbi Cadmeorum efferenda
arma?

56) His verbis in marg. Editt. 1558., 1562. adscripta est haec annotatio: Polynices contentiosus est, πολὺς εἰς νεῖκος.

- 720 *Cre.* Quo? num iuveniliter ferociens, non vides, quae oportebat te videre?
Eteo. Extra fossam hanc, tanquam cito pugnaturo.
Cre. Exigua multitudo nostra, illorum multi sunt.
Eteo. Scio illos feroces esse verbis.
Cre. Habet aliquas vires apud Graecos Argos.
- 725 *Eteo.* Confide, cito implebo campos eorum caede.
Cre. Velim equidem; sed hoc video magni laboris.
Eteo. Certe non retinebo exercitum intra moenia.
Cre. Atqui tota victoria pendet a consilio⁵⁷⁾.
Eteo. Vis convertar ad alias quasdam vias?
- 730 *Cre.* Ad omnes potius, priusquam ad periculum semel venias.
Eteo. Quid si⁵⁸⁾ noctu impetum faciamus in eos ex insidiis?
Cre. Si impegeris⁵⁹⁾, huc iterum redibis?
Eteo. „Nox pariter commoda utrisque, sed audenti magis.
Cre. Res atrox est, in periculum incidere noctis in tenebris.
- 735 *Eteo.* Verum dum coenabunt, in eos impetum faciam.
Cre. Terrorem tantum ferēs; oportet autem vincere.
Eteo. Vadum per Dircen profundum est.
Cre. Omnia sunt deteriora, quam custodire civitatem.
Eteo. Quid si equestri proelio adoriamur exercitum Argivorum?
- 740 *Cre.* Et ibi exercitus curribus undique septus est.
Eteo. Quid igitur faciam? an dedam urbem hosti?
Cre. Nequaquam; sed delibera, si es sapiens.
Eteo. Quod igitur consilium erit sapientius?
Cre. Aiunt apud hostes septem viros, ut ego audivi.
- 745 *Eteo.* Quid est mandatum, ut faciant? istae enim exiguae sunt vires.

57) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Victoriae causa.

58) Quid si] sic Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. Quod si (Eurip. *el*).

59) impegeris] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. errore typogr.: inipigeris.

Cre. Praeesse certis cohortibus, ut invadant septem portas.

Eteo. Quid igitur faciemus? non enim expecto dubitationem.

Cre. Et tu ad portas septem viros adversus eos elige.

Eteo. Ut et illi praesint copiis, aut ut sint soli?

750 *Eteo.* Ut imperent cohortibus, et delige fortissimos ex civibus.

Eteo. Intellego, ut feram opem civitati ad aditus murorum.

Cre. „Et ducibus socios addas; unus enim vir⁶⁰⁾ non omnia videt.

Eteo. „Secundum audaciam eligens, aut secundum prudentiam?

Cre. Utrumque spectabis; nam alterutrum solum nihil valet.

755 *Eteo.* Sic erit: veniens in urbem septem portarum

Ordinabo duces ad portas, ut dicis,

Opponens pares paribus hostibus.

Nomina porro singulorum recensere longum sit, Cum sub ipsis muris consederint hostes.

760 Sed vado, ne simus otiosi manu:

Utinam mihi contingat fratrem habere oppositum,

Quicum congregiar, ut vincam eum in pugna hasta,

Et occidam eum, qui venit eversurus meam patriam,

Et nuptias Antigoniae meae sororis et filii tui

765 Haemonis. Si ego fortuna frustratus fuero, Tibi necesse est curae esse, sponsionemque firmam,

De qua ante convenit; nunc facio in exitu meo. Es frater matris meae; quid multis verbis opus est?

Nutrias eam digne, et mea et tua causa.

770 Pater vero suae ipse stultitiae fert praemium,

Excaecans se, non valde eum laudo;

Et nos simul imprecationibus suis, si exaudiatur, occidet:

Unum omisimus, si quod oraculum

Tiresias vates nobis dicere posset,

775 Id ab eo audire. Ego vero filium tuum

60) unus enim vir] sic Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. unus vir enim

- Menoecum, qui nomen habet patris tui,
Mittam, ut accersat huc Tiresiam, o Creon;
Libens enim veniet tecum in colloquium;
Ego vero vituperavi artem divinandi
780 Iam ante apud ipsum, propterea de me queritur.
Urbi vero et tibi haec mando, o Creon:
Si ego vicerò, cadaver Polynicis
Ne sepeliri patiaris in terra Thebana;
Sed ut moriatur, qui id sepelit, etiamsi sit amicus.
785 Tibi haec dico. Sed ministris meis dico:
Efferte arma, tegumenta aenea,
Ut in pugnam propositam belli
Tendamus cum vindicta victricis:
Et Cautionem, quae est utilissima Dearum,
790 Oremus, ut servet hanc urbem.

[Strophe.]

- Chor. O aerumnose Mars, quare sanguine
Et morte delectaris, a Bacchi
Festis dissonis? cur non in coronis habentibus
pulchros choros
Iuvenilis aetatis, pandens cinnamum, tibiae
Iuxta flatum cantas
795 Canticum aliquod, in quo sint Gratiae exhilarantes?
Sed cum armatis, exercitum Argivorum
Incitans cum sanguine contra Thebas,
Inconcinnam saltationem praesilis?
Neque Bacchantibus tergora cervina indutis,
Sed in curribus et frenis quadrupedum^{60a)}
800 Habentium solidas ungulas equorum, * vadens ad flumen Ismeni.
Equorum curris, incitans Argivos,
Et genus Spartanorum, clypeatum chorum
Hostilem, contra saxea moenia
805 Ornans aere. * Certe atrox est Dea Discordia, quae haec
Excogitavit mala regibus terrae huius
Labdacidis miseris.

[Antistrophe.]

- O admirandarum frondium et mutarum ferarum
Nemus Dianae nivale,
810 Et o oculo Cythaeronis, * nunquam morti destinatum
Filiam Iocastae
Debueras Oedipum alere infantem,

60 a) quadrupedum] Editt. 1558., 1562. quadripedum.

Expositum domo, aureis fibulis insignem;
Neque virgineum alatum et montanum
Monstrum debuerat venire (quod est luctus terrae)

- Sphingis, cum inconcinnis suis carminibus,
815 Quae suis quatuor unguibus, Cadmi
Moenibus appropinquans, tulit aetheris
In lumen inaccessum, genus: quam inferus⁶¹⁾
Pluto
Adversus Cadmeos misit.
Infelix lis alia oritur inter filios
820 In domo Oedipi et urbe.
„Quod enim non est bonum, nunquam erit bonum,
„Ut neque illegitimi isti pueri, matris quidem partus,
Piaculum autem patris;
Haec enim venit in cognatum lectum.

[Epodus.]

- 825 O terra, genuisti aliquando
(Ut audiui barbaricam
Famam olim in mea domo)
Ex alito a bestiis
Dracone, qui habebat purpuream cristam,
Genus natum e dentibus,
Pulcherrimum decus^{61a)} Thebis.
Et ad nuptias Harmoniae
830 Venerunt coelites Deae; et cithara
Moenia Thebaeae urbis,
Et a lyra Amphionica
Turres conditae sunt,
Circa medium traiectum duorum fluminum
Dirces, qui viridem campum
Ante Ismenum rigat.
835 Et Io, quae cornuta avia
Cadmeorum reges genuit,
Bonis innumeris
Aliis atque aliis cumulans.
Civitas haec in summis
840 Stetit ornamentis Martiis.

[Tiresias, Menoecus, Creon, Chorus.]

Tir. Ducito ulterius, filia (quia caeco pedi
Tu es oculus, sicut stella nautis)
Huc in planum campum vestigium ponens meum.

61) inferus] sic Ed. 1558. (= Eurip. ὁ κατὰ χθονός, Barn., Musgr., Fix.: infernus); Ed. 1562. male: inferis.

61 a) decus] sic Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. dedecus (utrumque = Eurip. ὀνειδος).

- 720 rācedito, ne impingamus; imbecillis est pater tuus.
- 845 Serva mihi tabellas sortium virginea manu,
Quas accepi servans auguria avium,
In sacris sedibus, ubi vaticinor.
O fili Menoecei, nate Creontis, dic mihi,
Quam longa est reliqua urbis via
- 850 Ad tuum patrem? quia genu meum defatigatum est:
Vix incedens, longum iter conficio.
Cre. Confide; prope enim ades, o Tiresia, ad
amicos tuos.
Applica pedem tuum, teneas cum, fili,
„Quia omnis currus et pes senis amat
- 855 „Alienae manus allevationem.
Tir. Si ita, adsumus; quid vocas me tam ce-
riter, Creon?
Cre. Nondum obliti sumus; sed collige robur,
Et spiritum collige, eiiciens anhelationem,
quam contraxisti in via.
Tir. Magno labore adsum ab Atheniensibus,
- 860 Huc reductus superiori die.
Nam et ibi erat bellum contra Eumolpum,
Cuius gloriosos victores ego Athenienses feci,
Et hanc auream coronam, quam vides, habeo,
Accipiens primitias spoliolorum hostilium.
- 865 *Cre.* Duco esse bonum signum victricem tuam
coronam.
In magna procella positi sumus, sicut scis,
Belli Danaï⁶²⁾, et magnum cartamen est Thebis.
Rex quidem abiit ornatus armis
Iam ad pugnam Eteocles Argivam:
- 870 Et mihi mandavit, ut audiam ex te,
Quid facientes, maxime servemus urbem.
Tir. Propter Eteoclem sane, claudens os,
Reticerem oracula; tibi vero, quando quidem
vis audire,
Dicam. Laborat haec terra iam olim, o Creon,
- 875 Postquam Laius suscepit liberos invitis Diis,
Et genuit maritum matri miserum Oedipum,
Ex quo cruentae lacerationes oculorum
Divinitus acciderunt, et exemplum est Graeciae.
Quae occultare filii Oedipi longo tempore
- 880 Volentes, tanquam effugituri Deum,
Erraverunt stulte; neque enim honorem patri,
Neque exitum dantes egrediendi, hominem mi-
serum

62) Danaï (i. q. Graeci)] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr. Graecorum (Eurip. *Δαναΐδων*).

- Irritaverunt: edidit in eos imprecationes
Diras, languens, et praeterea iniuria affectus.
- 885 Propter quae quid non faciens, quidve non
dicens,
Veni in odium filiorum Oedipi?
Prope adest mors ipsorum manibus ventura
ipsis, o Creon,
Et multi mortui^{62a)} apud mortuos cadentes,
Argiva et Thebana miscentes tela.
- 890 Acerbum facient luctum terrae Thebanae.
Tu vero, o misera urbs, simul everteris,
Nisi sermonibus meis aliquis obtemperabit.
Illud quidem primum erat, ex filiis Oedipi
Neminem civem et regem terrae esse:
- 895 Quippe infortuniis obnoxiiis eversuri erant
urbem.
„Postquam autem malum potentius fuit bono,
Una restat alia ratio salutis;
Sed non est mihi tutum eam dicere.
„Acerbum est hanc fortunam habentibus,
- 900 „Urbi exhibere pharmacum salutis.
Abeo, valete; solus enim cum multis,
Quod futurum est, ut oportet, patiar; quid
enim patiar?
Cre. Expecta hic senex. *Tir.* Ne meprehendas.
Cre. Mane: quid fugis? *Tir.* Fortuna te fugit,
non ego.
- 905 *Cre.* Dicit salutem civibus et urbi.
Tir. Tu vis quidem; sed cito non voles.
Cre. Quomodo? annon volo servare terram
patriam?
Tir. Vis igitur audire, et es sollicitus?
Cre. Ad quod enim aliud opus est me prom-
ptum esse?
- 910 *Tir.* Audies igitur iam mea oracula;
Sed prius hoc certo cognoscere volo,
Ubinam sit Menoeceus, qui me huc adduxit?
Cre. Non procul abest, prope te adstat.
Tir. Abeat nunc procul a meis oraculis.
- 915 *Cre.* Filius ex me natus tacebit, quae oportebit.
Tir. Vis, ut eo praesente tibi hoc dicam?
Cre. Audiens voluptatem capiet ex re tam sa-
lutari.
Tir. Audi igitur oraculorum meorum viam,
Quae facientes servetis Cadmeorum urbem.
- 920 Mactari Menoecea hunc oportet pro patria,
Filium tuum; postquam hanc fortunam ipse
accersis.

62a) multi mortui] sic Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. multa cadavera.

Cre. Quid ais? cuiusmodi sermonem dixisti, o senex?

Tir. Ut res ferunt, sic oportet te facere.

Cre. O quam multa mala parvo tempore dixisti!

925 *Tir.* Tibi, sed patriae magna et salutaria.

Cre. Non audio, nec animadverto, valeat urbs.

Tir. Iste vir non retractat iterum sententiam.

Cre. Vade hinc, nihil opus est mihi tuis oraculis.

Tir. Num veritas periit propterea, quia tu infelix es?

930 *Cre.* Oro te per genua et per honestam canticum.

Tir. Quare procidis ad genua? inevitabilia postulas mala.

Cre. Tace, ne dicas civibus hunc sermonem.

Tir. Iubes me iniusta facere? non tacebo.

Cre. Quid facies mihi? occides meum filium?

935 *Tir.* Aliis hoc curae erit; ego dicam.

Cre. Unde hoc malum venit mihi et filio?

Tir. Recte me interrogas, et hoc venit in disputationem.

Oportet hunc⁶³⁾ in ipso specu, ubi draco natus fuit, custos fontis Dirces,

940 Mactatum dare letalem sanguinem inferias terrae,

Propter veterem iram Martis contra Cadmum, Qui poenam poscit draconi nato ex terra pro eius morte.

Et haec facientes, facietis vobis socium Martem. Terra vero si pro fructu fructum, et pro sanguine

945 Sanguinem acceperit humanum, habebitis placatum

Terram, quae aliquando vobis galeatam spicam Seminorum edidit; oportet mori aliquem ex genere

Hoc, qui natus sit filius ex maxilla draconis. Tu hic nobis reliquus es ex segetis eius genere,

950 Et tui pueri. Haemonis autem nuptiae,

„Victimam prohibent; non enim est caelebs,

„Quamvis non attigit lectum, sed habet desponsatam.

Iste vero iuvenis huic⁶⁴⁾ relictus urbi,

955 Moriens servabit patriam:

Acerbum vero reditum Adrasto, caeterisque Argivis

63) hunc] sic (= Eurip. τὸνδε) Editt. 1558., Fix. (Musgr. errore typogr.: nunc; Barn.: istum); in Ed. 1562. r̄deest.

64) huic] sic (= Eurip. τῷδ') Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. male: huius.

Faciet, triste fatum oculis obiciens:

Et inclytas faciet Thebas; ex duabus sortibus elige

Alteram, aut filium⁶⁵⁾ serva, aut patriam.

960 Ea, quae ego potui dicere, habens omnia, praecede, o filia,

Ad domum. „Quicumque utitur divinandi arte,

„Contemptus est. Etenim si forte dixerit inimica,

„Acerbus est his, quibus^{65a)} vaticinatur:

„Dicens falsa propter commiserationem consulentium,

965 „Deum offendit; solummodo Phoebum hominibus

„Oportebat vaticinari, qui neminem timet⁶⁶⁾.

Chor. Creon, quid taces, remittens⁶⁷⁾ vocem non sonantem?

Et mihi non minus quam tibi stupor adest.

Cre. Quid dicat aliquis? manifesta est haec mihi oratio.

970 Ego enim non vado in hanc calamitatem, Ut donem civitati interfectum puerum.

„Omnibus enim hominibus est amans liberorum vita⁶⁸⁾,

„Neque aliquis suum ipsius filium dederit ad interficiendum.

„Non laudet me quisquam, occidens meos liberos.

975 Ipse vero (sum enim in matura vita) Paratus sum mori, patriae piaculum.

Verum age, fili, priusquam resciscat tota civitas, Sineus immoderata oracula vatium,

Fuge quam celerrime cedens ex hac urbe.

980 Dicet enim principibus et ducibus haec,

Vadens ad septem portas, et ad duces.

Et si anteverterimus, servaberis;

Si vero cunctatus fueris, perimus, occideris.

Men. Quo fugiam igitur, ad quam civitatem? ad quem hospitem?

985 *Cre.* Ubi longissime ab hac terra absis.

Men. Nonne te dicere convenit⁶⁹⁾, et me obtemperare?

65) filium] sic Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. errore typogr.: filiam.

65a) quibus] sic Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. qui.

66) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota margin.: Difficultas divinationem exercendi.

67) remittens] sic Ed. Barn. (= Eurip. σχάσας); Editt. 1558., 1562. male: remittes.

68) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Liberatorum amor.

69) te dicere convenit] sic Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. dicere te convenit.

- Cre.* Fugito in Delphos transiens.
Men. Qua via oportet discedere pater⁷⁰⁾?
Cre. In terram Aetolorum. *Men.* Ex illa vero quo fugiam?
Cre. Ad solum Thesprotiorum. *Men.* Religiosam ad sedem Dodonae?
 990 *Cre.* Scis. *Men.* Quis receptus mihi erit?
Cre. Deus te comitabitur. *Men.* Unde est copia pecuniae?
Cre. Ego dabo aurum. *Men.* Bene dicis pater.
Cre. Vade nunc. *Men.* Vadens ad tuam sororem,
 Cuius primum ubera traxi, Iocasten dico,
 995 Cum essem privatus matre, et avulsus ab ea⁷¹⁾ orphanus:
 Tanquam salutaturus vado et urbem servaturus.
Cre. Age, ne, quod ad te attinet, tibi ipsi sis impedimento.
Men. O mulieres, quam bene patri exemi metum,
 Decipiens eum verbis, ut consequerer, quae volo:
 1000 Qui ablegat me ex urbe, privans ista sorte,
 Et dat me timiditati. Sed ignoscendum est
 Seni; ego vero non mererer veniam,
 Si fierem proditor patriae, quae me genuit.
 Ut igitur sciatis, vado et servabo urbem,
 1005 Et dabo vitam, moriturus pro hac terra.
 „Turpe enim est, si liberi ab oraculis,
 „Et non impulsus necessitate divinitus,
 „Stantes ad clypeos, non detrectent mori,
 „Pugnantes pro patria ante tures;
 1010 „Ego vero patrem et fratrem prodens,
 „Et urbem meam, tanquam timidus ex terra
 „Discedam: ubicunque vixero, apparebo ignavus.
 Non per Iovem, qui est in astris, et Martem caedium autorem,
 Qui exortos e terra aliquando
 1015 Satos reges huius terrae constituit.
 Sed abeo, et stans extra moenia
 Interficiens me ad atrum specum
 Draconis, ubi vates dixit,
 Liberabo terram: dixi sententiam.

70) Qua via oportet discedere pater?] sic Editt. 1558., 1562. = Eurip. Ed. Basil. 1551.: *πῆ με χρὴ πάτερ μολεῖν;* (Musgr. et Fix. *Ποῖ με χρὴ, πάτερ, μολεῖν;* Quonam me oportet ire, o pater? Barn. *ποῖ με χρὴ μολεῖν;* Quonam me oportet ire?).

71) ab ea] sic Barn., Musgr., Fix.; Editt. 1558., 1562. male: ab eo.

- 1020 Vado, donum mortis non turpe urbi
 Daturus, liberabo patriam ab hoc malo⁷²⁾.
 „Si enim accipiens unusquisque quodcumque
 possit
 „Bonum, ita agat, ut in commune id conferat
 „Patriae: civitates minora mala
 1025 „Experientes, in posterum beatæ essent.

[*Strophe.*]

- Chor.* Ascendisti, ascendisti, o alata, terrae
 partus,
 Et viperæ subterraneæ, ad rapiendos Cadmeos,
 1030 Causa multorum eiulatum, perdens multos,
 * partim virgo, partim leo⁷³⁾,
 Hostile monstrum
 Impetuosus alis,
 Unguibus cruda rapientibus,
 Quæ aliquando ex Dircaeis
 Locis adolescentes attollens,
 1035 Inconcinno⁷⁴⁾ eiulatu,
 Et perniciosus furiis
 Auferebas luctus patriæ,
 Caedes tu, letalis, divinitus immissa,
 Unde hæc contigerunt⁷⁵⁾.
 1040 Erant luctus matrum,
 Et luctus virginum
 Sonabant⁷⁶⁾ in domibus
 Lugubrem vocem,
 Lugubre carmen.
 1045 Alius alium lugebat successive per urbem.
 Luctus erat similis tonitruo,
 Et similis vociferatio,
 Quando ex urbe occidit
 Alata Sphinx aliquem civem.

[*Antistrophe.*]

- 1050 Postea venit Pythiæ missu
 Oedipus miser
 In terram Thebanam

72) Il. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Amor reipublicæ.

73) His verbis in marg. Editt. 1558., 1562. addita est explicatio: Sphingem dicit.

74) Inconcinno] Ed. 1558. errore typogr.: Inconcinno.

75) Et perniciosus — contigerunt.] horum 4 vss. loco Barn. et Musgr. hosce exhibent:
 Et perniciosus furiis,
 Attulisti, attulisti dolores patriæ
 Cruentos. Cruentus profecto fuit ille ex diis,
 Quicumque hæc fecit.

76) Sonabant] sic (= Eurip. *ἐστέναζον*) Fix. (Barn., Musgr. Resonabant): Editt. 1558., 1562. male: Sonabant.

- Tunc gaudentibus, sed postea lugentibus.
 1055 Cum matre enim incestas nuptias miser,
 *praeclare victis
 Aenigmatis, attingit,
 Et polluit urbem.
 Alternis serit novas occasiones caedium,
 1060 In odiosum certamen *coniiciens impreca-
 tionibus
 Filios miser. Miramur, miramur eum,
 Qui ad mortem vadit pro patria,
 Creonti quidem luctus relinquens,
 1065 Sed claustra septem portarum huius terrae
 Victricia faciens. Utinam fiamus
 Sic matres, tales pariamus filios.
 O Pallas, quae draconis
 Sanguinem ictum lapide
 1070 Interfecisti, *Cadmi cogitationes
 Exuscitans ad hoc factum:
 Unde venit ad terram hanc
 Quaedam pernicies daemonum, rapiens cives.
 [Nuntius, Iocaste, Chorus, Antigone.]
 Nun. Heus, quis in portis aedium occurrit?
 1075 Aperite, educite Iocasten ex aedibus.
 Heus rursus: tarde quidem, sed tamen
 Egredere audiens, o inelyta uxor Oedipi,
 Desine a luctibus et lugubribus lachrymis.
 Ioc. O amicissime, an venis ferens aliquam ca-
 lamitatem
 1080 De mortuo Eteocle, cui ad clypeum
 Adstas semper, arcens tela hostium?
 Num venisti nuntians aliquod novum nuntium?
 Mortuusne est? an vivit filius meus? indica
 mihi.
 Nun. Vivit; ne metuas hoc, quia liberabo te
 a metu.
 1085 Ioc. Quomodo se habent muri, septem
 portis distincti?
 Nun. Stant inconcussi, et non est capta urbs.
 Ioc. Venerunt ad periculum Argivae pugnae?
 Nun. Ad ipsum articulum ventum est. Sed
 Mars Cadmeus
 Superior fuit Argivis hastis.
 1090 Ioc. Unum dic per Deos, si quid de Po-
 lynice
 Scis, quia mihi et de hoc curae est, an videat
 Inmen.
 Nun. Vivit tibi iugum liberorum in hunc diem.
 Ioc. Sis beatus; quomodo vero Argivorum
 bellum

- A portis depulstis inclusi turribus?
 1095 Dicit, ut caecum senem domum
 Veniens oblectem, servata nostra civitate.
 Nun. Postquam puer Creontis, mortuus pro
 patria,
 In ipsis turribus stans⁷⁷⁾ nigri capuli ense
 Per guttur misit, quod erat piaculum pro hac
 urbe:
 1100 Manipulos distribuit septem, et duces
 Ad septem portas, custodes Argivi exercitus,
 Tuus filius speculatores: equites quidem ad
 equites
 Ordinavit, et pedites ad pedites,
 Ut laborantibus moeniis esset exercitus
 1105 Depulsio. Statim ab arduis muris
 Fulgentem videmus exercitum Argivum
 Relinquentem Telmesum^{77a)}: et is iuxta fossam
 Cursu attingit urbem Cadmeae terrae.
 Paeon vero et tubae sonuerunt simul
 1110 Inde, et de moenibus a nobis.
 Et primum adduxit ad portam ultimam
 Manipulum, horrentem crebris clypeis,
 Parthenopaeus filius venatricis,
 Tenens domesticum signum in medio clypeo,
 1115 Atalantem, quae arcu procul iaculante
 aprum
 Aetolum domabat. Sed ad Proetidem
 Portam vadit, victimas habens in curru,
 Vates Amphiarus, non habens signa
 Significantia arrogantiam, sed modeste signis
 carentia arma.
 1120 Ad portam Ogygiam Hippomedon rex
 Accessit, habens signum in medio clypeo,
 Argum videntem multiplicibus oculis:
 Oculi partim⁷⁸⁾ versus ortum astrorum
 Videbant, reliqui vero versus occasum ocul-
 tati erant:
 1125 Ut postea ipso mortuo videre licebat.
 Ad portam Homoloida tenebat locum summi
 Tydens, habens in clypeo pellem leonis,
 Setis horrentem, dextera vero facem
 Gigas Prometheus ferebat, sicut accensurus
 urbem.

77) stans] sic (= Eurip. στάς) Editt. 1538., Barn., Musgr.,
 Fix.; in Ed. 1562. deest.

77^a) Telmesum] sic Editt. 1538., 1562. (= Eurip. Ed. Basil.
 1551. Τελμησσόν); Editt. recent. habent Τευμησσόν s. Τευ-
 μησσόν — Teumessum.

78) Oculi partim] sic Ed. 1562. (= Eurip. τὰ μὲν . . . ὀφθαλμοὶ; Barn., Musgr., Fix.: Alios quidem . . . oculos);
 Ed. 1558. Oculi (omisso: partim).

1130 Ad Crenaeam⁷⁹⁾ portam filius tuus Polynices
Duxit copias, furiae vero in clypeo
Signum erant, catuli cursores, qui ludebant
terribiliter,

Pulchre machinis intus circumacti
Sub fibula, ut viderentur insanire.

1135 Non minus Marte in pugna audax
Capaneus adduxit copias ad portam Electram.
Ferreis in clypeo figuris signum erat,
Gigas e terra natus, in humeris totam urbem
Sustinens, vectibus convulsis violenter:

1140 Ut esset signum nobis, qualia passura es-
set urbs.

Adrastus erat in septima porta,
Implens clypeum pictura, quae habuit centum
viperas

Hydrae: habens in laevo brachio
Argivum signum, extra moenia

1145 Dracones efferebant pueros Thebanos in
genis.

Fui spectator horum omnium,
Tesseram ferens duceibus ordinum.
Et primo quidem arcubus et sagittis
Pugnabamus, et fundis longe ferientibus.

1150 Et lapidum⁸⁰⁾ fragmentis cum essemus su-
periores pugna,

Clamavit Tydeus et filius ex te natus:
O filii Danaum, priusquam laceremur iactibus,
Quid cunctamini simul omnes incidere in
portas,

O expediti equites et gubernatores currum?

1155 Postquam audiverunt hanc vocem, nullus
erat ignavus:

Multi cadebant eruentati capitibus
In nostrum solum; vidisses ante moenia
Crebros saltando expirare animam,
Siccam rigabant terram fluxu sanguinis.

1160 Arcas, non Argivus, sed filius Atalantae,
Sicut turbo aliquis invadit portas, clamat
Ignem et lignem, tanquam eversurus urbem.
Sed repressit ipsum furem marini Dei
Filius Periclymenus^{80a)}, deiiciens saxum in caput,

1165 Quod impleret⁸¹⁾ currum, pinnam de muris,

79) Crenaeam] huic voci in marg. Editt. 1558., 1562. ad-
scripta sunt: „a fonte“ (ζρήνη).

80) lapidum] sic Ed. 1558. (= Eurip. πετρῶν; Barn., Musgr.,
Fix. saxorum); Ed. 1562. errore typogr.: lapidem.

80a) Periclymenus] (= Eurip. Περικλήμενος) Editt. recent.;
Editt. 1558., 1562. Periclymenis.

81) impleret] sic Editt. 1558., 1562.; Baru., Musgr., Fix.:
implevisset.

Qua dispersit eruentum caput, et vertebrae
Ossium rupit, statim rubras genas
Cruentavit; neque referet vitam
Insigni iaculatrici matri, puellae Maenali.

1170 Postquam hanc portam vidit fortunatam,
Accessit ad reliquas filius tuus, sequebar ego.

Video autem Tydea, et crebros milites
Aetolicis hastis in summitates

Turrium iaculantes, ut murorum

1175 Altitudines relinquerent nostri fugientes;
sed eos rursus

Tanquam venator filius tuus colligit,
Et eos rursus in turrim collocavit; nos vero ad

aliam portam

Festinabamus, curato hoc malo.

Quomodo dicam, quam Capaneus insaniverit?

1180 Longae scalae gradus

Conscendebat, et sic gloriabatur,

Ne divinum quidem ignem ipsum Iovis prohi-
biturum,

Quo minus in summis muris capiat urbem.

Et haec simul dixit, et ictus lapide

1185 Declinavit, detorquens corpus sub ipsum
clypeum,

Ascendens rasa tabulata tignorum scalae.

At iam transcendentem pinnae murorum

Ferit eum fulmine Iupiter. Intremuit vero

Terra, ut omnes metuerent; at ex scalis

1190 Evertentur, velut a funda, eius mem-
bra⁸²⁾ divulsa invicem.

Versum coelum comae, sanguis vero in terram,

Sed tanquam rota Ixionis, manus et membra

Volvebantur: ignitum vero in terram cadit
cadaver.

Postquam vidit Adrastus Iovem inimicum exer-
citus,

1195 Extra fossam reduxit Argivum exercitum.

Nostri vicissim dextrum Iovis signum

Videntes, eduxerunt currus,

Equites et pedites, et in media Argivorum arma

Commiserunt pugnam hastis, omnia mala si-
mul erant.

1200 Moriebantur, cadebant ex suis curribus,

„Rotae saltabant, et frangebantur axes,

Et cadavera cadaveribus cumulabantur simul.

Prohibuimus igitur efflosionem turrium terrae
huius

Hodie, an vero salva

82) at ex scalis . . . eius membra] sic Editt. recent.; Editt.
1558., 1562. at eius ex scalis . . . membra.

1205 Futura sit in posterum haec urbs, Dii curabunt.

*Chor.*⁸³⁾ Pulchrum est vincere; si vero Dii meliorem

Habuerint sententiam, ego felix essem.

Ioc. Pulchre habent; quae sunt Deorum, et fortunae.

Filii sunt salvi, et civitas evasit periculum.

1210 Creon videtur mearum nuptiarum,
Et horum malorum Oedipi poenas luere infelix,
Privatus liberis: urbi quidem faustum id et felix,
Privatum vero acerbum est; sed narrato mihi,
Quid post haec filii mei parent.

1215 *Nun.* Omitte reliqua, semper es fortunata.

Ioc. Hoc dixisti suspiciose, non est omittendum.

Nun. Quid vis maius habere, quam filios salvos?

Ioc. An et in posterum prorsus sim felix, audire volo.

Nun. Dimitte me; filius tuus est sine armigero.

1220 *Ioc.* Aliquod malum occultas, et involvis tenebris.

Nun. Nequaquam dicam post bona, tua mala.

Ioc. Nisi dixeris, effugiendum tibi erit in aerem.

Nun. Heu, quare me non sinis post laetum Nuntium abire, sed vis me dicere mala?

1225 Filii gemini tui sunt in facinore⁸⁴⁾
Turpissimo: pugnaturi seorsum duello.

Etenim dixerunt Argivis et Thebanis

Palam, quae nunquam dicere debebant,

Eteocles stans in arduo loco, prior incepit

1230 De turri, iubens indici silentium exercitui.

Dixit autem: O duces Graeci

Praestantissimi Graecorum, qui huc venistis,

Et vos cives Thebani, ne propter Polynicem

Vendite animas, et pro nobis simul.

1235 Ego enim ipse hoc periculum remittens,

Solus ingrediar certamen cum meo fratre.

Et si hunc occidero, solus regnabo in patria,

Victus autem, huic tradam urbem:

Vos omittentes certamen, in patriam

1240 Redibitis, non relinquentes hic vitam;

Thebani vero populi satis est, qui iacet mortuus.

Sic dixit. Tuus autem filius Polynices

Ex agmine celeriter accurrit et laudavit hoc dictum.

Omnes Argivi hoc approbaverunt concursu,

1245 Et Thebani, existimantes iusta haec esse.

Propter haec sunt factae induciae, et in medio loco inter acies

lusiurandum dederunt omnes duces iis se staturos esse.

Iam occultabant corpus aeneis armis

Duo iuvenes senis Oedipi.

1250 Amici ornabant ducem huius terrae,
Principes Thebani; alterum vero principes Argivorum.

Steterunt fulgentes, nec mutaverunt colorem,
Tendentes impetu ad mutuam congressum.

Accedentes alii aliunde amici,

1255 Animantes sermone dicebant haec:

Polynices, penes te erit statuere statuam Iovis
Tropaealem et magnam gloriam parare Argis.

Eteoclem sic adhortabantur: Nunc pro patria pugnas,

Nunc victor existens, tenebis regnum.

1260 Haec dicebant, hortantes ad pugnam;

Vates vero mactabant pecudes, et igneas acies,
Et rupturas hepatis, contrarium humorem,

Et facem, quae habet duos fines,

Signum victoriae et signum imperatorum.

1265 Sed si quod remedium, si quam sapientem habes orationem,

Et philtia incantationum, vade et cohibe liberos

A saevo certamine, quia periculum est magnum,

Et praemia gravia: afferet tibi res lachrymas,

Privaberis duobus filiis in eo die.

1270 *Ioc.* O filia Antigone, egredere ante aedes.

Non in choreis, neque in virginum coetu,

Nunc tibi procedit status fortunae.

Sed viros optimos et fratres tuos

Tendentes ad mortem, liberare te oportet

1275 Cum matre tua, ne mutuo concidant.

Ant. Quomodo mater moerorem novum

Sonas amicis ante has aedes?

Ioc. O filia, perit vita tuorum fratrum.

Ant. Quomodo dicis? *Ioc.* Constituti sunt in singulare certamen.

1280 *Ant.* Heu mihi, quid dicis mater? *Ioc.*

Non grata; sed sequere.

Ant. Quo, an relinquam gynaecium? *Ioc.* Ad exercitum.

Ant. Pudet me venire in turbam. *Ioc.* Tuae res non requirunt pudorem.

83) *Chor.*] sic Editt. Barn., Musgr., Fix.; in Editt. 1558., 1562. (= Eurip. Ed. Basil. 1551.) hic versus et sequens non *Chori*, sed *Nuntii* verba sunt.

84) sunt in facinore] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. sunt facinore (Eurip. μέλλεται τολμήματα, Barn., Musgr.: agitant facinora).

- Ant.* Quid faciam, mater? *Ioc.* Solvas dissidium fratrum.
- Ant.* Quomodo solvam, mater? *Ioc.* Mecum prociens ad genua.
- 1285 *Ant.* Praecede tu ad locum castrorum; non est cunctandum.
- Ioc.* Festina, festina, o filia, quia, si veniam Ad filios ante pugnam, mea vita erit in luce. Si tardius aderis, perimus, morieris Cum morientibus ipsis, et ego moriens iacebo.
- [*Strophe.*]
- 1290 *Chor.* Heu, trementem horrorem, Et tremens pectus habeo.
Heu per meum corpus
Miseratio venit matris miserae,
- 1295 Propter duos filios: uter igitur
Utrum vulnerabit (heu aerumnas,
Heu Iovem, heu terram) collum
- 1300 Cognatum et animam, *per clypeum et sanguinem?
- Misera ego, misera
Utrum mortuum pereuntem lugebo?
- [*Antistrophe.*]
- 1305 Heu tellus, heu tellus, duae ferae frater-
nae, *letales animae,
Hastam vibrantes,
Cadavera, cadavera,
Hostilia mox conficietis.
Miseri, quod unquam in singularis certaminis
- 1310 Cogitationem venerunt.
Voce barbara lugubrem sonum,
Qui eiulatus convenit mortuis,
Lachrymis lamentabor.
Forte prope adest fortuna caedis,
- 1315 Decernit futurum de vita eorum^{84a}).
Ista caedes est importuna,
Orta ab Erinnybus.
Verum Creontem video hunc, huc tristem
Ad domum venientem, omitto hos sermones.
- [*Creon, Chorus, Nuntius, Antigone, Oedipus.*]
- 1320 *Cre.* Heu mihi, quid agam? num me ipsum,
an vero urbem,
Lugeam lachrymans? quam undique habet
nubes⁸⁵).

84 a) eorum] sic scripsi; Editt. 1558., 1562. carum.

85) nubes] huic voci in marg. Editt. 1558., 1562. appositae est haec explicatio: „id est, mala. Sic frequenter loquitur.“

- Talis; ut sit eundem per Acherontem.
Meus filius pro patria mortuus perit,
Nobile nomen consecutus, sed mihi dolorem
afferens.
- 1325 Quem nunc trahens ex specu draconis,
Interfectum a se ipso miserum porto in manibus.
Vociferatur tota domus, ego veni accersens
Sororem Iocasten, ut
Lavet et componat filium meum, qui non vivit
amplius.
- 1330 „Mortuis enim oportet non mortuum
„Honores dando colere Deum subterraneum⁸⁶).
Chor. Tua soror egressa est ex aedibus, o Creon,
Et filia Antigone una.
Cre. Ad quam calamitatem? communica mihi.
- 1335 *Chor.* Audivit filios singulari certamine esse
Decertaturos pro regno.
Cre. Quomodo dicis? ego cadaver⁸⁷ mei filii
curans,
Non veni huc, ut hoc scirem.
Chor. Abiit soror tua iam dudum.
- 1340 Existimo autem certamen de vita, Creon,
Iam commissum esse filiis Oedipi.
Cre. Hei mihi, video signum hoc,
Tristem oculum, et vultum nuntii
Venientis, qui nuntiabit nobis hoc, quod sit.
- 1345 *Nun.* O miser ego, quem dicam sermonem,
quam orationem?
Cre. Perimus, non habet speciosum prooemium
oratio.
Nun. Heu me miserum, iterum clamo; magna
enim fero mala.
Cre. Quodnam malum dicis, praeter alia, quae
acciderunt?
Nun. Filii sororis non sunt in luce amplius.
- [*Strophe 1.*]
- 1350 *Cre.* Heu magnos dolores sonas mihi et urbi,
Nun. O domus Oedipi, audi haec;
Filiis extinetis simili clade.
Chor. Ut lachrymaretur, si sensum haberet.
- [*Strophe 2.*]
- Cre.* Heu calamitatem miserrimam,
1355 Heu mala: miser ego et infelix.
Nun. Si scias mala, quae praeter haec inci-
derunt.
Cre. Et quomodo possunt fieri istis tristiora?

86) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Exequiae.

- 1435 *Cre.*⁸⁷⁾ Tuas diras videtur implevisse Deus.
Nun. Audi nunc etiam, quae praeter haec acciderunt.
 Postquam filii lapsi relinquunt^{87a)} vitam,
 Tunc mater misera accedit
 Cum filia celeri gressu.
 1440 Videns autem vulneratos letali caede,
 Eiulavit: O filii, tarda auxiliatrix
 Adsum. Advoluta autem per vices, filios
 Deplorabat^{87b)} et lugebat magnum laborem
 suorum uberum,
 Gemens, et soror, comes matris, simul:
 1445 O nutricii senectutis matris, o mearum
 nuptiarum
 Proditores, fratres charissimi. Tum ex pectore
 Flatum emittens difficilem rex Eteocles,
 Audivit matrem, et imponens miseram manum,
 Non quidem vocem edidit, sed ex oculis
 1450 Salutavit eam lachrymis, ut significaret
 amorem.
 Alter adhuc spirabat, et intuens sororem
 Et anum matrem Polynices haec dixit:
 „Periimus, o mater, miseret me tui,
 „Et sororis huius, et fratris mortui.
 1455 „Amicus enim hostis factus est, sed tamen
 amicus.
 „Sepelias me, o mater et tu soror,
 „In terra patria, et urbem iratam
 „Placate, ut eatenus consequar
 „Terram patriam, etsi regnum perdidit.
 1460 „Claude palpebras meas tua manu
 „O mater (ponit autem eam simul ipse ad oculos suos)
 „Et valete; iam enim circumdant me tenebrae.
 Ambo ibi simul exhalaverunt miseram vitam.
 Et mater, postquam vidit hanc calamitatem,
 1465 Vehementer dolens rapuit gladium haerentem
 in cadavere,

et lat. c. adnot. ed. L. C. Valckenaer. *Franequerae 1755.* 4.); in Editt. Barn. et Musgr. uterque versus *Creontis* est, in Ed. Fix. vero et Bothii vers. german. (Euripides' Werke verdeutscht von Fr. H. Bothe, Mannheim 1837. 8.) uterque est *Chori*. — Praeter hanc personarum varietatem etiam in verbis prioris versus Editiones differunt. Editt. Basil. 1551. et Barn. habent *κακῶν ὄντων, Οἰδίπου, σὸς ὄντων, στένω*. Valck. Musgr. Fix. *z. c.*, *Οἰδίπου, ὄντων στένω*. (Conf. Valckenaer's adnot. ad h. l.). Quamobrem in lat. interpr. Ed. Barn. h. l. haec leguntur: tuus quum sim, ego gemo mala tua, Oedipe: in Ed. Musgr.: Quantum gemo mala tua, Oedipe; Editt. 1558., 1562. utramque lectionem coniunctam exprimere videntur verbis: quantum tuus ego gemo mala tua, Oedipe.

87a) relinquunt] sic Editt. 1558., 1562.: Barn.: reliquerunt.
 87b) Deplorabat] sic Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. Deplorat.

Et fecit atrociam; nam per medium guttur
 Adigit ferrum, inter suos charissimos
 Mortua iacet, porrigens ambobus manus.
 Surrexit autem erectus exercitus in contentio-
 nem sermonum:

- 1470 Nos, tanquam vicisset dominus noster;
 Illi, tanquam alter; erat contentio inter duces.
 Illi Polynicem prius verberasse hasta dicebant;
 Hi vero, quod utroque mortuo nusquam victo-
 ria esset.

Et tunc recessit Antigone seorsim ab exercitu;

- 1475 Isti vero surrexerunt ad arma. Bene au-
 tem quadam providentia

Sedebat Thebanus exercitus in clypeis,
 Et antevertimus nondum armis septum
 Argivum exercitum, irruentes subito;
 Et nullus restitit; compleverunt autem campos

- 1480 Fugientes, fluebat sanguis multorum ca-
 daverum

Cadentium hasta. Ut autem vicinus in pugna,
 Alii statuerunt tropaeum Iovis statuan,
 Alii praedantes clypeos Argivorum cadaverum,
 Spolia intra urbem misimus.

- 1485 Alii cum Antigone, mortua
 Cadavera ferunt huc, ut sepeliant amici.
 Urbi vero haec certamina felicissima
 Haec peracta sunt, partim infelicissima.
Chor. Non ad aures tantum calamitas regiae
 domus venit.

- 1490 Est enim videre cadavera mortuorum
 Trium iam ante caedes,
 Qui communi mortem consecuti sunt aeternas
 tenebras.

Ant. Non tegens ornatas cincinnis
 Teneras genas, neque prae virginali imbecil-
 litate

- 1495 Purpureum ruborem, qui est sub palpebris,
 Vultus verita, feror sicut Baccha inter cadavera,
 Velum abiiciens a mea coma,
 Et deponens stolam fimbriatam deliciarum
 Propter pompam luctuosam, quae fit istis
 mortuis.

- 1500 Hei mihi, Polynices, tu utique respondisti
 tuo nomini.

Hei Thebae, tua lis non est lis,
 Sed caedes caede perdidit domum Oedipi,
 Perfecta multo sanguine et foedo.

Quod carmen,

- 1505 Quam elegiam lugubrem ad lachrymas.
 O domus, canam,

Ferens tria cruenta cognata cadavera,
 Matrem et filios, delicias Erinnyis^{87c)}?
 Quae domum Oedipi prorsus perdidit,
 1510 Quando saevae et perplexae
 Subtile carmen intellexit,
 Interficiens corpus musicae Sphingis, (heu)
 pater⁸⁸⁾:
 Quae Graecia^{88a)}, quis barbarus, quis alius
 superiorum
 Nobilium, sustinuit tot mala,
 1515 Per quotidianum sanguinem, tales luctus
 manifestos?
 O misera, sicut plorat^{88b)} quaedam avis
 In summis ramis quercus vel abietis,
 Sedens privata matre:
 In meis eiulatus et doloribus similiter cano.
 1520 Heu in luctibus, quos eiulo inter ista ca-
 davera,
 Deserta vitam actura semper,
 Semper stillantibus lachrymis sonabo.
 Ad quem primum a laceratione comae
 Primitias iaciam? an ad gemina matris meae
 1525 Ubera lactis?
 An ad mortuorum fratrum vulnera perniciosa?
 Heu, relinque tuam domum,
 Efferens caecum oculum, o senex pater!
 Ostende, o Oedipe, tuam miseram vitam, qui
 intra domum,
 1530 Coniiciens caliginosas tenebras in tuos
 oculos,
 Trahis longam vitam.
 Audis, o errans in domo,
 Miserum pedem senilem in cubili circumferens?
 Oed. Quare me, o filia, incessu baculi et caeci
 1535 Pedis, deduxisti ad lucem,
 Manentem in lecto, ex thalamis tenebrosos,
 Miserabilibus lachrymis⁸⁹⁾
 Canum aetheris idolum evanidum,

Aut cadaver subterraneum, aut volatile
 somnium⁹⁰⁾?
 1540 Ant. Miserum sermonem nuntii feres.
 O pater, non amplius tibi filii vident
 Lucem, neque coniunx, quae ad baculum
 Pedem tuum caecum inserviens
 Semper curabat, pater: heu mihi!
 1545 Oed. Eheu mea mala!
 Adest enim gemere, et adest sonare.
 Tres animae, quo fato,
 Quomodo reliquerunt vitam? o filia, loquere!
 Ant. Non probri causa, neque voluptatis gratia,
 1550 Sed gemens dico, tuus genius malus
 Gravis gladii et igne et saevis pugnis
 Venit ad tuos filios, o pater.
 Oed. Heu, heu! Ant. Quare ista gemis?
 Oed. Propter liberos. Ant. Vadis per dolores.
 1555 Si vero videns currus quadriiugos
 Solis, haec corpora mortuorum
 Oculorum tuorum luce considerares.
 Oed. Meorum liberorum manifestum est malum,
 Sed misera coniunx, quomodo est mortua?
 1560 Ant. Lachrymae lugubres manifestae omni-
 bus factae sunt,
 Filiis ubera ostendebat
 Supplex mater, supplicanti tollens;
 Invenit autem filios ad portam Electram
 In prato, ubi nascitur lotus, hastis pugnantes
 1565 Cognatum Martem, sicut leones constabulantes,
 Vulnerantes se in sanguine,
 Iam esse frigidam hostiam, purpuream, quam
 nactus erat Pluto,
 Praebuerat vero Mars.
 1570 Aeneum autem accipiens a mortuis
 Ensem, misit in suum corpus; dolore autem
 filiorum cecidit inter filios.
 Omnes hoc die congregavit, o pater,
 1575 Nostrae domui dolores Deus, * qui haec
 perficit.
 Chor. Multa mala incepit in Oedipi domo
 Haec dies; sit autem nobis melior status.
 Cre. Desinite iam a luctu, quia tempus est de
 sepultura
 Mentionem facere. Sed haec, o Oedipe, verba
 1580 Audi. Principatum huius terrae dedit mihi
 Eteocles filius tuus, dans dotem propter nuptias

87 c) Erianyis?] sic (= Enrip. Ἐρινύος) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. Erinnyum?

88) (heu) pater] sic Editt. 1558., 1562.; Eurip. Ed. Basil. 1551. et Fix. ἰὼ μοι, πᾶτερ, heu mihi, pater! Barn., Musgr. ἰὼ μοι, μοι, πᾶτερ heu mihi, mihi, pater!

88 a) Quae Graecia] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: Quae Graecia; Fix.: Quis Graecus (Eurip. Τίς Ἑλλάς).

88 b) sicut plorat] sic Editt. 1558., 1562. (= Eurip. Ed. Basil. 1551. ὡς ἐλελεῖ); Editt. recent.: ὡς ἐλελεῖω ut ploro [Fix: desseo]!

89) Miserabilibus lachrymis] sic emendanda esse censemus verba Editionum 1558., 1562.: „Miserabilis, lacrymis”; Euripides enim habet: οὐκιστοῖσι διακροῖσι, quae in Editt. Barn., Musgr. sic vertuntur: Maxime miserandis lacrymis, in Ed. Fix.: miserimis lacrimis.

90) volatile somnium?] sic scripsi (= Eurip. πᾶν ὄνειρον; Editt. recent.: volucre somnium); Editt. 1558., 1562. volatilem somnum?

- Haemoni, et coniugium filiae tuae Antigones:
Non igitur sinam te hanc terram amplius colere.
Clare enim dixit Tiresias, nunquam
- 1585 Te in hac terra habitante bene acturam
urbem.
Sed abi. Haec non dico tibi in contumeliam,
Neque tanquam inimicus, sed propter malum
genium,
Qui te agitat, timens, ne terra aliquid mali
patiatur,
Oed. O fatum, quam me ab initio genuisti mi-
serum
- 1590 Et infelicem, si quis alius hominum fuit!
Quem, priusquam venirem ex conceptu ma-
terno in lumen,
Nondum natum Apollo Laio vaticinatus est,
Homicidam fore patris. O miserum me!
Postquam natus sum, statim pater, qui me
seminavit,
- 1595 Interfici me curat, existimans sibi hostem
fore:
(Oportebat enim eum interfici a me) mittit au-
tem me
Desiderantem ubera, praedam feris infelicem,
Ubi servatus sum. Utinam Cithaeron
Venisset in profundos hiatus tartari,
- 1600 Qui me non perdidit; sed ut servirem, mihi
Dedit fortuna, apud Polybum dominum.
Deinde interficiens meum patrem infelix ego
Veni ad coniugium matris miserae,
Filios fratres genui, quos perdidit,
- 1605 Accipiens imprecationem a Laio, et dans
liberis;
Non enim tam stultus ego natus sum,
Ut de oculis meis, et vita meorum filiorum
Sine Diis haec statuisssem.
Sint illa; quid faciam igitur, o infelix ego?
- 1610 Quis comitabitur me dux caeci pedis?
Num mortua haec? vivens enim, satis scio,
fecisset.
At beatum iugum filiorum? sed non superant.
Verum ipse adhuc iuvenis, inveniam mihi
cibum?
Unde? quare me funditus sic occidis, o Creon?
- 1615 Occidis⁹¹⁾ enim, si me eiicis e terra.
Non tamen volvens manus ad tuum genu,
Timidus videbor; nam meam pristinam gene-
rositatem

91) Occidis] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr., Fix.
Occides (= Eurip. ἀποκτενεῖς).

- Non abiecero, etsi male se habeant res meae.
Cre. Tibi recte dictum, quod nolis genua mea
non attingere.
- 1620 Ego vero non sinam te habitare terram.
Et horum cadaverum alterum domum oportet
Iam portare; alterum vero, qui eversurus
terram
Patriam cum aliis venit, Polynicis cadaver
Eiicite insepultum extra fines huius terrae.
- 1625 Pronuntiate⁹²⁾ haec omnibus Thebanis.
Qui vero deprehensus fuerit, hunc mortuum
coronans
Aut sepeliens in terra, solvet morte.
Relinqui oportet indeploratum et insepultum,
volucibus praedam.
Et tu relinquens luctus trium cadaverum,
1630 Ingredere intra domum, Antigone,
Et fac officia virginis, futuram diem
Expectans, in quo te expectat lectus Haemonis.
Ant. O pater, in quantis sumus miseris malis,
Quam te gemo, plus quam mortuos!
- 1635 Non enim pars malorum tibi gravis est, et
pars non gravis;
Sed per omnia infelix es, pater.
Sed te interrogo novum tyrannum:
Quid hunc contumelia afficis, patrem expellens
terra?
Quare facis leges de misero mortuo?
- 1640 *Cre.* Est Eteoclis sententia haec, non mea.
Ant. Stulta est, et tu stultus, qui obtemperas
istis.
Cre. Quomodo? non est iustum exequi man-
data?
Ant. Non, si quidem mala sunt, et male dicta.
Cre. Quid? non iuste hic cauibus dabitur?
- 1645 *Ant.* Non iustam poenam poscitis ab eo.
Cre. Si quidem urbis hostis fuit, eum non de-
ceret⁹³⁾?
Ant. An non dedit fortunae suae casum?
Cre. Et nunc in sepeliendo poenam det.
Ant. Quid nunc peccat, si consequitur partem
terrae?
- 1650 *Cre.* Insepultus erit hic vir, ut scias.
Ant. Ego sepeliam, etiamsi prohibeat urbs.

92) Pronuntiate] sic (= Eurip. Ed. Basil. 1551. κηρύξαιτε)
Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr., Fix. habent κηρύξεται,
Promulgabuntur.

93) eum non deceret?] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Mus-
gr.: qui hostis esse non debuerat (= Eurip. οὐκ ἐχθρὸς
ὄν.).

- Cre.* Te ipsam prope sepelias cum hoc cadavere.
Ant. Erit tibi gloriosum valde, simul iacere duos amicos.
Cre. Prehendite hanc, et portate domum.
 1655 *Ant.* Nequaquam; non enim relinquam hoc cadaver.
Cre. Decrevit Deus, o virgo, quae tibi non videntur.
Ant. Et illud decrevit, non esse contumelia afficiendos mortuos.
Cre. Certe nemo circa hunc ponet mollem pulverem.
Ant. Oro⁹⁴) te, Creon, per matrem hanc Iocasten.
 1660 *Cre.* Inutiliter laboras; non enim consequeris hoc.
Ant. Sine me cadaver saltem lavare.
Cre. Unum hoc fuerit prohibitorum urbi.
Ant. Sine, ut circa saeva vulnera fascias ponam.
Cre. Non licebit, ut honore afficias hoc cadaver.
 1665 *Ant.* O charissine frater! admovebor tamen ori tuo.
Cre. Non compares calamitatem luctu⁹⁵) ad nuptias tuas.
Ant. An vivens nubam filio tuo?
Cre. Necesse est, ut nubas; quomodo enim effugias nuptias?
Ant. Nox illa habebit me Danaidum unam.
 1670 *Cre.* Vide⁹⁶) audaciam, quam me probro afficit!
Ant. Testis sit ferrum et gladius adiuratus mihi.
Cre. Quare cupis liberari ab his nuptiis?
Ant. Fugiam una cum miserrimo hoc patre.
Cre. Generosus animus, sed stultitia quaedam est tibi.
 1675 *Ant.* Etiam una moriar, ut scias⁹⁷) amplius.
Cre. Vade, non occides filium meum, linque terram.
Oed. O filia, laudo te propter tuam promptitudinem.
Ant. Egone nubereim, et tu solus fugeres, pater?
Oed. Mane felix, ego mea feram mala.

94) Oro] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. errore typogr.: Pro.

95) luctu] sic (= Eurip. γόους) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. luctus.

96) Vide] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr., Fix. Vidistine (= Eurip. Είδες).

97) ut scias] sic (= Eurip. ὅς μάθης) Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. ut scis.

- 1680 *Ant.* Quis te caecum curaret pater?
Oed. Cadens, ubicunque mihi fatum est, iacebo in campis.
Ant. Ubi nunc est Oedipus, et inclytae res gestae?
Oed. Perit, una dies me beavit, et una me perdidit.
Ant. Non igitur oportet et me participem fieri tuorum malorum?
 1685 *Oed.* Turpe est exilium filiae cum caeco patre.
Ant. Stultae quidem, sed non generosae⁹⁸), pater.
Oed. Adducito me, ut attingam matrem tuam.
Ant. Ecce tango manu charissimam anum.
Oed. O mater, o coniunx miserrima!
 1690 *Ant.* Miserabiliter iacet, habens simul omnia mala.
Oed. Ubi est cadaver Eteoclis et Polynices?
Ant. Illi duo porrectim iacent iuxta se.
Oed. Appone caecam manum super facies miserorum.
Ant. Ecce tange manu tuos mortuos liberos.
 1695 *Oed.* O chara cadavera miseri patris!
Ant. O charissimum nomen Polynicis mihi!
Oed. Nunc oraculum Apollinis, o filia, perficitur.
Ant. Quod? an dices alia mala supra haec?
Oed. Me Athenis moriturum esse exulem.
 1700 *Ant.* Ubina[m]? quae turris Attica te⁹⁹) recipiet?
Oed. Sacer Colonus, locus equestris Dei.
 Sed age, servito caeco patri,
 Si quidem cupis esse socia huius exilii.
 Vade in exilium miserum, praebe charam manum.
 1705 *Ant.* O pater senex, comitem¹⁰⁰)
 Me habens, sicut secundum ventum comitantem naves.

98) Stultae quidem, sed non generosae,] sic Editt. 1558., 1562. (quasi legisset: ὄσ σωφρονούση γ', ἀλλ' οὐ γενναία,); Ed. Barn. (= Ed. Basil. 1551.) habet: ὄσ σωφρονούση γ', ἀλλὰ γενναία, Modestae quidem non est turpe, sed superbae; Ed. Fix. (et Valcken.) ὄσ σωφρονούση γ', ἀλλὰ γενναία (scil. γυγῆ), Modestae quidem non est turpe, sed honestum. (Ed. Musgr. in textu cum Barn., in lat. interpret. cum Fixio consentit).

99) te] sic (= Eurip. σε) Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; in Ed. 1562. deest.

100) Vade in exilium miserum, praebe charam manum. *Ant.* O pater senex, comitem] sic (= Eurip. Ed. Basil. 1551.) Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr., Fix. melius sic: *Ant.* Vade in exilium miserum, praebe caram manum, O pater senex, comitem (= text. gr. harum Editt.).

Oed. Ecce vado filia, tu sis mea dux misera.

Ant. Simus, simus miserrimae utique,
Inter omnes Thebanas virgines.

1710 *Oed.* Ubi ponam senile vestigium pedis?

Da mihi baculum, filia.

Ant. Huc, huc vade mihi, huc, huc
Pone pedem, habens vires sicut somnium.

Oed. O fugam miserrimam!

1715 Eiciunt¹⁰¹) senem me ex patria.

O ego atrociam sustinens!

Ant. Quid sustines? quid pateris? „Non videt
poena malos,
„Neque compensat delicta mortalium.

Oed. Ego sum is, qui ad Musam

1720 Victricem et coelestem veni,

Cum solvissem obscurum aenigma virginis
Sphingis.

Ant. Obiicis laudem Sphingis?

Omitte dicens successus priores.

Hae expectabant te miserae calamitates,

1725 Ut fieres exul ex patria.

O pater, moritura, desiderabiles lachrymas

Apud amicas virgines relinquens, discedo,

Procul a patria terra,

Non more virginum errans.

1730 *Oed.* O mentem generosam!

Ant. In patris calamitate nobilem me faciet.

O misera ego propter contumelia affectum fra-
trem¹⁰²),

101) Eiciunt] sic Editt. 1558., 1562.; Barn. Eicit (in textu: *ἔλαύνει*); Fix. (aeque ac Ed. Basil. 1551. in textu *ἔλαύνων*): qui exigit.

102) propter contumelia affectum fratrem,] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. contumelia propter affectum fratrem (Barn.: propter fratris contumelias).

Huic Phoenissarum interpretationi integrae nunc anneximus duos huius tragoediae locos supra p. 259 sq. memoratos:

1. Phoeniss. 472—475. Ed. Barn.

Huius loci interpretatio Mel., inscripta: „Euripides in Phoenissis” invenitur

- in Melanthonis Oper. Basil. Vol. V. p. 333.;
- in Vincentii Ed. Epigramm. Mel. fol. O 4^b—5^a;
- in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 550 sq. nr. 138.

Nam veritatis est simplex oratio,

Interpretemque non desiderat vafrum,

Sed ipsa per se viribus valet suis.

Mala causa callidis¹⁾ opus habet pharmacis.

1) callidis] sic (= Eurip. *σοφῶν*) Vincent. et Corp. Ref. X.; Opp. Basil. calidis.

Qui mortuus periit insepultus extra patriam
miser,

Quem, etiamsi me mori oporteat, pater,

1735 Occulte terra sepeliam.

Oed. Vade ad tuas sodales.

Ant. Sufficiunt mihi meae lachrymae.

Oed. Tu vade comprecatum penates.

Ant. Habens¹⁰³) saturitatem meorum malorum.

1740 *Oed.* Vade tamen, ubi est templum Bromii

Inaccessum, in montibus Maenadis.

Ant. Heu Thebanam pellem

Induta ego aliquando

In montibus Semeles saltavi sacrum tripudium,

1745 Dans ingratam gratiam Deae¹⁰⁴).

Oed. O clari cives, cives patriae,

Videte: ego ille Oedipus,

Qui solvi inelyta aenigmata, et eram¹⁰⁵) vir
maximus:

Qui solus vici robur Sphingis latrocinantis,

Nunc ignobilis ac miserabilis expellor ex terra.

1750 Sed quid haec gemo, et frustra deploro?

„Fatales casus oportet ferre mortalem.

Chor. O valde claram victoriam, teneas meam
vitam,

Et non desinas coronans me.

103) Habens] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr., Fix.: Habent (utraque versio = Eurip. *ἔχουσ'* [i. q. *ἔχουσα* et *ἔχουσι*]).

104) Deae] sic Editt. 1558., 1562. (quasi legisset *εἰς θεῶν*); Barn., Musgr., Fix. (aeque ac Ed. Basil. 1551.) *εἰς θεούς*, in Deos conferens.

105) eram] sic (= Eurip. *ἦν*) Editt. 1558., Fix. (Musgr.: fui; Barn.: fuit); in Ed. 1562. deest.

2. Phoeniss. 531—533. Ed. Barn.

Huius loci interpretatio Mel., inscripta: „Iocaste apud Euripidem ad filium Eteoclem” exstat

- in Grathusii collectione Epigramm. Mel. fol. L 6^b;
- in Vincentii Ed. horum Epigramm. fol. L 1^a;
- in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 561 sq. nr. 166.

Senecta non laborat omnibus malis,

Sed, gnate, magnam rerum habet experien-
tiam²⁾,

Dicendo polleat ut plus iunioribus.

2) rerum habet experientiam] sic Grathus., Vincent.; Corp. Ref. X.: habet rerum experientiam.

LVIII. PHIL. MEL. INTERPRETATIO MEDEAE EURIPIDIS.

Huius tragoediae interpretatio latina Melanthonis in Editt. 1558., 1562. supra p. 279 sqq. descriptis invenitur, quibus cum Editiones Barnesii, Musgravii et Fixii, quae eandem vario modo mutata continent (vide supra p. 287 sqq.) contulimus. — Versuum numeros ratione supra p. 393 sq. proposita, atque stropharum partitiones et alias quasdam inscriptiones ex Ed. Barnesii adscriptis unciis inclusas. — De notis marginalibus ex Editt. Xylandri adiectis vide, quae p. 395 sq. diximus.

EURIPIDIS MEDEA

PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

Argumentum¹⁾.

Iason veniens Corinthum, adducens et Medeam, ducit in matrimonium Glaucom, filiam Creontis, regis Corinthiorum. Medea autem cum in exilium a Creonte releganda e Corintho, deprecata esset, ut uno die maneret, et impetrasset, mittit Glaucae per liberos mercedem pro beneficio dona, vestem et auream coronam, quibus illa usa perit; Creon etiam complexus filiam, moritur. Medea vero cum interfecisset suos liberos, fugit Athenas in curru draconum alatorum, quem a Sole acceperat, vecta; ibi nubit Aegeo, filio Pandionis. Pherecydes et Simonides aiunt, quod Medea²⁾ Iasonem coquens, iuvenem fecerit. De patre eius Aesone³⁾ sic inquit poeta, qui confecit reditus⁴⁾:

Statin fecit Aesonem pubescentem,
Abradens senectam gnara mente,
Coquens multa pharmaca in aureis ollis.

1) Hoc argumentum et sequens graece exhibentur in Eurip. Ed. Basil. 1551., in qua prius inscriptum est: Ἰνὸδός τις Μηδείας, alterum: Ἄλλος Ἀριστοφάνους τοῦ γραμματικοῦ; Melanthonis eorum interpretatio lat. legitur in Editt. 1558., 1562. et una cum textu graeco in Ed. Barnesii.

2) De Medea maga conf. Pauly: Real-Encycl. des class. Alterth. T. IV. p. 1390.

3) De Aesone vide Pauly l. l. T. I. p. 193. et de eo a Medea recocto Ovid. Metam. VII, 163. 250—295.

4) Νόστοι, de quorum scriptore (Agia Troezenio) conf. Bernhardt: Grundriss d. Griech. Litt. P. II. p. 145 sq.

Aeschylus in nutricibus Bacchi narrat, quod etiam nutrices Bacchi cum maritis earum coquens, iuvenes fecerit. Staphylus dicit aliquo modo interfectum esse Iasonem a Medea. Nam iussu eius eum dormisse sub puppe navis Argus, cum esset dissolvenda tempore: incidente igitur navi super Iasonem, ipsum esse mortuum.

Aliud argumentum Aristophanis grammatici.

Medea, odio Iasonis, quod is Glaucom, Creontis filiam, duxisset, Glaucom et Creontem interfecit, suosque ipsius filios. Unde⁵⁾ a Iasone separata, cum Aegeo habitavit. Haec fabula neque apud Aeschylum est, neque apud Sophoclem. Scena fabulae Corinthi ponitur. Chorus urbis mulieribus constat. Acta est Pythiodoro praetore, circa octogesimam septimam Olympiadem. Primus Euphorion, secundus fuit Sophocles, tertius Euripides. Medea, Philoctetes, Dictes, Messores, Satyrus⁶⁾ non extat.

5) Unde] sic Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. Inde.

6) Messores, Satyrus] sic Editt. 1558., 1562.; Barn. habet: Θειοται Σάτυροι, Messores Satyrici.

Personae fabulae.

Nutrix Medae	Creon
Paedagogus	Iason
Medea	Aegeus
Chorus mulierum	Nuntius

Fili Medae.

M E D E A.

[*Nutrix, Paedagogus, Medea, Chorus.*]

Nutrix praefatur⁷⁾.

Utinam navis Argo non volasset per
Caeruleas Symplegadas in terram Colchi-
cam⁸⁾;

Neque in saltibus Pelii cecidisset
Secta pinus; neque manus remigassent

5 Virorum praestantissimorum, qui aureum vellus
Allatum Peliae iverunt. Neque enim mea
domina

Medea navigasset Iolcum⁹⁾,

Capta animo amore Iasonis:

Neque persuadens filias Peliae, ut interficerent

10 Patrem, inhabitaret Corinthum

Cum viro et liberis: placens

In hoc receptu civium^{9a)}, ad quorum terram per-
venit,

Et ipsa Iasonem adiuvans in omni re:

„Quae maxima salus est,

15 „Cum inter coniuges non¹⁰⁾ est dissensio¹¹⁾.
Nunc orta est discordia, et amicissimae men-
tes iam sunt abalienatae.

Nam prodens suos liberos meamque dominam,
Iason cubat in nuptiis regiis,

Postquam duxit filiam Creontis, qui est do-
minus huius terrae.

20 Medea vero infelix, contumelia affecta,

Clamat iusiurandum, vocat dexteram,

Maximam fidem, et testatur Deos,

Qualem gratiam consequatur ex Iasone.

lacet sine cibo, subiiciens corpus doloribus,

7) praefatur] sic Editt. 1558., 1562.; in Editt. Barn.,
Musgr. hoc quidem loco deest, sed personarum catalogo
praecedenti addita sunt haec: Prologum autem agit Nutrix.

8) Colchicam] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed.
1558. male: Cholchicam.

9) Iolcum] sic scripsi (Editt. recent.: agri Iolcii = Eurip.
γῆς Ἰολκίας); Editt. 1558., 1562. Iolcum.

9a) civium] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: civibus.

10) non] sic (= Eurip. μή) Editt. 1558., Barn., Musgr.,
Fix.; in Ed. 1562. deest.

11) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Concordia
coniugum.

25 Omni tempore contabefaciens corpus la-
chrymis,

Postquam animadvertit se iniuria affectam a
viro;

Neque oculos tollens, neque avertens a terra
Faciem, sed ut saxum aut marinus

Fluctus, audit monitus amicorum:

30 Nisi quando vertens candidam servicem,

Ipsa¹²⁾ apud sese clamaverit patrem suum,

Et terram atque aedes, quibus relictis venit huc
Cum marito, qui nunc contumelia affecit eam.

„Et misera agnovit ipsa calamitate,

35 „Quale fuerit non deserere terram patriam.

Odit liberos, neque lactatur adspectu eorum.

Metuo ipsam, ne quid novi moliatur;

Nam animus vehemens non sustinebit, cum
male

Tractatur; ego novi eam, metuo,

40 Ne sibi ipsa acuto gladio traiciat iecur,

Clam ingressa domum, ubi stratus est lectus;

Aut occidat regem, cui nupta fuit,

Et constituat maiorem aliquam calamitatem.

Est enim vehemens; non facile committens

45 Cum ea certamen aliquis victoriae auferet.

Sed pueri cessantes a cursu

Veniunt, nihil cogitantes de matris

Malis; „nam puerilis animus non solet do-
lere¹³⁾.

Paed. Antiquum mancipium meae dominae,

50 Quid ad portas sola

Stas, ipsa tibi deplorans mala?

Quare Medeam solam relinquis?

Nutr. O senex, comes liberorum Iasonis,

„Fidelibus ministris calamitati sunt domi-
norum

55 „Res adversae, et angunt animos.

Ego quidem eo perveni doloris,

12) Ipsa] sic (= Eurip. αὐτή) Editt. 1558., Barn., Musgr.,
Fix.; Ed. 1562. Ipse.

13) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Pueritia.

- Ut mihi venerit desiderium, terrae et coelo
Dicere calamitates Medae egredienti huc.
Paed. Nondum ergo cessat a luctu misera?
60 *Nutr.* Laudo te; malum inchoatum est, non-
dum est in medio.
Paed. O stultam, si licet hoc dicere de dominis,
Ut nihil novit de recentioribus malis.
Nutr. Quid est, o senex? ne graveris dicere.
Paed. Nihil; poenitet me priora dixisse.
65 *Nutr.* Ne celes tuam conservam, per barbam;
Nam reticebo ea, si opus erit.
Paed. Audivi dicentem, cum non viderer
audire,
Accedens ad locum, ubi luditur tesseris, ubi
natu grandes
Sedent, ad sacram aquam Pirenes,
70 Quod liberos hos e terra Corinthia eicere
Velit cum matre dominus huius terrae,
Creon. Hic sermo an verus sit,
Haud scio; equidem vellem hoc non sic esse.
Nutr. Et patietur Iason haec liberis
75 Accidere, etiam si dissidet a matre?
Paed. Vetus affinitas vincitur a novis,
Et ille non est amicus his aedibus.
Nutr. Actum est igitur nobiscum, si addamus
malum
Novum veteri, priusquam illud exhaustum sit.
80 *Paed.* At tu (non enim commodum est haec scire
Dominam) quiesce et retice hos sermones.
Nutr. O liberi, audite, qualis in vos sit pater;
Non precor, ut pereat; est enim dominus meus,
Sed tamen impius in amicos invenitur.
85 *Paed.* Quis hominum non novit hoc,
„Quod omnes se magis quam alios amant¹⁴⁾,
„Alii iuste, alii propter commodum aliquod,
Si^{14a)} hos etiam propter novam coniugem non
diligat pater?
Nutr. Ite intra domum liberi, bene erit.
90 Tuque tene hos longe abductos,
Neque adducas ad matrem moestam.
Nam iam vidi¹⁵⁾ eam terribili adpectu,
Tanquam molientem aliquid adversus hos;
neque desistet
Ab ira, bene scio, priusquam fulmine feriat
aliquem.

14) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Sibi quisque proximus.

14a) Si] Ed. Barn.: *Quid mirum igitur*, si.

15) vidi] sic (= Eurip. εἶδον) Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. videt.

- 95 Utinam inimicis, non amicis aliquid faciat!
Med. Infelix ego et aerumnosa,
Heu me, me, quomodo peream?
Nutr. Hoc illud est, chari liberi, mater
Movet cor, movet bilem.
100 Festinate celeriter intra aedes,
Neque veniatis in conspectum,
Neque accedatis, sed cavete
Saevum impetum, et horribilem naturam
Animi contumacis.
105 Ite iam, procedite quam celerrime intro,
Certum est ex hoc initio, elevatam
Nubem luctus quam celeriter excitabit
Maiori animo: quid tandem faciet
Magnus et implacabilis
110 Animus, malis punctus?
Med. Heu heu, patior misera, patior, quae
magno
Luctu digna sunt, o maledicti
Pueri, pereatis invisae matri^{15a)}
Cum patre, et tota domus corruat.
115 *Nutr.* Heu me me, heu me miseram!
Quid tibi pueri cum errato patris
Participant? cur hos odisti? ah
Liberi, quam metuo, ne quid vobis accidat.
Vehementes sunt regum impetus, et
120 Ex parvo inchoantes multa complectuntur
simul,
Difficiliter mutant iras.
„Nam assuefactum esse ad vivendum moderate
„Melius mihi videtur, si non magnifice,
„Tamen stabiliter sic consenescere¹⁶⁾.
125 „Nam, ut hoc primum dicam, moderate
viventium
„Nomen vincit, et uti eo, longe
„Optimum est hominibus. Sed immoderata
„Nullo tempore valent hominibus ad diuturnitatem;
„Deinde maiores calamitates, quando irascatur
130 „Deus, afferunt familiae.
Chor. Audivi vocem, audivi clamorem
Infelicis Colchidis,
Neque suavis. Sed, o vetula
Dicito; nam intra biforem
135 Domum clamorem audivi.
Neque delector, o mulier,

15a) Pueri, pereatis invisae matri] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.): Liberi funestae matris, pereatis.

16) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Mediocritatis ians.

- Luctibus domus,
Quia non grata sunt ea, quae fiunt.
Nutr. Non sunt aedes; evanuerunt haec iam.
- 140 Iason tenet domum principum,
Medea tabefacit vitam in thalamis,
Domina, nullius amicorum quicquam
Verbis recreata animo.
Med. Heu, heu, utinam flamma coelestis' per
menm caput
- 145 Eat! Quid mihi boni est amplius vivere?
Heu heu, divertam ad mortem,
Relicta odiosa vita.
Chor. Audivisti, o Iupiter et terra et lumen,
Qualem vocem miserit infelix nupta?
- 150 Quae te insatiabilis
Tori cupiditas, o stulta,
Urget ad mortem?
Ne hoc petas.
Quod si tuus maritus
- 155 Colit novum lectum,
Ei tu hoc non imputes,
Iupiter haec ulciscetur pro te.
Ne nimis tabefacias te ipsam,
Plorans tuum maritum.
- 160 *Med.* O magna Themis, et reverenda Diana,
Vidētis, quae patior? quae magno iuramento
Obligavi execrandum
Maritum? quem ego, et sponsam videam
In aedibus discerptos,
- 165 Qui me prius audent iniuria afficere.
O pater, o civitas, quam reliqui
Turpiter, occiso^{16a)} meo fratre.
Nutr. Auditis, quae dicat, et ut invocat
Themidem faventem optatis votis, et Iovem,
qui iuramentorum
- 170 Custos hominibus existimatur.
Non fieri potest, ut in aliqua parva re
Domina iram sedet.
Chor. Quomodo in conspectum nostrum
Veniat, et dictorum verborum
- 175 Vocem accipiat,
Si forte acerbam iram
Et impetum animi remittat.
Nutr. Memm studium non
Deerit amicis.
- 180 *Chor.* Sed vade, et eam huc adducito extra
domum,
O chara, et haec dicito.

16a) occiso] sic Editt. 1558., Barn., Musgr.; Ed. 1562. ocloso.

- Propera, priusquam aliquid mali faciat^{16b)} iis,
qui intus sunt.
Nam luctus valde augetur.
Nutr. Faciam haec. Sed metuo, ut per-
suadeam
- 185 Dominam meam;
Suscipiam tamen laboris in vestram gratiam.
Atqui leaenae, quae peperit, adspectum
Trucem ostendit famulis, quando aliquis
Accedit prope collocuturus.
- 190 „Stultos dicens et insipientes
„Homines, qui ante nos fuerunt, non erraveris,
„Qui hymnos in festivitatis
„Et convivii et coenis
„Invenerunt in vita, voluptatis causa.
- 195 „Sed nemo hominum horribiles moerores
„Invenit, quomodo musica et vario nervorum
„Cantu sedare possimus ex quibus caedes
„Et graves casus evertunt domus.
„Et in talibus egregia res esset inderi
- 200 „Hominibus cantu; ubi sunt laeta vero
„Convivia, quid frustra intendunt vocem,
„Cum res ipsa delectationem ex se ferat
„Hominibus, saturitas nimirum convivii¹⁷⁾?
Chor. Audivi clamorem cum multis gemitibus
lamentationum:
- 205 Misera¹⁸⁾ clamat tristes dolores,
Iasonem malum sponsum, proditorem con-
nubii;
Invocat Deos iniuriis affecta,
Et Themidem, filiam Iovis, quae est custos
iurisiurandi,
Quod traduxit eam
- 210 In Graeciam sitam e regione Colchidis,
Per mare nocturnum
Supra salsa maris
Immensi sedilia.
- [*Medea, Creon, Chorus.*]
Med. Mulieres Corinthiae, exivi e domo.
- 215 Ne reprehendatis me¹⁹⁾; „novi multos ho-
mines,
„Qui clari fuerunt, alios procul a conspectu,

16b) faciat] sic Musgr., Fix.; Editt. 1558., 1562., Barn. facias.
17) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Reprehensio eorum, qui laetitiae augendae rationes, non etiam dolorum eximendorum invenerunt.

18) Misera] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr. Miseros.

19) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Defensio eorum, qui extra patriam agunt.

„Alios inter suos; alii vero ex eo, quod quieverunt,
 „Comparaverunt sibi infamiam et opinionem ignaviae.
 „Non est iustitia in oculis eius hominis,
 220 „Quisquis antea, quam hominis animum cognoverit,
 „Odit videns, nulla iniuria affectus.
 „Oportet hospitem valde se accommodare civitati.
 „Neque laudo civem, qui contumax est,
 „Et acerbus erga cives propter intractabilitatem.
 225 Mihi vero haec res, quae ex improvise contigit,
 Corruptum animum, perii et, vitae
 Voluptate amissa, volo mori amicae.
 Nam, in quo erant omnes meae spes et opes,
 Meus maritus factus est pessimus omnium.
 230 „Inter omnia, quae^{19a)} vivunt et ratione utuntur,
 „Nos mulieres sumus miserimum genus hominum²⁰⁾,
 „Quas oportet primum maximis opibus
 „Comparare maritum, dominumque corporis
 „Accipere. Hoc malo adhuc peius est malum,
 235 Et in hoc maximum certamen, quod sive malum accipere,
 Sive bonum opus est: non laudantur divortia
 „In mulieribus, neque licet recusare maritum.
 „Sed venientem ad novos mores et leges
 „Oportet divinare (quia domi non cognovit),
 240 „Quem maxime sit habitura virum.
 „Et si nobis haec perperis bene
 „Cohabitaverit maritus, non violenter imperans,
 „Beata est vita; sin minus, satius est mori.
 „Vir cum dolet propter res domesticas,
 245 „Sedare potest dolorem animi
 „Conversus ad aliquem amicum aut coetaneum²¹⁾;
 „Sed nos oportet spectare ad unam animam.
 „Dicunt, quod nos vitam otiosam et quietam
 „Vivamus domi, ipsi vero pugnent hasta.
 250 „Male sentiunt, quia ter ad clypeum
 „Stare malim, quam semel parere²²⁾.
 Sed non eadem est ratio de me et te.

Tibi est haec urbs et paterna domus,
 Et victus et conversatio amicorum;
 255 Ego sum deserta, exulo et iniuria afficior
 A marito, abducta e terra barbara,
 Neque matrem, neque fratrem, neque cognatum
 Habens, qui me in portum ducat huius calamitatis:
 Tantum cupio tua uti opera,
 260 Si mihi via aliqua et ratio inveniri possit,
 Qua maritum ulciscar pro his malis,
 Et qui dedit ei²³⁾ filiam suam, Creontem, et
 quam duxit, Glancam.
 Ut taceas. „Nam mulier alioqui est plena timore,
 „Ignava ad proelium, et ad intuendum ferrum;
 265 „Sed quando est iniuria affecta, quoad matrimonium,
 „Non est alia mens crudelior²⁴⁾.
Chor. Faciam haec; nam iuste punies²⁵⁾ maritum tuum,
 Medea: non miror te lugere istam fortunam.
 Sed video Creontem, dominum huius terrae,
 270 Venientem, nuntium novi consilii^{25a)}.
Cre. Te torvam et iratam marito tuo,
 Medeam, iubeo ire ex hac terra,
 Extorrem, acceptis tecum duobus pueris,
 Et nihil cunctari, quia ego autor sententiae
 275 Istius sum, neque redibo domum,
 Priusquam eieceris te e finibus huius terrae.
Med. Heu prorsus misera, perii,
 Inimici emittunt omnes rudentes,
 Neque est effugium commodum huius mali.
 280 Sed quamquam male tractor, tamen dicam:
 Cur me, Creon, eieceris ex hac terra?
Cre. Metuo te (nihil opus est involvere sermones),
 Ne quod insanabile malum facias meae filiae.
 Multae sunt coniecturae huius metus,
 285 Es callida, et artifex multorum malorum,
 Dolet tibi, quod orbata es thalamo mariti tui.
 Audio te minari, ut mihi nuntiant,
 Et socero, et sponso, et nuptae

19a) quae] sic scripsi (Editt. recent.: quaecunque); Editt. 1558., 1562. qui.

20) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Muliebrium miseriarum recensio.

21) H. l. in iisd. Editt. nota marg.: Virorum praerogativa.

22) H. l. in iisd. Editt. nota marg.: Labores mulierum.

23) ei] sic scripsi (= Eurip. ἀδελφῆ, Barn., Musgr., Fix. ipsi); Editt. 1558., 1562. eam.

24) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Mulierum ira zelotypia.

25) punies] sic Ed. 1558. (= Eurip. ἐπιση; Editt. recent.: ulcisceris); Ed. 1562. puniens.

25a) novi consilii] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. novi concilii; Editt. recent. (= Eurip. καινῶν βουλευμάτων) novorum consiliorum.

- Te aliquid facturum. Haec cavebo, priusquam accidant.
- 290 Multo satius est mihi, mulier, nunc in odium tuum incurrere,
Quam placatum postea valde gemere.
Med. Heu, heu.
„Non mihi nunc primum, sed saepe, o Creon,
„Nocuit existimatio, et magna mala attulit²⁶⁾.
„Non oportet eum, qui sapiens est,
- 295 „Docere liberos suos, ut nimium sapiant²⁷⁾.
„Nam praeterquam quod alioqui dicuntur ignavi,
„Comparant sibi odiosam invidiam a civibus.
„Apud stultos enim proferens aliquid novum et sapiens,
„Videberis inutilis et non sapiens esse;
- 300 „At cum illis, qui videntur variam cognitionem habere,
„Praestantior existimaberis, videberis molestus in civitate.
Ego ipsa quoque particeps sum huius fortunae;
Nam cum sim sapiens, aliis sum invisā,
Aliis ignava, aliis dissimilis moribus,
- 305 Aliis difficilis et morosa: tamen non sum adeo sapiens.
Tu metuis me, ne quid mali tibi a me accidat.
Non sic affecta sum, ne metuas me, Creon,
Ut in viros principes delinquam.
Nam quid tu mihi iniuste fecisti? collocas tuam filiam
- 310 Cuicumque libuerit tibi; sed meum maritum Odi. Puto autem te recte haec fecisse.
Et nunc non invideo, quo minus bene sese habeant²⁸⁾ res tuae.
Despondete, bene sit vobis; solum in hac terra Sinite me habitare: „etsi sum iniuria affecta,
- 315 „Tacebo tamen, victa²⁹⁾ a praestantioribus.
Cre. Dicis auditu iucunda³⁰⁾; sed in animo Mihi est pavor, ne quid mali moliaris,
Et tanto minus quam antea confido tibi.
„Nam mulier, quae cito irascitur, similiter et vir

26) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Existimatio damnosa.

27) H. I. in iisdem Editt. nota marg.: Vituperatio sapientiae et artium.

28) habeant] sic recte Ed. 1558.; Ed. 1562. habent.

29) Tacebo . . . victa] sic Editt. 1558., 1562., Fix.; Barn., Musgr. Tacebimus . . . victi (Eurip. Σιγησόμεσθα . . . νικώμενοι).

30) iucunda] Ed. 1562. errore typogr.: iucundia.

- 320 „Facilius cavetur, quam taciturnus sapiens³¹⁾:
Proinde exi quam celerrime, ne facias multa verba,
Quia hoc decretum est, neque habebis artem, ut
Apud nos maneas, cum sis mihi infesta.
Med. Non per genua et filiam tuam nuptam.
- 325 *Cre.* Consumis verba; non enim persuaseris me.
Med. Expelles me, neque reverberis Litas³²⁾?
Cre. Non mihi charior es mea domo.
Med. O patria, quam valde recordor te.
Cre. Praeter liberos est mihi ea charissima.
- 330 *Med.* „Hen³³⁾, quam magnum malum hominibus est amor!
Cre. Credo, ut tulerit fortuna.
Med. Iupiter, non lateat te is, qui autor est horum malorum.
Cre. Vade, o vana, et libera me curis.
Med. Nos laboramus, neque indigemus aliis miseris.
- 335 *Cre.* Cito extruderis violenter manu fauulorum.
Med. Nequaquam ita, sed rogo te, Creon.
Cre. Videris tumultum velle excitare, mulier.
Med. Fugiam; non hoc te rogo, ut impetrem, ne discedam.
Cre. Quid igitur resistis, et non discedis e terra?
- 340 *Med.* Concede mihi, ut possim tantum hunc diem manere,
Et perficere deliberationem, quo fugiam,
Et viaticum meis liberis: quando quidem pater Nihil curat liberos.
Misereat te illorum; nam et tu pater liberorum
- 345 *Es.* Consentaneum est te habere benevolentiam erga liberos.
Non de me sum sollicita, quod³⁴⁾ fugiam, vel quomodo,
Illorum calamitatem, qua premuntur, lugeo.
Cre. Animus meus minime est tyrannicus;
Sed verecundia victus, multa perperam egi.

31) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Mulieris ira.

32) Huic nomini in iisd. Editt. in marg. adscripta est annotatio: Numen supplicum tutelare.

33) Hen,] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. ηεν, ηεν.) Heu, heu!

34) quod] sic Editt. 1562., {Barn., Mnsgr.; Ed. 1558. quo (Eurip. ελ, Fix: si).

350 Et nunc videor mihi errare, mulier,
Attamen consequeris hoc. Sed praedico tibi:
Si te postera lux Dei viderit,
Et liberos tuos intra fines huius terrae:
Moriaris; dictus est sermo hic, neque irritus
erit.

355 Nunc si oportet manere, mane uno die.
Non enim facies aliquid mali eorum, quae
metuo.

Chor. Infelix mulier,
Heu, o acerbos dolores!

Quo te vertes? quod hospitium

360 Aut quam domum terramve, quae liberet
te his malis,

Invenies?

Quam te Deus in difficilem tempestatem
Malorum duxit, Medea!

Med. Ubique male mecum agitur: quis con-
tradictet?

365 Sed nondum haec sunt omnino, ne putetis.
Restant alia certamina novis sponsis,
Et non exigua mala affinibus.
Nam putas me huic tam molliter respondere
potuisse,

Nisi aliquid captarem aut machinarer?

370 Neque allocuta essem, neque attigissem
manibus.

Ille vero eo stultitiae pervenit,

Ut, cum posset ipse impedire mea consilia,
Si me eiecisset ex hac terra, concesserit hoc die
Me manere, quo tres ex meis inimicis

375 Interficiam, patrem, puellam, et meum
maritum.

Sed cum habeam multas vias interficiendi eos,
Non scio, quam primum aggrediar, amicae.
Utrum accendam domum sponsae igni,
An adigam acutum ense per hepar,

380 Clam ingressa domum, ubi lectus est stratus.
Sed unum est mihi periculosum: si depre-
hendar,

Ingressa domum, moliens ista,

Morte mea risum praebebo meis inimicis.

Optimum est recta via ingredi, qua

385 Valeo, et venenis eos interficere.

Esto, et sint sane mortui: quae me civitas
excipiet?

Quis terram tutam et domum servantem pro-
missa

Praebens hospes liberabit meum corpus?

Nemo est. Igitur manens adhuc exiguo tempore,

390 Si quae turris mihi videatur segura,
Aggrediar hanc caedem dolo et clam.
Quod si me etiam calamitas inseparabilis cir-
cunveniret,

Ego accepto gladio, etiamsi mihi morien-
dum sit,

Occidam eos; vado ad extremam audaciam.

395 Non, per dominam, quam ego colo
Omnium maxime, et adiutricem elegi³⁵),
Hecaten, quae habitat in angulis larium meo-
rum,

Aliquis ex eis gaudens, dolore afficiet meum
animus.

Ego faciam ipsis nuptias acerbis et tristes,

400 Et acerbam affinitatem, et fugam ex hac
terra.

Age vero, nulli arti eorum, quae scis, parcas,
Medea, deliberans et machinans.

Vade ad facinus: nunc est certamen audaciae.

Vides, quae patiaris? non oportet te derideri

405 A genere Sisyphi, et nuptiis Iasonis,
Quae nata es ex praestanti patre et a Sole,
Et calles aliquid. „Praeterea natura sumus
„Nos mulieres ineptae ad bona,
„Sed peritissimae artifices omnium malorum³⁶).

[*Strophe* 1.]

410 *Chor.* Sursum versus sacrorum fluminum
Vadunt fontes, et ius et omnia retro vertuntur.

Viri exercent fraudes, Deorum

Fides³⁷) non amplius est rata.

415 Mea quidem vita ut non habeat laudem,
Fama obstat.

Honos venit

Muliebri generi.

Non amplius odiosam

420 Famam habebunt mulieres,

[*Antistrophe* 1.]

Musae veterem

Cantionem desinent,

Qua celebrant mulierum infidelitatem.

Neque enim in mentibus nostris lyrae

425 Divinum carmen dedit

Phoebus, dux carminum³⁸): alioqui

35) elegi] sic (= Eurip. εἰλόμην) Editt. recent.: Editt. 1558., 1562. male: elegit.

36) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Mulierum artes.

37) Deorum fides] haec in marg. harum Editt. explicantur voce: Iusiurandum.

38) His in marg. harum Editt. adscripta est annotatio: Id est, nos non scripsimus poemata.

Contrarium hymnum audivisset
Genus masculinum.

Longa aetas requiratur
430 Ad multiplices nostros
Et virorum casus dicendos.

[*Strophe 2.*]

Tu autem navigasti ex domo patria
Furenti animo, gemi-
na maris metiens
435 Saxa³⁹); in peregrina
Terra habitas, sine viro
Cubilis lectum amittens;
Infelix tu, ignominia affecta, pelleris ex hac
terra exul.

[*Antistrophe 2.*]

Abiit gratia iurisiurandi, neque amplius pudor
440 Manet in magna Graecia;
Evolavit in aetherem.
Tibi autem non est paterna domus,
O misera, ut ad eam applicare possis
A miseriis huius thalami.
445 Sed regina potentior est domui.

[*Iason, Medea, Chorus, Aegeus.*]

Iason. Non nunc primum animadverti, sed
saepe,
Quod aspera ira sit intractabile malum.
Nam cum posses hanc terram et domum re-
tinere,
Si voluisses aequo animo ferre voluntatem po-
tentiorum,
450 Propter inania verba eiiceris ex hac terra,
Ego quidem nihil curo, etiamsi nunquam de-
sinas
Dicere, quam malus vir sit Iason;
Ob ea vero, quae dixisti in dominos,
Putes magnum esse lucrum, quod tantum
exilio puniris.

455 Ego semper ab iratis dominis
Iram abstuli, volebam te manere;
Tu vero non remittis stultitiam, semper dicens
Convicia dominis: itaque expelleris ex hac
terra.

Ego tamen, quamquam illa sic se habent, non
defessus benefaciendo

460 Venio, prospecturus tibi, o mulier,
Ne sine viatico cum liberis discedas,

39) gemina maris saxa] haec ibid. in marg. explicatur
voce: Symplegadas.

N eque indigeas aliqua re: „exilium⁴⁰) trahit
multa

„Mala secum. Et quamquam tu me odisti,
Tamen non possum tibi male velle.

465 *Med.*⁴¹) O pessime omnium (Hoc enim pos-
sum dicere

Lingua summum convicium in tuam ignaviam),
Venisti ad nos, qui es invisus
Diis, et mihi, et universo humano generi?

„Ista non est audacia, neque fortitudo,
470 „Intueri amicos, quos iniuria affeceris:
„Sed gravissimus omnium inter homines morbus,
„Impudentia. Bene tamen fecisti veniens.
Ego enim levabor animo, dicens
Tibi convicia, et tu doleris audiens ea.

475 Sed ab iis, quae prima sunt, exordiar:
Servavi te (ut norunt, quicumque Graecorum
Inscenderunt eandem navim Argo)
Missum, ut regeres tauros, spirantes flammam
Iugis, et seminares letalem segetem;

480 Et dracone, qui circumdans aureum vellus,
Servabat multis voluminibus ipse pervigil,
Occiso, prorogavi tibi vitam.

Ipsa quoque, relicto patre et domo mea,
Veni Iolcum Peliotidem

485 Tecum, promptior quam sapientior.
Et occidi Peliam eo genere mortis, quod est
miserrimum,

Per eius filias; omnemque tibi metum exemi.
His beneficiis a me affectus, o pessime⁴²),
Prodidisti me, et accepisti novam uxorem,

490 Cum habeas liberos; si enim sine liberis
fuisses,

Ignoscendum tibi erat, quod amasti illam.
Sed evanida est fides iurisiurandi; neque pos-
sum scire

An existimes Deos, qui tunc reguarunt, non
amplius regnare;

An vero putes, nova iura constituta esse ho-
mini nunc.

495 Alioqui tibi conscius es, qui non servaveris
mihi fidem.

40) exilium] sic (= Eurip. *φύγι*) Editt. 1558., Barn., Musgr.,
Fix.; Ed. 1562. errore typogr.: exitium.

41) *Med.*] hoc nomen, quod omnes Eurip. Editt. h. l. ha-
bent, in Editt. 1558., 1562. omissum est.

42) o pessime] sic, addita voce: „mortalium” (= Eurip. *ο
χάνιστ' ἀνθρώπων*) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. male:
o pessima.

Hei dexteram manum, quam tu saepe apprehendisti,
 Et haec genua tua, quam frustra sum polluta
 Ab improbo marito, et spes meae frustratae sunt me.
 Age, loquar iam tecum tanquam cum amico,
 500 Et quasi videar bene habitura a te;
 Tu tamen interrogatus videberis turpior.
 Quo me nunc vertam? an ad domum patris
 Et patriam, quibus tibi proditis huc veni?
 An ad miseras filias Peliae? scilicet illae pulchre
 505 Me recipere in suas aedes, quarum patrem interfeci.
 Sic se res habet, amicis domesticis
 Sum invisus; et quibus me non oportebat⁴³⁾ male
 Facere, eos tua causa habeo inimicos.
 Ergo inter multas Graecas me beatam
 510 Fecisti, pro hisce beneficiis egregium te
 Et fidum maritum habeo infelix ego.
 Si fugiam expulsa ex hac terra,
 Sola cum solis liberis, orbata amicis,
 Pulchrum esse, probum⁴⁴⁾ erit novo sponso tibi,
 515 Errare⁴⁵⁾ liberos, et me, quae te servavi.
 „O Iupiter, quare auri, quod sit adulterinum,
 „Clara signa hominibus dedisti⁴⁶⁾?
 „Sed quo oporteat discerni malum virum,
 „Nullum signum inest corpori.
 520 *Chor.* „Acerrima quaedam et immedicabilis res est,
 „Quando amici incipiunt contendere cum amicis⁴⁷⁾.
Ias. Oportet me non segnem esse in dicendo,
 ut videtur,
 Sed velut navis laudatum⁴⁸⁾ gubernatorem
 Summis oris veli effugere

525 Tuam inanem loquacitatem, o mulier.
 Ego, postquam valde exaggeras tuum beneficium,
 Existimo meae navigationis Venerem
 Servatricem esse solum inter homines Deosque.
 Tu quidem es ingeniosa; sed odiosa erit
 530 Haec oratio, si dicere velim, quod amor coegerit te
 Liberare meum corpus ex inevitabilibus periculis⁴⁹⁾.
 Sed nolo haec nimis subtiliter tractare.
 Quatenus igitur iuvisti, bene se res habet.
 Atqui servatione mei maiora beneficia
 535 Accepisti, quam dederis, quoniam ego iam dicam.
 Primum pro barbara terra in Graeca
 Terra habitas, et scis ius,
 Et legibus uti, non pro viribus agere.
 Deinde omnes Graeci senserunt te esse ingeniosam,
 540 Et adepta es gloriam; si in extremis terrae
 Finibus habitares, nulla opinione praedita esses.
 „Mihī vero neque aurum sit domi,
 „Neque velim me melius canere⁵⁰⁾ Orptheo,
 „Nisi illustris mihi contingat fortuna⁵¹⁾.
 545 Atque tantum tibi de meis
 Dicere volui, quia tu incepisti hanc contentionem.
 Caeterum quae mihi maledicta de nuptiis regis obiecisti,
 In hoc monstrabo primum, quod sim prudens,
 Deinde castus, tum bene volens tibi
 550 Et meis liberis. Sed quiescito.
 Postquam huc veni ex Iolco,
 Multa mecum trahens, et magna incommoda,
 Quodnam consilium hoc melius potuissem invenire,
 Quam ducere filiam regis, cum essem exul?
 555 Non, ut tu me vellicās, odio habens tuum coniugium,
 Perculsus desiderio novae sponsae,
 Neque cupiens multos habere liberos;

43) oportebat] sic (= Eurip. ἐχρησ) Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. oportet.

44) Pulchrum esse, probum] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: Praeclara vero gloria, Fix.: Praeclara sane fama (= Eurip. καλόν γ' ὄνειδος).

45) Errare] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. recte Mendicos errare (= Eurip. Πτωχούς ἀλάσθαι).

46) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Fallaces homines.

47) H. l. in iisdem Editt. nota marg.: Amicorum rixae graves.

48) laudatum] sic Ed. 1558. (Editt. recent.: prudentem, Eurip. κεδνόν); Ed. 1562. male: laudato.

49) periculis] haec vox in Ed. 1562. versui praecedenti in fine est adiuncta.

50) melius canere] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. melius canere posse; Editt. recent.: carmen sonare pulchrius (= Eurip. κάλλιον ὑμνεῖν μέλος).

51) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Fama commendat felicitatem.

- (Sufficiunt enim, qui nati sunt, neque eos reprehendo)
Sed quod maximum est, ut commode viveremus
- 560 Et non egeremus, sciens, quod
„Pauperem omnes amici fugiunt⁵²);
Et ut liberos educarem, quemadmodum decet
meam familiam,
Et gignens fratres, tuis liberis
Unum genus facerem, idque coniungens,
565 Beatius viverem; tibi enim quid opus est
liberis?
Et mihi prodest futuris liberis
Eos, qui vivunt, iuvare: an male consultavi?
Ne tu quidem diceres hoc, nisi te offenderent
novae nuptiae;
„Sed eo venitis, ut, cum recte se habet
570 „Coniugium, putetis vos mulieres omnia
habere⁵³):
„Quod si calamitas aliqua inciderit in coniugium
vobis,
„Etiam ea, quae sunt optima et pulcherrima
vobis, invisam rem
„Ducitis. Oportebat homines aliunde
„Gignere liberos, neque esse genus muliebre:
575 „Sic homines nullum malum habent.
Chor. Iason, pulchre tu quidem ornasti tuam
causam;
Mihi tamen, etiamsi praeter tuam sententiam,
Videris iniuste fecisse, quod prodidisti tuam
uxorem.
Med. Certe in multis rebus dissentio ab aliis
hominibus.
580 „Mihi enim omnis iniustus, qui pulchre
dicere
„Potest, maxima poena dignus videtur⁵⁴).
Nam cum gloriatur, se dicendo posse ornare
iniustas causas,
Audet fallere: id profecto non est sapere,
585 Sicut et tu non nunc adversus me eris decorus
Et bonus orator. Unum verbum occidet te.
Oportuit te, si quidem non fecisti malo animo,
me prius persuasa,
Has nuptias appetere, non clam amicis.

52) H. 1. in iisdem Editt. nota marg.: Paupertas spreta.

53) H. 1. ibid. nota marg.: Mulierum zelotypia.

54) H. 1. ibid. in marg. adscripta sunt: In malos facundia abutentes.

- Ias.* Bene mihi subservis hac oratione.
Quid erat futurum, si tibi de nuptiis dixissem,
quae ne nunc quidem
- 590 Vis remittere iracundiam animi?
Med. Non hoc sentiebas; sed barbara coniunx
Non satis gloriosa tibi in senectute fuisset.
Ias. Hoc te probe scire velim, non propter
mulierem
Me duxisse filiam regis, quam nunc habeo;
595 Sed, ut antea dixi, volens servare
Te, et meis liberis fratres
Regios gignere, propugnaculum domus.
Med. „Non contingat mihi talis beata vita, quae
afferat mihi tantam molestiam⁵⁶),
„Neque divitiae, quae meum animum dolore
afficerent.
600 *Ias.* Poenitebit te, et prudentior eris?
„Bona non videantur tibi molesta,
„Non putato te esse miseram, cum sis felix.
Med. Afficias me contumelia, postquam tu habes
receptum;
Ego autem deserta fugiam ex hac terra.
605 *Ias.* Tu ipsa haec elegisti, nullum alium
accusa.
Med. Quid feci⁵⁶)? an nupsi aut prodidi te?
Ias. Impie maledicens regibus.
Med. Et tua domus me execratur.
Ias. Non litigabo tecum de his diu.
610 Si vis pueris aut exilio tuo aliquod
Viaticum de mea pecunia accipere,
Dicito, quia sum paratus larga manu dare,
Et mittere hospitibus donaria, ut tibi benefaciant.
Si haec non vis, stulta es, o mulier;
615 Desistens vero ab ira, habebis meliora.
Med. Neque utar tuis hospitibus,
Neque quicquam recipiam, neque des mihi
aliquid.
„Non prosunt dona improbi viri⁵⁷).
Ias. Ego tamen testor Deos,
620 Quod volo tibi liberisque omnia suppeditare;
Sed tu non vis bona, pertinaciter
Pellens amicos: ergo doleas magis.
Med. Vade, es amore novae sponsae
Captus, tardans extra domum.

55) H. 1. ibid. nota marg.: Molesta felicitas non appetenda.

56) feci?] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. fecit? (Editt. recent.: faciens = Eurip. δρῶσα;).

57) H. 1. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Malorum beneficia.

625 Duceam: fortassis (atque utinam sic eveniat)
Sic duces, ut tu sis negaturus connubium.

[*Strophe 1.*]

Chor. „Immoderati amores
„Neque gloriam
„Neque virtutem dant
630 „Viris; si vero moderate adsit
„Venus, non est alia Dea
„Aeque grata⁵⁸).
Nunquam, o domina, adversus me
Emittas ex aureis arcubus
635 Inevitabile telum, perunctum desiderio.

[*Antistrophe 1.*]

„Pudicitia me delectat,
„Pulcherrimum donum Deorum.
Nunquam ambigua certa-
mina et insatiabiles rixas
640 Consternata animo propter ali-
ud coniugium
Misceam. O veneranda Venus,
Colens tranquilla coniugia,
[Acutam ingenii aciem habens discerne lectos
mulierum⁵⁹].

[*Strophe 2.*]

645 O patria, o domus mea,
Nunquam fiam exul,
Habens paupertatis
Longum tempus,
Miserabilium curarum:
650 Prius moriar⁶⁰),
Hoc die confecto. „Malum
„Non est aliud maius,
„Quam privari patria⁶¹).

[*Antistrophe 2.*]

Vidimus, non ex alienis
655 Sermonibus didicimus.
Te neque civitas, neque aliquis amicorum
Miseratus est, quae passa es

58) H. l. ibid. nota marg.: Modus adsit amori.

59) Hunc integrum versum, in Editt. 1558., 1562. omis-
sum (quamquam verba graeca Ὀξύφρονος κριναὶ λέχη γυ-
ναϊκῶν etiam in Eurip. Ed. Basil. 1851. 8°. leguntur), ex
Ed. Barn. addidi.

60) Prius moriar,] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.
(= Eurip. Θανάτῳ θανάτῳ πάρος δαμείην) Morte, morte
prius domer.

61) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Exilium.

Gravissima mala.

„Pereat invisus, qui non vult
660 „Amicos iuvare, aperiens candidam
„Clavem pectoris,
„Et mihi nunquam contingat amicus talis⁶²).
Aegeus. Salve Medea; hoc exordio
Nemo potest melius compellare suos amicos.
665 *Med.* Salve et tu, o fili sapientis Pandionis.
Unde accedis solum huius terrae?
Aeg. Relicto antiquo sacello Apollinis.
Med. Quare venis ad umbilicum terrae, ubi
est oraculum?
Aeg. Quaerens, quomodo mihi contingat satio
liberorum.
670 *Med.* Per Deos, sine liberis adhuc vivis?
Aeg. Sumus sine liberis singulari aliquo fato.
Med. Cum habeas uxorem, an es sine uxore?
Aeg. Non sum sine uxore.
Med. Quid igitur dixit tibi Phoebus de liberis?
675 *Aeg.* Obscuriora verba, quam ut possit homo
coniicere.
Med. Estne fas me audire oraculum Dei?
Aeg. Maxime, quia opus habet sapiente inter-
prete.
Med. Quid vaticinatus est? dicito, si fas est
audire.
Aeg. Ne solverem⁶³) pedem, qui eminet extra
utrem.
680 *Med.* Priusquam quid facias, aut ad quam
terram venias?
Aeg. Priusquam rediero in patriam.
Med. Tu vero qua re indigens navigas in hanc
terram?
Aeg. Est quispiam Pitheus, rex terrae Troe-
zeniae.
Med. Filius Pelopis, ut aiunt, piissimus.
685 *Aeg.* Huic volo proponere oraculum Dei.
Med. Est vir prudens, et exercet talia.
Aeg. Et mihi charissimus amicorum, quos in
militia paravi.
Med. Bene tecum agatur, et consequaris, quae
expetis.
Aeg. Quare oculi tui et corpus ita contabu-
erunt?
690 *Med.* Aegeu, habeo pessimum maritum.
Aeg. Quid ais? dic mihi aperte tuam tristi-
tiam.

62) H. l. in iisd. Editt. nota marg.: In ingratos.

63) solverem] sic (= Eurip. λύσαι) Editt. recent.; Editt.
1558., 1562. corrupte: solum.

- Med.* Iason iniuria me affecit, nulla a me affectus.
- Aeg.* Quid fecit? dic mihi apertius.
- Med.* Habet aliam uxorem prae me dominam huius domus.
- 695 *Aeg.* An ausus hanc turpissimam rem?
- Med.* Bene scito; nos, qui ante eramus amici, reiecti sumus.
- Aeg.* An amore incensus, an odio tui?
- Med.* Magno amore; nimirum non est firmus in amore^{63a}).
- Aeg.* Eat ergo nunc, si quidem est malus, ut dicis.
- 700 *Med.* Cupivit accipere affinitatem regum.
- Aeg.* Quis dat ei? pertexe hanc orationem.
- Med.* Creon, qui dominus est huius terrae Corinthiacae.
- Aeg.* Ignoscendum tibi est, quod doles, o mulier.
- Med.* Perii, praeter hoc expellor ex hac terra.
- 705 *Aeg.* Propter quid⁶⁴? hoc aliud rursus novum narras malum.
- Med.* Creon me exulem expellit ex hac terra.
- Aeg.* Et permittit Iason? ne hoc quidem laudo.
- Med.* Specie quidem non est autor, tamen fieri patitur.
- Sed rogo te supplex per genas has,
- 710 Et tua genua, fio supplex,
Miserere mei infelicis,
Neque videas me desertam frustratam⁶⁵).
- Recipe me hospitam in tuam regionem et domum:
- Sic tibi amor a Diis foecundus
- 715 Liberis fiat, et ipse moriaris in tranquilla senecta.
- Non scis, quantam invenias rem;
Faciam, ut non amplius sis sine liberis, sed liberos
- Procreare ut possis, efficiam, talia pharmaca novi.
- Aeg.* Propter multa tibi hanc gratiam dare
- 720 Sum paratus, o mulier, primum propter Deos,
- Deinde propter liberos, quorum generationem promittis.

63a) in amore] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *φίλοις*) amicis.

64) Propter quid?] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: A quo? (Eurip. *πρὸς τοῦ*);

65) frustratam] sic scripsi; Editt. 1558., 1562. frustratam (Barn., Musgr.: eiectam, Fix: exulem, Eurip. *ἐκπεσοῦσαν*).

- Nam ego prorsus ad hoc sum inutilis;
Sic autem ero. Ubi tu veneris Athenas,
Volo te hospicio excipere; sum enim iustus.
- 725 Tantum, hoc tibi praedico, mulier,
Nolo te ex hac terra abducere;
Quod si ipsa veneris in meam domum,
Manebis tibi tuta, neque dimittam te.
Tu ipsa discede ex terra.
- 730 Volo ego inculpabilis esse etiam apud peregrinos.
- Med.* Sint haec ita sane; sed si dares mihi iurandum
- Pro his, haberem omnia praecclare a te.
- Aeg.* An non confidis? aut quid tibi est molestum?
- Med.* Confido. Sed domus Peliae est mihi inimica,
- 735 Et Creon; his iuramentis devinctus
Dimiseris me istis abducentibus e terra.
Et veniens cum eis in colloquium ad transactionem,
et iuramento obstrictus Diis,
Poteris fieri iterum amicus, et praeconia
Non debes auscultare⁶⁶). Ego sum imbecillus,
- 740 Illi habent opulentiam et domum regiam.
- Aeg.* Ostendisti magnam providentiam in tua oratione.
- Sed si videtur tibi haec facere, non recuso.
Mihi haec quoque tutiora sunt,
Si ostendam aliquam excusationem tuis inimicis,
- 745 Et tua res erit firmior. Praei verbis⁶⁷), quos iurem Deos.
- Med.* Iura solum terrae, et Solem patrem patris
Mei, et totum simul genus Deorum,
- Aeg.* Quam rem facturum, aut quid non facturum? dicito.
- Med.* Quod neque tu eiecturus me sis unquam e terra,
- 750 Neque, alius si quis meorum inimicorum me abducere

66) his iuramentis devinctus — auscultare.] hic locus Editt. 1558., 1562. aliqua ex parte corruptus esse videtur; quapropter iuvat Fixii interpretationem huius loci adscribere: „His vero, si iureiurando obstrictus fueris *mih*i, abducere me volentibus e terra tua non permittes: at verbis meris mecum si conveneris, nec per deos iuratus, amicus fias *inimicis meis*, et postulationibus praeconum fortasse obtemperes.”

67) Praei verbis] sic Editt. 1558., Barn., Musgr. (= Eurip. *ἐξηγοῦ*, Fix: Praei); Ed. 1562. errore typogr.: prae verbis.

- Velit, permissurum te id viventem et volentem.
Aeg. Iuro terram, et splendidum lumen Solis,
 Et omnes Deos, quod velim manere in illis,
 quae ex te audio.
Med. Satis est; quid autem patieris, si non
 praestiteris hoc insiurandum?
 755 *Aeg.* Quae hominibus impiis solent accidere.
Med. Vade et vale; omnia recte se habent.
 Ego statim veniam in tuam civitatem,
 Ubi confecero, quae paro, et consecuta fuero,
 quae volo.
Chor. Sed te, rex, natus ex Maia, deductor
 760 Ducat domum,
 Et ea, quorum propositum habens festinas,
 Perficias, quia praestans vir
 Mihi visus es, o Aegaeu.
Med. O Iupiter, et vindicta Iovis, et lumen
 Solis,
 765 Nunc gloriosae victrices meorum inimicorum,
 o amicae,
 Erimus, et ingressae sumus in viam.
 Iam spes est meos hostes daturos poenam;
 Hic enim vir, ubi maxime laborabamus,
 Apparuit portus meorum consiliorum,
 770 Ab hoc suspendemus rudentem in puppe,
 Ubi venerimus in urbem Palladis.
 Iam tibi omnia mea consilia
 Dicam; accipe insuaves hos sermones.
 Mittens unum ex meis servis, ut Iason
 775 Veniat in meum conspectum, postulabo.
 Venienti ipsi dicam placidos sermones,
 Quod mihi eadem placeant, et quod bene se
 habeant
 Nuptiae regiae, quas, prodita me, habet,
 Et utilia haec esse et recte facta.
 780 Petam, ut liberi mei maneant:
 Non relictura in terra, ut tanquam hostes
 Contumelia afficiant meos liberos inimici mei;
 Sed ut dolo filiam regis interficiam,
 Mittam eos, habentes dona in manibus,
 785 Et ferentes sponsae, ne pellantur ex hac terra,
 Tenuem vestem et inauratum cincinnum.
 Ea si acceptum ornamentum circumdederit
 corpori,
 Misere peribit, et omnis, qui attigerit puellam;
 Huiusmodi pharmacis perungam dona.
 790 Hic finio hunc sermonem.
 Heu qualis res est facienda
 Mihi inde? Interficiam liberos
 Meos, nemo est, qui possit eos eripere;

- Et miscens⁶⁸) totam domum Iasonis,
 795 Exibo ex hac terra, necem charissimorum
 liberorum
 Fugiens, et ausa facinus impiissimum.
 „Non ferendum est, ut derideamur ab inimi-
 cis, o amicae,
 Quid tum? quid me iuvat vivere? neque mihi
 patria
 Est, neque domus, neque receptus aliquis ex
 his malis.
 800 Peccavi tunc, quando reliqui
 Domum paternam, verbis viri Graeci
 Persuasa: qui mihi poenam dabit Deo volente.
 Nam nunquam liberos, quos ex me sustulit,
 videbit
 Deinceps vivos; neque ex nova
 805 Sponsa gignet aliquos, posteaquam malam
 male
 Perire ipsam necesse est meis pharmacis.
 Nemo me ignavam et imbecillum existimet,
 Neque tranquillam, sed alterius ingenii,
 „Gravem inimicis, et benignam amicis.
 810 „Huiusmodi enim hominum vita est glorio-
 sissima.
Chor. Postquam nobis communicasti hunc ser-
 monem,
 Volens tibi prodesse, et legibus hominum
 Auscultans, dehortor te ab his faciendis.
Med. Non erit aliter; tibi ignosco, quod dicis
 815 Ista, quae non ea mala pateris, quae ego.
Chor. An audebis tuos liberos occidere, mulier?
Med. Sic maxime cruciabitur maritus.
Chor. Tu tamen etiam eris misera mulier.
Med. Esto. Superflui sunt sermones reliqui.
 820 Sed age, vade, et adducito Iasonem,
 (Ad omnia enim fidelia te utimur).
 Nihil dices eorum, quae decrevi,
 Si quidem bene vis dominae, et es mulier.

[Strophe 1.]

- Chor.* O posteri regis Erechthei, longo iam
 tempore beati,
 825 Et filii beatorum Deorum,
 Qui sacrae regionis inexpugnabilisque
 Fruimini
 Inelyta sapientia,
 Qui semper per lucidissimum

68) miscens] a Barn. et Musgr. additur: luctu, a Fixio:
 ruina.

830 Aerem molliter itis,
 Ubi aliquando castas
 Novem Pierides
 Musas dicunt
 Genuisse flavam Harmoniam,

[*Antistrophe 1.*]

835 Et ad fluenta Cephisi
 Venerem invocasse exhaustentem ex Cephiso,
 Ut spiraret per regionem
 Mediocres ventorum,
 Dulce spirantes auras,

840 Ac semper imponeret
 Comis fragrans rose-
 orum sertum florum:
 Et incitantes ad sapientiam,
 Amores mitteret,

845 Multiplices virtutis adiutores.

[*Strophe 2.*]

Quomodo igitur sacrorum fluviorum
 Aut urbs aut amicorum
 Regio te recipiet,
 Interfetricem tuorum liberorum,

850 Quae non es sancta? cum aliis
 Considera liberorum plagam,
 Delibera, quale parricidium suscipias.
 Non, per genua te omnes
 Supplices vehementer oramus,

855 Non interficias tuos liberos.

[*Antistrophe 2.*]

Quomodo confidentiam in corde vel
 Manu, de tuis liberis
 Et animo sumes,
 Afferens immanem audaciam?

860 Quomodo oculos admoveus
 Liberis sine lachrymis
 Continebis? non poteris in caede,
 Pueris supplicibus cadentibus,
 Madefacere manum caede cruentam

865 In misero animo.

[*Iason, Medea, Chorus, Paedagogus.*]

Ias. Venio vocatus; et quamquam es infesta,
 Tamen non frustraberis hac re, sed audiam,
 Quid novi ex me velis mulier.

Med. Iason, rogo te, ut ea mihi, quae dicta
 sunt,

870 Condone, et meam iracundiam tolere.

Merito id facis, quia sunt multa beneficia prae-
 stita inter nos mutuo.

Ego vero mecum expostulavi,
 Et conviciata sum⁶⁹⁾ mihi: misera, quid in-
 sanio,

Et irascor illis, qui mihi bene consulunt?

875 Odi dominum huius terrae,
 Et maritum, qui parat mihi utilissima,
 Ducens puellam regiam, et fratres liberis
 Meis gignens? an non desinam tandem
 Irasci? quid doleo, cum Dii dent bona?

880 Nonne sunt mihi liberi? scio e terra
 Fugituros nos, et carituros amicis.
 Haec cogitans sensi me inconsulte
 Admodum fecisse, et frustra iratam esse.

Nunc igitur laudo te, et mihi videris recte facere,
 885 Qui assumpseris nobis hanc affinitatem; ego
 stulta,

Quam oportebat sociam esse huius consilii,
 Et adiuvere ea, et assidere lecto,
 Et gaudere, quod sponsa te curet.

„Sed sumus tale, quale sumus, non dicam
 malum,

890 „Mulieres; te non oportet imitari malos
 mores nostros,

„Neque reddere stulta pro stultis.
 Deprecor et dico me male sensisse
 Tunc; nunc melius haec consideravi.
 O liberi, venite huc, relinquite domum.

895 Exite, salutate et compellate
 Patrem nobiscum, et simul reconciliamini
 Ex priori ira adversus amicos cum matre,
 Foedus est nobis, et mutata est ira.
 Prehendite dextram. Heu mihi,

900 Cum cogito de facinore, quod occulto.
 O liberi, sic vos longum tempus^{69a)} victuri
 Praebete charas manus. Misera ego,
 Ut non possum reprimere lachrymas, et quam
 sum plena metus!

Ex longo intervallo propter contentionem ab-
 ducens vos a patre,

905 Impleo teneros hos oculos lachrymis.
Chor. Et mihi erumpunt ex oculis recentes la-
 chrymae.

Atque utinam non evadat maius malum, quam
 nunc est.

69) Et conviciata sum] sic (= Eurip. *καλοιδόγησα*) Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. Et conviciata sunt. 69a) longum tempus] sic Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. longo tempore.

- Ias.* Probo haec, mulier, neque expostulo tecum de priore offensione.
Convenit mulieres irasci
- 910 Marito, qui comparat aliud connubium.
Verum mutatus est animus tuus in melius.
Invenisti melius, sed sero,
Consilium: haec sunt facta mulieris moderatae.
Vobis, liberi, non inconsulte pater
- 915 Comparavit multam salutem cum Diis.
Existimo vos huius terrae Corinthiacae
Principes fore cum fratribus.
Sed crescite, reliqua perficiet
Pater, et quisquis Deorum faverit vobis.
- 920 Utinam vos videam bene educatos, ad finem
pubertatis
Pervenire, superiores meis inimicis.
Quid tu rigas pupillas assiduis lachrymis,
Avertens retro candidas genas
Neque libenti animo a me accipis hunc sermonem?
- 925 *Med.* Nihil est causae, de liberis hisce cogito.
Ias. Confide nunc, ego bene curabo haec.
Med. Faciam haec, non diffidam tuis verbis.
„Sum mulier: qui sexus natura ad lachrymas est proclivis⁷⁰⁾.
Ias. Quid autem tantopere ingemiscis propter liberos hosce?
- 930 *Med.* Peperi eos, et quando optabas⁷¹⁾ vivere liberos meos,
Miseratio me subit, an hoc futurum sit.
Caeterum quorum causa mecum ad colloquium venisti,
Ea partim dicta sunt, partim dicentur.
Postquam domino huius terrae placet me relegare,
- 935 Et hoc mihi est optimum, probo,
Ut non hic vel tibi vel domino huius terrae sim impedimento,
Habitans; viderer enim odisse tuam familiam.
Ego discedam ex hac terra in exilium.
Ut autem liberi possint educari tua manu,
- 940 Roga Creontem, ne cogantur ire in exilium.
Ias. Haud scio, an persuasurus sim eum; sed oportet tentare tamen.

70) est proclivis] sic (= Eurip. *ἐqv*) Ed. Barn.; Editt. 1558., 1562. sum proclivis.

71) optabas] sic (= Eurip. *ἐξήυχου*) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. optabam (huius primae personae ansam fortasse dedit forma corrupta *ἐξήυχουν*, quae in Ed. 1551. 8º. legitur).

- Med.* Tu iube petere a patre tuam
Uxorem, ne cogantur liberi in exilium ire ex hac terra.
- Ias.* Maxime; existimo ego persuasuram esse eam patri,
- 945 Si quidem est mulier sicut aliae.
Med. Ego quoque te adiuvabo in hoc labore.
Nam mittam ei dona, quae excellent
Nunc inter homines, ego bene scio:
Tenuem vestem et coronam auream,
- 950 Ea ferunt⁷²⁾ mei filii. Sed quam celerrime oportet
Aliquem ex famulis huc afferre ornatum.
Illa sponsa est beata non una in re, sed multipliciter,
Quae te virum optimum maritum adepta est,
Et habebit ornatum, quem Sol,
- 955 Pater patris mei, dat suis posteris.
Sumite haec dona nuptialia pueri in manus,
Et beatæ dominae sponsae date
Ferentes; non accipiet vulgaria munera.
Ias. Quare, o stulta, evacuas tuas manus?
- 960 Putasne domum regiam carere stolis?
Putas auro? serva, non des haec.
Nam si nos ducet in aliqua existimatione
Mulier, augebit te muneribus, bene scio ego.
Med. Ne dicas mihi ista; fertur etiam Deos persuaderi donis.
- 965 „Aurum potentius est inter homines quam infinitae orationes⁷³⁾.
„Illi favet fortuna, illam nunc auget Deus.
Nova sponsa dominatur; meorum liberorum exilium
Etiam vita redimerem, non solum auro.
Verum, o filii, intrantes vicinam domum
- 970 Patris, novam uxorem et meam dominam
Supplices orate, petite, ne eiiciat vos in exilium,
Dantes istud ornamentum; hac enim re opus est,
Ut ipsa accipiat in manus haec dona.
Ite quam celerrime, et matri de illis, quae cupit consequi,
- 975 Afferte bonum nuntium, re prospere acta.

[*Strophe* 1.]

Chor. Nunc nulla amplius spes est vitae liberorum;

72) ferunt] sic Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. ferent (Eurip. *φέρουρας*).

73) H. l. in Editt. 1559., 1562. nota marg.: Munerum vis.

Nam eunt iam ad caedem.
Aureae coronae sponsa
Infelix noxam accipiet,
980 Et circum flavam comam
Ponet letalem ornatum,
Accipiens haec in manus.

[*Antistrophe 1.*]

Persuadebit ei gratia et divinus fulgor vestis,
Ut circumponat auream coronam.
985 Mox sponsa ornabitur iam apud inferos,
In talem sepe cadit.
Et Parcam mortis
Accipiet infelix,
Non effugiet noxam.

[*Strophe 2.*]

990 Tu vero, o miser, o infelix sponse.
Gener regum,
Non animadvertens, liberis
Adducis perniciosam vitam,
Et uxori tuae horribilem mortem.
995 O infelix, quantam calamitatem ignoras!

[*Antistrophe 2.*]

Gemo tuum dolorem,
O misera liberorum
Mater, quae interficies
Liberos propter nuptias,
1000 Quas relinquens iniuste
Maritus habitat cum alia uxore.
Paedagogus. Liberi tu, o domina, liberati sunt
ab exilio,
Et regia sponsa libens dona manibus
Accepit; inde pax est tuis liberis.
1005 *Med.* Sine. *Paed.* Quare stas perturbata,
quando bene se habent res?
Cur retro vertisti tuas genas,
Et non libenter a me accipis hunc sermonem?
Med. Heu, heu! *Paed.* Haec non consentiunt
cum illis, quae nuntiavi tibi.
Med. Heu, heu! *Paed.* An aliquem casum
nuntiavi
1010 Insciens, et spe laeti nuntii frustratus sum?
Med. Nuntiasti, quale nuntiasti, non tibi vitio
verto.
Paed. Quare oculos demittis et lachrymas?
Med. Sum implicita magnae necessitati, o se-
nex; haec enim Dii,
Et ego male cogitans machinati sumus.

1015 *Paed.* Confide tu, obtines adhuc id, quod
ad liberos attinet.

Med. Alios prius mittam misera ego.

Paed. Non tu sola divulsa es a liberis.

„Oportet hominem leviter ferre calamitates.

Med. Faciam haec. Sed ingredi in domum,

1020 Et praebere pueris, quae convenit quotidie.

O liberi, vobis est urbs

Et domus, in qua, me misera relicta,

Habitabitis semper orbatimatre,

Ego vado in aliam terram exul,

1025 Priusquam ex vobis potui capere volupta-
tem, et vos videre florentes,

Priusquam connubium et uxorem et nuptias

Oruem, et praebeam faces.

O me miseram, quae est mea pertinacia?

Frustra vos, o liberi, educavi,

1030 Frustra laboravi et consumpta sum labo-
ribus,

Ferens ingentes dolores in pariendo.

Misera ego habui spem

Magnam, quod vos me anum essetis nutrituri,

Et mortuam manibus recte sepulturi,

1035 Praedicandam hominibus. Nunc periit

Haec dulcis cura; nam vobis orbata

Misere vivam.

Vos matrem non amplius charis oculis

Videbitis, transeuntes in aliam vitam.

1040 Heu heu! cur me oculis adspicitis, liberi?

Quare arridetis extremo risu?

Heu heu, quid faciam? cor abit,

Mulieres, postquam vidi laetos oculos libe-
rorum,

Non potero. Valeant consilia

1045 Priora, abducam filios meos e terra.

Quid opus est me patrem horum, horum malis
Dolore afficientem, mihi bis tanta mala accer-
sere?

Haud faciam, valeant consilia.

Verum quid patior? an volo derideri,

1050 Dimittens meos inimicos impunitos?

Audendum hoc est. Ignaviae meae est

Hoc, quod admitto istos molles sermones in
animo.

Intrate pueri in domum. Cui non

Licet adesse meis sacris,

1055 Ipse viderit; ego non perdam manum.

Heu heu! nequaquam anime, tu non facies
haec.

Mitte eos, o miser, parce liberis,

- Illic nobiscum viventes exhilarabunt te.
 Non per daemones punitores, qui sunt apud
 inferos.
- 1060 Nunquam hoc faciam⁷⁴⁾, ut ego amicis
 Pueros meos relinquam iniuria afficiendos.
 Omnino necesse est eos mori; et quoniam hoc
 oportet,
 Ego, quae genui, interficiam eos.
 Omnino actum est hoc, et non aliter fiet.
- 1065 Et sane corona in capite est et in vestibus
 Sponsa regia perit⁷⁵⁾, ego bene scio.
 Verum ego vado miserrimam viam,
 Et adhuc tristiore via mittam meos
 Liberos. Volo eos alloqui: date, o liberi,
 1070 Date matri dextram, salutate.
 O charissima manus, et mihi charissimum os
 Et species et vultus generosus liberorum,
 Sitis felices⁷⁶⁾, sed illic; quae hic habebant,
 Pater abstulit. O iucundum complexum,
 1075 O teneram cutem et dulcissimum habitum
 liberorum!
 Ite⁷⁷⁾; non amplius intueri
 Vos possum, sed vincor malis.
 „Et intelligo, qualia sint ea mala, quae molior;
 „Sed ira est praestantior meis consiliis,
 1080 „Quae quidem hominibus causa est maxi-
 morum malorum⁷⁸⁾.
- Chor.* Saepe iam per subtiliores
 Sermones ivi, et ad certamina
 Magna veni, si convenit genus
 Muliebre scrutari; sed habemus
 1085 Musam et nos, quae habitat nobiscum
 Docendi causa, verum non cum omnibus;
 Exiguum numerum inter multas
 Invenias fortasse,
 Mulierum non indoctum,
 1090 Et sic dico: „Homines, qui sunt
 „Omnino expertes, neque genuerunt
 „Liberos, excellere felicitate
 „Illis, qui procrearunt⁷⁹⁾.

74) faciam] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: fiet
 (= Eurip. *ἔσται*).

75) Sponsa regia perit.] sic (= text. gr.) Editt. recent.;
 Editt. 1558., 1562. Sponsae regiae: perit,

76) Sitis felices] sic (= Eurip. *εὐδαιμονοῦσιν*) Editt. re-
 cent.; Editt. 1558., 1562. Sicut felices.

77) Ite] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip.
Χωρεῖτε, χωρεῖτε) Ite, ite.

78) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Rationis et irae
 lucta.

79) H. l. in iisd. Editt. nota marg.: Liberos habere quid
 sit rei.

- „Qui non habent liberos, propterea quia non
 sunt experti,
 1095 „Utrum res suavis hominibus, an vero in-
 grata
 „Sint liberi, cum non habeant,
 „Carent multis miseriis.
 „Sed quibus in aedibus est liberorum
 „Dulce germen, eos video curis
 1100 „Confici omni tempore.
 „Primum quo pacto bene educent,
 „Et unde victum relinquunt liberis;
 „Deinde utrum pro malis,
 „An pro bonis laborent, hoc incertum est.
 1105 „Unum vero, quod est omnium extre-
 mum, iam
 „Dicam, omnibus hominibus malum,
 „Ubi satis facultatum invenerunt,
 „Et liberi adoleverunt,
 „Et boni evaserunt⁸⁰⁾, si inciderit
 1110 „Fatum aliquod, ad infernum haec evanida
 „Mors fert corpora liberorum.
 Quomodo igitur prodest praeter alios
 Hunc etiam acerbissimum dolorem
 Propter liberorum mortem
 1115 Addere Deos hominibus?

[*Medea, Nuntius, Chorus, Puer, Iason.*]

- Med.* Amicae, rursus expectans exitum,
 Expecto, quales progressus res inde habitura sit.
 Equidem video aliquem ex Iasonis
 Ministris, venientem irritato spiritu,
 1120 Significat se novum aliquod malum nun-
 tiaturum.
Nunt. O quae magnam rem iniuste fecisti,
 Medea, fuge, fuge, neque navale
 Vehiculum relinquens, neque currum euntem.
Med. Qua re sum merita hoc exilium?
 1125 *Nunt.* Puella regia iam periit,
 Et Creon, qui eam genuit, tuis veneficiis.
Med. Pulcherrimum sermonem dixisti; inter
 benefactores,
 Et amicos meos posthac eris.
Nunt. Quid ais? an recte sapis, et non insavis,
 mulier?
 1130 Quae cum iniuria affeceris lares regios,
 Gaudes audiens, et non metuis haec?
Med. Ego etiam possum aliquid contra tua

80) evaserunt] sic Editt. 1558., Barn., Musgr.; Editt. 1562.,
 Fix. evaserunt (Eurip. *ἐγένοντο*).

Verba dicere; sed non indignare, amice,
 Dicit, quomodo perierunt. Nam his tantum
 1135 Me⁸¹) delectaveris, si misere sint mortui.
Nunt. Postquam gemina soboles tuorum libe-
 rorum venit
 Cum patre, et ingressa est domum sponsae,
 Gavisus sum, qui doluimus tuam vicem,
 Famuli; statim vero multa consueveramus,
 1140 Te et tuum maritum diremisse priorem
 discordiam.
 Osculabatur alius manum, alius flavum caput
 Puerorum; ego ipse etiam prae laetitia
 Simul tuos filios comitabar in habitationem
 mulierum.
 Domina vero, quam nunc prae te admiramur,
 1145 Priusquam vidit par tuorum liberorum,
 Habebat promptum oculum in Iasonem;
 Deinde textit oculos,
 Et retro avertit candidas genas,
 Abominans ingressum puerorum; sed mari-
 tus tuus
 1150 Abstulit iram et bilem puellae,
 Haec dicens: Ne sis inimica amicis,
 Desiste ab ira, et flecte iterum caput,
 Existimans amicos eosdem, quos maritus tuus.
 Accipe munera, et roga patrem,
 1155 Ut remittat exilium his meis liberis mea
 causa.
 Haec ut adspexit ornatum, non continuit se,
 Sed promisit viro omnia. Et priusquam ex
 aedibus
 Procul abirent pater et liberi tui,
 Acceptam variam vestem induit,
 1160 Ponens auream coronam supra cincinnos,
 Ornans comam, adhibito claro speculo,
 Arridens exanimem imaginem sui corporis.
 Deinde ubi surrexisset de solio, inambulabat
 In habitatione, delicate incedens candidis pe-
 dibus,
 1165 Gaudens propter dona, multum et saepe
 Erecto colli tendine circumspiciens.
 Inde autem erat miserabile spectaculum videre.
 Nam mutato colore iam incurvata
 Ingreditur, tremens membris, et vix pervenit
 1170 Ad sedem, ne caderet in terram.
 Tum una ex famulis anus, cum existimaret
 Panicum terrorem aut alterius Dei venire,

81) Me] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *ἡμᾶς*) Nos.

Vociferata est, priusquam videret per os
 Exire candidam spumam, et ab oculis
 1175 Vertentem pupillas, et non amplius in cor-
 pore esse sanguinem.
 Deinde pro vociferatione emisit magnam
 Eiulationem; statim vero una in domum patris
 Cucurrit, alia ad recentem maritum,
 Dictura calamitatem sponsae. Tota
 1180 Domus resonabat frequentibus discursatio-
 nibus
 Iam tanto post spatio⁸²), quanto tollens pedem
 celerem
 Equus velox metam attingisset;
 Illa ex muta, et quae fuerat caeca,
 Graviter ingemiscens misera excitabatur.
 1185 Nam duplex malum adversabatur ei:
 Aurea corona capiti imposita,
 Emittebat mirabilem vorticem ignis omnia de-
 vorantis;
 Et tenuis tunica, donum tuorum liberorum⁸³),
 Devorabat candidam carnem infelicis.
 1190 Ipsa inflammata fugiebat, surgens de solio,
 Concutiens crines et caput huc et illuc,
 Volens abicere coronam; sed firmiter
 Haerebat aurea corona; ignis vero a coma
 Concussa, bis tantum⁸⁴) exarsit.
 1195 Ipsa victa malo cadit in terram,
 Et a nemine potuit agnosci praeter patrem.
 Nam neque oculi erant incolumes,
 Neque forma bona, et sanguis ex summo
 Capite stillabat mixtus igni,
 1200 Et caro ex ossibus sicut piceae lachrymae
 Per genas defluebat arcanis illis beneficiis.
 Horrendum spectaculum, omnes metuebant
 attingere
 Cadaver; nam casum habuimus magistrum.
 Sed infelix pater ignorance mali,
 1205 Statim ingressus domum, irruit in eam
 iam mortuam,
 Et statim coepit eiulare, et manibus circum-
 dans eam,

82) Iam tanto post spatio,] haec verba in marg. Editt. 1558., 1562. sic explicantur: Id est, tantum erat intervallum re-
 tenti spiritus.

83) donum tuorum liberorum] his verbis in marg. earund.
 Editt. adscripta sunt haecce: Quam donaverant liberi tui.

84) bis tantum] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: magis, at-
 que adeo bis tantum; Musgr.: magis, atque bis tantum;
 Fix.: magis, atque adeo bis tantum (Eurip. Editt. Basil.
 1551., Barn., Musgr. *μᾶλλον δις τόσονδ'*, Ed. Fix. *μᾶ-
 λον δις τόσως τ'*).

Osculabatur, haec dicens: O misera filia!
 Quis Deorum tam turpiter te perdidit?
 Quis me senem silicernium orbatum te
 1210 Facit? hei mihi, utinam tecum moriar,
 filia!

Postquam desiit lamentari et lugere,
 Volens retrahere senile corpus,
 Adhaesit, sicut hedera ramis lauri,
 Tenerae vesti: erat horribilis lucta.
 1215 Ipse volebat retrahere genu,
 Ipsa retrahebat; quod si vi trahebat,
 Lacerabat senilem carnem ab ossibus.
 Tandem defecit, et infelix dimisit
 Animam; non poterat enim amplius vincere
 malum.

1220 Iacent mortui et pater senex et filia
 Simul: calamitas requirens lachrymas.
 Tua necessitas sit mihi extra hos sermones⁸⁵);
 Tu ipsa cogitabis de effugio poenae.
 „Non nunc primum res hominum arbitror esse
 umbram⁸⁶),

1225 „Neque vereor dicere eos homines, qui sa-
 pientes
 „Videntur esse, et prae caeteris valere ser-
 monibus,
 „Hos maxime stultos esse iudicandos.
 „Nemo enim mortalium est beatus⁸⁷).

„Affluentibus autem commodis, fortunatior
 1230 „Alius est alio fortasse, sed non beatus.

Chor. Deus videtur multa hoc die
 Mala congesturus iuste in Iasonem.
 O misera, quam miseramur tuam calamitatem,
 Filia Creontis, quae domum Plutonis

1235 Vadis propter nuptias Iasonis.

Med. Amicae, decretum est mihi negotium,
 quam primum
 Interfecero liberos, discedere ex hac terra,
 Neque cunctando prodere liberos,
 Ut interficiantur ab alia hostili manu.

1240 Omnino necesse est eos mori: id quia
 oportet,

Ego, quae eos peperit, interficiam.
 Sed age, o cor, armeris: quid cuuctor

Mala magna et necessaria facere?
 Age, o misera manus mea, arripe gladium,
 1245 Accipe, vade ad tristem metam vitae,
 Et non sis ignava, neque memineris libero-
 rum⁸⁸).

Brevi die obliviscaris te matrem esse tuorum
 liberorum.

Postea luge; etsi enim occidis eos, tamen
 1250 Fuerunt chari, sed ego infelix mulier.

[*Strophe.*]

Chor. Io terra, et omnia illustrans radius
 Solis, adspicite: videte illam
 Noxiam mulierem, priusquam cruentam
 Manum admoveat liberis parricidalem.

1255 Nam ex tuo aureo
 Genere orta est; Deorum
 Sanguinem indignum est cadere ab hominibus.
 Sed, o lumen generosum, coërce eam,
 Compesce, expelle ex aedibus cruentam
 1260 Et miseram furiam, quia hoc totum ma-
 lum oritur

A malo daemone.

[*Antistrophe.*]

Frustra pereunt miseri pueri,
 Et frustra peperisti charum genus, o tu,
 Quae reliquisti caerulearum Symplegadam
 Scopuli⁸⁹) inhospitalissimum ingressum.

1265 Infelix tu, quare ad animum tuum
 Accedit gravis indignatio,
 Et ei respondet hostilis caedes?
 „Noxia sunt hominibus piacula cognatorum
 „Parricidis in terra. Scio

1270 „Divinitus immitti mala in domum.

Puer. Heu, quid faciam? quo effugiam manus
 matris?

*Alter*⁹⁰). Nescio, charissime frater; actum est
 de nobis.

Chor. Audis clamorem? audis liberos?
 O misera, o mulier infelix!

1275 Accedam domum, depellere necem
 Liberis ego constitui.

85) Tua necessitas sit mihi extra hos sermones] sic Editt. 1558., 1562.; Ed. Fix. pro his habet haec: Ac mihi, quod tua quidem interest, ea sunt extra meum sermonem (Eurip. *Καί μοι τὸ μὲν σὺν ἐμποδῶν ἔστω λόγος*).

86) Il. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Miseria rerum humanarum.

87) Huic vs. ibid. in marg. adscripta est vox: Felicitas.

88) neque memineris liberorum.] his verbis in Editt. 1558., 1562. in marg. adiecta est annotatio: Id est, non memineris te matrem esse horum liberorum.

89) Scopuli] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *πετρᾶν*) Scopulorum.

90) *Alter*] sic (= Eurip. Editt. Basil. 1551., Barn., Musgr. *Ἐτερος*) Editt. Barn., Musgr.; Editt. 1558., 1562. *Alius*.

- Puer.* Per Deos, ferte opem; est enim opus,
Quia sumus prope circumventi gladio.
Chor. O misera, num es saxum aut
1280 Ferrum, quae liberorum, quos peperisti,
Frugem parricidiali modo interficis?
Audio haec unam tantum
Mulierem iniicisse manum charis liberis,
Ino furem divinitus, quando Iovis
1285 Coniunx ipsam emisit extra domum erra-
tione.
Misera cadit in mare propter caedem
Impiam liberorum,
Extendens pedem supra mare,
Moriens cum duobus pueris, perit.
1290 Quid potest accidere tristius?
„O mulierum coniugia aerumnosa,
„Quanta hominibus mala attulisti⁹¹!
Ias. Mulieres, quae statis ad hoc habitaculum,
Num domi est, quae facinus hoc magnum com-
misit,
1295 Medea, an aufugit?
Oportet enim ipsam aut absconditam esse sub
terra,
Aut attollere volatile corpus in aerem,
Si volet poenam effugere, quam data est
tyrannicae domni.
Num confidit, cum interfecerit dominum huius
terrae,
1300 Se posse impunitam aufugere ex his aedibus?
Sed non tam ipsam quam liberos curo.
Illam punient cives, quos laesit:
Veni, ut servarem meos liberos,
Ne aliquid mihi faciant Creontis cognati,
1305 Vindicantes iniustam caedem matris.
Chor. O infelix, nescis, ad quae mala veneris,
Iason; nam non dixisses haec verba.
Ias. Quid est? an vult etiam me occidere?
Chor. Liberi tui manu matris perierunt.
1310 *Ias.* Heu, quid dicis? quam me perdidisti,
mulier!
Chor. Cogita tanquam de mortuis liberis tuis.
Ias. Ubinam eos interfecit, intusne an extra
domum?
Chor. Aperi fores, et videbis caedem tuorum
liberorum.
Ias. Laxate seras quam celerrime, ministri,
1315 Solvite repagula, ut videam geminum ma-
lum,

91) attulistis] sic Editt. Barn., Musgr.; Editt. 1558., 1562.
attulisti.

- Hos liberos interfectos, et ut illam puniam.
Med. Quare commoves et removes has portas,
Quaerens mortuos, et me, quae hanc rem
commisi?
Desiste ab hoc labore; si tibi me opus est,
1320 Dic, si quid vis. Nunquam me attinges.
Sol, pater patris, hoc vehiculum
Dat nobis propugnaculum contra manum ho-
stilem.
Ias. O scelestas, o maxime invisa mulier
Diis, et mihi et omnibus hominibus,
1325 Quae tuis liberis iniicere gladium
Ausa es, quos peperisti, et me orbatum per-
didisti;
Et cum haec feceris, tamen solem adspicis,
Et terram, quae ausa es rem impiissimam.
Pereas. Ego nunc primum sapio; tunc non
sapiebam,
1330 Cum te ex domo et terra barbara
Duxi in domum Graecam, magnum malum,
Et patris et terrae, quae te nutrit, prodi-
tricem.
Dii coniecerunt in me tuum malum daemonem.
Nam occiso tuo fratre, quocum simul edu-
cata es,
1335 Conscendisti navem Argo, habentem pul-
chram proram.
Haec tua initia. Inde nupta
Mihi, et pariens mihi liberos,
Propter alias nuptias eos perdidisti.
Nulla Graeca mulier hoc
1340 Unquam ausa esset: prae quibus ego te
dignam⁹²) duxi,
Quam ducerem connubio infesto et mihi per-
nicioso,
Leaenam, non mulierem, Tyrrhena
Scylla saeviore natura praeditam⁹³).
Verum te plurimis quidem conviciis
1345 Pungerem: haec ferocia tibi innata est.
Pereas, tu venefica, et caede liberorum polluta.
Me decet lugere meum fatum,
Qui neque novis nuptiis fruor,
Et liberos, quos genui et educavi, non
1350 Possum alloqui vivos, sed amisi.
Med. Certe possum multum respondere contra
hanc

92) dignam] sic Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. digna.

93) T. Sc. saeviore natura praeditam] sic scripsi (= Eurip.
Τυρσηνίδος Σκύλλης ἔχουσαν ἀγριωτέραν φύσιν); Editt.
1558., 1562. male: T. Sc. saeviozem natura praeditam.

- Orationem, nisi Iupiter sciret,
Qualia beneficia a me acceperis, et quae tu vi-
cissim feceris.
Non debuisti, postquam sprevisi meum con-
cubium,
1355 Iucundam vitam agere, insultans mihi,
Neque puella regia, neque qui tibi eam in ma-
trimonium collocavit,
Creon, impune me eicere ex hac terra.
Ad haec, si libet, voca me leaenam
Et Scyllam, quae in Tyrrheno solo habitavit.
1360 Ego attigi tuum cor, ut convenit.
Ias. Tu quoque doles, et particeps es malorum.
Med. Bene scito. Solvitur dolor, si tu me non
irrideas.
Ias. O liberi, quam malam matrem habuistis!
Med. O liberi, quam periistis propter patris
cupiditatem!
1365 *Ias.* Tamen mea manus non perdidit eos.
Med. Sed iniuria et novae tuae nuptiae.
Ias. An tu voluisti propter nuptias eos oc-
cidere?
Med. An tu hoc exiguum malum esse putas
mulieri?
Ias. Quae quidem modesta sit; tibi omnia sunt
mala.
1370 *Med.* Sed hi sunt mortui; sed hoc ⁹⁴⁾ te
mordebit.
Ias. Sed tuo capiti illi erunt piaculares ^{94a)}.
Med. Dii norunt, quis coeperit ⁹⁵⁾ hoc malum.
Norunt tuum abominabilem animum.
Med. Ardes odio; odio mihi est tuus acerbus
sermo.
1375 *Ias.* Et mihi tuus. Facilis est reconciliatio.
Med. Quomodo? quid faciam? et ego valde
cupio.
Ias. Concede mihi hos mortuos sepelire et lugere.
Med. Nequaquam, quia ego sepeliam eos mea
manu,
Ferens in lucum Iunonis Deae in arce,
1380 Ne quis hostium eos contumelia afficiat,
Aperiens sepulchrum. In hac porro terra Si-
sypsi
Constituam praeclarum festum et sacrificia
Deinceps pro ista impia caede.

94) sed hoc] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eu-
rip. τοῦτο γάρ) hoc enim.

94a) piaculares] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eu-
rip. μύστρος) daemones infesti [Fix.: saevi].

95) coeperit] sic (= Eurip. ἤρξε) Editt. Barn., Musgr.;
Editt. 1558., 1562. cepit.

- Ego vado in terram ⁹⁶⁾ Erechthei,
1385 Habitatura cum Aegeo, filio Pandionis.
Tu vero, quemadmodum convenit, malus male
morieris,
Percussus caput tuum reliquis navis Argo,
Ut videas miserum exitum mearum nuptiarum.
Ias. ⁹⁷⁾ Sed furiae te morte propter liberorum
1390 Caedem muletabant.
Med. Quis Deus aut daemon audiret te
Periurum et deceptorem hospitem?
Ias. Hei hei scelesti et interfectrix liberorum!
Med. Vade domum, et sepelias uxorem tuam.
1395 *Ias.* Vado, orbatus duobus pueris.
Med. Nondum lachryma, expecta senectam.
Ias. O charissimi liberi!
Med. Matri, non tibi.
Ias. Et quomodo occidisses eos ⁹⁸⁾? *Med.* Ut
tibi nocerem.
Ias. Heu heu, cupio charum os
1400 Miser ego liberis admovere.
Med. Nunc ipsos alloqueris, commode nunc
salutas,
Tunc repellens. *Ias.* Da mihi per Deos,
Ut possim attingere tenerum corpus liberorum.
Med. Non faciam; frustra est haec oratio.
1405 *Ias.* O Iupiter, audis haec, quomodo re-
pellimur,
Et qualia patimur ab execranda
Ista leaena et interfectrice liberorum?
Sed quantum licet et possum,
Tantum lamentor, et concitus feror,
1410 Obtestans Deos, quod me
Liberos, quos necasti, prohibes
Attingere manibus et sepelire mortuos.
Quos utinam ego nunquam genuissem,
Neque vidissem a te perditos!
1415 *Chor.* „Iupiter in coelo gubernator est mul-
torum:
„Dii multa praeter opinionem faciunt,
„Et sperata non fiunt,
„Eorum vero, quae non sperantur, Deus exi-
tum invenit ⁹⁹⁾).

Ita evenit haec res.

96) in terram] sic (= Eurip. γαίαν) Editt. recent.; Editt.
1558., 1562. in terra — In his duabus Editt. adscripta est
nota marg.: Athenas.

97) *Ias.*] sic Editt. recent. aeque ac Eurip. Ed. Basil. 1551.;
in Editt. 1558., 1562. hoc nomen omissum est.

98) Et quomodo occidisses eos?] sic Editt. 1558., 1562.;
Barn. et Musgr.: Et tamen eos occidisti? Fix.: Et tunc
(quum eos ames) occidisti. (Eurip. Κάται' ἔχιας;).

99) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Fati incertitudo.

LIX. PH. MEL. INTERPRETATIO HIPPOLYTI CORONATI EURIPIDIS.

Huius tragoediae interpretatio latina Melanthonis legitur in *Xylandri* Editt. 1558., 1562., quibuscum Editt. *Barnesii*, *Musgravii* atque *Fixii* contuli. Versuum numeros, strepharumque partitiones et alias quasdam inscriptiones ex Ed. Barnes. addidi uncis inclusas.

EURIPIDIS HIPPOLYTUS CORONATUS PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

Argumentum¹⁾.

Theseus filius erat Aethrae et Neptuni, et rex Atheniensium. Is ex Hippolyta, una ex Amazonibus, genuit Hippolytum, praestantem et forma et modestia. Postquam vero coniunx mortua est, duxit aliam uxorem Cretensem, Phaedram, filiam Minois regis Cretensium et Pasiphaae. Theseus autem interfecto Pallante, qui unus e cognatis erat, fugit in Troezenem una cum uxore, ubi accidit ali Hippolytum apud Pittheum. Phaedra, cum conspexisset adolescentem, impulsus est in amorem eius, non quod esset impudica, sed ut impleret iram Veneris, quae decreverat Hippolytum propter castitatem perdere, atque idcirco Phaedram in amorem eius impulit, sineinque imposuit suo proposito. Nam Phaedra, cum diu tulisset morbum suum, tandem coacta est aperire nutrici. Haec autem promisit se opitulaturam ei: quae etiam, iuxta illud institutum, allocuta est adolescentem. Phaedra, ubi cognovit asperiorum esse ipsum, quam ut acciperet, castigavit

nutricem, et se ipsam suspendit; quo tempore Theseus reversus, et volens detrahere strangulatam, invenit adpendentes ei litteras, in quibus accusat Hippolytum de stupro illato, et vi intentata. Ille credens scriptis, constituit, ut Hippolytus iret in exilium. Ipse vero fecit preces ad Neptunum, quas Deus exaudiens, perdidit Hippolytum. At Diana, indicans^{1a)} unumquodque eorum, quae acciderant Theseo, non accusavit Phaedram, sed illum consolata est orbatum filio et uxore; Hippolyto autem inssit fieri honores usitatos in patria. Scena fabulae est in Troezenem²⁾.

1a) indicans] sic (= διασφύσασα) Ed. Barn.; Editt. 1558., 1562. iudicans.

2) in Troezenem] sic (= ἐν Τροίζηνι graeci argumenti) Ed. Barn.; Editt. 1558., 1562. male: in Thebis. — His verbis hoc argumentum in Editt. 1558., 1562. aequae ac graecum Editionis Basil. 1551., ex quo est translatum, finitur. In Ed. Barn. autem illa verba graece et latine subsequuntur haec: „Acta est *Ameinone* Archonte, Olympiadis octogesimae septimae anno quarto. Primus *Euripides*, *Iophon* secundus, tertius *Ion*. Hic vero *Hippolytus* est duorum posterior et *Coronatus* dictus. Apparet autem, quod post alium sit scriptus, quia in hac fabula, quod contra decorum erat et vituperie dignum, in altera corrigitur. Est autem haec fabula inter optimas numeranda.” — Huic argumento in eadem Ed. additum est alterum graece et latine, sic inscriptum: Argumentum aliud ex Plutarchi Parallels.

1) Hoc argumentum ex graeco Editionis Basil. 1551. a Melanthonis translatum est.

Personae huius fabulae.

Venus	Phaedra
Hippolytus	Theseus
Chorus ex mulieribus Troezeniis	Nuntius
Ancilla ^{2a)})	Alter nuntius
Nutrix Phaedrae.	Diana.

HIPPOLYTUS CORONATUS.

Venus praefatur³⁾.

- Ego celebris inter homines et non ignobilis
Dea vocor Venus, et in coelo,
Et apud eos, quicumque intra mare, finesque
Atlanticos
Habitant, videntes lumen solis.
5 „Honore afficio eos, qui colunt meam potentiam,
„Everto autem, quicumque superbiunt adversus nos⁴⁾).
„Inest hoc etiam in Deorum natura,
„Ut gaudeant, cum honore afficiuntur ab hominibus;
Ostendam mox veritatem huius rei.
10 Nam Thesei filius, ex matre Amazone,
Hippolytus, discipulus casti Pitthei,
Solus ex civibus huius terrae Troezeniae,
Dicit me pessimam esse Dearum,
Et recusat lectos, neque attingit nuptias;
15 Sed sororem Phoebi, Dianam, filiam Iovis,
Honorat, existimans eam maximam esse Dearum,
Semper habitans cum virgine in viridi sylva,
Expellit feras e terra velocibus canibus,
Expetens maiora humanâ consuetudine.
20 His ego non invideo; quid enim opus est?
Sed tamen ulciscar⁵⁾) ob ea, quae in me deliquit,
Hippolytum hoc die. Verum cum multa
Antea praepararim, non opus habeo magno labore.

- Nam venientem cum ex domo Pitthei,
25 Ad videnda et initianda veneranda mysteria,
Athenas, patris nobilis coniunx
Videns Phaedra, occupata est in corde
Vehementi amore, idque meo consilio.
Et priusquam veniret in hanc terram Troezeniam,
30 Ad ipsam rupem Palladis, e regione
Huius terrae aedificavit templum Veneris,
Ardens amore absentis; et in
Posterum ab Hippolyto dixit dedicatam statuam esse.
Sed postquam Theseus reliquit Athenas,
35 Fugiens contaminationem caedis Pallantidarum,
Et navigat in hanc terram cum uxore,
Recipiens exilium unius anni:
Ibi gemens et consternata
Misera stimulis amoris perit
40 Silentio, et nemo ex ministris novit morbum.
Sed non oportet hunc amorem isti excidere.
Ostendam hoc negotium Theseo, et palam fiet res;
Et hunc meum hostem, qui mihi inimicus est,
Pater interficiet imprecationibus, quas marinus
45 Rex, Neptunus, praebuit munus Theseo,
Ut nihil frustra peteret a Deo ex tribus.
Illa quamquam est nobilis, tamen peribit,
Phaedra; non tanti faciam huius exitium,
Ut mihi mei inimici non dent
50 Tantam poenam, quantam convenit.
Sed video filium hunc Thesei
Venientem relicto labore venationis,
Hippolytum; discedam ex hac domo.
Multus cum eo ministrorum comitator
55 Coetus clamitat, honorans Dianam Deam
Hymnis; nescit enim apertas portas
Mortis, et se videre hunc postremum diem.
Hipp. Sequimini canentes, sequimini
Deam Dianam, filiam Iovis,
60 Dianam, cui curae sumus.

2a) Ancilla] sic Editt. 1558., 1562. (quasi in graeco personarum catalogo interpret legisset: *Θεράπωνια*); Barn. in graeco catal. habet: *Θεράπων*, in lat.: Famulus; Musgr. (aeque ac Ed. Basil. 1551.) in gr.: *Θεράπωνια*, in lat.: Famulae; Fix. in gr.: *Θεράπωντες*, in lat.: Famuli.

3) *Venus* praefatur] sic h. l. Editt. 1558., 1562.; in Editt. Barn., Musgr. (aeque ac in Ed. Basil. 1551.) hoc quidem loco solum personae nomen legitur, sed praecedenti personarum catalogo in fine haec addita sunt: Prologum autem agit Venus.

4) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota margin.: Deum voluntas. Honor.

5) ulciscar] sic (= Eurip. *τιμωρήσομαι*) Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. male: non ulciscar.

- Chor.*⁶⁾ Veneranda, veneranda, gravissima
Iovis soboles,
Salve, o puella,
Salve Latonae
65 Et Iovis lilia, Diana,
Virginum multo formosissima,
Quae in amplo coelo
Anlam patris habitatis,
Pulehram Iovis domum.
70 *Hipp.* Salve, o pulcherrima,
Pulcherrima in coelo
Virginum Diana.
Tibi hanc coronam, contextam ex illibato⁷⁾
Prato sacram fero, o hera:
75 Ubi pastor non vult pascere suos greges,
Quo non venit ferrum, sed illibatum
Pratum vernum apis peragrat;
Pudor rigat rore fluviatili.
Qui non accersitos mores, sed in ipsa natura
80 Pudorem habent semper ad omnia,
Illis fas est decerpere; improbis vero minus.
Atque, o chara domina,
Coronam recipe a pia manu.
Nam soli hominum mihi est iste honor,
85 Ut tecum verser et tecum colloquar,
Audiens tuam vocem, sed non videns tuam
speciem:
Da, ut ille sit cursus vitae, sicut coepi.
*Anc.*⁸⁾ O rex! oportet enim dominos vocare
Deos.
Num vis a me accipere bonum consilium?
90 *Hipp.* Maxime. Alioqui non iudicarer sapiens.
Anc. Meministi legem, quae hominibus con-
stituta est?
Hipp. Non novi illam, de qua me interrogas.
Anc. „Odisse fastum, et eos, qui non omni-
bus sunt comes⁹⁾“.
Hipp. „Probe memini; sed quis hominum su-
perbus non est odiosus?
95 *Anc.* „Estne in comitate aliqua gratia?
Hipp. „Plurima, et quidem etiam luerum cum
parvo labore.
Anc. Existimas inter Deos idem esse?

6) *Chor.*] sic (= Eurip. Χόρος) Editt. 1558., 1562., Barn., Musgr.; Ed. Fix. in textu gr.: Θεράνορες, in lat. interpr.: *Famuli*.

7) Huic vs. in Ed. Barn. superscripta sunt haecce: *Hippolytus*, ad eum *Famulus*.

8) *Anc.*] sic h. l. et in seqq. Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr., Fix.: *Fam.*

9) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Comitatis laus.

Hipp. Si quidem homines utimur^{9a)} legibus
Deorum.

Anc. Quare tu non alloqueris superbam Deam?

100 *Hipp.* Quam? cave, ne tuum os erret.

Anc. Venerem illam, quae adstat tuae ianuae.

Hipp. Procul ego purus saluto ipsam.

Anc. Est superba quidem, et celebris inter ho-
mines.

Hipp. „Aliis alii Dii et homines curae sunt.

105 *Anc.* Beatus esses, si saperes, quantum te
opus est sapere.

Hipp. Nemo Deorum mihi placet, qui sit admi-
randus noctu.

Anc. O fili, oportet honorare Deos.

Hipp. Ite comites, et euntes ad domum,
Curate cibos. Iucundum est post venationem

110 Mensa plena; et convenit recreare

Equos, ut iungens currui eos,

Saturatus cibo, exerceam cominode.

Tuae autem Veneri longum vale dico¹⁰⁾.

Anc. Nos autem (neque enim debemus imitari
adolescentes)

115 Sapientes, ita, ut convenit servis dicere,
Adoramus tuam statuam,

„O domina Venus, oportet veniam dare,

„Si quis propter adolescentiam habens vehe-
mentiore animum,

„Stulta loquitur: dissimula te eum audire¹¹⁾.

120 „Sapientiores enim hominibus oportet esse
Deos.

[*Strophe* 1.]

Chor. Aquam Oceani quoddam

Saxum stillare dicitur,

Fontem fluentem, in quo urnae merguntur,

Emittens ex rupibus:

125 Ubi erat mihi quaedam socia,

Purpureas vestes

Fluviatili rore

Lavans, quas inde in tergum calidi saxi

Marini deposuit. Unde mihi

130 Primum fama venit, dominam

[*Antistrophe* 1.]

Confici, in quo aegrota decumbit

Lecto, retinens corpus intra

9a) utimur] sic (= text. gr.) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. non utimur.

10) Huic vs. in Ed. Barn. adscripta sunt verba: *Exit Hippolyt.

11) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Ignoscendum aetatis erroribus.

Domum; et tenui velo flavum
 Caput tegere.
 135 Audio ipsam in tertium
 Hunc divino
 Ore diem
 Prohibere castum corpus a cibo,
 Et velle tacito dolore mortis
 140 Provehi ad miserum finem.

[*Strophe 2.*]

O puella, tu insanis
 Sive ex Pane, sive ex Hecate,
 Aut ex venerandis Corybantibus,
 Aut ex matre montana impetuosa¹²⁾.
 145 Tu vero, quod venatrici.
 Dianae errore
 Non sacrificaveris molas, consumeris.
 Nam vadit tum per paludes,
 Tum per terram, supra maris
 150 Salsuginem in fluctibus.

[*Antistrophe 2.*]

Aut maritum Atheniensium,
 Ducem nobilem
 Laedit aliqua in aedibus
 Arcano concubitu;
 155 Aut nauta aliquis navigavit,
 Ex Creta veniens,
 Ad portum commodum nautis,
 Adferens nuntium reginae,
 Moerore de illo malo
 160 Victa est anima, intus se continens.

[*Epodus.*]

„Solet corrupto in mulierum
 „Temperamento mala misera
 „Aegritudo cohabitare
 „Ex conceptu et fastidio. Per meum
 165 Ventrem venit aliquando ista aura:
 Deam hanc, quae favet parientibus,
 Curantem sagittas,
 Dianam invocavi.
 Et inprimis veneranda¹³⁾
 170 Cum aliis Diis semper vadit.
 Sed nutrix vetula ante fores
 Hanc portat extra domum.

Tristis superciliorum nubes augetur:
 Cupio scire, quid sit,
 175 Quae res laeserit
 Corpus reginae¹⁴⁾ male coloratum.
Nut. O quantum est in rebus humanis mali, o
 morbos odiosos!
 Quid ego tibi faciam? quid vero non faciam?
 Hoc pulchrum lumen videtur tibi, et aer iste.
 180 Extra domum et lectum, in quo decumbis
 aegrotata:
 Huc venire erat omnis sermo tuus:
 Brevi rursus festinabis in thalamos.
 Nam cito mutaris, et nulla re gaudes,
 Neque tibi placet, quod adest; quod vero
 abest,
 185 Gracius ducis. „Facilius est esse aegrotum,
 quam curare aegrotos.
 Aegrotato quidem est simplex malum; sed is, qui
 servit aegrotato, coniunctum habet
 Dolorem animi cum labore corporis.
 „Omnis hominum vita plena dolore¹⁵⁾,
 190 „Neque est requies laborum,
 „Sed aliud quiddam, quod dulcius est vita,
 „Tenebrae continententes occultant nebulis.
 „Stulte cupidi sumus
 „Vitae, quia haec praesens vita splendet in
 terra,
 195 „Quia nondum gustavimus alteram vitam,
 „Et nemo nobis ostendit, qualia sint, quae
 sub terra sunt,
 „Sed sermonibus stullis temere ferimur.
Phae. Tollite meum corpus, et erigite caput,
 Dissoluta sunt mihi vincula artuum.
 200 Accipite, ministri, brachia;
 Est mihi grave habere ornamentum capitis.
 Aufer, extende capillum, heu mihi!
Nut. Forti animo sis, filia, neque moleste
 Agites corpus.
 205 Facilius morbum cum quiete
 Et generoso animo feres.
 „Necesse est homines conflictari cum multis
 malis.
Phae. Eheu, quomodo ex rorido fonte
 Hauriam potum limpidae aquae?
 210 Et sub alnis et in viridi
 Prato reclinata quiescam?

12) In marg. Editt. 1558., 1562. adscriptum est nomen Deae
 his verbis significatae: Cybele.

13) inprimis veneranda] sic Editt. 1558., 1562. in Editt.
 recent. recte additur: mihi (= Eurip. μοι πολυζήλωτος).

14) reginae] sic (= Eurip. βασίλειας) Editt. recent.; Editt.
 1558., 1562. male: regina.

15) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Miseria vitae.

- Nut.* O filia, quid dicis?
 Ne dicas talia coram populo,
 Effundens sermonem obnoxium furori.
- 215 *Phae.* Mittite me in montem; eo ad sylvam,
 Et ad pinus, ubi venatici
 Canes vadunt
 Adpropinquantes¹⁶⁾ maculosis cervis.
 Per Deos cupio clamore excitare canes,
- 220 Et circa flavam comam proicere
 Torquem Thessalicum,
 Habens hastam in manu.
Nut. Quare, o filia, curas ista?
 Quid tibi est negotii cum exercitio venationis?
- 225 Quare expetis aquas fontanas?
 Etenim iuxta arcem est continuus roridus
 Aquaeductus, unde tibi potest esse potus.
Phae. O domina sacrae paludis, Diana,
 Et gymnasiorum equestrium,
- 230 Utinam essem in tuo campo,
 Domans equos domesticos.
Nut. Quid rursus dixisti hunc stultum ser-
 monem?
 Nunc conscendens montem, venationis
 Amore incitaberis; nunc arena
- 235 In arida amas equos.
 Haec sunt gravia vaticinia,
 Quod aliquis Deus te vexet,
 Et mentem eripuerit, o filia.
Phae. Infelix ego! quid feci?
- 240 Quo aberravi a sana mente?
 Insanivi, lapsa sum vexante Deo.
 Heu, heu misera
 Nutrix, tege rursus caput meum.
 Pudet me eorum, quae dixi.
- 245 Tege, lachrymae mihi ex oculis erumpunt,
 Et oculi vertuntur ad pudorem.
 „Nam resipiscere, dolore afficit animum¹⁷⁾.
 „Ipsa insania malum quoddam est, sed opti-
 mum est
 „Perire sic, non scientem.
- 250 *Nut.* Tego¹⁸⁾; quod ad me attinet, quando
 mors
 Teget corpus meum?
 „Multa me docet vita longa.
 „Oportet mediocri inter se

16) Adpropinquantes] sic scripsi (= Eurip. ἐγγροπτόμεναι, Barn., Musgr.: insipientes); Editt. 1558., 1562. male se-
 iunctim: Ad propinquantes.

17) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Resipiscentia.

18) Tego] sic (= Eurip. Κρόπτω) Editt. 1558., Barn., Mus-
 grav., Fix.; Ed. 1562. Tege.

- „Amore homines misceri¹⁹⁾,
 255 „Et non ad extremam medullam animae;
 „Et amorem posse desinere,
 „Et expelli et extendi.
 „Sed affligari pro duabus unam
 „Animam, grave onus est; sicut etiam ego
- 260 „Huius vicem doleo.
 „Accuratum vitae studium
 „Plus aiunt nocere quam delectare,
 „Et pugnare magis cum sanitate.
 „Sic id, quod nimium est, minus laudo
- 265 „Quam illud, Ne quid nimis.
 „Et assentientur mihi sapientes.

[*Chorus, Nutrix, Phaedra.*]

- Chor.* Mulier vetula, fidelis nutrix reginae
 Phaedrae, videmus miseras istas calamitates.
 Obscurum est nobis, quid sit morbi:
- 270 Volumus te interrogare et audire.
Nut. Haud scio certo; neque enim vult dicere.
Chor. Neque quae sit causa horum malorum?
Nut. Eodem redis. Nam reticet haec omnia.
Chor. Quam est aegrota, contabuit corpore!
- 275 *Nut.* Quidni contabesceret, quae iam triduo
 nihil comedit?
Chor. Utrum ex morbo, an volens mori?
Nut. Mori; abstinet a cibo, ut moriatur.
Chor. Mirum est, si ista placent marito.
Nut. Ipsa occultat malum, et dicit se non
 aegrotare.
- 280 *Chor.* An non animadvertit ille, cum intue-
 tur faciem eius?
Nut. Ipse non est in hac terra.
Chor. Non cogis tu, tentans
 Cognoscere morbum huius, et errorem mentis?
Nut. Omnia tentavi, et nihil effeci.
- 285 Tamen non remittam etiam nunc hanc dili-
 gentiam,
 Ut praesens tu possis testis esse,
 Qualis fuerim in calamitate dominorum.
 Sed o mea filia Phaedra, priorem sermonem
 Obliviscamur ambae, et tu placatior fias,
- 290 Solvens triste supercilium et curas animi.
 Ego, si quid tunc dixi durius,
 Omisso eo, dicam aliquid melius.
 Si morbus est aliquid malorum, quae sunt oc-
 cultanda,
 Mulieres istae adsunt ad sedandum morbum;

19) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Modus in amore.

295 Quod si morbus est, qui ad viros proferri potest,

Dic, ut medicis indicetur haec res.

Esto. Quid taces? non oportet te tacere, filia,
Sed aut me reprehendere, si quid male dixerō,
Aut assentiri bene dictis.

300 Loquere aliquid, huc specta, o me miseram!
Mulieres, frustra insumimus hos labores,
Absumus tam procul, quam prius; neque enim tunc

Ipsa demulcebatur meis sermonibus, neque nunc obtemperat.

Sed scito, p̄rtinacior ad haec

305 Es mari, si moriaris, prodens tuos
Liberos, non futuros participes patriae familiae:
Per reginam equestrem Amazonem,
Quae tuis liberis procreavit dominum
Spurium, sapientem liberalia, probe ipsum nosti

310 Hippolytum. *Phae.* Heu me! *Nut.* Tangit te hoc?

Phae. Perdidisti me, nutrix. Per Deos te Oro, ut de hoc viro taceas in posterum.

Nut. Vides? recte sapis, sed non vis Servare tuos liberos, et tueri tuam vitam.

315 *Phae.* Amo liberos; sed alio quodam malo iactor.

Nut. O mea filia, puras manus habes a sanguine.

Phae. Manus quidem sunt mundaе, sed mens est polluta.

Nut. Num ex aliunde oblato malo inimici alicuius?

Phae. Amicus me perdit nolentem nolens^{19a)},

320 *Nut.* An Theseus aliquid in te peccavit?

Phae. Non utinam videar²⁰⁾ ego illum laedere.

Nut. Quae est igitur illa magna res, quae te cogit mori?

Phae. Sine me errare; neque enim in te pecco.

Nut. Non volens sinam, in te moriar.

325 *Phae.* Quid agis? Vimne facis, pendens ex brachiis?

Nut. Et tua genua non relinquam,

Phae. Si audies haec mala, o misera, audies tibi mala,

Nut. An mihi maius malum accidere potest, quam te amittere?

Phae. Peribis. Ipsa quidem res laudi dabitur mihi.

330 *Nut.* Et deinde occultas bona petente me?

Phae. Ex bona et honesta causa machinor turpia.

Nut. Si dixeris, laudatior eris.

Phae. Abi per Deos, et dimitte me per dextram²¹⁾.

Nut. Nequaquam, si quidem non das mihi donum, quod oportebat.

335 *Phae.* Dabo; nam revereor tuam venerandam manum.

Nut. Occultabo; tuum est iam dicere.

Phae. O misera! qualem mater amasti amorem?

Nut. Quo amavit taurum, filia, aut de quo loqueris?

Phae. Et tu misera soror, coniunx Bacchi.

340 *Nut.* O filia, quid accidit tibi? colligis mala cognatarum.

Phae. Egoque tertia infelix, quomodo pereō!

Nut. Perculsa sum; quorsum spectat ista oratio?

Phae. Inde nos, non recens sumus miserae.

Nut. Nihilo magis scio, quae volo audire.

345 *Phae.* Heu, quomodo tu mihi potes dicere, quae me oporteat dicere?

Nut. Non sum vates ad explicanda obscura.

Phae. „Quid est hoc, quod homines dicunt amare?

Nut. „Idem, o filia, est dulcissimum et simul acerbissimum.

Phae. Nos sumus re expertae alterutrum.

350 *Nut.* Quid ais? amas, o filia, aliquem hominem?

Phae. Quis est ille Amazonis filius?

Nut. Loqueris de Hippolyto? *Phae.* Ex te haec, non ex me audies.

Nut. Heu me, quid dices, filia? Ut me perdidisti!

Mulieres, intolerabilia dicit, non sustinebo

355 Vivens istum hostilem diem, intueor lucem invisam,

Abiiciam, relinquam corpus, discedam

Ex hac vita, valetē, non vivo ego amplius.

„Quae moderatae sunt, invitae quidem, sed tamen

„Amant mala. Venus non est Dea²²⁾,

19a) nolens] sic scripsi (= Eurip. οὐχ ἐχών; Barn., Musgr.: non volens, Fix.: invitus); Editt. 1558., 1562. volens.

20) Non utinam videar] sic scripsi (= text. gr.); Editt. 1558., 1562. Non. Utinam videar (Editt. recent.: Utinam .. nunquam videar).

21) me per dextram] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent (= Eurip. δεξιᾶς ἐμῆς) meam dextram.

22) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg: Veneris vis.

360 „Sed si quid aliud maius est Dea,
„Quae hanc et me et domum perdidit.

[*Strophe.*]

Chor. Audivisti, audivisti non audienda,
Tristia mala sonantem dominam.
Peream ego, priusquam tua amica

365 Amittat vitam, heu me, me, heu, heu!
O misera propter hos dolores!
O aerumnae enutrientes homines!
Periisti, prodidisti tua mala.
Quae te ultima dies expectat?

370 Aliquid novi fiet aedibus.
Non est amplius obscurum, quomodo pereat
cura

Veneris. O misera puella Cressa!

Phae. Mulieres Troezeniae, quae extremum
hoc

Vestibulum terrae Pelopis habitatis,

375 Iam in longo tempore noctis
Meditabar, quomodo corrumpatur vita ho-
minum.

„Et mihi videntur non ²³⁾ consilio
„Deterius facere; nam quid agendum sit,
vident

„Multi. Sed huc spectandum est in his.

380 „Bona tenemus, et novimus;
„Sed non facimus: alii propter ignaviam,
„Alii anteponunt voluptatem honesto
„Aliam. Sunt multae in vita voluptates,
„Et longae confabulationes, et otium, iucun-
dum malum,

385 „Et pudor. Sunt autem duo voluptatum ge-
nera: alterum, bonum;
„Alterum, onus domus. Quod si appareret,
ubi opus esset pudore,
„Non essent haec duo, cum habeant eandem
litteras.

Haec ego cum cogitarem,
Sperabam me nullo pharmaco corrumpi

390 Posse, ut facerem contra animi iudicium.
Sed dicam tibi etiam meae mentis viam.
Postquam me vulneravit amor, considerabam,
qua ratione

Pulcherrime ferrem ipsum. Itaque coepi

23) mihi videntur non] sic (= Eurip. *μοι δοκοῦσιν οὐ*) Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. mihi non videntur non — Huic loco in Editt. 1558., 1562. in marg. appo- sita est annotatio: Pulchra disputatio de causis miseriarum humanarum.

Ex eo tempore occultare et celare hunc mor-
bum.

395 „Nam nihil fidendum linguae, quae alienas
quidem

„Hominum cogitationes ²⁴⁾ corrigere potest;
„Ipsa vero sibi plurima mala accersit.
Secundo, morbum illum bene ferre
Castitate vincens decreveram.

400 Tertio, ubi non fuit possibile his modis
Vincere amorem, mori mihi visum est
Optimum. Nemo haec mea consilia improbare
poterit.

„Mihi contingat neque laterè, si recta fa-
ciam ²⁵⁾;

„Neque, si turpia faciam, multos habere testes.

405 Ego noram hanc rem et morbum istum in-
famem,

Cum sim ad haec mulier; sciebam bene,
Omnibus rem esse invisam. Quam vellein
perire pessime

„Eam, quaecumque coepit committere adulte-
ria apud viros

„Alienos prima. Ex nobilibus familiis

410 „Hoc malum coepit fieri mulieribus.
„Nam cum turpia placent iis, qui habentur
boni,

„Certe valde honesta videntur esse infimis ²⁶⁾.

„Odi eas, quae castae sunt verbis,

„Iam autem non horra audent.

415 Quae quomodo, o domina veneranda Venus,
Intuentur in faciem coniugum?

Neque horrent tenebras cooperatrices,

Et habitacula aedium, ne quando elaut ea
vocem.

Me enim hoc ipsum interficiet, o charae,

420 Ne quando deprehendar dedecorare meum
maritum,

Et liberos, quos peperit; sed libere

Florentes libertate possunt habitare in urbe

Nobili Atheniensium ²⁷⁾, clari propter matrem.

„Etenim redigit in servitutem virum, etiamsi
tolerans sit alias,

24) alienas quidem Hominum cogitationes] sic (= Eurip. *θροῦτα μὲν φρονήματα ἀνθρώπων*) Ed. Fix.; Editt. 1558., 1562. aliena quidem Hominum cogitationes (Musgr.: alio- rum quidem Hominum cogitationes; Barn.: prolatas qui- dem Hominum cogitationes).

25) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Fama.

26) H. l. ibid. nota marg.: Autoritas.

27) Nobili Atheniensium] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. re- cent. (= Eurip. *Κλειῶν Ἀθηναίων*) Nobilium Athenarum.

425 „Quando scit matris aut patris mala.
 „Solum hoc aiunt certare cum vita,
 „Si cui adest iusta et honesta mens.
 „Malos homines ostendit, quando contigerit
 „Praeponens speculum, quemadmodum puellae,
 430 „Tempus; apud quos ego non videar.
Chor. Hen heu, „quam ubique honesta est modestia,
 „Et affert egregiam gloriam inter homines!
Nut. Domina, mihi calamitas prius
 Tua repente praebuit ingentem metum;
 435 Nunc vero agnosco me esse timidam. „Inter
 homines
 „Cogitationes posteriores sunt prudentiores.
 Nihil enim singulare, et quod superat omne
 consilium et remedium,
 Pateris. Irae Veneris in te irruerunt.
 Amas? quid hoc est mirum? cum multis hominibus
 commune hoc habes.
 440 Deinde vis mori propter amorem?
 Nihil prorsus opus esset amore amantibus alios,
 Et quicumque amaturi sunt, si quidem ipsos
 mori oporteret.
 „Nam Venus non est tolerabilis, si cum magno
 impetu irruat²⁸⁾.
 „Cedentem placide invadit.
 445 „Sed quem eximium et superbientem invenerit,
 „Hunc acceptum, quomodo putas? duriter tractat.
 „Vadit per aerem, est in marinis
 „Fluctibus Venus. Omnia ex ea nascuntur.
 „Ipsa est, quae seminat, et dat amorem,
 450 „Cuius amoris omnes in terra sumus posteri.
 Quicumque igitur scripta veterum
 Habent, et qui semper versantur in poematis,
 Norunt, quomodo Iupiter amaverit nuptias
 Semeles, et norunt, ut aliquando rapuerit
 455 Pulchra Aurora Cephalum inter Deos
 Propter amorem²⁹⁾; sed tamen in coelo
 Habitant et non fugiunt a Diis.
 Sed Dii patiuntur eos, credo, victi calamitate.
 Tu vero non sustinebis? oportebat te conditionibus
 certis

460 A patre genitam, aut dominis Diis
 Aliis, si non acquiescis hisce legibus.
 „Quot putas, quamlibet sapientes,

„Videntes languentes thalamos, dissimulare?
 „Et quam multos patres liberorum peccata
 465 „Tegere? etenim sapientia
 „Haec est hominum, ut occulta sint, quae non
 sunt honesta.
 „Non oportet homines nimis severe agere
 vitam.
 „Neque enim tectum, quo domus teguntur,
 „Exacte faciunt artifices. Postquam in malum
 470 „Tantum tu incidisti, quomodo putas te
 posse evadere?
 „Sed si habes plura bona quam mala,
 „Cum sis homo, praeclare agitur³⁰⁾ tecum.
 Atqui, o mea filia, desiste stulta esse,
 Et desine repugnare amori; nihil enim aliud
 quam ferocia
 475 Haec sunt³¹⁾ velle fortiolem esse Diis.
 Ausis amare; Deus voluit hoc.
 Et languens, bene finias morbum.
 Sunt incantationes et verba demulcentia,
 Invenietur aliquod remedium morbi.
 480 „Sero aliquid viri invenient,
 „Si nos mulieres nullas artes inveniamus³²⁾.
Chor. Phaedra, haec dicit utiliora
 Ad praesentem calamitatem: laudo tamen te.
 Sed haec laus odiosior verbis
 485 Huic et tibi molestior ad audiendum.
Phae. „Hoc est, quod bene constitutas hominum
 civitates,
 „Et familias evertit, nimis splendidi sermone³³⁾.
 „Non oportet dicere incunda auribus,
 „Sed id, ex quo gloriosus efficiatur is, qui
 audit.
 490 *Nut.* Quid tam graviter loqueris? non decora
 oratione
 Opus est te uti, sed exploranda est voluntas
 viri
 Dicentis apertam orationem de te.
 Nisi enim viveres in malis
 Tantis, et esses pudica mulier,
 495 Nunquam propter connubium et voluptatem
 tuam

30) agitur] sic Editt. 1562. Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. agetur. — In Editt. 1558., 1562. h. l. nota marg.: Conditio vitae humanae.

31) Haec sunt] sic (= Eurip. Τάδ' ἐστὶ) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. Haec est.

32) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Artes mulierum

33) H. l. ibid. nota marg.: Oratio.

28) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Vis amoris.

29) H. l. ibid. nota marg.: Exempla.

Huc te adhortarer; nunc vero est magnum certamen

Servandi tuam vitam, neque negligendum est hoc.

Phae. O atrocía locuta! non claudes os?

Et non omittes turpissimos sermones?

500 *Nut.* Sunt quidem haec turpia, sed meliora tamen³⁴), quam honesta,

Res est melior, si te servaverit,

Quam nomen, quo tu superbiens morieris.

Phae. Ne per Deos (bene dicis, sed turpia)

Ultra haec progrediaris, quod recte subiecerim

505 Animam amori, si turpia pulchre dicis.

In eo, quod fugio, peribo.

Nut. Si tibi videtur, non oportebat te peccare;

Sin minus, mihi obtempera, hoc est secundum bonum.

Habeo domi demulcentia philtrea

510 Amoris, venit mihi iam in mentem,

Quae neque turpiter, neque cum laesione mentis

Sedabunt hunc morbum, si tu non fueris ignava.

Oportet ab illo³⁵) amatore aliquod

Signum aut sermonem aliquem aut vestem

515 Accipere, et iungere ex duobus unum amorem.

Phae. Utrum erit inangendum pharmacum, aut bibendum?

Nut. Haud scio, o filia; velis invari, non doceri.

Phae. Metuo, ne nimis sapiens videaris.

Nut. Omnia timere te scito; quid vereris?

520 *Phae.* Ne quid horum indices Thesei filio,

Nut. Sine, o filia; ego recte curabo haec.

Tantum tu mihi, domina veneranda Venus,

Praesto sis. Caeterum alia, quae cogito,

Sufficiet dicere nostris amicis, qui sunt intus.

[*Strophe 1.*]

525 *Chor.* Amor, amor, qui ob oculos

Offundis desiderium³⁶), afferens suave

Animae gaudium, in illis, adversus quos militas,

Ne mihi male appareas,

34) meliora tamen] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr. (= Eurip. ἀμείνω . . . σοί) meliora tamen tibi; Fix.: meliora . . . tibi.

35) ab illo] sic (= Eurip. ἐξ ἐξείρου) Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. ab illa.

36) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Vis amoris.

530 Neque immoderatus venias.

Neque enim ignis,

Neque astrorum superum telum est tale,

Quale Venereum

Mittit e manibus

Amor, filius Iovis.

[*Antistrophe 1.*]

535 Frustra, frustra ad Alpheum Iovi³⁷),

Et in Pythiis in templo Phoebi

Mactationem boum auget Graecia.

Amorem, tyrannum hominum,

Filium Veneris,

540 Charissimum thalamorum

Ianitorem, non colimus,

Expugnantem, et per omnes

Calamitates euntem

Hominibus, quando venerit.

[*Strophe 2.*]

545 In Oechalia

Puellam expertem³⁸) coniugii,

Quae prius sine marito fuerat, et

Innuptam,

Iungens imperitam fugientem,

550 Furentem ut Baccham

Cum sanguine et fumo

Et letalibus hymenaeis,

Herculi dedit Venus.

O miseram propter nuptias!

[*Antistrophe 2.*]

555 O sacer Thebarum

Murus, o os Dircae,

Dicite, quomodo

Venus veniat.

Cum fulmine ignito matrem

560 Bacchi a Iove geniti

Nubentem fato

Letali collocavit.

Horribiliter ubique spirat, apis

Instar cuiusdam volat.

[*Hippolytus, Nutrix, Phaedra, Chorus.*]

565 *Phae.* Tacete, mulieres, perditae sumus.

Chor. Quid est mali, o Phaedra, in tuis aedibus?

37) Iovi] hoc nomen neque in Editt. recent., neque in textu gr. legitur.

38) expertem] sic (= Eurip. ἀπειρα) Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. expertam.

Phae. Cohibete vos, cognoscam clamorem, qui
intus sonat.

Chor. Taceo, hoc est malum exordium.

Phae. Heu me, heu heu heu heu!

570 O me miseram propter ea, quae patior!

[*Strophe* 1.]

Chor. Quam vocem sonas?

Quid clamitas?

Dicito, quae terret tuum

Fama, o mulier, animum tam subita?

[*Systema* 1.]

575 *Phae.* Actum est de nobis stantibus ad has
portas.

Audite, qualis tumultus ruat in aedibus.

[*Strophe* 2.]

Chor. Tu stes ad ianuam, tibi

Curae est, quae venit

Ex aedibus fama,

580 Dic mihi, dic,

Quidnam accidit mali?

[*Systema* 2.]

Phae. Filius bellicosae Amazonis clamat,
Hippolytus, dicens contra ancillam³⁹⁾ gravia
mala.

[*Antistrophe* 2.]

Chor. Audio vocem;

585 Non possum clare

Percipere vocem.

Ivit per portas,

Venit tibi vox.

[*Antisystema* 2.]

Phae. Aperte illam conciliatricem malorum
590 Dicit, quae prodiderit thalamum domini.

[*Antistrophe* 1.]

Chor. Heu me, quae mala!

Prodit a es, o chara.

Quid tibi dem consilii?

Arcana enim sunt revelata: periisti.

595 *Phae.* Heu, heu, heu, heu! *Chor.* Prodit a
es ab amicis.

39) ancillam] sic Editt. 1558., 1562.; Fix.: famulam (utraque vox = Eurip. πρόσπολον); Barn., Musgr.: nutricem.

[*Antisystema* 1.]

Phae. Perdidit me, dicens mea mala

Amice quidem, sed non curans hunc morbum.

Chor. Quomodo? quid facies, o passa inexplicabilia?

Phae. Nescio, nisi unum, mori quam primum:
600 Quod est malorum praesentium unicum remedium.

Hipp. O terra mater, et solis volumina:

Cuiusmodi orationis non dicendam vocem audivi?

Nut. Tace, o fili, priusquam audiat vocem aliquis.

Hipp. Non potest fieri, ut taceam, cum tam atrocia audiverim.

605 *Nut.* Oro te per tuam pulchram dextram.

Hipp. Ne attingas manum, neque attingas vestem.

Nut. O per genua tua te rogo, ne me perdas.

Hipp. Quid, si quidem, ut dicis, nihil mali locuta es?

Nut. O fili, hoc meum dictum non est divulgandum.

610 *Hipp.* „Honesta etiam inter multos honestum est dicere.

Nut. O fili, ne negligas iusiurandum.

Hipp. „Lingua iuravit, mens est iniurata⁴⁰⁾.

Nut. O fili, quid facies? perdes tuos amicos.

Hipp. „Abominor; nemo iniustus est meus amicus.

615 *Nut.* Ignosce. Consentaneum est homines errare, o fili.

Hipp. „O Iupiter, quid fucatum malum hominibus

„Collocasti in lumen solis mulieres⁴¹⁾?

„Si volebas seminare genus humanum,

„Non oportebat hoc fieri ex mulieribus;

620 „Sed ut homines, ponentes in tuis templis

„Aut aes, aut ferrum, aut pondus auri,

„Emerent semen liberorum, pro suo pretio,

„Dignum aestimatione, et unusquilibet in domibus

„Liberis habitaret⁴²⁾ sine mulieribus.

40) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Iuramentum.

41) H. I. ibid. nota marg.: Acris in genus muliebrem invecio.

42) habitaret] sic scripsi propter praecedens ut; Editt. 1558., 1562. habitare. (Pro: „Sed ut homines . . . Emerent . . . et unusquilibet . . . habitaret.“ Editt. recent. habent: „Sed [oportebat] homines . . . emere . . . unumquemque, et . . . habitare . . .”).

- 625 „Nunc vero primum hoc malum ducere in
aedes
„Volentes, expendimus omnes nostras facultates.
„Inde quidem manifestum est, quam magnum malum sit mulier.
„Pater enim, qui genuit et educavit, addens
„Dotem, elocat, ut liberetur a malo;
630 „Et qui recipit in domum malum noxium,
„Gaudet, addens ornatum statuae
„Pessimae pulchrum, et ornat vestibus
„Infelix, omnes facultates auferens.
„Et est constrictus necessitate, ut, contracta
affinitate cum bonis
635 „Propinquis, servet acerbum coniugium
gaudens;
„Aut bonum connubium, malos soceros
„Accipiens, lenit bono illud infortunium.
„Melius agit, cui nihil est istorum, sed inutilis
„Propter simplicitatem mulier in aedibus collocatur.
640 „Odi sapientem mulierem; neque enim in
mea domo
„Sit mulier, quae plus sapit, quam oporteat
mulierem sapere.
„Nam Venus magis parit astutiam
„In prudentibus; sed mulier simplex
„Simplici animo liberatur a turpitudine.
645 „Non oportebat ad dominas venire ancillam,
„Sed una habitare cum ipsis muta animantia
„Fera, ne haberent, quocum loquerentur.
„Neque a quoquam reciperent vocem.
„Nunc vero malae mala intus faciunt
650 „Consilia, et efferunt ancillae.
Quemadmodum et tu, o malum caput, mihi
patris
Ut conciliares non tangendos thalamos, venisti,
Quae scelera ego fluentibus aquis abstergam,
„In aures instillans. Quomodo enim fiam
malus,
655 „Qui neque audiens haec, purus esse videor?
„Probe scias, o mulier, mea pietas servat te.
Si non incautus dedissem iusiurandum,
Non potnissem facere, quin dicerem haec patri.
Nunc vero non est domi, e terra profectus
660 Theseus; abeo, tacite continebimus os.
Videbo autem, cum venero huc cum patre,
Quomodo sis cum inspectura tu et tua domina.
Sciam, postquam gustavi tuam audaciam.
Pereatis. Non desinam odisse

- 665 Mulieres, neque, si quis dicat, me hoc
semper dicere.
Nam illae semper sunt malae.
Aut nunc eas doceat aliquis moderate agere,
Aut me sinat illis semper maledicere.
[*Antistrophe.*]
Chor. Infelices, o miserum mulierum fatum,
670 Quam iam artem aut rationem habemus
Frustratae, ad dissolvendum nodum huius
causae?
Phae. Nacta sum poenam, o terra et lumen,
Quo effugiam ex hac fortuna?
Quomodo, o Charae, occultabo malum?
675 Quis Deus erit auxiliator, aut quis hominum
Adiutor aut cooperatores scelerum
Appareat? nam hoc nostrum malum
Vitae praesens inexplebile venit.
Ego sum miserrima omnium mulierum.
680 *Chor.* Heu heu! actum est, non successerunt
technae
Tuae ancillae, o domina; male se res habet.
Phae. O pessima et amicorum corruptrix,
Quae fecisti mihi! Iupiter, pater meus,
Perdat te radicitus, fulmine fulgurans.
685 Nonne dixi? an non praevidi tuum consilium,
Ut taceres in ea re, propter quam nunc male
affligor?
Sed tu non obtemperasti. Iam non amplius
gloriosa
Moriar, sed opus est nova arte.
Nam Hippolytus animum ira concitatum habens,
690 Dicet contra nos patri errata,
Dicet Pittheo seni calamitates,
Implebit terram omnem turpissimis sermonibus⁴³).
„Et tu pereas, et quicumque amicis repugnanti-
bus
„Paratus vult intempestiva officia praestare⁴⁴).
695 *Nut.* Domina, habes causam, cur mecum
expostules de meis malis.
Quod te mordet, vincit rectum iudicium:
Possum et ego ad haec, si recipis, dicere; ali-
quid.

43) turpissimis sermonibus] sic (= Eurip. *αισχίστων λόγων*)
Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. turpissimum
sermonibus.

44) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Intempestiva
gratia.

- Educavi te, et benevola sum; morbi tibi
Quaerens remedia, inveni non quae volui.
700 Quod si successisset, valde essem sapiens.
„Iuxta successus habemus consilia⁴⁵⁾.
Phae. Haecne iusta sunt, et iuvant me,
Postquam me vulnerasti, deinde ut indulgeres
disputationi?
Nut. Disputamus: ego non recte feci;
705 Sed, o filia, potest fieri, ut ex his serveris.
Phae. Desiste loqui; nam prius male
Consuluisti mihi, et aggressa es.
Sed discede, et tibi
Consule. Ego enim mea recte curaho.
710 Vos vero, nobiles puellae Troezeniae,
Tantum mihi petenti praestate,
Silentio tegite, quae hic audivistis.
Chor. Iuro per castam Dianam, filiam Iovis,
Me nihil unquam ex tuis malis prolaturam in
lucem.
715 *Phae.* Recte dixisti. Unum ego admonens me,
Consilium habeo aliquod huius calamitatis,
Ut addam gloriosam vitam meis liberis.
Ipsa volo me iuvare contra mea errata,
Non dedecorabo familiam Cretensem,
720 Neque veniam in conspectum Thesei,
Turpibus factis, propter meam vitam^{45a)}.
Chor. An facies aliquod immedicabile malum?
Phae. Moriar; quomodo autem, id ego cogitabo.
Chor. Bona verba dic. *Phae.* Et tu me iam
admone.
725 Ego Venerem, quae me perdit,
Discedens e vita hodie
Delectabo: vincar ab acerbo amore.
Et tamen fiam etiam alteri malum
Moriens, ut sciat in meis malis non
730 Elato animo esse, et huius morbi mecum
Communiter particeps, discat esse modestior.
[*Strophe 1.*]
Chor. Sim⁴⁶⁾ sub altis scopulis,
Ubi me avem volantem
In volatili grege faciat Deus,
735 Et lever^{46a)} supra mare
Littoris Adriatici et aquam Eridani,

- Ubi stillant purpuream
In aquam patris miserae
740 Puellae, propter Phaëthontem lugentes, la-
chrymarum
Electreum splendorem.
[*Antistrophe 1.*]
Et ad littus pomis plenum Hesperidum
Nympharum vadam,
Ubi Neptunus maris
745 Non amplius concedit viam nautis,
Limitem nactus coe-
li, quod Atlas sustinet.
Et fontes nectarei funduntur
Apud cubicula aulae Iovis,
750 Ubi fortuna et divina feret
Diis felicitatem terra⁴⁷⁾.
[*Strophe 2.*]
O albis velis^{47a)} instructa Cretensis
Navis, quae per marinos
Fluctus salsos et piscosos
755 Adduxisti meam dominam
A fortunatis domibus,
Ad infelices nuptiarum delicias.
Certe ab utriusque parentibus,
Aut e terra Cretensi infausta
760 Volavit Athenas laudatas: Mu-
nychio in littore ligaverunt
Initia funium contextorum,
Et conscenderunt in terram continentem.
[*Antistrophe 2.*]
Ex qua causa incestis amo-
765 ribus animo horribiliter Vene-
ris morbo fracta est.
Saevo onerata
Malo, tecto
A sponsali pendentem
770 Suspendet sese, laquenm
Applicans candido collo,
Tetro amore pude-
facta, et honestam eligens
Famam, depellens
775 Ex animo dolentem amorem.

45) H. l. ibid. nota marg.: Consilia eventu ponderantur.

45a) meam vitam] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.
(= Eurip. ψυχῆς μίαν) animam unicam.

46) Sim] sic (= Eurip. γυνοίμην) Ed. 1558.; Ed. 1562. er-
rore typogr.: Sin; Editt. recent.: utinam essem.

46a) lever] sic scripsi (= Eurip. ἀρθείην; Barn., Musgr.:
tollerer); Editt. 1558., 1562. levat.

47) Ubi fortuna et divina feret . . . terra.] sic Editt. 1558.,
1562.; Barn.: Ubi beata dona dans et valde divina feret
Tellus . . .; Musgr.: Ubi beata donans divina submittit
Tellus . . .; Fix.: Ubi fundit affatim alma divina Tel-
lus . . . (Eurip. Ed. Basil. 1551. et Barn. Ἴν' ὀλίβιόθωρος
ἄξει ζάθρα Χθών . . .; Editt. Musgr., Fix.: Ἴν' ὀλίβ.
αὐξῆι ζάθρα Χθών . . .).

47a) albis velis] sic scripsi; Editt. 1558., 1562. alba vela.

[*Nuntius, Chorus, Theseus, Hippolytus.*]

*Anc.*⁴⁸⁾ Heu heu, accurrite omnes, qui prope domum estis,

Domina Thesei uxor est in laqueo.

Chor. Heu heu! actum est, regina non est amplius,

Mulier suspensa a pendente laqueo.

780 *Nun.* Non festinatis? Non adferet aliquis utrinque acutum

Ferrum, quo solvamus hunc nodum colli?

Semichor. Amicae, quid agimus? an videtur ire in domum

Et solvere dominam ex adstricto laqueo?

Semichor. Cur non adsunt iuvenes famuli?

5 Multis se immiscere non est tutum⁴⁹⁾.

Nun. Rectam collocare, extendentes miserum cadaver,

Acerbam rem custoditam domi dominis meis.

Chor. Perit infelix mulier, ut audio;

Iam enim collocant ipsam, ut solet cadaver collocari.

790 *Thes.* Mulieres, scitis, quid clamoris sit in aedibus?

Vehemens sonitus ancillarum pervenit ad me,

Nam familia non dignatur me ut recentem hospitem,

Hilariter excipere apertis portis.

Num Pittheo seni aliquid novi accidit?

795 Longa est senectus; sed tamen

Cum magno meo dolore discederet e vita.

Chor. Non ad senes tibi tendit haec fortuna,

O Theseu; iuniores mortui dolore afficient te.

Thes. Heu, an meorum spoliatur vita liberorum?

800 *Chor.* Vivunt, mortua matre dolentissime tibi.

Thes. Quid ais? periit uxor? ex quo casu?

Chor. Suspendit laqueum ad strangulationem.

Thes. Dolore congelata, an ab aliquo casu?

Chor. Tantum scimus; recens enim et ego ad aedes

805 Accedo, Theseu, lugens tua mala.

Thes. Heu heu, cur coronatus sum caput

Contextis foliis, qui sum infelix hospes?

Laxate claustra, ministri, portarum,

Solvite vectes, ut videam fatum

810 Coniugis, quae me mortua perdidit.

Chor. Heu heu, misera propter misera mala,

Quae passa es? interfecta es

Tantum, ut confundas hanc domum.

Heu heu audaciam! o violenter mortuam, et scelerato casu,

815 Certamen tuae miserae manus.

Quis delevit tuam miseram vitam?

Thes. Heu quae passus sum, o misera,

Pessima mea mala; o fortuna,

Quam mihi⁵⁰⁾ et meis aedibus saeva accessisti,

820 Non dicenda macula ex aliqua furia.

Consumit me mea misera vita.

Ego miser intueor pelagus malorum

Tantum, ut ego non possim rursus eluctari,

Neque emergere ex fluctibus huius mali.

825 Solvite vectes, ut videam miserum spectaculum.

Qua oratione te miser, quam tuam fortunam

Infelicem, misera, compellem?

Periisti e manibus sicut avicula,

Impellens me saltu acerbo ad mortem.

830 Heu heu, heu heu, miseros miseros hos dolores,

Unde⁵¹⁾ ex longinquo refero

Fortunam hanc propter errata

Alicuius ex maioribus meis.

Chor. O rex, non tibi soli haec mala acciderunt:

835 Cum multis aliis perdidisti tuam coniugem.

Thes. Volo caliginem sub terra

Habitare, mortuus in tenebris miser,

Orbatus tua charissima consuetudine,

Perdidisti magis quam perieris.

840 Quem audio? unde letalis ille casus,

Mulier, accessit ad miserum cor tuum?

Dicat aliquis factum, an frustra turbam

Famulorum meorum continet domus regia?

Heu mihi, mihi, de te sum miser,

845 Quantum luctum⁵²⁾ vidi aedium

Nou ferendum, neque dicendum; sed perii.

48) *Anc.*] sic (= Eurip. Ed. Basil, 1551. *Θεράπ.*) Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: *Ἄγγελος* — *Nuntius*.

49) Multis se immiscere non est tutum.] sic Ed. 1558.: Ed. 1562. Multis immiscere non est tutum: Barn.: Multarum rerum satagere, et curiosum esse, non est in vita tutum; Musgr., Fix.: Multa satagere, non est tutum vitae (Fix.: in vita); Eurip. *Τὸ πολλὰ πράσσειν, οὐκ ἐν ἀσφαλεῖ βίῳ.*

50) mihi] sic (= Eurip. *μοι*) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. multi.

51) Unde] sic Editt. 1558., 1562. quasi legisset *δὲ πόθεν*; Editt. recent. (= Eurip. *δὲ πόθεν*) alicunde.

52) luctum] sic (= Eurip. *ἄλγος*) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. errore typogr.: *lucrum*.

- Domus deserta est, et liberi sunt orphani.
Chor. Reliquisti^{52a)}, o chara mulier,
 Optimaque, quotquot videt
 850 Lumen solis,
 Et noctu splendens luna.
 Hei miser, quantum mali habet domus!
 Palpebrae meae lachrymis
 Fusae madefiunt tuo fato.
 855 Sed et sequens malum horreo.
Thes. Heu, quid istae litterae ex chara manu
 Suspensae, quid novi volunt significare?
 Sed certe mecum de connubio et liberis litteras
 Expostulans scripsit infelix.
 860 Confide, filia⁵³⁾. Nam lectus Thesei
 Non est, neque domus, in quam aliqua mulier
 ingrediatur⁵⁴⁾.
 Et quidem notae annuli aurei
 Huius meae coniugis mortuae, mihi aliquid
 significant⁵⁵⁾.
 Age evolvens complicationem signaturae,
 865 Videam, quid mihi litterae istae dicere velint.
Chor. Heu heu, hoc novum malum, succes-
 sionem
 Malorum addit Deus mihi.
 Vitae misera conditio propter factum hoc
 Erit. Dico nos periisse⁵⁶⁾, neque amplius esse
 870 (Heu heu!) domum dominorum meorum,
 O daemon, si possibile est, ne evertas domum,
 Audi me precantem.
 Etenim sicut vates auguror aliud malum im-
 pendere.
Thes. Heu mihi, quale aliud malum ex alio
 procedit
 875 Non ferendum, non dicendum, o me mi-
 serum!
Chor. Quid rei est? dicito, si quidem coe-
 pisti⁵⁷⁾ mecum colloqui.

- Thes.* Litterae clamitant intolerabilia. Quo
 quo⁵⁸⁾ effugiam malorum
 Ingens pondus? perco perditus.
 Quale⁵⁹⁾ lego in scriptis carmen
 880 Sonans, miser!
Chor. Heu heu, ostendis prooemium malorum.
Thes. Hoc non intra portas oris
 Continebo inexplicabile noxium
 Malum, o civitas!
 885 Hippolytus ausus est attingere meum tha-
 lanum
 Violenter, neglecto tetrico⁶⁰⁾ Iovis vultu.
 Sed o pater Neptune, quae mihi aliquando
 Tria vota promisisti, uno interficias
 Ex istis meum filium; non effugiat diem
 890 Hunc, si quidem dedisti vera vota.
Chor. Rex, deprecare haec rursus a Diis,
 Intelliges te errare, pare mihi.
Thes. Non fiet. Praeterea expellam ipsum ex
 hac terra,
 Ferietur alterutra duarum conditionum⁶¹⁾.
 895 Aut enim Neptunus ipsum ad domum Plu-
 tonis
 Mittet mortuum, reveritus meas preces;
 Aut expulsus ex hac terra
 In terra peregrina miseram vitam deget.
Chor. Atqui ille ipse filius tuus opportune adest
 900 Hippolytus; remittens malam iram, rex
 Theseu, melius⁶²⁾ consule⁶³⁾ domui tuae.
Hipp. Audiens tuum clamorem, pater, veni
 Celeriter. Sed rem, propter quam nunc gemis,
 Non novi; volo ex te audire.
 905 Eia, quid rei est? tuam coniugem, pater,
 video
 Mortuam: hoc dignum est maxima admira-
 tione.

52a) Reliquisti] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) Reliquisti, reliquisti nos.

53) filia] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *τάλαιρα*) misera.

54) Nam lectus Thesei Non est, neque domus, in quam aliqua mulier ingrediatur.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.): Lectos (Fix.: torum) enim Thesei Domumque, non est ulla, quae sit ingressura, mulier.

55) mihi aliquid significant] Editt. 1558., 1562. (Ed. 1558. errore typogr.: aliqui) quasi legeretur *προσημαίνονσί με*; Editt. recent. (= Eurip. *προσημαίνονσί με*) blandiuntur mihi (Fix.: blanditur mihi).

56) Dico nos periisse] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgrav.: Dico enim periisse, Fix.: Nam perditam . . . dico (= Eurip. *ὀλομένους γὰρ . . . λέγω*).

57) coepisti] sic scripsi; Editt. 1558., 1562. cepisti.

58) clamitant . . . Quo quo] sic Editt. 1558., 1562. quasi legisset interpres: *βοῶ . . . ποῦ ποῦ*; Editt. recent. (= Eurip. *βοῶ, βοῶ . . . ποῦ* [Fix.: *πᾶ*]) Clamant, clamant . . . Quo

59) Quale] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: Quale, quale; Fix.: Qualem, qualem (= Eurip. *οἶον, οἶον*).

60) tetrico] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *σεμνόν*) venerando.

61) alterutra duarum conditionum] sic scripsi; Ed. 1558. alterutro dearum conditionum; Ed. 1562. alterutro duarum conditionum (Editt. recent.: Duorum vero fatorum altero = Eurip. *Ἄνοιρ δὲ μοίραιν θεάτρως*).

62) Theseu, melius] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. male: *Thes.* Melius (ac si verba „melius — tuae.” *Thesei* essent).

63) consule] sic (= Eurip. *βούλευσαι*) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. consules.

- Quam recens iam reliqui in hac luce;
Non multo ante intuebatur hanc lucem.
Quid accidit ei? quomodo periit?
- 910 Pater, volo ex te audire
Tacite⁶⁴). Silentium nihil prodest in malis.
Cor cupiens omnia audire,
Deprehenditur curiosum esse in malis.
Non tamen amicis, aut si quid magis quam
amicis,
- 915 Occultare est iustum, o pater, tuas calamitates.
Thes. O quam in multis rebus errantes homines frustra,
Cur tam multas artes⁶⁵) docetis,
Et omnia machinamini et excogitatis,
Unum non scitis neque invenistis
- 920 Docere, quomodo sapiant, qui non habent mentem.
Hipp. Magnum doctorem dicis, qui bene sapere Stultos cogere posset.
Sed non opportuno tempore disputas, pater,
Metuo, ne tua lingua excedat in malis.
- 925 *Thes.* Heu, oportebat hominibus notam amicorum
Manifestam aliquam esse, et diiudicationem mentis,
Quisquis verax sit, aut non amicus sit⁶⁶).
Et omnes homines duplicem vocem habere:
Unam veracem, alteram qualemcunque,
- 930 Ut, quae mentiretur, deprehendi posset⁶⁷)
A iusta, neque deciperemur.
Hipp. Si quis me apud tuas aures calumniatus est
Ex amicis, male mecum agitur sine mea culpa.
Obstupui. Nam perterrefaciunt me tua
- 935 Verba, erumpentes concitatus, quam fert sedatus animus.
Thes. Heu, quo progredietur⁶⁸) humana mens?
Quis finis temeritatis et audaciae erit?

64) Tacite.] sic Editt. 1558., 1562., quasi legeretur Σίγα.; Editt. recent. (= Eurip. Σιγῆς;) Taces?

65) tam multas artes] sic scripsi; Editt. 1558., 1562. tam multos artes; Editt. recent.: artes quidem sexcentas (Eurip. τέχνας μὲν μύριας).

66) aut non amicus sit] sic scripsi; Editt. 1558., 1562. corrupte: aut non amisit; Editt. recent.: et quis non [sit] verus amicus. (= Eurip. ὅστε μὴ φίλος).

67) deprehendi posset] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: argueretur (Eurip. ἐξηλέγχετο).

68) progredietur] Editt. 1558., 1562. errore typogr.: progredietur.

- Nam si per singulos vita cumulabitur⁶⁹),
Et posterior priore valde
- 940 „Deterior erit, Deos adii cere terrae
„Oportebit aliam terram, quae capiat
„Eos, qui sunt iniusti et mali.
Intuemini in hunc, qui, cum ex me natus sit,
Polluit meum thalamum, et deprehenditur
- 945 A mortua manifeste, quod fuerit flagitiosissimus.
Postquam venisti in illud abominabile scelus,
ostende⁷⁰)
Tuam faciem hic coram patre.
Tu cum Diis tanquam excellens⁷¹) vir
Versaris? tu castus es et incorruptus⁷²) a malis?
- 950 Ego non amplius credam tuae gloriationi,
Tribuens Diis imperitiam et imprudentiam.
Iam gloriare, et esu inanimatorum
Cibis cauponare, et habens magistrum Orphea,
Colito sacra Bacchi, honore afficiens fumos⁷³)
multarum litterarum,
- 955 Posteaquam deprehensus es. Tales ego
Iubeo omnes fugere; nam venantur
Tetrica oratione⁷⁴), cum moliantur turpissima.
Haec est mortua; putas hoc tibi saluti fore?
In hoc ipso tu, o pessime, captus es.
- 960 Nam quod iusiurandum gravius? quae tua oratio
Potest esse⁷⁵), ut effugias crimen, et quae plus
valeat morte huius?
Dices, quod illa te oderit, et quia sis nothus,
Inimicum esse te germanis, coniugi et liberis legitimis?
Dicis ipsam malam esse commutatricem vitae,

69) Nam si per singulos vita cumulabitur] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: Si enim uniuscuiusque viri vita superbe propagetur (ultraque versio sequitur lectionem *Εἰ γὰρ καὶ ἀνδρὸς βίωτος ἐξογκώσεται*, quam Editt. Basil. et Barn. exhibent); Musgr.: Si enim ad seculorum rationem augetur; Fix.: Si enim pro ratione aetatum crescat *audacia* (haec duae interpretationes exprimunt lectionem illi praeterendam: *Εἰ γὰρ καὶ ἀνδρὸς βίωτον ἐξογκώσεται*, quam Editt. Musgr. et Fix. receperunt).

70) ostende] sic (= Eurip. δεῖξον) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. ostendi.

71) excellens] Ed. 1558. corrupte: excellellens.

72) incorruptus] sic Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. incorruptus.

73) fumos] sic (= Eurip. καπνούς) Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. summos.

74) Tetrica oratione] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Magnificis verbis (= Eurip. Σεμνοῖς λόγοισιν).

75) quae tua oratio Potest esse] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: quae verba illic *epistola contra te scripta potiora* esse possent; Musgr.: quae verba illic esse possunt; Fix.: quae verba ista (i. e. *istius epistola*) *potiora* esse poterint (= Eurip. τίνας λόγους Τῆσδ' ἂν γένοιτ' ἂν).

- 965 Si odio tui perdidit eam charissimam⁷⁶.
Sed tu dicis, quod viri non soleant furere amore,
Sed mulieribus hoc innatum esse. Ego novi
iuvenes
Nihilo cautiōres mulieribus,
Quando Venus turbat iuvenilem animum;
970 Sed virilitas prodest eis, quae adest.
Quid igitur? quid de his tecum verbis certo,
Cum cadaver adsit, quod est certissimus testis?
Discede ex hac terra quam celerrime exul,
Et non proficiscaris Athenas divinitus aedi-
ficatas,
975 Neque ad fines terrae, cui ego impero.
Si enim affectus iniuria essem, neque te ul-
ciscerer,
Non daret mihi testimonium aliquando Iatro
Isthmius⁷⁷),
Quod occiderim eum; sed me frustra gloriari
diceret;
Neque Scironides, quae sunt in mari
980 Petrae, dicent⁷⁸) me gravem esse malis.
Chor. Nescio, quomodo dicam felicem esse
ullum
Hominem; nam summa rursus eversa sunt.
Hipp. Pater, tua ira et commotio animi tui
Vehemens est; res opus habet longa oratione,
985 Si quis evolveret; sed hoc non est bonum.
Ego non sum idoneus ad dicendum in populo;
Inter aequales essem aliquanto sapientior,
Habet et hoc aliquid momenti: qui inter doctos
Non sunt idonei, illi sunt aptiores ad dicen-
dum in populo.
990 Tamen necesse est veniente calamitate
Me loqui; primum vero incipiam dicere inde,
Unde me prius adortus es tanquam deterritus,
Et non contradicturum. Intueris hoc lumen
Et terram? inter hos⁷⁹) non est vir me
995 Castior natus, etiamsi tu negas⁸⁰).

76) eam charissimam (i. e. *vitam*) sic scripsi; Editt. 1558., 1562. eam charissima; Barn. (= Eurip. τὰ φίλιαν): carissima; Musgr.: se ipsam; Fix.: quod dulcissimum est (*vitam*).

77) Iatro Isthmius] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. Ἰσθμίου Σίνις) Isthmius Sinis (Sinis, Iatro famosus).

78) dicent] sic Editt. 1558., 1562., Musgr., Fix.; Barn.: dicerent (Eurip. φήσουσι).

79) inter hos] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. ἐν τοῖςδ') in his.

80) etiamsi tu negas] sic Ed. 1562.; Editt. recent.: etiamsi tu neges (Eurip. οὐδ' ἦν σὺ μὴ φῆς); Ed. 1558. etiam tu negas.

- Nam primum novi colere Deos,
Et uti amicis, qui non conantur iniuria me
afflicere,
Sed in quibus est pudor; neque petere mala,
Neque concedere turpia rogatus^{80a}).
1000 Non sum adulator⁸¹) conversantium, o
pater,
Sed idem sum amicis tam absentibus quam
praesentibus.
Ab illo uno sum immunis, quo tu me capere
nunc videris.
In hunc diem meum corpus est purum a tha-
lamo:
Neque novi hanc rem, nisi quantum iam audio
ex tuo ore,
1005 Et video scripturam; neque enim haec cu-
rare
Promptus sum, habens animum virginalem.
Si vero mea pudicitia tibi forte non persuadet,
Oportet te ostendere, quomodo corrupta sit.
Utrum huius corpus pulchritudine superabat
1010 Omnes mulieres, an possidere tuam domum,
Accepta coniuge dotata, speravi?
Stultus essem, et plane desipiens.
Sed quia occupare tyrannidem gratum est ca-
stis, ideo feci?
Minime, nisi corrumpit animos
1015 Hominum, quibus placet, monarchia⁸²).
Ego autem in certaminibus Graecis vincere
Primus⁸³) vellem, in urbe secundus esse malo,
Et cum optimis amicis semper esse tranquillus,
Contigit mihi bene vivere, et periculum abest,
1020 Datque gratiam meliorem tyrannide.
Hoc unum ex meis non dixi, caetera habes.
Si esset mihi testis, qualis ego sum,
Et certarem ista vivā,
Re ipsa videres malos, si indagares.
1025 Nunc Iovem sancitorem iurisiurandi, et
hoc solum terrae
Iuro, me nunquam attigisse tuam coniugem,
Neque voluisse, neque cogitasse:
Alioqui peream inglorius, infamis,
Sine civitate, sine aedibus, exul, errans in terra.

80a) rogatus] sic Editt. 1558., 1562.; Barn. (= Eurip. τοῖσι χωμένοις) iis qui turpibus utuntur.

81) adulator] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. ἐγγελαστής) derisor.

82) monarchia] huic voci in Editt. 1558., 1562. in marg. adiecta est annotatio: id est, tyrannus.

83) Primus] sic (= Eurip. Πρωτός) Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. Primas.

1030 Et neque mare neque terra recipiat meum
Corpus, ubi fuero mortuus, si sum scelera-
tus vir.

An autem illa hoc metuens, perdidit vitam,
Nescio; nam mihi non licet dicere ultra.

Fuit casta, cum tamen re vera non esset casta.
1035 Nos habentes castitatem, infeliciter usi
sumus.

Chor. Dixisti sufficientem excusationem culpae,
Praebens iusiurandum, non exiguam rem ad
fidem faciendam autoritate divina.

Thes. Nonne hic est incantator et praestigiator,
Qui confidit facilitate iurandi se meum

1040 Animum capere posse, cum patrem me
ignominia affecerit?

Hipp. Valde, pater, haec de te miror.
Si tu esses filius et ego tuus pater,
Interficerem te, et non exilio punirem,
Si quidem ausa esses meam uxorem attingere.

1045 *Thes.* Quam recte hoc dixisti, non sic mo-
rariis⁸¹),

Sicut tu tibi ipsi fers hanc legem.

„Festinata mors est gratissima infelici homini;
Sed ex patria terra exul errans

In terra peregrina miseram vitam ages.

1050 Haec est merces homini impio.

Hipp. Heu mihi! quid facies? neque tempus
iudicem⁸⁵)

Contra nos recipies, sed me expellis e terra?

Thes. Ultra⁸⁶) mare et loca Atlantica,

Si possem: sic odi tuum caput.

1055 *Hipp.* Neque iusiurandum neque fidem ne-
que vatum

Dicta explorans, eiicis me terra indemnatum?

Thes. Haec tabella, non recipiens sortem,

Vera accusat te; istas vero supra caput

Volantes aves non curo.

1060 *Hipp.* O Dii, cur non solvam meum os,
Qui a vobis, quos colo, pereo?

Non possum prorsus persuadere, quibus me
oportet,

Frustra confunderem iusiurandum, quod iuravi.

Thes. Heu mihi, quam me interficiet tua se-
veritas!

81) moriaris] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: morie-
ris (Eurip. Ed. Basil. 1551., Barn., Musgr. *θαρῆς*, Ed.
Fix. *θαρῆς*).

85) iudicem] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eu-
rip. *μηνυτήν*) iudicem (scil. *veritatis*).

86) Ultra] sic (= Eurip. *πέραν*) Editt. 1558., Barn., Musgr.,
Fix.; Ed. 1562. Ultro.

1065 Non vadis quam primum ex terra patria?

Hipp. Quo miser me vertam? cuius hospitis
Domum ingrediar, propter hanc^{86a}) causam
exulans?

Thes. Qui libenter corruptores coningum
Recipit peregrinos, et eos, qui cohabitant cum
malis.

1070 *Hipp.* Heu heu, hoc afficit hepar, et hoc
prope lachrymas est,

Quod malus appareo et videor tibi.

Thes. Tunc oportebat gemere et providere,
Cum ausus es iniuria afficere uxorem patris tui.

Hipp. O domus, utinam mihi vocem edere
posses

1075 Et testari, an sim malus vir.

Thes. Configis ad testes mutos? clare
Haec res, quae non loquitur, indicat te esse
malum.

Hipp. Heu, utinam esset possibile me ipsum ad-
spicere coram

Stantem, ut deplorarem, qualia mala patior.

1080 *Thes.* Multo magis assuefecisti te ipsum
colere,

Quam pietatem exercere erga parentes iuste.

Hipp. O mater infelix, o acerba generatio,
Nemo meorum amicorum sit nothus.

Thes. Non trahetis eum, servi? non auditis

1085 Me multo ante dicentem, ut hic eiiciatur?

Hipp. Num aliquis ipsorum flens me tanget?

Tu ipse, si tibi animus est, expelle e terra.

Thes. Faciam haec, nisi quis persuadeat verbis,
Neque ulla misericordia intercedet pro tua fuga.

1090 *Hipp.* Statutum est, ut videtur. O me mi-
serum,

Quod novi haec, sed nescio, quomodo dicam.

O charissima mihi Dea, filia Latonae,

Cohabitatrix, socia venationis, deserendae

Celebratae Athenae⁸⁷), sed valeat urbs,

1095 Et terra Erechthei. O solum Troezenium,

Quam multa habes iucunda ad pubescendum!

Vale; postremum te videns alloquor.

O iuvenes, quos aequales habui in hac terra, ite,

Salutate me, et deducite ex hac terra,

1100 Quia non alium castiorem hominem

Videbitis, etiamsi haec non videntur patri meo.

86a) hanc] sic scripsi (= Eurip. *τῆθ'*); Editt. 1558., 1562.
quam.

87) deserendae Celebratae Athenae] sic Editt. 1558., 1562.;
Editt. recent. (= Eurip. *φευξόμεθα δὲ Κλειῆς Ἀθήνας*)
fugiemus igitur Inicylas Athenas.

[*Strophe* 1.]

Chor. Certe valde mihi Deorum

„Cogitationes, quando animum subeunt,
„Inferunt tristitiam;

1105 Sed occultans aliquam cogitationem spe
Deficio, et fortunas hominum
Et facta intuens.

Nam est magna rerum vicissitudo,
Et hominibus variatur vita

1110 Semper plena imitationum.

[*Antistrophe* 1.]

„Utinam mihi precanti

„Divinitus fatum hoc concedat,

„Fortunam cum divitiis,

„Et animum non senescentem curis;

1115 „Et existimatio neque eximia neque etiam
„Mala contingat⁸⁸⁾!

„Faciles mores in crastinum

„Tempus semper imitans,

„Vitam beatam degam.

[*Strophe* 2.]

1120 Non amplius puram

Mentem habeo. Video multa praeter spem ac-
cidere,

Postquam civitatis Graecae

Athenarum pulcherrimam stellam

Vidimus, patris ira

1125 In aliam terram mitti.

O arena urbani littoris,

Et saltus montanis, quo cum canibus

Celeribus ascendit⁸⁹⁾,

Cum Dea feras interficiens

1130 Circa castam Dictynnam,

[*Antistrophe* 2.]

Non amplius iugum

Equorum Venetorum conscendet⁹⁰⁾,

Ad cursum circa paludes

Tenens pede equos destinatos exercitiis.

1135 Et vigilans Musa sub iugo chordarum

88) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Vita tranquilla.

89) ascendit] sic Editt. 1558., 1562. (= Eurip. Editt. Basil. 1551. et Musgr. *ἐπέβα*); Barn., Musgr.: ascendisti (= *ἐπέβας*, quam lectionem Ed. Barn. exhibet; in Ed. Fix. haec vox cum sequenti *Θεῶς* deest).

90) conscendet] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: conscendes (Eurip. Editt. Basil. 1551., Barn., Musgr. *ἐπιβάσει*, Ed. Fix. *ἐπιβάσει*).

Desinet in domo paterna.

Sine corona erunt arae puellae

Latoniae in profundo gramine.

Nuptiae perierunt

1140 Tuo exilio et certamen de nuptiis inter
puellas.

[*Epodi.*]

Ego tua calamitate

Lachrymis feram

Miserum fatum. O misera

1145 Mater, peperisti inutiliter! heu
Irascor Diis.

Heu heu, vos Gratiae coniugatae,

Quare hunc miserum e terra patria,

Nullius culpaem,

1150 Emittitis ex his aedibus?

[*Nuntius, Theseus, Diana, Hippolytus, Chorus.*]

*Semich.*⁹¹⁾ Atqui video hunc comitem Hippo-
lyti^{91a)},

Celeriter tristem tendentem ad domum.

Nun. Quo vadens dominum huius terrae, The-
seum⁹²⁾,

Inveniam, o mulieres? si novistis, mihi

1155 Significate; num quid intra hanc domum?

*Chor.*⁹³⁾ Ille ipse egreditur e domo.

Nun. Theseu, affero rem dignam conside-
ratione

Tibi et civibus, qui urbem Atheniensium

Habitant et fines terrae Troezeniae.

1160 *Thes.* Quidnam est? an nova aliqua cala-
mitas

Duas vicinas urbes cepit?

Nun. Hippolytus est extinctus, ut summatim
dicam;

Exiguo temporis momento vidit hanc lucem.

Thes. A quo? num aliquis invasit eum ho-
stiliter,

91) *Semich.*] sic Editt. 1558., 1562. Barn., Musgr. (= Eurip. Editt. Basil. 1551., Barn., Musgr. *Ἡμιχόριον*); in Ed. Fix. in textu gr. et interpret. lat. deest.

91a) Hippolyti] sic (= Eurip. *Ἴππολύτου*) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. Hippolytum.

92) Theseum] sic (= Eurip. *Θησεῦ*) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. Theseu.

93) *Chor.*] sic (= Eurip. Editt. Basil. 1551., Musgr., Fix. *Χόρος*) Editt. 1558., 1562., Fix.; Barn., Musgr. (= Eurip. Ed. Barn. *Ἡμιχ.*) *Semich.*

1165 Cuius coniugem paternam⁹⁴⁾ violenter pol-
luit?

Nun. Iugum proprii currus perdidit eum,
Et imprecationes oris tui, quas tu patri tuo,
Domino maris, vovisti de tuo filio.

Thes. O Dii, Neptune, quam es pater meus

1170 Vere, postquam audivisti meas impreca-
tiones.

Dic, quando perierit, quomodo vindictae
Clava percussit eum, qui me dedecore affecit?

Nun. Nos iuxta littus, quod alluitur fluctibus,
Curamus⁹⁵⁾ pilos equorum strigilibus

1175 Plorantes; nam venit nuntius quidam,
dicens

Quod non amplius in hac terra esset mansurus
Hippolytus, habens a te mandatum miseri
exilii.

Ipse venit, ferens idem carmen lachrymans,
Nobis ad littus; magnus sequebatur

1180 Coetus amicorum aequalium, qui una ibant.
Tandem desinens eulare, dixit:

Quid ista deploro? obtemperandum est verbis
patris.

Iungite equos ferentes iuga curribus,
Servi, non amplius est mihi haec civitas.

1185 Inde omnes festinabant,
Et dicto citius apparatus

Equos ad dominum ipsum collocavimus.
Apprehendit manibus habenas a sede currus,
Applicans pedem ipsis calceis.

1190 Et primum ad Deos manus sustulit, di-
xitque:

Iupiter, peream, si malus sum⁹⁶⁾!

Sentiat pater, quod ignominia me afficit,
Sive vivam, sive mortuus sim.

Deinde accipiens stimulum in manus, admovit

1195 Equis sequendo eos⁹⁷⁾. Nos ministri pone
currum

Prope frena sequebamur dominum
Illa via, quae est recta ad Argos et Epidaurum.
Sed postquam transimus in locum desertum,
Est quoddam littus e regione huius terrae,

94) paternam] sic (= Eurip. Ed. Basil. 1551. *ἐκ πατρός*)
Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: ut patris (= *ὁς πατρός*,
quam lectionem illi praefendam hae Editt. receperunt).

95) Curamus] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eu-
rip. *ἐκτερίζομεν*) pectebamus.

96) si malus sum] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.
(= Eurip. *εἰ κακός πέφυκ' ἀνὴρ*) si malus sum vir.

97) sequendo eos] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.
(= Eurip. *ὁμαστέῃ*) simul.

1200 Situm ad mare Saronicum.

Inde quidam sonitus ex terra, sicut vox Iovis,
Emisit vehementem fremitum horribilem au-
ditu;

Caput statuerunt erectum, et aurem in coelum
Equi. Erat in nobis metus, ut apud iuvenes⁹⁸⁾,

1205 Undenam esset sonitus; sed in marinum
Littus intuentes, vidimus ingentem
Fluctum in coelo stantem, ut non possemus
Videre littus Scironis.

Texit Isthmum et petram Aesculapii;

1210 Deinde intumescens, et undique spumam
Plurimam pellens eum sonitu marino,
Venit ad littus, ubi erant quadrigae;
Et cum ipsa procella et tempestate

Fluctus ille exposuit taurum, ferum monstrum,

1215 Cuius sonitu terra omnis plena
Horribiliter resonabat. Intuentibus
Hoc spectaculum, apparebat terribilius nostro
adspectu.

Statim incidit in equos magna consternatio.

Et dominus, in re equestri

1220 Multum versatus, traxit manibus habenas,
Retrahit, remum tanquam nauta,
Flectens corpus retro loris;
Sed equi mordentes frenos in igni factos suis
mandibulis

Violenter ferunt, neque manum rectoris,

1225 Neque lora⁹⁹⁾, neque coniunctos currus
Curantes. Et si in plana

Terra habens gubernacula flectebat cursum,
Videbatur antierius, ut converteret,
Taurus perterrefaciens quadriiugum currum.

1230 Quod si ferebantur versus petras rabiosi,
Tacite appropinquans, simul comitabatur cur-
rum,

Donec impegit et excussit,

Impellens circulum rotae saxo.

Omnia erant confusa, radii extra

1235 Rotas saliebant, et clavi axium.

Ipse miser haerens inter lora,

Trahitur vinctus vinculo inexplicabili,

Illisus antea charum caput ad petras,

Concutiens corpus, et clamans horribilia au-
ditu:

98) metus, ut apud iuvenes] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.:
metus iuvenilis; Musgr., Fix.: metus ingens (Eurip. *φό-
βος νεανιός*).

99) lora] sic (= Eurip. *ἰπποδίσμων*) Editt. recent.; Editt.
1558., 1562. errore typogr.: loca.

1240 State, o equi alti in meis praesepibus,
Ne me perdatis! O misera patris imprecatio!
Quis praesens vult servare virum optimum?
Multi volentes tardo pede
Frustrati sumus^{99a}). Iste solutus e vinculis,

1245 Sectis loris, nescio quomodo,
Cadit spirans adhuc exiguo tempore;
Sed equi occultati sunt, et infelix caput
Tauri, haud scio quomodo¹⁰⁰) in littore¹).
Ego igitur, o rex, cum sim famulus in do-
mo tua,

1250 Nunquam potero tantum
Persnaderi de filio tuo, quod sit malus,
Neque si totum genus mulierum suspendatur,
Et aliquis litteris impleat hanc in Ida monte
Sylvam, quandoquidem scio eum esse bonum.

1255 *Chor.* Heu hen, perfectae sunt calamitates
novorum malorum,
„Neque est evasio fati huius²).

Thes. Odio viri, qui passus est haec,
Delectatus sum istis verbis; nunc autem reve-
ritus

Et Deos et illum, propterea quod est ex me
natus,

1260 Neque delector neque indignor his malis.
Nun. Quomodo igitur ferre, aut quid oportet
misero

Nos facere, ut gratificemur animo tuo?
Cogita, sed meo consilio usus,
Non eris crudelis in tuum filium infelicem.

1265 *Thes.* Adferte³) ipsum, ut videns coram
Negantem, quod polluerit meum thalamum,
Verbis convincam et ipso eventu⁴).

Chor. Tu Deorum inflexibilem animum
Et hominum ducis, o Venus, tecum

1270 Circumdans te alis variis
Et celerrimis alis⁵).

99a) Frustrati sumus] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.:
Eminus sequebamur (Eurip. *Ἐλεπόμισθα*).

100) quomodo] sic Editt. 1558., 1562. (= Eurip. Ed. Basil.
1551. *ὅπως*); Barn., Musgr.: ubinam (in textu gr. *ὅπου*);
Fix.: quonam (in textu gr. *ὅπου*).

1) in littore] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: terrae
montosae (= Eurip. *λεπταίς . . . χθονός*).

2) fati huius] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eu-
rip. *μοίρας τοῦ χροῶν τ'*) fati necessitatisque.

3) Adferte] sic Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. Auferte
(Eurip. *Κομίζετ'*).

4) et ipso eventu] sic Editt. 1558., 1562.: Barn., Musgr.:
deorumque calamitatibus; Fix.: cladeque divinitus illata
(Eurip. *δαιμόνων τε συμφοραῖς*).

5) tecum Circumdans te alis variis Et celerrimis alis] sic
Editt. 1558., 1562.; Barn. (= text. gr.) simulque *Puer*
varia decorus pluma, circumfusus Celerrimis alis.]

Volitat super terram; et quod sollicitudines
affert⁶)

Salsum super mare
Mulcet Amor, quem furenti corde

1275 Invaserit alatus

Aureus, naturam

Catulorum in montibus

Et in mari, et quaecunque terra alit,

Quam sol videt,

1280 Et viros. In omnibus,

O Venus, honore regio

His sola dominaris.

Diana. Iubeo te, nobilem Aegei

Filium, audire.

1285 *Diana*, filia Latonae, compellat te.

O Theseu, cur miser istis delectaris,

Cum iniuste interfeceris tuum filium,

Credens mendaciis uxoris

Incertis? nactus erat manifestum malum⁷).

1290 Cur non sub terram in tartara occultas

Corpus erubescens,

Aut sursum te tollens⁸),

Cohibes pedem extra malum?

Quia cum bonis hominibus non

1295 Tibi *possidenda est pars vitae.

Audi, Theseu, statum tuorum malorum.

Etsi nihil me iuvat, tamen dolore afficiam te.

Ad hoc veni, ut ostendam animum filii

Tui iustum, quod honeste moriatur,

1300 Et uxoris tuae furorem, aut aliquo modo
Magnitudinem animi. A Dea, quae invisissima

Nobis est, quotquot virginitas voluptati est,

Morsa stimulis, amavit tuum filium.

Et cum tentavit vincere Venerem magnitudine
animi,

1305 Periiit invita, arte nutricis,

Et indicat tuo filio morbum per iusiurandum.

Hic, ut iustum erat, non obtemperabat

Verbis, neque rursum male tractatus a te,

6) quod sollicitudines affert] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.,
Musgr.: valde resonans; Fix.: alte sonans (utrumque
= Eurip. *εὐάχητον*).

7) nactus erat manifestum malum] sic Editt. 1558., 1562.,
quasi legisset interpretes: *φανερὰν δ' ἔσχε ἄταν*; Barn.,
Musgr.: manifestam vero nactus es cladem (Musgr.: cul-
pam); Fix.: manifesta vero evertit te clades (Eurip. Editt.
Basil. 1551., Barn., Musgr. *φανερὰν δ' ἔσχε ἄταν*; Ed.
Fix. *φανερὰ δ' εἶλέν σ' ἄτα*).

8) Aut sursum te tollens] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.,
Musgr. (= Eurip. *Ἡ πτηνὸς ἄνω μεταβάς βίοντον*) Aut
alatus sursum [*in aërem*] transferens vitam.

- Deseruit fidem iurisiurandi⁹⁾, cum esset pius.
 1310 Illa timens, ne proderetur,
 Scripsit falsas litteras, et perdidit
 Dolo tuum filium; sed tamen persuasit tibi.
Thes. Heu heu! *Dia.* Mordet te, Theseu,
 haec oratio? sed expecta
 Audiens, quae sequuntur, ut plus piores.
 1315 An nosti, te tres imprecationes habuisse a
 patre?
 Quarum unam tu pessime transtulisti
 Ad filium tuum, cum posses ad inimicum ali-
 quem convertere.
 Neptunus, pater tuus, bene volens tibi,
 Dedit, sicut oportuit, quemadmodum promisit.
 1320 Tu vero et in illo et in me¹⁰⁾ malus videris,
 Qui neque fidem neque vocem vatium
 Expectasti, neque explorasti, neque longinqui
 temporis
 Tribuisti considerationem, sed citius, quam te
 oportebat,
 Imprecationes emisisti in filium, eumque occi-
 disti.
 1325 *Thes.* Perii, domina. *Dia.* Fecisti atro-
 cia; sed tamen
 Adhuc potes horum veniam consequi.
 Nam Venus voluit haec sic fieri,
 Implens iram suam. Nos Dii habemus istam
 legem:
 Nemo vult occurrere cupiditati
 1330 Volentis; sed cedimus semper alii alii.
 Alioqui scito, si non timuissem Iovem,
 Nunquam venissem ego ad hoc dedecus,
 Ut virum, qui mihi charissimus est inter ho-
 mines,
 Permissem mori. Tuum erratum
 1335 Primum ignorantia liberat a malitia;
 Deinde uxor tua morte persolvit
 Poenam¹¹⁾, quod animum tuum persuaserit.
 Nunc maxime tibi haec mala confluerunt.
 Sed et mihi dolet¹²⁾. „Dii pios
 1340 „Mori non gaudent, sed malos
 „Cum liberis et domo perdimus.

9) iurisiurandi] Editt. 1558., 1562. errore typogr.: iusiurandi.

10) in illo et in me] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: in illum et in me (Eurip. ἐν τῷ ἐκείνῳ καὶ ἐμοί).

11) persolvit Poenam] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. ἀνάλωσεν . . . λόγων ἐλέγχους) consumsit [Musgrav.: praecidit] Verborum probationes [in epistola scriptas].

12) dolet] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. λύπη) dolor.

- Chor.* Atqui miser ille venit
 Corpus iuvenile
 Et flavum caput laesus.
 1345 O qualis miseria in hac familia accidit.
 Geminus aedes
 Lactus divinitus tanquam furor quidam occu-
 pavit.
Hipp. Heu¹³⁾!
 Infelix ego ex iniusti patris
 1350 Iniusta sententia laesus sum.
 Perii miser, heu mihi¹⁴⁾!
 Dolores excitantur per meum caput,
 Et in cerebro salit spasmus:
 Retine, reddam quieti corpus defatigatum.
 1355 Heu¹⁵⁾, o odiosum iugum equorum, quos
 mea
 Manu alui,
 Perdidisti me et occidisti.
 Heu¹⁶⁾, per Deos placide
 Contrectate manibus corpus ulceratum.
 1360 Quae dextra attingit latus?
 Tollite me convenienter, trahite sine quas-
 satione
 Maledictum et infelicem
 Errato patris. Inpiter, vides haec?
 Ego castus et cultor Deorum,
 1365 Qui supero omnes modestia,
 Vado ad manifestam mortem, prorsus
 Perdens vitam.
 Frustra labores pietatis
 Inter homines exercui.
 1370 Heu¹³⁾!
 Et nunc dolor me invadit.
 Dimittite miserum,
 Et veniat mihi mors, quae sit meus hymnus:
 Perdite me infe-
 1375 licem, expeto hastam utrinque secantem,
 Ut me perfodiam,
 Et extinguam meam vitam.
 O infelicem patris imprecationem,
 Et cognatorum pollutorum caede;
 1380 Et maiorum, ex quibus natus sum,

13) Heu!] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. Αἶ, αἶ, αἶ, αἶ.) Heu, heu, heu, heu!

14) heu mihi!] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: hei mihi, hei mihi; Fix.: hei mihi, mihi (Eurip. Editt. Basil. 1551., Barn., Musgr. οἱ μοι, οἱ μοι; Ed. Fix. οἶμοι μοι).

15) Heu] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. Ἔ, ἔ.) Heu, heu!

16) Heu] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. Φεῦ, φεῦ) Heu, heu

- Malum terminatur in me, neque cunctatur,
Et venit ad me, qui non
Sum reus istorum malorum.
Heu mihi¹⁷⁾, quid dicam?
1385 Quomodo liberabo vitam
Meam ex isto non dolente¹⁸⁾ malo?
Utinam me miserum sepeliat
Necessitas mortis nigra et nocturna!
Dia. O infelix, in quam calamitatem incidisti!
1390 Generosus animus ille tuus te perdidit.
Hipp. Sine, o divinum halitum odoris; etenim licet in malis
Sim, tamen sensi te, et levatus sum corpore.
Est in his aedibus Dea Diana?
Dia. O miser, adest tibi charissima tua Dea.
1395 *Hipp.* Vides me, domina, quam sim miser?
Dia. Video, sed non fas est me lachrymas emit-
tere ex oculis.
Hipp. Non amplius est tuus venator, neque minister.
Dia. Non; sed moreris infelix.
Hipp. Neque agitator equorum, neque custos
tuae statucae.
1400 *Dia.* Venus veteratoria sic machinata est.
Hipp. Heu mihi! Agnosco Deam, quae me perdidit.
Dia. Questa est de honore, infesta tibi fuit,
quod castus eras.
Hipp. Venus perdidit, ut sentio, nos tres.
Dia. Patrem et te et tertiam uxorem patris.
1405 *Hipp.* Deploro infortunium patris.
Dia. Deceptus est consilio Deae.
Hipp. O infelix pater propter hanc calamitatem!
Thes. Perii, fili, vita est mihi ingrata.
Hipp. Doleo magis tuam vicem quam meam
propter hoc erratum.
1410 *Thes.* Utinam, fili, pro te mihi morien-
dum sit!
Hipp. O dona acerba patris tui, Neptuni.
Thes. Utinam nunquam venissent mihi in
meum os!
Hipp. Occidisti tamen me, adeo tunc eras cou-
citatatus ira.
Thes. Erat nobis erepta mens a Diis.

- 1415 *Hipp.* Proh¹⁹⁾, quam fuit genus humanum
maledictum a Diis!
Dia. Sine; non sub caliginem terrae
Deae Veneris ex cupiditate sine ultione
Irruunt irae in tuum corpus
Propter tuam pietatem et bonam mentem.
1420 Ego alium hac mea manu,
Qui ei inter homines charissimus est,
His telis inevitabilibus puniam.
Tibi vero, o miser, pro his malis
Maximos honores in urbe Troezenia
1425 Dabo; nam puellae innuptae ante nuptias
Tibi tondebunt crines longo tempore
Praestantes maximum luctum lachrymis.
Semper virginum de te musicae
Cantilenae erunt, et non obscurus iacens²⁰⁾
1430 Amor Phaedrae in te tacebitur.
Tu vero, o fili senis Aegei, complectere
Tuum filium in ulnas et attrahe.
Invitus eum perdidisti; „homines
„Consentaneum est peccare Diis immittentibus.
1435 Et te adhortor, ut non odio prosequaris
tuum patrem,
Hippolyte; fato accidit te periisse.
Et vale; nam non fas est mihi intueri mortuos,
Neque polluere oculos halitu morientis.
Video te iam vicinum esse huic malo.
1440 *Hipp.* Et tu vale atque vade, beata virgo.
Facile deseris amicum veterem longo consue-
tudine conversatum;
Remitto culpam patri postulante te.
Nam et antea semper tuis obtemperavi verbis.
Hen²¹⁾, venit mihi caligo in oculos,
1445 Accipe me, pater, et erige corpus.
Thes. Heu mihi, fili! quid mihi facis misero?
Hipp. Perii, et quidem video portas infe-
rorum.
Thes. An moreris relinquens pollutam mentem
meam?
Hipp. Nequaquam, quandoquidem te libero ab
haec caede.
1450 *Thes.* Quid ais? dimittis me liberum a
culpa necis?

17) Heu mihi] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *Ἰὸί μοί μοι*) Hei mihi, mihi!

18) non dolente] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: stupidum me reddente; Musgr.: immedicabili; Fix.: crudeli (Eurip. *ἀναλγητίου*).

19) Proh] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Heu (Eurip. *φῆῦ*).

20) iacens . . . in te] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: lapsus in te; Musgr.: cadens in te; Fix.: qui cecidit in te (Eurip. *πεσόν . . . εἰς σέ*).

21) Heu] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *Ἄϊ, αἶ*) Hen, heu!

Hipp. Testor Dianam iaculatricem.

Thes. O charissime, quam generosus es erga patrem!

Hipp. O pater, vale, et tu vale plurimum.

Thes. Heu mentem tuam piam et bonam!

1455 *Hipp.* Opta te consequi tales genuinos liberos.

Thes. Ne deseras me, fili, sed sis fortis.

Hipp. Fortis fui, perii pater.

Tegito faciem meam quam celerrime veste.

Thes. O celebrati fines Athenarum et Palladis,
1460 Quali viro orbamini, o ego miser,

Quam saepe, o Venus, recordabor tua mala!

Chor. Communis hic luctus omnibus civibus
Venit praeter expectationem.

Multarum lachrymarum impetus erit.

1465 Nam praestantium virorum luctus

Magis occupant animos hominum.

LX. PHIL. MEL. INTERPRETATIO ALCESTIDIS EURIPIDIS.

Huius tragoediae interpretatio latina Melanthonis invenitur in utraque *Xylandrea* Ed. 1558., 1562., quibuscum Editiones recentiores *Barnesii*, *Musgravi* et *Fixii* contuli. — Versuum numeros, stropharum partitiones aliasque quasdam inscriptiones ex Ed. Barnes. addidi uncis inclusas.

EURIPIDIS ALCESTIS

PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

Argumentum.

Apollo petit a Parcis, ut Admetus iam moriturus, alium praeberet, qui pro ipso moreretur, et ipse iterum viveret tamdiu, quam antea vixisset. Alcestis autem coniunx se ipsam dedit illi periculo, neutro parente volente pro filio mori. Non multo post quam hic casus accidit, Hercu-

les interveniens, cum a famulo didicisset ea, quae acciderant, accedit, ad sepulchrum, et cogit mortem discedere, sub veste autem occultat mulierem; Admetum vero rogat, ut eam ad se recipiat et custodiat, se enim cepisse eam praemium in pugna; non volente autem illo, retegens ostendit ei, quam lugebat¹⁾.

Personae huius fabulae.

Apollo	Alcestis
Charon ²⁾	Servus
Chorus ³⁾	Admetus
Semichorus	Eumelus ⁴⁾
Ancilla Alcestitis	Hercules

Pheres⁵⁾.

ALCESTIS.

[*Apollo*, *Charon*⁶⁾, *Chorus*, *Ancilla*.]

Incipit⁷⁾ *Apollo*.

O domus Admeti, in qua sustinui ego
Servilem mensam boni consulere, quamquam
Deus.
Iupiter enim, interficiens filium meum, causa
fuit,

Aesculapium, immittens fulmen pectori,
5 Eo quod ego iratus fabros fulminis Iovialis
Occidi Cyclopas: itaque me servire
Apud mortales pro mulcta coegit.
Cum venissem in hanc terram, fui pastor
hospitis,
Et servavi hanc domum usque in hunc diem;

1) Haec veteris argumenti interpretatio Melanthonis in Editt. 1558., 1562. exstat; in Ed. Barn. cum textu graeco repetita est, altero argumento gr. et lat. adiecto. Eurip. Ed. Basil. 1551. solum illud graece exhibet, qua de causa Melanthon hoc unum vertit.

2) Charon] sic Editt. 1558., 1562. (= Eurip. Ed. Basil. 1551. *Χάρων*), quibuscum Ed. et Interpret. Stiblini supra p. 281 sq. nota²⁾ breviter descripta congruit; Editt. recent. in textu gr. habent *Θάνατος*, in lat. interpret. Barn. et Musgr.: Orcus; Fix.: Mors. (Bothe in interpret. german. retinuit graec. vocem Thanatos, quam in personarum catalogo interpretatur: Deum mortis.) Conf. nota 10.

3) Chorus] sic Editt. 1558., 1562. (= Eurip. Ed. Basil. 1551. *Χóρος*); Editt. recent. habent: *Χóρος πρεσβυτιών Φεραίων* — Chorus Senum Pheraeorum.

4) Eumelus] huic nomini in Editt. Barn., Musgr. gr. et lat. adscripta sunt verba: Admeti filius.

5) Pheres] huic nomini in iisdem 2 Editt. gr. et lat. addita sunt verba: Admeti pater. — Harum Editt. catalogus personarum ab Editt. 1558., 1562. et Fixii praeterea eo differt, quod post Chorum Senum Pheraeorum affertur „Semichorus” et post Pherem Admeti patrem: „Muta persona. Admeti videlicet et Alcestitis filia.”

6) *Charon*] sic Editionibus 1558., 1562. congruenter h. l. scripsi pro *Orcus*, quo nomine Barnesius in lat. interpret. utitur (conf. nota 2. et 10.).

7) Incipit] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. Barn. et Musgr. pro hac voce, personarum catalogo in fine addunt: *Προλογίζεαι δὲ ὁ Ἀπόλλων* (sic etiam Ed. Basil. 1551.) — Prologum autem agit Apollo.

- 10 Viri pii domus quoque pia,
Admeti, filii Pheretis, quem liberavi a morte,
Decipiens Parcas. Promiserunt enim mihi
Deae
Admetum praesentem mortem effugiturum esse,
Permutantem aliud cadaver inferis⁸⁾.
- 15 Cumque omnes exploraret et circumiret amicos,
Patrem et anum matrem, quae ipsum peperit,
Neminem tamen invenit praeter coniugem,
quae vellet
Mori pro ipso, et non amplius intueri hanc
lucem,
Quae nunc in domo manibus gestatur,
20 Agens animam: ei in hac die
Fatale est mori et discedere ex vita.
Ego vero, ne me piaculum in domo depre-
hendat⁹⁾,
Relinquo hanc charissimam domum.
Iam autem video prope ipsam Mortem¹⁰⁾ ac-
cedere
25 Ad illam sacram mortuis^{10a)}, quae nunc ad
inferos advenit^{10b)},
Eam abductura est: convenienter advenit,
Hunc diem observans, quo fatum est eam mori.
Char. 11) Ehem, ehem¹²⁾!
Quid tu ad aedes has?
30 Quid versaris hic,
Phoebe? rursus iniuria afficis, inferorum ho-
nores

8) Permutantem aliud cadaver inferis] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: Alio cadavere inferis facta permutatione dato.

9) ne me piaculum in domo deprehendat] haec verba in marg. Editt. 1558., 1562. sic explicantur: ne polluo contagio cadaveris.

10) Mortem] sic scripsi cum Fixio, quoniam *Θάνατος* h. l. ut persona inducitur. Barnesius, quem Musgravius sequitur, hanc vocem graecam h. l. et in seqq., ubicunque ut persona inducitur, vertit: *Orcus*, de qua interpretatione ad v. 28. haec adnotavit: „*Θάνατος*] Latine verto *orcus*. Hoc huius personae nomen latinum apposui, non modo quod *orcus*, cum masculini sit generis, magis cum voce *Θάνατος* congruat, quam *mors*; sed etiam *Macrobi* auctoritate, qui hanc personam sub hoc nomine inductam agnoscit, etc.”

10a) Ad illam sacram mortuis] sic Editt. 1558., 1562. quasi legisset *Ἰερὸν θαν.*; Editt. recent. (= Eurip. *Ἰερὸν θανόντων*) Sacerdotem mortuorum.

10b) advenit.] sic Editt. 1558., 1562.; in Editt. recent. (= text. gr.) haec vox non legitur.

11) *Charon*] sic h. l. et in seqq. 1558., 1562.; Barn., Musgr. *Orcus*; Fix: *Mors* (vide notas praeced. 2. 10.).

12) Ehem, ehem!] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr. Ehem, ehem; ah, ah! Fix.: Ah, ah! (Eurip. Editt. Basil. 1551., Musgr. *Ἄ, ἄ, ἄ, ἄ*; Barn. *Ἄ, ἄ, ἄ, ἄ*; Fix: *Ἄ ἄ*).

- Carpens et minuens.
Non satis fuit fatum Admeti
Impedire, Parcas dolo
35 Decipienti? quid nunc iterum
Manum arcu armatam servas?
Nam hoc promisit Peliae filia,
Ut maritum liberet, se morituram esse¹³⁾.
Ap. Bono sis animo; iure agam, et nihil iniuste
faciam.
40 *Char.* Quid igitur arcu opus est, si iure agis?
Ap. Usitatum est mihi gestare haec.
Char. Et etiam iniuste huic domui benefacere?
Ap. Angor calamitate amici.
Char. Et defraudabis me etiam altero mortuo?
45 *Ap.* Ne illum quidem vi tibi abstuli.
Char. Quare igitur vivit et non est mortuus?
Ap. Quia uxorem permutavit, ad quam abdu-
cendam tu nunc venis.
Char. Et quidem abducam sub terram ad in-
feros.
Ap. Accipiens eam vade; nescio enim, an tibi
persuadere possim.
50 *Char.* Occidere videlicet illum, quem oportet;
ad hoc enim instructi sumus.
Ap. Non; sed cunctantes interficere.
Char. Habeo rationem et studium tuum.
Ap. Liceat igitur, ut Alcestis ad senectutem
perveniat?
Char. Non licet; me quoque honore delectari
putes.
55 *Ap.* Certe non plus una anima poteris auferre.
Char. Cum interficio iuvenes, consequor plus
gloriae.
Ap. Si anus moritur, splendidius sepelitur.
Char. Utilem divitibus legem ponis.
Ap. Quid dixisti? ignorabam enim te tantum
sapere¹⁴⁾?
- 60 *Char.* Essent beati, si tantum in senecta mo-
rerentur¹⁵⁾.

13) Nam hoc promisit Peliae filia — morituram esse.] sic scripsi (Eurip. *Ἡ τὸδ' ἠπέστη — προθανεῖν, Πελίην παῖς*; Editt. recent.: Quae hoc promisit — morituram esse, Peliae filia.); Editt. 1558., 1562. Num hoc promisit — morituram esse?

14) ignorabam enim te tantum sapere?] sic Editt. 1558., 1562.; Fix.: an vero etiam sophista insciis nobis es?

15) Essent beati, si tantum in senecta morerentur.] sic Editt. 1558., 1562. quasi initio huius versus legisset interpres *ὄναιτ'* pro *ὄνοιντ'*; Editt. recent.: Redimerent, quibus facultas adest (Fix.: quibus opes suppetunt), ut senes morerentur (= Eurip. *ὄνοιντ' ἄν, οἷς πάριστι, γηραιούς θανεῖν*).

- Ap.* An non placet tibi praestare hoc beneficium?
- Char.* Non; nosti euim meos mores.
- Ap.* Infensus hominibus et Diis invisus.
- Char.* Non potes obtinere ea, quae non convenit.
- 65 *Ap.* Certe tu desines, quamquam sis valde saevus.
- Talis enim vir¹⁶⁾ ad hanc Pheretis domum venit,
- Missus ab Eurystheo propter equestrem Curram ad loca frigida Thraciae.
- Qui in his aedibus¹⁷⁾ hospitio exceptus,
- 70 Vi tibi hanc mulierem eripiet.
- Tunc nulla tibi a nobis erit^{17a)} gratia, Et tamen haec facies, et mihi eris invisus.
- Char.* Etiamsi multa dicas, nihil tamen obtinebis;
- Certe haec mulier descendet ad inferos¹⁸⁾.
- 75 Accedo ad eam, ut gladio primitias reseceam.
- Iste fit sacer Diis inferis,
- Cuius hic culter consecrat capillum capitis.
- Chor.* Unde est tranquillitas ante aulam?
- Cur tacet domus Admeti?
- Semichorus*¹⁹⁾. Nemo amicorum prope est, Qui dicat, utrum mortuam
- Reginam lugere oporteat, an
- Adhuc vivens lumen solis videat
- 85 Alcestis: mihi quidem et omnibus aliis optima
* mulier esse visa est
- Erga suum maritum.
- Semich.* Audit aliquis vel eiulatum vel manuum strepitum
- In domo, vel luctum, tanquam re confecta?
- Semich.* Nihil; neque quisquam servorum
- 90 Stat ad portas.
- Utinam serenator huius calamitatis
- Apollo²⁰⁾ appareas.

16) Talis enim vir] His verbis in Editt. 1558., 1562. adscripta est haec nota marg.: Hercules, ut Diomedis Thraciae regis equos abduceret.

17) in his aedibus] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: in his Admeti aedibus (= Eurip. τοῖς δ' ἐν Ἀδμήτου δόμοις).

17a) erit] sic (= Eurip. γερήσεται) Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. erat.

18) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: „Vide Macrob. lib. 5. cap. 19.“ (Ad hunc eundem locum praecedens nota 10. spectat).

19) *Semichorus*] sic h. l. et in seqq. Editt. recent. (= Eurip. Ημισχόρον); Editt. 1558., 1562. *Pars Chori*.

20) Apollo] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. Ἰὼ Παῖαν) O Paeon (i. e. Apollo averruncator).

- Semich.* Non tacerent, si esset mortua, neque Cadaver ex aedibus evanisset.
- 95 *Semich.* Unde? non gloriator. Quid tibi animum addit?
- Semich.* Quomodo solitarium sepulchrum Admetus
- Charae coniugi fecisset?
- Semich.* Non video ante portam Fontana, ut lex est,
- 100 Lavacra pro mortuis in porta.
- Nulla coma praecisa est in vestibulo,
- Quae accidunt in luctu mortuorum.
- Non lamentatur coetus iuvenilis mulierum.
- Semich.* Atqui haec est rata dies,
- 105 Qua fatum erat eam mori.
- Semich.* Quid dixisti?
- Semich.* Attigisti animum et mentem.
- Chor.* Decet, quando boni tristantur,
- Lugere, ut quisque bonus existimatur ab initio.

[*Strophe.*]

- 110 Verum neque classem
- Quocunque terrarum aliquis
- Mittens, vel in Lyciam,
- Vel ad siccas
- Hammonis sedes,
- 115 Animam huius miserae liberare possit.
- Crudele enim fatum appropinquat:
- In aris Deorum
- Nullum amplius habeo
- Sacerdotem, ad quem accedam.

[*Antistrophe.*]

- 120 Solus enim si adhuc superesset
- In vivis,
- Aesculapius²¹⁾: relinquens
- Tenebrosam sedem
- Et portas Plutonis, rediret.
- 125 Mortuos enim restituebat,
- Priusquam eum interfecit
- A Iove vibratum telum fulminis.
- Nunc quam vitae
- Spem accipiam?
- 130 Omnia nunc tentata sunt regibus,
- Ad omnes aras Deorum
- Cruenta sacrificia abundant.

21) Aesculapius] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. Φοῖβου παῖς) Phoebi filius (i. e. Aesculapius).

- Et tamen horum malorum nullum est remedium.
Sed ecce aliquis ministrorum ex domo egreditur
- 135 Lachrymans: quam novam fortunam audiam?
Lugere nos decet, si quid heris accidit.
An vivat^{21a)} mulier,
An mortua sit^{21a)}, scire volumus.
Anc. Dico eam et mortuam esse et vivere.
- 140 *Chor.* Quomodo idem potest mortuus esse et vivere?
Anc. Iam iacet intra thalamum, et agit animam.
Chor. O miser, quali coniuge privaris!
Anc. Non scit dominus, priusquam hoc acciderit.
Chor. Nulla spes vitae superest?
- 145 *Anc.* Fatalis dies violenter accedit.
*Chor.*²²⁾ Num igitur fiunt convenientia ut in tali re?
Anc. Ornatus est paratus, quo eam sepeliet maritus.
Chor. Scito, quod gloriose morietur,
Longe optima mulier omnium, quae sub sole sunt.
- 150 *Ser.*²³⁾ Quis contradicet illam non esse optimam?
Quid convenit aliud facere praestantissimam Mulierem? qua in re alia potuit ostendere
Se magni facere maritum, quam si moriatur pro eo?
Et haec quidem universa civitas novit.
- 155 At quae domi egit, miraberis audiens.
Postquam sensit fatalem diem
Adesse, fluviali aqua candidum corpus
Lavit, et accipiens ex cedrinis arcis
Vestem et ornamenta, decore induebatur,
- 160 Et stans ante aras precabatur:
O Dea, ego iam ad inferos eo,
Postremumque te adorans, peto,
Ut sis curatrix meorum liberorum, et alteri ex illis
Concedas charam coniugem, alteri autem generosum sponsum;
- 165 Et ne moriantur, quemadmodum ego,

21a) vivat... sit] sic scripsi; Editt. 1558., 1562. vivit... est.

22) *Chor.*] sic (= Eurip. *Xóros*) Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; in Ed. 1562. deest.

23) *Servus*] sic (= *Θεράπων*) Ed. 1558., 1562.; Editt. recent. *Ancilla* (= *Θεράπεινα*). Eurip. Editt. Basil. 1551., Barn., Musgr. habent scriptionis compendium: Θε., Fix.: *Θεράπεινα*.

- Immatura morte, sed ut felices
In patria iucundam vitam impleant.
Ad omnes porro aras, quae erant in domo Admeti,
Circumibat, illasque coronabat, et precata est,
- 170 Scindens a myrti ramis frondes,
Sine eiulatu et gemitu; neque venturum
Malum mutabat florentem colorem cutis.
Deinde regrediens in thalamum et in lectum,
Ibi lachrymari coepit²⁴⁾ et dixit haec:
- 175 O lecte, in quo statum virginalis solvi ego
Cum hoc viro, pro quo iam morior,
Vale; non enim te odi, etsi me perdidisti
Solam. Verita te prodere et maritum
Morior; alia mulier te possidebit,
- 180 Non quidem castior, sed fortasse felicior.
Tum oseulabatur eum, procidens: totus lectus²⁵⁾
Rigabatur lachrymis perennibus.
Cumque iam satis lachrymasset,
Procedit extra thalamum, discedens a lecto:
- 185 Et saepe egressa extra thalamum, iterum revertitur,
Et abiecit se in eundem iterum atque iterum.
Liberi vero a matris veste pendent
Plorabant; illa vero²⁶⁾ accipiens in brachia,
Salutabat alias alium, tanquam iam moritura.
- 190 Omnes famuli in domo plorabant,
Dominam miserantes; illa vero dextram
Singulis praebat, et nullus erat tam vilis,
Quem non alloqueretur et compellaretur ab eo vicissim.
Haec mala domum Admeti tenent.
- 195 Moriens quidem periisset; nunc vero cum mortem effugerit,
Tamen tantum dolorem habet, cuius nunquam obliviscetur.
Chor. Certe in his malis gemet Admetus,
Si quidem eum oportet privari bona coniuge.
*Ser.*²⁷⁾ Iam plorat, in manibus habens claram coniugem
- 200 Et precatur eam, ne se deserat; sed impossibilia

24) coepit] sic Editt. Barn., Musgr.; Editt. 1558., 1562. cepit (h. l. i. q. coepit).

25) totus lectus] sic (= Eurip. *πᾶν δὲ δέμιον*) Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. totus (omissa voce: lectus).

26) vero] sic (= Eurip. *δὲ*) Editt. 1558., Barn., Musgr.; Ed. 1562. vere.

27) *Servus*] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. *Ancilla* conf. nota 23.

- Quaerit; consumitur enim, et contabescit morbo,
 Cum solutae sint miserae vires manuum:
 Tamen, quamvis paululum adhuc spirans,
 Vult suffurari lumen solis,
 205 Tanquam non rursus, sed nunc postremum
 Radios solares intueatur.
 Sed ab eo et denuntio tuam praesentiam.
 „Non enim omnes famuli bene volunt dominis,
 „Ut benevoli accedant in malis²⁸).
 210 Tu vero es vetus amicus dominis meis.
*Chor.*²⁹) Heu Iupiter! quis tandem erit exitus
 malorum,
 Et finis huius fortunae,
 Quae adest dominis?
 Egreditur aliquis: an³⁰) radam comam?
 215 An nigras vestes
 Induam iam?
*Ser.*³¹) Manifesta res est, o amici; sed tamen
 Deos precabimur. „Deorum enim
 „Potentia maxima est.
 220 O rex Apollo,
 Invenias opem Admeto in his malis,
 Largire, largire eam.
 Antea enim invenisti opem adversus mala
 huius;
 Nunc quoque fias liberator ex morte,
 225 Et depelle letale exitium.
*Chor.*³²) Heu, cheu³³), fili Pheretis,
 Qualia pateris, privatus tua coniuge!
 Profecto³⁴) digna res est, propter quam tibi
 necem consciscas,
 Et plus est quam laqueo collum
 230 Sublimi admoveere.
 Non tantum charam,

- Sed charissimam coniugem
 Isto die morientem videbis.
 Iam e domo maritus egreditur
 235 Gemens³⁵): O Pheraea terra, clama,
 Quia optima mulier contabescit
 Morbo, et ibit sub terram.
 „Nunquam affirmabo nuptias plus habere vo-
 luptatis quam doloris,
 „Coniecturam faciens ab iis, quae antea vidi,
 240 „Et hanc Admeti fortunam videns,
 Qui, amissa optima coniuge
 Hac, vivet posthac miseram vitam.

[*Alcestis, Admetus, Chorus, Eumelus.*]

[*Strophe 1.*]

- Alc.* O sol et lumen diei
 245 Et coelestes circuli * nubium volitantium.
Adm. Videt me et te ambos calamitosos,
 Nihil in Deos peccantes, pro quo moriaris.

[*Antistrophe 1.*]

- Alc.* O terra et domus
 Et cubilia
 250 Patriae Iolci.
Adm. Erige te, o misera, ne te proicias,
 Et precare, ut Dii tui misereantur.

[*Strophe 2.*]

- Alc.* Video biremem, video scapham,
 Et nauta mortuorum, habens manum ad con-
 tum
 255 Iam vocat me³⁶): Quid cunctaris?
 Festina, tu remoraris, caetera parata sunt,
 Accelerans festina³⁷).
Adm. Heu mihi, acerbam haec mihi naviga-
 tionem
 Dixisti: o misera, quam acerbe affligimur.

[*Antistrophe 2.*]

- 260 *Alc.* Abducit me, non vides,
 In aulam mortuorum, ex caeruleis superciliis
 Torvum tuens alatus Pluto.

28) H. 1. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Fides famu-
 lorum.

29) *Chor.*] sic Editt. 1558., 1562., Barn., Musgr.; Fix.: *Semichorus.*

30) an] sic Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562.
 en (Eurip. ἦ).

31) *Ser.*] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr. *Anc.*; Fix.:
Semichorus.

32) *Chor.*] sic Editt. 1558., 1562., Barn., Musgr.; Fix.:
Semichorus.

33) Heu, cheu] sic Editt. 1558., 1562.; Barn. (= Ed. Ba-
 sil. 1551.) *Ἡὸν, παῖ. φεῦ, φεῦ. Ἰὸν, ἰὸν.* Fili, fili, heu,
 heu! io, io. Musgr. *Παπαῖ, φεῦ, φεῦ, ἰὸν, ἰὸν.* Papae!
 papae! heu, heu! io, io. Fix.: *Παπαῖ, παπαῖ, ἰὸν, ἰὸν.* Pa-
 pae. papae! io, io!

34) Profecto] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr. (= Ed.
 Basil. 1551.) *Αἶ, αἶ,* Heu, heu! Fix.: *Ἄο'* Nonne.

35) egreditur Gemens:] sic Editt. 1558., 1562. quasi legis-
 set: *πορεύεται Στενάζων;* Barn., Musgr. (= Eurip. *πο-
 ρεύεται. Στενάζων*) egreditur. Geme.

36) Iam vocat me] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.
 (= Eurip. *Χάρων μ' ἤδη καλεῖ*) Charon me iam vocat.

37) Accelerans festina] sic Editt. 1558., 1562. quasi legis-
 set *Σπ. ταχύνει;* Barn.: *Ita festinans Charon me nunc
 accelerat (Eurip. Σπερχόμενος ταχύνει).*

Quid agis? dimitte, qualem viam ego miser-
rima ingredior.

265 *Adm.* Calamitosam amicis, ex his autem mihi
maxime,
Et liberis, quibus hic luctus communis est.

[*Epodus.*]

Alc. Dimittite, dimittite me iam: inclinate me,
non valeo

Pedibus, prope est mors,

270 Tenebricosa nox ad oculos serpit.

O liberi³⁸), non amplius

Vestra mater superest,

Beati³⁹) hoc lumen intuemini.

Adm. Heu mihi, audio tristem sermonem,

275 Et qualibet morte maiorem.

Per Deos rogo, ne velis me deserere;

Sed animum recipe: te enim mortua, ego non ero.

Penes te est, ut vivam, vel non vivam;

280 Tuam enim amicitiam colimus.

Alc. Admete, vides, quomodo se res meae ha-
bent.

Dicam tibi, priusquam moriar, quae volo.

Ego te honore afficiens, et pro mea

Vita constituens te vivere,

285 Morior nunc pro te: cum liceret non mori,
Sed habere virum Thessalum, quemcunque

vellem,

Et habitare domum beatam regno.

Non volui tamen vivere a te avulsa

Cum liberis orbis patre, nec peperci mihi

290 Aurorae habens dona, quibus oblectarer.

Atqui pater tuus et mater proiecerunt te,

Qui eo iam venerant, ut recte morerentur,

Et fuisset eis honestum servare filium.

Te enim unicum habent, et non est spes

295 Te mortuo genituros aliam sobolem.

Et ego et tu vixissemus reliquo tempore,

Nec tu orbatu coniuge gemeres,

Et liberos ipse educasses. Verum haec

Deorum aliquis ita gubernavit.

300 Sed sit ita. Tu nobis hanc redde gratiam.

Nunquam enim a te dignam postulabo,

(„Nam nihil est vita pretiosius.)

Iustam tamen, ut ipse dicis: ut ames hos liberos

Non minus quam ego, si quidem sapis.

38) O liberi] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *Τέσσα, τέσσα*.) O liberi, liberi.

39) Beati] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr. (= Eurip. *Χαίροντες, ὦ τέσσα*) Laeti, o filii.

305 Et hos educato, ut fiant haerèdes meae
domus.

Et non superinducas novercam his,
Quae, cum me deterior sit, ex invidia
Meis et tuis liberis manus iniiciet.

Ne facias hoc, abs te peto.

310 „Noverca enim succedens, liberis

„Prioribus nihilo mitior est quam vipera.

Filius patrem habet magnum propugnaculum,
Quem iam affatus est, et compellatus est vi-

cissim.

Tu vero, o filia, quomodo elocaberis honeste?

315 Qualem nacta coniugem a tuo patre,

Ne tibi aliquam^{39a}) imponens malam famam,

In ipso flore corrumpat tuas nuptias?

Non enim mater te elocabit,

Neque confirmabit te liberos nactum⁴⁰),

320 Ubi nihil est matre gratius.

„Oportet enim me mori, et hoc malum non
in crastinum

Neque in tertium mensem differtur;

Sed statim dicar esse inter mortuos.

Valete: et tibi, marite⁴¹)

325 Licet gloriari, te habuisse optimam coniu-
gem;

Vobis autem liberis, matre natos optima.

Chor. Bono sis animo; pro hoc enim dicere
non vereor:

Faciet haec, si modo sapis.

Adm. Fient⁴²) haec, ne metuas; postquam
enim ego te

330 Viventem habui: et mortua mea coniunx

Sola vocaberis et nulla pro te

Sponsa Thessala me compellabit virum suum.

Nulla est tam nobilis,

Nulla tam formosa.

335 Satis liberorum habeo, et Deum precor ho-
rum fruitionem

Mihi contingere; nam te non fruimur.

Geram luctum non unius anni,

Sed donec vita manet, o coniunx,

Odio habens matrem,

39a) aliquam] sic (= Eurip. *τὴν*) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. ea (fortasse pro: eo).

40) liberos nactum (i. e. ad liberos nanciendos)] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *ἐν τόκοις σοῖσι*) in partu tuo.

41) marite] sic Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. maritae.

42) Fient] sic (= Eurip. *ἔσται*) Editt. 1558., Barn., Musgr. Fix.; Ed. 1562. Faciet.

340 Et patrem, qui nomine erant amici, non re.
Tu autem dans ea, quae habuisti charissima,
Pro mea vita, servasti me: itaque adest mihi
gemere

Amittenti te talem coniugem.

Omittam convivia et convivarum sodalitia,

345 Et coronas, et cantilenas, quae antea occu-
paverunt meam domum;

Non amplius attingam barbitum,

Neque animum impellam canere ad Libycam

Tibiam; tu enim cripuisti mihi omnes oblecta-
tiones.

Solerti manu artificum corpus tuum

350 Sculptum, in lecto collocabitur:

Apud quod iacebo, idque complectens ma-
nibus,

Vocans tuum nomen, charam in complexu

Videbor habere coniugem, quamvis non ha-
bens.

Frigidam quidem opinor⁴³⁾ oblectationem, ta-
men onus

355 Animae exhauserim: in somnio

Occurrens oblectabis me. „Gratum est amicum
„Etiam noctu videre, quocumque venerit tem-
pore.

Si mihi Orphei adesset lingua et musica,

Ut filiam Cereris aut eius maritum

360 Demulcens carmine, ab inferis reducerem
coniugem:

Descenderem, nec me Plutonis canis,

Neque deductor animarum, Charon nauta

Retineret, priusquam te in vitam reducerem.

Verum illic me expecta, dum moriar,

365 Praepara domicilium tanquam mecum habi-
tatura.

Faciam testamentum, ut in eodem feretro

Mea latera ponam iuxta

Tua; neque mortuus quidem unquam

Volo esse seiunctus a te, quae sola mihi fuisti
fida.

370 *Chor.* Et ego hunc luctum tristem ut amicus
cum amico

Una geram, ipsa enim est digna.

Alc. O liberi, vos audivistis haec

A patre, quod nunquam aliam ducturus sit

Coniugem, nec neglecturus me.

375 *Adm.* Et nunc affirmo eadem et faciam.

Alc. Hac conditione accipe liberos ex meis ma-
nibus.

Adm. Accipio: est mihi gratum munus ex amica
manu.

Alc. Tu esto istis mater pro me.

Adm. Ingens necessitas orbatis te matre.

380 *Alc.* O liberi, morior nunc, cum maxime
vita mihi est optanda.

Adm. Heu, quid agam te orbatus?

Alc. Tempus minuet luctum; mortuus nihil est.

Adm. Duc me tecum ad inferos.

Alc. Satis est me mori pro te.

385 *Adm.* O fatum, quali coniuge me privas!

Alc. Atque⁴⁴⁾ tenebrosi gravantur oculi.

Adm. Perii, si me deserens.

Alc. Frustra nominas me, quae iam sum
mortua.

Adm. Erige faciem, ne relinquo tuos liberos.

390 *Alc.* Non volens desero; sed valete, liberi.

Adm. Intuere eos. *Alc.* Nihil amplius sum.

Adm. Quid agis? deseris nos. *Alc.* Vale.

Adm. Perii miser.

Chor. Vixit, non amplius est Admeti coniunx.

[*Strophe.*]

Eum. Heu fortunam⁴⁵⁾, mater mortua est.

395 Non amplius est, o

Pater, sub sole,

Deserens meam vitam.

Fecit me orphanum misera.

Vide iam, vide palpebras et

400 Resolutas manus.

Audi, audi, o

Mater, te obsecro:

Ego te, o mater, compello

Tuus pullus, ad os tuum cadens.

405 *Adm.* Vocas neque audientem neque viden-
tem: itaque ego

Et vos gravi calamitate consternati sumus.

[*Antistrophe.*]

Eum. Ego iuvenis adhuc relinquor chara

Matre orbatus,

Tristia patiens

43) opinor] sic (= Eurip. οἴμαι) Editt. recent.; in Editt. 1558., 1562. deest.

44) Atque] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: Atqui; Fix.: iam vero (Eurip. καὶ μὴν).

45) Heu fortunam] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. ἰὼ μοι τύχης) Hei mihi propter calamitatem.

410 Ego⁴⁶).

Tu soror puella⁴⁷)

Eadem sustines. O pater

415 Infeliciter duxisti uxorem, * neque ad senectae

Finem pervenisti cum ista; prius enim est mortua.

Te moriente, o mater, domus periit.

Chor. „Admete, necesse est hanc calamitatem ferre⁴⁸),

„Tu enim neque primus neque postremus⁴⁹),

420 „Amittis bonam coniugem; cogita,

„Quod necesse est nobis omnibus mori.

Adm. Agnosco, nec subito hoc⁵⁰) malum Advolavit: cum scirem impendere, cruciabar. Sed primum efferemus cadaver.

425 Adeste, una per vices canite

Hymnum inferorum implacabili Deo.

Omnibus Thessalis, quibus ego praesum,

Mando communem esse luctum^{50a}),

Caesarie rasa et nigra veste;

430 Iungite currus et equorum

Secate ferro iubam collarem;

Non sit in urbe tibia, neque lyra,

Duodecim integris mensibus.

Non enim aliud charius cadaver sepeliam,

435 Quam hoc, neque quod sit plus de me meritum⁵¹): digna

Est, quae honore a me afficiatur, si quidem pro me est mortua.

[*Strophe* 1.]

Chor. O Peliae filia,

Vale, apud Plutonem

Tenebricosam domum colas.

46) Tristia patiens Ego.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Tristia [Barn.: Tr. igitur; Musgr.: Tr. utique] passus Ego mala. (Eurip. *Σχέλινα δὴ παθῶν Ἐγὼ ἔργα*). — Verba, quae in textu et interpret. Editt. Barn. haec subsequuntur uncis inclusa: [*μακρὸν γλῆς Μαρτὸς στερεθῆς*] — [longum cara Matre orbatus:] in Editt. Basil. 1551., Musgr., Fix. desunt.

47) Tu soror puella] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: Tuque mecum soror puella; Fix.: tuque soror mea puella (Eurip. Editt. Basil. 1551., Barn., Musgr. *Σὺ τ' ἐμοί, σύγκαισι κόρα*, Fix.: *σύ τε σύγκαισι μοι κόρα*).

48) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Ferendae communes calamitates.

49) postremus.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *λοίσθιος βοιωτῶν*) postremus mortalium.

50) hoc] Ed. 1558. errore typogr.: hac.

50a) luctum] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) luctum huius mulieris.

51) quod sit plus de me meritum] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. quod plus de me sit meritum.

440 Sciat Pluto nigricomus

Deus, et qui ad remum

Et ad gubernaculum senex

Nauta mortuorum sedet,

Se longe optimam mulierem

445 Transvexisse trans paludem Acherontiam
Cymba biremi.

[*Antistrophe* 1.]

Multum te poetae

Canent in montana habente⁵²) septem fides

Lyra et praedicantes te in cantu,

450 In Sparta quando circulus Carnei

Circumit tempus mensis vernum, exoriente

Plena luna,

Et in divitibus et beatis Athenis.

455 Talem cantilenam reliquisti moriens
Vatibus⁵³).

[*Strophe* 2.]

Utinam penes me esset,

Ut possem te emittere

Ad lucem ex inferna domo,

460 Et ex fluvio Cocyto,

Fluviatili et infernali remo.

Tu, o unica et chara mulier,

Sustinuisti maritum tuum redimere

Tua vita ex inferis: levis

465 Terra cadat supra te.

Si eligeret maritus aliud connubium,

Certe esset mihi

Invisus et tuis liberis.

[*Antistrophe* 2.]

Cum eius mater non voluerit

470 Pro filio mori

Nec pater senex⁵⁴),

Qui ipsum genuit, nec voluerint liberare

Detestandi, habentes canam comam:

Tu invencula mortua es pro viro iuvene.

475 Tali contingat mihi potiri

Chara coniuge.

52) habente] sic Editt. Barn., Musgr.; Editt. 1558., 1562. habentem.

53) Vatibus] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *Μελέων ἀοιδούς*) Carminum cantoribus.

54) Versus, qui hunc in Ed. Barn. subsequitur uncis inclusus: [*Θάνατον σφοδρῶς παθὸς ἀπείργειν*] — [Mortem a suo filio depellere], in textu Editt. Basil. 1551., Musgr., Fix. deest, in interpret. lat. autem Musgravius eum retinuit.

(Rara haec est felicitas in vita)

Certe viveret mecum per omnem vitam sine molestia.

[*Hercules, Chorus, Admetus, Pheres.*]

Herc. Populares colentes hunc vicum terrae Pheraeae,

480 Num Admetus domi est?

Chor. Est domi filius Pheretis, o Hercules.

Verum dicito, quae causa

Mittit te huc accedere ad hoc oppidum Pheras?

Herc. Nunc laborem suscipio Eurystheo.

485 *Chor.* Quo vadis, cui peregrinationi instructus es?

Herc. Vado post quadriugum currum Diomedis Thracis⁵⁵).

Chor. Quomodo poteris? an es imperitus hospitis?

Herc. Sum imperitus; nunquam enim veni in Thraciam.

Chor. Non poteris fieri dominus currus sine pugna.

490 *Herc.* Non est mihi possibile recusare laborem.

Chor. Venies igitur, ut occidas, vel ut occidaris.

Herc. Talia certamina non primum nunc curro⁵⁶).

Chor. Quid lucri facies victo domino?

Herc. Equos adducam Tirynthio regi.

495 *Chor.* Non facile frenum iniicitur genis.

Herc. Nisi spirent ignem a naribus.

Chor. Quin homines lacerant rapidis genis.

Herc. Pabulum dicis ferarum bestiarum, non equorum.

Chor. Videbis praesepia sanguine conspersa.

500 *Herc.* Ipse rex, qui alit equos⁵⁷), cuius patris filium se iactat?

Chor. Martis, et ipse rex est Thraciae, aureum habens scutum.

Herc. Et hunc mihi laborem fatalem dicis.

Semper enim fatum mihi durum est, et ad summum periculi ducit.

Ergo oportuit me cum Martis liberis

505 Pugnare; primum enim cum Lycaone,

Deinde cum Cygno, et ad hunc tertium

Laborem venio, commissurus certamen cum equis et domino.

Sed nemo est, qui Herculem

Unquam visurus sit metuentem hostilem manum.

510 *Chor.* Atqui dominus huius terrae

Admetus egreditur.

Adm. Salve, fili Iovis, orte a Perseo.

Herc. Et tu salve, rex Thessalorum.

Adm. Optarim quidem⁵⁸); scio te mihi esse benevolum.

515 *Herc.* Quid sibi vult funebris tonsura?

Adm. Sepulturus sum hodie quoddam cadaver.

Herc. Deus arceat malum a tuis liberis.

Adm. Liberi mei vivunt.

Herc. An pater senex mortuus est?

520 *Adm.* Vivit ille et mater.

Herc. An uxor mortua est?

Adm. Dupliciter possum respondere⁵⁹).

Herc. Utrum de mortua, an de viva dicis?

Adm. Est et non est, et dolore afficit me.

525 *Herc.* Nihil plus scio; obscura enim dicis.

Adm. Non scis fatum, quod subire eam oportet?

Herc. Scio, eam assensisse pro te velle mori.

Adm. Quomodo igitur amplius est, si quidem hoc promisit?

Herc. Heu, ne prius eam lugeas, quam est mortua⁶⁰).

530 *Adm.* Moriturus iam est mortuus⁶¹).

Herc. Aliquid interesse existimabam inter esse et non esse.

Adm. Tu sic sentis; ego aliter.

58) Optarim quidem] his in marg. Editt. 1558., 1562. adduntur verba: salvus esse.

59) Dupliciter p. r.] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: Dupliciter de ea p. r.; Fix.: Duplex de ea sermo est mihi quem dicam (= Eurip. *Ἀπλοῦς ἐπ' αὐτὴν μῦθος* etc.).

60) ne prius eam lugeas, quam est mortua.] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: ne ante *mortis tempus* uxorem lugeas in hoc differ.

61) Moriturus iam est mortuus.] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: Obiit *illa*; qui enim *mor* est moriturus. et qui iam mortuus est, non amplius est.

55) Vado post quadriugum currum D. T.] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: Vado ad quadriugum currum D. T.; Musgr., Fix.: Ad quadriugum currum D. T. auferendum.

56) curro] sic Editt. 1558.; Barn., Musgr.: curram ego (= Eurip. *ἀν δρόμου ἐγώ*). Fix.: subibo ego); Ed. 1562. curro.

57) Ipse rex, qui alit equos] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: Ipse vero, qui aluit hos equos (Eurip. *ὁ δ' ἄλφειας*).

Herc. Cur ergo ploras? quis amicorum mortuus est?

Adm. Mulier; mulieris iam meminimus.

535 *Herc.* An alienigena, an tibi cognata fuit?

Adm. Alienigena, sed fuit mihi coniuncta.

Herc. Quomodo ergo in tua domo mortua est?

Adm. Hic educata est ut pupilla, patre mortuo.

Herc. Utinam⁶²) invenissem te non dolentem!

540 *Adm.* Quid facturus, cur hoc dicis?

Herc. Ibo ad aliud hospitium.

Adm. Non licet, non veniat tantum malum.

Herc. Si hospes ad lugentes venit, molestus est illis.

Adm. Mortui sint mortui; tu veni in domum.

545 *Herc.* Turpe est apud lugentes epulari hospites.

Adm. Hospitale seorsim est, in quod te introducemus.

Herc. Dimitte me, habeo tibi magnam gratiam.

Adm. Non licebit tibi venire ad domum alterius.

Praecedere tu, et quod foris est

550 Hospitale aperi, et oeconomus dicito,

Ut curet adesse cibi copiam; intus vero claudite

Interiores fores, non convenit epulantes
Audire nostros luctus, neque hospites dolore affici.

Chor. Quid agis? proposita tanta calamitate,
555 Audes excipere hospites? num insanis?

Adm. Sed si abegissem ab urbe et aedibus
Venientem hospitem, num magis me laudares?

Non certe; nihilo enim mea calamitas
Minor fieret, et ego essem inhospitalior,

560 Et praeter domesticum malum, aliud esset malum,

Mea domus vocaretur inhospitalis.

Et iste meus hospes longe est optimus,

Quum venio ad sitibundum Argos,

Chor. Quomodo igitur dissimulabas praesentem
calamitatem,

565 Tali viro veniente, sicut tu dicis?

Adm. Nunquam voluisset intrare meam domum,

Si scivisset mea mala.

Atque haec faciens, tibi non videor sanus,

62) Utinam] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *Φεβ. ΕΙΨ*) *Uen!* Utinam.

Neque laudabis me⁶³); ipse scit, meam
570 Domum non excludere hospites.

[*Strophe* 1.]

Chor. O hospitalis et semper liberalis

Viri domus!

Te Pythius

Musicus Apollo

575 Dignatus est inhabitare,

Et sustinuit pastor in tua

Domo fieri

Per obliquas valles,

Canens tuis armentis

580 Pastorales hymenaeos.

[*Antistrophe* 1.]

Et simul pascabantur oblectatione carminum

Maculosae lynceae.

Ivit linquens Othryum

Saltum, leonum

585 Fulva cohors.

Saltavit circa tuam citharam,

O Phoebe, maculosus

Hinnulus ultra altas

Abietes transiens levi pede,

590 Gaudens laeto carmine.

[*Strophe* 2.]

Tu enim copiosissimam

Domum inhabitas⁶⁴) circa pulcherrimam

Boebiam paludem, agrorum iugera,

Et solum in camporum finibus,

595 Circa solis nebulosam⁶⁵)

Stationem, quae ultra

Molossorum terram ponitur

Ad littus maris Aegaei

Importuosi Pelii, tenes⁶⁶).

[*Antistrophe* 2.]

600 Et nunc aperiens domum,

Accipit hospitem, humidis palpebris

63) Atque haec faciens, tibi non videor sanus, Neque laudabis me;] sic Editt. 1558., 1562. quasi legisset interpretis σοι pro τῷ (huic) et ἀνέσεις loco ἀνέσει (laudabit); Editt. recent. (= text. gr.) Atque huic [*Herculi*] quidem opinor, haec faciens sapere non videor, Neque laudabit me.

64) inhabitas] sic Editt. 1558., 1562. (= Eurip. Editt. Basil. 1551., Barn., Musgr. οἰκεῖς; Barn., Musgr.: habitas); Ed. Fix. οἰκεῖ — habitat.

65) nebulosam] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: οὐρανὴν (Eurip. *χρησάτων*).

66) tenes] sic Editt. 1558., 1562. quasi legisset κρατύνεις propter praeced. οἰκεῖς (conf. nota 64.); Editt. recent. (= Eurip. *κρατύνεις*) tenet imperio [Barn.: imperium].

Plorans charae coniugis cadaver,
 Quae recens est mortua.
 „Generosa natura effertur ad pudorem⁶⁷⁾.
 605 „In bonis omnia insunt sapienter.
 Et in mea anima fiducia sedet,
 Pium virum pie acturum esse.
Adm. O benevole coetus virorum Pheraeorum,
 610 Mei ministri cadaver omnino ornatum
 Gerunt sublime ad sepulturam et rogam:
 Vos mortuam, ut fas est,
 Salute egredientem postremam viam.
Chor. Atqui video tuum patrem senili pede
 615 Euntem, et comites in manibus tuae coniugi
 Ferentes ornatum mortuorum.
Pher. O fili, venio dolens tuam vicem.
 Bonam enim et pudicam (nemo contradicet)
 Coniugem amisisti; verum haec
 620 Ferre necesse est, quamquam sint tristia.
 Accipe hunc ornatum, et sub terram
 Eat; convenit huius corpus honore afficere,
 Quae mortua est pro tua vita,
 Et fecit, ne orbarer liberis, neque permisit
 625 Me privatum te contabescere lugubri senecta.
 Omnibus fecit laudatissimam vitam
 Mulieribus, ausa hoc generosum facinus.
 O quae servasti meum filium, et rursus erexisti
 Nos cadentes, vale, et apud inferos
 630 Bene sit tibi, dico tales nuptias
 „Non dignas esse quae solvantur, aut non erant
 contrahendae.
Adm. Non venisti vocatus a meis ad hoc fu-
 nus,
 Neque tua praesentia mihi grata est,
 Et tuum ornatum haec nunquam induet.
 635 Non enim tuarum rerum indigens sepelietur,
 Tunc te dolere oportuit, quando ego perii.
 Tu vero stans eminus, relinquens⁶⁸⁾ alium
 mori
 Iunio rem, cum tu sis senex, postea lamentaris
 hunc mortuum.
 Non fuisti vere mei corporis pater,
 640 Neque illa, quae dicitur me peperisse et vo-
 catur
 Mater, me peperit: a servili sanguine
 Suppositus sum clanculum uberibus tuae con-
 iugis.

67) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Verecundia.

68) relinquens] sic (= Eurip. παρῆς) Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. relinquis.

Ostendisti manifeste re ipsa, qui sis,
 Neque existimo me esse filium tuum.
 645 Adeone omnes excellis timiditate,
 Quod tam grandis natu, qui iam ad metam
 vitae venisti,
 Non voluisti neque ausus es mori
 Pro tuo filio; sed hanc sivistis
 Mulierem alienigenam, quam et matrem
 650 Et patrem meum iuste solam existimo esse?
 Atqui decertasses egregium certamen,
 Si mortuus esses pro tuo filio; breve est
 Reliquum tempus, quod tibi ad vivendum con-
 ceditur.
 Et ego vixissem et illa mecum,
 655 Nec orbatus gemerem mea mala.
 Atqui omnia, quae viro beato contingere pos-
 sunt,
 Accepisti, iuvenis floruisti regnans,
 Et ego eram tibi filius haeres huius regni.
 Itaque moriens non sine liberis aliis hanc do-
 mum
 660 Relicturus eras orbam diripiendam;
 Non poteris dicere, propterea, quod contume-
 lia affecerim
 Tuam senectam, mori te recusasse: cum re-
 verens
 Tui maxime fuerim, et pro his gratiam
 Talem et tu et mater mihi rependitis.
 665 Non amplius gignes liberos,
 Qui te senem alant, et morientem
 Efferrant, et sepeliant cadaver.
 Non enim ego te mea manu sepeliam.
 Mortuus sum, quantum in te est; si nactus
 sum alium
 670 Servatorem, et vivo: huius me dico esse
 Et filium et charum alumnum.
 „Frustra igitur senes optant mori,
 „Vituperantes senectam et longam vitam.
 „Quando enim prope accedit mors, tum ne-
 mo vult
 675 „Mori, tum illis senectus non est oneri.
Chor. Desinite, satis est praesens calamitas.
 O fili, ne irrites animum patris.
Pher. O fili, quae iactas? utrum Lydum aut
 Phrygem
 Servum aliquem implicari tuis malis?
 680 Num scis⁶⁹⁾ me esse Thessalum, et a Thessalo

69) Num scis] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: An uescis (Eurip. Οὐκ οἶσθα).

- Patre natum, natura esse liberum?
 Nimis me contumeliose tractas, et iuveniles
 sermones
 lacis in nos, non ita me vincens abibis⁷⁰⁾.
 Ego te haeredem domus genui,
 685 Et educavi, ut debui, non ut pro te morer;
 Non enim hanc patriam legem accepi,
 Ut parentes morerentur pro liberis, neque id
 consuetum.
 „Tibi enim, sive sis infortunatus, sive fortunatus,
 „Natus es; et quae ego debebam tibi, illa habes.
 690 Imperas multis, et multos agros
 Relinquo tibi; nam et haec ego accepi a patre
 meo.
 Qua re te iniuria affeci, qua re ego te privo?
 Ne moriaris pro me, neque ego pro te.
 „Gaudes videns lumen, et putas patrem non
 delectari vita?
 695 „Certe existimo longum post mortem fore
 „Tempus; brevis autem est vita et tamen
 dulcis.
 Impudenter autem contendis, ne morereris⁷¹⁾,
 Et vivis, nunc evadens fatalem diem,
 Hanc occidens. Deinde vero meam timiditatem
 700 Accusas, o timidissime, a muliere victa,
 Quae pro te pulchro adolescentulo mortua est.
 Astute hoc excogitasti, ut nunquam moriaris,
 Cum persuaseris mori praesentem
 Mulierem pro te; deinde vero cum amicis
 postulas,
 705 Qui hoc noluerunt facere, cum tu ipse non
 feceris.
 „Tace, et sic cogita, si quidem tu tuam amas
 „Vitam, et reliquos suam amare; si nobis
 Maledixeris, audies plura et non falsa.
 Chor. Nunc nimis plura dicta sunt et ante mala:
 710 Desine, senex, filio tuo male loqui.
 Adm. Dic, sicut ego dixi, si doles, audiens
 Verum; non oportuit te iniustum esse adversus me.
 Pher. Magis peccassem, si fuisset mortuus
 pro te.
 Adm. Idem scilicet est invenem mori et senem?

70) non ita me vincens abibis] hic in marg. Editt. 1558., 1562. adscripta sunt haec: Habeo quod respondeam.

71) morereris] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. errore typogr.: moreris.

- 715 Pher. Debemus una anima vivere, non
 duabus.
 Adm. Atqui Iove magis longaevum vivis⁷²⁾
 tempus.
 Pher. Maledicis parentibus nulla iniuria
 affectus.
 Adm. Sentio te amare longam vitam.
 Pher. Num quid tu hoc cadaver pro te effers?
 720 Adm. Haec sunt signa tuae timiditatis.
 Pher. Mea causa non perit, non dices hoc.
 Adm. Heu, utinam experiaris aliquando hunc
 virum.
 Pher. Duc multas, ut plures pro te moriantur.
 Adm. Tuum est dedecus; tu enim non voluisti
 mori.
 725 Pher. Lumen solis et mihi clarum est.
 Adm. Ignava mens est, neque inter viros
 commemoranda.
 Pher. Non ridebis⁷³⁾ me^{73a)} efferens.
 Adm. Morieris tandem inglorius.
 Pher. Male audire mortuus non curo.
 730 Adm. Hen⁷⁴⁾, quam impudens est senectus!
 Pher. Alcestis non fuit impudens, sed stulta.
 Adm. Abi tu, et sine me sepelire meum
 cadaver.
 Pher. Abeo, sepelias illam, quam occidisti.
 Et insuper poenam dabis tuis affinis:
 735 Vel Acastus non amplius erit inter vivos,
 Vel poenam de te sumet pro sanguine sororis.
 Adm. Pereas ipse, et tua coniunx
 Orbi, vivo filio, sicut digni estis.
 Senescite, nunquam redite in meam domum.
 740 Quod si⁷⁵⁾ oportet me renuntiare per
 praecionem
 Patriae domni, renuntiavero.
 Sed praesens malum est ferendum.
 Eamus, ut ponamus in rogam cadaver.
 Chor. O misera, quae generosa ausa es
 745 Et praestantissima,
 Vale, benevolus et subterraneus Mercurius
 Et Pluto excipiant, si ibi

72) vivis] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr. (= Eurip. *ἐν ζώοις*) vivas; Fix: *ἐν ζώῳ* — vixeris.

73) Non ridebis] sic scripsi: Barn., Musgr.: Nonne rideres (Eurip. *ὄζ ἐγγέλῃς*); Editt. 1558., 1562. Non videbis.

73a) me] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) vetulum cadaver.

74) Hen] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *ἤν, ἤν*) Heu, heu!

75) Quod si] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr. (= Eurip. *Νεῖσθ' εἰ δ'*) Abite. Si enim [Musgr.: vero].

Melius habent boni, horum particeps
Cures eam Proserpina ⁷⁶).

[*Servus, Hercules, Admetus, Chorus.*]

750 *Serv.* Scio multos et ex variis locis
Huc venientes hospites,
Quibus adposui cibos; verum nondum hoc
hospite
Deteriorem excepi ⁷⁷).
Qui primum quidem vidit lugentem herum,
755 Tamen ingressus est, et ianuam permu-
tavit ⁷⁸).

Deinde non frugaliter accepit
Proposita munera, cognita calamitate domus:
Si quid non asserimus, compellit adferre.
Accipiens hederaceum poculum in manus,
760 Bibit merum vinum nigrae terrae,
Donec inflammavit ipsum ascendens flamma
Vini ⁷⁹); et coronat caput myrti frondibus;
Clamat incondita: erat audire diversos sonos.
Iste cantabat, mala Admeti

765 Nihil curans; nos servi plorabamus
Heram, oculum non ostendimus hospiti
Madefacientes; sic enim mandaverat Admetus.
Et nunc ego in domo pasco
Mirificum hospitem, furem et praedonem.

770 Domina iam abiit ⁸⁰), nec secutus sum!
Neque extendi manum, lugens meam
Dominam, quae mihi et omnibus servis
Mater erat; liberavit enim nos ex innumeris
malis,

Molliens viri iram. Itaque hunc hospitem
775 Iuste odi, qui incommodo tempore advenit.
Herc. Heus tu? quid ita tueris torvum et sub-
triste?

„Non oportet tristem ministrum hospitibus
„Adesse, verum excipere eos decet comiter.
Tu vero amicum virum heri tui praesentem
780 Tristi vultu et adductis superciliis
Excipis, externum curans malum.

76) Cures eam Proserpina] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Plutonis coniugi assideas (= Eurip. *Ἄιδου νόμῳ* [Ed. Basil. 1551. *νόμῳ*, Fix. *νόμῳ*] *προσεδρεύοις*).

77) excepi] sic Editt. 1558., 1562.; Barn. Musgr.: in hanc domum recepi (= Eurip. *ἐς τὴνδ' ἔστιν ἐδεξάμην*).

78) ianuam permutavit] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: ausus est traisire fores.

79) Vini] sic (= Eurip. *Ὀἶνον*) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. Viri.

80) Domina iam abiit] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *Ἡ δ' ἐκ δόμων βέβηκεν*) Haec vero domina ex aedibus abiit.

Huc accede, tradam praecepta, ut fias sa-
pientior.

Scis, quam naturam res mortalium habeant?
„Puto autem te adhuc nescire; unde enim didi-
cisses? itaque ex me audi.

785 „Omnes homines debent mori,
„Et nemo mortalium est, qui sciat,
„An sit victurus crastinam diem futuram.
„Cursus fortunae incertus, quo evadat,
„Neque disci potest, neque arte ulla deprehen-
ditur.

790 „Haec audiens disce a me.
„Exhilara te ipsum, bibe, quotidianam
„Vitam tuam ducas esse; reliqua fortunae sunt.
„Cole plurimum suavissimam Deam
„Venerem; comis enim est Dea.

795 „Reliqua omitte, et obtempera
„Mihi, si quidem videor tibi recte praecipere:
Id quod certo puto. Itaque magnam moesti-
tiam relinque,
Et bibe nobiscum, et superans hunc praesen-
tem casum,

Coronis sis ornatus; et certo scio, quod pro illa
800 Tristitia et contracta mente
Ducet in portum te strepitus poculi incidens.
„Cum sinus mortales, decet nos mortalia sa-
pere;

„Tristibus enim et austeris
„Omnibus est, (si me utantur iudice)
805 „Vita non revera vita, sed calamitas.
Serv. Scimus haec; nunc autem se res habet,
Quae non digna est laetitia convivali.

Herc. Mulier mortua est alienigena: ne igitur
nimium
Lugeas; domini huius domus vivunt.

810 *Serv.* Quid vivunt? nondum scis huius do-
mus mala.
Herc. Nisi tuus dominus fefellit me.

Serv. Nimium est ille amans hospitum ⁸¹).
Herc. Nequaquam. Sed de peregrina tantum
muliere mortua bene habet.

Serv. Nimium illa fuit cognata.
815 *Herc.* An igitur calamitatem domesticam ille
non dixit mihi?

Serv. Tu vale, nobis sint curae mala domi-
norum.

Herc. Iste incipit sermones non alieni mali.

81) Nimium est ille a. h.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *Ἄγαν γ' ἐκείνος ἔστ' ἄγαν φ.*) Nimium ille, nimium est a. h.

Ser. Alioqui non tristarer videns te convi-
vantem.

Herc. Profecto male acceptus sum.

820 *Ser.* Non venisti tempestivus hospes;
Nos enim sumus in luctu; vides rasuram
Et nigras vestes? *Herc.* Quis ergo est mortuus?
An aliquis liberorum aut senex pater mor-
tuus est?

Ser. Uxor Adineti periit.

825 *Herc.* Quid ais? tamen me hospitio exce-
pistis?

Ser. Verebatur te repellere ab hac domo.

Herc. O miser, qualem amisisti coniugem!

Ser. Perimus⁸²⁾ omnes, non illa tantum.

Herc. Sensi; vidi enim oculos lachrymantes,

830 Et rasuram et faciem; sed persuasit
Dicens se peregrinum funus curare.
Et ingressus sum in has aedes, coactus mea cu-
pitudine,

Et bibi in domo viri hospitalis,

Cuius res in tam malo statu sunt, et conviva-
tus sum

835 Coronato capite. Sed tua culpa est, quod
non dixisti,

Proposito tanto malo nostrae^{82a)} domui.

Ubi eam sepeliit, ubi inveniam cum vadens?

Ser. Recta via, quae ducit Larissam,

Videbis tumulum politum in suburbio.

840 *Herc.* O cor, quod multa sustinuit, et o mea
anima,

Nunc ostende, qualem te filium⁸³⁾

Alcmena, Electryonis filia, Iovi genuerit.

Oportet me nunc servare recens mortuam

Mulierem et restituere in hanc domum,

845 Et Admeto⁸⁴⁾ gratiam reddere.

Vadens itaque regnantem apud inferos, nigras
gerentem vestes⁸⁵⁾,

Mortem observabo, et spero me inventurum
ipsam⁸⁶⁾,

82) Perimus] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Perii-
mus (Eurip. Ἀπολόμειθα).

82a) nostrae] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: vestrae; in
textu gr. neutra vox legitur.

83) q. te filium] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: q.
te filium Tirynthia (= Eurip. οἶον παῖδά σ' ἢ Τίρυνθία).

84) Et Admeto] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eu-
rip. Ἀλκίσιον, Ἀδμήτω δ')

85) nigras gerentem vestes] sic scripsi (= Eurip. τὸν με-
λάμπειλον; Barn., Fix.: atris indutum peplos); Editt.
1558., 1562. male: nigras gererem vestes.

86) Mortem . . . ipsam] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. Mor-
tem . . . ipsum; Editt. recent.: Orcum . . . ipsum (Θά-

Bibentem apud tumulum de primitiis.⁵

Et si insidians illi, ex mea sede properans,
850 Eam⁸⁷⁾ deprehendero, undique complectar
meis manibus.

Nemo eam⁸⁷⁾ mihi eripiet

Certantem lateribus, priusquam mulierem di-
miserit.

Si vero hac venatione frustratus fuero, et non
venerit

Ad cruentam molam, descendam infra

855 In obscuram domum Proserpinae et Plutonis,
Et postulabo, et confido me reducturum esse
sursum

Alcestem, ut tradam eam manibus mei hospitis,

Qui me excepit hospitio, et non⁸⁹⁾ abegit,

Quamquam gravi calamitate percussus;

860 Sed occultavit suum luctum excelso animo,
venerans me.

Nemo ex omnibus Thessalis magis est isto ho-
spitalis,

Nemo etiam ex universa Graecia: certe non
dicet se ignavo

Benefecisse, cum ipse sit animo excelso.

Adm. Heu⁹⁰⁾ odiosi processus, et tristis con-
spectus

865 Viduae domus, hei mihi⁹¹⁾!

Quo vado, ubi sto, quid dico, quid vero non?

Quomodo queam⁹²⁾ perire? mater peperit me
infelicem,

Magnifacio mortuos, illos amo,

870 Illam domum habitare expeto;

Non enim possum gaudere hanc lucem intuens,

Neque collocans pedem vadens in terra.

Quando tali me obside privaret

Mors, quum inferis tradidit⁹³⁾.

vatos enim h. l. Deum mortuorum significat, conf. supra
p. 537. nota 2. et p. 539. nota 10.).

87) Eam (scil. Mortem)] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. re-
cent.: Eum (scil. Orcum), vide notam praeced.

88) infra] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. intra; Barn., Musgr.
(aeque ac Ed. Basil. 1551.) τὴν κάτω — ad inferos.

89) et non] sic Ed. 1558. (= Eurip. οὐδ', Editt. recent.:
nec); Ed. 1562. non.

90) Heu] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr. lo, io!
Fix.: Heu, heu! (Eurip. ἴω, ἰώ.).

91) hei mihi!] sic Editt. 1558., 1562. (Eurip. Ed. Basil. 1551.
ἰὼ μοι μοι αἰ̄ αἰ̄.); Barn., Musgr. ἰὼ μοι αἰ̄, αἰ̄. — hei
mihi, heu mihi! ae, ae! Fix.: ἰὼ μοι μοι, ἔ ἔ. — Hei
mihi mihi, ah ah!

92) queam] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. quam.

93) Quando tali — tradidit.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt.
recent.: Talem obsidem mihi ereptum [Fix.: eripiens]
Plutoni Mors tradidit.

[Strophe 1.]

875 *Chor.* Procede, abi in penetralia,
Pateris digna eiulatione.
Es in dolore, bene scio;
Nihil tamen iuvas mortuam.
Non amplius intueri charam coniugem

880 Et eius vultum, triste est⁹⁴).

Adm. Meministi istius, quod sauciavit meum
animum.

„Quod homini maius malum accidere potest,
quam amittere

„Charam coniugem? nunquam debui ducens
uxorem

Cum hac habitare domum.

885 „Magnifacio caelibes⁹⁵).

Pro una anima dolere, est adhuc mediocre
onus:

Liberorum dolores, et coniugale

Cubile scissum ista morte,

890 Hoc est miserandum videre, cum licuisset
sine liberis

Et sine coniuge semper vivere.

[Antistrophe 1.]

Chor. Venit fortuna ineluctabilis.

Nullum finem facis dolorum?

Tristia quidem fers: tamen

895 Sustineas, non tu primus amisisti

Coniugem: „alios alia calamitas

„Premit, apparens inter homines⁹⁶).

94) *Chor.* Procede — triste est.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) habent hocce versus (in Editt. Musgr. et Fix. in 10 s. 11 versus seiunctos):

Chor. Procede, procede. Abi in latebras aedium. *Adm.*
Ae, ae. [Fix.: Hei, hei!]

Chor. Passus es digna lamentis. *Adm.* Heu, heu! [Fix.:
Ah ah!]

Chor. Es in dolore, bene scio. *Adm.* Heu, heu!

Chor. Nihil tamen iuvas mortuam. *Adm.* Hei mihi, mihi!

Chor. Non amplius intueri charae coniugis

Vultum coram, triste est.

(In Eurip. Ed. Basil. 1551. eadem exclamations iisdem
locis leguntur, *Admeti* nomine omisso.).

95) Magnifacio caelibes.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) Felices duco caelibes et sine liberis [Fix.: et liberis exsortes] mortales.

96) *Chor.* Venit fortuna — inter homines.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) hocce exhibent versus (in Editt. Musgr. et Fix. in 10 s. 11 versus disiunctos):

Chor. Fatum, fatum ineluctabile venit. *Adm.* Heu, heu!

Chor. Nullum vero finem facis dolorum. *Adm.* Heu, Heu,
heu! [Fix.: Ah ah!]

Chor. Tristia [Fix.: Gravia] quidem sunt haec latu
[Fix.: toleratu]; sed tamen — *Adm.* Heu, heu!

Chor. Perfer; non enim tu primus amisisti — *Adm.* Hei
mihi, mihi!

Adm. O longi luctus et o dolores propter
amicos,

Qui sunt sub terra! Quare me prohibes

900 Abiicere in sepulchrum,

Et iacere mortuum cum illa optima?

Duas animas pro una mors

Coniunxisset simul fidelissimas

605 Transgredientes paludem infernam.

[Strophe 2.]

Chor. Mihi erat cognatus, cuius filius lamentabilis

Periit in domo unicus: tamen

910 Ferebat suum malum, cum esset orbis

In ultima senecta, iam existens praeceps

Et provectae aetatis.

915 *Adm.* Qualis est status meae domus? quo-
modo ingrediar?

Quomodo habitabo mutata

Fortuna? heu, magnum est discrimen.

Tunc enim cum taedis ex monte Pelio

Et cum cantu intro ibam,

920 Charae coniugis manum tenens;

Sequebatur sonans sodalitiū,

Illam, quae iam est mortua, et me beatos esse
praedicans,

Quod nobiles, et utrinque

Ex^{96a}) nobilissimo genere coniuges essemus:

925 Nunc autem lamentatio hymenaeo contraria,

Et vestitus contrarius candidis vestimentis,

Mittunt me intus

In thalamum desertum.

[Antistrophe 2.]

Chor. Hic dolor tibi antea beato

930 Accidit, et malorum in experto.

Verum servasti

Vitam tuam et animam.

Mortua est coniunx,

Et reliquit tuam consuetudinem.

935 Quid novi hoc est? multis

Interfecit

Mors coniuges.

Adm. O amici, coniugis fortunam beatiorem

Mea esse duco: quamquam non videatur, ta-
men sic est.

Chor. Coniugem: „Alios enim alia calamitas
Premit apparens [Fix.: accidens] mortales.
(Eurip. Ed. Basil. 1551. eadem habet exclamations, *Ad-
meti* nomine omisso.).

96a) Ex] sic Editt. recent.: Editt. 1558., 1562. Et.

940 Hanc nullus dolor attinget posthac,
Et cum magna gloria liberata est a multis do-
loribus.

Ego, cui fatale erat mori, omittens fatum,
Nunc primum discens, tristem degam vitam.
Quomodo sustinebo ingressum huius domus?

945 Quem compellabo, et a quo compellabor,
Ut habiturus sim iucundum ingressum? quo
me vertam?

Solitudo, quae intus est, eiiciet⁹⁷⁾ me,
Cum videro vacuum cubile,
Et sedem, in qua sederat, et in habitaculo

950 Squalidum solum, et liberos genubus
Adhaerentes, ac plorantes matrem; alii do-
minam

Gement, qualem amiserint ex domo.
Ita res domi habet; foris autem me
Nuptialia convivia Thessalorum agitant, et
coetus

955 Frequentes mulierum; non enim sustinebo,
Videns aequales meae coniugis.

Quisquis mihi inimicus occurret⁹⁸⁾, dicet haec:
Vide istum turpiter viventem, qui non susti-
nuit mori,

Sed suam coniugem pro se abiiciens prae
ignavia,

960 Effugit mortem; deinde tamen vir esse vi-
detur.

Et odit parentes, cum ipse non velit
Mori. Talem famam praeter reliqua mala
Habebo; quid boni mihi adferet vita
Infami et infelici?

[*Strophe 1.*]

965 *Chor.* Ego, etsi propter Musas

„Sublimis exilii⁹⁹⁾, et

„Attigi doctrinae plurimum,

„Nihil tamen potentius fato¹⁰⁰⁾

„Inveni; neque pharmacum contra id

970 „In Thraciis tabulis, quas¹⁾

„Scripsit Orpheus;

97) eiiciet] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. eiicit: Barn., Musgr. (aeque ac Ed. Basil. 1551.) ἐξολεί — perdet; Fix.: ἐξελῆ — expellet.

98) occurret] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. errore typogr.: occuret.

99) exilii] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: cucurri; Musgr.: ivi; Fix.: euectus sum (Eurip. ἤξα).

100) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Vis fati.

1) quas] sic Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. male: quin (Eurip. τίς).

„Neque quae Phoebus
„Aesculapii posteris dedit
„Pharmaca miseris

975 „Tradens hominibus.

[*Antistrophe 1.*]

„Ad huius solius aram
„Non acceditur, neque statua Deae
„Est, non exaudit victimas.

Ne mihi, o veneranda, maior

980 Venias, quam prius in vita.

Nam quod decreverit Iupiter

Tecum, hoc perficit.

Et quod apud Chalybes

Ferrum nascitur, domas sine violentia²⁾.

985 „Nulla durissimae

„Necessitatis est verecundia.

[*Strophe 2.*]

Et te, Admete, inevitabilibus
Vinculis cepit Dea.

990 Etiam si ausis, non tamen reduces * ex inferis

In vitam mortuos plorando.

Et Deorum obscuri³⁾ pereunt

Liberi morte.

Erat tum nobis chara, quando nobiscum erat,

995 Etiam adhuc mortua nobis chara est.

Generosissimam omnium

Duxisti coniugem domum.

[*Antistrophe 2.*]

Non autem, ut aliorum mortuorum
Tumulus, existimetur

1000 Sepulchrum tuae coniugis;

Verum sicut Dea

Colatur, numen viatorum;

Et aliquis obliquam viam

Vadens, hoc dicet:

1005 Haec est mortua pro viro,

Nunc autem est Dea beata.

Salve, o veneranda, et bona des.

Tales sermones affabuntur⁴⁾ eam.

2) domas sine violentia.] sic Editt. 1558., 1562. (= Eurip. Ed. Basil. 1551. δαμάξεις σὺ βία); Barn. δαμάξει σου βία — domat tua vis; Musgr., Fix.: δαμάξεις σὺ βία — domas tu vi.

3) obscuri] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: nothi (Eurip. σκότιοι).

4) affabuntur] sic Ed. 1558. (= Eurip. προσφοῦσι, Editt. recent.: salutabunt); Ed. 1562. effabuntur.

[Chorus, Hercules, Admetus.]

- Chor.*⁵⁾ Atqui, ut videtur, Alcmenae filius
1010 Accedit^{5a)} ad tuam domum.
Herc. „Ad amicum libere dicendum est,
„Et non retinendae reprehensiones⁶⁾ in pectore
„Tacite: ego in tuis malis
Huc accedens volebam explorari amicus.
1015 Tu autem non dixisti propositum cadaver
Tuae coniugis, sed me excepisti hospitio,
Tanquam curam habens alieni mali.
Et ego coronavi caput, et libavi Diis
Libationes in domo tristi tali tempore.
1020 Expostulo, postquam hoc mihi accidit.
Non tamen te volo contristari in malis.
Cuius rei causa venio huc, reversus denuo
Dicam. Hanc mulierem serves mihi,
Donec adducens Thracios equos
1025 Huc rediero, interfecto tyranno Thracum⁷⁾.
Si autem sic mecum⁸⁾ agetur, ut nolim (cogito
enim redire):
Do hanc ancillam tuae familiae.
Venit in meas manus cum magno certamine.
Invenio aliquos publicum certamen
1030 Ponentes athleticis, dignum labore:
Unde abduco hoc praemium victoriae.
Vincentibus⁹⁾ in leviori certamine
Equi erant praemia; qui autem in maiori cer-
tamine
Vincebant, in pugillatu aut lucta, armenta.
1035 Supra haec mulier sequebatur, nacto eam
Turpe erat dimittere, mihi hoc gloriosum lu-
crum est.
Verum ut dixi, tibi oportet curae esse hanc
mulierem.
Habeas eam: non furtivam, sed honesto la-
bore partam
Adduco; cum tempore laudabis me pro isto
munere.

5) *Chor.*] haec vox in solis Editt. Barn. et Musgr. h. l. ite-
rum praefixa est; in Editt. 1558., 1562. et Fix. deest,
quoniam praecedentes etiam versus *Chori* sunt.

5a) Accedit] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text.
gr.) Admete, . . . accedit [Barn., Musgr.: venit].

6) reprehensiones] huic voci in Editt. 1558., 1562. adscripta
est nota marg.: „Legit *μουρὰς*. alii *μορφὰς* formulas
dicendi.“ (Barn., Musgr., Fix. habent eandem illam lectio-
nem *μουρὰς* — reprehensiones).

7) Thracum] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eu-
rip. *Βιστόνων*) Bistonum.

8) mecum] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. meum.

9) Vincentibus] sic Editt. 1562., Fix. (= Eurip. *τοῖς νικῶ-
σιν*; Barn., Musgr.: qui vincebant); Ed. 1558. male: Vi-
ventibus.

- 1040 *Adm.* Non ut te contumelia afficerem, ne-
que quod te indignum existimarem,
Meas miseras tibi non communicavi;
Sed fuisset mihi dolor additus dolori.
Si ivisses ad alium hospitem.
Satis mihi fuit hoc meum deplorare¹⁰⁾ malum.
1045 Mulierem si quam habes, peto,
Ut alteri, qui non est passus, qualia ego,
Tradas servandam; multi sunt tibi
Inter Pheraeos hospites: ne redigas mihi in
memoriam mea mala.
Non possem, videns hanc in domo,
1050 Sine lachrymis esse; ne dolenti mihi do-
lorem
Addas, satis gravatus sum mea calamitate.
In qua parte aedium educabitur iuvenula?
(Similis enim iuvenulae est, ut veste or-
nata est)
An erit in virorum habitatione?
1055 Et quomodo pura, versans inter iuvenes,
Erit? non est facile iuvenes
Arcere; ego vero tibi consultum velim;
An alam eam, abdens in thalamum mortuae?
Et quomodo inferam in lectum illius?
1060 Duplicem metuo reprehensionem: a civibus
Ne me aliquis reprehendat, ut qui meam ser-
vatricem
Prodam iacens in toro alterius iuvenulae;
Et huius mortuae (digna enim est, quae co-
latur)
Oportet me habere rationem. Tu autem, o
mulier,
1065 Quaecumque tandem es, similem habere te
Alcestidi
Formae modum scito, et es similis corpore.
Heu aufer per Deos a meis oculis
Istam mulierem, ne ine occidas perditum.
Videor enim ipsam intuens coningem intueri
1070 Meam; turbatur meum cor, et ex oculis
Lachrymae erumpunt; o me miserum,
Quam acerbum luctum gusto hunc!
Chor. Ego non possum laudare tuam fortunam.
„Oportet autem unumquemlibet sustinere, quod
Deus dat.
1075 *Herc.* Utinam tantam vim haberem a Deo,
Ut ad vitam reducerem ex inferis

10) deplorare] sic Editt. 1562.. Barn., Musgr., Fix.: Ed.
1558. plorare

- Tuam coniugem, et tibi hoc praestarem officium.
Adm. Satis scio tuam voluntatem; sed ubi hoc fieri potest?
 „Impossibile est mortuos redire in vitam.
 1080 *Herc.* Ne itaque tu transgrediaris modum, sed feras moderate.
Adm. „Facilius est consolari, quam miseriam sustinere.
Herc. Quid igitur proficis, si semper plores?
Adm. Ipse scio; tamen amor me impellit.
Herc. Amare mortuum, adfert lachrymas.
 1085 *Adm.* Perdidit me magis, quam dicere possum.
Herc. Amisisti bonam coniugem: quis contradicet?
Adm. Itaque ego non amplius delector hac vita.
Herc. Tempus molliet; nunc tuum malum recens est.
Adm. Tempus dicis, si tempus est mori.
 1090 *Herc.* Mulier abducat te a luctu, et desiderium novarum nuptiarum.
Adm. Tace; quid dixisti? nunquam hoc putassem.
Herc. Quid? non duces uxorem, sed manebis viduus?
Adm. Nunquam fiet, ut aliqua mecum habitet.
Herc. Num speras te prodesse mortuae?
 1095 *Adm.* Illam decet honore affici, ubicunque est.
Herc. Laudo; sed stultitiae obnoxius es.
Adm. Nunquam sane sponsus vocabor.
Herc. Laudo, quia coniugi fidus es.
Adm. Moriar, si illam prodidero, quamquam iam sit mortua.
 1100 *Herc.* Recipias nunc in domum istam generosam.
Adm. Ne iubeas; oro te per Iovem, patrem tuum.
Herc. Atqui peccabis, non faciens hoc.
Adm. Faciens autem, mordebor dolore.
Herc. Obtempera, fortasse opportuna erit gratia.
 1105 *Adm.* Heu utinam ex certamine eam non nactus esses!
Herc. Cum ego vinco, tu una mecum vincis.
Adm. Recte dixisti; sed mulier abeat.
Herc. Abeat, si oportet; sed primum vide, an sit utile.
Adm. Oportet, nisi tu voles mihi irasci.
- 1110 *Herc.* Sciens quiddam ego, tantopere urgeo.
Adm. Vincas igitur, quamquam non grata mihi facis.
Herc. Erit tempus, cum laudabis nos, obtempera solum.
Adm. Introducite eam, si quidem necesse est eam recipi.
Herc. Non committam mulierem ministris.
 1115 *Adm.* Tu igitur ipsam introducito, si placet, in domum.
Herc. In tuam manum ego tradam.
Adm. Non attingam eam, licet intrare domum
Herc. Commendo eam tantum tuae dextrae.
Adm. Cogis me non volentem haec facere.
 1120 *Herc.* Ausis extendere manum et attingere hospitem.
Adm. Atqui extendo eam tanquam ad abscisum caput Gorgonis.
Herc. Habes? *Adm.* Etiam habeo. *Herc.* Serva eam; et Iovis
 Filium dices esse egregium hospitem.
 Intuere eam, num quid videatur esse similis
 1125 Tuae coniugi, et tu beatus iam muteris ex illo luctu.
Adm. O Dii, quid dicam? miraculum est insperatum.
 Coniugemne meam revera video?
 Aut conturbat me delusorium gaudium?
Herc. Non est; sed intueris tuam coniugem.
 1130 *Adm.* Vide, ne sit spectrum.
Herc. Non praestigiatores habes me hospitem.
Adm. Sed video coniugem, quam sepeliebam?
Herc. Certe; non miror autem te fortunae tuae non credere.
Adm. Attingo et alloquor ut viventem?
 1135 *Herc.* Alloquere; habes enim, quod voluisti.
Adm. O charissima coniugis facies et corpus, Habeo te praeter spem; nunquam existimavi me te visurum esse.
Herc. Habes; Deus autem ne quis invidet.
Adm. O generose filii Iovis,
 1140 Beatus sis, et pater tuus
 Te servet; tu enim amicus mea restituisti.
 Quomodo hanc reduxisti in lucem?
Herc. Committens pugnam cum rege daemonum.
Adm. Ubi hanc cum Morte commisisti pugnam?
 1145 *Herc.* Apud tumulum deprehendens manibus ex insidiis.

Adm. Quare uxor stat muta?

Herc. Nondum fas tibi huius compellationes
Audire, priusquam Diis inferis
Fuerit purificata, et veniat tertius dies.

1150 Introducas eam, et cum sis iustus,
In caeterum sis pius erga hospites:

Vale; ego propositum certamen
Stheneli filio regi ut perficiam, abeo.

Adm. Maneas nobiscum, et sis meus hospes.

1155 *Herc.* Redibo; nunc oportet properare.

Adm. Vale, et redeas domum.

Civibus autem et toti ducatu mando,
Ut statuunt choros propter bonum eventum,

Et compleant odoribus aras copiosis, expia-
tionibus.

1160 Nunc in meliorem vitam transmutati sumus,
Quam quae fuit antea; fateor enim me bea-
tum esse.

Chor. „Multae sunt formae rerum divinitus eve-
nientium,

„Et multa praeter spem Dii perficiunt,

„Ac quae certo decrevimus, non succedunt,

1165 „Inesperata autem eveniunt¹¹⁾.

Sic accidit in hoc negotio.

11) H. I. in Edit. 1558., 1562. nota marg.: Fatum incertum

LXI. PH. MEL. INTERPRETATIO ANDROMACHES EURIPIDIS.

Huius tragoediae interpretatio latina Melanthonis in *Xylandri* Editt. 1558., 1562. reperitur, quibuscum Editiones *Barnesii*, *Musgravii* et *Firii* contulimus. — Versuum numeros atque stropharum partitiones aliasque inscriptiones quasdam ex Ed. Barnesii adscripsimus uncis inclusas.

EURIPIDIS ANDROMACHE PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

Argumentum.

Neoptolemus ad Troiam munus accipiens Andromachen, Hectoris uxorem, filium ex ea genuit; Molossum; postea autem superduxit Hermionen, Menelai filiam. Sed cum primum postulasset poenam interfectionis Achillis ab Apolline in Delphis, rediit ad oraculum, agens poenitentiam, ut Deum placaret. Sed regina habens se zelotype erga Andromachen, molita est ei mortem, accersens Menelaum. Illa autem infantem ablegavit, ac ipsa fugit ad templum Thetidis. Porro qui erant circa Menelaum, et puerum invenerunt, et illam deceptam templo eduxerunt; cumque essent interfecturi utrumque, prohibiti sunt ab interveniente Peleo. Menelaus ergo rediit Spartam; Hermione autem egit poenitentiam,

verita praesentiam Neoptolemi. Adveniens autem Orestes hanc quidem reduxit Spartam, Neoptolemo autem insidias posuit; isque interfectus apportatur. Peleo autem volenti lugere mortuum, Thetis apparens hunc quidem iussit in Delphis sepeliri, Andromachen autem mitti ad Molossos cum puero. Ipsum autem Pelea dixit immortalitatem habiturum: qua is potitus, habitavit in insulis fortunatis.

Scena fabulae est in Phthia, chorus autem constat ex Phthiis mulieribus. Praefatur Andromache. Haec fabula est secundi ordinis. Prologus est perspicuus et verisimiliter dictus; et elegiaca carmina in querela Andromaches sunt secundi gradus. Oratio Hermiones est regalis, et pulchra etiam oratio ad Andromachen. Bene et Peleus loquitur, liberans Andromachen¹⁾.

Fabulae personae.

Andromache
Famula
Chorus ex Phthiis²⁾
Hermione
Menelaus

Molossum
Peleus
Orestes
Nuntius
Thetis.

1) Hoc argumentum graece legitur in Eurip. Ed. Basil. 1551., Melanthonis autem interpretatio eius latina in Editt. 1558., 1562. exstat. quae una cum textu graeco in Ed. Barnesii repetita est.

2) ex Phthiis] sic Editt. 1558. . 1562 ; Barn. . Musgr. (= ἐκ Φθιωτίδων) ex Phthiis mulieribus; Fir. singularem vocem Χόρος Chorus habet.

ANDROMACHE.

[*Andromache, Famula, Chorus,
Hermione.*]

Praefatur³⁾ *Andromache*.

- Thebana civitas, decus terrae Asiae,
Unde quondam cum aureis deliciis dotis
Veni ad regiam domum Priami,
Data coniunx foecunda Hectori,
5 *Andromache* suspicienda priore tempore;
Nunc autem nulla alia miserabilior mulier
Me fuit, neque erit unquam;
Quae maritum Hectorem ab Achille
Interfectum vidi, et filium, quem peperit marito,
10 *Astyanacta* proiecitur ab arduis turribus,
Postquam Graeci ceperunt solū Troiae.
Ipsa autem serva, liberrimae
Familiae antea habita, in Graeciam veni,
Insulari Neoptolemo munus belli
15 Data, electa ex praeda Troiana,
Huius Phthiae et urbis Pharsaliae
Vicinos campos habito, ubi inarina
Thetis habitavit cum Peleo seorsim ab ho-
minibus
Fugiens frequentiam hominum. Thessalicus
populus hunc locum
20 Vocat Thetideum⁴⁾ propter nuptias Deae.
Ubi domum hanc nactus est filius⁵⁾ Achillis,
Peleum sinit regere terram Pharsaliam;
Vivo sene sceptrum non vult accipere.
Et ego in his aedibus pario puerum inarem
25 Coniuncta filio Achillis et meo domino:
Et prius iacentem in malis, tamen
Spes me semper sublevabat, vivo filio
Me inventuram aliquod praesidium et auxilium
in malis.
Postquam autem Lacaenam Hermionen⁶⁾ ducit
30 Meus dominus, aversatus servilem lectum,
Agitor ab ipsa miserandis malis.

3) Praefatur *Andromache*] sic Editt. 1558., 1562.: in Editt. Barn., Musgr. (aeque ac in Ed. Basil. 1551.) h. l. solum personae nomen legitur, sed praecedenti personarum catalogo addita sunt haec: Prologum autem agit *Andromache*.

4) Thetideum] sic Ed. Barn.: Editt. 1558., 1562. et Fix.: Thetidium; Musgr.: Thetidaeum (Eurip. *Θητιδαιον*).

5) filius] sic (= Eurip. *παῖς*) Editt. recent.; in Editt. 1558., 1562. deest.

6) Hermionen] sic (= *Ἑρμιόνην*) Editt. 1558., Fix.; Editt. 1562., Barn., Musgr.: *Hermionem*.

- Dicit enim, quod eam occultis pharmacis
Faciam sterilem, et invisam viro,
Et ego pro ea velim tenere domum
35 Hanc, eiiciens vi ipsius connubium,
Quod ego primum non volens accepi,
Et nunc reliqui. Magnus Iupiter hoc sciat,
Quod non volens huic sum facta socia tori;
Sed non persuadeo ei, vult me occidere:
40 Et pater Menelaus in hac re iuvat filiam.
Et nunc in aedibus est, ex Sparta veniens
Propter hoc ipsum. Ego autem territa
In sacellum Thetidis, vicinum huic domui,
Curro veniens, si me prohibeat mori.
45 Nam Peleus et eius posterum id
Colunt, testimonium⁷⁾ nuptiarum Thetidis;
Meum autem unicum filium ablego clam
In alias aedes, timens ne interficiatur.
Nam pater eius non adest, me
50 Ut iuvet, et puero nihil prodest, absens
In terra Delphica, ubi Apollini poenam
Solvit furoris, per quam aliquando in Pythum⁸⁾
veniens,
Poposcit ab Apolline vindictam propter patrem,
de quo pendit poenam⁹⁾:
Si quo modo expians priora peccata,
55 Efficiat¹⁰⁾ Deum placatum in posterum.
Fam. Domina, ego non vereor hoc nomine
Vocare te, si quidem dignabar et in domo
Tua. Quando habitabamus solum Troiae,
Eram fida tibi et tuo marito viventi;
60 Et nunc venio afferens tibi novos sermones,
Metu quidem, ne quis dominorum sentiat,
Sed miseratione tui; nam atrociam molitur
Adversus te Menelaus et filia, quae tibi sunt
cavenda.
Andr. O charissima conserva, (es enim con-
serva
65 Prius quidem reginae, sed nunc miserae)

7) testimonium] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: monumentum (Eurip. *Ἐπιμνησκία*).

8) in Pythum] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: ad Pythonem (Eurip. *ἐς Πυθῶν*).

9) Poposcit — poenam,] sic Editt. 1558., 1562. (= Eurip. Ed. Basil. 1551. *ἤτησε Φοῖβον πατρός, ὃν τίθει δίκην*); Barn., Musgr.: *ἤτησε Φοῖβον, πατρός ὃν τίθει δίκην* — Postulavit Phoebum, ut ob patrem suum caesum rependeret poenas.

10) Efficiat] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *παράσχοι*) Efficiat sibi.

- Quid faciunt, quas insidias struunt nunc,
Volentes occidere me miseram?
Fam. O tu misera, filium tuum volunt
Occidere, quem extra domum ablegasti.
- 70 *Andr.* Heu mihi, rescitum est meum filium
ablegatum?
Unde? o misera, quam perii!
Fam. Non scio, haec ego ex illis sensi.
Menelaus extra domum abiit ad tuum filium.
Andr. Perii, o fili, interficient te
- 75 Cipientes duo vultures; et qui est appellatus
Pater, adhuc manet Delphis.
Fam. Existimo te non futuram fuisse adeo in-
felicem
Illo praesente; nunc es sine amicis.
Andr. Neque venit fama de Peleo, quod veniat?
- 80 *Fam.* Ille est senior, quam ut possit¹¹⁾ te iu-
vare praesens.
Andr. Atqui misi ad eum non semel tantum.
Fam. Num tibi videtur curare aliquem nun-
tium?
Andr. Unde? vis tu mihi esse nuntia?
Fam. Quid dicam, si diu absim extra domum?
- 85 *Andr.* Invenies multas technas; es enim mu-
lier.
Fam. Periculum est; nam Hermione est non
segnis custos.
Andr. Vides? despondes animum in malis tuo-
rum amicorum?
Fam. Nequaquam, non hoc obiicias mihi;
Sed vado, quia non est suspicienda vita
- 90 Mulieris servae, etiamsi quod patiar mali.
Andr. Vade nunc; nos autem, in quibus sem-
per sumus
Fletibus et luctibus et lachrymis,
Suspiciemus ad coelum. „Nam innata est
„Mulieribus levatio praesentium malorum,
95 „Ut habeant ea semper in ore et lingua¹²⁾.
Adest mihi non unum, sed multa, quae gemam,
Patriam urbem, interfectum Hectorem,
Et meam duram fortunam, cui sum implicita,
Cadens indigne in servitute.
- 100 „Oportet nullum hominem dici felicem,
„Priusquam mortui videas extremam
„Diem, quomodo vitam perficiens moriatur¹³⁾.

11) possit] sic Editt. Barn., Mnsgr.; Editt. 1558., 1562. possit.

12) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Mulieres que-
rulae.

13) H. l. in iisd. Editt. nota marg.: Felicitas incerta.

- Ad altum Ilium Paris non nuptias, sed aliquam
noxam¹⁴⁾
Adduxit thalamarem¹⁵⁾ Helenam in thalamum,
105 Propter quam, o Troia, ferro et igni captam,
Cepit te velox Mars Graeciae habens mille naves,
Et meum miserae maritum Hectorem, quem
circa murum
Aurigans traxit filius marinae Thetidis.
Ego autem ex thalamis ducta sum ad littus
maris,
- 110 Circumdans caput tristi servitute.
Multae lachrymae defluunt¹⁶⁾ mihi de corpore,
quando reliqui
Urbem et thalamos et maritum in pulvere.
Heu ego misera, quid me oportebat amplius iu-
tueri lumen,
Hermiones servam? a qua afflicta,
- 115 Ad hanc statuam Deae supplex circumdans
manus
Colliquesco, sicut gutta scaturiens ex saxo.

[Strophe 1.]

- Chor.* O mulier, quae solum Thetidis et tem-
plum insides
Diu, nec deseris,
Ego Phthia, tamen veni ad te Asiaticam genere,
120 Si possem tibi aliquod
Remedium difficilium malorum invenire,
Quae te et Hermionen¹⁷⁾ in odiosam rixam in-
cluserunt.
O misera in gemino
Toro particeps¹⁸⁾
- 125 Apud filium Achillis,

[Antistrophe 1.]

- Cognosce fortunam, expende praesens malum,
in quod venis
Certamine cum dominis,
Existens Iliaca puella, natis ex Lacedaemone.
Relinque recipientem oves¹⁹⁾

14) Huic versui in Editt. Barn., Musgr. superscripta est
vox: Ἐλεγος. — Elegi.

15) thalamarem] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: tori
sociam (Eurip. εἰνάται).

16) defluunt] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eu-
rip. κατέβη) defluerunt.

17) Hermionen] sic Ed. Fix.; Editt. 1558., 1562., Barn.,
Musgr.: Hermionem (conf. supra p. 577. nota 6.).

18) in gemino Toro particeps] sic Editt. 1558., 1562.; Fix.:
quae in toro bipartito Hermiones socia es (Eurip. ἀμφὶ
λέγτρον διδύμων ἐπίτοιρον ἐοῦσαν).

19) recipientem oves] sic (= Eurip. δεξιῶνον) Editt. re-
cent.; Editt. 1558., 1562. recipientem (omissa voce: oves).

130 Domum, victimas marinae Deae: quae est tibi

Utilitas tristi, consumere deformatum corpus
Propter violenta imperia dominorum?
Potentia dominorum persuadet tibi.
Quid contendis, cum nihil possis?

[*Strophe 2.*]

135 Sed vade, relinque splendidam sedem Nereidos Deae,

Agnosce, quod sis in terra hospita,
Et ancilla in peregrina urbe,
Ubi neminem vides amicorum
Tuorum, o infelicissima,

140 O misera puella^{19a)}.

[*Antistrophe 2.*]

Venisti Iliaca mulier miseranda ad nostras aedes;

Sed metu meorum dominorum
Sumus quieti, tuam fortunam
Fero in miseratione,

145 Ne filia filiae Iovis

Videat me tibi benevolam esse.

Herm. Ornatum aurearum deliciarum circa caput

Et vestitum corporis variarum tunicarum,
Non ab Achillis neque Pelei

150 Domo dona habens huc veni;

Sed ex Lacaena Spartana terra
Menelaus pater mihi haec donat
Cum magna dote, ut liceat libere loqui.
Vobis ergo ita respondeo:

155 Tu autem, cum sis serva et captiva mulier,

Vis tenere aedes, eiiciens nos,
Istas? sum in odio viri tuis pharmacis,
Et venter sine foetu propter te mihi perit.

„Nam est cällida ad haec nata in continente²⁰⁾

160 „Mulier²¹⁾: quae prohibebo tibi ego.

Et nihil te iuvabit ista domus Nereidis,
Non ara, non templum; sed morieris.

Si volet te aliquis Deorum aut hominum servare,
Oportet te pro priore beata superbia

165 Expavescere et humilem accidere ad meum genu,

19^{a)} puella.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: sponsa (Eurip. *νύμφα*).

20) nata in continente] sic Editt. 1558., 1562.; Barn. Fix.: Epiroticum (utrumque = Eurip. *ἠπειρωτὶς*); apud Musgr. deest.

21) Mulier] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *ψυχὴ γυναικῶν*) Ingenium mulierum.

Et verrere meam domum, ex aureis

Vasis fundentem rorem Acheloi²²⁾,

Et cognoscere, ubi terrarum sis: haec non sunt
Hector,

Non Priamus, non aurum, sed Graeca civitas.

170 Eo venis insaniae, misera tu,

Quae cum filio patris, qui interfecit tuum maritum,

Audes dormire et liberos ex interfectore

Parere. „Tale est omne barbaricum genus.

„Pater filiae, et filius matri miscetur,

175 „Et puella fratri, et per caedem charissimi

„Vadunt, et horum nihil prohibet lex²³⁾.

„Quae non ad nos affer; non est honestum,

„Unum virum habere habenas duarum mulierum,

„Sed intuens in unum coniugalem Venerem

180 „Est contentus, quicumque non vult male habitare.

Chor. „Invida res est mulier,

„Et maxime²⁴⁾ hostilis unâ nuptis.

Andr. Heu heu!

Mala res est hominibus inventus, et in iuventute

„Si homo iniustus est²⁵⁾.

185 Ego metuo, ne mea servitus me

Repellat a dicendo, cum habeam multa iusta argumenta,

Et si vicero, ne propter hoc consequar poenam.

Nam superbi meliores rationes

Aegre ferunt ab inferioribus;

190 Tamen non vincar prodens me ipsam.

Dic, o iuencula, qua te firma ratione

Confido depellere a tuis nuptiis?

Quia scilicet civitas Sparta est minor Phrygiibus,

Et fortuna superat, ac vides me liberam?

195 An inventute, et viginti corpore

Et magnitudine urbis et amicis elata,

Volo tenere tuam domum pro te?

An ut ego pro te pariam liberos

Servos²⁶⁾, mihi miseram appendicem?

22) rorem Acheloi] his in marg. Editt. 1558., 1562. adscripta est vox: aquam; Barn. quoque iisdem addit: (i. e. *aquam*).

23) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Barbarorum concubitus.

24) maxime] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *μάλις* *ἀεί*) maxime semper. — H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Zelotypia mulierum.

25) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Iuvenilis improbitas.

26) Servos] sic (= Eurip. *δούλους*) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. male: Serva.

- 200 An aliquis sinet meos liberos
Esse dominos Phthiae, etiamsi²⁷⁾ tu non pa-
rias?
Amant nimirum me Graeci propter Hectorem,
Et ego sum obscura, et non fui regina Phrygum;
Maritus odit te, non ex meis pharmacis,
205 Sed quia non es idonea ad conversandum.
„Nam et hoc est philtrum: non forma, o
mulier,
„Sed virtutes delectant maritos²⁸⁾;
Tu si quid pungeris, Lacaena urbs
Est aliquid magni, Scyrum autem nihili facis,
210 Et ostentas divitias inter inopes; Menelaus
tibi
Maior est Achille: propter haec odit te maritus.
„Oportet mulierem, etiamsi malo viro data sit,
„Boni consulere, et non decertare cum eo²⁹⁾.
Si in Thracia circumfusa nive
215 Haberes maritum regem, ubi per vices³⁰⁾
lectum
Dat lectis^{30 a)} unus vir communicans,
An occideres reliquas? deinde infamiam libi-
dinis
Conciliares omnibus mulieribus.
Turpe est, et masculis deteriore morbo
220 Hoc languemus³¹⁾, sed cohercemus honestae.
O charissime Hector, sed ego tua causa
Anabam tecum easdem, si quid te fallebat
Venus.
Etiam saepe ubera tuis spuris
Admovi, ut tibi nihil darem acerbi.
225 Et haec faciens, virtute adducebam³²⁾
Maritum; tu autem neque guttulam aetherei
roris
Tuo viro assidere sinis metuens.
Ne matrem libidine, o mulier,
Studeas excedere. „Nam malarum matrum

27) etiamsi] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: si (Eu-
rip. *ἤν*).

28) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Vera dos uxoris.

29) H. l. in iisd. Editt. nota marg.: Officium uxoris.

30) per vices] sic (= Eorip. *ἐν μέρει*) Editt. 1562., Harn.,
Musgr., Fix.; Ed. 1558. male: per vires.

30 a) lectis] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip.
πολλαῖς) multis mulieribus.

31) et masculis deteriore morbo Hoc languemus] sic scripsi;
Editt. 1558., 1562. et masculis deteriore morbum Hunc
languemus; Barn.: quamquam gravius viris morbo Hoc
Venero laboramus; Musgr., Fix.: quamquam graviori
viris morbo Hoc laboramus.

32) adducebam] sic Ed. 1558. (= Eurip. *προσγγύμην*, Editt.
recent.: *mihī conciliabam*); Ed. 1562. abducebam.

- 230 „Mores oportet fugere liberos, qui sapiunt³³⁾.
Chor. Domina, quantum tibi adest facultas,
Tantum persuadearis cum ista transigere di-
cendo.

Herm. Quid arroganter loqueris et venis in cer-
tamen dicendo,

Tamquam tu sis sapiens, et mea non sint sa-
pientia?

- 235 *Andr.* Non ita est, ut nunc loqueris.

Herm. O mulier, tuus animus non adsit mihi.

Andr. Es iuvenula, et dicis de turpibus.

Herm. Tu non dicis, sed facis contra me, quan-
tum potes.

Andr. Non tacite perferes dolorem zelotypiae?

- 240 *Herm.* Au non³⁴⁾ ista sunt summa mulie-
ribus?

Andr. Recte utentibus; sin minus, non sunt
honestae.

Herm. Non regimus urbem barbarorum legibus.

Andr. Illic turpia, etiam hic habent dedecus.

Herm. Tu es sapiens, et tamen oportet te mori.

- 245 *Andr.* Vides statuam Thetidis in te respi-
cientem?

Herm. Quae odit tuam patriam propter mor-
tem Achillis.

Andr. Helena, mater tua, eum perdidit, non
ego.

Herm. An et ulterius attinges mea mala?

Andr. Ecce taceo et teneo os.

- 250 *Herm.* Illud dic, propter quod adsum.

Andr. Dico te non tantum sapere, quantum
oportet.

Herm. Relinques hoc puerum templum mari-
nae Deae?

Andr. Si non interficiar³⁵⁾; sin autem, nun-
quam relinquam.

Herm. Hoc quidem fixum est, et non expecto
venire maritum.

- 255 *Andr.* Sed neque ego me prius tibi prodam.

Herm. Ignem tibi admovebo, et non curabo
tuam vitam.

Andr. Accende igitur; Dii scient hoc.

Herm. Et corpori dolores vehementium vul-
nerum.

33) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Parentes non
ubique imitandi.

34) An non] sic Editt. 1558., 1562.; Harn., Musgr.: Quid?
Au non; Fix.: Quid vero? . . non (= Eurip. *τί δ' οὐ*).

35) interficiar] sic scripsi (= Eurip. *θανοῦμαι γ'*, Editt.
recent.: moriar); Editt. 1558., 1562. interficiat.

- Andr.* Pollue Deae aram sanguine, quae sequetur³⁶⁾ te.
 260 *Herm.* O barbarica progenies, et dura ferocia.
 Perferes mortem? Sed ego te sede
 Ex hac cito volentem pellam,
 Talem habeo escam; sed sermonem
 Occultabo, res ipsa cito ostendet.
 265 Sedeas firma; nam etsi undique te teneret
 Liquefactum plumbum, pellam ego te,
 Priusquam veniat filius Achillis, cui tu confidis.
Andr. Confido: „possibile est venenatarum
 bestiarum
 „Aliquem Deum proferre remedia hominibus.
 270 „Quae autem sint supra viperam et ignem,
 „Nullus unquam inveniet remedia contra mulierem
 „Malam; tantum malum sumus hominibus³⁷⁾.

[Strophe 1.]

- Chor.* Certe magnos dolores incepit³⁸⁾,
 Quando venit in nemus Idaeum
 275 Maiae et Iovis filius³⁹⁾,
 Trium Dearum currum
 Pulchrum ducens,
 Odioso certamine
 Formae armatum,
 280 Ad stabulum pastoris,
 Et ad solitariam pastorem adolescentem,
 Et ad stabuli desertos lares.

[Antistrophe 1.]

- Istae quando venerunt ad arboreum nemus,
 Montanum, fontem abluerunt
 285 Nitentia corpora in aqua.
 Venerunt ad Paridem, excellentiis astutorum sermonum
 Circumdantes⁴⁰⁾.
 Venus cepit dolosis verbis,

36) sequetur] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: persequetur; Fix.: ulciscetur (Eurip. μέτεισι).

37) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: In malas mulieres.

38) magnos dolores incepit] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: magnorum dolorum [Fix.: magnarum calamitatum] auctor extitit.

39) Scil. Mercurius.

40) excellentiis astutorum sermonum Circumdantes] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: excellentiis astutorum sermonum eum Decipientes; Musgr.: excessibus sermonum inimicorum Se invicem caedentes; Fix.: Certatim vero blandis verbis inter se aemulantibus.

- 290 Dulcibus quidem auditu,
 Sed mirabilem confusionem⁴¹⁾ afferentibus
 Phrygum urbi
 Miserae et moenibus Troiae.

[Strophe 2.]

- Utinam abiecisset perniciem supra caput,
 Quae peperit Parin,
 295 Priusquam habitaret Idaeum montem:
 Quando eum apud laurum sacram
 Clamavit Cassandra occidendum esse,
 Magnam noxam urbis Priami.
 Quem non accedebat? quem non rogabat
 300 Principum, occidere infantem?

[Antistrophe 2.]

- Non super Troiam venisset iugum
 Servile, neque tu mulier
 Haberes sedem domus tyramicae;
 Solvisset Graeciae miseros
 305 Labores, quos apud Troiam
 Decem annis tulerunt iuvenes hastis,
 Et lecti non fuissent relictis deserti,
 Nec senes orbatu liberis.

[Menelaus, Andromache, Molossus, Chorus.]

- Men.* Venio afferens tuum filium, quem in
 aliam domum
 310 Clam mea filia exposuisti.
 Tu sperabas idolum hoc Deae servaturum te,
 Et hunc et eos, qui occultaverunt; sed inventa es
 Mulier minus sapere isto Menelao:
 Et nisi relinques deseres hoc solum,
 315 Iste interficietur pro tuo corpore.
 Hoc ergo cogita, utrum mori velis,
 An hunc interfici pro tuo peccato,
 Quod peccas contra me et meam filiam.
Andr. O gloria⁴²⁾, quam multos homines
 320 „Nihili evehis ad magnam vitam,
 „Eos, quibus gloria est ex veritate,
 „Beatos duco; sed falso habentes, habere
 „Non dignos duco, nisi fortuito videantur sapere.

41) mirabilem confusionem] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: amaram vitae confusionem [Fix.: eversionem] (= Eurip. Πυρρὰν δὲ σύγχυσαν βίου).

42) O gloria] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: O opinio, opinio; Fix.: O fama, fama (Eurip. Ὡ δόξα, δόξα). — H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Aestimatio vana.

Tu aliquando dux exercitibus Graecorum
325 Troiam abstulisti a Priamo, adeo ignavus
existens?

Qui pro filia ex verbis filiae⁴³⁾

Adeo es ferox, et cum misera muliere

Serva venis in contentionem; non dignum
duco⁴⁴⁾

Neque te Troia, neque Troiam te.

330 „Qui videntur praestantiores esse, foris sunt
„Splendidi, intus omnibus hominibus similes,
„Praeterquam divitiis: hoc magnum quiddam
potest.

Menelae, age absolvamus sermones.

Sim interfecta a tua filia, et me perdiderit:

335 Non poterit effugere reatum homicidiale,
Et inter multos et tu adiuvas hanc
Caedem, culpa adiuvas coget te.

Si ego effugero, ne moriar,

An occiditis puerum? quomodo pater

340 Filio mortuo hoc aequo animo feret?

Non ita ignavum eum Troia vocat.

Sed vadit, quo oportet. Peleo dignas

Res et Achille patre videbitur facere.

Expellet tuam filiam ex aedibus; et tu dans⁴⁵⁾

345 Alteri, quid dices, utrum quod malum
virum

Fugiat huius modestia? sed falsum erit.

Quis ducet eam? an ipsam sine viro domi

Tenebis viduam canam? o miser vir,

Non vides affluxus tantorum malorum?

350 Quot thalamis filiam male tractatam
Velles invenire potius, quam patiat, quod
ego dico?

„Non oportet magna mala parvis addere;

„Neque, si nos mulieres sumus nocens malum,

„Viros fieri similes mulieribus natura.

355 Nos si maleficiis laedimus tuam filiam,

Et debilitamus ventrem, ut ipsa dicit,

Volentes, non volentes⁴⁶⁾, ne quidem ad
aram⁴⁷⁾

43) pro filia ex verbis filiae] sic Editt. 1558., 1562.; Musgr.:
filiae iuvenulae ex verbis.

44) dignum duco] sic scripsi (= Eurip. ἀξιώ; Editt. re-
cent.: iudico dignum); Editt. 1558., 1562. errore typogr.:
dignum duce.

45) dans] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: nuptui
dans (Eurip. ἐξιδούς).

46) non volentes] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.
(= Eurip. οὐκ ἄνορτες) non invita [Fix.: invita].

47) ne quidem ad aram] sic scripsi; Editt. 1558., 1562.
male: ne quidam ad aram; Barn., Musgr.: nec ad aram
quidem (Eurip. οὐδὲ βάραι).

Proidentes, nos poenam sustinebimus
Quam tuis generis⁴⁸⁾, quibus non minorem
360 Poenam debeo, addens orbitatem.

Nos sumus tales, sed de tuo animo

Unum metuo, propter muliebrem iram⁴⁹⁾

Qui perdidisti et miseram Phrygum urbem.

Chor. Fortiter dixisti ut mulier adversus viros,

365 Et sapientiam tuae mentis eiaculata es.

Men. Mulier, ista sunt parva et imperio

Meo⁵⁰⁾ non digna, ut ais, neque Graecia.

„Sed bene scias, quo quis opus habet,

„Hoc cuilibet pluris est, quam Troiam ca-
pere⁵¹⁾.

370 Et ego filiae, iudico enim ista esse magna,

Ne privetur connubio, sum adiutor.

„Alia quidem inferiora pateretur mulier,

„Sed excidens viro, excidit vita.

Convenit illum imperare meis servis,

375 Et meos meque illius;

„Amicorum enim nihil est proprium, qui amici

„Vere sunt; sed res sunt communes⁵²⁾.

Expectans absentes, si non efficiam

Mea quam optime, nihil sin, et non sapiens.

380 Sed cede ex hoc templo Deae,

Quia, si tu interficiaris, puer iste effugiet
mortem.

Te non volente mori, hunc interficiam:

Necesse est ex duobus alterum relinquere vitam.

Andr. Heu mihi, acerbam sortitionem et ele-
ctionem

385 Vitae proponis; et eligens misera,

Non eligens infelix sum.

O magna faciens de parva causa,

Audi, quid me interficis? quare? quam urbem

Prodidi? quem tuorum liberorum interfeci?

390 Quam domum incendi? coacta dormivi

Cum domino, et iam me, non illum interficies,

Qui est causa horum. Sed principium omittens,

Venis ad finem, qui est posterior?

Heu mihi propter ista mala, o misera mea
patria,

48) Quam tuis generis] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. re-
cent. (= Eurip. Ἐν σοῖσι γαμβροῖς) Apud tuos generos.

49) propter muliebrem iram] sic Editt. 1558., 1562.; Editt.
recent.: propter contentionem ex muliere ortam [Fix.: pr.
c. de muliere] (Eurip. διὰ γυναικίαν ἔρον).

50) Meo] sic Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. male: Mea.

51) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Cupiditas.

52) H. l. iisd. Editt. nota marg.: Omnia amicis communia.

- 395 Quam horribilia patior, quid mihi opus erat
parere,
Et addere duplex onus ad hoc onus?
Sed quid propter haec doleo, et praesentia
Mala non scrutor neque considero?
Quae necem Hectoris raptati curru
400 Vidi, et misere inflammatum Ilium,
Et ipsa fui serva ad naves Argivorum⁵³⁾
Capillo tracta; postquam veni
In Pluthiam, sum coniunx interfectoris Hectoris.
405 Quid mihi potest esse suave vivere? ad quid
oportet respicere?
An praesentem fortunam, an praeteritam?
Unus iste filius erat mihi reliquus, oculus vitae:
Hunc sunt interfecturi, quibus illa placent.
Non propter meam miseram vitam:
410 In hoc est spes, si servatur.
Mihi est turpe non mori pro puero.
Ecce relinquo aram, ego obnoxia
Ad mactandum, ad interficiendum, ad ligandum,
ad decollandum.
O fili, ego mater tua, ne tu interficiaris,
415 Morior; si effugeris fatum,
Memineris matris, qualia sustinens perierim,
Et ad patrem tuum vadens, per oscula
Stillans lachrymas et amplectens manus,
Dicit, qualia fecerim. „Omnibus hominibus
sunt
420 „Liberi vita: et qui vituperat meum dictum
inexpertus,
„Minus dolet, et est beatus in illo ipso
fortunio.
Chor. „Miserta sum audiens; nam calamitates
sunt miserabiles
„Omnibus hominibus, etiamsi quis alienus sit.
Oportet te et tuam filiam in reconciliationem
ducere,
425 Menelae, et istam, ut liberetur a malis.
Men. Prehendite implicantes istius brachia,
Servi, audiet non gratos sermiones:
Ego tibi, ut deseras puram aram Deae,
Proposui pueri mortem, qua ratione te decepi,
430 Ut venires in meas manus ad necem.
Et scito, quae ad te pertinent, sic se habere.

- Sed de isto puero mea filia iudicabit,
An velit eum interficere, an non.
Sed vade in hanc domum, ut liberos
435 Discas non afficere contumelia, serva existens.
Andr. Heu mihi, dolo me decepisti, sumus in
fraudem inductae.
Men. Praedica hoc omnibus; non enim nego.
Andr. An sunt haec apud vos, qui ad Eurotam
habitatis, recta?
Men. Etiam in Troia rectum est laesos se vindicare.
440 *Andr.* Et Deos non Deos putas, neque esse
vindictam?
Men. Quando illa erunt, tunc feremus; nunc
te interficiam.
Andr. An et pullum hunc sub alis avellens?
Men. Non, sed filiae dabo, si velit interficere.
Andr. Heu mihi! quomodo gemam te, o fili?
445 *Men.* Nequaquam eum manet spes ferociendi⁵⁴⁾.
Andr. O omnibus hominibus inimicissimi
Spartae incolae, dolosi consultores,
Domini mendaciorum, suentes mala,
Tortuosa, et nihil sani, sed omnia insidiose
450 Sentientes, iniuste estis fortunati per Graeciam.
Quid non est in vobis? nonne plurimae caedes?
Nonne rapaces? nonne alia dicentes
Lingua, et alia sentientes deprehendimini
semper?
Pereatis. Mihi mors non est adeo gravis,
455 Ut tibi videtur; illa mala me perdiderunt,
Quando misera urbs Phrygum est consumpta,
Et meus inclytus maritus, qui te saepe pun-
gendo
Fecit malum nautam pro milite⁵⁵⁾.
Nunc contra mulierem appares terribilis miles,
460 Interficias me. Interfice, quia non delin-
tum te
Et tuam filiam mea lingua dimittam:
Quoniam tu es magnus in Sparta,
Nos in Troia. „Si ego iam sum in adversa
fortuna,

53) Hic versus in Editt. 1558., 1562. aequae ac in Editt. Basil. 1551., Musgr., Fix. praecedentem proxime sequitur; in Ed. Barn. inter utrumque legitur haec intra cancellos inclusus: [Καὶ παῖδ' ἀποβληθέντα περὶ γάμων ἄκρον] — [Filiumque deiectam a turribus altis?] de quo conf. nota a Barnesio adscripta.

54) Nequaquam eum manet spes ferociendi.] sic Editt. 1558., 1562. quasi interpret legisset *θρασεῖν*, loco *θρασεῖα*; Barn.: Annon, audacula tu, spes ipsum manebit? Musgr., Fix.: Nimirum certa illum spes non manet.

55) milite] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *χρησάϊον*) milite terrestri.

„Non propterea gloriare, quia et tu potes in
eam incidere⁵⁶).

[*Strophe* 1.]

- 465 *Chor.* „Nunquam geminos
„Lectos hominum laudabo⁵⁷),
„Neque liberos, qui habent diversas matres,
„Litem in domo,
„Et tristem dolorem.
470 „Maritus in nuptiis mihi sit contentus uno
„Lecto viri non communicante^{57a}).

[*Antistrophe* 1.]

- „Neque enim in urbibus
„Duo imperia
„Facilius possunt ferri uno⁵⁸).
475 „Est omnis supra onus,
„Et seditio civibus.
„Ubi sunt diversi duo artifices in hymnis,
„Musae solent facere discordiam.

[*Strophe* 2.]

- Et quando celeres flatus ferunt nautas,
480 De gubernaculis
Duplex consilium pectorum,
„Magnaque multitudo sapientiorum, minus
valet
„Quam una mens etiam non ita sapientis, qui
totam potestatem obtineat.
„Unius sit potentia in domo,
485 „Et in urbibus,
„Quando volunt aliquid bene gerere⁵⁹).

[*Antistrophe* 2.]

- Lacaena nostri ducis ostendit,
O Menelae⁶⁰); nam in-
flammata est contra concubinam,
490 Et interfecit⁶¹) miseram puellam Iliacam,
Et puerum propter stultam discordiam.
Invidia est impia, iniusta, odiosa.

56) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Vicissitudo re-
rum omnium.

57) H. I. in *ibid.* Editt. nota marg.: In coniugio non ad-
mitti communicationem.

57a) non communicante] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. re-
cent.: non communicato (= Eurip. ἀκοιῶνητον).

58) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Societatem in
regnis etiam et administrationibus esse perniciosam.

59) H. I. *ibid.* nota marg.: Unum debere praeesse rebus.

60) O Menelae] sic Editt. 1558., 1562. (= Eurip. Editt. Ba-
sili. 1551., Musgr. *Μενέλαε*); Editt. recent.: Menelai (= Ed.
Barn. *Μενέλεω*; Fix. *Μενέλα*).

61) interfecit] sic (= Eurip. *κτείνει*) Editt. 1558., Musgr.;
Editt. 1562., Barn.: interfecit (Fix.: necem molitur).

- Deinde tibi, o veneranda,
Accedat poenitentia horum factorum,
495 Et non videam⁶²) hoc coniunctum
Par ante domum
Sententia capitali condemnatum.
O misera mulier, et tu infelix puer,
Qui moreris propter thalamum matris,
500 Non participans,
Neque causa existens regibus.

[*Strophe* 1.]

- Andr.* Ego manus cruen-
to laqueo ligata
Mittor sub terras.
505 *Mol.* Mater, mater, ego cum tua
Ala simul descendo
Et sum victima peritura.
O duces terrae Phthiae,
O pater, o veni
510 Auxiliator amicis.

[*Systema* 1.]

- Andr.* Iaceto iam, o chare fili,
Circa ubera tuae matris,
Mortuus sub terra et cum mortua me.

[*Strophe* 2.]

- Mol.* Heu mihi⁶³)! quid patior
515 Ego miser et tu mater?

[*Systema* 2.]

- Men.* Ite sub terram;
Nam venitis ab hostili domo,
Duo moriemini ex duabus causis:
Te interfecit meus calculus,
520 Et filia mea Hermione istum puerum.
„Est stultitia magna relinquere
„Hostes ex hostibus, cum possis occidere,
„Et auferre a domo terrorem⁶⁴).

[*Antistrophe* 1.]

- Andr.* O marite, marite, utinam tuam
525 Manum et hastam auxiliatricem

62) Et non videam] sic Editt. 1558., 1562. (= Eurip. Ed.
Basil. 1551. *Καὶ μὴ εἶσορῶ*); Editt. recent. *Καὶ μὴν εἶσορῶ*
— Atqui video.

63) Heu mihi!] sic Editt. 1558., 1562.: Editt. recent. (= Eu-
rip. *ὦ μοι μοι*) Heu mihi, mihi!

64) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Hostes extir-
pandos esse.

Habere, fili Priami.

Mol. Infelix, quod ego mortis
Deprecatorium carmen inveniam?

Andr. Precare genibus

530 Dominorum appropinquans, o fili.

Mol. O chare, o chare, remitte mihi mortem.

[*Antisystema 1.*]

Andr. Liquesco lachrymis, ex pupillis
Stillo, tanquam ex praeupta petra

535 Gutta, misera ego.

[*Antistrophe 2.*]

Mol. Heu mihi⁶⁵), quod ego
Consilium contra haec mala excogitabo?

[*Antisystema 2.*]

Men. Quare ad me voveris, ad marinum
saxum

Tanquam, aut ad fluctum, deprecatione sup-
plicans?

540 Nam meis est hoc utile.

Erga te non sum affectus bene, si quidem
Consumens magnam partem meae vitae,
Troiam cepi et tuam matrem,
Propter quam

545 Descendes ad inferos.

[*Peleus, Menelaus, Andromache,*
Chorus.]

Chor. Video Peleum prope
Ponentem celeriter huc senilem pedem.

Pel. Vos interrogo, et te insistentem caedi⁶⁵),
Quare et quomodo haec fiunt? ex qua causa
languet

550 Domus? quid agitis facientes sine iudicio?

Menelae, expecta, ne propra sine iudicio,
Praecede tu citius; nam, ut videtur mihi,
Haec res non est otii, sed repubescens
Velim accipere robur, si unquam alias.

555 Primum quidem secundo vento, tanquam
velo,

Feror ad hanc. Dic, propter quam causam
manus

Ligantes laqueis isti ducunt te
Et puerum; nam interficeris⁶⁶), tanquam ali-
qua ovis cum aguo,

65) caedi] sic (= Eurip. σφαγή) Ed. Barn.; Editt. 1558.,
1562. errore typogr.: codi.

66) interficeris] sic Ed. 1562. (= Eurip. ἀπόλλυσαι, Editt.
recent.: peris); Ed. 1558. interficieris.

Nobis absentibus et domino tuo.

560 *Andr.* Isti, o senex, cum filio morituram
Me sic ducunt, ut vides; quid tibi dicam?
Nam non unius vocationis celeritate te
Accersi, sed per multos nuntios.

565 Scis fortasse audiens litem, quae est in domo
Cum huius filia, propter quae ego pereo.

Et nunc ab ara Thetidis, quae generosum
Filium tibi peperit, et quam tu numen colis,
Avellentes ducunt, neque apud aliquem iure
Agentes causam, neque absentes ex aedibus

570 Expectantes; sed meam solitudinem
Scientes, et huius pueri, quem nihil culpandum
Volunt occidere cum me misera.

Sed obsecro te, o senex, ad tua
Genua cadens (manu enim non licet mihi

575 Attingere tuum charissimum mentum),
Libera me per Deos; si non facies, moriemur
Turpiter vobis, et nobis misere, o senex.

Pel. lubeo laxare vineula, priusquam aliquis
lachrymet,

Et huius manus dimitti.

580 *Men.* At ego veto, alias non inferior te,
Et magis dominus huius mulieris.

Pel. Quomodo? an gubernabis meam domum
veniens

Huc? non est tibi satis imperare Sparta?

Men. Ego cepi ipsam captivam ex Troia.

585 *Pel.* Sed meus filius accepit eam, munus filii.

Men. Nonne mea sunt illius, et illius mea?

Pel. Ad bene faciendum, non male, neque ad
vi interficiendum.

Men. Nunquam abduces⁶⁷) hanc ex mea manu.

Pel. Cruentabo tuum caput hoc sceptrum.

590 *Men.* Attinge, ut noris, et accede ad me.

Pel. Tu inter viros sis, o ignavissime, et ex
ignavis orte?

Habeturne tui ratio inter viros?

Cui ab homine Phryge est erepta coniunx,
Linquenti domum non clausam, et sine servis,

595 Tanquam haberes castam mulierem in
aedibus,

Quae omnium est pessima. Neque, si velit
aliqua

„Puella Spartana, possit esse casta:

„Quae relinquentes domos, cum iuvenibus

„Nudis femoribus et tunicis laxatis,

67) abduces] sic (= Eurip. ἀπάξει) Editt. 1558., Barn.,
Musgr., Fix.; Ed. 1562. male: adduces.

- 600 „Cursus et palaestras non tolerandas mihi
 „Communes habent; deinde est mirabile,
 „Si non educatis mulieres castas?
 Heleuam convenit haec interrogare, quae ex
 aedibus
 Relinquens tuum testem amoris Larem ivit
 amatum
- 605 Cum viro iuvene in aliam terram.
 Deinde propter illam, Graecorum exercitum
 Tantum congregans duxisti ad Ilium:
 Quam oportebat te conspuentem non movere
 hastam,
 Cum invenisses malam, sed sinere ibi manere,
- 610 Addita pecunia, ne recipienda esset domum.
 Sed neque huc appulisti tuum animum,
 Et perdidisti multos et praestantes viros,
 Et fecisti multas anus orbatas liberis in aedibus;
 Causis parentibus abstulisti generosos liberos.
- 615 Quorum ego infelix unus, te interfectorem
 Tanquam aliquem Achillis et pollutum caede
 intueor,
 Qui solus neque vulneratus venisti ex Troia,
 Et pulchra arma in pulchris thecis
 Similia huc et illuc duxisti.
- 620 Ipse quidem suasi ducturo uxorem, ut ne-
 que tecum
 Affinitatem faceret, neque in aedes reciperet
 Pullum malae mulieris. „Efferunt enim
 „Materna vitia. Hoc considerate,
 „Proci, ut accipiatis filiam honestae mu-
 lieris ⁶⁸⁾.
- 625 Praeterea erga fratrem qualia fecisti?
 Inbens interficere filiam stultissime,
 Adeo veritus es, ne non haberes malam con-
 iugem.
 Capta Troia, (nam et huc vado)
 Non interfecisti mulierem potitus capta;
- 630 Sed postquam vidisti ubera, abiiciens gla-
 dium,
 Osculum accepisti, adulans canem proditricem,
 Factus inferior Venere, o ignavissime.
 Deinde veniens in domum meorum liberorum,
 Expugnans absentium aedes, et mulierem mi-
 seram
- 635 Interfocis turpiter, et puerum, qui ploran-
 tem te
 Et tuam filiam in aedibus faciet,

68) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Qualis mulier
 ducenda.

- Quamquam spurius est. „Saepe
 „Arida seminatio vicit pinguem terram;
 „Et multi nothi sunt praestantiores legitimis.
- 640 „Sed aufer filiam. Melius est hominibus
 „Panperem bonum, quam malum et divitem
 „Generum acquirere, et amicum; tu es nihili.
Chor. Ex parvo initio hominibus magnam con-
 tentionem
 „Lingua excitat; sed hoc prudentes homines
- 645 „Cavent, ne litigent cum amicis.
Men. Quid dicas senes esse sapientes,
 Et illos sapere, qui visi sunt Graecis sapere?
 Quando tu existens Peleus, et natus ex inelyto
 patre,
 Affinitate mecum iunctus, tibi ipsi turpia dicis,
- 650 Et nobis probra propter mulierem barbaram,
 Quam oportebat te expellere ultra flumen Nili,
 Et ultra Phasim, et me etiam ⁶⁹⁾ hortari,
 Cum sit ex Asia ⁷⁰⁾, ubi cadavera
 Multa Graeciae iacent interfecta mortuorum,
- 655 Et cum sit ex parte rea sanguinis tui filii.
 Nam Paris, qui filium tuum Achillem interfecit,
 Erat frater Hectoris, et ista coniunx Hectoris,
 Et tu vadis in eandem domum cum hac?
 Et dignam ducis habere eandem mensam ⁷¹⁾?
- 660 Et sinis parere domi invisos liberos?
 Quae ego mihi et tibi prospiciens, senex,
 Volui interficere hanc, quae mihi rapitur ex
 manibus.
 Sed age (non est enim turpe colloqui),
 Si mea filia non pariat, et ab ista
- 665 Nascantur liberi, eos huius terrae Phthiae
 Facies dominos? et barbari genere
 Imperabunt Graeciae? Deinde ego insanio,
 Qui odi iniusta, et tu diceris sapiens?
 Illud vide, si tu filiam tuam
- 670 Dares alicui civium, et accideret hoc,
 An sederes tacitus? non quidem existimo: qui
 pro peregrina
 Talia dicis adversus necessarios amicos.
 „Idem est ius viro et mulieri
 „Iniuria affectae a marito ⁷²⁾; et sicut viro,
- 675 „Cum habet in aedibus mulierem impudicam,

69) etiam] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip.
ἀεί) semper *ad hoc*.

70) ex Asia] sic Editt. 1558., 1562.; Musgr.: Asiatica; Barn.:
 epirotica, *Asiae continentem incolens*; Fix.: ex Asiae
 continente (Eurip. *ἡπειρώτων*).

71) mensam] Ed. 1562. errore typogr.: mensa.

72) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: ius coniugii.

- „Est magnum robur in manibus:
 „Ita mulieri in parentibus et amicis res est
 posita.
 Ergo iustum est me opem ferre meis.
 Senex, senex es, et de mea militia
 680 Dicens, plus iuvas me, quam tacens.
 Helena venit in aerumnas non volens, sed di-
 vinitus,
 Et hoc plurimum profuit Graeciae.
 Nam cum essent imperiti armorum et pugnae,
 Profecerunt ad fortitudinem. „Nam conver-
 satio⁷³⁾
 685 „Omnium rerum est hominibus magistra⁷⁴⁾.
 Quod autem veniens in adspectum meae
 Coniugis cohibui me, ne interficerem eam, mo-
 deste egi.
 Vellem nec te interfecisse Phocum fratrem.
 Haec recte sanus respondi tibi, non iratus.
 690 Tu si indulseris irae, tibi linguae morbus
 Est maior, mihi lucro erit modestia.
Chor. Cessate iam, hoc est multo melius,
 Quam inania verba, ne ambo peccetis.
Pel. Heu mihi, quam malus mos est in Graecia!
 695 „Quando exercitus statuit tropaea de ho-
 stibus,
 „Non putant hoc opus esse laborantium,
 „Sed dux lucratur gloriam⁷⁵⁾;
 „Qui unus vibrans hastam cum aliis immuneris,
 „Nihil plus uno faciens, habet maiorem famam.
 700 „Tetrici in imperio sedentes in urbibus⁷⁶⁾
 „Sunt superiores populo, cum nihili sint;
 „Illi sunt sapientiores multis aliis,
 „Si accedat audacia et consilium.
 Sicut tu et tuus frater tumefacti,
 705 Ad Troiam sedistis, imperio illo
 Elati, aliorum laboribus et industria.
 Ostendam tibi, ne Idaeum Paridem
 Putes maiorem hostem Peleo,
 Nisi abibis quam celerrime ex ista domo,
 710 Et filia sterilis, quam iste ex nobis natus
 Ducet coma trahens in domo,
 Quae existens sterilis vitula, non fert
 Alias parientes, ipsa non habens liberos.

73) conversatio] sic Editt. 1558., 1562., Barn.; Musgr.,
 Fix.: usus (quae vox in Editt. 1558., 1562. in marg. est
 apposita).

74) magistra] sic Editt. 1562., Barn.; Editt. 1558., Musgr.,
 Fix.: magister (Eurip. διδάσκαλος).

75) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Imperatoribus
 facta militum iniuste arrogari.

76) H. I. in iisd. Editt. nota marg.: Magistratus.

- Sed si hac parte es infelix,
 715 An oportet nos propterea esse orbatos li-
 beris?
 Discedite ab ista, servi, ut videam,
 Si quis prohibebit me solvere huius manus.
 Erige te, ut ego, quamquam tremens,
 Remittam consertos laqueos vinculorum.
 720 Sic, o pessime, laesisti huius manus:
 Putabas te bovem aut leonem vincire⁷⁷⁾ la-
 queis?
 An, ne accipiens gladium depelleret te,
 Metuisti? veni huc sub brachia, o puer,
 Solve matris vincula. Ego te in Phthia
 725 Alam magnum istis hostem. Si abesset belli
 Gloria Spartanis, et certamen pugnae,
 Scitote, quod in caeteris nullo sunt meliores.
Chor. „Genus senum est soluti animi,
 „Et aegre potest cohiberi propter iracundiam.
 730 *Men.* Valde promus ad conviciandum ferris.
 Ego autem coactus venire in Phthiam,
 Nihil mali faciam, neque patiar.
 Et nunc, nam non multum habeo otii,
 Redeo domum. Nam est quaedam non procul
 735 A Sparta urbs, quae antea erat socia,
 Nunc gerit se hostiliter, hanc volo oleisci
 Bellum inferens, ut capiam domitam.
 Postquam fecero, quae ibi sunt ex senten-
 tia mea,
 Redibo, et plane praesens ad praesentem
 740 Generum⁷⁸⁾ dicam et audiam sermones;
 Et si puniet hanc, et in posterum sit
 Modestus erga nos, vicissim erimus modesti.
 „Iratus inveniet iratos,
 „Et factis facta consentanea recipiet.
 745 Tuam orationem facile fero;
 Nam similis umbrae, vocem habes,
 Cum nihil aliud possis quam dicere.
Pel. Praecede me huc, fili, stans sub brachiis,
 Et tu, o misera; nam saevam tempestatem
 750 Nacta venisti in serenos portus.
Andr. O senex, Dii dent bona tibi et tuis,
 Qui servasti filium, et me miseram.
 Sed vide nunc, ne in solitudinem viae
 Fugientes isti, violenter abducant me,
 755 Videntes te esse senem, et me imbecillum,

77) vincire] sic (= Eurip. ἐντελέειν) Editt. 1558., Barn.,
 Musgr.; Ed. 1562. vincere.

78) praesentem generum] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. re-
 cent. (= Eurip. παρόντας . . γαμβρῶν) praesentes ge-
 neros.

Et istum puerum infantem. Vide ista,
Ne nunc effugientes capiamur postea.

Pel. Non afferas sermonem mulierum timi-
darum.

Vade, quis vos attinget? Plorans

760 Attinget; nam beneficio Dei et equitati
Et multis peditibus imperamus in Phthia.

Et nos sumus integro robore et non senes, ut
tu putas.

Sed in talem virum intuens tantum,

Statnam tropaem de ipso, quamquam senex.

765 „Multis iuvenibus etiam senex, si sit ani-
mosus,

„Praestantior est. Quorsum opus est timidum
splendide vivere?

[*Strophe.*]

Chor. „Aut non sim nata, aut

„Ex bonis parentibus⁷⁹⁾

„Sim nata, potentium

770 „Domorum particeps.

„Si enim patiatur aliquis talis rem difficil-
limam,

„Non est defectus defensionis nobilibus;

„Et ex laudatis familiis

„Est honos et gloria.

775 „Nunquam reliquias honorum

„Virorum aufert

„Tempus, virtus

„Etiam mortuis lucet⁸⁰⁾.

[*Antistrophe.*]

„Melius est victoria

780 „Infami carere,

„Quam cum invidia vincere

„Et vi ius⁸¹⁾.

„Hoc est quidem dulce in praesentia homi-
nibus,

„Cum tempore autem fit aridum,

785 Et probris inseritur familiarum.

Hanc laudo,

Hanc etiam affero⁸²⁾ vitam,

Si nihil extra ius

79) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Genus et co-
gnati.

80) H. l. in iisd. Editt. nota marg.: Virtus perennis.

81) H. l. ibid. nota marg.: Omnia iustitiâ posteriora.

82) affero] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. effero; Editt. recent.:
sequor (Eurip. *ἡρώμαι*).

Potentia in thalamo

790 Et urbe posset⁸³⁾.

[*Epodus.*]

O senex Aeacida,

Credo et cum Lapithis et Cen-

taurorum hasta laudatissima rem habuisse te;

Et in Argo navi

795 Euxinum⁸⁴⁾ humidum traiecis-
Marinum scopulum

Incluta classe;

Et ad urbem Ilium, ubi prius

Clarus Iovis

800 Filius implicuit nece,

Communi gloria

Potitum, ad Eurotam venisse.

[*Famula, Chorus, Hermione, Orestes.*]

*Fam.*⁸⁵⁾ O charissimae mulieres, quam malum
ex malis

Sequens hodie cumulatnr!

805 Nam domina in aedibus, Hermionen^{85a)} dico,

A patre deserta, et prae poenitentia

Rei, quam fecit, ut occideret Andromachen

Et puerum, agnoscens culpam^{85b)}, vult mori:

Metuens maritum, ne pro factis

810 Ex istis aedibus ignominiose eiiciatur,

Aut interficiatur, cum voluerit occidere, quos
non licebat.

Vix ipsam volentem suspendere collum

Prohibent famuli custodes, et ex dextera

Gladios rapiunt auferentes.

815 Tam valde dolet⁸⁶⁾, et prius facta

Agnovit non bene facta. Ego quidem

Dominam prohibens a strangulatione defessa
sum, amicae.

Vos ingredientes in istas aedes,

Liberate eam a morte; „nam consuetis

820 „Amicis novi venientes plus habent auto-
ritatis.

Chor. Audivimus ministrorum intus

83) posset] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: possit.

84) Euxinum] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: In-
hospitales; Fix.: inhospitum (Eurip. *Ἄξιον*).

85) *Fam.*] sic h. l. et in sequentibus (= *Θεράπ.*) Editt.
1558., 1562., Barn., Musgr.; Fix.: *Τροφός* — *Nutrix*.

85a) Hermionen] sic Bara., Fix.; Editt. 1558., 1562., Mus-
grav.: Hermionem.

85b) ut occideret A. . . agnoscens culpam.] sic Editt. 1558.,
1562.; Barn., Musgr.: quod A. occidere . . . statuisset,
Fix.: cum A. occidere . . . meditata esset (= Eurip. *Ἀ.*
πανεῖν . . . *βουλεύσασα*).

86) dolet] Ed. 1562. errore typogr.: dolent.

Clamorem de rebus, quas tu venis nuntians:
Videtur ostensura misera, quantum poterit,
Factura atrocita; nam excurrit ex aedibus,
825 Fugiens manus ministrorum cupiditate mortis.

[Strophe 1.]

Herm. Hei mihi⁸⁷)! lacerationem comae et un-
guium foe-
das laniationes faciam.

Chor. O filia, quid facies? afficies contumelia
tuum corpus?

[Antistrophe 1.]

830 *Herm.* Heu heu, heu heu!
Vade in aetheream a capillis meis
Tenue velum.

Fam. Filia, tege pectus, collige tunicam.

[Strophe 2.]

Herm. Quid oportet me tegere pectus veste?

835 Manifesta, aperta et
Non occulta fecimus contra maritum.

Fam. Doles, quod stuxeris necem tuae pellici?

[Antistrophe 2.]

Herm. Gemo propter hostilem audaciam,
Quam feci, o execrabilis

840 Ego, execrabilis viris.

Fam. Condonabit tibi hoc peccatum maritus.

[Strophe 1.]

Herm. Quare rapuisti mihi gladium ex manu?

Redde, o chara,
Redde, ut adversam

845 Inligam plagam;

Quare arces me a laqueis?

Fam. An dimitterem te furentem, ut moriaris?

[Strophe 2.]

Herm. Heu exitium, ubi est mihi chara flamma
ignis?

Ubi in innum ferar?

850 In mare an in sylvam a montibus⁸⁸),

Ut mortua sim curae inferis?

Chor. Quid ista paras? „calamitates divinitus

„Omnibus hominibus veniunt aut tunc aut
tunc.

[Strophe 3.]

Herm. Reliquisti, reliquisti me, o pater, solam
tanquam stantem in littore

855 Orbatam

Marino remo:

Perdes me, perdes me.

Non amplius in hac habitabo

Maritali domo.

860 Cuius statuas supplex petam?

An serva cadam ad servilia genua

In terra Phthia?

Utinam essem caerulea avis,

Aut pinea navis, aut

865 Navigarem⁸⁹) per Cyaneum littus

Prima navigio.

Fam. O filia, neque tunc illa valde laudavi⁹⁰),

Quando peccasti in mulierem Troianam;

Neque nunc tuum hunc metum, quo nimium
times.

870 Non sic repellet tuum connubium maritus,

Persuasus mala oratione barbarae mulieris.

Non enim habet te captivam ex Troia,

Sed viri praestantis filiam accipiens cum magna

Dote, et ex urbe non mediocriter beata.

875 Et pater te non, sicut tu metuis, filia,

Deserens sinet eiici ex hac domo.

Sed vade intro, neque conspiciaris aedes

Ante has, ne afficiaris aliquo probro,

Conspecta ante hanc aulam, o filia.

880 *Chor.* Enimvero iste in aliena veste peregrinus
hospes

Celeriter ad nos ex illa domo venit.

Ore. Mulieres hospites, an haec est Achillis

Filii domus, et regiae aedes?

Chor. Intelligis, sed qui es, qui interrogas
haec?

885 *Ore.* Agamemnonis et Clytaemnestrae filius,

Nomine Orestes, venio autem ad Iovis

Oraculum Dodonaeum; postquam veni

In Phthiam, volui percontari de cognata

Muliere, an vivat, et bene valeat,

88) a montibus] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgrav.
(= Eurip. δρόμων) montium.

89) aut Navigarem] sic Editt. 1558., 1562., quasi legisset
interpres ἡ . . ἐπέρασ'; Editt. recent. (= Eurip. ἡ . .
ἐπέρασ') quae . . penetravit.

90) neque tunc illa valde laudavi] sic Editt. 1558., 1562.
(= Eurip. Ed. Basil. 1551. τότε λίαν οὐτ' ἐκείν' ἐπήνεσα):
Editt. recent. τό, τε λίαν οὐτ' ἐκείν' ἐπ. — neque exces-
sum illum tuum [Fix.: exc. istum] laudavi.

87) Hei mihi!] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eu-
rip. Ἰὸ μοί μοι) Hei mihi, mihi!

- 890 Spartana Hermione: nam procul
Habitans a nobis, tamen est chara.
*Herm.*⁹¹⁾ O navigantibus portus tempestatis
apparens
Agameimnonis fili, oro te per ista genua,
Miserere nostri, quorum fortunam inspicis
- 895 Infelicium: non minus valentia, quam ra-
mus supplicum,
Mea brachia appono tibi ad genua.
Ore. Age, quae est res? num erramus? an
clare video
Filiam Menelai, reginam harum aedium?
Herm. Quam solam Tyndaris mulier peperit
- 900 Helena patri in aedibus, ne ignores.
Ore. O Phoebe medice, des solutionem ma-
lorum:
Quae res est? a Diis an hominibus pateris
mala?
Herm. Partim a vobis, partim a viro, qui me
habet,
Partim a Deo aliquo: ubique perimus.
- 905 *Ore.* Quae potest esse, nondum natis
Liberis, mulieri calamitas, praeterquam de
connubio?
Herm. Hac ipsa re langnemus, recte meo ser-
moni subservis.
Ore. Aliud connubium pro te amat maritus?
Herm. Captivam uxorem Hectoris.
- 910 *Ore.* Malum dixisti, unum virum habere
duas coniuges.
Herm. Talia sunt haec; deinde ego ulta sum.
Ore. Num adversus mulierem struxisti, qualia
solet mulier?
Herm. Necem ipsi et filio notho.
Ore. Et occidisti? an aliquis liberavit a cala-
mitate?
- 915 *Herm.* Senex Peleus, magis curans deteriores.
Ore. Erat aliquis, qui in caede tibi commu-
nicaret?
Herm. Pater, ad hoc ipsum ex Sparta profectus.
Ore. Et ille superatus est manu senis?
Herm. Pudore, et me relinquens desertam abiit.
- 920 *Ore.* Intelligo, metuis maritum propter facta.
Herm. Tenes, interficiet me iuste; quid oportet
dicere?
Sed rogo te, Iovem invocans, cognatorum prae-
sidem,

91) *Herm.*] sic Editt. recent.; Editt. 1558. 1562. *Chor.*; Ed. Basil. 1551. *Θεο.* (*Fam.*).

- Mitte me ex hac regione quam longissime,
Aut ad paternas aedes, quia videntur mihi
- 925 Aedes hae expulsurae me, si loqui possent.
Et odit terra Phthia, et si venerit prius
Maritus domum, linquens oraculum Phoebi,
Occidet me propter turpissima; aut serviemus
Pellici, cui antea imperabamus.
- 930 *Ore.* Quomodo in hac re impigisti, ut ita
aliquis dicat?
Herm. „Malarum mulierum introitus me per-
diderunt,
Quae mihi dicentes⁹²⁾ istos sermones tumide
amplificarunt:
Tu pessimam captivam domi
Servam tolerabis⁹³⁾, communicantem tibi in
connubio?
- 935 Per reginam, non in mea domo
Videns lucem fructetur meo lecto.
Ego audiens illos Sirenum sermones,
Callidarum, veteratoriarum, loquacium,
Stultitia sum incitata; quid enim opus erat me
- 940 Metuere maritum, cui aderant, quibus opus
erat?
Multae divitiae, et aedibus imperabamus:
Ego peperissem filios legitimos,
Illa semiservos meis, nothos;
„Sed nunquam, nunquam, non enim semel
dicam,
- 945 „Oportet prudentes, quibus est mulier,
„Ad uxorem in aedibus sinere ingredi
„Mulieres⁹⁴⁾; ipsae enim sunt doctrices ma-
lorum,
„Alia captans lucrum corrumpit lectum,
„Alia, quae peccavit, vult aliam secum aegro-
tare.
- 950 „Multae propter ignaviam: et inde familiae
„Virorum languent. Adversus haec bene mu-
nite
„Iannas aedium claustris et vectibus;
„Nam nihil boni extrinseci introitus
„Mulierum faciunt, sed multa et mala⁹⁵⁾.
- 955 *Chor.* Nimium admisisti linguam in cognatum
sexum;

92) dicentes] sic (= Eurip. λέγουσαι) Editt. 1558., Barn.. Musgr. . Fix.; Ed. 1562. dicendos.

93) tolerabis] sic (= Eurip. ἀνέξῃ) Editt. 1562., Barn.. Musgr. . Fix.; Ed. 1558. tolerabilis.

94) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Arcenda ab uxoribus mulierum colloquia.

95) multa et mala.] sic (= Eurip. πολλά καὶ κακά) Editt. 1558. 1562.; Editt. recent.: multa mala.

- Sed sunt ista tibi quidem ignoscenda, sed tamen convenit
Mulieres ornare muliebres naturas.
Ore. „Sapiens res est eius, qui docuit homines
„Audire sermones a contrariis.
960 Ego enim sciens perturbationem huius familiae,
Et tuam litem et uxoris Hectoris,
Expectabam habens custodias, an hic maneres,
An perterrefacta metu captivae
Mulieris velles discedere ex hac domo.
965 Veni non expectans tuas epistolas,
Et si redderes rationem, sicut reddis,
Mittam te ab his aedibus. Nam cum prius mea
esses,
Habitas cum isto viro perfidia tui patris,
Qui, priusquam facerent irruptionem in fines
Troiae,
970 Dedit te mihi uxorem; et postea promisit
Nunc te habenti, si expugnaret urbem Troianam.
Postquam rediit huc filius Achillis,
Expostulavi cum tuo patre, et istum rogabam,
Ut relinqueret tuum conubium, dicens meas
aerumnas,
975 Et praesentes furias⁹⁶), quod cognatis
„A viris possem ducere uxorem, alimde non
facile,
Exulans ab aedibus, quale exilium ego exulabam.
Ille erat contumeliosus in necem meae matris,
Et furias exprobrabat mihi.
980 Et ego abiectus domestica fortuna,
Dolebam quidem, dolebam, sed tenebar calamitate,
Et privatus tuis nuptiis, invitus abibam.
Nunc quoniam tua est conversa fortuna,
Et es in angustia, incidens in hanc calamitatem,
985 Ducam te ab aedibus, et reddam in manum patris.
„Cognatio⁹⁷) multum potest; et in adversis rebus
„Nihil melius est cognato amico.
Herm. Desponsationis meae pater meus

- Curam habebit, et non est meum statuere hoc.
990 Sed quam primum abduc me ex istis aedibus,
Ne antevertat me accedens ad domum et veniens maritus,
Vel deserentem me domum filii resciscens
Peleus persequatur equestri persecutione.
Ore. Confide, senis manum et Achillis
995 Filium non metuas, qui me iniuria affecit.
Nam tales insidiae ei sunt structae,
Est in laqueis inexplicabilibus necis
Hac manu positus, quas⁹⁸) prius non dicam.
Sed perfecta re, sciet Delphica petra.
1000 Matricida autem (si sociorum meorum
Foedera manserint firma in terra Pythica)
Ostendet ei, ne ducat, quam ego debebam,
Suo malo poscet⁹⁹) poenam paternae necis
A rege Phoebos; neque illum mutatio
1005 Animi iuvabit, dantem nunc poenas Deo;
Sed ex illo et mea accusatione
Male peribit, agnoscet meam inimicitiam.
„Nam virorum inimicorum fatum in conversionem
„Deus dat, et non sinit superhirc.

[*Strophe 1.*]

- 1010 *Chor.* O Phoebe, qui muniisti in Ilio
Bene munitum vicum, et Neptune
Qui veheris caeruleis equis
Per marinum pelagus,
Quare gratuitam laboran-
1015 tem manum vestri artificii
Marti pugnandi perito prodentes,
Reliquistis miseram miseram Troiam?

[*Antistrophe 1.*]

- Et plurimos in littore ad Simoëntem
Equestres currus iunxistis,
1020 Et certamina letalia virorum
Posuistis sine coronis,
Et abierunt mortui
Iliaci re-
ges; neque amplius ignis in ara Troiae
1025 Diis lucret fumo odorato.

[*Strophe 2.*]

- Periit Agamemnon manu coniugis,
Et ipsa persolvit caedem sua nece

96) praesentes furias] sic Editt. 1558., 1562.; Baru., Musgr.: praesentem *malum* daemonem; Fix.: praesentem fortunam (Eurip. τὸν παρόντα δαίμον').

97) Cognatio] sic (= Eurip. τὸ συγγενές) Editt. 1558., Baru., Musgr., Fix.; Ed. 1562. Cognato. — In marg. Editt. 1558., 1562. h. 1. legitur vox: Cognati.

98) quas (*insidias*)] sic Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. quam (Eurip. ἤν [scil. μηχανήν]).

99) poscet] sic (= Eurip. ἀνίσσει) Editt. 1562., Baru., Musgrav., Fix.; Ed. 1558. posset.

- Punita a liberis.
 1030 Dei, Dei eam
 Evertit mandatum
 Divinum, quando eam
 Ex Argis^{99a)} veniens
 Agamemnonius iuvenis
 1035 Ex adyto loco invasit matris interfector.
 O Deus, o Phoebe, quomodo credam?
 [Antistrophe 2.]
 Multa Graecorum
 Fora gemitus tristes
 Possent canere de infelicibus filiis; coniuges
 1040 Reliquerunt domos
 Ad alium maritum.
 Non tibi soli
 Fuerunt infesti,
 Non amicis moerores.
 1045 Morbum sustinuit Graecia, morbum.
 Transiit et ad focuanda ingera Phrygum
 Fulmen stillans Plutoniae neces.
 [Peleus, Chorus, Nuntius, Thetis.]
 Pel. Phthiae mulieres, interroganti mihi
 Indicate; accepi enim non perspicuum ser-
 monem,
 1050 Quod Menelai filia relinquens domum
 Hanc discesserit: venio habens studium cogno-
 scendi,
 An haec sint vera. „Nam absentium amicorum
 „Fortunas curare debent ii, qui domi sunt¹⁰⁰⁾.
 Chor. Peleu, recte audivisti, neque me decet
 1055 Occultare, in quibus sim malis;
 Nam regina discessit fugitiva ex his aedibus.
 Pel. Quem metum nacta? dic mihi.
 Chor. Metuens maritum, ne eam ex aedibus
 eiiciat.
 Pel. Num propter consilia de morte pueri?
 1060 Chor. Sane, et metu captivae mulieris.
 Pel. Cum patre, aut cum quo reliquit aedes?
 Chor. Filius Agamemnonis venit abducens eam
 hinc.
 Pel. Quam habens spem, an volens ducere?
 Chor. Et illaturus necem filio filii tui.
 1065 Pel. An per insidias, an in conspectum ve-
 niens pugnando?
 Chor. In puro templo Apollinis cum Delphicis.

99 a) Ex Argis] sic scripsi (Editt. recent.: Argis); Editt. 1558., 1562. Ex Argo.

100) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Amici absentis ratio habenda.

- Pel. Hei mihi, hoc est atrox; non iam cito
 Ibit aliquis ad Pythicam aram,
 Et quae hic acta sunt, dicet amicis ibi,
 1070 Priusquam interficiatur filius Achillis ab
 inimicis?
 Nun. Heu mihi mihi,
 Qualem calamitatem venio nuntians miser
 Tibi, o senex, et amicis domini!
 Pel. Heu heu, animus praesagit tanquam ali-
 quid expectans.
 Nun. Non est tibi filius filii, ut scias, senex
 1075 Peleu: tales plagas ensium habet
 A viris Delphicis et Mycenaeo hospite.
 Chor. Heu heu, quid facies, o senex? ne cadas,
 Erige te. Pel. Nihil sum, perii,
 Evanida est vox, et evanida membra mea infra.
 1080 Nun. Audi, si per tuos amicos ulcisci
 Vis factum, erigens tuum corpus.
 Pel. O fatum senectutis in extremo limite,
 Quale me miserum circumdedisti?
 Quomodo periit mihi unicus filius unici filii?
 1085 Dic; volo non audire, volo tamen audire.
 Nun. Postquam venimus ad clarum solum
 Phoebi,
 Tres lucidos transitus solis
 Spectandis rebus dantes, implevimus oculos.
 Et hoc iam erat suspectum, ac ad turmas
 1090 Et coetus concurrebat populus habitans ibi
 apud Denm.
 Agamemnonis vero filius vadens per urbem,
 Singulis in aurem dicebat hostiles sermones:
 Videte istum, qui vadit per Dei
 Specus plenos auri, thesauros hominum;
 1095 Secundo adest¹⁾ propter eandem causam,
 ut prius,
 Venit huc, volens evertere templum Apollinis.
 Ex istis sermonibus magnus rumor movebatur
 in urbe,
 Magistratus legebantur, et in curias,
 Et privatim, quicumque praecerant thesan-
 ris Dei,
 1100 Praesidium collocarunt in vicinis domibus.
 Nos interim pecudes, nemoris Parnassi
 Alumnos, nihil scientes de his rebus,
 Acceperamus, et accessimus ad aras
 Cum hospitibus et vatibus Pythicis.
 1105 Et aliquis hoc dixit: O adolescens, quid tibi

1) adest] sic Editt. 1558., Barn. (Eurip. παρόντ³); Ed. 1562. abest.

- A Deo petemus? cuius causa venis?
Iste dixit: Phoebopro priore peccato
Poenas dare volumus; postulavi enim
Ab ipso aliquando, ut daret poenam pro sanguine patris.
- 1110 Et ibi Orestis calumnia multum valens
Apparuit, quod mentiretur meus dominus,
Veniens de turpi causa. Venit autem templi
Intra fastigium, ut ante oraculum
Precaretur Phoebum, et det operam incensis sacrificiis²⁾.
- 1115 Isti³⁾ aderant manipulus armatus
Tectus lauro, inter quos Clytaemnestrae filius
Erat unus, autor omnium istorum.
Et ille palam stans precatur Deum;
Isti acutis ensibus armati
- 1120 Pungunt inermem filium Achillis clam.
Retro cedit, non enim letaliter vulneratus
Erat, et detrahit a columna
Suspensa arma a clavo,
Statque ad aram terribilis bellator adpectu,
- 1125 Et clamat, Delphicos istos interrogans:
Quare me occiditis, piam viam
Venientem, propter quam causam pereo?
Istorum cum prope essent innumerabiles, nihil
quisquam
Dixit, sed iaciebant lapides ex manibus.
- 1130 Obrutus autem undique densa grandine,
Obiiciebat arma, et cavebat ictus,
Huc et illuc manu obiiciens clypeum:
Sed nihil iuvabat, multa undique tela,
Sagittae, iacula emissa ancipitia,
- 1135 Lati enses decidebant ante pedes.
Vidisses mirabiles saltationes caventis
Tela filii; postquam autem undique
In orbem urgebant, non dantes respirationem,
Tollens ab ara focum, in quo offeruntur pecudes,
- 1140 Saltans pedibus Troianum salum,
Vadit contra eos. Isti, sicut columbae
Videntes accipitrem, ad fugam terga verterunt.
Multi cadebant passim ex vulneribus,
Et ipsi se comprimentes in angusto exitu.
- 1145 Abominabilis clamor in sacra domo
Resonuit ex saxis; postquam erat tranquillitas^{3a)},

2) et det op. i. s.] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. et dat op. i. s.;
Editt. recent.: Erat autem [Fix.: eratque] occupatus in
incensis victimis.

3) Isti] sic Editt. 1558., 1562.; Musgr., Fix.: Huic; Barn.:
Hoc autem in loco (Eurip. *Troïde*).

3a) postquam erat tranquillitas] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.:
cen autem tranquillitas.

Stetit dominus lucens in splendidis armis,
Priusquam aliquis sonuit ex mediis adytis
Terribiliter et horribiliter, et impulit exercitum

- 1150 Convertens ad pugnam. Ibi cadit Achillis
Filius, vulneratus in latere acuto gladio
A viro Delphico, qui eum perdidit
Cum multis aliis. Postquam ad terram cadit,
Quis non ferrum adegit? quis non saxum
1155 Iaciens, feriens? Consumptum est totum
corpus

Pulchrum a magnis vulneribus.
Porro cadaver iacens ante altare,
Eiecerunt extra sacrum templum.
Nos auferentes celerrime manibus,

- 1160 Portamus eum tibi desendum lachrymis,
Et lugendum, senex, et ornandum sepultura.
Talia Apollo, qui vaticinatur aliis,
Et est iudex iustitiae omnibus hominibus,
Fecit filio Achillis danti poenas;

1165 Et recordatus est, sicut malus homo,
Vetera iurgia: quomodo esset sapiens?

Chor. Atqui ipse rex gestatur
Ex terra Delphica domum.

Miser, cui accidit, miser senex

- 1170 Et tu; recipis enim Achilleum
Pullum in aedes, non ut tu vis.
Ipsa incidit in mala damna,
Tu incidisti in idem fatum.

Pel. Heu mihi, quale malum video

- 1175 Hoc, et recipio in manu in aedes meas?
Heu mihi, ah ah!

O urbs Thessalica, periiimus,
Periiimus, non amplius mihi liberi ex genere
Supersunt in aedibus,

- 1180 O ego acerba passus, in quem
Amicum oculos coniiciens delectabor?
O charum os, et genae et manus,
Utinam te ad Ilium interfecisset fatum
Ad littus Simoëntis.

- 1185 *Chor.* Iste fuisset honore affectus, o senex, tunc
Mortuus, et quod ad te attinet, esset tolerabilius.

Pel. O nuptiae, o nuptiae,
Quae has aedes et meam urbem
Perdidistis, ah ah, ah ah, o fili,

- 1190 Nunquam infelices nuptias tuas
Debuit in meum genus et filios et domum
Recipere

Hermione, mortem adversus te, o fili⁴);

Sed antea perire fulvine.

1195 Neque propter letalem iaculationem patris

Vocem factam divinitus

A Phoebō, mortalis in Deum referre⁵).

[*Strophe 1.*]

Chor. Heu heu!

Mortui domini luctus,

1200 Ut ius est manium, inchoabo.

Pel. Heu heu!

Continenter ego miser

Senex et infelix lachrymo.

Chor. Dei fatum est, Deus fecit istas calamitates.

[*Strophe 2.*]

1205 *Pel.* O chare, domum reliquisti desertam,

Heu mihi⁶!

Miserum me se-

nem orbem orbasti.

Chor. Oportebat te, o senex, mori ante tuos
liberos.

[*Strophe 3.*]

1210 *Pel.* Non lacerabo comam,

Non imponam

Meo capiti planctum noxium manus?

O urbs, duobus liberis

Me privavit Phoebus.

1215 *Chor.* O infelix senex mala passus et videns,

[*Strophe 4.*]

Qualem vitam habebis in posterum?

Pel. Orbis liberis, desertus, non habens finem
malorum.

Exhauriam labores usque ad mortem.

Chor. Frustra te Dii bearunt in nuptiis.

4) Nunquam infelices — o fili:] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: Utinam nunquam tuarum nuptiarum *causa* infaustum Meum genus in liberos et domum Recepisset Hermiones Plutonem (i. e. *malum genium*), in tuam perniciem, o fili! Musgr.: Nunquam, o tuarum nuptiarum infaustum Meum genus excindere debuit, et domus Circumfundere Hermiones perniciem tibi, o fili! Fix.: Utinam coniugis tuae infaustum Mihi in liberos *meos* et domum genus Ne attulisset tibi Necem ab Hermione destinatum, o fili!

5) Vocem factam — referre.] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: Sanguinem generosum unquam Phoebō, mortalis Deo, acceptum retulisses, *paternaeque necis eum postulasses*. Musgr.: Caedem Iove-geniti unquam Phoebō Mortalis Deo, ipse imputare. Fix.: caedis Iove geniti crimen unquam in Phoebum, Mortalis in deum, contulisses.

6) Heu mihi!] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr. (aeque ac Eurip. Ed. Basil. 1551.) *Ἦὸ μοί μοι*, — Heu mihi, mihi! In Ed. Fix. haec desunt.

[*Strophe 5.*]

1220 *Pel.* Avolantia omnia, evanida iacent,
Pompa sublimi quae antea fuit⁷).

Chor. Solus in sola domo versaris.

[*Strophe 6.*]

Pel. Civitas non est mihi amplius civitas.

Valeant scepra ista per terram;

1225 Et tu, o filia Nerei, in obscuris antris

Videbis me miserum cadentem ad terram.

Chor. O, o,

Quid motum est? quod sentio

Numen? puellae, cernite, videte,

Aliquis Deus in lucido aere

1230 Vectus, alumnos equorum

Campos Phthiae ingreditur.

Thetis. Peleu, propter tuas priores nuptias

Venio Thetis, relinquens Nerei domum,

Et primum te praesentibus malis

1235 Non nimium angi hortata⁸).

Nam et ipsa, quam oportuit non lugendos li-
beros parere,

Amisi ex te filium velocem pedibus

Achillem pariens, praecipuum Graeciae.

Sed quorum causa veni, iudicabo, et tu accipe.

1240 Mortuum hunc filium Achillis

Sepeli, vadens ad forum Pythicum

In probrum Delphis, ut sepultura indicet

Violentam caedem, ab Oreste factam.

Et mulierem captivam, Andromachen dico,

1245 Oportet habitare Molossiam terram, senex,

Coniunctam nuptiis Heleno;

Et istum puerum ab Aeaco solum

Relictum regem; et ex hoc oportet

Alium ex alio regere Molossiam

1250 Felices; non enim sic eversum

Fieri meum et tuum genus oportet, senex,

Et Troiae; nam et illa Diis curae est,

Quamquam eversa Palladis consilio.

Porro te, ut videas gratiam mei convulsi,

1255 Dea nata, et filia Dei patris,

Liberans a malis humanis

Immortalem et incorruptibilem faciam Deum;

Deinde mecum in domo Nerei

In posterum iam Deus habitabis cum Dea.

7) Pompa sublimi quae antea fuit.] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: Fastu sublimi *quae tangebant* prius; Musgr., Fix.: A fastu sublimi longe [Fix: procul] distantia.

8) hortata.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: hortor (Eurip. *παιδεία*).

1260 Inde proferens siccum pedem ex Ponto,
Charissimum tibi et mihi filium Achillem
Videbis habitantem domos insulares
In Leucæ insulæ littore intra Euxinum me-
tum.

Sed vade ad divinam urbem Delphorum,
1265 Portans istud cadaver, et occultans sub
terra,

Rediens in cavum specum veteris scopuli
Sepiæ⁹⁾ sede, et expecta, donec ex mari
Ducens chorum quinquaginta Nereidum,
Gestatorem tuum, veniam; „nam fatum

1270 „Oportet te perficere; Iovi enim ista vi-
dentur.

Sed desine a dolore pro mortuis.

„Omnibus hominibus a Diis iste

„Calculus est destinatus, debent mori.

Pel. O veneranda, o generosa coniunx,

1275 Nerei filia, salve, ista digne

9) Sepiæ] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Sepiadis
(= Eurip. Σηπιάδος).

Te et tuis liberis facis.
Desino a dolore te iubente Dea,
Vado sepeliens hunc ad latus Pelii montis,
Ubi cepi tuum pulcherrimum corpus manibus.

1280 „Nonne¹⁰⁾ prodest ducere ex generosis,
„Et dare nuptum in bonas familias, si quis
recte consulit¹¹⁾?

„Et non concupiscere malam coniugem,
„Ne quidem si afferat domum locupletem
dotem?

„Nunquam enim male se divinitus habebunt.

1285 *Chor.* „Multae sunt species fatorum.

„Multa perficiunt Dii praeter spem,

„Et expectata non eveniunt,

„Non speratorum exitum invenit Deus¹²⁾.

Sic haec res exiit.

10) Nonne] sic Editt. 1558., 1562.: Barn. Κῆρ' οὐν — Deinde
igitur; Musgr., Fix. (aeque ac Ed. Basil. 1551.) Κῆρ' οὐ
— Deinde annon.

11) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Coniugium.

12) H. l. in iisd. Editt. nota marg.: Fatum incertum.

LXII. PHIL. MEL. INTERPRETATIO SUPPLICUM EURIPIDIS.

Huius tragoediae interpretatio latina Melanthonis exstat in *Xylandri* Editt. 1558., 1562., quibuscum Editiones recentiores *Barnesii*, *Musgravii* et *Ficvii* contuli. — Versuum numeros, stropharum partitiones et alias quasdam inscriptiones ex Ed. Barnes. adscripti intra cancellos inclusas.

EURIPIDIS SUPPLICES PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

Argumentum.

Scena quidem est in Eleusine; Chorus autem ex Argivis mulieribus, quae matres erant inter-

sectorum ad Thebas procerum. Ipsa fabula est encomium Atheniense¹⁾.

Personae fabulae.

Aethra
Chorus
Theseus
Adrastus
Praeco²⁾

Nuntius
Evadne
Iphis
Puer³⁾
Minerva⁴⁾.

S U P P L I C E S.

Praefatur autem⁵⁾ *Aethra*.

O Ceres, tutelarum Dea Eleusinis terrae
Huius, et sacerdotes, qui tenetis templa Deae,

Ut ego sim beata, precor, et Theseus, filius
mens,
Et civitas Atheniensis, et terra Pitthei,

1) Haec annotatio, quae in Editt. 1558., 1562. „Argumentum“ inscripta est, graece legitur in Eurip. Ed. Basil. 1551. — Barnesius huic tragoediae praefixit hoc argumentum graece et latine ab ipso adornatum: „Post septem Ducum, qui adversus Thebas expeditionem susceperant, cladem, *Creon*, *Thebano* regno potitus, *Argivorum* cadavera insepulta proici iubet. *Adrastus* igitur, *Argivorum* rex, viribus inferior quum esset, aegre hoc ferebat. et spem quandam in *Thesei*, regis *Athenarum*, magnanimitate reponens, ad *Eleusina*, urbem *Atticae*, venit, una cum matribus, viduis et filiis Septemvirorum istorum et aliorum *Thebanorum* Ducum ad *Thebas* defunctorum. Et hic quidem ad *Cereris* aram confugit, et ramis supplicatoriis positae sepulturae copiam precabatur. Ut autem forte *Aethra*, mater *Thesei*, aderat, (sacrificabat enim Deae victimas pro fausta aratione) misericordia mota favebat *Supplicibus*, et hortata est filium suum ad bellum. *Theseus* igitur, post irritam legationem, exercitu educto, victor evasit, et reportata ad *Eleusiniam* cadavera sepulturae dedit. Ibi *Capanei* rogo ardente, *Evadne*, illius uxor, *Iphis*que filia, se in illum iniecit, flammisque consumpta

est. *Theseus* *Adrastum* dimittit sub iureiurando, nunquam *Argiros* contra *Athenienses* arma laturos.

Scena Fabulae est *Eleusine*; Chorus ex *Argivis* mulieribus constat, quae matres et uxores erant septem Ducum, qui ad *Thebas* ceciderunt. Docebatur sub *Antiphonte* Archonte, Olympiadis 90. anno 3., quando *Argivi* et *Lacedaemonii*, Legatis hinc inde euntibus, pacem inter se fecerunt, et mutuum auxilium pepigerunt. Est autem tota Fabula *Atheniensis* populi encomium.

2) In personarum catalogo, quem Ed. Barn. exhibet, haec personam sequitur: „Alter Praeco, muta persona.“

3) Puer] sic Editt. Barn., Musgr. (in catal. gr. *Παις*); Fix.: Pueri (in catal. gr. *Παιδες*); in catalogo Editt. 1558., 1562. et Ed. Basil. 1551. haec persona est ommissa.

4) Minerva] haec quoque persona, quae in catal. Editt. recentiorum h. l. legitur, in catalogo Editt. 1558., 1562. aequae ac in Ed. Basil. 1551. deest.

5) Praefatur autem] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. Barn. et Musgr. pro his, personarum catalogo in fine addunt: *Προλογίζεσθαι δὲ ἡ Αἰθήρα* (sic etiam Ed. Basil. 1551.) — Prologum autem agit *Aethra*.

- 5 In qua me alens in domo locuplete
Aethram pater dat Pandionis filio
Aegeo uxorem propter oraculum Apollinis,
Istas intuens haec sum precata
Anus, quae linquentes domos Argivae terrae
- 10 Supplici fronde advolvuntur meis genibus,
Quibus aliquid mali accidit; nam ad portas
Cadmi mortuis septem liberis generosis,
Orbae sunt, quos Argivorum rex
Adrastus duxit, Oedipi haereditatis
- 15 Partem volens occupare exuli Polynici
Genero; sed cadavera interfecta in proelio
Istorum matres sepelire volunt in patria.
Prohibent victores, neque deportationem
Dare volunt, contumelia afficientes leges Deo-
rum.
- 20 Una autem cum his frondem gestat mei in-
digens
Adrastus iste, irrigansque oculos lachrymis
Iacet, bellum et infelicem
Gemens expeditionem, quam domo misit.
Qui me hortatur meum filium persuadere pre-
cibus,
- 25 Ut cadaverum recuperator aut persuadendo,
aut hastae
Robore fieret, et autor sepulturae:
Soli meo filio imponens hanc rem
Et civitati Atheniensi. Sed pro terrae
Aratione sacrificio, egressa ex aedibus meis
- 30 Ad hoc templum, ubi primum videtur
Rigida super terram spica fructifera.
Tenens autem manipulum graminum non vin-
ctum,
Expectabo ad castos focos duarum Dearum
Cereris et filiae: miserta quidem
- 35 Canas istas matres orbatas liberis,
Reverens sacrum ornamentum. Abit mihi
Ad urbem praeco, vocans huc Thesea,
Ut aut auferat istam harum miseriam ex terra,
Aut ista iura^{5a)} supplicum solvat, erga Deos
- 40 Rempiam faciens. „Omnia enim per masculos
„Mulieribus convenit agere, quae sunt mo-
destae⁶⁾.
- Chor.* Supplico tibi, anus, ex venerando ore,
Advoluta genibus tuis,
Ut redimas mihi filios

5a) ista iura] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: istam necessitatem.

6) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Viris res agendae.

- 45 Mortuos, qui relinquunt corpus⁷⁾
Morte solvente membra,
Bestiis montanis escam:
Intuens miserabiles oculorum
Lachrymas circa palpebras
- 50 Et rugosas carnes canas,
Gestamen⁸⁾ manuum; quid enim, quae
Mortuos filios meos neque domi
Posui, neque sepulchrorum
Tumulos terrae video.
- 55 Generasti⁹⁾ tu quoque, veneranda, filium,
Faciens gratum thalamum tuo marito,
Impertias mihi nunc tuam mentem,
Impertias, quantum doleo misera
De mortuis, quos pepereris. Persua-
60 de tuum, cui sumus supplices, venire
Filium ad Ismenum, ut in meam manum¹⁰⁾
ponat
Juvenilium cadaverum corpora ad lapideum
sepulchrum
Sancte; non autem per vim inci-
dens, petens venio ad recipientes ignem Deorum
- 65 Aras, et habemus ius; at tibi
Adest facultas, ut felicitate tui filii
Auferas infelicitatem meam.
Fio supplex, cum patiar miserabilia,
Ut ponas mihi filium in misera manu,
- 70 Ut circumdem misera membra mortua mei
filii.

[*Strophe.*]

- Venit alia miseria luctuum
Sequens¹¹⁾, dolent ministrorum manus.
Ite, o pueri, mali socii chori,
Ite, o una dolentes,
75 Ad chorum, quem colit Pluto.
Candidum unguem in genis
Cruentate, et corpora mortua¹²⁾.

7) corpus] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. μέλη) artus.

8) Gestamen] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Lacerationes manuum *vi factus* (Eurip. καταδούματα).

9) Generasti] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Peperisti (Eurip. έτερες).

10) in meam manum] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: in mea manu.

11) Venit — Sequens,] sic Editt. 1558., 1562.; Baro. (=text. gr.): Certamen hoc aliud venit luctuum, luctibus *perpetuo* Succedens.

12) et corpora mortua.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: corpusque lacerum [Musgr.: sanguinolentum] (=Eurip. χρωτά τε φόνιον).

„Haec enim sunt ornatus mortuorum apud vivos.

[*Antistrophe.*]

Educit me haec insatiabilis voluptas lachrymandi

80 Miserabilis, tanquam ex petra in mari stante
Humida fluens gutta,
Non desinens semper luctus.
Nam propter mortuos filios
Miserabilis mulieribus

85 In luctus erumpit affectus: heu heu.
Mortua possim oblivisci horum malorum.
Thes. Quos luctus audivi, et percussiones
pectorum
Et lamentationes de mortuis, ab hoc templo
Echo redeunte? quam metus me suspensum
reddit,

90 Ne mater, ad quam vado,
Quae diu absuit ex aedibus, habeat aliquid
novi.

Eia, quae res est? video novas propositiones
sermonum,

Matrem anum in ara sedentem,
Et peregrinas simul mulieres, non unum so-
num

95 Habentes luctuum; nam ex venerandis
Oculis mittunt miserabiles lachrymas in ter-
ram;

Et puellae¹³⁾, ac vestitus, non qualis est in
pompis sacrorum.

Quid haec sunt, mater? tuum est indicare mihi,
Et meum audire; expecto aliquid novi.

100 *Aeth.* O fili, istae mulieres sunt matres
filiorum,

Qui ad Cadmeas portas occubuerunt,
Septem ducum; et cum ramis supplicum
Observant me, ut vides, undique, fili.

Thes. Quis est iste gemens miserabiliter in
porta?

105 *Aeth.* Adrastus, ut aiunt, Argivorum rex.

Thes. Sed pueri circa eum an sunt eius filii?

Aeth. Non, sed pupilli mortuorum, qui occu-
buerunt.

Thes. Quare ad nos venit supplici manu?

Aeth. Scio; sed horum sermo deinceps est, fili.

110 *Thes.* Te obvolutum penulis interrogo.

13) puellae] sic Editt. 1558., 1562. quasi legisset interpres
ζούραι s. *ζούραι*; Editt. recent. (=Eurip.: *ζούραι*) rasurae.

Dic, proferens caput, et omitte luctum:

„Nihili efficietur, nisi eloquaris.

Adr. O victorioso rex terrae Atheniensium,
Thesen, venio supplex tibi et urbi tuae.

115 *Thes.* Quam rem venans, aut quo opus
habens?

Adr. Scis, quam perniciosam expeditionem
feci?

Thes. Non enim tacite pertransiisti Graeciam.

Adr. Ibi perdidit Argivorum proceres.

Thes. Talia miserum bellum facit.

120 *Adr.* Hos mortuos veni petiturus ab urbe.

Thes. Confidens praeconibus Mercurii, ut sepe-
lias mortuos?

Adr. Sed hostes non sinunt me.

Thes. Quid dicunt, cum tu iusta petas?

Adr. Quid? felices non possunt ferre.

125 *Thes.* Ergo venisti consulturus me, aut cuius
gratia?

Adr. O Thesen, volens te curare^{13a)} filios
Argivorum.

Thes. Ubi est nobis¹⁴⁾ Argos¹⁵⁾? an frustra
gloriatum?

Adr. Perimus frustrati; sed venimus ad te.

Thes. Utrum hoc tuo privato consilio fit, an
totius urbis?

130 *Adr.* Omnes Danaidae supplicant tibi, ut
sepelias mortuos.

Thes. Quare duxisti septem currus ad¹⁶⁾ The-
bas.

Adr. Gratificans in hac re duobus generis.

Thes. Cui elocasti filias tuas Argivorum?

Adr. Non habeo affinitatem civium domi.

135 *Thes.* Sed dedisti hospitibus Argivas puellas?

Adr. Tydeo et Polynici Thebano.

Thes. Quomodo venisti in amorem huius affi-
nitatis?

Adr. Obscura aenigmata Phoebi me induxe-
runt.

Thes. Quid dixit Apollo, parans puellis nuptias?

140 *Adr.* Ut darem meas filias apro et leoni.

Thes. Quomodo evolvisti oracula Dei?

Adr. Venerunt exules nocte ad meam portam.

13a) curare] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: recu-
perare (Eurip. *ζούραι*).

14) nobis] sic Editt. 1558., 1562. Barn., Musgr. (= Editt.
Basil. 1551. et Barn. *ἡμῖν*); Fix.: vobis (= *ὑμῖν*, quod
text. gr. Editt. Musgr. et Fix. exhibet).

15) Argos] sic Editt. 1558., 1562., Fix.; Barn., Musgr.:
illud Argos (Eurip. *τὸ δὲ Ἄργος*).

16) ad] Ed. 1562. errore typogr.: ab.

- Thes.* Qui fuerint uterque, dic; duo enim dixisti simul.
- Adr.* Tydeus et Polynices pugnaverunt inter se.
- 145 *Thes.* Verum his dedisti tanquam bestiis tuas filias?
- Adr.* Coniiciens pugnam duarum ferarum.
- Thes.* Quomodo venerunt relictis finibus patriae?
- Adr.* Tydeus fugiens sanguinem cognatum¹⁷⁾ ex patria.
- Thes.* Filius Oedipi quare reliquit Thebas?
- 150 *Adr.* Propter diras patris, ne interficeret fratrem.
- Thes.* Dicis astutam causam exilii huius¹⁸⁾.
- Adr.* Sed manens iniuria afficiebat absentem¹⁹⁾.
- Thes.* Num frater ipsum frandat patrimonio?
- Adr.* Haec ut ostenderem, veni, et sic perii.
- 155 *Thes.* Accessisti vates et vidisti flammam hostiarum?
- Adr.* Heu mihi, urges me, qua re ego maxime impegi.
- Thes.* Ut videtur, non venisti volentibus Diis.
- Adr.* Quid? Imo veni invito Amphiarao.
- Thes.* Sic Deus facile aversatus est te.
- 160 *Adr.* Iuvenum tumultus impulit me.
- Thes.* Admisisti audaciam pro consilio.
- Adr.* Quod multos perdidit duces.
- Sed o fortissimum caput Graecorum,
Rex Atheniensium, erubesco quidem
- 165 Cadens ad solum, apprehendere tuum genu manu,
Canus vir, qui fui beatus hactenus²⁰⁾.
Tamen necesse est cedere meae calamitati.
Serva mortuos meos, et miserans mea mala
Et has matres mortuorum filiorum,
- 170 Quibus senectus cana venit ad orbitatem.
Sustinnerunt venire huc, et hospitalem pedem
Ponere, vix moventes senilia membra,
Tanquam legatae, non ad ceremonias Cereris,
Sed ut mortuos sepeliant, quas ipsas oportuit

- 175 Sepultas manibus filiorum consequi tempestivum funus.
- „Sapientis est, divitem adspicere paupertatem.
„Pauperem autem respicere ad divites²¹⁾
„Imitantem, ut ipse expetat divitias,
„Et fortunati timeant miserias.
- 180 „Et poetam, cum parit²²⁾ versus,
„Gaudentem parere; si non ita est affectus,
„Non potest ipse carens affectu,
„Delectare alios; non enim convenit.
Fortasse dixeris: Peloponnesum linquens,
- 185 Quomodo iniungis istum laborem Atheniensibus?
Ego paratus sum dicere hoc.
Sparta quidem mea est, sed habet varios mores;
Reliquae sunt parvae et imbecilles; sed tua civitas
Sola potest sustinere hunc laborem.
- 190 Videt²³⁾ enim miserias, et iuvenem
Habet te rectorem bonum, cuius²⁴⁾ defectu urbes
Multae perierunt, indigentes duce.
Chor. Et ego dico idem hoc, quod iste dicit,
Theseu, ut afficiaris mea calamitate.
- 195 *Thes.* Laboravi certans cum aliis oratione
„Tali; dixit enim aliquis, quod mala
„Plura sint bonis apud homines;
„Ego contrariam sententiam habeo his,
„Plura bona quam mala esse hominibus²⁵⁾.
- 200 „Si hoc non esset, nemo viveret.
„Laudo, qui nobis victum a sordido,
„Deum, et bestiali discrevit²⁶⁾.
„Primum indidit intellectum, deinde nuntiam
„Sermonis linguam dedit, ut agnoscamus vocem
- 205 „Et nutrimentum frugum, et frugibus de caelo

17) cognatum] Ed. 1562. errore typogr.: cognatam.

18) Dicis — huius.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) Prudens dixisti voluntarium hoc exilium.

19) Sed manens — absentem] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) Sed qui domi manebant, absentes iniuria afficiebant.

20) qui fui beatus hactenus] sic Editt. 1558., 1562.; Barn. (aeque ac Ed. Basil. 1551. et Musgr. in textu gr.) εὐδαίμων ὄντας πάρος, qui aequae, ac tu, fui beatus aliquando; Fix.: τύραννος εὐδαίμων πάρος, rex beatus olim; Musgr.: rex olim felix

21) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Contraria praesentibus cogitanda.

22) parit] sic Ed. 1558.; Editt. recent. (= Eurip. ἴσχυς) pariat; Ed. 1562. errore typogr.: darit.

23) Videt] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: Vidit; Musgr.: Respicit; Fix.: respicere solet (Eurip. δέδορκε).

24) cuius] sic (= Eurip. οὗ) Editt. 1558., Barn., Musgr. Fix.; Ed. 1562. huius.

25) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Bonae an mala plura Diis hominibus tribuerint.

26) Laudo — discrevit.] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: Laudo autem eum, qui nobis vitam a confusa Et serina. quisquis ille fuerit decorum, discrevit.

- „Stillas humidas, ut alant illa, quae nascuntur ex terra,
 „Et rigent ventrem: ad haec ad frigora
 „Depellenda, calida munimenta Deus dedit²⁷⁾;
 „Et maris navigationem, ut contractus²⁸⁾
 210 „Habermus inter nos, quibus indiget terra.
 „Quae autem sunt ignota et non perspicua,
 cognoscimus,
 „Intuentes in ignem, et in fibras^{28 a)} extorum
 „Vates praesignificant, et a volucris.
 „Non ergo petulanter agimus, qui, cum Deus
 apparatus vitae
 215 „Dederit talem, iis non contenti simus?
 „Sed superbia plus posse quam Deus
 „Quaerit²⁹⁾; possidentes autem audaciam,
 Videmur esse sapientiores Diis.
 Ex illo numero et tu videris non sapiens,
 220 Qui filias, oraculis Phoebi victus,
 Sic dedisti peregrinis, tanquam dantibus Diis.
 „Miscens splendidam familiam tuam polluta³⁰⁾,
 „Vulnerasti domos; oportet enim neque corpora
 „Iniusta iustis miscere iustum,
 225 „Et florentes comparare amicos ad terrorem
 incutiendum.
 „Deus ducens communem fortunam,
 „Calamitate aegrotantis perdidit
 „Coniungentem se, eum, qui nihil peccavit³¹⁾.
 Ducens omnes Argivos in expeditionem,
 230 Vatis dicentibus, praeterea contumelia
 afficiens oracula³²⁾,
 Negligens Deos, perdidisti civitatem
 A iuvenibus adductus, qui, cum honore afficiuntur

27) ad frigora — dedit.] sic Editt. 1558., 1562. (calida munimenta = Eurip. Ed. Basil. 1551., quae habet Προβλήματ' αἰθρον' pro Προβλήματ', αἰθρος); Editt. recent.: ad versus hiemem Munimenta donans et ad aestum Dei (Solis) arcendum.

28) contractus] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: commercia (Eurip. διαλλαγῆς).

28a) in fibras] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: per fibras (Eurip. κατά πύλας).

29) H. 1. Editt. 1558., 1562. nota marg.: In superbos et petulantes.

30) H. 1. in iisd. Editt. nota marg.: Contagio.

31) Huic loco in iisd. Editt. in marg. adscriptum est Horatii [Od. III. 2, 29. 30.] dictum:

Saepe Diespiter
 Neglectus incesto addidit integrum.

32) Vatis — oracula.] sic Editt. 1558., 1562.; Musgr.: Deinde oracula. vatis edentibus, contemneus.

- „Gaudent et augent bella sine iure
 „Corruptentes cives, alius ut fiat imperator,
 235 „Alius ut alium contumelia afficiat nactus
 potentiam,
 „Alius propter avaritiam, non considerans
 „Populo an accidat aliquid detrimenti³³⁾.
 „Tres sunt partes civium: divites
 „Inutiles sunt, et semper plura expetunt;
 240 „Pauperes et indigentes victi,
 „Vehementes sunt, et tribuentes magnam partem
 invidiae,
 „Emittunt malos aculeos in divites,
 „Capti linguis malorum praesidium.
 „Trium partium media servat civitatem,
 245 „Conservans bonum statum, quem ordinavit
 civitas³⁴⁾.

Et deinde ego tibi auxiliator fiam?

Quid honesti dicens ad meos cives?

Vale iam; nam non recte deliberasti

Ipsae, ut nos urgeamus fortunam.

- 250 *Chor.* Male fecit. „In iuvenibus hominibus
 hoc

„Inest, sed convenit illi ignoscere.

Sed venimus, o rex, tanquam ad medicum
 istorum.

Adr. Non elegi te iudicem meorum malorum³⁵⁾,

Neque, si quid deprehendor non recte fecisse,

- 255 *Istorum* punitorem et obiurgatorem, o rex,

Sed ut adiuver. Si autem non vis:

Necesse est me contentum esse tuis dictis.

Quid enim agam?

Sed, o anus, ite canam³⁶⁾ herbam

Fronidium relinquentes hic in reditu,

- 260 Et Deos et terram et triticum ferentem

Deam

Cererem facientes testes, et solis lumen,

Quod nihil iuverit nos ceremonia supplicum.

33) H. 1. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Iuvenilis cupiditas exitiosa.

34) H. 1. ibid. nota marg.: Civium qui optimi.

35) [252] Sed venimus — istorum. [253] *Adr.* Non elegi — malorum.] sic Editt. 1558., 1562. (= Eurip. Ed. Basil. 1551.); in Ed. Musgr. *Adrasti* sermo iam a vs. 252. orditur sic: *Adr.* Atqui ad te, ut ad medicum horum, o rex, venimus: Non quidem iudicem te eligentes horum malorum; in Editt. Barn. et Fix. vs. 253. versui 252. praecedit sic: *Adr.* Non elegi — malorum; Sed ad te, ut ad medicum illorum, o rex, venimus. [Ed. Fix. paululum verbis differt].

36) canam] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: viridem (Eurip. γλαυκῆν).

Hic iudicat Philippus textum esse mutilum. Quare interponi poterunt sequentes versus a Philippo ad complendam sententiam scripti:

τιῶν συγγενῶν δ' αἰδέσθαι δάχρυα σε χρεῶν,
οἷς οὐ παθοῦσιν ἄξι' ἀμύνειν εὐσεβέες.
ἡ γὰρ τεκοῦσα δ' ἐστὶ θυγάτηρ Πιτθέος.
hoc est,

Convenit te vereri lachrymas cognatorum,
Quibus indigna patientibus auxiliari pium est;
Nam mater tua est filia Pitthei³⁷⁾.

Qui erat filius Pelopis, et nos ex terra Pelopia,
Possidemus eundem sanguinem patrum
tecum.

265 Quid agis? prodes haec, et eiicies ex terra
Istas anus frustratas rebus, quas oportuit eis
contingere?

Nequaquam. „Habet receptum bestia petram,
„Servi aras Deorum, civitas ad urbem
Fugit iactata tempestatibus; „rerum enim huma-
narum

270 „Nihil est perpetuo beatum³⁸⁾.

Chor. Vade³⁹⁾, o misera, a sacro solo Proser-
pinæ,

Vade, et occurre genibus imponens manum,
Ut recipiat cadavera mortuorum filiorum; o
misera ego,

Quos iuvenes perdidisti sub moenibus Cadmi.

275 Hei⁴⁰⁾ recipite, auferte, mittite;

Agnoscite⁴¹⁾ miseram manus seniles.

Per genam, o charissime et praestantissime in
Graecia,

Precor, cadens ad tua

Genua et manum miseram:

280 Miserere de liberis me supplicem,

Aut velut exulem edentem lugubre carmen,
miserabile.

Et fili, ne insepultos in

Terra Cadmi escas ferarum

Filios in tua aetate videas, supplico.

37) In Ed. Barn. horum loco versui 262., ut omnia explerentur, haec in fine addita sunt: *Tua tamen mater, Theseu, erat filia Pitthei.*; Musgr. post vs. 262. adnotavit: *Desunt nonnulla.*; in Ed. Fix., in qua ab hoc loco mutilo *Chori* sermo incipit, asteriscis indicatur, nonnulla h. t. deesse.

38) H. t. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: *Mutuis auxiliis res hominum indigere.*

39) Vade] sic (= Eurip. *Βῆθρα*) Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. Valde.

40) Hei] sic Ed. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *Ἢὲ μοι*) Hei mihi!

41) Agnoscite] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. Agnoscit; Barn.: *Secernite*; Musgr.: *Extendite*; Fix: *Erigite* (Eurip. Editt. Basil. 1551., Barn., Musgr. *Κρίνετε*; Ed. Fix. *ἀίρετε*).

Vide lachrymas mearum palpebrarum, quae
ad tua

285 Genua hic cado, sepulturam liberis perficere
cupiens.

Thes. Mater, quid ploras, tenue pephum super
oculos

Tuos ponens? num miserabilem querelam

Harum audiens? me quoque permovet.

Leva canum caput, ne plora,

290 Assidens sanctis focis Cereris.

Aeth. Heu heu. *Thes.* Istorum mala non sunt
tibi ingemiscenda.

Aeth. O miserae mulieres. *Thes.* Num tu ex
illis nata es?

Aeth. Dicam, fili, aliquid tibi, et urbi honestum.

Thes. Quam multa sunt sapienter etiam a mulieribus dicta.

295 *Aeth.* Sed sermo, quem celo, affert mihi
verecundiam.

Thes. Turpiter dixisti, bona⁴²⁾ celans amicos.

Aeth. Non sane tacens, deinde reprehenderem
aliquando

Meum silentium, quod turpiter esset tacitum;
Neque quod sit inutile, mulieres aliquid boni
dicere

300 Timens, amittam meum decus metu.

Ego te, o fili, primum religionem

Considerare iubeo, ne negligens impingas;

Nam in hoc impingis tantum, in reliquis satis
sapis.

Praeterea si non oporteret iniuste afflictos

305 Audire⁴³⁾, certe tacerem.

Nunc autem tibi hoc gloriam fert,

Et mihi hortari non affert metum, o fili,

Ut viros violentos, et qui interfecerunt eos,

Concedere sepulturam et funera

310 Tua manu cogas⁴⁴⁾,

Et confundentes legitima totius Graeciae

Coerceas. „Quod continet hominum urbes,

42) bona] sic Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. ad bona.

43) iniuste afflictos Audire] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: iniuste afflictos Audacter opem ferre; Musgr., Fix.: iniuste afflictorum causa Audacem esse (= Eurip. *ἀδικουμένοις . . Τολμηρόν εἶναι*).

44) et qui interfecerunt eos — cogas.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) et qui impediunt mortuos, Ne sepulturae debitam partem et parentalia consequantur, Ad hanc officii necessitatem tu compellas manu.

- „Hoc est, quando leges servantur.
Dicet aliquis, quod timiditate,
315 Cum liceret tibi consequi gloriam urbi,
Timens omiseris. Et apri quidem
Certamen attigisti, pugnaus laborem inglo-
rium;
Ubi vero in galeam intuentem, et in aciem
hastae
Oportebat laborare, sis inventus timidus.
320 Non⁴⁵⁾ facias haec, o fili.]
Vides, quomodo stupens lacessita
A lacessentibus tanquam intuens Gorgonem,
inspicit⁴⁶⁾
Tua patria? nam in laboribus crescunt⁴⁷⁾.
Otiosae urbes sunt obscurae,
325 Et timidae sunt obscurae⁴⁸⁾.
Non vadis mortuis et miseris mulieribus,
O fili, opem laturus petentibus?
Quia neque timeo tibi proficiscenti in causa iusta,
Et Cadmi populum videns iam fortunatum,
330 Aliam fortunam aleae experturum
Confido; „nam Deus omnia solet vertere⁴⁹⁾.
Chor. O charissima⁵⁰⁾, recte isti dixisti:
Et mihi duplex gaudium hoc est.
Thes. Mea oratio, mater, dicta
335 Recte se habuit adversus istum⁵¹⁾, et dixi
Sententiam, quali consilio frustratus sit.
Video et ipse haec, quae me admones,
Quod meis moribus non sit consentaneum,
Fugere pericula. Nam multis rebus honeste
gestis,
340 Elegi hunc morem inter Graecos,
Ut semper essem punitor malorum.
Non igitur recusare possibile est mihi labores.

45) Non] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: Nequaquam, meus existens. Fix.: Nequaquam, qui ex me natus sis, (= Eurip. *Μὴ δῆτ' ἐμὸς γ' ὄν*).

46) Vides, quomodo stupens — inspicit] sic Editt. 1558., 1562.; Musgr., Fix.: Videsue. derisa tanquam imprudens Ut in derisores suos torvum adspiciat

47) crescunt] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *αὐξάνει*) crescit. — In marg. illarum 2 Editt. h. l. tegitur nota: Labor claros facit.

48) Otiosae urbes sunt obscurae, Et timidae sunt obscurae.] sic Editt. 1558., 1562.; Musgr., Fix.: At otiosae urbes obscure agentes [Fix: degentes] Obscurum quoque ad- spectum habent nimium timentes [Fix.: dum nimium tim- ment].

49) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Vicissitudo.

50) O charissima] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *ὦ καλλίστη μου*) O carissima mihi.

51) istum (i. e. Adrastum)] sic (= Eurip. *τόρθε*) Editt. re- cent.; Editt. 1558., 1562. istam.

- Quid dicerent adversus me inimici mei?
Quando tu, mater, et timens pro me,
345 Prima iubes me suscipere hunc laborem.
Vado ista facturus, et eripiam cadavera
Persuasurus oratione; si autem nihil perfecero,
bellando
Iam hoc erit, et quidem propitiis Diis.
Volo decerni haec toti urbi.
350 Et decernet quidem me volente; sed delibe-
randi
Facultatem dans, habebo populum magis
aequum.
Ego enim constitui ipsum ad principatum,
Liberam faciens urbem, et habentem aequale
ius suffragii.
Accipiens Adrastum speciem⁵²⁾ meae orationis,
355 Ad populum vado; et ista persuadens,
Colligens electos viros Athenienses
Veniam; et sedens ad arma, mittam nuntium
Creonti, petens⁵³⁾ corpora mortuorum.
Sed, o anus, auferte⁵⁴⁾ sacram coronam
360 A matre, quia eam duco ad domum Aegei,
Attingens charam manum; „nam parentibus
„Filius qui non iterum servit, infelix est;
„Conferens enim optimum symbolum, conse-
quitur
„A suis liberis talia, quae dederit parenti-
bus⁵⁵⁾.

[*Strophe* 1.]

- 365 *Chor.* Argos equestre, o meum patrium
solum,
Audivistis haec, audivistis regis
Sancta erga Deos, et magna
Regio Pelasgorum et circa Argos.

[*Antistrophe* 1.]

- Utinam ad metam et supra mea mala
370 Veniens, matris monumentum
Mortuum⁵⁶⁾ eripiat, et terram amicam
Inachi faciat iuvans.

52) speciem] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: ad fidem; Musgr., Fix.: documento (Eurip. *δειγμα*).

53) petens] sic Ed. 1558. (= Eurip. *ἐξαιτούμενος*, Editt. recent.: repetens); Ed. 1562. et petens.

54) auferte] Ed. 1558. errore typogr.: arferte.

55) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Gratitude liberorum.

56) matris monumentum Mortuum] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: matris statuam Funestam; Musgr.: matris decus Cruentum; Fix.: aliquando *meum* matris oblectamentum Cruentum (*filios occisos*) (Eurip. *ἐν ματέρος ἄγαμμα φόνιον*).

[*Strophe 2.*]

„Praeclarum monumentum est urbibus pius labor,

„Et perpetuam gratiam habet

375 „Honorata civitas⁵⁷⁾, faciet grata mihi,
Et mihi⁵⁸⁾, et meis liberis recipiemus sepul-
turas.

[*Antistrophe 2.*]

Iuva matrem, civitas Palladis, pugna⁵⁹⁾,
Ne polluantur leges hominum.

Tu colis iustitiam, et minus iniustitiae

380 Tribuis semper; iniuste afflictum quemlibet
liberas.

[*Theseus, Praeco, Adrastus, Aethra,
Chorus.*]

Thes. Habens semper hanc artem, servis
Urbi et mihi, nuntians edicta.

Vade trans Asopum et Ismenum,

Dicque haec gravi tyranno Thebanorum:

385 Theseus a te amanter repetit cadavera ad
sepeliendum,

Habitans vicinam terram, petens consequi
Et facere amicum populum⁶⁰⁾ Atheniensem.

Et si volent annuere, redi;

Si autem dubitabunt, tunc sint hi secundi ser-
mones,

390 Ut expectent chorum meum armatorum⁶¹⁾.
Exercitus enim festinat, et praesens inspi-
citur

Pulcher circa templum, ubi fiunt pulchri
chori⁶²⁾.

Et quidem volens et libens recepit

57) Honorata civitas] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.:
Cultor civitatis (Eurip. *Τιμόπρωλις*). — In marg. illarum
2 Editt. h. l. legitur: Beneficentia.

58) faciet grata mihi, Et mihi] sic Editt. 1558., 1562. quasi
legisset interpretes *Τε μοι* pro *Τεμοι* (inibit); Barn.:
Perficiet autem tandem aliquando, et foedus mecum inibit.

59) Iuva — pugna] sic Editt. 1558., 1562.; Fix.: Succurre
matri (*matribus Argivis*), succurre, civitas Palladis.

60) populum] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip.
πάρτ' . . . λέων) totum populum.

61) tunc sint hi secundi sermones. Ut expectent chorum
meum armatorum.] sic scripsi (= text. gr.); Editt. 1558.,
1562. male: tunc sint hi secundi, Ut expectem chorum
meum sermones armatorum.

62) Pulcher — chori.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.:
Circa Callichorum puteum sanctum paratus [Barn.: bene
ordinatus] ille.

Civitas hunc laborem, postquam sensit me
velle.

395 Age, intervenit sermonibus iste quidem⁶³⁾
Thebanus, ut videtur (non enim satis scio,
an sit.)

Praeco, expecta⁶⁴⁾, si te liberet hoc labore,
Veniens occurrit meo consilio.

Praec. Quis est tyrannus terrae? ad quem oportet
me nuntiare

400 Orationem Creontis, qui imperat Thebis,
Eteocle interfecto apud septemplaces
Portas a fratre Polydice?

Thes. Primum cepisti orationem falso, hospes,
Quaerens hic tyrannum; non enim regitur

405 Ab uno viro, sed est libera civitas,
Et populus imperat per successionem per vices
Annuatim, non ditissimis tribuens
Plurimum, sed etiam pauper habet aequalem
pro tempore⁶⁵⁾.

Praec. Unum hoc nobis das, sicut in ludo
tesserarum.

410 „Melius civitas, a qua ego venio,
„Regitur ab uno viro, non a populo⁶⁶⁾;
„Neque est, qui eam verbis inanibus agitans,
„Ad suam utilitatem alius alio vertat.

„Qui iam est gratus, et dans magnam gratiam,

415 „Rursus laedit; deinde novis calumniis
„Tegeus priora errata, effugit poenam,
„Cum alias, tum quomodo non recte iudicans
sermonem,

„Recte posset populus regere urbem?

„Tempus doctrinam, quam celeritas,

420 „Meliozem dat; rusticus enim et pauper
„(Si etiam egeat), cum sit imperitus propter
sua negotia,

„Non potest ad communia respicere.

„Porro mala res est praestantioribus,

„Quando improbus vir consequitur digni-
tatem,

425 „Tenens populum lingua, qui prius nihil
fuit.

63) intervenit — quidem] sic Editt. 1558., 1562.; Fix.
(= text. gr.) quis hic nostris sermonibus intervenit?

64) Praeco, expecta.] sic (= text. gr.) Editt. recent.; Editt.
1558., 1562. male: *Praec.* Expecta (quasi haec *Thesi*
verba *Praeconis Atheniensis* essent).

65) aequalem pro tempore.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt.
recent.: ius aequale (Eurip. *ἴσον*).

66) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Democratiae
vituperatio.

Thes. Bellus est iste praeco, et supervacanea loquens.
 Postquam autem tu certasti hoc certamen,
 Audi; tu enim certamen instituisti sermonum.
 „Nihil est hostilius urbi quam tyrannus⁶⁷⁾:
 430 „Ubi primum non sunt leges
 „Communes: unus imperat, et habet legem
 „Ipse pro se, et alteri nihil relinquetur,
 „Scriptis autem legibus, imbecillis
 „Et dives habent aequum ius⁶⁸⁾,
 435 „Et licet imbecillis accusare
 „Potentem, quando male audit,
 „Et vincit minor potentem, habens iustam
 causam.
 „Illud etiam est liberum, si quis vult urbi
 „Proponere in medium bonum consilium,
 440 „Et volenti hoc est splendidum; qui non vult,
 „Tacet. Quid est aequabilis civitati quam
 haec?
 „Et quidem ubi populus princeps est terrae,
 „Delectatur praesentibus civibus fortibus.
 „At rex putat hoc sibi inimicum,
 445 „Et praestantissimos, quos putat sapere,
 „Interficit metuens de regno.
 „Quomodo civitas potest esse firma,
 „Quando aliquis, sicut ex prato verno spicam,
 „Aufert audaces cives, et demetit iuvenes?
 450 „Quid opus est liberis comparare opes,
 „Ubi quis parat maiorem partem facultatum
 tyranno?
 „Item honeste educari⁶⁹⁾ filias,
 „Futuras voluptati tyranno, quando vult,
 „Et lachrymis parentibus? Ne vivam amplius,
 455 Si mei liberi⁷⁰⁾ nubant vi coacti.
 Et haec respondi tibi ad haec.
 Quid vero petatum ab hac terra venis?
 Venires lachrymatum, si te non misisset civitas,
 Cum supervacanea loquaris; „nam nuntium
 oportet
 460 „Dicentem mandata^{70a)}, celerrime inde ex
 urbe

67) H. 1. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Tyrannidis vituperatio et laus Democratiae.

68) H. 1. in iisd. Editt. nota marg.: Legum vis.

69) educari] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. παρθενηύειν . . ἐν δόμοις) in aedibus educare.

70) mei liberi] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: mcae filiae (Eurip. τὰμὰ τέσσα).

70a) Dicentem mandata,] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr. (= text. gr.) Dictis iis, quae quis dici iusserit. — In marg. illarum 2 Editt. h. 1. legitur nota: Legati officium.

„Abire. In posterum Creon in meam urbem
 Mittat nuntios minus loquaces te.
*Chor.*⁷¹⁾ „Heu heu, quando fortuna dat malis
 „Res secundas, sunt insolentes, tanquam sint
 perpetui futuri successus⁷²⁾.
 465 *Praec.* Dicam iam; ac de disputatis quidem
 Tibi videantur illa, mihi secus.
 Ego interdico et totus populus Thebanus,
 Ne admittas Adrastum in hanc terram;
 Si autem est hic, ut, priusquam sol occidat,
 470 Solvens sacras coronas⁷³⁾,
 Tu⁷⁴⁾ expellas eum, neque tollas mortuos
 Vi, qui nihil attingis civitatem Argivorum.
 Et si mihi obtemperabis, sine fluctibus civi-
 tatem
 Tuam gubernabis; sin minus, magna procella
 475 Belli erit vobis⁷⁵⁾, et tibi et sociis.
 Considera autem, et non iratus meis
 Dictis, tanquam habens liberam urbem,
 Reddas ferocientem sermonem ex illo brevi
 dicto⁷⁶⁾.
 „Spes enim est pessima, quae multas urbes
 480 „Commisit⁷⁷⁾, efferens iracundiam extra
 modum.
 „Quando venit bellum ad calculos urbis,
 „Nullus sibi moriendum putat,
 „Sed avertit infortunium in altum.
 Si esset in conspectu mors in calculo ferendo,
 485 Nunquam Graecia furens cupiditate belli
 periisset.
 „Et inter duos sermones⁷⁸⁾ omnes homines
 „Meliozem intelligimus, et bona et mala,

71) *Chor.*] sic Editt. recent. aequae ac Ed. Basil. 1551.; in Editt. 1558., 1562. omissum est.

72) H. 1. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: In abutentem fortuna.

73) Solvens sacras coronas] haec in marg. Editt. 1558., 1562. sic explicantur: „id est, rescissa supplicatione.“ — Barn., Musgr.: Solutis sacris coronarum mysteriis.

74) Tu] sic scripsi; Editt. 1558., 1562. Ut tu (praecedente ut repetito).

75) vobis] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (aeque ac Ed. Basil. 1551.) ἡμῖν — nobis.

76) ex illo brevi dicto.] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: paucioribus *prolatum*; Musgr.: ex brachiis; Fix.: ex laceratorum vi (*ex virium fiducia*) [in duabus prioribus interpretationibus βραχίωνων est Genit. Plur. Comparativi Adi. βραχύς; in duabus posterioribus Genit. Pl. Subst. βραχίων].

77) Commisit] ad hanc vocem explicandam in marg. Editt. 1558., 1562. adscripta sunt: Bellum ut suscipiatur.

78) inter duos sermones] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: duarum rationum.

- „Quanto pax melior sit hominibus, quam bellum⁷⁹⁾,
 „Quae primum est gratissima Musis,
 490 „Et inimica furis, et delectatur procreatione sobolis,
 „Et gaudet divitiis. Haec bona dimittentes mali,
 „Eligimus bellum, et inferiorem
 „Virum redigimus in servitutum, et urbs urbem.
 Tu vis beneficio afficere homines inimicos, et mortuos
 495 Sepelire et curare, quos sua ipsorum iniustitia perdidit.
 Non recte Capanei fulmine ictum
 Corpus fumaret in scalis erectis,
 Quas admovens portis, iuravit se urbem
 Deleturum volente et nolente Deo;
 500 Neque recte rapuisset⁸⁰⁾ augurem,
 Rapiens quadrigas voragine.
 Et non recte iacerent alii duces ad portas,
 Contriti suturas ossium saxis.
 Aut gloriaris te plus sapere quam Iovem,
 505 Aut⁸¹⁾ Deos iuste perdere malos.
 „Oportet sapientes primum amare liberos,
 „Deinde parentes et patriam⁸²⁾, quam oportet augere,
 „Et non frangere. Ninis ferox dux est res periculosa.
 „Gubernator navis placidus pro tempore est sapiens,
 510 „Et mihi est pro fortitudine providentia.
 „Satis erat Iupiter vindicans;
 Vos non oportebat iniuria nos afficere⁸³⁾.
Adr. O pessime! *Thest.* Tace, Adraste, contine os,
 Et non ante meos sermones tuos
 515 Ponas; non enim venit ad te iste praeco,
 Sed ad me: ergo et nos oportet respondere.
 Primum respondebo tibi ad primum.

79) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Pacis laus.

80) rapuisset] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) rapuisset Charybdis [Fix.: vorago].

81) Aut (scil. *fatearis*) sic Editt. recent. (= Eurip. ἤ); Editt. 1558., 1562. An.

82) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Amor patriae et suorum.

83) Satis erat — afficere.] Haec in Editt. 1558., 1562. et Barn. aequae ac in Ed. Basil. 1551. sunt verba *Praeconis Thebani*, in Ed. Musgr. *Adrasti*, in Ed. Fix. *Chori*.

- Non agnosco ego Creontem dominum meum,
 Neque eum plus posse, ut cogat
 520 Athenas ista facere. Sursum enim fluant
 Negotia, si nos erimus subditi vestri.
 Ego non ero autor huius belli,
 Qui neque veni cum illis Thebas;
 Sed mortuos, non laedens urbem,
 525 Neque afferens certamina, in quibus occumbant viri,
 Sepelire iustum duco, et communem legem religionum⁸⁴⁾
 Servare: quid istorum non recte se habet?
 Si quid passi estis ab Argivis,
 Mortui sunt, et ulti estis hostes praecclare,
 530 Et turpiter illis poena accidit:
 Sinite terra tegi⁸⁵⁾ mortuos.
 „Unde unumquidlibet venit in corpus,
 „Eo abiit: spiritus ad aetherem,
 „Corpus debetur iam terrae. Non enim possidemus
 535 „Proprium corpus, nisi quod habitat aliquantisper in vita,
 „Deinde oportet recipere terram, quae aluit hoc corpus.
 Videris velle damno afficere Argivos, non sepeliens mortuos.
 Nequaquam. Ad totam Graeciam hoc pertinet,
 Si fraudabis mortuos iustis, quae debent consequi,
 540 Quis retinebit insepultos? Afferet timiditatem etiam
 Fortibus, si talis ponatur lex.
 Et mihi venisti mimans atrociam.
 An timetis mortuos, si sepelientur?
 Quidne accidat? ne effodiant terram
 545 Vestram sepulti? ne in angulis terrae liberos
 Gignant, qui sint vindicaturi?
 „Profusio stulta linguae est hoc,
 „Timere vanos et inanes metus.
 „O stulti, cognoscite hominum mala.
 550 „Nostra vita est lucta⁸⁶⁾: sunt fortunati

84) communem legem religionum] sic Editt. 1558., 1562.; (Eurip. τὸν Ἑλληνῶν νόμον) communem Graecorum legem.

85) tegi] sic (= Eurip. καλυφθήναι) Barn. et Musgr.; Fix.: condi; Editt. 1558., 1562. errore typogr.: legi.

86) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Vita hominum qualis.

- „Isti cito, alii rursus erunt, alii iam sunt.
 „Fortuna ludit, ab infortunato
 „Honore afficitur, qui est in secundis rebus
 „Beatus, timens relinquere suos successus,
 555 „Attollit illum calamitosum⁸⁷⁾. Haec oportet considerantes
 „Iniuria affectos medioeri, non irasci,
 Et rursus talia facere contra inimicos, qui non laedant civitatem.
 Quomodo liceat mortuos
 Sepelire, ostende nobis volentibus scire.
 560 Aut an rata sint, quae inde adfers⁸⁸⁾: vado et sepeliam vi.
 Nunquam esseret inter Graecos,
 Quod ad me et Athenas veniens
 Vetus divina lex corrupta sit.
Chor. Confide, servans lumen iustitiae,
 565 Effugies multos tales sermones.
Praec. Vis, ut colloquar paucis?
Thes. Dic, si quid vis; es enim satis loquax.
Praec. Non poteris cadavera Argivorum ex nostra terra eripere.
Thes. Nunc me vicissim audi, si vis.
 570 *Praec.* Audiam; etenim omnino oportet me tibi concedere partem dicendi.
Thes. Sepeliam cadavera, auferens ex terra Thebana.
Praec. Est tibi prius pugnandum cum exercitu.
Thes. Multos alios labores sustinui.
Praec. An pater tuus genuit te, ut semper vincas?
 575 *Thes.* Adversus improbos⁸⁹⁾; honos autem non punio.
Praec. Saepe multa soles facere cum tua urbe.
Thes. Quia sustinet magnos labores, ideo etiam est multis nominibus beata.
Praec. Veni, ut te hasta satorum ex terra hominum laedat⁹⁰⁾.

87) Attollit illum calamitosum.] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: illum . . . Sublimem tollit; Fix.: eam . . . Alte extollit *laudibus* (Eurip. *viv* . . . Ὑψηλὸν αἰρεῖ).

88) Quomodo liceat — adfers.] sic Editt. 1558., 1562.; Barn. (= text. gr.) Quomodo igitur hoc erit? mortuorum corpora Sepelire da nobis, qui *sepultos* volumus videre*). Aut manifesta sunt, quae postea *fient*. [*] Fix. pro τοῖς θελοῦσιν εἰσιδεῖν legit τ. θ. εὔσειν — qui volumus pii esse].

89) Adversus improbos;] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. Ὅσοι γ' ἐβροῦσται.) Quotquot sunt improbi.

90) ut te hasta — laedat.] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: ut te hasta Thebanus in urbe laedat; Musgr., Fix.: ut te hasta Thebana ad urbem [Musgr.: in agro] capiat. (Eurip.

- Thes.* Quid? extiteritne Mars⁹¹⁾ ex dracone?
 580 *Praec.* Tu experieris patiendo; nunc es ferox.
Thes. Non me moves, ut commoveatur animus
 Tua iactantia; sed discede ex terra,
 Auferens illa inania verba, quae attulisti.
 Nihil effecimus colloquendo, movere oportet
 585 Omnes pedites et insensorem currus,
 Et movere phaleratorum equorum ora,
 Spumantia super Cadmaeam terram.
 Proficiscar enim ad septem portas Cadmi
 Ipse praeco. Tibi autem mando, ut maneat
 590 Ipse, tenens ferrum acutum in manibus,
 Adraste, et mihi non affrices fortunam
 Tuam; ego enim cum mea fortuna
 Geram gloriosum bellum.
 Una re est mihi opus, habere Deos, qui
 595 Iustus favent⁹²⁾. Haec si mihi adsint,
 „Dant victoriam; nam virtus nihil prodest
 „Hominibus, nisi habeat etiam Deum iuvantem⁹³⁾.

[*Strophe 1.*]

- Aeth.*⁹⁴⁾ O miserae matres miserorum ducum,
 Ut mihi turbat pallidus metus sub hepate!
 600 *Chor.*⁹⁴⁾ Quam novam vocem edidisti?

[*Systema 1.*]

- Aeth.* Exercitus Palladis eligitur.
Chor. An bello res geretur, an transactione⁹⁵⁾?

[*Strophe 2.*]

- Aeth.* Efficiatur aliquid⁹⁶⁾: sane Martiae
 Caedes, pugnae, planctus in loco,
 605 Et sonitus iterum fient.

[*Systema 2.*]

- Chor.* O misera, quam orationem,
 Quam causam horum accipiam?

Editt. Basil. 1551., Barn. ὡς σε λόγῳ Σπάρτος ἐν πόλει βλάβῃ; Editt. Musgr., Fix. ὡς σε λόγῳ Σπάρτος ἐν πόλει λάβῃ).

91) Mars] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr. (= Eurip. θεῶρος . . . Ἄρης) Mars impetuus.

92) qui iustus favent.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. ὅσοι δίκην εἰσβοντα) quotquot iustitiam colunt.

93) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Dei auxilium.

94) *Aeth.* . . . *Chor.*] sic h. l. et in seqq. usque ad vs. 631. Editt. 1558., 1562., Barn., Musgr. aequae ac Ed. Basil. 1551.: Ed. Fix. pro utraque persona habet ἡμιχόριον — *Semichorus*.

95) An bello — transactione?] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) Armisne rem aestum iri dixisti. an verborum transactione [Musgr.: verb. commercio]?

96) Efficiatur aliquid] sic Editt. 1558., 1562.; Fix. (= Eurip. γένοιτ' ἐν κέρδος) Hoc quidem foret lucrum (*optimum*).

[*Antistrophe* 1.]

Aeth. Sed fortunatum ducem extollit
Fortuna iterum, illa fiducia insidet mihi.

610 *Chor.* Dicis Deum esse iustum⁹⁷).

[*Antisystema* 1.]

Aeth. Qui alius dat bonos et malos eventus?

Chor. Video dissimilia multa Deorum erga
homines.

[*Antistrophe* 2.]

Aeth. Metu pristino peris.

Iustitia respondebit iustitiae⁹⁸), et caedes

615 Caedi: metum in mentibus

[*Antisystema* 2.]

Dii hominibus distribuunt,
Qui omnia ipsi determinant.

[*Strophe.*]

Chor. Quomodo veniemus Thebas,
Relinquentes Cereris aquam, ubi sunt pulchri
chori?

620 *Aeth.* Utinam Dii te faciant volantem.

Chor. Ut veniam ad urbem cinctam duobus
fluviis.

Aeth. Noris animas amicorum nostrorum.

O fortuna, quis exitus

Manet fortem

625 Regem huius terrae?

[*Antistrophe.*]

Chor. Invocamus rursus Deos antea invocatos
„Hoc primum signum est terroris.

O Iupiter, veteris⁹⁹)

Marite¹⁰⁰) vitulae Inachi,

630 Esto auxiliator mihi, et urbi huic placatus.

Tuum simulachrum et tuam statuam

Ex urbe porto,

Contumelia affectum ad rogam.

[*Nuntius, Chorus, Adrastus.*]

Nun. Mulieres, venio habens multa bona nun-
tia,

97) Deum . . iustum] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.
(= text. gr.) Iustos . . . Deos.

98) Inst. resp. inst.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. re-
cent. (= text. gr.) Vindicta vindictam evocavit.

99) veteris] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip.
τῆς παλαιομάτορος) antiquae matris nostrae.

100) Marite] Ed. 1562. male: Maritae.

635 Et ipse servatus, ereptus sum ex pugna¹),
Ubi mortui septem manipuli ducum
Pugnaverunt ad flumen Dircaenum.
Nuntiaturus etiam victoriam Thesei, te a ser-
mone

Longo liberabo. Fui enim servus Capanei,
640 Quem Iupiter fulmine ignito combussit.

Chor. O amice, bene nuntias tuum reditum
Et res Thesei; si etiam exercitus

Atheniensibus est salvus, omnia dicis bona.

Nun. Salvus, et res acta est, sicut Adrastus
debut

645 Agere cum Argivis, postquam ab Inacho
Mittens exercitum duxit adversus urbem The-
banam.

Chor. Quomodo Iovis tropaea filius Aegei
Constituit et eius exercitus?

Dicito, cum adfueris, exhilarabis eos, qui non
adfuerunt.

650 *Nun.* Erat serenus dies, et perspicuus ra-
dius solis

Percutiebat terram, et ad portam Electram
Steti spectator, tenens sacram turrim.

Video tres ordines trium exercituum,
Populum armatum ducentem superne

655 Ad ripam Ismeni, ut ferebatur,
Ipsam regem, inclytum filium Aegei,

Et cum eo ordinatos in dextro

Cornu cives veterum Athenarum,

Et Paralum²) armatum hasta

660 Apud ipsum fontem Martis equitem,
Ad extremam partem exercitus ordinatum,

Aequali numero, et currus³)

Intra sepulchrum Amphionis.

Populus Thebanus sedebat ante moenia,

665 Cum posuisset retro cadavera, de quibus
erat certamen.

Equites equitibus erant oppositi,

Et currus contra currus quadriungos.

Praeco autem Thesei dixit ita coram omnibus:

Tacete, populi, agmina Thebanorum, tacite

670 Audite: nos venimus propter cadavera,

Volentes sepelire, legem universae Graeciae

1) ereptus sum ex pugna] sic Editt. 1558., 1562.; Editt.
recent. (= Eurip. *ἡρέθη γὰρ ἐν μάχῃ*) captus enim sum
[Fix.: eram] in pugna.

2) Paralum] sic (= Eurip. *Πάραλον*) Barn., Musgr.; Fix.:
Paralios; Editt. 1558., 1562. male: paratum.

3) et currus] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text.
gr.) currum vero [Fix.: porro] vehicula.

Servantes, non postulantes ulcisci necem.
 Ad haec Creon nihil respondit,
 Sed sedit tacite in armis; at duces curruum
 675 Quadriugorum inde ceperunt pugnam,
 Agentes currus praeter mutua loca⁴⁾,
 Et statuerant milites ad ordinem pugnae.
 Et alii pugnabant ferro, alii vertebant
 Equos ad pugnam adversus milites⁵⁾.
 680 Videns Phorbas, qui dux equorum⁶⁾
 Erat Atheniensibus, ducem curruum,
 Et qui regebant equestrem exercitum Cadmi,
 Commiserunt pugnam, et vincebant ac vince-
 bantur.
 Videns haec et non audiens, (eram ibi,
 685 Quando⁷⁾ pugnabant in curribus ac milites)
 Cum essent ibi multa mala, nescio,
 Quid primum dicam: utrum in coelum
 Elevatum pulverem, quam erat ingens;
 An qui ferebantur sursum et deorsum,
 690 Fluxus sanguinis purpurei in loris
 Aliis cadentibus, aliis fractis sedibus
 In capita ad terram praecipitantibus vi,
 Et relinquentibus vitam simul cum fractione
 currum.
 Vincentem equis ut vidit exercitum
 695 Creon, inde clypeum accipiens in manum,
 Procedit, priusquam sui milites languescant
 animis.
 Atqui exercitus Thesei non periit metu,
 Sed recta contra ibat, capiens arma splendida,
 Et committentes proelium per totum exercitum
 700 Occidebant et occidebantur, et
 Adhortabantur se inter se cum magno clamore,
 Ut concurrerent; et resistebat exercitus Ere-
 chthidarum.
 At exercitus natus ex dentibus serpentis, inci-
 tatus
 Erat pugnator acer. Inclinavit enim cornu
 705 Sinistrum nostrum, sed dextrum victum
 Illorum fugit, eratque certamen aequale.
 Et tunc erat laudandus dux;
 Non enim fuit lucratus solum vincens in hac
 parte,

4) Agentes — loca] sic Editt. 1558., 1562.; Fix.: Trans-
 vero agentes *aurigae* invicem currus.

5) milites] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Fix. (= Eurip.
παραιβάτας) milites curules.

6) equorum] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip.
μοναμπύζων) equorum singularium.

7) Quando] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Ubi (Eurip.
Ἐνθ').

Sed ivit ad cornu laborans sui exercitus,
 710 Et sustulit clamorem, ut terra redderet
 sonitum:

O filii, nisi reprimetis validum exercitum
 Thebanorum, periit pars Atheniensis.
 Indidit fiduciam toti exercitui Danaidum.
 Ipse capiens clavam Epidauriam⁸⁾

715 Excellens formidabili armatura feriebat
 Simul colla et capita supra posita,
 Metens galeas, et decutiens ligno:
 Vix tandem convertit eos in fugam.

Ego autem exclamavi et exilii,

720 Et complosi manibus. Illi tendebant in
 portas,

Clamor et ululatus erat in urbe
 Puerorum et senum, et implebant templa
 Metu. Ibi cum posset irruere in urbem
 Theseus, repressit suos; non enim expugna-
 tum urbem

725 Dicebat se venisse, sed repetitum cadavera.

„Talem oportet esse ducem⁹⁾,

„Qui in periculis est fortis,

„Et odit populum insolentem; qui in secun-
 dis rebus

„In summos ordines scalarum scandere

730 „Quaerens, perdidit suam felicitatem, qua
 frui poterat.

Chor. Nunc videns ego hanc insperatam diem,
 Iudico esse Deos, et puto calamitatem meam
 Minorem esse, cum Dii uli sint hostes¹⁰⁾.

Adr. „O Iupiter, quid miseros homines

735 „Dicunt sapere? ex te expendemus,

„Et talia facimus, quae tu vis¹¹⁾.

Nobis enim erat tunc dolor non ferendus,

Nos eramus multi et iuvenes brachii

Et Eteocle faciente transactionem¹²⁾,

740 Ac petente moderata, non volumus ac-
 cipere;

Et deinde perditum sumus. Ille tunc fortunatus,
 Sicut pauper accipiens recens partas opes,

8) clavam Epidauriam] his verbis in marg. Editt. 1558., 1562.
 adscripta est haec annotatio: oleaginam natam in Epi-
 dauro, ubi primum olea sata est ab Hercule.

9) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Ducis boni of-
 ficium.

10) cum Dii uli sint hostes.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt.
 recent. (= text. gr.) cum isti dederint poenas.

11) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Fatum.

12) faciente transactionem] sic Editt. 1558., 1562.; Editt.
 recent.: agente de compositione (Eurip. *σύμβασις ποι-
 ουμένου*).

Erat insolens; et insolens rursus periit
 Stultus populus Cadmi. „O stulti homines,
 745 „Qui extenditis arcum ultra quam convenit,
 „Et in ste mala multa passi,
 „Amicis non obtemperatis, sed rei ipsi.
 „Et civitates, cum possitis¹³⁾ transigendo¹⁴⁾
 flectere mala,
 „Perfeitis caede, non transactione¹⁵⁾, negotia.
 750 Sed quid haec? Illud volo scire,
 Quomodo sis servatus; deinde alia inter-
 rogabo.

Nun. Postquam tumultus urbem commovit,
 Transii per portam, qua intrabat exercitus.

*Chor.*¹⁶⁾ Portatis cadavera, de quibus erat cer-
 tamen?

755 *Nun.* Postquam Athenienses pervenerunt ad
 septem portas¹⁷⁾.

Chor. Quomodo dicis? ubi est reliquus de-
 functorum cumulus?

Nun. Dantur sepulturae ad recessum Cythae-
 ronis.

Chor. Illiue an hinc? et quis sepeliit eos?

Nun. Theseus, ubi est umbrosa petra Eleu-
 theris.

760 *Chor.* Quos non sepeliit, ubi reliquit¹⁸⁾?

Nun. Hic prope; prope enim est, quicquid
 festinatur.

Chor. An servi attulerunt eos¹⁹⁾ aegre ex ipsa
 caede?

Nun. Nullus servus accessit ad hunc laborem:
 Diceres, si affuisses, quod amasset mortuos.

765 *Chor.* Lavit cadavera²⁰⁾ miserorum?

13) cum possitis] sic Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. cum
 possint (Eurip. *ἔχουσαι*).

14) transigendo] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.:
 oratione (Eurip. *διὰ λόγον*).

15) transactione] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.:
 verbis (Eurip. *λόγω*).

16) *Chor.*] sic Editt. 1558., 1562. h. l. et in seqq. (= Eurip.
 Ed. Basil. 1551.); Editt. recent. inde ab hoc vs. usque
 ad vs. 765. pro *Chor.* habent *Adrastus*.]

17) Postquam Athen. — portas.] sic Editt. 1558., 1562.;
 Barn.: Recepimus; quia illi septem in inclytas arcas sunt
 conditi; Musgr. et Fix. (multo aptius): Eos utique, qui
 septem inclytis praefnere cohortibus [In textu gr. Editio-
 nes eo differunt, quod Ed. Fix. habet *λόχοις* (cohortibus),
 ubi in Editt. Basil. 1551., Barn., Musgr. legitur *δόμοις*].

18) reliquit] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text.
 gr.) addunt: mortuos.

19) eos] sic (= Eurip. *ῥο*) Editt. recent.; in Editt. 1558.,
 1562. deest.

20) cadavera] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: cruenta
 cadavera (Eurip. *σαγὰς*).

Nun. Quin etiam stravit toros, et textit cor-
 pora.

*Chor.*²¹⁾ Erat iniucundum onus, et habens ali-
 quid turpitudinis;

„Sed quid turpe est, homines inter se parti-
 cipes fieri communium malorum²²⁾?

*Nun.*²³⁾ Heu, quanto cum eis maluissem mori!

770 *Chor.*²⁴⁾ Frustra ploras, et istas invitas iterum
 ad plorandum.

*Nun.*²⁵⁾ Video quidem, sed ipsae me docent
 plorare.

Sed age, tolle manus occurrens mortuis,

Effundo carmen inferorum lugubre,

Compellans amicos, quibus amissis miser

775 „Deploro solitudinem. Haec solum homi-
 nibus

„Expensa non potest recipi,

„Anima; pecuniae possunt reparari²⁵⁾.

[*Strophe.*]

Chor. Quaedam bene acciderunt, quaedam
 infeliciter.

Urbi parta est gloria,

780 Et ducibus belli

Duplicatur honor.

Mihi autem mortua membra liberorum videre

Acerbum, et tamen gratum est spectaculum,
 si intuebor

In speratum diem,

785 Videns illum summum laborem.

[*Antistrophe.*]

Caelibem usque ad hoc

Tempus senex pater

Debuisset me perducere.

Quid enim mihi opus erat liberis?

790 Non quidem existimo me passuram fuisse hoc

Iugens malum, si a nuptiis abstinuissem;

Nunc video manifestissimum

Malum, privari charissimis liberis.

Sed nunc video corpora

795 Mortuorum filiorum membra²⁶⁾.

21) *Chor.*] sic Editt. 1558., 1562., Barn. (= Ed. Basil.
 1551.); Musgr., Fix.: *Adrastus*.

22) Hic vs. in Editt. Musgr. et Fix. *Nuntii* est.

23) *Nun.*] sic Editt. 1558., 1562. (= Eurip. Ed. Basil. 1551.);
 Editt. recent. *Adrastus*.

24) *Chor.*] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551.);
 Editt. recent. *Nuntius*.

25) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Vita semel perit.
 M. filiorum membra.] sic Editt. 1558., 1562. quasi le-
 gisset interpres *μέλιν* s. *μέλη* (membra) pro *μυρία* (mi-

Quomodo peream cum ipsis liberis,
Descendens in communem mortem.

[*Strophe.*]

*Adr.*²⁷⁾ Gemitum, o matres,
De mortuis

800 Clamate, resonate alternis, meos
Gemitus audientes.

Chor. O filii²⁸⁾, o acerba chararum
Matrum appellatio:

Alloquor te mortuum.

805 *Adr.* Heu heu, o mea mala.]

Chor. Ah, ah, passae sumus
Foedissimos dolores²⁹⁾.

Adr. O civitas Argiva
Non videtis meum fatum?

Chor. Vident et me mise-

810 ram orbatam liberis.

[*Antistrophe.*]

Adr. O afferte misero corpora cruenta
Interfecta non digne, neque a dignis,

815 In quibus finitum est certamen, * date³⁰⁾, ut
 amplēxu

Manus applicans meis

In brachiis ponam liberos.

*Chor.*³¹⁾ Habes, habes. *Adr.*³²⁾ Satis est illud
 onus dolorum.

Chor. Heu³³⁾, non dicis parentibus. *Adr.* Au-
 ditis³⁴⁾ me.

820 *Chor.* Gemis³⁵⁾ utrorumque causa.

Adr. Utinam me copiae Thebanæ occidissent
 in pulvere.

sera), quod Editt. Basil. 1551. et recentt. habent; Editt. recentt.: M. filiorum. O me miseram!

27) *Adr.*] sic Editt. recentt.; in Editt. 1558., 1562. (aeque ac in Ed. Basil. 1551.) deest.

28) filii] sic (= Eurip. παῖδες) Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. filii.

29) dolores] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recentt. addunt: malorum (= Eurip. κακῶν).

30) date] sic Editt. 1558., 1562. (Ed. Basil. 1551. ἄδ. δός); Editt. recentt.: *Chor.* Date.

31) *Chor.*] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551.); Editt. recentt.: *Adrast.*

32) *Adr.*] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551.); Musgr., Fix.: *Chor.*; in Ed. Barn. neutrum h. l. legitur.

33) Heu] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recentt. (= Eurip. ἄι ἄι.) Heu, heu!

34) Auditis] sic Editt. 1558., 1562., Fix.; Barn., Musgr.: Audite (Eurip. ἀκούτε).

35) Gemis] sic (= Eurip. στείνεις) Fix.; Editt. 1558., 1562. corrupte: Gentis.

Chor. Et utinam meum corpus nunquam iun-
 ctum fuisset

In viri alicuius cubile.

Adr. Videte pelagus malorum, o matres

825 Miserae filiorum. *Chor.* Unguibus
Laceratae sumus, et cinerem circum
Caput fudimus.

Adr. Heu, heu mihi³⁶⁾,
Solum terrae detrahat me,

830 Et procella dilaceret,
Et flamma ignis

Iovis incidat capiti.

Chor. Vidisti acerbas nuptias.

Et acerbum oraculum Phoebi secutus,

835 Nuptum dedisti filias viris: luctuosa
Oedipodæ domum

Relinquens venit Erinnys.

[*Theseus, Adrastus, Chorus.*]

Thes. Interrogaturus te, quando perfecisses de
 exercitu

Luctus³⁷⁾, omittam id et quos eram habiturus

840 Sermones de tuis rebus. Nunc Adrastum
 compello:

Unde illi praestantes fortitudine

Mortales nati sunt? dicas, tanquam sapientior
Iuvenibus istis inter cives; tu enim seis.

Vidi maiora, quam ut dici possit,

845 Facinora, quibus sperabant se expugnatu-
 urbem;

Illud non interrogabo, ne deridear,

Cum quo quisque sit congressus in pugna,
Aut cuius hostiam hasta acceperit vulnus.

Illi sunt communes sermones audientium

850 Et dicentium, si quis stans in pugna,

Multis hastis euntibus ante oculos,

Clare narrare velit, quis sit fortis.

Non volo³⁸⁾ ista interrogare,

Neque credere istis, qui audent dicere:

855 „Vix aliquis necessaria videre

„Potest, stans in acie.

Adr. Audi nunc; non invito mihi

Das laudem: volo ego

De amicis vera et iusta dicere.

36) mihi] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recentt. (= text. gr.) mihi mihi!

37) Luctus] sic scripsi (= Eurip. γόους); Editt. 1558., 1562. mate: Luctusque.

38) volo] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recentt. (= Eurip. ἂν δυναίμην) possem [Fix.: potuerim].

860 Vides illum splendidum, per quem volavit
telum³⁹⁾?

Iste est Capaneus, qui erat dives,
Et non erat insolens divitiis; superbiae
Nihil magis in eo fuit, quam in paupere,
Fugiens, qui cumlaret nimium mensam,

865 Praesentia illa⁴⁰⁾ spernens; non in crapula
Praestantissimam rem esse, sed mediocria suf-
ficere putabat.

Erat verus amicus, et praesentibus amicus
Et absentibus, quorum non est magnus nume-
rus⁴¹⁾;

Mores non fucati, et come os,

870 Nihil locutus est, quod non expleret, neque
erga servos,

Neque erga cives. Alium⁴²⁾ dico
Eteoclum⁴³⁾, qui exercuit bonitatem;

Iuvenis erat, pauper quidem,
Sed habuit praecipuos honores in Argis,

875 Et donantibus amicis aurum, saepe
Non recepit in domum, tanquam mores
Praeberet serviles victus a pecunia.

„Peccantes, non urbem
„Oderat: quia non culpanda est civitas,

880 „Male audiens propter malos magistratus.
Tertius iste Hippomedon talis fuit.

Statim a puero ausus est non ad voluptatem
Musarum verti, et ad mollem vitam;

Sed habitabat ruri, exercens vitam duram,

885 Gaudebat rebus virilibus, et vadens ad ve-
nationem,

Et gaudens equis, et tendens arcum manibus,
Volens corpus efficere utile urbi.

Alius, filius venatricis Atalantae,

Puer Parthenopaeus, specie praestantissimus,

890 Arcas erat: is veniens ad fluenta Inachi,
Educatur Argis, et ibi educatus

Primum, ut convenit inquilinos viros,

Nemini erat molestus, neque invisus urbi,

Neque litigator erat, unde gravis

895 Est maxime civis et hospes.

39) per quem volavit telum] his in marg. Editt. 1558., 1562.
adscripta sunt: qui est ictus fulmine.

40) Praesentia illa] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.
(= Eurip. Τῶ ἀρχαῖον) Frugalem victum.

41) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Veri amici
rari.

42) Alium] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text.
gr.) Secundum.

43) Eteoclum] sic (= Eurip. Ἐτεόκλον) Editt. 1558., Barn.,
Fix.; Editt. 1562., Musgr.: Eteoclem.

Et collocatus in statione, tanquam esset natus
Argivus,

Defendebat urbem⁴⁴⁾, et quando bene erat
civitati,

Gaudebat; et dolore afficiebatur, quando erant
res adversae.

Multos sodales⁴⁵⁾, et quotquot mulierculas

900 Habens, cavebat, ne quid peccaret.

Dicam brevi magnam laudem Tydei:

Non in dicendo erat vehemens, sed in armis,
Astutus, et ad invenienda multa strategemata.

Inferior autem prudentia Meleagro fratre,
robore

905 Praestitit aequalem laudem arte⁴⁶⁾,

Iuveniens accuratam musicam in clypeo:

Gloriae cupida natura et dives; vigor animi

Erat in ipsis factis, non in dicendo⁴⁷⁾.

Ex his dictis ne mirare,

910 Theseu, hos ausos esse oppetere mortem
ante turres.

„Educari sordide affert ignominiam⁴⁸⁾.

„Vir qui bene se exercuit, erubescit

„Facere aliquid ignave; fortitudo

„Doceri potest, si quidem infans docetur

915 „Dicere et audire, quae non scit.

„Quae didicit aliquis, ea cupit servare

„Ad senectam. Ergo bene institute pueros.

[Systema.]

Chor. O fili, educavi te infelicem,

Gestavi sub hepate,

920 Sustinens dolores in partu;

Et nunc Pluto meum

Partum habet miserae:

Ego non habeo redditurum mihi in senecta
vicem⁴⁹⁾

Misera, quae peperit filium,

44) urbem] sic Editt. 1558., 1562.: Barn., Fix.: agrum;
Musgr.: regionem (Eurip. χώρας).

45) sodales] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip.
ἔραστῆς) amatores.

46) arte] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip.
διὰ τέχνης δορός) arte bellica.

47) in dicendo.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. ad-
dunt: par (= Eurip. ἴσον).

48) Educari sordide aff. ignominiam.] sic Editt. 1558., 1562.,
quasi legisset interpres κακῶς pro μὴ κακῶς; Barn.
(= text. gr.) Educatio enim non sordida (sed liberalis)
pudorem affert. — In marg. illarum 2 Editt. h. l. legitur
nota: Educationis vis.

49) redditurum — vicem] sic Editt. 1558., 1562.; Editt.
recent. (= Eurip. γηροβοσκήν) meae senectutis nutritorem.

- 925 *Adr.* Et generosum partum Ioclis⁵⁰⁾
 Dii, rapientes vivum in angulos terrae
 Cum ipso curru, laudant clare,
 Oedipi filium Polynicen dico,
 Nos laudantes non mentiemur;
- 930 Erat mihi hospes, priusquam relinquens
 Thebas
 Exilio volens transiret ad Argos.
 Sed scis, quid volo facere de istis?
Thes. Non scio, nisi unum hoc, me tibi ob-
 temperaturum esse.
Adr. Percussum igne Iovis Capanea —
- 935 *Thes.* Vis sepelire hunc seorsim tanquam
 sacrum?
Adr. Certe; omnes alios in uno rogo.
Thes. Ubi facies isti monumentum, separans
 eum?
Adr. Hic faciens monumentum iuxta istos mi-
 seros.
Thes. Ille labor curae erit servis,
- 940 Nobis isti: procedant onera cadaverum.
Adr. Ite, o miserae matres filiorum, prope.
Thes. Nequaquam, Adraste, dicis hoc utile.
Adr. Quomodo? non convenit attingi a matri-
 bus liberos?
Thes. Peribunt, si videant istos mortuos:
- 945 „Adspectus cadaverum est acerbus etiam
 cum lucro⁵¹⁾.
 Quid vis addere istis miseras?
Adr. Vincis; oportet manere misere⁵²⁾; dicit
 enim recte
 Theseus. Quando istos admovebimus igni,
 „Ossa convehetis⁵³⁾. O miseri homines,
- 950 „Quid comparatis hastas et inter vos caedes?
 „Quid facitis⁵⁴⁾? cessate. Quin vos desinen-
 tes a laboribus
 „Servate urbes quieti cum quietis.

50) Ioclis] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551. Ἰο-
 κλέους); Editt. recent.: Oiclei [Barn.: Oeclai] = Οὐκλέους,
 quam formam haec Editt. in textu gr. exhibent. — in
 marg. Editt. 1558., 1562. verbis: „partum Ioclis” adscrip-
 tum est huius filii nomen: Amphiarum.

51) etiam cum lucro] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: etiam
 primo exitu; Fix.: etiam statim post obitum (Eurip. Ζῆνα
 τῶ τέλει).

52) misere] sic scripsi: Editt. 1558., 1562. miserae; Editt.
 recent.: patienter (Eurip. τλημόνος).

53) convehetis] sic (= Eurip. προσάξεσθ³⁾) Editt. 1558., Barn.,
 Musgr., Fix.; Ed. 1562. convehitis.

54) caedes? Quid facitis?] sic Editt. 1558., 1562.; Editt.
 recent. (= text. gr.) caedes Facitis? — In marg. illarum
 2 Editt. legitur nota: Belli detestatio.

„Res brevis est vita, et eam convenit
 „Transigere quam facillime et non accersitis
 laboribus.

[*Strophe.*]

- 955 *Chor.* Non sum amplius beata liberis,
 Neque sum particeps felicitatis
 Inter matres Argivas.
 Neque Diana, quae adest parturientibus,
 Salutet nos amissis liberis.
- 960 Misera erit vita,
 Sicut errans nubes
 A saevis ventis impellor.

[*Antistrophe.*]

- Septem matres, septem liberos
 Peperimus miserae
- 965 Praestantissimos Argivorum:
 Et nunc sine liberis
 Senesco miserrima,
 Nec inter mortuos,
 Nec inter vivos numerata,
- 970 Seorsim ab his sustineus quandam sortem.

[*Epodus.*]

- Sunt mihi reliquae lachrymae
 Miserae, in domo filii
 Iacent monumenta, lugubres
 Tonsurae et coronae, comae,
- 975 Cantus, quos auricomus
 Apollo non recipit.
 Et excitata mane luctibus
 Lachrymis semper humidam vestis
 Laciniam madefaciam ad pectus.
- 980 Atqui video hunc thalamum
 Capanei, et sacram tumbam
 Extra domum
 Thesei, monumenta mortuorum.
 Et inclytam coniugem mortui
- 985 Fulmine, Evadnen⁵⁵⁾, prope,
 Quam rex Iphis filiam genuit.
 Quidnam stat ad sublimem petram,
 Quae superat hanc domum,
 Vadens per hanc viam?

55) Evadnen] sic (= Εὐδάδην) Barn., Fix.; Editt. 1558.,
 1562., Musgr.: Euadaem.

[*Eradne, Iphis, Chorus, Theseus, Puer, Athene.*]

- 990 *Evad.* Quam lucem, quem radium
Gubernavit⁵⁶) infelix⁵⁷)?
Lunaque⁵⁸) per coelum
Splendorem, ubi celeres Nymphae
Equitant per noctem?
995 Quando nuptiarum
Mearum civitas Argiva
Cantilenas felicitatis
Exaltavit, et nupta⁵⁹)
Armati Capanei
1000 Accessi currens ex aëis
Aedibus furens,
Habitura lumen ignis, ad sepulchrum
Vado, et eadem morte⁶⁰)
1005 Solutura laboriosam * vitam
Et labores vitae.
„Dulcissima mors est,
„Commori morientibus amicis.
„Si fortuna⁶¹) hoc efficiat.
Chor. Vides hunc, supra cuius portam stas,
1010 Rogum⁶²), Iovis thesaurum? ibi est tuus
Maritus interfectus face fulminis.

[*Antistrophe.*]

- Evad.* Video meum finem, ad quem accessi.
Mea fortuna
Iungit pedem; sed
1015 Propter gloriam
Inde impetum faciam
Ab hac petra,
Saltans in ignem;

- Et in ardenti flamma corpus
1020 Charum marito miscens,
Ponens corpus prope corpus,
Veniam ad thalamum Proserpinae.
Te mortuum nunquam mea
1025 Anima prodet in terra: * valeat lumen et
nuptiae.
Utinam aliqui thalami iustarum nuptiarum
Argis appareant liberis;
Tuus generosus maritus
1030 Consumptus est in flamma cum coniuge ge-
nerosa⁶³).

Chor. Tuus pater accedit prope
Ad novum sermonem, senex Iphis,
Quem non audiens prius, iam audiens dolebit.
Iph. O misera; et ego miser senex

- 1035 Venio habens duplicem luctum divinitus:
Filium interfectum in pugna Thebana,
Eteoclum⁶⁴), in patriam revecturus mortuum,
Et quaerens meam filiam, quae extra domum
Egressa est saltu, uxor Capanei,
1040 Volens mori cum marito,
Prius est custodita domi; sed postquam ego
Dimisi custodes, ad praesentia mala
Hoc accessit⁶⁵). Sed hinc ipsam coniicimus
Maxime esse: dicite an sciatis?

- 1045 *Evad.* Quid istas interrogas? ecce ego in
saxo
Sicut aliqua avis supra rogam Capanei
Allevabo miserum corpus, pater.
Iph. Filia, quis flatus? quae classis⁶⁶)? pro-
pter quam causam
Relinquens domum venisti huc?
1050 *Evad.* Posses intelligere, impetum meorum
consiliorum
Audiens; sed non volo te audire, pater.
Iph. Quid? non est iustum patrem tuum scire?
Evad. Esses iudex non sapiens meae voluntatis.
Iph. Hoc apparatu cuius causa ornas corpus?

56) Gubernavit] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Curru
invenit (Eurip. Ἐδύρρεύετο).

57) infelix?] sic scripsi (= Editt. Basil. 1551., Musgr. τάλ-
λας); Editt. 1558., 1562. infelix (quasi hoc Masc. τάλλας
cum seq. Fem. Luna coniungendum sit); Editt. Barn., Fix.
habent: γ' ἄλλος; — sol? (quod etiam Musgr. in interpr.
lat. retinuit).

58) Lunaque] sic (= Σελήνη τε) Editt. recent.; Editt. 1558.,
1562. Luna, et

59) nupta] sic Editt. 1558., 1562. quasi legeretur γαμετή s.
γαμετή (uxor); Editt. recent. (= Eurip. γαμέτα, Gemt.
Der. vocis γαμέτας) mariti mei.

60) eadem morte] sic scripsi: Editt. 1558., 1562. eadem
mortem. — Pro „ad sepulchrum Vado, et eadem morte
Solutura l. v.“ habent Barn. et Musgr. (= text. gr.): in
sepulchrum Itura Idem, apud Plutonem finitura l. v.

61) fortuna] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eu-
rip. δαίμων) Deus.

62) Rogum] sic (= Eurip. Ἡρόδω) Editt. recent.; Editt.
1558., 1562. male: Regum.

63) Tuus generosus m. — generosa.] sic Editt. 1558., 1562.:
Fix., qui in textu gr. ὄσιος pro ὁ σός habet, hunc locum
sic interpretatur: et castus lecti coniux *eradat*, coniun-
ctus spiritu sincero generosae animae uxori.

64) Eteoclum] sic (= Ἐτεόκλον) Editt. 1558., Barn., Musgr.,
Fix.; Ed. 1562. Eteoclem.

65) ad praesentia mala Hoc accessit] sic Editt. 1558., 1562.;
Editt. recent.: propter praesentia mala Excessit.

66) quae classis?] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.:
quis ornatus (= Eurip. τίς στόλος).

- 1055 *Evad.* Iste ornatus⁶⁷⁾ postulat aliquid eximium, pater.
Iph. At non convenit te talem videre, propter virum legendum.
Evad. Ego sum parata ad rem novam.
Iph. Accedis ad tumbam et rogam nimis prope.
Evad. Venio huc triumphatura.
- 1060 *Iph.* Quam habitura victoriam? postulo a te audire.
Evad. Vincam omnes mulieres, quas videt sol.
Iph. Operibus Minervae, an prudentia?
Evad. Fortitudine; iacebo moriens cum marito.
Iph. Quid ais? quid significas hoc aenigmate inepto?
- 1065 *Evad.* Desilio in rogam Capanei mortui.
Iph. O filia, nequaquam dicas hunc sermonem inter multos.
Evad. Volo hoc scire omnes Argivos.
Iph. Non obtemperabo tibi facienti haec.
Evad. Simile est, si quidem non possis meprehendere rapiens manu.
- 1070 Iam demittitur corpus, tibi non gratum;
 Nobis autem et isti combusto amico⁶⁸⁾.
Chor. O mulier, atrocem rem fecisti.
Iph. Perii miser, o filiae Argivae.
Chor. Heu⁶⁹⁾, horrenda passus
- 1075 Vides, miser, audacissimam rem.
Iph. Neminem alium invenietis miseriorem.
Chor. O miser, cepisti
 Senex fortunae Oedipi
 Partem, et tu, misera civitas⁷⁰⁾.
- 1080 *Iph.* Hei mihi, „quare non licet hominibus
 „Bis fieri iuvenes, et rursus senes?
 „Sed in negotiis domesticis si quid non placet,
 „Posteriori sententia emendamus;
 „Vitam non licet; si autem essemus iuvenes
- 1085 „Bis et senes, si quis peccavisset,
 „Nactus aliam vitam, id emendaret⁷¹⁾.
 Ego enim videns alios habentes liberos
 Cupiebam etiam liberos, et peribam desiderio;

67) ornatus] sic (= Eurip. *στόλος*) Editt. 1558., Barn., Musgrav., Fix.; Ed. 1562. conatus.

68) amiceo] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *πόσει*) marito.

69) Heu] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *Ε, ε.*) Heu, heu!

70) civitas] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) mea civitas.

71) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Vitae errores irreparabiles.

- Si eo venissem, et fuisset expertus liberos⁷²⁾,
 1090 Et⁷³⁾ quale sit patrem privari liberis,
 Nunquam venissem ad hoc malum, in quod
 nunc venio:
 Qui plantavi et genui iuvenem
 Fortissimum, nunc privor eo.
 Eia, quid oportet me miserum facere?
- 1095 Ire domum? ibi video solitudinem
 Multarum aedium, et desperationem meae
 vitae.
 An vadam ad domum Capanei?
 Libentissime quidem, dum haec erat mea filia.
 Sed iam non est, quae meas genas
- 1100 Admovit semper ori, et hoc caput
 Tenebat manu. „Nihil dulcius est patri
 „Seni quam filia; masculorum sunt generosiores
 „Animi, sed minus dulces ad blanditias.
 Non quam celerrime abducetis me domum,
- 1105 Et abducetis in tenebras, ubi inedia meum
 Corpus senile consumptum perdam?
 Quid me invabit contingere ossa filiae?
 „O ineluctabilis senectus, quam te odi!
 „Odi, quotquot volunt extendere vitam
- 1110 „Vehiculis et lectis et incantationibus⁷⁴⁾,
 „Avertentes cursum, ne moriantur.
 „Quos⁷⁵⁾ oportebat, quia nihil iuvabant civitatem,
 Mori, et cedere iunioribus.
Semichorus. O vos ista filiorum, qui mortui sunt,
- 1115 Ossa levate⁷⁶⁾; tenete, ancillae,
 Anum infumam; nullum enim inest
 Robur propter luctum filiorum.
 In longo tempore servas eas,
 Liquescentes multis doloribus.
- 1120 „Quod hominibus maius hoc
 „Malum invenias,
 „Quam intueri mortuos liberos?

72) liberos] sic Editt. 1558., 1562. (= Editt. Basil. 1551. Barn., Musgr. *τέκνον*); Fix.: *τεκνον* — gignendo (quod etiam Musgr. in interpr. lat. exhibet).

73) Et] sic Editt. 1558., 1562.; in Editt. recent. (= text. gr.) non legitur.

74) Vehiculis, et lectis et incantationibus] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: Esculentis et porulentis et blanditiis *exquisitis*; Musgr., Fix.: Balneis [Fix.: Esculentis] et stragulis et magicis artibus.

75) Quos] sic (= Eurip. *Οἷς*) Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. Quo.

76) levate] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551. *ἀέριται*); Editt. recent. *ἀέριται* — efferuntur.

[Strophe 1.]

Puer. Fero, fero,
O misera mater, ex rogo membra patris,
1125 Pondus non leve propter dolores,
Exigua urna componens omnia mea.

[Strophe 2.]

Semich. Hei hei!
Quo gestas charas lachrymas
Matri mortuorum,
Exiguam copiam cineris pro corporibus
1130 Eorum, qui fuerunt olim clari Mycenis?

[Antistrophe 1.]

Puer. Ego miser orbatus misero patre.
Accipiens desertam domum vivam orbis
Non in manibus patris, qui me genuit.

[Antistrophe 2.]

Semich. Heu heu, ubi est labor meorum
filiorum?
1135 Ubi gaudium nocturnum⁷⁷⁾?
Et educatio materna, et vigilatae noctes⁷⁸⁾?
Et amici contuitus vultuum⁷⁹⁾?
Puer. Abierunt, non amplius tibi sunt super-
stites liberi, o mater,
Abierunt, aer habet eos iam
1140 Consumptos in cinere ignis,
Et volantes confecerunt iter ad Plutonem.
*Evad. Fil.*⁸⁰⁾ Pater, tu audis filiorum tuorum
sermones.
Num miles aliquando militabo propter
Necem tuam? *Iph.*⁸¹⁾ Utinam fiat, fili,
1145 Quando, volente Deo, mihi fiat vindicta
Paterna; nondum hoc malum dormit.
*Puer.*⁸²⁾ Ah⁸³⁾, satis est luctuum de fortuna:

77) gaudium nocturnum] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: excubiarum gratia; Fix.: vigiliarum gratia.

78) vigilatae noctes?] sic Editt. 1558., 1562.; Barn. (= text. gr.) insomnes oculorum impensae?

79) amici contuitus vultuum?] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: dulces oris ad os applicationes (i. e. osculationes)?

80) *Evad. Fil.*] sic Editt. 1558., 1562. (Ed. Basil. 1551. *Evad.*); Fix.: *Ἰαίς* — *Puer.*; in Editt. Barn., Musgr. neutrum huic vs. praefixum est.

81) *Iph.*] sic Editt. 1558., 1562., Barn. (aeque ac Ed. Basil. 1551.); Musgr. *Adr.*; Fix.: *Chorus.*

82) *Puer.*] sic Editt. 1558., 1562., Barn.: Musgr., Fix. *Chor.* (Vss. 1145. et 1146. in his 2 Editt. sunt verba *Pueri.*)

83) Ah] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *At. ai.*) Ah, ah!

Satis dolorum adest mihi.

Sistam. Ubi me accipiet solatium
1150 Cum ducibus Danaidum in aeneis armis
In ultionem mortui patris?
*Evad. Fil.*⁸⁴⁾ Videor intueri te, pater, oculis
Ponentem dulce osculum ad genas meas.
Sed adhortatio tuorum sermonum
1155 Abiit sublata in aerem.
Reliquisti matri luctus duorum.
Te nunquam paterni dolores relinquunt.
*Iph.*⁸⁵⁾ Haheo tantum onus, quantum me
perdit.

Age circa ubera⁸⁶⁾ subiiciam cineres.
1160 *Evad. Fil.*⁸⁷⁾ Lamentor audiens hunc ser-
monem

Tristissimum, attigit meum cor.

*Iph.*⁸⁸⁾ O fili, abis, non amplius charam
Charam effigiem videbo tuae matris.

Thes. Adraste, et mulieres ex Argivo genere,
1165 Videte istos pueros, gerentes in manibus
Corpora fortissimorum parentum, quae recepi.
His ego te et civitas donamus:
Vos oportet recordantes horum gratiam
Servare, cum videatis, quae nacti sitis ex me.
1170 Omnes admoneo horum sermonum,
Ut honore afficiatis hanc urbem semper, filiis
filiorum
Denuntiantes memoriam eorum, quae adepti
estis.

Iupiter testis sit, et Dii in coelo,

Quali beneficio a nobis affecti abeatis.

1175 *Adr.* Theseu, intelligimus omnia, quanta
Argivis

Bona feceris, beneficio afficiens rogantes.

Habebimus non senescentem gratiam; nam
praeclara

Accipientes, debemus vobis vicissim paria
facere.

Thes. Quid aliud oportet me vobis praestare?

1180 *Adr.* Salvus sis: dignus es eo tu et tua urbs.

Thes. Sint ista, sed tu eadem consequaris.

84) *Evad. Fil.*] sic Editt. 1558., 1562. (Ed. Basil. *Evad.*); Musgr. *Adr.*; Fix.: *Puer.*; in Ed. Baru. nihil horum legitur.

85) *Iph.*] sic Editt. 1558., 1562., Barn.: in Ed. Musgr. haec verba sunt *Adrasti.* in Ed. Fix. *Chori.*

86) circa ubera] sic Editt. 1558., 1562.; in Editt. recent.: in pectore meo.

87) *Evad. Fil.*] sic Editt. 1558., 1562. (Ed. Basil. 1551. *Evad.*); Barn., Fix. *Puer.*; Musgr. *Adr.*

88) *Iph.*] sic Editt. 1558., 1562., Barn.; Musgr., Fix. *Chor.*

- Minerva.* Audi, Theseu, sermonem Minervae,
 Quid oporteat te facere, idque ex usu dico,
 Ne des haec ossa istis Argos
 1185 Pueris ferre, sic facile dimittens eos,
 Sed pro tuis et urbis laboribus
 Recipe primum iuramentum. Oportet iurare
 hunc
 Adrastum; hic enim rex habet potestatem,
 Ut iuret pro universa terra Danaidum.
 1190 Hoc erit iusiurandum: nunquam Argivos
 terram
 In hanc adducturos hostilem exercitum;
 Et aliis venientibus repugnatorios.
 Si violato iuramento veniant contra urbem,
 Imprecare terrae Argivorum, ut male pereant.
 1195 Audi⁸⁹⁾, ubi oportet te secare hostias.
 Est tibi tripus aeneis pedibus intra domum,
 (Quem quondam afferens ex sedibus Troiae⁹⁰⁾)
 Ad aliud negotium Hercules tendens
 Mandavit statui ad aram Pythicam.
 1200 In hoc secans tria guttura trium ovium,
 Inscribe iusiurandum in cava superficie tripodis.
 Deinde des servandum Deo, qui Delphis prae-
 sidet,
 Ut sit monumentum foederis et testimonium
 Graeciae,
 Ubi aperies victimas, et vulnerabis nece⁹¹⁾,
 1205 Acutum gladium in angulos terrae
 Occulta ad ipsos septem rogos mortuorum:

89) Audi] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *ἀκούέ μου*) Audi ex me.

90) afferens ex sedibus Troiae] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Ilii sedibus eversis.

91) vulnerabis nece] sic Editt. 1558., 1562.: Editt. recent.: peregeris caedem.

- Metum ipsis, si quando venient contra urbem,
 Ostensus faciet, et infelicem reditum.
 Postquam haec feceris, mitte extra terram
 mortuos;
 1210 Lucum etiam, ubi ipsorum corpora puri-
 ficentur igne,
 Concede ad ipsum trivium Deae Isthmiae.
 Tibi haec dixi; sed Argivorum dico filiis:
 Adulti capietis Thebas,
 Et ulciscentem⁹²⁾ necem parentum mortuorum.
 1215 Tu, Aegialeu, dux pro patre eris,
 Cum fueris robustus, et ab Aetolis veniens filius
 Tydei, quem nominavit Diomedem pater,
 Sed non oportet invidere occultatis genis;
 Quin incitare oportet universum exercitum Ar-
 givorum
 1220 Adversus septem turres Thebanorum,
 Ubi creveritis, venietis acerbi ipsis,
 Tanquam catuli leonum, expugnatores urbis.
 Non fiet aliter. Epigoni⁹³⁾ per Graeciam
 Vocati facietis posteris cantilenas.
 1225 Talis exercitus ibitis cum Deo.
Thes. Domina Minerva, obtemperabo sermo-
 ni tuo.
 Tu me dirigis, ut non errem.
 Et istum iuramento obligabo, tantum tu me
 Dirigas; nam te, propitia urbi
 1230 Existente, in posterum secure habitabimus.
Chor. Eamus, Adraste, iusiurandum demus
 Isti viro et urbi: digna nobis
 Laboraverunt, ut colantur.

92) Et ulciscentem] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *ἐυδικάζοντες*) ulciscentes.

93) epigoni] huic voci in marg. Editt. 1558., 1562. adscripta est haec annotatio: „id est, posteri. Hoc nomine et hac de re scripsit Aeschylus tragoediam, quae perit.“

LXIII. PH. MEL. INTERPRETATIO EURIPIDIS IPHIGENIAE IN AULIDE.

Huius tragoediae interpretatio latina Melanthonis in *Xylandro* Editt. 1558., 1562. exstat, quibuscum Editiones *Barnesii*, *Musgravii* et *Fixii* contuli. — Versuum numeros et stropharum partitiones aliasque inscriptiones quasdam ex Ed. Barnesii adscripsi uncis iuclusas.

EURIPIDIS IPHIGENIA IN AULIDE PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

Huius tragoediae interpretationi a *Xylandro* hoc praemissum est argumentum:

Argumentum Xylandro.

Graecorum classis ad Troiam proficiscens Aulide detinebatur, quod nullus ventus navigationem dabat. Calchas vates respondit, Iphigeniam Agamemnonis filiam Dianae immolandam: ita fore, ut ventus existat. Agamemnon domum mittit, accersitque Iphigeniam, Achilli se eam locaturum praetendens. Mater Clytaemnestra unâ venit. Sed re comperta, acriter cum marito expostulat, Achillem quoque sibi adstipulantem habens. Iphigenia autem persuadet utrisque, ut ipsam pro salute Graeciae sinant immolari. Diana vero eam, cum esset mactanda, abripit, inque locum eius cervum supponit. Scena tragoediae est in Aulide. Chorus constat Aulidensibus mulieribus¹⁾.

Personae.

Agamemnon
Senex²⁾
Chorus
Menelaus

Clytaemnestra
Iphigenia
Achilles
Minister²⁾

Nuntius.

Praefatur Agamemnon.

IPHIGENIA IN AULIDE.

[*Agamemnon*, *Senex*.]

Agamemnon.

O senex ante hanc domum
Procede. *Sen.* Procedo.

Quid facis novi, rex Agamemnon?
Agam. Audies. *Sen.* Festino.

2) Senex (*Προεβύτης*) — Minister (*Θεράπων*) sic in Editt. 1558., 1562. (aeque ac in Ed. Basil. 1551.), Barn., Musgr. tanquam duae personae in hoc catalogo et in fabula ipsa afferuntur; at si vs. 891—895. cum vs. 109—156. et 303—316. confers, illas personas unam esse eandemque intelliges. Quapropter Fixius optimo iure unam „*Senex*“ in hoc personarum catalogo proposuit, et in ipsa tragoedia, ubicunque illae 5 Editt. *Θεράπων* — *Minister* s. *Famulus* habent, scripsit *Προεβύτης* — *Senex*; cont. pag. 685. nota 7.

- Mea senectus est pervigil,
 5 Et acumen adest in oculis.
Agam. Quae stella haec vehitur coelo?
Sen. Sirius prope septemplex
 Pleiada incedens, in medio sublimis adhuc.
Agam. Non ergo est sonitus neque avium,
 10 Neque maris, et silentium ventorum
 Se habet circa hunc Euripum.
Sen. Quid autem tu extra tabernaculum pro-
 cedis,
 Agamemnon rex?
 Est adhuc tranquillitas circa Aulidem,
 15 Et sunt immotae custodiae etiam moenium.
 Abeamus intro. *Agam.* Suspicio te, senex,
 „Et magnifacio ex hominibus, quicumque sine
 periculo
 „Vitam transegit ignotus et inglorius;
 „Minus suspicio illos, qui sunt in honoribus³⁾.
 20 *Sen.* Atqui inde est decus vitae.
Agam. Hoc decus est periculosum:
 „Et gloriae cupiditas
 „Dulcis quidem, sed dolore afficit, cum ea
 adest.
 [Aliquando enim Deorum cultus non rite per-
 25 actus evertit vitam⁴⁾.]
 Aliquando hominum opiniones multae
 Et infestae mordent.
Sen. Non laudo ista in viro principe.
 „Non ad omnia bona genuit te,
 30 „O Agamemnon, Atreus;
 „Oportet te gaudere et dolore affici.
 „Es enim mortalis; et etiamsi tu non voles,
 „Tamen divina sic volent⁵⁾.
 Tu proferens lumen facis,
 35 Scribis tabellam
 Hanc, quam adhuc geris in manibus;
 Et easdem litteras rursus confundis,
 Et obsignas, et solvis postea.
 Abiicis taedam in solum, largas
 40 Lachrymas effundens.
 Et nulla angustia⁶⁾ indiges,

3) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Vita magnatum qualis.

4) Hos duos versus in Editt. 1558., 1562. omissos (quamquam in Ed. Basil. 1551. graece reperiuntur) ex Ed. Barn. adscripti eamque ob causam intra cancellos inclusi.

5) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Conditio humana.

6) nulla angustia] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: nulla inopia consilii; Musgr., Fix.: nulla perturbatione (Eurip. τῶν ἀπόρων οὐδενός).

- Ne insanias: quid laboras?
 Quid novi, quid novi tibi adest, o rex?
 Age, communica sermonem nobis;
 45 Dices homini bono et fideli.
 Nam tuae coniugi aliquando Tyndarus
 Misit me dotem, iustum curatorem sponsae.
Agam. Fuerunt Ladae Thyestiadi tres virgines,
 50 Phoebe, et Clytaemnestra mea coniunx,
 Et Helena: huius praestantes opibus
 Proci fuerunt, adolescentes Graeciae.
 Atroces minae, et inter se caedes
 Parabantur ab eo, quisquis non consequeretur
 virginem.
 55 Res habebat dubium patrem Tyndareum,
 Daret, an non daret, et quomodo fortunam
 Optime attingeret; et⁷⁾ ei venit in mentem,
 Ut iusiurandum darent, et dextras apud sacri-
 ficia⁸⁾ iungerent
 Proci inter se, et per sacra
 60 Facerent foedus, et iurarent haec:
 Cui uxor contingeret Tyndaris puella,
 Huic opitulaturos esse, si quis ex domo capiens
 Abiret, et depulsuros a lecto habentem,
 Et adversus illum militaturos et vastaturos
 urbem,
 65 Graecam pariter et barbaram, manu armata.
 Postquam foedere coniuncti sunt, recte senex
 Tyndarus eos fecellit bono consilio;
 Concessit filiae eligere unum ex prociis,
 Quo eam chari flatus amoris ferrent.
 70 Illa elegit (utinam nunquam duxisset eam)
 Menelaum. Veniens autem ex Phrygibus Dea-
 rum
 Iste iudex, ut habet sermo hominum,
 Lacedaemona, florens ornato vestium,
 Et auro splendens, barbarico apparatu,
 75 Abiit capiens amans amantem
 Helenam, ducens abeuntem ad stabula Idae.
 Menelaus ergo in Graecia incitatus oestro, de-
 sertus a coniuge,
 Testatur vetus iusiurandum Tyndareo datum,
 Quod oporteat opem ferre iniuria affecto.
 80 Inde surgentes Graeci ad bellum,
 Sumentes arma, ad angustam sedem Aulidis
 Huius veniunt, navibus et clypeis simul,
 Ac equis et multis curribus instructi.

7) et] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: et hoc (= Eurip. καὶ . . . τῶνδε).

8) apud sacrificia] sic Editt. 1558., 1562.; in Editt. recent. (= text. gr.) haec desunt.

- Et me, ut essem dux, Menelai causa
 85 Elegerunt cognatum. Dignitatem
 Hanc utinam aliquis alius nactus esset pro me.
 Collecto et congregato exercitu,
 Sedemus, cum non possimus navigare, in
 Aulide.
 Calchas autem vates, cum valde angeretur
 animo,
 90 Respondit: Iphigeniam, quam genui ego,
 Mactandam Dianae habitanti hoc solum;
 Sic futuram navigationem et eversionem Phry-
 gum
 Mactantibus; non sacrificantibus non fore haec.
 Ego audiens haec, recto praeconio
 95 Iussi Talthyrbium dimittere totum exercitum,
 Tanquam non sustinens interficere meam filiam.
 At me frater, obiciens omnem sermonem⁹⁾,
 Persuasit sustinere atrociam; et in volumine ta-
 bulae¹⁰⁾
 Scribens misi ad meam uxorem,
 100 Ut mittat filiam tanquam nupturam Achilli:
 Amplificans dignitatem viri,
 Et dicens, quod non vellet navigare cum
 Achivis,
 Nisi a nobis veniat connubium in Phthiam.
 Hanc persuasionem habui ad coniugem meam,
 105 Coniungens commenticias nuptias de filia.
 Soli ex Graecis scimus, quomodo se habeant,
 Calchas, et Ulysses, et Menelaus. Sed quae
 non recte
 Tunc decrevi, rursus retracto bene
 In his litteris, quas in umbra noctis
 110 Solventem et colligantem vidisti me, senex.
 Sed eia vade accipiens hanc epistolam
 Ad Argos. Sed quae occultat tabella in in-
 voluero,
 Oratione exponam tibi omnia inscripta;
 Es enim fidelis coniugi et meae familiae.
 115 Mitto tibi supra priores
 Litteras, o Ledaee germen.
Sen. Dic et significa, ut etiam lingua
 Consentientia litteris dicam.
Agam. Non mitte tuam filiam ad
 120 Sinuosam alam Euboeae,
 Aulidem, quae non obruitur fluctibus.

9) omnem sermonem] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: omnem rationem; Musgr.: omne argumentum (Eurip. πάντα . . λόγον).

10) in volumine tabulae] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: in epistolae plicis.

- Nam in aliud tempus
 Filiae hymenaeos accendemus¹¹⁾.
Sen. Et quomodo Achilles frustratus coniugio,
 125 Non valde incandescens incitabit iram
 Adversus te et tuam coniugem?
 Hoc etiam est periculosum; dicas, quid velis.
Agam. Nomen praebens, non rem, Achilles;
 Nescit nuptias, neque quid agamus¹²⁾,
 130 Neque quod illi filiam promiserim¹²⁾
 In nuptiales complexus
 Daturum thalamis.
Sen. Atrociam audes, rex Agamemnon.
 Sic Deae¹³⁾, tuam filiam sponsam
 135 Dicens, ducebas victimam pro Danais?
Agam. Heu heu¹⁴⁾, insanii;
 Heu heu, incido in calamitatem;
 Sed vade agitans tuum pedem, senectae
 Nihil cedens.
 140 *Sen.* Propero, rex. *Agam.* Non sedeas iuxta
 nemore cinctos
 Fontes, neque demulcearis somno. *Sen.* Bona
 verba¹⁵⁾.
Agam. Ubique praeteriens biviam viam,
 145 Vide observans, ne te lateat
 Rotis praetervectus
 Currus adducens filiam¹⁶⁾ huc,
 Ad naves Danaorum.
Sen. Fiet. *Agam.* Vade extra septa.
 150 Utinam vero occurrens¹⁷⁾ comitatu eius,
 Rursus reflectas frena,
 Mittens ad solum Cyclopum.
Sen. Quomodo credetur mihi, dicenti haec
 Filiae tuae, et tuae coniugi? dic
 155 *Agam.* Custodi sigillum, quod supra litteras
 Has portas.
 Vade, hoc lumen iam candefacit,

11) accendemus] sic Editt. 1558., 1562.; Fix.: celebrabimus; Barn., Musgr.: dilatos celebrabimus.

12) agamus . . . promiserim] sic Barn., Musgr.; Editt. 1558., 1562. agimus . . . promisi.

13) Sic Deae,] sic Editt. 1558., 1562. (= Eurip. Ed. Basil. 1551. ὄρω τῆς θεᾶς); Editt. recent.: ὄς τῶ τῆς θεᾶς — Qui Deae (Thetidis) filio.

14) Heu heu] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. Ὁ μοι) Hei mihi.

15) Bona verba] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Bona verba, quaeso (Eurip. εὐφημία θροῦσι).

16) filiam (meam)] sic Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. filium (Eurip. παῖδα).

17) Utinam vero occurrens] sic Editt. 1558., 1562. (Eurip. Ed. Basil. 1551. Ἦν γὰρ ἀντήσας); Editt. recent.: Nam si occurras (= Barn. Ἦν γὰρ ἀντήσας; [Musgr., Fix. ἀντήσας]).

Aurora fulgens,
 Et ignis curruum solis,
 160 Adiuva me in his laboribus.
 „Nemo mortalium est ad finem usque beatus,
 „Neque felix.
 „Nullus enim natus est, cui non aliquid triste
 acciderit¹⁸⁾.

[Strophe 1.]

Chor. Veni ad littoralem
 165 Arenam maritimae Aulidis,
 Per fluctus Euripi
 Navigans, angustam
 Chalcidem, urbem meam, relin-
 quens, altricem aquarum vicinarum mari,
 170. Inelytae Arethusae,
 Ut videam exercitum Achivorum,
 Et remos, qui naves promovent Achivorum
 Semideorum, quomodo¹⁹⁾ ad Tro-
 iam remis mille navium
 175 Flavum Menelaum
 Nostri mariti
 Sequuntur, et nobilem Agamemnonem,
 Ut veniant ad Helenam,
 Ab Eurota²⁰⁾, in quo nascuntur arundines,
 180 Quam abduxit Paris pastor,
 Munus Veneris,
 Quando ad rorem fontanum,
 Cum Iunone et Pallade litem²¹⁾
 De forma Venus habuit.

[Antistrophe 1.]

185 Per nemus multorum sacrificiorum Di-
 anae veni conspicuam²²⁾
 Genam meam rubefaciens
 Pudore iuvenili
 Munitionem clypei et tentoria
 190 Vehentia armatos²³⁾ Danaorum, vo-
 lens et equorum strepitum videre,

18) II. 1. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Misera ho-
 minum.

19) quomodo] sic Editt. 1558., 1562. (= Eurip. Editt. Basil.
 1551., Musgr. ὡς); Barn., Fix.: ὄψ — quos (sic etiam
 Musgr. in lat. interpr.).

20) Ab Eurota] sic (= text. gr.) Editt. recent.; Editt. 1558.,
 1562. Quam ab Eurota.

21) litem] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: litem,
 litem (= Eurip. ἔριν, ἔριν).

22) conspicuam] sic Editt. 1558., 1562. (= Eurip. Editt. Ba-
 sil. 1551. et Musgr. ὀραμένην, Musgr. in interpr.: specta-
 tam); Barn., Fix.: ὀραμένη — concitata.

23) Vehentia armatos] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. re-
 cent.: Armifera (= Eurip. Ὀπλοφόρους).

Vidi duos Aiaces cohabitantes,
 Oilei et Telamonis filium,
 Coronam Salaminis,
 195 Et Protesilaum, in sedibus
 Delectantes se tesserarum figu-
 ris multiplicibus.
 Et Palamedem, quem genuit filius Ne-
 ptuni et Diomedem volu-
 200 ptatibus disci gaudentem.
 Et iuxta Merionen²⁴⁾, Martis
 Ratum, miraculum hominibus.
 Et a montibus insularibus
 Laërtis filium, et simul Ni-
 205 reum, formosissimum Graecorum.

[Epodus 1.]

Et parem ventis pedibus
 Celerem Achillem,
 Quem genuit Thetis, et
 Chiron instituit,
 210 Vidi in littore
 Et ad arenas
 Cursum habentem cum armis;
 Et faciebat certamen pedibus
 Cum curru quadriungo
 215 Agitans corpus de victoria.
 Auriga clamabat Eu-
 melus Pheretiades,
 Cui videbam pulcherrimos
 Equos variatos frenis²⁵⁾
 220 Stimulo impelli,
 Medios iugales va-
 riis pilis maculosos
 Exteriores catenatos
 Obliquos flexibus cursuum
 225 Fulvos, integris
 Ungulis sub talos,
 Maculosos;
 Iuxta quos saltabat
 Iuxta orbitam Pelides armatus
 230 Et canthos currules.

[Strophe 2.]

Porro veni ad classem,
 Et spectaculum magnum,
 Muliebrem visum oculorum,

24) Merionen] sic (= Μηριόνην) Barn., Fix.; Editt. 1558.,
 1562., Musgr.: Merionem.

25) variatos frenis] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.
 (= text. gr.): frenis auro varie ornatis insignes.

Ut implerem blanda voluptate.

235 Et cornu

Dextrum habebat remis²⁶⁾

Phthioticus exercitus Myrmidonum,

Quinquaginta in navibus militaribus:

Et aurea simulacra

240 In fastigiis stabant Nereidum Dearum

In puppibus, signum exercitus Achillei.

[*Antistrophe 2.*]

Argivorum apud has totidem²⁷⁾

Stabant naves prope,

Quarum dux Mecistis

245 Erat filius, quem educat pater Talaus,

Et Capanei filius,

Sthenelus. Ex Attica ducens

Sexaginta naves Thesei

Filius deinde habebat stationem, Deam

250 Pallada in equestribus

Alatis curribus signum habens,

lucundum ostentum nautis.

[*Strophe 3.*]

Et exercitum Boeotorum, marinas

Naves quinquaginta vidi,

255 Ornatas signis.

His erat Cadinus

Tenens aureum draconem

Circa navium rostra;

Et Leitus indigena²⁸⁾

260 Erat dux navali exercitui.

A terra autem Phocensi,

Et ex Locris totidem ducens

Naves Oilei²⁹⁾ filius claram

Throniada urbem relinquens.

[*Antistrophe 3.*]

265 Ex Mycenis Cyclopeis

Filius Atrei mittebat nautas

Centum navium collectos.

Et simul erat Adrastus

Dux, tanquam amicus apud amicum;

26) Et cornu Dextrum habebat remis] sic scripsi; Editt.

1558., 1562. male: Et cornu Dextrum, habebam remis;

Fix.: Et cornu quidem erat dextrum classis occupans.

27) totidem] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. ἰσῆγετοι) paribus instructae remis.

28) indigena] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: terri-

gena (utrumque = Eurip. γηγενής).

29) Oilei] sic (= Οἰλέως) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562.

Oitei.

270 Fugientis³⁰⁾ domum

Propter barbaricas nuptias,

Ut susciperet Graecia negotium.

Ex Pylo autem Nestoris

Senis³¹⁾ vidi

275 Puppis, signum tauri specie,

Quod videbatur³²⁾, Alpheus accola.

[*Epodus 3.*]

* Aenianorum autem duodecim classes

Navium erant, quibus rex Iuneus³³⁾

Imperabat; prope istos

280 Elidis duces,

Quos Epeos vocabat omnis populus:

Eurytus imperabat his;

Et exercitum navalem

Taphinum³⁴⁾ ducebat, quibus Meges

285 Praeerat, Phylei filius,

Relinquens Echidnas

Insulas³⁵⁾, inaccessas nautis.

Ajax autem alumnus Salaminis

Dextrum cornu

290 Sinistro coniungebat.

His propius habebat stationem remis,

Extremis coniungens

Duodecim celerrimas

Naves, ut audivi, et nauticum

295 Populum vidi.

Cui si quis committat

Barbaricas naves,

Non auferet reditum.

Ibi audivi, vidi

300 Navale agmen,

Haec audiens domi, convocati

Exercitus memini.

30) Scil. Helenae.

31) Senis] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Gerenii (Eurip. Γεργίον).

32) tauri specie, Quod videbatur,] sic Editt. 1558., 1562.; Musgr., Fix.: taurinis pedibus videndum [Fix.: t. p. ad-

spectu].

33) Iuneus] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551. Ἰουνεύς); Editt. recent. Φοινεύς — Ganeus.

34) Et exercitum navalem Taphinum] sic Editt. 1558., 1562.: Barn., Musgr. (= text. gr.) Albis vero remis instructum

(navalem) exercitum Taphium.

35) Rel. Echidnas Ins.] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Ba-

sil. 1551., Musgr. Τὰς Ἐχίδνας ἰα. Νῆα); Editt. recent.: Relictis Echidnibus Insulis (Ed. Barn. Τὰς Ἐχιδνάς λ. Ν.,

Ed. Fix. Τὰς Ἐχιδνάς λ. Ν.).

[*Senex, Menelaus, Agamemnon, Chorus.*]

Sen. Menelae, audes atrociam, quae te non decet facere³⁶).

Men. Apage, nimis fidelis es dominis.

305 *Sen.* Honestum probrum mihi exprobras.

Men. Plorabis, si facies, quae te non decet facere.

Sen. Non oportet te aperire litteras, quas ego fero.

Men. Neque oportet te ferre mala omnibus Graecis.

Sen. Frustra certas haec³⁷), relinque mihi tabulam.

310 *Men.* Non reliquero³⁸). *Sen.* Neque ego dimittam.

Men. Cito cruentabo caput tuum sceptrum.

Sen. Sed gloriosum est mori pro domino³⁹).

Men. Dimitte, existens servus dicis longas orationes.

Sen. O domine, iniuria afficimur, tuas epistolas

315 Iste rapiens ex meis manibus vi,

Agamemnon, non vult uti iure.

Agam. Eia, quis tumultus est in foribus, quae deformitas verborum?

Sen. Mea, non huius ratio est potior dictu.

Agam. Tu Menelae, quare venisti cum isto in contentionem, et ducis eum vi?

320 *Men.* Respice ad nos, ut hinc sumam initium orationis.

Agam. Num timens non aperiam palpebras, natus ex Atreo?

Men. Vides hanc tabulam, ministram pessimarum litterarum?

Agam. Video, et primum abiice hanc ex tuis manibus.

Men. Non, priusquam ostendero omnibus Graecis inscripta⁴⁰).

36) facere] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *τολμῶν*) audere.

37) Frustra certas haec] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Alias [Musgr., Fix.: Cum aliis] de his contendito (Eurip. Ed. Basil. 1551. *ἄλλως ἀμιλλῆ ταῦτ*, Barn., Musgr.: *ἄλλως ἀμιλλῶ τ.*, Fix.: *ἄλλοις ἀμιλλῶ τ.*).

38) reliquero] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: relinquam.

39) domino] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *δεσποτῶν*) dominis.

40) inscripta] sic scripsi (= Eurip. *τὰ γέγραμμένα*, Editt. recent.: quae in ea sunt scripta); Editt. 1558., 1562. male: inscripto.

325 *Agam.* An scis, quae non decet te scire, relaxato sigillo?

Men. Aperui, ut tu doleas, quae fecisti mala clam.

Agam. Ubi accepisti⁴¹)? o Dii⁴²), tuum impudentem animum!

Men. Expectans tuam filiam, an ex Argis⁴³) veniat ad exercitum.

Agam. Quare tu mea observas? non sunt haec impudentis?

330 *Men.* Quia voluntas me vellicabat, et non eram tuus servus.

Agam. Non sunt ista atrociam, non sinar regere meam domum?

Men. Tu sentis inconstantiam, iam sic, Deinde aliter, mox rursus sic.

Agam. Es argutus; lingua arguta est odiosum malum.

Men. Inconstans animus est iniusta res, et non perspicua amicis.

335 Volo tecum expostulare, et tu non prae ira Aversare verum. Non valde laudo te.

Scis, quando cupiebas praefici Graecis ad Ilium, Non petens in speciem, sed volens re ipsa,

Quam eras humilis, omnem dextram attingens,

340 Et habens ianuas non clausas volenti ex populo,

Et dans alloquium ordine omnibus, etiam si quis non volebat,

Moribus quaerens imperium a vulgo redimere. Deinde postquam potitus es imperio, mutans

mores,

Amicis non amplius fuisti, sicut ante, amicus,

345 Difficilis in aggressu, et rarus intra claustra.

„Atqui non convenit virum

„Praestantem, in imperio

„Mutare mores⁴⁴);

„Sed tunc maxime firmum esse amicis,

„Quando ipse fortunatus maxime potest eos iuvare.

Haec tibi primum obiicio⁴⁵), ubi te

41) accepisti?] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) has [Fix.: istas] *litteras cepisti?*

42) o Dii] sic (= Eurip. *ὦ θεοί*) Barn., Musgr.: Fix.: Proh dii; Editt. 1558., 1562. odi.

43) Argis] sic Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. Argo.

44) H. 1. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Ob honores non esse mutandos mores.

45) obiicio . . . invenio] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Fix. (= text. gr.) obiecti . . . inveni.

- Primum invenio⁴⁵⁾ malum.
 350 Postquam vero in Aulin venisti cum toto
 Graecorum exercitu:
 Nullus es, sed consternatus calamitate divini-
 tus immissa,
 Quando cares secunda navigatione; Graeci au-
 tem, ut dimitteres
 Naves, flagitabant, neque frustra laboraretur
 in Aulide:
 Quam miserum nomen habebas, et quantam
 perturbationem, ne navibus
 355 Mille praepositus non⁴⁶⁾ esses, et Priami
 Campum impleres exercitu?
 Et me consulebas: Quid faciam? quamnam
 Viam inveniam?
 Ne amisso imperio, perderes tuam dignitatem.
 Deinde postquam in sacrificiis Calchas dixit, ut
 mactares tuam filiam
 Dianae, atque ita secundam navigationem fore
 Graecis,
 Gavisus animo,
 360 Libens te mactaturum esse filiam tuam pro-
 misisti, et volens iubes
 Uxorem tuam, non coactus vi (ne dixeris
 istud), ut tuam filiam
 Huc mittat, hoc praetextu tanquam nupturam
 Achilli.
 Deinde mutata sententia clam alias litteras
 misisti,
 Quod non sis futurus interfector filiae tuae.
 365 Iste aer est testis, qui de te haec audivit.
 „Innumeris hoc accidit in negotiis gerendis,
 „Laborant, ut rei praesint, deinde male lan-
 guescunt⁴⁷⁾,
 „Partim propter stultas civium voluntates, par-
 tim iuste,
 „Cum non possint retinere civitatem.
 370 Ego potissimum gemo miseram Graeciam,
 Quae, cum velit aliquid gloriosum gerere con-
 tra barbaros nihili homines,
 Dimittet eos ridentes propter te et tuam filiam.
 „Neminem ego facerem praefectum alicuius loci
 propter opes,
 „Neque ducem exercitus: oportet sapere ducem,

- 375 „Civitatis; omnis hic vir dux est, qui sa-
 pientia est praeditus⁴⁸⁾.
Chor. Acerba res est, inter fratres incidere
 lites
 „Et certamina, quando in discordiam venerint.
Agam. Volo tibi recte maledicere, idque bre-
 viter, ne nimis
 Impudens videar, sed modestus,
 380 „Ut puta qui sis frater meus. Homo enim
 turpis non solet pudore affici.
 Dic mihi, quare acerba spiras, habens cruen-
 tum oculum?
 Quis te iniuria afficit? qua re indiges? con-
 iugium
 Vis illud bonum recuperare?
 Non possum equidem tibi praestare: quae pos-
 sides⁴⁹⁾, male
 „Cepisti⁵⁰⁾, deinde ego poenam dabo, qui
 non peccavi?
 385 Aut te meus honos mordet? sed in complexu
 Formosam coniugem vis, ratione omissa
 Et honestate, habere? „Hominis mali malae
 sunt voluptates.
 Quod si ego, non bene prius decernens, ut
 melius sentirem, sum mutatus⁵¹⁾:
 Num insanire tibi videar? tu magis, qui amis-
 sum malum coniugium
 390 Vis repetere, cum Deus tibi dederit illam
 fortunam⁵²⁾.
 Iuraverunt Tyndareo iuramentum stulti
 Proci⁵³⁾: haec spes vel potius Deus aliquis⁵⁴⁾
 Effecit hoc magis quam tu aut tua virtus.

48) H. l. ibid. [nota marg.: Bonus magistratus.

49) possides] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. ἐκτιήσω) possidebas.

50) Cepisti] sic Editt. 1558., 1562.; Musgr., Fix. (= Eurip. ἤρξες) rexisti.

51) non bene prius decernens, ut melius sentirem, sum m. l. sic ordinem verborum commutavi; Editt. 1558., 1562.: prius decernens, ut melius sentirem. non bene. sum mutatus; Editt. recent.: non recte prius sentiens, sententiam mutarim [Fix.: mutavi] prudenter.

52) cum D. t. dederit illam fortunam] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Deo tibi fortunam secundam largiente (Eurip. θεοῦ σοι τὴν τυχὴν διδόντος εἶ).

53) Proci] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. Φιλόγαμοι μνηστῆρες) Nuptiarum cupidi proci.

54) haec spes vel p. D. al.] sic Editt. 1558., 1562. (Ed. Basil. 1551. ἡ δὲ γ' ἔλπις etc.); Barn.: sed Spes (ut arbitror) dea (= Eurip. ἡ δὲ γ' ἔλπις, οἶμαί μιν, θεός).

46) ne . . . non] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: nisi; Fix.: si . . . non (Eurip. μή).

47) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Remissio in rebus gerendis.

- Quos accipiens duc eos; experieris autem stultitia⁵⁵⁾
- 395 Et vi coactum male pactum esse iusiurandum.
Ego non interficiam meos liberos, quod ad te attinet,
Supra iustitiam est vindicta malae coniugis;
Me vero conficient dies noctesque lachrymis,
Facientem iniqua, et quae non iustum est me facere in meos liberos, quos genui.
- 400 Haec tibi breviter dicere volui, quae sunt clara et facilia.
„Quod si non vis sapere, ego mea recte curabo.
Chor. Hi dissimiles sunt prius dictis
Sermonibus; probe autem monent parcere liberis.
- Men.* Heu heu, non habeo miser amicos?
- 405 *Agam.* Si non vis perdere amicos.
Men. Ubi ostendes, quod sis meus frater?
Agam. Volo tecum sapere, sed non simul furere.
- Men.* „Atqui oportet amicos cum amicis dolere in commune.
Agam. Adhihe me, cum recte facturus es; sed non, cum me dolore affecturus es.
- 410 *Men.* An non tibi videtur in his laborandum esse cum Graecia?
Agam. Graecia tecum videtur divinitus insanire.
Men. Tu gloriaris nunc regno, prodeus tuum fratrem;
Ego vero alias artes quaeram,
Et alios amicos.
*Nun.*⁵⁶⁾ O rex Graecorum
- 415 Agamemnon, veni adducens tibi tuam filiam,
Quam Iphigeniam aliquando nominasti in aedibus.
Mater autem comitatur, tua Clytaemnestra,
Et filius Orestes, ut deleteris conspectu horum,
Postquam iam longo tempore non fuisti in aedibus.
- 420 Sed postquam longum iter fecerunt ad Eurytum
Fontem⁵⁷⁾, reficiunt femineos pedes,

55) duc eos — stultitia] sic Editt. 1558., 1562.: Barn. (= text. gr.) bellum auspicare: nosces autem (opiuor) stultitia mentis.

56) *Nun.*] sic Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. h. l. retinuerunt graecam vocem *Ang.* (ἄγγελος).

57) ad Eurytum Fontem] sic Editt. 1558., 1562.: Editt. recent.: ad limpidum Fontem (Eurip. εὐρύτων πηγάς Κρόνον).

- Et equae ipsae: in gramen pratorum
Dimisimus ipsas, ut gustarent cibum.
Ego vero praecursor propter tuum apparatus
425 Venio; exercitus enim audivit, velox autem
Fama pervasit⁵⁸⁾ venisse tuam filiam.
Omnis exercitus cursu venit ad spectaculum,
Ut videant tuam filiam. „Felices
„Inter omnes homines sunt clari et suspiciendi.
- 430 Dicunt autem: Estne hymenaeus? aut quid agitur?
An desiderio affectus rex Agamemnon filiae
Curavit adduci eam? Ab aliis haec audires:
Artemidi initiant adolescentulam,
Reginae Aulidis; quisnam eam ducet?
- 435 Sed omittamus haec: tu primitias fer Dianae domi⁵⁹⁾,
Coronate capita, et tu, rex Menelae,
Appara nuptias, et in domo
Sonet tibia, et sonitus sit pedum;
Venit enim hic dies felix puellae.
- 440 *Agam.*⁶⁰⁾ Laudo; sed vade intro.
Reliqua, eunte fortuna, belle erunt.
Heu mihi, quid dicam miser? a te incipiam,
In quale vinculum fati incidimus?
Subiit fortuna, ut consilio
- 445 Multo esset meo sapientior.
„Ignobilitas quantum habet utilitatis⁶¹⁾!
„Etenim licet illis lachrymari
„Et dicere tristia, nobilibus vero
„Omnia ista negata sunt: gubernatorem vitae
- 450 „Habemus populum, et servimus plebi.
Equidem vereor emittere lachrymas,
Rursus pudet me miserum non lachrymari,
Postquam in maximas calamitates perveni.
Esto; quid dicam ad meam coniugem?
- 455 Quomodo excipiam eam? quomodo adspiciam?
Etenim me perdidit propter mala, quae mihi adsunt,
Cum venerit non vocata; iure secuta est,
Filiam desponsans, et carissima
Dans, ubi nos inveniet perfidiosos.
- 460 Miseram hanc virginem (quid virginem?

58) pervasit] sic (= Eurip. διήξε) Editt. 1558., Barn., Musgrav., Fix.: Ed. 1562. male: persuasit.

59) Sed — domi.] sic Editt. 1558., 1562.: Fix. (= text. gr.) Sed age. quod proximum est, auspicare canistra.

60) *Agam.*] in Ed. 1562. h. l. deest.

61) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Laus ignobilitatis.

Pluto, opinor, eam brevi ducet.)

Ut miseret me eius! Sic enim, puto, supplicabit mihi:

O pater, occides me? tales nuptias

Ipse habeas, et quisquis tibi charus est.

465 Orestes autem prope stans⁶²), clamabit
Non intellecta intelligibiliter; adhuc enim est
infans.

Heu heu, perdidit me nuptias cum Helena
Celebrans Paris, filius Priami, quae mihi fecerunt haec.

Chor. Et ego misericordia commoveor, quem admodum decet mulierem peregrinam,

470 Propter calamitatem principum ingemiscere.

Men. Frater, concede mihi, ut possim tangere manum tuam.

Agam. Permitto; tua est enim potentia⁶³), ego vero miser.

Men. Iuro Pelopem, qui pater mei patris

Et tui vocabatur, et Atreum, qui genuit illum,

475 Certe dicturum me tibi esse ex animo,

Et nihil artificiosum, sed ita, ut sentio.

Ego cum viderem te ex oculis emittere lachrymas,

Misertus sum tui, et ipse vicissim emisi lachrymas,

Et discedo a priore sententia.

480 Non volo in te esse crudelis; vado eo, ubi tu nunc es⁶⁴),

Et tibi suadeo, ne interficias filiam tuam,

Neque anteferas meam utilitatem; non enim iustum est

Te gemere, me vero suaviter habere;

Et mori tuos, meos autem⁶⁵) adspicere hanc lucem.

485 Quid enim volo? an non egregias nuptias

Alias apparare possum, si nuptias desidero?

Sed perdens fratrem, quem me minime oportebat perdere,

Helenam accipiam, malum pro bono?

Stultus et iuvenilis eram prius; sed propius rem

490 Inspiciens, vidi, quale sit interficere liberos,

62) prope stans] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. prope adstans.

63) potentia] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: victoria (Eurip. τὸ κράτος).

64) es] sic (= Eurip. εἶ) Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; in Ed. 1558. deest.

65) autem] sic Ed. 1558. (= Eurip. δὲ; Editt. recent.: vero); in Ed. 1562. deest.

Et me inprimis miseratio infelicis puellae

Subiit, cogitantem cognationem,

Quae propter meas nuptias mactanda

Est, quid tuae filiae cum Heleua?

495 Eat exercitus dimissus ex Aulide.

Tu vero desiste oculos tuos irrigare lachrymis,

Frater, et me provocare ad lachrymas.

Quod si quae oracula habes de tua filia,

Nihil ad me pertinent; tibi tribuo meam partem.

500 Sed veni in mutationem a crudeli sententia,

Aequum mihi accidit, fratrem

Amans mutatus sum. „Boni viri mos est

„Ille, semper optima sententia uti.

Chor. Praeclara dixisti, et Tantalo, filio Iovis,

505 Digna; non dedecoras tuos maiores.

Agam. Laudo te, Menelae, quod praeter meam opinionem

Recte haec verba subiecisti, et ut te decet.

Men. Discordia fit aliqua fratrum propter amorem

„Et cupiditatem familiae; abominor

510 „Talem cognationem acerbam inter sese.

Agam. Atqui pervenimus in necessarias calamitates,

Ut cruentam caedem exerceam in filiam meam.

Men. Qui? quis coegerit te, ut eam occidas?

Agam. Totus Graecorum exercitus.

515 *Men.* Non, si ipsam rursus mittas ad Argos.

Agam. Eatenus possum fallere; sed illa in re non potero fallere.

Men. Quid est illud? non oportet populum nimis timere.

Agam. Calchas aperiet oracula exercitui Graecorum.

Men. Non, si ante moriatur; hoc autem facile est.

520 *Agam.* Totum genus vatum est gloriae cupidum et malum.

Men. Neque inutile neque utile est.

Agam. Non times illud, quod mihi subit?

Men. Quomodo possum suspicari eum sermonem, quem tu non dicis?

Agam. Genus Sisyphi novit haec omnia.

525 *Men.* Nihil est, in quo me et te laedere possit Ulysses.

Agam. Semper est varius⁶⁶) apud populum.

66) varius] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: disertus; Musgr.: dolosus; Fix.: versutus (Eurip. ποικίλος).

Men. Ipse est ambitiosus, quod est ingens
malum.
Agam. Ergo puta nunc eum stantem in medio
Graecorum,
Dicere oracula ea, quae enarravit Calchas,
530 Et quomodo ego promiserim sacrificium,
quod deinde recensem
Artemidi facturum: ita in suam sententiam
pertrahens exercitum,
Me et te interfectis Graecos puellam
Maectare iubebit, quod si ad Argos fugero,
Venientes cum ipsis moeniis Cyclopi
535 Devastabunt et evertent terram.
Talia sunt mea mala, o me miserum,
Ad quam angustiam a Diis in hac re nunc re-
digor!
Unum caveto⁶⁷⁾, Menelae, per exercitum
Veniens, ut ne Clytaemnestra haec
540 Resciscat, priusquam accipiam filiam meam,
et eam immolavero,
Ut sim miser brevissimis lachrymis.
Vosque, o peregrinae, silentio haec ocul-
tabitis.

[*Strophe.*]

Chor. „Beati, qui moderatae Veneris
„Cum modestia sunt participes⁶⁸⁾,
545 „Qui connubii
„Tranquillitate fruuntur
„Amantes inter se, ubi
„Cupido auricomus geminos
„Arcus tendit gratiosos,
550 „Unum ad felicem vitam,
„Alterum ad confusionem vitae.
Deprecor hoc a nostris
Thalamis, o pulcherrima Venus.
Sit mihi moderata
555 Gratia, et sancti amores.
Et sim particeps Veneris;
Immoderatam reiicio.

[*Antistrophe.*]

„Diversae sunt naturae hominum
„Dissimiles moribus; ille mos rectus est⁶⁹⁾,
560 „Bonum et semper candidum ingenium,

67) caveto] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) mihi caveto.

68) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Mediocris amoris laus.

69) H. I. ibid. nota marg.: Qui mores optimi.

„Et educatio cum disciplina
„Multum conferunt⁷⁰⁾ ad virtutem.
„Adsuefieri ad pudorem, prudentiae est⁷¹⁾,
„Et aliam quoque habet
565 „Gratiam; videre prudenter,
„Quid conveniat, id gloriam affert,
„Gloriam non senescentem in vita.
„Magnum quiddam est venari virtutem,
„Mulieribus quod attinet ad Venerem
570 „Furtivam; viris autem contra
„Modestia multiplex
„In maius auget urbem.

[*Epodus.*]

Venisti, o Paris, ubi tu
Pastor educatus es candidos
575 Apud Idaeos vitulos,
Canens barbaricos Phrygiorum
Modos, in calamis Olympi
Imitationem faciens.
Foecundae boves alebantur,
580 Quando te Dearum iudicium expectavit,
Quod mittit te in Graeciam
Ante eburneas
Domas, qui Helenam
Tuo adpectu
585 In amorem pellexisti⁷²⁾.
Ipse amore⁷³⁾ stupefactus es,
Unde discordia⁷⁴⁾ Graeciam cum hastis
Et navibus ducit
Ad Pergama Troiae.
590 „Io, io⁷⁵⁾,
Magnae sunt felicitates magnorum hominum.
Regis⁷⁶⁾
Videte Iphigeniam, reginam meam,

70) educatio cum disc. m. conferunt] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: educatio cum disciplina m. confert; Musgr., Fix.: educatio recte instituens [Fix.: instituta] m. confert.

71) prudentiae est] sic Editt. 1558., 1562. (= σοφία, quam lectionem Ed. Fix. habet; in interpr. exhibet: sapientia est); Barn.: cum sapientia (= σοφία, quam lectionem Editt. Basil. 1551., Barn., Musgr. praebent).

72) Hel. . . In amorem pell.] sic scripsi; Editt. 1558., 1562. Hel. . . In amore pell. (Editt. recent.: Helenae . . Amorem iniecasti).

73) amore] sic (= Eurip. ἔρωτι) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. amorem.

74) discordia] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) discordia, discordia.

75) Io, io.] sic Editt. 1558., 1562., Fix.; Barn., Musgr.: Chor: Io, io.

76) hominum. Regis] sic scripsi (= text. gr. et Editt. recent.); Editt. 1558., 1562. hominum regis.

Et Clytaemnestram, filiam Tyndarei,
 Quomodo ex magnis natae sunt,
 A . . . veniunt ad magnam calamitatem⁷⁷).
 Dii sunt potentes, et qui largiuntur opes
 Hominibus miseris.
 Stemus, Chalcidenses nos,
 Excipiamus reginam a turba venientem⁷⁸),
 600 Ne lubrica in terram hanc cadat,
 Hilariter manibus et comiter,
 Ne consternata fiat recens nunc adveniens
 Filia⁷⁹) Agamemnonis.
 Non tumultum neque terrorem
 605 Praebeamus Argivis hospites hospitibus.
 [Clytaemnestra, Iphigenia, Agamemnon,
 Orestes, muta persona.]
 Clyt. Bonum augurium facinus hoc,
 Quod tam comiter excipimur⁸⁰):
 Spes me tenet, quod ad bonas nuptias
 610 Adsim, adducens sponsam. Sed e curru
 Efferte munera, quae puellae fero,
 Et mittite diligenter in aulam.
 Tu vero⁸¹), o filia mea, relinque currum⁸²),
 Ponens pedem tenerum et simul infirmum.
 615 Vos autem in iuvenilibus brachiis
 Excipite eam, et ducite a curru;
 Et mihi det aliquis fulcrum manus,
 Ut bene relinquam sedem currus;
 Vos vero, ancillae, state ante equos,
 620 (Est enim terribilis equorum adspectus)
 Et hunc filium Agamemnonis,
 Orestem, capite; est enim adhuc infans.
 Dormis, o fili mi, victus equestri vectatione?
 Exuscita te feliciter ad nuptias sororis;
 625 Praeclari viri affinitatem, cum ipse hone-
 stus sis,
 Accipies, divinum genus puellae Nereidos.
 Assideas huc ordine ad meum pedem, o mea
 filia,

77) ad magnam calamitatem] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: ad summam [Musgr.: prolixam, Fix.: altam] fortunam (Eurip. ἐπὶ . . . ἐμνήχεις . . . τύχας).

78) a turba venientem] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. ὄχλον ἄπο) curru de suo [descendentem].

79) Filia] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) Iuclya filia.

80) Quod tam com. exc.] sic Editt. 1558., 1562.; Musgr. (= text. gr.) Tuam bonitatem et verborum comitatem.

81) vero] Ed. 1558. errore typogr.: fero.

82) currum] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) equestrem currum [Barn., Musgr.: equestres currus].

Iphigenia, ad matrem, beatam me
 Des istis hospitibus, vicina stans,
 630 Et saluta hic tuum charum patrem.
 Iph. O mater accurrens, ne irascaris,
 Applicabo pectus meum ad pectus patris.
 Clyt. O rex Agamemnon inprimis colende⁸³),
 Venimus non immorigerae tuis mandatis.
 635 Iph. Ego volo, o pater, me ad tuum pectus
 Accurrens applicare post longum tempus;
 Cupio enim tuo conspectu frui, ne irascaris.
 Agam. Fruere, o mea filia, semper patrem
 dilexisti
 Prae liberis aliis, quos ego genui.
 640 Iph. O pater, intueor te libens post longum
 tempus.
 Agam. Et ego te, ex aequo utrisque convenit,
 quod dicis.
 Iph. Salve, bene fecisti, pater, quod me ad-
 duci curasti.
 Agam. Equidem, o mea filia, nescio, quid vel
 affirmem vel negem.
 Iph. Hei mihi, quam me non tranquille intue-
 ris, cum me libens videris.
 645 Agam. „Multa regi et duci curanda sunt.
 Iph. Da te mihi nunc, et non ad curas con-
 vertaris.
 Agam. Atqui sum tecum totus, non alibi.
 Iph. Remitte nunc supercilium, hilariter me
 intuere.
 Agam. Ecce iam laetor, sed tantisper, dum te
 video⁸⁴).
 650 Iph. Deindene lachrymaris?
 Agam. Ventura peregrinatio⁸⁵) longa nobis erit.
 Iph. Nescio, mi charissime pater, nescio, quid
 dicas.
 Agam. Quod prudenter loqueris, eo magis me
 ad miserationem commoves⁸⁶).
 Iph. Dicemus stulta, si quidem te exhilarabo.
 655 Agam. Papae, non possum tacere; te vero
 laudo.
 Iph. Mane, o pater, domi cum tuis liberis.
 Agam. Volo, et cum non possim velle, doleo.

83) colende] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) mihi colende [Fix.: venerande].

84) te video] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) te video, filia.

85) peregrinatio] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. ἀπουσία) absentia.

86) commoves] sic scripsi (= Eurip. ἄγεις; Editt. recent.: moves); Editt. 1558., 1562. commoveres.

- Iph.* Valeant hastae, et mala Menelai.
Agam. Prius alios perdent, quae me perdiderunt.
 660 *Iph.* Quam longo tempore abes in Aulide⁸⁷)?
Agam. Prohibet me nunc aliquid non traicere exercitum.
Iph. Pater, ubi dicunt Phrygas habitare?
Agam. Ubi vellem nunquam natum esse Parin, filium Priami.
Iph. Procul navigas, o pater, deserens me.
 665 *Agam.* Eodem, o mea filia, tu quoque venis cum patre.
Iph. Oh.
 Ut conveniret mihi⁸⁸), ut me una duceres.
Agam. Quid postulas? et tibi erit navigatio, ut sis memor patris.
Iph. An cum matre navigans, an sola proficiscar?
Agam. Sola segregata a patre et matre.
 670 *Iph.* Pater, traduces me in aliam domum?
Agam. Mitte haec, non oportet puellas haec scire.
Iph. Pater, propera, ut redeas ex Phrygibus, rebus illic recte curatis.
Agam. Oportet me prius hic sacrificium facere.
Iph. Atqui cum sacerdotibus oportet deliberare hanc sacram rem.
 675 *Agam.* Tu scies; adstabis enim prope lavacrum.
Iph. O pater, faciemusne chorum circa aram?
Agam. Duco te hoc esse beatiorum, quam me, quod non intelligas.
 Vade in aedes, ut videant te puellae.
 Dedisti mihi acerbum osculum et dextram,
 680 Cum sis longo tempore abfutura a patre.
 O pectora et genas, o flavos capillos,
 Quantum dolorem nobis attulit Troia,
 Et Helena! desino loqui; subitus enim
 Humor oculorum urget me, cum te tango.
 685 Abi in aulam. Te vero deprecor,
 O filia Ladae, quod valde misericordia afficior,
 Collocaturus filiam meam Achilli.
 „Est quidem felix ablegatio, sed tamen
 „Mordet parentes, quando alienis aedibus
 690 „Tradit liberos pater, quos multo labore educavit⁸⁹).

87) in Aulide] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) in Aulidis recessibus [Fix.: recessu].

88) mihi] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. μοι, σοί τ') mihi, tibi que.

89) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Nuptias liberum adferre dolorem.

- Clyt.* Non ita stulta sum: passuram me
 Et ipsam eadem existimes (ut nihil opus sit te
 monere),
 Quando puellam educam cum hymenaeo.
 Sed et lex et aetas idem postulant, ut elocetur.
 695 Nomen scio eius, cui destinasti filiam.
 Cupio autem scire, ex quo genere sit, et unde.
Agam. Asopus genuit filiam Aeginam.
Clyt. Mortalium haec aut Deorum cui nupserat?
Agam. Iovi; et Oenones procreavit Aeacum ducem.
 700 *Clyt.* Sed quisnam filius Aeaci obtinuit domum?
Agam. Peleus. Peleus autem habebat filiam Nerei.
Clyt. Deo concedente an invitis Diis eam accepit?
Agam. Iupiter desponsavit, pater locavit.
Clyt. Ubinam ducit illam? an in fluctibus marinis?
 705 *Agam.* Ibi, ubi Chiron inhabitat⁹⁰) honestam sedem Pelei.
Clyt. Num hic⁹¹) aiunt inhabitare genus Centaurorum?
Agam. Ibi, ubi Dii praebuerunt epulum nuptiale Pelei.
Clyt. Sed utrum mater⁹²) educavit Achillem, an pater?
Agam. Chiron, ne disceret mores malorum hominum.
 710 *Clyt.* Hem.
 Sapiens educator, at sapientior, qui tradidit educandum.
Agam. Talis vir maritus erit tuae filiae.
Clyt. Non contemnendus. Sed in qua urbe Graeciae habitat?
Agam. Ad flumen Apidanum in finibus Phthiae.
Clyt. Eone abducet meam⁹³) filiam?
 715 *Agam.* Haec erunt curae illi, postquam eam duxerit.
Clyt. Sint beati. Quando faciet nuptias?

90) inhabitat] sic Ed. 1558. (= Eurip. οἰκεῖ; Musgr., Fix.: habitat); Ed. 1562. inhabitabat (Barn.: habitabat).

91) Num hic] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. ὅ) Ubi.

92) mater] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. Θέτις) mater Thetis.

93) meam] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. σὴν ἐμὴν τέ) tuam meamque.

- Agam.* Cum erit plenilunium.
Clyt. Mactastine Deae initialia filiae?
Agam. Mactabo; nam in eo iam sum.
 720 *Clyt.* Ac deinde celebrabis convivium nuptiale?
Agam. Cum mactavero victimas, quas me Diis immolare oportet.
Clyt. Sed ubinam faciemus convivium mulieribus?
Agam. Hic ad naves Graecorum bene puppatas.
Clyt. Probe et necesse est ita fieri; attamen confer aliquid.
 725 *Agam.* O uxor, scis, quod facturus sum? pare mihi.
Clyt. Quid hoc rei est? nam soleo tibi obtemperare.
Agam. Nos illic, ubi est sponsus.
Clyt. An facietis quid sine matre, quae me facere oportet?
Agam. Elocabimus tuam filiam inter Graecos.
 730 *Clyt.* Sed ubi nos interim oportet esse?
Agam. Proficiscere Argos, et cura virgines.
Clyt. Relicta filia? quis praeferet facem?
Agam. Ego exhibebo facem, quae convenit sponsis.
Clyt. Non hoc moris est, et tu ipse iudicas haec indecora.
 735 *Agam.* Non te decet versari in exercitu.
Clyt. Atque convenit, ut ego elocem meos liberos, quos pepereris.
Agam. Honestum est, etiam puellae non sint solae domi.
Clyt. Bene custodiuntur firmis gynaecis.
Agam. Pare. *Clyt.* Non per Deam, reginam Graecorum:
 740 Quin tu⁹⁴), quae foris sunt, agas, ego quae domi,
 Quae oportet habere puellas nubentes.
Agam. Heu mihi! Frustra veni, frustratus sum spe,
 Volens coniugem dimittere e conspectu,
 Utor fallacis etiam adversus charissimos meos,
 745 Exeogito technas, et tamen undique vincor.
 Atqui cum vate Calchante,
 Quid Deae gratum, mihi vero non iucundum sit,

- Vado absolutius inspecturus, et labores Graeciae.
 „Oportet virum sapientem in aedibus alere
 750 „Uxorem commodam et bonam, aut omnino nullam alere.

[*Strophe.*]

- Chor.* Veniet ad Simoënta et Limpidos vortices
 Coetus⁹⁵) exercitus Graecorum,
 In navibus et cum armis
 755 Ad Ilium Troiae,
 Phoebi solum,
 Ubi audio Cassandram
 Concutere flavum capillitium,
 Viridi corona lauri
 760 Ornatam, quando Dei
 Varia vaticinia adspirant,

[*Antistrophe.*]

- Stabunt in Pergamis
 Troiae⁹⁶), et in moenibus
 Troiani, cum Mars scutatus
 765 Per mare vectus, in navibus velocibus
 Remigatione appropinquabit
 Ad alveum Simoëntis,
 Geminorum in coelo
 Sororem Helenam⁹⁷)
 770 Auferre volens a Priamo
 In terram Graecorum, militaribus
 Clypeis, et hastis Graecorum;

[*Epodus.*]

- Pergamum vero, urbem Phrygum,
 Turres lapideas
 775 Cingens cruentâ pugnâ,
 Praecisa capita
 Auferens, urbem Troiae
 Evertens funditus,
 Faciet puellas lachrymari,
 780 Et coniugem Priami,
 Helena, Iovis
 Filia, lachrymans intus sedet,

95) Coetus] sic (= Eurip. ἀγῶρις) Editt. 1558., Barn., Musgrav. Fix.; Ed. 1562. errore typogr.: Foetus.

96) in Pergamis Troiae] sic Barn., Musgr. (Fix.: in arcibus Troiae); Editt. 1558., 1562. male: in Pergamorum Troia.

97) Sororem Helenam] sic Editt. 1558., 1562.: Editt. recent. (= text. gr.) Dioscurorum sororem Helenam.

94) Quin tu] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Profectus igitur [Fix.: Prof. tu] Eurip. Ἐλθὼν δὲ).

Relicto marito,
 Neque mihi
 785 Neque meis posteris
 Haec spes unquam⁹⁸⁾ obveniat,
 Qualem divites Ly-
 dae⁹⁹⁾ et uxores Phrygum
 Statuent, ad telam collo-
 790 quentes haec inter sese:
 Quis mihi pulebros capillos,
 Audiens, quam miseranda sit arx nostra
 Eversa patria, evellet?
 Propter te, filiam cygni superbientis longo collo,
 795 Si vera est fama,
 Quod Leda rem habuerit cum volanti ave
 Iovis, in quam permutatum est corpus;
 Sive, quae sunt in tabulis Pieridum,
 Fabulae haec ad homines
 800 Obiter attulerunt.

[*Achilles, Clytaemnestra, Minister,
 Chorus.*]

Ach. Ubinam hic est dux Graecorum?
 Quis ministrorum dicet, Pelei
 Filium, Achillem, quaerere eum in portis?
 Non enim aequaliter expectamus portas Eu-
 ripi¹⁰⁰⁾.
 805 Aliqui ex nobis caelibes
 Relictis aedibus desertis hic
 Sedent in littore; alii habentes uxores
 Sine liberis: tam vehemens amor incidit
 Non sine Diis in Graeciam huius expeditionis.
 810 Quod¹⁾ ad me pertinet, id oportet me dicere;
 Alius, cui opus est, ipse pro se dicat.
 Relictis terra Pharsalo et Peleo,
 Expecto ad temues flatus Euripi,
 Continens Myrmidones, qui mihi semper in-
 stantes
 815 Dicunt: Achilles, quid expectamus? quam
 longo tempore
 Adhuc oportet emetiri navigationem ad Tro-
 iam?

98) unquam] sic (= Eurip. ποτ') Editt. recent.: Editt. 1558., 1562. nunquam.

99) Lydae] sic (= Eurip. Λυδαί) Editt. recent.: Editt. 1558., 1562. Letae.

100) portas Euripi] sic Editt. 1558., 1562.: Barn.: ad Euripi ostia; Musgr., Fix.: iuxta Euripum (Eurip. Editt. Basil. 1551., Barn., Musgr. Εὐρίπυον πύλας, Ed. Fix. Εὐρίπυον πύλας).

1) Quod] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr. (= text. gr.) Quod igitur ius.

Fac, si quid es facturus, aut abduc exercitum
 domum,
 Non expectans moram Agamemnonis et Menelai.
Clyt. O Achilles, intus sermonem
 820 Tuum audiens exivi ex aedibus.
Ach. O veneranda verecundia, quamnam video
 Formosam prae reliquis feminam?
Clyt. Non est mirum te nos non novisse, quas
 ante non
 Vidisti; laudo te, quod colis verecundiam.
 825 *Ach.* Quae vero es? cur venisti in exercitum
 Graecorum,
 Mulier, ad viros munitos scutis?
Clyt. Sum filia Letae, Clytaemnestra mihi
 Nomen, maritus est mihi rex Agamemnon.
Ach. Apte dixisti breviter opportuna,
 830 Non deceet me loqui cum mulieribus.
Clyt. Hem, quid fugis? dexteram²⁾ manui meae
 Adiunge, felix principium desponsationis.
Ach. Quid ais? Egone tibi dexteram? veremur
 Agamemnonem, si tangamus, quae me non
 oportet tangere.
 835 *Clyt.* Maxime fas est, quoniam duces meam
 Filiam, o fili marinae Thetidis.
Ach. Quas mihi nuptias tu dicis? equidem stu-
 por me habet, o mulier,
 Nisi quid errans dicis novum sermonem.
Clyt. „Omniibus hoc solet accidere, ut verean-
 tur, cum affines
 840 „Novos vident, et cum mentio fit nuptiarum.
Ach. Nunquam, mulier, ambivi tuam filiam,
 Neque mihi venit sermo ab Atridis de nuptiis.
Clyt. Quid hoc tandem fuerit? tu iterum meum
 sermonem
 Mirare; nam mihi mirus est tuus.
 845 *Ach.* Coniice, commune est utrique hoc
 quaerere;
 Nam fortassis non mentimur ambo.
Clyt. Male mecum agitur: concilio nuptias,
 Quae non sunt, ut videtur. Pudet me³⁾.
Ach. Fortasse illusit aliquis mihi et tibi.
 850 Sed ne enres ista, feras leviter.
Clyt. Vale; non enim rectis amplius te oculis
 tueor,
 Cum sim⁴⁾ mendax facta, et indigna mihi ac-
 ciderint.

2) dexteram] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. dextram.

3) Pudet me.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) Horum me pudet.

4) sim] sic Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. male: sum.

- Ach.* Mihi idem accidit⁵⁾; maritum tuum
Vado quaerens extra aedes⁶⁾.
855 *Min.*⁷⁾ O hospes, nepos Aeaci, mane, te
appello
Filium Deae, et te filiam Ladae.
Ach. Quis vocat apertis portis? tanquam attonitus vocat.
Min. Servus; non insoleseo hoc meo ministerio; non me sinit fortuna.
Ach. Cuius? non mens; mea et Agamemnonis sunt seiuncta.
860 *Min.* Harum aedium, ante quas sto, dante patre Tyndareo.
Ach. Stamus, dic, si quid vis, propter quae me sistis.
Min. An soli vos duo statis hic ante aedes ad portas?
Ach. Potes loqui tanquam solis; egredere ex aedibus regiis.
Min. O fortuna et mea providentia, serva eos, quos volo.
865 *Ach.* Oratio erit prolixa; habet aliquod pondus.
Clyt. Per dextram te oro, ne cunctare, si quid mihi vis dicere.
Min. Tu scis, qualis sim, et tibi et tuis liberis fuerim fidus⁸⁾?
Clyt. Scio ego te veterem mearum aedium ministrum.
Min. Et quia⁹⁾ me rex Agamemnon accepit cum dote tua?
870 *Clyt.* Venisti Argos nobiscum, et meus semper fuisti.
Min. Sic habet res; equidem tibi sum benevolus, minus autem tuo marito.

- Clyt.* Aperito nunc tandem nobis, quod vis dicere.
Min. Pater vult filiam tuam, quam genuit, sua manu occidere.
Clyt. Quomodo? abominor hunc sermonem; non es compos mentis¹⁰⁾.
875 *Min.* Caedens gladio candidam cervicem miserae puellae.
Clyt. O me miseram! an maritus meus insanit?
Min. Constans sibi, praeterquam hac in re non sapit erga te et filiam tuam.
Clyt. Qua de causa? quis diabolus illam agitat?
Min. Oraacula, ut inquit Calchas, ut exercitus proficiscatur.
880 *Clyt.* Quo? me miseram, infelicem illam, quam pater est interfecturus.
Min. Ad Troiam, ut recipiat¹¹⁾ Helenam, uxorem Menelai¹²⁾.
Clyt. Num igitur reditus Helenae Iphigeniae erat fatalis?
Min. Rem tenes omnem. Pater vult filiam tuam immolare Dianae.
Clyt. Nuptiae vero quem praetextum habebant, qui me ex aedibus adduxit?
885 *Min.* Ut volens et lubens adduceres tuam filiam tanquam desponsura eam Achilli.
Clyt. O filia, venis ad necem et tu et mater tua.
Min. Misera vos ambae patimini, et dira ausus est Agamemnon.
Clyt. Perii misera, oculi non amplius retinent lachrymas.
Min. Si quidem acerbum est lachrymari orbatam liberis.
890 *Clyt.* Sed tu, o senex, unde dicis te scire atque audivisse?
Min. Ibam adferens litteras tibi praeter illas, quae ante erant scriptae.
Clyt. An prohibens, an iubens adducere filiam ad necem?
Min. Ut ne adduceres; tunc enim resipuerat tuus maritus.
Clyt. Quomodo, cum ferres litteras, mihi non dabas eas?

5) Mihi idem accidit; sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) Et tibi hoc ipsum a me sit responsum [Musgr.: dictum].

6) extra aedes.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) istis [Fix.: hisce] in aedibus.

7) *Minister*] sic h. l. et in seqq. Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr., quamquam in personarum catalogo *Θεράπων* itidem voce *Minister* vertunt, tamen h. l. et in seqq. voce *Famulus* utuntur; Fix., qui in illo catalogo hanc personam omisit idque optimo iure, quoniam una eademque est ac illa *Senex* appellata, ubique illae 4 Editt. *Min.* s. *Fam.* habent, in textu scripsit *Προσβύτης*, in interpr. *Senex* (conf. supra pag. 658. nota 2.).

8) et tibi . . . fidus?] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Fix.: et quam . . . fidus?

9) Et quia] sic Editt. 1558., 1562.; Fix.: Et quod.

10) non es comp. m.] sic (= Eurip. οὐ . . . εἰς φρονεῖς) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. non est comp. m., (quasi legisset interpretes: οὐ εἰς φρονεῖ).

11) recipiat] sic (= Eurip. λάβη) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562.: recipiam.

12) uxorem Menelai] sic Editt. 1558., 1562., Barn.; Musgr., Fix. (= Eurip. Μενέλειος) Menelaus.

895 *Min.* Menelaus mihi eripuerat, qui autor est horum malorum.

Clyt. O Achilles¹³⁾, audis haec?

Ach. Audio te esse miseram; quod ad me attinet, non leviter fero.

Clyt. Interficiet filiam meam, circumvenientes nos praetextu nuptiarum tuarum.

Ach. Et ego indignor marito tuo, neque leviter curo.

900 *Clyt.* Non verebor accidere ad genua tua, Ego mortalis tibi nato ex Dea; quid enim superbe agere iam volo¹⁴⁾?

„Pro quo mihi magis laborandum, quam pro filia?

Sed, o Achilles, auxiliare meo infortunio, Et ei¹⁵⁾, quae est dicta tua uxor: frustra quidem, attamen

905 Coronans eam adduxi tanquam nupturam tibi.

Nunc vero ad mactationem adduco; tibi erit probro,

Si non adiuveris eam. Etsi non duxisti eam in matrimonium,

Tamen nominatus es charus maritus miserae puellae.

Per mentum, per tuam dextram, perque matrem

910 (Nam nomen tuum me perdidit, quo te oportet opem ferre)

Non possum ad aliam aram confugere, quam tua genua,

Neque amicus ullus mihi adest. Audis Agamemnonis

Crudele et audax consilium; veni, ut vides, mulier

Ad navalem exercitum seditiosum, et ferocem ad mala perpetranda.

915 Is est utilis, quando vult opitulari. Quod si tu ausus fueris

Manum tuam super nos extendere, salvi sumus; sin minus, periiimus.

Chor. „Res est vehemens parere, et adfert ingens desiderium;

13) O Achilles] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (=text. gr.) O fili [Musgr.: puer] Nereidis, o fili [Fix.: nate] Pelei.

14) superbe agere iam volo?] sic Ed. 1558. (Eurip. *σικυρόρουαι*; Editt. recent.: superbe iam agam?); Ed. 1562. superbe agere tibi iam volo?

15) Et ei] sic (=text. gr.) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. errore typogr.: Ei ei.

„Commune omnibus est, ut laborent pro liberis¹⁶⁾.

Ach. Animus meus magnus attollitur ulterius:

920 Novit dolere malis,

Et moderate gaudere secundis.

Chor. „Tales homines sunt prudentes,

„Qui sciunt recte vitam agere consilio.

Ach. „Est, ubi dulce sit, non nimium sapere;

925 „Est etiam tempus, in quo utile sit esse sapientem.

Ego autem enutritus in aedibus pietissimi viri, Chironis, didici habere simplices mores.

Et Atridis, si recte praeerunt,

Parebimus; quando autem non recte, non parebimus.

930 Sed hic et in Troia liberum animum Praebens, eum¹⁷⁾ (quantum in me est) ornabo pugnando;

Te vero, o passa miseranda a charissimis,

Quae autem potest fieri a iuvene,

Reddam quietam,

Tantam induens tui commiserationem, tegam;

935 Et nunquam mactabitur a patre tua filia, Quae mea dicta est; non enim abuti ad suas fraudes

Concedam tuo marito mea persona.

Nomen enim meum, etiamsi non sustulit ferrum,

Interficiet tuam filiam; causa est eius

940 Maritus tuus; tamen meum corpus non est sine causa¹⁸⁾.

Quod si propter me et propter meas nuptias peribit

Virgo, atrociam et non ferendam sustinens,

Miris et indignis modis contumelia affecta:

Ego Graecorum omnium essem pessimus,

945 Et nullius pretii, (at Menelaus in numero virorum,)

Non tanquam Peleo natus, sed ex malo genio, Si quidem meum nomen caedem administraret tuo marito.

Per educatum in humidis fluctibus

Nereum, patrem Thetidis, quae me peperit.

950 Non tanget tuam filiam rex Agamemnon,

16) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Liberatorum amor.

17) eum] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Fix.: Martem; Musgr.: Marti (Eurip. *Ἄρτι*).

18) non est sine causa.] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr. (=text. gr.) non amplius est purum.

- Ne quidem summa manu, ut attingat vestem
eius.
Aut Sipylus, finis barbarorum, erit urbs,
Unde nascuntur duces genere;
At Phthia nunquam vocabitur patria mea.
955 Noxia vasa¹⁹⁾ et aquam, qua manus abluun-
tur, auferet
Calchas vates; qui enim vir est vates?
Is, qui multa falsa, pauca vera dicit,
Si ita ceciderit; sin minus, nullus est.
An propter eos, qui collocant, innumerabiles
puellae
960 Petant meas nuptias? dictum sit hoc²⁰⁾.
Sed rex Agamemnon afficit nos contumelia.
Ipse debuit a me petere nomen meum ad
Venationem filiae. Clytaemnestra vero, ut mihi
Potissimum elocasset filiam, a marito persuasa.
965 Ac dedissem eam etiam Graecis, si ad Ilium
In hoc laborat²¹⁾ reditus, non recusassem
Augere commune bonum eorum, quibuscum
milito.
Nunc vero nihil sum apud duces.
Facile erit facere, aut non facere recte²²⁾:
970 Ensis hic fortasse noverit, quem, priusquam
ad Troiam
Perveniamus, polluam sanguine caedis,
Si quis mihi tuam filiam volet eripere.
Sed sis quieta, ego tibi apparui Deus
Maximus: quamquam is non sum, sed tamen
ero fortassis.
975 *Chor.* O Achilles, dixisti, quae te digna sunt,
Et matre tua²³⁾, Dea marina veneranda.
Clyt. Heu,
Quomodo te laudavero verbis neque nimis
Neque tenuiter, ne amittam gratiam?
Boni enim cum laudantur, aliquo modo
980 „Oderunt eos, qui laudant, si immodice ii
praedicent²⁴⁾.

- Vereor afferre querelas,
Cum malum ad me, non ad te pertineat.
„Sed tamen habet aliquam speciem, ut, etiam-
si sit alienus
„Vir bonus, tamen ut iuvet miseros.
985 Miseret te nostri, miseranda patimur.
Quae ego primum existimans me habiturum te
generum,
Habui vanam spem: tibi fortassis
Omen fuerit nuptiis futuris,
Moriens mea filia, quod te cavere oportet;
990 Sed bene initio dixisti, bene etiam in fine.
Si enim volueris, servabitur mea filia.
Visne eam supplicem amplecti tuum genu?
Non est hoc quidem usitatum virgini, tamen
si videbitur tibi,
Veniet, quamquam oculos habet liberos pudore
suffusos.
995 Aut absente ea, consequar haec abs te?
Ach. Maneat domi, pudicam decet pudor.
Clyt. Attamen, quantum fieri potest, oportet
pudere.
Ach. Tu neque filiam tuam adducito in meum
conspectum,
Neque veniamus in probrum, o mulier, incon-
sideratum.
1000 „Exercitus enim collectus, quando est
otiosus,
„Amat malas et maledicas fabulas.
Idem plane consequeris, sive supplex
Sive non supplex fueris; nam mihi certan-
dum est
Maxime, ut vos a malis liberem.
1005 Postquam semel hoc audivisti, scito me
non mentiri.
Quod si falsa dicam, et frustra vos ludam,
Moriar; quod si puellam servavero, non mo-
riar.
Clyt. Sis felix, semper iuvans afflictos.
Ach. Audi nunc, ut res recte geratur.
1010 *Clyt.* Quidnam dixisti? te quidem audiam
volens.
Ach. Persuadeamus patri, ut melius sapiat²⁵⁾.
Clyt. Est timidus, et nimis timet exercitum.
Ach. Sed rationes evertuntur rationibus.
Clyt. Frigida spes; sed dic, quidnam oportet
me facere?

19) Noxia vasa] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Amaras autem molas salsas (Eurip. *Ἰπποδῆς δὲ προχύτας*).

20) An propter eos — sit hoc.] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: An matrimonii causa sexcentae puellae Petunt meas nuptias? Dictum est hoc: — Aptior autem mihi videtur Fixii, qui pro *H* legit *Ὀδ*, interpretatio haecce: Non matrimonii illius causa (sexcentae puellae Petunt meas nuptias) dictum est hoc:

21) laborat] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: laborasset; Fix.: laboraret (Eurip. *ἐλατρε*).

22) Facile erit — recte:] sic Editt. 1558., 1562.; Fix.: nulliusque momenti res *ipsis est*, bene agant an male mecum.

23) matre tua] sic Barn.; Editt. 1558., 1562. male: mater tua.

24) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Nimiae laudes.

25) sapiat] sic Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. saperet.

- 1015 *Ach.* Supplicem te primum illi praebeas,
ne occidat filiam;
Quod si restiterit, tibi ad me eundum est.
Si enim persuadebitur id, quod vis, non opus
est meam operam
„Procedere; nam ipsa res salva est,
„Et ego habebō illum amicum,
1020 Et exercitus non culpabit me, si negotium
Ratione magis quam viribus administravero;
Et rebus bene perfectis, cum gratia amicis
Et tibi haec erunt tranquilla etiam sine me.
Clyt. Quam sapienter dixisti! faciam, ut tibi
videtur.
1025 Quod si ista non perfecero, quae volo,
Ubi te videbō? quo me miseram
Ire oportet, ut inveniam tuam manum auxilia-
tricem malis?
Ach. Nos te custodes, ubi opus est, observa-
bimus,
Ne quis te videat ire consternatam
1030 Per exercitum Graecorum, ne familiam
tuam²⁶⁾
Dedecores. Nam Tyndareus non dignus est,
Ut male audiat. Fuit enim magnus inter
Graecos.
Clyt. Sic est; tu praecepe:
Decet me tibi obedire.
„Si sunt Dii: tu, cum sis iustus,
1035 „Bona consequēris; sin minus, quid opus
est labore?

[*Strophe.*]

- Chor.* Qualis erat hymenaeus, fistula cantatus
Libyca
Et cithara amante choreas,
Et tibiis in calamorum
Sonitu?
1040 Quando per Pelium montem pulchrae
Pierides in convivio Deorum
Vestigium aureorum sandaliorum
In terram incutientes,
Venerunt ad nuptias Pelei
1045 Canentes, Thetin can-
tu et Peleum,
In montibus Centaurorum cantantes
In sylva Peliaca.
Dardanides vero, Iovis

26) familiam tuam] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.
(= text. gr.) paternam domum.

- 1050 Thalamorum deliciae charae,
Hausit nectar ex aureis
Cyathis in poculum
Ganymedes Phrygius.
Iuxta autem in candida
1055 Arena convertentes sese²⁷⁾
In orbem quinquaginta filiae
Nerei saltabant in nuptiis.

[*Antistrophe.*]

- Per abietes vero et viridia prata
Venit multitudo²⁸⁾
1060 Centaurorum, ad convivium Deorum
Et craterem Bacchi.
Magna autem voce clamaverunt: O Nereia filia,
Filiae Thessalicae, magnum lumen,
Phoebus vates, quique Musarum
1065 Generationes novit
Chiron, nominavit eum,
Qui veniet²⁹⁾ hasta-
tis cum Myrmidonum³⁰⁾
Militibus, Priami bonam
1070 Terram devastaturus,
In corpore aureis
Armis, factis a Vulcano,
Armatus, indutus dono a Dea
Matre, quod habebat,
1075 Thetide, quae ipsum peperit
Felicem. Tunc daemones nobilis
Nereidis nuptias celebrarunt
Primae, et Pelei hymenaeum;

[*Epodus.*]

- 1080 Te vero, Iphigenia, coronant in capite
pulchro
Graeci³¹⁾,
Sicut venientem ex petreis specibus
Montium teneram iuveneam

27) convertentes sese] sic scripsi (= Eurip. *επισσόμενοι*,
Editt. recent.: saltantes); Editt. 1558., 1562. corrupte:
convenienter sese.

28) Per abietes — multitudo] sic Editt. 1558., 1562.; Editt.
recent.: Cum abiegnis vero telis et gramincis coronis
Turba venit equestris.

29) veniet] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Fix.: veniet in
Troianum agrum; Musgr.: veniet in terram (Eurip. *ἤξει*
χθονά).

30) Myrmidonum] sic (= text. gr.) Editt. recent.; Editt.
1558., 1562. Myrmidonis.

31) c. in capite pulchro Graeci,] sic Editt. 1558., 1562.;
Barn.: c. in capite pulchricomam Nexis *florum* coronis
Graeci, maculosam, (seu velocem.)

- Cruentantes guttur, sanguine fluens³²),
 1085 Non aliam ad fistulam neque
 Ad cantum pastorum,
 Sed apud matrem ornantem sponsam,
 Ut parares Argivis nuptias.
 „Ubi pudoris
 1090 „Aut virtutis habet vim,
 „Ut possit aliquid facies?
 „Quando impietas magnam habet
 „Vim, virtus vero retro
 „Ab hominibus negligitur,
 1095 „Iniquitas vincit leges,
 „Et commune hominibus periculum,
 „Ne veniat Deorum poena.

[*Clytaemnestra, Iphigenia, Agamemnon,*
Chorus, Nuntius.]

- Clyt.* Exivi ex aedibus, quaerens maritum,
 Qui diu abest, et reliquit aedes.
 1100 Et mea filia misera in lachrymis est,
 Emittens multas mutationes gemituum,
 Postquam audivit de morte, quam pater molitur.
 Feci³³) autem mentionem prope accedentis
 Agamemnonis, qui adversus liberos suos
 1105 Impia facere mox deprehendetur.
Agam. Clytaemnestra, opportune te extra domum
 Invenio, ut dicam seorsum a virgine,
 Quae non decet audire nupturas.
Clyt. Quidnam id est, cuius opportunitas tibi
 iam incumbit?
 1110 *Agam.* Mitte filiam cum patre ex aedibus,
 Quia sacra aqua adest parata,
 Et placentae ut coniciantur in ignem lustralem,
 Et iuvencae, quas ante nuptias oportet mactari
 Deae
 Dianae, halitus nigri sanguinis.
 1115 *Clyt.* In speciem bene dicis; sed facta tua
 Haud scio, quomodo oporteat me, si nominare velim, probare.
 Exi, filia. Scis enim, quae pater
 Molitur omnino; et sub veste adduc
 Orestem, tuum fratrem³⁴).

- 1120 Ecce adest, quae obtemperat tibi;
 Alia, quae ad ipsam et me pertinent, ego
 dicam.
Agam. Filia, quid fles? non vides hilariter;
 Sed oculis in terram defixis, veste tergis eos.
Iph. Heu,
 Quod accipiam principium meorum malorum?
 1125 Licet omnibus uti primis,
 Sive de ultimis, sive de mediis incipiam undecunque.
Agam. Quid est? quomodo omnes convenietis
 in unum,
 Habentes perturbationem animi, et conturbationem vultus?
Clyt. Dic mihi, marite ingenue, quae te interrogabo.
 1130 *Agam.* Nihil opus est hortatu, volo, ut
 me interrogas.
Clyt. Visne interficere meam tuamque filiam?
Agam. Hem.
 Dixisti misera, suspicaris, quae te non oportet
 suspicari.
Clyt. Illud volo te primum mihi respondere.
Agam. Si interrogaveris convenientia, convenientia audies.
 1135 *Clyt.* Non interrogo alia, et tu non debes
 mihi alia dicere.
Agam. O fortunam venerandam, o fatum et
 genium meum.
Clyt. Et meum et huius, unus est trium infelicitium.
Agam. Qua in re laesa es?
Clyt. Audies ex me istud³⁵).
 Consilium tuum non est astutum.
 1140 *Agam.* Perii, mea arcana sunt prodita.
Clyt. Novi omnia et audivi, quae tu mihi facturus es.
 Illud tuum silentium est signum confitentis,
 Et tui crebri gemitus: ne labores dicendo.
Agam. En taceo. Oportet enim me, ut videar im-
 1145 pudens, * dicendo falsa assumere ad calamitatem.
Clyt. Audi nunc; aperte loquar,
 Et non amplius utemur aenigmatibus a proposito alienis.
 Primum, ut hoc primo loco tibi exprobrem,
 Duxisti me invitam, et rapuisti vi,

32) sanguine fluens] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.
 (= Eurip. βρότειον) humanum.

33) Feci] sic (= Eurip. εἴχορ) Baro., Musgr.; Editt. 1558.,
 1562. Fecit.

34) tuum fratrem.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.
 (= text. gr.) tuum fratrem, filia.

35) Audies ex me istud.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Hoc ex me quaeris?

- 1150 Occiso priore marito, Tantalo,
Et meum infantem tuae sorti vindicans,
Avulsum violenter a meis uberibus,
Et filii Iovis meique fratres
Conspicni equis contra te militaverunt;
- 1155 Sed Tyndareus, pater senex, te liberavit,
Factum supplicem, et habuisti meum con-
nubium:
Ubi reconciliata sum tibi, erga te et donum.
Ipse testis eris, quod fuerim inculpabilis uxor,
Casta³⁶), et tuam
- 1160 Rem familiarem augens, ut sive intrares,
„Gauderes; et sive foras³⁷) exires, tranquillo
animo esses.
„Rara haec est venatio viro, ut talem conse-
quatur
„Uxorem; sed non est rarum habere malam
uxorem³⁸);
Et praeter tres filias peperit tibi filium
- 1165 Hunc, ex quibus una me miserabiliter pri-
vabis.
Et si quis rogabit te: Ob quam causam inter-
ficiet ipsam?
Dic, quidnam dicturus es? ego pro te dicam:
Ut Menelaus accipiat³⁹) Helenam. Honestum
est scilicet,
Nos solvere nostros liberos mercedem malae
mulieris,
- 1170 Redimentes invisissima charissimis.
Age, si vis bellare, me relicta in aedibus,
Et ibi eris diu,
Quo me animo domi futuram putas,
Quando videbo omnes sedes vacuas,
- 1175 Et vacuum gynaeceum? in lachrymis
Sedebo sola, lugens semper istam:
Perdidit te, filia, pater, qui te genuit.
Interfecta es ab illo, non ab alio, neque alia
manu.
Et cum is reliquerit talem mercedem familiae:
- 1180 Brevi tantum occasione opus erit,
Qua ego et relictæ filiae
Sequamur, sicut te sequi debemus.

36) Casta] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) Et in rebus venereis [Fix.: in re venerea] casta.

37) foras] sic (= Eurip. θύραζε) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. fores.

38) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Rarae bonae uxores.

39) Ut . . . accipiat] sic scripsi (= Eurip. ἵνα λάβῃ; Editt. recent.: Ut . . . recipiat); Editt. 1558., 1562. male: Ut . . . accipit.

- Non per Deos me cogas,
Ut impia in te sim⁴⁰), neque tu sis.
- 1185 Age,
Mactabis filiam? quae precaberis in sacris?
Quid tibi boni in sacrificio filiae petes?
Num reditum malum, cum turpiter domo pro-
ficisceris?
Sed me instum est aliquid boni precari tibi?
„Nonne putemus Deos stultos,
1190 „Si faveamus parricidis?
An vero ad Argos reversus, applicabis te ad
liberos tuos?
Non licet tibi. Quis vero ad spectu dignabitur
Te ex liberis, si consulto aliquem ex ipsis oc-
cideris?
Suntne haec tibi cogitata? an te sceptris
1195 Solum excellere, et ducem esse oportet,
Quem conveniebat honesta proponere inter
Graecos?
Vultis, Graeci, navigare ad Troiam?
Ducatis sortem, cuius filiam oporteat mori.
Hoc fuisset aequale, neque te unum ex omni-
bus oportuit
- 1200 Praebere tuam filiam victimam Graecis,
Aut iubere Menelaum interficere Hermionen
matris causa,
Cuius negotium erat. Nunc ego, quae tuum
Connubium servo, spoliabor filia mea;
Sed quae peccavit, reducem puellam
- 1205 Spartam ducens⁴¹), erit beata.
Responde mihi de his, si quid non recte dico;
Quod si probe dixero, non occides
Meam ac tuam filiam, et modestus eris.
Chor. Obtempera; nam honestum est servare
liberos,
- 1210 Agamemnon; nemo mortalium contra haec
dixerit.
Iph. O pater, si haberem orationem Orphei,
Ut possem incantando persuadere lapides, ut
me sequerentur,
Et demulcere dicendo, quos vellem,
Uterer illa; iam vero, quae una mea est sa-
pientia a me,
1215 Lachrymas dabo; haec enim possumus.

40) Ut impia in te sim] sic scripsi (= Eurip. Κακήν γενέσθαι περὶ σὶ; Editt. recent.: Malam in te esse); Editt. 1558., 1562. Ut impius in te sim.

41) Spartam ducens] sic scripsi (Eurip. Σπάρτην κομίζουσα, Barn.: Spartam deducens; Musgr.: Spartaeducans; Fix.: Spartaeservans); Editt. 1558., 1562. Sparta ducens.

- Applico tuis genibus tanquam ramum supplicantium
 Meum corpus, quod illa peperit tibi,
 „Ne me interficias immaturam; iucundum est hanc lucem
 „Adspicere; neque me cogas videre ea, quae sunt sub terra.
- 1220 Prima ego te patrem appellavi, et tu me filiam;
 Prima etiam admovens corpus meum tuis genibus,
 Gratas voluptates dedi, ut recepi vicissim.
 Ista erat tua oratio: O filia, tene Videbo in aedibus beati viri
- 1225 Viventem et florentem, ut me dignum est? Mea oratio haec erat, pendentis a tuis Genis, quas nunc manibus contrecto: Quid? an ego te senem excipiam, Pater, grato hospitio mearum aedium,
- 1230 Reddens tibi gratiam nutritionis? Hos sermones ego recordor;
 Tu vero oblitus es, et me vis occidere, Non per Pelopem, et patrem Atreum, Et per matrem, quae me prius pariens
- 1235 Nunc capit secundos hos dolores partus. Quid mihi rei est cum nuptiis Alexandri Et Helenae? unde, pater, venit ad meam necem?
 Respice me, largire mihi tuum adspectum et osculum,
 Ut, si mihi moriendum sit, habeam⁴²⁾ vel hoc saltem tui
- 1240 Memoriale, si non obtemperaveris verbis meis.
 Frater, exiguus tu quidem auxiliator amicis: Tamen sis supplicator ad patrem lachrymans, Ne occidat tuam sororem. „Sensus aliquis „Malorum est etiam in infantibus.
- 1245 Ecce, o pater, tacens supplicat tibi; Sed exorabilem te praebe et miserere vitae meae.
 Nae nos duo chari rogamus te per tuas genas. Alter infans adhuc est, altera grandiuscula. Conferens in unum totam orationem, hoc unum obtinebo.
- 1250 „Gratissimum est hominibus intueri hanc lucem⁴³⁾,

- „Sed nemo ea, quae infra sunt, cupit videre; insanit, qui vult
 „Mori. Melius est male vivere, quam bene mori.
Chor. O infausta Helena, propter te et tuas nuptias
 Magnum venit certamen inter Atridas et liberos.
 1255 *Agam.* Ego intelligo, ubi sit opus miseratione, et ubi minus,
 Amans meos liberos; insanirem enim, si id non scirem.
 Acerbum mihi est, uxor, ista audere;
 Grave etiam, non audere; oportet enim me hoc facere.
 Videtis, quantus hic sit navalis exercitus?
 1260 Quot Graecorum reges in armis?
 Quibus non est iter ad Ilium,
 Nisi te mactavero, quemadmodum dicit Calchas vates,
 Neque licet capere novam sedem Troiae.
 Libido quaedam incessit exercitum Graecorum
 1265 Navigandi quam celerrime in terram barbarorum,
 Ut vetent, ne posthac Graecorum uxores rapiantur:
 Qui meas filias in Argis⁴⁴⁾ occident,
 Et vos meque, si solvero oraculum Deae.
 Non me Menelaus, filia, expugnavit,
 1270 Neque veni, ut illius voluntatem explerem;
 Sed Graecia me cogit, cui oportet me, seu velim, seu nolim⁴⁵⁾,
 Mactare te; hac necessitate sumus inferiores.
 Oportet eam liberam, quantum in te est, filia,
 Et me, fieri, neque a barbaris
 1275 Eos, qui sunt Graeci, coniugibus per vim spoliari.
Clyt. O filia, o peregrinae,
 Heu me miseram propter tuam mortem.
 Fugit pater, tradens te morti.
Iph. Heu mihi, mater, mater, (idem enim
 1280 Carmen convenit ad utriusque fortunam)
 Non amplius mihi lumen,
 Neque solis splendor.
 Heu heu nivosa
 Phrygum nemora,

42) Ut, si m. m. sit, habeam] sic (= text. gr.) Editt. 1558., Barn., Musgr.; Ed. 1562. Ut, si m. m. sit, ut habeam.

43) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Vitae dulcedo.

44) in Argis] sic scripsi (Editt. recent.: Argis); Editt. 1558., 1562. in Argo.

45) nolim] sic Editt. 1562., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1558. non velim.

- 1285 Et montes Idae, ubi Priamus olim
 Exposuit tenerum infantem,
 Abstractum a matre
 Ad mortem⁴⁶⁾
 Parin, qui Idacus Idaeus
- 1290 Dicebatur dicebatur in urbe Phrygum.
 Utinam ille nunquam circa
 Boves pastorem educatum
 Parin collocasset
 Ad aquas limpidas, ubi fontes
- 1295 Sunt Nympharum,
 Et pratium floribus
 Florens viridibus,
 Et rosae hyacin-
 thique, ut decerpantur a Nymphis:
- 1300 Quo venit Pallas, et
 Venus dolosa,
 Et Iuno, et Mercurius, nuntius Iovis,
 (Venas superbiens⁴⁷⁾ donando amore,
 Pallas hasta,
- 1305 Iuno regis Iovis
 Regiis nuptiis)
 Ad odiosum iudicium
 Et contentionem formae,
 Mihi mortem, laudem
- 1310 Graecis parientem, o puellae.
Chor. Diana accipit⁴⁸⁾ te victimam ad Ilium.
Iph. At qui me miseram genuit,
 O mater, o mater,
 Abit, prodens me desertam.
- 1315 O me miseram, quae acerbam
 Acerbam Helenam vidi,
 Interficior, pereo
 Impia caede
 Impii patris.
- 1320 Utinam non navium ceratarum⁴⁹⁾
 Puppes Aulis⁵⁰⁾ excepisset
 In hunc portum; ad Troiam
 Utinam rectus esset cursus.
 Neque spiraret contrarium flatum in Euripo
- 1325 Iupiter, demulcens auram aliis

46) ad mortem] sic Editt. 1558.; 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) ad mortem funestam.

47) superbiens] sic (= Eurip. τρυφῶσα) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. superbius.

48) accipit] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: accepit (Eurip. ἐλαβεν).

49) ceratarum] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. χαλκεμβολῶδων) acreis rostris munitarum.

50) Aulis] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) haec Aulis.

- Aliam hominibus, ut gaudeant velis,
 Aliis difficultatem, aliis necessitatem;
 Aliis ut eant, aliis ut pergant,
 Aliis ut maneat.
- 1330 Miserum est genus
 Miserum hominum.
 Quorsum opus est
 Hominibus accersere malam mortem?
Chor. Heu heu magnos dolores⁵¹⁾
- 1335 Graecis faciens filia Tyndari,
 Miseret me tui, quae calamitatem malorum
 Nacta es, in quam debuisti non incidere.
Iph. O mater, quae me peperisti, video tur-
 bam virorum advenientem.
Clyt. Et filium Deae, o filia, cui huc venisti ut
 mberes?
- 1340 *Iph.* Aperite mihi domum,
 Famulae, ut occultem corpus.
Clyt. Quid fugis, filia?
Iph. Achillem, quem pudet me videre.
Clyt. Quid ita?
Iph. Infelicitas mearum nuptiarum adfert mihi
 pudorem.
Clyt. Non sis delicata in hoc negotio,
 Sed maue; non est locus iam isti verecundiae,
 si possunus.
- 1345 *Ach.* O miseram mulierem, filiam Ladae.
Clyt. Vera dicis.
*Ach.*⁵²⁾ Atrociter clamatur inter Argivos.
Clyt. Quis clamor? indica mihi.
*Ach.*⁵²⁾ Super tua filia. *Clyt.* Malum omen
 affers.
*Ach.*⁵²⁾ Quod oporteat eam mactari.
Clyt. Et nemo istis contradicit?
Ach. Ego ipse veni in periculum.
Clyt. In quod, o hospes?
- 1350 *Ach.*⁵²⁾ Ne corpus meum obrueretur lapi-
 dibus.
Clyt. An ob id, quod meam filiam servare vo-
 lebas?
Ach. Hoc ipsum negotii fuit.
Clyt. Quis ausus est attingere tuum corpus?
Ach. Omnes Graeci.
Clyt. An non aderat tibi exercitus Myrmi-
 donum?

51) magnos dolores] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) magnas clades, magnos etiam dolores.

52) *Ach.*] sic Editt. recent. acque ac Ed. Basil. 1551.; Editt. 1558., 1562. *Chor.*

- Ach.* Ille primus erat adversarius.
Clyt. Perimus, filia.
Ach. Qui me accusabat inferiorem nuptiis esse.
Clyt. Verum quid respondisti?
 1355 *Ach.* Ne interficerent eam, quae esset futura mea coniunx.
Clyt. Idque recte dixisti.
Ach. Quam mihi nuncupasset pater.
Clyt. Et misisset ex Argis⁵³).
Ach. Sed vincebar clamore.
Clyt. Est vehemens malum multitudo.
Ach. Attamen iuvabo te.
Clyt. An tu unus pugnabis cum multis?
Ach. Hosne vides adferentes arma?
Clyt. Macte hoc animo.
 1360 *Ach.* Fruar. *Clyt.* Non amplius mactabitur filia?
Ach. Non me volente. *Clyt.* An veniet, qui nobis puellam sit erepturus?
Ach. Plurimi; Ulysses ducet eam.
Clyt. Num propago Sisyphei?
Ach. Ille ipse.
Clyt. Privatimne id faciens, an adornatus ab exercitu?
Ach. Ipse sumpsit sibi⁵⁴) volens.
Clyt. Electionem malam, ut se caede⁵⁵) polluat.
 1365 *Ach.* Sed ego arcebo eum. *Clyt.* An ducet eam raptam non volentem?
Ach. Scilicet flava coma.
Clyt. At quid me tunc⁵⁶) oportet facere?
Ach. Retine filiam. *Clyt.* An propter hoc non mactabitur?
Ach. Sed ad hoc veniet. *Iph.* Mater, audite Mea verba; frustra enim te video irasci
 1370 Marito tuo; „ quae nobis sunt impossibilia, non facile est sustinere.
 Istum hospitem aequum est laudare propter promptum animum iuvandi;
 Sed et te illud videre oportet, ne apud exercitum accuseris,
 Et nihil tamen plus efficiamus; Achilles autem in calamitatem incidat.

53) ex Argis] sic scripsi (Editt. recent.: Argis); Editt. 1558., 1562.: ex Argo.

54) Ipse sumpsit sibi] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *Αἰεθεῖς*) Electus ad hoc.

55) caede] sic (= text. gr.) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. corrupte: corde.

56) tunc] sic (= Eurip. *τότε*) Editt. 1558., Barn., Musgr., Fix.; Ed. 1562. nunc.

- Audi, mater, quae mihi cogitanti in mentem venerint:
 1375 Decrevi mori; hoc volo
 Gloriose facere, omittens procul indignationem.
 Considera nobiscum, mater, quam recte dicam.
 Tota Graecia in me nunc intuetur,
 Et in me traiectio navium sita est,
 Et eversio Phrygum.
 1380 Si quid faciant barbari venturis mulieribus:
 Non amplius permitterem, ut rapiant ex Graecia felice,
 Postquam ulti sunt perniciem Helenae,
 Quam rapuit Paris.
 Haec omnia morte mea liberabo, et mea gloria
 Erit beata, quod liberaverim Graeciam.
 1385 Etenim non valde opus est mihi amare vitam.
 „Peperisti enim me in commune omnibus Graecis, non tibi soli.
 Multi viri muniti clypeis,
 Multi etiam remiges propter iniuria affectam patriam
 Audebunt aliquid facere contra hostes,
 Et mortem oppetere pro Graecia;
 1390 Ego una possum haec mea morte omnia impedire.
 Quod iustum argumentum possumus contra hoc opponere?
 Veniamus etiam ad illud: Non oportet hunc pugnare
 Cum omnibus Graecis propter mulierem, neque mori.
 „Unus vir dignior est quam innumerae mulieres, ut vivat.
 1395 Si autem Diana voluit accipere meum corpus,
 An ego, quae sum homo, obsistam Deae?
 Sed impossibile est; do meum corpus Graeciae.
 Mactate, devastate Troiam; haec enim mea monumenta
 Erunt longo tempore, et liberi, et nuptiae et mea gloria.
 1400 Convenit Graecos imperare barbaris, atque qui non barbaros
 „Graecis⁵⁷), mater. Barbari enim sunt natura servi, Graeci vero liberi.

57) barbaros Graecis] sic (= text. gr.) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. male: barbaris Graecos.

- Chor.* O puella, quod ad te attinet, genereose facis;
Sed fortunam atque Deam habes iniquam.
- 1405 *Ach.* O filia Agamemnonis, beatum me Deorum aliquis Facturus esset⁵⁸), si tuas nuptias possem habere:
Admiror Graeciam propter hanc tuam virtutem, et propter Graeciam te. Recte dixisti haec, et pro dignitate patriae, Omittens repugnare oraculo, quod te vincit.
- 1410 Expendisti bona et necessaria.
Magis me tenet desiderium nuptiarum tuarum, Postquam animadverti tuam indolem; es enim generosa.
Vide autem, ego volo tibi benefacere, Et ducere in aedes; male habet me, testis sit Thetis,
- 1415 Nisi te servo cum Graecis pugnans. Considera, mors magnum est malum.
Iph. Loquor ista, neminem respiciens. Helena propter formam autor est, quae bella Et caedes faciat inter viros; tu vero, o hospes,
- 1420 Non moriaris propter me, neque occidas quemquam.
Sine me Graeciam servare, si possumus.
Ach. O praeclaram voluntatem, non possum ad haec amplius
Dicere, si quidem tibi ista videntur. Generosa Sentis; cur enim non dicam⁵⁹) verum?
- 1425 Sed tamen fieri potest, ut te consilii huius poeniteat.
Ut igitur scias haec a me tibi dicta, Vadens ponam haec arma iuxta aram, Tanquam non sinens te, sed prohibens mori. Et tu fortasse mox meo consilio uteris,
- 1430 Quando videbis ense prope tuum collum: Non sinam te ista tua temeraria audacia mori; Sed veniens cum armis istis ad templum Deae, Expectabo illic tuam praesentiam.
Iph. Mater, quid tacite oculos humectas lachrymis?
- 1435 *Clyt.* Ego misera habeo causam, cur doleam animo.
Iph. Potius me compescas, ne languefacias; obtempera mihi in hac re.

58) esset] sic Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. erat.

59) non dicam] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) non dicat quis

- Clyt.* Dicit, filia, quia a nobis non afficeris iniuria.
- Iph.* Non igitur evellas capillum tuum, Neque circa corpus circumda nigras vestes.
- 1440 *Clyt.* Cur hoc dixisti, o filia? ubi te perdidero, an non lugeam?
Iph. Non; salva sum, quod ad me attinet, clarior eris.
- Clyt.* Quomodo dixisti? non convenit me lugere tuam mortem?
Iph. Minime, quia mihi non excitabitur tumba.
Clyt. Quid vero, an non ipsa mors existimatur sepultura?
- 1445 *Iph.* Ara Deae, filiae Iovis, erit mihi sepulchrum.
Clyt. Atqui, o filia, obsequar tibi: bene dicis.
*Iph.*⁶⁰) Ero beata, et beneficio afficiens Graeciam.
- Clyt.* Sed quid nuntiabo tuis sororibus?
Iph. Ne circumdes illis nigras vestes.
- 1450 *Clyt.* Quodnam gratum verbum dicam virginibus ex te?
Iph. Ut valeant; Orestem hunc educato in virum.
Clyt. Complectere eum, quem postremum vides.
Iph. O charissime, invisti, quantum potuisti, amicos.
- Clyt.* Estne aliquid, quod Argis tibi gratum facere possim?
- 1455 *Iph.* Meum patrem tuumque maritum ne oderis.
Clyt. Oportet illum dura certamina propter te subire.
Iph. Invitus me pro Graecia perdidit.
Clyt. Sed dolo, non genereose, et indigne genere Atrei.
Iph. Quis vadit, ducturus me, antequam lace- rentur comae?
- 1460 *Clyt.* Ego tecum ibo.
Iph. Nequaquam, non recte dicis.
Clyt. Adhaerens tuae vesti. *Iph.* Obtempera mihi, mater.
Mane, hoc melius et mihi et tibi.
Aliquis horum famulorum patris comitetur me In pratum Dianae, ubi mactabor.
- 1465 *Clyt.* O filia, vadis. *Iph.* Et non redeo.

60) *Iph.*] in Ed. 1562. omis.

- Clyt.* Relicta matre. *Iph.* Non vides⁶¹⁾, non merito.
- Clyt.* Ne propera, non me deseras. *Iph.* Non sino te lachrymari.
- Vos vero, o puellae, accinite
Calamitati meae Paena ad Iovis filiam,
1470 Dianam: veniat bonum omen Graecis.
Aliquis sumat flores ex calatho⁶²⁾, et accendatur ignis
Placentis lustricis, et pater meus
Teneat aram, quia salutarem
Graecis victoriam datura venio.
- 1475 Ducite me, Ilii
Et Phrygum expugnatricem.
Date coronas contextas, affer-
te, ut coronetur mea coma;
Et fontanis lavacris
- 1480 Vocate ad templum
Ad aram Dianam⁶³⁾,
Dianam reginam
Divam,
Quia meo, si opus erit,
- 1485 Sanguine et mactatione
Delebo oracula.
Chor. Veneranda, veneranda mater,
Lachrymas tibi iam
Nostras dabimus.
- 1490 Non enim licet in sacris.
Iph. O puellae,
Concelebrate Dianam,
Quae est e regione Chalcidis,
Ubi naves
- 1495 Bellicae expectant propter meum nomen
In angusto huius Aulidis
Portu; o terra mater,
O Thessalia⁶⁴⁾,
Et Mycenae meae famulae.
- 1500 *Chor.* Nominas urbem Persei,
Laborem manuum Cyclopicarum.
Iph. Educasti magnum lumen Graeciae;

- Non recuso mori.
Chor. Gloria te nunquam deseret.
- 1505 *Iph.* Io io, dies tenens facem,
Et Iovis lumen, aliam,
Aliam vitam
Et fatum habitabimus.
Vale mihi, charum lumen.
- 1510 *Chor.* Io io, videte Ilii
Et Phrygum expugnatricem
Euntem, coronam supra caput
Ponentem, cum aqua lavaeorum
Ad aram Deae
- 1515 Guttis stillantibus sanguine
Morituram, et generosam corporis
Cervicem interficiendam; conspersiones ro-
scidae
Patris, et lavacra expectant te,
Et exercitus Graecorum volens
- 1520 Proficisci ad Troiam.
Sed filiam Iovis,
Dianam vocabimus, reginam Deorum,
Ut bonum successum det exercitui.
O veneranda, quae humanis victimis
- 1525 Gaudes, mitte in Phrygum
Terram exercitum Graecorum,
Et dolosam terram Troiae,
Et Agamemnoni armatisque
Graeciae inclytam coronam
- 1530 Des circa caput⁶⁵⁾
Perpetua gloria poni.
Nun. O Clytaemnestra, filia Tyndari, aedibus
Egredere, ut audias mea verba.
Clyt. Audiens tuam vocem, veni huc
- 1535 Consternata misera metuque perterrefacta.
Anne venis nuntians mihi novam calamitatem
Ad praesentem? *Nun.* De tua filia
Volo tibi mira et horrenda dicere.
Clyt. Ne cuncteris, sed quam primum dicito.
- 1540 *Nun.* O chara domina, ut audias omnia
manifeste,
Dicam ordine ab initio, nisi aliquid praeterie-
rit meum
Memoriam, turbaveritque meum sermonem.
Postquam venimus ad filiae Iovis,
Dianae, nemus et hortos floridos,

61) Non vides] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *ὡς ὄρεῖς γ'*) Ut vides, [Fix.: Ut vides quidem.]

62) Aliquis sumat flores ex calatho] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) Canistra igitur aliquis aspicietur.

63) Vocate — Dianam] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: Salutate circa templum, Circa aram, circa Dianam; Musgr.: Circuite circa templum, ō Circa aram, Dianam; Fix.: Saltantes circa delubrum, Circa aram, celebrate Dianam.

64) O Thessalia] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: O terra Argiva; Fix.: o Pelasgica (*terra Argiva*) (Eurip. *ὦ Πελασγία*).

65) circa caput] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: circa caput tuum (= *ἀπὸ τοῦ κεφαλῆς σου*, quam lectionem Editt. Basil. 1551., Barn., Musgr. exhibent); Fix.: *ἀπὸ τοῦ κεφαλῆς σου* — circaque suum caput; Musgr., eandem lectionem in interpr. sequens, vertit: et circa caput suum.

1545 Ubi erat coetus exercitus Graecorum
 Ducentes tuam filiam, statim turba Graecorum
 Congregabatur. Ut vero rex Agamemnon vidit
 Puellam euntem ad nemus, ut interficeretur,
 Ingemuit, et iterum vertens caput,
 1550 Emisit lacrymas ex oculis, veste tegens eos.
 Illa autem prope patrem stans,
 Talia dixit: O pater, adsum apud te,
 Meum corpus pro mea patria
 Et pro tota Graecia
 1555 Trado volens, ut mactetur ad aram Deae, iis,
 Qui me ducunt⁶⁶⁾, si quidem hoc postulat ora-
 culum.
 Et quod ad me attinet, sitis fortunati, et
 victoriae
 Donum consequamini, et redeatis in patriam.
 Ad haec non attingat me aliquis Graecorum
 1560 Clam; praebebo enim cervicem animose.
 Tantum dixit; omnes autem, qui audiverunt,
 obstupere
 Ob magnitudinem animi, et virginis virtutem.
 Talthybius autem stans in medio, cui hoc erat
 curae,
 Imperavit silentium⁶⁷⁾ exercitui.
 1565 Calchas igitur vates in aureum calathum
 Posuit acutum gladium, cum extraxisset manu
 E vagina, et coronavit caput puellae.
 Sed Achilles circum aram Deae,
 Accepto calatho et simul aqua, cucurrit.
 1570 Dixit autem: O Diana, quae gaudes vena-
 tione, filia Iovis,
 Agitans clarum lumen noctu,
 Recipe hanc victimam, quam tibi donamus,
 Et Graecorum exercitus et simul rex Aga-
 memnon,
 Impollutum sanguinem cervicis pulchrae vir-
 ginis;
 1575 Et concede nobis, ut tuto possimus na-
 vigare,
 Et armis expugnare Troiam.
 Et exercitus⁶⁸⁾ et Atridae steterunt, intuentes
 terram;
 Sacerdos vero accepto gladio precatus est,
 Et consideravit guttur, ubi feriret.

1580 Mihi autem non levis dolor subibat animum;

66) ut mactetur — ducunt] sic Editt. 1558., 1562.; Fix.:
 ut mactetis me ad aram deae Ducentes.

67) silentium] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text.
 gr.) bonam ominationem et silentium.

68) Et exercitus] Ed. 1558. errore typogr.: Eexercitus.

Et stabam inspiciens terram. Subito erat vi-
 dere miraculum.
 Omnes plane audiebant sonitum ictus;
 Sed nemo vidit virginem, quo terrae subierit.
 Clamat sacerdos, acclamat universus exercitus,
 1585 Inspicientes insperatum ab aliquo Deorum
 Spectrum, cui ne tum quidem, cum videbatur,
 fides adhibebatur.
 Etenim cerva palpitans iacebat in terra
 Maxima visu et eximia spectata,
 Cuius sanguine ara Deae conspergebatur undi-
 que madefacta.
 1590 Tunc quanto⁶⁹⁾ gaudio Calchantem dixisse
 putas:
 O duces communis huius exercitus Graecorum,
 Videte hanc victimam, quam Dea
 Obiecit ad aram, cervam montanam?
 Hanc magis quam puellam amat,
 1595 Ne contamineat aram caede istius generosae
 puellae;
 Libenter hoc accepit, et secundam naviga-
 tionem
 Dabit nobis et accessum ad Troiam.
 Ad haec omnes milites sumserunt animos,
 Et iverunt ad naves: sicut convenit hoc die
 1600 Nos relicto portu Aulidis
 Traicere mare Aegeum. Postquam vero tota
 Victima combusta est igni,
 Precatus est utilia, ut exercitus consequeretur
 redditum.
 Mittit autem me Agamemnon, ut tibi haec
 indicem,
 1605 Et dicam, quale fatum nactus sit ex Diis,
 Et ut habeat gloriam immortalem in Graecia.
 Ego, qui adfui, et rem vidi, dico tibi haec:
 Filia tua⁷⁰⁾ palam ad Deos avolavit.
 Aufer dolorem, et remitte indignationem ad-
 versus maritum.
 1610 „Quae a Diis eveniunt, sunt inexpectata⁷¹⁾,
 „Et servant eos⁷²⁾, quos amant; dies hic
 „Vidit mortuam et vivam tuam filiam.
Chor. Quam delector tua causa, audiens ista
 de nuntio,
 Qui dicit filiam tuam manere vivam inter Deos
 1615 *Clyt.* O filia, es facta furtum alicuius Dei.

69) quanto] sic (= Eurip. πῶς) Editt. 1562., Barn., Mus-
 grav., Fix.; Ed. 1558. quando.

70) tua] Ed. 1558. male: tuam.

71) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Fatum incertum.

72) eos] sic Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. ii.

Quomodo appellem te? quomodo te vocem.
Fingi puto ad consolationem frustra hos ser-
mones,

Ut desinam te lugere.

Chor. Atqui et ipse rex Agamemnon venit

1620 Eadem tibi dicturus verba.

Agam. Uxor, quod ad filiam attinet, sumus
beati;

Habet enim vere societatem cum Diis;

Oportet autem te, accepto hoc tenero vitulo⁷³),

73) accepto hoc tenero vitulo] sic scripsi (Editt. recent.:
assunto hoc tenero vitulo); Editt. 1558., 1562. male: ac-
cepta hoc tenera vitulo. — Voci: vitulo in Editt. recent.

ire domum, quia exercitus spectat ad navi-
gationem.

1625 Et vale. Ex longo intervallo tibi collo-
quia mea

Erunt, cum ex Troia redibimus, et bene tibi sit.

Chor. Gaudens, Atrida, venias in terram
Phrygum.

Laetus redi,

Adferens pulcherrima spolia⁷⁴) ex Troia.

et in marg Editt. 1558., 1562. adscriptum est interpreta-
mentum: Oreste.

74) Adferens pulcherrima sp.] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.:
Adferens mihi pulcherrima spolia; Fix.: Pulcherrimis mihi
spoliis . . captis (= text. gr.).

LXIV. PHIL. MEL. INTERPRETATIO EURIPIDIS IPHIGENIAE IN TAURIS.

Huius tragoediae interpretatio latina Melanthonis invenitur in *Xylandri* Editt. 1558., 1562., quibuscum Editiones recentiores *Barnesii*, *Musgravii* et *Fixii* contuli. — Versuum numeros, stropharum partitiones et quasdam alias inscriptiones ex Ed. Barnes. addidi uncis inclusas.

EURIPIDIS IPHIGENIA IN TAURIS PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

Argumentum¹⁾.

Orestes oraculo iussus, veniens in Tauros²⁾ Scythiae cum Pylade, insania commotus furtim auferre simulacrum Dianae, quod apud eos colitur, instituit. Progressus autem a navibus, con-

spectus est ab incolis, et captus una cum Pylade. Adductus est autem ad templum Dianae, ut ibi mactaretur, prout ipsorum erat consuetudo, ut eo navigantes hospites occiderent³⁾. Scena fabulae fingitur in Tauris Scythiae. Chorus constat ex Graecis mulieribus, ancillis Iphigeniae.

Personae fabulae.

Iphigenia
Orestes
Pylades
Chorus

Pastor
Thoas
Nuntius
Minerva.

Incipit Iphigenia.

IPHIGENIA IN TAURIS.

Iphigenia.

Pelops, Tantali filius, Pisam veniens
Velocibus equis, Oenomai duxit filiam,

Ex qua Atreus natus est: Atrei vero filius
Menelaus et Agamemnon; ex hoc nata sum ego

1) Haec veteris argumenti, quod in Eurip. Ed. Basil. 1551. graece legitur, interpretatio Melanthonis in Editt. 1558., 1562. exstat. Ed. Barn. et textum graecum et interpretationem auctiorem praebet (vide notam 3.).

2) in Tauros] sic Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. errore typogr.: in Tauro.

3) His verbis in Ed. Barn. graece et latine haec adduntur: Ibi vero mutua agnitione facta, simul consultabant Orestes, Pylades et Iphigenia: adeo ut tandem sacram Dianae imaginem una cum sorore Iphigenia Orestes abripiens nave conscensa, domum abierit.

- 5 Iphigenia, filia Tyndaridis⁴⁾ Clytaemnestrae.
 Me circa vortices, quos crebro Euripus densis
 Auris agitans, vertit caeruleum mare,
 Mactavit propter Helenam, ut putat, pater
 Dianae, in claro siu Aulidis,
 10 Ubi mille navium classem
 Graecorum contraxit Agamemnon rex,
 Victoriosam coronam Ilii volens
 Capere Graecos, et⁵⁾ contumelia affectum con-
 nubium
 Helenae volens persequi, Menelao gratiam
 ferens.
 15 Cum enim esset difficultas navigandi, cumque
 non haberent ventos secundos,
 Ad ignem fatidicum venit Calchas, et dicit:
 O qui es dux exercitus huius Graeci⁶⁾,
 Agamemnon, non discedet portu navis,
 Prinsquam filiam tuam Iphigeniam Diana
 20 Accipiat⁷⁾ mactatam; quod enim annus pa-
 reret ille
 Pulcherrimum, novisti Luciferae te sacrificia-
 turum Deae.
 Filiam itaque in domo tua coniunx Clytaemne-
 stra⁸⁾
 Peperit, (transferens in me laudem summae
 pulchritudinis,)
 Quam oportet te immolare. Et me Ulyssis
 artibus
 25 A matre abduxerunt quasi⁹⁾ ad nuptias
 Achillis.
 Cumque Aulidem venissem misera, super ro-
 gun
 Sublimis collocata eram, interficienda gladio;
 Verum furata est, cervam pro me subiiciens
 Diana Graecis, et per lucidum aerem
 30 Dimisit et collocavit me in hac terra Tau-
 rorum,
 In qua terra imperat barbaris barbarus
 Thoas, qui celerem pedem ponit velut ales,

4) Tyndaridis] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. Tyndaris.

5) et] sic (= text. gr.) Editt. 1562. et recentt.; in Ed. 1558. deest.

6) huius Graeci] sic (= text. gr.) Editt. 1562. et recentt.; in Ed. 1558. desunt.

7) Accipiat] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recentt.: Acceperit (Eurip. λάβοι).

8) Clytaemnestra] sic (= text. gr.) Editt. 1562. et recentt.; in Ed. 1558. deest.

9) quasi] sic Editt. 1562. et recentt.; in Ed. 1558. (et textu gr.) non legitur.

- Unde hoc nomen¹⁰⁾ habet propter pedum cele-
 ritatem.
 Is in hoc templo sacrificulam facit me,
 35 Ubi legibus talibus delectatur Dea
 Diana, cuius festivitatis nomen tantum est ho-
 nestum.
 Caetera taceo, Deam reverita.
 Sacrifico enim (existente hac lege veteri¹¹⁾)
 Quicumque huc appulerit vir Graecus,
 40 Facio tantum primitias; sed victima aliis est
 curae,
 Non dicenda¹²⁾ intra hoc templum Deae.
 Iam quae nox attulit recentia visa,
 Dicam ad aerem, si quod hoc est remedium.
 Videbar in somno, relicta hac terra,
 45 Habitare Argis¹³⁾, et inter virgines
 Dormire; terrae autem tergum motu concuti.
 Videbar autem fugere, et foris stans fastigium
 intueor
 Aedium cadere, et totam ruere contignationem
 Deiectam ad solum¹⁴⁾ ex imis postibus.
 50 Relicta fuit una columna, ut putabam,
 Paternae domus; ex fastigio vero columnae¹⁵⁾
 comam
 Flavam suspendi, et illa videbatur loqui.
 Ego vero artem, quam hic exerceo, occidens
 hospites,
 Honorans aqua eum, et tanquam mortuum¹⁶⁾,
 55 Lamentans, sic somnium interpretor hoc:
 Mortuus est Orestes, quem initiabam ego.
 „Columnae enim familiarum sunt liberi mas-
 culi.
 Moriuntur, postquam lavaera conspergunt me¹⁷⁾.
 Non volo accommodare ad amicos somnium.

10) hoc nomen (scil. Thoas)] his verbis in marg. Editt. 1558., 1562. adscripta est annotatio: θεός enim celer est Graecis.

11) hac lege veteri] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recentt. (= text. gr.) addunt: civitati.

12) victima . . . Non dicenda] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recentt.: caedes . . . Nefandae.

13) Argis] sic Editt. 1562. et recentt.; Ed. 1558. in Argis.

14) ad solum] sic scripsi (= Eurip. πρὸς οὐδας; Editt. recentt.: humi); Editt. 1558., 1562. male: ad solium.

15) ex fastigio columnae] his verbis in marg. Ed. 1562. adscripta est annotatio: id est, vertice capitis mei. Eustath. in 2. et 8. Iliad. sic exponit et ratio poscit. — [Eustathii commentar. ad Hom. II. II, 118. et VIII, 81.].

16) Honorans — mortuum] sic Editt. 1558., 1562.; Barn. (= text. gr.) Honorans, aqua lavabam ipsam columnam ut morti destinatam.

17) postquam lavaera conspergunt me.] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551. ὅς ἂν χέροντες βάλωσι με.); Editt. recentt. οὗς ἂν χέροντες βάλωσι ἐμαί. — quos lavaera mea consperserint.

- 60 Strophio enim non erat filius, quando perii.
Nunc fratri volo facere inferias,
Et omnino adesse¹⁸⁾ (tantum enim possumus
Cum auclis, quas nobis dedit rex
Graecas mulieres); sed ex causa aliqua
- 65 Nondum accedunt¹⁹⁾ ad me intra domum,
In qua habito, huius templi²⁰⁾.
Or. Vide, observa, ne quis homo sit in via.
Pyl. Video, considero, convertens oculos un-
dique.
Or. Pylade, videtur tibi hoc esse templum
Deae,
- 70 Ad quam ex Argo²¹⁾ applicuimus navem nau-
rinam?
Pyl. Mihi quidem videtur²²⁾, tibi idem videri
convenit.
Or. Et ara, ex qua Graecus stillat sanguis?
Pyl. Ex sanguine quidem igitur rubras habet
lineas.
Or. Vides sub fastigio suspensa donaria?
- 75 *Pyl.* Quae sunt monumenta interfectorum ho-
spitum.
Or. Verum opus est circumspicientem bene
considerare,
O Phoebe, quo me rursus in has casses illa-
queas,
Dederas oraculum²³⁾, postquam paternam cae-
dem ultus,
Matrem interfeci, succendentibus invicem fu-
riis²⁴⁾
- 80 Agitabamur²⁵⁾ exules extra patriam.
Navigavi multos et varios meatus,
Et veniens interrogavi te, quomodo agitantis

18) Et omnino adesse] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551. *Παροῦσα παρῶ*); Editt. recent.: *Παροῦσ' ἀπόντι* — Praesens absentis.

19) accedunt] sic Editt. 1562., Barn., Musgr. (Fix.: accesserunt); Ed. 1558. male: accedit.

20) huius templi] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) addunt: Deae. — (His verbis dictis Iphigenia exit.).

21) ex Argo] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: ex Argis.

22) Mihi quidem videtur] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Mihi quidem videtur, Orestes.

23) Dederas oraculum.] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. Respondens oraculo? Barn., Musgr.: Edito oraculo (*Εὐρίπ. χοήσας*);

24) succendentibus invicem furiis] sic Ed. 1562.: Ed. 1558. succendentibus furiis; Editt. recent.: perpetuis vicibus Furiarum (= *Εὐρίπ. διαδοχαῖς Ἐκπυρόων*).

25) Agitabamur] sic (= text. gr.) Editt. 1562., Barn., Fix.; Editt. 1558., Musgr.: Agitamur.

- Furoris tandem ad finem veniam, et mearum
miseriarum,
Quas pertuli vagabundus per Graeciam.
- 85 Tu iussisti venire in terram Tauricam,
Ubi Diana cognata tua habet aram;
Et rapere statuam Deae, quam dicunt huc
In hoc templum de coelo decidisse:
Et cum accepissem sive dolo sive casu,
- 90 Periculum effugientem Atheniensium terrae
Dare id²⁶⁾ (verum quomodo hoc efficiendum
sit, nullus modus dictus est),
Et haec facientem dixisti me habiturum respi-
rationem.
Venio, itaque, tibi obtemperans, huc
In terram ignotam et inhospitalem. Te autem
interrogo,
- 95 Pylade (tu enim adiutor mihi es horum la-
borum),
Quid faciemus? munitiones murorum vides
Altas; utrum in fastigium domus
Scandemus? quomodo hoc discemus?
Aut aenea claustra solvemus vectibus?
- 100 Quorum nihil scimus; quod si aperientes
portas
Capti fuerimus, ingressum machinantes,
Moriemur. Verum priusquam moriamur, ad
naves
Fugiamus, quibus²⁷⁾ huc navigavimus.
Pyl. Fugere non volumus, neque id consue-
vimus:
- 105 De oraculo Dei non est male sentiendum.
Verum discedentes de templo occultabimus nos
In antris, quae Pontus²⁸⁾ alluit aquis,
Sed procul a navi, ne quid videns in navibus²⁹⁾,
Regibus dicat, et vi abripiamur.
- 110 Quando vero venit oculus noctis obscurae,
Audendum erit, ex templo rapere³⁰⁾
Statuam, quocumque tandem modo.
Vide tantum intra cancellos quomodo per inane

26) id] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: hanc (scil. statuam); *Εὐρίπ. τὸδ'* (scil. *ἄγαλμα*).

27) ad navem . . quibus] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Fix. (= text. gr.) ad navem . . qua.

28) Pontus] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) Pontus niger.

29) ne quid videns in navibus] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Fix. (= text. gr.) ne quis nostram conspiciat navem [Fix.: ratem].

30) rapere] Editt. recent. (= text. gr.) rapere politam.

- Corpus possis demittere³¹). „Labores vero viri
fortes
115 „Audent suscipere; timidi nihil unquam³²)
audent.
Or. An non longum iter venimus navi,
Suscipiemusque rursus reditum re confecta?
Recte dixisti; obtemperandum est: procede,
et vide,
Ubi occultantes corpora latere possimus.
120 Deus non erit culpandus,
Quod oraculum irritum sit. Audendum est.
Nullus labor invenibus tergiversationem con-
cedit.
Iph. Bene precamini, o Ponti
(Ubi sunt duo concurrentia promontoria)
125 Euxini habitatores.
O filia Latoniae
Dictynna montana,
Ad tuam aulam
Templi ornati³³)
130 Virginalem pedem
Sanctum, sanctae
Clavigerae ancilla³⁴) immitto.
Graeciae bellicosae turres
Et fortunam et agros uheres³⁵)
135 Reliqui Europam³⁶),
Paternae domus sedem.
Chor. Adsum. Quid novi? quid es sollicita?
Cur me ad templum duxisti, duxisti³⁷)?
O filia illius, qui ad Troiam
140 Venit cum inelyta classe
Mille navium arnatarum,
Atridae inelyti³⁸).

31) Vide — quomodo per inane Corp. possis demittere.] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. Vide — quomodo inane Corp. possis deferre; Fix.: At vero vide, ubi vacuum spatium sit intro ex triglyphis Corpori demittendo.

32) unquam] sic Ed. 1562.; Editt. recent. (= Eurip. οὐδαμῶν) usquam; in Ed. 1558. deest.

33) Ad tuam aulam Templi ornati] sic Editt. 1558., 1562.; Fix. (= text. gr.) Ad tuam aulam, puleris columnis ornati Templi ad aureas pinnas

34) ancilla] sic scripsi (= Eurip. δοῦλα; Editt. recent.: serva); Editt. 1558., 1562. ancillae.

35) fortunam et agros uheres] sic Editt. 1558., 1562. quasi legisset interpretes τύχην (fortunam) pro τέλην (muros); Barn.: muros, agrisque memorosis insignem

36) Europam] sic Editt. 1558., 1562., Fix. (= Eurip. Editt. Basil. 1551., Musgr., Fix. Εὐρώπην); Barn. Εὐρώπην — Eurotam.

37) duxisti, duxisti] sic (= text. gr.) Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. duxisti.

38) Atridae inelyti] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) Atridarum inelytorum.

- Iph.* O famulae, difficili
Lamentatione occupata sum,
145 Clamando carmen non musicum
Insuavibus elegis,
Heu, heu, in familiari luctu
Quae mihi accidunt mala,
Fratrem meum
150 Lugenti ob vitam³⁹).
Quale vidi somnium⁴⁰)
Hac nocte, cuius abiit caligo.
Perii⁴¹),
Non est domus paterna.
155 Heu mihi, interiit meum genus,
Heu aerumnas in Argo⁴²),
Heu fatum, quod
Fratre, quem habui unicum, me spoliast,
Et ad inferos mittis: cui has
160 Inferias paro, et poculum
Mortuorum volo
Fundere super terram,
Et fontes ex montanis vitulis
Et Bacchi vineam libationem,
165 Et fuscum apum opus,
Quae sunt sacrificia pro mortuis.
Verum da mihi aureum
Vas et libationem inferorum.
O infra⁴³) terram
170 Agamemnonium germen,
Tanquam mortuo haec tibi
Mitto. Tu suscipe; non enim ante
Tuum sepulchrum⁴⁴) flavam comam
Neque lachrymas adfero.
175 Procul enim absum a tua
Patria, et mea⁴⁵), ubi inelyta
Iaceo, misere mactata.

39) ob vitam] sic (= Eurip. ζωῆς) Editt. 1562., Musgr. Fix.; Barn.: ob amissam vitam; Ed. 1558. vivens. — In marg. Ed. 1562. illi voci additur annotatio: id est, amissam.

40) somnium] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. somnum; Barn. (= text. gr.) faciem somniorum.

41) Perii] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) Perii, perii.

42) Heu aerumnas in Argo] sic Editt. 1558., 1562.; Barn. Heu heu, propter toleratos Argis labores.

43) infra] sic (= Eurip. κατὰ) Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. supra.

44) ante Tuum sepulchrum] sic (= Eurip. πᾶρος Τύμβου) Editt. 1558., Barn., Musgr.; Fix., qui πρὸς τύμβου habet. vertit: ad tuum tumulum; Ed. 1562. ante Tuum ad sepulchrum.

45) et mea] sic Editt. 1558., 1562., Musgr., Fix. (= Editt. Basil. 1551., Musgr. καὶ ἐμῆς, Fix. καὶ ἐμῆς); Barn. καὶ ἐμῆς — hinnula.

- Chor.* Responsonem⁴⁶⁾
Et hymnum Asiaticum tibi
180 Barbarica voce,
O domina, sonabo⁴⁷⁾,
Musam lugubrem
Pro mortuis miseram⁴⁸⁾,
Quam in carminibus Pluto
185 Sonat per vices sine Paeanae.
Iph. Heu mihi, Atridarum familia,
Periit lumen regni,
Heu paternam domum.
Qualis ex potentissimis
190 Argivorum regibus
Principatus? Labor ex laboribus
Exoritur. Rotantibus⁴⁹⁾ equis
Volucris mutans sol
Sacrum oculum sui splendoris fugit.
195 Et accesserunt alia ad alia,
Dolores⁵⁰⁾ in aula propter aureum agnum,
Caedes supra caedem,
Dolor supra dolorem.
Inde a prius afflictis
200 Tantalidis vadit
Poena in familiam, festinat
Temere contra te⁵¹⁾ fatum.
Initio me invasit infelix
Fatum coniugii materni
205 Et illius noctis, ab initio
Partum et difficilem educationem
Fatales Deae tendunt.
Ego, quae petita sum in connubium a Graecis,
Quam primogenitum germen in thalamo
210 Ledaef infelix iuvenula
Victimam propter patris errorem
Et sacrificium non iucundum
Peperit et educavit, optandam
In curribus

46) Responsonem] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.
(= text. gr.) Respondentes cantilenas.

47) O domina, sonabo,] hic versus in Ed. 1558. versu 178.
praecedat sic:

Chor. O domina, sonabo,
Responsonem etc.

48) miseram] sic Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. irritam
(utrumque = *μῆλον*, quod Editt. Basil. 1551. Barn., Musgr.
exhibent).

49) Rotantibus] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. errore typogr.:
Rorantibus; Barn.: agentibus; Musgr.: in gyrum actis
(Eurip. *διενοῦσαι*).

50) Et accesserunt alia ad alia, Dolores] sic Editt. 1558.,
1562.; Barn., Fix.: Ad alios vero alius accessit Dolor

51) contra te] his in marg. Ed. 1562. additur interpretamen-
tum: domum scilicet Tantalii.

- 215 Arenosae Aulidis collocarunt⁵²⁾
Sponsam, heu me⁵³⁾ infelicem sponsam
Filiae Nerei filio⁵⁴⁾.
Heu heu, nunc inhospitalis Ponti hospes,
Herba carentes domos⁵⁶⁾ habito
220 Sine nuptiis, sine liberis, sine civitate, et
sine amicis.
Non canens Iunonem Argivam⁵⁷⁾, neque in tela
Celebrata
Radio Palladis Atticae imagines
Titanum varians.
Sed sum sacrificula occisorum
225 Hospitum, *cruentans (luctuosam miseriam)
Aras miserabiliter clamantium, et
Emittentium miserabiliter lachrymas.
Nunc vero illorum
Mibi sit oblivio, hunc vero Argis mortuum
230 Deploro meum fratrem,
Quem reliqui lactentem
Adhuc infantulum in manibus⁵⁸⁾
Matris admotum⁵⁹⁾ pectori,
235 Orestem, principem Argivorum.

[*Chorus, Pastor, Iphigenia.*]

- Chor.* Atque hic relinquens littus marinum⁶⁰⁾
Pastor venit significaturus aliquid novi.
Past. O filia Agamemnonis et Clytaemnestrae,
Audi novum ex me praeconium.
240 *Iph.* Quid est re in nova terroris? dic⁶¹⁾.
Past. Venerunt in terram Symplegadum Cya-
nearum⁶²⁾

52) Arenosae Aulidis collocarunt] sic Editt. 1558., 1562.;
Fix.: in arenas Aulidis delatam.

53) me] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; in Editt. 1558.,
Fix. et in textu gr. deest.

54) filio] in Ed. 1558. deest. — In marg. Ed. 1562. h. l. le-
gitur: id est, Achilli.

55) Heu heu,] sic Editt. 1562., Barn., Musgr. (= text. gr.);
Ed. 1558. Heu.

56) Herba carentes domos] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. Nou
munitas domus; Editt. recent.: Inamoenas domos.

57) Argivam] sic Editt. 1562. et recent.; Ed. 1558. in
Argis.

58) Adhuc — manibus] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Mus-
gr. (= text. gr.) habent pro hoc uno vs. hosce duos:
Adhuc infantulum, adhuc tenellum,
Adhuc germen in manibus

59) admotum] Ed. 1558. male: admodum.

60) marinum] in Ed. 1558. deest.

61) Quid est re in nova terroris? dic.] sic Ed. 1562.; Ed.
1558. Quid est rei novae? dic; Editt. recent. (= text. gr.)
Quid vero terroris est in praesenti nuntio?

62) Cyncarum] in Ed. 1558. deest.

- Navi advecti⁶³) duo⁶⁴) adolescentes,
Deae grata victima et sacrificium
Dianae: lavacra et initiationes
245 Non maturabis?
Iph. Qui sunt, et ex qua terra oriundi?
Past. Graeci: hoc unum tantum scio, et nil
ulterius.
Iph. Non potes nomen dicere?
Past. Pylades alter ab altero appellabatur⁶⁵).
250 *Iph.* Socii hospitis quod erat nomen?
Past. Nemo scit; non enim audivimus.
Iph. Quomodo vidistis et cepistis eos?
Past. In littore ad cavam rupem Ponti.
Iph. Quid pastoribus rei est cum mari⁶⁶)?
255 *Past.* Boves veninus lavaturi marino rore.
Iph. Huc redi, quomodo eos cepistis,
Et qualiter? hoc enim scire cupio.
Diu enim nemo huc venit, et nondum ara Deae
Madefacta est Graeco sanguine.
260 *Past.* Postquam ad influentem per Symple-
gades
Pontum nos pastores boves deduximus,
Et ibi alta ad aquas
Rupes excavata, et tectum purpureum⁶⁷):
Ibi aliquis nostrum vidit duos iuvenes
265 Pastor⁶⁸), et iterum regressus est,
Summis pedibus transferens vestigium,
Et dixit: Num videtis daemones quosdam
Hic sedere? ibi aliquis ex nobis superstitiosior
Sustulit manus, et adoravit intuens:
270 Fili venerandae Leucotheae, navium custos,
O inclyte Palaemon, sis mihi propitius:
Sive⁶⁹) in littore sedetis vos Gemini,
Sive Nerei propago, qui generosum
Genuit quinquaginta Nereidum chorum.
275 Alius vero vanior et impietate ferox,
Risit has preces, nautasque male affectos

63) Navi advecti] sic Ed. 1558.; Editt. recent. (= text. gr.):
Navi fugientes [Fix.: effugientes] huc: Ed. 1562. Rupibus
evitatis.

64) duo] Ed. 1558. male: duae.

65) ab altero appellabatur] sic Editt. 1562. et recentt.: Ed.
1558. ad alterum clamabat.

66) Quid — mari?] sic Ed. 1562.: Ed. 1558. Quid vobis rei
est in littore?

67) purpureum] huic voci in marg. Ed. 1562. adscripta est
annotatio: „purpuram captantium, aut ubi ostrea late-
rent.” (Barn., Musgr. in interpret. habent: purpuras
captantium; Fix.: purpurarum piscatorum).

68) Pastor] sic Editt. 1562. et recentt.: in Ed. 1558. deest.

69) Sive] sic Editt. 1562. et recentt.: Ed. 1558. Sive igitur
(= Eurip. *ἢ ἢ ὁ ὄν*).

- Sedere in specu metu legis dixit,
Qui audiverint, quod hic mactemus hospites.
Visus is⁷⁰) est recte dixisse plurimis nostrum,
280 Et venari constituimus Deae victimam usi-
tatam.
Tunc vero alter ex illis relinquens alterum,
Stetit in rupe, et movit caput supra et infra,
Et ingemuit tremens summis humeris
Insaniens, et clamabat sicut venator:
285 Pylade, vides hanc? num vides illam
Serpentem ex inferis, quae me vult interficere
Armata aciem^{70a}) in me horribilibus viperis?
Altera vero spirans ignem ex vestibibus et necem
Remigat alis, matrem meam in humeris
290 Tenens, ut in hunc saxum tumulum abiciat.
Heu mihi, interficient⁷¹) me: quo fugiam?
Licebat videre
Non eosdem formae gestus, sed saepe variabat
Sonos vitulorum et latratus canum,
Et illos, quos dicunt furiae mittere, inuitantia.
295 Nos metu territi, tanquam morituri,
Sedemus taciti; ille vero evellens ensem,
Impetum faciens in vitulos velut leo
Verberat ense ilia et latera,
Existimans se ulcisci Erinyas,
300 Adeo ut cruentaretur spuma maris.
Postquam vero universus pastorum conventus
videt
Cadentes et dissipatos boves, armabatur,
Inflato cornu congregans indigenas.
Nam adversus generosos et adolescentes ho-
spites
305 Existimabamus nos imbecilliores, quam ut
cum illis possemus congregari.
Plures itaque convenimus exiguo tempore.
Cadit autem remisso stimulo furoris⁷²) hospes
Stillans in genas⁷³) spumam; ut vero vidimus
Cadentem in tempore, ibi omnes eramus oc-
cupati⁷⁴)
- 310 Iaciendo et pulsando; alter vero hospitem
Detergebat spumam, et curabat corpus,

70) is] in Ed. 1558. deest.

70a) aciem] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: ruens.

71) interficient] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text.
gr.) interficiet.

72) remisso stimulo furoris] sic Editt. 1562. et recentt.;
Ed. 1558. remittens certamen furoris.

73) in genas] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. in gena; Editt. re-
cent.: mentum (= Eurip. *γένητον*).

74) omn. er. occupati] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. omn. er
fortes; Barn. (= text. gr.) omnis vir sustinebat laborem

- Et tegebat tunicis bene textis,
Cavens quidem venientia vulnera,
Amicum tamen sumum molliter tractans.
- 315 Rursus vero sanus surgens a lapsu,
Ut⁷⁵⁾ agnovit tumultum praesentem,
Et prope vidit praesentem calamitatem,
Ploravit; nos non intermisimus saxa
lacere, alius aliunde instans.
- 320 Tum vero atrocem adhortationem audi-
vimus:
Pylade, moriemur: verum ut moriamur
Honestissime, sequere me, ense tenens⁷⁶⁾
manu.
- Postquam vidimus utrumque vibrantem eusem:
Fuga promontoriales implevimus sylvas⁷⁷⁾.
- 325 Sed cum fugeret aliquis, alii instantes
Percutiebant eos; cum autem hos pepulissent,
Nemo iterum subeundo pulsabat saxo.
Non enim erat tantum⁷⁸⁾; ex innumeris ma-
nibus
- Nemo unus potuisset capere hanc victimam.
- 330 Vix enim nunc non audendo⁷⁹⁾ quidem ce-
pinimus;
Sed globo facto circumdantes extorsimus
Saxis ex manibus ense, ad terram vero genua
Defatigatione demiserunt. Nunc ad regem
Adduximus; ille intuens, celerrime
- 335 Ad lavacra, ad⁸⁰⁾ mactationem misit tibi.
Optabis autem talem hospitum
Victimam adesse, et cum perdes⁸¹⁾ hospites
Tales, tum Graecia compensabit tuam caedem,
Pendens poenam caedis in Aulide factae.
- 340 *Chor.* Mira dixisti de illo, qui conspectus
est, quicumque tandem sit,
Qui ex Graecia venit ad Pontum inhospitalem.
Iph. Bene est; tu vade, adduc hospites.
Quae hic facienda sunt, nos curabimus, ut
solet.
- O miserum cor, prius erga hospites

75) Ut] sic Ed. 1562.; in Ed. 1558. deest.

76) tenens] sic Editt. 1562. et recentt.; Ed. 1558. tenes.

77) promontoriales impl. sylvas] sic Editt. 1562., Barn.,
Musgr.; Ed. 1558. Lepaeos impl. campos.

78) Non enim erat tantum] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. Non
enim erat tutum; Editt. recent. (= text. gr.) Sed res
erat incredibilis.

79) audendo] sic Editt. 1562. et recentt.; Ed. 1558. male:
audiendo.

80) ad] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. et.

81) perdes] sic Ed. 1562. (Editt. recentt.: mactes); Ed. 1558.
errore typogr.: pedes.

- 345 Tranquillum fuisti, et semper misericors,
In meam gentem compescens lachrymas,
Quando Graecos in manus acciperem;
Nunc vero ex somniis, quibus perturbata sum,
Existimans Orestem mortuum esse,
- 350 Inimica eis ero, quicumque huc venerint.
Et hoc verum est, irascor Graecis;
„Calamitosi beatioribus
„Propterea quod ipsis male est⁸²⁾, non bene
volunt.
- Verum nunquam ventus veniet,
355 Nec navis⁸³⁾, quae per saxa Symplegadam
Helenam adducat huc, quae me perdidit,
Neque Menelaum, ut de illis poenam sumerem,
Reponens hanc Aulidem pro illa, quae istic est,
Qui Danaidae⁸⁴⁾ me sicut vaccam eligentes
- 360 Mactaverunt: huius sacri sacerdos fuit pater.
Hei mihi, malorum illorum non possum non
meminisse.
- Quoties ad genas manus eiaculata sum⁸⁵⁾,
Pendens a genibus patris,
Dicens haec: O pater, sponsa sum
- 365 Nuptiarum turpium a te; mater vero mea
(Dum tu me interficis) et Argivae⁸⁶⁾
Celebrant hymenaeum, et personat cantu fistu-
lae⁸⁷⁾ tota
- Aula; ego interea interficior a te.
Mors erat, non Achilles, non Pelei filius,
- 370 Cui me despondisti, inque curribus
Ad cruentas nuptias duxisti dolo.
Ego vero prospiciens extra tenue velum,
Fratrem accipiebam in manus,
Qui nunc periit; et quamquam soror eram,
- 375 Tamen non admovi os prae pudore, tan-
quam itura ad Pelei
Aedes, ac multas distuli salutationes⁸⁸⁾,
Tanquam aliquando iterum Argos reditura.
O miser, si es mortuus, ex quantis malis
Abes, et quibus patris periculis.

82) Propterea quod ipsis male est] sic Ed. 1562.; in Ed.
1558. desunt.

83) navis] sic Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. avis.

84) Danaidae] sic Editt. 1562. et recentt.; in Ed. 1558. deest.

85) eiaculata sum] sic Editt. 1562. et recentt.; Ed. 1558. ad-
movi.

86) Argivae] sic Editt. 1562. et recentt.; Ed. 1558. Argos.

87) fistulae] sic Editt. 1562. et recentt.; in Ed. 1558. deest.

88) ad Pelei Aedes — salutationes] sic Editt. 1562. et re-
centt.; Ed. 1558. ad Peleum. Multas reddidi ei saluta-
tiones.

- 380 „Reprehendo Deae cavillationes.
 „Si enim aliquis hominum caedem fecit,
 „Aut partum aut cadaver manu attigit,
 „Eum haec arcet ab ara, putans esse abomi-
 nandum^{88a)}.
 „Ipsa interim delectatur hostiis humanis.
 385 „Non est, quod Iovis coniunx Latona
 „Peperit tantam insaniam; ego etiam
 Tantalum epulationem Diis exhibitum
 Fictitiam puto, laetatos scilicet esse devorato
 infante.
 Homines huius loci⁸⁹⁾ cum sua natura sint ho-
 micidae,
 390 Puto interim in Deum culpam⁹⁰⁾ transtulisse.
 „Neminem enim Deorum censeo malum esse.

[Strophe 1.]

- Chor.* Caerulei, caerulei⁹¹⁾
 Congressus maris,
 Ad quod Ister veniens ex Adria⁹²⁾
 395 In Euxinum mare
 Transit,
 In Asiam
 Ex Europa veniens.
 Quisquam aquosum
 400 Et arundinosum relinquens Eurotam,
 Aut fontem Dirces
 Venit in hanc barbaram
 Terram, ubi puella
 Madefacit aras,
 405 Et circa columnas
 Temporum sanguinem humanum fundit?

[Antistrophe 1.]

- An in undis abiectis
 Duplicibus remis
 Navigarunt ad Pontum,
 410 Navale vehiculum
 Velis excipientibus flatus,
 Avarum certamen

88a) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Similis locus est apud Plutarch. Pelopida. [Plut. vita Pelop. c. 33.].

89) huius loci] sic Ed. 1562. (Editt. recent.: huius regionis); in Ed. 1558. desunt.

90) culpam] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. errorem.

91) Caerulei, caerulei] sic Editt. 1562. et recentl.; Ed. 1558. Caerulei.

92) Ad quod Ister veniens ex Adria] sic Editt. 1558., 1562. (Ister = Ed. Basil. 1551., quae habet Ἰστρος pro οἰστρος); Editt. recent.: Quod [Fix.: Ubi] oestro percita Io, volans ab Argis.

- Exercentes pro suis aedibus?
 „Grata quidem spes est
 415 „Malo hominum, et insatiabilis
 „Divitiarum magnarum⁹³⁾, qui feruntur
 „Errantes supra aquas, et ad urbes
 „Barbaras perveniunt.
 „Communis⁹⁴⁾ haec est opinio, et
 420 „Quidam intempestive sentiunt de opibus,
 „Quidam mediocriter⁹⁵⁾.

[Strophe 2.]

- Quomodo ad haec concurrentia saxa,
 Et quomodo Phineii
 Littus transierunt,
 425 Marinum littus
 In Amphitritae undis
 Currentes? ubi quinquaginta puellarum
 Nereidum chori
 Canentium perpetuo
 430 Et implentium secundis flatibus vela
 Fixo in puppe
 Firmo gubernaculo,
 In flatibus Austri vel
 Zephyri
 435 Ad terram avibus abundantem⁹⁶⁾,
 Album littus Achillis
 Cursu pulchri stadii
 Ad Pontum Euxinum.

[Antistrophe 2.]

- Utinam precibus herae nostrae
 440 Helena, Ledaе chara filia,
 Huc veniret
 Relicta Troia,
 Ut circa capillum cruore
 Volutata, incidente fauces
 445 Herae⁹⁷⁾ manu, moreretur,
 Daus poenas mutuas.
 Dulcissimum hoc nuntium
 Acciperemus, si quis ex Graecia

93) Malo hominum — magnarum] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. In malis humanis, Divitiae onus hominum.

94) Communis] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551. Κοινά); Barn., Musgr. Κοινά — inanes.

95) opinio, et Quidam — mediocriter.] sic Ed. 1562.: Ed. 1558. sententia hominum. Quibus haec absurda est opinio beatitudinis, His haec accidunt.

96) avibus abundantem] sic Editt. 1562. et recentl.; Ed. 1558. quae vocatur.

97) Herae] sic Ed. 1562. (Editt. recent.: dominae); Ed. 1558. Hera.

Iluc adferet navigans,
 450 Meam servitatem
 Miseram finiret,
 Et essem, iuxta somnium nostrae dominae,
 Domi et in civitate patria
 Delectata huius,
 455 Et tranquillitate in communi solatio.

[*Iphigenia, Chorus, Orestes, Pylades.*]

Iph. Verum isti manus geminis vinculis
 Vincti veniunt nova
 Deae victima. Tacete⁹⁸).
 Ecce Graecorum victimae
 460 Veniunt iam prope ad templum hoc,
 Neque falsum nuntium renuntiavit pastor.
Chor. O veneranda, placeat tibi
 Hoc publicum urbis sacrificium, et excipere
 hostiam,
 465 Quam nostra lex non piam
 Esse pronuntiat.
Iph. Age, ut primum Deae cultus rectus sit⁹⁹),
 Mihi est curae. Relaxate hospitibus manus,
 Cum iam sint consecrati, ne sint amplius
 vincti,
 470 Ingredientes in templa, curate
 Ea, quibus opus est, quae constituta sunt.
 Age, quae est mater vestra?
 Et qui pater? an habetis sororem?
 Qualibus tum illa privata geminis iuvenibus,
 475 Carebit fratre¹⁰⁰)? „Quis hominum novit
 eventus,
 „Et quales sint futuri? Divina omnia
 „Sunt obscura, et nemo hominum scit impen-
 dentes casus.
 „Fortuna ducit nos ad obscuritatem istam.
 Unde advenitis, o miseri hospites?
 480 Quam per longum intervallum navigastis ad
 hanc terram?
 Et quam longo tempore estis perpetuo abfuturi
 a patria?
Or. Cur tu haec deploras, et cur de futuris
 nostris

98) Tacete] sic Editt. recent. (= Eurip. *συῦρε*); Editt. 1558., 1562. tacete.

99) Deae cultus rectus sit.] sic Ed. 1562. (Editt. recent.: Deae cultus recte se habeat); Ed. 1558. apparem quae sunt apparanda,

100) Qualibus — privata geminis iuvenibus Carebit fratre?] sic (= text. gr.) Ed. 1562.; Ed. 1558. (Qualibus — privata erit fratribus) An caretis sorore?

Malis contristaris, quaecunque tandem es, o
 mulier?

„Non existimo sapientem, qui moriturus
 485 „Ploratione metum exitii vincere vult;
 „Neque istum, qui moriturus est, plorat
 „Desperata salute, qui ex uno geminum
 „Facit malum, estque¹⁾ obnoxius stultitiae,
 „Et tamen cogitur mori; fortunam sinamus
 valere.

490 Tu ne nos deplora²⁾); ea, quae hic fiunt,
 Sacrificia novimus.
Iph. Uter ex vobis
 Pylades vocatur? hoc primum scire volo.
Or. Hic, si quidem hoc est tibi voluptati co-
 gnoscere.

495 *Iph.* Cuius patriae civis est Graecae³⁾)?

Or. Quid cognoscens haec, plus habebis?

Iph. Utrum estis fratres uterini⁴⁾)?

Or. Amicitia sumus, non nati fratres.

Iph. Quod est tuum nomen?

500 *Or.* Vero nomine possemus vocari miseri.

Iph. Non hoc interrogo, hoc relinquo fortunae.

Or. Ignoti moriamur, ne rideamur⁵⁾ insuper.

Iph. Quid hoc curas? aut es adeo superbus?

Or. Meum corpus mactabis, non nomen.

505 *Iph.* Neque civitatem dicturus es, ex qua
 oriundus es?

Or. Interrogas ea, quae nihil commodi ad-
 ferunt mihi morienti.

Iph. Quid prohibet, quo minus hoc beneficium
 mihi praestes?

Or. Argis⁶⁾ natus sum.

Iph. Per Deos, num vera haec dixisti?

510 *Or.* Ex Mycenis, quae olim erant beatae.

Iph. Num discessisti exul, aut quali fortuna?

Or. Exulo aliquomodo nolens volens.

Iph. Num dicturus es mihi, quae volo?

Or. Obiter hoc fiet in mea infelicitate⁷⁾.

515 *Iph.* Profecto desideratus mihi venis ex Argo.

1) estque] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Editt. 1558., Fix.: est.

2) Tu ne nos deplora] sic Editt. 1562. et recent.; Ed. 1558. Tu ne plora.

3) Graecae?] sic Editt. 1562., Musgr., Fix.; Ed. 1558. cum sitis Graeci?

4) uterini] sic Ed. 1562. (Barn., Musgr.: ex una matre geniti); in Ed. 1558. deest.

5) rideamur] Ed. 1558. errore typogr.: videamur.

6) Argis] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. Ex Argis.

7) Obiter — infelicitate.] sic Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. Si aliquid alienum a mea miseria interrogaveris.

- Or.* Mihi quidem⁸⁾ non, tu hoc amas forte⁹⁾.
Iph. Novisti Troiam, cuius ubique fama?
Or. Utinam non nossem, et nunquam vidissem
 ne in somnio quidem¹⁰⁾.
Iph. Dicunt periisse eam bello.
 520 *Or.* Est ita, neque falsum audivisti.
Iph. Num Helena rediit rursus in Menelai do-
 mum¹¹⁾?
Or. Rediit, sed ob id ipsum¹²⁾ male evenit cui-
 dam ex meis.
Iph. Ubi est? nam et iam ante¹³⁾ et mihi de-
 dit¹⁴⁾ malum.
Or. Est in Sparta apud priorem maritum.
 525 *Iph.* O scelus inter Graecos, non mihi
 tantum.
Or. Et ego dannum tuli ex ipsius connubio¹⁵⁾.
Iph. Redieruntne Graeci, ut dicitur?
Or. Interrogas me, simul omnia complectens.
Iph. Priusquam moriaris, hac narratione frui
 volo.
 530 *Or.* Interroga, respondebo, si quidem hoc
 amas.
Iph. Rediitne Calchas ex Troia?
Or. Periiit, ut dicebatur inter Mycenaeos¹⁶⁾.
Iph. O Dea veneranda¹⁷⁾, Vivitne¹⁸⁾ filius
 Laertis?
Or. Nondum domum rediit, vivit tamen, ut
 dicunt.
 535 *Iph.* Pereat, neque unquam domum redeat.
Or. Ne male preceris illi; tota familia male
 habet.
Iph. Vivitne Achilles?
Or. Non vivit; frustra petivit connubium in
 Aulide¹⁹⁾.

8) quidem] sic Editt. 1562. et recentt.; Ed. 1558. autem.

9) tu hoc amas forte.] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. si tu hoc amas; Barn. (= text. gr.) si vero tibi, tu hoc ama.

10) ne in somnio quidem] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. ne quidem in somnio.

11) rursus in Menelai domum?] sic Editt. 1562. et recentt.; Ed. 1558. rursus domum?

12) ob id ipsum] sic Ed. 1562.; in Ed. 1558. desunt.

13) nam et iam ante] sic Ed. 1562.; in Ed. 1558. desunt.

14) dedit] sic Editt. 1562., Barn.; Editt. 1558., Musgr., Fix.: debet.

15) Et ego — connubio.] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. Et ego plector propter ipsius connubia.

16) inter Mycenaeos.] sic Editt. 1562. et recentt.; Ed. 1558. Mycenis.

17) O Dea veneranda] sic Editt. 1562. et recentt.; in Ed. 1558. desunt.

18) Vivitne] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. Ubi est

19) in Aulide] sic Editt. 1562. et recentt.; in Ed. 1558. desunt.

- Iph.* Commenticium, ut dicunt, qui sciunt.
 540 *Or.* Quae es, aut unde es, quae tam bene
 scis Graecorum res²⁰⁾?
Iph. Inde sum, et puella etiamnum perii²¹⁾.
Or. Recte ergo cupis scire, quae ibi acta sunt.
Iph. Ubi est dux, quem dicunt esse beatis-
 simum?
Or. Quisnam? ego neminem beatum ibi novi.
 545 *Iph.* Agamemnon rex, Atrai filius.
Or. Nihil scio; omitte hunc sermonem.
Iph. Nequaquam per Deos; sed dic, ut ex-
 hilarer.
Or. Periiit, et praeterea perdidit quempiam.
Iph. Mortuus est? quo fato? heu me miseram.
 550 *Or.* Cur gemis? num attingebat te?
Iph. Deploro priorem eius fortunam²²⁾.
Or. Periiit miserabiliter, interfectus a muliere.
Iph. Deploranda et quae interfecit et inter-
 factus.
Or. Desine iam, et ne interrogas ulterius.
 555 *Iph.* Adhuc tantum, vivitne eius coniunx?
Or. Non; sed filius, quem genuit, interfecit
 eam.
Iph. O confusa domus! cur eam interfecit?
Or. Voluit ulcisci mortem patris.
Iph. Recte iustum malum exegit.
 560 *Or.* Quamquam iustus est, tamen habet Deos
 infensos²³⁾.
Iph. Reliquitne aliam sobolem?
Or. Reliquit Electram, virginem unicam.
Iph. Est aliquis sermo de mactata filia?
Or. Nullus alius, nisi eam esse mortuam.
 565 *Iph.* Miseram illam, et patrem, qui inter-
 fecit eam.
Or. Illa periiit propter malam mulierem inutili
 officio.
Iph. Estne interfecti filius Argis?
Or. Ille miser est nusquam et ubique²⁴⁾.

20) Graecorum res?] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. principum negotia?

21) etiamnum perii] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. inde abducta sum.

22) priorem eius fortunam] sic Editt. 1562. et recentt.; Ed. 1558. vicissitudines rerum humanarum.

23) t. habet Deos infensos] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. t. est miser.

24) *Iph.* Est aliquis — et ubique (vs. 563—568.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. horum loco habet haecce:

Iph. Ecquid, occisae filiae est aliqua fama?

Or. Nulla, nisi mortuam non esse vivam.

Iph. Misera illa, et qui peremit illam pater?

Iph. „Falsa somnia valet; nihil enim estis:
 570 „Nec genii, qui vocantur sapientes,
 „Minus sunt mendaces somniis.
 „Magna confusio est in rebus divinis
 „Et humanis; hoc unum reliquum est,
 Quod non stultus existens filius, sed vatium ver-
 bis persuasus
 575 Perit, si saltem perit ille.
Chor. Hen hen, quid nos et nostri parentes,
 „Num sunt, an non sunt? quis queat di-
 cere²⁵⁾?
Iph. Audite, si quidem venimus in hoc collo-
 quium,
 Et venimus ad quiddam, quod erit vobis uti-
 lius, et quod accipietis studiose;
 580 Et quod ad me attinet, recte fiet,
 Si nobis placuerit res omnibus.
 Vis, si te servavero, nuntius mihi esse,
 Ad Argos veniens, meis amicis,
 Et illis ferre litteras, quas quidem me miserans
 585 Captivus scripsit, meam non
 Existimans manum esse homicidialem: tamen
 lege
 Est interfectus, Dea indicante haec esse iusta?
 Neminem enim habui, qui servatus perferret
 Meas litteras Argos
 590 Ad meos amicos.
 Tu autem (es enim, ut videtur, mihi non in-
 festus,
 Et Mycenae novisti, et quos ego volo)
 Servaberis, et accipies mercedem non vilem
 Propter leves litteras, vitam videlicet.
 595 Iste vero, si quidem civitas hoc cogit,
 Deae fiat hostia seiunctus a te²⁶⁾.

Or. Propter malam mulierem gratia ingrata perit.

Iph. Mortui vero est filius Argis patris?

Or. Est infelix, et nusquam, et ubique.

25) *Iph.* Falsa — dicere (vs. 569 — 577.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. haec habet:

Iph. „Vana insomnia, valet, nihil estis utique.

„Neque qui sapientes Dii vocantur,

„Volueribus somniis sunt certiores.

„Magna perturbatio in rebus divinis est,

„Atque in humanis; unum superest solum,

Quod alias non imprudens existens, vatibus fidem habens

Perit, tanquam periret videntibus.

Chor. Papae, papae, quid nos et nostri genitores,

„Num sunt? an non sunt? quis dicere queat?

26) *Iph.* Audite — a te. (vs. 578 — 597.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Iph. Audite, in colloquium enim venimus.

Et vobis auxilium, o hospites, valde studiose,

Or. Recte dixisti caetera, praeter hoc unum;

Nam illum interfici esset mihi grave.

Ego enim sum gubernator navis harum cala-
 mitatum,

600 Iste una navigat propter meam calamitatem.
 Non iustum est me cum huius nece
 Tibi praestare officium, et me ipsum eripere
 ex malis.

Sed sic fiat: huic trade litteras;

Nam ad Argos mittet, ut tuas res curet;

605 Nos autem, quicumque vult, interficiat.
 „Amicos

„Quisquis in calamitatem proicit,

„Et ipse elabitur, turpissimus est. Hic est
 mihi amicus.

„Quem non minus volo vivere quam me²⁷⁾.

Iph. O voluntatem egregiam: ut ex generosa

610 Radice ortus es, qui est rectus amicus amicis.
 Talis sit meus frater,

Qui relictus est; nam neque ego

Sine fratre sum, nisi quod eum nunc non
 video.

Postquam vero hoc vis, hunc mittamus,

615 Qui perferat litteras, et tu morieris: si qui-
 dem tam magna

Et mihi hoc commodum in primis sic fieret,

Si omnibus hoc negotium placeat.

Velis, si servarem te, nuntium mihi perferre,

Argos profectus, meis, quos illic habeo, amicis?

Et epistolam perferre? quam quispiam misertus me

Scripsit captivus, nequaquam meam

Interfetricem existimans manum, in hac consuetudine

Mori, Dea haec iusta existimante?

Neminem enim habui, qui annuntiaret, profectus

Ad Argos retro, meas epistolas

Perferret servatus meorum amicorum cuiquam.

Tu vero es, ut videris, nequaquam improbus,

Et Mycenae novisti, et eos, quos ego cupio.

Sis salvus, et tu mercedem non turpem accipiens

Leves propter litteras, salutem.

Iste vero, quoniam haec civitas cogit,

Deae fiat victima, separatus a te.

27) *Or.* Recte — quam me (vs. 597 — 605.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Or. Bene dixisti caetera, nisi unum, o hospita.

Etenim mactare hunc mihi, molestia magna.

Qui enim navi duco, ille sum ego, calamitates.

Iste vero una navigat propter meos labores.

Non igitur iustum, propter perniciem huius me

Gratiam aestimare, et me ipsum emergere malis.

Sed ut res commode fiat, huic quidem epistolam da;

Vehet enim Argos, ut tibi bene habeat.

Nos vero, qui velit, interficiat. „Res amicorum

„Turpissimum est quicumque coniecerit in mala,

„Ipse salvus sit. Existit vero hic amicus,

„Quem nihil minus quam me lucem videre cupio.

Sollicitudo te habet²⁸⁾ pro isto²⁹⁾.

Or. Quis interficiet me, et haec atrocia au-
debit?

Iph. Ego; huius enim Deae expiationem habeo.

Or. Indignam, o iuvenula, et tristem rem.

620 *Iph.* Venimus in hanc necessitatem, quae
antea fuerat cavenda.

Or. Tu, cum sis femella, ense mactas mares?

Iph. Non; sed lavabo tuam comam.

Or. Sed quis est mactator? si licet hoc inter-
rogare.

Iph. Intra hanc domum sunt, qui haec curant.

625 *Or.* Quale sepulchrum accipiet me mortuum?

Iph. Sacer ignis intus, et tenebrosus hiatus
saxi³⁰⁾.

Or. Heu quomodo me sororis manus tumu-
labit³¹⁾?

Iph. Inane votum, o miser, quisquis tandem es,
Fecisti; habitat enim tua soror procul ab hac
barbara terra.

630 Verum quia Argivus es,

Quantum possibile est, non omittam officium:
Ponam ornatum tibi ad tumulum,
Et montanae delicias ex floribus factas³²⁾
Flavae apis iniciam in tuum rogam.

28) te habet] sic scripsi (= Eurip. σε . . ἔχουσα, Editt. recut.: te tenet); Ed. 1562. habet (omisso te).

29) *Iph.* O voluntatem — isto. (vs. 609 — 616.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Iph. O fortitudinem eximiam, ut a generosa quadam Radice natus es, et amicis integer amicus, Utinam talis sit ex meis germanis, Qui superstes est. Etenim neque ego, o hospites, Absque fratre sum, nisi quatenus non cernens ipsum. Sed quoniam vis haec, hunc mittamus Epistolam ferentem; tu vero moriari. Ingens quaedam Alacritas te huius rei habet.

30) H. l. in Ed. 1562. nota marg.: Vide Diodorum Siculum lib. 20. de Saturni sacris. [Diod. Sic. XX, 14.].

31) *Or.* Quis — tumulabit. (vs. 617 — 627.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Or. Mactabit vero quis me? et gravia ista perpetrabit?

Iph. Ego; Deae enim huius cultum habeo.

Or. Ividiose, o puella, et infelicitur.

Iph. Verum in necessitate constitutae sumus, quae cu-
stodienda.

Or. Ipsa gladio mactans mulier viros?

Iph. Non; sed crines tuos circumcirca imbuo.

Or. Sed ipse mactator quis? si haec percitari me
aequum est.

Iph. In istis aedibus intro sunt, quibus curae sunt haec.

Or. Sepulchrum vero quale excipiet me, ubi mortuus
fuero?

Iph. Ignis sacratus intus, et hiatus tenebrosius petrae.

Or. Eheu.

Quomodo me sororis manus circum ornaverit?

32) H. l. in Ed. 1562. nota marg.: id est, mel.

635 Sed vado³³⁾, et litteras ex sacello Deae

Portabo; non deprehendes me tibi infestam
esse.

Ministri, custodite eos sine vinculis.

Fortasse insperata meis amicis

Mittam ad Argos, quos maxime ego amo.

640 Et litterae illis vivere, quos mortuos credi-
derunt,

Significantes, incredibiles voluptates nuntia-
bunt³⁴⁾.

[*Strophe* 1.]

Chor. Deploro te

Guttis lavacrorum

Debitum cruentis.

645 *Or.* Haec quidem non miseranda, sed va-
lete, o peregrinae.

[*Strophe* 2.]

Chor. Te autem propter fortunam,

O adolescens,

Praedicamus, quod in patriam

Rediturus sis.

650 *Pyl.* Fugiendum hoc amicis, moriente amico.

[*Strophe* 3.]

Chor. O miserandum comitatum.

Heu periisti.

Uter est interficiendus?

655 Adhuc mens gestit ambigue

Te ne, an te prius lugebo³⁵⁾?

33) vado] sic scripsi (= Eurip. εἶμι; Barn., Musgr.: ibo, Fix.: vadam); Ed. 1562. vade.

34) *Iph.* Inane — nuntiabunt. (vs. 628 — 641.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Iph. Vanas preces, o miser, quicumque tandem sis, Precatus es; procul enim a barbara habitat terra.

Verum postquam existis Argivus,

Tamen illarum rerum, quarum possibile est, intermit-
tam officium.

Magnum enim tuo ornatum addam tumulo.

Et montanae floridum liquorem

Flavae apis in ignem infundam tuum.

Sed eo, et tabulam ex Deae adytis

Afferam; certe malevolum ne mihi accipias.

Servate ipsos, o famuli, absque vinculis.

Fortasse insperata alicui meorum amicorum

Mittam Argos, quem maxime ego amo.

Et tabula ei viventes, quos existimat mortuos esse,

Dicens, incredibiles voluptates annuntiabit.

35) *Chor.* Deploro — lugebo? (vs. 642 — 656.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Chor. Lamentor te,

Sacrarum lotionum guttis

Destinatum cruentis.

Or. Miserratio quidem haec non est, sed bono animo
estote, o hospitae.

*Or.*³⁶) Pylade, dic per Deos, affectusne es
sicut ego?

Pyl. Nescio, interrogas me, cum non possim
respondere.

660 *Or.*³⁶) Quae est haec, quae ita Graece
Interrogavit nos de bello ad Troiam
Et de Graecorum reditu, et de vate
Calchante, et de Achille? et miserum
Agamemnonem quam est miserata! interro-
gavit me

665 De uxore et liberis eius. Ista hospita
Est Argiva; nunquam enim
Litteras mitteret istuc, nec scrutaretur haec,
Tanquam ad ipsam spectaret, cum Argis recte
se habeant omnia.

Pyl. Antevertis me, et eadem dicis, quae ego,

670 Praeter hoc unum: „Regum dolores
„Omnes norunt, qui considerant eos.
Sed et aliud quiddam dixit.

Or. Quid? dic, ut possimus melius in commune
colloqui³⁷).

Pyl. Turpe est, te mortuo, me vivere.

675 „Una navigavi, una etiam mori oportet.
Alioqui assequar famam timiditatis et turpi-
tudinis

In Argo et Phocide multos habente recessus.

Chor. Te vero propter fortunam felicem,
O adolescens.

Colimus, in patriam
Quod tandem redibis.

Pyl. Invidiosa amicis, morientibus amicis.

Chor. O infelicia sacra,
Eheu eheu, perdentia.

Ae, ae, ae, ae,
Uter cunctatur?

Adhuc enim bifariam

Dubitanter fertur animus:

Te antea, aut de deplorabo luctibus?

36) *Or.*] in Ed. 1562. omiss.

37) *Or.* Pylade — colloqui. (vs. 657 — 673.)] sic Ed. 1562.;
Ed. 1558.:

Or. O Pylades, affectus es eodem modo mecum per
Deos?

Pyl. Nescio; interrogas non valentem loqui me.

Or. Quenam est haec puella, quam Graecanice
Interrogavit nos? et apud illum labores.

Reditumque Graecorum, et in auguriis peritum

Calchantem, et Achillis nomen, et infelicem

Agamemnonem miserata est? et interrogavit me

Uxorem et filios. Est haec hospita secundum genus

Inde Argiva quaedam; nunquam enim

Et epistolam mitteret, et haec percunctaretur.

Ut publice agat Argos, an bene habeat.

Pyl. Praevenisti me paululum; haec vero consulto lo-
queris.

Nisi unum. „Regum enim casus

„Norunt omnes, quibus consideratio aliqua est.

Sed dixit et alium sermonem quendam.

Or. Quem? „Communicans mecum melius didiceris.

Videbor multis (multi enim sunt mali),

Te prodito, solus rediisse domum,

680 Aut occidisse te in calamitatem familiae,
Et struxisse interitum tibi propter tuum prin-
cipatum,

Ut ducam tuam sororem bene dotatam.

Haec metuo, et horum pudet:

Itaque necesse est me tecum mori,

685 Et una interfici et una cremari,
Cum fuerim amicus tuus, et metuam repre-
hensionem³⁸).

*Or.*³⁶) Bona verba; mea mala ferre oportet:

Cum possim ferre simplicem moestitiam, non
feram geminam.

Quod tibi triste et pudendum dicis,

690 Hoc mihi accidet, si te socium
Interfecero; quod ad me attinet, nihil mali
mihi accidit,

Si moriar, cum exercear a Diis, sicut exerceor.

Tu vero es beatus, nec habes pollutam

Domum; ego vero sum pollutus et infortunatus.

695 Si tu fueris servatus, et liberos ex mea sorore
Consequeris, quam tradidi tibi uxorem:
Manebit meum nomen, neque sine liberis
domus

Paterna mea delebitur unquam.

Sed vade, et vive, et inhabita domum pa-
ternam;

700 Et cum veneris in Graeciam, et ad equestre
Argos,

Obtestor te per datam fidem,

Ut excites mihi sepulchrum, et imponas mo-
numenta mihi.

Et soror det lachrymas et comam tumulo:

Et nuntia, quomodo ego perierim ab Argiva

705 Muliere, circa aram ablutus ad caedem.

Ne deseras unquam meam sororem,

Deserens affinitatem et domum paternam.

38) *Pyl.* Turpe — reprehensionem. (vs. 674 — 686.)] sic Ed.
1562.; Ed. 1558.:

Pyl. „Turpe est, mortuo te, nos vivere.

„Pariterque navigavi, oportet me etiam pariter mori.

„Notam timiditatis enim et ignaviae comparavero

Et Argis, Phocensiumque in montesa terra.

Videbor praeterea plerisque (plerique enim improbi).

Prodite te, servari me solum ad facultatem domus,

Aut etiam peracta caede ad afflictam familiam.

Consuisse caedem tibi, propter tuum imperium.

Cum integra haereditate utpote tuam sororem ducens.

Haec igitur metuo, et horum me pudet.

Neque est, quid non aequum sit una tecum expi-
rare me.

Et una mactari, et concremari corpore.

„Amicum existentem, et metuentem infamiam.

- Iam vale, quem habui omnium amicorum charissimum,
 O convenator et coalumne,
 710 Quam multos labores suscepisti propter mea mala!
 Nos autem Apollo vates existens fefellit,
 Et astute imposuit nobis, ut procul a Graecia
 Abigeret, pudore oraculorum prius datorum;
 Cui ego omnia mea permisi, et verbis eius obtemperavi,
 715 Interfeci matrem: nunc ipse vicissim pereō³⁹).
Pyl. Erit sepulchrum tibi; et sororis tuae coniugium
 Nunquam deseram, quia
 Te mortuum magis, quam vivum habebō
 amicum.
 „Sed nondum perdidit me penitus Dei
 720 „Oraculum, quamquam vicinum neci.
 „Fit interdum, ut magna calamitas
 „Accipiat subitam mutationem, si quando usus
 ita sit.
Or. Tace, Phoebi vaticinium nihil mihi prodest.
 Mulier egreditur extra templum⁴⁰).

39) *Or.* Bona — pereō. (vs. 687—715.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Or. „Anspicata loquere, mea oportet ferre mala.
 „Simplicem vero dolorem cum liceat, non feram duplicem.

Quod enim tu triste et infame praedicas,
 Eadem sunt nobis, si te una laborantem mecum
 Interfecero. Non enim male cedit in me,
 Agentem, quae ago, a Diis mori.
 Tu vero et beatus es, puraque non aegrotantia habes
 Atria; ego contra, impia et infelicia.
 Servatus vero, filios ex mea sorore
 Ubi susceperis, quam dedi tibi, ut uxorem habeas;
 Et mentio mei fieret, neque absque liberis domus
 Paterna mea extingueretur unquam.
 Quare abi, et vive, et domos incole patris.
 Cum vero ad Graeciam et equestre Argos perveneris,
 Per dextram te hanc obtestor haec,
 Tumulumque aggere facto statue. et adde monumenta mei.
 Et lachrymas soror et crines det sepulchro.
 Dic vero, quod perii ab Argiva quadam
 Muliere, ad aram expiatus caede.
 Et ne deseram meam sororem unquam.
 Desolatam affinitatem et domus deserens patris.
 Et vale; meorum enim charissimum invenite amicorum.
 O socius in venatione, et educatus una mecum.
 Quam plurimos qui pertulisti meorum dolores malorum.
 Nos vero Phoebus vates existens fefellit,
 Commeatus artem, ut quam longissime a Graecia
 Abiret, prae pudore praedictorum vaticiniorum.
 Cui omnia ego credens mea, et fretus verbis
 Matrem ubi interfeci, ipse vicissim pereō.

40) *Pyl.* Erit sepulchrum tibi, et sororis coniugium
 Ed. 1558.:

Pyl. Erit sepulchrum tibi, et sororis coniugium
 Non deseram. o miser, quandoquidem te ego
 Mortuum potius quam viventem habebō amicum.
 „Sed Dei me fefellit nunquam

[*Iphigenia, Pylades, Orestes, Chorus.*]

- 725 *Iph.* Discedite vos et apparate
 Intro euntes ea, quae solent adhiberi ad necem.
 Litterarum quidem lachrymosarum haec volumina
 Hospitibus adsunt; quae vero praeter haec volo,
 Audite: Nemo calamitosus sui similis est,
 730 Quando cadit ex metu ad confidentiam.
 Ego metuo, ne dimissus ex terra
 Nihil curet meas litteras
 Is, qui debet eas ad Argos perferre.
Or. Quid vis? et de qua re angeris?
 735 *Iph.* Det iusiurandum has litteras portaturum se
 Ad Argos, et missurum amicis, quibus volo.
Or. Et tu vicissim ei reddes iusiurandum?
Iph. Quid faciam, aut omittam? dic.
*Or.*⁴¹) Quod tu dimissura sis non interfectum
 ex hac barbara terra.
 740 *Iph.* Recte dixisti; quomodo alioqui posset
 perferre litteras⁴²)?
*Or.*⁴¹) Num tyrannus ista concedet?
Iph. Etiam persuadebo ei, et ipsa collocabo
 cum in navim.
Or. Iura tu, et incipe iusiurandum, quod sit
 pium.
Pyl. Dabo. *Iph.* Adde verba: epistolam meis
 amicis.
 745 *Pyl.* Dabo has litteras tuis amicis.
Iph. Et ego te servabo extra Cyaneas petras.
Or. Quem Deorum iuras?

„Vaticinium, quamvis prope steti caedem.

„Verum omnino incredibilis infelicitas.

„Incredibiles dat perturbationes, quando venerit.

Or. Sile. Phoebi vero nihil iuvant me carmina.

Haec enim mulier prodit foras.

41) *Or.*] in Ed. 1562. deest.

42) *Iph.* Discedite — litteras? (vs. 725 — 740.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Iph. Abite vos, et bene adornate

Ea, quae intus insunt euntes, iis qui praesunt victimis.

Tabulae quidem haec lachrymosa volumina

Hospitibus adsunt; quae vero ad haec volo,

Audite. „Nullus sibi similis in periculis homo,

„Quoties ad audaciam ex metu venerit.

Sic ego metuo, ne, ubi evaserit ex hac terra,

Faciat nihili hasce meas epistolas

Ille, qui hanc tabulam Argos laturus est.

Or. Quid tandem vis? cuius rei gratia haesitas?

Iph. Iuramentum det mihi, haec laturum scripta

Ad Argos, quibus volo mittere amicis.

Or. Num vicissim dabis huic eandem sermones?

Iph. Quid rei facere, aut quid non facere? dic.

Or. Ex terra dimittere salvum barbara?

Iph. Recte dixisti; quomodo enim nuntium perferret?

Iph. Dianam, cui hîc servio.

Pyl. Ego regem coeli Iovem venerandum.

750 *Iph.* Si relicto iureiurando feceris mihi iniuriam?

Pyl. Sim sine reditu; quod si tu me non servaveris?

Iph. Nunquam viva perveniam ad Argos.

Pyl. Audi sermonem, quam praeterivimus.

Iph. Rursus dabitur oratio, si quid boni dicis⁴³).

755 *Pyl.* Da mihi hanc exceptionem, si navis fuerit fracta,

Et litterae in procellis cum meis rebus

Pereant, et solus ego enatavero,

Ne sim reus huius iurisiurandi.

Iph. Scis, quid sim factura? multa enim multis accidunt,

760 Quae sunt scripta in litteris.

Dicam verbis, ut omnia possis dicere amicis.

Res tata est: si servaveris litteras,

Tum ipsae dicent tacente te;

Si vero litterae in mari deletae fuerint,

765 Et si tu servatus fueris, servabis etiam negotium.

Pyl. Recte dixisti pro religione iurisiurandi, et me.

Significa, cui debeam has litteras ferre

Argis, et quid dicere oporteat me audivisse ex te.

Iph. Dic Oresti, filio Agamemnonis:

770 In Aulide interfecta mittit has

Viva Iphigenia, quae illis, qui istic sunt, non vivit amplius.

Or. Ubi illa est? num mortua revixit?

Iph. Quam vides, illa est; ne interturba me.

Ducito me ad Argos, frater, priusquam moriar,

43) *Or.* Num — dicis. (vs. 741—751.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Or. Num etiam tyrannus haec concedet?

Iph. Certo persuadebo ipsum, et ego ipsa navis conscendam scapham.

Or. Iura: imo tu prior iurato, qui pius es.

Pyl. Praestabo. *Iph.* Dicere oportet: hanc meis amicis.

Pyl. Tuis amicis litteras reddam has.

Iph. Et ego te saluum dimitto Cyaneas extra petras.

Or. Quem igitur iuras super haec testem iuramenti Deorum?

Iph. Dianam, in cuius templis officium habeo.

Pyl. Ego vero per regem coeli venerandum Iovem.

Iph. Si vero neglecto iuramento iniurius mihi fueris?

Pyl. Reditum non consequar; quid vero tu, si me non servaveris?

Iph. Num quid Argis viva vestigium ponam pedis?

Pyl. Audi iam nunc, quem omisimus sermonem.

Iph. Verum iterum erit novus sermo, si recte se habuerit.

775 Ex hac terra barbara, et abducito a Deae Victimis, propter quas honorem hospitem interficiendorum⁴⁴) habeo⁴⁵).

Or. Pylade, quid dicam tibi? quonam devenimus?

Iph. Aut diris agam tuam domum,

Orestes, (repeto enim nomen, ut discas, quem intelligam).

780 *Pyl.* Proh Deos!

Iph. Cur Deos invocas in meis periculis?

Pyl. Nihil; pertexe modo, aberraram cogitando.

Fortasse interrogans te perveniam ad incredibilia.

Iph. Dic: eo quod cervam dederit pro me Diana, servavit me, (quam cervam mactavit meus pater,

785 Cum putaret in nos acutum ensem immittere),

Et in hanc terram collocavit. Haec est summa rei,

Et haec sunt scripta in litteris.

Pyl. O obstringens me facili iureiurando.

Ego sanctissime iuratus non diu differam,

790 Et quod iuravi, firmum faciam.

Ecce fero tibi litteras et trado,

Oreste, a tua sorore scriptas.

44) hospitem interficiendorum] sic (= Eurip. ξενοκτόνος) Editt. recent.; Ed. 1562. interficiendorum (omissa voce hospitem); Ed. 1558. interficiendi hospites (conf. nota seq.).

45) *Pyl.* Da — habeo. (vs. 755—776.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Pyl. Per exceptionem mihi concede hoc: si quid navis passa fuerit.

Et tabula in fluctu cum aliis rebus

Perierit, corpus vero servare solum,

Iuramentum hoc non amplius ratum haberi.

Iph. Sed scin, quid agam? multa enim multis accidunt.

Ea, quae iusunt, quae inscripta sunt in tabulae plicis,

Verbis dicam tibi omnia, ut annuntiare possis amicis.

Tuto enim si quidem servaris scriptum,

Ipsum scriptum dicet tacens, quae inscripta sunt.

Si vero in mari litterae perierint hae,

Salvo corpore, sermones servabis mihi.

Pyl. Bene dixisti et de Diis, et de me.

Sed dic, cui oporteat has epistolas ferre

Argos, et quid oporteat ex tuo ore dicere?

Iph. Annuntia Oresti, filio Agamemnonis:

Quae in Aulide mactata est, mittit hasce Vivens Iphigenia, illis, qui istic sunt, non vivens amplius.

Or. Ubi illa est? mortua rediit?

Iph. Haec, quam cernis tu, ne verbis interturba me.

Defer me Argos, o mi frater, antequam moriar,

Ex barbara terra, et transfer Deae

A victimis, in quibus interficiendi hospites officium habeo.

- Or.* Accipio; omittens convolutas litteras,
Voluptatem primum non verbis capiam.
- 795 *O* charissima soror, perculsa re subita,
Quamquam non credens, tamen circumdans
brachia,
Cipio voluptatem audiens admiranda⁴⁶).
- Chor.* Hospes, non recte Deae sacrificam
Polluis, vinciens manum tunicae non tangendae.
- 800 *Or.* *O* soror ex eodem patre
Agamemnone nata, ne me averseris,
Cum teneas fratrem, quem non putasti te habi-
turum unquam.
- Iph.* Ego vero te meum fratrem? quin desinis
loqui^{46 a)}?
- Is quidem est Argis aut in Nauplia^{46 b)}.
- 805 *Or.* Non illic est tuus frater.
- Iph.* Num Lacaena Tyndaris te peperit?
- Or.* Et quidem ego sum natus ex filio filii
Pelopis.
- Iph.* Quid ais? habesne aliquod signum?
- Or.* Habeo; audies aliquid ex domo paterna.
- 810 *Iph.* Dic ergo, et ego audiam.
- Or.* Dicam hoc primum, Electra⁴⁷).
- Scis Atrai et Thyestis dissensionem.
- Iph.* Audivi, quae erat de aureo vellere.

46) *Or.* Pylade — admiranda. (vs. 777 — 797.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Or. *O* Pylades, quid dicam? Ubinam existentem invenimus?

Iph. Aut tuae diras familiae imprecabor,
O Oresta, ut denuo nomen his audiens teneas.

Pyl. *O* Dii.

Iph. Cur Deos invocas in rebus meis?

Pyl. Nihil, sed perge; excidi enim alio.

Mox certe interrogans te, ad incredibilia veniam.

Iph. Dic, quod in vicem mei exhibens dervam,
Diana servavit me, quam mactavit meus pater,
Existimans in nos acutum gladium immittere.
In hanc vero transtulit terram. Hae sunt epistolae;
Haec sunt in tabulis scripta.

Pyl. *O* quam facilibus iuramentis adstrinxisti me!
Pulcherrime vero iurans ipsa, non diutius continebo.
Hoc iuramentum, quod iuravi, confirmabimus.
En fero tibi tabulam, et reddo,
Orestes, ab hac tua sorore.

Or. Accipio; omittens vero litterarum plicae,
Voluptatem nunc primum non verbis capiam.

O charissima mihi soror attonita,

Tamen diffido; complectens brachiis.

Ad iucunditatem eo, audiens admirabilia mihi.

46a) quin desinis loqui?] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. quin desinis.; Editt. recent. (=text, gr.) non desines hoc dicere?

46b) Nauplia] sic Ed. 1558. (= *Ναυπλία*; Barn., Fix.: Nauplia terra); Ed. 1562. Nauplio.

47) hoc . . Electra] sic Ed. 1562. (= Editt. Basil. 1551., Barn. *Ἠλέκτρα*, *τάδε*.); Barn. in interpr.: hoc . . Iphigenia; Musgr. (aptius) *Ἠλέκτρας τάδε* — Electrae narrationem; Fix., eandem lectionem exhibens: quae ab Electra audivi. (conf. vs. 822., ubi sequuntur, quae ipse vidit).

Or. Texuisti⁴⁸), ut scis, in sericis telis.

815 *Iph.* *O* charissime, attingis prope meum sensum.

Or. Item in tela imaginem solis deficientis.

Iph. Texui hanc imaginem subtilibus filis.

Or. Et accepisti a matre lavacrum ad Aulidem.

Iph. Novi; nam nuptiae abducebant me non bonae⁴⁹).

820 *Or.* Cur dedisti comam tuam perferendam matri?

Iph. Monumentum pro ueo corpore ad sepulturam.

Or. Ea, quae ipse vidi, dicam signa.

Pelops antiquam hastam in domo paterna

(Quam vibrans manibus puellam in Pisa

825 Adeptus est Hippodamiam, cum occidisset Oenomaum)

In tuum gynaeceum collocavit.

Iph. *O* charissime, nihil enim es aliud; es enim charissimus;

Teneone te, Oreste procul hinc nate

In patria

830 Argis, *o* charissime.

Or. Et ego te mortuam, ut existimant.

Lachrymae et luctus cum gaudio

Tuos oculos aequae ac meos humectant.

Iph. Hunc reliqui infantem in brachiis

835 Recentem nutricis,

Et in domo.

O beata sis magis, quam dici potest,

48) Texuisti] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. Texuit; Editt. recent.: (scis) te texuisse

49) *Chor.* Hospes — bonae. (vs. 798 — 819.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Chor. *O* hospes, non inuste Deae ministram
Polluis, non tangendis implicans peplis manum.

Or. *O* germana soror, et ex eodem patre
Agamemnone nata, ne me averseris,

Habeus fratrem, non existimans habituram unquam.

Iph. Ego te fratrem meum? quin desinis loqui?

Ipsum Argos eo plenum, atque Nauplia.

Or. Non est illic tuus, *o* misera, frater.

Iph. Num Lacaena Tyndaris te genuit?

Or. Pelopis filii ex filio natus sum ego.

Iph. Quid ais? Habes horum aliquid mihi indicium?

Or. Habeo, paternis ex domibus aliquid interroga.

Iph. Imo loqui quidem aequum est te, discere vero me.

Or. Dicam. Audi primum, *o* Electra, haec.

Atrai et Thyestae scis factam item?

Iph. Audivi, de aureo ariete cum fuit.

Or. Haec igitur texuisti per sericam texturam.

Iph. *O* charissime, prope meum animum commoves.

Or. Et imaginem in tela, solis retrogradum cursum.

Iph. Texui et hanc firmam tenuibus nexibus.

Or. Et lavacra ad Aulidem a matre accepisti.

Iph. Novi; non enim hae nuptiae bonae existentes, me abduxerunt.

- Mea anima, quid dicam?
 Ultra admirationem
 840 Et ultra quam dici potest, haec acciderunt.
Or. In reliquum sumus una beati⁵⁰).
Iph. Inesperatam voluptatem cepi, o amice.
 Metuo, ne ex manibus in aerein
 Volitans elabaris. O domus a Cyclopibus con-
 ditae⁵¹),
 845 O chara patria,
 Habeo tibi gratiam pro vita,
 Et pro nutritione,
 Et quod mihi fratrem in domo
 Educasti, qui est meum lumen.
 850 *Or.* Genere quidem beati sumus, sed ad
 calamitatem
 Nostra vita nata est.
Iph. Ego misera hoc experta sum, quando ense
 Ad collum posuit mihi
 Miser pater.
 855 *Or.* Heu, videor non praesens te videre ibi.
Iph. Quando sine hymenaeo, frater, Achillis
 In tentorium luporum
 Fraudulentum ducebat,
 Et circa aram erant
 860 Lachrymae et luctus.
Or. Heu lavacra, quae ibi erant.
Iph. Deplorabam et ego audaciam, quam pater
 ausus est,
 Indignam patre, et indignum patre
 Fatum nacta sum.
 865 *Or.* Alia ex aliis sequuntur.

50) *Or.* Cur — beati. (vs. 820—842.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Or. Quid enim, comas tuas matri dans tuae ferre?

Iph. Monumenta utique pro corpore meo sepulchro.

Or. Quae vero vidi ego ipse, haec dicam indicia.

Pelopis vetustam in domo hastam patris,

Quam manibus vibrans virginem Pisacram

Sui inris fecit Hippodamiam, Oenomao occiso,

In cubili tuo absconditam.

Iph. O charissime, nihil aliud; charissimus enim es.

Teneo te, o Orestes, charissimum

A terra patria,

Ab Argis, o chare.

Or. Et ego te mortuam, ut existimatur.

Lachrymae lachrymae. et luctus cum gaudio,

Tuas humectant palpebras, similiterque meas.

Iph. Hunc sane infantem reliqui in ulnis

Iuvenem nutritis,

Pusillum in domo.

O ultra quam eloqui queam beate,

O anime mi, quid dicam?

Ultra mira,

Et plus quam loqui queam, haec evenerunt.

Or. In posterum felices simus apud nos mutuo.

51) O domus a Cycl. cond.] his in Ed. 1562. adscripta est nota marg.: quia Cyclopes aedificaverunt Argivos muros.

- Quam fere tuum fratrem perdidisses
 Fato aliquo!
 Quam hoc fuisset atrox facinus⁵²)!
Iph. Atrocia ausa sum, atrociam ausa sum,
 870 O frater.
 Quam vix effugisti
 Iniustam necem, meis
 Interfectus manibus! quis
 Post haec finis erit?
 875 Quae fortuna mihi concedet?
 Quem portum inveniam tibi
 Rursum ab hac urbe
 Et ab hac nece, ut remittam te
 In patriam,
 880 Priusquam ensis
 Propter tuum sanguinem stringatur?
 Hoc tuum erit, o miser,
 Negotium invenire,
 Utrum terra, non navi,
 885 Sed pedum impetu,
 Adducens ad mortem
 Barbaras gentes,
 Et vadens per invia loca,
 Per Cyanea
 890 Augusta
 Saxa, longum iter
 Per navales vias facias.
 Misera, misera^{52a})!

52) *Iph.* Inesperatam — facinus! (vs. 843—868.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Iph. Incredibilem voluptatem accepi, o chare.

Metuo vero, ex manibus ne mihi ad aethera

Avolans elabatur. O Cyclopici lares,

O patria Mycenae chara,

Gratiam habeo ob vitam,

Gratiam habeo ob alimoniam,

Quod mihi hunc fratrem domibus

Educasti lucem.

Or. „Genere quidem beati sumus; ad calamitates vero,

O soror, nostra infelix est vita.

Iph. Ego infelix, novi quod gladium

Cervici apposuit meae

Infelix pater.

Or. Eheu, imaginor enim, non praesens, te videre illic.

Iph. Absque rectis nuptiis, o mi germane, Achillis

Ad tentoria a lupis

Fraudulenta quando ducebar.

Ad aram vero erant

Lachrymae et luctus.

Or. Eheu lotionum sacrarum quae illic erant.

Iph. Deploravi etiam ego scelus, quod ausus fuit pater.

Nequaquam conveniens patri

Fatum sortita sum.

Or. Alia ex aliis eveniunt.

Si tuum fratrem, o misera, perdidisses,

Dei fortuna alicuius,

O misera dirae audaciae.

52a) Misera, misera!] huic vs. in Ed. 1562. omissum, ex Ed. 1558. addidi.

Quis igitur
 895 Deorum aut hominum
 Aut quicquid rerum insperatarum
 Hanc inviam viam conficientibus
 Nobis duobus
 Ostendet finem malorum⁵³⁾?

900 *Chor.* In hoc admirando casu, qui omnem
 sermonem superat,
 Ea, quae vidi et audiui, recito.
 Amicos venientes in conspectum amicorum,
 Oresta, rectum est complecti se mutuo;
 Sed finito luctu etiam eo eundum est,

905 Quo inclytum nomen salutis
 Accipientes, discedamus hinc.
 „Sapientis enim viri est non negligere fortunam,
 „Cum ceperit occasionem, non debet aliis voluptatibus indulgere.
Or. Recte dixisti, fortunae curae erit

910 Haec res nobiscum; si quis ipse promptus fuerit,
 Consentaneum est plus Deum efficere.
Iph. Nihil me remoratur, neque abducat ab hac oratione,
 Quin primum interrogem, quomodo vivat Electra,

53) *Iph.* Atrociam — malorum? (vs. 869—899.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Iph. Scelestam patrassem, graviam patrassem,
 O mi frater.
 Minimo momento effugisti
 Caedem impiam, ex meis
 Occisus manibus. Sed
 Istorum quisnam finis?
 Quae fortuna mihi concedet?
 Quam tibi viam excogitans,
 Iterum ab hac civitate,
 Ab hac caede mittam
 In patriam Argivam,
 Antequam gladio
 Tuo sanguine lucter?
 Hoc hoc tuum, o miser anime mi,
 Officium excogitare,
 Utrumne per terram, neque navi,
 Sed pedum impetu
 Morti appropinquans,
 Per barbaras gentes
 Et invios transitus iter faciens,
 Per Cyaneas
 Imo angostas
 Petras, longa itinera
 Navalibus cursibus.
 Misera, misera!
 Quis igitur haec,
 Aut Deus, aut homo,
 Aut aliquid ex inopinatis,
 Viam impeditam expediens
 Duobus solis Atridis
 Ostendet malorum solutionem?

Quae est mihi charissima.
 915 *Or.* Iste est, cui ea nupsit, ac beate vivit⁵⁴⁾.
Iph. Unde est iste, et cuius filius?
Or. Strophii Phocensis est filius.
Iph. Est filius filiae Atridis, mihi cognatus?
Or. Est noster consobrinus, solus mihi firmus
 amicus.

920 *Iph.* Nondum erat, quando pater me mactavit?
Or. Non erat; aliquamdiu Strophius fuit sine liberis.
Iph. Salve, marite meae sororis.
Or. Et meus servator est, non tantum⁵⁵⁾ cognatus.
Iph. Quomodo sustinuit ista atrociam factam a matre?

925 *Or.* Taceamus de illis; feci, ut ulciscerer necem patris.
Iph. Quae fuit causa, quod occidit maritum?
Or. Sinamus haec; non est tibi honestum audire.
Iph. Taceo. Num Argos in te respicit?
Or. Menelaus tenet imperium; nos sumus exules.

930 *Iph.* Num patris iniuria affecit familiam afflictam?
Or. Non; sed terror Erinnyum exturbat me ex terra.
Iph. Illud est, quod in littore accidit; nam et illic nuntiatum est te insanire.
Or. Sumus conspecti non nunc primum in hac miseria.
Iph. Intellego, propter matrem agitaverunt te Erinnyes.

54) *Chor.* In hoc — vivit. (vs. 900—915.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Chor. Inter miranda, et ultra quam dici possit,
 Haec ego ipsa vidi, et audiens nuntio
 Hoc, amicos venisse in conspectum amicorum,
 O Orestes, manuum complexus, ut decet, accepisse.
 Te vero desinentem a miseratione, ad istud etiam venire necesse est,

Ut inclytum nomen salutis
 Nacti, ex terra discedamus barbara.
 „Sapientium enim virorum haec: non egredientes fortunam
 „Occasione capta, voluptates alias capere.
Or. Recte dixisti, fortunae tamen arbitror curae fore
 „Hoc nobiscum; si vero benevola tu es,
 „Valere ipsum numen plus consentaneum est.
Iph. Nihil me continebo, neque avertet a sermone,
 Quin primum interrogem, quodnam Electra fatum
 Sortita sit vitae; charissima enim erunt omnia mihi.
Or. Huic cohabitavit, victum habens locupletem.

55) tantum] sic (= Eurip. μόρον) Editt. 1558. et recent.; Ed. 1562. errore typogr.: tuum.

- 935 *Or.* Ita quidem, ut adiicerent⁵⁶⁾ mihi cruentos stimulos⁵⁷⁾.
Iph. Cur in hanc terram venisti?
Or. Veni iussus oraculo.
Iph. Quid acturus? licetne dicere?
Or. Dicam. Initium hoc multorum laborum est.
- 940 Postquam haec mala matris, quae iam taceo, Acciderunt, incuribus Erinnyum Pulsi sumus exules; unde me proficisci Athenas iussit Phoebus, Venire illic in iudicium innominatis Deabus.
- 945 Est ibi sanctum iudicium, quod aliquando Marti
 Iupiter constituit ob quandam contaminationem manuum⁵⁸⁾.
 Postquam eo veni, nemo Recipiebat me tanquam pollutum;
 Qui vero aliquam mei reverentiam habuerunt, hospitium, in quo solus versarer,
- 950 Praebuerunt mihi, in eadem domo commorantes;
 Silentium autem fecerunt, nemo loquebatur mecum, ut abstinerent omnes A meo convivio et comotatione.
 In vas proprium aequaliter omnibus Bacchi Mensuram implentes habebant voluptatem,

56) adiicerent] sic scripsi (= Eurip. *ἔπιμβάλειν*; Barn. Ausgr.: iniicerint); Ed. 1562. male: abiiicerent; Ed. 1558. iniiciant (vide notam seq.).

57) *Iph.* Unde — stimulos. (vs. 916—935.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Iph. Iste vero cuius, et cuiusnam filius existit?

Or. Strophius Phocensis huius vocatur pater.

Iph. Hic nimirum est Atrci ex filia consanguineus mihi?

Or. Certe consobrinus, solus mihi certus amicus.

Iph. Non erat tum iste, cum pater interfecit me?

Or. Non erat. Tempore enim Strophius caruit filii aliquo.

Iph. Salve o marite mihi meae sororis.

Or. Imo meus quoque servator, non cognatus tantum.

Iph. Dira vero facinora quomodo ausus es de matre?

Or. Silentio praetereamus ea, de patre supplicium sumens meo.

Iph. Sed quae causa, pro qua interfecit maritum?

Or. Omitte facta matris, neque tibi audire honestum.

Iph. Taceo. Argos vero ad te nunc respicit?

Or. Menelaus imperium obtinet, exules sumus ex patria.

Iph. Anne afflictam patruus iniuria affectit domum?

Or. Non; sed Erinnyum pavor me eiecit ex terra.

Iph. Haec igitur in littoribus etiam hic dictus fuisti furcens?

Or. Visi sumus non nunc primum esse miseri.

Iph. Agnosco, propter matrem furis exagitant Deae.

Or. Ita ut cruenta irena iniiciant mihi.

58) ob quandam contam. man.] his verbis in Ed. 1562. adiecta est nota marg.: propter Halirrhothium filium Neptuni caesum.

- 955 Et ego reprehendere hospites non andebam: Dolebam tacens, et videbar ista non videre, Valde ingemiscens, quod eram matris interfecto.

Audio Athenis propter meam calamitatem Factum esse sacrificium, et adhuc manere morem,

- 960 Libatorium vas Palladis populum honorare⁵⁹⁾.

Postquam veni in tumulum Martis, in iudicio Steti, ego accepi alteram sedem,

Alteram sacrificula Erinnydum.

Dixi ego, audivit causam caedis

- 965 Phoebus, ac testificans servavit me, aequales Vero calculos mihi numeravit Pallas cubito^{59a)}; Atque victor abii de iudicio caedis.

Quaecumque vero Furiarum legibus stantes sedebant, persuasae apud ipsum calculum,

Decreverunt se habituras esse me pro puro;

- 970 Quaecumque vero non obtemperaverunt illi sententiae,

Cursu vago agitarunt me semper,

Donec rursus redii ad Phoebi planitiem.

Et ante sacellum iacens ieiunus a cibo,

Invavi mihi me abrupturum esse vitam,

- 975 Nisi me servaret Phoebus, qui perdiderat.

Ibi ex aurea tripode loquens

Phoebus misit me huc, ut delapsam coelo auferrem

Statuam, et collocarem in terra Atheniensi.

Sed quam constituit salutem nobis,

- 980 Adiuva me; si enim statua potitus fuero,

Cessabit insania, et te in navim multiremum

Collocabo, et Mycenae perferam.

Age, o tu charissima et o sororium caput,

Servaveris paternam domum, si me servaveris,

- 985 Quia simul omnia perierunt et totum genus

Pelopidarum,

Nisi hanc statuam abstulerimus⁶⁰⁾.

59) II. l. in Ed. 1562. nota marg.: „Loquitur de festo. quod Choes dicitur. Vide Athenaeum lib. 10. fol. 215. et Suidam ac alios” (Athen. X. p. 437. Ed. Casaub. Suid. s. v. *Χόες*, et Pauly: Real-Encycl. d. class. Alterth. Vol. II. p. 1061 sq.).

59a) cubito] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. manu sua; Edit. recent.: manu (Eurip. *ὀλίγη*).

60) *Iph.* Cur — abstulerimus. (vs. 936—986.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Iph. Cur nam in terram hanc contulisti pedem?

Or. Phoebi iussus oraculis deveni.

Iph. Quid rei facturus, quod dici aut taceri debet?

Or. Dixero exordia haec mihi multorum laborum.

Ex quo matris haec, quae reticemus, mala

Ad manus venerunt, incursionibus Furiarum

Chor. Gravis Deorum ira efferebit
Adversus semen Tantalii, quod semper est in
aerumnis.

Iph. Hanc voluntatem habui, priusquam huc
venisti,

990 Ut essem Argis, et tuo conspectu fruere.
Idem volo, quod tu, te liberare ab hac mi-
seria,

Et restituere labefactam domum: non iam
me interficienti patri

Irascor, sed potius est mihi familiam erigere.

Possum manum abstinere a tua caede,

995 Et possum te servare; quomodo autem Deam
fallere possim,

Metuo, et tyrannum, quando vacuum

Sedem saxeam statuac invenit.

Exagitamur errabundi. Unde mihi pedem
Athenas utique misit Apollo,
Causam dicere non nominandis Deabus.
Est enim sacrosanctum iudicium, quod Marti olim
Iupiter constituit ex manuum piaculo.
Profectum vero illuc, primum quidem nullus hospitum
Iubens suscepit, tanquam Diis invisum.
Qui vero ducti sunt pudore, domicilia unam mensam
habentia

Exhibuerunt domum, existentes in eodem tecto.
Tacite vero apparabant, paucis verbis me salutatum, ut
A cibo essem et poculo separatus.
In poculum vero proprium, parem omnibus vini
Mensuram implentes, habebant voluptatem.
Et ego redarguere hospites nolui.

Dolebam autem tacite, et videbar non animadvertere.
Valde ingemiscens, quod fui matris interfector.
Audio vero Atheniensibus meam infelicitatem
Festivitatem esse, atque adhuc manere ritum,
Capax unius choae poculum Palladis culere populum.
Postquam ad Martiam tumulum veni, et in iudicium
Constitutus sum, ego quidem unum occupans sub-
sellium,

Aliud honoratissima, quae erat inter Furias.
Cum causam dixissem, et audivissem de matricidio.
Phoebus me servavit, testimonium praebens; paria
vero mihi

Suffragia recensuit Pallas manu sua.
Victor autem discessi de capitali iudicio.
Quotquot igitur sederunt persuasae iudicio,
Iudicium apud se sacrosanctum constituerunt habere.
Sed quotquot Furiarum non persuasae sunt lege,
Cursibus irrequietis exagitant me usque,
Usque dum ad sanctum veni iterum Phoebi templum.
Et ante adyta porrectus, ieiunus cibo,
Iuravi illuc vitam abrupturum moriens,
Nisi me servaret Phoebus, qui me perdidit.

Inde vocem ex tripode aureo accipiens,
Phoebus me misit huc, quod e coelo lapsum est, capere
Simulachrum, et Athenarum collocare in terram.

Quare, quam salutem constituit nobis certo termino,
Coadiuta. Si enim Deae nacti fuerimus simulachrum,
Ab insania desinam, et te multiremi navi
Vehens, Mycenis statuam iterum.

Verum, o chara, o germanum caput,
Servato paternam domum, et serva me,
Quoniam meae res perierunt omnes, et Pelopidarum,
Coeleste nisi acceperimus Deae simulachrum.

Quomodo tunc non moriar? quae erit excu-
satio?

Verum si simul haec omnia unum fierent,
1000 Ut et statuam auferres, et me in navim
Abduceres, esset quidem praeclarum facinus.

Verum ego separata ab hoc, peribo;

Tu tamen tua re bene constituta redibis.

Ego non defugio periculum, ne quidem si mo-
riendum sit,

1005 Modo te servem. „Vir enim in familia
mortuus

„Desideratur, mulierum imbecilla est vis⁶¹⁾.

Or. Nunquam fiam et tuus et matris interfector:

Satis est illius mors; consentio tibi,

Volo pariter tecum vivere aut mori.

1010 Veniam quidem, etsi^{61 a)} ipse quidem hic
occumbam,

Domum, si manebo moriens tecum.

Audi autem sententiam meam, si hoc adver-
sum esset

Dianae, quare Phoebus iussisset

Avehere statuam Deae in urbem Palladis,

1015 Et tuam intueri faciem? haec omnia enim
Confeceris in unum, spero nos redituros esse
incolumes.

Iph. Quomodo potest ergo fieri, ut non inter-
ficiamur,

Et consequamur ea, quae volumus? sic enim
cogita

Reditum ad domum. Voluntas quidem adest.

61) *Chor.* Gravis — vis. (vs. 987—1006.)] sic Ed. 1562.;
Ed. 1558.:

Chor. Vehemens quaedam ira Deorum ingruit
In Tantalium genus, et in laboribus usque.

Iph. Promptam voluntatem, antequam tu huc venires,
habeo,

Argos proficisci, et te, frater, adspicere.
Cupio eadem, quae tu, et una tecum defungi laboribus,
Et domum afflictam, minime occidenti me

Irata, paternam erigere volo.
Itaque a caede tui manus abstinebimus.
Servabo familiam. Sed ipsam Deam quomodo lateam,
Metuo, et tyrannum, quando vacuas
Thecas invenerit lapideas simulachro,

Qui non moriar? quae mihi erit excusatio?

Verum si quid in unum hoc simul fieret.

Ut ferres simulachrum, et me in forti navi

Veheres, haec periclitatio esset egregia.

Ab hoc autem facto semota, ego quidem pereō.

Tu vero fortasse rebus tuis bene dispositis reditum sor-
tieris;

Non tamen abnuo, neque si mihi moriendum sit.

Servare te. „Namque vir quidem ex familia

„Cum moritur, desiderabilis; mulieris vero res imbe-
cilles.

61a) etsi] sic Ed. 1562. (= Editt. Basil. 1551., Musgr.

ἤνπερ); Barn. ἤν μὴ — nisi; Fix. ἤνπερ μὴ — nisi

- 1020 *Or.* Quid si licet interficere ipsum regem?
Iph. Rem dixisti difficilem advenis, interficere hospitem.
Or. Verum si hoc fuerit saluti mihi et tibi, periclitandum.
Iph. Non possumus; magnitudinem tui animi laudo.
Or. Quod si occultes me clam in templo?
 1025 *Iph.* Ut expellamur⁶²⁾ quaerentes latebras.
Or. Nox^{62a)} enim furum.
Iph. Sunt intus sacri custodes, quos non fallemus.
Or. Heu perimus; quomodo igitur servabimur⁶³⁾?
Iph. Videor habere quoddam novum consilium.
 1030 *Or.* Quale? impertias, ut et ego sciam.
Iph. Utar tuo furore ad fallendum.
Or. „Mulieres sunt ingeniosae ad excogitandam technam.
Iph. Dicam te venire matricidam ex Argo.
Or. Utere meis malis, si utile est.
 1035 *Iph.* Quod non fas sit sacrificare Deae, dicam.
Or. Propter quam causam? dubito enim.
Iph. Dicam te esse pollutum, purificatum vero interficiendum.
Or. Quomodo hac re magis statua capietur?
Iph. Volo eam purificare aquis marinis.

62) expellamur] sic Mel. vertit ἐκποθειμεν (Editt. recent.: evadamus incolumes). Xylander huic voci in marg. Ed. 1562. hanc adscripsit annotationem: „Lego ἐξω θείμεν et verto: An ut tenebrarum beneficio statuam ex aede auferamus.”

62a) Nox] sic Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. Non

63) *Or.* Nunquam — servabimur? (vs. 1007—1028.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Or. Nequaquam fiam et tui matris occisor.
 Satis superque sanguis illius. Sentio autem tecum,
 Et vivere velim, et mortuus sortiri paria.
 Certe veniam, si quidem et ipse occumbam hic,
 Domum, si moriens una tecum permansero.
 Sed sententiam meam audi. Si adversarium hoc fuisset
 Dianae, quomodo ipse Apollo per vaticinia iussisset
 Auferre me simulachrum Deae Palladis ad civitatem,
 Et tuum vultum adspicere? Omnia enim
 Colligens haec in unum, reditum spero consequuturum.
Iph. Quomodo igitur fieret, ut non nos moriamur,
 Et capiamus, quae volumus? hac enim via dispice
 Reditum domum; haec consultatio proposita est.
Or. Anne tyrannum perdere possumus?
Iph. Arduum hoc dixisti, hospites occidere advenas.
Or. Verum si te servat et me, periclitandum.
Iph. Non queam; sed alacritatem probo.
Or. Quid vero, si me in hoc templo occultares clam?
Iph. Ut sane tenebras nacti effugeremus?
Or. Furibus enim idonea est nox, sed veritati lux.
Iph. Sunt intus sacri custodes, quos non latebimus.
Or. Eheu, occidimus, quomodo salvi esse possumus?

- 1040 *Or.* Estne intus statua, propter quam huc venimus?
Iph. Dicam, quod cupiat statua lavari con-
 tractata a te.
Or. Num ut in mare id eiiceretur?
Iph. Ibi, ubi navis tua stat ligata funibus.
Or. An aliquis alius manibus gestabit statuam?
 1045 *Iph.* Ego, quia mihi soli licet attingere.
Or. Pylades in quo loco huius caedis ponetur?
Iph. Dicetur simile crimen tecum habere.
Or. Facies haec clam, an sciente rege?
Iph. Persuadebo ita ei; non enim possum eum latere.
 1050 *Or.* Atqui facilis cursus navis adest.
Iph. Reliqua tu curabis, ut recte fiant.
Or. Una re adhuc opus est, ut istae hoc occultent.
 Age obtestare eas, et sermones persuadentes
 Invenies; habet vim ad commiserationem
 mulier.
 1055 Reliqua, ut spero, bene se habebunt⁶⁴⁾.
Iph. O charissimae mulieres, ad vos respicio;
 Meae res penes vos sitae sunt, ut bene se habeant;
 Vel secus, ut priver patria,
 Et fratre et cognato charissimis.

64) *Iph.* Videor — habebunt. (vs. 1029—1055.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Iph. Habere videor novum mihi inventum quoddam.
Or. Quale tandem? sententiam communicato, ut et ego discam.

Iph. Tuae dementiae utar consiliis.
Or. Ingeniosae enim mulieres ad inveniendum fraudes.
Iph. Occisorem te dicam matris ab Argis venisse.
Or. Utere malis meis, si utile futurum est.
Iph. Quod nefas sit, dicemus, mactare Deae.
Or. Quam causam praetexens? suspicor enim quiddam.
Iph. Non purum esse, sed sanctum dabo neci.
Or. Quid vero magis hac ratione Deae simulachrum capitur?

Iph. Ponti te fontibus lustrare volo.
Or. Manet vero in domo simulachrum, pro quo huc navigavimus?

Iph. Et illud, quod lavari velit, te attingente.
Or. Ubinam? ponti ad humida dic ostia?
Iph. Ubi navis funibus ex lino factis stationem tenet tua.
Or. Tibi itaque quis alius in manibus feret simulachrum?
Iph. Ego; attingere enim fas est soli mihi.
Or. Pylades vero hic nobis ubi constituetur ad caedem?
Iph. Idem manuum tibi dicetur piaculum quod habeat.
Or. Clam rege, aut conscio facies haec?
Iph. Persuadens verbis; non enim latuero ipsum.
Or. Atque navis impetus expeditus paratus est.
Iph. Tibi certe convenit curae esse caetera, ut bene habeant.

Or. Unius tantum opus est, hasce occultare haec.
 Sed obsecrato, et sermones persuasibiles
 Excogita; habet enim vim quandam ad movendam misericordiam mulier.

Caetera fortasse cuncta succedent prospere.

- 1060 Atque hoc sit initium sermonis.
 „Nos mulieres inter nos vere amamus,
 „Et sumus firmissimae nos mutuo iuvare.
 Tacete, et adiuuate
 Hanc fugam. „Egregia res est lingua, quando
 fides adest.
- 1065 Videte, quomodo tres charissimos una fortuna
 Potest reducere in patriam aut occidere.
 Ego servata, si tu meam fortunam adiuveris,
 Et ego te servabo in Graeciam: age te per
 dextram
 Et te, et te, te vero precor per charas genas,
 1070 Et genua, et per ea, quae charissima habetis
 in domo,
 Per matrem, patrem, liberos, si quibus sunt.
 Quid dicitis? quae vestrarum affirmat, aut quae
 non vult
 Dicere haec? non approbantibus enim vobis
 ea, quae dixi,
 Perii ego et miser frater⁶⁵).
- 1075 *Chor.* Sis bono animo, et cura tantum, ut
 libereris:
 Quantum ad nos pertinet, omnia tacebimus,
 (Siat magnus Iupiter) de omnibus illis, quae
 mandasti.
Iph. Bene sit vobis propter hunc sermonem, et
 felices sitis:
 Tuum iam erit, ac tuum ingredi in domum,
 1080 Quia statim iam rex veniet,
 Ut scrutetur sacrificium, num interfecti sint
 hospites.

65) *Iph.* O charissimae — frater. (vs. 1056 — 1074.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Iph. O charissimae mulieres, ad vos respicio,
 Et res meae in vobis sitae sunt, aut bene habere,
 Aut nihil esse, et privari patria,
 Et charo fratre, et charissimo cognato.
 Et primum quidem mihi haec mei sermonis exordia
 sint,

„Nos mulieres sumus benevolae invicem omnes,
 „Et ad servandum communes res certissimae.
 Tacite [*pro*: Tacete] nobis, et una elaborate
 Effugium; „eximia quaedam res est lingua, cui fides
 adfuerit.

Videtis vero, quod tres una eademque fortuna charissimos,

Aut ad terrae patriae redditum, aut mori habet.
 Servata vero ego, ut et tu quoque particeps fias fortunae,

Servabo te ad Graeciam. Sed te per dextram
 Te et te obtestor, te porro per charam genam,
 Et per genua, et per eos, qui domi sunt charissimi,
 Per matrem, per patrem, et liberos, si cui sunt.
 Quid dicitis? Quis vestrum respondet? Quae non vult
 Probare haec? non enim vobis approbantibus consilia,
 Perii et ego, et frater infelix.

- O veneranda, quae me in Aulidis sinu^{65a})
 Liberasti a periculo, et a paterna interfectrice
 manu,
 Serva me et hos nunc; aut Apollinis
 1085 Non amplius hominibus propter te erit verum os.
 Verum placata abeas^{65b}) ex hac barbara terra
 Athenas; non enim decet te hic
 Manere, cum liceat inhabitare civitatem florentem⁶⁶).

[*Strophe* 1.]

- Chor.* Avis, quae circa saxea
 1090 Ponti littora Halcyon⁶⁷),
 Canis lugubre carmen
 Voce, quae a prudentibus intelligi potest,
 Semper marito tuo sonans cantum:
 Ego tibi similis sum
 1095 Luctu, avicula sine alis,
 Desiderans coetus Graecorum,
 Et desiderans Dianam Lucinam,
 Quae habitat ad Cynthium tumulum,
 Et palmam habentem egregias comas,
 1100 Et laurum ramosam,
 Et sacrum germen caeruleae oleae,
 Partui Latonae amicum,
 Et paludem volventem aquam
 Cygneam, ubi canorus cygnus
 1105 Colit Musas⁶⁸).

[*Antistrophe* 1.]

- O stillae lachrymarum multae,
 Quae per meas genas

65a) quae me in A. s.] sic scripsi; Ed. 1562. quae in me A. s. 65b) abeas] sic scripsi (= Eurip. ἐξβῆθαι; Editt. recent.: exeas); Ed. 1562. aberas; Ed. 1558. egedere (v. not. seq.)

66) *Chor.* Sis — florentem. (vs. 1075—1088.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Chor. Sis bono animo, chara domina, et salva sis tantum.

Nam ex me omnia tacita erunt,
 Siat magnus Iupiter, de quibus me obtestaris.
Iph. Bene sit vobis propter sermones. et sitis felices.

Tuum opus iam est, et tuum, ire intro,
 Quoniam mox veniet huius tyrannus terrae,
 Victimam explorans, an confecta sit hostium.

O veneranda, quae me Aulidis in sinibus
 Ex dira servasti patris interfectoris manu,
 Serva me, et nunc hos quoque; aut Apollinis
 Non posthac hominibus per te verax erit os.

Verum benigna egredere ex terra barbara
 Athenas. Etenim non convenit hic
 Habitare, cum liceat tibi civitatem habere felicem.

67) Halcyon] sic Editt. recent. (= ἄλκυων); Ed. 1562. Alcyon.

68) *Chor.* Avis — Musas. (vs. 1089 — 1105.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

- Ceciderunt, quando turribus
Eversis incendi naves,
1110 Remigio hostium et hastis
Et per venditionem, quae fit auro,
Veni in hanc terram barbaram,
Ubi servio puellae,
Quae est ministra Deae occidentis cervas,
1115 Quae puella est filia Agamemnonis.
Alias aras, ubi pecudes mactantur,
Desidero; vivo omnino
Miseram vitam. In necessitate nostra
Non laboras, cum habeas nobiscum eandem
patriam.
1120 Mutat te tua calamitas!
Post res secundas infortunium
Vitam duram facit hominibus⁶⁹).

[Strophe 2.]

- Te vero, o inclyta Argiva,
Navis vehet domum.
1125 Inflans cera factos
Calamos Sylvanus Pan
Impellet remos;

Chor. O avis, quae iuxta saxosa
Ponti iuga Aleyon
Miserabile fatum cantas,
Doctam doctis modulationem,
Quod maritum lamentaris perpetuis cantilenis.
Ego tibi comparor
Lamentationibus implumis avis.
Desiderans Graecorum celebritates,
Desiderans Dianam praesidem puerperii,
Quae ad Cynthium collem habitat.
Et iuxta palmam luxuriantem foliis,
Et laurum ramosam, et
Viridantis iuxta termitem sacrum oleae,
Latoniae puerperii locum gratum,
Et iuxta lacum volventem aquam
Cycnis plenam, ubi cycnus cantator
Musas colit.

69) O stillae — hominibus. (v. 1106 — 1122.)] sic Ed. 1562.;
Ed. 1558.:

O multae lachrymarum destillationes,
Quae genas in meas
Ceciderunt, quando turribus
Pereuntibus conscendi naves
Hostium remis et hastis.
Pretiosam vero per venditionem
Ad terram barbaram veni,
Ubi venatrix
Deae sacerdotem virginem,
Filiam Agamemnonis colo,
Et aras celebratas sacrificiis
Colens, calamitatem perpetuo
Infelicem; in necessitatibus enim servilibus
Non laboras, quae una educaris,
Transis nunc ex infelicitate.
„Namque post bonam fortunam misere affici,
„Mortalibus gravis vita est.

- Et Phoebus vates, habens
Sonantem lyram,
1130 Canens ducet te in pinguem
Atheniensium terram;
Me hic relicta,
Ibit in navibus concitatis.
Vela dentur ventis, funes
1135 Super proram classis
Extendant pedem
Navis velocis⁷⁰).

[Antistrophe 2.]

- Utinam venirem in pulchrum circum,
Ubi solaris ignis ardet
1140 Super domesticos thalamos,
Alas in meis humeris
Desinerem movere,
Et starem in choris, ubi
Virgo desponsata connubio
1145 Impellens choros aequalium
Ad pedem charae matris,
Ad certamen Gratiarum
Coma exornata,
Ad certamen divitiarum, variis
1150 Stolis et cincinnis
Ornata
Obumbrarem genas⁷¹).

70) Te vero — velocis. (vs. 1123 — 1137.)] sic Ed. 1562.;
Ed. 1558.:

Et te quidem, o veneranda Argiva,
Quinqueremis domum ducet.
Fistulaus vero cera compacta
Fistula montani Panis
Remiges incitabit,
Et augur Apollo edens
Sonitum septemsonantis lyrae
Cautans ducet fertilem
Atheniensium ad terram.
Me vero hic relicta,
Ibis celeri navigatione.
In acre vela rudentes
A prora supra navem
Extendent funem nauticum
Navis velocis.

71) Utinam — genas. (vs. 1138 — 1152.)] sic Ed. 1562.;
Ed. 1558.:

Splendidum equestre iter utinam possim conscendere,
Ubi solaris cursum tenet ignis
Supra proprios thalamos
Alas in humeris meis
Desiveram agitare.
Ad choros vero consistam, ubi etiam
Ego virgo in legitimis nuptiis
Ad pedem ducens gratos
Matris aequalium choros,
Ad certamen Gratiarum
Comis delicatis:
Ad contentionem veniens, varias
Vestes et cincinnos
Induta,
Genas obvelabam.

[*Thoas, Chorus, Iphigenia, Nuntius, Minerva.*]

- Tho.* Ubi est custos harum aedium, mulier Graeca, quae initiavit hospites?
 1155 *Nun in castis adytis corpora ardent igni?*
Chor. Haec est, quae tibi cuncta clare dicet.
Tho. Age, cur transfers ex sua sede Statuam Deae brachiiis.
Iph. Rex, ibi adsta, ubi es.
 1160 *Tho.* Quid novi est?
Iph. Abominor; ego adhuc impolluta hoc tibi respondeo.
Tho. Quid dicis novi? dic clare.
Iph. Non mundas has hostias venati estis.
Tho. Qua re id intellexisti? an dicis, quod opinere?
 1165 *Statua Deae avertit se a sua sede.*
Tho. An ultro, an vertit eam terrae motus?
Iph. Ultro, et clausit oculos.
Tho. Quae est causa? an pollutio hospitem?
Iph. Haec est, et nulla alia; atrociam enim fecerunt.
 1170 *Tho.* Num aliqui barbarum interfecerunt in littore?
Iph. Venerunt huc domesticam caedem habentes.
Tho. Qualem? scire enim cupio.
Iph. Interfecerunt matrem iuncta ope.
Tho. Proh. Nemo hoc inter barbaros auderet facere.
 1175 *Iph.* Pulsi sunt ex Graecia omnibus persequentibus eos⁷²).

72) *Tho.* Ubi — eos. (vs. 1153 — 1175.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Tho. Ubi est custos harum aedium, mulier Graecanica? an iam hospites initiavit?
Adytis in sanctis corpora splendent igni?
Chor. Haec est, quae tibi omnia, o rex, dicet clare.
Tho. Hem, cur hoc fers ex immotis sedibus,
 O Agamemnonis filia, Deae simulachrum in manibus?
Iph. O rex, contine istic pedem tuum in ipso gradu.
Tho. Quid est, o Iphigenia, novi in animo?
Iph. Abominor; sancta enim proloquor verbum hoc.
Tho. Quid per proemia loqueris novum? eloquere clare.
Iph. Non puras mihi victimas venati estis, o rex.
Tho. Quid hoc est, quod te illud docuit? an ex opinione dicis?
Iph. Simulachrum hoc Deae retro sedes suas aversata est.
Tho. Ultro, aut ipsum terrae motus avertit?
Iph. Ultro; ictum vero oculorum coaptavit.
Tho. Quenam causa? an ne horum hospitem odium?
Iph. Haec ipsa, nihil aliud; dira enim patrarunt.
Tho. Num aliquem occiderunt ex barbaris in littore?
Iph. Peculiarem venerunt caedem habentes.

- Tho.* An propterea portas statuam foras?
Iph. Sub sanctum aetherem, ut amoveam contagionem caedis.
Tho. Quomodo deprehendisti illud piaculum hospitem?
Iph. Deprehendi, postquam Deae statua conversa est.
 1180 *Tho.* Sapiens nata es, quod tamen scienter intelligis.
Iph. Et nunc animum meum deliniverunt illecebra suavi.
Tho. Nuntiantes aliquid suave ex Argis?
Iph. Orestem, meum fratrem unicum, bene valere.
Tho. Videlicet ut eos servares propter voluptatem grati nuntii.
 1185 *Iph.* Et patrem meum vivere et bene valere.
Tho. Tu vero recte respexisti ad curandam Deam.
Iph. Ut quae oderim universam Graeciam, quae me perdidit.
Tho. Quid faciemus cum hospitibus?
Iph. Oportet nos colere legem propositam.
 1190 *Tho.* Quare ergo non sunt in promptu lavacra et ensis tuus?
Iph. Prius volo eos lavare purificatione religiosa.
Tho. An aquis fontanis vel marinis?
Iph. Mare diluit omnium hominum mala.
Tho. Sanctius itaque postea interfici possunt?
 1195 *Iph.* Et mihi hoc rectius est.
Tho. Nonne ad ipsum templum fluctus alliditur?
Iph. Est opus solitudine; nam et alia faciemus.
Tho. Ducito, quo opus est; non volo arcana videre.
Iph. Purificanda est et Deae statua.
 1200 *Tho.* Si quidem macula matricidae polluit eam.
Iph. Nunquam ante sustulimus ex sua sede.
Tho. Iusta res est pietas et diligentia⁷³).

Tho. Quam? ad amorem enim cognoscendi incidimus.
Iph. Matrem interfecerunt communi caede.
Tho. O Apollo, neque apud barbaros hoc quisquam ausus fuisset.

Iph. Totius persecutionibus abacti sunt Graeciae.

73) *Tho.* An — diligentia. (vs. 1176 — 1202.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Tho. An propter haec itaque simulachrum effers?
Iph. Purum sub aerem, ut expiem a caede.
Tho. Piaculum vero cognovisti hospitem quomodo?

- Iph.* Scis, quae nunc fieri debent? *Tho.*
Dicito.
- Iph.* Adde vincula hospitibus. *Tho.* Quomodo
possunt aufugere?
- 1205 *Iph.* Nihil fidi habet Graecia. *Tho.* Ite ad
vincula ministri.
- Iph.* Educant huc hospites. *Tho.* Fiet.
- Iph.* Tegentes vultus eorum a solis flamma.
Adde tu mihi comites. *Tho.* Isti te comita-
buntur.
- Iph.* Et mitte civitati aliquos, qui illi signifi-
cent. *Tho.* Quid?
- 1210 *Iph.* Ut ⁷⁴⁾ omnes maneant domi. *Tho.* Ne
interveniant huic neci?
- Iph.* Illud enim esset abominandum. *Tho.*
Vade et edicito,
Ne quis interveniat. *Iph.* Recte curas urbem.
Nullus magis curat amicorum. *Tho.* Tu de me
dicis,
Cum civitas magis in te tueatur, quam in me.
- 1215 *Iph.* Tu hic expecta nos ante templum.
Tho. Quid facturus?
- Iph.* Purificabis auro templum.
Tho. Erit purum, quando redibis ⁷⁵⁾.

Iph. Reprehendi, postquam Deae simulachrum aversum
est retro.

Tho. Scitam te aluit Graecia, quoniam sensisti bene.

Iph. Et nunc obiccerunt illecebram suavem mihi animi.

Tho. Ex rebns Argivis quiddam gratum annuntiantes
tibi?

Iph. Unicum Orestem, meum fratrem, beatum esse.

Tho. Nimirum ut ipsos servares propter voluptatem
nuntii?

Iph. Et patrem vivere et bene agere meum.

Tho. Sed tu ad cultum Deae propendis merito.

Iph. Totam odio habent Graeciam, quae me perdidit.

Tho. Quid igitur agemus, dic, de istis hospitibus?

Iph. Ritum necessitas est constitutum colere.

Tho. Igitur in re ipsa sacrae lotiones et gladins tuus.

Iph. Sanctis lavacris primum ipsos lavare volo.

Tho. Fontibus aquarum fluentium, aut marino rore?

Iph. Mare abluit omnia hominum peccata.

Tho. Sanctius igitur Deae ceciderint.

Iph. Et officium meum sic magis bene habuerit.

Tho. Itaque ad ipsum templum affluit fluctus.

Iph. Solitudinis opus est; namque alia egemus.

Tho. Abduc, quocunque vis; non cupio secreta videre.

Iph. Lustrandum mihi etiam Deae simulachrum.

Tho. Si quidem macula aspersionem ipsam parricidii?

Iph. Alias nunquam ipsum sustulissem a sedibus.

Tho. Iusta est ipsa religio, et prudentia.

74) Ut] sic Editt. recent.; Ed. 1562. Et.

75) *Iph.* Scis — redibis. (vs. 1203 — 1216.)] sic Ed. 1562.;
Ed. 1558.:

Iph. Scis nunc, quae mihi fieri debeant? *Tho.* Tuum
est hoc indicare.

Iph. Vincula hospitibus addo. *Tho.* Quonamne effu-
gere possunt?

Iph. Fidele Graecia nihil novit. *Tho.* Ite ad vincula,
o famuli.

Iph. Cum egredientur hospites. *Tho.* Quid
tuum oportet me facere?

Iph. Tege oculos peplo. *Tho.* Ne contraham
contagium caedis?

Iph. Sin videbor diutius cunctari. *Tho.*
Modus huius rei quis erit?

1220 *Iph.* ⁷⁶⁾ Nihil mireris.

Tho. Res Deae agas otioso animo.

Iph. Utinam haec purificatio recte fiat. *Tho.*
Et ego precor.

Iph. Hos hospites iam video egredi,
Et ornatum Deae, et iuvenes, ut caedem caede
Eluant abominandam; et fulgorem lucernarum,
et reliqua,

1225 Quae proposui hospitibus, et ad purifica-
tionem Deae pertinent.

Edico civibus, ut discedant ab hoc contagio.

Si quis sacrificulus vult habere manus puras,
Aut vadit facturus nuptias, aut qui vult
lucrari ⁷⁷⁾,

Fugite, cedite, ne cui adhaereat hoc contagium.

1230 O Iovis et Latonae filia virgo, si lavero
caedem

Horum, et sacrificavero, ut oportet, habitabis
puram domum,

Et nos erimus beati; reliqua non dico

Vobis Diis, qui plura scitis. Te Deam com-
pello ⁷⁸⁾.

Iph. Et deferant huc hospites. *Tho.* Erunt haec.

Iph. Occultantes peplo, prae solis flamma.

Ex tuis mecum mitte aliquos satellitibus. *Tho.* Isti
sequentur te.

Iph. Et civitati mitte aliquem, qui indicet. *Tho.* Quam
fortunam?

Iph. Domi manere omnes. *Tho.* Ne obviam veniant
caedi?

Iph. Execrationi enim obnoxia huiusmodi sunt. *Tho.*
Abi, et die tu

Neminem ad conspectum accedere. *Iph.* Scite curas
civitatem.

Et amicorum nullus in primis. *Tho.* Istud dicis ad me.
Quam iure optimo te tota admiratur civitas.

Iph. Tu vero manens ibidem ante templa Deae. *Tho.*
Quid rei agam?

Iph. Purificato auro templum.

Tho. Ad purum ut revertaris iterum?

76) *Iph.*] in Ed. 1562. deest.

77) vult lucrari] his verbis Xylander in Ed. 1562. adscri-
psit notam marg.: „τόπος, partu gravatur, malim.”
Editt. 1558. et recent.: partu gravatur.

78) *Iph.* Cnm — compello. (vs. 1217 — 1233.)] sic Ed. 1562.;
Ed. 1558.:

Iph. Quando vero egredientur hospites. *Tho.* Quid
mihi agendum?

Iph. Peplum oculis obtendere. *Tho.* Ne in crimen san-
guinarium incidam.

Iph. Si vero diu videar morari. *Tho.* Huius rei ter-
minum quem constituis mihi?

Iph. Mireris nihil.

- Chor.* Generosa soboles Latonae, quam peperit
 1235 Deliae⁷⁹⁾ in fertilibus
 Vallibus auricomum
 Phoebum citharoedum;
 Et quae propter artem iaculandi
 Delectatur.
- 1240 Fert eum a littore
 Puerperii locum inclytum relinquens,
 Mater stagnorum
 Ad consecratum Baccho
 Parnasi cacumen,
- 1245 Ubi serpens variegato tergore
 Rufus ad umbrosam aereus
 Laurum, terrae
 Magnum portentum,
 Colit locum oraculi.
- 1250 Ipsum, cum adhuc esses infantulus, adhuc
 charae
 In brachiis matris saliens,
 Interfecisti, o Apollo; tunc adiisti
 Divinum oraculum, in aurea tripode
 Sedens, in throno non mentiente,
- 1255 Vaticinia ostendens hominibus,
 Oraculorum arcanorum meorum
 Super flumen Castalium
 Vicinus, tenens medium terrae locum.
 Themis vero, terrae filiam, pepulisti circumiens,
- 1260 A divinis oraculis nocturna
 Somnia terra genuit:
 Quae somnia hominibus
 Praeterita, praesentia,
 Et futura,

Tho. Ea, quae ad Deam attinent, otiose ac recte perage.

Iph. O utinam volo expiatio haec cadat. *Tho.* Una precor.

Iph. Istos prodire certe iam e domo video hospites.
 Et Deae ornatum, et iuvenes viros, tanquam caede

caedem
 Excrabilem abluam, et inbar lampadum, et quaecunque

Procuravi ego ad funus hospitibus, et Deae lustratoria sacra.

Abesse vero edico civibus ab hoc piaculo.
 Si quis aut templorum custos manus puras offert Diis
 Aut nuptias it contracturus, aut partu gravatur,
 Fugite, loco cedite, ne cui accidat haec execratio.
 O Iovis et Latonae regina virgo, si abluam caedem
 Horum, et immolabimus, ut decet, puram habitabis domum,

Felices vero nos erimus. Caetera non proloquens
 Plura scientibus Diis, tibi quae Deae innuo tamen.

79) quam peperit Deliae] sic scripsi; Ed. 1562. quem peperit Delia.

- 1265 In somno
 Dicebant. Terra vero
 Ademit honorem vaticinum
 Phoebus invidia filiae. Cito
 Veniens in Olympum Apollo
- 1270 Et ad sedem Iovis dixit sibi manum inanem
 esse,
 Et ut a templo Pythio
 Terra auferret
 Iracundiam et nocturna somnia.
 Risit Iupiter, quod filius venit,
- 1275 Et cupit habere sumptuosos cultus.
 Postquam concussit comam,
 Fecit cessare somnia,
 Et deceptionem
 Nocturnam exemit hominibus,
- 1280 Et rursum reddidit honorem Phoebus,
 In laudata
 Sede fiduciam hominibus
 Oraculorum⁸⁰⁾.

80) *Chor.* Generosa — Oraculorum. (vs. 1234—1283.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Chor. Felix puer existit Latonae filius, quem olim
 Deliae in fertilibus vallibus auricomum
 Phoebus cithara peritum,
 Et quae arcuum
 Iaculatione gaudet,
 Fert ipsum a rupe marina
 Puerperii locum inclytum relinquens
 Liquidarum mater aquarum
 Celebratum a Baccho
 Ad Paruasium montem,
 Ubi varium tergum habens teter ad aspectu draco
 Sub opaca omnino ferreus
 Frons auro, terrae
 Immane monstrum
 Custodit vaticinii locum terrestrem.
 Adhuc ipsum infans, adhuc charae
 In matris ulnis saliens,
 Interfecisti. o Phoebe, et in vaticinia
 Conscendisti divina, et tripode in aureo
 Sedes in veraci sede,
 Vaticinia mortalibus edens,
 Oraculis meis inaccessis
 Supra Castaliae fontis fluenta
 Vicinis medium totius terrae inhabitans templum.
 Themis vero terrae accedens, filiam repulit,
 A sacris vaticiniis nocturna
 Ipsa tellus emittebat visa.
 Quae plerisque mortalium
 Et prima et sequentia
 Et quaecunque eventura erant,
 Somni per obscurae terrae
 Cubationes dicebant. Terra vero
 Temptum privavit honore,
 Phoebus propter invidiam filiae; sed celeripes
 In Olympum contendens Rex,
 Fidem charam dixit ante Iovis solium
 Pythiis domibus
 Terrestrem demere
 Deae iram, et nocturna responsa.
 Risit autem, quod filius statim ad se venisset,

- Nun.* O aeditui, et ararum ministri,
1285 Quo abiit rex huius terrae Thoas?
Accersite, aperientes portas firmas,
Extra hanc aulam dominum terrae.
Chor. Quid rei est? num oportet non iussam
dicere?
Nun. Abeunt evanidi duo adolescentes
1290 Consilio filiae Agamemnonis
Fugientes ex hac terra, et statuum
Accipientes in sinu navis Graecae.
Chor. Dicis rem incredibilem. Quem autem
convenire cupis
Regem, iam ex templo abiit.
1295 *Nun.* Quo? oportet enim eum scire, quae
acta sunt.
Chor. Nescimus, abi et quaere eum,
Ut, cum eum nactus fueris, nunties ei ista.
Nun. Videte, quam perfidiosum sit⁸¹⁾ genus
muliebre!
Et vos estis sociae huius facti.
1300 *Chor.* Num insanis? Quid nobis negotii est
cum fuga hospitem?
Nun. Non vadis ad portam regis celerrime?
Chor. Non, priusquam interpres aliquis dixerit,
An intus sit rex, vel non⁸²⁾.
Nun. Heus aperite portam, vobis dico, qui
intus estis,

Aurea cupiens templa inhabitare.
Postquam vero annuit capite,
Abolevit nocturna somnia.
Et obliviosa
Nocturna visa abstulit hominibus.
Et honores iterum dedit Apollini.
Frequenti vero celebri
In throno, confidentiam das hominibus
Oraculorum carminibus.

81) sit] sic Editt. recent.; Ed. 1562. est.

82) *Nun.* O aeditui — vel non. (vs. 1284—1303.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Nun. O custodes templi, et arae praefecti,
Thoas rex terrae huius quo abiit?
Vocate, apertis bene clavatis portis,
Foras regem terrae.
Chor. Quidnam est? licetne me iniussam loqui?
Nun. Abierunt evanidi gemini iuvenes,
Agamemnoniae filiae ex consiliis
Fugientes ex terra hac, et venerandum simulachrum
Nacti in sinibus Graecanicae navis.
Chor. Incredibilem dixisti sermonem. Quem vero vi-
dere cupis
Regem huius regionis, abiit ex templo impetum faciens.
Nun. Quonam? oportet enim ipsum scire ea, quae
aguntur.
Chor. Nescimus; sed abi, et consequere ipsum.
Ubi adeptus, hosce nunties sermones.
Nun. „Videte, ut perfidum muliebre genus;
Et ad vos pertinet rerum factarum pars.

- 1305 Et⁸³⁾ regi dicite, quod in porta
Adsim, nuntians novorum pondus malorum.
Tho. Quis circa tectum Deae excitat clamorem,
Concutiens portam, et terrorem mittens intro?
Nun. Hae mentitae sunt, ut abigerent me a
domo,
1310 Quasi extra esses, cum sis intus.
Tho. Quid lucri venantes ex ea re?
Nun. Postea dicam, quae ad has pertinent;
praesentia
Audi. Puella, quae hic
Servivit Deae, Iphigenia, extra hanc terram
1315 Cum hospitibus abiit, statuam Deae
Ferens secum, simulavit tantum purificationem.
Tho. Quid ais? quis flatus calamitosus eam
impulit?
Nun. Ut servaret Orestem; hoc tu miraberis.
Tho. Quem? Num illum Tyndaridis filium?
1320 *Nun.* Illum, quem destinarat Deae ad hanc
aram.
Tho. Portentum; quo enim alio te nomine
compellem?
Nun. Non sis aliis intentus; quin audi,
Et clare considerans et audiens cogita,
Qui exercitus insequens venetur eos.
1325 *Tho.* Dic; recte mones; non enim brevi
itinere
Fugiant, ut possint effugere meam hastam⁸⁴⁾.

Chor. Insanis. Quid nobis hospitem cum fuga rei est?
Nun. Quin vadis dominorum ad portas quam primum?
Chor. Non, antequam dixerit verbum interpres hoc,
Sive intus, sive non intus sit dux terrae.

83) Et] sic (= text. gr.) Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. Ego.

84) *Nun.* Heus — hastam. (vs. 1304—1326.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Nun. Hem aperite claustra; illis, qui intus sunt, dico,
Et domino indicate, quod prae foribus
Adsim, novorum fascem annuntians malorum.
Tho. Quis ad templum Deae hoc excitat clamorem,
Portas pulsans, et metum concitans intus?
Nun. Falso dixerunt hae, et me abegerunt e domo,
Quod extra sis; tu vero domi utique eras.
Tho. Quod expectantes lucrum aut captantes?
Nun. In posterum harum peccata indicabo; quae vero
Praesentia sunt, audi. Haec puella, quae hic
Aris praefuit, Iphigenia, extra terram
Cum hospitibus abiit, venerandum Deae
Simulachrum habens; fraudulentae vero erant expia-
tiones.

Tho. Quid ais? quam auram casus habens?
Nun. Servans Orestem; hoc enim tu admiraberis.
Tho. Quemnam? num quem Tyndaris peperit puella?
Nun. Quem hisce aris Deae consecravit.
Tho. O mirum, quomodo te maius nominare possum?
Nun. Ne huc vertas tuum animum; sed audi me.

Nun. Postquam venimus ad littus marinum,
 Ubi navis Orestis latens erat appulsa,
 Nobis, quos iussisti tenere vinctos hospites,
 1330 Innuvit discedere ulterius
 Agamemnonis filia, tanquam arcanum ignem
 Sacrificatura et purificationem, quam appa-
 rabat;
 Ipsa autem retro vincula tenens hospitum
 Ibat manibus, et haec erant nobis suspecta,
 1335 Placebant tamen tuis ministris.
 Diu autem (ut nobis aliquid videretur agere)
 Ululavit et recensuit barbaricum carmen
 Tanquam abluens contagium caedis.
 Posteaquam diu sedimus,
 1340 Venit nobis in mentem timere, ne soluti
 hospites
 Interficerent eam, et effugerent.
 Metu tamen, ne videremus ea, quae non oportebat
 videre, sedimus
 Taciti, postremo unum consilium erat omnibus,
 Ire eo, ubi illi essent, etiamsi non concederetur.
 1345 Ubi vidimus Graecam navem
 Et remorum serie iugum alarum,
 Et nautas quinquaginta, qui remos in suis
 sedibus
 Tenebant, solutos autem vinculis adolescentes
 Vidimus liberos et in puppi stantes
 1350 Tenentes longos contos; alii autem a suis
 ansis
 Anchoras suspendebant; alii autem scalas
 Properantes ferebant manibus, et funes
 Mittentes in mare hospitam deducebant⁸⁵).

Clare vero rem perspicuens et audiens, cura,
 Persequutio quaenam hos hospites venetur.
Tho. Dic; recte enim admonuisti; non enim vicina
 navigatione

Fugiant, ut effugere possint meam hastam.

85) *Nun.* Postquam — deducebant. (vs. 1327 — 1353)] sic Ed. 1562., Ed. 1558.:

Nun. Ex quo ad littus venimus marinum,
 Ubi navis Orestae occulta erat subducta,
 Nos quidem, quos tu vincula unâ mittis hospitum
 Habentes, nutu innuit absistere procul
 Agamemnonis filia, tanquam arcanam flammam
 Immolans et expiationem, ad quam accedebat.
 Ipsa vero a tergo vincula habens hospitum
 Ibat manibus, et haec erant suspecta quidem,
 Placebant tamen tuis ministris, o rex.
 Tandem vero, cum nobis peragere aliquid videbatur
 plus,

Eiulatum amisit [pro: emisit], et circumspexit, bar-
 bara

Carmina inquirens, tanquam caedem abluens iam.

Nos autem non permittentes, postquam vidimus
 1355 Rem dolo geri, tenuimus ipsam hospitam,
 Et funes, et per gubernaculum
 Abstulimus clavos navis.
 Oriebatur orationis certamen: Quare navigatis
 Furantes nobis Deam et eius ministram?
 1360 Tu quis es, qui hanc evehis ex hac terra?
 Ille respondit: Orestes, huius frater, ut scias,
 Filius Agamemnonis, meam aveho
 Sororem, quam perdidimus ex domo.
 Verum nihilominus retinuimus eam,
 1365 Et coegimus sequi ad te.
 Unde saevae plagae erant genarum.
 Neutri enim habebamus ferrum;
 Verum res agebatur pugnis,
 Et ligna⁸⁶) utrinque circa iuvenulam
 1370 In latera et hepar iaculabantur,
 Ita ut committerentur et defatigaretur mem-
 bra.
 Nos autem malis notis signati
 Fugimus in locum arduum, alii in capite
 Habentes cruenta vulnera, alii in oculis.
 1375 Nos in tumulto stantes cautius
 Pugnabamus, et saxa iaciebamus.
 Verum arcebant nos iaculatores in puppi
 Stantes telis, ut cogeremur retro cedere⁸⁷).

Postquam vero longum sedebamus tempus,
 In mentem venit nobis, ne soluti hospites
 Interficerent ipsam, et fugitivi aufugerent.
 Sed ex metu illarum rerum, quae nefas erat adspicere,
 sedimus

Silentio. Postremo omnibus erat eadem sententia,
 Ire, ubi erant, quamvis non concessis.
 Et ibidem videmus Graecanicæ navis scapham,
 Expedito remigio ad impetum alarum,
 Et nautas quinquaginta in scalmis remos
 Habentes, porro a vinculis iuvenes
 Liberos in puppi stantes navis.
 Contis vero prorae insistebant; alii ad epotidas
 Ancoras religabant; alii scalas
 Ascendentes, ducebant per manus oram.
 Pelago committentes peregrinam navim subdlexerunt.

86) ligna] huic voci Xylander in marg. Ed. 1562. hanc ad-
 scripsit annotationem: „Videtur legisse *záλα*. Sed non
 potest probari. Verterem artus; est enim metaphora in
 voce iaculari.” (Ed. 1558., Barn.: manus; Musgr.: lac-
 certi; Fix.: pedes; Eurip. *záλ'*).

87) Nos autem — cedere. (vs. 1354 — 1378.)] sic Ed. 1562.;
 Ed. 1558.:

Nos vero nihil parcentes, ut primum adspeximus
 Fraudulentas artes, apprehendimus navim peregrinam
 Et rudentes, et per gubernacula
 Clavos excindimus robustae navis.
 Verba vero ibant: Qua ratione traicitis
 Furantes ex hac terra simulachrum et ipsam sacer-
 dotem?

Cuius gratia? quis existens, hanc abducis veluti emptam
 ab hac regione?

Sed ille dixit: Orestes huius frater germanus, ut scias,

Tunc autem magnus fluctus impulit navim
1380 In terram; nautae autem non audebant
humectare pedem.

Capiens Orestes in sinistrum humerum
Inscendit in mare, et saltans in scalam
Collocavit sororem in suam navim.

Tunc quae de coelo cecidit Deae
1385 Statua, ex media nave locuta est:
O nautae, qui estis ex Graecia oriundi,
Adhaerete remis, et movete fluctus.
Habemus haec, propter quae Euxinum Pontum
Inter Symplegades navigavimus.

1390 Illi vero frementes dulcem gemitum,
Percusserunt mare; navis autem, donec erat
In portu, procedebat; penetraus vero per
ostium

Repellebatur incidens in vehementem fluctum.
Vehemens enim ventus subito ortus navim

1395 Pellebat retro, alii autem sustinebant
Repugnantes contra fluctum; rursus ad terram
Fluctus contrarius impulit navim. Stans autem
Agamemnonis filia cepit precari: O Latonae
filia,

Serva me tuam sacrificulam, ut veniam in
Graeciam

1400 Ex hac terra barbara, et ignosce meo furto.

„Amas enim et tu tuum fratrem;

„Liceat mihi et meum amare.

Nautae autem acclamaverunt precibus,

Et addiderunt Paeanam, nudas manibus epo-
midas

1405 Applicantes ad remos exhortatione.

Magis autem atque magis ibat navis versus
scopulum.

Alii insiliebant in mare,

Agamemnonis filius, hanc mecum aufero,
Adeptus sororem, quam amisi e domo.
Sed nihilominus retinebamus navim peregrinam,
Et ut tu assequeris, vim inferebamus ei.
Ubi gravia verbera erant maxillarum,
Et illi enim ferrum non habebant in manibus,
Et nos; pugni vero illidebantur.
Et manus ab ambobus iuvenibus simul
In latera et ad pectus veluti iaculabantur,
Adeo ut colliderentur, et omnino defatigaretur mem-
bra.

Gravibus vero sigillis signati,
Fugimus ad praecipitium, alii in capite
Cruenta habentes vulnera, alii in oculis.
In tumultis vero constituti, cautius
Pugnabamus, et saxa iecimus.
Sed prohibuerunt nos sagittarii in puppi
Stantes sagittis, ne impetum faceremus ultra.

Alii suspendebant fixas anchoras⁸⁸).

Ego autem recta huc missus sum,

1410 Ut tibi significem, quomodo illic se res
habeant.

Sed vade, vincula cape manibus.

Nisi enim mare fiat placidum,

Non est possibile, ut possint evadere.

Rex autem maris curam gerit Ilii

1415 Venerandus Neptunus; hostis autem est
Pelopidarum;

Et nunc tradet tibi filium Agamemnonis

Et cives Graecos nimirum in tuas manus,

Ut recipias sororem, quae necem in Aulide

Astute effugit, cuius adhuc Dea meminit.

1420 *Chor.* O misera Iphigenia, una cum fratre
Morieris, iterum rediens sub manus domi-
norum.

Tho. Vos cives huius barbaricae terrae,

Eia, non equis iniicientes frena

Ad littus curretis? et impetum navis

1425 Graecanicae excipietis, et adiuvante Dea

Festinantes capietis impios viros?

Alii trahetis in mare naves celeres,

Et eos mari vel equestri exercitu

Capietis, aut de aspera rupe

88) Tunc autem — anchoras. (vs. 1379 — 1408.)] sic Ed.
1562.; Ed. 1558.:

Atque interea (gravis enim fluctus protrusit navim
Ad terram, metus vero erat nautis naufragium facere),
Accipiens Orestes in humerum sinistrum,
Progressus in mare, et scalae insiliens,
Posuit sororem in insiguem navim.
Sed quod delapsu fuit e coelo Iovis filiae
Simulacrum, navi e media sonuit
Clamorem quendam: O terrae Graeciae nautae navis,
Incumbite remis, et fluctus verrite.
Habemus enim, quorum gratia in Euxinum Pontum
Intra Symplegadas navigavimus.
Nautae vero gratum suspirium emittentes, per fre-
mitum

Percusserunt salum. Sed navis, quatenus erat intra
Portum, procedebat; ostia vero egressa.

Vehementi cum fluctu collectans urgebatur.

Vehemens enim irruens ventus derrepente navis

Pellebat retro rudentes. Nautae autem repugnabant

Contra fluctus inhibentes; ad terram vero iterum

Fluctus retro fluens duxit navim. Consistens vero

Agamemnonis filia vovit: O Latonae filia,

Serva me, tuam sacerdotem, ad Graeciam,

Ex barbara terra, et furto ignosce meo.

„Amas et tu tuum fratrem, o Dea;

„Amare et me meos consanguineos existima.

Nautae vero acclamarunt bene precando precibus puell-
lis [pro: puellae]

Paeanam, nudos protinus lacertos

Remis applicantes, ex adhortatione nautica.

Sed magis atque magis ad saxa ibat navis.

Atque quispiam in mare impetum fecit pedibus.

Alii vero tortas religabant ancoras.

- 1430 Abiiciemus, aut affigemus corpora palis.
 Vos autem horum consiliorum conscias
 Mulieres tum, cum habebo otium,
 Puniam; nunc autem rei propositae
 Intenti, non sumus vacui ad vos puniendas⁸⁹).
- 1435 *Minerva*. Rex, quo ducis hunc exercitum?
 Audi me Minervam,
 Et desine persequi et educere exercitum.
 Fatalibus enim oraculis Apollinis
 Huc venit Orestes, iram Erinnydum
- 1440 Fugiens, et ut reduceret sororem domum,
 Et ut statnam avereret in Atticam.
 Ad te nunc loquor. Quem occidere
 Videris Orestem, ipsum capiens in marinis pro-
 cellis,
 Iam Neptunus mea causa placidum
- 1445 Dorsum maris fecit agitans remio.
 Tu vero, Oresta, audiens mea mandata,
 (Audis enim meam vocem, etiamsi non adsis)
 Vade accipiens statuam et tuam sororem;
 Et cum veneris Athenas divinitus conditas,
- 1450 Est locus in extremis Atticae
 Finibus, vicinus littori Carystio,
 Sacer, quem meus populus nunc vocat Ha-
 las⁹⁰):
 Ibi aedificans templum, colloca statuam
 Cognominem Tauricae Dianae, et tuorum
 laborum,

89) Ego autem — puniendas. (vs. 1409 — 1431.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Et ego quidem recta ad te huc missus sum.
 Tibi. quae illic imminent, indicans, o rex, pericula.
 Quare i, vincula et laqueos accipiens in manus,
 Nisi enim mare tranquillum fiat,
 Non est spes hospitibus salutis.
 Pelagi rex Ilium respicit
 Sanctus Neptunus, et Pelopidis adversarius est.
 Et nunc exhibebit Agamemnonis filium
 Tibi, et civibus, ut par est, in manus:
 Et capere sororem, quae eadem Aulidensem
 Immemorem Deae prodeus deprehenditur.
Chor. O misera Iphigenia, una cum fratre
 Morieris, iterum veniens dominorum in manus.
Tho. O cuncti cives huius barbarae terrae,
 Quia eia equis inicietes frena
 Secundum litus enritis, et egressionem navis
 Graecanicae excipitis? adiuvante Dea,
 Festinantes viros impios capietis.
 Alii celerigradas trahite in pontum naves,
 Ut ex mari et terra persequutionibus
 Capietes ipsos, aut de dnris saxis
 Praecipitemus, aut palis infugamus corpus.
 Vos vero horum conscias consiliorum
 Mulieres, in posteram cum otium nactus fuero,
 Puniemus; nunc autem propositum
 Studium prosequentes, non manebimus quieti.

90) Halas] sic Editt. 1562., Fix. (= Ed. Fix. *Alás*): Editt. Barn., Musgr. *Alás* — Alas (aeque ac Ed. 1558.).

- 1455 Quos tulisti oberrans per Graeciam,
 Agitatus stimulis Erinnydum, et Dianam
 homines
 Posthaec celebrabunt Tauricam.
 Et hanc legem pone: quando agit festum po-
 pulus,
 Tum sit redemptio tuae caedis, adhibeatur
 gladius
- 1460 Collo alicuius viri, et sanguis effluat
 Propter Deam, ut habeat aliquem cultum.
 Te vero, o Iphigenia, ad scalas sacras
 Bauronias oportet esse aeditam huius Deae.
 Ubi et sepelieris mortua, et vestes
- 1465 Monumenta tibi ponent texta serica,
 Quas mulieres periclitantes in partu
 Relinquent in sacello; has autem dimittere ex
 hac terra
 Mulieres Graecas⁹¹) tibi mando,
 Eo quod servavi te bona voluntate,
- 1470 Et prius in vico Martio aequales calculos
 Cum diiudicaverim, tibi, Oresta, mando hac
 lege,
 Ut vincat, quicumque habet aequales calculos.
 Verum age, porta tuam sororem extra hanc
 terram,
 O fili Agamemnonis, et tu ne irascaris, Thoas⁹²).

91) Mulieres Graecas] his in Ed. 1562. adscripta est nota marg.: Chorum.

92) *Minerva*. Rex — Thoas. (vs. 1435 — 1474.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Miner. Quo quo persecutionem hanc agis, o rex
 Thoas? audi huiusce Minervae sermones.
 Desine persequi, et fluctus incitare exercitus
 Ex fatali namque vaticinio Apollinis
 Huc venit Orestes, furiarum iram
 Fugiens, et sororis Argos ducturus corpus
 Et simulachrum sacrum in meam ducturus terram.
 Ad haec te [*pro*: Ad te haec] nobis oratio. Quem vero
 interficere
 Constituisti Orestem, in pelago prehensens aestuantem,
 Iam Neptunus mea gratia illaesum
 Ponti facit per supremitatem ducens navi.
 Sed discens, o Orestes, meas epistolas,
 (Audis enim vocem, quamvis non praesens, Deae)
 Abi, accepto simulachro, et sorore tua.
 Cum vero Athenas insignes veneris,
 Regio quaedam est Atticae ad extremos
 Terminos vicina saxosae Carystiae.
 Sacra, Alas ipsam meus vocat populus,
 Ibi constituens templum, collocato simulachrum
 Cum cognomine Tauricae et laborum tuorum,
 Quos elaborasti oberrans Graeciam
 Oestris Furiarum. Dianam vero ipsam mortales
 In posterum celebrabunt Tauropolam Deam.
 Ritumque constituite istum, quando celebrabit populus
 Tuae caedis liberationem. Intendat ense
 Ad iugulum viri, et sanguinem eliciat,
 Propter sanctam Deam, ut honores habeat.
 Te vero ad sacras, o Iphigenia, scalas

- 1475 *Tho.* Regina Minerva, „ qui Deorum prae-
ceptis
„ Non obtemperat, non recte sentit.
Ego ergo Oresti, si auferens statuam Deae
Abiit, et eius sorori non irascor. „ Quid
enim
„ Lucri est certare cum Diis, qui praevalent?
1480 Eant cum statua Deae in tuam
Terram, et collocent eam feliciter illic.
Mittam et has in Graeciam
Mulieres, quemadmodum mandat tua vox,
Et retinebo exercitum, quem eram missurus
contra eos
1485 Et classem, sicut placent haec tibi.
Laudo haec; „ tua enim et Deorum autoritas
vincit.
Min. Ite venti ducentes navi Agamemnonis
Filium Athenas. Vadam et ego,
Servans meae sororis statuam.
1490 Ite, quae estis beatae

Bauroniae oportet huius sacerdotem esse Deae.
Ubi etiam sepelieris mortua, et peplorum
Donarium tibi offerent, sericas texturas,
Quas mulieres in partu laborantes
Reliquerint domi. Ista vero ut educaas ex hac terra
Graecanicas mulieres mando,
Iudicio iusto, eo quod servavi te,
Etiam antea in Areopago paria suffragia
Dinumerans, o Orestes; nam lege hac
Absolutus es, cum reus esses.
Quare abduc tuam sororem ex hac terra,
Agamemnonis filii, et tu ne irascaris, o Thoas.

- Propter felicitatem servati fati⁹³).
Chor. O veneranda inter Deos
Et inter homines, Pallas Minerva,
Faciemus, ut iubes.
1495 Valde enim dulcem et insperatam
Vocem accepi auribus.
O inelyta victoria, meam
Vitam circumdes,
Et non desinas eam coronare⁹⁴).

93) *Tho.* Regina — fati. (vs. 1475—1491.)] sic Ed. 1562.;
Ed. 1558.:

Tho. „ O Regina Minerva, sermonibus Deorum
„ Qui, cum audit, fidem non habet, non recte capit.
Ego namque et Orestae, si ferens simulachrum Deae
Abiit, et sorori non irascor. „ Quid enim
„ Contra fortiores Deos certare pulchrum?
Eant in tuam cum simulachro Deae
Terram, et constituent bona fortuna simulachrum.
Mittam vero etiam has in Graeciam felicem
Mulieres, veluti tuum mandatum iuhet.
Omittam vero arma, quae infero hospitibus,
Naviumque remos. Tibi haec quoniam placent, o Dea.
Laudo. Voluntas enim tua et Deorum vincit.
Min. Ite, o flamina, navi ducentia Agamemnonis
Filium Athenas; comes viae ego una ero,
Servans sororis meae venerandum simulachrum.
Ite bona fortuna servati
Fati, felices existentes.

94) *Chor.* O veneranda — coronare. (vs. 1492—1499.)]
sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Chor. At, o sancta et apud immortales
Et apud mortales Pallas Minerva,
Agemus ita, ut tu iubes.
Valde enim iucundam et incredibilem
Famam auditu accepi.
O valde veneranda victoria, meam
Vitam possideas,
Neque desinas coronare.

Nota. Quanam ratione magna Editionum 1558. et 1562. in hac tragoedia diversitas orta sit, ex Xylandri praefatione alterius
Editionis intelligitur (vide supra p. 285 sq.).

LXV. PHIL. MEL. INTERPRETATIO RHESI EURIPIDIS.

Huius tragoediae interpretatio latina Melanthonis exstat in *Xylandri* Editt. 1558., 1562., quibuscum Editiones recentiores *Barnesii*, *Musgravi* et *Fixii* contuli. — Versuum numeros, stropharum partitiones et alias quasdam inscriptiones ex Ed. Barnes. addidi uncis inclusas.

EURIPIDIS RHESUS.

PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

Argumentum.

Rhesus filius fuit Strymonis fluvii, et Terpsichores, Musarum unius. Thracum vero dux ad Ilium noctu pervenit, Troianis habentibus castra ad naves Graecorum. Hunc Ulysses et Diomedes exploratores existentes interficiunt, Minerva ipsos admonente, quod ex ipso Graecis magnum immineret periculum. Terpsichore vero apprensus, filii cadaver ad sepulturam sustulit.

Quidam hanc fabulam subditiciam esse existimant, tanquam non sit Euripidis; Sophoclis enim orationis genus magis refert. Sed in catalogo fabularum tanquam legitima inscripta est; etiam de coelestibus rebus curiosa tractatio Euripidem autorem arguit. Scena huius fabulae est in Troia. Chorus constat ex vigilibus Troianis, qui etiam proloquuntur. Continet autem nocturnam excitationem¹⁾.

Personae fabulae.

Chorus vigilum.

Hector

Aeneas

Dolon

Nuntius²⁾

Pastor²⁾

Rhesus

Ulysses

Diomedes

Minerva

Paris

Musa³⁾

Rhesi auriga.

Incipit Chorus.

R H E S U S.

[*Chorus, Hector, Aeneas, Dolon.*]

Chor. Vade ad cubile Hectoris

Aliquis scutatorum regum vigil,

An acceperit nuntiantem arma⁴⁾ novorum
Sermonum⁵⁾ famam,

1) Haec veteris argumenti, quod graece in Eurip. Ed. Basil. 1551. legitur. interpretatio Melanthonis in Editt. 1558., 1562. exhibetur; in Ed. Barn. cum textu graeco repetita est.

2) Nuntius. — Pastor.] sic tanquam duae personae in Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551.) h. l. afferuntur; Barn.,

Musgr.: *Ποιμὴν ἢ Ἄγγελος* — Pastor, sive Nuntius; Fix.: *Ἄγγελος* — Nuntius.

3) Musa] sic Editt. 1558., 1562., Musgr., Fix.; Barn.: *Τερψιχόρη, ἢ Μοῦσα* — Terpsichore, sive Musa.

4) nuntiantem arma] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *τευχοφόρων*) ab armatis [Fix.: a militibus].

5) Sermonum] sic (= Eurip. *μῦθων*) Ed. 1558.; Ed. 1562. Sermonem.

- 5 Qui quadripartitam noctis vigiliam
Totius exercitus
Ante civitatem Troianam sedendo obemnt,
Solve truce[m] sedem palpebrarum.
Relinque toros humi stratos,
10 Hector; tempus est enim audire.
Hect. Quis es, amice? dic, quis sis?
Quid hoc signi est?
Quinam per noctem ad nostra
Cubilia appropinquant? dicendum est.
15 *Chor.* Vigiles exercitus. *Hect.* Quid affers
tam turbulenter?
Chor. Bono sis animo. *Hect.* Sam bono animo.
Num aliquis dolus est e tenebris?
Chor. Non.
Hec. Cur tu relinquens custodias
Turbas exercitum, nisi habes aliquam
20 Nocturnam nuntiationem? non scis exercitum
Propter Argivum, nocturnum nos
Cubile habere in armis?
Chor. Arma socios,
Vade ad cubilia aliorum.
25 Impelle hastam, levare, excita a somno,
Mitte amicos, ut veniant in tuam cohortem,
Induite equis frenos.
Quis vadit ad Panthoedam⁶⁾? aut ad
Ducem Lyciorum⁷⁾, qui ex Europa natus est?
30 Ubi sunt inspectores victimarum?
Ubi sunt tribuni peditum levis armaturae?
Ubi sagittarii Phrygum?
Iungite cornutos arcus nervis.
Hect. Partim nuntias terribilia auditu,
35 Partim animas me, nihil tamen liquide.
Num Saturnii Panis tremulo
Flagello perterrefactus⁸⁾, deserens excubias,
Perturbas exercitum? quid trepidas? quid te
dicam
Novi nuntiare? multa enim cum dicis,
40 Nihil tamen clare ostendis.
Chor. Lucet ignibus exercitus Argivus
Per totam noctem,
Et navium stationes ardent divinitus,
Et totus exercitus accedit ad Agamemnonis
45 Tabernaculum noctu cum tumultu,

6) Panthoedam] huic nomini in Editt. 1558., 1562. adscripta est nota marg.: Panthoi [Ed. 1558. Panthei] filium 1. Euphorbum.

7) Ducem Lyciorum] h. l. in iisd. Editt. nota marg.: Sarpedonem.

8) H. l. in Ed. 1558. nota marg.: Panicus terror.

- Desiderans novum aliquod consilium,
Nunquam enim antea sic in metu fuit
Nauticus exercitus.
Tibi suspicans futurum
50 Accessi nuntius, ne unquam
Aliquam accusationem in nos dicas.
Hect. Opportune venisti, quamquam terrorem
denuntians.
Graeci enim ex hac terra nocturna navi
Clam me soluturi fugient.
55 Blanditur mihi nocturna incensio ignium.
O Dii, qui me vincentem fraudastis
Leonem praeda, priusquam exercitum Graecorum
Prorsus consumpserim hac hasta.
Si enim Incidae non continuissent me solis
60 Flammae, non cohibuissem felicem pugnam,
Priusquam naves incendissem, et cucurrissem
per tabernacula,
Interficiens Graecos hac cruenta manu.
Ego quidem eram promptus pugnare
Etiam noctu, et uti secundo impetu Dei;
65 Verum sapientes me et divina scientes
Vates persuaserunt expectare lumen diei,
Et deinde neminem Graecorum in terra relinquere.
Isti vero non expectant meorum vatum
Dicta. „In nocte fugitivus multum valet.
70 Quare quam primum oportet indicere exercitui,
Ut sumant arma, et cessent a somno,
Ut aliquis hostium in navem insiliens,
In tergo laceratus madefaciat scalas sanguine,
Alii in laqueis vincti et capti
75 Phrygum agros discant arare.
Chor. Hector, properas, priusquam scias, quid agatur.
Utrum Graeci fugiant, nondum liquide scimus.
Hect. Propter quam aliam causam incenderet
nocturnos ignes exercitus?
Chor. Nescio; mihi tamen res suspecta est.
80 *Hect.* Si hoc times, omnia times.
Chor. Nondum antea hostes succenderunt tantum ignem.
Hect. Etiam nunquam ante tam turpiter victi sunt.
Chor. Tua virtute hoc gestum est, etiam reliqua consule.
Hect. „Simplex oratio est contra hostes armare manus.

85 *Chor.* Atqui hic Aeneas valde celeriter
Venit, novum quiddam habet, ut amicis
nuntiet.

Aen. Hector, quare nocturni in exercitu
Vigiles ad tua cubilia veniunt cum terrore,
Et nocturnum conventum excitant, et pertur-
bant exercitum?

90 *Hect.* Aenea, munias armis tuum corpus.

Aen. Quid est? num quis ab hostibus nuntiatur
Dolus occultus esse per noctem?

Hect. Fugiunt Graeci, et conscendunt naves.

Aen. Quod huius rei dicere potes certum
signum?

95 *Hect.* Succendunt per totam noctem ignes,
Et mihi videntur non manere in crastinum,
Sed incendentes ignes in transtratas naves,
Fuga domum ab hac solvunt terra.

Aen. Tu quid factururus armas manum?

100 *Hect.* Ipsos fugientes et salientes in naves
Hasta retraham, et instabo illis gravis.

Turpe enim nobis et praeter turpitudinem
damnosum sit,

Deo concedente, hostes absque pugna
Dimittere, qui nos affecerunt multis malis.

105 *Aen.* „Utinam esses tam sapiens, quam es
manu promptus.

„Verum non unus, qui omnia sciat,

„Natus est; alteri aliud adest munus,

„Tu quidem pugnare, alii bene consulere pos-
sunt⁹⁾.

Qui audiens ignis faces, credis

110 Fugere Graecos, et exercitum vis educere,
Transiens fossas in media nocte.

Atqui transiens cavam profunditatem fossarum,
Si non invenies hostes ex terra

Fugere, sed in tuam hastam respicientes,

115 Victus non poteris redire ad hanc civitatem.
Quomodo enim transibit exercitus in fugiendo
palos?

Et quomodo per pontes transibunt equites,
Nisi fregerint rotarum axes?

Vincens vero adhuc habes resistentem Achillem,

120 Qui non sinet te iniicere ignem navibus,
Neque ille sic sinet Graecos rapere, ut tu exi-
stimas.

Ardens enim vir est, et munitus manu.

Sed exercitum tranquille iuxta arma
Dormire sinamus a laboribus bellicis;

125 Exploratorem vero ad hostes, quicumque
vult ire,

Mittendum censeo; et si solverint fuga

Euntes, irruemus in exercitum;

Si vero in dolum quendam ducunt hi ignes,

Certiores facti de hostium insidiis ab explora-
tore,

130 De integro consultabimus. Haec est mea
sententia.

[*Strophe.*]

Chor. Haec placent, haec mutatus cogites.

Non amo ducum robora temeraria.

Quid autem est melius quam

Celerem exploratorem ire ad naves,

135 Curnam hostibus

Ignes ad navalia incendantur?

Hect. Vincite, quandoquidem omnibus haec
placent.

Vade, contine duces sociorum; celeriter enim
exercitus

Moveri posset, audiens istos nocturnos con-
gressus.

140 Ego mittam exploratorem hostium,

Et si hostium dolos audiverimus,

Tu omnia audies, et praesens scies.

Si autem solverint ad fugam tendentes,

Tubae clangorem expectans observa,

145 Tanquam non mansuro me; sed accedam
navium

Sulcis hac nocte ad Argivum exercitum.

Aen. Mitte quam primum; nunc enim recte
sentis.

Tecum videbis me tolerantem, quidquid opus
fuerit.

Hect. Quisnam Trojanorum, qui adsit in hoc
consilio,

150 Vult explorator ad naves Graecorum ire?

Quis vult de patria bene mereri?

Quis pollicetur? num quid possum ego omnia

Patriae et sociis subministrare, quibus opus
est?

Dolon. Ego pro patria hoc periculum

155 Subiens, speculator ad naves Graecorum
volo ire,

Et omnia Graecorum cognoscens consilia,

Redibo huc; hunc laborem in me recipio.

9) H. I. in Editt. 155S., 1562. nota marg.: Non omnia possumus omnes.

- Hect.* Habes conveniens nomen rei, et es amator patriae,
Dolon; patris enim domum prius nobilem,
160 Nunc multo reddis nobiliorem.
Dol. Ideo laborare me convenit; sed laborantem decet
Mercedem auferre; „additum enim omni
„Negotio lucrum, parit duplex studium.
Hect. Recte, instum hoc est, nec dissentio;
165 Sed statue primum, quid vis praeter meum regnum?
Dol. Non desidero tuum potens regnum.
Hect. Tu vero iam ducens¹⁰⁾ uxorem, Priamidarum gener fias.
Dol. Nolo ex superiore ordine nuptias contrahere.
Hect. Habemus aurum, si hoc praemium petis.
170 *Dol.* Domi habeo; non egemus opibus.
Hect. Quid igitur cupis earum rerum, quas Ilium tenet?
Dol. Cum tu viceris Graecos, promitte dona.
Hect. Dabo; postula tantum praeter duces navium.
Dol. Interfice, non postulo te abstinere manus Menelao.
175 *Hect.* Num Oilei filium postulas accipere?
Dol. „Manus generose alitae non sunt idoneae ad laborem.
Hect. Quem igitur Graecorum viventem dari tibi vis muneri?
Dol. Atqui antea dixi, me domi habere aurum.
Hect. Atque ex spoliis praesens ipse eliges.
180 *Dol.* Spolia suspende Diis in templis.
Hect. Quod igitur maius his a me petis munus?
Dol. Equos Achillis; decet me pro digna mercede laborare,
Adducentem vitam in aleam fortunae.
Hect. Atqui amas equos me una amante.
185 Ex immortalibus enim immortales nati
Trahunt Pelei bellicosum filium.
Tradidit hos equorum domitor
Marinus Neptunus Peleo, ut dicunt.
Sed non te incitans fallam: quin dabo tibi
190 Pulcherrimam domi possessionem, Achillis currum.
Dol. Laudo, et si accepero, gloriabor inter Phrygas,

- Donum me accepisse pulcherrimum pro mea fortitudine.
Te vero non invidere oportet; infinita alia tibi sunt,
Quibus delectaberis dominans huic regioni.

[*Antistrophe.*]

- 195 *Chor.* Magnum certamen, magnum quoque praemium cupis adipisci.
His potitus, profecto beatus eris;
Sed hic labor quoque gloriosus.
Magnum quoque est, fieri generum dominorum.
Haec divina spectet iustitia.
200 Quod ad humana attinet, haec videntur esse certa.
Dol. Ibo vadens intra domum,
Apparabo corpus apparatu decenti.
Inde proferam pedem ad naves Argivorum.
Chor. Num habebis aliam vestem pro hac?
205 *Dol.* Convenientem huic negotio et insidiatorio itineri.
Chor. „A sapiente viro decet sapientiam discere.
Dicas, quod erit tegmen tui corporis?
Dol. Ponam lupinam pellem circum dorsum,
Et faciem ferae¹¹⁾ circa meum caput ponam,
210 Gressum e prioribus manibus aptans,
Et pedes pedibus quadrupedem imitabor
Lupi incessum hostibus difficilem inventu,
Appropinquans ad fossam et navium propugnacula.
Quando vero procul a navibus ingredior in deserto loco,
215 Bipes ingredior; hoc modo compositus est dolus.
Chor. Atqui bene te Maiiae filius illuc et rursum huc
Reducat Mercurius, qui est insidiatorum numen.
Rem tenes; adsit tantum fortuna.
Dol. Salvus ero, et interficiens Ulysem,
220 Eins caput tibi feram, certum signum habeo,
(Dices Dolonem ad naves Graecorum ivisse)
Aut filium Tydei non incerta manu.
Redibo domum, priusquam lumen redeat supra terram.

10) iam ducens] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Editt. 1558., Fix.: ducens.

11) ferae] sic (= Eurip. ὄρεός) Editt. 1558. et recent.; in Ed. 1562. deest.

[*Strophe 1.*]

Chor. Thymbraec, Delie, et Lyciae
 225 Per templum gradiens
 Apollo, o divinum caput, venias
 Arcitenens, adesto in hac nocte,
 Dux salutaris
 Huic viro itineris
 230 Fias, et opitulare Dardanidis,
 O omnipotens, o qui Troiae
 Antiquos muros aedificasti.

[*Antistrophe 1.*]

Veniat ad navalia exercitus
 Graecanici speculator;
 235 Veniat, et revertatur rursus ad aras
 Domus patriae;
 Phthiarum equarum
 Ascendat super currum,
 Graeco equarum domino pereunte,
 240 Quas Aeacidæ marinus
 Deus dat Peleo.

[*Strophe 2.*]

Quia pro domibus
 Et pro patria solus audet
 Ad stationes navium ire speculator:
 245 „Probo animi robur; certe magna raritas
 Est bonorum, quando est
 In periculo
 Et fluctuat civitas.
 Est Phrygum aliquis, est fortis.
 250 Adest quoque illis audacia in pugna apud
 Mysos,
 Qui Mysus nunc negligit meum auxilium.

[*Antistrophe 2.*]

Quem virum ex Achivis
 Viator hic interficiens,
 255 Vulnerabit in tentoriis,
 Habens imitationem quadrupedis in
 Pelle belluae? Utinam Menelaum interficiat;
 Peracta vero caede, Aganemnonium
 Caput afferat Helenae
 260 In manus, luctum de malo affine,
 Qui ad scortum
 Et ad Troiam mille
 Navium venit habens exercitum.

[*Nuntius, Hector, Chorus.*]

*Nun.*¹²⁾ Domine, talium rerum sim nuntius
 dominis
 265 Etiam deinceps, quales nunc tibi adfero
 cognoscendas.
Hect. Profecto multa rusticis absurda insunt in
 animo.
 Etenim de gregibus, dominis armatis
 Videris venire nuntiaturus aliquid, ubi non
 decet.
 Nonne scis domum meam, aut sedem patris,
 270 Quibus oportet dicere de gregibus floren-
 tibus?
Nun. Nos pastores sumus inepti, fateor:
 Nihilominus affero tibi sermones dignos cura.
Hect. Desine dicere mihi villanas fortunas;
 In manibus gerimus proelia et hastas.
 275 *Nun.* Talia et ego significaturus veni;
 Dux enim magni exercitus
 Venit tibi amicus et socius huius terrae.
Hect. Cuius patriae terrae solum deserens?
Nun. Thraciae. Strymonis vero vocatur filius.
 280 *Hect.* Rhesum advenisse narras in Troiam?
Nun. Scis; levasti me maxima parte sermonis.
Hect. Et quomodo ad Idae colles iter facit,
 Aberrans a lata campestri et plaustraria via?
Nun. Non scio; sed conicere licet.
 285 Non est absurdum noctu ducere exercitum
 Eum, qui audivit campos plenos esse exercitu.
 Terrorem vero rusticis, qui in Ideo monte
 Habitamus per silvestria loca terram,
 Incussit, noctu incedens per saltum plenum
 feris.
 290 Magno clangore Thracensis exercitus veniens
 Ibat. Stupore nos consternati agimus
 Greges in summitates montium, ne quis Grae-
 corum accederet
 Praedam abactus, et tua depopulaturus ar-
 menta,
 Priusquam per aures vocem non Graecam
 295 Accepimus, et destitimus a metu.
 Vadens vero regis illius scrutatores exercitus
 Interrogavi Thracio sermone,
 Quis sit dux, et cuius vocatus,
 Pergat ad urbem Troianis socius;
 300 Et cum omnia audivissem, quae cupiebam
 scire,

12) *Nuntius*] sic Editt. 1558., 1562., Fix.; Barn., Musgr.
Pastor.

- Restiti. Ibi vidi Rhesum veluti Deum
Stantem in equis et Thracensibus curribus.
Aurea bulla collum iugalium
Equorum clauderat nive candidiorum ;
305 Pelta in humeris aureis figuris
Fulgebat; Gorgo vero velut in Palladis clypeo
Ferrea, fronti equorum alligata,
Cum multis nolis strepebat terribiliter.
Multitudinem exercitus neque in ratione calculi
310 Ponere possum: adeo immensum erat vi-
dere.
Erant multi equites et multi scutorum or-
dines,
Et multi iaculatores, et multa turba
Levis armaturae sequebatur in Thracio vestitu.
Huiusmodi Troiae socius adest vir,
315 Quem neque fugiens, neque subsistens hasta
Pelei filius poterit effugere.
Chor. „Quando civibus bene volunt Dii,
„Calamitas convertitur in bonum.”
*Hect.*¹³⁾ Multos, postquam mea pugna est for-
tunata,
320 Et Iupiter nobiscum est, inveniam amicos.
Sed nihil eis opus habemus, qui prius
Non una laboraverunt, quando violentus Mars
Quassavit vela huius terrae duriter spirans.
Rhesus vero ostendit, qualis sit Troiae amicus:
325 Qui venit ad epulas, non praesens venato-
ribus
Capientibus praedam, neque una laborans
bello.
Chor. Recte spernis et reprehendis amicos:
Tamen recipias volentes iuvare civitatem.
Hect. Sufficimus nos ad servandum Ilium.
330 *Chor.* Putas iam te hostes cepisse?
Hect. Puto, idque ostendet sequens dies.
Chor. „Vide, quid sit futurum; multa vertit
Deus.
Hect. Odi sero opitulari amicis.
Nun. O rex, repellere socios, odiosum est;
335 Terrori enim erit¹⁴⁾ hostibus conspectus
tantum.
Chor. Hic itaque, quia advenit, non quidem
socius,
Sed hospes ad mensam veniat hospitum.
Gratia enim ei Priamidarum perit.

13) *Hect.*] sic Editt. recent. aequae ac Ed. Basil. 1551.; in
Editt. 1558., 1562. deest.

14) enim erit] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1553.
erit enim.

- Hect.* Tu recte mones et opportune consideras.
340 Armatus secundum sermones nuntii
Rhesus adsit auxiliator huic terrae.

[*Strophe 1.*]

- Chor.* Adrastia, Iovis filia,
Prohibeas arrogantiam oris;
Dicam enim, quaecunque meo
345 Animo grata sunt.
Ades, o fluminis fili,
Ades, appropinquasti ad aulam amici,
Veneranda persuasit te tandem
Musa mater, et pulchris pontibus instratus
350 Fluvius ducit te huc

[*Antistrophe 1.*]

- Strymon: qui olim cantatricis
Musae per sinceros
Volutatus specie aquae
Sinus te genuit.
355 Tu conspicuus mihi Iupiter
Venis insidens flavis equis.
Nunc, o patria, o Phrygia,
Favente Deo, nunc tibi liberatorem
Iovem licebit nominare.

[*Strophe 2.*]

- 360 Ergo rursus antiqua
Troia celebrabit totos dies propinatorios
Coetus amorum,
Cantilenis et poculorum temulentis
Vicibus propinationum:
365 Per mare Atridis
Spartam abeuntibus a littore Iliaco.
O amice, utinam mihi
Tua manu et tua hasta
Haec efficiens domum revertaris.

[*Antistrophe 2.*]

- 370 Veni, compareas, auream
Peltam Pelidae obicias ad oculum
Obliquam levans a solo,
Certans manibus et pedibus apud currum,
Vibrans bicuspidem hastam.
375 Te enim nullus sustinens
Saltabit unquam in templo Argivae Iunonis;
Sed eum haec terra
Mortuum Thracio fato
Charissimum onus feret.
380 Io, o maxime rex, eximium, o Thracia,

Catulum aluisti donum urbis videre.
Vide aureum corporis robur,
Andi pompam nolarum
Sonantem sub loris scuti.

385 Deus, o Troia, Deus ipse Mars,
Pullus Strymoniae cantatrici
Musae, veniens adspirat tibi.

[*Rhesus, Hector, Chorus.*]

Rhes. Salve bone, boni patris filii, domine huius terrae,

Hector, ex longo tandem te tempore alloquor.

390 Gaudeo tibi res secundas esse, et te assidere
Turribus hostium, et ego simul eversurus
Muros Graecorum adsum, et incensurus naves.

Hect. O filii matris, unius ex Musis,
Et Strymonis, Thracii fluminis, studeo loqui

395 Vera semper, nec sum duplex vir.
Multo ante oportebat te opitulari huic terrae
Advenientem, et non, quantum in te est, ab
Argivis

Sinere Troiam perire bello.

Non dices, quod non vocatus ab amicis,

400 Non veneris, neque opem tuleris, neque
curaveris¹⁵⁾ nos.

Quis enim praeco, aut senatus Phrygum
Profectus ad te, non obtestatus est, ut opem
ferres civitati?

Quorum donorum ornatum non misimus tibi?
Tu vero cognatus existens et barbarus, bar-
baros

405 Graecis propinabas, quod ad te attinet.
Atqui te ex parvo imperio magnum
Thracum regem feci hac dextra,
Quando circa Pangaeum montem¹⁶⁾, et Paeo-
niam terram

Cum praestantissimis Thracensium impetum
faciens in acie

410 Rupi peltam, et tibi subactum populum
Tradidi: quorum gratiam tu calcibus repellens,
Amicis male habentibus sero opularis.

Alii, qui non sunt nobis cognati,
Iam olim praesentes; alii in aggestis tumulis

415 Iacent mortui, documentum fidei non exi-
guum civitatis;

15) curaveris] sic Barn., Musgr.; Editt. 1558., 1562. curasti.

16) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Vide Herodotum lib. 5. Thucyd. in fine lib. 2. belli Peloponn. [Herodot. V, 16. Thucyd. II, 99.].

Alii hic in armis et equestribus curribus
Frigidos flatus et sitibundum ignem Dei
Manent sustinentes, non in lectis,
Ut tu, propinantes crebros haustus.
420 Haec, ut scias Hectorem esse liberum,
Expostulo tecum, et dico tibi in os.
Rhes. Talis sum et ego, rectam sermonum
Viam secans, nec sum duplex vir.
Ego vero magis quam tu, absens ab hac terra
425 Dolore excruciatum sum in hepate;
Sed confinis meae terrae Scythicus populus
Mihi, volenti conficere iter ad Ilium,
Intulit bellum. Euxini vero veni
Ad littus maris, ut traducerem Thracensem
exercitum;
430 Ibi cruentus sanguis Scythicus in terram
Hauriebatur hasta, et cruor Thracius mixtus
caede.
Talis calamitas remorata est me ad campum
Troiae venire opitulatum tibi.
Postquam vero expugnavi illos, et accepi ob-
sides horum liberos,
435 Constituens, ut annum tributum domum
mihi adferant,
Veni traiciens navibus pontum,
Pedestris conficiens alios fines terrae,
Non, ut tu obiicis superbe, meas amystidas¹⁷⁾,
Neque in aureis aedibus dormiens.
440 Sed venti quales Pontum Thracium,
Glaciem facientes, et Pannoniam perflant,
Sustinui¹⁸⁾ cum his inermibus sicut in armis
existentibus.
Sed sero quidem veni, tamen adhuc satis tem-
pestive.
Tu enim iam decimum pugnas annum,
445 Et nihil efficis, sed diem de die
Ducis, tanquam ludens proeliando cum Argivis.
Mihi dies una satisfaciet,
Expugnanti turres, ac ut impetum faciam in
stationes navium,
Et ut interficiam Graecos; et altera die ab Ilio
450 Redibo domum, finiens tuos labores.
Nullus vestrum clypeum tollat manu;

17) amystidas] haec vox in marg. Editt. 1558., 1562. sic explicatur: Genus poculi. Horatius ode 36. lib. 1. [vs. 14.] Bassum Thracia vincat amystide. Ab hauriendo dicitur.

18) venti quales . . . perflant, Sustinui] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: ventos, quales . . . perflant, Sustinui; Fix.: quales venti . . . premunt, hos . . . sustinens . . . expertus sum.

Ego cohibebo gloriantes bello
Achivos expugnans, quamquam sero veniens.

[*Systema.*]

- Chor.* Io, grata dicis:
455 Tu solus a Iove es amicus.
Summus Iupiter molestam invidiam
De tuis sermonibus velit
Arcere. Classis, quae ex Argo venit,
Neque prius, neque nunc aliquem
460 Adduxit te praestantiorem:
Quando Achilles tuam
Hastam poterit
Et quando Ajax sustinere?
Utinam ego hanc diem
465 Videam, o rex, ut bellicosae
Manus hasta fruare.
Rhes. Talia pro longa absentia
Faciam, cum Adrastia vero haec dixerim¹⁹).
Postquam ab hostibus hanc urbem liberam
470 Fecerimus, et Diis spolia exemeris,
Volo tecum ducere exercitum in Graeciam,
Et veniens expugnare bello universam Grae-
ciam,
Ut et ipsi vicissim discant male habere.
Hect. Si a praesenti malo liberemur
475 Et fuerit urbs, ut prius, in tuta pace:
Certe Diis haberem multam gratiam.
Quod ad Argos attinet, et divisionem Graeciae,
Non sic facilia sunt ea expugnata, ut dictu.
Rhes. Nonne optimi Graecorum dicuntur huc
venisse?
480 *Hect.* Non vitupero eos; difficulter enim illos
pellimus.
Rhes. Igitur istis interfectis omnia confecimus.
Hect. Ne nunc, quae procul sunt, considera,
omittens quae sunt in manibus.
Rhes. Satis esse videtur tibi accipere iniurias,
non inferre etiam?
Hect. Satis magno principatui impero, etiam
hic manens;
485 Verum sive sinistrum sive dextrum cornu,
Sive inter medios socios liceat tibi
Peltam firmare, et collocare exercitum.
Rhes. Solus pugnare cum hostibus volo.
Sed si turpe putas non simul incendere navium

19) cum Adrastia vero haec dixerim.] his verbis in marg. Editt. 1558., 1562. adscripta est haec annotatio: Haec dico, precatus veniam, ne Adrastia irascatur meis insolenter dictis.

490 Puppes, cum tam longo tempore laboraveris,
Colloca me in prima fronte adversus Achillem
et exercitum.

Hect. Non licet dirigere contra illum Martiam
hastam.

Rhes. Atqui serino fuit, quod navigarit ad
Ilium.

Hect. Navigavit, et adest; sed iratus

495 Ducibus non simul proeliatur.

Rhes. Quis post eum clarus est in exercitu?

Hect. Ajax mihi nullo inferior videtur,
Et Tydei filius; est praeterea facundum
Crepitaculum Ulysses satis ferox animo,

500 Qui affecit contumelia hanc regionem plu-
rima,

Qui nuper veniens in templum Palladis,
Furatus Palladium, ad naves Argivorum tulit;
Deinde etiam praestigiator habens vestem
mendici,

Ingressus est moenia, et multa Argivis mala

505 Precatus, missus in Ilium explorator,
Interfectis custodibus et praesidibus portarum
Egreditur; et semper in insidiis invenitur,
Thymbraeam iuxta templum prope urbem
Sedens: luctamur cum malo terriculamento.

510 *Rhes.* „Nullus vir fortis vult clam
„Interficere hostem, sed vadens in conspectum;
Illum vero, quem sedere dicis in furtiva sede,
Et struere insidias, vivum comprehendens ego
In exitu portarum²⁰), transfigeus spinam dorsi,

515 Faciam epulas volucris vulturibus.
Praedonem enim existentem, et Deorum²¹)
templa

Spoliantem, oportet eum hoc fato mori.

Hect. Nunc capite²²) locum castris; nox enim
iam est.

Monstrabo vero tibi locum, ubi oportet exer-
citu

520 Tuum pernoctare seorsum ab eo loco, qui
aliis assignatus est.

Tessera nobis sit Phoebus, si quid opus est,
Memento te audivisse, et significa Thracensi
exercitui.

Nos euntes oportet paululum ante ordines

20) portarum] sic (= Eurip. *πυλών*) Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. errore typogr.: portaturum.

21) et Deorum] sic (= text. gr.) Editt. 1558., Fix.; Barn., Musgr.: Deorumque; Ed. 1562. Deorum.

22) capite] sic (= text. gr.) Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. capito.

Excubias agere, vigilando, et exploratorem
navium

525 Excipere; nam si est salvus,
Iam appropinquat exercitui.

[*Strophe.*]

Chor. Cuius iam est vigilia, quis per vices suc-
cedit

Mihi primum?

Iam occidunt signa et septemgradae

530 Pleiades aetheriae;

Volat aquila in medio coeli.

Expergiscimini (quid emctamini?) e lectis,

Expergiscimini ad vigiliam.

Non videtis lunae splendorem?

535 Aurora prope est, aurora

Iam fit, et quis pro foribus?

Aliquis enim vir adest.

Semichorus. Quis renuntiat primas excubias?

Semich. Coroebum²³), Mygdonis filium dicunt.

540 *Semich.* Quis post eum?

Semich. Cilices excitavit exercitus Pannonius.

Semich. Nobis successerunt Mysi.

Semich. Lycios igitur ad quintam vigiliam

Nos digressos excitare,

545 Tempus est pro ordine sortis.

[*Antistrophe.*]

Semich. Atqui audio: ad Simoëntis

Sedens nidos

Letales, canit multiplici

Voce amissis pullis

550 Musica lusciniæ prae luctu.

Iam pascuntur in Ida

Greges; nocturnae

Fistulae vocem audio.

Demulcet oculos

555 Somnus; dulcissimus enim is venit

Palpebris circa auroram.

Semich. Cur tandem non appropinquat specu-
lator, quem navium

Hector misit exploratorem?

Semich. Metuo; diu enim abest.

560 *Semich.*²⁴) Quod si in occultas insidias in-
cidens

Periit, cito erit trepidatio.

Semich. lubeo Lycios ad quintam vigiliam

Digressos excitare

Nos euntes, pro ordine sortis.

[*Diomedes, Ulysses, Minerva, Paris,
Chorus.*]

565 *Ulyss.* Diomedes, non audivisti (aut inanis
strepitus

Stillat per aures?) armorum quendam tu-
multum?

Diom. Non, sed vincula ex rotis equestribus

Clangunt ferri, et me, priusquam sensi

Collisionem vinculorum equestrium, subiit
metus.

570 *Ulyss.* Vide, ne per noctem incidas in ex-
cubitores.

Diom. Cavebo, etiamsi per tenebras iter faciam.

Ulyss. Si vero excitabis aliquem, nosti tesse-
ram exercitus?

Diom. Phoebum scio esse tesseram, ex Dolone
audiens.

Ulyss. Age video hunc thalamum esse sine ho-
stibus.

575 *Diom.* Atqui Dolon haec dixit Hectoris

Cubilia, adversus quem hasta allata est haec.

Ulyss. Quid rei est? num cohors abiit aliquo?

Diom. Fortasse adversus nos structura insidias.

Ulyss. Hector, posteaquam vincit, audax est.

580 *Diom.* Quid igitur faciemus? non enim in-
venimus

Hunc virum in stratis; spe frustrati sumus.

Ulyss. Ibis celerrime ad stationem navium;

„Servat enim eum Deus, qui et fortunatum

„Facit; non est violenter agendum contra for-
tunam²⁵).

585 *Diom.* Num ad Aeneam, aut invisissimum
Phrygum

Parim euntes, oportet caput amputare gladio?

Ulyss. Quomodo in nocte per exercitum ho-
stium

Quaerens, poteris hos interficere sine periculo?

Diom. Turpe est redire ad naves,

590 Nihil efficientes audacius adversus hostes.

Ulyss. Quomodo vero nihil effecisti? Num quid
interfecimus navium

Exploratorem Dolonem? servavimus hanc

23) Coroebum] sic scripsi (= Editt. recent. *Κόροιβον*; Ed. Basil. 1551. *Κόρυβον*); Editt. 1558., 1562. Choroebum.

24) *Semich.*] sic Editt. recent. aequae ac Ed. Basil. 1551.; in Editt. 1558., 1562. h. l. deest.

25) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Fortuna non cogitur.

- Praedam? an tota castra putas te praedaturum²⁶⁾?
- Obtempera rursus, abeamus, satis est illa esse adeptos.
- 595 *Min.* Quonam ex Troianis stationibus
Disceditis moestitia cor morsu?
- Quod si vobis non interficere Hectorem aut Parisim Deus
- Dat: virum non audivistis socium
Troiae accessisse Rhesum laud imparatum?
- 600 Quod si producet noctem in crastinum,
Non ipsum Achillis neque Aiace hasta,
Quin evertat tota castra Graecorum, arcebit
Demolientem muros, et intra portas
Facientem hasta latam viam.
- 605 Isto interfecto omnia habes. Hectoris vero
Tentorium omitte, et decollatrices neces.
Erit ei mors ex alia manu.
- Ulyss.* Domina, agnosco vocis
Tuae consuetum sonum; „in periculis enim
- 610 „Praesens opitularis mihi semper.
Hunc virum nobis, ubi cubet, dic,
Et quo loco stationem habeat²⁷⁾ in barbarico
exercitu.
- Min.* Prope sedet, et non admistus est exercitui;
- Sed extra exercitum collocavit eum
- 615 Hector, donec lucescet.
Prope sunt equi ex Thraciis curribus
Ligati albi, fulgentes etiam in nocte,
Fulgent veluti fluvialis cygni penna:
Hos interfecto domino abducite,
- 620 Pulcherrimam praedam domibus; non enim
est, ubi
Huiusmodi currum terra occultet equestrem.
- Ulyss.* Aut tu, Diomedes, trucida Thracensem
populum;
- Aut mihi permitte, te vero oportet curare equos.
- Diom.* Ego occidam; tu equos curabis,
- 625 Tu enim es exercitatus in rebus industriis,
et es cautior.
- „Oportet vero unumquemlibet ordinare eo,
ubi maxime utilis fuerit.

26) te praedaturum?] sic scripsi (Barn., Musgr.: te ever-
surum? Fix.: te deleturum?); Editt. 1558., 1562. praedaturum? (te omissio).

27) cubet . . . st. habeat] sic Fix. (Barn., Musgr.: dormiat . . . st. habeat); Editt. 1558., 1562. cubat . . . st. habet.

- Min.* Atqui ad nos Alexandrum vides
Venientem, qui ex aliquo custode rescivit
Opinionem incertam de ingressu hostium.
- 630 *Diom.*²⁸⁾ Utrum cum aliis, aut solus vadit?
Min. Solus, ut videtur, ad cubilia Hectoris
Vadit indicaturus speculatores exercitus.
- Diom.*²⁸⁾ Num oportet illum prius mori?
Min. Non potes plus fato.
- 635 Non est fatum, istum interfici tua manu.
Sed ferens letalem necem illi, cui venis,
Propera; ego vero, huic sociam Venerem
Me simulans, ut²⁹⁾ auxiliatrix in laboribus
adsim,
- Inanibus sermonibus inimicum virum excipiam,
- 640 Atque haec quidem ego dixi vobis; sed is,
quem oportet interfici,
Non novit, neque audivit, cum tam prope
adsit.
- Par.* Te ducem et fratrem appello,
Dormis? non expergisci te convenit?
Aliquis hostium appropinquat exercitui,
- 645 Aut grassatores aut speculatores quidam.
Min. Bono sis animo; servat te haec benevola
Venus.
- Curae est mihi tuum bellum; non sum im-
memor
- Illius honoris, faveo tibi, beneficio affecta a te.
Et nunc ad victoriosum Troianum exercitum
- 650 Adsum adducens magnum amicum,
Thracensem filium cantatricis Deae
Musae, patris vero Strymonis vocatur.
- Par.* Semper benevola es urbi
Et mihi^{29a)}, maximum in vita thesaurum,
- 655 Te in iudicando praefereus, dico huic ad-
didisse urbi.
- Venio, postquam audivi non clare, sed rumor
quidam
- Vigilibus incidit, quod speculatores
Adsint Graecorum, et hic quidam nesciens
dicit;
- Qui vero vidit, non potest dicere,
- 660 Quare ad tentorium Hectoris veni.
Min. Ne metuas, nihil in exercitu periculi est;
Hector abest, ordinans Thracium³⁰⁾ exercitum.

28) *Diom.*] sic Editt. recent. aeque ac Ed. Basil. 1551.;
Editt. 1558., 1562. *Ulyss.*

29) ut] in Ed. 1562. deest.

29a) Et mihi.] sic Musgr., Fix. (= Eurip. *Κἄμοι*); Editt.
1558., 1562. Et me

30) Thracium] sic Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. Thracum,

Par. Tu quidem persuades, et tuis credo sermonibus,
 Abeo servans meum locum liber a metu.
 665 *Min.* Abi; decretum est mihi ista curae fore,
 Ut videam meos amicos florere.
 Et tu quoque experieris meam voluntatem³¹⁾.
 Vobis vero valde dilectis dico:
 Fili Laërtis, occultate acutos enses;
 670 Iacet enim nobis Thracensis dux,
 Et equi habentur; hostes autem resciscentes
 Vadunt adversus nos: itaque quam celerrime
 oportet
 Fugere ad fulera navium. Quid cunctamini,
 Fulmine^{31a)} veniente hostium, servare vitam?
 [*Systema.*]
 675 *Chor.* Age age, feri feri,
 Occide occide, quis vir?
 Videtis, hunc dico.
 Grassatores, qui in nocte
 Hunc turbant exercitum.
 680 Omnes venite huc:
 Hos teneo, hos comprehendi.
 Quis sermo? unde venis? quis es?
Ulyss. Num te scire oportet? morieris, si quid
 male feceris.
Chor. Num dices tesseram, priusquam hasta
 per pectus veniat?
 685 *Ulyss.* Sciat, confide.
Chor. Accedat aliquis prope, feriat, quisquis sit.
Semich. An tu Rhesum interfecisti? te certe in-
 terfecturum.
Ulyss. Contine, quisquis es. *Chor.* Non con-
 tineo.
Semich. Ah ah, amicum virum ne occidas.
Semich. Dic tesseram. *Ulyss.* Phoebus.
Semich. Agnovi, cohibe hastam, quisquis es.
Semich. Scis, quo abierunt viri isti? *Semich.*
 Nunquam vidimus.
 690 *Semich.* Quisquis es, sequere vestigium ipso-
 rum; an³²⁾ clamor excitandus est?
Semich. Atqui socios turbare; malum est noctur-
 no tumultu.
 [*Strophe.*]
Semich. Quis est, qui venit?
 Quis est, qui gloriatur, magna audacia

Se posse effugere meam manum?
 695 Ubi ipsum consequar?
 Cui assimilabo eum,
 Qui per noctem venit intrepido pede,
 Per ordinum et vigillum sedes?
 An Thessalus, aut
 700 Maritimam Locrensium inhabitans civitatem?
 Aut possidet insulas, quae sparsae sunt?
 Quis? aut unde, aut cuius patriae?
 Quem Deorum colit?
*Chor.*³³⁾ Nimirum est Ulyssis hoc factum, aut
 cuiusnam?
 705 *Semich.* Si quidem ex prioribus oportet con-
 iecturam facere; cur enim non?
Semich. Existimas? *Semich.* Cur non?
Semich. Est audax contra nos.
Semich. De cuius audacia dicis? quem laudas?
Semich. Ulysssem.
Semich. Ne laudes deceptricem hastam furis.

[*Antistrophe.*]

710 *Chor.* Venit et ante
 In civitatem oculos spuma litos habens,
 Lacera veste
 Indutus, gladium gestans
 Furtim in veste.
 715 Mendicans venit sicut praestigiator,
 Habens caput squalidum, multis fasciis reli-
 gatum.
 Multa vero
 Regiae domui Atridarum male
 Dixit, quippe ut hostis ducum.
 720 Utinam periisset iuste,
 Priusquam in terram Phrygum pedis vestigium
 tulisset.
Semich. Sive est Ulysses, sive non, in metu
 sum;
 Hector enim nobiscum expostulabit.
Semich. Quid dicens? *Semich.* Suspicans.
 725 *Semich.* Quid agis? quid stupes?
Semich. Per nos transiisse. *Semich.* Quem
 virorum?
Semich. Illos, qui hac nocte venerunt in Phry-
 gium exercitum.
Auriga. Heu, fortunae gravis casus, heu heu.
Semich. Hem tacete omnes.

31) His auditis exit Paris.

31^a) Fulmine] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Turbine.

32) an] sic Editt. 1558., Musgr., Fix. (Eurip. ἢ; Barn.: aut); in Ed. 1562. deest.

33) *Chor.*] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551.); Barn., Fix.: *Semichor.* (Musgr. in textu ἤμυζορ., in interpr. *Chor.*).

730 *Semich.* Afficias istum iniuria³⁴⁾, forte in
iactum retis venit.

Aur. O gravis calamitas Thracensium sociorum.

Semich. Quis est, qui luget?

Aur. Hei miser ego, et tu rex Thracum,
Qui invisam Troiam vidisti.

735 Qualis te cepit vitae finis?

*Chor.*³⁵⁾ Quis es sociorum? per noctem
Hebetes oculi sunt, neque te cognosco.

Aur. Ubi aliquem principem Troianorum in-
veniam?

Ubinam Hector

740 Cubat somno sub clypeo?

Cui principum exercitus indicabo,
Qualia passi simus³⁶⁾? qualia nobis
Faciens ignotus quidam^{36a)}; abiit enim ille; at
manifeste

Luctum Thracibus texuit^{36b)}.

745 *Chor.* Aliquid mali accidisse Thracensi exer-
citu

Videtur, qualia hunc intelligo audiens.

Aur. Periit exercitus, cecidit rex
Dolosa plaga.

Qualis me dolor conficit letalis

750 Vulneris intus! quomodo pereco,

Thracensibus luctum faciens!

Oportebat enim me et Rhesum turpiter mori,
Qui appulit ad Troiam auxiliator.

[*Chorus, Auriga Rhesi, Hector, Musa.*]

Chor. Haec mala non obscure indicant.

755 Clare enim loquitur socios periisse.

Aur. Male acta res est, et supra malum etiam
Turpissime, atque hoc duplex est malum.

„Mori enim gloriose, si omnino moriendum est,
„Acerbum quidem puto esse ei, qui moritur;
quomodo enim non?

760 „Viventibus antem³⁷⁾ gloriatio est et decus
familiae;

Nos vero per insidias et cum dedecore mortui
sumus.

34) Afficias istum iniuria.] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551. ὄβρις); Barn. ἄβρις — Ne dormita; Musgrav. ἄβρις — Vigilanter; Fix.: ὕψις — subside.

35) *Chor.*] sic Editt. recent. aequae ac Ed. Basil. 1551.; Editt. 1558., 1562. *Semichor.*

36) simus] sic Editt. 1558., Fix.; Editt. 1562., Barn., Musgrav.: sumus.

36a) quidam] sic (= Eurip. τίς) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. quidem.

36b) texuit] sic scripsi; Editt. 1558., 1562. textit (Eurip. τοὺν τεύχος; Barn., Musgr.: parans).

37) autem] sic scripsi (= Eurip. δὲ; Editt. recent.: vero); Editt. 1558., 1562. aut.

Postquam enim collocavit in castris Hector,
Dicta tessera, dormimus iacentes in campo
Fatigatione victi, neque custodiebatur exercitus

765 Nocturnis vigiliis, neque in ordinibus

Posita erant arma, et scuticae non iugis

Equorum applicatae erant, quia noster rex
audivit

Vos vincere, et obsidere navium

Puppes; sed ignaviter dormivimus, ut cor-
rueramus.

770 Et ego sollicito corde desinens a somno,

Equis pabulum matutinum volens

Addere manu ad nutrimentum copiosa mensura;

Video duos viros circumeuntes nostrum exer-
citu.

Per densam noctem; postquam vero ego mo-
tus sum,

775 Obstupuerunt et recesserunt.

Minatus sum ipsis, ne accederent ad exercitum,

Existimans aliquos fures accedere;

Illi vero nihil: non sane scio ego plura.

Dormivi, abiens rursus in cubile,

780 Et mihi in somno imago offertur

Equorum, quos alui et rexi,

Rheso serviens: vidi per insomnium

Lupos conscendere robustam spinam,

Qui verberibus caudarum setas equini tergi

785 Agitabant; ipsi vero edebant flatus ex colu-
mellis frenorum;

Indignationem spirantes, et reluctabantur metu.

Ego vero arcens bestias excitor

Ab equis, nocturnus terror excitabat me.

Audio vero levans caput gemitus mortuorum.

790 Nam calidus torrens a caede domini

Adspersit me recentis sanguinis, alicuius diffi-
culter morientis.

Erectus vero surgo cum manu inermi,

Et me, gladium respicientem et venantem,

Ferit adstans gladio in imam costam

795 Vir robustus; gladium enim sensi,

Accipiens profundum sulcum ictus vulneris.

Cado pronus; ipsi vero currum equestrem

Accipientes equorum, abierunt fugientes pe-
dibus.

Hei, dolor me domat, non possum amplius
consistere miser.

800 Calamitatem quidem agnosco; quo autem
modo

Interfecti sint mortui, non possum dicere,

Neque cuius manu. Sed tamen conicere

- Possum, haec ab amicis nos passos esse.
Chor. Auriga Thracis misere affecti,
 805 Ne dubites hostes fecisse haec.
 Hector ipse audita clade
 Accedit; condolet autem, ut par est, tuis malis.
Hect. Quomodo, qui fecistis maximum malum,
 Venientes speculatores vos
 810 Latuerunt turpiter, et exercitus inter-
 factus est?
 Neque intrantes castra depulistis
 Neque abeuntes? horum quis pendet poenam
 Praeter te? te enim custodem dico esse exer-
 citus.
 Illi vero abierunt sine vulnere, Phrygum
 ignavia,
 815 Multum irridentes me imperatorem.
 Hoc scias, et Iupiter iuratus sit,
 Aut terra Taurica, aut capitalis poena
 Manet te facientem haec; aut Hectorem
 Nihil esse quam ignavum existimate.

[*Systema.*]

- 820 *Chor.* Io magnum mihi periculum,
 O domine urbis,
 Tunc venit, quando tibi nuntiavi
 Circa naves nocturnos ignes habere Graecos,
 Quia vigilans oculus³⁸⁾ in hac nocte
 825 Neque dormivit, neque connixit.
 Non per Simoëntis³⁹⁾
 Fontes, ne mihi irascaris, o rex.
 Ego enim extra culpam sum.
 Si vero ullo tempore intempestivum
 830 Factum aut sermonem audiveris,
 Duc me viventem sub terram;
 Non recuso.
Aur. Quare istis minaris? et ipse barbarus
 barbari
 Animum decipere conaris nectens sermones?
 835 Tu haec fecisti; neminem recipiemus,
 Neque qui mortui sunt, neque qui vulnerati,
 Alium quam te; longa et perita oratione tibi
 opus est,
 Qua me persuadeas, te non amicos interfecisse
 Amore equorum, propter quos socios
 840 Tuos interficis, cum multum obtestatus sis,
 ut venirent.

- Venerunt, mortui sunt; minore turpitudine
 Paris
 Deformavit hospitalem domum, quam tu, qui
 socios interfecisti.
 Ne dicas, quod aliquis Argivus veniens
 Nos perdiderit: quis superans cohortes
 845 Troianorum, ad nos venit, ut te lateret?
 Tu sedisti ante nos, et Phrygum exercitus:
 Quis vestrum vulneratus est? quis sociorum
 mortuus est
 Vestrorum, hostibus ingressis, ut du dicis?
 Nos vulnerati sumus, et deteriora
 850 Passi non vident lumen solis.
 In summa, neminem Graecorum incusamus.
 Quis⁴⁰⁾ hostium in nocte cubilia
 Rhesi invenisset, nisi⁴¹⁾ aliquis Deorum
 Dixisset interficientibus? qui vero accesserunt,
 855 Rem omnem noverunt. Ergo machinaris
 haec.
Hect. Longo iam tempore sociis utimur,
 Quanto tempore Achaicus populus hic est,
 Et ab ipsis nullum delictum scio mihi obiectum:
 An in te inciperemus? non me invadat amor
 860 Tantus equorum, ut amicos interficiam.
 Haec Ulysses fecit; quis enim alius
 Potuisset aut cogitasset haec?
 Metuo eum, et turbat animum meum,
 Ne incidens in Dolonem interfecerit eum.
 865 Diu enim abest, et nusquam comparet.
Aur. Non novi Ulysses tuos, quos narres;
 Nos vero a nullo hostium percussi sumus.
Hect. Tu igitur putes ista, si ita videtur.
Aur. O patria, quomodo moriar in te?
 870 *Hect.* Non morere; satis magna enim mor-
 tuorum turba est.
Aur. Quo me vertam orbatus dominis?
Hect. Mea domus recipiens te curabit.
Aur. Quomodo manus interfectorum cura-
 bunt me?
Hect. Iste eundem sermonem non desinit dicere.
 875 *Aur.* Pereat, quicumque fecit; non enim in
 te tenditur
 Lingua, ut tu dicis, sed Iustitia⁴²⁾ scit.

38) oculus] sic (= text. gr.) Editt. 1558., Barn., Musgr.;
 Ed. 1562. oculos.

39) Simoëntis] Ed. 1562. errore typogr.: Simeontis.

40) Quis] sic (= Eurip. *Τίς*) Editt. 1558. et recentt.; Ed.
 1562. male: Quin.

41) nisi] sic (= Eurip. *ἐὶ μὴ*) Editt. 1558. et recentt.; Ed.
 1562. si.

42) Iustitia] huic voci in marg. Editt. 1558., 1562. adscripta
 est explicatio: Numen vindex scelerum, Dice.

- Hect.* Prehendatis ducentes ipsum in meam
domum,
Sic, ne quid conqueratur, ducite,
Vos vero euntes, iis, quibus opus est intra
urbem,
880 Priamo et senibus significate mortuos
Me iubere sepelire ad bivia viarum.
Chor. Curnam ex magna felicitate
Troiam ducit iterum in luctus
Fortuna, aliud quid serens?
885 Heu, heu,
Quis supra caput Deus, o rex,
Recens cadaver in manibus
Gestat?
Stupesco videns hoc malum.
890 *Musa.* Licet videre, Troiani; ego enim,
quae a sapientibus
Color Musa, sororum una,
Adsum, filium hunc⁴³⁾ cernens charum mise-
rabiliter
Interfectum ab hostibus, cuius interfector longo
post tempore
Dignam dabit poenam, dolosus Ulysses,
A filio Telegono necatus⁴⁴⁾.

[*Strophe.*]

- 895 Luctu domestico,
O fili, te lugeo.
O matris dolor, qualem
Viam appulisti ad Troiam?
Certe inauspicatam et miseram,
900 Me reprehendente, profectus es,
Et adversante patre violenter.
Heu mihi propter te, o charum
Charum caput, fili, heu te deploro.
Chor. Quanta convenit nullam generis cogna-
tionem

- 905 Habenti tristitia, dolco tuum filium.

[*Antistrophe.*]

- Mus.* Pereat Diomedes,
Pereat Ulysses.
Qui me orbatam
Fecit sobole nobilissima.
910 Pereat Helena, quae relinquens patriam

43) hunc] sic (= Eurip. τόνδ') Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. huc.

44) A filio Teleg. nec.] haec in textu gr. non leguntur, sed tanquam interpretamentum poenae, quam Musa Ulyssi minatur, addita sunt.

- Navigavit ad Phrygum thalamos, veniens
Ad Ilium. Perdedit enim te in Troia,
O charissime, et innumeras civitates
Evacuavit praestantibus viris.
915 Multum vivus, multum etiam mortuus,
O fili Philammonis⁴⁵⁾, cruciasti meum animum.
Tua enim arrogantia, quae te perdidit, et lis
cum Musis
Fecit me parere hanc infelicem sobolem.
Transiens enim fluvium
920 Appropinquavi thalamis frondosis Strymonis,
Quando accessimus ad terram aureae glebae,
in verticem
Pangaeum instructae instrumentis
Musae, in maximum certamen artis
Cum illo sophista Thracensi, et excaecavimus
925 Thamyryn, qui multum conviciatus est no-
strae arti.
Et postquam te peperit, sorores reverens
Et virginitatem⁴⁶⁾, veni ad aquosi patris
Vortices; te vero alendum non ad mortalem
focum
Dat pater, sed fontanis Nymphis.
930 Ubi enutritus optime a virginibus
Imperans Thraciae praestantissimus fuisti vi-
rorum.
Et te quidem in patria cruentas
Pugnas proeliantem non metuebam moritu-
rum esse;
Sed ad Troiam applicare prohibui,
935 Sciens tuum factum. Sed te Hectoris
Legationes et frequentes coetus
Persuaserunt venire opitulatum amicis.
Sed huius totius cladis Minerva causa est.
Nihil Ulysses, nihil Diomedes
940 Fecit; facientem ne putes me fallere potuisse.
Etenim tuam civitatem nos sorores colimus
Musae maxime, et utimur tua terra,
Et mysteriorum arcanorum revelationes
Docuit Orpheus, consobrinus cadaveris
945 Huius⁴⁷⁾, cuius gratia et occidit eum et Mu-
saeum tuum,

45) Philammonis] sic (= Φιλάμμωνος) Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. Philammonis.

46) virginitatem] huic voci in marg. Editt. 1558., 1562. adscripta est explicatio: Id est, propter omissam virginitatem pudore afficiebar.

47) consobrinus cadaveris Huius] haec in marg. eandem Editt. sic illustrantur: quia Calliope mater Orphei et Terpsichore sunt sorores.

Gravem civem: quem⁴⁸⁾ unum virum maxime
Proficientem Phoebus et nos sorores docuimus;
Et horum mercedem nunc filium in ulnis gestans,

Lamentor, alium lamentatorem non adducam.
950 *Chor.* Frustra ergo nos auriga Thracensis
Conviciatus est, nos caedem huic molitos esse.

Hect. Noram haec (nihil opus erat vatem dicere)

Hunc Ulyssis dolo periisse.

Ego vero patriam obsidione cinctam

955 Videns, cur non fuissem missurus amicis
Nuntios, ut venirent et ferrent opem patriae?
Misi; venit debens hanc operam, ut una laboraret.

Non gaudeo eum interfectum esse,

Et sum paratus ei facere sepulchrum,

960 Et simul incendere delicias multarum vestium.

Amicus enim venit, sed decessit infeliciter.

Mus. Non vadit ad atrum solum terrae.

Tantum sponsam inferorum orabo,

Filiam frugiferae Cereris Deae⁴⁹⁾,

965 Animam huius remittere; est mihi debetrix,
Orphei⁵⁰⁾ ut veneretur amicos;
Et mihi quidem velut mortuus, et non cernens lucem

Erit posthac; non enim posthac ipsum unquam
Neque accedit ad eum⁵¹⁾, neque videbit personam matris.

48) quem] sic Ed. Barn.; Editt. 1558., 1562. qui.

49) Deae] sic (= Eurip. θεάς) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. Deam.

50) Orphei] huic voci in Editt. 1558., 1562. adscripta est nota marg.: quia ipse instituit sacra Cereris.

51) non enim posthac ipsum unquam Neque accedit ad eum,] sic in Editt. 1558., 1562. versa est lectio Editionis Basil. 1551. οὐ γὰρ ἔτ' αὐτόν ποτε οὐτ' εἶσιν; Editt. recent. habent οὐ γὰρ ἔς ταῦτόν ποτε οὐτ' εἶσιν — non enim in eundem locum unquam Neque accedet ad me [Fix.: Neque venit mecum].

970 Sed occultatus in antris huius argentiferae terrae,

Deus ex homine iacebit, videns lucem,

Bacchi sacerdos, qui Pangaea saxa

Habitavit venerandus cognoscentibus eum,

Brevi luctu marinae Deae⁵²⁾

975 Afferam: fatum est illius filium mori.

Lachrymis nos sorores primum te canemus,

Deinde Achillem, Thetidis filium, in luctu olim.

Non liberabit eum Pallas, quae te interfecit:

Tale telum pharetra Apollinis servat.

980 „O calamitates plurimae, quae ex procreatione liberorum proveniunt,

„Quia, qui vos⁵³⁾ non negligenter reputat,

„Orbus vitam deget, neque parens sepeliet⁵⁴⁾ liberos.

Chor. Iste ad sepeliendum curae erit matri.

Tu vero, si quid vis agere propositorum,

985 Tempus est; lucescit enim iam.

Hect. Ite et socios armari quam celerrime lubete, implere colla iugis.

Laboribus vero intentos convenit expectare
Tyrrenhae

Tubae sonitum, quia transiens exercitum

990 Et muros Achivorum navibus ignem iniectionum

Confido et Troianis diem liberam

Radios accedentes solis afferre.

Chor. Obtempera regi, eamus armis

Induti, et sociis

995 Haec dicamus: fortassis victoriam

Dabit Deus, qui nobiscum est.

52) marinae Deae] his in marg. Editt. 1558., 1562. additur nomen eius: Thetidi.

53) vos] sic Editt. recent., quae aequae ac Ed. Basil. 1551. in textu gr. ὑμᾶς exhibent; Editt. 1558., 1562. nos.

54) sepeliet] sic (= Eurip. θάψει) Editt. 1558., Fix. (Barn., Musgr.: humabit); Ed. 1562. sepeliet.

LXVI. PHIL. MEL. INTERPRETATIO TROADUM EURIPIDIS.

Huius tragoediae interpretatio latina Melanthonis invenitur in *Xylandri* Editt. 1558., 1562., quibuscum Editiones recentiores *Barnesii*, *Musgravii* et *Fixii* contuli. — Versuum numeros, stropharum partitiones et alias quasdam inscriptiones ex Ed. Barnes. addidi intra cancellos inclusas.

EURIPIDIS TROADES PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

Argumentum.

Post excidium Ilii, decretum est Minervae et Neptuno, exercitum Argivorum delere, altero benevolente urbi, quia fuisset eius conditor; altera autem odio habente Graecos propter contumeliam, qua affecti Cassandram Ajax. Graeci sorte partiti sunt captivas mulieres; sed extra sortem dederunt principibus, Agamemnoni Cassan-

dram, Neoptolemo Andromacham, Achilli Polyxenam. Hanc autem ad eius monumentum interfecerunt; Astyanactem vero de muro proiecerunt. Helenam vero tanquam interfecturus abduxit Menelaus; Agamemnon vero duxit uxorem Cassandram vatem. Hecuba accusans Helenam, et interfectos plorans et lamentans, et funus illis faciens, abducta est ad Ulyssis tabernaculum, data illi in servitutum¹⁾.

Personae fabulae.

Neptunus	Talthybius
Minerva	Cassandra
Hecuba	Andromache
Chorus ex captivis Troadibus	Menelaus Helena.

Incipit Neptunus.

TROADES.

[*Neptunus, Minerva, Hecuba, Chorus.*]

Neptunus.

Venio relicto Aegaeo mari
Ego Neptunus, ubi Nereidum chorus
Gyrat pulcherrimum pedem.
Ex illo enim tempore, ex quo in hac terra

5 Phoebus et ego saxeam turres undique
Posuimus recta regula, nunquam ex animo

1) Haec veteris argumenti, quod graece in Eurip. Ed. Basil. 1551. legitur, interpretatio latina Melanthonis in Editt. 1558., 1562. exstat, et una cum textu graeco in Ed. Barn. est repetita.

- Abiit mihi benevolentia erga hanc urbem
Phrygum,
Quae nunc incensa est, et ab Argivo exercitu
Periit expugnata. Nam Parnasius
10 Epeus Phocensis, instructus a Minerva,
Equum armis gravidum fabricans,
Misit intra moenia exitiale onus:
Unde a posteris vocabitur
Duratens equus, continens occultatas hastas²⁾.
15 Luci deserti, et Deorum templa
Fluunt caede, et ad gradus fundamenti
Iovis Hercei, cecidit Priamus moriens.
Multum auri et Phrygia praeda
Mittitur ad naves; expectant
20 Ventum a puppe, ut post decennium
Videant laeti coninges et liberos
Graeci, qui adversus hanc urbem duxerunt
exercitum.
Ego autem, qui vincor ab Argiva Dea
Iunone et Minerva, quae everterunt Phrygas,
25 Relinquo Ilium et meas aras.
„Quando enim urbs fit deserta,
„Tunc languent res divinae, nec honoran-
tur Dii³⁾.
Magno eiulatu captivarum⁴⁾
Sonat Scamander, quae iam sortiuntur do-
minos:
30 Alias Arcades, alias Thessali
Sortiuntur, alias duces Atheniensium.
Quaecunque vero sunt extra sortem sub tecto,
Istae electae sunt⁵⁾ principibus
Exercitus: cum ipsis est
35 Helena, adducta captiva iuste.
Si quis etiam hanc miseram intueri vult,
Adest Hecuba, iacens ante portas,
Multum lachrymans et pro multis.
Cuius filia ad sepulchrum Achillis
40 Misera Polyxena fortiter mortua est.
Periit et Priamus et liberi; et quam virginem⁶⁾
Dimisit fugientem Cassandram Apollo,
Eam rex (omittens pietatem Dei)

2) Durateus — hastas] his in marg. Editt. 1558., 1562. ad-
spersa est haec explicatio: Nam dory hasta est: inde
duratens equus.

3) H. I. in iisd. Editt. nota marg.: Religio ut evanescat.

4) captivarum] sic (= Eurip. *αἰχμαλωτίδων*) Editt. recent.;
Editt. 1558., 1562. captivorum.

5) electae sunt] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. sunt electae.

6) virginem] huic voci in marg. Editt. 1558., 1562. adscripta
est annotatio: „In graeco scribe *παρθένον*, non *πάρου-
θεν*.” Haec spectat ad Ed. Basil. 1551., quae habet *πά-
ροιθεν*, Editt. recent. *παρθένον* receperunt.

- Agamemnon duxit violenter adulterino con-
cubitu.
45 Sed vale, o civitas quondam beata,
Et o ornata arx: si te non perdidisset
Pallas, esses adhuc in sedibus tuis.
Min. Licetne propinquum patris
Et potentem et honoratum Deum,
50 Deposita priore simultate, affari?
Nept. Licet; „cognatorum enim congressus
„Non exiguum philtrum sunt animorum.
Min. Laudo iras placabiles; affero tibi
Communes sermones in medium.
55 *Nept.* Num affers illum sermonem a Diis,
Vel a Iove, vel ab alio Deorum?
Min. Non, sed de Troia, ubi nunc gradimur.
Veni ad tuam potentiam, ut mihi eam ad-
iungam.
Nept. An, tua priore ira deposita,
60 Venisti ad miserationem, postquam iam igni
combusta est?
Min. Redi huc prius, communicabis mecum
sermones,
Et adiuvas ea, quae sum factura.
Nept. Maxime; tamen volo scire tuam volun-
tatem,
An Graecorum vel⁷⁾ Troianorum causa nunc
veneris.
65 *Min.* Volo exhilarare Troianos, qui prius
fuerunt hostes mei,
Et exercitui Graecorum tribuere tristem re-
ditum.
Nept. Quid ita transsillis alias ad alios mores?
Odisti^{7a)} et amas vehementer nimium quosvis?
Min. Non scis me contumelia affectam esse et
meum templum?
70 *Nept.* Scio, quando Ajax traxit Cassandram vi.
Min. Et nihil pro hac re passus est, neque au-
divit a Graecis.
Nept. Atqui deleverunt Ilium te adiuvente.
Min. Quia sunt ingrati, volo eos te adiuvente
punire.
Nept. Quae vis, tibi parata sunt a me; quid
facies?
75 *Min.* Miserum reditum illis obiicere volo.
Nept. In terra manentibus, an in mari?
Min. Quando navigabunt domum,
Iupiter pluviam et copiosam grandinem

7) vel] Ed. 1558. ve.

7a) Odisti] sic Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. Odis.

- Dabit, et caliginosos aetheris flatus,
 80 Et dicit se daturum mihi esse ignem fulmineum,
 Ut sternam Graecos, et incendam naves igni.
 Tu etiam praebere tuum munus, Aegaeam viam
 Frementem procellis et vorticibus maris.
 Imple cadaveribus cavum angulum Euboeae,
 85 Ut deinceps colere mea templa
 Discant, et simul reliquos Deos observare.
Nept. Fient haec, beneficium non multis verbis
 Opus habet. Turbabo Aegaeum mare,
 Et littus Myconum, et rupes Deliae,
 90 Scyrus et Lemnus et rupes Capharei,
 Habebunt multa cadavera mortuorum.
 Verum vade ad Olympum, et fulmineos ictus
 Accipe e manu patris, et expecta,
 Quando exercitus Achivorum solvet rudentes.
 95 „Stultus est, qui expugnata urbe
 „Templa, et tumulos, et sacra mortuorum
 „Dat solitudini; nam paulo post ipse etiam perit.
Chor. O misera, a solo⁸⁾ caput
 Et cervicem leva, non amplius Troia
 100 Hic est, et non amplius sumus reginae,
 „Sustine mutata fortunam.
 „Naviges secundum fretum, et naviges secundum fortunam,
 „Neque obverte proram vitae
 „Contra fluctus; sed naviges, ut fert fortuna.
 105 *Hec.* Heu, eheu.
 Cur non licet mihi miserae gemere,
 Cui patria periit, et liberi, et maritus?
 Hui ingens splendor domitorum
 Maiorum, quam nihil eras!
 110 Quid me oportet tacere, quid non tacere?
 Quid lamentari? misera ego propter gravem
 Reclinationem artuum, quum male affecta sum,
 Nunc in rigidis lectis collocata.
 115 Hei meo capiti, hei meis temporibus
 Et lateribus, ut cupio versare
 Et extendere dorsum et spinam
 Membrorum in utrumque parietem
 Ad perpetuam ostensionem lachrymarum.
 120 Musa, incipe hic^{8a)} miseris
 Sonare flebiles clades.
 Prorae celeres navium,
 Quae ad sacrum Ilium venis

8) a solo] sic (= Eurip. *πρόσθερ*) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. ó, solo.

8a) M. incipe hic] sic Editt. 1558., 1562. (Ed. Basil. 1551. M. *δέχ' αὐτή*); Barn., Musgr. M. *δέχ' αὐτή* — M. vero est et haec *quaedam*

- Per mare purpureum, et
 125 Per portus Graeciae commodos
 Odioso carmine tibiarum,
 Et fistularum sonora voce,
 Euntes, quae funes Aegyptios⁹⁾
 Habuistis suspensos;
 130 Hei in Troiae sinu,
 Euntes ad Menelai
 Odiosam coniugem, Castori dedecus
 Et infamiam patriae, quae interficit
 135 Patrem quinquaginta liberorum,
 Priamum, et me miseram
 In hanc deicit calamitatem.
 Hei sedes, in quibus sedeo,
 Ancilla in tabernaculo Agamemnonis.
 140 Ego anus ducor serva ex patria,
 Caesarie rasa lugubri
 Caput miserabiliter deturpata.
 Sed o bellatorum Troianorum
 145 Coniuges miserae, * virgines et sponsae,
 Fumat Ilium: ploremus.
 Ut mater volucris clangorem
 Avibus, ita ego incipiam
 Cantilenam: non eandem, qualem olim
 150 Sceptro Priami innixa
 Pede praesultore ictu Phrygio
 Glorioso incipiebam Deos celebrare.
Chor. O Hecuba, quid clamitas? quid lamentaris?
 155 Per aulam, propter illos, quos deploras,
 Et per pectora metus invadit
 Troianas, quae in his tabernaculis
 Servitutem suam deplorant.
 160 *Hec.* O filiae, ad naves Argivorum iam
 Movetur remigum manus.
 Heu me miseram, quid volens? aut quo me
 miseram
 Avehent navi ex patria?
 165 *Chor.* Non scio, sed conicio calamitatem.
 Heu nobis miseris propter aerumnas, iam statim
 audiemus.
 Troades, prodite extra aedes.
 Apparant Argivi reditum.
Hec. Heu, ne fatidicam nunc
 170 Ducite foras Cassandram,
 Ne probro ab Argivis afficiatur furens; accedet
 mihi dolor ad dolorem.

9) funes Aegyptios] his in marg. Editt. 1558., 1562. addita est haec explicatio: Textile Aegypti artificium, id est funes nauticos, qui ex Aegypto advehebantur.

- Hei Troia infelix, periisti;
Miseri sunt, qui te relinquunt,
175 Et vivi et mortui.
*Chor.*¹⁰⁾ Heu ego tremens prodii extra tabernaculum
Agamemnonis, audiens,
Regina, te, num me occidere
Miseram lata est Argivorum sententia?
180 An iam nautae in puppibus
Parant movere remos?
Hec. O filia, matutinam animam
Perterrefacta¹¹⁾ veni in magno dolore.
Iam venit aliquis praeco Graecorum.
185 Quis¹²⁾ me miseram accipiet ancillam?
Chor. Ad quam sortem posita es? *Hec.* Heu.
Chor. Quis me Argivorum aut Phthiotarum
In insularem terram abducet,
Me miseram procul a Troia? Heu!
190 *Hec.* Cui ego misera, et ubi terrarum
Servitura sum anus sicut fucus,
Misera figura cadaveris,
Evanida in vestibulo mortuorum,
195 Quae liberorum maternos
Regales habui honores.
Chor. Heu¹³⁾ qualibus querelis
Tuum infortunium exagitas.
Hec. Non Ideae telae radium
200 Agitans variabo,
Nec iuvenilia liberorum corpora videbo,
Nec iuvenis ego habebo labores leviores,
Amota thalamis Graecorum.
Periit nox et fortuna.
205 Aut hauriens aquam ex fonte Pirenaeo¹⁴⁾
Ministra miserabilis
Sacrarum aquarum ero.
Chor. Utinam veniamus ad indlytam
Et beatam Thesei regionem.
210 *Hec.* Ne ad vortices Eurotae
Invisam ancillam Helenae sors ducat,
Ubi ancilla obviabo Menelao,

- Expugnatori Troiae.
Penei pulchram regionem,
215 Fundamentum pulcherrimum Olympi montis
Audi per famam onustam esse copia
Et fertili ubertate.
Haec mihi secundo loco sit post sacram
Thesei fertilem regionem.
220 Et Aetnaeam Vulcani
Oppositam regionem Phoeniciae,
Siculorum montium matrem: et hanc audio
Praedicari et coronis virtutes^{14a)},
Et vicinam terram
225 Ionio mari, nautae¹⁵⁾,
Quam rigat pulcher
Flava coma fulgens
Cranthis¹⁶⁾, sacris fontibus alens
Et beans bellicosam terram.
230 *Chor.* Atque a Graecorum exercitu
Praeco custos novorum sermonum
Accelerat.
Servae certe
In hac terra sumus iam.

[*Talthybius, Hecuba, Chorus, Cassandra.*]

- 235 *Talth.* Hecuba, nosti me saepe ivisse Troiam,
Venientem praeconem ab exercitu:
Notus etiam ante tibi, mulier,
Talthybius adsum, afferens communem sermonem.

[*Strophe 1.*]

Hec. Hoc illud est, quod metuebam antea.

- 240 *Talth.* Iam sortitio facta est, si quidem hoc timebatis.

[*Strophe 2.*]

Hec. Heu ad quam urbem, an in Thessaliam,
Aut Phthiam, aut Cadmeam terram dixisti?

- Talth.* Quaelibet viritim, et non simul omnes sortitae estis.

10) *Chor.*] sic Barn., Musgr. aequae ac Ed. Basil. 1551.; Fix.: *Semichorus*; Editt. 1558., 1562. *Ca.* (*Cassandra*).

11) matut. anim. Peterrefacta] his verbis in marg. Editt. 1558., 1562. adscripta est haec annotatio: Totam hanc noctem vigilavi perterrefacta mente.

12) Quis] Editt. 1558., 1562. *Cu.* (pro: *Ca[ssandra]*) Quis — In Ed. Barn. (aequae ac in Ed. Basil. 1551.) hic vs. est *Hecubae*, in Ed. Musgr. *Chori*, in Ed. Fix. *Semichori*.

13) Heu] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. Hei; Editt. recent. (= text. gr.) Heu, heu.

14) ex fonte Pirenaeo] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: *ex Ionia Pirene* (Eurip. *Πειρήνας*).

14a) et coronis virtutes] sic Editt. 1558., 1562., Barn.; Musgr.: et virtutis laudibus; Fix.: propter virtutis coronas.

15) Ionio mari, nautae] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551. *Ἰονίῳ ναύται πόντῳ*); Fix. *Ἰονίῳ ναύταις πόντῳ* — Ionio mari navigantibus; Barn., Musgr. *Ἰονίῳ ναίεσθαι πόντῳ* — Barn.: Ionio mari feliciter ab incolis habitari. Musgr.: Ionio pelago pulsari.

16) Cranthis] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551. *Κράνθις*); Editt. recent. *Κράθις* — Crathis. — Huic nomini in marg. illarum 2 Editt. adiecta est annotatio: Fluvius est circa Crotonem Calabriae.

[Strophe 3.]

Hec. Quaenam, quem sortita sum¹⁷⁾? Quam
sors beata olim

245 *Iliadum* expectat?

Talth. Scio; sed singula interroges, non omnia
simul.

[Strophe 4.]

Hec. Meam vero quis per sortem accepit filiam,
Dicit, miseram Cassandram?

Talth. Delectam eam accepit rex Agamemnon.

[Strophe 5.]

250 *Hec.* An sponsae Lacedaemoniae servam?

Heu mihi.

Talth. Non, sed in adulterinum contubernium¹⁸⁾.

[Strophe 6.]

Hec. An Phoebi virginem, cui Phoebus munus
Dedit virginalem vitam?

255 *Talth.* Amor fatidicae puellae sauciavit eum.

[Strophe 7.]

Hec. Abiice, o filia sacra,

Claves, et a corpore

Sacros ornatus indutae coronae.

Talth. An non est magnum eam fieri coniugem
regis?

[Strophe 8.]

260 *Hec.* Quam novam rem a me

Accepistis? Ubi est mea filia?

Talth. Polyxenam dixisti? aut de qua inter-
rogas?

[Strophe 9.]

Hec. Hanc ipsam, cui iunxit eam sors?

Talth. Ordinata est ministrare tumulo Achillis.

[Strophe 10.]

265 *Hec.* Hei mihi, genii ancillam sepulchro?

Sed quaenam haec¹⁹⁾ fuit lex, aut

Quae religio Graecorum, o amice?

Talth. Beatam praedicato filiam tuam, bene
habet.

17) Quaenam, quem sortita sum?] sic Editt. 1558., 1562.; Barn. (aeque ac Ed. Basil. 1551.) *τίη' ἀρα, τίη' ἐλαχον*; — Quem igitur, quem sortita sum? Musgr., Fix. *τίη' ἀρα τίς ἐλαχτε*; — Quemnam igitur quae [Musgr.: Quae igitur, quem] sortita est?

18) contubernium] Ed. 1558. errore typogr.: contuberinum.

19) haec] Ed. 1558. male: hac.

[Strophe 11.]

Hec. Quid dixisti? vivitne?

270 *Talth.* Fatum habet eam, ut sit liberata a
malis.

[Strophe 12.]

Hec. At bellicosi

Hectoris coniunx, misera Andromache,

Quam habet fortunam?

Talth. Hanc accepit delectam filius Achillis.

[Strophe 13.]

275 *Hec.* Ego vero cui ancilla addicta sum, quae
fulciente gressum

Baculo in manu indigeo,

Senili corpore.

Talth. Ulysses nactus est te servam.

Hec. Heu, quatiens caput rasum,

280 *Lacera* unguibus utramque geniam.

Heu mihi, abominabili et dolosa sorte cogor

Viro servire,

Hosti iustitiae,

Iniustae viperae,

285 *Qui* omnia contraria facit, quae illic sunt,
ut hic sint.

Et rursus illic, duplici lingua,

Quae grata sunt, prima

Omnium facit.

O Troades, lugete me.

290 *Perii* infelix. Vado

Misera, quae habui sortem infelicissimam.

Chor. Tuum quidem fatum scis, nostram au-
tem sortem

Quis habet?

Talth. Ite, Cassandram deducere huc neces-
se est

295 *Quam* celerrime, ministri, ut duci

Eam in manus tradam, deinde delectas

Captivas educi iubeo reliquas.

Sed quid ardet intus flamma pinea?

Quid incendunt aut quid agunt Troades in con-
clavi?

300 *Ut* educendae ex patria

Ad Argos, incendunt sua corpora,

Volentes mori? generosae naturae

In huiusmodi periculis aegre ferunt talia mala.

Aperi, ne hoc, quod esset illis quidem com-
modum,

305 *Graecis* vero incommodum, in me con-
feratur.

- Hec.* Non est, non se incendunt, sed mea filia
Correpta furore fatidico egreditur foras.
Cass. Leva probe facem.
Fero, colo, accendo
- 310 Facibus hoc sacellum.
O Hymenaeae rex,
Ecce quam beatum habeo maritum,
Et quam beata ego, quae Argos nuptum ab-
ducor.
O Hymen, Hymenaeae rex,
- 315 Quoniam tu, mater, lachrymis et
Lamentationibus mortuum
Patrem et patriam
Charam deploras;
Ego vero propter meas nuptias
- 320 Incendo facem,
Ad splendorem et fulgorem.
O Hymenaeae, tibi propter virginum nuptias,
Et tibi, o Hecate, incendo facem,
Propter nuptias virginum, sicut lex est.
- 325 Vibra pedem aethereum,
Duc chorum,
Tanquam propter patris mei felicissimam for-
tunam,
O sacrum chorum, age Phoebe, tibi nunc
In laureto,
- 330 In tuo sacello sacrificio.
Hymen, o Hymen Hymen,
O mater, duc chorum, tolle pedem tuum,
Et circumage pedes mecum,
Ferus charissimum gressum.
- 335 Bona precamini hymenaeo,
Beata cantione,
Et vociferatione me sponsam
Ite, o elegantes
Virgines, canite meas nuptias,
- 340 Et maritum destinatum cubili meo fataliter.
Chor. O regina, non retinebis insanientem
puellam,
Ne tollat levem gressum in exercitum?
Hec. O Vulcane, facem quidem fers in nuptiis.
Sed miseram hanc concutis facem,
- 345 Et praeter magnam spem, heu filia,
Ut nunquam sub armis, neque sub hasta Argiva
Putavi te celebraturam esse nuptias.
Da mihi facem; non enim recte eam fers,
Insana currens; nondumne te, o filia, tristes
casus
- 350 Reddiderunt modestiorem, sed in eodem
statu manes?

- Auferte faces, et lachrymas commutate
Hoc carmine nuptiali.
Cass. Mater, orna meum caput victoriosum,
Et gratulare meis regiis nuptiis,
- 355 Et deduc quoque (quamquam, quod ad me
attinet, non delectant me)
Et impelle. Non enim Apollo est;
Sed ducit me infelicis, quam Paris duxit He-
lenam,
Agamemnon, ille inclytus Graecorum rex.
Interficiam enim ipsum, et vicissim expugnabi-
mus²⁰⁾ domum,
- 360 Sumens poenam pro interfectis fratribus et
patre.
Sed caetera omittam; non commemorabo se-
curim,
Quae per meum ingulum ibit²¹⁾ et aliorum,
Nec parricidialia certamina, quae ex meis
nuptiis
Orientur, et familiae Atræi eversionem.
- 365 Et hanc civitatem ostendam feliciorum
Quam Graecos (sed desinam a furore²²⁾),
Qui propter unam mulierem et unam civitatem,
Helenam quaerentes²³⁾, innumeros amiserunt.
- 370 Ipse vero sapiens ille imperator pro inimi-
cissimis
Perdidit charissima, domesticas voluptates
Suorum liberorum dans suo fratri propter He-
lenam,
Quae volens, et non vi rapta est,
Et postquam venerunt ad littus Scaman-
drium²⁴⁾,
- 375 Mortui sunt: non quod pellerentur a terrae
finibus,
Aut altis turribus patriae. Quos vero Mars
perdidit,
Hos non viderunt liberi, neque coniugis ma-
nibus

20) et vicissim expugnabimus] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *κἀντιποροθήσω*) et vicissim vastabo

21) ibit] Ed. 1562. mendo typogr.: ibi.

22) Quam Graecos (sed desinam a furore,)] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551. *ἢ τοὺς Ἀχαιοὺς, στήσομαι βαρ-
χευμάτων*); Editt. recent. *ἢ τ. Ἀχ., ἐνθεός μὲν, ἀλλ' ὅμως Τροσόνδε γ' ἔξω στήσ. βαρχ.* — Fix.: quam Achaeos (numine quidem concitata, sed tamen Tantisper a furore desistam),

23) quaerentes] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. querentes.

24) Scamandrium] sic Editt. 1558., Barn., Musgr.; Ed. 1562. Scamandrium

Vestibus involuti sunt, sed in peregrina terra
 iacent. Porro res domesticae his similes sunt,
 380 Et viduae moriuntur, et qui orbi sunt,
 Aliorum educaverunt liberos, neque ad sepulchrum
 Est quisquam, qui sanguinem terrae det.
 Anne hic exercitus dignus sit laude aliqua?
 „Sed tacere melius est turpia, neque Musa mihi
 385 „Sit cantatrix, quae laudet turpia²⁵).
 Troiani vero primo (quae gloria summa est)
 Mortui sunt pro patria, quos bellum sustulit.
 Mortui domum illati ab amicis sunt,
 In patria sepulchrum adepti sunt,
 390 Manibus cooperti ab iis, a quibus oportuit.
 Qui autem non mortui sunt in pugna,
 Illi semper cum coniuge ac liberis
 Habitaverunt, quae voluptas aberat Graecis.
 Iam Hectoris res, quae tibi videntur tristes,
 audi, ut se habent.
 395 Cum illa laude est mortuus, quod fuerit vir
 praestantissimus.
 Et hoc Argivorum adventus effecit:
 Si mansissent²⁶) domi, non inclarisset eius
 virtus.
 Paris porro duxit Iovis filiam; si non duxisset,
 Obscuram habuisset affinitatem.
 400 „Fugiendum itaque bellum est ei, qui sapit;
 „Si vero huc ventum fuerit: gloria non turpis
 patriae,
 „Fortiter perire; non fortiter vero, turpe est.
 Itaque non convenit te lamentari patriam,
 Aut meas nuptias; inimicissimos enim mihi
 405 Et tibi his nuptiis perdam.
Chor. Quam suaviter rides tua mala,
 Et canis, quae cantans non tamen vera esse
 ostendis.
Talth. Nisi Apollo te fecisset amentem,
 Non impune meos duces
 410 Huiusmodi infamiis prosequeris ex hac
 terra.
 „Sed praestantes, et hi, qui videntur sapientes,
 „Nihilo sunt potiores illis, qui nihil sunt.
 Nam supremus dux exercitus,
 Atrei filius, huius amorem prae aliis electum
 415 Furiose sustinet; et pauper quidem sum ego,
 Sed connubium huius non curassem.

25) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Turpia indigna dictu.

26) mansissent] sic (= Eurip. ἤσαν) Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. mansisset.

Et tua quidem (non enim sanam habes mentem)
 Argivorum convicia et Phrygum laudes
 Ventis ferenda concedo. Sequere me
 420 Ad naves, pulchra sponsa duci nostro.
 Tu autem, quando Ulysses te requirit
 Abducere, eris ancilla pudicae
 Mulieris, ut dicunt, qui venerunt ad Ilium.
Cass. Certe hic minister acer; „quodnam ha-
 bent nomen
 425 „Unum praecones? Odium publicum ho-
 minibus vocantur,
 Qui apud principes estis²⁷) et urbes ministri.
 Tunc ais meam matrem in Ulyssis
 Venturam domum? Ubi essent sermones Apol-
 linis,
 Qui dicunt ipsam, per me expositi,
 430 Hic morituram esse? Caetera vero non ex-
 probrabo.
 Ille infelix nescit, qualia eum maneant mala,
 Quoniam aurum ipsi et mea Phrygum mala
 Videbuntur olim esse; decem enim exhaustis
 annis
 Supra istos, quos hic egit, redibit²⁸) solus in
 patriam.
 435 Ultra illum locum, ubi situm est angustum
 bivium,
 Ultra Charybdim, ubi crudivorus montanus
 Cyclops est, et ubi est incantatrix, formatrix
 porcorum,
 Circe, et ubi sunt falsa naufragia maris,
 Et loti amores, Solisque sacrae boves,
 440 Quae carnem²⁹) loquentem emittent³⁰) ali-
 quando
 Acerbam Ulyssi vocem. Ut breviter dicam:
 Vivus ibit ad inferos, et effugiens aquam pa-
 ludis,
 Mala in suis aedibus inveniet innumera.
 Sed quid Ulyssis recito labores?
 445 Vade, ut celerrime sponso apud inferos nu-
 hamus.
 Certe malus male sepelieris noctu, non in-
 terdiu,

27) vocantur . . . estis] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: estis . . . estis; in textu gr. neutrum verbum legitur.

28) redibit] sic (= text. gr.) Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. et redibit.

29) carnem] sic (= Eurip. σάρκα) Editt. 1558., Barn., Fix.; Ed. 1562. carmen.

30) emittent] sic Barn., Musgr. (= Eurip. ἤσουσαν; Fix.: edent); Editt. 1558., 1562. male: amittent.

O qui existimas te aliquid magni facere³¹⁾,
Et me mortuam valles, nudamque eiectam
Aqua fluens prope sepulchrum sponsi
450 Dabunt bestiis diripiendam, me sacerdotem
Apollinis.

O coronae charissimi mihi Deorum, et orna-
menta fatidica,

Valete; relinquo festa, quibus antea³²⁾ de-
lectabar

Discedite a mei corporis dilacerationibus, quo-
niam adhuc sum casta.

Do celeribus auris ferenda haec, quae tibi va-
ticipinata sum.

455 Ubi est navis ducis, ubi oportet me eam in-
scendere?

Non certe evitabis ventum velis expectans,
Quin unam trium Furiarum ex hac me abductu-
rus sis terra.

Vale, mater; ne lachrymes, o chara patria,
Et o fratres mortui et o pater,

460 Brevi me excipietis, et veniam ad mortuos
victrix,

Expugnans domum Atridarum, a quibus pe-
riimus,

Chor. Vos, ancillae Hecubae, non videtis,
Quod hera exanimis cadit in mortem?

Non sustinebitis eam? an dimittetis eam? o
ignavae,

465 Anum lapsam erigite rursum.

Hec. Sinite me (non sunt³³⁾ grata, quae erant
olim)

iacere collapsam: digna lapsu

Patior, passa sum, et adhuc passura sum.

„O Dii, ignavos quidem opitulatores vos in-
voco,

470 „Tamen habet aliquem praetextum invo-
care Deos,

„Quando aliquis in adversam fortunam incidit.
Primum mihi gratum est eloqui bona,

Ut maiorem commiserationem inseram narra-
tioni de malis.

Fuimus³⁴⁾ reges, et in regiam domum nupsi,

475 Ubi genui praestantissimos liberos

Non numero tantum, sed et Phrygum prae-
stantissimos.

Nulla Troiana neque Graeca neque barbara
Mater ita de liberis gloriari potest.

Illos liberos vidi interfectos,

480 Et secui capillos ad tumulum mortuorum,

Et patrem Priamum non ab aliis

Audiens deslevi; sed his oculis vidi

Interfectum ad Herceam aram,

Et urbem cadentem. Quas vero educavi vir-
gines

485 Ad dignitates sponsorum egregias,

Aliis educavi, et ex manibus mihi ereptae sunt;

Neque spes est, quod ab illis videar,

Neque ego illas unquam videbo posthac,

Ad extremum fastigium malorum

490 Ego iam anus abducor serva,

Et quae senectae sunt miserrima

His me onerabunt: aut ancillam ianuarum

Claves servare, matrem Hectoris,

Aut pinsere, et humi stratum habere

495 Ex regiis lectis, rugoso tergo,

Laceras indutam circa consumptum corpus

Laciniis stolarum, quae non decent beatas.

Me miseram: propter nuptias unius

Mulieris in qualia mala incidi et incidam?

500 O tu attonita filia Diis,

Quali calamitate solvisti tuam castitatem?

Tuque, o misera, ubinam es, Polyxena?

Ut neque me mascula, neque feminea soboles,

Cum multi fuerint, miseram iuvat³⁵⁾.

505 Quare me erigitis, qua spe

Movetis delicatum quondam pedem,

Nunc autem servilem, ad stratum humi fa-
ctum³⁶⁾,

Et ad saxea fulcra capitis, ut lapsa peream

Lachrymis arefacta. „Ex felicibus porro

510 „Neminem existimate beatum ante mor-
tem³⁷⁾.

[*Strophe.*]

Chor. De Ilio mihi,

O Musa, novam cansionem

Cane in lachrymis,

Cansionem convenientem.

515 Nunc carmen de Troia sonabo,

31) magni facere.] Editt. recent. (= text. gr.) addunt:
Graecorum dux.

32) antea] Ed. 1558. mendo typogr.: anteo.

33) snnt] sic Editt. 1558., Barn., Musgr.; Ed. 1562. male:
sum.

34) Fuimus] sic (= Eurip. ³Huev) Editt. 1558., Barn., Mus-
grav.; Ed. 1562. Fuginus.

35) iuvat] sic Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. iuvel.

36) humi factum] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. humi.

37) H. I. in iisd. 2 Editt. nota marg.: Dici beatus ante
obitum nemo debet.

595 Iacent ferenda vulturibus.

Inguum vero servile attulit Troiae.

Hec. O patria misera,

Deploro te relictam.

Chor. Nunc finem miserabilem vides.

Hec. Et domum, in qua fui puerpera.

Chor. O fili, deserta civitas, mater
iam eripitur nobis.

600 *Hec.* Qualis luctus, et quales dolores!

Lachrymae stillant supra lachrymas

In nostra domo; „qui est mortuus,

„Nescit hos dolores, et est sine lachrymis.

Chor. „Quam iucundae res sunt lachrymae in
malis,

605 „Lamentationumque fletus, et Musa, quae⁴⁰⁾
deplorat calamitatem.

Andr. O mater viri, qui olim sua hasta Argivos
Plurimos perdidit, Hectoris, haec adspicis?

Hec. Video potentiam Deorum, „qui evehunt
sursum

„Humilia, et ea, quae⁴¹⁾ videntur aliquid
esse, evertunt.

610 *Andr.* Abducor praeda cum filio, nobilitas
vero

Venit in servitutem, tantas habens mutationes.

Hec. Necessitas dura est: modo a me

Abiit Cassandra avulsa vi.

Andr. Hei aliquis, ut videtur, secundus Aiax

615 Apparuit tuae filiae; habes et alia mala.

Hec. Quorum neque modus neque numerus est
mihi

Malorum; res enim in concursum malorum de-
venit.

Andr. Mortua tibi est filia ad tumulum

Achillis mactata, munus cadaveri.

620 *Hec.* Heu me miseram; hoc illud est, quod
mihi prius

Talthybius dixit aenigma perspicuum non per-
spicue.

Andr. Ipsa vidi et descendens e curru,

Velavi eam veste, et cadaver planxi.

Hec. Heu, filia, tuam impiam immolationem;

625 Heu iterum, heu quam male periisti!

Andr. Periit, ut periit; sed tamen, quam ego,

Quae viva sum, feliciore fato periit.

Hec. „Non idem est vivere, quod mori.

40) quae] sic (= Eurip. ἦ) Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562.
quam.

41) quae] sic Editt. 1562., Barn.; in Ed. 1558. deest. — H. I.
in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Vices rerum.

„Mortuus enim nihil est; spes vero insunt vitae.

630 *Andr.* Audi, ut te recreem.

„Non natum esse, aequale dico morti;

„At melius est mori, quam calamitose vivere.

„Nihil enim dolet, qui non sentit mala.

„Qui vero fuit beatus, et in miserias⁴²⁾ cadit,

635 „Animo cruciatur propter priorem felici-
tatem.

„Illa vero Polyxena, perinde ac si nata non
esset,

„Mortua est, et nihil scit malorum suorum.

Ego autem, cum expetissem gloriam,

Illam nacta, a fortuna deseror.

640 Quae enim decent modestas mulieres,
Haec exercui in domo Hectoris.

Primum enim sive adsit, sive non adsit

Probrum mulieribus, hoc ipsum adfert

Infamiam, si quae non manet⁴³⁾ domi.

645 Huius itaque vitii omitteus desiderium, domi
mansi,

Et intra atria astutos sermones mulierum

Non intro admisi, sed mentem reetricem

Domus habens probam, satisfaciebam mihi,

Linguae silentium et placidum adspectum viro

650 Exhibui, et noram, in quibus oportebat me
vincere maritum,

Et rursus quarum rerum illi conveniebat victo-
riam concedere,

Harum rerum fama ad exercitum

Perveniens me^{43a)} perdidit. Nam posteaquam
capta sum,

Achillis me filius voluit ducere

655 Coniugem, ut serviam in domo interfecto-
ris viri.

Quod si repellam Hectoris charum caput,

Et erga praesentem maritum explicem animum,

Improba videar erga mortuum; rursus vero,

Si hunc odero, ero in odio dominorum.

660 „Atqui dicunt, quod una nox laxet

„Inimicitiam mulieris erga virum;

„Ego autem abominor eam, quae priorem
virum

„Novo thalamo eiiciens alium amat⁴⁴⁾.

42) in miserias] sic (= Eurip. εἰς τὸ δυστυχές) Editt. 1558.,
Barn., Musgr.; Ed. 1562. in miserias.

43) non manet] sic (= text. gr.) Editt. 1558. et recentt.;
Ed. 1562. manet (omisso non). — H. I. in Editt. 1558.,
1562. nota marg.: Officium honestae uxoris.

43^a) me] sic (= text. gr.) Editt. recentt.; in Editt. 1558.,
1562. deest.

44) H. I. in iisd. 2 Editt. nota marg.: Constantia amoris.

Sed ne equus quidem, qui avulsus est
 665 A compare suo, facile trahit iugum;
 Atqui bestia est muta,
 Quae mentem non habet, et a natura desti-
 tuitur.
 Te vero, chare Hector, habui virum conve-
 nientem mihi
 Mente, genere, opibus et fortitudine excel-
 lentem:
 670 Accipiens me intactam ex domo paterna,
 Primus virginalem iunxisti thalamum.
 Nunc autem tu periisti; ego autem navigo
 In Graeciam captiva ad servitutum.
 An non minora meis habet mala
 675 Mors Polyxena, quam tu gemis?
 „Mihî enim nulla, quae omnibus relinquitur
 mortalibus,
 „Superest spes, neque inducere in animum
 meum possum
 „Me bene habituram esse, cum dulce sit id
 etiam fingere.
Chor. In eandem venis calamitatem; lamen-
 tans vero
 680 Tuam calamitatem doces me, in quibus ma-
 lis sim.
Hec. Ipsa nunquam ingressa sum scapham navis,
 Sed ex conspectu picturae et auditu scio:
 „Si nautis tempestas mediocris est ad tole-
 randum,
 „Habent promptitudinem laborum, ut ser-
 ventur,
 685 „Hic quidem ad clavum, alius ad velum
 vadit,
 „Alius sentinam haurit; si autem superaverit
 „Tempestas, cedentes fortunae
 „Dimittunt se incursionibus fluctuum⁴⁵⁾.
 Sic et ego, multa habens mala,
 690 Muta sum, et omitto eloqui ista.
 Vincit enim⁴⁶⁾ infelix tempestas, quae divini-
 tus venit.
 Sed, o filia Hectoris, calamitates
 Omitte: nunquam tuae lachrymae servabunt
 eum;
 Sed cole praesentem dominum tuum,
 695 Gratas illecebras tuorum morum praebens
 marito:

45) H. I. in Ed. 1558. nota marg.: Fortunae nimius impetus.

46) enim] sic (= Eurip. γὰρ) Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. eum.

Si haec feceris, in commune exhilarabis amicos,
 Et filium mei filii poteris bene educare,
 Maximum adiumentum Troiae, ut aliquando
 Nati ex illo liberi rursus Ilium
 700 Restituant, et instauretur urbs.
 Verum alius alium trahit sermo.
 Quem rursus video Graecum ministrum
 Huc accedentem, novorum nuntium consi-
 liorum?
Talth. Phrygum praestantissimi olim coniunx
 Hectoris,
 705 Ne me odio habeas; non enim volens nuntio
 Publica Graecorum⁴⁷⁾ decreta.
Andr. Quid est, quod tam malum exordium
 incipis?
Talth. Decretum est hunc puerum, quomodo
 eloquar sermonem?
Andr. Num non eundem dominum nobiscum
 habere?
 710 *Talth.* Nullus Graecorum huic dominabitur
 unquam.
Andr. An hic oportet ipsum relinquere, reli-
 quias Phrygum?
Talth. Non scio, quomodo tibi facile dicam
 mala.
Andr. Laudo pudorem, si bona diceres.
Talth. Interficiunt tuum filium, ut audias to-
 tam rem.
 715 *Andr.* Hei, audio novum malum mearum
 nuptiarum.
Talth. Vincit Ulysses, dicens⁴⁸⁾ in conventu
 Graecorum.
Andr. Hei; non enim mediocria patimur mala.
Talth. Dicens non alendum fortissimi viri
 filium.
Andr. Utinam hoc modo vinceret de suis.
 720 *Talth.* Praecipitari ipsum oportet de turri.
 Sed ut fiat, et tu sapientior videare,
 Ne retine eum, verum genere doleas in tan-
 tis malis⁴⁹⁾;
 Cumque nihil possis, statuas te nihil posse.
 Nusquam habes auxilium, et haec considera.
 725 Civitas periit et maritus, et tu es in servitute,
 Et nos contra unam mulierem pugnare

47) Graecorum] sic Ed. 1558.; in Ed. 1562. deest; Editt. recent. (= text. gr.) Danaorum et Pelopidarum.

48) dicens] sic Ed. 1558. (= Eurip. λέγων; Barn., Musgr.: loquens); Ed. 1562. dicent.

49) malis] sic Editt. 1558., Barn., Musgr.; Ed. 1562. malis malis.

Summus satis valentes: propter haec ne pugnam
expetas.
Neque turpe quicquam neque odiosum te
debet;
Neque etiam volo te conicere in Graecos im-
precationes.
730 Si enim quid dixeris, propter quod irascetur
tibi exercitus,
Neque sepelietur filius, neque planctum con-
sequetur;
Tacens vero commode perferens hos casus
Huius non insepultum relinques cadaver,
Et ipsa tu interis Graecis aequioribus.
735 *Andr.* O charissime, o fili mihi cultissime,
Moriere ab hostibus, matrem miseram relin-
quens;
Nobilitas patris tui te interficit,
Quae aliis saluti fuit;
Gloria patris tibi non prodest.
740 O miseras meas nuptias,
Quibus veni in domum Hectoris,
Paritura meum filium, non ut victimam,
Sed ut dominum fertilis Asiae.
O fili, lachrymas? sentis tua mala?
745 Quid me corripis manibus, et prehendis
vestem,
Ut pullus involvens te sub meas alas?
Non venit Hector, inclytam arripiens hastam,
Ex terra reversus, tibi ferens salutem;
Neque cognatio patris, neque robur Phrygum.
750 Sed miserabilem saltum⁵⁰⁾ in cervicem, e
sublimi
Cadens sine commiseratione abrumpes tuam
vitam.
O invenile onus matri charissimum,
O dulcis halitus corporis. Frustra igitur
In fasciis aluit te haec mamma,
755 Frustra ego laboravi et confecta sum labo-
ribus.
Nunc, si alias unquam, matrem complectere
tuam.
Irrue in matrem tuam, et brachia
Circumda meis humeris, et applica os.
O barbarica excogitantes Graeci mala,
760 Cur interficitis hunc puerum innocentem?
O Tyndarea planta, nunquam eras Iovis filia.
Dico te natam esse ex multis patribus.

Primum ex patre malo genio, deinde ex in-
vidia,
Et caede, et morte, et quaecumque tellus gignit
mala.
765 Non enim ausim dicere te Iovem produxisse,
Fatalem multis barbaris et Graecis.
Pereas; propter pulchros oculos
Flagitiose perdidisti regnum Phrygum.
Agite, ferte, praecipitate, si praecipitare placet,
770 Epulamini huius carnes; a Diis enim
Perimus, et filio non possumus
Mortem depellere; occultate miserum corpus,
Et conicite in navem; ad pulchras enim pro-
fiscor
Nuptias amisso meo filio.
775 *Chor.* Misera Troia, innumerabiles amisisti
Propter unicam mulierem, et odiosum con-
iugium.
Andr. Age, o fili, gratam compellationem
omittens
Miserae matris, ascende paternarum
Turrium ad summas pinnas, ubi tibi
780 Vitam amittere decretum est.
Tollite eum: talia convenit
Annuntiare, quicumque sunt sine commise-
ratione,
Et quicumque propter impudentiam vestrae
Sententiae sunt adprobatores.
785 *Hec.* O fili mei aerumnosi filii.
Privamur tua vita praeter opinionem,
Mater et ego. Quid patior? quid tibi ego
Infelix faciam? has tibi damus
Plagas capitis et planctus nostrorum pectorum.
790 Haec enim adhuc nostra sunt. Heu mihi
propter urbem,
Heu propter te; quid enim non habemus?
Quid abest, quin penitus
Eamus in omnem perniciem?
[*Strophe 1.*]
Chor. Salaminae alentis apes
795 O rex Telamon, insulae
Circumfluae habitans sedem
(Cognominatae⁵¹⁾)
Quae olivae in sacris colliculis
Primum ostendit glaucae rami Minervae

50) miserabilem saltum] sic Editt. 1558., 1562. (= Eurip. *Αυγρόν . . . πήδημα*); Editt. recent.: miserabili saltu.

51) Cognominatae] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551. *τῆς ἐπικεκλημένης*); Editt. recent. *τ. ἐπικεκλημένης* — Musgr.: vicinae; Fix.: acclinis.

- 800 Coelestem coronam,
Pinguibusque decus Athenis)
Tu profectus es cum arcitenente
Hercule, simul rem gesturus,
Eversurus Ilium,
805 Urbem nostram,
Antea, quando venisti ex Graecia;
[*Antistrophe 1.*]
Quando adduxit principio Graeciae
Decus, defraudatus equis,
Et ad late fluentem Simoënta navem
810 Statuit marinam,
Et suspendit rudentes puppium,
Et exemit ex navibus sagittas
Laomedonti letales,
Et aedificiis exstructis regula Phoebi.
815 Iguis vero punicea flamma
Evertit regionem Troiae.
Bis duabus ruinis moenia
Circa Troiam
Cruenta pugna evertit.

[*Strophe 2.*]

- 820 Frustra igitur, o in aureis
Pocillationibus molliter incedens
Laomedontis filii,
Iovis habes calicum⁵²⁾
Impletionem, pulcherrimum officium.
825 Nam quae te genuit Troia,
Igne incenditur.
Littora marina sustinent⁵³⁾, quantum
Filius pro parentibus clamat.
830 Aliae clamant maritos,
Aliae liberos, aliae
Matres senes.
Tua vero rorida lavacra,
Et gymnasiolorum cursus perierunt.
835 Tu vero juvenilem faciem
Venustate⁵⁴⁾ apud Iovis sedem
Placide alis.
Priami vero terram
Graeca perdidit pugna.

[*Antistrophe 2.*]

- 840 O Amor,
Qui ad Troiam olim venisti
Diis curae existens,

52) calicum] sic Ed. 1558. (= Eurip. *κὺλιξον*; Editt. recent.: poculorum); Ed. 1562. male: culicum.

53) sustinent] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551. *ἴσχυον*); Barn., Musgr.: *ἴσχυον* — exclamant; Fix.: *ἰαχοῖσ'* — resonant.

- Quam tum magnifice
Troiam exaltasti, cum Diis
845 Affinitatem iungens.
Iovis itaque
Probrum non amplius dicam.
Candidae^{54a)}
Diei⁵⁵⁾, gratiae hominibus
850 Lumen noxium
Vidit nostram terram, vidit
Perganorum exitium,
Habens
Ex hac terra maritum in thalamis, quem
855 Astrorum quadriiugus avexit
Aureus currus rapiens
Spem patriae
Magnam. Deorum vero
Amores fuerunt inutiles Troiae.
[*Menelaus, Hecuba, Helena, Chorus.*]
860 *Men.* O lucidum iubar solis,
In quo uxorem meam capiam
Helenam; hic enim, qui multum laboravi, ego
Menelaus sum, et hic est exercitus Achivorum.
Veni autem ad Troiam non, quemadmodum
putant,
865 Mulieris causa; sed propter virum, qui
ex meis
Aedibus coniugem fallax hospes rapuit.
Ille nunc dedit poenam Deo volente,
Et ipse et patria Martem collapsa Graecanico.
Veni vero nunc istam Laocœnam (non enim
libenter
870 Nomen uxoris, quae quondam fuit, appello)
Abducturus; in hac enim domo cum captivis
Annumeratur aliis Troianis mulieribus.
Qui enim eam recuperaverunt bello,
Dederunt mihi interficiendam; sive non occideus
875 Velim eam abducere iterum in Argivam
terram.
Mihî vero decretum est eius necem hîc
Omittere, sed vehere eam navi
In Graeciam, et ibi eam dare interficiendam
Pro poena iis, qui mortui sint apud Ilium,
amicis.

54) Venustate] sic scripsi (= Eurip. *Χέρως*; Barn.: Gratias; Fix.: laetitia); Editt. 1558., 1562. Venustato.

54a) Candidae] sic scripsi (Eurip. *λευκοπέτρων*; Fix.: candidis alis instructae); Editt. 1558., 1562. Candide.

55) Diei] huic voci in marg. Editt. 1558., 1562. adscripta est annotatio: Diem pro Aurora dixit, cui maritus fingitur Tithonus.

- 880 Sed eia, ite in domum, ministri,
Adducite eam parricidiali
Coma trahentes; prosperi vero quando
Flatus venerint, mittemus eam in Graeciam.
Hec. „O terrae vehiculum, et in terra habens
sedem,
- 885 „Quicumque tandem es, impervestigabilis
„Iupiter, sive es necessitas naturalis, sive quaedam mens humana:
„Te invoco; omnia enim per arcanam
„Vadens viam ducis mortalia iuste.
Men. Quid rei est, quod preces renovas
Deorum?
- 890 *Hec.* Laudo te, si occidis tuam coniugem.
Sed videns hanc fuge, ne te capiat amore.
Capit⁵⁶⁾ enim oculos virorum, et evertit civitates,
Et incendit domos, tales habet illecebras.
Ego ipsam novi, et tu, et reliqui, male qui affecti sunt.
- 895 *Hel.* O Menelae, prooemium pavore quidem dignum
Hoc est, quod ad te manibus famulorum
Per vim ex hac domo rapior;
Sed quamquam tibi invisus sim,
Tamen interrogare volo, an sit sententia lata
900 Graecis et tibi de mea vita.
Men. Non venisti huc in disceptationem, sed universus exercitus,
Quem laesisti, te mihi dedit, ut interficiam.
Hel. Licetne ad haec respondere,
Quod non iuste, si moriendum est, interficiar?
- 905 *Men.* Non ad disputandum veni, sed ad te occidendum.
Hec. Audi eam, ne moriatur indiga huius rei,
Et da contrarios sermones
Nobis contra eam; eorum malorum, quae intra Troiam evenerunt,
Nihil scit. Sed collata tua oratio
910 Interficiet eam, ita ut non possit elabi.
Men. Munus est otii: si vult dicere,
Licet; propter tuam (ut scias) intercessionem
Concedam hoc, ei ipsius causa non concedo.
Hel. Fortasse sive bene, sive male dixero.
915 Non respondebis mihi, ducens me esse hostem.
Ego vero ad ea⁵⁷⁾, quae scio, certantem mecum verbis,

- Me accusaturam esse⁵⁸⁾ opponens respondebo,
Conferens meas accusationes tuis, et tuas meis.
Principio haec peperit, iniuria horum malorum,
920 Paridem; deinde vero perdidit
Troiam et me ille senex, non interficiens infantem
Facis tristem effigiem, Alexandrum olim.
Audi iam caetera, ut se habent.
Hic Paris fuit index triplicis iugi trium Dearum.
925 Et Pallas^{58a)} quidem Alexandro donum promisit,
Quod duce ipsa vellet ei Graeciam subigere.
Iuno autem pollicita est, ei ad terminos Asiae
et Europae
Fore regnum, si ipsam anteferet caeteris.
Venus vero praedicans meam formam,
930 Se daturam esse pollicita est, si Deas praecurrere iudicaretur
Pulchritudine. Nunc sequentem orationem considera.
Vincit Venus Deas, et tantum meae nuptiae
Iuverunt Graeciam, ut non dominantur ei barbari;
Neque constituta est in bellum neque in tyrannidem Troianorum.
935 Pro eo, quod Graecia servata est, ego perii;
Propter meam formam vendita sum, et tamen accusor,
Pro quibus oportuit me coronam in capite ferre.
Nondum dices me ad propositum dicere,
Quod discesserim clam ex tuis aedibus.
940 Venit, non exiguum Deam habens una secum,
Huius maledictus filius, sive Alexandrum velis
Eum appellare, sive Parim,
Quem tu, ignave, in tua domo relinquens,
Solvisti nave ex Sparta in Cretam.
945 Sit ita: non te, sed me ipsam interrogabo
de eo, quod sequitur.
Quid cogitans ex domo secuta sim
Hospitem, prodeus patriam et meam domum?
Ipsam Deam obiurga, et love potentior fias,
Qui quidem in alios Deos habet imperium,
950 Huius vero servus est. Ideo et mihi est ignoscendum,

56) Capit] sic (= Eurip. *Aiqsi*) Editt. 1558. et recent.; Ed. 1562. Caput.

57) ad ea] sic Editt. 1558., Barn., Mnsgr.; Ed. 1562. ea.

58) certantem mecum verbis Me accusaturam esse (scil. *He-cubam*)] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) te certantem mecum [Musgr., Fix.: disceptantem] verbis Mihi obiecturum esse (scil. *Menelaum*).

58a) Pallas] sic scripsi; Editt. 1558., 1562. Palladis.

Postea posses me accusare speciosa oratione:
 Quando mortuus est Alexander,
 Tunc oportuit me, quando non erat coniugium,
 ad quod divinitus rapta fui,
 Relinquere domum, et venire ad naves⁵⁹).
 955 Studebam hoc facere, testes sunt mihi
 Turrium custodes et murorum speculatores,
 Qui me saepe deprehenderunt ex propugna-
 culis,
 Funibus ad terram clam dimittentem hoc
 corpus.
 Per vim autem hic novus maritus me rapiens,
 960 Deiphobus, uxorem me habuit invitis Phry-
 gibus.
 Quomodo igitur iure moriar, o marite,
 A te? hic enim per vim me duxit;
 Pro illis vero domesticis et pro donis victoriae
 Ego acerbe servivi. Si vero Deos vincere
 965 Vis, hoc quidem velle stultum est.
Chor. O regina, defende tuos liberos, et pa-
 triam;
 Huius oratio corruptrix est; dicit enim
 Praeclare, cum sit malefica, hoc autem est
 perniciosum.
Hec. Primum excusabo Deas,
 970 Et ostendam hanc non dicere insta.
 Ego enim Iunonem et Palladem
 Non ad tantam stultitiam venisse existimo,
 Ut haec quidem Argos barbaris vendiderit,
 Pallas autem Athenas Phrygibus servire vo-
 luerit,
 975 Quae per ludum et propter delicias de for-
 mae certamine
 Venerint ad Idam. Cuius enim rei gratia
 Iuno tantum haberet amorem formae?
 An ut praestantiorem Iove acciperet maritum?
 Aut ut Pallas nuptias alicuius Deorum tentaret,
 980 Quae virginitatem a patre postulavit,
 Fugiens coniugium? ne fac Deas stultas,
 Tuum peccatum excusans; non enim persua-
 debis sapientibus.
 Venerem porro dixisti, id quod valde ridicu-
 lum est,
 Venisse meo cum filio ad Menelai domum.
 985 Nonne manens tranquille in coelo
 Potuisset vos abducere cum ipsis Amyclis ad
 Ilium?
 Sed meus filius fuit forma praestantissimus,

59) ad naves] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (=text. gr.) ad Argivorum naves.

Tua vero mens facta est Venus, videns ipsum.
 Suus cuique furor est hominibus Venus,
 990 „Et nomen Veneris recte a stultitia incipit⁶⁰).
 Quem tu intuens barbarico vestitu,
 Et auro splendentem, incensa es animo;
 Argis enim exiguas habens opes versabaribus.
 Discedens itaque ex Sparta Phrygum civitatem
 995 Fluentem auro, sperasti te posse implere
 Sumptibus; non tibi satis erat Menelai
 Domus ad luxuriandum tuis deliciis.
 Age dicis meum filium vi te abduxisse?
 Quis civium sensit? aut qua vociferatione
 1000 Invocasti Castorem adolescentem,
 Gemello fratre adhuc vivente, necdum in astris
 existente?
 Postquam vero Troiam venisti, Argivi vero
 tuum
 Vestigium secuti sunt; erat autem bellicum cer-
 tamen,
 Quando res huius meliores nuntiabantur tibi,
 1005 Menelaum laudabas, filius ut doleret meus,
 Habens magnum rivalem amoris;
 Quando vero vincebant Troiani, nihil erat iste.
 „In fortunam intuens hoc studebas, ut
 „Consecraretis eam; virtutem sequi volebas⁶¹).
 1010 Et deinde funibus corpus tuum furari vo-
 luisse dicis,
 E turribus demittens⁶²), tanquam manens in-
 vite?
 Ubi ergo deprehensa es aut suspendens la-
 queos,
 Aut gladium contrectans? quae generosa mulier
 Faceret, priorem desiderans maritum.
 1015 Atqui monebam te saepe:
 O filia, egredere; mei filii nuptias
 Alias contrahent; te autem ad naves Graecas
 Miltam, simul adiuvens furtivum discessum;
 fac finem belli
 Inter Graecos et nos. Verum hoc erat tibi mo-
 lestum.
 1020 In Alexandri enim domo contumeliose re-
 gnabas,
 Et adorari a barbaris voluisti.
 Illa enim erant tibi magna, et praeter haec
 tuum corpus

60) Et nomen — incipit.] haec in marg. Editt. 1558., 1562. sic explicantur: Aphrodite, aphron autem stultus est.

61) H. l. in iisd. Editt. nota marg.: Fortuna virtuti praecleara.

62) demittens] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. dimittens.

Egressa es⁶³) ornans, et adspicis cum marito
Eundem aethera, o execrandum caput!

- 1025 Quam oportuit humilem in laceris panuis,
Metu trementem, et detonso capite
Venire, plus modestiae quam impudentiae
Habentem propter priora peccata.
Menelae, ut scias, quorsum finiam sermonem,
1030 Orna Graeciam digne, interfecta hac;
Et hanc tuam legem⁶⁴) pone aliis
Mulieribus, ut moriantur, si quae virum pro-
didit.

Chor. Menelae, digne maioribus et familia tua,
Punias coniugem, et auferas eam ex Graecia,
1035 Etiam inimicis apparens animosus adversus
turpitudinem mulieris.

- Men.* Tu mecum sentis,
Hanc volentem abiisse ex mea domo
Ad peregrina cubilia, et Venus propter spe-
ciem tantum
Citatur verbis: vade ad carnifices,
1040 Et persolve longas miseras Graecorum brevi
tempore

Moriens, ut discas me non dedecorare.

Hel. Ne, per genua te, morbum, qui a Diis
proficiscitur,

Mihi imputans, interficias me: ignosce mihi.

Hec. Ne prodas socios, quos haec interfecit.

- 1045 Ego pro illis et pro liberis te precor.

Men. Desine, anus, hanc nihil curo.

Dico famulis ad puppes navium

Hanc ferre, unde traiciet.

Hec. Ne ingrediatur tecum in eandem navim.

- 1050 *Men.* Num habet maius pondus nunc, quam
ante⁶⁵) habuit?

Hec. Non est amator, qui non semper amet.

Men. Ut obliviscatur mens rerum amatarum,
Fient ea, quae petis; illa enim navem non in-
gredietur,

In quam nos; non enim male mones.

- 1055 Ubi vero Argos venerit, ut digna est, male
„Mala morietur, et mulieribus, ut pudicae sint,
„Omnibus exemplum ponet. Facile quidem
hoc non est;

63) Egressa es] sic Ed. 1558. (= Eurip. Ἐξήλθε); Ed. 1562.
Egressa est.

64) Et hanc tuam legem] sic Editt. 1558., Barn. (= Editt.
Basil. 1551. et Barn. Σαντοῦ νόμον δὲ τόνδε; Musgr.,
Fix.: Σαντοῦ νόμου δὲ τ. — [digne] Te ipso; et hanc
legem); Ed. 1562. Et tuam legem

65) ante] sic Editt. 1562. et recentt.; Ed. 1558. antea.

Sed tamen huius mors in metum coniiciet
Fatuitatem aliarum, etiamsi sint adhuc peiores.

[*Strophe* 1.]

- 1060 *Chor.* Siccine, quod habuisti in Ilio,
Templum et fumantem aram
Prodidisti Achivis,
O Iupiter, et sacrificiorum flammam
Et myrrhae aetherae fumum,
1065 Et sacram arcem,
Et Idaeos hederaceos saltus,
Rigatos nive fluviali,
Et verticem, qui primum feritur a sole,
Et lucentem
1070 Sacram ancillam⁶⁶)?

[*Antistrophe* 1.]

- Abierunt tibi sacrificia et chororum
Strepitus concinni per noctem,
Et aurea simulacra⁶⁷),
1075 Et Phrygum divinae lunae
Cum duodecima multitudine⁶⁸).
Curae mihi hoc est, utrum cures aliquid, o rex,
Qui sedes in sede coelesti,
Et in aethere; postquam deleta est urbs,
1080 Quam conflagentem flammae
Impetus destruxit.

[*Strophe* 2.]

- Hec.*⁶⁹) O chare, o marite,
Tu quidem mortuus erras
Insepultus, sine aqua lustrali;
1085 Me vero marina navis
Velis mota vehet
Ad Argos, ubi muri
Lapidei, Cyclopei, altissimi existunt.
Liberorum vero multitudo in portis
1090 Lachrymat aetate immatura.
Clamat mater, heu

66) ancillam] sic Editt. 1558., 1562. (= Editt. Basil. 1551.
et Barn. θεράπαιναν; Barn. vertit: sacerdotem); Musgr.,
Fix.: θεράπαιναν — sedem [Musgr.: summitatem].

67) Hic vs. praecedentem in Editt. 1558., 1562. (= Ed. Ba-
sil. 1551.) proxime sequitur; in Ed. Barn. his interposi-
tus est hicce: (Σεμναί τ' ὀλοθυγαί) — (Et venerandae
ululationes); in Editt. Musgr., Fix.: Καὶ παννυχίδες
θεῶν — Et pervigilia Deorum.

68) Cum duodecima multitudine.] sic Editt. 1558., 1562.
(= Ed. Basil. 1551. Σὺν δώδεκα πλῆθει); Editt. recent.
Συνδώδεκα πλῆθει. — Barn.: Duodecim omnino numero.

69) *Hec.*] sic Editt. 1558., 1562.; in Editt. recent. aequae ac
in Ed. Basil. 1551. haec verba sunt *Chori*.

Solam iam me Achivi
 Avehent a tuis oculis
 Caerulea in navi
 1095 Marinis remis,
 Aut in Salavinem sacram,
 Aut in bimarem verticem
 Isthmi, ubi in portis
 Pelopis sunt sedes.

[*Antistrophe 2.*]

1100 Ubi miserae navis,
 Per medium pelagus euntis,
 Bifidum sacrarium,
 Utinam in mediam navim incidat
 Ignis fulminens in Aegaeo mari,
 1105 Ex alto Ilio, quia me lachrymantem
 Ancillam Graeciae ex patria effert.
 Aurea vero specula virginum
 Delicias habet
 Iovis filia: utinam nunquam in terram
 1110 Patriam veniat,
 Et in suam domum,
 Neque in civitatem Pitane,
 Et ad civitatem Argos,
 Portans probrum coniugale
 1115 Graeciae magnae;
 Troianis vero
 Magnas miseras.
 Heu novi cum novis commutati
 Patriae casus.
 Videte, Troianorum
 1120 Miserae coniuges, hunc Astyanacta
 Mortuum, quem iactu tristi de turribus
 Interfecerunt.

[*Talthybius, Heecuba, Chorus.*]

Talth. O Heecuba, una reliqua est navigatio,
 Quae spolia, quae supersunt Achillei sepulchri,
 1125 Vehet ad littora Phthiotica.
 Ipse Neoptolemus discessit, novas quasdam
 Calamitates Pelei cum audivisset, quod ipsum
 ex patria
 Eiecerit Acastus, Peliae filius.
 Cuius causa citius, quam gratiam manendi
 habens,
 1130 Discessit; et cum ipso Andromache, quae
 multarum mihi
 Lachrymarum causa fuit, quando discedebat
 ex terra,
 Patriam lugens, et Hectoris

Tumulum alloquens. Et ea petiit a te,
 Ut sepelias hunc mortuum, qui cadens ex muro
 1135 Amisit animam, filius tui Hectoris;
 Et simul sepelias clypeum hunc aeneum, qui
 fuit terror Achivorum,
 Quo pater huius circa latera indutus est:
 Ne cogatur ipsum ferre in Pelei domum,
 Neque in eundem thalamum, in quo erit sponsa
 1140 Mater huius cadaveris, ut videret monu-
 mentum doloris.
 Sed pro cedrino feretro, et pro saxeo monu-
 mento
 Sepelire eum in hoc clypeo, et in tua brachia
 Iussit dare, ut adornes cadaver peplos
 Et ornes coronis, quantam potes, ut tua nunc
 est fortuna.
 1145 Nam ipsa mater abiit; festinatio enim domini
 Eripuit occasionem sepeliendi filium.
 Nos igitur, dum tu adornas cadaver,
 Terram interea circumscribentes, eruemus
 hasta.
 Tu quam celerrime fac mandata.
 1150 Ab uno labore te liberavi.
 Scamandri enim haec transiens fluenta,
 Lavi cadaver, et deteresi vulnera.
 Sed vado facturus sepulchrum,
 Ut accelerata vobis⁷⁰⁾ mea officia, et tua
 1155 Concurrentia, domum ducant navim.
Hee. Ponite tornatum clypeum in solo,
 Triste spectaculum, et non gratum mihi.
 O habentes maiorem tumorem potentiae, quam
 animi:
 Quid hunc Achivi puerum metuentes, caedem
 1160 Novam patrastis, ne videlicet Troiam
 Collapsam restitueret? nihili eratis homines.
 Cum Hectore florente
 Perditi simus, et cum adessent innumeri socii:
 Nunc capta urbe, et deletis Phrygibus,
 1165 Tantillum puernum timetis? Non laudo
 metum,
 Si quis metuit, cum non convenit.
 O charissime, ut tibi miseranda mors super-
 venit.
 Si adultus esses mortuus pro urbe,
 Ducta uxore et in imperio⁷¹⁾,

70) vobis] sic Editt. 1558., 1562. quasi legisset interpre-
εἴμιν; Editt. recent. (aeque ac Ed. Basil. 1551.) *ἡμῖν* —
 nobis.

71) in imperio] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. imperio; Musgr.,
 Fix. (= text. gr.) nactus . . . imperium diis aequale.

- 1170 Fuisses beatus, si quid horum est, quod
dici possit beatum;
Nunc autem, cum tuarum rerum
Nihil scias, neque quicquam illarum expertus,
interfectus es.
Infelix caput, ut te afflixerunt misere
Moenia paterna, Apollinis aedificationes:
1175 Quam plurimum excoluit mater caesariem,
Et deosculata est, inde erumpit
Interitus ossibus confractis, ut non dicam
durius.
O manus, ut imaginem elegantem patris
Habuistis in articulis, iacetis iam dissolutae.
1180 O gratum os, saepe magnas glorias pro-
ferens,
Periisti, fefellisti⁷²⁾, quando irruens in meam
tunicam:
O mater, dixisti. Certe plures capillos
Crinium radam, et ad sepulturam tuam aequa-
lium
Coetus adducam, dans mihi grata oscula⁷³⁾.
1185 Tu non me, sed ego te multo minorem
Anus, exul, liberis orbata, sepelio miserum
cadaver.
Heu multa oscula, et labores nutritionis
Et somni interrupti periere mihi. Quid
Scribet de te poeta in sepulchro?
1190 „Hunc puerum interfecerunt Argivi olim,
„Meiuentes eum: turpe fuerit epigramma hoc.
Sed o qui paternorum nihil nactus es bonorum,
habebis tamen
Aeneum scutum, in quo sepelieris.
O pulcherrimum Hectoris brachium,
1195 Quod tu servasti⁷⁴⁾: nunc perdidisti opti-
mum tuum custodem.
Quam gratum est tuum vestigium in loco,
Et sudor est in tornato ambitu,
Quem ex fronte saepe laborans
Stillabat Hector, admovens genis.
1200 Ferte, portate misero cadaveri suum or-
natum
Pro praesenti statu; nam non pro tua digni-
tate fortunam
Dat Deus: ex iis, quae habeo, haec accipe.

72) fefellisti] Editt. recent. (= text. gr.) addunt: me.

73) dans mihi grata oscula] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) dans tibi grata [Musgr.: officiosa] alloquia.

74) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Ad scutum di-
cit haec.

- „Stultus est inter homines, qui putans se esse
beatum,
„Furens veluti homo, huc et illuc
1205 „Firmiter consciscit gaudium⁷⁵⁾; fortuna
enim per vices
„Transilit, et nullus habet stabilem fortunam.
Chor. Atque in manibus istae tibi ex spoliis
Phrygum adferunt ornatum cadaveri.
Hec. O fili, non equis vincentem te,
1210 Neque vincentem aequales arcu, sicut Phry-
gibus mos
Est venantibus, non ad satietatem⁷⁶⁾,
Mater patris tui ponit ornamenta,
Ex tuis facultatibus, quae nunc tibi Diis invisae
Abstulit Helena; imo etiam tuam animam
1215 Interfecit, et universam domum perdidit.
Chor. Heu tetigisti ipsas fibras animi,
O magnus aliquando existens rex civitatis.
Hec. Quae oportuit te induere corpori in nuptiis,
Ducentem nobilissimam Asiaticarum,
1220 Haec ornamenta⁷⁷⁾ vestium induo tibi.
Tu vero, quae fuisti gloriosa infinitarum
Victoriarum mater, o chare clypee Hectoris,
Coroneris; morieris nunc cum hoc cadavere,
quamquam non mortuus,
Quia multo magis quam cati
1225 Et mali Ulyssis arma, dignum est te ho-
nore afficere.
Chor. Heu
O fili, quam tristi lamentatione terra
Excipiet te, lamentare, o mater.
Hec. Heu. *Chor.* Mortuorum lamentationem.
1230 *Hec.* Heu mihi.
Chor. Heu tua intolerabilia mala.
Hec. Loris vulnera abstergam
Infelix medicus, nomen habens, non rem.
Caetera apud mortuos curabit pater tuus.
1235 *Chor.* Percute manu caput, planctum
Dans manibus, hei mihi.
Hec. O charissimae mulieres.
Chor. Hecuba, tuas alloquere⁷⁸⁾.

75) consciscit gaudium] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. re-
cent.: indulget gaudio (Eurip. χαίρει).

76) sicut Phrygibus — satietatem,] sic Editt. 1558., 1562.;
Fix. eadem verba gr. sic vertit: quos mores Phryges Co-
lunt, non nimium his studiis se dantes.

77) Haec ornamenta] sic Editt. 1558., Barn., Musgr.; Ed.
1562. male: *Hec.* Ornamenta.

78) tuas alloquere.] haec in marg. Editt. 1558., 1562. sic
explicantur: Id est, manda, impera tanquam tuis ea,
quae vis.

- Quid dicis?
 1240 *Hec.* Non est apud Deos aliud nisi meae
 miseriae,
 Et Troia prae omnibus urbibus invisa.
 Frustra sacrificavimus. Si vero nos Deus
 Evertisset, desuper abiiciens⁷⁹⁾ sub terram,
 Obscuri existentes non celebraremur,
 1245 Dantes carmina Musis ad posteros.
 Discedite, facite tumulum misero cadaveri.
 Habet enim coronas, quemadmodum inferis
 convenit.
 „Existimo non multum referre mortuorum,
 „An aliquis sortiatur locupletes inferias;
 1250 „Hoc enim tantum est inanis pompa vi-
 ventium.
Chor. Hei misera mater, quae magnas
 Spes de tua conceperat vita,
 Qui fueras beatus ex parentibus
 1255 Bonis natus, * quam misera morte periisti!
Hec. Hem, quosnam in Ilii verticibus
 Video flammeas manus terribus
 Agitantes⁸⁰⁾? Troiae
 Novum aliquod malum aderit.
 1260 *Talth.* Edico manipularibus, qui ordinati
 estis incendere
 Priami urbem, non amplius otiosam flammam
 Manu tenete, sed ignem iniicite,
 Ut evertentes urbem,
 Navigemus domum alacres.
 1265 Vos autem (ut idem sermo peragat duo ne-
 gotia)
 Cedite, Troianorum filiae, quando arduum
 Clangorem tubae dederint duces exercitus.
 Ad naves Graecorum, ut navigetis ex terra.
 Tu vero, o anus, miserrima mulier,
 1270 Sequere, traducet te ab Ulysse missi
 Isti, cui te servam sors emittit ex patria.
Hec. Me miseram, hoc postremum
 Et finis omnium meorum malorum est.
 Egredior ex patria, civitas igne succenditur.
 1275 Sed, o senilis pes, accelera, quamvis aegre,
 Ut adhuc salutem urbem.
 O magnum aliquando spirans inter barbaros
 Troia, inelytum tuum nomen mox amittes.
 Cito incensa es, et nos educunt extra patriam
 1280 Servas, o Dii; sed quid Deos voco?

79) desuper abiiciens] sic (= text. gr.) Ed. 1558.; Ed. 1562.
 et desuper abiiciens.

80) Agitantes] sic Ed. 1558. mendo typogr.: Agitentes.

- Prius enim non audiverunt nos invocati.
 Age curramus in incendium; nam honestissi-
 mum mihi
 Cum incensa patria mori.
Talth. Insanis propter tua mala.
 1285 Abducite eam, non parcite; Ulyssi oportet
 In manum dare, et ei hoc munus mittere.
Hec. Eheu, cheu.
 O Saturnic rex, genitor Phrygum
 Pater, indigna Dardani
 1290 Posteritate vides qualia haec patimur.
Chor. Vidit. Haec vero magna civitas,
 Non amplius civitas, periit,
 Nil amplius est Troia.
 1295 *Hec.* Fulsit Ilium⁸¹⁾,
 Moenium ardent
 Culmina, et civitas, et summitates murorum.
Chor. Fumus quasi alis circumdans, velut de
 Coelo decidens incendium civitatem demittit in
 terram.
 1300 Usta sunt palatia, vastata igne,
 Et hostili hasta.
Hec. O patria altrix meorum liberorum. *Chor.*
 Heu.
Hec. O liberi, audite, agnoscitis⁸²⁾ matris
 vocem.
Chor. Vocas mortuos lugubri voce,
 1305 Senilia ponens membra in solum,
 Et utraque terram tegeus manu.
 Pono tibi genu succedens,
 Sub terra meos
 Miseros invocans maritos.
 1310 *Hec.* Agimur, ferimur. *Chor.* Rem tri-
 stem narras.
Hec. Ad servile palatium ducimur. *Chor.* Ex
 mea patria.
Hec. O Priame, tu quidem mortuus
 Insepultus, et absque amicis, es ignarus meae
 miseriae.
 Atra enim oculos tuos tegit
 1315 Mors, pium impia caede interfectum.
 Heu Deorum templa, et chara civitas.
Chor. Heu cohibete letalem
 Flammam, et belli hastam:

81) *Hec.* Fulsit Ili.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.
 (= Ed. Basil. 1551.) pro hoc uno vs. habent duos:

Hec. Vae, heu, hei, oh, ah!

1295 Splendet Ilium,

82) agnoscitis] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eu-
 rip. μάθετε) agnoscite.

Mox in vestram patriam venietis ignobiles.

1320 Pulvis sicut fumus alatus surgit ad aerem,

Relinquitque meam domum deletam;

Nomen vero terrae vadit ignotum,

Alio modo alia res evanida est.

Nihil amplius est infelix Troia.

Hec. Cognovistis, audivistis

1325 Arcis sonitum:

Terrae motus totam

Obruet civitatem.

Hei tremula membra,

Ferte meum vestigium.

1330 *Talth.* Ite ad miseram

Servilem diem vitae.

Hei misera civitas, sed tamen nihilo minus

Promove pedem tuum

Ad naves Graecorum.

LXVII. PHIL. MEL. INTERPRETATIO BACCHARUM EURIPIDIS.

Melanthonis interpretatio latina huius tragoediae legitur in *Xylandri* Editt. 1558., 1562., quibuscum Editiones recentiores *Barnesii*, *Musgravii* et *Fixii* contuli. — Versuum numeros, stropharum partitiones et alias quasdam inscriptiones ex Ed. Barnes. addidi intra cancellos inclusas.

EURIPIDIS BACCHAE PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

Argumentum.

<p>Bacchus receptus inter Deos, nolente Pen- theo sacra eius recipere, in insaniam adducens</p>		<p>matris sorores, coegit eas Pentheum dilaniare. Actio fabulae composita est apud Aeschylum in Pentheo ¹⁾).</p>
---	--	---

Personae fabulae.

Bacchus
Pentheus
Chorus ex Bacchis
Famulus

Tiresias
Nuntius
Cadmus
Alter Nuntius

Mulier.

Incipit Bacchus.

B A C C H A E.

[*Bacchus, Chorus, Tiresias, Cadmus,*
Pentheus.]

Bacchus.

Venio ad hanc Thebanorum terram, filius
Iovis,

Bacchus, quem peperit Cadmi filia
Semele, enixa fulguranti igne.

Formam vero permutans ex Deo humanam,

5 Adsum ad fontes Dircae et Ismenum fluvium.

Et video sepulchrum matris ictae fulmine

Hoc iuxta domum, et aedium ruinas

Fumantes, adhuc viventem flammam divini
ignis,

Perpetuam contumeliam Iunonis in meam
matrem.

10 Laudo Cadmum, qui hoc solum inaccessum
Facit sacellum filiae; vitis vero ipsum

¹⁾ Haec veteris argumenti, quod graece in Eurip. Ed. Basil. 1551. legitur, interpretatio Melanthonis in Editt. 1558., 1562. exstat. Ed. Barn. idem argumentum graecum auctius exhibet cum hac interpretatione: Bacchus inter Deos receptus, quum noluit Pentheus sacra eius accipere, matris suae, Semelae, sorores ad insaniam adigens, coegit eas Pentheum dilacerare. Haec fabula tractatur etiam ab Aeschulo in Pentheo, tragoedia ita dicta; nomen tantum ab Euripide mutatur. Chorus ex mulieribus Bacchis constat. Scena autem fabulae est in Thebana regione.

- Undique ego texi botriformis²⁾ frondibus,
 Relinquens aureas valles Lydorum
 Et Phrygum Persarumque apricas glebas,
 15 Et urbes Bactrianorum, et hyemalem terram
 Medorum accedens, et Arabiam felicem,
 Et Asiam universam, quae ad salsum mare
 lacet, mixtis Graecis et barbaris simul,
 Multas habens bene munitas urbes.
 20 Ad hanc primum veni civitatem Graecorum,
 Illic agens choros, constituens mea
 Sacra, ut sim notus Deus hominibus.
 Primum vero Thebas huius terrae Graecianae
 Ululatu compleo, induens pellem corpori,
 25 Et thyrsum dans in manus hederaceum,
 Quia me sorores matris, quas minime oportuit,
 Dicunt non natum esse ex Iove;
 Sed Semelen compressam ab homine,
 In Iovem contulisse culpam stupri,
 30 Astu Cadmi: propter quod interfecisse eam
 Iovem gloriantur, quia finxisset hunc concubitum.
 Ideo nunc ipsas expuli e domo
 Per furorem, montes nunc inhabitant versae
 in furorem;
 Coegi vero eas habere ornatum meorum
 sacrorum,
 35 Et totum sexum femineum Cadmaeorum,
 quicquid
 Est mulierum, expuli furore ex aedibus.
 Simul vero filiabus Cadmi mixtae³⁾
 Viridibus sub abietibus sedent in excelsis saxis.
 Oportet enim civitatem hanc experiri, etsi
 nolit,
 40 Immunem existentem meorum sacrorum,
 Me afferre defensionem pro matre,
 Qui Deus factus sum, quem ipsa peperit Iovi.
 Cadmus quidem et dignitatem et imperium
 Pentheo tradidit nato ex ipsius filia,
 45 Qui gerit bellum mecum, et a libationibus
 Depellit me, et non habet mentionem mei in
 precibus.
 Propter quae ostendam ei, quod sim Deus,
 Et cunctis Thebanis; in aliam vero regionem,
 Rebus hic bene compositis, transibo,

2) botriformis (*βοτρυνφόρος*) sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: racemiferis; Fix.: racemosis (Eurip. *βοτρυνόδες*).

3) mixtae] sic (= Eurip. *ἀραμειμυμέναι*) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. mixta.

- 50 Ubi ostendero me ipsum. Si vero Thebanorum civitas
 Per iram cum armis Bacchas in exilium pellere
 Quaeret, admovebo exercitum Maenadam dux.
 Propter quam causam mutavi speciem humanam,
 Et meam formam mutavi in virilem naturam.
 55 Sed, o relinquentes Tmolium, montem
 Lydiae,
 Sodalitium meum, mulieres, quas ex barbaris
 Adduxi socias et comites mihi,
 Tollite, quae sunt propria Phrygibus,
 Tympana, Rheae matris et mea inventa.
 60 Vos euntes circa hanc regionem domum
 Penthei, pulsate, ut videat Cadmi civitas.
 Ego vero cum Bacchis ad Cithaeronis iuga
 Vado, ubi sum, et ero socius chori.
 Chor. Ex Asia Tmolium
 65 Relinquens curro, Baccho
 Gratum studium et levem laborem⁴⁾,
 Bacchum celebrans Deum.
 Quis in via?
 Quis in atris? cedit loco,
 70 Et unusquisque sanctificet⁵⁾, os benedicens
 Legitimo ritu.
 Semper celebrabo Dionysium⁶⁾.

[*Strophe 1.*]

- O felix, quicumque beatus sacra Deorum
 Sciens, purificat vitam,
 75 Et consecrat animam,
 In montibus bacchans
 Sacris purgationibus,
 Et matris magnae
 Orgia colens,
 80 Thyrsumque quatiens.
 Et hedera coronatus
 Dionysium colit.
 Procedite, Bacchae,
 Bromium Deum, Dei filium,
 85 Dionysium deducentes
 Ex Phrygiis montibus
 In vicis latos Graeciae,
 Hunc Bromium,

4) curro, Baccho — laborem,] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: saltans conficio Bromio *Baccho* Laborem iucundum fatigationemque faciem *levemque*.

5) sanctificet] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. sanctificent.

6) Dionysium etc.] sic h. l. et in seqq. Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Dionysium etc.

[*Antistrophe* 1.]

- Quem olim tempore partus
 90 Advolante fulmine Iovis
 Abortivum mater
 Edidit, relinquens vitam
 Fulminis ictu.
 Statim eum puerperis
 95 Thalamis accepit Iupiter,
 Et occultans in femore
 Aureis claudit
 Fibulis abditum, prae Iunone.
 Peperit vero, quando Parcae
 100 Perfecerunt cornutum Deum,
 Et coronavit draconum
 Coronis, unde praedam
 Venatrices Maenades coronant
 Suis crinibus.

[*Strophe* 2.]

- 105 O Thebae, nutrices Semeles,
 Coronamini hedera
 Florente, fertili, et
 Smilace habente pulchros corymbos,
 Et bacchamini quercus
 110 Aut abietis frondibus ornatae,
 Et vestem maculosarum pellium
 Circumdate candidorum capillorum
 Velleribus; iuxta vero superbas ferulas
 Sanctificate: iamiam tota terra aget choros.
 115 Bacchus ducit choros
 In montem, ubi manet
 Muliebris turba,
 Relictis staminibus et radiis,
 Percita furore Bacchico.

[*Antistrophe* 2.]

- 120 O contubernium Curetum,
 Et divini Cretaenses,
 Iove geniti incolae,
 Et galeati in antris.
 Hunc⁷⁾ rotundum orbem⁸⁾, intentum corio
 125 Invenerunt mihi Corybantes,
 Simulque Bacchico acuto
 Miscuerunt dulcissimam vocem Phrygum
 Tibiarum flatu, matrisque Rheae in

7) Hunc] sic (= Eurip. *τόδε*) Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. Huc.

8) rotundum orbem] hic orbis in marg. Editt. 1558., 1562. explicatur voce: tympanum.

Manus posuerunt, et sonum in cantibus Baccharum.

- 130 Iuxta illos furentes Satyri
 Absolvebant matris Deum
 Choros.
 Convenerunt ad festum triennale⁹⁾,
 Quibus festis delectatur Dionysius,

[*Epodus*.]

- 135 Laetus in montibus, quando
 Ex choris pernicibus
 Venit in planitiem, habens hinniuli
 Sacram vestem, venans
 Sanguinem hircorum, crudas delicias,
 140 Tendens in montes Phrygios et Lydios.
 Dux itineris Bacchus: evae¹⁰⁾.
 Fluit vero lacte terra,
 Et fluit vino, et fluit apum
 Nectare, Syriaci tanquam thuris fumus.
 145 Ipse vero Bacchus gestans
 Ignitam facem piceam,
 Quae ex ferula agitur,
 Cursu et choris irritans vagantes,
 Et clamoribus excitans,
 150 Delicatas comas in aerem spargens;
 Simul vero cum cantu sonat
 Talia: O Bacchae, ite,
 Ite Bacchae ad iuga
 Tmoli, auro fluentis, deliciis
 155 Canite Dionysum.
 Cum tympanis grandisonis,
 Evoc Evium
 Celebrantes Deum,
 Phrygio clamore et vociferatione:
 160 Quando dulcisonans fistula
 Sacra sacros
 Ludos sonat,
 Congrua euntibus
 In montem:
 165 Exultans¹¹⁾ sane,
 Ut pullus, qui simul cum
 Matre pascente

9) Choros. Convenerunt ad f. tr.] sic Editt. 1558., 1562.; Barn. (= text. gr.) Ad choros vero Convenerunt Trieteridum,

10) Dux itineris Bacchus: evae.] sic Editt. 1558., 1562.; Fix.: Bromius autem est, qui praecinit evoc.

11) Exultans] sic Editt. 1558., Barn. (= Eurip. *ἠδομένα*; Musgr., Fix.: Gaudens); Ed. 1562. Exultant.

Celeriter currit,
Saltationibus Bacchi.

170 *Tiresias*. Quis in portis Cadmum evocat ex
domo,
Agenoris filium, qui, urbe Sidonia
Relicta, aedificavit hanc urbem Thebanorum?
Eat aliquis, nuntia, quod Tiresias
Ipsum quaerat; scit vero ipse, cuius rei causa
venio,

175 Quae pactus sum senex seni:
Gestare thyrsos et hinnulorum pelles habere,
Et coronare capita hederaceis germinibus.
Cadmus. O charissime, ut delectatus sum,
audiens tuam vocem,
Sapientem ex viro sapiente, cum domi essem.

180 Venio paratus, hunc habens ornatum Dei.
Oportet enim nunc ipsum, qui est filius meae
filiae,
Dionysium, qui hominibus declaratus est
Deus,
Quantum nobis est possibile, magnopere hono-
rare.

Ubi oportet choros agere? et ubi firmare
pedem?

185 Et concutere canum caput? dux viae sis tu
mihi,
Senex seni; tu enim sapiens es.
Non deficiam nec noctu nec interdiu
Thyrso pulsans terram; obliti sumus suavia
Ambo existentes senes. *Tir.* Eadem pateris,
quae ego.

190 *Cad.*¹²⁾ Et ego pubesco, et aggrediar mala.
*Tir.*¹³⁾ Cur non vehiculo in montem transi-
mus?

*Cad.*¹⁴⁾ Verum non similiter Deus utique hono-
raretur?

*Tir.*¹³⁾ Senex senem ducam te ego.

*Cad.*¹⁴⁾ Ipse Deus sine labore illuc nos ducet.

195 *Tir.*¹³⁾ Soline nos faciemus sacra Baccho?

*Cad.*¹⁴⁾ Soli enim nos sapimus, caeteri desi-
piunt.

*Tir.*¹³⁾ Cunctatio est longa, sed tu teneas
meam manum.

*Cad.*¹⁴⁾ Ecce iungo, et teneas meam manum.

*Tir.*¹³⁾ „Non contemno ego divina, cum sim
homo.

200 *Cad.*¹⁵⁾ Non disputemus cum Diis:
Patrum traditiones, quas coaequales nos longo
tempore

Tenemus, nulla evertit oratio,
Etiam si cogitetur aliqua ratio in subtilissima
mente.

Dicet aliquis, quod senectae nullam rationem
habeam,

205 Quod iturus sum ad choros coronato capite.
„Non discernit Deus, sive iuvenem,
„Sive senem velit choros agere,
„Sed vult ab omnibus honorari
„Communiter, et neminem vult eximium ha-
bere¹⁶⁾.

210 Quia¹⁷⁾ vero tu¹⁸⁾ lumen hoc non vides,
Ego te praemonebo sermone.
Pentheus autem ad domum libationis causa
vadit,
Echionis filius, cui regnum huius terrae tra-
didi.

Ut est attonitus! quid dicit iracundius¹⁹⁾?

215 *Pen.* Absens eram ex hac terra,
Nunc autem audio nova per hanc civitatem
mala:

Mulieres nobis domos reliquisse,¹⁾
Et cum errantibus Bacchis in umbrosis
Montibus colere hunc novum Deum,

220 Dionysium, quicumque est, honorantes eum
choris,

Et ad thiasos in medio stare plena
Pocula, aliam vero alia in solitudine
Fugientem inservire complexui marium,
Hoc praetextu tanquam furentes sacrificent;

225 Sed ipsam Venerem pluris faciunt quam
Bacchum.

Quotquot igitur cepi vinctas manibus,

Servant ministri in aedibus;

Quae vero absunt, eas venabor in montibus,

15) *Cad.*] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551.);
Musgr., Fix.: *Tir.*; in Ed. Barn. *Cadmi* oratio, quae
in hac Ed. a versu 199. orditur, hoc versu continuatur,
eamque ob causam nomen eius non praefixum est.

16) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Deus omnibus
colendus.

17) Quia] Musgr., Fix.: *Cad.* Quia.

18) tu] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (aeque ac Ed.
Basil. 1551.) tu, Tiresia,

19) quid dicit iracundius?] sic Editt. 1558., 1562.; Editt.
recent.: quidnam dicit novi?

12) *Cad.*] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551.); in
Editt. recent. hic etiam vs. est *Tiresiae*.

13) *Tir.*] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551.);
Editt. recent. *Cad.*

14) *Cad.*] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551.);
Editt. recent. *Tir.*

Ino, Agavenque, quae me Echioni peperit,
 230 Et Actaeonis matrem Autonoe dico;
 Et ipsas ferreis constringens in vinculis,
 Cessare faciam ab illa improba bacchatione.
 Dicunt vero, quod quidam venerit hospes
 Impostor, praestigiator²⁰⁾ ex Lydia,
 235 Flava et bene odorata coma,
 Habens nigras Veneris gratias in oculis,
 Qui dies noctesque conversatur illis,
 Sacrificia offerens Bacchica puellis.
 Quod si eum intra hanc domum cepero,
 240 Cessare faciam a quassando thyrsos, et con-
 cutiendo
 Comas, cervicem a corpore secans.
 Dicunt hunc esse Dionysium Deum,
 Qui olim in femore Iovis insutus fuerit:
 Sane is periit incendio fulmineo
 245 Una cum matre, quia divinas nuptias com-
 menta est.
 Num haec non digna sunt saeva strangula-
 tione,
 Hospitem afficere nos tanta contumelia?
 Sed ecce aliud mirandum: ipsum vatem
 Tiresiam in variis pellibus hinnulorum video,
 250 Et patrem meae matris valde ridicule
 Ferula bacchantem. Improbo, pater,
 Senectutem vestram intuens delirantem.
 Non abiicies hederam? non liberam
 Manum dimittes a thyrso, pater meae matris?
 255 Tu hoc ei persuasisti, Tiresia? hunc tu vis
 Novum Deum inferre hominibus,
 Captans mercedem novorum auguriorum et
 divinationum?
 Quod nisi te cana senectus liberaret,
 Vinculus sederes medius inter Bacchas,
 260 Introducens sacra perniciose; „mulieribus
 enim
 „Quando fiunt nuptiae in convivio vinolento,
 „In eiusmodi sacris nihil sani esse dico.
Chor. O hospes, non vereris Deos per pieta-
 tem,
 Et Cadmum seminantem terrigenam segetem?
 265 Cumque tu sis Echionis filius, contumelia
 tuos maiores afficis?
Tir. „Cum sapiens aliquis nactus est sermonis
 „Bonas occasiones, non est ei arduum prae-
 clare dicere.

Tu quidem habes linguam volubilem ut vir
 sapiens:
 Tamen in tua oratione nihil sani inest.
 270 „Homo ferox, potens, et²¹⁾ qui dicere
 potest,
 „Si non est sapiens, perniciosus est civis.
 Hic vero novus Deus, quem tu derides,
 Non queam dicere magnitudinem, quantus
 Per Graeciam sit futurus. Duo enim, o ado-
 lescens,
 275 Praecipua sunt inter homines, Ceres Dea,
 (Terra autem est) et potus, vocato vero, quo-
 modo vis.
 Ipsa enim terra siccis alit homines;
 Sed praestat contrarium Semeles filius,
 Qui uvae humidam potionem invenit et attulit
 280 Hominibus: „quae sedat hominibus
 „Moestitias, quando implentur fluxu vitis;
 „Et per somnum oblivionem malorum, quae
 quotidie accidunt,
 „Dat, nec est aliud pharmacum curarum effi-
 cacious²²⁾.
 Is nunc libat Diis, cum sit Deus,
 285 Ut homines habeant bona propter ipsum.
 Derides eum, quod insutus sit Iovis
 Femori; docebo te, quam hoc se pulchre
 habeat.
 Postquam ipsum rapuit ex igne fulmineo
 Iupiter, et in Olympum duxit infantem recen-
 tem,
 290 Iuno voluit eum eicere de coelo.
 Iupiter autem invenit contrarium consilium ut
 Deus,
 Rumpens partem circumdantis terram
 Aetheris, ibi collocavit, dans depositum hunc
 Dionysum propter rixas Iunonis; postea
 295 Homines dicunt eum enutritum in femore
 Iovis,
 Nomen transmutantes, quod Deae Deus
 Iunoni olim dederit obsidem, inde componen-
 tes nomen.
 „Vates vero deus hic est; etenim ipsa bacchatio
 „Et ipsa insania magnam vaticinandi vim
 habet.
 300 „Quando enim hic deus in corpus venerit
 inmodicus,

20) praestigiator] sic (= text. gr.) Editt. 1562., Barn.;
 Ed. 1558. et praestigiator.

21) potens, et] sic (= text. gr.) Ed. 1558.; Ed. 1562. et
 potens,

22) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Vini usus.

- „Dicere futura insanientes facit²³⁾.
Martis quoque partem assumpsit²⁴⁾;
Exercitum enim in armis et in prociuctu stan-
tem,
Metu perterrefecit, priusquam dimicaret.
305 Quae conservatio est furor a Baccho.
Praeterea videbis eum in Delphicis saxis,
Salientem cum facibus, et bicipitem rupem
Percutientem, et quatientem Bacchicas fron-
des,
Et magnum²⁵⁾ per Graeciam. Sed mihi, Pen-
theu, obtempera.
310 Ne putes te propter regnum potentiam in
homines habere;
Sique id putas, cum tua opinio erret,
Ne existimes te sapere, sed Deum in terram
recipe,
Et liba, et bacchare, et coronato caput.
Non ipse Dionysus coget impudicas esse
315 Mulieres; sed in natura
Inest pudicitia quocunque tempore.
Hoc considerandum est, etiam in Bacchana-
libus,
Quae natura pudica est, non corrumpetur.
Vides? tu gaudes, quando adstant ad portas
320 Multi, et quando Penthei nomen urbs magni-
ficat.
Et ille delectatur honore, ut arbitror;
Ego autem et Cadmus, quem tu derides,
Hedera coronabimur, et erimus in choro
Senile iugum, tamen eundum est ad chorum.
325 Nec pugnabo contra Deum, tuis sermonibus
persuasus.
Insanis perniciose, et neque pharmacis
Remedium accipies, neque langues sine his.
Chor. O senex, Phoebum non dedecoras tuis
dictis;
Et honore afficiens Bromium, sapis.
330 *Cad.* O fili, recte Tiresias te admonuit:
Habites nobiscum non extra leges.
Nunc enim volitas, et sapiendo desipis.
Si quidem non est Deus hic, ut tu dicis,
Apud te dicito, et mentire honeste,
335 Quod sit Semeles filius, ut videatur peperisse
Deum,

23) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: „Divinatio fu-
rentium et ebriorum.

24) H. l. ibid. nota marg.: Id est, bellator.

25) magnum] sic (= Eurip. Μέγαν) Editt. recent.; Editt.
1558., 1562. magnam.

- Nobis vero omnibus et toti generi adsit honor.
Vides Actaeonis miserum interitum,
Quem crudivori canes, quos aluit,
Discerpserunt, praestantiorum in venatione
340 Quam Diana in sylvis gloriantem se esse.
Quod ne tibi accidat, veni huc, et coronato
caput tuum
Hedera, et nobiscum tribue honorem Deo.
Pen. Nequaquam admovebis mihi manum;
vade tu bacchatum,
Neque atteras stultitiam tuam mihi.
345 Hunc autem praeceptorem tuae dementiae
Aggredior poena. Eat aliquis quam primum,
Profectus ad sedes, ubi vaticinatur,
Vectibus tridentis evertet eas retro,
Sursum et deorsum omnia miscens simul,
350 Coronas ventis et procellis dimitte.
Maxime ipsum mordebo hoc faciens.
Vos reliqui euntes per civitatem, investigate
Illum effeminatum hospitem, qui introducit
morbum
Novum mulieribus, et connubia contumelia
afficit.
355 Et si ceperitis, vinctum adducite
Huc eum, ut lapidationis poenam nactus
Moriatur, videns acerba Bacchanalia in Thebis.
Tir. O miser, nescis, quo vadis sermone,
Iam insanis, et ante mens mota est.
360 Eamus nos, Cadme, et precemur
Pro isto, quamquam existente saevo,
Et pro civitate Deum, ne quid ferocius
Faciatur; sed sequere me hederaceo cum baculo.
Et tentes firmare meum corpus, et ego tuum.
365 Senes enim simul euntes cadere turpe est;
et tamen
Baccho, Iovis filio, serviendum est.
Pentheus vero utinam non luctum adferat
familiae
Tuae, Cadme; hoc non dico vaticinando,
Sed experientia. „Stulta enim stultus loquitur.

[*Strophe* 1.]

- 370 *Chor.* Sancta veneranda Deorum²⁶⁾,
Sancta, quae in terra
Aureas alas fers,
Haec Penthei audis?
Audis profanam iniuriam

26) Sancta ven. Deorum] his in marg. Editt. 1558., 1562.
adscripta est explicatio: Id est, Nemesis.

- 375 Adversus Bromium, Semeles filium,
Ad laeta convivia
Praccipuum Deum? qui hos ritus habet,
Tripudiare choreis,
Et laetari cum tibiis,
380 Et sedare curas,
Quando venerint nvae
Deliciae in conviviis Deorum,
Quando in hederaceis computationibus
Poculum circumdat somnum habentibus.

[*Antistrophe 1.*]

- 385 „Effraenati oris,
„Et enormis insaniae
„Finis est infortunium²⁷⁾.
„Tranquilla autem
„Vita et prudentia
390 „Stabilis manet, et firmat
„Domum; procul enim quidem sunt, et in
aethere
„Habitant Dii, tamen res mortalium vident.
„Nimis esse callidum, non est sapientia;
„Et non mortalia sapere,
395 „Decurtat vitam; propter hanc causam
„Aliquis, qui sectatur magna,
„Non fruitur praesentibus.
„Isti sunt mores insanientium,
„Et stultorum, meo quidem iudicio.

[*Strophe 2.*]

- 400 Utinam veniam in Cyprum
Ad insulam Veneris,
Ubi pascuntur mulcentes animos
Hominum amores.
Et utinam in Paphum, ubi centum ostiis
405 Barbari fluminis fluxus
Frugiferam reddunt terram, carentem imbribus,
Ubi pulcherrima
Pieria Musarum sedes est,
Sacer clivus Olympi.
410 Illuc duc me,
Bromie, Bromie,
Bacche Deus.
Ibi sunt Charites,
Ibi est Amor,
415 Illic vero Bacchis
Lex est celebrare orgia.

[*Antistrophe 2.*]

- Hic Deus, filius Iovis,
Gaudet conviviis,
„Et amat divitiarum datricem
420 Pacem, iuvenum altricem Deam.
Aequalem et diviti
Et pauperi dat habere
Vini delectationem, carentem tristitia;
Odit vero, cui haec non sunt curae,
425 Per diem et gratas noctes
Laetum vivere.
Sapientia est, abstinere
Animum mentemque
A temerariis viris.
430 Et quod vulgus
(Etiam si sit deterius)
Sentit, et quod in moribus habet,
Hoc mihi etiam placet.

[*Pentheus, Famulus, Bacchus, Chorus.*]

- Fam.* Pentheu, adsumus capta hac praeda,
435 Ad quam nos misisti, neque conati sumus
irrita.
Ista bestia fuit nobis placida, neque subtrahit
Pedem fuga, sed non invita tradidit manus,
Neque expavescens; neque mutavit rubras
genas,
Sed ridens et ligari et abducere se passa est,
440 Et mansit, faciens mandatum meum obse-
quenter.
Ego autem prae pudore dicebam: O hospes,
invitus
Duco te, sed mandato Penthei, qui misit nos.
Quas porro tu Bacchas incluseras et rapueras
Et ligaveras in vinculis publici carceris,
445 Abierunt, solutae ad sacrum nemus
Saliunt. Bromium invocantes Deum,
Sua sponte vincula pedum ipsis soluta sunt,
Et vectes remiserunt ianuas sine mortali manu.
Hic vir venit plenus miraculis
450 Ad Thebas; tibi sunt alia curae.
Pen. Prehendite manus istius, cum sit iam in
cassibus;
Non est adeo celer, ut me effugiat.
Atque, o hospes, corpore non es²⁸⁾ deformis,

27) II. 1. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Linguae
damnum.

28) es] sic (= Eurip. *ed*) Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562.
est.

- Tanquam inter mulieres²⁹⁾, propter quas etiam
Thebas venisti.
- 455 Coma tua proluxa, non in palaestra ita
compta,
Circa genas fusa, plena amore.
Album vero colorem ex composito factum
habes,
Non radiis solis, sed in umbra
Venerem pulchritudine captas.
- 460 Dic mihi primum, quisnam sis genere?
Bac. Absit arrogantia; facile est hoc dicere.
Tmolium novisti ornatum floribus?
Pen. Novi, qui Sardes circumdat in orbem.
Bac. Inde sum. Lydia vero mihi est patria.
- 465 *Pen.* Unde haec sacra adfers in Graeciam?
Bac. Bacchus nos initiavit, filius Iovis.
Pen. Est ibi aliquis Iupiter, qui gignat novos
Deos?
Bac. Non; sed qui hic Semelem iunxit sibi
nuptiis.
Pen. Utrum noctu te an interdiu coegit³⁰⁾?
- 470 *Bac.* Cernens cernentem; et tradidit haec
sacra.
Pen. Haec orgia³¹⁾ quae sunt, et quam habent
formam?
Bac. Non dicenda non initiatis Bacchicis sacris.
Pen. Quid opis sacrificantibus adferunt?
Bac. Non est fas te audire; sunt autem cognitu
digna.
- 475 *Pen.* Recte hoc fucasti, ut velim audire.
Bac. Deus odit impie celebrantem orgia.
Pen. Tu dicis te vidisse Deum palam; qualis
erat?
Bac. Qualis voluit; non enim ego ordinabam
hoc.
Pen. Hoc certe praetervectus es, bene nihil
dicens.
- 480 *Bac.* „Recta dicens apud imperitum, deli-
rare ei videtur.
Pen. Venisti primum huc, hunc adducens
Deum?
Bac. Tota regio barbarica saltat haec orgia.
Pen. Sapiunt peius omnibus Graecis.
Bac. In hac re longe melius; sed leges sunt dis-
similes.

- 485 *Pen.* Haec vero sacra noctu an interdiu
facis?
Bac. Noctu plurimum; tenebrae enim habent
aliquid reverentiae.
Pen. Istud ergo mulieribus dolosum est et lan-
guidum.
Bac. Etiam interdiu invenit aliquis turpia facta.
Pen. Te vero poenam dare oportet propter
impia sophismata.
- 490 *Bac.* Te vero propter stoliditatem, qui es
impius erga Deum.
Pen. Quam ferox est iste Bacchicus sacerdos³²⁾,
neque imperitus sermonum.
Bac. Dicas, quid oporteat pati me, quam
poenam mihi statues?
Pen. Primo praecidam mollem capillum tuum.
Bac. Sacer est capillus, et Deo ipsum nutrio.
- 495 *Pen.* Deinde thyrsus hunc trade ex ma-
nibus.
Bac. Ipse tu mihi eripe; hunc enim Baccho
fero.
Pen. Tuum corpus custodiam in vinculis.
Bac. Solvet me Deus iterum, cum ego voluero.
Pen. Quando vocabis eum, stans inter Bacchas.
- 500 *Bac.* Et nunc quae patior, videt prope ad-
stans.
Pen. Et ubi est? non enim conspicuus oculis
meis.
Bac. Mecum; tu cum ipius sis, non vides eum.
Pen. Comprehendi te; contemnit me et Thebas.
Bac. Ego sanus vobis errantibus edico, ne me
ligetis.
- 505 *Pen.* Ego vero ligare te, qui sum praestantior.
Bac. Non scis, quod vivis; neque vides, quis sis.
Pen. Pentheus, Agaves filius ex patre Echione.
Bac. Idoneus es habere malam fortunam iuxta
nomen tuum³³⁾.
Pen. Abi; constringite eum iuxta equestre
- 510 Praesepe, ut videat tenebras.
Ibi salta; istas vero, quas adducis
Adiutrices mali, aut vendemus,
Aut manum a strepitu hoc et byrsae sonitu
Compescens, ponam ancillas ad telam.
- 515 *Bac.* Vado; nam quod non est fatale, non
est necesse

29) Tanquam inter mulieres.] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.,
Musgr.: Ut ad mulieres *alliciendas*.

30) coegit] sic Editt. 1558., 1562.; Fix.: compulit *ad haec
sacra?*

31) orgia] Ed. 1562. mendo typogr.: origia.

32) iste Bacchicus sacerdos] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.,
Musgr.: iste Bacchus; Fix.: iste bacchator (Eurip. ó
Báχχος).

33) iuxta nomen tuum.] haec in marg. Editt. 1558., 1562. sic
explicantur: πένθος, dolor; inde Pentheus, quasi dolerosus.

Pati; sed propter hanc contumeliam poenam
Infliget tibi Bacchus, quem tu nihil esse dicis.
Nos enim laedens, illum ducis in vincula.

[*Strophe.*]

- Chor.* Acheloi filia,
520 Veneranda virgo Dirce,
Tu in tuis fontibus
Infantem Iovis accepisti,
Quando ad femur Iupiter ex divino igne
Rapuit eum,
525 Haec clamitans:
Io Dithyrambe, meum
Masculum uterum subeas,
Ostendam te,
Bacche, Thebis celebrandum.
530 Tu vero me, o beata Dirce,
Coronatos repellis
Coetus habentem in te.
Quare me aspernaris? quare me fugis?
Posthac, per racemosi³⁴⁾
535 Dionysii delicias vitis,
Tibi Bromii cura erit.

[*Antistrophe.*]

- Qualem iram
Ostendit ex terra
Natus ex dracone
540 Pentheus, quem Echion
Genuit terra editus,
Immane monstrum,
Non hominem mortalem,
Sed homicidae instar gigantis
545 Pugnans cum Diis;
Qui me laqueis ancillam
Bromii cito ligabit.
Meum intus habet
In domo chori ductorem,
Abditum in tenebricoso carcere,
550 Vides haec, o Iovis fili,
Bacche, tuos Prophetas³⁵⁾
In certamine periculi extremi?
Veni aureo vultu quatiens
Thyrsum per Olympum,
555 Et cohibe petulantiam saevi viri.

34) racemosi] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) racemosas.

35) tuos prophetas] sic Editt. 1558., 1562. (= Eurip. Ed. Fix. *σοῦς προφήτας*); Barn., Musgr. (aeque ac Ed. Basil. 1551.) *σῶς προφήτας* — tuas sacerdotes.

[*Epodus.*]

- Nam ad Nyssam,
Ferarum altricem, thyrsum ferens
Agis chorum, o Bacche, aut
In Corycio vertice,
560 Aut fortassis in Olympi sylvestribus
Thalamis, ubi aliquando
Orpheus cithara ludens
Congregabat arbores
Cantu, congregabat feras bestias.
565 O divina Pieria,
Colit te Bacchus
Et veniet ducturus choros
Cum bacchationibus.
Celerem vero
570 Transiens Axiom,
Ducet³⁶⁾ agitatae Maenades
Per Lydiam, felicitatis
Mortalibus largitorem et parentem,
Quem audiavi equestrem regionem aquis
575 Limpidissimis rigare.
Bac. Io, audite meam vocem:
Io Bacchae.
Chor. Quis hic? quis? Unde sonitus
Bacchi vocat me?
580 *Bac.* Io iterum voco,
Semeles Iovisque filius.
Chor. Io domine,
Venias nunc ad nostrum chorum,
O Bromie.
585 Solum terrae commotione sacra quatitur³⁷⁾.
Hei mox Penthei domus
Concutietur ruinis.
Bacchus est in domo,
Colite ipsum.
590 *Semich.* Colimus; o
Videte lapideos cuneos columnarum
Trementes:
Bromius concussit domum intus.
Semich. Incende fulmineam flagrantem facem,
595 Combure domum Penthei.
Semich. Non vides ignem, neque cernis
Circa sacrum sepulchrum Semeles,
Quam olim fulmineum

36) Ducet] sic (= Eurip. *ἄξει*) Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. Ducit.

37) Solum — quatitur.] sic scripsi; Editt. 1558., 1562. Solum — quatit? Musgr.: Solum terrae contremiscit, o Diva; Fix.: Soli terrae concussio sacra!

- Tonitru Iovis reliquit flamman³⁸⁾?
 600 Evertite ad solum tremulam domum,
 Evertite, o Maenades;
 Rex enim accedit, sursum deorsum ponens
 Hanc domum, Bacchus, Iovis filius.
- [*Bacchus, Chorus, Pentheus, Nuntius.*]
Bac. Barbarae mulieres, adeone consternatae
 metu,
 605 Ad solum cecidistis? gavisae estis, ut videtur,
 Baccho
 Concutiente domum Penthei; sed tollite
 Corpus, et confirmate membra, omissa tremore.
Chor. O lumen nobis maximum Bacchici
 furoris,
 Ut libens te vidi, cum prius haberem solitudinem.
 610 *Bac.* Veneratis in desperationem, quando
 mittebar
 Tanquam casurus in atrum carcerem Penthei.
Chor. Quomodo enim? nemo mihi dux esset,
 si tibi aliquid mali accideret.
 Sed quomodo liberatus es, in virum impium
 incidens?
Bac. Ipse me ipsum liberavi facile sine labore.
 615 *Chor.* Non ligavit tuam manum in vinculis?
Bac. In his etiam elusi eum, quia ligare me
 putans,
 Neque attigit, neque nexuit nos, sed pascebatur
 inani spe.
 Inveniens taurum ad praeseptia, ubi conclusit
 nos,
 Huic iniecit laqueos ad genua et pedes,
 620 Iracundiam spirans, et sudorem a corpore
 stillans,
 Labris dans dentes; ego prope
 Quietus sedens adspexi. Interea temporis
 Concussit veniens Bacchus domum, et in matris
 sepulcro
 Ignem succendit; hic vero, ut vidit, domum
 ardere putans,
 625 Saltans huc et illuc, famulis aquam ferre
 Iubet; omnes erant occupati frustra laborantes.
 Omittens vero hunc laborem, tanquam me
 elapso
 Fertur gladium atrum rapiens intra domum.
 Deinde Bromius (dico, ut mihi visum est)

- 630 Fecit spectrum in aula, ad quod tendens
 Pentheus
 Saltabat, et pugnabat, spectrum pro me interfecturus.
 Caetera Bacchus ipsum laedit,
 Domumque ad solum diruit, et tota contrita est
 Videnti mea vincula ipsi acerba; prae defatigatione
 635 Amittens gladium languescit; adversus Deum
 enim
 In pugnam venire ausus erat. Ego placide
 Bacchas ducens e
 Domo, venio ad vos, Pentheum non curans.
 Et, ut mihi videtur, strepit solea in domo:
 Cito in vestibulum veniet. Quidnam propter
 ista dicet?
 640 Sustinebo eum facili animo, etiamsi valde
 iratus venerit.
 „Sapientis enim viri est, exercere moderatam
 iracundiam.
Pen. Atrocia patior; effugit hospes,
 Qui modo vinculis erat constrictus.
 Eia hic est vir. Quid hoc rei est? quomodo
 ante vestibulum
 645 Conspiceris egressus meam domum?
Bac. Siste pedem, et quietum pedem irae pone.
Pen. Unde tu excussis vinculis egressus es?
Bac. Nonne dixi? nonne audivisti, quod esset
 soluturus me aliquis?
Pen. Quis? semper enim adfers novos sermones.
 650 *Bac.* Qui gignit foecundam vitem hominibus.
Pen. An tribuis hoc tantum bonum Baccho?
Bac. Claudere iubeo omnes turre circumcirca.
Pen. An non transcendunt muros Dii?
Bac. Sapiens satis es, praeterquam in iis, in
 quibus oportebat sapere.
 655 *Pen.* In quibus maxime opus est, sum
 sapiens.
Bac. Istius vero sermones audiens primum
 disce,
 Qui ex monte adest aliquid nuntiaturus tibi;
 Nos vero hic manebimus, nec fugiemus.
Nun. Pentheu, imperator huius Thebae
 terrae,
 660 Venio relinquens Cithaeronem, ubi nunquam
 Liquescent sacri cumuli candidae nivis.
Pen. Quid vero nuntiatum venisti?
Nun. Ego, qui conspexi Bacchas furentes, quae
 ex hac terra

38) Quam olim — flamman? sic Editt. 1558., 1562.; Fix.:
 quam illa quondam fulmine percussa reliquit flamman
 de Iovis fulgure?

Per furias extulerunt candidum pedem,
 665 Venio cupiens nuntiare tibi et urbi,
 Quam miranda faciant et miraculum superantia.
 Sed cupio audire, utrum tibi libere
 Dicere possim ea, quae inde fero, an sermonem
 contineamus?
 Metuo enim celeritatem animi tui,
 670 Et iracundiam, et mores nimium tyrannicos.
Pen. Dicitō, quia prorsus eris sine poena.
 „Iustis enim non est irascendum.
 Quo dixeris atrociora de Bacchis,
 Tanto magis hunc praebentem artes
 675 Mulieribus obiciemus poenae.
Nun. Pecudes vitulorum gregatim iam ad ver-
 ticem
 Paulatim ascendebant, quando sol
 Radios emittebat calefaciens terram;
 Video tres coetus muliebrium chororum,
 680 Quibus praeerat, uni quidem Autonoe³⁹⁾,
 alteri
 Agave mater tua, tertio vero Ino.
 Dormiebant vero omnes corporibus remissis,
 Aliae inclinantes tergum ad frondes abietis,
 Aliae in foliis quereus ad solum caput
 685 Casu ponentes modeste: non, ut tu ais,
 Ebrias poculo et strepitu tibiae
 Venari Venerem in sylvis incitatas amore
 marium.
 Tua vero mater inter medias ululavit
 Stans Bacchas, ex somno movens corpus,
 690 Postquam audivit mugitum boum.
 Hae vero abstergentes gratum ab oculis so-
 mnum,
 Surrexerunt erectae, videres miraculum mode-
 stiae,
 Iuvenes, anus, virgines et innuptae.
 Et primum quidem demiserunt comas in hume-
 rum,
 695 Et induerunt pelles, quibus nodorum
 Vinculum solutum erat, et varias pelles
 Serpentibus cinxerunt, lambentes genam⁴⁰⁾.
 Aliae in ulnis capream aut catulos luporum
 Feros gestantes, dabant candidum lac,
 700 Quibuscunque nuper parturientibus mamma
 erat turbida,

Infantibus relictis domi; et imposuerunt sibi
 hederaceas
 Coronas, et quernas, et ex smilace florida.
 Aliqua vero thyrsium accipiens, percussit
 petram,
 Unde exilit humor aquae roridus.
 705 Alia misit ferulam in terram,
 Et hac parte emisit Deus fontem vini.
 Quibus vero desiderium lactis aderat,
 Summus digitis dividentes terram,
 Habebant copiam lactis; ex hederaceis
 710 Thyrsis stillabant flavi mellis humores:
 Ita ut, si affuisses, Deum, quem nunc vitu-
 peras,
 Votis aggressus esses, adspiciens haec.
 Convenimus vero bubulci et pastores ovium,
 Mutuis sermonibus dantes invicem rixam,
 715 Quod horrenda facerent et miraculis digna.
 Atque quispiam erro serens sermones in urbe
 Dixit ad omnes: O sacra iuga
 Montium habitantes, vultis venabimur
 Agaven⁴¹⁾, matrem Penthei, ex bacchanatio-
 nibus,
 720 Remque gratam regi faciemus? bene nobis
 dicere
 Visus est: in insidias sub frondes fruticum
 Abdimus nos ipsos; illae vero constituta
 Hora movebant⁴²⁾ thyrsium ad Bacchanalia,
 Iacchum pleno ore, Iovis filium,
 725 Bromium invocantes: totus mons plenus fuit
 clamore,
 Et omnes ferae, nihil erat immotum cursu.
 Agave vero saltabat prope me.
 Ibi ego exilii tanquam capturus eam,
 Fruticetum relinquens, ubi occultaveram cor-
 pus.
 730 Illa autem exclamavit: O celeres meae canes,
 Investigamur a viris istis; quare sequimini me,
 Sequimini, thyrsis manibus armatae.
 Nos itaque fugientes declinavimus
 Lacerationem Baccharum. Ipsae vero⁴³⁾ pa-
 scentes herbam
 735 Vitulos invaserunt cum manu non armata
 ferro.

39) Autonoe] Ed. 1558. mendo typogr.: Antonoe.

40) lambentes genam] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: ad lambentem genam (= Eurip. Editt. Basil. 1551., Barn., Musgr. *λῆμύσσαν γένυν*); Musgr., Fix.: lambentibus genam (= Ed. Fix. *λῆμύσσαν γένυν*).

41) Agaven] sic (= *Ἀγανήν*) Editt. 1562. et recentt.; Ed. 1558. Agavem.

42) movebant] sic Ed. 1558. (= Eurip. *ἐκίνοον*; Musgr., Fix.: commovebant); Ed. 1562. movebunt.

43) Ipsae vero] sic (= Eurip. *αἱ δὲ*) Editt. recentt.; Editt. 1558., 1562. Ipse vero.

Et unam^{43a)} Baccham videres pinguem iu-
vencam
Mugientem habere in medio manus.
Aliae vero vaccas distrahebant lacerationibus.
Vidisses aut latus aut pedem bifidum
740 Iaci sursum et deorsum; pendentia vero
Stillabant inter ahietes madefacta sanguine;
Tauri vero irati, et obvertentes cornua
Ante, sternebantur corporibus ad terram,
Impulsi innumeris manibus puellarum;
745 Citius vero distrahebantur tergora,
Quam tu contrahas palpebras a pupillis⁴⁴⁾.
Vadunt autem sicut aves levatae cursu
Ad planos campos, qui iuxta flumen Asopi
Fructuosam emittunt segetem Thebanam,
750 Et ad Hysias umbras⁴⁵⁾, quae sub Cithaeronis
iugo
Infra habitant, tanquam hostes
Irruentes, omnia sursum atque deorsum
Dissipaverunt, rapuerunt etiam ex aedibus
liberos,
Quos in humeros posuerunt, et sine vinculis
755 Adhaerebant, neque cadebant ad nigram
terram.
Non aes erat, neque ferrum; sed in capillis
Ignem ferebant, neque tamen urebantur. Isti
vero irati
Ad arma versi sunt incitati a Bacchis.
Ubi quidem erat videre spectaculum mirum, o
rex.

760 Has⁴⁶⁾ enim non cruentabat ulla hasta,
Illae autem thyrsos emittentes manibus
Vulnerabant et cogebant terga vertere
Viros divinitus.
Rursus vero ibant, unde venerant,
765 Ad fontes ipsos, quos emisit ipsis Deus;
Abluerunt sanguinem, et guttam ex genis
Lingua serpentum abstergebant a corpore.
Deum igitur hunc, quisquis est, o domine,
Recipe in civitatem, qui et in reliquis ma-
gnus es.

43^{a)} unam] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. male: unum.

44) Citius — pupillis.] haec in marg. Editt. 1558., 1562. explicantur: Id est, uno momento.

45) Et ad Hysias umbras.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.; Et [ad] Hysias et Erythras,

46) Has] sic (= Eurip. Τῆς) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. Hos.

47) est.] sic (= Eurip. ἐστὶ) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. es,

770 Etiam illud dicunt, ipsum, ut audio,
Vitem⁴⁸⁾ sedatricem dolorum dedisse homi-
nibus.

„Vino enim sublato non est Venus,
„Neque ulla alia voluptas hominibus posthac.
Chor. Metuo loqui sermones liberos

775 Ad tyrannum; sed tamen dicitur:

Bacchus inferior nullo Deorum est.

Pen. Iam prope sicut ignis incenditur haec

Baccharum petulantia, ingens dedecus inter
Graecos.

Verum non cunctandum est. Vade ad Electrae

780 Portas, et iube omnes scutatos

Equorum convenire celerum conscensores,

Et quotquot vibrant peltas, et manu arcuum

Pulsant neryos, quia exercitum ducemus

Contra Bacchas. Non enim potest quicquam
maius accidere,

785 Quam si a mulieribus patiemur, quae pati-
mur.

*Nun.*⁴⁹⁾ Non obtemperas, audiens meos ser-
mones,

Pentheu; male vero a te cum tracter, tamen

Dico te non debere arma inferre Deo,

Sed quiescere. Bromius enim non cedit

790 Agitanti Bacchas a sacris montibus.

Pen. Nequaquam mihi persuadebis, sed vinctus
elapsus

Servabis hoc, aut rursus tibi infligam poenam.

*Nun.*⁴⁹⁾ Potius velim illi sacrificare, quam
furens

Calcitrare adversus stimulum Dei, ipse homo.

795 *Pen.* Mactabo caedem femineam, ut meritae
sunt,

Valde turbans eas in Cithaeronis iugis.

Fugabuntur⁵⁰⁾ omnes, quamquam turpe est,
seuta

Aenea obvertere thyrsis Baccharum.

*Nun.*⁵¹⁾ Negotium habeo cum intractabili ho-
spite,

48) Vitem] sic (= Eurip. ἄμπελον) Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. Vitam.

49) *Nun.*] sic Editt. 1558., 1562., Barn. (= Eurip. Editt. Basil. 1551., Barn., Musgr.); Musgr. (in interpr.) et Fix. multo aptius: *Bacch.*

50) Fugabuntur] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recentt. (= text. gr.) Fugietis. — In Editt. 1558., 1562., Barn. et Basil. 1551. hic versus et sequens sunt *Pentheï*, in Ed. Fix. *Bacchi*; Musgr. in textu cum Barn., in interpr. cum Fixio hac in re congruit.

51) *Nun.*] sic Editt. 1558., 1562., Barn. aequae ac Ed. Basil. 1551. et Musgr. in textu; Musgr. in interpr. et Fix. *Pentheus.*

800 Qui neque patiens, neque agens quiescet:
Quando quidem⁵²⁾ adhuc ista recte componi
possunt.

Pen. Quid faciendo an serviendo mihi?

*Nun.*⁵³⁾ Adducam huc mulieres sine armis.

Pen. Heu hoc machinaris adversus me fraudu-
lenter.

805 *Nun.* Quidnam, si te servare cupio meis
artibus?

Pen. Conspirastis communiter inter vos, ut
bacchemini usque.

Nun. Pactus quidem sum, cum Deo nimirum.

Pen. Efferte mihi arma; tu desine loqui.

Nun. Vis eas in montibus una sedentes videre?

810 *Pen.* Maxime, dans magnum auri pondus.

Nun. Quomodo incidisti in hoc desiderium?

Pen. Cum dolore viderem eas ebrias.

Nun. Num cupis libenter videre tristia?

Pen. Sic est, tacite sedens sub abietibus.

815 *Nun.* Verum investigabunt te, etiamsi velis
latere.

Pen. Ergo palam videbo; recte hoc dixisti.

Nun. Ducam igitur te; aggredere viam.

Pen. Duc quam celerrime; propter moram non
irascor.

Nun. Indue byssinam tunicam.

820 *Pen.* Curnam? an fiam ex viro mulier?

Nun. Ne te interficiant, si vir ibi videaris.

Pen. Recte dixisti; es sapiens iam pridem.

Nun. Bacchus nos docuit haec.

Pen. Quomodo igitur fient ista, quae tu me
mones?

825 *Nun.* Ego ornabo te vadens intra domum.

Pen. Quo ornatu? an femineo? sed pudet me.

Nun. Non amplius cupis spectare bacchantes?

Pen. Quam vero vestem ais te iniecturum mihi
esse?

Nun. Prolixam comam ad caput tuum ex-
tendam.

830 *Pen.* Quis deinde ornatus mihi erit⁵⁴⁾?

Nun. Longa vestis et supra caput erit mitra.

Pen. Num ad haec et aliud quiddam appones
mihi?

Nun. Thyrsum manibus, et variam hinnuli
pellem.

Pen. Non possum femineam induere vestem.

835 *Nun.* Sed sanguinem effundes, committens
proelium cum Bacchis.

Pen. Oportet ire primum ad explorandam rem.

Nun. Rectius hoc, quam malis capere mala.

Pen. Quomodo autem per urbem ibo, ut non
videar a Thebanis?

Nun. Per vias latentes ibimus; ego dux ero.

840 *Pen.* Omnia sunt potiora, quam ut deridear
a Bacchis.

Euntes domum, ea quae videntur delibera-
bimus⁵⁵⁾.

*Nun.*⁵⁶⁾ Ubique licet: meum obsequium ad-
est tibi.

*Pen.*⁵⁷⁾ Vado; aut enim armatus ibo,

Aut⁵⁸⁾ tuo consilio obediam.

845 *Bac.* Veniet ad Bacchas, ubi moriens poe-
nam dabit.

O mulieres, hic vir obvius est iactui nostro.

O Bacchae, nunc autem opus est (non enim
procul est),

Ut ulciscamur eum: primum eripiam ei mentem,
Immittens levi rabiem, ut sanus

850 Non velit induere femineam vestem,
Sed insaniens induet.

Nunc volo ipsum fieri risum Thebanis

In habitu femineo ductum per urbem,

Ex prioribus minis, in quibus erat violentus.

855 Sed vado ornatum (quo accepto, ad inferos
Vadet interfectus maternis manibus)

Pentheo induens. Cognoscet vero Iovis filium,

Bacchum, qui est inter Deos praecipuus,

Hominibus et asperissimum et clementissimum.

[*Strophe.*]

860 *Chor.* Ergo in nocturnis choris

Ponam aliquando album

52) Quando quidem] sic Editt. 1558., 1562., Barn. (= Editt. Basil. 1551., Barn., Musgr. *ὄραν*); Musgr. in interpr. et Fix. [in quibus Editt. hic vs. *Bacchi* est] O amice (= Ed. Fix. *ὦ τᾶν*).

53) *Nun.*] sic h. l. et in seqq. (usque ad vs. 839.) Editt. 1558., 1562., Barn. (aeque ac Ed. Basil. 1551. et Musgr. in textu); Musgr. in interpr. et Fix. *Bacch*.

54) Quis deinde orn. m. e.] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. Quid deinde orn. m. e.; Editt. recent. (= text. gr.) Secunda vero species ornatus quanam erit mihi?

55) Euntes — deliber.] hic vs. in Editt. 1558., 1562. *Penthe* est; in Editt. Basil. 1551., Barn., et Musgr. in textu gr. *Nuntii*; in interpr. Musgr. et in Ed. Fix. *Bacchi*.

56) *Nun.*] sic Editt. 1558., 1562.; Barn. et Fix. (aeque ac Ed. Basil. 1551. et Musgr. in text. gr.) *Penth*.; in interpr. Musgr. hic vs. una cum praeced. vs. *Bacchi* est.

57) *Pen.*] sic Editt. 1558., 1562., Musgr. in interpr.; in Ed. Fix. non solum hic vs. cum seq., sed etiam proxime praecedens *Penthe* sunt (vid. not. 56.); Barn. (aeque ac Ed. Basil. 1551. et Musgr. in text. gr.) *Nun*.

58) Aut] sic (= Eurip. *ἦ*) Editt. 1558. et recent.; Ed. 1562. Ac.

- Pedem bacchans,
Collum in roscidum aerem
lactans, veluti caprea, in viridantibus
865 Deliciis prati vagabunda,
Quando effugerit formidandam
Venationem extra custodias
Super retia contexta.
Vociferans vero venator
870 Intendit cursum canum.
Et laboribus et celeritate
Saltat ad locum irriguum, oblectata
Solitudine,
Inter ramos opacae sylvae.
875 „Quod est praestantius aut melius
„Munus Deorum inter homines,
„Quam manum supra verticem
„Hostium victricem⁵⁹⁾ habere?
„Quod pulchrum, semper est gratum.

[*Antistrophe.*]

- 880 „Veniit vix, sed tamen tandem
„Certum divinum
„Auxilium. Punit vero Deus
„Homines impietatem
„Colentes, et non divina
885 „Celebrantes furente animo⁶⁰⁾.
„Occulant Dii varie
„Longo tempore pedem, et
„Tandem venantur^{60a)} impium; non
„Enim aliquid, quod sit supra leges,
890 „Meditari convenit, aut sapere.
„Valde utile est existimare
„Robur habere, quidquid est illud, quod est
divinum,
„Et vetera
„lura, et religiones, quae sunt a natura ortae.
895 „Quod est prudentius aut pulchrius
„Deorum munus hominibus datum,
„Quam manum supra verticem
„Hostium superatorum attollere?
„Quod pulchrum est, semper est clarum.

[*Epodus.*]

- 900 „Beatus ille, qui ex mari
„Effugit fluctus, et attigit portum.

59) manum . . . victricem] sic (= text. gr.) Editt. recent.;
Editt. 1558., 1562. manus . . . victricem.

60) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Divinitus puniri malos et impios.

60a) venantur] sic (= text. gr.) Editt. 1558. et recent.;
Ed. 1562. venamur.

- „Beatus, qui evasit
„Ex periculis; alius vero alium aliis
„Divitiis et potentia praecessit.
905 „Infinite infinitis
„Supersunt spes. Hae quidem
„Felices⁶¹⁾,
„Aliae irritae. Hunc vero, cui in diem
„Est tranquilla vita, laudo.

[*Bacchus, Pentheus, Chorus, Nuntius.*]

- 910 *Bac.* Te cupidum videre ea, quae non
fas est,
Et conantem non conanda, Penthea compello.
Egredere, videam te
Habentem apparatus mulieris Maenadis Bac-
chae,
Et tuae matris et coetus exploratorem.
915 Similis es figura uni filiarum Cadmi.
Pen. Atque videor videre duos soles,
Geminasque Thebas, et oppidum septem por-
tarum,
Et taurus existens videris nos praecedere,
Et tuo capiti cornua adnata esse videntur.
920 Sed num re vera es bestia, versus in tauri
figuram?
Deus praecedit nos non benevolus existens.
Bac. Confoederatus nobis nunc vides ea, quae
te videre convenit.
Pen. Quid videor tandem? num Inus statum
Aut Agavae, matris meae, stare videor?
925 *Bac.* Illas ipsas videre existimo, cum te in-
tueor;
Verum e suo loco motus est hic cincinnus,
Non ut ego ipsum sub mitra constrinxeram.
Pen. Intus concutiens et quatiens ipsum
Et insaniens extra sedem eieci.
930 *Bac.* Sed eum nos, quibus te ornare cu-
rae est,
Rursus componemus: erige caput.
Pen. Ecce ornato; tibi enim paremus iam.
Bac. Zonae sunt tibi laxatae, neque ordine
vestium
Plicae tenduntur ad talos tuos.
935 *Pen.*⁶²⁾ Et mihi videntur ad dextrum pedem.
Inde vero ab alio latere recte habet vestis a
tendine pedis.

61) Felices] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text.
gr.) Finiuntur [Fix.: Exitum habent] in opulentia.

62) *Pen.*] sic Editt. recent. aequae ac Ed. Basil. 1551.; in
Editt. 1558., 1562. deest.

- Bac.* Nam existimabis me primum tuorum amicorum,
Quando praeter tuam opinionem videbis Bacchas esse modestas?
- Pen.* Utrumne thyrsum dextra sumens manu,
940 Aut in altera, Bacchae magis similis ero?
- Bac.* In dextra convenit, et simul dextro pede
Tollere eum; laudo vero, quod mutasti mentem.
- Pen.* Possumne montem Cithaeronem
Cum ipsis Bacchis meis humeris gestare?
- 945 *Bac.* Poteris, si voles; prius vero mentem
Non habuisti sanam, nunc vero habes, ut oportet.
- Pen.* Vectes feramus, aut manibus revellam,
Supponens humerum aut brachium verticibus.
- Bac.* Ne tu Nympharum perdas sedem
950 Et Panis sedem, ubi solet fistulare.
- Pen.* Recte dixisti: non robore vincendae sunt
Mulieres; abietibus meum occultabo corpus.
- Bac.* Occultaberis occultatione, qua te oportet,
Profectum fraudulentum Maenadum speculatorem.
- 955 *Pen.* Atqui video eas in latebris veluti aves
Lectorum contineri gratissimis in septis.
- Bac.* Nonne igitur ad eas vadis custos?
Capias eas fortassis, si tu non prius fueris captus.
- Pen.* Deduc me per mediam Thebanam terram;
960 Solus enim ex ipsis sum vir hoc audens.
- Bac.* Tu solus pro hac republica laboras:
Itaque manent te certamina, qualia oportet.
Sequere tantum, deductor ego sum salutaris.
Inde vero abducet te alius. *Pen.* Num mater?
- 965 *Bac.* Conspicuum omnibus. *Pen.* Ad hoc venio.
- Bac.* Redibis gestatus. *Pen.* Meam mollitiem dicis.
- Bac.* In manibus matris. *Pen.* Coget me deliciari.
- Bac.* Talibus quidem uti deliciis. *Pen.* Magnas res molior.
- Bac.*⁶³⁾ Acer vir es, et venies ad atrociam pericula,
970 Itaque invenies gloriam, quae attollet te in coelum.
- Extende, Agave, manus, et reliquae simul
genitae
Cadmi filiae; duco iuvenem

63) *Bac.*] in Ed. 1562. deest.

Hunc in magnum certamen. Victor vero futurus sum ego,
Et Bromius; caetera res ipsa indicabit.

[*Strophe.*]

- 975 *Chor.* Ite, celeres canes cum rabie, ite in montem,
Ubi Cadmi filiae thiasum celebrant.
Iniicite eis furorem
Adversus istum in vestitu muliebri
Speculatorem rabiosum Maenadum.
- 980 Mater primum ipsa a laevi petra
Aut a palo aliquo videbit
Insidiantem, clamabit ad Maenades:
Quis hic filiarum Cadmi investigator monticolarum
Venit in montem?
- 985 Quis eum genuit?
Non enim ex sanguine
Muliebri natus est,
Sed ex leone aut Gorgone
Libyca genus habet.
- 990 Veniat ultio divina palam,
Veniat armata ense,
Interficiens penitus Dea
Impium, sceleratum, iniustum
Echionis terrigenae filium,

[*Antistrophe.*]

- 995 Qui iniqua mente et iniusta ira
Ad Bacchica orgia et suae matris,
Furiosa mente
Et temerario ausu proficiscitur
Tanquam superaturus violentia invictum numen.
- 1000 Habere mentem modestam (mors sine excusatione est
Contra divina ruere)
Est vita tuta homini;
Non gaudeo odio aliquo illum sapientem venans.
Caetera sunt magna et semper illustria,
- 1005 Quae ad res praeclaras vitam
De die ad noctem bene
Deducunt, pie faciendo.
Haec autem iniusta sunt, eiicere
Legitimos cultus Deorum.
- 1010 Veniat Dice palam,
Veniat armata ense,
Interficiat penitus Dea

Impium, sceleratum et iniustum
Filium Echionis terrigenae.

[*Epodus.*]

- 1015 Videaris tamen vel cristatus visu
Draco aut ardens
Visu leo.
Eas, o Bacche venator, Bacchis
Ridentibus
- 1020 Circumda laqueum illi, qui
In exitialem turbam
Maenadum incidit.
Nun. O domus, o quae aute erat beata per
Graeciam,
Sidonii senis, qui terrigenam
- 1025 Messem serpentis seminavit in terra,
Ut te deploro, quamquam servus, tamen
„Bonis servis calamitas est, si quid accidit do-
minis⁶⁴).
Chor. Quid est? ex Bacchis aliquid novi nun-
tias?
Nun. Pentheus, filius Echionis, periit.
- 1030 *Chor.* O rex Bromie, etenim magnus con-
spiceris Deus.
Nun. Quid ais? cur hoc dixisti? an meis
Malis gaudes, quando res dominorum male
habent?
Chor. Ego hospita celebros Bacchum barbarico
carmine,
Non amplius formido vincula.
- 1035 *Nun.* Adeo Thebas ignavas esse putas?
Chor. Bacchus, non Thebae imperium habent
in me.
Nun. Ignoscendum est tibi; tamen propter
facta
Mala gaudere vos non decet.
Chor. Dic mihi, quo fato mortuus est
- 1040 Iniustus vir, iniusta moliens?
Nun. Postquam Therapnen⁶⁵) huius Thebani
soli
Relinquentes egressi sumus trans Asopum,
Iugum Cithaeronis aggressi sumus
Pentheus et ego, (sequebar enim dominum)
- 1045 Et hospes, qui nobis dux erat illius specta-
tionis:
Primum herbidum insedimus nemus,

- Ut ea, quae eminus erant, tacite
Observantes videremus, nos non visi.
Erat autem vallis ardua, irrigua aquis,
1050 Opaca pinu, ubi Maenades
Sedebant, habentes manus in laboribus.
Hae quidem ex ipsis thyrsus deficientem,
Hedera comatum rursus coronabant;
Aliae vero relinquentes varia iuga sicut equi
1055 Sonabant mutuo carmen Bacchium.
Pentheus vero miser femineam non cernens
turbam,
Dixit haec: O hospes, ex loco, in quo stamus,
Non attingo oculis Maenadum adulterarum
turbam.
Tumulum vero conscendens in altam abietem
1060 Videro⁶⁶) recte Maenadum turpitudinem.
Postea huius hospitis quoddam miraculum
video.
Apprehendens enim abietis sublimem summum
ramum
Deflexit usque in solum;
Curvabatur vero ea veluti arcus curva aut rota
1065 Tornata in gyrum ducit flexum⁶⁷):
Sic ramum montanum hospes manu ducens
Flexit ad terram, faciens non humana opera;
Pentheus vero collocans in ramis abiegnis,
Remittit ramum sursum per manus,
1070 Sensim cavens, ne excuteret eum:
Firmabatur erecta in sublimem aethera,
Continens tergo insidentem dominum.
Visus vero est potius quam vidit Maenades.
Vix enim sederat in arbore, cum conspectus
statim est.
- 1075 Hospes vero non amplius conspicuus erat.
Ex aethere autem vox (ut coniciere licebat)
Bacchi exclamabat: O mulierculae,
Duco illum, qui vos et me et mea orgia
Deridet; punite eum.
- 1080 Postquam haec dixit, et ad coelum
Et terram emisit fulgorem sacri ignis,
Ibi tacuit aether, nemusque pratense tacite
Folia continuit, nec audivisses bestiarum
vocem.
Hae vero non manifeste vocem auribus acci-
pientes,

64) H. 1. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Fidelis servi officium.

65) Therapnen] sic scripsi; Editt. 1558., 1562. Therapnem; Editt. recent. (= Eurip. Θεράπνας) Therapnas.

66) Videro] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Videbo.

67) Curvabatur — flexum:] sic Editt. 1558., 1562.; Fix.: Curvabatur vero ramus ut arcus, aut curva rota. Quum torno tornatur in ambitu, ducit gyrum:

- 1085 Constiterunt erectae, et circumspectaverunt.
Ille rursus cohortatus est. Postquam vero
agnoverunt
Perspicuum classicum Bacchi Cadmi filiae,
Festinauerunt non inferioris celeritate quam
columbae,
Pedum intentae continuis cursibus,
1090 Mater Agave, sororesque germanae
Omnesque Bacchæ; per hyeme deciduum ne-
mus⁶⁸⁾
Et per rupes saliebant, Dei flatibus furentes.
Postquam vero viderunt abieti dominum insi-
dentem,
Primum quidem grandes lapides contra eum
1095 Iaciebant, ascendentes rupem oppositam,
Ramisque abietis iaculabantur;
Aliae vero thyrsos emisserunt per aerem
In sedem miseram Penthei, sed nihil effi-
ciebant,
Quod altitudo plus poterat promptitudine mu-
lierum.
1100 Sedebat infelix oblitus sui desperatione.
Postremo quernos una emittentes ramos,
Radices eruebant vectibus sine ferro.
Postquam⁶⁹⁾ vero finem laboris non perfice-
rent,
Dixit Agave: Age vos circumstantes in orbem
1105 Maenades, apprehendite arborem, ut ascen-
dentem
Feram capiamus, ne renuntiet Dei
Arcanos choros. Illae vero innumeras manus
Admoverunt abieti, et evulserunt eam ex terra.
In alto vero sedens, ex alto in terram delabens
1110 Cadit ad solum cum magno eiulatu
Pentheus; in periculo enim existens agnoscit
culpam.
Prima mater ut sacerdos cepit caedem,
Et ruit in ipsum; ille vero mitram a coma
Abiecit, ut agnoscens eum non interficiat
1115 Misera Agave, et dicit genas
Attingens: Ego, o mater, sum filius tuus
Pentheus, quem peperisti in domo Echionis.
Misereat te mei, o mater, ne propter meum
Peccatum tuum filium interficias.
1120 Illa vero spumam emittens et distortos

68) per hyeme deciduum nemus] sic Editt. 1558. 1562.;
Barn.: Per torrentem autem nemoris; Fix.: et per val-
lem torrente diremtam

69) Postquam] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Cum.

- Oculos contorquens, non sapiens, quae con-
veniebat,
A Baccho furiosa, non est persuasa;
Sed apprehendens brachio sinistram manum,
Insistens lateribus miseri,
1125 Avulsit humerum, non robore;
Sed ipse Deus facilitatem addebat manibus.
Ino vero in altera parte conficiebat
Rumpens carnem. Autonoe vero, et totus
coetus
Adstitit Baccharum; erat simul magnus clamor.
1130 Hic quidem⁷⁰⁾ ingemiscebat, quamdiu spi-
rabat;
Illae autem ululabant; alia rapiebat brachium,
Alia pedem cum ipsis soleis, nudabantur
Latera lacerationibus; quaelibet vero eruentata
Manibus diripiebat carnes Penthei.
1135 Iacet⁷⁰⁾ vero separatim corpus, haec qui-
dem pars sub caecis
Saxis, alia sylvae in densis frondibus,
Ut non facile inveniri possit; miserum autem
caput
Acceptit mater manibus,
Figens in summum thyrsum tanquam montani
1140 Leonis, et fert per medium Cithaeronem,
Relinquens sorores in choris Maenadum.
Vadit autem laeta venatione misera
Intra moenia, vocans hunc Bacchum
Socium venationis, et socium praedae,
1145 Victorem, cui lachrymas pro victoria feret.
Ego itaque procul ab hac calamitate
Discedo, priusquam Agave domum veniat.
„Esse modestum et pium
„Puto esse pulcherrimam et sapientissimam
1150 „Rem hominibus recte his utentibus.
Chor. Celebremus Bacchum.
Exclamemus calamitatem
Penthei, ex draconibus orti,
Qui femineam vestem
1155 Et virgam, certam mortem,
Acceptit, thyrsigerum
Taurum ducem calamitatis habens.
O Bacchae Thebaeae,
Illum inclytum victoriosum punivit
1160 Ad luctum et lachrymas.
Scilicet est pulchrum spectaculum
In sanguine stillantem manum

70) Iacet] sic (= Eurip. *Κείραι*) Editt. 1558. et recentt.; Ed.
1562. Iacit.

- Iniicere filio.
Sed video currentem
- 1165 *Agaven, Penthei matrem, torvis*
Oculis: excipite sodalitium Bacchi.
[*Agave, Chorus, Cadmus, Bacchus.*]
[*Strophe.*]
- Aga. O Asiaticae Bacchae. Chor. Quid me*
sistis?
Aga. Afferimus ex montibus bestiam
Recens interfectam ad domum,
- 1170 *Egregiam praedam,*
Chor. Video, et te accipio sociam.
Aga. Cepi hunc absque laqueis
Iuvenum, ut licet videre. Chor. Ex qua soli-
tudine?
Aga. Cithaeron. Chor. Quid Cithaeron?
- 1175 *Aga. Interfecit eum.*
Chor. Quae est, quae primum stravit?
Aga. Ego, meus hic honor. Chor. Beata Agave.
Aga. Ideo celebremur in coetu.
Quae deinceps ex Cadmi familia? Chor. Quid
Cadmi?
- 1180 *Aga. Soboles soboles mecum*
Attigit hanc feram. Chor. Beata es hac fera.
[*Antistrophe.*]
- Aga. Particeps sis convivii. Chor. Quid par-*
ticeps sim misera?
Aga. Est novus iuvenus, mentum iuvenile
Sub vertice tenerum,
- 1185 *Villosum sternit.*
Decet⁷¹⁾ enim ut metu⁷²⁾ bestiae immanis.
Bacchus venator,
Sapiens Bacchus incitavit
Maenades adversus hanc bestiam. Chor. Ipse
rex est venator.
- 1190 *Aga. Laudas. Chor. Quid laudo?*
Aga. Cito Cadmei,
Et Pentheus filius matrem
Laudabit, quae cepit hanc praedam
Ex leone genitam
- 1195 *Excellentem excellenter. Chor. Laetaris?*
Aga. Laetor, magna et insignia
Haec opera perfecta esse.
Chor. Ostende, o misera, tuam victricem

71) Decet] sic Editt. 1558., 1562.; Fix.: Conspicuum est (Eurip. Πρέπει).

72) metu] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551. φόβος); Barn., Musgr.: iubis (= Ed. Barn. φόβος); Fix.: iuba (= Editt. Musgr., Fix. φόβος).

- Praedam civibus, quam fers.*
- 1200 *Aga. O qui pulchris turribus instructam*
urbem Thebas
Habitatis, venite, ut videatis hanc praedam
Bestiae, quam nos Cadmi filiae cepimus
Non ansatis Thessalorum sagittis,
Nec retibus, sed candidarum
- 1205 *Manuum robore; et deinde licet gloriari]*
Fabrorum facientium hastas instrumenta fru-
stra parari.
Nos vero manu hunc cepimus, et
In diversas partes belluae membra discerpimus.
Ubi est senex pater? accedat prope.
- 1210 *Et ubi est meus filius Pentheus? tollatur*
Ad ascensus scalarum in aedibus,
Ut caput hoc suspendat clavis
Leonis, quem cepi ego in venatione.
Cad. Sequimini me ferentem miserum onus
- 1215 *Penthei, sequimini, famuli, extra domum:*
Cuius corpus laborans longa inquisitione
Fero, inveniens in latebris Cithaeronis
Disiectum, et nihil in eodem solo,
Nactus in sylva iacens difficulter scrutabili.
- 1220 *Audivi enim familiarum facinora,*
Ingressus urbem iter faciens
Cum sene Tiresia de Bacchis.
Rediens vero rursus in montem porto
Mortuum filium a Maenadibus,
- 1225 *Et quae Actaeonem principem olim*
Peperit, vidi Autoñoen, Inonemque simul,
Adhuc in saltibus insanientes miseras.
Sed quispiam dixit mihi huc bacchantem
Ire Agaven, neque falsa audivimus.
- 1230 *Video enim eius speciem non felicem.*
Aga. Pater, valde gloriari licet te
Genuisse praestantissimas filias longo tempore
omnium
Mortalium: omnes dico, praecipue vero me,
Quae relinquens radios ad telam,
- 1235 *Venio ad maiora, bestias venari manu.*
Affero enim in ulnis⁷³⁾, ut vides,
Nacta praecipuum decus, ad tuam domum,
Ut suspendatur; tu vero, pater, accipe ex
manibus,
Laetus mea venatione,
- 1240 *Et vocato amicos ad convivium;*
Beatus enim es, postquam talia fecimus.

73) in ulnis] sic (= text. gr.) Editt. 1558. et recentt.: Ed. 1562. ulnis.

- Cad.* O luctum immensum et non videndum,
Necem confectam miseris manibus!
Egregiam victimam offerens Diis,
1245 Ad convivium cives et me vocas.
Heu mihi propter tua primum mala, postea
et mea:
Quam nos inste quidem, sed tamen immodice
Bromius perdidit, cum tamen sit cognatus.
Aga. Ut morosa est senectus apud homines,
1250 Et in oculis torva! utinam meus filius
Venator sit similis maternis moribus,
Atque similiter inter Thebanos iuvenes
Appetat feras; sed tantum repugnare Diis
Solet ille: itaque, o pater, reprehendendus
1255 Est tibi et mihi, ne delectetur exitiosa sa-
pientia.
Ubi est? quis eum huc in meum conspectum
Vocat, ut me videat beatam?
Cad. Heu, cum intelligetis, qualia feceritis,
Valde dolebitis; si vero perpetuo
1260 In eodem statu manebitis, in quo iam estis,
Eritis miserae, quamquam videamini vobis
esse beatae.
Aga. Quid hoc? an non recte se habet, an est
aliquid mali?
Cad. Primum quidem in hunc aerem oculos
tuos dimitte⁷⁴).
Aga. Ecce, quid me iubebas hoc contueri?
1265 *Cad.* Estne idem aer, an videtur habere
mutationem?
Aga. Est illustrior quam prius, et liquidior.
Cad. Error mentis adhuc adest animae tuae.
Aga. Non intelligo hoc dictum, fio vero pau-
latim
Sana, mutata priore mente.
1270 *Cad.* Audias igitur, et respondeas sapienter.
Aga. Ut oblita sum illorum, quae prius dixi,
o pater.
Cad. In quam domum venisti nupta?
Aga. Elocasti me Echioni nato ex satis den-
tibus.
Cad. Quis igitur filius⁷⁵) tuo marito domi na-
tus est?
1275 *Aga.* Pentheus, mea et patris consuetudine.
Cad. Cuius igitur faciem tenes in ulnis?
Aga. Leonis, ut dixerunt venatrices.

74) dimitte] Ed. 1562. mendo typogr.: dimitet.

75) Quis igitur filius] sic (= text. gr.) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. Qui igitur? filius

- Cad.* Contemplare igitur rectius; brevis labor
est contueri.
Aga. Hem, quid video? quid fero hoc in ma-
nibus?
1280 *Cad.* Contemplare, et cognosce certius.
Aga. Video maximum dolorem ego.
Cad. Num tibi leoni videtur simile esse?
Aga. Non, sed Penthei ego misera habeo caput.
Cad. Deploratum prius, quam tu agnosceres.
1285 *Aga.* Quis interfecit eum? quomodo venit
in meas manus?
Cad. Misera veritas, ut non in tempore ades.
Aga. Dicito, ut cor saliendo futurum praesagit.
Cad. Tu occidisti eum, et tuae sorores.
Aga. Ubi periit? an domi? aut quibus locis?
1290 *Cad.* Ubi antea Actaeona canes nactae sunt.
Aga. Quid vero, in Cithaeronem venit in-
felix hic?
Cad. Venit irritans Deum et tuas bacchationes.
Aga. Nos vero quomodo illuc accessimus?
Cad. Insanistis, et tota civitas Bacchico furore
correpta est.
1295 *Aga.* Bacchus nos perdidit: iam nunc in-
telligo.
Cad. Contumeliam ultus; Deum enim non exi-
stimastis illum.
Aga. Charissimum vero corpus filii ubi est?
Cad. Ego vix quaesitum adfero.
Aga. An totum suis membris coniunctum recte?
1300 Ad Penthea vero quae pars meae insaniae
pertinebat?
Cad. Vobis fuit similis, non colens Deum:
Itaque coniunxit omnes in eandem noxam,
Vos et hunc, ut perderet hanc domum,
Et me, qui, cum non haberem masculos liberos,
1305 Hoc germen tui uteri, o misera,
Turpissime mortuum video.
O fili, in quem respiciebat domus, qui regebas
Meam domum, natus ex mea filia,
Civibus eras verendus; me senem vero
1310 Nemo volebat iniuria afficere, intuens in
tuum
Caput; poenam enim dignam accepisset.
Nunc autem inglorius eiiciar ex domo
Cadmus ego ille ingens, qui Thebanorum genus
Seminavi, et messui pulcherrimam messem.
1315 O charissime! quamquam non amplius es,
tamen
Numeraberis inter meos charissimos liberos.
Non amplius attinges manu meum mentum,

Nec complectens, alloquens patrem matris tuae,
Dicens: Quis te laedit? quis te non honorat⁷⁶⁾,
o senex?

1320 Quis turbat tuum cor molestus?

Dic, ut puniam laedentem te, o pater.
Nunc autem miser sum ego, infelix vero tu,
Et miserabilis mater, infelicesque sorores.
„Si quis est, qui contemnit Deos,

1325 „Intuens in huius mortem, putet esse Deos.

Chor. Doleo tuam vicem; tuus autem habet
poenam

Nepos, dignam quidem, luctuosam tamen.

*Bac.*⁷⁷⁾ O pater, vides, mea quantum mutata
sint.

Tu mutatus mutabis figuram in anguem,

1330 Et Harmonia, Martis⁷⁸⁾ filia, quam ha-
buisti mortalis existens.

Vehiculum vitulorum, ut dicit oraculum Iovis,
Agitabis cum coniuge, ut fias dux barbarorum,
Et evertes magno exercitu plures
Urbes; quando vero Apollinis oraculum

1335 Depopulati fuerint, reditum infelicem iterum
Finient. Sed Mars te et Harmoniam liberabit,
Et collocabit te in terram beatorum.

Haec non mortali patre natus dico

Bacchus, sed ex Iove; si vero sapere

1340 Voluissetis, quod nolulistis, Iovis filium
Socium nacti, possetis beati esse.

Cad. Bacche, supplices sumus, peccavimus.

Bac. Sero didicistis nos, ac, cum oportebat,
non noratis.

Cad. Agnosco haec, sed exqueris nimium.

1345 *Bac.* At a vobis laedebar, cum essem Deus
factus.

Cad. Convenit Deos non fieri similes iracundia
hominibus.

Bac. Haec olim Iupiter, meus pater, annuit.

Aga. Decreta sunt, o senex, misera exilia.

Cad. O filia, ut venimus in triste malum,

76) quis te non honorat] sic scripsi (= Eurip. τίς σ' ἀτι-
μάζει; Editt. recent.: quis te contemnit); Ed. 1558, quis
non honorat; Ed. 1562, quis honorat

77) *Bac.*] sic Editt. 1558., 1562., Barn. aequae ac Ed. Basil.
1551. et Musgr. in textu; in Ed. Fix. et in Musgr. in-
terpr. hic vs. est *Agaves*, versus seqq. autem 1329 —
1341. sunt *Bacchi*.

78) Martis] sic (= Eurip. Ἄρεος) Editt. recent.; Editt. 1558.,
1562. matris.

1350 Tuque misera, sororesque tuae charae.

Et ego infelix ad barbaros veniam

Inquilinus, et adhuc mihi hoc est fatale,

In Graeciam ducere mixtum barbaricum exer-
citurum,

Et Harmoniam, Martis filiam, meam con-
iugem,

1355 Ego draco, draconis⁷⁹⁾ naturam habentem
ferae,

Ducam ad aras et sepulchra Graecanica,

Dux exercitus; nec desinam

A malis infelix, nec ad infernum

Acheronta navigans quietus ero.

1360 *Aga.* O pater, ego te orbata exulabo.

Cad. Cur, o misera filia, me complecteris

Veluti canis cygnus fucum?

Aga. Quo fugiam eiecta ex patria?

Cad. Nescio, o filia, imbecillis auxiliator sum.

1365 *Aga.* Vale, o domus, vale, o patria

Civitas, desero te propter erratum meum,

Exulans ex thalamo.

Cad. Vade, o filia, ad Aristaei filium.

Aga. Privor te, o pater. *Cad.* Et ego te, o
filia,

1370 Et tuas deploro sorores.

Aga. Atrociter hanc iniuriam

Bacchus rex

In tuam domum intulit.

Bac. Etenim patiebar atrociam a vobis,

1375 Habens nomen sine honore in Thebis.

Aga. Vale, o pater.

Cad. Vale et tu, misera filia;

Misere eo venis.

Aga. O ductores, ducite me ad sorores,

1380 Ut simul mecum ducam exulaturas.

Veniam autem eo, ubi

Neque Cithaeron pollutus est,

Neque Cithaeronem oculis videam,

Et ubi nulla thyrsi memoria est,

1385 Is aliis Bacchis curae sit.

Chor. Multae formae sunt fati.

Multa insperata perficiunt Dei,

Et quae sperabantur, non perfecerunt.

Et insperatorum exitum invenit Deus.

1390 Sic enim et hoc negotium finitum est.

79) draconis] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: dracae-
nae (= Eurip. δρακωνίης).

LXVIII. PHIL. MEL. INTERPRETATIO CYCLOPIS EURIPIDIS.

Huius tragoediae interpretatio latina Melanthonis in *Xylandri* Editt. 1558., 1562. exstat, quibuscum Editiones recentiores *Barnesii*, *Musgravi* et *Fixii* contuli. — Versuum numeros et stropharum partitiones atque alias quasdam inscriptiones ex Ed. Barnesii adscripti unciis notatas.

EURIPIDIS CYCLOPS PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

Haec tragoedia est imago tyranni alicuius crudelissimi. Credo, quod voluerit describere regem vel tyrannum aliquem Aegyptium. Per Satyros intelligit moriones et impostores. Habet locum communem, neminem esse fidum tyranno, etiamsi obtemperet.

Argumentum.

Ulysses navigans ex Ilio, in Siciliam eiectus est, ubi habitabat Polyphemus. Inveniens etiam servientes illic Satyros, dans eis vinum, voluit emere oves et lac ab ipsis. Apparens Polyphemus quaerit causas abductionis sui gregis; Silenus autem hospitem praedantem accepisse ait¹⁾.

Personae.

Silenus
Chorus Satyrorum

Ulysses
Cyclops.

Orditur Silenus.

CYCLOPS.

[*Silenus, Chorus, Ulysses.*]

Silenus.

O Bacche, propter te fero innumerabiles labores
Nunc, et quando in iuventute meum florebat corpus:
Primum quidem, quando tu furiis agitatus a Iunone,
Nymphas montanas relinquens abieras nutrices.
5 Deinde in proelio belli Gigantei,
Ad dextrum pedem tuum auxiliator cum essem,

Enceladum, clypeum in medium percutiens,
hasta

Interfeci. Age videam, hocne somnium dico?
Non per Iovem; nam et spolia ostendi Baccho,
10 Et nunc illis maiorem haurio laborem.
Postquam enim Iuno tibi genus Tyrrhenum

1) Haec veteris argumenti, quod graece in Eurip. Ed. Basil. 1551. legitur, interpretatio Melanthonis invenitur in Editt. 1558., 1562. — Barnesius, qui eam cum textu graeco repetiit, in fine haec graece et latine addidit: „Caetera se habent, sicut ab Homero sunt dicta.”, eique aliud etiam adiunxit argumentum acrostichum a Q. Septimio Florente Christiano graece et latine scriptum.

Immisit latronum, uti proficiscaris procul,
Ego audiens cum meis pueris navigo
Ad tui inquisitionem: ipse in puppi extrema
15 Dirigebam utraque manu comprehensum clau-
vum,
Et pueri ad remos sedentes, glaucum mare
Fluctibus dealbantes, quaerebant te, rex.
Iam vero prope Maleam navigantes
Orientalis ventus adspirans ad gubernaculum,
20 Impulit nos ad hanc Aetnae petram,
Ubi monoculi filii marini Dei,
Cyclopes, habitant antra deserta, homicidae.
Horum unius capti sumus in aedibus
Servi; vocant autem eum, cui servimus,
25 Polyphemum; et pro laetitia Bacchica
Greges Cyclopiis impii pascimus.
Pueri igitur mihi clivorum in extremo
Pascunt agnos ipsi quoque iuvenes.
Ego ut impleam pocula, et verram habitacula
30 Manens constitutus sum, huic impio
Cyclopi conviviorum iniustorum minister.
Et nunc, quae mihi mandata sunt, cogor fa-
cere,

Verrere ferreis his rastris domum,
Ut absentem dominum Cyclopem meum
35 Mundo antro et pecudes excipiamus.
Iam pueros adducentes video
Greges, quid hoc? num strepitus saltatorii car-
minis
Similis vobis²⁾ nunc, et quando Bacchi³⁾
Sodales simul defendentes Althaeae⁴⁾ domum
40 Aderatis cantu barbitorum delectati?

[*Strophe.*]

Chor. Quo mihi generosis parentibus
Et generosis matribus nate,
Quo vadis per scopulos?
Non ibi aura
45 Et herbidum gramen
Et volutata aqua fluviorum
In poculis posita est, iuxta an-
tra, non tibi balatus agnorum.
St.⁵⁾ Non hic, non ibi pascis?

50 Neque in hoc loco clivus roridus.
Heu iaciam lapidem adversus te.
Reduco, reduco caprum⁶⁾,
O pastor, inquietum,
O Cyclopiis pastor.

[*Antistrophe.*]

55 Laxa ubera plena,
Ut agnae accipiant papillis ubera,
Quas⁷⁾ reliquisti in ovilibus;
Desiderant te interdiu dormientium
Balatus parvorum agnorum.
60 In stabulum includens⁸⁾,
Herbida relinquens pascua
Aetnaeos intra scopulos.
Haec non sunt Bromius, haec non sunt Chori
Et Bacchae ferentes thyrsos,
65 Non tympanorum strepitus,
Ad fontes fundentes aquas;
Non vini virides guttulae:
Non est hic Nyssa cum nymphis.

[*Epodus.*]

Bacchicum, Bacchicum carmen
70 Cano ad Venerem,
Quam quaerens volitabam
Cum pulchris Bacchis.
O chare, o chare Bacche,
Ubi solus versaris
75 Flavum capillitium concutiens?
Ego autem, tuus minister,
Servio Cyclopi
Unoculo,
Servus errans cum hac
80 Hirci misera pelle, sine tua amicitia.
Sil. Tacete, filii, in saxa excavata
Greges servis colligere iubete.
Chor. Ite; sed quae res te habet sollicitum?
85 *Sil.* Video ad littus scapham navis Graecae,
Et remorum dominos cum duce quodam
Venientes ad hoc antrum, circa collum
Vasa ferentes vacua, cibi indigentes

2) vobis] sic (= Eurip. *ὑμῖν*) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. nobis.

3) Bacchi] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. Bacche.

4) Althaeae] sic (= Eurip. *Ἀλθαίας*) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. Althaea.

5) St.] in Editt. 1558., 1562. huic adiecta est nota marg.: *ψύττα* interiectio vocantis significans sibilum ps. (in Editt. recent. vertitur: Heus tu).

6) Reduco, reduco caprum] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551. *ὑπάγω, ὑπάγω κερ.*); Editt. recent. *ὑπάγ' ὦ, ὑπάγ' ὦ κερ.* — Redi, redi [Fix.: Recede o, recede o] cornute.

7) Quas] sic scripsi (= Eurip. *ἄς*); Editt. 1558., 1562. Quae.

8) includens] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: intra- bis; Fix.: revertes.

- Et hydras; o miseri hospites,
 90 Quinam, unde sunt? non norunt dominum
 Polyphemum, qualis sit, inhospitale hospitium
 Hoc ingredientes, et ad Cyclopi genas
 Vorantes homines infeliciter venientes.
 Sed tranquillitatis, ut audiamus,
 95 Unde accedant Siculum Aetnae locum.
Ulyss. Hospites, potestis dicere, aquam flu-
 vialem unde
 Sitis remedium possimus accipere, et si quis
 vult
 Cibum vendere nautis indigentibus?
 Quid hoc rei est? ad Bacchi urbem videmur
 appulisse,
 100 Ad antra Satyrorum, hunc gregem video;
 Dicam salutem primum seni.
Sil. Salve, hospes, quinam sis dicito, et tuam
 patriam.
Ulyss. Ithacus Ulysses, Cephaleniae rex.
Sil. Novi virum loquacem, acre Sisyphi genus.
 105 *Ulyss.* Ille ipse sum, ne conviciaris mihi.
Sil. Unde ad Siciliam hanc navigans ades?
Ulyss. Ab Ilio et Troiano bello.
Sil. Quomodo? traiectum non noras patriae
 tuae?
Ulyss. Ventorum procellae huc me rapuerunt vi.
 110 *Sil.* Papae, hauris eandem fortunam, quam
 et ego.
Ulyss. An et tu huc vi missus es?
Sil. Praedones persequens, qui rapuerunt Bac-
 chum.
Ulyss. Quaenam est haec regio, et qui hic ha-
 bitant?
Sil. Aetnaeus tumulus est Siciliae altissimus.
 115 *Ulyss.* Moenia ubi sunt, et urbis turres?
Sil. Non sunt; isti tumuli sunt sine hominibus,
 hospes.
Ulyss. Qui habent terram? estne aliquod genus
 ferarum?
Sil. Cyclopes, antra habentes, non domus.
Ulyss. Cui obediunt? an potentia est popularis?
 120 *Sil.* Passim vagantur, nemo alteri obtem-
 perat.
Ulyss. Seminantne spicas Cereris? aut unde
 vivunt?
Sil. Lacte et caseis et pecudum esu.
Ulyss. Bacchine potum habent ex fluxu vitis?
Sil. Minime, ingratham habitant terram.
 125 *Ulyss.* Suntne hospitales et pii circa hospites?
Sil. Dulcissimas dicunt carnes hospites ferre.

- Ulyss.* Quid ais? delectantur ne voratione ho-
 minum?
Sil. Nemo venit huc, qui non interfectus sit.
Ulyss. Ipse autem Cyclops ubi est? an in domo?
 130 *Sil.* Abiit ad Aetnam, feras sequens canibus.
Ulyss. Scis, quid faciemus⁹⁾, ut solvamus ex
 hac terra?
Sil. Non scio; sed quid voles, tibi fecero.
Ulyss. Vende nobis cibum, quo egemus.
Sil. Non est, ut dixi, praeter carnem.
 135 *Ulyss.* Verum dulce famis et illud remedium.
Sil. Et caseus succulentus, et lac bovis.
Ulyss. Efferte; lux enim contractibus convenit.
Sil. Tu vero dic mihi, quantum reddes aurum?
Ulyss. Non aurum, sed pocula Bacchi fero.
 140 *Sil.* Et optima dicis, quo potu egemus iam
 diu.
Ulyss. Atqui Maron mihi potum dedit, filius Dei.
Sil. Quem alui puerum ego in meis brachiis?
Ulyss. Bacchi filius, ut clarius scias.
Sil. In tabulis navisne est, an fers tecum?
 145 *Ulyss.* Iste utriculus est, qui occultat vinum,
 ut vides, senex.
Sil. Iste ne quidem genam expleret meam.
Ulyss. Certe bis tantus potus, quantus fluit ex
 utriculo.
Sil. Pulchrum fontem dixisti, et gratum mihi.
Ulyss. Vis, praebebo gustandum primo, quam
 sit merum?
 150 *Sil.* Iustum est; praegustatio enim non mu-
 tat emptionem.
Ulyss. Atque traho poculum cum utre.
Sil. Age excutias, ut, cum biberis, sciam, qua-
 le sit.
Ulyss. Ecce. *Sil.* Quam bonum habet odorem!
Ulyss. Vidistine?
Sil. Non per Iovem, sed^{9a)} olfacio.
 155 *Ulyss.* Gusta nunc, ut non verbis laudes
 tantum.
Sil. Saltare me invitat Bacchus.
Ulyss. Num tantum guttur titillabat bene?
Sil. Usque ad extremos unguis pervenit.
Ulyss. Ad hoc etiam pecuniam dabimus.
 160 *Sil.* Da vinum modo, omitte aurum.
Ulyss. Efferte caseos et pecudes.
Sil. Faciam nihil curans meum dominum.

9) faciemus] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) facies [Fix.: facias].

9a) sed] sic (= Eurip. δῶλ) Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. deest.

- Ut ebibere calicem possem unum,
 Omnium Cyclopi darem greges,
 165 Et proicerem in mare alba a petra,
 Semel ebrius et remittens supercilia.
 Quoniam, qui bibens non fit hilaris, plane insanit:
 Ubi est rectum erigere,
 Et prehensio uberum, et paratum
 170 Tangere manibus pratum, et cum saltatione
 Malorum cessatio. Deinde ego osculabor
 Hunc potum, Cyclopi stultitiam
 Plorare iubens, et oculum illum medium.
 Audi, Ulysses, confabulabimur aliquantulum.
 175 *Ulyss.* Amice cum amicis parati sumus agere.
Sil. Cepistis Troiam et Helenam captivam?
Ulyss. Et totam familiam Priami expugnavimus.
Sil. Nonne, postquam iuvenulam cepistis,
 Omnes ipsam attigistis per vices?
 180 Quia multis delectatur nupta
 Proditrix, quae ocreas varias
 Circa crura videns, et aureum
 Torquem ferentem in medio collo,
 Insanire coepit, Menelaum homuncionem
 185 Optimum deserens: nequaquam genus
 Mulierum natum esse oportebat, quam mihi soli.
 Ecce vobis pastorum pecudes,
 Rex Ulysses, ecce balantium agnorum nutrimenta,
 Et pressi lactis non pauci casei.
 190 Auferte, secedite quam celerrime ab antro,
 Botri mihi potum dantes Bacchici.
Ulyss. Heu mihi, Cyclops huc venit: quid agemus?
 Perimus enim, o senex, quo oportet fugere?
Sil. Intra hanc petram, ubi potestis latere.
 195 *Ulyss.* Rem periculosam iubes, inter retia venire.
Sil. Nil periculi est, sunt multi receptus petrae.
Ulyss. Nequaquam; nam valde Troia gerneret,
 Si fugeremus unum virum, cum magnum exercitum
 Phrygum sustinuerim saepe clypeo.
 200 „Si quidem moriendum est, moriamur genere;
 „Aut viventes gloriam, quam hactenus habuimus, retinebimus.
Sil. Ne fugias; exhibe vinum: quae est ista ignavia?

[*Cyclops, Silenus, Ulysses, Chorus.*]

- Cycl.* Quid luditis? haec non sunt Bacchi festa,
 Non crepitacula aenea, et tympanorum pulsationes.
 205 Quomodo se habent ad antra recens natae
 pecudes?
 An uberibus admotae sunt? an sub matris
 Latera currunt? et in iuncea vasis
 Multitudo caseorum est, quos emulsistis?
 Quid dicitis? mox aliquis vestrum ligno ictus
 210 Lachrymas emittet: spectate sursum et non deorsum.
Sil. Ecce ad ipsum Iovem spectamus,
 Et astra, video Orionem.
Cycl. Prandium estne bene paratum?
Sil. Est; fauces modo sint paratae.
 215 *Cycl.* An lacte sunt crateres pleni?
Sil. Ut ebibere possis, si vis, totum dolium.
Cycl. Oviumne, an boum, an mixtum¹⁰⁾?
Sil. Quodcumque voles, ne me devores tantum.
Cycl. Minime, quia in medio ventre
 220 Saltantes me perderetis.
 Age quam turbam video ad stabula?
 Praedones quidam invaserunt aut fures terram:
 Video hos agnos ex meis stabulis
 Ligatis viminibus corpore ligatos,
 225 Et vasa caseis plena, et seni
 Plagis frontem calvam intumuisse.
Sil. Heu mihi, male habeo pulsatus miser.
Cycl. A quo? quis tuum caput percussit?
Sil. Ab his, quia haec non sinebam eos auferre.
 230 *Cycl.* Non sciunt me Deum et a Diis progenitum?
Sil. Dixi ego ista; illi tamen auferabant res,
 Et hunc caseum, me non concedente, comederant,
 Et hos agnos efferebant; ligantes autem te
 Ad lignum¹¹⁾ tricubitale, oculum tuum medium
 235 Et viscera dicebant se demessuros esse vi,
 Et flagellis tuum tergum percussuros esse,
 Et deinde te ligantes inter ligna
 Navis ponentes, vendituros esse alicui,
 Ut saxa feras, aut ut sis custos ianuae.
 240 *Cycl.* Pulchre dixisti. Non igitur gladios
 quam celerrime vadens

10) an mixtum?] sic (= text. gr.) Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. admixtum?

11) lignum] huic voci in marg. Editt. 1558., 1562. adiecta est annotatio: „*κλωιδός*, truncus.“ [Apud Eurip. legitur Attica forma *κλωιδός*.]

- Acues, magnum manipulum lignorum
 Componens incendes, ut mactati statim
 Impleant ventrem meum? ad carbones
 Calidum edent¹²⁾ cibum ex orbe, ubi distri-
 buuntur carnes¹³⁾,
- 245 Elixum ex lebete, et maceratum,
 Ut saturer coena diurna.
 Satis est leoninarum epularum,
 Et cervorum; diu non comedi homines.
Sil. Nova ex usitatis, o domine,
- 250 Sunt dulcissima; non enim recens
 Alii ad antra tua venerunt hospites.
Ulyss. Cyclops, audi vicissim et hospites.
 Nos cibos volentes emere,
 Prope tua antra venimus a navi.
- 255 Hos agnos nobis iste pro vini scypho
 Vendidit et dedit, ut biberet, accipiens
 Volens a volentibus, et nihil factum vi.
 Sed ille nihil veri dicit,
 Postquam deprehensus est res clam vendens
 tuas.
- 260 *Sil.* Ego? male pereas. *Ulyss.* Si mentior.
Sil. Per Neptunum, qui genuit te, o Cyclops,
 Per magnum Tritonem et Nerea,
 Per Calypso et Nerei puellas,
 Per sacros fluctus, et piscium totum genus
- 265 Iuro, o pulcherrime Cyclops,
 O domine, quod non vendiderim ego
 Hospitibus has res; aut male hi pessimi
 Pueri pereant, quos maxime diligo.
Chor. Ipse habeas, ego hospitibus res
- 270 Vendentem te vidi; quod si mentior,
 Pereat pater meus; hospites vero ne afficias in-
 iuria.
Cycl. Mentimini; ego ab hoc Rhadamantho
 Multa passus sum¹⁴⁾, et iustius dico¹⁵⁾.
 Volo interrogare: Unde navigatis, hospites?
- 275 Cuiates, quae vos enutrivit civitas?

12) edent] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *ἔδοτος*) edentis [Fix.: comedentis].

13) ex orbe, ubi distr. carnes,] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: a carniū distributore *coquo mihi datum*; Musgr.: sine ullo carniū distributore; Fix.: sine diribitore (Eurip. Ed. Basil. 1551., Barn., Musgr. *τῷ χοιρανόμῳ*; Ed. Fix.: *ἀτρε χοιρανόμου*).

14) ego ab hoc Rh. Multa passus sum,] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551. *ἔγωγε τοῦδε τοῦ Ραδαμάνθου Πολλὰ πέπονθα*); Editt. recent.: *ἔγωγε τῶδε* [Musgr. *τοῦδε*] *τοῦ Ραδαμάνθου Πολλῶ* [Fix. *Πλείω*] *πέπονθα* — Ego vero huic *Sileno*, quam Rhadamantho, Longe magis [Musgr.: Plura, Fix.: Magis] fidem habeo,

15) iustius dico.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: iustiore[m] [Fix.: iust. esse] pronuntio.

- Ulyss.* Ithacenses sumus genere; sed ab Ilio,
 Capta urbe, ventis marinis
 Ad tuam terram appulsi venimus, Cyclops.
Cycl. Nempe pessimae¹⁶⁾ qui venistis propter
 rapinam
- 280 Helenae, ad Scamandro vicinam civitatem
 Ilii?
Ulyss. Ita, et magnum laborem exhausimus.
Cycl. Turpis militia, qui propter unam
 Mulierem navigastis in terram Phrygum.
Ulyss. Divinitus id factum, neminem accuses
 hominem.
- 285 Nos vero tibi, o marini Dei generose fili,
 Supplicamus et dicimus libere:
 Noli ad antra venientes amico animo
 Occidere, et cibum impium facere genis,
 Qui tuo, o rex, patri templa
- 290 Posuimus in terrae Graecae angulis.
 Cultor inconcussus est ei Taenari portus,
 Et Maleae summi specus, et Sunii
 Minervae sacra argentea petra
 Et Geraestei receptus; nos vero Graeci
- 295 Turpia probra Troianis non dedimus.
 Cuius gloriae et tu es particeps; Graeciae enim
 angulos
 Habitas sub Aetna, quae est rupes eiaculans^{16a)}
 ignem.
 Legibus autem hominum spectatis audias nos
 Supplices, recipe marinos perditos,
- 300 Et munera da, et vestes suppedita.
 Non verubus confixos membra
 Magnis ventrem et genas imple tuas¹⁷⁾.
 Satis Priami terra viduavit¹⁸⁾ Graeciam,
 Multorum mortuorum faciens hasta neces,
- 305 Coniuges sine viris, et mulieres orbatas libe-
 ris perdidit,
 Canosque patres; si vero reliquos
 Tu igni comburens convivio absumes malo,
 Quo vertetur aliquis? Sed me audiens, Cyclops,
 Omitte aviditatem tuae genae, et pietatem
- 310 Impietati praefer. „Multis enim

16) pessimae] sic (= Eurip. *τῆς κακίστης*) Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. pessime. — Barn. et Musgr. hunc vs. sic vertunt: An estis illi, qui persecuti estis raptus pessimae

16a) eiaculans] sic scripsi; Editt. 1558., 1562. male: eiaculas.

17) Non verubus — tuas.] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: Neque committas, ut oblongis affixi membra Verubus, ventrem et maxillas impleamus tuas.

18) viduavit] sic (= text. gr.) Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. viduavit ita

„Mala lucra damnum attulerunt.

Sil. Consulere tibi volo, carniū¹⁹⁾

Nihil omittas huius, et si linguam eius comederis,

Bellus es, et eloquens Cyclops.

315 *Cycl.* „Divitiae, homuncio, prudentibus deus sunt.

„Reliqua sunt iactantia quaedam, et verba splendida.

Arces autem marinas, quae sunt consecratae meo patri,

Valere iubeo; quare haec propono in dicendo. Iovis ego fulmen non metuo, hospes,

320 Nec scio, quod Iupiter est me potentior Deus: Caeterum non curo, et, quare non sit mihi curae,

Audi. Quando deorsum mittit pluviam, In hoc antro habitaculum habeo solidum, Et vitulum assatum, aut aliquam bestiam

325 Coenans in lecto, quod capit supinum ventrem.

Tum ebibens lactis amphoram, vestem Concutio, contra tonitrua Iovis crepans.

Quando vero Boreas Thracius nivem fundit, Pellibus ferarum corpus circumdans meum,

330 Et ignem accendens, nivem nihil curo.

Terra vero necessario, sive velit, sive nolit, Pariens herbam, pinguefacit pecudes meas, Quas nulli macto praeterquam mihi (non Diis,) Et ventri huic, qui maximus est deorum,

335 „Quia comedere et bibere quotidie, „Id vero Iupiter est hominibus sapientibus,

„Et nihil se angere²⁰⁾; qui vero leges:

„Posuerunt, variantes hominum vitam,

„Illos plorare iubeo; meae vitae ego

340 „Non desinam benefacere, edens te, Xenium dabo tale, ut irreprehensibilis sim,

Ignem, et patrium hunc lebetem, qui fervens Tuam carnem ponderosam capiet pulchre.

Sed serpente intro, isti in specu deo

345 Ut ad epulas stantes cibetis me.

Ulyss. Heu heu, labores quidem Troianos effugi Et maris; nunc vero ad hominis impii Animum appuli et importuosum cor. O Pallas, o domina Iove genita Dea,

350 Nunc, nunc opitulare; ad maiores enim, quam in Ilio,

Labores veni, et in periculi sedem.

Et tu, lucidarum stellarum qui habitas sedem, O Iupiter, xenia vide haec. Si enim haec non

videris,

Frustra putaberis Iupiter, cum non sis Deus.

355 *Chor.* Amplarum faucium, o Cyclops, Aperi labra, quia parata sunt tibi

Cocta et assata, quae a prunis ad delicias auferens

Dentibus ferendas, secans membra hospitem In hirsuto clypeo occisa.

360 *Sil.*²¹⁾ Heu mihi, ne prodas.

Solus soli porta scapham navis.

Valeat aula haec,

Valeat cum suis mactationibus

Impius, qui

365 Habet mactationes, Cyclops

Aetnaeus, hospitem

Carnibus qui delectatur vorandis:

Durus, o miser, qui

In aedibus supplices

370 Hospites supplices mactat,

Secans, lacerans, et coctas^{21a)} comedens

Abominandis dentibus

Hominum calidas ad carbones carnes²²⁾.

[*Ulysses', Chorus.*]

Ulyss. O Iupiter, quid dicam? quam horribilia vidi in antro

375 Et non credenda, fabulis similia, non operibus hominum.

Chor. Quid est, Ulysses? num epulatur tuos Charos socios impius Cyclops?

Ulyss. Duos colligens, et imponens manibus, Qui carnem habuerunt pinguisissimam.

380 *Chor.* Quomodo, o miseri, estis passi ista?

Ulyss. Postquam saxeam hunc ingressi sumus specum,

Accendit ignem primum, altae quercus

Truncum supra latum focum coniiciens,

Tribus curribus vehendum pondus.

385 Deinde ex foliis abietum humi stratum

21) *Sil.*] sic Editt. 1558., 1562.; in Editt. Basil. 1551. et recentt. haec persona h. l. non adscripta est.

21a) coctas] sic Editt. recentt.; Editt. 1558., 1562. coctos.

22) In Editt. Basil. 1551., Fix. vs. 355—373. sunt *Chori*; in Ed. Barn. versibus 355. et 362. praefixum est *Semich.*; in Ed. Musgr. vs. 355—361. sunt *Chori*, vs. 362—373. *Semichori*.

19) carniū] sic scripsi (= Eurip. τῶν μὲν χορῶν; Editt. recentt.: de carnibus quidem); Editt. 1558., 1562. corrupte: carmini.

20) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Secura vita et voluptaria.

- Collocavit lectum iuxta ignis flammam.
Craterem vero implevit circiter decem ampho-
rarum,
Cum vaccas mulsisset, album infundens lac,
Et scyphum ex hедера apposuit in latitudinem
trium
- 390 Ulnarum, profunditate quatuor videbatur;
Et aeneum lebetem fecit fervere ad ignem,
Et verua summa accensa igni,
Rasa non falce, sed ramo paliuri,
Et in Aetna mactatas pecudes cum suis instru-
mentis pro suis genis.
- 395 Ut erant parata omnia, impio
Dat ioco, viros comprehendens duos
Interfecit ex sociis meis ictu quodam,
Alterum in lebetis cavitatem aeneam,
Alterum vero a tendine rapiens summi pedis,
- 400 Feriens suis acutis unguibus ad saxum in
rupe,
Cerebrum effudit, et rapiens
Ingenti cultro carnem, assabat in igne.
Carnes in lebetem immisit elixari:
Ego miser lachrymas ab oculis fundens,
- 405 Accedebam ad Cyclopem et serviebam.
Alii vero ut aves in angulis petrae
Perterrefacti se tenebant; non erat sanguis in
corpore.
Ut autem sociorum meorum saturatus est cibo,
Recubuit ex faucibus aerem emittens gravem.
- 410 Venit mihi in mentem quiddam divini: im-
plens poculum
Maronis, ipsi afferens, ut bibat,
Dicens haec: O fili marini Dei, Cyclops,
Vide hoc, quomodo Graecia ex vitibus
Divinum portat potum, Bacchi delicias.
- 415 Ille plenus tetrae vorationis
Acceptit, revulsit sine respiratione trahens,
Et laudavit tollens manum: O iucundissime
hospes,
Iucundum poculum ad convivium bonum qui das.
Laetari ipsum ut sensi ego,
- 420 Alium dedi calicem, sciens, quod
Sauciabit eum vinum, et daturus est poenam
cito.
Et quidem ad cantica saltabat; ego vero in-
fundens
Alium super alium, viscera calefaciebam potu.
Cantat apud flentes socios meos
- 425 Horrenda, resonat antrum. Egrediens ego
Tacite te servare et me, si voles, volo.

- Sed dicite, an velitis, an nolitis
Fugere inhospitalem virum, et Bacchi
Habitaré aulam, cum Graecis puellis.
- 430 Qui enim intus est tuus pater, haec probat,
Sed imbecillis est; et postquam frui licet eum
potu,
Tanquam ad viscum calice captus,
Demittit alas. Tu vero iuvenis es,
Serveris a me, et veterem amicum
- 435 Bacchum recipe Cyclopi similem.
Chor. O charissime, utinam hanc videamus diem,
Cyclopi effugientes caput impium,
Quia ex longo tempore fistula chara
Privamur, et istum non possumus effugere.
- 440 *Ulyss.* Audi igitur nunc, quam habeam ²³⁾
poenam.
Belluae atrocis, et tuae servitutis effugium.
Chor. Dic, quia Asiaticae non libentius stre-
pitum
Citharae audiero, quam Cyclopem periisse.
Ulyss. Ad convivium ire vult ad fratres
- 445 Cyclopes, exhilaratus vino.
Chor. Intellego, solum deprehendens ictibus
ipsum
Interficere cogitas, aut de saxis praecipitare?
Ulyss. Nihil tale; dolosus est conatus noster.
Chor. Quomodo? sapientem te audivimus iam
olim.
- 450 *Ulyss.* Ab hoc convivio ipsum ut abstineat,
monebo,
Quod non Cyclopibus potum oporteat dare
hunc,
Sed solum habere, et vitam suaviter agere;
Quando autem dormierit a vino superatus,
Ramus oleae est in aedibus,
- 455 Quem ense hoc acuens extremum
In ignem ponam; et deinde, quando incensum
Videro ipsum, tollens ardentem in medium in-
ferens
Cyclopi oculus, tum eruam hunc igni.
Ut si quis parans vir navis fabricationem ^{23a)},
- 460 Duobus loris terebrum agitatur:
Sic circumvertam torrem in lucido
Cyclopi oculo, et arefaciam pupillam.
Chor. Iu iu,
Gaudeo: insanimus hoc invento.

23) habeam] sic Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. habeo.

23a) Ut — fabricationem,] his in marg. Editt. 1558., 1562. adscripta est haec interpretatio: Ut si quis navim faciens.

- Ulyss.* Et deinde et te et amicos et senem
 465 In navis nigrae cavam collocans scapham,
 Duplicibus remis ex hac emitterem terra.
Chor. Erit igitur tanquam ex foedere Dei,
 Et ego accipiam excaecantem oculos
 Torrem; caedis enim huius socius esse volo.
 470 *Ulyss.* Ita necesse est, quia magnus est tor-
 ris, quem te simul comprehendere oportet.
Chor. Curruum centum possim tollere pondus,
 Si Cyclopi male perituri
 Oculum, tanquam nidum vesparum, poterim-
 mus elidere.
Ulyss. Tacete nunc; consilium enim scitis,
 475 Et quando iubeo gubernatoribus
 Parere; ego enim viros relinquens charos,
 Qui intus sunt, non volo solus evadere.
 Quamquam possem effugere, et egressus sum
 ex antri angulis;
 Sed iniustum est relinquendum socios meos,
 480 Cum quibus veni huc, effugere solum.
Chor. Age quis primus, quis vero post primum
 Ordinatus torrem ignitum vehens,
 Intra Cyclopi palpebras intrudens,
 485 Clarum oculum perforabit? **Semich.* Can-
 ticum est intus;
 Tace, tace. Atqui ebrius
 Ineptum carmen canens
 Teter, absurdus et ploraturus
 Procedit extra saxeam domum.
 490 Age ipsum conviviis cicuremus
 Ferum;
 Omnino erit caecus.
Semich. Beatus, qui bacchatur
 Botri ad charos fontes,
 495 In convivio iacens,
 Socium in complexu tenens,
 Et in lecto flavum
 Delicatae tenens sociae
 Unguentis delibutus
 500 Capillum; sonat aliquis: Fores quis aperiet
 mihi?
 [*Cyclops, Ulysses, Silenus, Chorus.*]
Cycl. Papae, proh, ebrius
 Laetor de hoc epulo iuvenum,
 Sicut navis in fundo repletus
 Usque ad tabulatum ventris summi.
 505 Educit me ambitus hilaris
 Ad convivium verna tempestate
 Ad Cyclopes fratres.

MELANTH. OPER. VOL. XVIII.

- Affer mihi, hospes, affer utrem ex antro.
Chor. Pulchrum oculis videns
 510 Ex pulchra egreditur aula.
 Amat aliquis nos.
 Sicut lychni incensi ardentem²⁴⁾, tuum
 Corpus, et sicut tenera nymphea
 Inter rorida antra.
 515 Coronarum vero non unus color
 Circa tuum caput iam cito erit.
Ulyss. Cyclops, audi, quia ego Bacchi
 Huius minister sum, quem bibendum dedi tibi.
Cycl. Bacchus vero quis Deus putatur?
 520 *Ulyss.* Maximus hominibus ad iucunditatem
 vitae.
Cycl. Eructo igitur eum suaviter ego.
Ulyss. Talis Deus est, neminem laedit ho-
 minum.
Cycl. Deus in utre quomodo laetatur vinum
 habens?
Ulyss. Ubiunque ponit aliquis, ibi est libenter.
 525 *Cycl.* Non oportet Deum corpus habere in
 pellibus.
Ulyss. Quid, si te vinum delectat, an utricu-
 lus te offendit?
Cycl. Odi utrem, sed potum amo istum.
Ulyss. Manens igitur hic bibe, et sis hilaris,
 Cyclops.
Cycl. Non oportet me fratribus hunc impertire
 potum?
 530 *Ulyss.* Habens enim ipse honoratior eris.
Cycl. Impertiens autem amicis, utilior ero.
Ulyss. Pugnas convivium, convicia ac lites
 amat.
Cycl. Sum ebrius; tamen nemo tanget me.
Ulyss. Age, potum oportet domi manere.
 535 *Cycl.* Stultus est, qui bibens non sodaliti-
 um amat.
Ulyss. Qui ebrius domi manet, est²⁵⁾ sapiens.
Cycl. Quid agimus, Silene, tibine videtur ma-
 nendum esse?
*Sil.*²⁶⁾ Videtur; quid enim opus est aliis con-
 vivis, Cyclops?
Cycl. Et quidem herbidum est solum floridi
 graminis.

24) Sicut lychni incensi ardentem] sic scripsi; Editt. 1558., 1562. Sicut lychnos incensos ardentem; Barn.: Lucernae autem ut accensae et ardentem.

25) est] sic Editt. 1562. et recentt.; Ed. 1558. ei.

26) *Sil.*] sic Editt. 1562. et recentt. aequae ac Ed. Basil. 1551.; Ed. 1558. *Ulyss.*

- 540 *Sil.* Et ad aestum solis pulchrum est bibere,
Accumbas huc ponens latera in terra.
Cycl. Ecce quare craterem post me ponis?
Sil. Ne praesens aliquis apprehendat. *Cycl.*
Bibere igitur
Clanculum tu vis; ponas ipsum in medium.
- 545 Tu vero, hospes, dic nomen, quomodo te
oportet vocari?
Ulyss. Neminem; aliquid beneficii accipiens te
laudavero.
Cycl. Post omnes socios te epulabor.
Ulyss. Egregium munus hospiti das, Cyclops.
Cycl. Age, quid agis? vinum ebibis clam?
- 550 *Sil.* Non, sed me ille osculatus est, quod
tam formosus sum.
Cycl. Plorabis, amans vinum, quod non amat te.
Sil. Non per Iovem, quia te dicis amare me
pulchrum.
Cycl. Infunde plenum poculum, da tantum.
Sil. Quomodo est temperatum, sine praegustem.
- 555 *Cycl.* Peribis, da sic. *Sil.* Non per Iovem,
priusquam te
Coronam videro accipientem, gustabo adhuc.
Cycl. O pincernam iniustum.
Sil. Non per Iovem, sed vinum est dulce;
Despumare te debes, ut accipias bibere.
Cycl. Ecce labra sunt pura et barba mihi.
- 560 *Sil.* Ponas cubitum recte, deinde bibe,
Sicut vides me bibentem et sicut non me²⁷⁾.
Cycl. Ah ah, quid facis? *Sil.* Suaviter exhausti
uno impetu.
Cycl. Accipiens, hospes, ipse pincerna meus
esto.
Ulyss. Putatur vitis esse in mea manu.
- 565 *Cycl.* Age nunc infunde. *Ulyss.* Infundo,
tace modo.
Cycl. Rem difficilem dixisti illi, qui bibit
multum.
Ulyss. Ecce accipiens elibe, et nihil relinquas,
Commori oportet iacentem cum hoc poculo.
Cycl. Papae, sapiens est²⁸⁾ lignum vitis.
- 570 *Ulyss.* Ut sumpseris ad cibum multum,
multum
Mafacies non sitientem ventrem, et in
somnia coniciet;
- Si reliqueris aliquid, arefaciet te Bacchus.
Cycl. Iu, iu,
Ut inclinavi vix, mera est gratia,
Coelum mihi mixtum videtur
- 575 Terrae, ferri Iovis thronum
Video, et omnia numina.
Non velim osculari, si Charites ipsae me oscu-
lari conarentur;
Quiescam, contentus hoc Ganymede,
Rectissime, per Gratias. Delector autem quo-
dam modo
- 580 Hac re magis quam mulieribus.
Sil. Ego enim sum Iovis Ganymedes, Cyclops.
Cycl. Ita per Iovem, quem ego rapio a Dar-
dano.
Sil. Perii, o filii, impia patiar mala.
Chor. Reprehendis amatorem, et in deliciis
potum.
- 585 *Sil.* Heu acerbissimum somnum²⁹⁾ videbo
cito.
Ulyss. Agite, Satyri, generosi filii,
Intus est vir somno solutus,
Cito ex tetrifaucibus eiciet carnes,
Et torris in aula fumat,
- 590 Et paratus est: nihil restat quam incendere
Cyclopis oculum; sed vide, ut vir sis.
Chor. Saxi animum et adamantis habemus.
Ingredere domum, priusquam pater sciat
Liberationem, ut tibi intus omnia parata sint.
- 595 *Ulyss.* Vulcane, rex Aetnaeae, vicino malo
Lucidum eius inflammans oculum, libera te³⁰⁾
semel,
Et tu, o nigrae Noctis fili, Somne,
Profundus venias belluae invisae Deo,
Et ne post tot egregios Troianos labores
- 600 Ipsum et socios perditte Ulyssem,
Per hunc virum, qui nec Diis, nec hominibus
curae est.
„Aut Fortunam Deam esse existimari opus est,
Res divinas vero fortuna inferiores.

[Systema.]

Chor. Comprehendet collum605 Intente cancer
Hospitum epulitoris;

27) et sicut non me.] sic Barn. (= Eurip. χ^2 ὄσπερ οὐκ ἐμὲ: Fix.: utque me iam non vides); Editt. 1558., 1562. et sicut non.

28) est] sic Editt. 1562. et recentt.; Ed. 1558. et.

29) somnum] sic Barn. (= Editt. Basil 1551. Barn., Musgr. ἕπνον); Editt. 1558., 1562. mendo typogr.: somnum; Fix.: οἶνον — vinum.

30) libera te] sic Musgr. (= Eurip. ἀπαλλάχθηθ'; Barn.: libera nos); Editt. 1558., 1562. liberate.

Lucentem perdat pupillam

Cito, torrens ambustus

610 Occultatur in cinere,

Quereus magnus ramus;

Sed eat vinum³¹⁾,

Faciat furens,

Auferat palpebram

615 Cyclopi, ut male bibat.

Et ego amantem hederas

Bacchum amabilem videre volo,

Cyclopi relinquens solitudinem.

Sed huc usque prodibo.

[*Ulysses, Chorus, Cyclops.*]

620 *Ulyss.* Tacete per Deos, Satyri, sitis quieti

Continentes articulos oris; neque spirare sino,

Neque connivere oculis, neque excreare quem-

quam,

Ne excitatur bellua, donec oculi

Visio Cyclopi fuerit expugnata igni.

625 *Chor.* Tacemus infarcientes aerem genis.

Ulyss. Agite nunc, ut attingatis torrem ma-

nibus,

Ingredientes; inflammatus est pulchre.

Chor. Nonne tu ordinabis, quos primo oportet

Vectem accipientes urere oculum

630 Cyclopi? ut hoc negotium communiter sus-

cipiamus.

*Chor.*³²⁾ Diutius ante fores

Stetimus, quam ut possimus impellere oculo

ignem.

Semich. Nos claudi statim facti sumus.

*Ulyss.*³³⁾ Idem accidit vobis, quod et mihi.

*Chor.*³⁴⁾ Pedes enim

635 Stantes convulsi sunt, nescio unde.

Ulyss. An stantes habetis spasmus? *Chor.* Et

oculi

Sunt nobis participes pulveris aut cineris,

unde³⁵⁾?

Ulyss. Homines nihili, nihil sunt isti socii.

31) Sed eat vinum] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. male: Sedeat vinum; Eurip. *Ἄλλ' ἴτω Μέγαν*; Editt. recent.: Sed eat Maron (*vinum*).

32) *Chor.*] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551. Xo.); Editt. recent. *Ἥμῶν*. — *Semichorus*.

33) *Ulyss.*] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551. Ὀδύ.); Barn. Xo. — *Chor.*; Musgr., Fix. *Ἥμῶν*. — *Semichor.*

34) *Chor.*] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551. Xo.); in Editt. recent. hic vs. et subsequens cum praecedenti arctissime coniuncti atque eiusdem personae sunt.

35) unde?] sic Editt. 1558., 1562. quasi legisset interpres *πόθεν*; Editt. recent. (= Ed. Basil. 1551.) *ποθεν* — aliunde.

Chor. Quoniam tergum et spinam miseramur,

640 Et dentes amittere non volo

Verberatus, haec est illa timiditas.

Sed scio incantationem Orphei bonam,

Ut per se torris ad cranium

Vadens incendat monoculum filium terrae.

645 *Ulyss.* Olim quidem sciebam te esse talem

natura,

Nunc scio melius, propriis amicis

Uti me oportet; manu vero si nihil vales,

Sis adhortator, ut audaciam

Meorum sociorum adhortatione consequar.

650 *Chor.* Hoc faciam, in Care periclitabimur;

Propter adhortationem inflammetur Cyclops.

Agite, fortissime impellite, festinate,

Urite supercilia

Bestiae epulatricis hospitum;

655 Inflammet, urat aliquis vestrum

Aetnae pastorem,

Agite³⁶⁾, trahe, ne te dolore motus

Faciat irritum.

Cycl. Heu mihi, exustus est mihi oculi fulgor.

660 *Chor.* Pulcher hic Paeon: cane mihi hunc,

Cyclops.

Cycl. Hei mihi, quomodo sum iniuria affectus,

quomodo perii?

Sed nunquam effugietis ex hoc saxo

Gaudentes, cum nil sitis; in porta enim

Stans huius hiatus, has applicabo manus.

665 *Chor.* Quidnam clamitas, Cyclops? *Cycl.*

Perii.

Chor. Deformatus videris. *Cycl.* Imo et miser.

Chor. An ebrius lapsus es in carbones?

Cycl. Nemo³⁷⁾ me perdidit. *Chor.* Nemo ergo

iniuria affectus?

Cycl. Nemo excaecavit palpebram. *Chor.* Ergo

non es caecus.

670 *Cycl.* Utinam et tu sis talis. *Chor.* Quid est

tibi? quis posset te excaecare?

Cycl. Tu rides. Nemo autem ubi est? *Chor.*

Nusquam, Cyclops.

Cycl. Hospes, ut recte intelligas, me perdidit

Detestabilis, qui dans mihi potum exussit

oculum.

Chor. Res potens est vinum, et non potest fa-

cile vinci.

36) Agite.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *τόρειον*) Terebra,

37) Nemo] huic voci in marg. Editt. 1558., 1562. adiecta est annotatio: *οὐτις*, quod nomen sibi finxerat Ulysses. [vide vs. 546.]

675 *Cycl.* Per Deos, effugeruntne, an manent
in domo?

Chor. Isti tacite petram obumbrantem nos

Occupantes stant. *Cycl.* Ad quam manum?

Chor. Ad dextram. *Cycl.* Ubi? *Chor.* Ad
illum ipsum saxum.

Habes? *Cycl.* Malum ad malum accedit, cra-
nium

680 Impingens fregi. *Chor.* Iam te effugiunt.

Cycl. Non huc, postquam illuc dicebas³⁸).

Chor. Non huc dico.

Cycl. Quomodo igitur? *Chor.* Circumducunt
te ad sinistram.

Cycl. Hen mihi, irrideor; ridetis me in malis.

Chor. Sed non iam amplius; sed est hic ante te.

685 *Cycl.* O pessime, ubi es? *Ulyss.* Procul
a te

Excubiis custodio hanc domum Ulyssis.

38) dicebas] sic (= Eurip. εἴπας) Editt. 1558. et recentt.;
Ed. 1562. ducebas.

Cycl. Quid dixisti? an nomen mutans novum
dicis?

Ulyss. Quod, qui genuit, me nominavit Ulyssem.
Daturus eras impii cibi poenas.

690 Male enim Troiam inflammassemus,

Si non te propter necem sociorum ultus essem.

Cycl. Hen heu, antiquum oraculum perficitur,
Quod me a te excaecatam iri dicebat

A Troia redeunte; sed et te

695 Poenas daturum pro his praedixit,

Longo in mari tempore pendentem.

Ulyss. Plorare te iubeo; et vidi, quemadmo-
dum dixeris.

Ego ad littus vado, et navim

Impellam ad mare Siculum et meam patriam.

700 *Cycl.* Nequaquam, quia te hoc abrupto saxo

Tuis cum nautis conteram iaciens;

Ad littus vado, quamquam caecus,

Per mare vadens pedibus.

Chor. Nos navigantes cum Ulysse

In posterum Baccho serviemus.

Huic interpretationi addimus Prologum in huius
tragoediae exordium ab incerto auctore conscriptum, quem
Grathusius in Collectione Epigrammatum Melanthonis
fol. L 1. affert sic inscriptum:

In exordium tragoediae Euripidis, quae
inscribitur Cyclops, incerti auctoris.

Ingentem manibus tollens cratera duabus,
Praepinguis monachus talia verba refert.

Pocula qui miser exhaurit, ne gutta supersit,
Unde queat siccam musca levare sitim.

Lautitiisque solet crassum distendere ventrein,

Rara fames illi, rarior atque sitis.

Heu miseros fratres, heu durae semita vitae,

Quam nobis constat vita labore gravi.

His meritis coelum quis deneget? Aeacus ipse

In summa tales collocat arce poli.

LXIX. PHIL. MEL. INTERPRETATIO HERACLIDARUM EURIPIDIS.

Huius tragoediae interpretatio latina Melanthonis invenitur in *Xylandri* Editt. 1558., 1562., quibuscum Editiones recentiores *Barnesii*, *Musgravii* et *Fixii* contuli. — Versuum numeros, stropharum partitiones et alias quasdam inscriptiones ex Ed. Barnes. adscripti uncinis inclusas.

EURIPIDIS HERACLIDAE.

PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

Argumentum.

Iolaus filius erat Iphiclis, nepos Herculis ex sorore; iuvenis vero cum illo militavit; senex posteris eius benevolus auxiliator adfuit. Liberis enim pulsus ex tota Graecia ab Eurystheo, tegens eos venit Athenas. Et ibi confugiens ad Deos habuit securitatem, Demophoonte principe urbis. Copreo vero, praecone Eurysthei, avellere volente supplices, prohibuit eum Demophoon. Praeco

abiit, bellum minans. Demophoon autem illud nihil curabat. Sed cum essent oracula victoriam significantia, si Cereri interficeret nobilissimam puellam, magno dolore affectus est propter ea; neque enim propriam, neque civium cuiuspiam filiam propter supplices interficere iustum putabat. Vaticinium vero resciscens una ex Herculis filiabus, Macaria, volens subiit mortem. Hanc igitur generose mortuam honoravit; ipsi vero cum rescivissent hostes adesse, exierunt ad pugnam¹⁾.

Personae.

Iolaus
Copreus
Chorus
Demophoon²⁾

Macaria virgo
Ancilla
Alcmena
Nuntius

Eurystheus.
Praefatur Iolaus.

HERACLIDAE.

[*Iolaus, Copreus, Chorus, Demophoon.*]

Iolaus.

Iam olim sic decretum est apud me:
„Iustus vir natus est proximis;

„Qui autem habet voluntatem incitatam in
lucrum,
„Urbi est inutilis, et difficilis ad conversatio-
nem^{2a)}).

1) Haec veteris argumenti, quod in Eurip. Ed. Basil. 1551. graece legitur, interpretatio Melanthonis in Editt. 1558., 1562. exstat. Barnesius in sua Ed. idem argumentum

graecum cum ipsius interpretatione latina exhibet, eique aliud etiam argumentum ex Apollodori Bibliotheca graece et latine adiunxit.
2) Demophoon] sic Editt. 1558., 1562., conf. p 910. nota 12.
2a) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Quis bonus civis?

- 5 Sed sibi est optimus, scio, non discens verbis.
Ego prae pudore, et colens cognationem,
Cum possem Argis tranquille habitare,
Particeps fui maximorum laborum Herculis,
Quando erat nobiscum; nunc postquam ad Deos
transiit,
- 10 Habens sub alis illius liberos,
Servo eosdem, cum ipse indigeam salute.
Postquam pater ipsorum discessit ex terra,
Primum quidem nos voluit Eurystheus inter-
ficere;
- Sed effugi, et periit mihi civitas,
- 15 Sed vita servata est: fugimus errantes,
Relegati ab alia urbe in aliam.
Ad caetera mala Eurystheus etiam hanc
Iniuriam fecit nobis;
Missis, ubicunque terrarum audierit collocatos,
- 20 Praeconibus deposcit nos, et arcet ex terra,
Allegans Argis nos esse hostes, haud conte-
mnumdum amicum,
Et sibi florenti opibus et potentia³⁾.
Illi videntes meum statum imbecillum esse,
Pueros parvos et orhatos patre,
- 25 Colentes potentiores, expellunt nos e terra.
Ego vero fugio cum fugientibus pueris,
Sumque afflictus cum afflictis,
Metuens prodere eos, ne quis ita dicat morta-
lium:
- Videte, postquam non est pater pueris,
- 30 Iolaus non fert opem, cum sit cognatus.
Orbati tota Graecia,
Venientes Marathonem, et terram eiusdem
ditionis,
Nos supplices Diis sedimus in ara,
Ut iuvent nos, quia campos huius terrae
- 35 Habitare dicuntur duo filii Thesei
Sorte ductos, trahentes genus a Pandione,
Cognati filiis Herculis: quorum causa ad fines
Venimus inclytarum Athenarum, ad hunc
locum.
Exilium porro gubernatur a duobus senibus.
- 40 Ego quidem sum sollicitus pro his pueris;
Sed Alcmena liberos feminei sexus
Intra hoc templum complexa

3) Allegans — potentia.] sic Editt. 1558., 1562.; Barn. eadem verba gr. sic vertit: Argivam urbem laudibus extollens et dicens, non parvum inter amicos Odium excitatum iri, si nos receperint, et simul se florere iactans.

- Servat; veremur enim puellas
Adducere ad turbam, et collocare supplices in
ara.
- 45 Hyllus vero et fratres, quibus sexus est prae-
stantior,
Quaerunt, ubi possimus habitare aliquam
arcem,
Si pellamur ex hac terra vi.
O filii, filii, apprehendite meam tunicam.
Video praeconem hunc Eurysthei
- 50 Venientem ad vos, a quo patimur persecu-
tionem,
Privati erroneos tota terra.
O odiose, utinam pereas, et vir ille, qui te
mittit.
Quam multa mala nuntiasti generoso patri
horum ex hoc ore!
- 55 *Copreus*. Num videris insedissem hanc pulchram
sedem,
Et ad urbem sociam pervenisse? stulte sentis.
Nemo est, qui anteferet
Tuam imbecillum potentiam Eurystheo.
Vade, quid haec laboras? Oportet te surgere
- 60 Ad Argos, ubi te expectat iudicium lapida-
tionis.
Iol. Nequaquam, quoniam mihi suppetit⁴⁾ ara
Dei,
Et libera terra, in quam ingressi sumus.
Cop. Vis mihi addere huic manui laborem?
Iol. Nunquam me vi abstraxeris, neque hos
rapies.
- 65 *Cop.* Cognosces; non es bonus vates, quod ad
haec attinet.
Iol. Non fiet hoc me vivente unquam.
Cop. Discede; ducam enim, si tu nolis,
Existimans eos Eurysthei esse, cuius sunt.
Iol. Longo tempore habitantes locum Minervae,
- 70 Ferte opem; Iovis Agoraei⁵⁾ supplices
Vim patimur, et coronae polluntur:
Res est probro civitati, et contumelia Deorum.
Chor. Hem, quis est ille clamor ortus iuxta
aram?
Quid negotii ostendet?
- [*Strophe* 1.]
- 75 *Iol.* Videtis senem
Iacentem in solo fusum; me miserum!

4) mihi suppetit] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. suppetit mihi.

5) Agoraei] hoc Iovis epitheton in marg. Editt. 1558., 1562. sic explicatur: Qui fora et coetus hominum curat.

Chor. Propter quam causam iaces misero casu
in terra⁶⁾?

Iol. Iste, o hospes, me afficiens contumelia,
tuos Deos

80 Trahit violenter ab ara Iovis.

[*Strophe 2.*]

Chor. Ex qua terra venisti ad populum
Ex quatuor civitatibus⁷⁾ in unum collectum?

An ex ulteriori loco, marino

Appulistis⁸⁾ remo, relinquentes

85 Littus Euboeae?

Iol. Non ago, o hospites, iusularem vitam;

Sed veni⁹⁾ ex Mycenis ad tuam terram.

[*Strophe 3.*]

Chor. Quo nomine te nominavit, o senex,
Mycenaeus populus?

90 *Iol.* Herculis socium novistis

Iolaum. Nam ista persona non est incelebris.

[*Strophe 4.*]

Chor. Novi, audiens ante; sed quo fers istos
pueros tenellos? dic.

Iol. Herculis pueri sunt, o hospites;

95 Supplices tui et civitatis venimus.

[*Strophe 5.*]

Chor. Quam ob causam, dicite mihi, an civi-
tatis colloquium

Expetitis?

Iol. Ne dedamur, neque avulsi ab aris tuis,
Veniamus Argos attracti.

Cop. Sed haec non placebunt tuis dominis,

100 Qui hâc inveniunt te, tibi imperantes.

[*Strophe 6.*]

Chor. „Convenit Deorum vereri supplices, o
hospes,

„Et non violenta manu

„Abripi te a solo Deorum¹⁰⁾.

6) in terra] sic scripsi (= Eurip. ἐν γῆ; Editt. recent.: humi); Editt. 1558., 1562. in terram.

7) civitatibus] Ed. 1558. mendo typogr.: civitabus.

8) Appulistis] sic (= text. gr.) Barn., Musgr.; Editt. 1558., 1562. Appulisti.

9) veni] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. venit; Editt. recent. (= text. gr.) venimus.

10) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Supplicum ratio habenda.

105 Veneranda enim Dice haec non patietur.

Cop. Emitte eos ex terra, qui sunt Eurysthei,
Et non utar violenta manu.

[*Strophe 7.*]

Chor. Iniustum est remittere supplicationem,
Hospitum omnino.

110 *Cop.* „Praeclarum est extra negotia habere
pedem,

„Nactum melius consilium.

Chor. Ergo oportet te compellato principe huius
urbis

Haec moliri: non vi hospites

Abstrahere ab ara, sed honorare terram
liberam.

115 *Cop.* Qui autem est rex huius regionis¹¹⁾ et
urbis?

Chor. Inclyti patris filius Demophoon¹²⁾ Thesei.

Cop. Cum hoc erit mihi certamen huius ora-
tionis

Potissimum; reliqua dicta sunt frustra.

Chor. Ecce venit ipse celeriter

120 Et Acamas frater, qui erunt auditores huius
causae,

Dem. Postquam tu senior antevertisti iuniores,
Accurrens ad hanc aram Iovis,

Dicito: qui casus hanc turbam congregat?

Chor. Sedent supplices filii Herculis,

125 Coronantes aram, ut vides, o rex,

Et Iolaus, fidus socius patris eorum.

Dem. Iste casus quid habebat opus clamore?

Chor. Vi eum iste ducere ab hac ara

Volens, excitavit clamorem, et evertit genu

130 Senis, ut prae miseratione emitterem lachry-
mas.

Dem. Habet vestem Graecam, et modum vestis
Graecae;

Caetera barbare facit.

Tuum est dicere, et non cunctari,

Cuius terrae fines relinquens, huc veneris?

135 *Cop.* Argivus sum; hoc enim vis scire.

Quare venerim, quamquam non volens dicere,
dicam tamen.

Mittit me huc Mycenarum rex Eurystheus

Ducturum hos; veni ita, ut possim, o hospes,

11) regionis] sic (= Eurip. χώρας) Editt. 1562. et recentt.: Ed. 1558. religionis.

12) Demophoon] sic h. l. et in seqq. Editt. 1558., 1562., Musgr.; Barn., Fix.: Demophon (= Δημοφῶν).

Multa iusta et dicere et facere consequenter.
 140 Ipse cum sim Argivus, duco Argivos
 Fugitivos hos ex¹³⁾ nostra terra
 Condemnatos, ut interficiantur legibus nostris.
 Cum habeamus nostram rempublicam,
 Aequum est, ut nostra iudicia rata habeamus
 inter nos.

145 Et cum venerint¹⁴⁾ ad alios multos lares,
 Restitimus in iisdem sermonibus,
 Et nemo ausus est accersere sibi mala;
 Sed hi cogitantes stultitiam de te quamcunque,
 Huc venerunt in periculum, ex desperatione

150 Abiicientes se, sive consequantur salutem,
 sive non.

Non enim sperassent, te existentem sanum,
 Solum ex tanta Graecia, quam adierunt,
 Miserturum esse istius calamitatis.

Age confer, hos dimittens in tuam terram^{14a)},

155 Et sinens nos abducere, quid lucri facies?
 Nostras vires potes adiungere tuis,
 Argi ipsius tantos exercitus, et Eurysthei
 Omnes vires addere huic urbi;

Si autem dicta, et horum miserationem

160 Intuens, emollitus fueris, urbs venit in cer-
 tamen

Et ad bellum; non enim sic remitemus
 Hoc certamen sine gloria, sine ferro.

Quid tum dices? quales campos amittens
 Tirynthiis movebis bellum Argivis?

165 Quos habebis socios? et pro quo
 Sepelies tuos cives mortuos? certe tantum tibi
 accersis

Malam famam a civibus, si propter senem,
 Qui est sepulchrum, nihil existens, ut ita dicam,
 Et propter pueros in sentinam impones pedem.

170 Sed dices hoc unum, quod optimum est, te
 inventurum esse spem;

Atqui hoc procul abest a praesenti tempore.

Male vero cum Argivis isti armati

Pugnent, si pubescant, si hoc te

Inciat, et in medio longum tempus est,

175 In quo vos potestis perire. Sed mihi obtem-
 pera.

13) ex] sic (= Eurip. ζx) Editt. recent.; Editt. 1558.,
 1562. et.

14) venerint] sic (= text. gr.) Barn., Musgr.; Editt. 1558.,
 1562. venerit.

14a) dimittens in tuam t.] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.:
 dimittens in nostram terram; Musgr.: admittens in ter-
 ram; Fix.: admissos in terram tuam (Eurip. εἰς γαίαν
 πατρις).

Nihil des, sed sine me mea abducere,

Et sine Mycenae possidere sua, neque, quod
 soletis facere,

Hoc facias tu quoque, cum possitis potentiores
 Amicos eligere, ut eligatis imbecilliores.

180 Dem. „Qui potest iudicare, aut cognoscere
 de causa,

„Priusquam utramque partem audiverit per-
 spicue¹⁵⁾?

Iol. O rex, licet hoc in tua terra

Dicere, et audire vicissim licet mihi,

Et nemo me depellet antea, sicut in aliis locis.

185 Inter nos et hunc non conceditur alternis
 causam dicere,

Postquam nihil est nobis amplius negotii cum
 Argis

Decreto facto; sed sumus exules.

Quomodo potest iuste retrahere tanquam Ar-
 givos

Hinc¹⁶⁾ nunc cum simus, quos expulit ex
 patria?

190 Alieni enim sumus ab Argis. An ex tota
 Graecia

Iustum putatis ut exulemus, quisque exul est
 ex Argis?

Non licet nobis pelleri Athenis;

Non enim Athenienses pellunt liberos Herculis
 metu Argivorum.

Athenae non Trachin est, neque Argivum op-
 pidum,

195 Unde tu hos expulisti, non quidem ullo
 iure.

Tumefaciens Argos, sicut nunc dicis,

Expulisti nos supplices ad aram sedentes.

Si hoc erit, et approbabit tua dicta,

Non video Athenas esse liberas posthac;

200 Sed novi illorum ingenia,

Mori potius volent. „Dedecus enim putatur

„Apud bonos viros onus vitae.

Satis est urbem ita praedicasse. „Est enim
 invidiosum,

„Immodice praedicare. Ego ipse saepe

205 Memini me gravatum esse, quando nimium
 sum laudatus.

Quod autem sit tibi, hoc volo dicere,

Hos servare, quia huic terrae praees.

15) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Audiatur et
 altera pars.

16) Hinc] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: Hic (= Ἰδιε,
 quam lectionem Editt. Basil. 1551., Barn., Musgr. exhibent).

- Pittheus quidem filius est Pelopis; ex Pittheo
vero
Aethra; pater vero ex hac nascitur tuus
210 Theseus. Rursus redeo ad illorum genus.
Hercules erat Iovis et Almenae filius;
Haec vero et Pelopis filiae¹⁷). Ergo conso-
brini
Fuerunt tuus pater et horum pater.
Attingis sic hos genere, o Demophoon.
215 Quae praeterea extra iam dictam cogna-
tionem te oportet
Persolvere filiis, dicam tibi; glorior enim
olim
Me socium visse Theseo, cum essem scutifer
Herculis
Ad petendum baltheum, qui fuit causa mul-
tarum caedum.
Reduxit Hercules ex profundis angulis infe-
rorum
220 Patrem tuum. Hoc scit tota Graecia,
Pro quibus reddere te isti vicissim postulant
gratiam,
Ne cogantur discedere a terra,
Vi distracti ab aris tuis.
„Tibi enim privatim hoc turpe fuerit, et civi-
tati malum:
225 „Proiecisse supplices exules cognatos (heu
mala).
Intuere eos, vide eos trahi vi.
Sed rogo te, et coronas tuas manus,
Et precor te osculans mentum tuum, ne ne-
gligas
Filios Herculis, cum semel ad te venerint.
230 Sis vero illis cognatus, sis amicus,
Pater, frater, dominus; omnia enim
Haec sunt potiora, quam incidere in Argivos.
Chor. Misertus sum ego audiens istas calamita-
tes, o rex,
Nobilitatem prostratam a fortuna
235 Nunc maxime vidi. Isti enim e patre
Optimo nati, sunt in maxima calamitate.
Dem. Tres me viae huius casus cogunt,
O Iolaë, ut ne depellam tuos hospites.
Prima causa, Iupiter, in cuius ara
240 Tu sedes, habens hunc coetum pullorum,
Deinde cognatio. Et ego cum illis ante debeam,
recte

- Illi repossunt a nobis paternum beneficium.
Et ipsa turpitudine, de qua maxime oportet esse
sollicitum,
245 Si permittam hanc * aram sacrilega spo-
liari vi
Ab hospite, non liberam
Videbor possidere terram; Argivis autem ve-
reor
Dedere supplices, etsi hoc est prope strangulationem¹⁸).
Utinam vero tuus adventus fuisset felicior.
Sed tamen ne nunc quidem trepida, ne te ali-
quis
250 Cum pueris avellat ab hac ara vi.
Tu vade Argos, et dic ista Eurystheo.
Ad haec si quam habet causam adversus
hospites,
Consequetur iudicium, istos nunquam tu ab-
duces.
Cop. Non abducam ego, si fuerit iustum, et si
vicero causam?
255 *Dem.* Quomodo potest esse iustum, suppli-
cem abducere vi?
Cop. Nequaquam mihi hoc turpe est, sed tibi
fuerit decori.
Dem. Certe mihi erit dedecus, si concessero
istos abstrahere.
Cop. Tu relega eos ex tuis finibus, et inde ego
abducam.
Dem. „Pravus es, si vis cavillatione Demum
eludere.
260 *Cop.* Ergo huc (ut videtur) malis fugiendum
est.
Dem. „Omnibus est receptum propugnaculum
ara Deorum.
Cop. Haec non videbuntur pariter Mycenaeis.
Dem. Nonne hic ego sum dominus?
Cop. Nihil laedens illos, si sapis.
265 *Dem.* Laedimini ergo, si ego non polluam
Deos?
Cop. Non vellem te bellum movere Argivis.
Dem. Et ego sic sum affectus; istos vero non
deseram.
Cop. Ego abducam meos.
Dem. An non cito abis retro Argos?
270 *Cop.* Sciam experiens cito.
Dem. Plorans certo attinges, idque statim.

17) Pelopis filiae.] his in marg. Editt. 1558., 1562 adiecta est annotatio: Lysidices, vide Plutarch. Theseo. [Plut. vita Thesei c. 7.]

18) prope strangulationem.] his in marg. Editt. 1558., 1562. adscripta est interpretatio: periculosum.

- Chor.* Ne per Deos aude percutere praeconem.
Dem. Si quidem non sciat modestus esse.
Chor. Abi tu; tu vero, rex, non attingas hunc.
 275 *Cop.* Vade; unius enim manus infirma est
 pugna.
 Veniam adducens¹⁹⁾ magnum exercitum Martis
 Argivi.
 Innumerabiles me expectant clypeati, et Eury-
 stheus rex
 Ipse dux exercitus adest Alcathoi ad fines,
 280 Expectans hic quid fiat, ultimos.
 Ubi audierit tuam contumaciam, apparebit
 tibi
 Et civibus et huic terrae et²⁰⁾ arboribus.
 Frustra haberemus iuventutem adeo
 Multam in Argis, nisi te puniremus.
 285 *Dem.* Male perieris; non timeo tuum Argos.
 Hinc vero nunquam me ignominia afficiens,
 Vi abduces hos. Non enim Argivorum urbi
 Subditam hanc, sed liberam habeo.
Chor. Tempus est prospicere, priusquam ad
 nostros fines appropinquet
 290 Exercitus Argivorum; admodum acer Mars
 est
 Mycenaeorum, et in isto negotio magis festina-
 bunt quam antea;
 „Nam solent praecones omnes
 „Bis tantum amplificare rem, quam factum
 est²¹⁾.
 295 Quam grandia nunc dicturum regi putas?
 Quod sit atrocitas passus, et paene
 Venerit, ut anima ei evelleretur.
Iol. „Non est maius beneficium pueris,
 „Quam natos ex praestanti patre,
 300 „Et ducere uxores ex bonis. Qui vero victus
 libidine
 „Coniunxit se cum malis, illum ego non
 laudo,
 „Quod relinquit liberis dedecus propter volu-
 ptatem.
 „Homines generosi opem ferunt calamitosis
 „Magis quam non nati bono genere²²⁾; nos
 enim

- 305 Cum inciderimus in extrema mala, inveni-
 mus amicos
 Et cognatos, qui, cum tanta sit Graecia, tamen
 soli defendunt hos.
 Date vos, pueri, eis dextram manum, date
 Et vos filiis, et prope accedite,
 310 O filii; veniamus in mutuam notitiam ami-
 corum.
 Si quando continget nobis²³⁾ reditus in pa-
 triam,
 Et domos habueritis, et honores patris.
 Putate semper hos esse servatores et amicos,
 Et nunquam in hanc terram cogitate esse tol-
 lendam hastam hostilem,
 315 Memores huius officii; sed omnium civitatum
 nobis amicissimam
 Putate. Convenit enim, ut colatis istos,
 Qui tantam terram et²⁴⁾ Argivos
 Averterunt a nobis, ut haberent eos hostes
 Intuentes mendicos, errone; sed tamen
 320 Non dediderunt, neque expulerunt nos ex
 sua terra.
 Ego vivens et mortuus, quodcumque moriar,
 O amice, magnis laudibus aequalem Theseo
 Attollam te, et haec dicens gaudebo:
 325 Quod exceperis nos, et liberis * Herculidis
 tuleris opem.
 Tu nobilis per totam Graeciam,
 Servas paternam gloriam. „Ex bonis cum
 natus sis,
 „Non es deterior patre,
 „Cum paucis aliis. Unum enim inter multos
 forte
 „Invenias, qui non sit deterior patre²⁵⁾.
 330 *Chor.* Semper haec terra calamitosis
 In causa iusta vult opem ferre.
 Innumeros enim labores pro amicis
 iam tuli, et nunc video novum nobis certamen
 impendere.
Dem. Recte dixisti; spero horum negotium,
 o senex,
 335 Tale fore, erit memoria huius gratiae.
 Ego quidem civium conventum indicam,

19) adducens] sic Editt. 1558. Barn., Musgr.; Ed. 1562. male: abducens.

20) et] sic (= Eurip. *zaí*) Editt. 1558. et recent.; in Ed. 1562. deest.

21) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Praeconum mendacia.

22) H. I. ibid. nota marg.: Boni natales quid praestent.

23) nobis] sic Editt. 1558., 1562. (= Editt. Basil. 1551. Musgr. *ἡμῶν*); Editt. recent.: vobis (= Editt. Barn., Fix. *ὑμῶν*).

24) et] sic (= Eurip. *zaí*) Editt. 1558. et recent.; in Ed. 1562. deest.

25) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Filii fere parentibus peiores.

Et ordinabo, ut Argivum exercitum
Possim excipere cum magnis copiis. Primum
quidem speculatores
Mittam ad ipsum, ne nobis nescientibus
irruant.

340 „Omnis enim defensio cum celeritate est
optima,
Etsacrificabo considerans vaticinia²⁶). Tu vero
non nostram domum
Cum pueris ingredi, relinquens aram Iovis.
Sunt enim, qui te curabant, etiamsi ego foris
ero.

Sed vade ad domum, o senex.

345 *Iol.* Non relinquam aram, sedemus iam
Supplices expectantes, donec res confecta fuerit.
Posteaquam fueris liberatus a certamine,
Tunc ibimus ad domum; utimur Diis adin-
toribus,

Qui non sunt imbecilliores quam Argivi, o rex.

350 Argivis praestitit Iuno, coniunx Iovis,
Nobis vero Minerva. „Dico ad felicitatem
„Et hoc esse, Deos habere meliores.
„Pallas non patitur se vinci.

[*Strophe.*]

355 *Chor.* Si tu arrogans es, alii * te non curant,
Qui venis ex Argo, o hospes,
Non pavefacies me istis magnificis dictis.
Nunquam ita magnis

360 Et pulchros habentibus choros Athenis
Accidat²⁷). Tu autem stultus es, et Argi
Sthenelus²⁸) tyrannus,

[*Antistrophe.*]

Qui veniens ad aliam urbem,
Non minorem Argis,

365 Deorum supplices exules
Tenentes meam terram,
Cum sis alienus,
Vi trahis, non cedens regibus,
Neque quidquam iusti dicens.

370 Ubi ista recte fierent
Apud sapientes?

26) vaticinia] sic Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. vaticina.

27) Accidat] sic (= Eurip. *Εἴη*) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. Accedat.

28) Sthenelus] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *Σθενέλου*) Stheneli filius (i. e. *Eurystheus*).

[*Epodus.*]

Pax mihi placet.

Tu autem, stulte rex,

Dico, si huc venis,

375 Non sic, quae putas, consequeris.

Non tibi soli est hasta,

Neque clypeus aere munitus.

Sed non sum amans bellorum;

Non mecum bello committas

380 Civitatem, quae est una ex optime meritis;

Sed sustine.

[*Iolaus, Demophoon, Mucaria, Chorus.*]

Iol. O fili, quid affers, sollicitudinem ad aspectum
prae te ferens?

Quid novi dicis de hostibus?

Cunctantur, aut adsunt, aut quid audis?

385 Non frustrabitur sermo praeconis.

Dux enim Eurystheus est satis fortunatus a Diis,

Bene scio, et est superbus

Contra Athenas. „Sed spiritus

„Nimis superbos Iupiter punit.

390 *Dem.* Venit exercitus Argivus, et Eurystheus
rex:

Ego eum ipse vidi. „Opus est virum,

„Qui dicit se esse hominum ducem,

„Non per nuntios videre hostes²⁹).

Nondum misit exercitum in campos terrae
huius,

395 Sedens in Lepara tumulo³⁰)

Circumspicit (dico tibi meam opinionem),

Quomodo adducat exercitum suum,

Ubi tuto in hac terra collocet eum.

Mea quidem omnia recte sunt constituta,

400 Et urbs est in armis, et hostiae paratae sunt,

Quibus Diis oportet istas mactari.

Lustratur civitas a vatibus,

Quod ad victoriam de hostibus, et salutem
urbis facit.

Omnes enim vates oraculorum congregans in
unum,

405 Exploravi vulgata et arcana oracula

Vetera, salutaria huic terrae.

Et est magna differentia inter oracula in aliis
articulis,

29) H. I. in Ed. 1558. nota marg.: Ducis boni officium.

30) in Lepara tumulo] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551. *Λεπάραν δ' ὄρεον*); Editt. recent. *λεπάρων δ' ὄρεον* — Barn.: in eminenti colle, Musgr., Fix.: in collis supercilio.

Unum signum omniū, idem convenit,
 Mactare iubent me virginem puellam,
 410 Quae sit nata nobili patre.
 Ego habeo promptitudinem, ut vides, erga vos;
 Sed non interficiam meam filiam,
 Neque quemquam meorum civium cogam
 Nolentem. „Quis sic desipiat volens,
 415 „Qui velit dare ex manibus charissimos
 filios?
 Et nunc cum sit res acerba, videbis magnos
 concursus,
 Aliis dicentibus, quod iustum sit hospitibus
 Supplicibus opem ferre, aliis meam stultitiam
 420 Accusantibus. Si hoc non faciam, * bellum
 domesticum paratur.
 Haec tu videas, et simul considera, quomodo
 Ipsi servemini, et ista civitas,
 Et ne me calumnientur cives.
 Non habeo tyrannidem, qualis est barba-
 rorum;
 425 „Sed si iusta facio, iusta patior.
Chor. Profecto promptam existentem non sinit
 Deus
 Hospitibus opem ferre³¹⁾, quamvis cupientem.
Iol. O filii, similes sumus navigantibus, qui,
 Cum effugerunt saevitiam tempestatis,
 430 Et appulerunt ad terram prope, deinde a
 littore
 Flatu reiecti sunt rursus in mare:
 Sic et nos depellimur ex hac terra,
 Iam existentes ad littus, tanquam salvi.
 Eheu, quare me ita delectasti, o misera
 435 Spes, cum non esses perfectura gratiam?
 Venia quidem debetur isti propter hoc, si non
 vult
 Occidere civium filias; contentus sum
 Hoc etiam, si quidem ita Diis videtur haec
 Pati me; neque tibi perit gratia.
 440 O filii, non scio, quid de vobis statuam.
 Quo vertamur? quis Deus non est coronatus?
 Ad quam aram non accurrimus? ad quae moe-
 nia terrae non venimus?
 Perimus, o filii, iam dedemur.
 De me nihil curo, si me oportet mori,
 445 Nisi quod mea mors est voluptati hostibus.
 Vos deploro, et miseret me vestri,
 Et miseret me anus aviae Aemenaë.

31) opem ferre] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.
 (= text. gr.) opem ferre hanc civitatem.

O infelix propter longam vitam tuam,
 Miser et ego, qui frustra multa laboravi:
 450 Oportuit nos omnino in manus Eurysthei
 Delapsos, turpiter et misere amittere vitam.
 Sed scis, in quo me possis iuvare? Non
 omnino
 Excidit mihi spes horum salutis.
 Me dedito Argivis pro istis pueris, o rex,
 455 Et non subeas tu periculum, et serventur
 pueri.
 Non debeo amare meam vitam, pereat.
 Eurystheus maxime me appetit, ut accipiens
 Me, Herculis socium, contumelia afficiat.
 Est enim pravus vir. „Sapientibus optabile est
 460 „Habere inimicum sapientem, non irritatum
 sine causa.
 „Aliquis potest consequi magnum pudorem et
 fortunam.
Chor. O senex, ne facias ream hanc urbem.
 Fortasse nobis prodesset; sed tamen turpe
 Opprobrium fuerit, quod dedissemus supplices.
 465 *Dem.* Dixisti ista fortiter, sed irrita.
 Non propter te rex huc ducit exercitum.
 Quid enim Eurystheus consecutus est, te sene
 Extincto? sed istos vult interficere.
 „Hostibus enim est res periculosa nascentes
 nobiles
 470 „Iuvenes, qui meminerint patris iniurias.
 Quae consentaneum est omnia praeconsiderare.
 Sed si aliud opportunius scis consilium,
 Appara, quia ego incertus sum animi,
 Auditis oraculis, et plenus metu.
 475 *Macaria.* Hospites, non tribuite³²⁾ mihi
 audaciam meum propter egressum;
 Primum enim hoc deprecor.
 „Mulieri silentium, et esse modestam,
 „Et manere tranquillam in domo, optimum est.
 Tuam vero audiens, o Iolae, deplorationem,
 480 Egressa sum, cum non sim ordinata inter-
 cedere pro nostro genere.
 Sed tamen venio opportune, quia mihi etiam
 curae sunt
 Fratres, et de me quoque sum sollicita.
 Volo audire, num ad vetera mala
 Accesserit aliud malum, quod mordeat tui
 animum.

32) tribuite] sic Barn. (= Eurip. Πρὸς Θύγατρες; Musgr., Fix.:
 imputate); Editt. 1558., 1562. male: tribuit.

485 *Iol.* O filia, maxime te³³) non nunc recens
E filiis Herculis laudare possum.
Cum esset nobis visa domus bene processisse,
Rursus relapsa est in periculum inexplicabile.
Iste dicit vates significare

490 Non taurum, non vitulum, sed virginem
Interficiendam, a matre³⁴) quae sit nobilis,
Si oporteat nos et hanc urbem esse salvam.
Hac de re angimur: iste neque suos,
Neque aliorum liberos dicit se interfecturum;
495 Et mihi dicit, non quidem aperte dicit, tamen
aliquo modo,

Nisi inveniamus aliquod tale consilium,
Ut quaeramus aliam terram.
Ipse vult servare suam regionem.

Mac. Et in hac re sola nos salvi erimus?

500 *Iol.* In hac re; reliqua felices sumus.

Mac. Ne metuas nunc Argivum exercitum.
Ego enim ipsa, priusquam inbear, o senex,
Parata sum mori, et me praebere victimam.
Quid dicemus, si civitas dignatur

505 Propter nos magnum periculum suscipere,
Et nos, qui istos periculis oneramus,
Cum possimus eam servare, si nos fugiamus
mortem?

Non ita; etenim ridiculum est,
Nos gemere³⁵) supplices Deorum sedentes,

510 Natos ex illo patre, ex quo nati sumus,
Ut ignavi videamur³⁶): ista non decent bonos.
Pulchrius puto hac civitate capta (quod nun-
quam fiat)

Venire in potestatem hostium,
Et deinde aliquam³⁷) nobilem existentem ex
patre

515 Violenter contumelia affectam, nihilominus
mori.

Sed eiecta ex hac terra scilicet vager,

Et non pudeat me, si quis dicat:

Quare huc venistis cum supplicibus ramis?

Vos ipsi timidi, discedite ex hac terra;

33) maxime te] sic scripsi (= Eurip. *μάλιστα σ'*; Editt. recent.: te praecipue); Editt. 1558., 1562. maxime (omisso te).

34) a matre] sic Editt. 1558., 1562., Musgr. (= Editt. Basil. 1551., Musgr. *μητρός*); Barn., Fix. *πατρός* — patre.

35) gemere] sic (= Eurip. *στένειν*) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. male: genere.

36) Ut ignavi videamur] sic scripsi (= Eurip. *Κακούς ὀρᾶσθαι*; Editt. recent.: Ignavos videri [Fix.: conspici]); Editt. 1558., 1562. Ut gnavi videamur.

37) aliquam] sic Ed. 1558., Barn.; Ed. 1562. aliquem.

520 Ignavis enim non opitulamur.

Sed neque sane his mortuis,

Quamquam servata, habeo spem alicuius boni
status:

Qua spe multi iam prodiderunt amicos suos.

Quis enim desertam puellam, aut coniugem
habere,

525 Aut ex me suscipere liberos volet?

Ergo melius est mori, quam incidere in talia
pericula

Me indignam; fortassis alteri magis convenirent

Haec, quae non esset nobilis, ut ego.

Ducite me, ubi oportet mori hoc corpus,

530 Et coronate sertis, et immolate, si videatur.

Vincite vero hostes; nam ista anima praesto
est,

Volens et non invita; et profiteor

Me mori pro fratribus et mea salute.

Consilium etenim hoc non timida ego

535 Inveni pulcherrimum, ut cum gloria moriar.

Chor. Papae, quid dicam, virginis fortem sermonem

Audiens, quae vult mori pro fratribus?

Quis dicat generosiores his sermones,

Aut quisnam hominum faciat?

540 *Iol.* O filia, non aliunde tu,

Sed ex illo nata es divino semine

Herculis; non pudet me

Tuorum sermonum,

Sed miseret me fortunae tuae.

Sed quomodo fiat³⁸) iustius³⁹), dicam.

545 Oportet vocari huc omnes sorores huius,

Et deinde sorte ducta moriatur pro reliquis;

Nam te non iustum est sine sorte mori.

Mac. Non velim mori sorte ducta;

Tunc non est beneficium: ne dixeris, o senex.

550 Sed si recipitis et vultis me

Uti prompta, meam animam

Do volens; contra non faciam.

Iol. Papae, haec oratio adhuc generosior
priore,

Et illa erit optima; sed superas

555 Audacia audaciam, et bonam sententiam

bona sententia:

Non tamen iubeo nec prohibeo, o filia,

38) fiat] sic Editt. 1558. et recent.; Ed. 1562. fiet.

39) iustius] sic (= Eurip. *ἐρδικοτέρος*) Editt. 1562. et recent.; Ed. 1558. iustus.

- Te mori, sed moriens iuvabis fratres tuos.
Mac. Sapienter iubes: ne metuas particeps fieri
 Meo periculo; sed sponte morior.
 560 Sequereſ, senex, in tuis manibus volo mori.
 Praesens postea te meum corpus meis vestibus.
 Vado enim ad miserabilem necem,
 Si quidem nata sum⁴⁰⁾ ex illo patre; ex quo
 glorior.
Iol. Non possum adesse tuae neci.
 565 *Mac.* Sed concede hoc, ne exhalem animam
 In virorum manibus, sed in manibus mulierum.
Iol. Ita fiat, o misera virginum, quia
 Mihi hoc esset turpe, te mortuam non ornare
 pulchre
 Propter multa, et propter magnitudinem animi
 tui,
 570 Et iustitiam; miserrimam autem te
 Omnium mulierum vidi oculis meis.
 Sed si vis, hos procede: senem
 Abi postremo allocutum^{40a)}.
Mac. O vale, senex, vale et doce
 575 Meos fratres, ut fiant ad omnia vere idonei
 Sicut tu, nihil amplius; erunt enim satis pro-
 bati,
 Et serves eos, habe rationem tuae vitae.
 Tui pueri sumus, tuis manibus aliti sumus.
 580 Vides enim me, quae * do meam adolescen-
 tiam pro istis morti:
 Et vos, coetus fratrum praesens,
 Sitis beati, et contingant vobis illa, pro quibus
 ego interficior.
 Et honorate senem, et anum in domo,
 585 Et matrem Alcmenam patris mei,
 Et hos hospites. Quod si fueritis liberati a
 malis,
 Et fuerit vobis reditus a Diis,
 Meministis, quod conveniat vos servatricem
 vestram honeste sepelire:
 Magnifice certe aequum est; non enim defui
 590 Vobis, sed mortua sum pro meo genere.
 Et illa laus erit mihi monumentum pro liberis
 Et mea virginitate, si quidem sub terra
 Mihi nihil erit reliquum. „Nam si et istic
 „Habituri sumus⁴¹⁾ curas post mortem,

40) nata sum] sic (= Eurip. πέρυρα) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. mala sum.

40a) Sed si vis — allocutum.] sic Editt. 1558., 1562.; Fix.: Sed si quid velis hosce et senem *compellare*, Ito, ultimo alloquio *compellans*.

41) sumus] Ed. 1562. mendo typogr.: sumas.

- 595 „Non scio, quo aliquis vertatur. Mors enim
 ipsa
 „Videtur multorum maximorum malorum
 remedium.
Iol. Sed o maxime excellens propter magnitu-
 dinem animi,
 Scito te esse honoratissimam omnium mu-
 lierum,
 Et vivam et mortuam fore nobis.
 600 Sed vale; vereor enim laedere verbis Deam,
 Cui tuum corpus initiatum est, Cereris filiam.
 O filii, perimus: merguntur membra
 Dolore, prehendite et collocare me in sedem,
 Hac veste ibi tegentes, o filii,
 605 Quoniam neque his delector, quae facta
 sunt,
 Et tamen oraculo non perfecto non potuisse-
 mus vivere,
 Quia maius malum accidisset; tamen hoc etiam
 est calamitosum.
Chor. „Dico neminem sine Diis beatum fieri,
 „Neque etiam miserum.
 610 „Neque unquam eandem domum semper uti
 „Felicitate; fatum alias alium agitat:
 „Modo reddit exiguum, detractum ab alto,
 „Modo erroneum facit beatum⁴²⁾.
 615 „Non est fas homini effugere fatum, nul-
 „la id sapientia potest depellere.
 „Sed qui conatur repellere fatum,
 „Frustra conatur, semper laborem
 „Habebit.
 Sed tu non petas ea, quae sunt supra Deos,
 620 Neque nimium doleas.
 Illa misera sustinet claram mortem,
 Pro fratribus et pro terra, vel pro nostra
 civitate,
 Neque exigua gloria
 Excipiet eam ab hominibus:
 625 „Virtus vadit per labores.
 Haec facta sunt digna patre et fratribus.
 Si bene sentis de mortuis bonis, tecum sentio.
 [*Famulus, Iolus, Alcmena, Chorus.*]
Fam. O filii, salvete, ubi est senex Iolus,
 Et mater patris⁴³⁾, abest ab hac sede?
Iol. Adsumus, qualis qualis est mea praesentia.

42) H. 1. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Vicissitudo rerum.

43) patris] huic voci in marg. Editt. 1558., 1562. adscriptum est nomen: Herculis.

Fam. Quare taces, et habes demissam faciem?

Iol. Venit in animum cura domestica, qua angebar.

635 *Fam.* Attolle te, erige caput.

Iol. Sum senex, et non valeo.

Fam. Venio gaudium tibi magnum afferens.

Iol. Quis es tu? quî factum, quod oblitus sum tui, cum tecum fuerim?

Fam. Sum famulus Hylli; non nosti me videns?

640 *Iol.* O charissime, venis salus aerumnae nostrae.

Fam. Maxime tu iam es beatus.

Iol. O mater fortis filii, Alcmenam dico, Egcedere, audi incundissimos sermones⁴⁴), iam diu parturiens, propter advenientes

645 Tabescebas anima, an contingeret reditus illis, qui abierant.

Alc. Quid clamitas? hoc totum atrium impletum est.

Iolaë, num aliquis iterum te invadit praesens Praeco ab Argis? ego sum imbecillus; Oportebat te tuas res agere, o hospes.

650 Non licet tibi istos abducere me vivente unquam.

Nam ego illius non existimarer

Mater posthac; si attigeris hoc manu, Non bene certabis cum duobus senibus.

Iol. Confide anus, ne metuas, non venit ex Argo

655 Praeco afferens malum nuntium.

Alc. Quare excitastis clamorem, nuntium timoris?

Iol. Vocavi te, ut ante hoc templum accedas prope.

Alc. Non scimus nos; quis est iste?

Iol. Nuntiat venire filium filii.

660 *Alc.* Bene sit tibi pro isto nuntio;

Sed quare accessit ad hanc regionem?

Ubi nunc est? quae res eum detinet,

Quo minus mox tecum huc advenerit, ut mihi sit voluptati?

Fam. Collocat exercitum, et ordinat, cum quo venit.

665 *Alc.* Non amplius licet mihi cum isto loqui?

Pol. Licet; sed meum opus est interrogare haec.

Fam. Quid igitur vis cognoscere ex illis, quae fiunt?

Iol. Quantas adducit copias sociorum?

Fam. Multas; non possum alium numerum dicere.

670 *Iol.* Sciunt⁴⁵), ut arbitror, hoc duces Atheniensium.

Fam. Sciunt, et collocarunt in sinistro cornu.

Iol. Iam et ordinatus est exercitus tanquam ad pugnam.

Fam. Et adduxerit victimas ante exercitum.

Iol. Quam procul abest Argivus exercitus?

675 *Fam.* Ut videri possit dux perspicue.

Iol. Quid faciens? an ordinat hostium aciem?

Fam. Coniectabamus ista; non enim potuimus exaudire eum.

*Iol.*⁴⁶) Sed vado ad dominos desertos, quod ad me attinet.

Fam. Non velim pugnare cum hostibus.

680 *Iol.* Ego autem tecum velim ad hostes; haec enim curamus,

Ut praesens iuven amicos; ut solitus sum hactenus.

Fam. Minime ad te pertinet; stulte dixisti.

Iol. An non pertinet ad me, esse socium amicis in proeliando?

Fam. Neminem tu manu tua vulnerabis.

685 *Iol.* Quid? an non possum et per clypeum?

Fam. Possis licet; sed cades ante clypeum.

Iol. Nullus hostis andebit me adspicere.

Fam. Non est illud tuum robur, quod olim fuit.

Iol. Pugnabimus cum illis, qui non sunt numero inferiores.

690 *Fam.* Exigua additio, amice, tui corporis.

Iol. Ne me detine apparatus, armatum aliquid facere.

Fam. Tu non potes facere; velle potes forte.

Iol. Scias me non mansurum; alia potes dicere.

Fam. Quomodo igitur venies ad exercitum sine armis?

695 *Iol.* Sunt intus arma in domo capta ex hostibus;

Istis utemur, et reddemus

Vivi, a mortuis non repetet Deus.

Sed intra, et auferens a clavis

Alter ornatum militarem quam celerrime.

45) Sciunt] sic (= Eurip. ἴσασιν) Editt. 1562. et recentt.: Ed. 1558. Simul.

46) *Iol.*] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551.); in Editt. recent. hic vs. aequae ac praecedens et subsequens *Famuli* est.

44) sermones.] sic (= text. gr.) Editt. 1558., Barn., Musgr.; Ed. 1562. sermones, dico.

700 Est enim haec domestica commoratio turpis,
 Alios pugnare, alios propter metum domi
 manere.

Chor. Tuum animum nondum sternit tempus;
 Sed tuus animus viget, corpus evanidum.
 Quid frustra laboras? quae tibi nocebunt,

705 Et parum iuvabunt nostram civitatem;
 Oportet te propter aetatem tuam expensa im-
 becillitate mutare consilium pugnandi,
 Et omittere illa impossibilia; non est possibile,
 Ut recuperes denuo rursus iuventutem.

Alc. Quid facturus es, cum non sis mentis
 compos?

710 Vis me relinquere desertam cum istis pueris?
Iol. Virorum est pugna; tuum est curare
 pueros.

Alc. Quid si morieris, quomodo ego servabor?
Iol. Omnibus reliquis erit cura de tuo filio
 Hyllo.

Alc. Si autem (quod non fiat) peribunt?

715 *Iol.* Isti hospites non prodent te, ne metuas.

Alc. Hoc tantum habeo fiduciae, aliud nihil.

Iol. Et Iovi, scio, sunt curae tui labores.

Alc. Proh.

Ego non maledicam Iovi.

Ipsa novit, iustene agat mecum.

720 *Fam.* Iam vides armaturam;

Sed non satis cito potes tegere corpus hisce,
 Quia pugna prope est, et maxime Mars odit
 Cunctantem; si metuis pondus armorum,
 Nunc quidem vade nudus; in exercitu autem

725 Tegaris his armis, ego portabo eousque,

Iol. Recte dixisti, verum mihi prompta
 tenens⁴⁷⁾)

Arma posita, insere manui hastam,
 Et laevum attolle cubitum, dirigens meum
 gressum.

Fam. Num opus est ducere tanquam puerum
 militem?

730 *Iol.* Propter omen incedendum est tuto.

Fam. Utinam ita posses facere, ut es cupidus.

Iol. Propera, tristitia patiar, si non pervenero
 ad pugnam.

Fam. Tu cunctaris, et ego videor tibi nihil
 agere.

Iol. An non vides, quomodo festinet meus pes?

47) tenens] sic (= Eurip. ἔχωρ) Editt. 1558. et recentt.;
 Ed. 1562. tenes.

735 *Fam.* Video quidem te tibi videri⁴⁸⁾ potius
 festinare.

Iol. Sed tu hoc dices, quando me ibi videbis.

Fam. Quid videbo te facientem? optarem te
 videre feliciter pugnantem.

Iol. Ferientem aliquem ex hostibus per cly-
 penum.

Fam. Si quidem venimus; hoc metuo, ne non
 in tempore veniamus.

740 *Iol.* Proh, utinam, o meum brachium, tale
 esses, quale te pubescens

Meminimus nos, quando cum Hercule
 Spartam expugnasti, sis mihi talis socius:

Et possim efficere fugam Eurysthei,
 Quia est ignavus ad dimicandum in proelio.

745 „Etiam hoc male se habet, quod in divitiis
 inest

„Opinio⁴⁹⁾ fortitudinis; putamus enim
 „Divitem omnia bene scire.

[*Strophe* 1.]

Chor. O terra, o luna, per totam noctem lucens,
 Et splendores solis,

750 Lucentes hominibus,
 Afferte mihi nuntium,
 Et sonate usque ad coelum,
 Et ad sedem regiam,
 In templo glaucae Minervae.

755 Discutiam periculum cano ferro
 Patriae terrae,
 De meis aedibus,
 Postquam accepi supplices.

[*Antistrophe* 1.]

Difficile est, urbem tanquam Mycenae

760 Florentem et excellentem
 Fortitudine rei militaris,
 Occultare iram adversus ipsam terram contra
 me⁵⁰⁾).

Malum est, o civitas, si dedemus
 Supplices hospites,

765 Et Argos est reum caedis.
 Iupiter est mihi socius, non metuo.

48) videri] sic (= Eurip. δοκούντα) Editt. 1558. et recentt.;
 Ed. 1562. videre.

49) Opinio] Ed. 1562. mendo typogr.: Opinior. — H. I. in
 Editt. 1558., 1562. nota marg.: Opinio de divitiis.

50) adversus ipsam terram contra me.] sic Editt. 1558.,
 1562. (Ed. Basil. 1551. ἐμὲ χθονί); Editt. recent. ἐμῆ
 χθονί — adversus meam terram.

Iupiter mihi gratiam merito
Habet. Non erunt Dii
Inferiores hominibus, etsi me videant.

[*Strophe 2.*]

770 Sed, o veneranda, tuum est hoc solum,
Et tua haec urbs, cuius tu mater
Et domina et patrona urbis,
Abige huc adducentem iniuste

775 Dimicaturum *exercitum ex Argo.
Non enim propter meam virtutem
Aequum est me amittere civitatem.

[*Antistrophe 2.*]

Sed quia tibi semper multorum sacrificiorum
Honores offeruntur, neque occultat ea
Mensium ultima dies, et non cessant

780 Carmina templorum et cantiones chororum:
In littore ventoso
Ululatus sonant nocturnis plausibus
Sub pedibus virginum.

[*Famulus, Alcmena, Chorus.*]

Fam. O domina, fero tibi brevem orationem

785 Auditum, et mihi optimam.
Vincimus hostes, et collocantur tropaea.
Quibus figuntur arma tuorum hostium.

Alc. O charissime, iste dies egit te huc,
Ut liber fias propter hoc nuntium.

790 Nondum autem liberas me ab una quadam
difficultate;

Metuo enim, an vivant, quos opto vivere.

Fam. Vivunt maxime gloriosi in exercitu.

Alc. Senex ille vivitne Iolaus?

Fam. Felicissime vivit, consecutus maximum
divinitus beneficium.

795 *Alc.* Quidnam est? an gloriose puguavit?

Fam. Factus est iuvenis rursus ex sene.

Alc. Mira dicis; sed volo te narrare primum
Felicem pugnam amicorum.

Fam. Una oratio omnia significabit.

800 Postquam contra nos mutuo exercitum ar-
matum

Cominus extendentes collocavimus,

Promovens pedem ex curru Hyllus

Stetit inter medias acies,

Et deinde dixit: O dux, qui venis ex Argo

805 In hanc terram, non permittunt opes et vires
tuae,

Et Mycenae non afficies incommodo,

Privando eos uno viro. Quare mecum

Congrediens, aut occiso me, abduc

MELANTH. OPER. VOL. XVIII.

Herculis filios; aut interfectus, mihi
810 Patrium honorem et donum relinque.
Exercitus vero assensit, et ad finem malorum
Et pro magnitudine animi praeclare dictam
esse orationem.

Iste vero neque reveritus audientes in respon-
dendo,

Neque ipse, cum esset dux, propter suum
metum

815 Ausus est venire in certamen;
Sed erat ignavissimus; dein cum talis esset,
Venit in servitutum reducturus posteros Her-
culis.

Hyllus itaque discessit in reliquam aciem.

Vates vero, postquam audiverunt

820 Non perfici finem belli singulari certamine.
Mactabant, non cunctabantur, sed dimittebant
Ex faucibus cruentis⁵¹⁾ statim faustam necem.
Alii conscendunt in currus, alii sub lateribus
Clypeorum tangebant costas. Atheniensium
vero dux

825 Denuntiavit exercitui, qualia oporteat virum
fortem dicere:

O cives, terrae, quae aluit vos,

Et quae genuit vos, opus est iam opem ferre.

Similiter alter Argos non volens dedecorare,

Et Mycenae, precabatur socios.

830 Postquam signum dedit clarum Tyrhena
tuba,

Et congressi sunt invicem pugna,

Quantum sonitum clypeorum putas fremuisse?

Quantam concussionem et gemitus simul?

Primum quidem strepitus Argivi exercitus

835 Perrupit nos, deinde retrocesserunt.

Postea collatus pes pedi,

Et vir viro stans, perseverabat in pugna.

Multi cedebant: erant illa verba adhortationis:

O Athenas, o Argivorum agros

840 Serentes, non depelletis dedecus urbi?

Vix omnia facientes, non sine labore

Vertimus in fugam Argivum exercitum.

Et ibi senex Iolaus videns Hyllum provectum
extra aciem,

Rogat porrigens manum,

845 Ut colloquet eum in equestrem currum,

Et accipiens habenas manibus,

51) cruentis] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: hu-
manis (= Eurip. βροτέων, quod in his recte a βροτός
[mortalis, homo], in illis a βρότος [crur] derivatum
est).

- Adegit currum ad equos Eurysthei. Reliquum
audiens aliquis
Ab aliquo possit dicere; ego dicam, quae vidi.
Transiens enim religiosum vicum Minervae,
quae colitur in Pallēide,
850 Videns currum Eurysthei,
Votum fecit Iuventae et Iovi, ut uno die
Redderetur sibi vigor inventutis, et ulcisci
posset
Hostes: audire iam potes miraculum.
Duae enim stellae supra currum ad iugum
855 Stantes, texerunt currum obscura nube.
Sapientiores dicunt fuisse tuum filium,
Et Heben⁵²⁾. Hic vero egrediens ex illa aethe-
rea caligine,
Ostendit formam iuvenilem brachiorum,
Capit vero inclytus Iolaus Eurysthei
860 Quadriiugum currum ad saxa Scironia,
Et vinciens vinculis manus venit,
Spolium pulcherrimum ipsum ducem adducens,
Antea opulentum; sed illa praesenti fortuna
Omnes homines⁵³⁾ clare docet,
865 „Ne ducant beatum eum, qui videtur esse
fortunatus, priusquam
„Viderit eum aliquis mortuum, quia fortuna
habet quotidianas mutationes⁵⁴⁾.
Chor. O Iupiter victor, nunc licet mihi
Videre diem liberum a misero metu.
Alc. O Iupiter, adspexisti sero quidem mea
mala:
870 Tamen habeo tibi gratiam pro isto beneficio,
Et filium meum cum antea non putarem esse
Inter Deos, scio nunc esse manifesto.
O filii, iam nunc^{54a)} liberi a laboribus,
875 Liberi ab * Eurystheo eritis, qui male periit,
Et civitatem patris videbitis,
Et occupabitis domos patrimonii,
Et sacrificabitis Diis patriis, a quibus exclusi
Hospites agebatis vitam miseram.
Sed quamam Iolaus occulta sapientia
880 Pepercit⁵⁵⁾ Eurystheo, ut non interficeret?

52) Heben] huic nomini in marg. Editt. 1558., 1562. adiecta est annotatio: Iuventam, quae apud superos Hercules est uxor.

53) Omnes homines] sic scripsi: Editt. 1558., 1562. male: Omnes hominibus.

54) H. 1. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Felicitas ante obitum incerta.

54a) nunc] sic Editt. recent. (= Eurip. *vñv*); Editt. 1558., 1562. num.

55) Pepercit] sic (= Eurip. *ἔπεσε*) Barn., Musgr.; Editt. 1558., 1562. mendo typogr.: Peperit.

- Dicito; apud nos quidem non est sapienter
factum,
Si quis ceperit hostem, non poscere poenam.
Fam. Tibi hunc honorem habuit, ut videas
ipsum,
Qui antea dominabatur tibi, et nunc regitur
tua manu.
885 Non certe volentem adducit, sed invitum
Ligavit eum; non enim voluit
Vivus in conspectum tuum venire, et dare
poenas.
Sed, o anus, gaude, et memineris mei,
Quod primum dixisti, quando coepi sermonem,
890 Pronuntia me liberum; nam in tali tempore
oportet
Iugennorum promissa rata esse.

[*Strophe* 1.]

- Chor.* Mihi est gratus chorus, si
Fuerit dulcis gratia fistulae in convivio,
Et sit iam grata Venus,
895 Et liceat iam videre laetantes amicos,
Qui ante victoriam videbantur esse miseri.
Etenim multa adfert fatum, gubernans exitus,
900 Et tempus, filius Saturni.

[*Antistrophe* 1.]

- Habes exemplum, o civitas,
Iustum, illud ius non est tollendum,
Ut colas Deum. Qui secus sentit,
Ille est insanus,
905 Cum sint exhibita manifesta argumenta.
Etenim manifeste Deus
Ostendit se tollere superbiam iniustorum.

[*Strophe* 2.]

- 910 Est in coelo filius tuus, o anus.
Iam effugit illum sermonem,
Quod ad inferos descenderit,
Combusto corpore acri ignis flamma.
915 Et ornat anabilem lectum Hebes,
In aula aurea.
O Hymenae, duos
Filios Iovis dignatus es.

[*Antistrophe* 2.]

- Conducunt multa multis.
920 Etenim patri horum Palladem
Dicunt auxiliatricem esse;
Et hos nostra civitas,

- Et populus servavit hos pueros Herculis.
 Repressit superbiam Eurysthei, cui
 925 Iracundia erat violenter ante ius.
 Nunquam sit mihi superbia,
 Et animus inexsatiabilis.
- [*Nuntius, Alemene, Eurystheus,
 Chorus.*]
- Nun.* O domina, vides quidem, sed tamen
 dicitur.
 Venimus adducentes tibi Eurystheum,
 930 Quamquam spectaculo insperato.
 Nunquam enim putavit se venturum in manus
 tuas;
 Quando ex Mycenis laboriosis cum clypeis
 Ibat, longe maiora fortunâ sentiens,
 Expugnaturum se Athenas; sed in contrarium
 935 Deus rem vertit, et mutavit fortunam.
 Hyllus igitur et fortis Iolaus statuum
 Iovis victoris triumphalem statuerunt;
 Mihi mandarunt hunc ad te adducere,
 Volentes delectare tuum animum. „Nam dul-
 cissimum est
 940 „Hostem videre ex felici infortunatum
 factum.
Alc. O odium, venis? comprehendit te Dica
 tandem?
 Primum itaque flectas hinc caput,
 Et ausis tuos hostes coram intueri;
 Tu teneris iam, et non tenes amplius.
 945 Tu es ille? (volo enim audire te,)
 Qui ausus es contumelia afficere, o veterator,
 meum,
 Qui est nunc ubicunque est, filium in multis
 rebus?
 Qua in re non affecisti eum contumelia,
 Qui vivum misisti ipsum ad inferos,
 950 Et qui misisti mandans, ut perderet hydras
 et leonem,
 Et alia multa mala, quae excogitasti?
 Taceo; esset enim longa oratio.
 Et tibi non satis fuit ista solum audere,
 Sed ex omni Graecia me et liberos⁵⁶⁾
 955 Depulisti, sedentes supplices Deorum,
 Partim senes, partim infantulos.
 Sed invenisti viros, et civitatem liberam,

- Qui te non metuerunt. Oportet te misere
 mori,
 Et lucraberis omnia; oportebat enim te non
 semel
 960 Mori, qui tantum mali feceris.
Chor. Non licet illum interficere.
Nun. Frustra igitur eum captivum cepimus.
 Quae vero lex prohibet illum interfici?
Chor. Non videtur principibus huius regionis.
 965 *Nun.* Quidnam hoc rei est? an non licet
 interficere inimicos?
Chor. Non, quem viventem ceperunt in proelio.
Nun. Et haec decreta Hyllus probavit?
Chor. Puto; an non oportebat eum obedire
 huic civitati?
Nun. Ino non oportebat eum vivere, neque
 lucem amplius videre.
 970 *Chor.* Hoc primum est recte factum, quod
 non est necatus.
Nun. An non amplius est rectum, dare eum
 poenam?
Chor. Nemini licet interficere istum.
Alc. Quid dicam, si ausit aliquis eum inter-
 ficere?
Chor. Magnam habebis reprehensionem, si
 haec feceris.
 975 *Alc.* Amo hanc civitatem, non est contra-
 dicendum;
 Sed hunc, postquam in manus venit meas,
 Nemo mihi mortalium eripiet.
 Ad haec, quisquis volet, dicat me esse ferocem;
 Et dicat me esse animosiozem, quam decet
 feminam:
 980 Illa res tamen a me fiet perfecta.
Chor. Agnosco te vehemens et ignoscendum
 odium
 Habere adversus istum virum.
Eur. O mulier, bene scito me non adulaturum
 tibi esse,
 985 Nec quicquam * dicturum de mea vita,
 Unde oporteat quempiam condemnari timidi-
 tatis.
 Ego certe hoc certamen non libenter suscepi.
 Sum tibi quidem natus consobrinus,
 Et cognatus tuo filio Herculi.
 Sed sive volebam, sive non volebam, Dea fuit
 990 Iuno, quae coniecit me in hunc morbum.
 Postquam autem cum illo suscepi inimicitiam,
 Et decrevi certare hoc certamen,
 Fui excogitator multorum malorum,

56) ex omni Graecia me et l.] sic Editt. recent.; Editt.
 1558., 1562. ex omni me Graecia, et l.

Et multa pariebam assidens noctu,
 995 Ut perdeus et interficiens meos inimicos,
 Tandem non essem in metu.
 Sciens non numerum, sed vere
 Virum⁵⁷⁾ esse tuum filium: quamquam inimi-
 cus fuit,
 Tamen a me praedicabitur, cum fuerit vir ex-
 cellens;
 1000 Isto vero discedente, nonne oportebat me
 Invisum istis, et scientem
 Inimicitiam paternam, omnem lapidem movere
 Interficiendo, eiiciendo, et omnia machinando?
 Sic agenti, mea erant in tuto.
 1005 An tu non recipiens meam fortunam,
 Pepulisses pupillos infestos inimici leonis;
 Sed tranquille sivisses habitare Argos? nemini
 persuadebis.
 Nunc igitur cum non interfecerint me,
 1010 Pariturum legibus Graecorum,
 Non licet me interfici.
 Urbs dimisit me, modeste agens,
 Pluris faciens Deum meam inimicitiam.
 Respondi ad ea, quae dixisti: inde oportet te
 1015 Vocare Deum victorem et fortem⁵⁸⁾.
 Sic se habent res meae: non equidem cupio
 mori;
 Sed tamen moriens, non dolebo.
Chor. Volo tibi pauca dicere, o Alcmena:
 Dimitte hunc virum, quia urbi videtur.
 1020 *Alc.* Quid si moriatur, et tamen nos serve-
 mus leges urbis vestrae⁵⁹⁾?
Chor. Id fuerit optimum; quomodo hoc fiet?
Alc. Statim ostendam: si ego interfecero,

57) Virum] sic (= Eurip. ἄνδρ') Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. Verum.

58) oportet te Vocare — fortem.] sic Editt. 1558., 1562.; Musgr.: oportet Iovem supplicum et certaminum Praesidem invocare; Barn., Fix.: oportet Supplicem ac generosum [Fix.: fortem] vocare me.

59) et tamen vos servemus leges urbis vestrae?] sic contextui congruenter scripsi; Editt. 1558., 1562. et tamen non servetis leges urbis vestrae? Editt. recent.: et nos (vestrae) civitati pareamus simul? (Eurip. καὶ πόλεως περιθώμεθα.);

Deinde dabo petentibus amicis cadaver.
 Corpus enim non negabo terrae.
 1025 Sed iam dabit mihi poenam interfectus.
Eur. Interfice, non deprecor. Postquam me
 dimisit civitas,
 Et reverita est interficere:
 Donabo civitatem oraculo antiquo Apollinis,
 Quod plus proderit, quam existimari possit,
 cum tempore.
 1030 Me mortuum sepelietis, ubi est fatale,
 Ante templum Dicae Pallenis;
 Et tibi semper ero benevolus, et urbi salutaris,
 Quia ero inquilinus vester⁶⁰⁾,
 Et inimicissimus horum posteris,
 1035 Quandocumque venerint huc cum exercitu
 Prodentis hoc beneficium: tales hospites
 Defenditis. Quando igitur haec ego audiens,
 Huc veni, et non parvi oraculo?
 Iunonem censeo potentiorum oraculo,
 1040 Et non prodituram me; sed neque mihi
 inferias facite,
 Neque permittite sanguinem fluere in meum
 locum,
 Quia malum reditum eis pro his dabo.
 Geminum vero lucrum habebis a me:
 Urbi benefaciam, et istis nocebo.
 1045 *Alc.* Quid igitur cunctamini? sic erit salu-
 taris mors urbi,
 Propter hoc oportet nos interficere hunc virum,
 cum audiverimus haec.
 Ostendit enim viam tutissimam.
 Vir inimicus est; prodest vero mortuus.
 1050 Auferte istum famuli, deinde oportet
 Cavibus dare mortuum, neque speres,
 Ut rursus me eiicias vivus ex patria.
Chor. Eadem mihi placent, ite famuli.
 Illud negotium, quod ad nos attinet,
 1055 Non polluet nostros principes.

60) et urbi salutaris, Quia — vester] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) et urbi salutaris Inquilinus semper iacebo sub terra.

LXX. PHIL. MEL. INTERPRETATIO HELENÆ EURIPIDIS.

Huius tragoediae interpretatio latina Melanthonis invenitur in *Xylandro* Editt. 1558., 1562., quibuscum Editiones recentiores *Barnesii*, *Musgravii* et *Fixii* contuli. — Versuum numeros, stropharum partitiones et alias quasdam inscriptiones ex Ed. Barnes. addidi uncinis inclusas.

EURIPIDIS HELENA PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

Huius tragoediae interpretationi a *Xylandro* hoc praemissum est argumentum:

Argumentum Xylandri.

Ostenditur hac tragoedia Helenam non fuisse raptam a Paride, sed a Mercurio deportatam in Aegyptum, ibique custoditam a Proteo. Nubes autem, simulacrum Helenae, abducta a Paride bello Troiano occasionem dedit. Quo confecto, eam nubem secum Menelaus abducit (Ilio¹), diuque vagatus in Aegyptum venit. Ibi evanuit simulacrum, et ipse veram Helenam (cuius tum coniugium Theoclymenus, Protei filius, expetebat) invenit, ususque auxilio Theonoes, Proteo natae, abducit²).

Personae.

Helena	Anus
Paris ³)	Nuntius
Teucer	Theonoe
Chorus puellarum ⁴)	Theoclymemus ⁵)
Graecarum.	Gemini, scilicet Castor
Menelaus	et Pollux.

Helena praefatur.

HELENA.

[*Helena, Teucer, Chorus.*]

Helena.

Istud est flumen Nili habentis pulchras virgines,
Qui pro coelesti gutta solum Aegypti,

Liquefacta candida nive, irrigat, et agros;
Proteus autem quando vivebat, erat dominus
 huius terrae,

1) Ilio] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. illò.

2) Hoc argumentum Xylander ipse composuit; aliud Barnesius ab ipso graece et latine conscriptum huic tragoediae praefixit; in Eurip. Ed. Basil. 1551. argumentum graecum h. l. non invenitur.

3) Paris] haec persona, quam Editt. 1558., 1562. et Musgr. aequè ac Ed. Basil. 1551. h. l. afferunt, in Editt. Barn. et Fix. deest.

4) puellarum] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: mulierum; Musgr., Fix. (= Ed. Basil. 1551.) habent solam vocem: Chorus.

5) Inter hanc personam et subsequentem Fixius in hoc catalogo inseruit hancce: Alter nuntius.

- 5 Colens insulam Pharum, rex vero Aegypti.
Is unam ex virginibus ad flumen duxit
Psamathen, postquam reliquit lectum Aeoli,
Et procreant duos liberos in hac domo,
Theoclymenum marem, qui colens Deos,
- 10 Vitam egit, et puellam generosa
Forma, delicias matris, quando erat infantula.
Sed postquam ad pubertatem venit et tempe-
stivas nuptias,
Vocarunt ipsam Theonoen, quia divina
Cum praesentia, tum futura omnia sciebat,
- 15 Accipiens hunc honorem a Nereo proavo.
Mihi vero patria est non ignobilis
Sparta, pater Tyndareus; est autem
Fama, quod Iupiter volaverit in meam matrem
Ledam, accepta forma cygni avis,
- 20 Qui effecit dolosum concubitum, ab aquila
Persecutionem fugiens, si vera est ista oratio.
Helena vocata sum; quae mala perpessa sim,
Dicam. Venerunt tres Deae propter formam
In specum Idaeum ad Alexandrum,
- 25 Iuno, Venus et virgo Iove nata,
Volentes perficere iudicium de forma.
Meam autem formam (si tamen est formosum,
quod tantam calamitatem affert)
Venus proponens, quod Alexander esset me
ducturus,
Vincit. Paris inde Idaeus, relictis stabulis pe-
corum,
- 30 Venit Spartam tanquam habiturus meum
lectum.
Sed Iuno moleste ferens, quod non vicisset
Deas,
Irritum fecit meum coniugium Alexandro,
Non dans me, sed faciem similem mihi,
Imaginem vivam sub coelo collocans,
- 35 Filio regis Priami; et⁶⁾ putavit se habere me
Falsa opinione, cum non haberet. Iovis porro
Consilia reliqua accesserunt ad haec mala.
Nam immisit bellum in terram Graecorum,
Et infelicibus Phrygibus⁷⁾, ut hominum turba
- 40 Et multitudinē matrem terram levaret,
Et clarum faceret optimum Graecorum.
Proposita sum praemium de certamine Phry-
gum, (non sane ego,

6) et] sic (= Eurip. *καί*) Editt. 1558., Fix. (Barn., Musgr.: autem); in Ed. 1562. deest.

7) infelicibus Phrygibus] sic (= Eurip. *Φρυγῶν δυστήνοισιν*) Editt. 1558., Fix. (Barn., Musgr.: in infelices Phryges); Ed. 1562. male disiunctim: in felicibus Phrygibus.

- Sed magis nomen meum) et Graecorum.
Mercurius autem accipiens me in voluminibus
aeris,
- 45 Et tegens nube (non enim neglexit me
Iupiter) collocavit in hanc domum Protei⁸⁾,
Eligens omnium hominum castissimum,
Ut servarem coniugium Menelai inviolatum.
Et ego hīc sum; at infelix maritus
- 50 Congregato exercitu, meum raptum
Venatur, profectus ad arcem Ilii.
Multi propter me ad Scamandri
Fluenta occisi sunt. Ego, quae omnia et sus-
tineo,
Tamen male audio, et videor prodidisse meum
- 55 Maritum, et excitasse magnum bellum Graecis.
Quare adhuc vivo? hunc sermonem audivi ex
Deo
Mercurio, me iterum habituram esse in terra
Spartae cum meo marito, postquam resciverit,
quod ad Troiam
Non venerim, ut non substernerem alicui
meum corpus.
- 60 Et quidem donec vixit
Proteus, a nuptiis libera⁹⁾ eram; sed postquam
Mortuus est, filius defuncti
Volebat me ducere; sed ego meum veterem
maritum
Honore afficiens, procido ad monumentum
hoc Protei
- 65 Supplex, ut marito servetur meum coniugium,
Ut, etsi in Graecia sum infamis,
Tamen corpus meum hic non fiat reum turpi-
tudinis.
Teucer. Quis est dominus huius munitae domus?
Coniiciendum est, quod sit domus dives,
- 70 Ut sunt regalia ornamenta, et sedes ornatae
coronis.
Sed, o Dii, quam speciem vidi? video invi-
sissimam
Mulieris formam, letalem, quae me perdidit,
Et omnes Graecos. Dii te, quantum habes
odium
Helenae¹⁰⁾, abominentur; si non in peregrina

8) Protei] sic Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. Proteus (Eurip. *Πρωτεύης*).

9) libera] Ed. 1562. mendo typogr.: liber.

10) quantum habes odium Helenae.] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551. *ὅσον μίσσημ' ἔχ. Ἑλ.*); Editt. recent.: *ὅσον μίσημ' ἔχ. Ἑλ.* — quantum habes similitudinem Helenae [Fix.: pro tua similitudine cum Helena].

- 75 Terra essem, hoc saxo recte iacto
Interficerem te, ut propter formam Helenæ,
filiae¹¹⁾ Iovis, morereris.
Hel. Quare, o miser, quisquis es, me sic
abominaris,
Et me propter illius calamitatem odisti?
Teu. Erravi, et cessi irae magis, quam me
oportuit.
- 80 Tota Graecia odit filiam Iovis.
Ignosce mihi, mulier, quod haec dixi.
Hel. Quis es? unde venisti in hanc terram?
Teu. Sum unus ex miseris Graecis, o mulier.
Hel. Non igitur mirandum est, si odisti He-
lenam.
- 85 Verum quis es? unde? cuius? oportet te di-
cere.
Teu. Teucer mihi nomen est; pater, qui genuit,
Telamon; patria Salamis, in qua sum educatus.
Hel. Quare venis ad agros Nili?
Teu. Exul pulsus sum ex patria.
- 90 *Hel.* Necesse est te miserum esse; quis eiecit
te e patria?
Teu. Telamon, qui me genuit; quem habe-
rem¹²⁾ chariorem?
*Hel.*¹³⁾ Quam ob causam? illa res est cala-
mitosa.
Teu. Ajax, frater meus, perdidit me, mor-
tuus in Troia.
Hel. Quomodo? an tuo gladio privas eum vita?
- 95 *Teu.* Saltus in proprium gladium perdidit
ipsum.
Hel. Insanumne? nam quis faceret haec sanus?
Teu. Novisti Achillem, filium Pelei?
Hel. Aliquando venit procus Helenæ, ut di-
citur.
Teu. Is mortuus reliquit certamen sociis suis
de armis.
- 100 *Hel.* Quare hoc fuit malum Aiaci?
Teu. Cum alius potitus esset armis, ipse mor-
tuus est.
Hel. Doles tu propter ipsius erratum?
Teu. Propterea quod non una cum eo perii.
Hel. Venisti, o hospes, ad inclytam urbem Ilii?

- 105 *Teu.* Et quidem simul expugnavis, vicissim
perii.
Hel. Iamne incensa et deleta est igni?
Teu. Ita, ut neque vestigium aliquod moenio-
rum appareat.
Hel. O misera Helena, propter te pereunt
Phryges.
Teu. Et praeterea Graeci: magna mala acci-
derunt.
- 110 *Hel.* Quamdiu oppugnata est urbs?
Teu. Prope septem circulos frugiferos anno-
rum.
Hel. Quamdiu reliquo tempore mansistis in
Troia?
Teu. Multis mensibus, decem annos.
Hel. An cepistis mulierem Spartanam?
- 115 *Teu.* Menelaus eam abduxit, retrahens coma.
Hel. Vidistine tu miseram illam, an narras
tantum audita?
Teu. Sicut te iam meis oculis cerno, non minus.
Hel. Videte, ne habueritis falsam a Diis opi-
nionem.
Teu. Loquamur de alia re, non de hac am-
plius.
- 120 *Hel.* Tam certam opinionem existimatis?
Teu. Ipse enim meis oculis vidi, et mens cernit.
Hel. Est Menelaus iam domi cum coniuge sua?
*Teu.*¹⁴⁾ Neque in Argis est, neque ad fluenta
Eurotae.
Hel. Heu, heu, malum dicis, ad quos per-
tinet¹⁵⁾.
- 125 *Teu.* Quia ille dicitur mortuus cum uxore sua.
Hel. An non erat omnibus Graecis idem tra-
iectus?
Teu. Erat; sed tempestas alio alium reiecit.
Hel. In quo loco maris?
Teu. Traicientibus medium Aegaeum mare.
- 130 *Hel.* Et nemo ex hoc novit, quo pervenerit¹⁶⁾
Menelaus?
Teu. Nemo; fama est, eum mortuum esse per
Graeciam.
Hel. Perii; superestne Thestias puella?
Teu. Ledam dicis? morte periit.
Hel. Num eam perdidit mala fama Helenæ?
- 135 *Teu.* Aiunt laqueo attigisse generosum collum.

11) filiae] sic Barn., Musgr. (= Eurip. κόρη); Editt. 1558., 1562. filia.

12) haberem] sic Editt. 1558., 1562.; Musgr.: habeam; Barn.: haberes, Fix.: habere possis (Eurip. ἄν ἔχους).

13) *Hel.*] in Ed. 1562. deest.

14) *Teu.*] Ed. 1562. male: *Hel.*

15) ad quos pertinet] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. ad nos per-
tinet; Editt. recent.: quibus malum hoc dicis (= text. gr.).

16) pervenerit] Ed. 1562. mendo typogr.: perunecrit.

Hel. An vivunt filii Tyndarei, an non?

Teu. Mortui sunt, et non sunt mortui: duplex est fama.

Hel. Utra est potior? o me miseram propter haec mala.

Teu. Dicunt eos assimilatos astris esse Deos.

140 *Hel.* Recte dixisti hoc; quae est altera fama?

Teu. Mortuos esse propter sororem Helenam. Sed satis superque de his dictum est, non volo dupliciter gemere.

Sed quorum causa veni in hanc regiam domum, dicam:

Volo videre Theonoen fatidicam.

145 Aduva me tanquam hospitem, ut consequar vaticinia,

Quo mittam secundam alam navis

In Cyprum insulam, ubi me vaticinatus est

Apollo habitaturum, nomine insulae

Condentem Salamina, propter patriam meam.

150 *Hel.* Ipsa navigatio, o hospes, ostendet. Tu relicta

Hac terra fuge, priusquam te filius Protei

Videat, qui dominus est huius terrae; abest iam

Confidens canibus in caede venatoria.

Occidit autem is quemcunque ex Graecis hospitem acceperit:

155 Qua vero de causa hoc faciat, neque tu studeas hoc cognoscere,

Et ego taceo; quid enim te iuverim hac re?

Teu. Dixisti¹⁷⁾, o mulier. Dii tibi

Reddant gratiam pro tuis beneficiis:

Cum habeas corpus simile Helenae, animum

160 Non *habes similem, sed valde dissimilem.

Male pereat Helena, neque ad fluenta Eurotae

Veniat; tibi vero, o mulier, semper bene sit.

Hel. O¹⁸⁾ ego prostrata magno luctu magnarum miseriarum,

Qualem luctum alternabo? aut quod carmen accipiam,

165 Lachrymis aut lamentis aut lugubri querela? Heu heu!

[*Strophe* 1.]

Puellae alatae

Virgines huius terrae

Sirenes, utinam

Veniatis, habentes Libycam

17) Dixisti] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *Kalōs ἔλεξα*) Recte dixisti.

18) O] sic (= Eurip. *Ω*) Editt. 1558. et recentt.; in Ed. 1562. deest.

170 Fistulam, aut calamos in deplorandis malis Meis, continuas¹⁹⁾ lachrymas, Dolores doloribus, carmina carminibus, Et cantus meis lamentationibus convenientes. Mittat Proserpina

175 Letalis hanc gratiam,

Ut inter lachrymas a me

Sub nigram aulam hy-

mnos accipiat extinctis mortuis.

[*Antistrophe* 1.]

Chor. Ad aquam caeruleam

180 Fui, et implicito gramine

Purpureas tunicas marinas

In aureo fulgore

Calefaciens, et circum in ramis arundinis;

Inde miserabiliter resonuit.

185 Audivi strepitum inconcinnum, et dicebam²⁰⁾:

Quisnam^{20a)} sonuit lamentatione gemens

Sicut aliqua nympha Nais,

Quae suum sponsum fugientem in montibus

Amittit lugubriter, et sub

190 Saxeis cavis antris

Deplorat nuptias Panis.

[*Strophe* 2.]

Hel. Io io. O praeda barbaricae navis

Puellae Graecae.

Nauta ex Graecis

195 Quispiam venit,

Lachrymas super lachrymas mihi ferens,

Illic eversionem narrans

Seram igni Idaeo,

Propter me, propter quam multi interfecti sunt,

200 Propter meum infelix nomen.

Leda laqueo

Vitam finivit, dede-

corans me propter dolorem.

In mari errans meus

205 Maritus periit.

Castoris et Pollucis

Geminae deliciae patriae

19) continuas] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. et continuas.

20) et dicebam] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. dicebam (= *ἔλεγον*, Imperf. verbi *λέγω*); Barn.: fieblem (= *ἔλεγον*, Accus. Adj. *ἔλεγος*); Musgr., Fix.: naeniam (= *ἔλεγον*, Accus. Subst. *ἔλεγος*).

20a) Quisnam] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: Quia; Musgr., Fix.: Quicquid (Eurip. Editt. Basil. 1551., Barn., Musgr. *Ὅτι*, Fix. *Ὅ τι*).

Perierunt,
Et reliquerunt solum equestre,
210 Ac certamina calamosi²¹⁾
Eurotae, iuvenilem laborem.

[*Antistrophe* 2.]

Chor. Heu heu, heu heu, o miserum daemonem
Et fatum tuum, o mulier,
Infelix vita
215 Contigit aliqua tibi,
Quando genuit te ex matre
Iupiter, ornatus per aerem
Candida nivis iustar ala cygni.
Quod malum a te abest?
220 Quas miseras non sustinuisti?
Mater periit,
Et gemini infelices sunt chari filii;
Non vides patriam.
225 Per multos vadit
Fama, quae te barbaro
Commubio tribuit;
Tuus maritus in mari
Et fluctibus mortuus est;
230 Nunquam amplius patriam
Et Argos beabis.

[*Epodus.*]

Hel. Heu heu, quis Phrygum,
Aut quis a terra Graecorum
Secuit deplorandam
235 Pinum in Ilio? Unde perditam
Navim construens
Paris, filius Priami,
Navigavit barbarico remo
Ad meam domum,
240 Ad infelicem formam,
Ut raperet me in matrimonium.
Sed dolosa et homicidialis
Venus hoc fecit, afferens²²⁾ Graecis
Mortem, et Troianis.
245 O miseram calamitatem.
Et in aureis sedibus
Iuno, venerandus complexus Iovis, celerem
Filium Maiæ misit,
Qui me herbida
250 Intra tunicam decerpentem

Rosarum folia, aeneum
Ut ad templum Minervæ irem,
Rapiens per aerem
In hanc infelicem terram
255 Causam belli posuit
Inter Graecos et Troianos.
Meum nomen
Ad fluenta Simoëntis
Habet inanem famam.
260 *Chor.* Agnosco, habes magnos dolores; con-
ducit tibi
Ferre necessarios casus in vita quam facillime.
Hel. Charæ mulieres, quali fato sum implicita?
An non me mater mea prodigium²³⁾ peperit?
Nam neque Graeca neque barbara mulier
265 Edit partu album ovum, vas pullorum,
In quo ferunt Ledam me ex Iove peperisse.
Vita quidem mea fuit^{23a)} prodigiosa, et illa,
quae mihi acciderunt,
Partim odio Ianonis, partim propter formam.
Utinam deleta sicut statua, iterum
270 Deteriorem speciem pro illa pulchra forma
acciperem.
Illam egregiam formam, quam nunc habeo,
Graeci nesciunt, sed turpes et adversos meos
casus.
Quisquis inspiciens in unam fortunam,
275 Male a Diis affligitur: grave illud quidem,
sed tamen ferendum est.
Ego incidi in multas calamitates.
Primum cum non peccaverim, tamen sum in-
famis,
„Et hoc malum est maius, quam si res esset,
„Si cui imputantur mala, quae non adsunt ei²⁴⁾.”
280 Deinde eduxerunt me Dii ex patria, et col-
locarunt
Inter homines, qui mores habent barbaricos;
et ego orbata amicis,
Facta sum serva, quae orta sum ex liberis.
„Omnia apud barbaros serviunt praeter unum.
Illa sola anchora vehebat meam fortunam,
285 Meum maritum aliquando venturum, et me
liberaturum ex his malis;
Ille est mortuus, ille non est amplius.
Mater periit, et ego interfeci eam,

21) calamosi] sic Ed. 1558. (= Eurip. *δονακόεντος*; Editt. recent.: arundinosi); Ed. 1562. corrupte: calamitiosi.

22) afferens] sic (= Eurip. *ἀγούσα*) Editt. 1558. et recent.; Ed. 1562. asserens.

23) prodigium] sic (= Eurip. *τέρας*) Editt. 1562. et recent.; Ed. 1558. prodigum.

23a) fuit] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. fui.

24) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Infamia falsa.

- Iniuste quidem, sed ego tamen culpam sustineo.
 Quod fuit decus domus meae,
 290 Filia, sine viro canescet virgo.
 Castor et Pollux, qui dicuntur filii Iovis,
 Non sunt amplius. Omnibus calamitatibus oppressa,
 Quod ad fortunam attinet, mortua sum, re ipsa nondum.
 Hoc postremum est, si venirem in patriam,
 295 Excludar ab aedibus, cum, quae ad Ilium fuit, Helenam cum Menelao venisse putarent.
 Nam si viveret maritus, possemus nos mutuo agnoscere,
 Venientes ad indicia²⁵), quae nobis solis nota sunt;
 Sed hoc nihil est nunc, neque rediturus est ille.
 300 Quid amplius vivam? quam fortunam expecto?
 An nuptias eligam, mutationem malorum,
 Ut habitem cum viro barbaro, ad opulentam Mensam sedens? „Quando maritus invisus
 „Habitat cum muliere, et persona non placet,
 305 „Optimum est mori: moriar vel non honeste.
 Turpes sunt strangulationes de sublimi,
 Etiam servis id existimatur esse probrosum;
 Sed caedes habent aliquid generosi et pulchri.
 Parvi momenti est modus discedendi ex hac vita:
 310 In tantam malorum profunditatem venimus.
 Propter formam felices sunt aliae Mulieres; sed me eadem illa perdidit.
Chor. Helena, hospitem, qui venit, quisquis est ille,
 Non putes omnia vera dixisse.
 315 *Hel.* Atqui clare dixit maritum meum perisse.
Chor. Multa sunt falsa, quae dicuntur.
Hel. Et econtra multa, quae vera sunt, perspicua sunt.
Chor. Fert te in calamitatem pro bono²⁶).
Hel. Metus circumdans ducit me, ut hoc credam, quod metuo.
 320 *Chor.* Quomodo affecta es erga eos, qui sunt in domo?

25) indicia] sic scripsi (= Eurip. ξύμβολ', Editt. recent.: signa); Editt. 1558., 1562. iudicia.

26) Fert — bono.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Ad calamitatem enim [Fix.: nimirum] potius quam ad bonum es propensa.

- Hel.* Omnes sunt mei amici, praeter regem, qui sectatur meas nuptias.
Chor. Scis, quid faciendum sit? relinque hunc locum sepulchri.
Hel. Ad quem sermonem aut adhortationem vadis?
Chor. Intrans in domum, quae omnia novit,
 325 Marinam puellam Nereidem Theonoën interroga, an adhuc vivat tuus maritus,
 An vero sit mortuus. Ubi bene cognoveri hoc, Prout res feret, vel gaudeas, vel doleas.
 Nam priusquam recte scias aliquid, quid tibi prodest,
 330 Si doleas? obtempera mihi.
 Relicto hoc sepulchro accede ad puellam,
 Unde scies omnia recte dicere,
 In hac domo: quæ prospectas?
 Ego volo simul tecum ingredi domum,
 335 Et una audire virginis oracula.
 Mulier enim debet mulierem adiuvere.
Hel. Amice, accepi hos sermones.
 Ite in domum,
 Intus in aedibus miserias
 340 Ut meas audiatis.
Chor. Vocas non aegre volentem.
Hel. O diem infelicem,
 Quam miseram et lachrymabilem orationem audiam?
 345 *Chor.* Num dolet praesagiens?²⁷)
 Occupa, o chara, luctus.
Hel. Quid sustinet infelix meus maritus?
 An videt lumen,
 Et quadriugos currus solis,
 350 Et vias astrorum? an vero inter mortuos sub terra
 Terrestrem obit fortunam?
Chor. Transfer in melius,
 Quicquid est futurum.
Hel. Te invocavi et per te iuravi
 355 Humidum locum arundinetis Eurotam²⁸), si mortuus est,
 Si vera est fama haec de viro meo:
 (Quid horum est obscurum?)
 Praebebo collum suspendio letali,

27) Num dolet praesagiens?] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551. μή πρόμαντις ἀλγεται); Editt. recent. Μη πρόμαντις ἀλγέων, — Ne praesaga dolorum.

28) Eurotam] sic (= Eurip. Εὐρώταν) Musgr., Fix.; Editt. 1558., 1562., Barn.: Eurota.

- 360 Aut necem, quae aperit guttur gladio,
 Ferream ego adigam intra fauces per carnes
 certatim,
 Victimam tribus Deabus et specui, quem Nym-
 phae
 Honore afficiebant apud stabula Paridis.
Chor. Alio avertenda sunt ista mala; tuae res
 bene se habebunt.
- 365 *Hel.* O Troia infelix,
 Propter facta infecta peris, et sustinuisti mi-
 sera.
 Venus effecit, ut mea dona essent
 Multum sanguinis, multum etiam lachrymarum,
 Et dolores super dolores, lachrymae super la-
 chrymas.
- 370 Accepit haec mala Ilium:
 Matres perdidit filios,
 Virgines comam
 Abiecerunt, cognatae mortuorum
 Ad Scamandrum, fluvium Phrygiae.
- 375 Graecia ingenti clamore
 Insonuit et ululavit,
 Manus capiti imposuit,
 Virginibus teneras genas
 Concepit letalibus plagis.
- 380 O felix in Arcadia olim virgo
 Calisto, quae cubile Iovis
 Ascendisti quadrupedibus membris²⁹⁾:
 Quanto felicior es matre mea!
 Et quae formâ hirsutâ membrorum ferarum
- 385 Truci adspectu, signa leaenae,
 Mutasti et finiisti dolores!
 Quam Diana eiecit extra suum chorum,
 Cervam habentem aurea cornua, filiam Mero-
 pis, qui fuit unus ex Titanibus.
 Propter meam pulchritudinem meum corpus
- 390 Perdidit
 Pergama Troiana,
 Et miseros Graecos.

[*Menelaus, Anus, Helena, Nuntius,*
Chorus.]

Men. O qui circa Pisam Oenomai quadriugum
 Certamen vicisti aliquando Pelops,

- 395 Utinam tunc, quando convivium inter Deos
 Faciebas persuasus, inter Deos mortuos esses,
 Priusquam generares patrem meum Atreum,

29) quadrupedibus membris] his in marg. Editt. 1558., 1562.
 adscripta est explicatio: in ursam mutata.

- Qui ex Aërope genuit
 Menelaum et Agamemnonem, egregium par;
 400 Maximum enim, credo, (non hoc dico ar-
 roganter)
 Exercitum ad Troiam remis traduxit
 Rex, nullum cum imperio ducens,
 Sed imperans volentibus iuvenibus Graeciae.
 Possumus numerare eos, qui perierunt.
- 405 Alii libenter fugerunt e mari,
 Ferentes domum nomina mortuorum.
 At ego supra undas caerulei maris
 Miser erro, ex quo tempore Ilii
 Turres cepimus, et cupio venire in patriam:
- 410 Non possum hoc consequi a Diis.
 Loca deserta Libyae, et³⁰⁾ munitiones inhospita-
 les
 Omnes adii; et quando prope patriam sum,
 Ventus me rursus reiecit, et nondum secundum
 cursum
 Velum habuit, ut venirem in patriam.
- 415 Et nunc miser ego naufragus amissis amicis
 Eiectus sum in hanc terram; navis autem ad
 saxa
 Multis numeris naufragiorum fracta est³¹⁾.
 Carinam adprehendi ex multis tabulis,
 In quibus praeter spem vix servatus sum,
- 420 Et Helena, quam habeo abductam a Troia.
 Nomen regionis, et populum
 Ignoro; pudit enim me venire ad turbam ho-
 minum,
 Ut spectarer laceratis in vestibus,
 Occultantem prae pudore meas miseras.
 „Quando enim vir
- 425 „Magnus in miseras incidit, in animi ab-
 iectionem
 „Incidit deteriolem, quam is, qui pridem est
 infelix.
 Necessitas me vincit; nam neque cibum habeo,
 Neque vestem circa corpus, sicut est conicere.
 Tegor eiectus e navi³²⁾.

30) et] sic (= Eurip. τ') Ed. 1558.; in Ed. 1562. deest.

31) fracta est] sic (= Eurip. ἄγνοῦται) Editt. recent.; Editt.
 1558., 1562. male: facta est.

32) sicut est conicere. Tegor eiectus e navi.] sic Editt. 1558.,
 1562.; Barn., Musgr.: Hoc autem conicere Licet: navis
 enim fragmentis eiecticiis [Musgr.: navis eiectamentis]
 tegor; Fix.: sed ipsas conicere Licet has esse navis re-
 liquias eiectas quibus tegor. — Haec Editt. omnes eadem
 verba gr. expriment uno excepto. Barn. enim et Musgr.
 (aeque ac Ed. Basil. 1551.) habent ἐκβόλοις [eiectamentis],
 Fix. ἐκβολ' οἷς [reliquias eiectas, quibus], Editt. 1558.,
 1562. autem vertunt ἐκβολος [eiectus].

- 430 Priores meas splendoras vestes,
Et delicata ornamenta mare rapuit. Nunc in
 autri recessu
Occultans mulierem, quae mihi omnium la-
 borum
Causa est, venio reliquos
Socios cogens servare Helenam.
- 435 Solus oberro, quaerens sociis meis, qui illic
 sunt,
Victum, sicubi inveniens accipiam;
Et videns hanc domum ornatam fastigio,
Et pulchras portas divitis alicuius viri,
Accessi. Spes est ex opulentis aedibus
- 440 Accipere aliquid meis nautis. Nam pauperes,
Ne quidem si velint iuvare, possent.
Chor. Quis ianitor veniet ex aedibus,
Qui narret mea mala intro?
Anus. Quis est ad portam? non discedes a
 domo,
- 445 Ne stans ad portam vestibuli
Molestiam praebeas dominis? aut morieris,
Cum sis Graecus, quibus non conceditur redi-
 tus ex hac terra.
Men. O anus, recte haec verba dicis,
Licet; obtemperabo, sed concede sermonem.
- 450 *An.* Abi; nam hoc mihi incumbit, o hospes,
Ne quis Graecus accedat ad hanc domum.
Men. Non³³⁾ afferas mihi manus, neque tu me
 repellas.
An. Non obtemperas illis, quae dico: culpan-
 dus es.
Men. Nuntia intus tuis dominis.
- 455 *An.* Vereor, ne acerbum fiat tibi, si intus
 tua verba nuntiem.
Men. Venio naufragus, hospes, non idoneum
 praedae genus.
An. Vade ad aliam aliquam domum pro ista.
Men. Non, sed intrabo, obtempera tu mihi.
An. Scito te esse molestum, et depelleris vi.
- 460 *Men.* Heu, heu, ubi sunt mei egregii exer-
 citus?
An. Quare illic non fuisti superbus, non hic³⁴⁾?
Men. O daemon, quam indigna contumelia
 afficior?

- An.* Quare palpebras humectas lachrymis?
 quid doles?
Men. Priorem felicitatem.
- 465 *An.* Igitur discedens des has lachrymas tuis
 amicis.
Men. Quae haec regio? cuius sunt istae regiae
 aedes?
An. Proteus habitat in hac domo; terra est
 vel vocatur Aegyptus.
Men. Aegyptus? o me infelicem, quo navigavi?
An. An tu contemnis genus Nili?
- 470 *Men.* Non contemno id; gemo meam for-
 tunam.
An. Multi sunt infelices, non tu solus.
Men. Estne domi rex, de quo dicis?
An. Hoc est eius sepulchrum, filius est domi-
 nus terrae.
Men. Ubi est? Utrum foris, an domi?
- 475 *An.* Non est intus, est infensissimus Graecis.
Men. Quam causam habet, quam ego luo?
An. Helena est in his aedibus, filia Iovis.
Men. Quomodo ais? quem sermonem dixisti?
 dic mihi iterum.
An. Filia Tyndari, quae in Sparta aliquando
 fuit.
- 480 *Men.* Unde venit? quam rationem res habet?
An. Ex³⁵⁾ Lacedaemone huc venit.
Men. Quando? num spoliati sumus coniuge ex
 antro?
An. Priusquam³⁶⁾ Graeci venirent ad Troiam,
 o hospes.
Sed discede a domo; nam est quaedam in
 domo
- 485 Plaga regia, qua turbatur domus.
Non venisti tempestive; si dominus
Acceperit te, mors erit tibi loco xenii.
Benevola sum Graecis, tametsi duriter
Tecum sum locuta, timens dominum meum.
- 490 *Men.* Quid dicam? quid loquar? miserias
 aerumnas
Audio prioribus accedentes:
Si adducens receptam ex Troia
Coniugem venio, et si illa, quae in antro latet,
 salva est,
Et habens idem nomen, quod mea,

33) Non] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. An; Editt. recent. (= Eu-
rip. Ἄ· μῆ) Ah, ne

34) Quare — non hic?] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.
(= text. gr.) Illic igitur fortasse fuisti [Musgr.: fuisses]
venerandus, non hic.

35) *An.* Ex] sic (= text. gr.) Editt. 1558. et recentt.; Ed.
1562. male: An ex

36) *An.* Priusquam] sic (= text. gr.) Editt. 1558. et re-
centt.; Ed. 1562. An priusquam

- 495 Uxor alia habitat in hac domo.
Dixit eam esse filiam Iovis;
Sed forte est aliquis vir, qui habet nomen Iovis
Ad ripam Nili; nam qui in coelo est, unic-
cus est.
„ Ubi terrarum est Sparta, nisi ibi tantum, ubi
fluenta
500 Sunt Eurotae, qui habet pulchros calamos?
Unum est nomen Tyndarei, quod sic vocatur.
An est aliqua terra, quae idem nomen habeat
cum Lacedaemone,
Et Troia? ego certe non habeo, quid dicam.
Multi, ut videtur, in diversis regionibus
505 Habent eadem nomina, et civitas cum civi-
tate,
Et mulier cum muliere: non est igitur mi-
randum.
Neque fugiemus terribile istud dictum ancillae.
„ Nullus vir est tam barbaro animo,
„ Qui audito meo nomine, non sit daturus ci-
bum³⁷⁾.
510 Notus est ignis Troiae; ego, qui accendi
ipsam,
Menelaus non sum ignotus in ulla regione.
Expectabo dominum domus; sed illa res habet
Duplicem cautionem. Si est crudelis,
Occultans me, ibo ad fractas tabulas navis;
515 Si vero se facilem praebuerit, necessaria
Praesenti calamitati petam.
Illud mihi extremum malorum praeter alia
mala est,
Quod ab aliis tyrannis, ipse rex,
Petere cogor victum; sed necessarium est.
520 „ Non est meus sermo, sed sapientum,
„ Nihil esse valentius gravi necessitate.

[*Systema.*]

- Chor.* Audivi fatidicam³⁸⁾ puellam,
Quae respondit in regia
Domo, quod Menelaus nondum
525 Abiit nigrum
Per Erebum, occultatus in terra;
Sed adhuc supra undas
Vexatus, nondum portus
Patriae possit attingere.
530 Vita erratica utens,
Miser, sine amicis,

37) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Fiducia famae.

38) fatidicam] Ed. 1558. mendo typog r.: vaticam.

- Ubiq̄ue terrarum
Admovens pedem marini
Remi^{38 a)} ex terra Troiana.
535 *Hel.* At ego ad sedem huius sepulchri iterum
Vado, postquam cognovi charos sermones
Theonoes,
Quae omnia bene scit; dicit autem
Meum maritum viventem intueri lucem,
Et navigantem innumerabiles traiectus errare
540 Huc et illuc, neque inexercitatum sicut er-
rones
Venturum, quando pervenerit ad finem ma-
lorum.
Unum non dixit, num salvus sit venturus.
Ego autem id percontari palam nolui,
Delectata, quod eum salvum mihi esse dixit,
545 Et nunc prope hanc terram
Eiectum naufragio cum paucis sociis.
Utinam venias, quam desideratus venies.
Age quis est iste? non possum abscondi³⁹⁾
Propter insidias impii filii Protei,
550 Non tanquam equa currens, aut mulier Bac-
chica insana
Admovebo pedem sepulchro; truci
Adspectu est iste, qui me venatur abducere.
Men. Te festinantem ad terribilem fossam,
Et ad columnas sepulchri in igni factas voco.
555 Mane, quare fugis? ut ostendens tuum
corpus,
Terrorem nobis et stuporem offers.
Hel. Afficior iniuria, o mulieres, arceor
A sepulchro ab hoc viro, et me rapiens vult
Dare regi, cuius nuptias effugi.
560 *Men.* Non sum fur, neque minister malorum.
Hel. Atqui deformem vestem habes circa corpus.
Men. Statue celerem pedem, omittens timorem.
Hel. Sisto, postquam attigi hunc locum⁴⁰⁾.
Men. Quae es? quam tuam speciem video,
mulier?
565 *Hel.* Tu vero quis es? ego idem interrogo,
quod tu.
Men. Nunquam vidi similiorem corpore.
O Dii; nam Dei beneficium est agnoscere
amicos.

38 a) marini Remi] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent (= text. gr.) marino Remo.

39) non possum abscondi] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: numquid [Fix.: numquid forte] occultis insidiis captor

40) hunc locum] his in marg. Editt. 1558., 1562. additur interpretamentum: sepulchrum Protei.

- Hel.* Graeca sum. Volo etiam de te scire, quis sis.
- Men.* Dico te Helenae maxime similem esse.
- 570 *Hel.* Et ego te Menelao; non habeo, quid dicam aliud.
- Men.* Recte agnoscis miserrimum tuum maritum.
- Hel.* O sero veniens in manus coniugis tuae.
- Men.* Qualis coniugis? ne attingas meam vestem.
- Hel.* Quam tibi Tyndareus, pater meus, dedit.
- 575 *Men.* O Hecate lucifera, spectra nobis offer laeta.
- Hel.* Non vides me nocturnam ministram Proserpinae.
- Men.* At certe non sum maritus duarum coniugum.
- Hel.* Cuius alterius thalami dominus es?
- Men.* Quae in specu occultata est, et quam ex Troia fero.
- 580 *Hel.* Non habes aliam uxorem praeter me.
- Men.* Certe sum sanus; sed oculi mei errant.
- Hel.* An non videris videre tuam coniugem, cum me vides?
- Men.* Corpus est simile; sed perspicuitas mihi deest.
- Hel.* Considera, quid desit tibi? quis te prudentior est?
- 585 *Men.* Similis es, hoc non possum negare.
- Hel.* Qui alius te docebit, nisi oculi tui?
- Men.* Illud, quod habeo aliam uxorem.
- Hel.* Ego non veni in terram Troianam, sed erat simulachrum.
- Men.* Quis potest facere corpora videntia?
- 590 *Hel.* Aether, unde tu habes coniugem divinitus factam.
- Men.* Quis Deus finxit? dicis insperata.
- Hel.* Iunonis permutatio est, ne Paris me potiretur.
- Men.* Quomodo hinc eras et simul in Troia?
- Hel.* Nomen potest in multis locis esse, sed corpus non.
- 595 *Men.* Dimitte me; veni satis habens miseriarum.
- Hel.* Relinques me, et abduces illam inanem vel fictitiam^{40a)} uxorem?
- Men.* Vale, quia similis es Helenae.
- Hel.* Perii, te nacta maritum, tamen non habeo.
- Men.* Magnitudo malorum, quae ibi perpessi sumus, persuadet me, non tu.
- 600 *Hel.* Heu mihi, quae est me infeliciores? Charissimi me relinquunt, neque redibo Ad Graecos, neque in patriam meam unquam.
- Nun.* Menelae, quaerens te, vix tandem invenio,
Per omnem hanc terram barbaram errans,
605 Missus a sociis relictis.
- Men.* Quid est? an spoliati estis a barbaris?
- Nun.* Miranda, quae minora sunt nomine quam re.
- Men.* Dic, quia adfers aliquid novi hac sollicitudine.
- Nun.* Dico te frustra tot labores sustinuisse.
- 610 *Men.* Dicis antiqua mala; quid nuntias?
- Nun.* Coniunx tua abiit ad volumina coeli Levata evanida, et occultatur in coelo, Relicto venerando illo antro, ubi eam servabamus,
Postquam tantum dixit: O miseri Phryges
615 Et omnes Graeci, propter me ad Scamandri Littus dolis Iunonis estis mortui,
Putantes Paridem habere Helenam, quam non habuit.
Ego, postquam tanto tempore mansi, quanto me manere oportuit,
Servans destinatum fati tempus, ad aerem, patrem meum,
620 Abeo; misera filia Tyndari famam Malam frustra audivit, cum esset sine culpa.
O filia Ladae, salve, hinc eras igitur?
Ego te, tanquam abiisses in recessus astrorum, Nuntiam ignorans, quod volatile
625 Corpus haberes; non sino te lacessere Rursus falsis dictis, quia in Ilio satis Laborum tuorum tuo marito et auxiliariis exhibuisti.
- Men.* Hoc est illud; conveniunt sermones Huius veri⁴¹⁾. O optatam diem,
630 Quia⁴²⁾ dedit accipere in mea brachia te meam uxorem.
- Hel.* O charissime Menelae, tempus Longum est, sed voluptas integra adest.

40a) fictitiam] sic Barn.; Editt. 1558., 1562. factitiam.

41) sermones Huius veri] sic Ed. 1558. (= Eurip. *oi λόγοι οἱ τῆς δ' ἀληθείας*; Editt. recent.: verba Vera huius mulieris [Fix.: huius Helenae]); Ed. 1562. sermones Huius viri.

42) Quia] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551. Ω); Editt. recent.: Ἡ σ' — Quae te

[Strophe 1.]

Amicae, libens recepi meum maritum,
Implicans amicam manum

635 In longa flamma lucida.

Men. Et ego te, habens multos sermones
In medio propositos.

Nescio, unde primum nunc incipiam.

[Strophe 2.]

Hel. Gaudeo; comas in capite pendentes
Demitto ut alas, et stillo lachrymas.

640 Circa membra manus ieci,

Ut voluptatem capiam.

O marite, o amantissimum adspectum.

[Strophe 3.]

Men. Non reprehendo.

Habeo coniugem filiam Iovis et Ledaë,

645 Quam, quod ad nuptias eius attinet, filii
Equites fratres bearunt, prius autem Dii ex
aedibus abstulerunt.

Deus ducit te ad aliam calamitatem meliorem
illa.

Illud malum bene cecidit, coniunxit⁴³⁾ te et
me maritum

650 Sero; sed tamen fruamur hac fortuna.

Hel. Fruaris sane, ego idem opto.

Nam cum duo simus, non potest fieri, ut unus
sit miser, alter non.

[Strophe 4.]

Amicae, priora

Non amplius gemimus, neque doleo;

655 Habeo meum maritum,

Quem expectavi ex Troia

Post multos annos venturum.

Men. Habes, et ego te; post multos soles.

Vix veniens ad te, sensi beneficia Deae.

[Strophe 5.]

660 Istae meae lachrymae propter gaudium

Plus habent gratiae quam tristitiae.

Hel. Quid dicam? quis hominum haec sperarit?

Praeter opinionem habeo te ad pectus.

Men. Et ego te, quae videbaris ad Idaeam
urbem,

665 Et miseras turres Ilii ivisse.

Quomodo a Diis missa es ex mea domo?

43) coniunxit] sic (= Eurip *συνάγαγε*) Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. coniunx.

[Strophe 6.]

Hel. Heu heu, redis ad acerbum principium.

Heu heu, acerbam famam quaeris.

Men. Dic, quia omnia Deorum dona sunt au-
dienda.

670 *Hel.* Abominor hunc sermonem, qualem af-
feram.

Men. Attamen dicito; dulce est meminisse la-
borum.

[Strophe 7.]

Hel. Non ad thalamum barbari adolescentis

Volitante venio remo,

Sed volitante amore et miseris nuptiis⁴⁴⁾.

675 *Men.* Quis Deus aut quod fatum spoliat te
patria?

[Strophe 8.]

Hel. Filius Iovis, o marite,

Me admovit Nilo.

Men. Miranda de mittente, o miros sermones!

[Strophe 9.]

Hel. Iam lachrymo, et palpebras humecto

680 Lachrymis; coniunx Iovis me perdidit

Iuno. *Men.* Quae mala volens addere?

[Strophe 10.]

Hel.^{44a)} Hei mea mala lavaera et fontes illos,

Ubi Deae formam ornarunt,

Unde iudicium venit.

685 *Men.* An Iuno haec mala tibi in illo iudicio
fecit?

[Strophe 11.]

Hel. Venus, ut sibi abduceret^{44b)}. *Men.* Quo-
modo? dic.

Hel. Paridem^{44c)}, cui me promiserat. *Men.* O
misera.

Hel. Misera ego sic appuli in Aegyptum.

Men. Deinde dedit pro te simulachrum, ut ex
te audio.

[Strophe 12.]

690 *Hel.* Iam mala in aedibus,

Ah mater. *Men.* Quid ais?

Hel. Mater est mortua. Laqueum strangulantem

44) et miseris nuptiis.] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Mus-
grav. (= text. gr.) miserarum nuptiarum.

44a) *Hel.*] sic Editt. recent. (aeque ac Ed. Basil. 1551.);
in Editt. 1558., 1562. deest.

44b) Venus, ut sibi abduceret] sic Editt. 1558., 1562.;
Fix.: Ut *nimirum me* Veneri auferret.

44c) Paridem] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: Paridi.

Alligavit propter meum dedecus admissum in
coniugio.

Men. Heu me. Vivitne filia Hermione?

[*Strophe* 13.]

695 *Hel.* Sine nuptiis, sine liberis, o marite,
gemit

Nostras nuptias et meum dedecus.

Men. O Paris, qui totam domum meam funditus evertisti,

Haec etiam te perdiderunt, et multos
Graecos habentes aerea arma.

[*Strophe* 14.]

700 *Hel.* Me a patria infelicem
Execrabilem Deus abduxit

Ab urbe et te,

Quia domum et coniugium reliqui,
Non relinquens propter turpes nuptias.

705 *Chor.* Si in reliquis prosperam fortunam
Consequamini, ad superiora sitis aequo animo.

Nun. Menelae, impertias et mihi aliquid voluptatis,

Quam ego cognovi, sed nomen qui non satis
intelligo⁴⁵).

Men. O senex, colloquaris et tu.

710 *Nun.* An non haec est praemium laborum,
quos in Ilio suscepisti?

Men. Non est haec; decepti sumus a Diis,
Habentes in manibus obscuram imaginem
nubis.

Nun. Quid ais? sustinuimus labores frustra
propter nubem?

Men. Haec sunt opera Iunonis, et contentio
trium Dearum.

715 *Nun.* Num haec, quae vere est, est tua
uxor?

Men. Haec, crede meis verbis.

Nun. O filia, quam varia res est Deus
Et investigabilis! bene facit exitus,
Postquam huc et illuc vertit: ille laborat,

720 Alius non laborans rursus male perit,
Nihil habens firmi continuae fortunae.
Tu et maritus tuus magnos labores sustinuistis,
Tu opinione, ille belligerando
Sollicitus; quando erat sollicitus, nihil habebat,
nunc autem habet,

45) sed nomen — intelligo.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.: sed tamen plane, *quaenam sit*, non scio (Eurip. οὐ σαφῶς δ' ἔγω).

725 Ultero habens obiectam⁴⁶) prosperam fortunam.

Non igitur patrem senem et Castorem atque
Pollucem

Dedecorasti, neque fecisti, qualia dicuntur.

Nunc renovo tuas nuptias,
Et memini faces, quas quadriugis

730 Equis vehens ferebam; tu in curru
Cum isto tuo sponso relinquebas felicem domum.

„Improbus est, qui non afficitur rebus dominorum,

„Qui non una gaudet et una dolet in malis⁴⁷).
Ego tametsi natus sum servus, tamen fui haec tenus

735 Numeratus inter generosos

Servos, non habens nomen liberum,

Sed mentem: hoc melius est quam duo mala
Unum habere, et malo animo praeditum esse,
Et ab aliis, qui prope te sunt, dici servum.

740 *Men.* Age, o senex, multos ad clypeum

Labores implevisti ex meis laboribus.

Et nunc particeps meae felicitatis

Vade^{47a}) et nuntia meis sociis, qui adhuc vivunt,
Haec, quod me inveneris, et qua fortuna

utamur,

745 Ut maneant ad ripam, et expectent mea

Certamina, quae expectamus, quae speramus;
Et quomodo possimus hanc educere ex hac
terra

In custodia, utque coniunctis auxiliis

Servemur a barbaris, si possimus.

750 *Nun.* Fient haec, o rex; „sed vatum divinationes

„Video quod malae sint et plenae mendaciorum.

Nihil sani erat in flamma ignita⁴⁸),

Neque in voce avium: stultitia est

Putare homines ab avibus iuari.

755 Calchas non dixit neque significavit exercitui:

Video amicos morientes pro nube.

Non; sed urbs frustra direpta est.

46) Ultero habens obiectam] sic Barn., Musgr. (= Eurip. *Αἰτόματα πρόξυας*); Editt. 1558., 1562. Ultero habens abiectam

47) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Servorum officium.

47^a) Vade] sic (= text. gr.) Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. Vide.

48) in flamma ignita,] his in marg. Editt. 1558., 1562. adiecta est explicatio: Id est, in sacrificiis.

Sed dixeris: „Si Deus non vult nos scire,
 „Quare vaticinamur? oportet a Diis
 760 „Sacrificantes bona petere, et sinere vaticinia.

Hoc inventum est frustra illecebrae vitae,
 Et nemo factus est dives vaticiniis sine labore.
 „Bona mens et bonum consilium est optimum vaticinium.

Chor. Ego idem sentio de vaticiniis,
 765 *Quod senex.* „Qui Deos habet
 „Amicos, is habet optimam divinationem domi.
Hel. Sicut illa, quod huc venisti, bene se res habet;

Sed quomodo salvus a Troia veneris, o miser,
 Nihil lucri est scire, desiderant tamen
 770 Amici cognoscere amicorum casus.

Men. Certe multa me in exigua et una via interrogasti.

Quid dicam tibi calamitates in mari Aegaeo?
 Et Euboica incendia Nauplii,
 Et Cretam et Libyam, quas urbes accepi,

775 Et speculam Persei? non implebo te
 Meo sermone; et ego dicens tibi mea mala,
 amplius dolerem.

Defatigatus sum patiendo, duplici moerore afficeremur.

Hel. Pulchrius dixisti, quam ego te interrogavi;
 Unum die omissis omnibus, quamdiu
 780 Male tractatus es marina erratione?

Men. Annuo tempore supra decem, quos fuimus ad Troiam,
 Annos perfecimus septem circulos annorum.

Hel. Heu heu, longum tempus dicitis, o miser,
 Servatus illinc, huc venisti ad necem.

785 *Men.* Quomodo ais? quid dicitis? quam me perdidisti!

Hel. Fuge quam celerrime, et discede ex hac terra.

Interficieris a viro, cuius haec domus est.
Men. Quam rem dignam malo feci?

Hel. Venis praeter ipsius opinionem, et impedimento es meis nuptiis.

790 *Men.* An vult aliquis ducere meam uxorem?
Hel. Et contumelia me afficere, quam ego sustinui.

Men. An aliquis privatim potens, an vero dominus terrae?

Hel. Filius Protei, qui imperat in hac terra.
Men. Haec est illa querela, quam audio ex ancilla.

795 *Hel.* Ad quam portam barbaricam adstatis?
Men. Ad eam, unde tanquam mendicus sum repulsus.

Hel. Num petebas victum? o me miseram.
Men. Haec res erat, sed nomen hoc non habui.

Hel. Ergo nosti omnia, ut videris, de meis nuptiis.

800 *Men.* Novi; an hunc thalamum effugias, nescio.

Hel. Scio me tibi intactum servasse cubile.

Men. Quae est huius rei persuasio? grata dicitis, si vera essent.

Hel. Vides miseram meam sedem et hoc sepulchrum?

Men. Video, misera, lectum: quid tibi cum hoc strato?

805 *Hel.* Hic ego supplex precor, ut possim effugere thalamum.

Men. An eges ara, aut fit hoc legibus barbarorum?

Hel. Hoc liberat nos aequae ac templa Deorum.

Men. Ergo non licebit mihi domum navigare?

Hel. Ibit potius per ferrum, quam me tibi tradat.

810 *Men.*⁴⁹⁾ Sic essem miserrimus homo.

Hel. Non verearis, fuge ex hac terra.

Men. Relicta te? propter te expugnaui Troiam.

Hel. Melius est, quam ut te meum connubium perdat.

Men. Non dicitis generosa, neque digna Illo.

815 *Hel.* Non potes interficere regem, quem fortasse cupis.

Men. An habet corpus invulnerabile ferro?

Hel. „Scies: audere, quod est impossibile, non sapientis viri.

Men. Tacens igitur praebedo manus meas, ut liget?

Hel. Venis ad rem desperatam; est opus arte aliqua.

820 *Men.* Utrum est iucundias mori facientes aliquid aut non facientes?

Hel. Una spes reliqua est, qua sola servari possumus.

Men. An emendo, aut audendo, vel persuadendo?

Hel. Si rex non audiat te venisse.

Men. Quis me prodet, cum nemo sciat, quis ego siu?

49) *Men.*] Ed. 1562. mendo typogr.: *Hel.*

825 *Hel.* Est intus apud eum adiutrix quaedam
similis Diis.

Men. An fama collocata in angulis aedium?

Hel. Non, sed soror: Theonoen ipsam vocant.

Men. Nomen est fatidicum; sed dic, quid facit?

Hel. Omnia novit, et dicit fratri suo te adesse.

830 *Men.* Moriemur; nam fieri non potest, ut
lateam.

Hel. Si quo modo possemus eam⁵⁰⁾ persuadere
supplices ei.

Men. Quam rem ut faceret? in quam spem me
adducis?

Hel. Ne diceret fratri te adesse in hac terra.

Men. Persuadentes hoc possemus exire ex hac
terra?

835 *Hel.* Socia illa facile, clam nequaquam.

Men. Hoc tu efficies, quia mulier conveniens
est mulieri.

Hel. Non habebit genua intacta a meis ma-
nibus.

Men. Age; sed si nostram orationem non re-
ceperit?

Hel. Morieris, et ego misera cogar illi nubere.

840 *Men.* Proditrix eris, violentiam excusatio-
nem habebis^{50a)}.

Hel. Iuravi sanctum iusiurandum per tuum
caput.

Men. Quid ais? te morituram esse, et non mu-
taturam connubium?

Hel. Eodem gladio, et iacebo iuxta te.

Men. Tange meam dextram ad haec nunc con-
firmanda.

845 *Hel.* Attingo, te mortuo me etiam moritu-
ram esse.

Men. Et ego orbatus te, finiam vitam.

Hel. Quomodo moriemur, ut gloriose mo-
riamur?

Men. Interficiens te ad dorsum sepulchri, me
interficiet.

Sed prius decertabimus magno certamine

850 Pro tuo thalamo; qui vult, prope accedat:

Non dedecorabo res gestas ad Troiam,

Neque domum rediens reprehendar.

Qui Thetidem privavi suo Achille,

Et vidi necem Aiakis Telamonii,

855 Et filium Thesei: propter meam

Coniugem ego non ausim mori?

Maxime; „nam si sunt Dii sapientes,

„Virum fortem interfectum ab inimicis

„Circumdabunt levi terra;

860 „Sed malos eiiciunt in firmum littus terrae.

O Dii, fiat aliquando fortunatum genus

Tantali, et liberetur a malis.

Hel. Heu me miseram (sic enim se habet mea
fortuna),

Menelae, actum est de nobis; egreditur ex
aedibus

865 Fatidica⁵¹⁾ Theonoë; domus crepat,

Solutis repagulis; fuge. Sed quid fugiendum?

Absens et praesens te venisse

Huc novit; o infelix, quam perii;

Servatus a Troia et barbarica terra

870 Veniens, in barbaricos gladios rursus in-
cides.

[*Theonoë, Helena, Menelaus, Chorus.*]

Theo. Praecede tu ferens lucem facum

Et sulphur, quod recessus aeris expiat,

Ut purum spiritum accipiamus e coelo.

Tu viam, si quis laesit pede

875 Non sancto vadens, da lustranti flammae.

Concute taedam ignis, uti pertranseam.

Et mea iusta Diis reddentes, iterum

Domum ferte sanctam flammam.

Helena, quomodo se habent mea vaticinia?

880 Venit tuus maritus, Menelaus, hic praesens

Orbatus navibus et tuo pretio.

O miser, postquam effugisti ex illis aedibus,
non venisti domum tuam,

Neque scis reditum; an vero hic sis mansurus,

Contentio inter Deas, et conventus de te

885 Erit hodie apud Iovem.

Iuno, quae tibi hactenus inimica fuit,

Nunc est benevola, et vult te salvum⁵²⁾ ducere
in patriam

Cum ista, ut Graecia nuptias Paridis

Falsas cognoscat, donum⁵³⁾ Veneris.

890 Venus vult impedire tuum reditum,

Ne coarguatur, neque videatur emisse

Victoriam de forma, Helenae emptam nuptiis.

50) eam] sic Barn., Musgr.; Editt. 1558., 1562. eum.

50a) violentiam excusationem habebis.] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. violentam excusationem habebis; Editt. recent.: vim nempe [Fix.: hauc vim] praetexis.

51) Fatidica] sic Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. Vafidica.

52) salvum] sic Editt. recent.; Editt. 1558., 1562. male: salvam.

53) donum] sic (= Eurip. δόνημα) Editt. 1562, et recentt.; Ed. 1558. mendo typogr.: domum.

Summa negotii est in mea potestate: sive, quod
 Venus vult,
 Perdam te dicens fratri, quod hic sis;
 895 Sive rursus cum Iunone stans, servabo tuam
 vitam,
 Celsus fratrem de hoc, qui mihi imperavit
 Dicere, quando in hanc terram sis venturus.
 Quis es? indicabo fratri meo, hunc
 Adesse, ut ego tuta sim.
 900 *Hel.* Virgo, cado supplex ad genua tua,
 Et sedeo apud hanc miseram sedem
 Pro me et isto, quem vix tandem
 Naeta in ipso articulo discriminis sum, ut vi-
 deam eum mori.
 Ne dicas tuo fratri meum maritum
 905 Nunc⁵⁴⁾ venisse in meas charissimas manus.
 Supplico tibi, ut serves eum, fratri tuo
 Non prodas tuam pietatem,
 Comparans tibi malam et iniustam gratiam.
 „Nam Deus odit violentiam, legitime parta
 910 „Possidere vult omnes, non rapinam exer-
 cere⁵⁵⁾.
 „Omittendae sunt divitiae iniustae.
 „Commune est coelum omnibus hominibus,
 „Et terra, in qua oportet implentes domus
 „Non habere aliena, neque auferre vi.
 915 Me feliciter quidem, sed mihi miserabiliter
 Mercurius tradidit patri tuo, ut me servaret
 marito
 Huic, qui adest et vult me recipere.
 Quomodo igitur mortuus me recipiat? et quo-
 modo ille
 Vivam mortuo huic reddat?
 920 Considera Deum et patrem:
 Utrum Deus et mortuus ea, quae propinqui
 volunt,
 Velint, an velint me reddere;
 Equidem puto te non oportere plus fratri tuo
 Stulto tribuere, quam bono patri.
 925 Deinde cum sis vates, et interpres divi-
 norum,
 Corrumpes ius patris,
 Et pronuntiabis secundum impium fratrem?
 Turpe est te omnia divina nosse,
 Cum praesentia, tum futura, nec scire, quid
 sit iustum.

930 Me miseram ex malis, in quibus versor,
 Libera, dans hanc accessionem istius adversae
 fortunae.
 Nemo mortalium est, qui non odio prosequatur
 Helenam,
 Quae in Graecia dicor prodidisse meum
 Maritum, et habitasse in opulentis aedibus
 Phrygum.
 935 Quod si in Graeciam venero et rediero in
 Spartam,
 Audientes et intuentes, quod fallaciis Dearum
 Perierim ego, et non prodiderim amicos,
 Referent me iterum inter pudicas mulieres;
 Potero elocare filiam, quam alias nemo ducet.
 940 Et relinquens miseram errationem hinc,
 Fruar opibus, quas domi habeo.
 Quod si mortuus hic in incendio Troiae inter-
 fectus esset⁵⁶⁾,
 Lachrymis prosequerer eum procul absentem;
 Nunc spoliabor vivo et salvo.
 945 Ne fiat, o virgo, sed supplex tibi, hoc rogo:
 Tribue mihi beneficium hoc, et imitare mores
 Iusti patris. „Haec liberis est gloria
 „Pulcherrima, quicumque ex bono patre nati
 „Eosdem mores habent, quos parentes.
 950 *Theo.* Digna sunt consideratione, quae iam
 dixisti.
 Et tu es miserabilis; desidero Menelai
 Sermonem audire, quem dicturus est de vita.
Men. Ego neque sustineam procidere ad tua
 genua,
 Neque lachrymare; nam res ad Troiam gestas
 955 Valde dedecorarem, si timidus essem.
 Dicunt, quod sit generosi viri⁵⁷⁾,
 In adversis rebus lachrymari;
 Sed non hoc honestum (si hoc est honestum)
 Eligam pro felicitate priore.
 960 Si videtur tibi servare virum hospitem,
 Et qui quaerit iuste recipere suam uxorem,
 Redde, et insuper serva nos; si vero non vi-
 detur,
 Ego non nunc primum, sed saepe
 Miser fui, et tu videberis iniusta.
 965 Quae nos⁵⁸⁾ decent, et iusta arbitramur,
 Quae tuum cor maxime attingent,

54) Nunc] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *τόνδ'*) Hunc.

55) H. l. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Vis Diis exosa.

56) interfectus esset] sic Ed. 1558. (= Eurip. *κατεσφάγη*;
 Barn.: interfectus fuisset); Ed. 1562. interfectus esses.

57) viri] Ed. 1558. mendo typogr.: vir.

58) nos] sic (= Eurip. *ἡμῶν*) Ed. 1558.; Ed. 1562. male: nou.

Haec dicam circa hoc sepulchrum, desiderio
patris tui:
O senex, qui habitas in hoc lapideo sepulchro,
Rogo te, ut mihi meam uxorem reddas,
970 Quam Iupiter huic misit tibi, ut mihi servares.
Scio, quod, tametsi mortuus es, tamen non
perdes me,
Sed haec patrem sub terra invocatum,
Qui antea fuit honestissimus, non sinet
Male audire; nam ipsa nunc habet hanc rem
in potestate.
975 O inferne Pluto, etiam te adintorem invoco,
Qui multa corpora propter hanc accepisti,
Quae ceciderunt meo gladio, et habes mer-
cedem;
Aut nunc illos redde vivos,
Aut coge hanc, quae te⁵⁹⁾ pio patre
980 Videtur potentior, ut mihi reddat meam
uxorem.
Quod si me mea coninge spoliabitis,
Dicam, quales sermones illa sit tibi relictura.
Tenemur iureiurando, ut scias, o virgo⁶⁰⁾,
Primum dimicare cum tuo fratre,
985 Et illum vel me oportet mori. Simplex ora-
tio est.
Quod si non velit pugnare,
Sed fame capere nos, qui supplicamus ad
tumbam,
Decrevi hanc interficere, et deinde meum fe-
rire hepar
Hoc utrinque incidenti gladio
990 In hoc sepulchro, ut fluxus sanguinis
Destillent in sepulchrum; iacebimus
Mortui ambo ordine supra hoc politum sepul-
chrum:
Perpetuus dolor tibi, et contumelia patri tuo;
Non enim ducet hanc neque frater tuus,
995 Nec alius quisquam; sed ego abducam eam,
Si non possum domum, attamen ad mortuos.
Quid haec? versus lachrymis ad muliebrem
imbecillitatem
Magis essem miserabilis, quam agens aliquid.
Interfice, si videtur tibi; non inglorium me in-
terficies.
1000 Inno vero obtempera meis verbis,
Ut sis iusta, et ego accipiam meam coniugem.

59) te] sic Editt. 1558., 1562.; in Editt. recent. (= text. gr.)
haec vox non legitur.

60) o virgo] sic (= Eurip. ὦ παρθένε) Editt. 1558., Fix.;
Barn.; Musgr.; in Ed. 1562. desunt.

Chor. In te est, o puella, gubernare hanc de-
liberationem.

Sic iudica, ut omnibus placeas.

Theo. Ego sic sum a natura instituta, ut amem
pietatem, idque et volo.

1005 Amo meam existimationem, et gloriam
patris

Non velim polluere, neque fratri gratiam
Tribuere, ex qua possim infamis videri.

Magnum sacellum iustitiae mihi inest

In natura, et hoc a Nereo

1010 Habens, conabor Menelaum⁶¹⁾ servare.

Postquam Inno vult tibi benefacere,

Eodem calculum meum feram; Venus mihi

Sit quidem propitia, nihil tamen ei fuit mecum
negotii.

Conabor semper manere virgo.

1015 Quae circa hoc sepulchrum dixisti adversus
patrem meum,

Idem dico; nam iniuste facerem,

Si non redderem. Ille enim vivens

Reddidisset tibi hanc, ut haberes, et huic te;

Vindicta est horum apud mortuos

1020 Et vivos homines omnes: „Mens

„Defunctorum non vivit, sed tamen habet no-
titiam

„Immortalem, incidens in aeternum aethe-
rem⁶²⁾).

Ut igitur pertexam non prolixè, tacebo,

Quae me suppliciter rogasti, neque stultitiae

1025 Fratris adinrix ero.

Afficiam eum beneficio, tametsi non videar,

Si faciam eum pium mea pietate.

Vos igitur invenite exitum;

Ego recedens tacebo.

1030 Incipite a Diis, et supplices rogate

Venerem, ut permittat te redire in patriam;

Et ut Inno maneat in sententia,

Quam habet de salute tua et mariti tui,

Tu vero, o pater, qui defunctus es, quan-
tum ego possum,

1035 Praestabo, ut nunquam voceris impius
pro pio.

Chor. „Nemo unquam iniustus fortunatus fuit.

„In causa iusta spes est salutis.

61) Menelaum] sic Editt. recent. (= Eurip. Μενέλαον):
Editt. 1558., 1562. Menelae.

62) H. I. in Ed. 1558. nota marg.: Immortalitas animi.

- Hel.* Menelae, quod ad virginem attinet, salvi sumus.
- Inde oportet te deliberando
- 1040 Excogitare commune consilium salutis.
- Men.* Audi nunc: tu diu fuisti in hac domo, Et conversata es cum famulis regis.
- Hel.* Quare hoc dixisti? affers spem, Quasi aliquid boni facturus sis nobis⁶³) in commune.
- 1045 *Men.* Persuadeas unum ex illis, qui quadrigis Praesunt, ut nobis det currum.
- Hel.* Persuadebo; sed quomodo fugiemus, Qui sumus imperiti locorum et terrae barbaricae?
- Dixisti rem impossibilem. *Men.* Age quid, si occultatus in domo,
- 1050 Interficiam hoc bicipiti gladio regem?
- Hel.* Non pateretur, neque taceret Soror occidendum esse fratrem.
- Men.* Atqui non habemus navem, qua servemur
- Fugientes; mare habet meam, quam ego habui.
- 1055 *Hel.* Audi, si forte mulier aliquid prudenter dicat.
- Vis dici mortuus verbis, cum non sis mortuus?
- Men.* Malum omen, sed tamen, si quid lucri est, ut hoc dicatur,
- Paratus sum, ut patiar me verbis mortuum dici, cum non sim mortuus.
- Hel.* Movebo misericordiam muliebri
- 1060 Tonsura et lamentationibus apud impium regem.
- Men.* Quod res illa remedium habet salutis?
- Hel.* Vetustum morem praetendam.
- Mortuum te in mari vacuo sepulchro Sepelire, ut mihi permittat, petam a rege.
- 1065 *Men.* Fac eum concessisse, quomodo sine navi
- Servabimur, sepelientes meum corpus in vacuo sepulchro?
- Hel.* Iubebo navim dare, in quam ponam Ornatum ad tuam sepulturam in brachia maris.
- Men.* Quam bene hoc dixisti! praeter illud unum, si in terra sepulturam
- 1070 Facere te iubet, nihil iuvabit nos tuus praetextus.

63) nobis] sic (= Eurip. *vñv*) Editt. 1558. et recentt.; in Ed. 1562. deest.

- Hel.* Sed dicemus non esse consuetudinem in Graecia,
- Tegere terra eos, qui in mari sunt mortui.
- Men.* Bene hoc emendas, deinde ego tecum navigabo,
- Et simul imponam ornatum in hanc navim.
- 1075 *Hel.* Oportet te adesse in primis, et tuos Socios navigationis, qui reliqui sunt ex naufragio.
- Men.* Si prehendero navim in anchora, Stabit vir iuxta virum armatus.
- Hel.* Oportet omnia ista gubernare; tantum secundi
- 1080 Flatus sint velo, et navis cursus.
- Men.* Fiant haec; Dii finient meos labores. Sed ex quo dicis te audivisse, quod mortuus sim?
- Hel.* Ex te, dic te solum evasisse fatum, Navigantem cum filio Atræi, et vidisse eum mori.
- 1085 *Men.* Certe haec lacerata et pannosa corporis vestimenta
- Testimonium dabunt de nauticis ruderibus.
- Hel.* Opportune venit; prius importune fere te perdidisset;
- Illud malum fortasse bene cadet.
- Men.* Utrum me tecum in domum ingredi oportet,
- 1090 An tranquilli sedeamus ad sepulchrum hoc?
- Hel.* Maneas hic; nam si volet in te delinquere, Hoc sepulchrum liberabit te, et tuus ensis.
- Ego vadens domum, praecidam capillos, Et mutabo candidas vestes nigris,
- 1095 Et iniciam cruentos unguis genis in cute.
- Magnum certamen est. Video duo momenta: Aut oportet me mori, si deprehensa fuero aliquid machinari;
- Aut abire in patriam, et servare tuum corpus.
- O veneranda, quae iaces in lecto Iovis,
- 1100 Iuno, duos miseros homines recrea a laboribus.
- Petimus, recta brachia ad coelum Iacientes, ubi habitas in varia sede astrorum, Et tu, quae consecuta es laudem pulchritudinis meis nuptiis,
- Venus, filia Diones, ne me perdas.
- 1105 Satis damni, quo me hactenus affecisti, Nomen praebens apud barbaros, non corpus. Sine me mori, si vis me occidere, In patria. Cur es inexplebilis malis?

Amores, fraudes et dolosa inventa
 1110 Exercens, et cruentos amores aedium.
 Sed quando es moderata, in caeteris rebus sua-
 vissima Dearum
 Hominibus es, non aliter dico.

[*Strophe 1.*]

Chor. Te in aulis sub frondibus
 Sedentem in museis et sedibus voco,
 1115 Te musicam et canoram avem
 Lachrymantem lusciniam:
 Veni per tenues
 Genas gemens,
 Adiuans meas lamentationes,
 1120 Miseros labores Helenae
 Canens, et Iliadum
 Lachrymabilem laborem
 Per hastas Graecorum,
 Qui venit per campos
 1125 Barbarico remo,
 Qui currit per fluctus, miserias
 Adducens Troianis,
 Ex Lacedaemone
 Postquam rapuit tuum thalamum
 1130 Paris infelix maritus
 Comitatu Veneris.

[*Antistrophe 1.*]

Multi Graecorum bellando et saxeis
 Ictibus mortui, habent miserum infernum,
 Facientes, ut tondeant miseram comam con-
 iuges.
 1135 Domus iacent sine sponsis.
 Multos incendens
 Facem apud circumfluum
 Euboeam sustulit nauta,
 1140 Immittens ad saxa Capharea
 Et ad littora Aegaei maris,
 Accendens dolosam facem
 Per loca non portuosa
 Barbaricae navigationis,
 1145 Quando tu a patria
 Ventorum flatu
 Monstrum non monstrum, sed
 Nubem perniciosam
 Vexisti in navibus,
 1150 Idolum sacrum Iunonis.

[*Strophe 2.*]

Sive illud fuerit Deus, sive non Deus, sive me-
 dium quiddam,

Quid dicis scrutans
 Longissimum finem hominum? inve-
 nies, si divina videas.
 1155 Miserabilia et rursus haec
 Et iterum contrariis
 Insperatis casibus salientia:
 Tu es filia Iovis, o Helena,
 Quam volucris in sinu Le-
 1160 dae genuit pater;
 Et fama de te est per Graeciam, quod sis in-
 iusta,
 Proditrix, perfida, impia: nescio,
 1165 Quid sit certi, quicquid id⁶⁴) sit inter ho-
 mines; *Deorum
 Verbum invenio verum.

[*Antistrophe 2.*]

„Stulti, quicumque virtutem bello
 „Comparatis, cuspidis, qua in pugna utimur,
 „Hastis volentes sedare
 „Miserias hominum, ut sit finis mali⁶⁵).
 1170 Etiam si enim nunc iudicet certamen
 Sanguinis, nunquam discordia
 Desinet per hominum urbes,
 Quae sunt abductae⁶⁶) ex Troia;
 Cum verbis posset componi
 1175 Tua discordia, o Helena.
 Nunc alii apud inferos curae sunt Plutoni,
 Moenia perierunt, sicut ignita
 A Iove properat flamma;
 Aliud malum supra aliud affers
 1180 Miseris Troianis in hac calamitate.

[*Theoclymenus, Helena, Menelaus,
 Chorus.*]

Theocl. O salve patris sepulchrum (nam in pu-
 blica via
 Te sepelii, o Proteu, propter meam saluta-
 tionem)
 Semper te egrediens et ingrediens domum
 Theoclymenus filius hic tuus te affatur, pater.
 1185 Vos canes et bestiarum retia,
 Famuli, ferte in domum regiam;
 Ego mihi ipsi valde convicior,

64) quicquid id] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.: quicquid (Eurip. *ἔ,τι*).

65) H. I. in Ed. 1558. nota marg.: Detestatio belli.

66) sunt abductae] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. sunt adductae (Eurip. Editt. Basil. 1551., Barn., Musgr. *ἔλιπτοι*).

- Quod non muletamus morte malos.
 Et nunc audiui quendam Graecum palam
 1190 In terram venisse et fefellisse speculatores,
 Aut exploratorem, aut furto abducturum
 Helenam; morietur, si modo fuerit compre-
 hensus.
 Age. Sed ut videtur, omnia acta esse
 Invenio; nam relicta vacua sede sepulchri,
 1195 Helena navigavit ex hac terra.
 Hen laxate vectes, solvite equorum
 Praesepia, ministri, et exportate currus,
 Ut ne me fallat propter laborem, ex terra
 Hac exportata uxor, quam expeto.
 1200 Expectate: video, quos persequimur,
 Adesse in domo, et non effugisse.
 Age tu, quare suspendisti nigras vestes a cor-
 pore,
 Mutatis albis, et a generoso capite
 Crines praecidisti immisso ferro,
 1205 Et humectas tuas genas recentibus lachrymis
 Plorans? utrum persuasa nocturnis
 Somniis gemis, aut famam aliquam domo
 Audiens dolore conficis animum tuum?
Hel. O domine, (iam enim te sic nomino)
 1210 Perii, res meae sunt evanidae, nihil sum
 amplius.
Theocl. In qua calamitate versaris? qualis est
 tua fortuna?
Hel. Menelaus, hei mihi, quomodo dicam,
 mortuus est mihi.
Theocl. Non gaudeo tuo dolore; sed mecum
 bene agitur.
 Quomodo novisti? an tibi Theonoe hoc dixit?
 1215 *Hel.* Et illa dicit, et hic praesens eum esse
 extinctum.
Theocl. Venitne aliquis, qui hoc vere dicit?
Hel. Venit; veniat, ut ego volo eum venire.
Theocl. Quis est? Ubi est? ut sciam certum.
Hel. Iste, qui sedet perensus ad monumentum.
 1220 *Theocl.* O Apollo, quam deformiter est
 vestitus.
Hel. Hei mihi, videor mihi meum maritum sic
 se habere.
Theocl. Qualis est iste vir, et unde applicuit in
 hanc terram?
Hel. Graecus, unus e Graecis, qui navigarunt
 cum marito meo.
Theocl. Quo mortis genere ait Menelaum pe-
 riisse?
 1225 *Hel.* Miserrimo, humidis fluctibus maris.

- Theocl.* Ubi? an navigantem in mari bar-
 barico?
Hel. Impingentem ad importuosa saxa Libyae.
Theocl. Et quomodo hic non periit, cum fuerit
 socius navigationis?
Hel. Mali interdum sunt fortunatiores bonis.
 1230 *Theocl.* Ubi reliquit⁶⁷⁾ navis fragmenta?
Hel. Ubi utinam male periisset, et non Me-
 nelaus.
Theocl. Ille periit; sed in qua navi venit hic?
Hel. Nautae casu advenientes receperunt eum,
 ut dicit.
Theocl. Ubi est illud simulachrum, quod pro-
 te missus est ad Troiam?
 1235 *Hel.* De effigie nubis loqueris? abiit in
 aerem.
Theocl. O Priame et terra Troiana, frustra pe-
 riisti.
Hel. Et ego sum particeps calamitatis Troia-
 norum.
Theocl. Reliquit maritum insepultum, an vero
 texit terra?
Hel. Insepultum. Heu me miseram propter
 mea mala.
 1240 *Theocl.* Propter hancne causam praecidisti
 cincinnos flavae comae?
Hel. Amicus est, quisquis est, qui adest.
Theocl. Recte calamitas haec deploratur.
Hel. An facile tibi esset, mori tuam sororem?
Theocl. Nequaquam; quomodo igitur? dein-
 ceptus etiam habitabis ad hoc sepulchrum?
 1245 *Hel.* Quid me lacessis, nec omittis mor-
 tuum?
Theocl. Tu es fida tuo marito, fugiens me.
Hel. Non amplius; iam incipe meas nuptias.
Theocl. Sero quidem venis, tamen laudo hoc.
Hel. Scis igitur, quid velim te facere? priora
 obliviscamur.
 1250 *Theocl.* Quam ob causam? ego reddam be-
 neficium pro beneficio.
Hel. Faciemus foedus, et reconcilieris mihi.
Theocl. Remitto indignationem adversum te,
 avolet.
Hel. Nunc te per haec genua, quando es amicus.
Theocl. Quam rem petens supplex rogas me?
 1255 *Hel.* Volo maritum meum defunctum se-
 pelire.

67) reliquit] sic Editt. recent. (= Eurip. *Ἀπὼν*); Editt. 1558., 1562. relinquunt.

- Theocl.* Quid est sepultura absentium? an sepelies umbram?
- Hel.* Mos est apud Graecos, qui in mari mortuus fuerit, —
- Theocl.* Quid facere? Graeci sunt sapientes in talibus rebus.
- Hel.* Sepelire in vacuis textis tunicis.
- 1260 *Theocl.* Fac funus, excita tumultum, ubi vis in terra.
- Hel.* Non sic sepelimus naufragos.
- Theocl.* Quomodo igitur? ignoro leges Graecorum.
- Hel.* Exportamus in mare, quae convenit mortuis.
- Theocl.* Quid exhibebo mortuo et tibi?
- 1265 *Hel.* Nescio; ego sum imperita istarum rerum, cum prius nihil tale mihi acciderit.
- Theocl.* O hospes, gratum munus attulisti.
- Men.* Non mihi, neque mortuo.
- Theocl.* Quomodo sepelitis mortuos, qui in mari perierunt?
- Men.* Prout sunt uniuscuiusque facultates.
- 1270 *Theocl.* Dic, quod ad sumptus attinet, quicquid voles, propter hanc accipies.
- Men.* Primum mactatur sanguis mortuis.
- Theocl.* Cuius? tu indicam mihi, ego parebo.
- Men.* Tu ipse statuito; sufficient, quae dederis.
- Theocl.* Apud barbaros mos est, equum aut taurum.
- 1275 *Men.* Si vis aliquid dare, nihil des generoso indignum.
- Theocl.* Non caremus illis in nostris gregibus.
- Men.* Et afferte lectum stratum sine corpore.
- Theocl.* Fict; quid praeterea afferre mos est?
- Men.* Arma aenea; nam fuit bellator.
- 1280 *Theocl.* Digna erunt haec Graecis, quae dabimus.
- Men.* Praeterea omnia pulchra germina nata e terra.
- Theocl.* Quomodo in fluctus illa demittis?
- Men.* Nunc⁶⁸⁾ oportet⁶⁹⁾ et gubernatores remorum.
- Theocl.* Quantum spatii areet classem a terra?
- 1285 *Men.* Ut vix conspici possint a littore fluctus circa navem.
- Theocl.* Quare hunc morem colit Graecia?

68) Nunc] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551. *Nῦν*); Editt. recent. *Ναῦν* — Navem.

69) oportet] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *δὲν ἀναίτων*) oportet adesse.

- Men.* Ne fluctus eiciant hostias ad littus.
- Theocl.* Navis Phoenissa velox aderit.
- Men.* Recte et Menelao benefeceris.
- 1290 *Theocl.* Nonne tu potes sine hac hoc facere?
- Men.* Matris hoc opus est, aut uxoris, aut liberorum.
- Theocl.* Huius negotium est, ut dicis, sepelire maritum.
- Men.* Res pia est, non defraudare mortuos suis iustis.
- Theocl.* Sit meum habere coniugem non pollutam.
- 1295 Veniens in domum adferam apparatus pro mortuo,
- Et dimitto te ex terra non vacuis manibus Servientem huic. Cum mihi famam bonam Attuleris, pro sordibus istis Accipies vestem et cibum, ut in patriam
- 1300 Venias, quando video te miserum esse. Tu vero, o misera, non in re inutili Crucies te ipsam. Menelaus functus est fato, Neque potest vivere maritus tuus mortuus.
- Men.* Tuum officium est, o adolescentula, praesentem
- 1305 Maritum oportet amare, et eum, qui perit, omittere:
- Hoc tibi optimum est ad praesentem casum. Quod si venero in Graeciam, et fuero salvus, Qualem decet esse te tuo marito, Si talis mulier fueris, ego compescam priores de te sermones⁷⁰⁾.
- 1310 *Hel.* Fient haec: nunquam⁷¹⁾ maritus culpabit
- Me; tu, qui prope ades, scies ista. Verum, o miser, intra et lava, Et muta vestem, non ad moram Benefaciam tibi; libentius enim
- 1315 Charissimo meo Menelao convenientia Feeceris, si consequaris a nobis, quae te oportet.
- [*Strophe* 1.]
- Chor.* Veloci pede montana Mater Deorum festinavit

70) Qualem — sermones.] hic horum duorum versuum ordo, quem Editt. 1558., 1562. exhibet, congruit cum Ed. Basil. 1551.; in Editt. recent. in textu gr. et interpr. ordine inverso versus 1309. versui 1308. praecedat.

71) Fient haec: nunquam . . .] sic Barn. Musgr. (= text. gr.); Editt. 1558., 1562. Fient haec nunquam.

- Per sylvestria prata,
 1320 Et fluctus maris graviter sonantes
 Desiderio amissae
 Filiae arcanae.
 Crepitacula Bacchica clarum
 1325 Sonitum mittentia sonabant,
 Quando iugales bestias
 Dea iungens ad currum
 Raptam quaesivit
 Virginum extra coetum.
 1330 Cum puellis celeres,
 Diana sagittis,
 Pallas armata hasta,
 Spectans e coelo,
 Aliud fatum ordinaverat.

[*Antistrophe 1.*]

- 1335 Quando cursus et errationis
 Labores mater finiit,
 Quaerens labores,
 Dolosam rapinam filiae,
 Transiit nivosas
 1340 Speculas nympharum Idaearum.
 Eiicit in luctu
 Saltus in rupibus nivosos⁷²⁾,
 Hominibus campos terrae sine herbis fecit.
 Non dans fructum orationibus,
 1345 Perdit genus hominum.
 Non mittebat greges vigentia
 Pascua^{72a)} graminum implicatorum.
 Multorum vita defecit,
 Neque erant sacrificia Deorum,
 1350 Et oblationes non incendebantur in aris.
 Et prohibebat roridos fontes
 Emittere limpidas aquas.

[*Strophe 2.*]

- Postquam finivit sacrificium
 Diis et hominibus,
 1355 Iupiter placans infestam
 Iram matris, dicit:
 Ite, castae Charites,
 Ite, de virgine
 Iratae Cereri
 1360 Moerorem eximite sonitu.
 Et vos, Musae, chorum cum hymnis,
 Et sonitum aeris terrestrem,

- Et tympana in igne facta accipite
 Pulcherrima. Tunc primum inter Deos
 1365 Risit Dea Venus,
 Et accepit in manus
 Tibiam graviter sonantem,
 Delectata illa modulatione.

[*Antistrophe 2.*]

- Quae non fas est neque sanctum est facere,
 1370 Incendisti in thalamis.
 Habes inimicitiam magnae
 Matris, o filia, cum sacrificia
 Diis non colas.
 Multum possunt hinnulorum
 1375 Variarum pelles,
 Et herba coronata hedera
 In sacras ferulas,
 Et circumvoluta rhombo
 Concussio aetherea,
 1380 Et bacchans coma bacchantium,
 Et nocturni cursus Deae.
 Bene eam
 Supera, o luna,
 Forma tantum gloriaberis.

[*Helena, Theoclymenus, Menelaus,
 Chorus, Nuntius, Gemini.*]

- 1385 *Hel.* Quod ad ea attinet, quae intus sunt,
 bene nobiscum agitur, o amicae.
 Nam filia Protei simul adiuvens vestram
 fraudem,
 Cum viderit meum maritum adesse,
 Non dixit fratri, et quem ego dixi mortuum
 esse,
 Eum non dicit vivere propter me.
 1390 Maritus meus rapuit pulcherrima orna-
 menta.
 Nam arma, quae demissurus erat in mare,
 Haec, immittens robustam manum palo⁷³⁾,
 Ipse portat, et accipiens dextra hastam
 Tanquam sacrificaturus mortuo,
 1395 Potius paravit corpus armis ad pugnam,
 Tanquam multorum barbarorum tropaea manu
 Collocaturus, quando descendemus in navem,
 quae remis agitur.
 Mutavit vestem pro veste, quae corrupta est
 navigando,

72) Eiicit — nivosos.] sic Editt. 1558., 1562.; Fix.: Et pro-
 ceit se in luctu Saxea super tesqua nivosa;

72a) Non mittebat — Pascua] sic Editt. 1558., 1562.; Barn.,
 Musgr.: Gregibus vero non mittebat laeta Pabula

73) immittens — palo.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. re-
 cent.: immissa robusta [Fix.: forti] manu in scuti ma-
 nubrium,

- A me factam; et corpus balneo
 1400 Dedi, sera lavaera fluviatilis aquae.
 Sed egreditur e domo, qui meas
 Nuptias paratas se in manibus habere putat.
 Oportet me tacere; et simulo te⁷⁴⁾
 Benevolum esse et cohibere linguam, si pos-
 sumus,
 1405 Servati ipsi, etiam te simul servare.
Theocl. Procedite ordine, ut ordinavit ho-
 spes^{74a)},
 Ministri, adferentes marinas inferias.
 Tu, Helena, si tibi non videor male loqui,
 Obtempera, mane hîc. Idem praesens,
 1410 Et si non aderis, facies marito tuo.
 Nam metuo, ne desiderium mariti
 Persuadeat praecipitem te dare in mare,
 Consternatam desiderio prioris viri.
 Vehementer enim absentem eum tamen luges.
 1415 *Hel.* O inclyte marite, necesse est
 Primum thalamum et consuetudinem nuptialem
 Honore afficere. Ego propterea, quod amo
 maritum,
 Possem una mori; sed quid ei prodesset,
 Si una morerer? Sed permitte me
 1420 Ipsam proficisci, et inferias dare mortuo.
 Dii tibi dent, qualia ego volo,
 Et huic hospiti, quod nos adiuvat in hac re.
 Habebis me talem, qualem te convenit in domo
 habere
 Uxorem, postquam Menelao benefacis
 1425 Et mihi; venient haec ad aliquam for-
 tunam.
 Qui det navem, in qua abducamus haec,
 Manda alicui, ut integram gratiam accipiam.
Theocl. Vade tu, et navem his quinqueremem
 Sidoniam da, et praefectos remigum.
 1430 *Hel.* An non ille navem gubernabit, qui
 curabit inferias?
Theocl. Oportet nautas meos inprimis huic pa-
 rere.
Hel. Iube iterum, ut clare intelligant te.
Theocl. Iterum iubeo et tertio, si tibi placet.
Hel. Bene sit tibi, et ego sum beata propter
 mea consilia.
 1435 *Theocl.* Ne nimium lachrymis conficias tuum
 corpus.

74) et simulo te] sic Editt. 1558., 1562.; Fix.: et te (*cho-
 rum*) mihi conciliare volo.

74a) hospes.] sic (= text. gr.) Editt. recent.; Editt. 1558.,
 1562. hospes et

Hel. Haec dies tibi meam gratiam indicabit.

Theocl. „Res mortuorum nihil sunt, sed omni-
 no miseriae.

Hel. Est aliquid et illic et hic, quae dico.

Theocl. Non habebis me deteriorem maritum
 Menelao.

1440 *Hel.* Tu non es culpandus; fortuna solum
 curanda est.

Theocl. In te situm est hoc, si mihi benevolen-
 tiam praestiteris.

Hel. Non nunc primum discimus amare amicos.

Theocl. Visne, ut ego te adiuvans tecum na-
 vigem?

Hel. Minime, ne servias servis, cum sis rex.

1445 *Theocl.* Sed age, mitto ritus Graecorum.

Volo meam domum esse impollutam; non hic
 Mortuus est Menelaus. Eat aliquis,

Qui dicat meis satrapis, ut ferant nuptiarum
 Ornamenta in domum meam. Oportet totam

1450 Terram sonare beatis laudibus

Hymenaeum Helenae, et meum, quod sit
 suspiciendus.

Tu vero, o hospes, veniens in marina brachia,
 Dans haec priori huius marito,

1455 Iterum propera domum, aut manens sis
 beatus⁷⁵⁾.

Men. O Iupiter, pater et prudens Deus vo-
 caris,

Adspice nos, et libera ex malis,

Trahentes nos calamitates cum moerore,

1460 Diligenter adiuva; et si attigeris summa
 tantum manu,

Venimus ad eam fortunam, quam volumus.

Satis est laborum, quos haecenus pertulimus.

Invoco vos, Dii: possunt multa de me audiri
 bona

Et tristia; non debeo semper infelix esse,

1465 Sed recto pede aliquando incedere. Unum
 mihi

Tribuentes, deinceps me felicem facietis.

[*Strophe* 1.]

Chor. O Phoenicia Sidonia,

Velox navis, mater undis maris,

75) Iterum — beatus.] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent.
 (= text. gr.) pro hoc uno versu habent hosce tres:

Rursus ad aedes propera [Fix.: festina] meam uxorem
 tecum habens.

Ut, huius nuptiis mecum celebratis [Fix.: cel. epulo].
 Proficiscaris ad tuas aedes [Fix.: ad domum] aut hîc
 manens sis beatus [Fix.: vivas felix].

- Amica navigationi,
 1470 Dux suo ordine natantium
 Delphinum, quando
 Mare ventis caret,
 Et glauca filia Ponti,
 Tranquillitas, haec dixerit:
 1475 Pandite vela ventis
 Marinis,
 Accipite abiernos remos,
 O nautae: io nautae
 Mittentes portuosum
 1480 Ad littus Perseae domus Helenam.

[*Antistrophe 1.*]

- Certe alicubi puellas fluvii
 Ad undam Leucippidas, aut ante templum
 Minervae accipies,
 Sero veniens ad istos choros,
 1485 Aut in coetu Hyacinthi
 Ad nocturnam laetitiam:
 Quem concertans
 Tereti fragmine disci
 Interfecit Apollo in terra Laconica
 1490 In festo die.
 Filius Iovis inssit colere
 Puellam, quam reliquerat in domo,
 Cum nondum faces accensae fuerant ad nuptias.

[*Strophe 2.*]

- Utinam per aerem volatiles
 1495 Essemus Libycae
 Aves, ordine volantes.
 Relicta hyberna tempestate,
 Ibunt antiquissimae
 Fistulae obtemperantes
 1500 Pastoris, qui siccos
 Campos et fertiles terrae
 Supervolans canit,
 Quando habentes longa colla,
 Currentes simul cum nivibus
 1505 Aves itis per medium aerem,
 Et iuxta nocturnum Orionem.
 Nuntiate hoc nuntium,
 Sedentes supra Eurotam,
 Quod Menelaus Dardani
 1510 Urbe capta, domum sit venturus.

[*Antistrophe 2.*]

Venite equites
 Per aerem,

- Filii Tyndari,
 Inter nubes sub claris astris.
 1515 In coelo habitantes,
 Servatores Helenae,
 Supra glaucum mare,
 Et caeruleos fluctus,
 Et canas undas maris,
 1520 Nautis commodos navigationi ventorum
 Flatus a Iove mittentes.
 A sorore infamiam
 Barbarici thalami auferte,
 Quam propter contentionem, in Ida monte
 1525 Laborans nacta est,
 Etsi non venit Ilii
 Ad turres.
 Nun. Rex, pessima in domo invenimus:
 Ideo cito audies ex me nova mala.
 1530 *Theocl.* Quid est? Nun. Curato nuptias
 alterius
 Mulieris; Helena abiit ex hac terra.
Theocl. Levata alis, an pedibus incedit?
 Nun. Menelaus avexit eam navi ex hac terra,
 Qui ipse venit nuntians se mortuum esse.
 1535 *Theocl.* O quam horrenda narras! sed quae
 navigatio eam
 Avexit ex hac terra? incredibilia dicis.
 Nun. Quam tu dedisti hospiti, habens tuos
 Nautas abiit, ut paucis dicam.
Theocl. Quomodo? cupio audire; nēque enim
 spero
 1540 Unam manum superiorem fuisse
 Tot nautis, cum quibus tu missus es.
 Nun. Postquam relicta regia hac domo
 Filia Iovis ad mare venit,
 Callide ponens tenerum pedem, lugebat
 1545 Maritum praesentem, et non mortuum.
 Ut autem venimus ad ambitum tui portus,
 Detraximus navem Sidoniam praecipuam
 Cum iugis et remis quinquaginta,
 In qua labor labori succedebat.
 1550 Alius malum, alius remum collocavit;
 Et in manu remi capulum et candida vela simul
 erant,
 Et gubernaculum immisit Iovis.
 In hoc labore considerantes hoc
 Viri Graeci, socii Menelai,
 1555 Accesserunt ad littus, vestiti nauticis
 Vestibus, formosi quidem, sed squalidi ad ad-
 spiciendum.

- Quos ubi Menelaus vidit adesse,
 Allocutus est, dolosum luctum prae se ferens:
 O miseri, quomodo, ex qua navi
 1560 Graeca venitis collisa scapha?
 Num una sepelietis filium Atrei mortuum,
 Quem haec filia Tyndari invitum sepelit?
 Illi emittentes lachrymas per simulationem,
 In navem iverunt cum Menelao, res mergen-
 das in mare
- 1565 Ferentes; nobis erat haec suspicio,
 Et de hoc inter nos colloquebamur, simul na-
 vigantium
 Quod magna multitudo esset: tamen expecta-
 bamus,
 Servantes tua mandata: praeesse navi
 lubens hospitem, perdidisti haec omnia,
- 1570 Et facile in navem haec
 Levia posuimus; sed taurus pede
 Non voluit recto accedere in tabulam navis,
 Sed mugiebat, circumagitans oculos,
 Et curvans tergum, et suspectans in cornua,
- 1575 Arcebat nos, ne attingeretur. Ibi maritus
 Helenae
 Vocavit: O socii, qui Troiam evertistis,
 An non rapientes more Graecorum
 Taurum invenilibus humeris
 In proram conicietis? et simul ensis
- 1580 Promptus fodiet victimam mortuo?
 Illi venientes ad hanc adhortationem, rapue-
 runt
 Taurum, et ferentes posuerunt in tabulas
 navis;
 Menelaus vero contrectans collum circumda-
 tum uno fune,
 Et frontem, persuasit ingredi in navim.
- 1585 Tandem postquam navis omnia recepit,
 Implens scalas formoso pede
 Helena consedit in mediis transtris,
 Et, qui verbis non amplius erat, Menelaus
 prope;
 Alii in dextro pariete, et totidem in sinistro;
- 1590 Vir apud virum sedebant, sub vestibus
 gladios
 Abditos habentes; tum matutini impleti sunt
 Clamores et acclamationes, ut audivimus.
 Postquam non eramus valde procul a terra,
 Neque prope, sic interrogavit custos guber-
 naculi:
- 1595 O hospes, satisne est, an ulterius

- Navigabimus? nam gubernatio navis mihi est
 curae.
- Ille ⁷⁶⁾ vero dixit: Satis est mihi; et dextra ar-
 ripsiens gladium
 Accessit ad proram, ut mactaret taurum
 Stans, nullius mortui mentionem faciens,
 1600 Sed secans daemonem precatus est: O qui
 habitas in mari,
 Marine Neptune, et castae filiae Nerei,
 Servate me ad littus Argivum, et coniugem
 Incolumem ^{76a)} ex hac terra. Fluxus sanguinis
 Saliebant in aquam secundo cursu.
- 1605 Et aliquis hoc dixit: Dolosa est navi-
 gatio,
 Rursus navigemus ad Naxiam: iube tu,
 Tu verte gubernaculum. Sed a caede tauri
 Stans filius Atrei, vocavit suos socios:
 Quid cunctamini, o germina Graeciae,
 1610 Mactare, occidere barbaros, et e navi
 Abicere in aquam? tuis nautis
 Noster praefectus clamat contrariam vocem.
 Ergo aliquis apprehendit postremam tabulam,
 Alii frangens iugum, alius auferens remum a
 scalmo
- 1615 Cruentat caput hostium peregrinorum.
 Omnes recti consurrexerunt, alii in manibus
 Perticas nauticas, alii gladios habentes.
 Caede navis peribat, et erat adhortatio
 Helenae ex puppi: Ubi est gloria Troiana?
 1620 Ostendite erga barbaros homines. Tum
 prae festinatione
 Ruebant alii, alii erigebantur, alios iacere
 Mortuos vidisses. Menelaus habens arma,
 Considerans, ubi laborarent socii,
 Eo manu dextra admovit gladium,
- 1625 Ita ut praecipitarentur nostri e navi, nu-
 davitque
 Remos tuis nautis; inde ad gubernacula stans
 Rex dixit se in Graeciam directurum navim.
 Illi tollebant malum, et venerunt secundi
 venti,
 Et sic abierunt e terra. Ego vero effugiens
 necem,
- 1630 Demisi me in mare ad anchoram.
 Laborantem iam me aliquis tendens funem
 Recepit, et in terram exposuit, ut tibi
 Nuntiarem haec. „Diffidentia moderata

76) Ille] sic Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. Illa.

76a) Incolumem] Ed. 1558. mendo typogr.: Incolumen.

- „Nihil est utilius hominibus⁷⁷⁾.
 1635 *Chor.* Nunquam putabam neque te, neque
 nos falli posse,
 O rex, quod Menelaus adesset, et non rescisceremus.
Theocl. O me miserum, deceptum muliebribus artificiiis!
 Elapsae sunt mihi nuptiae illae. Et si posset capi
 Navis persequendo, cito reciperem ac interficerem hospites.
 1640 Nunc uliscar sororem, quae me prodidit,
 Quae videns Menelaum in domo, non indicavit mihi.
 Nunquam alium decipiet vaticiniis.
Chor. Heus tu, quo fers pedem, o domine, ad quam caedem?
Theocl. Quo me ius inbet; verum discedite a me.
 1645 *Chor.* Non dimittam tuam vestem; moliris magna mala.
Theocl. An tu domino imperabis, cum servus sis? *Chor.* Sentio recte.
Theocl. Non sapis, nisi me sinens⁷⁸⁾. *Chor.* Non dimitemus.
Theocl. Ut interficiam meam pessimam sororem. *Chor.* Imo piissimam.
Theocl. Quae me prodidit? *Chor.* Honesta prodicione, faciendo iusta.
 1650 *Theocl.* Quae meam coniugem alteri dedit?
Chor. Domino.
Theocl. An quisquam est mearum rerum dominus?
Chor. Ille, qui accepit eam a patre.
Theocl. At fortuna dedit mihi. *Chor.* Sed factum abstulit.
Theocl. Tu non debes meas res iudicare. *Chor.* Si dixero meliora.
Theocl. Ergo ego servio, non dominor.
Chor. Defendo hanc, quia pie fecit.
 1655 *Theocl.* Videris velle interfici. *Chor.* Interfice; sororem tuam
 Non interficies nobis volentibus, sed me. „Pro dominis
 „Honestissimum est generosis servis mori.

77) H. I. in Ed. 1558. nota marg.: Non facile ubique credendum.

78) sinens] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. sinent; Fix. (= Eurip. ξίνεις) sines.

- Gemini.* Cohibe iram, qua non recte incitatus es,
 Theoclymene, rex huius terrae. *Gemini*
 1660 Iovis filii vocamur, quos Leda olim
 Peperit, et Helenam, quae fugit ex tua domo.
 Irascris propter nuptias, non destinatas fato.
 Neque puella nata ex Dea Nereide,
 Theonoe, soror tua, tibi facit iniuriam, quae
 ius divinum
 1665 Praetulit, et mandata iusta patris.
 Num semper praesenti tempore
 Illam in tua domo habitare oportuit?
 Imo postquam Troia est eversa,
 Et praebuit nomen Diis, non amplius
 1670 Debuit in eodem conubio iuncta esse,
 Et redire domum, et habitare cum marito.
 Abstine a sorore tua nigrum gladium;
 Existima eam moderate haec fecisse.
 Iam olim et prius servavimus sororem,
 1675 Postquam Iupiter fecit nos Deos,
 Et tamen sumus inferiores simul et fato,
 Et Diis, quibus haec visum est sic debere esse.
 Haec tibi dico; sed tibi, soror, dico,
 Ut naviges cum marito tuo. Surrexit secundus flatus;
 1680 Nos servatores gemini fratres tui,
 Equitantes circa mare, mitemus te in patriam.
 Sed quando laborabis et morieris,
 Vocaberis Dea, et cum Iovis filiis geminis fratribus tuis
 Particeps eris sacrificiorum, et oblationes ab hominibus
 1685 Nobiscum accipies; nam Iupiter ita vult.
 Neque⁷⁹⁾ constituit te primum Mercurius,
 Auferens e Sparta domo in coelum,
 Furatus tuum corpus, ne Paris duceret te.
 Ordinata in littore Phrurii⁸⁰⁾ (insulam dico)
 1690 Helena posthac apud homines invocabitur,
 Postquam accepta est abductio tua ex domo,
 Et erranti Menelao a Diis
 Fatale est habitare in insulis fortunatis.
 „Dii non oderunt generosos;
 1695 „Eorum vero, qui nullo numero sunt, magis sunt labores.

79) Neque] sic Editt. 1558., 1562. (= Editt. Basil. 1551., Musgr. *ὀδδ'*); Editt. recent.: Ubi vero (= Editt. Barn., Fix. *ὀδδ'*).

80) Phrurii] huic nomini in marg. Editt. 1558., 1562. adscripta est haec annotatio: ad Phururium locum in Laconica, ubi colebatur Helena.

Theocl. O filii Ladae et Iovis, priorem
Contentionem de vestra sorore remittam,
Et meam sororem non volo amplius inter-
ficere.

Illa eat domum, si Diis placet:
1700 Scitote vos optima simul et castissimae
Sororis esse fratres;
Et valete propter generosum Helenae

Animum, qualis non inest in multis mulieribus.
Chor. „Multae sunt formae divinorum operum,
1705 „Dii multa praeter spem perficiunt;
„Et quae videntur, non eveniunt.
„Non speratorum invenit Deus viam⁸¹⁾.
Sic exiit hoc negotium.

81) H. I. in Editt. 1558., 1562. nota marg.: Varietas fati.

LXXI. PHIL. MEL. INTERPRETATIO IONIS EURIPIDIS.

Huius tragoediae interpretatio latina Melanthonis integra legitur in altera *Xylandri* Ed. 1562., a qua interpretatio prioris Ed. 1558. differt, cuius rei causam Xylander in praefatione illius Editionis attulit (vide supra p. 285 sq.). Praeter hanc prioris Editionis interpretationem, quam genuinae in notis criticis subiunxi, etiam Editiones recentiores *Barnesii*, *Musgravii* et *Fixii* contuli. — Versuum numeros, stropharum partitiones et alias quasdam inscriptiones ex Ed. Barnes. addidi uncinis inclusas.

EURIPIDIS ION

PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

Argumentum¹⁾.

Creusam Erechthei filiam Apollo vitians gravidam fecit Athenis; illa vero partum sub arce²⁾ exposuit, eundem locum et delicti et partus³⁾ testem accipiens. Infantem igitur Mercurius auferens⁴⁾ Delphos tulit; inveniens illum⁵⁾ prophetissa educavit. Creusam autem⁶⁾ Xuthus

duxit uxorem. Qui cum in bello contra principes Euboeae⁷⁾ opem tulisset Atheniensibus, dono ab illis accepit et regnum et praedictae nuptias⁸⁾. Huic igitur alius filius⁹⁾ non fuit; hunc vero educatum a sacerdote¹⁰⁾, Delphi aedituum¹¹⁾ fecerunt, qui ignorans servivit suo patri¹²⁾. Scena huius fabulae in Delphis fingitur¹³⁾.

Personae.

Mercurius
Ion
Chorus ex Creusae
ancillis¹⁴⁾
Creusa

Xuthus
Senex¹⁵⁾
Famulus¹⁶⁾ Creusae
Pythia seu Vates¹⁷⁾
Minerva.

Praefatur Mercurius.

- 1) Haec veteris argumenti, quod graece in Eurip. Ed. Basil. 1551. legitur, interpretatio Melanthonis in Editt. 1558., 1562. exstat. Ed. Barn. hoc argumentum graece et latine auctius praebet.
- 2) sub arce] sic Editt. 1562. Barn.; Ed. 1558. sub arce.
- 3) et delicti et partus] sic Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. et sceleris et puerperii
- 4) auferens] sic Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. sustollens
- 5) illum] sic Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. vero
- 6) autem] sic Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. vero
- 7) contra principes Euboeae] sic Ed. 1562.; Barn.: contra Chalcodontidas, principes Euboeae
- 8) Qui cum — nuptias] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. Nam cum auxilium tulisset in bello Atheniensibus, regnum et praedictae nuptias accepit dono.
- 9) alius filius] sic Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. filius alius.
- 10) sacerdote] sic Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. vate muliere.

- 11) aedituum] sic Barn. (= *νεωκόρον* gr. argumenti); Editt. 1558., 1562. male: editum.
- 12) Qui ign. — patri] sic Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. Hic vero ignarus servivit patri. — In Ed. Barn. post haec verba in argumento gr. et lat. inserta sunt haecce: Apollo itaque oraculum consulenti Xutho de liberis obtinendis, donum dedit suum et Creusae filium, ionem vocatum, illi prius famulantem. Mater itaque per ignorantiam suo filio insidias struit. At deprehensa ex lege morte erat afficienda. Hic vero mutua agnitione facta, suaviter fabula clauditur.
- 13) Scena — fingitur.] sic Editt. 1562., Barn.; Ed. 1558. Actio autem huius fabulae sita est in Delphis.
- 14) ex Creusae ancillis] sic Editt. 1562., Barn., Musgr.; Ed. 1558. ex famulis Creusae; Fix.: servarum Creusae.
- 15) Senex] sic Editt. 1558., 1562., Musgr.; Barn., Fix.: Senex sive Paedagogus
- 16) Famulus] sic Editt. 1558., 1562., Barn., Musgr.; Fix.: Serva
- 17) seu Vates] sic Editt. 1558., 1562., Barn., Musgr.; Fix.: sive Sacerdos

I O N.

[*Mercurius, Ion, Creusa, Xuthus, Chorus.*]

Mercurius.

- Atlas aeneo tergo coelum
Deorum antiquam domum terens: is ex Dea
Una¹⁸⁾ genuit Maiam, quae me genuit
Mercurium, maximo Iovi Deorum nuntium.
5 Venio autem in hanc Delphorum terram, ubi
supra umbilicum
Medium sedens Phoebus canit hominibus,
Praesentia et futura vaticinans.
Est et non obscura Graecorum civitas
Ab aurea hastam gerente Pallade¹⁹⁾ vocata,
10 Ubi filiam Erechthei Phoebus nuptiis iunxit
Creusam per vim, quo loco septentrionalia saxa
Palladis sub arce Atheniensium terrae,
Macras vocant domini terrae Atticae.
Inscio vero patre (sic enim Deo placuit,)
15 Tulit onus ventris; postquam vero tempus
venit,
Pariens domi puerum exposuit infantem
In idem antrum, ubi concubuit cum Deo
Creusa, et exponit tanquam mortuum
In rotundo orbe cavae cistae,
20 Maiorum morem servans et terra nati
Erichthonii. Illi enim Iovis filia
Custodes addidit, qui custodirent corpus,
Duos dracones, et virginibus excubantibus
Dedit servandum. Unde Erechthidis illic
25 Mos est inter serpentes auratos
Alere liberos. Sed ea, quae habebat virgo,
ornamenta
Filio appendens reliquit, tanquam morituro.
Ibi me Phoebus frater hoc rogat:
O frater, vade ad indigenum populum
30 Inclytarum Athenarum; nosti enim Deae
urbem.
Accipiens infantem recentem ex cava petra
Cum ipso vase et fasciis, quas²⁰⁾ habet,
Portato mihi fratri ad meum templum,
Et ponito in ipso introitu mearum aedium.
35 Reliqua (hic enim puer meus est, ut scias,)

18) Una] huic voci in marg. Ed. 1562. adscriptum est nomen: Pleione.

19) Pallade] huic ibid. addita est nota marg.: Athena, Athena enim Minerva est.

20) quas] sic Editt. recent.; Ed. 1562. male: quae.

Mihi erunt curae. Apollini vero beneficium
Praestans fratri, auferens contextum ex corio
calathum

- Detuli, et infantem intra limina
Templi huius pono, aperiens calathum
40 Involutum arculae, ut videretur infans²¹⁾.
Occurrit exoriente sole orbe suo
Sacerdos ingrediens templum Dei.
Ea admovens oculos infanti
Mirata est, num aliqua Delphica ausa sit
mulier
45 Clandestinum partum in Dei proicere do-
mum.

Volebat extrudere extra sacrum limen,
Miseratione autem omisit crudelitatem, et Deus
Adiutor erat puero, ne eiceretur domo.
Accipiens ipsum alit, patrem vero

21) Atlas — infans. (vs. 1—40.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. habet hanc interpretationem:

Mercur. Atlas aereis humeris coelum
Deorum antiquam domum conterens, Deorum
Ex una genuit Maiam, quae me genuit
Mercurium maximo Iovi Deorum furtive;
Pervenio autem Delphorum hanc terram, ubi umbi-
licum

Medium occupans Phoebus hymnos canit hominibus,
Et praestantia et futura vaticinans semper.
Est enim non ignota Graecorum civitas,
Auream hastam habentis Palladis vocata,
Ubi filiam Erechthei Phoebus copulavit nuptiis
Per vim, Creusam; ubi septentrionales petras
Palladis sub arce Atheniensium terrae,
Macras vocant terrae reges Atticae.
Inscio vero patre, Deo enim placuit,
Ventris pertulit tumorem. Cum vero venit tempus,
Pariens domi puerum, detulit infantem
In idem antrum, ubi concubuit cum Deo
Creusa, et exponit tanquam moriturum
Cavae arcae in rotundo orbe,
Maiorum consuetudinem servans, ipsius terrigenae
Erichthonii. Illi enim Iovis filia
Custodes adiungens, custodiam corporis
Duos dracones, nymphis agrestibus
Dat servandum. Unde Erechthidis illic
Consuetudo quaedam est, inter serpentes auratos
Alere liberos. Sed quicquid habuit virgo ornamentis,
Filio appendens, reliquit tanquam morituro.
Ibi me existens frater Phoebus postulat haec.
O frater, profectus ad populum aboriginem
Inclytarum Athenarum (novisti enim Deae civitatem)
Accipiens infantem recentem ex cava petra.
Cum ipsa arca et fasciis, quibus continetur,
Fer fratri ad mea templa,
Et collocato ad introitum domus meae.
Caetera vero, mens enim est (ut scias) filius,
Nobis curae erunt. Apollini vero beneficium
Praestans fratri, nexum sustollens corium
Detuli, et puerum intra limina
Pono templi huius, aperiens corium
Nexum arcae, ut videretur puer.

- 50 Phoebum esse ignorat, neque, quae sit mater,
novit,
Et ipse puer parentes nescit.
Iuvenis igitur existens circa stipem in templo
datam
Vagabatur ludens; ubi vero evasit in virum,
Delphi ipsum fecerunt custodem auri ipsius
Dei,
55 Et fidelem quaestorem omnium; in templo
vero
Dei vivit hucusque honestam vitam.
Creusa vero, quae pepererat hunc adolescen-
tem,
Xutho nubit, tali casu.
Erat Atheniensibus et Chalcodontidis,
60 Qui Euboeam terram inhabitant, bellum,
In quo Athenienses adiuvens et conficiens bellum
hasta,
Nuptiarum Creusae dignitatem accepit,
Cum esset alienigena, ex Aeolo, Iovis filio,
natus,
Genere Achaeus. Diu vero seminans suum
lectum
65 Est sine liberis, et ipsa Creusa: propter quae
Veniunt ad hoc templum Apollinis
Cupiditate sobolis; Apollo vero fortunam
Huc impulit, et non est oblitus filii, ut existi-
matur.
Dabit enim ingredienti templum hoc
70 Xutho suum ipsius filium, et natum
Ipsam ex illo esse dicet, ut veniens ad mater-
nam domum
Agnoscat a Creusa, et ut nuptiae in Apol-
linem
Occultae sint, et filius habeat haereditatem;
Iona vero ipsum, conditorem Asiaticae terrae,
75 Vocari faciet per Graeciam.
Sed ibo in laureum secessum,
Ut de puero eventum discam.
Video enim egredientem Apollinis filium
Hunc, ut ornet portas ante templum
80 Lauri ramis; nomen vero, quod adepturus
est,
Ionem, ego primus nomino Deorum²²).

22) Occurrit — Deorum. (vs. 41 — 81.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Forte exoriente sole orbe suo,
Vates ingrediebatur templum Dei.
Visum vero admovens puero infanti,
Admiratur, si quae Delphica ausa mulier

Ion. Currus splendorum quadrigarum
Sol iam illuminat per terram;
Astra vero aetheris incenduntur igne hoc
85 Ad noctem sacram.

- Parnassi vero inaccessi vertices
Illustrati diem
Accipiunt, hominibus in rota vectum.
Fumus²³) aridae myrrhae
90 In fastigia * Phoebi volat.
Mulier vero sedet ad sacrum tripodem,
Delphica canens Graecis oracula,
Quae Apollo illi dictat.
Sed, o Delphici Phoebi ministri,
95 Castaliae limpidos
Ite ad vertices, pura vero aqua
Abluti ite in templum,
Custodite os, ne quid dicatis irreligiosum,
100 Et volentibus bona * oracula dicite,
Propria lingua narrando.
Nos autem labores, quos a pueris
Laboramus usque, ramis lauri,

Clandestinum partum in Dei proficere domum,
Ultra vero limen secernere cupida erat.
Miseratione autem omisit crudelitatem. et Deus
Adiutor erat puero, ne eiceretur e domo.
Alit vero ipsum accipiens; seminantem vero
Nescivit Phoebum, neque matrem, cuius esset,
Et ipse puer parentes nescit.
Iuvenis itaque existens, circa ea, quae de ara veniebant,
almenta

Ferebatur lusitans; ut vero excrevit corpore,
Delphi ipsum creaverunt custodem auri ipsius Dei.
Et quaestorem fidelem omnium. In templis vero
Dei vivit hic semper sanctam vitam.
Creusa vero, quae pepererat hunc adolescentem,
Xutho nubit, a tali casu.
Erit Athenis et Chalcidensibus.
Qui terram inhabitant Euboeam, hostilis motus.
Quod una perferens, et compescens hasta,
Nuptiarum Creusae dignitatem accepit,
Non gentilis existens, Aeoli filii Iovis,
Sed existens Achaeus. Diuturnus vero seminans lectos
Liberis caret et ipsa Creusa, quorum gratia
Veniunt ad vaticinia Apollinis haec,
Amore puerorum. Apollo vero hunc casum
Ad hoc producit, neque ignoatur, ut existimat.
Dabit enim ingredienti templum hoc
Xutho suum ipsius filium, et natum
Illius ipsum dicturus, matris ut profectus ad domum
Agnoscat a Creusa, atque etiam ut nuptiae Apollinis
Occultae sint, et filius habeat haereditatem.
Iona vero ipsum, conditorem Asiaticae terrae,
Nominem nominari faciet per Graeciam.
Sed in hos lanreos secessus ingrediar,
Factum ut agnoscam a puero.
Video enim egredientem ipsum Apollinis filium
Hunc, ut ante templum splendida faciat vestibula
Lauri ramis. Nomen vero, quod adepturus est,
Ionem ego primus nomino Deorum.

23) Fumus] sic Ed. 1558. et recentt.; Ed. 1562. mendo ty-
pogr.: Fumus.

Et sacris coronis vestibulum Phoebi
105 Purum faciemus, et solum humidum
Humidis guttis²⁴⁾, et avium turmas, quae lae-
dunt

Sacra donaria, sagittis meis
Fugabimus. Nam tanquam incerta matre
110 Et incerto patre natus, illud, quod me aluit,
Phoebi templum colo²⁵⁾.

[Strophe.]

Age, o recens natum,
Ministerium pulcherrimae lauri,
Quod Phoebi aream
115 Verrit, sub templo
Ex hortis Deorum,
Ubi ros irrigat sacer
Perennem fontem,
Emittens
120 Myrti sacras frondes,
Qua fronde verro solum Dei
Quotidie, cum solis
Ala celeri
Serviens quotidie.
O Paeon, o Paeon,

24) Hum. guttis] h. l. in Ed. 1562. nota marg.: scilicet faciemus.

25) Ion. Currus — colo. (vs. 82 — 111.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Ion. Currus quidem hos splendorum quadrigarum
Sol iam illuminat per terram,
Astra vero ardent igne hoc aetheris
Ad noctis depulsionem.
Parnassi vero inaccessi vertices
Illustrantes diem,
Circulum mortalibus accipiunt.
Myrrhae vero aridae fumus
Ad culmina Phoebi volat,
Insidet vero mulier tripodem divinum
Delphis, cantans Graccis carmina,
Quae Apollo resonuerit.
Sed, o Delphici Phoebi ministri,
Castaliae limpido
Ite ad vertices; pura vero aqua
Abluti, ite ad templa.
Osque bene ominatum conservate bonum,
Bona oracula volentibus vaticinamini,
Propria lingua interpretando.
Nos vero labores, quos a pueris
Laboramus usque, aut ramis lauri,
Aut sacris coronis introitus Phoebi
Puros faciemus, humida pavementum
Aspergine madidum, et avium turmas, quatenus lae-
dunt
Sacra donaria, sagittis meis
Fugabimus. Quoniam enim absque matre
Et absque patre existens, quae me alunt,
Phoebi templa procuro.

125 Felix, beatus
Sis, o Latonae fili²⁶⁾.

[Antistrophe.]

Honestum laborem,
Phoebe, tibi in templo servio
130 Colens oraculorum sedem.
Illustris mihi labor est
Diis servire,
Non hominibus, sed immortalibus,
Laudabili labore exerceri
135 Non defatigabor.
Phoebus mihi pater;
Educantem enim me praedico,
Illi, qui mihi utilis est, patris
Nomen tribuo,
140 Phoebi huius in templo.
O Paeon, o Paeon,
O beate, o beate
Sis, o Latonae fili²⁷⁾.
Sed finiam labores
145 Suspensionibus lauri.
Ex aureis vero vasis proiciam
Terraе fontem,
Quem effundunt Castaliae

26) Age — fili. (vs. 112 — 126.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Age, o scopae virentes, o
Pulcherrimae sacrum ministerium lauri.
Quae Phoebi pavementum
Verrit sub templis,
Ex hortis immortalibus,
Ubi ros rigat sacer
Perennem fontem,
Emittentes
Myrti sacra folia.
Qua vero pavementum Dei
Per totum diem solis simul
Cum veloci ala,
Sacris studiis intentus quotidie,
O Paeon, o Paeon,
Felix felix
Sis, o Latonae fili.

27) Honestum — fili. (vs. 127 — 143.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Honestum hunc laborem, o
Phoebe, tibi ante templum exhiheo,
Colens vaticiniorum sedem.
Gloriosus vero labor iste mihi,
Diis servam manum habere.
Non mortalibus, sed immortalibus
Bene ominatis laboribus laborare.
Non subterfugiam.
Phoebus mihi genitor pater.
Alentem enim laudo.
Eum, qui utilis mihi est, patris
Nomiue voco.
Phoebi huius in templo,
O Paeon, o Paeon,
Felix, felix
Sis, o Latonae fili.

- Vortices, humidam aquam
 150 Proiciens, purus existens a lecto.
 Utinam sic Phoebum
 Colens non desinam,
 Aut desinam bona fortuna.
 Eia.
 Veniunt iam et relinquunt
 155 Volatiles Parnassi cubilia.
 Praecipio non appropinquare pinus,
 Neque in auream domum venire.
 Feriam te telis, o Iovis
 Praeco, avium rostro curvo
 160 Robur vincens.
 Hic ante pavementum remigat aliud
 Agmen, non? alias²⁸⁾
 Rubentem pedem movebis?
 Nihil te cithara Phoebi
 165 Continens sagittis liberabit.
 Alis tuis
 Transi paludem Deli.
 Cruentabis, nisi obtemperes,
 Tua dulcia cantica.
 170 Eia.
 Quae nova avis accedit?
 Num sub fastigio nidum
 Ex festucis factura est suis pullis?
 Stridor arcus arcehit te.
 Non parebis? Vadens ad vertices
 175 Alpei nidifica, aut
 In nemus Isthmium,
 Ut donaria non laedantur
 Et templa Phoebi.
 Vereor vos interficere
 180 Nuntias vocis divinae
 Hominibus. Quibus destinatus sum laboribus,
 Iis serviam Phoebo, et non desinam
 Meum nutritorem colere²⁹⁾.

28) aliud Agmen, non? alias] sic Ed. 1562. (Ed. Basil. 1551. ἄλλος . . Κύκλος. οὐκ, ἀλλά); Editt. recent. ἄλλος . . Κύκλος. οὐκ ἄλλα — alius . . Cynus. Non alio

29) Sed finiam — colere. (vs. 144 — 183.)] sic Ed. 1562.: Ed. 1558.:

Sed finiam labores
 Lauri tractibus:
 Ex aureis vasis proliciam
 Terrae fontem,
 Quem effundunt Castaliae
 Gurgites, humidam aquam
 Proiciens, integer a cubili existens.
 Utinam sic scilicet, Phoebum
 Colens ne desistam,
 Aut desistam bona fortuna.
 Ehem.

- Chor.* Non in divinis Athenis
 185 Sunt ornatae columnis aulae
 Deorum tantum, neque sacrorum^{29a)}
 Cultus, verum etiam apud Apollinem,
 Latonae filium, geminorum Deorum
 Speciosum lumen est.
 190 *Ion.* Ecce hunc adspice.
 Lernaeam hydram interficit
 Aureis aduncis telis Iovis filius.
 Quaeso te, intuere oculis.
Chor. Video. *Ion.* Et prope eum alius
 195 Interficit ardentem volncrem.
Chor. Quisnam est, qui dicitur mea
 Ad pensa?
Ion. Armiger Iolaus, qui
 Suscipiens communes labores
 200 Cum Hercule exhaurit.
 Et illum specta
 Insidentem equo alato, qui
 Interficit efflantem ignes
 Tricorpoream vim³⁰⁾.
 205 *Chor.* Undique moveo palpebras.
Ion. Considera pugnam in parietibus
 Saxeis gigantum³¹⁾.

Accedunt iam et relinquunt
 Volatiles Parnassi nidus.
 Edico non accedere pinnis
 Neque ad aureas domos
 Corripiam te vicissim sagittis, o Iovis
 Nuntia, avium rostro
 Robur vincens.
 Hic ante pavimenta alius remigat
 In orbem. Non vero
 Rubicantem pedem movebis,
 Nihil te cithara Phoebi
 Concentrix a sagittis liberat.
 Et ad umbracula
 Et lacunas accede, quae sunt in Delo.
 Cruentabis, nisi pares,
 Pulchrissonantes odas.
 Ehem.

Quae haec avis insolita accessit?
 Num scit pinnis aptas ad nidum
 Festucas positura suis liberis?
 Psalmi te arcebunt arcuum;
 Non pares? Abiens in gurgitibus
 Alpei nidificatio, aut
 Nemus Isthmicum,
 Ut sacra ne laedantur,
 Et templa Phoebi.
 Occidere enim vos vereor,
 Deorum annuntiantes auguria
 Hominibus; quibus vero incumbo laboribus,
 Phoebo meo serviam, neque desinam
 Eos, qui me alunt, colere.

29a) sacrorum] sic Ed. 1562.; Editt. recent. (= text. gr.) Agyiaei.

30) Tricorp. vim.] his in marg. Ed. 1562. adscripta est explicatio: Chimaeram.

31) *Chor.* Non — gigantum. (vs. 184 — 207.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

- Chor.* Huc spectemus, amicae.
Ion. Vides eam, quae adversus Enceladum
 210 Horribilem vibrat clypeum?
Chor. Video Palladem, meam Deam.
Ion. An et fulmen utrinque candens, et impetu-
 tuosum
 In iaculatricibus manibus Iovis?
Chor. Video: pugnacem
 215 Mimanta igne incendit.
 Et Bacchus alium
 Imbellibus hederaceis baculis
 Interficit terrae filium.
 Te aeditum compello.
 220 Estne fas transire penetralia
 Albo pede? *Ion.* Non est fas.
Chor. Neque ex te audiero?
Ion. Quid cupis? *Chor.* Num vere medium
 umbilicum terrae
 Phoebi continet templum? *Ion.* Ornatum co-
 ronae,
 225 Et circa sunt Gorgones. *Chor.* Sic dicitur.
Ion. Si accessistis ad praesegmina sacrificio-
 rum³²⁾ ante domum,
 Et si vultis interrogare Phoebum,
 Ite in aream; nondum vero caesis
 Ovibus, non transite in interius templum.

Chor. Non in divinis Athenis
 Praestantes columnas habentes sunt alae
 Deorum solum, neque sacri
 Cultus, verum etiam apud Apollinem.
 Latonae filium, bicorporum
 Personarum pulchras ferras referens Inmen.
Ion. Ecce hanc adspice.
 Lernaean hydram interficit
 Aurea harpe Iovis filius.
 Chara tu adspice oculis.
Chor. Video. *Ion.* Et prope eum alius
 Allatam igne ambustam interfecit.
Chor. Quisnam, qui mea narratur
 Apud pensa?
Ion. Scutifer Iolaus, qui
 Communes subiens labores
 Ioviali filio collaborat.
 Atqui hunc adspice
 Alati insessorem equi.
 Iovem afflantem occidit
 Tricorporum vim.
Chor. Omnia certe oculis consequor.
Ion. Considera tumultum in parietibus
 Lapideis gigantum.

32) accessistis ad praesegmina sacrificiorum] sic Ed. 1562.
 (Ed. Basil. 1551. ἐδύσατε πέλαγον). His in marg. illius
 Ed. Xylander hanc adiecit annotationem: „ἐδύσατε πέ-
 λαγον. nullo sensu. Legerem ἐθύσατε πέλαγον, et ver-
 terem: Si quidem sacrificio peracto ante templum expe-
 titistis vaticinium.” — Editt. recent. hanc lectionem ἐθύ-
 σατε π. in textum receperunt et vertunt: placentam im-
 molastis [Fix.: hostiae sanguinem effudistis].

- 230 *Chor.* Intelligo Dei ritum,
 Non transgrediemur; quae vero extra sunt,
 contemplantur.
Ion. Omnia spectate, quoniam fas est³³⁾.
Chor. Miserunt me domini, hos recessus Dei ut
 viderem.
Ion. Vos, ancillae, cuius familiae vocamini?
 235 *Chor.*³⁴⁾ Urbs Palladis est domestica meorum
 Dominorum, hos praesentes interroga.
Ion. Generositas tibi adest, et iudicium morum
 Hanc speciem habes, quaecumque es.
 De homine ut plurimum iudicari potest
 240 Ex specie, num generosus sit.
 Age, quum me tenuisti claudens oculos,
 Et humectas generosas genas,
 Postquam vidisti castum sacellum Apollinis,
 Cur venisti in hanc sollicitudinem, o mulier?
 245 Omnes enim reliqui penetralia videntes Dei
 Gaudent; hic vero tuus oculus lachrymas
 fundit.
Cre. O hospes, tua indoles non est hominis
 imperiti,
 Venientis in admirationem de meis lachrymis.
 Ego vero, cum vidissem Apollinis has aedes,
 250 Revoco quandam antiquam memoriam,
 Domi mentem habeo hic existens.

33) *Chor.* Huc — fas est. (vs. 208—232.)] sic Ed. 1562.;
 Ed. 1558.:

Chor. Huc videamus, o charae.
Ion. Vides igitur prope Enceladum,
 Horribilem vibrantem clypeum?
Chor. Video Palladem, meam Deam.
Ion. Ecquid fulmen utrinque candens, impetuosum,
 In Iovis porro volantibus manibus?
Chor. Video impetuosum
 Mimantem, igne ardet.
 Et Bromius alium
 Imbellibus hederaceis ramis
 Interficit, terrae filius ille Bacchus.
 Te certe aeditum voco,
 Licet penetralia ingredi
 Albo pede? *Ion.* Non licet, o hospita.
Chor. Neque ex te audiero?
Ion. Quae vero cupis? *Chor.* Num re vera medium
 umbilicum terrae
 Phoebi continet templum? *Ion.* Coronae circumdatus;
 Circum vero Gorgones. *Chor.* Sic et fama loquitur.
Ion. Quandoquidem accessistis aram placentarum pro
 foribus,
 Et quiddam sciscitari cupitis Phoebum,
 Ite ad pavimenta, insuper vero non caesis
 Ovibus, domorum ne ite in recessus.
Chor. Scio. Dei vero ritum
 Non transgrediamur; quae vero extra, oculos oblecta-
 bunt.
Ion. Omnia spectate, quoniam et fas est oculis.

34) *Chor.*] sic Editt. 1558., 1562., Musgr., Fix.; Ed. Basil.
 1551. et Barn. *Creusa.*

- O miserae mulieres, o facinora
Deorum: quidnam, quousque poenas remitemus,
Si potentum iniuriis perimus³⁵)?
255 *Ion.* Quare gemis obscura quaedam, o mulier?
*Cre.*³⁶) Nihil remitto arcum³⁷); caetera Ego taceo, et tu ne cures.
Ion. Quae es? Unde venis, ex qua patria Es nata, quo nomine te vocare oportet?
260 *Cre.* Creusa mihi nomen est, ex Erechtheo Nata sum, patria est Atheniensium civitas.
Ion. O inclytam habitans urbem, et a generosis Educata parentibus, ut te admiror!
Cre. Eatenus sum felix et non ulterius.
265 *Ion.* Quaeso te per Deos, verane illa sint, quae dicuntur ab hominibus?
Cre. Quidnam interrogas, volo cognoscere.
Ion. Pater avus patris tui ex terrane ortus est?
Cre. Erichthonius quidem, sed genus me non invat.
Ion. Num ipsum Minerva ex terra protulit?
270 *Cre.* In virgineas manus, cum eum non genuisset³⁸).

35) *Chor.* Miserunt — perimus? (vs. 233—254.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Chor. Dimiserunt domini Dei me recessus hos videre.
Ion. Et famulae vero cuius vocamini familiae?
Chor. Palladis domestica, altitia atria Meorum tyrannorum, circum vero praesentes interroga.

Ion. Generositas tibi, et morum indicium. Talem figuram habes, quaecumque es, o mulier.
„Utinam cognosceret, quoniam multa homini accidunt,
„Formam videns quis, an esset generosus.
Ehem. Sed attonitum fecisti me, oculos claudens tuos,

Lachrymis vero irrigans pulchras genas,
Postquam vidisti pura Apollinis oracula.
Quidnam ad hoc sollicitudinis venisti, o mulier?
Quoniam omnes caeteri penetralia videntes Dei,
Gaudent, ibi oculus tuus lachrymas fundit.
Cre. O hospes, indoles quidem tua non inerudita est,
In admirationem veniens de meis lachrymis.
Ego vero, cum vidissem Apollinis has aedes,
Memoriam prisca[m] recogitavi quandam.
Domi vero animum habuimus, hic existens certe.
O infelices mulieres, o facinora
Deorum; quid nunc? quo iustitiam remitemus,
Si dominantium iniuria perimus?

36) *Cre.*] sic Editt. 1558. et recentt. aeque ac Ed. Basil. 1551.; in Ed. 1562. deest.

37) Nihil rem. arc.] h. l. in Ed. 1562. nota marg.: defer-
buit animi commotio. Proverb.

38) cum eum non genuisset] sic scripsi; Ed. 1562. male:
cum eum genuisset; Ed. 1558. cum non peperisset eum
(vide notam seq.); Editt. recentt.: quamvis eum non pe-
perisset (Eurip. οὐ τεροῦσά μιν).

- Ion.* Tradidit vero eum, sicut pingitur?
Cre. Filiabus Cecropis ad servandum non con-
spectum.
Ion. Audivi virgines solvisse arcam Deae.
Cre. Ideo mortuae eruentarunt saxum petrae³⁹).
275 *Ion.* Age, quidnam? Estne verum, an fru-
stra dicitur?
Cre. Quidnam interrogas? non laboro otio.
Ion. Pater tuus Erechtheus mactavitne tuas
sorores?
Cre. Ausus est mactare victimas pro patria.
Ion. Quomodo tu sola sororum servata es?
280 *Cre.* Eram infantula in ulnis matris.
Ion. Num vere patrem hiatus terrae occultat?
Cre. Ictus tridentis Neptuni ipsum perdiderunt.
Ion. Locus vero istic est nuncupatus Macrae?
Cre. Quid interrogas hoc? ut mihi redigas in
memoriam quiddam.
285 *Ion.* Honorat illum locum Pythius et radii
solis.
Cre. Honorat, honorat, utinam nunquam illum
locum vidissem.
Ion. Quid? num tu Deo gratissimum locum
odisti?
Cre. Nihil, o hospes; scio probrum quoddam
de illo antro.
Ion. Maritus vero quis te duxit Atheniensium?
290 *Cre.* Non civis, sed inquilinus.
Ion. Quis? nobilem ipsum esse oportet.
Cre. Xuthus, qui natus est ab Aeolo, Iovis
filio.

39) *Ion.* Quare — petrae. (vs. 255—274.)] sic Ed. 1562.;
Ed. 1558.:

Ion. Quamobrem obscura conquereris, o mulier?
Cre. Nihil. Remisi arcus; ea vero, quae huic rei con-
veniunt,

Et ego taceo, et tu non inquiras quid.

Ion. Quae vero es? unde terrarum venisti, ex quali
patria

Es? nomine quo te vocare nos convenit?

Cre. Creusa mihi quidem nomen, ex Erechtheo
Nata sum, patria vero terra Atheniensium civitas.

Ion. O inclytam habitans urbem, et a generosis
Educata patribus, ut te admiror, o mulier.

Cre. Hactenus felices sumus, o hospes, neque ultra.

Ion. Per Deos re vera, ita ut tradatur mortalibus.

Cre. Quam rem interrogas, o hospes? discere voto.

Ion. Ex terra patris tui genitor natus est pater?

Cre. Erichthonius certe. Hoc vero genus me non
invat.

Ion. Num et ipsum Minerva e terra sustulit?

Cre. Ad virgineas manus, cum non peperisset eum.

Ion. Tradit vero, ita ut in pictura pingitur?

Cre. Cecropis quidem ad servandum filiabus, quo non
videbatur.

Ion. Audivi virgines solvisse arcam Deae.

Cre. Certe enim mortuae saxum eruentarunt petrae.

- Ion.* Quomodo hospes existens te duxit civem?
Cre. Prope Athenas est Euboea civitas.
- 295 *Ion.* Humidis, ut aiunt, limitibus terminata.
Cre. Hanc depopulatus est cum Cecropidis communi bello⁴⁰).
Ion. Veniens auxiliator deinde te ducit⁴¹)?
Cre. Dotem pro auxiliis in bello et pro pugna accipiens.
Ion. Venisti huc ad oraculum cum viro, an sola?
- 300 *Cre.* Cum viro; ipse adit sacellum Trophonii.
Ion. An spectatum, an vaticinii petendi causa?
Cre. Ab eo et item Apolline idem negotium vult cognoscere.
Ion. An venistis de terrae fructibus aut de liberis?
Cre. Liberis caremus, cum diu fuerimus in connubio.
- 305 *Ion.* Neque peperisti unquam, sed sine liberis es?
Cre. Phoebus novit meam sterilitatem.
Ion. Misera, in aliis quidem rebus es fortunata, sed in hac non.
Cre. Tu vero quis es? ut tuam matrem praedico!
Ion. Dei vocor servus et sum.

40) *Ion.* Age — bello. (vs. 275 — 296.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Ion. Age, equid? hocne verum, aut frustra sermo?
Cre. Quam rem interrogas? etenim non fatigor propter otium.

Ion. Pater tuus Erechtheus tuas mactavit sorores?
Cre. Sustinuit ante terrae victimas virgines mactare.
Ion. Tu vero servata es quomodo ex sororibus sola?
Cre. Infans receus eram in ulnis matris.

Ion. Patrem vero re vera hiatus tuum occultat terrae?
Cre. Ictus tridentis Neptuni ipsum perdiderunt.
Ion. Macre vero locus isthic est vocatus?
Cre. Cur interrogas hoc? ut me memorem fecisti cuiusdam.

Ion. Colit vos Pythius, et fulgura Pythea?
Cre. Colit, colit, utinam nunquam te adspexissem.
Ion. Quid vero? odisti tu Dei gratissima?
Cre. Nihil, o hospes; novi de antro flagitium quoddam.
Ion. Maritus vero quis te duxit Atheniensium, mulier?
Cre. Non civis, sed advena ex alia terra.
Ion. Quis? nobilem ipsum oportet esse aliquem.
Cre. Xuthus, natus ex Aeolo et a Iove.
Ion. Et quomodo peregrinus te existens acquisivit existentem indigenam?
Cre. Euboea Athenis prope est quaedam civitas.
Ion. Terminis humidis, ut aiunt, secreta.
Cre. Hanc depopulatus est cum Cecropidis communi hasta.

41) te ducit?] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. ducit tuum lectum? Editt. recent.: te duxit uxorem? (Eurip. *σὸν γαμῆ λέχος*);

- 310 *Cre.* Donum urbis alicuius, aut venditus?
Ion. Non scio, nisi hoc unum: Apollinis vocor.
Cre. Et nos te vicissim miseramur.
Ion. Ut qui nesciam, quae me pepererit⁴²), et unde natus sim.
Cre. Habitas in istis templis, vel in aliqua domo?
- 315 *Ion.* Totum templum est mihi domus, ubicunque me occupaverit sonus.
Cre. Venisti in templum puer aut adolescens?
Ion. Infantem dicunt, qui existimant se scire⁴³).
Cre. Quae te lacte enutrivit ex Delphicis?
Ion. Nunquam attigi ubera; haec me aluit.
- 320 *Cre.* Quae mulier⁴⁴)? ut ego languens inveni similes miserias!
Ion. Phoebi sacerdos; ideo ducimus eam matrem.
Cre. Venisti vero ad virilem aetatem, cuius educationem adeptus?
Ion. Arae me aluerunt, et semper accedens hospes.
Cre. Misera, te quae peperit, quaecunque fuerit tandem.

42) pepererit] sic Fix.; Editt. 1558., 1562., Barn., Musgr.: peperit.

43) *Ion.* Veniens — se scire. (vs. 297 — 317.) sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Ion. Auxiliator cum venisset, deinde ducit tuum lectum?
Cre. Dotes quidem belli, et hastae accipiens praemium.

Ion. Cum marito vero venis, aut sola, ad oracula?
Cre. Cum marito; templa vero adit Trophonii.
Ion. Utrum spectator, aut propter oracula?
Cre. Et illius et Phoebi, unicum cupiens discere carmen.

Ion. Fructum vero propter terrae venistis, aut propter liberos?

Cre. Liberis caremus, diu versati in coniugio.
Ion. Neque peperisti quicquam unquam, verum sine liberis es?

Cre. Phoebus novit meam carentiam liberorum.
Ion. O infelix, quantum in caeteris felix existens, non felix es.

Cre. Tu vero quis es? ut tuam matrem beatam iudico!
Ion. Dei vocor servus et sum, o mulier.

Cre. Donarium publicum civitatis, aut a quopiam venditus?

Ion. Nescio, nisi unum, Apollinis dicimur.
Cre. Nos tui sane rursus, o hospes, miseremur.

Ion. Ut qui nesciam, quae me peperit, et ex quo sim.
Cre. Templis vero habitas in istis, aut domo?

Ion. Tota domus Dei mihi est, ubicunque occupavit me somnus.

Cre. Puer vero existens venisti in templum aut adolescens?

Ion. Infantem dicunt, qui existimant scire.

44) Quae mulier?] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. Quae, o acrumnose? Editt. recent.: Quenam, o acrumnose [Fix.: o miser]? (Eurip. *Τίς, ὃ τάλαιωρ?*);

325 *Ion.* Fortasse fui probrum alicuius mulieris.

Cre. Habes victum? bene enim ornatus es vestibus.

Ion. Ex Dei pensionibus ornatur, cui servimus.

Cre. Non contendisti ad inquisitionem parentum?

Ion. Nullum habeo indicium.

330 *Cre.* Hen.

Quaedam alia mulier passa est eadem cum tua matre.

Ion. Dicit, quoniam? si mihi opitulaberis, laetabimur.

Cre. Illa, cuius causa veni huc, priusquam accedat maritus.

Ion. Qua re indigens, ut tibi subserviam?

Cre. Oraculum ex Phoebis cupiens⁴⁵) cognoscere.

335 *Ion.* Dicit, nos erimus internuntii.

Cre. Audi meum sermonem, sed pudet.

Ion. Ergo nihil ages, Dea⁴⁶) est ignava⁴⁷).

Cre. Quaedam mea amica dicit se concubuisse cum Phoebis.

Ion. An mulier compressa esset a Deo? ne dixeris.

340 *Cre.* Et clam ante hoc tempus puerum Deo peperit.

Ion. Non est: humanae culpa pudet eam.

45) cupiens] sic Editt. 1558. et recentt. (= Eurip. *δεομένη*); Ed. 1562. mendo typogr.: cupies.

46) Dea] haec vox in marg. Ed. 1562. explicatur: Verecundia.

47) *Cre.* Quae te — ignava. (vs. 318 — 337.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Cre. Et quae lacte te enutrivit ex Delphicis?

Ion. Nunquam cognovi mammam; haecce aluit me.

Cre. Quae, o aegrotose? ut aegrotans iuveni aegritudinem.

Ion. Phoebis prophetissa, matrem sicut veneramus.

Cre. Ad virum vero excrevistis, quod alimentum nactus?

Ion. Arae me paverunt, et accedens semper hospes.

Cre. Misera, te quae peperit, quaecumque fuerit tandem.

Ion. Probrum alicuius mulieris tui fortasse.

Cre. Habes vero victum; bene enim ornatus es vestibus.

Ion. Dei peplis ornatur, cui servimus.

Cre. Neque contulisti ad inquisitionem inveniendi parentes?

Ion. Habeo enim nullum, o mulier, indicium.

Cre. Eheu.

Passa est quaedam cum tua matre eadem alia mulier.

Ion. Quae? dic; si me adiuerit, laetaremur utique.

Cre. Cuius gratia veni huc, priusquam veniat maritus.

Ion. Quidnam cupiens? quoniam inserviam, o mulier.

Cre. Oraculum occultum cupiens Phoebis discere.

Ion. Diceres. Nos vero caetera procurabimus.

Cre. Audi iam sermonem, sed veremur.

Ion. Neque efficies quicquam; iners enim Dea.

Cre. Imo, quod inquit ipsa, id passa est.

Ion. Quid postea fecit, si quidem Deo iuncta fuit?

Cre. Filium, quem peperit, exposuit foras.

345 *Ion.* Hic expositus ubi est? vivitne?

Cre. Nemo scit, et hoc ipsum venio sciscitatum oraculum.

Ion. Si non amplius superest, quomodo perit?

Cre. Putat bestias interfecisse illum miserum.

Ion. Quo indicio utens cognovisti hoc?

350 *Cre.* Cum venisset, ubi eum exposuerat, non invenit iterum.

Ion. Erantne aliquae stillae sanguinis in via?

Cre. Negat quicquam vidisse, quamvis diligenter consideravit solum.

Ion. Quod tempus est interfecto puero?

Cre. Haberet eandem mensuram aetatis tecum, si viveret.

355 *Ion.* Iniuria afficit eam Deus; mater vero est misera.

Cre. Nunquam in posterum gignet aliam sobolem.

Ion. Quid, si Phoebus enim clam alit?

Cre. „Gaudens de re communi solus non facit iuste⁴⁸).

Ion. Heu congruam fortunam meae calamitati.

360 *Cre.* Et te, o hospes, existimo matrem miseram desiderare.

Ion. Ne me ducas ad dolorem, cuius obliti sumus.

48) *Cre.* Quaedam — iuste. (vs. 339 — 358.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Cre. Cum Phoebis se mixtam esse dicit quaedam ex amicis meis.

Ion. Cum Phoebis, mulier existens? ne dixeris, o hospita.

Cre. Et puerum certe peperit Deo clam olim.

Ion. „Non est, humanae iniustitiae puderet.

Cre. Hoc inquit ipsa, et passa est misera.

Ion. Quam rem fecit, quando quidem Deo copulata est?

Cre. Hunc puerum, quem peperit, exposuit foras.

Ion. Hic vero expositus puer ubi est? vivitne?

Cre. Non novit quisquam, et haec consulo.

Ion. Si non amplius est, quomodo perit?

Cre. Bestias ipsum infelicem sperat occidisse.

Ion. Quo vero cognovisti usa indicio?

Cre. Cum venisset, ubi eum exposuit, non invenit amplius.

Ion. Erat vero aspersio in vestigio quaedam sanguinis?

Cre. Non ait, quamvis plurimum peragrata solum.

Ion. Tempus vero quod huic puero perditum?

Cre. Tecum eandem aetatis, si quidem esset. haberet staturam.

Ion. Iniurius in eum Deus, mater vero misera.

Cre. Nunquam amplius in posterum parit sobolem aliam.

Ion. Ecquid si clam ipsum Phoebus nutrit accipiens?

Cre. In communi re gaudens, non iuste facit solus.

- Cre.* Taceo; pertexe illa, de quibus interrogo te.
Ion. Scisne, quae pars tuae orationis laboret maxime?
Cre. Quid non languet isti miserae?
 365 *Ion.* Quomodo vaticinabitur Deus id, quod vult clam esse?
Cre. Si quidem collocavit commune oraculum Graeciae.
Ion. Pudet eum huius rei; ne exquire ab ipso.
Cre. Dolet et ista, quae passa est hunc casum.
Ion. Nemo de hac re tibi vaticinabitur.
 370 In suo enim templo accusatus tanquam turpis
 Phoebus, inste eum, qui oracula tibi redderet, Puniret. Discede, mulier.
 „Non enim dicenda sunt Deo contraria.
 „Ne eo dementiae veniamus,
 375 „Ut sollicitemus Deos nolentes
 „Dicere, quae nolint⁴⁹⁾, aut ante aram factis
 „Mactationibus ovium, aut per auguria avium.
 „Si vi urgemus nolentes Deos,
 „Possidemus invita bona;
 380 „Quae vero volentes dederint, fruamur.
*Chor.*⁵⁰⁾ Varias sunt humanae calamitates,
 „Specie differunt: unam bonam fortunam
 „Vix inveniet aliquis in hominum vita⁵¹⁾.
Cre. O Phoebe, et illic, et hic non iustus es

49) H. 1. in Ed. 1562. nota marg.: Dii non coguntur.

50) *Chor.*] sic Editt. 1558. et recentt.; in Ed. 1562. deest.

51) *Ion.* Heu — vita. (vs. 359—383.)] sic Ed. 1562.: Ed. 1558.:

Ion. Eheu assimilis haec fortuna meo casui.

Cre. Et te, o hospes, existimo matrem miseram desiderare.

Ion. Et ne ad miserationem me ducas, cuius obiit sumus.

Cre. Taceo. Perge vero, de quibus te interrogo.

Ion. Scin' vero, quae laboret orationis maxime pars tibi?

Cre. Quid vero non illi aerumnosae male habet se?

Ion. Quomodo Deus, quod latere velit, vaticinetur?

Cre. Si quidem insidet tripodem communem Graeciae.

Ion. Puderet eum huius rei; ne exquire ab ipso.

Cre. Dolet certe, quae passa est casum.

Ion. Non est, qui tibi vaticinaretur haec.

In suis enim ipsius templis malus apparens Phoebus, iure eum, qui oracula redderet tibi,

Afficeret aliquo nocimento; discede mulier.

„Deo enim, quae contraria sunt, non vaticinanda.

„Non enim ad tantum ignorantiae venerimus,

„Ut Deos ultro elaboremus,

„Dicere, quae nolint, aut ante aram factis

„Victimis ovium, aut propter avium volatus.

„Si enim per vim contenderimus invitis Diis,

„Invita acquiramus bona, o mulier.

„Quae vero dederint volentes, fruamur.

Chor. „Varias vero variis sunt calamitates hominum,

„Formae vero differunt. Unam vero felicitatem

„Vix unquam inveniet aliquis hominum in vita.

- 385 In illam absentem, cuius adsunt sermones.
 Tu vero non servasti tuam sobolem, quam oportebat servare,
 Neque interroganti matri vates existens dicis⁵²⁾,
 Ut, si non superest amplius, tumuletur sepulchro;
 Si vero vivit, veniat matris in conspectum tandem.

- 390 Sed omittere haec convenit, si a Deo Prohibemur cognoscere, quae volumus.
 Sed video generosum maritum Xuthum, qui iam hos Trophonii Specus reliquit; dictos sermones

- 395 Taceto apud maritum, ne probro afficiar Curiose tractans arcana, et efferatur sermo Non eo, quatenus nos eum explicavimus.
 „Conditio mulierum misera est erga viros.
 „Nam bonae etiam inter malas mixtae

- 400 „Odio habentur, adeo miserae sumus⁵³⁾.
Xuth. Primum quidem Deum, qui mearum precum Primitias accipit, salvere iubeo; te vero, o uxor,
 Num pavor consternatam reddidit me sero veniente^{53a)}?
Cre. Non; sed tu videris mihi esse consternatus; sed mihi

- 405 Dic, quodnam oraculum ex Trophonii specu fers?

Quomodo nobis semen liberorum succedat^{53b)}?

Xuth. Non voluit antevertere Dei

52) dicis] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: dices, Fix.: respondebis (= Eurip. ἐρεῖς).

53) *Cre.* O Phoebe — sumus. (vs. 384—400.)] sic Ed. 1562.: Ed. 1558.:

Cre. O Phoebe, et illic et hic non iustus es

in absentem, cuius praesentes sunt sermones.

Tu quidem non servasti tuam, quem servasse te oportebat,

Neque interroganti matri, vates existens dicis.

Quod si non amplius vivit, tumuletur tumulo;

Si vero vivit, veniat matris in conspectum tandem.

„Sed sinere convenit haec, si a Deo

„Prohibemur, non discere, quae cupio.

Sed, o hospes, aspicio generosum maritum

Xuthum, prope iam has Trophonii

Relinquentem speluncas; dictos sermones

Sile erga virum, ne quam turpitudinem capiam

Curiose tractans occulta, et ne evulgetur sermo,

Quatenus nos eum exposuimus.

„Conditio enim mulierum difficilis est erga maritos.

„Et inter malas nos bonae mixtae,

„Odio habemur, adeo miserae sumus.

53a) veniente?] sic scripsi; Ed. 1562. venientem?

53b) Hic versus in Editt. 1558. et recentt. aeque ac in Ed. Basil. 1551. est *Creusae*, in Ed. 1562. *Xuthi*.

- Oraculum: unum tantum dixit, me non sine liberis
 Domum rediturum esse, neque etiam te.
 410 *Cre.* O veneranda Phoebi mater, utinam feliciter
 Venerimus huc, utinam commercia, quae antea fuerunt,
 Cadant meliora apud filium tuum⁵⁴).
Xuth. Fient haec. quis est hîc minister Dei?
*Ion.*⁵⁵) Ego sum foris internuntius; interiora alii curant,
 415 Qui sedent ad tripodem,
 Optimates Delphorum, quos legit sors.
*Xuth.*⁵⁶) Teneo omnia, quae volebam.
 Ingredior; etenim, ut audio,
 Per sortem cecidit advenis oraculum
 420 Commune ante templum; volumus die
 Hac (sacra enim est) Dei capere oracula.
 Tu vero circa aras, o mulier, laureos
 Accipiens ramos precare a Diis de liberis
 Felix oraculum me referre ex templo Apollinis.
 425 *Cre.* Erunt haec, erunt, si velit Apollo
 Nunc priores iniurias sanare.
 Non quidem omnino fuit amicus nobis,
 Sed quod volet, accipiam; Deus enim est⁵⁷).

54) utinam — filium tuum.] his in marg. Ed. 1562, additur explicatio: ut inveniatur meus ex Apolline filius, de quo cum Ione erat locuta.

55) *Ion.*] sic Editt. 1558. et recentt.; in Ed. 1562. deest.

56) *Xuth.*] sic Editt. 1558. et recentt.; in Ed. 1562. omiss.

57) *Xuth.* Primum — enim est. (vs. 401—428.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Xuth. Primum quidem Deus meorum compellationum
 Capiens exordium, salveat, tuque, o uxor,
 Num sero veniens te percudit pavor?

Cre. Nihil; pervenisti enim ad sollicitudinem. Sed mihi

Dic, quodnam oraculum ex Trophonii fers?
 Liberorum quomodo nobis semen submitatur?

Xuth. Noluit Dei anticipare
 Oraculum. Unum certe dixit, non sine liberis
 Domum venturum, neque te ex oraculis.

Cre. O veneranda Phoebi mater, utinam sancte
 Venerimus; quaeque nobis commercia ante erant,
 Autore filio tuo in melius mutantur.

Xuth. Erunt haec. Verum quis minister sacrorum Dei?

Ion. Nos ea, quae foris; quae vero intus, aliis curae sunt,

Qui prope sedent tripodem, o hospes,
 Delphorum optimates, quos elegit sors.

Xuth. Bene habeo iam omnia, quibus indigemus.

Eamus intro; etenim, ut ego audio,
 Vaticinium cecidit per sortem advenis
 Commune ante templum. Voluimus in die
 Hac (utinam fausta) Dei capere oracula.

Tu vero circa aras laurigeros, o uxor,
 Accipiens ramos, idoneos ad sobolem, supplica Diis
 Oracula me offerre ex Apollinis templis.

- Ion.* Quidnam hospita Deum sermonibus
 430 Obscuris convicians significat?
 An cupit quaerere aliquid pro patria,
 Et tamen tacet, quod taceri oportet?
 Sed filia haec Erechthei quid mihi
 Curae est? et quid me attingit solum Atticum?
 quin aureis
 435 Gutturibus profectus ad aspersionem
 Asperginem emittam. Sed castigandus mihi
 Phoebus: quid facit virgines stuprans,
 Et perdit deinde, clam cum genuerit,
 Morientes? sed ne negliges haec, sed cum domi
 eris,
 440 „Cole virtutem; quicunque enim hominum
 „Improbis est, illum Dii puniunt.
 „Quomodo igitur aequum est vos leges mortali-
 bus
 „Scribentes, ipsos iniustos esse?
 Sed si falsum est, sit sane ita; de altero dicam.
 445 Poenas dabitur hominibus violenti thori,
 Tu et Neptunus et Iupiter, qui in coelo domi-
 nantur,
 Facietis vacua templa, poenam iniustitiae
 dantes.
 „Voluptates enim prae modestia
 „Urgentes, iniuste facitis; non amplius ho-
 mines
 450 Accusare iustum est, si pulchra facta Deorum
 Imitamur, sed eos, qui docent haec⁵⁸).

Cre. Erunt haec, erunt. Apollo vero si velit
 Nunc verum priora peccata emendare,
 Totus quidem non fuerit in nos amicus.

Quantum vero vult, Deus enim est, accipiam.

58) *Ion.* Quidnam — haec. (vs. 429—451.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Ion. Quidnam sermonibus hospita Deo
 Occultis semper convicians inquit?
 Aut certe solet pro terra vaticinari,
 Aut aliquid obtinet, quae sileri convenit.

Sed filia haec Erechthei, quid mihi
 Curae est? et quid ad me perlinet patria? quin aureis
 Gutturibus profectus ad aspersionem,
 Asperginem dimittam; sed castigandus mihi
 Phoebus, quid facit virgines per vim violans,
 Prodit liberos creans furtim
 Morientes, negligas ne tu quidem, verum quoniam
 imperas,

Virtutes consequere. „Etenim quicunque mortalium
 „Improbis est, puniunt Dii.

„Quomodo igitur aequum est leges vos mortalibus
 „Scribentes, ipsos praevagationis reos esse?

Quod si, quamvis non sit, sequenti vero utar,
 Poenas propter violentas dabitur hominibus nuptias,
 Tu et Neptunus, et Iupiter, qui in coelo imperat.

„Templa punientes tamen scelera desolata redditis.

„Voluptates enim potius quam temperantiam

„Sequentes, iniurii estis. Non amplius homines

„Accusare iustum, si, quae Diis honesta sunt,

„Imitamur; sed eos, qui docent haec.

[*Strophe.*]

- Chor.* Te partuum obstetricem,
 Eilithyiam meam,
 Minervam obsecro,
 455 Quae Prometheo Titani
 Obstetricata es in summis
 Montibus Iovis, o veneranda Victoria,
 Veni ad Pythicam domum
 Olympi ex aureis thalamis
 460 Volitans ad plateas,
 Ubi est Phoebi terra,
 Et ara in terrae medio,
 Cineta tripode
 Perficit oracula.
 465 Tu et Diana,
 Duae Deae, duae virgines,
 Castae sorores Phoebi,
 Supplicate, o virgines,
 Ut vetus Erechthei
 470 Genus tandem sobolem fausta
 Per vaticinia consequatur⁵⁹).

[*Antistrophe.*]

- „Eximias enim praebet
 „Mortalibus felicitates
 „Certa spes
 475 „Liberorum⁶⁰), quibus alita frugibus
 „Fulget in domo
 „Patria iuventus,
 „Haereditarias divitias
 „Tanquam habitura a maioribus,

59) *Chor.* Te partuum — consequatur. (vs. 452 — 471.)
 sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Chor. Te partuum obstetricem,
 Eilithyiam meam,
 Minervam obsecro,
 Prometheo Titani operam
 In partu praestitisti in summis
 Verticibus Iovis; o sancta victoria,
 Veni ad Pythicam domum,
 Olympi ex aureis thalamis
 Volans ad plateas,
 Phoebia ubi terra,
 In medio terrae sita domus,
 Numine afflato tripode
 Oracula perficit.
 Tu et filia a Latone genita,
 Duae Deae, duae virgines,
 Sorores sanctae Phoebi.
 Supplicate vero, o virgines,
 Priscum Erechthei
 Genus sobolis procreationem diuturnam puris
 Vaticiniis adipisci.

60) H. l. in Ed. 1562. nota marg.: Quam sit bonum habere
 liberos.

- 480 „Subinde propagatas^{60a}) ad alios filios.
 „Sunt defensio in malis,
 „Et magna voluptas in rebus secundis,
 „In bello terrae patriae ferre
 „Salutem.
 485 „Mihī quidem et divitiis
 „Et regiis thalamis praeferantur
 „Educationes domesticae gratiae liberorum.
 „Odi orbam
 „Vitam; et si cui placet, hunc reprehendo.
 490 „Cum mediocribus facultatibus sim in vita
 „Habente liberos⁶¹).

[*Epodus.*]

- O sedes Panis et
 Vicina petra
 Secessus longis epulis,
 495 Ubi choreas dueunt pedibus
 Triplīces puellae rusticas,
 Per viridia stadia ante Palladis templa
 Fistularum sub varia
 Vociferatione hymnorum:
 500 Quando in aula tibia canis,
 O Pan, tuis istis in antris?
 Ubi pariens quaedam
 Virgo infantem Phoebō
 Exposuit epulum volucris,
 505 Et feris eruentam
 Dapem. „Stupra
 „Violenta neque ad telam, neque in fabulis
 „Unquam audivi habere felicitatem.
 „A Diis dantur liberi mortalibus⁶²).

60a) propagatas] sic scripsi; Ed. 1562. propagatos

61) Eximias — liberos. (vs. 472 — 491.)] sic Ed. 1562.; Ed.
 1558.:

„Eximias enim praebet
 „Mortalibus felicitates
 „Certo subsidio
 „Liberorum, quibus alita frugibus
 „Luxerint in thalamis
 „Paternalis iuvenilis pubertas,
 „Haereditarias divitias
 „Utpote habituri a maioribus
 „Alios ad filios.
 „Propugnaculum enim in malis,
 „In felicitate gratum,
 „Inque bello terrae patriae fert
 „Salutarem defensionem.
 „Mihī quidem et divitiis
 „Et regiis thalamis praeferantur
 „Educationes propriae bonorum filiorum.
 „Carentem enim liberis abominor
 „Vitam, et cui probatur, vitupero.
 „Cum facultate mediocri vitam
 „Cum procreatione liberorum consequar.

62) O sedes — mortalibus. (vs. 492 — 509.)] sic Ed. 1562.;
 Ed. 1558.:

[*Ion, Xuthus, Chorus.*]

510 *Ion.* Ministrae, quae circa basim templi
Fumantis observatis domum habentem custo-
diam,

Reliquitne iam sacram tripodem et oraculum
Xuthus? an manet in sacello interrogans de
orbitate?

Chor. Intus est, nondum egressus hanc domum,
515 Sed tanquam iam egrediatur, harum portarum
audimus

Strepitum: exeuntem iam dominum videre
licet.

Xuth. O fili, salve; nam hoc exordium loquendi
mihi convenit.

Ion. Salvi sumus, et tu sanus sis, et utrique
nobis bene sit.

Xuth. Da manus tuae mihi osculum et com-
plexum corporis:

520 *Ion.* Sanusne es, aut vertit te in furem
aliqua Dei noxa?

Xuth. Sanus sum, charissima inveniens, si
fugis, consequar^{62a}).

Ion. Desine, ne contrectes, et ornatum Dei ne
manu rumpas.

Xuth. Attingam, neque pignus capio; invenio
enim, quod mihi est charissimum.

Ion. Non omittes, priusquam arcu feriam pul-
mones tuos.

525 *Xuth.* Quare fugis me, cum agnoscas tua
charissima?

Ion. Debeo⁶³ ad sanitatem revocare ineptos et
insanos hospites⁶⁴).

O Panis scdilia, et
Frequentata petra,
Secessus longis epulis,
Ubi choreas ducunt pedibus
Rustici nymphae triplices,
Per viridia stadia ante Palladis templa
Fistularum sub varia
Vociferatione hymnorum,
Quando in aula tibia canis,
O Pau, tuis istis in antris,
Ubi periens quaedam
Virgo, o misera, infantem Phoebo
Volucris exposuit epulum,
Et feris cruentam
Coenam, tristium nuptiarum
Propter iniuriam, neque ad telam. neque dictis
Famam audiivi fortunam consequi.
A Diis dantur liberi mortalibus.

62a) si fugis, consequar.] sic Editt. 1558., 1562. (Ed. Basil.
1551. *εἰ φυγεῖν ἐπείμην*.); Editt. recent. *εἰ φιλεῖν ἐπείμην*.
— Fix.: si cupio deosculari.

63) Debeo] sic Editt. 1558., 1562. (= Editt. Basil. 1551.,
Musgr. *ὀφείλω*); Barn., Fix. *ὄφ φιλῶ* — Non amo
(Musgr. in interpr.: Quia amo).

64) *Ion.* Ministrae — hospites? (vs. 510—526.)] sic Ed.
1562.; Ed. 1558.:

Xuth. Interfice et incende; patris enim tui, si
occideris, eris interfector.

Ion. Quomodo tu mihi pater es? hoc igitur an
non ridendum mihi auditu?

Xuth. Nonne velox oratio poterit significare
meas res?

530 *Ion.* Et quid dicturus es?

Xuth. Ego sum tuus pater, et tu meus filius.

Ion. Quis dixit haec?

Xuth. Apollo, qui te aluit meum existentem.

Ion. Dicis tibi ipsi testimonium?

Xuth. Dico illa cognito Dei oraculo.

Ion. Deceptus es audito aenigmate.

Xuth. An non recte audivimus?

Ion. Quis fuit sermo Phoebi?

Xuth. Eum, qui obviam mihi venisset, —

535 *Ion.* In quo occurso?

Xuth. Mihi egredienti ex his aedibus, —

Ion. Quid futurum, ut illi accidat?

Xuth. Meum esse filium.

Ion. Ex te natum aut adoptivum?

Xuth. Donum, et tamen natum ex me.

Ion. Primum ergo mihi coniungis pedem tuum?

Xuth. Non alteri, o fili.

Ion. Unde venit haec fortuna?

Xuth. Uterque miramur eandem rem⁶⁵).

Ion. O ancillae mulieres, quae harum circa pulpita
domorum

Sacrarum stationem habentem domium expectatis.
Reliquit iam sacrum tripodem et locum vaticinandi
Xuthus? aut intus manet, quereus de orbitate libero-
rum?

Chor. Intus est, o hospes, nondum domum egressus
hanc.

Tanquam vero in exitu existente harum audimus por-
tarum

Sonitum; exeuntem iam dominum videre licet.

Xuth. O fili, salve; hoc enim exordium sermonis con-
venit mihi.

Ion. Salvi sumus; tu vero sis sanus, et duo existen-
tes, bene habeamus.

Xuth. Da manus mihi osculum tuae, et corporis am-
plexus.

Ion. Sanusne es? aut te insanire fecit Dei quaedam
noxa, o hospes?

Xuth. Sanus sum, charissima nactus, si fugis, con-
sequar.

Ion. Quiesce, ne attractus Dei
Coronamenta frangas manu.

Xuth. Attingam, neque pignus capio; quod mihi enim
invenio, charum est.

Ion. Non discedis, antequam intra sagittam pulmones
accipias.

Xuth. Ut quid iam fugis me, tua cognoscens charis-
sima?

Ion. Debeo ad animum reducere ineptos et insanos
hospites.

65) *Xuth.* Interfice — eandem rem. (v. 527—539.)] sic
Ed. 1562.; Ed. 1558.:

540 *Ion.* Age, ex qua matre tibi natus sum?

Xuth. Nescio.

Ion. Neque Phoebus dixit?

Xuth. Delectatus hoc, illud non interrogavi.

Ion. Num ex terra matre sum?

Xuth. Terra non gignit liberos.

Ion. Quomodo igitur sum tuus?

Xuth. Nescio, ad Deum autem refero.

Ion. Age attingamus alios sermones.

Xuth. Hoc erit melius, o fili.

545 *Ion.* Venistine in illegitimum thorum?

Xuth. Stultitia aetatis.

Ion. Priusquam duceres filium Erechthei?

Xuth. Non enim postea unquam.

Ion. Ergo tunc me genuisti?

Xuth. Convenit tempus.

Ion. Quomodo ego huc allatus sum? *Xuth.*
Nescio.

Ion. Per longum profectus iter?

Xuth. Et hoc me incertum animi facit.

550 *Ion.* Venistine prius ad Delphos?

Xuth. Ad festa Bacchi.

Ion. In qua domo hospitem divertisti?

Xuth. Qui me Delphicis puellis —

Ion. Initiavitne te, aut quomodo haec dicis?

Xuth. Et bacchantibus Maenadibus —

Ion. Sobrium aut ebrium existentem?

Xuth. Bacchi captum voluptate.

Ion. Illic seminati sumus.

Xuth. Fatum te invenit, o fili.

555 *Ion.* Quomodo veni ad templum?

Xuth. Interfice, et combure; patris enim, si occideris,
eris interfector.

Ion. Unde vero mihi pater tu? hoc igitur an non ridiculum mihi auditu?

Xuth. Non habitum colloquium tibi indicavit mea fors
an?

Ion. Et quid mihi dicturus es?

Xuth. Pater tuus sum, et tu filius meus.

Ion. Quis dicit haec?

Xuth. Qui te aluit existentem Apollo meum.

Ion. Testimonium praebes tibi ipsi.

Xuth. Dei qui audivi oracula.

Ion. Errasti, aenigma audiens.

Xuth. An non plana audivimus?

Ion. Illic vero sermo qui est Phoebi?

Xuth. Eum, qui obviam venisset mihi —

Ion. Quo occursu?

Xuth. Ex domibus istis egresso Dei —

Ion. Casum quem adipisci?

Xuth. Filium meum esse.

Ion. Tuum natum, aut donum aliunde?

Xuth. Donum te existentem ex me.

Ion. Primum ergo mihi coniungis pedem tuum.

Xuth. Non alteri, mi fili.

Ion. Haec fortuna undenam venit?

Xuth. Nos ambo unum miramur casum.

Xuth. Fortasse es expositus a puella.

Ion. Effugi servitatem.

Xuth. Patrem nunc suscipe, o fili.

Ion. Non convenit non obsequi Deo. *Xuth.*
Sanus es certe.

Ion. Quid praeterea volumus aliud?

Xuth. Nunc vides, quae convenit te videre⁶⁶).

Ion. An sum natus ex Iovis filio?

Xuth. Ut tibi quidem accidit.

560 *Ion.* An attingo illos, qui me genuerunt?

Xuth. Obtemperans Deo.

Ion. Salve, o pater.

Xuth. Grata est mihi haec compellatio.

Ion. Et hodierna dies.

Xuth. Beatum me fecit.

Ion. O chara mater, quando et tuum videbis
corpus?

Nunc magis cupio te videre quam antea, quae-
cunque tandem sis.

565 Sed fortasse mortua es, et nos te iuvare
nihil possumus.

66) *Ion.* Age — videre. (vs. 540—557.)] sic Ed. 1562.;
Ed. 1558.:

Ion. Hem; ex qua vero tibi matre natus sum?

Xuth. Non possum dicere.

Ion. Neque Phoebus dixit?

Xuth. Delectatus hoc, illud non interrogavi.

Ion. Ex tellure certe natus sum matre.

Xuth. Non parit tellus filios.

Ion. Qui igitur sim tuus?

Xuth. Nescio; refero vero ad Deum.

Ion. Age, attingamus sermones alios.

Xuth. Hoc erit melius, o fili.

Ion. Venisti ad illegitimum quendam lectum?

Xuth. Ex stultitia inventutis.

Ion. Antequam filiam caperes Erechthei?

Xuth. Non enim postea unquam.

Ion. Nimirum illic me creasti?

Xuth. Tempori utique convenit.

Ion. Et deinde quomodo venimus huc? *Xuth.* Hoc
nescio.

Ion. Per longum profectus iter.

Xuth. Istud etiam me perturbat.

Ion. Ad Pythicam venisti petram ante?

Xuth. Ad festa Bacchi.

Ion. Publicorum hospitem in qua domo divertisti?

Xuth. Qui me Delphicis puellis —

Ion. Consecravit te, aut quomodo haec dicis?

Xuth. Et cum Maenadibus Bacchi —

Ion. Sobrium aut temulentum existentem?

Xuth. Bacchi captum voluptate.

Ion. Secundum hoc illic nunc sati sumus.

Xuth. Fatum te invenit, o fili.

Ion. Quomodo venimus vero ad templa?

Xuth. Eiecticus forsau puellae.

Ion. Effugimus servitatem.

Xuth. Patrem nunc suscipe, fili.

Ion. Deo igitur non diffidere convenit. *Xuth.* Sanus
es certe.

Ion. [Ed. 1558. *Xuth.*] Et quid cuperemus aliud?

Xuth. [Ed. 1558. *Ion.*] Nunc vides, quae convenit te
videre.

Chor. Communes nobis quidem sint domorum
felicitates,
Tamen etiam dominam esse felicem
Optarim et Erechthei familiam.
Xuth. O fili, de tua inventione Deus
570 Rem recte perfecit, et iunxit te mihi;
Tuque vicissim charissima invenisti nesciens
antea.
Ad quod autem et tu incitatus es, et illius rei
me desiderium habet,
Quomodo tu invenias matrem tuam,
Et ego, ex qua mihi muliere natus sis.
575 „Tribuentes hoc tempori fortasse inveniemus.
Verum relinquens Dei templum et tuum exilium,
Athenas eas cum patre,
Ubi te locuples regnum expectat patris,
Et magnae opes, „ne carens, alter
580 „Duorum voceris, ignobilis, et simul pau-
per,
„Sed nobilis et dives.
Taces? et cur in terram defixos oculos habes?
Ad cogitandum regressus es, et ex laetitia
Iterum mutatus metum iniicis patri⁶⁷).

67) *Ion.* An sum — patri. (vs. 558—584.)] sic Ed. 1562.;
Ed. 1558.:

Ion. [Ed. 1558. *Xuth.*] Certe Iovis ex filio natus sum
filius.

Xuth. [Ed. 1558. *Ion.*] Quatenus tibi probatur.

Ion. [Ed. 1558. *Xuth.*] Certe attingo iam illos, qui me
crearunt.

Xuth. [in Ed. 1558. hoc nomen deest.] Fidem habens
Deo.

Ion. Salve mihi, o pater.

Xuth. Gratum aliquid accipio hoc.

Ion. Et hodierna dies.

Xuth. Beatum me fecit.

Ion. O chara mater, tandem etiam et tuum videbo
corpus?

Nunc cupio te magis quam antea, quaecunque tandem
sis videre.

Sed fortasse mortua es, nos vero non possumus.

Chor. Communes quidem domorum felicitates.

Sed tamen etiam dominam erga liberos felicem esse
Cuperem, et domus Erechthei.

Xuth. O fili, ad tuam quidem inventionem Deus

Recte iudicavit, et commisit mihi te.

Tuque vicissim charissima invenisti, nesciens antea.

Ad quod vero affectus es recte, ad hoc etiam me fert
desiderium,

Ut tuque, o fili, matrem invenias tuam,

Et ego, ex qua mihi muliere natus sis.

Tempori vero concedentes, fortasse inveniemus.

Verum relinquens Dei templum, et exilium tuum,

Athenas i, consentiens patri,

Ubi te beatum quidem sceptrum expectat patris,

Et ingentes divitiae. Neque alterum laborans

Ex duobus vocaberis ignobilis, pauperque simul.

Sed nobilis, et locuples facultatum.

Taces? quid terram versus oculum tuum demissum
habes?

Ad curas vero venisti. Ex gaudio vero
iterum commutatus, metum incutis patri.

585 *Ion.* Non eadem est ignominia
Absentium et praesentium.
Ego certe praesentem fortunam amplector,
Patrem te inveniens; sed quid cogitem,
Audi. Dicunt indigenas esse
590 Athenas, nec aliunde adductum genus.
Ad quas si concessero, duos morbos nactus
fuero,
Patre inquilino natus, et nothus.
Et hoc habens probrum, si maneam imbecil-
lis⁶⁸),
Nihili homo vocabor.
595 „Si vero in primo civitatis ordine
„Aliquis esse contendam, a tenuioribus
„Odio habebimur; odiosa enim sunt poten-
tiora.
„Qui autem boni et ingeniis excellentes
„Tacent, nec ad negotia properant
600 „Risi his ero, et stulti nomen nanciscar,
„Qui non quiescam in civitate plena sollicitu-
dine⁶⁹),
„Rursum ad sapientium et regentium
„Ascendens dignitatem, magis observabor
„Calculus civium; sic enim hoc solet accidere,
o pater,
605 „Qui regunt respublicas et tenent digni-
tates,
„Sunt infestissimi aemulis⁷⁰),
Veniens vero in domum alienam advena
existens

68) imbecillis] haec vox in marg. Ed. 1562. explicatur: id
est, privatus.

69) H. I. in Ed. 1562. nota marg.: Ad rempublicam se con-
ferre, quale sit.

70) *Ion.* Non eadem — aemulis. (vs. 585—606.)] sic Ed.
1562.; Ed. 1558.:

Ion. „Non una eademque molestia est rerum,

„Absentium et praesentium.

Ego certe hanc quidem fortunam amplector,

Fratrem te inveniens; sed de quibus cogitem,

Audi. Esse dicunt aborigines

Inclytas Athenas, non aliunde adductum genus,

Ad quas me conferam duas labe habens,

Et patris advena, et ipse existens spurius.

Et hoc probrum habens, imbecillis quidem existens,

Nullius pretii et nihil existens vocabor.

„Si vero ad primum civitatis contendens ordinem,

„Conatus vero aliquis esse, a tenuioribus

„Odio habebimur; odiosa enim potentiora.

„Qui vero boni et sapientes volentes esse

„Tacent, neque contendant ad rempublicam,

„Risum inter ipsos et stultitiam capiam,

„Non quiescens in civitate timoris plena.

„Rursum et prudentium, et utentium republica

„Ad dignitatem emergens, plus observabor

„Calculis. Sic enim haec, o pater, fiunt.

„Qui civitates habent, et sunt in dignitate,

„Suis aemulis sunt inimicissimi.

- Ad mulierem non habentem liberos, quae
socio
Tuae calamitatis prius, frustrata nunc
610 Fortunam suam aegre feret:
Quomodo non ei invisus ero?
Quomodo assistam ad pedem tuum,
Illa sine liberis existens tibi chara acerbè in-
tueretur.
Deinde aut tu me negligens, respiceres tuam
uxorem,
615 Aut me complectens confunderes domum.
„Quot neces venenorum letalium
„Mulieres invenerunt viris perniciem adferen-
tes?
Alioqui etiam tuam coniugem miseror
Absque liberis senescentem; non enim digna est
620 Esse sine sobole, cum sit tam nobilis.
„Regni vero frustra laudati
„Species quidem grata est; interiora autem
„Sunt tristitia⁷¹⁾. Quis enim beatus, quis
felix,
„Qui in metu est, et semper male suspicans
de vita
625 „Degit vitam? privatus vero fortunatus
„Vivere malim quam princeps,
„Cui voluptas est improbos habere amicos,
„Et qui bonos odit, metuens ne moriatur.
„Dices forte, opulentiam obscurare haec mala,
630 „Et dulcè esset habere divitias; non amo
male audire
„In manibus servans divitias, neque habere
labores.
„Sint mihi mediocria sine tristitia⁷²⁾.

71) Il. I. in Ed. 1562. nota marg.: Incommoda imperii.

72) Veniens vero — tristitia. (vs. 607—632.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Veniens vero ad domum alienam, advena existens,
Et uxorem tuam, utpote carentem liberis, particeps
Fortunae tecum antea repulsam patiens,
Ipsa per se ipsam fortunam feret acerbè.
Quomodo vero non ab ipsa iure odio habebor?
Quando adstitero quidem tibi ad pedes,
Illa vero sine liberis, grata tibi, adspicit acerbè.
Et deinde aut deserens tu me, ad uxorem tuam respi-
cies;
„Aut me magnificiens, domum perturbaveris tuam,
„Quot caedes iam veneficiorum letalium
„Mulieres invenerunt, viris perniciem adferentes?
Quamvis alias tuae uxoris misereor, o pater,
Absque liberis senescentis; „non enim est digna
„Nobilibus a parentibus existens, carentia liberorum
laborare.
„Tyrannidis vero perperam laudatae
„Vultus quidem iucundus, interiora vero
„Tristitia. Quis enim beatus, quis felix,

- „Iam quae haec habui bona, audi, pater,
„Gratissimum hominibus^{72a)} otium,
635 „Et coetum mediocre; neque me detur-
bavit e via
Improbis quisquam, (illud enim non tolera-
bile
Cedere de via, et locum dare deterioribus.)
In Deorum precibus, aut luctibus, aut homi-
nibus
Servientem gaudentibus et non lugentibus⁷³⁾.
640 Et hos quidem dimittebam, et alios excipie-
bam hospites.
Itaque iucundus semper eram novis ipse novus
existens.
Quod vero optandum est hominibus, etiam
nolentibus,
Iustum me et lex et natura
Deo reddit. Haec cogitans mecum
645 Meliora existimo, quae hic sunt, quam quae
illic.
Sinas me mihi vivere; „similis enim gratia est,
„Magnis gaudere, et parva boni consulere⁷⁴⁾.

„Qui in metu est, et qui suspectam habens vitam,
„Vitam degit? popularis vero beatus
„Vivere velim potius, quam tyrannus existens:
„Cui improbos voluptas amicos habere,
„Probos vero odit, ne occidant metuens.
„Diceres, quod aurum superet haec,
„Habereque divitias incundum sit? non amo male
audire,
„In manibus servans divitias, neque habere labores.
„Utinam contingant mihi mediocria, nullo dolere af-
fecto.

72a) hominibus] sic Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. ab
hominibus.

73) In Deorum — lugentibus.] sic Ed. 1562. (= Ed. Basil.
1551. Θεῶν δ' ἐν εὐχαῖς, ἢ γόοισιν, ἢ βροτῶν Ἰπηρετῶν,
χαίρουσιν οὐ γοομένοις.); Barn.: Θε. δ' ἐν εὐχαῖς ἢ γον
αἰῶν, ἢ βροτῶν Ἰπηρετῶν χαίρουσιν οὐ γοομένοις. —
In deorum vero precibus vitam agebam, aut hominum
Inserviebam gaudentibus ipse non lugens. Fix.: Θε. δ' ἐν
εὐχαῖς ἢ λόγοισιν ἢ βροτῶν, Ἰπηρετῶν χαίρουσιν, οὐ
γοομένοις. — Tum in deorum precibus vitam agebam
aut hominum sermonibus, Ministrans gaudentibus, non
lugentibus.

74) Iam quae — consulere. (vs. 633—647.)] sic Ed. 1562.;
Ed. 1558.:

„Quae vero hic habui bona, audi, mi pater.
„Gratissimum quidem primum hominibus otium,
„Et negotium mediocre. Neque me deterruit a via
„Improbis quisquam. Illud enim non tolerabile,
„Cedere de via, locum dantem improbis.
„Deorum vero supplicationibus, aut luctibus, aut
hominibus
„Serviens gaudentibus, non lugentibus.
Et hos quidem dimittebam; alii vero veniebant ho-
spites.
Itaque iucundus semper, novus existens, novis eram.
Quod vero optandum hominibus, etiam invitis,
Iustum esse me consuetudo, simulque natura
Exhibuit Deo. Haec cogitans mecum,

Chor. Recte dixisti, si quidem et illi, quos ego amo,

De tua oratione essent feliciores⁷⁵).

650 *Xuth.* Desine de hac re, et discas esse felix.

Volo enim pro eo, quod te inveni, sacrificare,

Exhibito communi epulo,

Et volo sacrificare natalitia, quae prius non obtuli;

Nunc autem te sicut hospitem ducens domesticum

655 Exhilarabo te convivio, et Atheniensis terrae

Ducam velut spectatorem, tanquam non existentem meum.

Meam enim coniugem non volo

Tristitia afficere existentem sterilem, cum ipse sim felix.

Tempore vero occasionem accipiens adducam

660 Coniugem, ut sinat te habere regnum.

Ionem vero nomino te, ut convenit illi casui^{75a}),

Eo quod egredienti mihi ex templo

Tu primus occurristi; quare amicorum

Coetum congregans iucundo sacrificio,

665 Saluta relicturus Delphicam civitatem.

Vobis vero ancillis edico tacere haec;

Aut, si uxori dixeritis, denuntio mortem.

Ion. Proficiscar ergo; sed una pars fortunae deest mihi.

Nisi enim matrem inveniam,

670 Vivendum non est; atque si est optandum,

Utinam sit Attica mulier, quae me peperit,

Ut mihi sit a matre libertas.

„Si enim quis hospes inciderit in puram civitatem,

„Quamquam nomine civis sit, tamen os

675 „Servile mutescit, et non habet loquendi libertatem⁷⁶).

Meliora existimo, quae hic sunt, quam quae illic, pater.

Sine vero me mihi ipsi vivere; „par enim voluptas „Magnis gaudere, et parva suaviter ferre.

75) De tua or. essent fel.] his in marg. Editt. 1562. adscripta est explicatio: opto iis eam, quam dicis, felicitatem.

75a) casui] sic scripsi (= Eurip. τὸν); Ed. 1562. casu.

76) *Chor.* Recte — libertatem. (vs. 648—675.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Chor. Recte dixisti, si quidem, quos ego amo, Tuis felices erunt dictis.

Xuth. Finem fac sermonibus istis, felix esse disce.

Volo enim, ubi te inveni, sacra facere, fili,

Publicae mensae epulum ad publicum veniens,

Et celebrare, quos ante non natales celebravimus.

Et nunc quidem iam tanquam hospitem deducens domesticum,

[*Strophe.*]

Chor. Video quidem lachrymas, et alia lugubria,

Luctuum exordia,

Quando mea domina sobolem

Maritum suum habere sciet,

680 Ipsa vero sterilis fuerit et sine liberis.

O fili Latonae, quo vate

Usus es ad vaticinandum?

Unde adolescens iste circa tua templa

Alitus venit, et ex qua muliere?

685 Non enim impellunt me oracula,

Ne habeant aliquem dolum:

Metuo hunc casum,

Et quo sit evasura res.

Absurda, absurda

690 Mihi tradit,

Illi autem grata.

Habet dolum et suam felicitatem hic puer

Ab alio genitus sanguine.

Quis non haec mecum sentiat⁷⁷)?

Epulo oblectabo; huius vero Atheniensium terrae Adducam tanquam spectatorem, tanquam non existentem meum.

Etenim uxorem meam nolo

Tristitia afficere, sine liberis existentem, ipse felix existens.

Tempore vero occasionem capiens adducam

Uxorem sinere te scepra mea habere terrae.

Ionem vero nomino te, fortunae conveniens,

Quod ex adytis eunti mihi Dei,

Pedem contulisti primus. Quare amicorum

Coetum congregans, cum iucundo sacrificio

Alloquere, relicturus Delphicam civitatem.

Vobis vero silere ancillis edico haec,

Aut mortem proferentibus ad uxorem meam.

Ion. Eo quidem; unicum vero fortunae abest mihi.

Nisi enim, quae peperit me, inveniam, o pater,

Non vivendum nobis; quod si exoptare liceret,

„Ex Athenis, me quae peperit, utinam sit mulier,

„Ut mihi esset a matre libertas loquendi.

„Puram enim si quis in civitatem inciderit hospes.

„Quamvis verbis civis sit, et os tamen

„Servile compescit, et non habet loquendi libertatem.

77) *Chor.* Video — sentiat? (vs. 676—694.)] sic Ed. 1562.: Ed. 1558.:

Chor. Video quidem lachrymas, et lugubria alia.

Luctuum exordia,

Quando mea domina [sciet] sobolis aucionem

Maritum habere iam,

Ipsa vero orba fuerit, et relicta a liberis.

Quo, o fili, vate Latona [pro: Latonae]

Usus es ad conscriptionem oraculorum?

Unde filius hic in tuis templis

Educatus excrevit, ex qua muliere?

Non enim mihi persuadent oracula,

Ne aliquem habeant dolum.

Metuo casum,

Quo tandem evadat

Absurdus; absurda quidem

[*Antistrophe.*]

695 O amicae, utrum meae dominae haec acuta
voce

In aurem sonabimus

De marito, in quo omnia habens spei
Erat socia?

Nunc illa quidem perit calamitate, (hic vero
felix est)

700 Ventura ad canam senectam.

Maritus⁷⁸⁾ vero indigens amicis

Miser peregre venit in hanc domum

Ad magnas opes, nec servavit partem fortunae.

Pereat, pereat, o dominam

705 Deripiens meam,

Et a Diis non sortiatur eventum,

Pulchram flammam edens sacrificium

Ad ignem sacrificans.

710 Hoc, quod ego scio, scies domina⁷⁹⁾ amica*
regni⁸⁰⁾,

[*Epodus.*]

Certe iam accedens ad convivium vadit

Pater et filius,

Ubi iuga Parnassi

Habentia scopulum saxeum,

715 Et altas sedes,

Exhibet mihi.

Huic certe auspicata.

Habet fraudem et casum hic puer,

Ab alio educatus sanguine.

Quis non haec crediderit mecum?

78) Maritus] sic Editt. recent.; Ed. 1562. mendo typogr.:
Moritus.

79) Hoc quod — domina am. r.] h. l. in text. gr. aliquid
deesse, a Fixio asteriscis indicatur; a Barnesio et Mus-
gravo haec lacuna sic expletur: Meam vero sciet utique
(Domina fidelitatem, Animique erga principes amorem:
Veteris enim sum) amica Regni. regni.

80) O amicae — regni. (vs. 695—710.)] sic Ed. 1562.;
Ed. 1558.:

Charae, num meae dominae haec diligenter

In aurem dicemus

De marito? in quo omnia sita habens, spei

Particeps erat infelix?

Nunc vero ipsa quidem perit calamitate; hic vero felix
est.

In canam incidens senectam.

Maritus vero latus est propter liberos.

Miser, qui advena veniens in domum

Magnas ad divitias, non servavit partem fortunae.

Pereat. pereat, o dominam

Decipiens meam,

Et Diis non eventum sortiatur

Pulchre ardentem molam

In igne sacrificans.

Hoc vero, quod ego, sciet regina chara.

Ubi Bacchus ardentem sustollens

Taedas celeriter salit

Cum nocturnis Bacchis.

Utinam hic puer nunquam veniat in meam ci-
vitatem,

720 Et moriatur relinquens illam novam diem.

Gemens civitas habitura est

Reconsationem, si peregrinam insitionem

Congregaret, qui dux fuit antea,

Erechtheus rex⁸¹⁾.

[*Creusa, Senex, Chorus.*]

725 Cre. O senex paedagoge Erechthei patris

Mei, cum viveret,

Excita te ad templum Dei,

Ut mecum laeteris, si Apollo

Oraculum de futuris liberis dixerit.

730 Cum amicis enim dulce est esse fortunatum.

Econtra vero, si quid acciderit mali (quod
absit),

„Dulce est intueri in oculos hominis benevoli.

Ego te, ut tu olim meum patrem,

Quamquam domina existens, colo loco patris.

735 Sen. O filia, dignos claris maioribus

Mores obtines, neque deformas

Tuos maiores aborigines.

Trahe, trahe me ad templum, et duc me.

Sunt enim nimis alta templa senectae meae.

740 Adiuvens pedem sis mihi medica.

Cre. Sequere nunc, observa vestigium ubi
ponas.

Sen. Ecce, pes tardus, animus vero promptus.

Cre. Firma baculo lubricum iter terrae.

Sen. Et hoc caecum, quia exiguo spatio video.

745 Cre. Recte dixisti; sed non moleste feras⁸²⁾.

81) Certe iam — rex. (vs. 711—724.)] sic Ed. 1562.: Ed.
1558.:

Certe iam accedens, coenarum potietur

Filius, et pater novus, novarum.

Ubi iuga Parnassi

Petrae habentia scopulum,

Et sublimem sedem.

Ubi Bacchus ardentem sustollens

Faces, celeriter salit

Nocturnis simul cum Bacchis.

Utinam nunquam ad civitatem veniat puer;

Novam vero diem relinqueas, moriatur.

Luctuosa enim civitas possit

Queri hospitalem ingressionem,

Congregans, quod antea dux

Existens Erechtheus rex.

82) Cre. O senex — feras. (vs. 725—745.)] sic Ed. 1562.;
Ed. 1558.:

Cre. O senex paedagoge Erechthei, patris

Mei olim existentis, cum adhuc viveret,

Tolle te ipsum ad Dei vaticinia,

Sen. Non quidem volens, sed quod est immo-
latum, non est in mea potestate.

Mulieres, meae telae et radii

Fidae ancillae, quam fortunam accipiens ma-
ritus

De liberis abiit, quorum gratia huc venimus?

750 Dicite mihi; si enim bona mihi dixeritis,
Iniicietis gaudium in dominam fidam.

Chor. O fortuna,

Hoc initium sermonum inauspicatum.

O miseram.

755 Sed quid oraculis dominorum excrucior?

Sint illa: quid agemus? mors nobis propo-
sita est⁸³).

Cre. Quae est ista cantilena? et de qua re hic
metus est?

Chor. Dicemus, aut tacebimus, aut quid age-
mus?

Cre. Dicit, quocumque modo habes aliquem
casum de me.

760 *Chor.* Dicitur, etiamsi bis moriendum sit.

Non licet tibi, domina, in ulnas capere

Liberos, neque uberibus tuis applicare hos.

Senex. Hei utinam morerer, filia.

Cre. Me miseram.

Dixi te habere calamitatem quandam in
me⁸⁴).

Ut mecum collaeteris, si quod Apollo rex
Oraculum liberorum de procreatione dixerit.

„Cum amicis enim dulce agere bene.

„Quod vero absit, si quid acciderit mali,

„Ad vultum boni viri adspicere dulce.

Ego vero te, quemadmodum et tu patrem meum olim,

Domina tamen existens, colo loco patris.

Sen. O filia, dignos dignorum progenitorum

Mores obtines, neque dedecoras

Tuos antiquos progenitores aborigines.

Trahe, trahe ad atria, et deduc me.

Ardua enim mihi loca vaticinii; senectae vero mihi

Adiuvens gressum, medicus sis.

Cre. Sequere nunc, vestigium vero observa, ubi
ponas.

Sen. „Ecce. Pedis quidem officium tardum, animi vero
velox.

Cre. Bacillo vero inquire planum tramitem terrae.

Sen. Et hoc caecum, quoniam ego video minus.

Cre. Recte dixisti; verum ne quo modo morosus sis.

83) *Chor.* O fortuna — posita est.] hi quinque vs. 752 —
756. in Ed. 1562. (aeque ac in Ed. 1558. et in Ed. Basil.
1551.) sunt *Chori*; in Ed. Barn. vs. 752. 754 — 756. sunt
Chori, vs. 753. *Creusae*; in Ed. Musgr. vs. 752. 751.
756. *Chori*, vs. 753. 755. *Creusae*; in Ed. Fix. vs. 752.
754. 756. *Chori*, vs. 753. 755. *Paedagogi*.

84) Dixi — in me.] hic vs., qui in Ed. 1562. (et in Ed. 1558.)
legitur, neque in Ed. Basil. 1551. neque in Editt. recent.
invenitur.

[*Strophe* 1.]

[*Cre.*] Accepi calamitatem, patior dolorem vi-
tae⁸⁵).

765 *Sen.* Perimus, o filia. *Cre.* Vae vae,
vae vae,

Penetrans dolor sauciavit me

Intra meum cor.

Sen. Nondum ingemiscas, —

Cre. Verum adsunt luctus.

770 *Sen.* Priusquam discamus, —

Cre. Quod audiam nuntium?

Sen. An eadem patiatur dominus, miseria
Simili conflictans, an tu sola calamitosa sis.

Chor. Illi quidem, o senex, filium Apollo

775 Dedit, peculiariter beatus est.

[*Strophe* 2.]

Cre. Hoc summum malum supra hoc

Locuta es, dolorem mihi lugendum.

Sen. Utrum nasciturum ex aliqua muliere

Filium, de quo dixisti, an iam natum vatici-
natus est?

780 *Chor.* Iam natum confecta adolescentia

Dat ei Apollo, affui ego⁸⁶).

85) *Sen.* Non quidem — in me. (vs. 746 — 763.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Sen. Minime luctus; eius, quod me invito fit, non im-
perium habeo.

Cre. Mulieres, telae meae et radii

Servitium fidele, quam fortunam accipiens maritus,

Abiit de liberis, quorum gratia venimus,

Indicate. Si enim bona mihi dixeritis,

In dominos non infideles inieceris gaudium.

Chor. O fortuna,

Hoc proecium quidem sermonum non auspicatum.

O miseram.

Sed quid oraculis dominorum excrucior?

Age, quid agemus, mors de quibus proposita est?

Cre. Quae haec cantio, et hic metus de quibus?

Chor. Dicemus? aut tacebimus? aut quid agemus?

Cre. Dic, quoniam habes calamitatem quandam in me.

Chor. Dicitur sane, etiamsi moriendum esset bis.

Non licet tibi, domina, in ulnas capere

Liberos, neque mammis tuis applicare hos.

Sen. Eheu utinam morerer, filia. *Cre.* Me miseram.

Dixi, quod habes calamitatem quandam in me.

Calamitatem accepi, patior dolorem vitae, o charae.

86) *Sen.* Perimus — ego. (vs. 765 — 781.)] sic Ed. 1562.;
Ed. 1558.:

Sen. Perimus, o filia. *Cre.* Vae, vae, vae, vae.

Penetrabilis percussit dolor me

Intestina haec intra.

Sen. Nondum ingemiscas, —

Cre. Verum adsunt luctus.

Sen. Antequam discamus, —

Cre. Nuntium quod mihi?

Sen. An haec faciens dominus calamitatis

Particeps est? aut sola tu infelix es?

Chor. Illi quidem, o senex, filium Apollo

[Strophe 3.]

Cre. Quid ais?

Incredibilem et indicibilem

Rem narras.

785 *Sen.* Et mihi. *Cre.* Quomodo oraculum ab-
solvitur?

Clarius mihi dicito; et quis est hic puer?

Chor. Qui occurret egressus ex templo

Tuo marito primo, hunc dedit ei filium.

[Strophe 4.]

Cre. Heu.790 Quod ad me attinet, sterilem accepi
Vitam, solitudine vidua domos inhabitabo.Quis igitur significatus est oraculo, cuiam oc-
currit

Maritus miserae? quomodo eum videam?

Chor. Nosti, chara domina, adolescentem,

795 Qui hoc verrit templum? iste est filius.

[Strophe 5.]

Cre. Utinam volitem per humidum aerem

Extra Graeciam

Ad stellas Hesperias.

Quali, quali dolore afficior.

800 *Sen.* Quo nomine ipsum nominavit pater,
Nosti? an silentio hoc incertum manet?*Chor.* Ionis, quoniam primus obviam venit
patri.*Sen.* Matre vero ex qua est?*Chor.* Non possum dicere.

Sed abiit, ut omnia scias, quae ego scio,

805 Pro filio sacrificaturus xenia et genethlia,

In sacra templa clam huius maritus,

Communiter celebraturus epulum cum filio⁸⁷).

Dedit; privatim felix est, sine hac.

Cre. Hoc vero super hoc summum malum,

Loquuta es dolorem mihi lugendum.

Sen. Utrum creandum iam? ex qua muliere.

Hunc filium quem dixisti? aut natum dixit?

Chor. Iam creatum, perfectum adolescentem

Dat ei Apollo, adfui vero ego.

87) *Cre.* Quid — filio. (vs. 782 — 807.)] sic Ed. 1562.; Ed.
1558.:*Cre.* Quid ais?

Non dicendum, non dicendum, non loquendum

Sermonem mihi dicis.

Sen. Et mihi quidem. *Cre.* Quomodo vero oraculum
peractum est?

Clarius mihi dicito: equis est hic puer?

Chor. Cui obviam veniret, ex Dei templo cum iret,

Primo maritus tuus, filium dedit ei Deus.

Cre. Otto to to ti.

Mea sane orbitatem accepit

Sen. Domina, proditi sumus (tecum doleo)

A tuo viro, et instructa fraude

810 Iniuria afficimur, et domo Erechthei

Eiicimur. Non hoc odio tui viri

Dico, sed quod te magis quam illum amo.

Qui cum duxisset te, veniens hospes in hanc
civitatem,

Et domum et haereditatem tuam accipiens,

815 Ex alia muliere pueros procreans

Clam deprehenditur; quam furtim vero, ego
dicam.Postquam te sensit esse sterilem, non sat ha-
buit tibi

Similis esse, et fortunae aequalitatem ferre,

Sed adiungens sibi aliquam servam, clam con-
gressus820 Hunc puerum genuit, ablegatum vero alicui
Delphorum tradit educandum; hic vero in DeiTemplo educatur, ut latitaret tanquam Deo de-
dicatus.

Ut vero sensit adolescentem adolevisse,

Persuasit tibi proficisci propter orbitatem.

825 Et Deus non mentitus est, iste vero est men-
titus,

Iam olim alens hic sum filium et nexuit dolos

Tales: deprehensus confert causam in Deum.

Veniens vero volens liberare filium post ali-
quod tempus,

Imperium terrae ipsi tradere vult.

830 Novum vero nomen post longum tempus
fictum,Ion, quod scilicet occurrit venienti⁸⁸).

Vita; solitudine vero viduas domos inhabitabo.

Quis igitur praesto fuit? cui contulit vestigium pedis

Maritus miserae? ubinam ipsum aspiciam?

Chor. Novisti, o chara domina, adolescentem,

Qui hoc verrit templum? iste est filius.

Cre. Utinam per humidum volarem aerem,

Ultra terram Graecanicam

Ad sidera occidentalia,

Talem talem dolorem passa sum.

Sen. Nominem vero, quo ipsum nominavit pater,

Novisti, an silentio hoc non ratum manet?

Chor. Ionem, quoniam primus obviam venit patri.*Sen.* Matre vero ex qua est? *Chor.* Non possum dicere.

Sed abiit, ut scias omnia a me, o senex. pro

Filio sacrificaturus hospitalia et genethlia.

Ad tabernacula sacra huius clam maritus,

Communiter celebraturus epulum cum filio recenti.

88) *Sen.* Domina — venienti. (vs. 808 — 831.)] sic Ed. 1562.;
Ed. 1558.:*Sen.* Domina, proditi sumus; tecum enim doleo

Tuo marito, et consulta fraude

Iniuriam patimur, et domo Erechthei

Eiicimur, et tuum non odio habens maritum

Dico, sed te quidem magis quam illum amans,

Heu, ut semper odi improbos,
 Qui agentes iniustam causam, deinde prae-
 textus
 Fingunt; „assumere bonum et inertem
 835 „Magis velim, quam malum sapientem.
 Et horum omnino extremum ferens malum.
 Hic, qui est in nullo censu, natus ignota et
 serva
 Matre⁸⁹⁾, introducetur in tuam domum domi-
 nans.
 Simplex esset hoc malum, si ab aliqua nobili
 840 Muliere, te concedente, allegans tuam steri-
 lilitatem,
 Gemisset posteritatem; si vero hoc tibi fuisset
 acerbum,
 Oportebat ipsum petere nuptias ab Aeolo pa-
 tre⁹⁰⁾.
 Itaque oportet te aliquid muliebre facere,
 Aut sumentem gladium, aut dolo quodam,
 845 Aut venenis tuum interficere maritum
 Et filium, priusquam tibi mors ex illis eveniat.
 Si enim eris ignava, tu amittes vitam.
 „Duobus enim hostibus in unam domum ve-
 nientibus,
 „Aut alterum oportet esse infortunatum, aut
 alterum.
 850 Ego certe volo te adiuvare,
 Et simul interficere filium, cum rediero domum,
 Quando convivium apparat, et praemia nutri-
 cationis dominis

Qui te ducens hospes ingrediens civitatem,
 Et domum, et tuam assumens totam haereditatem,
 Ex alia muliere liberos procreans
 Clam deprehensus est. Quam furtim vero, ego dicam.
 Postquam te sterilem sensit, non sat habuit tibi
 similis esse, et fortunae aequalitatem ferre;
 Sed capiens serviles lectos, congressus clam,
 Hunc puerum procreavit. Ablegatum vero alicui
 Delphorum tradit educandum. Hic vero in Dei
 Templis sacer, ut lateret, instituitur.
 Adolescentem vero cum audivit educatum,
 Venire huc tibi persuasit, orbitatis gratia.
 Et sic Deus non mentitus est; ipse vero mentitus.
 Dudum alens hunc puerum, et nexuit nexus
 Huiusmodi. Deprehensus quidem, referret in Deum.
 Veniens vero, et dinturnitatem temporis propulsare vo-
 lens,
 Imperium sibi vindicare vult terrae.
 Novum vero nomen per otium fictum est,
 Ion, eunti scilicet quod obviam factus sit.

89) et serva Matre] sic scripsi; Ed. 1562. male: et serva
 Matre et serva; Editt. 1558. et recentt.: ex serva qua-
 dam [Editt. recentt.: ex aliqua serva] Muliere (= Eurip.
 ἐκ δούλης τινὸς Γυναϊκός).

90) petere nuptias ab Aeolo patre.] his in marg. Ed. 1562.
 adscripta est explicatio: ex sua gente ducere.

Reddens, et mori et vivere tecum volo.
 „Solum enim adfert servis dedecus
 855 „Nomen; in caeteris omnibus, liberis
 „Nullus servus bonus est deterior⁹¹⁾.
 Chor. Et ego, chara domina, calamitatem volo
 Communicans tecum aut mori, aut vivere ho-
 neste.
 Cre. O anima, quomodo tacebo, aut quomodo
 860 Aperiam concubitus illegitimum,
 Pudorem vero quomodo exuam?
 Quod enim impedimentum obstat mihi am-
 plius?
 Ad quod certamen posita virtutis sum?
 Nonne maritus meus proditor factus est?
 865 Privor domo et privor liberis,
 Omnes spes perierunt, quas disponere
 Cupiens recte non potui,
 Tacens concubitus et tacens partum deplo-
 randum.
 870 Sed non per solum sidereum Iovis,
 Et non per Deum habitantem supra meos sco-
 pulos,
 Et non per paludis aquosae Tritonidos
 Sacrum littus, non amplius occultabo concu-
 bitum, ut a corde
 875 Abluens sim levior.
 Stillant meae pupillae lachrymis,
 Et anima dolet insidiis petita
 Et ab hominibus et a Diis,
 Quos convincam

91) Heu ut — deterior. (vs. 832—856.)] sic Ed. 1562.; Ed.
 1558.:

„Hei mihi, versipelles ut homines semper odi,
 „Qui componentes iniusta, deinde fraudes
 „Adornant. Inertem probum accipere amicum
 „Cuperem magis, quam malum sapientiore.
 Et horum omnium ultimum, persuadeberis malum,
 Carentem matre, nullius numeri ex serva quadam
 Muliere in domum tuam dominum recipere.
 Simplex enim fuisset malum, si a nobili
 Matre, persuadens tibi, dicens tuam orbitatem,
 Frequentasset domos. Si vero tibi hoc fuisset acerbum,
 Ab Aeolo ipsum oportebat appetere nuptias.
 Ex istis oportet te iam muliebre quiddam facere.
 Aut enim gladium accipientem, aut dolo quodam
 Aut venenis, tum interficere maritum
 Et puerum, antequam tibi mors ex illis eveniat.
 Si enim negligens fueris, fungeris hac vita.
 „Duobus enim hostibus venientibus in unum tectum,
 „Aut alterutrum oportet infortunium pati.
 Ego certe tibi etiam collaborare volo,
 Et simul interficere filium, obiter ingrediens domum.
 Ubi convivium parat, et praemia educationis dominis
 Reddens, et mori, et vivens lumen adspicere.
 „Unum etenim servis ignominiam fert.
 „Nomen, in caeteris omnibus liberis
 „Nullus peior servus, quicumque bonus fuerit.

- 880 Esse ingratos proditores lectorum⁹²).
 O septem chordarum canens
 Vocem citharae, et quae nocturnis
 Cornibus inanimatis sonant clare sonantes
 hymnos Musae,
 885 Tibi, o fili Latonae, reprehensionem
 Hoc die dicam.
 Venisti mihi auricomus
 Lucens, quando in sinus
 Crocea folia^{92a}) decerpebam,
 890 Ut variarem aureis floribus.
 Prehendens vero albis volis
 Manuum^{92b}), in antri cubilia
 Clamantem me, o mater, magno clamore
 Deus concubinus
 895 Ducebas impudenter
 Veneri gratificans.
 Ego infelix pario tibi
 Filium, quem metu matris
 Ad antrum proiciens tuum,
 900 Ubi me tuis lectis miseram
 Ianxisti miseram.
 Heu mihi; nunc periit
 Avibus direptus esca
 Meus filius et tuus⁹³).

92) *Chor.* Et ego — lectorum. (vs. 857 — 880.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Chor. Et ego, chara domina, calamitatem volo
 Participans hanc, aut mori, aut vivere honeste.
Cre. O anima, quomodo tacebo? quomodo vero
 Illegitima perferam cubilia?
 Pudorem vero quomodo exuam?
 Quod enim prohibet impedimentum me amplius?
 Ad quod certamen ponimur virtutis?
 Nonne maritus nostrum proditor factus est?
 Privor vero domo, privor liberis.
 Nullae vero sunt spes, quas statuere
 Cupiens recte non potui
 Tacens nuptias, silens partus luctuosos.
 Verum Iovis non desiderosum templum,
 Et quae templum habet supra mea saxa Deam,
 Lacusque aquosi Tritoniadis
 Sacrum littus, non amplius celabo lectum, quoniam a
 pectoribus
 Abluens melius habebam.
 Stillant pupulae lachrymis meae.
 Anima vero dolet, insidias passa
 Et ab hominibus, et a Diis,
 Quos ostendam
 Lectorum proditores ingratos.

92a) folia] sic (= Eurip. *πέταλα*) Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. fila.

92b) Manuum] sic (= Eurip. *χειρῶν*) Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. Manum.

93) O septem — tuus. (vs. 881 — 901.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

O septem phthongorum canens
 Citharae vocem, quaeque rustica
 Cornua perinanimata resonat Musarum hymnos sonoros:
 Te, o Latonae filii,

- 905 Tu interim cithara clangis
 Paeanaum canens.
 Heu te, filium Latonae, alloquor,
 Qui oracula sortiris
 In aureis sedibus et
 910 Terrae mediis sedibus,
 Tibi vocem in aurem sonabo:
 O improbe concubitor,
 Qui meo quidem marito Xutho
 De te non bene merito
 915 Filium tribuis⁹⁴);
 Meus vero et tuus filius ignotus
 Periit abreptus a volucris, proprias
 Fasciolas matris amittens.
 Odit te Delus, et lauri
 920 Rubentes rami auricomi,
 Ubi peperit divinos partus
 Latona, divinis manibus eos tenens.
Chor. Heu magnus thesaurus⁹⁵) apertus est
 Malorum, propter quae quis emittat lachry-
 mas⁹⁶).

Ad hunc diem incusabo.
 Venisti mihi auro caesarie
 Renidens, quando in sinus
 Crocea folia texturis meteham.
 Ut variarem aureolo.
 Albis vero inhaerens volis
 Manuum, in antri cubilia
 Clamantem, o mater, me clamore
 Deus concubinus
 Ducebas per impudentiam,
 Veneri gratificans.
 Pario vero infelix tibi
 Filium, quem ex timore matris
 Ad cubile proiciens tuum,
 Ubi me lectis miseram miseris
 Copulasti miseram.
 Hei mihi; et nunc perit
 Avibus direptus esca
 Filius mihi, et tuus infelix.

94) tribuis] sic Ed. 1562.; Fix. (= text. gr.) in aedes deducis.

95) thesaurus] Ed. 1562. mendo typogr.: thesarus.

96) Tu interim — lachrymas. (vs. 905 — 924.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Tu interim cithara obstrepis,
 Paeanas cantans
 Ohe; filium Latonae loquor,
 Qui oracula sortiris
 Ad aureas sedes, et
 Terrae medias sedes,
 In aurem vocem clamabo.
 Io, male marite,
 Qui meo quidem sponso,
 Nullo prius beneficio affectus,
 Filium in domum collocas.
 Meus vero filius, et tuus, obscurus,
 Ab avibus perit dilaniatus, proprias
 Fascias matris permutans.
 Odit te ipsa Delus, et lauri
 Ramos iuxta rubros crinitum.
 Ubi sacram obstetricationem parturivit
 Latona Iovialibus te manibus.

925 *Sen.* O filia, non possum satiari intuens
tuam

Faciem: extra me eram.

Exhauriens enim me nunc fluctum malorum
animo,

A puppi obruit alius fluctus a tuis verbis,
Quae dicens a praesentibus malis

930 Transiisti ad vias aliorum malorum.

Quid ais? qua ratione accusas Phoebum?

Quale puerum ais te peperisse, et quo loco ur-
bis posuisse

Bestiis gratum epulum? redeas igitur huc mihi.

Cre. Quamquam pudet, tamen dicam iterum.

935 *Sen.* Quia scio generose una dolere cum
amicis.

Cre. Audi igitur: novisti Cecropiae rupis

Septentrionale antrum, quas Macras vocant.

Sen. Scio, ubi est sacellum Panis et ara prope.

Cre. Ibi subii difficile certamen.

940 *Sen.* Quod? ut occurrunt lachrymae tuae
orationi.

Cre. Cum Phoebos coniunxi invita infaustum
connubiū.

Sen. O filia, num erant illa, quae ego sen-
seram?

Cre. Nescio; vera si dicis, vera fatebimur⁹⁷⁾.

Sen. Quando gemebas clam arcanum morbum?

945 *Cre.* Hoc erat malum, quod nunc tibi aper-
te dico.

Sen. Deinde quomodo cecisti Apollinis nuptias?

Cre. Peperi (audiens ex me, cohibe te).

Sen. Ubi? et quis te in partu adiuvabat, an
sola sustinuisti hunc laborem?

Chor. „Eheu, magnus thesaurus ut apertus
„Malorum, propter quae quivis fundit lachrymas?

97) *Sen.]* O filia — fatebimur. (vs. 925 — 943.)] sic Ed.
1562.; Ed. 1558.:

Sen. O filia, non tuum adspiciens expleor
Vultum; extra vero factus sum animum meum;

Malorum enim modo fluctum exhauriens animo,
A puppi tollit me alius tuis a sermonibus,

Quos eiciens a praesentibus malis,
Transiisti aliorum malorum ad malas vias.

Quid ais? qua oratione Apollinem incusas?
Qualem dicis peperisse filium? ubi posuisse civitatis

Feris gratum epulum? memora mihi denuo.
Cre. Revereor quidem te, o senex; dicam tamen.

Sen. „Quoniam dolorem ferre novi generose cum amicis.
Cre. Audi nunc iam; novisti Cecropiae petrae

Boreale antrum, quas Macras vocamus?
Sen. Novi, ubi Panis antra et arae prope.

Cre. Ibi certamen grave certavimus.
Sen. Quod? quoniam obviam veniunt lachrymae mihi

tuis dictis.
Cre. Cum Phoebos contraxi invita nuptias miseris.
Sen. O filia, nimirum erunt haec, quae sensi ego.
Cre. Nescio; vera vero si dicis, fatebimur.

Cre. Sola in antro, ubi compressa sum.

950 *Sen.* Puer ubi est, ut non sis sine liberis?

Cre. Mortuus est expositus bestiis.

Sen. Mortuus est, an Apollo ingratus nihil
profuit?

Cre. Nihil iuvat, sed castigatur in domo pu-
doris.

Sen. Quis ipsum exposuit? non enim tu quidem.

955 *Cre.* Nos nocte obscura involventes pepelis.

Sen. Nemo conscius tibi est expositionis filii?

Cre. Ipsa calamitas, et ipsae latebrae tantum.

Sen. Et quomodo in antro puerum relinquere
ausa es?

Cre. Quomodo? dicent multa miseranda.

960 *Sen.* O te audacem! Deus autem durior est
quam tu.

Cre. Si puerum vidisses manus porrigentem
mihi.

Sen. An expetentem ubera, aut insidere tuis
brachiis?

Cre. Ibi, ubi ille, qui nihil iam erat, iniusta
patiebatur⁹⁸⁾.

Sen. Tibi vero quare venit in mentem expo-
nere filium?

965 *Cre.* Sperabam Deum servaturum suam so-
holem.

Sen. Hei domum tuam, ut felicitas eius agita-
tur fluctibus!

98) *Sen.* Quando — patiebatur. (vs. 944 — 963.)] sic Ed.
1562.; Ed. 1558.:

Sen. Aegritudine occulta quum laborares clam.

Cre. Hoc erat, quae nunc tibi manifesta indico mala.

Sen. Et deinde cecisti quomodo Apollinis nuptias?

Cre. Peperi; sustine haec a me audiens, senex.

Sen. Ubi, quis obstetrix tibi fuit? an sola laborasti
haec?

Cre. Sola in antro, ubi copulata eram nuptiis.

Sen. Puer autem ubi est, ut tu non amplius sis sine
liberis?

Cre. Mortuus est, o senex, feris expositus.

Sen. Mortuus est? Apollo vero improbus non auxilium
tulit?

Cre. Non tulit auxilium; pudoris vero in domo insti-
tuit.

Sen. Quisnam ipsum exposuit? non enim tu quidem.

Cre. Nos in obscura nocte involventes pepelis.

Sen. Neque quispiam tecum conscius est expositionis
filii?

Cre. Ipsa infortunia, et ipsum latere tantum.

Sen. Et quomodo in antro puerum tuum relinquere pas-
sa es?

Cre. Quomodo? miseranda multa ore proferens.

Sen. Eheu,

Infelix tu propter audaciam, Deus autem magis te.

Cre. Si puerum vidisses manus extendentem ad me.

Sen. Ubera appetentem, aut ad ulnas ruere?

Cre. Ibi ut non existens, iniqua passus est a me.

- Cre.* Cur tegis caput⁹⁹⁾ tuum lachrymans?
Sen. Te et patrem tuum video agitato tristibus casibus.
Cre. Res mortalium huiusmodi sunt, nihil manet in eodem statu.
 970 *Sen.* Ne nunc amplius inhaereamus querelae.
Cre. Quid me oportet facere? miser est inops consilii.
Sen. Ipsum primum iniuriantem te ulciscere Deum.
Cre. Et quomodo numen mortalis existens superabo?
Sen. Incende eius sanctum templum.
 975 *Cre.* Metuo, et nunc quidem satis miseriarum habeo.
Sen. Ausis igitur possibilis, interficias tuum maritum.
Cre. Revereor coniugium, quod habuimus, cum esset bonus.
Sen. Nunc autem filium declaratum adversus te.
Cre. Quomodo? si esset possibile, quam vellem!
 980 *Sen.* Armans tuos comites.
Cre. Placet mihi; verum ubi fiet hoc?
Sen. In sacris tabernaculis, ubi excipit convivio amicos.
Cre. Caedes haec est nimis in conspectu, et servi sunt imbecilles.
Sen. Hei tu es trepida, age delibera tu aliquid.
 985 *Cre.* Et vero habeo dolosa et audacia.
Sen. Ero minister utriusque rei¹⁰⁰⁾.
-
- 99) caput] Ed. 1562. mendo typogr.: capit.
 100) *Sen.* Tibi — rei. (vs. 964—986.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:
Sen. Tibi vero ad quam opinionem venit exponere filium?
Cre. Tanquam Deum servantem suum ipsius filium.
Sen. „Hic mihi, propter domum tuam; divitiarum ut tempestatem patiuntur!
Cre. Quid capite tecto, o senex, fundis lachrymas?
Sen. Te et patrem tuum esse miseros adspiciens.
Cre. Res mortalium huiusmodi, neque in eodem manent.
Sen. Ne nunc amplius miserationem, filia, consectemur.
Cre. Quid enim mihi faciendum est? Inops consilii infelicitas.
Sen. Ipsum primum iniuriantem te ulciscere Deum.
Cre. „Et quomodo potentiora, mortalis existens, superavero?
Sen. Succende sancta Apollinis templa.
Cre. Metuo, et nunc satis malorum habeo.
Sen. Possibilis nunc aude maritum tuum interficiendo.
Cre. Veneramur coniugium, quod habuimus, cum esset bonus.
Sen. Nunc vero puerum tuum tibi declaratum.
Cre. Quomodo? si possibile esset, quam vellem!
Sen. Ensiferos tuos armans ministros.
Cre. Ivero utique; verum ubi fiet hoc?
Sen. Sacris in tabernaculis, ubi convivio excipit amicos.
Cre. Famosa haec caedes: et ipsum servile imbecille.
Sen. Eheu; improbas? Age tu nunc consule quiddam.

- Cre.* Audi igitur: novisti pugnam Gigantum?
Sen. Novi, quam fecerunt in Phlegra Gigantes adversus Deos.
Cre. Ibi terra edidit Gorgonem, terribile monstrum.
 990 *Sen.* Num suis filiis sociam, certantem cum Diis?
Cre. Etiam, et eam interfecit Pallas.
Sen. Qualemnam formam habentem terribilem?
Cre. Thoracem spiris viperarum armatam.
Sen. Num haec est fabula, quam audivi dudum?
 995 *Cre.* Huius pellem esse in pectore Palladis.
Sen. Quam Aegidem nominant Palladis vestem?
Cre. Hoc adepta est nomen, quando venit in pugnam Deorum¹⁾.
Sen. Quid inde tuis hostibus damni?
Cre. Erichthonium nosti, aut forsitan non curas, o senex.
 1000 *Sen.* Quem primum nostrum progenitorem submitisit tellus?
Cre. Huic dat Pallas edito recenter —
Sen. Quid? serium enim quoddam adfers dictum.
Cre. Geminas guttas sanguinis a Gorgone.
Sen. Quam vim habent ad hominis naturam?
 1005 *Cre.* Hanc quidem mortiferam, aliam vero curatricem morborum.
Sen. In quo appendens corpori pueri?
Cre. In aureis ligamentis; hic autem dedit meo patri.
Sen. Illo vero mortuo, ad te pervenit?
Cre. Etiam, et ego illud in manus commissura fero.
 1010 *Sen.* Quomodo igitur temperatur geminata pelle^{1a)} Deae?
Cre. Quae stillavit ex cava vena caedis.

Cre. Atqui habeo dolosa et audacia.

Sen. Amorum fuero horum minister ego.

- 1) *Cre.* Audi — Deorum. (vs. 987 — 997.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Cre. Audi igitur; novisti terrigenam pugnam?

Sen. Novi, quam in Phlegra Gigantes exhibuerunt Diis.

Cre. Ibi Gorgonem genuit terra, dirum monstrum.

Sen. Num filiis ipsius sociam, Deorum laborem?

Cre. Certe. Et ipsum interfecit Iovis filia, Pallas Dea.

Sen. Qualemnam formam habitum habentem agrestis?

Cre. Thoracem ipsius viperarum spiris armatam.

Sen. Num haec est fabula, quam audio dudum?

Cre. Huius Palladis pellem in pectoribus esse.

Sen. Quam Aegidem nominant, Palladis vestem?

Cre. Hoc adepta est nomen, Deorum cum venit in bellum.

- 1 a) geminata pelle] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. gemina pellis (= Ed. Basil. 1551. διπλοχον δέρος); Editt. recent. διπλοχον δέρον — geminum donum [Fix.: duplex munus].

- Sen.* In quem usum hac utimini? quam vim habet?
- Cre.* Arcet morbos, et nutrit vitam.
- Sen.* Altera vero gutta quid facit?
- 1015 *Cre.* Interficit, venenum excetrae Gorgonis.
- Sen.* In una commixtione eundem cruorem fers?
- Cre.* Seorsim; malo enim bonum non miscetur.
- Sen.* O charissima, omnia habes, quae conuenit²⁾.
- Cre.* Hoc moriatur puer, tu vero interfector eris.
- 1020 *Sen.* Ubi, et quid faciens? tuum est impedire, meum vero obsequi.
- Cre.* Athenis domum cum venerit meam.
- Sen.* Non recte hoc dixisti; nam et tu me potes reprehendere.
- Cre.* Ubi ergo? suspicans hic, quod etiam mihi in mentem venit.
- Sen.* Tu filium videberis interfecisse, etiamsi non feceris.
- 1025 *Cre.* Recte; dicunt enim novercas inimicas esse privignis.
- Sen.* Hic ipsum interfice, ut negare possis caedem.
- Cre.* Anticipo certe tempore voluptatem.
- Sen.* Et fallas maritum iis, quibus te conatur capere³⁾.

2) *Sen.* Quid — convenit. (vs. 998 — 1018.)] sic Ed. 1562.: Ed. 1558.:

Sen. Quid inde, filia, hoc tuis hostibus damnum?

Cre. Erichthonium novisti? aut forsitan non curas, senex.

Sen. Quem primum nostrum progenitorem submisit tellus?

Cre. Huic dat Pallas edito recenter.

Sen. Quid rei? serium enim quoddam adfers dictum.

Cre. Geminas guttas sanguinis a Gorgone.

Sen. Vim habeant quam ad hominis naturam?

Cre. Hanc quidem mortiferam, aliam salubrem morbis.

Sen. In quo, appendens circa puero corpus?

Cre. Aureis vinculis; hic vero tradidit meo patri.

Sen. Illo vero mortuo, ad te pervenit?

Cre. Certe; et ego in coniunctura id manus fero.

Sen. Quomodo igitur temperantur gemina pellis Deae?

Cre. A cava quae quidem vena stillant caedis.

Sen. Quid hac utimini? quam habet vim?

Cre. Morbos prohibet, et alimoniam habet vitae.

Sen. Alius vero numerus, quem dicis, quid facit?

Cre. Interficit, draconum venenum existens Gorgonum.

Sen. In una commixtione eundem cruorem fers?

Cre. Separatim. „Malo enim bonum non permiscetur.

Sen. O charissima filia, omnia habes, quae te convenit.

3) *Cre.* Hoc — capere. (vs. 1019 — 1028.)] sic Ed. 1562.: Ed. 1558.:

Cre. Hoc morietur puer; tu vero interfector eris.

Sen. Ubi, et quid faciens? tuum vero dicere, audere vero meum.

Cre. Athenis, domum cum venerit meam.

Sen. Non recte hoc dixisti, et tu meum vituperas.

- Cre.* Scis igitur, quid facias? ex mea manu accipe
- 1030 Aureum opus Palladis, vetus vasculum.
Proficiscaris, ubi clam sacrificat maritus,
Cumque coenae finem fecerit, et libamina Diis
Volunt libare, habens hoc in veste,
Dimitte in poculum adolescentis,
- 1035 Privatim illi, non omnibus, separans potum
Huic, qui futurus est dominus meae domus.
Et cum pervenerit ad fauces, nunquam veniet
Ad inclytas Athenas, sed moriens hic manebit.
- Sen.* Tu mitte pedem intra domum hospitem;
- 1040 Nos autem id faciemus, ad quod ordinati sumus.

Age, o senilis pes, iuvenis fias

Factis, etiamsi tempore non possis.

Hostilem ad virum perge cum dominis,

Et simul interfice, et eum tolle ex aedibus.

1045 „In rebus secundis est honestum pietatem

„Colere; quando vero hostibus nocere

„Aliquis vult, nulla lex obstat⁴⁾.

[*Strophe* 1.]

Chor. O Trivia filia Cereris, quae

Nocturnis itineribus dominaris

1050 Et diurnis, ducito

Letalis poculi

Cre. Ubi ergo? suspicaris hoc, quod etiam mihi in mentem venit.

Sen. Tu filium videberis perdidisse, etsi non interficies.

Cre. Recte. „Invidere enim novercas aiunt liberis.

Sen. Hoc in loco nunc ipsum interfice. ubi iudiciaberis caedem.

Cre. Anticipo certe tempore voluptatem.

Sen. Praeterea latebis maritum, quae in te molitur. quo minus capias.

4) *Cre.* Scis — obstet. (vs. 1029 — 1047.)] sic Ed. 1562.: Ed. 1558.:

Cre. Scin' igitur, quid facias? manu mea capiens

Amuletum aureum Palladis, hoc antiquum vasculum.

Profectus, ubi nobis sacra facit clam maritus,

Coenae cum finem fecerint, et libamina Diis

Volunt libare, in vestibus habens hoc,

Demitte, iniiciens in potionem huic adolescenti.

Privatim vero, non omnibus, separans potum

Huic, qui meis domibus imperaturus est.

Et si quidem penetraverit guttur, nunquam veniet

Ad inclytas Athenas; mortuus vero, hic manebit.

Sen. Tu quidem in hospitium transfer pedem.

Nos vero, ad quod instituti sumus, faciemus.

Age, o senilis pes, iuvenis fias

Operibus, etsi non per aetatem adest tibi.

Hostilem ad virum perge cum dominis,

Et simul interfice et simul eiice e domo:

„Ipsam vero pietatem bene habentibus quidem honestum

„Colere; cum vero hostibus male facere

„Velit quispiam, nulla impedimento sita est lex.

- Impletionem, quibus mittit
 Mea domina
 Terrestris Gorgonis
 1055 Guttam sectam ex faucibus,
 Erechthidarum
 Invadenti familiam.
 Nunquam alius ex aliena familia
 Imperet urbi,
 1060 Praeter nobiles Erechthidas.

[*Antistrophe 1.*]

- Si vero mors iam non potest perfici, et si conatus dominae,
 Et ipsa opportunitas destituit audaciam,
 Et spes nunc aufertur; aut
 Acutus gladius, aut fatum sit
 1065 Iniicere laqueum circa collum,
 Dolores ex doloribus
 Veniunt, in alias
 Vitae formas vadunt.
 Non enim domibus
 1070 Praeesse externos dominos
 Vivens unquam ^{4a)} in conspectu
 Tolerare queat oculorum,
 Quae ex nobili familia nata est ⁵⁾.

[*Strophe 2.*]

- Puderet coram laudata hymnis
 1075 Dea, quae circa fontes, ubi congregantur
 chori,

4^a) unquam] sic (= Eurip. ποτ') Editt. 1558. et recentt.;
 Ed. 1562. nunquam.

5) Chor. O Trivia — nata est. (vs. 1048—1073.)] Ed. 1562.;
 Ed. 1558.:

Chor. O Hecate, filia Cereris, quae
 Nocturnis itineribus imperas,
 Et diurnis, ducito
 Letalium craterarum
 Impletiones, quibus mittit
 Veneranda domina mea
 Terrestris Gorgonis
 Abscissis de guttis,
 Erechthidarum
 Domibus successuro.
 Nunquam alius ab alia domo
 Civitatis imperium teneat,
 Praeterquam a generosis Erechthidis.
 Si vero imperfecta mors, et conatus dominae,
 Et ipsa opportunitas destituit audaciam,
 Quae nunc fertur spes, aut
 Acutus gladius, aut Deus adnectat
 Laqueum circa collum,
 Doloribus dolores
 Perficiens, in alias
 Vitae formas migrabit.
 Non enim domibus
 Praeesse peregrinos,
 Viva unquam oculorum clara
 Sustineat luce,
 Quae ex nobili familia nata est.

- Facem spectacularem festi vigesimi diei
 Viderat nocturna ipsa vigilans,
 Quando Iovis stellatum
 Chorum ducit aether,
 1080 Et choros agitat Luna,
 Et quinquaginta filiae
 Nerei, quae in Ponto
 Perenne fluentium fluviorum
 In gurgitibus fluminum celebrantes chorum,
 1085 Aureas coronas habentem Proserpinam
 Et matrem sanctam,
 Ubi sperat se regnaturum,
 Et aliorum opes occupaturum
 Phoebus adolescens.

[*Antistrophe 2.*]

- 1090 Videte, qui infaustis
 Musici
 Canitis hymnis
 Nostros thalamos, et
 Veneris iniustos concubitus:
 Quantum nos antecellimus pietate
 1095 Iniustam seminationem virorum.
 Carmen contradicens
 Et musicus vir sciat
 Infaustos circa thalamos.
 Ostendit natus ex Iovis
 1100 Filiis ingratitude,
 Non communem liberorum fortunam
 Domi seminans
 Cum domina; ad Venerem vero
 Aliam hoc ponens beneficium,
 1105 Spurium puerum adeptus est ⁶⁾.

6) Puderet — adeptus est. (vs. 1074—1105.)] sic Ed. 1562.;
 Ed. 1558.:

Revereor multis hymnis laudatam
 Deam, quanto circa frequentatos choris fontes
 Facem sacram vigesimi cuiusque dei [*pro: diei*] mensis
 Visura est nocturna, insomnis existens,
 Quando Iovis stellatus
 Tripudiavit aether.
 Tripudiavit vero Luna,
 Et quinquaginta filiae
 Nerei, quae in Ponto
 Perenne fluentium fluviorum
 Per gurgites tripudiantes,
 Aureas coronas habentem Proserpinam,
 Et matrem sanctam.
 Ubi sperat regnaturum,
 Aliorumque in labore venturum
 Phoebus erro.
 Videte quotquot famosis
 Carmina scribentes
 Canitis carminibus,
 Nostros lectos nuptias

[*Famulus, Chorus, Creusa, Ion.*]

Fam. Inclytæ mulieres, ubi filiam Erechthei
Dominam invenero? passim enim in urbe
Quærens eam circūvī, nec possum eam in-
venire.

Chor. Quid hoc rei est, quæ alacritas

1110 Pedum habet te, et quos sermones adfers?

Fam. Investigamur, et magistratus indigena
Quærit eam, ut moriatur lapidata.

Chor. Hei, quid dicis? ane deprehensæ sumus
Molientes clandestinam caedem puero?

1115 *Fam.* Deprehensi sumus omnes, et sumus
in extremis malis.

Chor. Quomodo anteverterunt arcana consilia?

Fam. „Iniustum inferius iustitia,

„Invenit Deus, nolens pollui.

Chor. Quomodo? supplicans rogo te dicere ista.

1120 Cum enim audiverimus, an oportet?) nos
mori,

An vero videre lumen, facilius moriamur⁸).

Fam. Postquam abiit relicta aede Dei
Maritus Creusæ, filium novum secum ducens
Ad convivium, et sacrificia, quæ parabat Diis

1125 Xuthus, abiit illic, ubi ignis emicat Dei
Bacchicus, ut victimis⁹) Bacchi saxa

Veneris illicitas, impias,
Quantum pietate præstamus,
Iniustam segetem virorum
Recantans musa,
Et perita viros sciat
Famosos in servandis lectis.
Ostendit enim Iovis filius
Ex liberis oblivionem,
Non communem liberorum fortunam
Domi plantans
Dominae; ad Venerem vero
Aliam ponens gratiam,
Spurium puerum adeptus est.

7) an oportet] sic Ed. 1562.; Barn.: utrum oporteat; Musgr.,
Fix.: sive oporteat.

8) *Fam.* Inclytæ — moriamur. (vs. 1106 — 1121.)] sic Ed.
1562.; Ed. 1558.:

Fam. Inclytæ mulieres, ubi filiam Erechthei
Dominam invenero? passim enim in urbe
Quærens ipsam, explevi, neque possum invenire.
Chor. Quid vero est, o conservæ, quæ alacritas
Pedum habet, et sermones quos adfers?

Fam. Capti sumus; magistratus indigenæ terræ
Quærent ipsam, ut moriatur dilapidata.

Chor. Eheu, quid dicis? ane capti sumus,
Clandestinam contra puerum conantes caedem?

Fam. „Iniquitatem ab iniquitate quæ vincitur,
„Invenit ipse Deus, non pollui volens.

Chor. Quomodo? quaeso te supplex, dicere hæc.
Cum audiverimus enim, an mori nos necesse sit,
Libentius moriemur, quam vivamus.

9) victimis] sic Ed. 1558.; Editt. recent.: [caesarum] victi-
marum sanguine (Eurip. *σφαγαίσι*); Ed. 1562. corrupte:
victum.

Rigaret gemina pro agnitione filii.

Cum dixisset: Tu, o fili, aequaliter librata
Tabernacula statue fabrorum operis.

1130 Postquam sacrificavero genitoribus Diis, si
diutius

Abfuero, epulae sint praesentibus amicis.

Acceptis vero vitulis abiit; adolescens autem

Modeste ambitus tabernaculorum carentes pa-
rietibus

Erectis columnis erigebat, solis flammæ

1135 Diligenter cavens, neque ad meridiem

Radios, neque rursus ad occidentem,

Pertica metiens ad rectangulos

Habens mensuram in medio decies mille

Pedum numerum, ut dicunt artifices,

1140 Tanquam universum Delphorum populum
convivio excepturus¹⁰).

Accipiens vero aulaea sacra ex thesauris

Obumbrabat mira hominibus visu.

Primum alam iniicit fastigio aulaei,

Quod fuit donarium Herculis, quod

1145 Attulit Apollini spoliū Amazonum.

Erant ibi huiusmodi texturee intertextae:

Coelum congregans stellas in circulo suo,

Equos quidem agebat ad ultimam flammam

Sol, trahens secum clarum luciferi lumen.

1150 Atra vero nox non catenatum ignis

Vehiculum vibrabat; stellae comitabantur Deam.

Pleias quidem ibat medium per aethera,

Atque ensifer Orion; desuper vero

Ursa circumvolvens se cum cauda in aureo
polo

1155 Et circulus integer Lunæ surgebat

Mensis divisor, et Hyades nautis

10) *Fam.* Postquam — excepturus. (vs. 1122 — 1110.)] sic
Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Fam. Postquam Dei aede abiit relicta
Maritus Creusæ, puerum novum accipiens
Ad coenam, et sacrificia, quæ Diis præparabat,
Xuthus abiit, ubi ignis emicat Dei
Bacchius, ut victimis Bacchi vertices
Rigaret geminos, filii pro dotibus,
Dicens: Tu quidem nunc, fili, erige
Tabernacula alta fabrorum laboribus;

Sacrificans vero genitoribus Diis, diutius

Mansero, praesentibus convivia sint amicis.

Acceptis vero vitulis abiit. Hic vero adolescens

Religiose carentes parietibus circuitus tabernaculorum

Erectis trabibus erigebat, solis flammæ

Recte vitans, neque ad meridiem

Radios, neque rursus ad occidentem,

lugeri dimetiens ad longitudinem rectos angulos ha-
bentem

Mensurationem, habentem in medio multorum

Pedum numerum, ut dicunt sapientes,

Utpote omnem Delphorum populum invitans.

- Signum notissimum, et lucifera
Aurora pellens astra, in parietibus vero
Iniecit alia aulaea barbarica,
1160 Instructas naves remis contrarias Graecis,
Et semiferos viros, et equestres venationes
Cervorum, et leonum agrestium capturas¹¹⁾.
Ad ianuam vero Cecropem una cum filiabus
Involutum nodis, id quod cuiusdam Athe-
niensis
1165 Donarium erat, aurea in convivio
Pocula collocavit. Stans in summis pedibus
Praeco proclamat: Quicumque velit indigena
Ad convivium ut veniat. Postquam impletum
est tabernaculum,
Coronis ornati, laeto cibo
1170 Animum expleverunt; ut vero voluptatem re-
miserunt,
Progressus senex quidam in medium pavi-
mentum
Constitit; risum vero fecit convivis magnum
Officiosus existens. Namque ex hydriis aquam
Manibus fundebat lavacra, et adolebat
1175 Myrrhae succum, et aureis poculis
Praecerat ipse, sibi ipsi iniungens hunc laborem.
Postquam vero ad tibias venit, et ad poculum
Novum, senex dicit, oportere auferre
Parva pocula, et magna adferre,
1180 Ut citius veniant ad voluptatem animo-
rum¹²⁾.

11) Accipiens — capturas. (vs. 1141—1162.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Capiens vero texturas sacras a thesauris,
Obumbrabat, mira hominibus visu.
Primum quidem culmini alam circumponit peplorum,
Donarium Iovialis pueri, quos Hercules
Amazonum spolia tulit Deo.
Inerant vero textae picturis huiusmodi texturae.
Coelum amplectens astra in aethere rotundo,
Equos quidem agebat ad ultimam flammam
Sol, attrahens clarum hesperi lumen.
Nigra vero nox non colligatum iugis
Currum movebat, astra vero scquebantur Deam.
Pleias quidem ibat medium per aethera,
Atque ensifer Orion, desuper vero
Ursa vertens caudata ad aureum polum.
Orbis vero plenae lunae tendebat sursum
Mensis divisor, et Hyades nautis
Certissimum signum, et ipse Lucifer
Matutius consectans astra; ad parietes vero
Induit alias barbarorum texturas.
Remis bene instructas naves adversas Graecanicis,
Et semiferos viros, equestresque venationes
Cervorum, et leonum agrestium capturas.

12) Ad ianuam — animorum. (vs. 1163 — 1180.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Secundum introitus vero, Cecropem filias prope
Nodis constrictum, Atheniensis alicuius

- Erat tum labor adferentium argentea
Atque aurea vasa. Ipse vero capiens eximium,
Tanquam novo iam hero gratificaturus,
Dedit plenum vas, iaciens in vinum
1185 Efficax venenum, quod dicunt dedisse
Dominam, ut interficeretur novus filius.
Et nemo hoc norat; in manibus vero habenti
Libationem tunc filio declarato,
Dixit aliquis ex domesticis aliquid mali ominis.
1190 Ille vero tanquam nutritus in templo et
cum vatibus,
Animadvertit omen, et iussit alium novum
Craterem implere; priorem vero libationem Dei
Effundit in terram, omnibusque effundere
edicit.
Silentium successit, implemus rore
1195 Crateras sacros et vino Biblino¹³⁾.
Et in hoc labore irruit in domum volucre
Agmen columbarum (Apollinis enim in templo
Tuto habitant). Postquam eae gustaverunt vi-
num,
Et in ipsum rostra egentes potu
1200 Demiserunt, et traxerunt pennata in gut-
tura:
Caeteris erat innoxius potus,

Donarium, aureosque in medio loci convivii
Crateres statuit; summis incedens pedibus
Praeco indixit, quicumque velit indigena
Ad epulum venire. Ut vero completum tectum est,
Coronis ornati, festivo cibo
Animum impleverunt. Cum remiserunt voluptatem,
Progressus senex in medium pavimentum
Constitit; risum vero exhibuit convivis iugentem,
Officiosus existens. Namque ex hydriis aquam
Manibus fundebat lavacra, et adolebat
Myrrhae succum, et aureis poculis
Praecerat ipse, sibi ipsi hunc iniungens laborem.
Cum vero ad tibias venissent, ad crateremque
Novum, senex dicit, auferre oportere
Vinaria vasa parva, magna vero adferre.
Ut citius venirent isti ad voluptates animorum.

13) Erat tum — Biblino. (vs. 1181—1195.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Erat tum afferentium labor argenteas
Et aureas phialas. Ipse vero capiens insignem,
Tanquam novo iam domino gratificaturus,
Tradidit plenum vasculum in vinum iaciens,
Quod tradunt dedisse venenum efficax
Dominam, ut filius novus relinqueret lucem.
Et nemo haec sciebat; in manibus habenti vero
Libamina cum aliis filio declarato,
Maledictum aliquis ex domesticis dixit.
Is vero tanquam in templo et cum bonis vatibus edu-
catus,

Omen animadvertit, et iussit alium novum
Craterem implere, priores vero libationes Dei
Dat terrae, omnibusque effundere edicit.
Silentium vero successit; explemus rore
Crateres sacros, et Biblina potione.

- Quae vero considerat, ubi novus filius effu-
derat,
Et gustavit potum, statim alatum corpus
Concussit, et¹⁴⁾ bacchari coepit¹⁴⁾, et clauxit
voce,
1205 Eiulans, quod non intelligeretur¹⁵⁾; obstu-
puit totus
Convivarum coetus columbae labores.
Illa moriens palpitans rubros
Pedes demisit. Nuda tum ex vestibibus membra
Supra mensam demittens, vaticinio declaratus
filius
1210 Clamat: Quis hominum voluit me occi-
dere?
Indica, o senex; tuum enim fuit ministerium,
Et poculum a tua accepi manu.
Statim vero inquiri senile brachium prehen-
dens,
Ut in ipso facto senem praesentem caperet.
1215 Deprehensus et coactus vix dixit
Facinus Creusae, et machinationes poculi.
Currit vero statim foras ducens convivas
Apollinis vaticinio renuntiatus filius,
Et stans inter proceres Pythicos dixit:
1220 O sancta terra, ab hac Erechthide
Hospita muliere interficimur veneno.
Delphorum vero principes decreverunt pro-
iectam de rupe
Mori meam dominam non uno suffragio:
Tanquam conatam interficere sacerdotem, et
in templo
1225 Caedem committentem; tota vero quaerit
civitas
Illam, quae huc maturavit miserum iter.
Veniens desiderio liberorum ad Phoebum,
Corpus suum una cum liberis perdidit¹⁶⁾.

- Chor.* Non est, non est mortis
1230 Effugium mihi miserae.
Manifesta sunt, manifesta sunt¹⁷⁾ haec iam
Per libationes celeres vini
Mixtas guttis echidnae propter caedem.
Manifesta sunt sacrificia mortuorum:
1235 Calamitates meae vitae,
Et lapidationis pernicies¹⁸⁾
Meae dominae.
Alatam fugam, aut
Sub tenebricosos secessus terrae
1240 Ibo, mortis lapidationem
Fugiens? quadrigarum
Celerrimos pedes conscendens, aut
In puppes navium?
Non potest fieri, nisi volens
1245 Deus clam nos eripit.
Quidnam, o misera domina,
Animo passura es? „volentes
„Nocere aliis, ipsae
„Patimur¹⁹⁾, ut iustum est²⁰⁾.

Supra mensam misit fatidicus filius.
Clamat vero: Quis me voluit hominum occidere?
Indica, o senex; tuum enim est studium,
Et potionem a tua manu accepi.
Statim vero inquiri senilem ulnam prehendens,
In ipso veneficio senem ut praesentem caperet.
Deprehensus vero et dixit tortus vix
Facinora Creusae, et potionis fraudes.
Procurrit vero statim foras prehendens convivas
Ile fatidicus Apollinis adolescens,
Et inter principes Pythicos constitutus dicit:
O terra veneranda, Erechthi filia a
Peregrina muliere venenis morimur.
Delphorum vero principes decreverunt, delapidatam.
Mori meam dominam, non suffragio uno:
Sacrum utpote interficientem, et in templis
Caedem committentem. Tota vero quaerit civitas
Eam, quae misere confecit miseram viam.
Liberorum enim veniens propter amorem ad Phoebum,
Corpus communiter cum liberis perdidit.

14) coepit] sic Editt. recent.; Ed. 1562. cepit.

15) intelligeretur.] Ed. 1562. corrupte: netelligeretur.

16) Et in hoc — perdidit. (vs. 1196 — 1228.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Et in hoc labore volatilis irruit in tentoria
Turma columbarum. Apollinis in templis
Impune enim habitant. Ubi vero effuderant vinum,
Et in ipsum rostra potione egentes
Demiserunt, traxerunt vero pennata in guttura:
Et caeteris quidem innocua erat libatio Dei;
Quae vero considerat, ubi novus effuderat filius,
Cum potum gustasset, statim pennatum corpus
Concussit, et bacchata est, et edidit vocem
Confusam stridens. Obstupuit vero totus
Convivarum coetus columbae labores.
Sed moriens, palpitans, rubras
Chelas demittens, nuda ex vestibibus membra

17) Manifesta sunt, manifesta sunt] sic Barn., Musgr.; Ed. 1562. Manifesta sunt sunt; Editt. 1558., Fix.: Manifesta, manifesta.

18) pernicies] sic Editt. 1558., Barn.; Ed. 1562. male: perniciem.

19) H. l. in Ed. 1562. nota marg.: Malum consilium consultori pessimum.

20) *Chor.* Non est — iustum est. (vs. 1229 — 1249.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Chor. Non est, non est mortis
Effugium miserae mihi.
Manifesta, manifesta haec iam
Per libamina ex Bacchi botris fortia
Echidnae guttis mixta caedi.
Manifesta sacrificia inferorum.
Calamitates quidem meae vitae,
Pernicies vero lapidabiles
Dominae. qua

- 1250 *Cre.* Ministrae investigamur ad necem.
 Capta suffragiis Pythiis, condemnata sum.
Chor. Scimus, o misera, tuas calamitates, ut
 sis misera.
Cre. Quo fugiam igitur? vix enim abstuli pe-
 dem extra,
 Ne morerer, vix effugi elapsa ex manibus ho-
 stium.
- 1255 *Chor.* Quonam alio, nisi ad aram?
Cre. Quid mihi proderit hoc?
Chor. Non est fas occidere supplicem. *Cre.* At
 lege pereo.
Chor. Manibus quidem capta. *Cre.* Atque illi
 saevi ministri
 Huc festinant strictis ensibus. *Chor.* Sede ad
 aram.
 Etiam si enim moriaris, tamen interfectori-
 bus tuis
- 1260 Excitabis tua caede diras; ferenda est for-
 tuna²¹⁾.
Ion. O taurina praedite facie Cephise pater,
 Qualem viperam hanc genuisti? aut ignis
 Draconem emittentem letalem flammam?
 Cui omnis audacia inest, neque minor est
- 1265 Gorgoneis guttis, quibus me voluit inter-
 ficere.
 Prehendite, ut eius pulchros cincinnos
 Comae radant saxa Parnassi,
 Unde saltu de saxo deiicietur.

Foga alatum, aut
 Terrae sub tenebricosos secessus
 Ibo, mortis lapidabilem
 Noxam effugiens, quadrigarum
 Velocissimam chelam conscendens, aut
 In puppes navium.
 „Non licet adipisci, quando nolens
 „Deus subducit.
 „Quidnam, o misera domina,
 „Animo passura es? num volentes
 „Facere aliquid mali proximis, ipsae
 „Patimur, tanquam aequum est.

- 21) *Cre.* Ministrae — fortuna. (vs. 1250 — 1260.)] sic Ed.
 1562.; Ed. 1558.:
Cre. Famulae, persequimur ad letalem mortem.
 Pythio calculo victa, condemnata vero sum.
Chor. Scimus, o misera, tuas calamitates, ubi felix sis.
Cre. Quo fugiam igitur? ex telis enim eripui vix pedem.
 Ne moriar: furtim vero adveni, effugiens hostes.
Chor. Quonam alio, nisi ad aram?
Cre. Et quid mihi prodesset hoc?
Chor. Supplicem fas non est occidere. *Cre.* Lege lata
 pereo.
Chor. Dediticia quidem deprehensa. *Cre.* Atqui hi cer-
 tatores acerbi
 Huc festinant ensiferi. *Chor.* Sede nunc ad focum.
 Et si moriaris hic existens, interfecto-
 ribus tuis
 Contaminatam facies caedem; „ferenda vero fortuna.

- Bona autem hoc fortuna evenit mihi, prius-
 quam ad civitatem
- 1270 Athenarum venirem, et sub noverca essem.
 Inter socios expertus sum mentem
 Tuam, quantum tu malum et inimica mihi sis.
 Complexa enim me intra tuam domum,
 Mox demisisses in Plutonis domum.
- 1275 Sed neque ara neque Apollinis templum
 Servabit te. Tua vero miseratio est; sed maior
 est mei,
 Et meae matris; etiam si mihi corpus
 Eius abest, tamen nomen nunquam abest.
 Videte hanc veneficam: artem ex arte
- 1280 Quomodo nectit²²⁾; non horruit aram Dei,
 Tanquam non datura poenam factorum²³⁾.
Cre. Interdico tibi, ne me interficias:
 Mea causa hoc dico et Dei, in cuius ara stamus.
Ion. Quid tibi et Phoebos commune est?
- 1285 *Cre.* Do Deo corpus hoc purum.
Ion. Postquam vero interfecisti famulum Dei?
Cre. Verum non amplius eras Apollinis, sed
 patris tui.
Ion. Sed fuimus, etiam si mea substantia est ex
 patre.
Cre. Tunc eras; nunc vero ego et tu non am-
 plius.
- 1290 *Ion.* Non es pie sacra; ego autem fui rite
 sacer.
Cre. Interfeci hostem meae familiae.
Ion. Num armatus veni in tuam domum?
Cre. Maxime; incendisti enim iam domum
 Erechthei.

22) nectit] sic Ed. 1562.; Editt. recent: nexuerit.

23) *Ion.* O taurina — factorum. (vs. 1261 — 1281.)] sic Ed.
 1562.; Ed. 1558.:

Ion. O taurinam formam habens vultus Cephisi patris,
 Qualem echidnam istam produxisti? aut ignis
 Draconem respicientem letalem flammam?
 Cui audacia omnis inest; neque deterior existit
 Gorgonis guttis, quibus voluit me interficere.
 Apprehendite, ut eius integros cincinnos
 Comae deradant Parnassi ruderam,
 Unde petricoso iactu iaculabitur.
 Bonam vero habui fortunam, antequam ad civitatem
 Venirem Athenarum, et sub novercam venirem.
 Inter socios enim cogitare possum animum
 Tuum, quantum mihi damni et hostis esses.
 Intra domos enim complexa me.
 Mox certe dimisisses in Plutonis domum.
 Verum neque ara, neque Apollinis templum
 Servabit te; miseratio tua, haec mihi potior debetur.
 Et meae matri; etenim si corpus mihi
 Abest eius, nomen vero non abest unquam.
 Videte scelestam, ex fraude fraudem
 Qualem texit, non aram extimuit Dei,
 Tanquam non supplicium datura commissorum.

- Ion.* Quibus facibus, aut qua flamma ignis?
 1295 *Cre.* Eras possessurus mea, me invita occupans.
Ion. Patre concedente terram, quam bellando acquisivit.
Cre. Quae societas Aeoli posteris cum urbe Palladis?
Ion. Armis eam liberavit, non verbis.
Cre. Fuit auxiliator, non tamen possessor²⁴⁾.
 1300 *Ion.* Ergo occidisti me metu futuri?
Cre. Ne morerer, si tu non morereris.
Ion. Invides, quod pater invenit me, cum tu careas liberis?
Cre. Tu ergo eorum, qui carent liberis, diripies haereditatem?
Ion. Nobis nonne erat pars paternae haereditatis?
 1305 *Cre.* Quantum est clypeus et hasta, haec est tua possessio.
Ion. Relinque aram, et numine plenas sedes.
Cre. Erudias tuam matrem, ubicunque est.
Ion. Num tu non dabis poenam me interficiens?
Cre. Si quidem intra adyta voles me interficere.
 1310 *Ion.* Quae voluptas tibi est ad aram mori?
Cre. Afficiam dolore, a quo dolore affecta sum.
Ion. Proh! „Odiosa res est, quod hominibus non recte leges
 „Posuit Deus neque sapienter.
 „Iniustos enim ad aram non sedere conveniebat,
 1315 „Sed depelli inde; neque enim honestum est attractari
-
- 24) *Cre.* Interdico — possessor. (vs. 1292—1299.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:
Cre. Interdico, te non interficere me.
 Et pro me ipsa, et Deo, ubi stamus.
Ion. Quid est Phoebus tibi commune invicem?
Cre. Sacrum hoc corpus Deo do habere.
Ion. Et deinde interfecisti venenis eum, qui fuit Dei.
Cre. Verum non amplius eras Apollinis, patris vero tui.
Ion. At eramus, patris vero facultatem vindico.
Cre. Non tum eras, nunc vero ego, tu vero non amplius es.
Ion. Non sacrata es, res vero meae sacratae erant tum.
Cre. Interfeci vero existentem hostem domibus meis.
Ion. Num cum armis veni ad tuam terram?
Cre. Maxime, et succendebas Erechthei domos.
Ion. Quibus torribus, aut qua ignis flamma?
Cre. Voluisti incolere meas res, me invita, accipiens.
Ion. Patre quidem terram concedente, quam possidebat.
Cre. Fitiis Aeoli quomodo intererat terra Palladis?
Ion. Armis eam, non verbis liberavit.
Cre. Auxiliator incola quidem non sit terrae.

- „Deos manu iniusta, sed iustos
 „Ad aram sedere oportebat, si quis illorum esset iniuria affectus,
 „Et non aequalia habere euntem ad unum locum
 „Bonum et malum a Diis²⁵⁾.

[*Pythia, Ion, Creusa, Minerva, Chorus.*]

- 1320 *Pythia.* Contine te, o fili; sedem enim oraculi
 Ego relinquens, transeo istum limitem
 Phoebi sacerdos, antiquam observationem tripodis
 Servans electa ex omnibus Delphinis²⁶⁾ ad hoc.
Ion. Salve, o chara mater, quavis non pepereris.
 1325 *Pyth.* Sed tamen dicor, et est mihi grata appellatio.
Ion. Audivisti, ut haec me interfecit dolis?
Pyth. Audivi, et tu crudelitate peccas.
Ion. Nonne decet interfectores vicissim perdere?
Pyth. „Semper sunt infestae uxores privignis.
 1330 *Ion.* „Et nos sumus infesti novercis, quae nobis male fecerunt.
Pyth. Non haec relinquens sacra et abiens in patriam.
Ion. Quid me facere convenit abs te admonitum?
Pyth. Vade purus Athenas bono omine.
Ion. Purus est, quisquis occidit hostes.

25) *Ion.* Ergo — a Diis. (vs. 1300—1318.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

- Ion.* Et deinde rei futurae me interfecisti metu?
Cre. Ne morerer, si tu non cunctans potieris.
Ion. Invides, carens liberis, quod pater invenit me?
Cre. Tu ergo eorum, qui carent liberis, diripies domos?
Ion. Nobis atqui paternae possessionis non sit portio?
Cre. Quaecunque clypeus, et hasta, haec tibi universa possessio.
Ion. Desere aram, et numine plenas sedes.
Cre. Tuam ubi tibi matrem sit admoneto.
Ion. Tu non sustinebis muletam, interficiens me?
Cre. Si me intra haec adyta trucidare velis.
Ion. Quae voluptas tibi, Dei mori inter coronas?
Cre. Laedemus aliquem, a quibus tristitia affecti [pro: affectae] sumus.

- Ion.* Eheu.
 „Miserum quidem, mortalibus leges non recte
 „Statuit Deus, neque sapienter.
 „Iniustos enim ad aram non sedere conveniebat,
 „Sed propellere; neque enim attractare convenit
 „Deorum res iniustam manum, sed iustos
 „Ad sacra sedere, quicumque laederetur, aequum;
 „Et neque ad unum eundem locum euntem habere aequale
 „Bonum existentem, et improbum, a Diis.

26) Delphinis] sic Ed. 1562.; Editt. recent.: Delphicis mulieribus (Eurip. *Δελφίδων*).

1335 *Pyth.* Ne tu; excipe a nobis, quos habeo sermones.

Ion. Dicas; benevola enim existens dices, quaecunque dices²⁷⁾.

Pyth. Vides hoc vas sub meo cubito?

Ion. Video arculam antiquam involutam coronis.

Pyth. In hac te accepi infantem olim.

1340 *Ion.* Quid ais? nova fabula est haec.

Pyth. Clam enim habui haec; nunc vero ostendimus.

Ion. Quomodo occultasti, cum acceperis nos dudum?

Pyth. Deus te voluit in templo habere ministrum.

Ion. An nunc non vult? unde hoc possum scire?

1345 *Pyth.* Indicans patrem dimittit te ex hac terra.

Ion. Tu vero an iussu alicuius, aut unde servas haec?

Pyth. In animum mihi hoc posuit Apollo.

Ion. Quam rem ut ageres? dic, perface tuos sermones.

Pyth. Ut servarem hoc inventum ad praesens usque tempus.

1350 *Ion.* Quid hoc mihi prodest aut nocet?

Pyth. Hic occultata sunt fasciis quaedam; nosti tu?

Ion. Matris has nobis affers inquisitiones²⁸⁾.

Pyth. Quando Deus vult; antea non protuli.

27) *Pyth.* Contine — dices. (vs. 1320 — 1336.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Pyth. Contine, o fili; tripodem enim fatidicum Relinquens, septum hoc supero pede, Phoebi prophetissa, tripodis antiquam consuetudinem Servans, ex omnibus Delphicis electa.

Ion. Salve, o chara mihi mater, quamvis non pepereris.

Pyth. Sed tamen dicimur, haec fama autem non mihi ingrata.

Ion. Audivisti, ut me interfecit haec dolis?

Pyth. Audivi, et tu crudelis existens peccas.

Ion. Non convenit me interfectores vicissim perdere?

Pyth. Ante genitis uxores infensae sunt semper quodammodo.

Ion. Nos vero erga novercas affecti sumus male.

Pyth. Ne haec relinquens sacra, et abiens ad patriam.

Ion. Quid iam me facere admonitum convenit?

Pyth. Pure Athenas abi, bonis avibus.

Ion. „Purus omnis est, hostes qui interfecerit.

Pyth. Non tu; a nobis vero excipe, quos habeo sermones.

Ion. Dicas; benevola enim existens dixeris, quaecunque dixeris.

28) Matris has — inquisitiones] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. M. has — inquisitionem; Editt. recent.: Matris haec nobis profers inquirendae indicia.

Ion. O dies, quae faustas res mihi monstrat²⁹⁾.

1355 *Pyth.* Accipe nunc haec, et quaere matrem Circumiens fines Asiae et Europae, Agnosces haec signa ipse; propter Deum vero te Alui, o fili, et tibi haec reddo, Quae ille voluit³⁰⁾ me accipere non iussam

1360 Et servare; non scio autem, quare voluerit. Nemo hominum vero haec norat

Me habere, neque ubi essent seposita³¹⁾.

Sed vale; perinde enim ac mater diligo te.

Incipias vero, unde oportet quaerere. tuam matrem.

1365 Primum quidem, si quae Delphica pariens te,

In hoc templum exposuerit puella;

Deinde, an aliqua Graeca; ex nobis vero habes Omnia et Phoebos, qui est socius tuae fortunae³²⁾.

Ion. Heu ab oculis ut humiditas emitto lachrymas,

29) *Pyth.* Vides — monstrat. (vs. 1337 — 1354.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Pyth. Vides hanc cistam manus brachiis sub meis?

Ion. Video antiquam cistam, involutam coronis.

Pyth. In hac te accepi nuper genitum infantem olim.

Ion. Quid ais? sermo illatus est novus.

Pyth. Cum silentio enim continui ea, nunc vero ostendimus.

Ion. Quomodo igitur occultasti hoc, cum acceperis nos dudum?

Pyth. Deus ipse te voluit in aede habere ministrum.

Ion. Nunc vero non vult? quo hoc cognoscere possum?

Pyth. Patrem cum indicavit, hac te emittit ex terra.

Ion. Tu vero ex iussu, aut unde servas haec?

Pyth. In animum mihi hoc ponit Apollo.

Ion. Quam rem ut agam? dic, perface tuos sermones.

Pyth. Servare hoc inventum ad praesens usque tempus.

Ion. Habet vero mihi quam utilitatem, aut quod damnum?

Pyth. Hic occulta sunt fasciis; novisti tu?

Ion. Matris has nobis profers inquisitiones?

Pyth. Postquam Deus voluerit, antea vero non.

Ion. O beatorum [pro: beatarum] mihi revelationum hodierna dies.

30) voluit] sic Editt. 1558. et recent. (= Enrip. ἐβουλήθη); Ed. 1562. noluit.

31) seposita] Ed. 1562. corrupte: seposiat.

32) *Pyth.* Accipe — fortunae. (vs. 1355 — 1368.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Pyth. Accipiens nunc haec, genitricem inquire.

Omnem vero peragraus Asiam et Europae terminos.

Cognosces haec ipse; propter Deum vero te

Alui, o fili, et haec trado nunc tibi,

Quae ille iniussam me voluit accipere

Et servare; cuius vero voluerit gratia, non possum dicere.

Novit vero mortalium nemo hominum haec

Habentes nos, neque ubi tuerint abscondita.

Sed vale; pari enim modo tanquam mater te amplector.

Incipe vero, unde tuam matrem inquiri convenit.

Primum quidem, si qua Delphica pariens te

In haec templa exposuit virgo;

Deinde an aliqua Graecanica. Ex nobis vero habes

Omnia, et Phoebos, qui particeps fuit fortunae.

1370 Illud cogitans, quod mater mea
Clam nupta, vendidit³³⁾ me clam,
Et non praebuit ubera, sed ignotus ego
In templo habui vitam servilem.
Quod ad Deum attinet, bene habet; quod vero
ad fortunam,

1375 Misera res est, per id tempus enim, quo
me oportuit in ulnis
Matris deliciarum, et aliquam voluptatem percipere vitae,
Privatus sum charissimae matris alimento.
Misera etiam mater, quae eandem miseriam
Tulit, filii amittens gaudia.

1380 Et nunc accipiens hanc arcam, porto Deo
Donarium, ut non inveniam, quae non volo.
Si enim serva me peperit quaedam,
Deterius esset invenisse matrem, quam omittere tacentem.

O Phoebe, templis hanc dedico tuis.

1385 Atqui^{33a)} quid facio? „an Dei benignitati
„Repugno, qui indicia matris servavit mihi?
„Aperienda est arca et audendum.
„Fatum enim nemo praeterire potest.

O sacrae coronae, quidnam mihi abditis,

1390 Et illigastis ea, quibus, quae mihi chara
erant, sunt custodita?

Ecce involucrum arculae teretis,

Quod non sensit divinitus,

Et caries abest a nexibus, cum tamen, quod
interfuit,

Tempus longum sit istis thesauris.³³⁾

33) vendidit] haec vox in marg. Ed. 1562. explicatur: id est, exposuit.

33a) Atqui] sic Ed. 1558. (Eurip. *Kaïtoi*; Edit. recent.: Sed); Ed. 1562. Atque.

34) Ion. Heu — thesauris. (vs. 1369 — 1394.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Ion. Eheu, ab oculis ut humidas efficio lachrymas,
Illic animum intendens, ubi genitrix mea
Clam desponsata, exposuit clam,
Neque mammam praebuit, sed ignobilis
In Dei atriis habui servilem vitam.

Sed quod ad Deum, bonum est; quod vero ad fortunam,
Grave. Per id tempus enim, quo me oportuit in ulnis
Matris deliciarum, et aliquam voluptatem percipere vitae,
Privatus sum charissimae matris alimento.

Infelix quoque ea, quae peperit me, quoniam eadem
mala

Passa est, filii amittens gaudia.

Et nunc accipiens hanc arcam, fer [pro: fero] Deo
Donarium, ut nequicquam inveniam, quod volo.

Si enim serva me peperit quaedam,
Invenisse peius matrem, quam tacentem omisisse.

O Phoebe, templis dedico hanc tuis.

„Atqui quid facio? Dei voluntati

„Adversor, matris indicia qui servavit mihi.

1395 Cre. Quodnam insperatum spectaculum
video?

Chor. Tacere tu saepe etiam antea novisti.

Cre. Mihi non est amplius silendum, ne me
doceas.

Video enim arcam, quam exposui olim,

Et te, o fili, infantem adhuc tenerum existentem

1400 Ad antra Cecropis, et ad rupibus cinctas
Macras.

Relinquam hanc arcam, etiamsi nunc moriendum sit.

Ion. Prehendite eam, divinitus in furorem
versa desiliit,

Relinquens simulachra arae, vincite brachia.

Cre. Ne interficiendo quidem efficietis, ut cessem apprehendere

1405 Et hanc et te et tuas res hic sepositas.

Ion. An non sunt haec atrocita? vador sermone.

Cre. Non, sed amicis tuis inventus es amicus.

Ion. Egone amicus tuus? postquam me clam
interfecisti?

Cre. Imo filius es: si quidem hoc est parentibus
charissimum.

1410 Ion. Desine fingere; pulchre te coarguam.

Cre. Eo veni, ut huc collimem³⁵⁾, o fili³⁶⁾.

„Aperienda haec sunt, et audenda.

„Ea enim, quae fato decreta sunt, non transgrediuntur unquam.

O sacrae coronae, quidnam mihi ignotae fuistis?

Et ligamina, in quibus quae mihi custodiuntur grata.

Ecce operimentum arcae rotundae,

Ut non sensit, ex quodam numine Dei.

Et caries abest contexturis, cum tamen, quod interfuit,
Tempus longum sit istis thesauris.

35) Eo veni, ut huc collimem] sic Ed. 1562.; Fix.: Utinam eo venerim, ut deprehendar quae sim; in hoc collineo.

36) Cre. Quodnam — o fili. (vs. 1395 — 1411.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Cre. Quodnam visum rerum insperata video?

Chor. Silere tu saepe etiam antea novisti mihi.

Cre. Non in silentio sunt res meae, ne me admoneas.

Video enim arcam, quam exposui ego olim,

Te nique, o fili, mihi infantem, adhuc existentem stultum,

Cecropis ad antra, et Macras petris cameratas.

Relinquam vero arcam, etsi moriendum mihi sit.

Ion. Comprehendite vero hanc; Deo agitata enim pro-

siliit.

Arae relinquens simulachra; ligate vero manus.

Cre. Interficere utinam non desinatis, quoniam vicissim
adhaerebo

Et huic, et tibi, et tuis rebus absconditis.

Ion. An non haec indigna? opprimor sermone.

Cre. Non, sed tuis amicis deprehenderis amicus.

Ion. Ego amicus tuus? et tamen me interfecisti clam.

Cre. Imo filius, „quoniam hoc est parentibus charissimum.

Ion. Desine inhaerere; coarguam enim bene.

Cre. Ad hoc veni, ut hoc consequerem, o fili.

- Ion.* Vacuane est arca, aut capit aliquid impositum?
Cre. Tua indusiola, quibus te exposui ego.
Ion. Dices notas indusiorum, priusquam inspicias.
 1415 *Cre.* Et si non dixero, polliceor mori.
Ion. Dic, quia ista tanta fiducia habet aliquid singulare.
Cre. Videte texturam, quam ego puella existens texui.
Ion. Qualemnam? multae enim texturae puellarum.
Cre. Non absolutam, sed veluti rudimentum radii.
 1420 *Ion.* Quam habet figuram? ut me non hic capias.
Cre. Gorgon in medio staminis indusii.
Ion. O Iupiter, quod fatum nos venatur?
Cre. Est fimbriata serpentibus figura Aegidis³⁷⁾.
Ion. Ecce.
 Haec est textura, ut invenimus fatalia.
 1425 *Cre.* O vetus virgineum opus mearum telarum³⁸⁾.
Ion. An in hoc solo fuisti vera coniectatrix, an aliud quiddam praeter hoc adest?
Cre. Dracones, antiquum signum, ex auro facti.
Ion. Donum Minervae, quae liberos iubet nutrire inter serpentes.
Cre. Ad imitationem antiqui Erichthonii.
 1430 *Ion.* Ad quod opus, et in quem usum hic torques^{38a)}? dic mihi.
Cre. Ut ferret puer recens natus haec monilia.

37) figura Aegidis] sic Ed. 1562.; Editt. 1558. et recentt.: Aegidis in modum.

38) *Ion.* Vacuane — telarum. (vs. 1412 — 1425.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Ion. Vacuane est arca, aut continet impletionem aliquam?

Cre. Tua indusia, quibus te exposui ego olim.

Ion. Et nomen ipsorum eloqueris, antequam inspicias.

Cre. Et si non dixero, mori polliceor.

Ion. Dic, quoniam habet aliquid grave haec audacia.

Cre. Considerate, quam puella olim existens texturam texui ego.

Ion. Qualemnam? multae virginum texturae.

Cre. Non perfectam, sed veluti rudimentum radii.

Ion. Figuram habens quam? ne me hac capias.

Cre. Gorgo quidem in mediis textis ex flamine peplos.

Ion. O Iupiter, quod nos captat fatum?

Cre. Et fimbriata serpentibus, Aegidis in modum.

Ion. Ecce.

Haec est textura, mira quoniam invenimus.

Cre. O iam olim opus virgineum telarum mearum.

38a) hic torques?] sic scripsi; Ed. 1562. hoc torques?

- Ion.* Insunt ista. Tertium autem cupio cognoscere.
Cre. Coronam ex olea imposui tibi tum, Quam primum Palladis edidit scopulus.
 1435 Quae si adhuc adest, nondum reliquit folia, Sed viret, cum ex non marcescente olea sit facta.
Ion. O charissima mihi mater, ut lubens te adspicio,
 Et allabor ad tuas genas libenter³⁹⁾.

[*Strophe* 1.]

- Cre.* O fili, o lumen matris melius sole
 1440 (Ignoscet mihi Deus), in manibus te habeo. Insuperatum inventum: quem inter mortuos Mortuum et cum Proserpina existimavi habitare.
Ion. Atque, o chara mater, in manibus tuis Mortuus et vivus conspicior.

[*Strophe* 2.]

- 1445 *Cre.* Io lucidi aetheris orbes, Quam vocem sonabo? Clamabo? unde mihi Occurrit insperata voluptas? Unde accepimus hoc gaudium?
 1450 *Ion.* Omnia citius mihi eventura, O mater, creditum est quam hoc, quod tuus sim ego.

[*Strophe* 3.]

- Cre.* Adhuc metu tremo. *Ion.* Nunc non putans te me habere?
Cre. Quia procul abieceram spes. Io mulier, unde accepisti meum infantem ulnis?
 1455 Per quam manum venit ad domum Apollinis?

39) *Ion.* An in — libenter. (vs. 1426 — 1438.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Ion. Est aliquid ad hoc? an hoc solo felix es?

Cre. Dracones, antiquum quoddam, omnino aureo collo.

Ion. Donum Minervae, quae liberos inter serpentes alere iubet?

Cre. Erichthonii antiqui ad imitationes.

Ion. Ad quod opus, ad quem usum, dic mihi, aurea insignia?

Cre. Collaria puero recenti ad ferenda, fili.

Ion. Insunt isti; sed tertium cupio scire.

Cre. Coronam olivae imposui tibi tum, Quam primum Palladis scopulum [pro: scopulus] produxit.

Quae si inest, nondum reliquit folia,

Sed viret, ex olea semper virescente cum sit facta.

Ion. O charissima mihi mater, lubens te adspiciens, Ad gratas tuas accidi genas.

Ion. Divinum hoc est; deinceps simus
Beati: quae praecesserunt, satis fuerunt in-
felicia⁴⁰).

[Strophe 4.]

Cre. Fili, non sine lachrymis editus es,
Et ingenti luctu ex manibus matris exterminatus;

1460 Nunc vero ad tuas genas spiro
Magnas nacta voluptates.

Ion. Eandem fortunam tuam et meam dicis.

[Strophe 5.]

Cre. Sine liberis non amplius sumus, neque orbi.

Et mea domus colitur, et habet dominos.

1465 Repubescit Erechtheus, et terrigena
Domus non amplius noctem videt,
Solis vero splendorem intuetur.

Ion. Mater, cum pater iam adsit, sit socius
Huius voluptatis, quam praebui vobis.

[Strophe 6.]

1470 *Cre.* O fili, quid ais? *Ion.* Quomodo invenior?

Cre. Quid dixisti? aliunde natus es, aliunde.

Ion. Heu tua virginitas peperit me nothum⁴¹).

40) *Cre.* O fili — infelicia. (vs. 1439 — 1457.)] sic Ed. 1562.: Ed. 1558.:

Cre. O fili, o lumen matri melius solis,
Dabit enim veniam Deus, in manibus te habeo.
Insuperatum inventum, quem in terra inferorum
Inferum, et apud Proserpinam existimavi habitare.

Ion. At, o chara mi mater, in manibus tuis
Mortuus et vivus imaginor esse.

Cre. Io, io, clari aetheris convexa,
Quam vocem sonabo?
Clamabo? Unde mihi

Contigit insperata voluptas?
Unde accepimus gaudium?

Ion. Mihi accidere omnia potius.

Mater, creditum, prae iis, quod tuus sim ego.

Cre. Adhuc metu tremo. *Ion.* Num non habere me, habens?

Cre. Has enim spes abieci procul.

Io mulier, undenam accepisti meum infantem ulnis?

Per quam manum venit ad domum Apollinis?

Ion. Divinum hoc; sed reliqua fortunae
Bene habeamus, ut ante acta infelicia.

41) *Cre.* Fili — nothum. (vs. 1458 — 1472.)] sic Ed. 1562.: Ed. 1558.:

Cre. Fili, non sine lachrymis enixus es.
Luctibus vero matris ex manibus abductus.
Nunc vero genas apud tuas suspiro,
Felicissimas adepta voluptates.

Ion. Meum dicens, et tuum communiter dicis.

Cre. Sine liberis non amplius sum, neque absque filiis.
Domus vero celebratur, haec vero habet dominos.

[Strophe 7.]

Cre. Non sub facibus,
Non cum tripudiis

1475 Hymenaeus meus, o fili,
Peperit tuum caput.

Ion. Heu, mater, unde ergo natus sum ignobilis?

[Strophe 8.]

Cre. Testor interfetricem Gorgonis. *Ion.*
Quid^{41a}) hoc dixisti?

Cre. Quae scopulis in meis

1480 Insidet saxum gignens oleas.

Ion. Dicis mihi obscura, nec manifesta haec.

Cre. Ad rupem lusciniarum Phoebos —

Ion. Quid narras Phoebum?

Cre. Furtivo lecto iuncta sum.

1485 *Ion.* Perge, quia dicis aliquid gloriosum et
faustum mihi.

[Strophe 9.]

Cre. In decima revolutione mensis

Occultum partum peperit Phoebos.

Ion. O gratissima locuta, si modo vera dicis⁴²).

[Strophe 10.]

Cre. Virginales vero meae matris

1490 Fascias tegumenta haec tibi

Appendo, varium opus mei radii.

Neque vero lac neque mammam praebui

Repubescit Erechtheus, et terrigena
Domus non amplius noctem videt,
Solis vero respicit splendoribus.

Ion. Mater, praesens et mihi pater particeps fiat
Voluptatis huius, cuius partem exhibui vobis.

Cre. O fili, quid ais? *Ion.* Ita ut invenior.

Cre. Quid dixisti? aliunde enim natus es, aliunde.

Ion. Ehen, spurium me virginitas tua peperit?

41a) Quid] sic Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. Quod.

42) *Cre.* Non — dicis. (vs. 1473 — 1488.)] sic Ed. 1562.: Ed. 1558.:

Cre. Non sub facibus,
Non tripudiis

Hymenaens meus, o fili,
Peperit tuum caput.

Ion. Vae, vae, natus sum ignobilis, mater, unde?

Cre. Testis Gorgonis interfetrix. *Ion.* Quid hoc dixisti?

Cre. Quae scopulis in meis
Oleis plenum collem occupat.

Ion. Dicis mihi dolosa, neque manifesta haec.

Cre. Apud lusciniis frequentatum saxum, cum Phoebos —

Ion. Quid Phoebum narras?

Cre. Furtivo lecto dormivi.

Ion. Perge, quoniam dicis quid bonum, et auspiciatum
mihi.

Cre. Decimo vero te mensis in orbe,

Occulto partu peperit Phoebos.

Ion. O gratissima loquuta, si modo dicis vera,

Alimenta matris, neque lavacra manibus.
In antro deserto

1495 Avium rostris

Necandus, et epulum ad mortem eiiciens.

Ion. O gravia ausa mater.

[*Strophe* 11.]

Cre. Metu constricta tuam

Animam perdi,di,

1500 Et occidi te invita.

Ion. Et ex me non pie mortua es.

[*Strophe* 12.]

Cre. Heu misera quidem tunc fortuna,

Misera vero et haec:

Volvimur huc

1505 Atque illuc aerumnis,

Et rursus ad meliorem fortunam

Flatus mutati sunt.

Maneant modo, sufficiant superiora mala; nunc
Accidit secundus eventus ex malis⁴³).

1510 *Chor.* „Nemo putet quidquam hominibus
unquam

„Insuperatum esse, considerans ea, quae nunc
accidunt.

Ion. „O quae mutas innumerabiles homines,

„Ut sint infortunati et rursus fortunati,

„Fortuna, ad quale momentum vitae venimus,

1515 Ut mater interficeretur et ferret⁴⁴) indigna,
Papae!

Certe in lucidis solis circumvolutionibus

Licet haec quotidie discere.

43) *Cre.* Virginales — malis. (vs. 1489 — 1509.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Cre. Virgineas vero meae matris

Fascias, tegumenta tibi haec

Appendi, radii meos errores.

Non lacte vero praebui neque mammâ

Alimenta matris, neque lavacra manibus.

Per antrum vero desertum,

Avium rostris

Caedes et esca ad mortem eiiceris.

Ion. O gravia ausa mater.

Cre. In metu constricta, tuam

Animam abieci, o fili,

Interfeci te invita.

Ion. Et ex me non pie mortua es.

Cre. Io misera quidem tum fortuna,

Misera vero et haec.

Trahimur inde

Huc infelicitate,

Felicitateque rursus.

Commutati autem sunt flatus.

Maneant priora satis mala. Nunc

Vero contingit aliquis ventus ex malis, o fili.

44) ferret] sic Ed. 1562.; Editt. recent.: ipse paterer.

Charum quidem inventum te, mater, invenimus,

Et genus nihil culpandum, quod ad hoc attinet.

1520 Caetera vero ad te solam volo loqui.

Huc accede, in anrem hos sermones dicere volo,

Et involvere tenebras his rebus.

Vide, mater, ne decepta virgo

Commiseris vitium in concubitu arcano;

1525 Deinde Deo imputans causam,

Meam turpitudinem effugere conata,

Peperisse me dicas Phoebô, cum non pepereris
ex Deo.

Cre. Non, per adiuvantem curribus

Victoriam Iovis Palladem contra terrigenas:

1530 Nemo ex mortalibus est tibi pater,

Sed qui te aluit, Apollo⁴⁵).

Ion. Quomodo igitur suum filium dedit alteri
patri,

Ex Xutho vero dicit me natum esse filium?

*Cre.*⁴⁶) Non dicit te natum esse, sed te donat illi

1535 Ex se natum. Nam amicus amico

Dare queat suum filium haeredem domus.

Ion. Deus quidem verax est, alioqui frustra
vaticinaretur.

Meam merito perturbas, mater, mentem.

Cre. Audi nunc, quae mihi in mentem veniunt.

1540 Cum velit tibi Deus benefacere, in regiam

Domum collocat; si fuisses dictus Dei filius,

Nunquam hanc haereditatem adeptus esses,

Neque nomen patris; cuius enim Dei ego nuptias

Occultavi ipsa, et te interfeci clam,

45) *Chor.* Nemo — Apollo. (vs. 1510—1531.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Chor. „Nullus existimet quicquam hominum unquam

„Insuperatum esse ad praesentia nunc.

Ion. „O quae commutas infinitos iam mortalium,

„Et male habere, et rursus bene agere,

„Fortuna, ad quale venimus momentum vitae?

Matrem interficere, et pati indigna?

Papae!

Certe in claris solis circumvolutionibus

Licet omnia haec quotidie discere.

Charum quidem inventum te, mater, invenimus,

Et genus nihil culpandum nobis hoc;

Caetera vero ad te volo solam loqui.

Huc accede; in aurem enim sermones dicere volo,

Et circumtegere rebus tenebras.

Vide tu, mater, ne lapsa virgo,

Commiseris vitium in occultis nuptiis,

Deinde Deo adscribens culpam,

Meum dedecus effugere conata,

Phoebô peperisse me dicas, cum non pepereris ex Deo.

Cre. Non per adiuvantem curribus olim

Victoriam Iovi contra terrigenas,

Non est, qui tibi pater ex mortalibus, fili,

Verum qui educavit, Apollo rex.

46) *Cre.*] in Ed. 1562. h. l. deest.

1545 Ille te adiuvans alteri patri attribuit.

Ion. Non ita segniter assentior tibi,
Sed compellabo Phoebum templum ingressus,
An sim filius hominis sive Phoebi.

Ehem, quis eminens supra templum

1550 Deorum ostendit faciem fulgentem?

Fugiamus, o mater, ne Deos
Videamus, nisi cum opus est videre⁴⁷).

Min. Ne fugite; non enim hostem me fugitis,
Sed amicam vobis, et Athenis et hîc.

1555 Veni tuae terrae cognominis

Pallas festinans cursu ab Apolline,
Qui in conspectum vestrum venire noluit,
Ne veniat in reprehensionem priorem.

Nos vero mittit hos sermones vobis dicere,

1560 Quod haec peperit te ex Apolline patre.

Dat autem te, quibus dedit, cuius dicet te
esse⁴⁸),

Ut existimas, in domum nobilissimam⁴⁹).

Postquam autem patefactum est hoc negotium
indicio,

Et metuens te mori matris consilio,

1565 Et illam^{49a}) a te, liberavit vos mirabili
modo.

47) *Ion.* Quomodo — videre. (vs. 1532 — 1552.)] sic Ed. 1502.; Ed. 1558.:

Ion. Quomodo igitur suum ipsius filium dedit alii patri?

Ex Xutho vero dicit filium me natum esse?

Cre. Natum quidem non, donat vero te,

Ex se natum. „Nam amicus amico

„Dare queat suum filium, haeredom domus.

Ion. Hic Deus verus est, aut frustra vaticiniatur.

Meum perturbas, mater, merito animum.

Cre. Audi iam nunc, modo in animum venit, fili,

Beneficiis te afficiens Apollo in generosam

Domum collocat, Dei enim dictus,

Neque adeptus esses unquam neque totam haereditatem,

Neque nomen patris; aliquo enim modo, cuius ego nup-
tias

Ocultavi ipsa, et te interfeci clam.

Hic adiutans te, addicit alteri patri.

Ion. Non sic perperam eadem ego intelligo.

Sed interrogabo Phoebum ingressum templum,

An sim mortalis patris, sive Apollinis.

Ehem, quis domos supra sacras eminens

Solem referentem vultum profert Deorum?

Fugiamus, o mater, ne res Deorum

Videamus, si non tempus est nos videre.

48) cuius dicet te esse] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. cuius dicit
te (= Ed. Basil. 1551. οὐ γασί σε); Editt. recent.: οὐ
γύσασί σε — qui te non genuerunt [Musgr.: non quod te
genuerunt].

49) Ut existimas, in dom. nob.] sic scripsi; Ed. 1562.: Ut
existimans in dom. nob.; Ed. 1558.: Sed ut existimas, ad
dom. nob. (= Ed. Basil. 1551. Ἄλλ' ὡς νομίζεις οἶκον εὐ-
γεν.); Barn. Ἄλλ' ὡς νομίζεις οἶκον εὐγεν. — Sed hoc
facit, ut accipias habeasque domum nob.; Musgr. Ἄλλ'
ὡς νομίζεις ο. ε. — Sed te in domum nob. introducens;
Fix. Ἄλλ' ὡς νομίζεις σ' οἶκον ε. — Sed ut te duceret in
dom. nob.

49a) illam] sic scripsi (= Eurip. τήνδε); Ed. 1562. illum.

Erat haec taciturnus Apollo,

Et Athenis cognitum facturus hanc esse tuam
matrem,

Et te, quod natus sis ex hac et Apolline patre⁵⁰).

Sed ut finiam rem et Dei oracula,

1570 In quibus coniuncti estis curribus, audite,

Accipiens hunc filium, ad Cecropiam terram

Vade, Creusa, et in sedem regiam

Eum colloca, ex Erechthei posteris natum.

Iustum est imperare huic meae terrae,

1575 Eritque in tota Graecia clarus. Huius autem

Filii quatuor ex una radice nati

Cognominatores terrae, distributique in tribus

Populi erunt, qui Athenas habitant.

Teleon erit primus, deinde secundus

1580 Oples, et Argoles⁵¹), et quae a mea Aegide

Familia nomen habet Aegicores; horum autem

Liberi cum tempore fatali

In insulis Cycladibus fundabunt urbes,

Et in terra maritima, quae robur meae civitati

1585 Dat; opposita vero littora duorum conti-
nentium

nentium

Inhabitabunt, et campos Asiaticae terrae

Et Europae. Ab Ionis vero nomine

IONES nominati habebunt gloriam⁵²).

50) *Min.* Ne fugite — patre. (vs. 1553 — 1568.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Min. Ne fugite; non enim hostilem me fugitis,

Sed et Athenis, et hic existentem benevolam.

Tutelaris vero veni tuae terrae

Pallas, cursu festinans ab Apolline,

Qui in conspectum vestrum voluit [pro: noluit] venire,

Ne anteactorum in reprehensionem incideret.

Nos vero mittit, hos sermones vobis dicere,

Quod haec peperit te ex Apolline patre.

Dat vero, quibus dedit, cuius dicit te;

Sed, ut existimas, ad domum nobilissimam.

Postquam vero revelata est indicio factu haec res,

Mori te metuens matris est consiliis,

Et hanc a te machinis liberavit.

Voluit vero, qui haec conticuit, rex

Atheis cognitum facere hancque tuam,

Et te, quod natus sis ex hac, et Apolline patre.

51) Oples, et Argoles] sic Ed. 1562. (Ed. Basil. 1551. ὁ
πάντες ἀργολῆς τ'); Editt. recent. Ὀπλητες, Ἀργολῆς
[Barn. Ἀργαδείς, Musgr. Ἐργαδείς] τ' — Hopletes, Ar-
gadesque.

52) Sed ut — gloriam. (vs. 1569 — 1588.)] sic Ed. 1562.;
Ed. 1558.:

Sed ut rem conficiam et oracula Deo,

In quibus copulati estis curribus, audite.

Accipiens hunc puerum ad Cecropiam terram

Abi, Creusa, et ad sedes regiam

Collocato. Ex Erechthei enim liberis natus,

Dignus est imperare huius [pro: huic] meae terrae hic,

Eritque per Graeciam gloriosus. Huius etenim

Filii nati quatuor stirpe ex una

Cognominatores terrae, et distributae in tribus terrae

Populorum erunt, scopulum qui habitant meum.

Xutho vero et tibi datur communis filius
 1590 Dorus, unde Dorica celebrabitur
 Terra in Peloponneso; et alter filius
 Achaeus, qui maritimae terrae prope Rhium
 Dominus erit, et approbabitur,
 Ut populus ab eius nomine habeat nomen.
 1595 Recte vero Apollo omnia fecit; primum
 quidem
 Sine dolore parere te fecit, ut non rescirent
 amici.
 Postquam vero peperisti hunc puerum, et im-
 posuisti
 Fasciis, arreptum in ulnas
 Mercurium iubet ferre infantem huc,
 1600 Illumque aluit, et non sivit mori.
 Nunc igitur tace, quod hic puer sit tuus,
 Ut hac opinione Xuthus delectetur,
 Et tu similiter tua bona habeas.
 Et valete; ex hac enim respiratione laborum
 1605 Denuntio vobis magnas felicitates⁵³).
Ion. O Pallas, maximi Iovis filia, non per in-
 credulitatem
 Tuos sermones recipimus. Credo me esse filium
 Apollinis et huius, et prius hoc non erat incre-
 dibile.

Sacra quidem administrabit primus. deinde secundus,
 Quod omnes insignita serpentibus a mea Aegide
 Tribunitium habebunt sacerdotes. Porro ex iis
 Filii nati, tempore ex fati constituto
 Cyclades inhabitabunt, insulares civitates,
 Et terram maritimam, quod robur meae terrae
 Dat; oppositos vero littorales continentium duorum
 Campos inhabitabunt, Asiaticae terrae
 Et Europae. Propter hoc vero nomen
 Iones nominati habebunt gratiam.

53) Xutho — felicitates. (vs. 1589 — 1605.)] sic Ed. 1562;
 Ed. 1558.:

Xutho vero et tibi nascitur communis filius,
 Dorus quidem, unde celebrabitur Dorica
 Civitas; per terram veru Peloponnesum alius.
 Achaeus, qui terrae maritimae iuxta Rhium
 Tyrannus erit, et approbabit
 Illius nominari populus nomine cognominatus.
 Recte vero Apollo omnia fecit, primum quidem
 Sine dolore parere fecit te, ne cognoscerent amici.
 Postquam vero peperisti hunc puerum, et imposuisti
 Fasciis, arreptum in ulnas
 Mercurium iubet ferre infantem.
 Et aluit, neque permisit exhalare vitam.
 Nunc igitur tace, puer hic quod sit tuus,
 Ut falsa existimatio Xuthum delectet,
 Tuque similiter tua bona habens, sis uxor.
 Et valete; ex hac enim respiratione laborum
 Auspicatum vobis fatum annuntio.

Cre. Et me nunc audi: laudo Phoebum non
 laudans antea,
 1610 Quod, quem antea neglexit filium, nunc
 reddit mihi.
*Hae*⁵⁴) autem formosae portae mihi sunt tem-
 plum Dei,
 Antea mihi infestum, nunc ex ansis manus
 Libenter suspendimus, et saluto portas⁵⁵).
*Min.*⁵⁶) Laudo, quod Deum laudes mutata vo-
 luntate.
 1615 Auxilia Deorum tarda sunt, sed tandem
 non sunt infirma.
Cre. O fili, eamus domum.
Min. Ite, sequar ego.
Cre. Digna nobis comes viae, et amans civitatis.
Min. In sedes antiquas te colloca. *Cre.* Grata
 mihi possessione.
Chor. O Apollo, Iovis et Latonae fili, vale.
 „Quando concutitur
 1620 „Domus calamitatibus, pium decet con-
 fidere.
 „Tandem enim boni consequuntur digna⁵⁷);
 „Mali autem, ut digni sunt, nunquam felices
 fiunt⁵⁸).

54) Hae] sic Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. Haec.

55) *Ion.* O Pallas — portas. (vs. 1606 — 1613.)] sic Ed.
 1562.; Ed. 1558.:

Ion. O Iovis Pallas maximi filia, non per incredulitatem
 Tuos sermones admittimus; sed credo esse patris
 Apollinis, et huius etiam antea hoc non incredibile fuit.
Cre. Me quoque nunc audi. Laudo Phoebum, non lau-
 dans ante,

Quod, quem ante neglexit filium, reddit mihi.
 Hae autem formosae portae, et Dei templa,
 Quae adversa ante fuerunt, nunc vero ex annulis manus
 Cum voluptate pendere facimus, et saluto portas.

56) *Min.*] in Ed. 1562. h. l. deest.

57) Tandem — digna.] his in marg. Ed. 1562. adscripta sunt:
 Tandem bonis est bene.

58) *Min.* Laudo — fiunt. (vs. 1614 — 1622.)] sic Ed. 1562.;
 Ed. 1558.:

Min. Lando, quod laudas Deum, mutans animum sem-
 per aliquo modo.

Sero veniunt res Deorum, sed postremo non infirmae.

Cre. O fili, eamus domum.

Min. Ite; sequar vero ego.

Cre. Digna comes vobis, et amans civitatis.

Min. In sedes antiquas colloca. *Cre.* Dignam posses-
 sionem meam.

Chor. O Iovis et Latonae Apollo: vale, cui agitur
 Calamitatibus domus, pium bono animo esse convenit.
 Nam ad extremum quidem boni consequuntur digna;
 Improbi vero, ut digni sunt, nunquam felices erunt.

LXXII. PHIL. MEL. INTERPRETATIO EURIPIDIS HERCULIS FURENTIS.

Huius tragoediae interpretatio latina Melanthonis integra in altera *Xylandri* Editione 1562. praebetur, a qua interpretatio prioris Ed. 1558. differt, cuius rei causam Xylander in praefatione alterius Editionis exposuit (vide supra p. 285 sq.). Ut lector utramque ipse conferat, interpretationi Melanthonis genuinae illam prioris Editionis in notis criticis subiunxi, et praeterea Editiones recentiores *Barnesii*, *Musgravii* et *Fixii* cum iis contuli. — Versuum numeros, stropharum partitiones et alias quasdam inscriptiones ex Ed. Barnes. addidi intra uncinos inclusas.

EURIPIDIS HERCULES FURENS PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

Argumentum¹⁾.

Hercules uxorem ducens²⁾ Megaram filiam Creontis, liberos³⁾ ex ea procreavit, quibus relictis Thebis, ipse profectus est Argos, ut certamina ab Eurystheo proposita conficeret. Su-

peratis autem omnibus, tandem ad inferos descendit: et cum longo ibi tempore moratus fuisset, homines, qui vivebant, mortuum esse eum existimaverunt. Thebani vero seditione commota adversus Creontem⁴⁾, Lycum ex Euboea adduxerunt⁵⁾.

Personae fabulae.

Amphitryo
Megara
Lycus
Iris

Lyssa, id est, Rabies^{5a)}
Nuntius
Hercules
Theseus

Chorus constat ex Thebanis senibus.

Praefatur autem Amphitryo.

1) Haec veteris argumenti, quod graece in Eurip. Ed. Basil. 1551. legitur, interpretatio Melanthonis in Editt. 1558., 1562. exhibetur. Barnesius eandem (paucis mutatis) cum textu graeco repetiit, in eius fine autem haec graece et latine addidit: Qui [scil. Lycus] cum Herculis liberos, uxorem patremque neci tradere decrevisset, subito ille superveniens Lycum obruncat. Hinc a Iunone ad insaniam redactus uxorem suam et liberos ipse telis confecit, patri vero manus iam iniecturus a Minerva lapidis sopronisteris coniectu sopitur. Mox ad se rediens miserandum in modum suum hoc facinus luget, lucemque odit; cum Theseus adveniens illum solatur et expiaturus denum Athenas ducit.

2) uxorem ducens] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. cum duxisset.

3) liberos] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. filios.

4) quibus relictis Thebis — Creontem,] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.: Relinquens vero hos Thebis, ipse Argos profectus est, Eurystheo certamina elaboraturus. Omnium vero superior factus, postremo ad Plutonis descendit. Et longum illic moratus tempus, opinionem reliquit apud vivos, quod esset mortuus. Seditionem vero habentes Thebaei adversus principem Creontem,

5) adduxerunt.] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. reduxerunt.

5a) Lyssa, id est, Rabies] sic Ed. 1562.; Barn.: Lyssa. id est, Rabies vel Furia; Editt. 1558., Musgr. et Fix. habent solum nomen: Lyssa.

HERCULES FURENS.

[*Amphitryo, Megara, Lycus, Chorus.*]*Amphitryo.*

Quisnam hominum⁶⁾ non novit rivalem Iovis
Amphitryonem, quem olim Alcaeus
Filius Persei genuit, patrem illum Herculis?

Qui tenuit has Thebas, ubi terrigena
5 Sedes satorum ex dentibus effloruit, ex quorum
genere Mars

Parvum numerum servavit, qui Cadmi urbem
Foecundam reddunt liberis liberorum, ex qui-
bus natus est

Creon, filius Menoecei, dominus huius terrae.
Creon autem pater est huius Megarae,

10 Quam olim omnes Thebani in nuptiis
Celebrarunt tibia, quando ad meam
Domum ipsum duxit inclytus Hercules.
Relictis vero Thebis, quo ego migravi,
Et Megara et affinibus, filius meus

15 Muros Argivos et urbem Cyclopicam
Incolere voluit, ex qua ego exul sum, pro-
pterea quod occidi

Electryonem, meas autem calamitates
Placans, et volens habitare in patria,
Magnum Eurystheo dat praemium, ut ubique

20 Pacet terram, sive a Iunonis
Stimulis vexatus, sive fato aliquo.

Ac caeteros quidem labores exantlavit;
Ad extremum vero per fauces Taenari
Ivit ad Plutonis domum, canem illum tricor-
porem

25 In lucem educturus, unde von redit⁷⁾.

6) hominum] sic scripsi (= Eurip. *βοιωτῶν*; Editt. 1558. et recentt.: mortalium); Ed. 1562. hominem.

7) Quisnam — redit. (vs. 1—25.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. habet hanc interpretationem:

Quis Iovis corrivalem non novit mortalium
Argivum Amphitryonem, quem Alcaeus olim
Genuit, filius Persei, patrem ipsum Herculis?
Qui has Thebas incoluit, ubi terrigena
Spartorum seges provenit, ex quorum genere Mars
Servavit numerum parvum, qui Cadmi civitatem
Foedificant posteris, ex quibus creatus est
Creon, Menoecei filius, rex huius terrae.
Creon vero Megarae huius existit pater,
Quam omnes nuptialibus carminibus Thebani olim
Cum tibia concelebrarunt, quando ad meas
Domas inclytus Hercules ipsum deduxerat.
Relictis vero Thebis, ubi habitabam ego,
Megaraeque hac, socerisque, filius meus
Argiva moenia, hoc est, Cyclopeiam urbem,
Concupivit inhabitare, quam ego fugio, cum interfe-
cissem

Electryonem; calamitates vero meas

Est autem vetus Thebanorum sermo,
Antea Lycum fuisse maritum Dircae,
Dominum huius urbis, quae septem turres
habet,

Priusquam terrae dominarentur in equis albis
equitantes

30 Amphion et Zethus, filii Iovis.

Cuius filius eodem, quo pater, nomine vocatus
Non Thebanus, sed ex Euboea veniens,
Occidit Creontem: quo interfecto, ipse impe-
rat terrae,

Impetu facto in urbem seditione laborantem^{7a)}.

35 Nobis vero affinitas cum Creonte facta

Maximum, ut apparet, malum est.

Nam dum in penetralibus terrae est filius meus,
Ille inclytus huius terrae dominus^{7b)}

Liberos Herculis vult eicere,

40 Interfecta coniuge, ut caedem caede extinguat,
Et me, (si modo inter viros numerare me con-
venit,

Senem inutilem) ne aliquando illi, postquam
adoleverint,

Poenas exigant caedis ab avunculis⁸⁾.

Expediens, et patriam inhabitare volens,
In summa dat praemium Eurystheo magnum,
Cicurari terram, sive a Iunone
Stimulis domitus, sive aliquo cum fato.
Et quidem caeteros exhausit labores;
Ultimum vero, Taenari per fauces
Descendit ad Plutonis tricorporum canem
Ad lucem subducturus, unde non rediit.

7a) laborantem] sic Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. laborante.

7b) dominus] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. et recentt. (= text. gr.) addunt: Lycus.

8) Est autem — avunculis. (vs. 26—43.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Antiqua vero quaedam est Cadmaeorum fama,
Quod fuerit ante Dircae coniux Lycus.
Insignem septem turribus hanc dominans civitatem,
Priusquam utentes albis equis fratres imperium occu-
passent terrae,

Amphion atque Zethus, filii Iovis.

Cuius eodem nomine filius patris nominatus,
Thebanus non existens, sed ex Euboea profectus,
Interficit Creontem; et cum interfecisset, imperat
terrae,

Seditione laborantem obiter occupans civitatem.

Nobis vero affinitas ad Creontem relata,
Incommodum maximum (ut palam est) fit.

Meo enim existente filio in penetralibus terrae,

Inclytus ille huius terrae princeps Lycus

Herculanos filios interficere vult,

Interfecta uxore, ut caede extinguat caedem,

Et me, (si quid et me convenit inter viros numerare)

Senem imbecille, ne quando hi adulti

De avunculis exigant sanguinis poenam.

Ego vero (reliquit enim me in his aedibus
 45 Nutritorem liberorum, custodem domus,
 quando terrae
 Obscuram caliginem ingressus est filius meus.)
 Cum matre, ne liberi Herculis moriantur,
 Ad aram hanc Iovis servatoris sedeo,
 Quam statuit, ut monumentum sit victricis
 hastae,
 50 Cum vicisset Minyas generosus filius meus.
 Has autem sedes occupans in rerum inopia
 omnium,
 Cibi, potus, vestitus, in solo non strato
 Ponentes latera; etenim exclusi
 E domo, sedemus salutis defectu.
 55 Amicorum vero^{8a)} alios video non esse veros
 amicos,
 Et qui vere sunt, non possunt nos adiuvere.
 „Eiusmodi inter homines res est calamitas,
 „Ut nemini, qui vel mediocriter etiam mihi
 sit amicus,
 „Contingere eam velim, certissimum indicem
 amicorum⁹⁾.
 60 *Megara*. O senex, qui Taphiorum olim cepisti
 urbem,
 Gloriose dux exercitus Thebanorum,
 Quam nihil Deorum certum est hominibus.
 Ego enim non sum tuta a fortuna propter
 patrem,
 Quod potentia magnus gloriatus aliquando est,
 65 Cum haberet regnum, propter quod longae
 hastae,
 Cupide multi magni pereunt viri^{9a)}.
 Qui cum liberos haberet, filio tuo me dedit

8a) vero] sic (= Eurip. δέ) Editt. recent.; Ed. 1562. vere.
 9) Ego vero — amicorum. (vs. 44—59.)] sic Ed. 1562.;
 Ed. 1558.:

Ego vero, reliquit enim me hisce in aedibus
 Nutritorem filiorum domesticum, quando terrae
 Obscuram caliginem ingrederetur filius meus
 Cum matre, filios (ne moriantur) Herculis
 Ad aram colloco hanc servatoris Iovis,
 Quam victricis hastae memoriale statuit,
 Minyas superatis, meus generosus filius.
 Omnium vero egeni has sedes obtinemus,
 Ciborum, potus, vestitus, non strato solo
 Latera ponentes; etenim exclusi
 E domo sedemus, inopia salutis.
 Ex amicis autem alios quidem non certos video
 amicos;

Qui vero sunt recte, impotentes sunt, ut invent.
 „Talis res est hominibus ipsa infelicitas,
 „Quam nullus unquam (quicumque vel mediocriter ami-
 cus mihi)

„Assequatur, amicorum examen certissimum.

9a) pr. quod longae hastae, Cupide — viri.] sic Ed. 1562.;
 Editt. recent.: pr. quod longae hastae saltant [Fix.: ruunt]
 eius occupandi cupiditate in beata corpora principum.

Herculi, nobili matrimonio collocans.
 Et nunc illa quidem mortuo¹⁰⁾ avolaverunt:
 70 Ego vero et tu, senex, moriemur,
 Et liberi Herculis, quos sub alis
 Pullos veluti gallina incubans servo.
 Ipsi autem ad explorandum alius aliunde acce-
 dens,
 O mater, inquit, ubinam terrarum abest
 pater?
 75 Quid facit? quando veniet? errore autem
 aetatis,
 Quaerunt patrem; ego autem extraho
 Verbis consolans. Admiror vero, quando
 Fores strident, et unusquisque attollit pedem,
 Tanquam ad genua patris accidere velit.
 80 Nunc igitur quam spem aut sedem salutis
 Praebes, o senex? ad te enim^{10a)} respicio.
 Nam neque terminos terrae clam egredi possu-
 mus,
 (Sunt enim custodiae in exitu nobis poten-
 tiores.)
 Neque in amicis spes salutis
 85 Nobis est amplius. Sententiam igitur, quam
 habes,
 In medium profer, ne moriendum sit,
 Tempusque prorogemus, cum imbecilles si-
 mus¹¹⁾).

10) illa quidem mortuo] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. illi qui-
 dem mortui; Musgr., Fix.: illa quidem evanida [Fix.:
 perdita]; Barn.: illa una cum mortuo illo (Eurip. Editt.
 Basil. 1551., Musgr., Fix. *ἐκείνα μὲν θανάτῳ*, Barn.
ἐκείνα μετὰ θανάτῳ).

10a) enim] sic (= Eurip. γὰρ) Editt. 1558. et recent.; Ed.
 1562. non.

11) *Meg.* O senex — simus. (vs. 60—87.)] sic Ed. 1562.;
 Ed. 1558.:

Meg. O senex, Taphiorum qui olim expugnasti civi-
 tatem,

Imperator ductans inclytas Thebanorum hastas:

Ut nihil hominibus a Diis certum.

Ego enim neque ad patrem profecta sum a fortuna,

Eo quod divitiis potens gloriatus est olim

Habens tyrannidem, cuius longe [pro: longae] hastae
 gratia

Volant ex cupiditate corpora infelicia.

Habens praeterea liberos, et me tradidit filio tuo,

Insigne coniugium Herculi elocans.

Et nunc illi quidem mortui avolarunt;

Ego vero et tu sumus morituri, o senex.

Ipsique Herculani filii, quos sub ala complexos

Servo pullos gallina veluti contracta.

Hi vero ad inquisitionem alius aliunde veniens,

O mater (inquit), ubi pater abest terrarum?

Quid facit? unde veniet? iuventute vero errantes

Quaerunt parentem; ego autem protraho,

Dictis consulans. Admiror vero, quando

Fores crepant, et quisvis assurgat pede,

Tanquam ad paternae lapsuri genua.

Nunc igitur, quam spem aut locum salutis

Exquiris, o senex? ad te enim respicio.

- Am.* O filia, non facile est talia
Sollicitum sine labore segniter consulere.
- 90 *Meg.* Quid tristitiae tibi deest? cur amas tantopere lucem?
- Am.* Ego vero et laetor¹²⁾ ea, et spem amo.
- Meg.* Et ego; sed non oportet sperare non speranda.
- Am.* In ipsa malorum mora insunt remedia.
- Meg.* At tempus interiectum triste mordet me.
- 95 *Am.* Utinam, filia, contingat secundus cursus
Ex praesentibus malis mihi et tibi,
Ac veniat aliquando filius meus, tuus maritus.
Verum quiesce, filia, et lachrymarum plenos
Fontes aufer, et demulcearis verbis,
- 100 Fabulis te ipsam decipiens, quamquam miserae sint illae deceptiones.
„Etenim cessant tandem etiam hominum casus.
„Et flatus ventorum non eandem semper vim habent,
„Et qui felices sunt, non sunt perpetuo felices.
„Nam omnia inter se variantur dupliciter.
- 105 „Ille autem optimus est vir, qui spei
„Semper confidit¹³⁾; at desperare hominis est ignavi¹⁴⁾.
- Chor.* Sublimia atria et senilem
Lectum circa baculos

Quoniam neque terrae terminos egredi possumus clam.
Custodiae enim nobis potentiores in exitu,
Neque in amicis spes salutis
Amplius sunt nobis. Quod igitur consilium habes,
Dicito committere, ne moriendum sit.
„Tempus vero protrahimus, existentes imbecilles.

- 12) laetor] sic Editt. recentt.; Ed. 1562. laetor.
- 13) H. I. in Ed. 1562. nota marg.: Sperandum rebus adversis.
- 14) *Am.* O filia — ignavi. (v. 88—106.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:
Am. O filia, non facile huiusmodi
Prompte admonere conantem, absque labore.
Meg. Moeroris quid impedit te? num amas adeo vitam?
Am. Et hac gaudeo, et amo spes.
Meg. Et ego; sperare sed insperata non convenit, senex.
Am. „In ipsa mora malorum sunt remedia.
Meg. Sed quod interest, me (triste existens) cruciat tempus.
Am. Utinam contingat, o filia, prosper cursus.
Ex praesentibus mihi et tibi malis,
Veniatque aliquando filius meus, coniunx vero tuus.
Sed quiesce, et lachrymosas [pro: lachrymosos] filiorum
Fontes aufer, et consolare dictis,
„Decipiens fabulis, miserae deceptiones quamvis.
„Deficiunt certe et mortalium calamitates,
„Et flatus ventorum non semper impetum habent.
„Quique felices sunt, non perpetuo felices;
„Decedunt enim omnia a se mutuo seorsum.
„Ille autem vir optimus, qui spebus
„Confidit semper; non autem sperare, viri ignavi.

- Fulcrum postquam feci, missus sum lugubrium
- 110 Carminum cantator, ut cana avis.
Verba tantum et species nocturna
Somniorum nocturnorum,
Tremula tantum, sed tamen prompta sum,
O liberi, liberi patre
- 115 Carentes, o senex,
Tuque, mater infelix, quae
Maritum, qui est in domo Plutonis,
Gemis.
Ne defatigetis pedem et lenta membra,
- 120 Tanquam ad saxeam rupem coniugatos
Equos emittentes, tanquam
Onus gestans equi currum trahentis,
Apprehende me manibus et veste,
- 125 Ubi deficit imbecille pedis vestigium.
Senex senem gesta,
In labore iuventutis,
Cui iuvenilia simul arma hastae
Iuveni olim aderant, celeberrimae
- 130 Non patriae dedecus.
Videte, ut truces isti patris similes
Oculorum fulgores sunt.
Infortunium certe non est relictum a liberis,
Neque periiit gratia.
- 135 O Graecia, auxiliares
Quales perdes,
Cum his privaberis.
Sed video dominum huius terrae
Lycum esse prope hanc domum¹⁵⁾.

15) *Chor.* Sublimia — domum. (vs. 107—139.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Chor. Sublimia atria, et antiqua
Cubilia circum baculis
Nisum ponens, accersitus sum lugubrium
Luctuum cantator, veluti cana avis,
Verba tantum, et visio noctu apparens
Nocturni somni,
Tremula tantum, sed tamen animo lubenti.
O filii, filii patre
Carentes. O senex,
Tuque misera mater, quae
Eum, qui est Plutonis in aedibus, maritum
ingemiscis.
Ne offendatis pedem, graviusque membra,
Tanquam ad saxosam
Rupem, coniugatum
Equum emittentes, tanquam
Onus gestans in curru trahentis equi,
Apprehende manum et vestes.
Cuius deficit pedis languidus gressus,
Senex senem deducito.
Olim inter aequalium labores
Cui arma hastae recentes
Iuveni aderant olim, inctyrtissimae
Patriae non opprobria,
Videte patris quod acres hi assimiles

140 *Lyc.* Herculis patrem et uxorem,
Si convenit, interrogo: et convenit, si quidem
dominus

Vester sum, interrogare, quae volo.
Quamdiu quaeritis vitam prorogare?
Quam vero spem aut quod auxilium
Videtis, ne moriamini?

145 Au patrem horum iacentem apud Plutonem
Venturum creditis? ita praeter dignitatem
Luctum tollitis, si mori vos oporteat.

Tu quidem spargens per Graeciam inanem
fabulam,
Quod particeps tui coniugii Iupiter Herculem
genuerit;

150 Tu vero, quod praestantissimi viri uxor vo-
cata sis¹⁶⁾.

Quid tandem praeclari gestum est a tuo ma-
rito,

Quod palustrem Hydram interfectam perdidit?
Aut Nemeam feram? quam retibus captam
Strangulatione brachiorum se interfecisse dicit.

155 Quibus autem rebus certatis? an propter
ista

Non oportet mori liberos Herculis?

„Qui habuit existimationem fortitudinis, cum
nihil esset,

„In certamine ferarum, alioqui non fortis.

„Qui nunquam clypeum habuit in sinistra
manu,

160 „Neque venit prope hastam; sed arcum
habens,

„Ignavissimum armorum genus, ad fugam pa-
ratus erat.

„At viri fortitudinis indicium est non arcus,

„Sed qui manens adspicit, et vicissim intuetur

„Hastae velocis sulcum, in acie constitutus.

165 Habet autem factum meum, o senex, non
impudentiam,

Sed cautionem; scio enim, cum interfecerim

Creontem, patrem huius, et regnum habeam,

Quos vos educatis, ultores meos

Oculorum nitores.

Ipsam certe infortunium non abest a filiis,
Neque abest gratia.

O Graecia, auxiliatores

Quales quales amittens,

Istis privaberis.

Sed adspicio enim huius dominum terrae,

Lycum praesentem has domos prope,

Herculis patrem et uxorem.

16) vocata sis] sic Editt. recent.; Ed. 1562. vocata es.

MELANTH. OPER. VOL. XVIII.

Relinquendos non esse, qui de factis supplicium
exigant¹⁷⁾.

170 *Am.* Iupiter defendat ipse partes suas.

Quod vero ad me pertinet, mihi tu, o Hercu-
les, curae es,

Et verbis huius stultitiam de te

Ostendam; neque enim committendum est, ut
male audias.

Primum igitur nefanda (inter nefanda enim

175 Herculi a te obiectam timiditatem esse ar-
bitror)¹⁸⁾

Testimonio Deorum amovere a te oportet.

Interrogo autem Iovis fulmen et curram,

In quo stans, terra natis

Gigantibus, lateribus infigans volucra tela,

180 Gloriose cum Diis triumphavit.

Quadrupes Centaurorum genus vitiosum,

Ad Pholoen profectus, o pessime rex,

Interroga, quemnam virum praestantissimum
iudicent,

An non filium meum, quem tu dicis videri
esse^{18a)}.

17) *Lyc.* Herculis — exigant. (vs. 140 — 169.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Lyc. An convenit me, interrogo; licet autem, quoniam
dominus

Vester constitutus sum, interrogare, quae volo?

Quousque quaeritis producere vitam?

Quam spem auxiliumque respicitis, quo minus moria-
mini?

Num apud Plutonem patrem horum qui est,

Creditis venturum? ita ultra meritum

Luctum producitis, quandoquidem mori vos necessa-
est.

Tu quidem per Graeciam iactans verba inania,

Quod rivalis tuus Iupiter genuerit filium;

Tu vero, quod optimi viri diceris uxor.

Quid adeo magnum tuo patratum est a marito,

Hydram palustrem si perdidit interiticius?

Aut Nemeam belluam? quam laqueis capiens

Manuum dicit suffocationibus interfecisse.

Istis periculo vos subducitis? horumne gratia

Herculis filios non mori convenit?

„Qui adeptus est opinionem (nil existens) fortitudinis,
Ferarum in proelio, caeterum nihil fortis.

„Qui nunquam habuit clypeum ad sinistram manum,

„Neque venit hastam prope, sed arcum habens,

„Ignavissima arma, ad fugam promptus erat.

„Viri vero indicium, non arcus auimositatis,

„Sed qui manens adspicitque et e regione adspicit

„Hastae velocis ictum, constitutus in acie.

Habet vero meum factum non impudentiam, senex,

Sed prudentiam; conscius enim sum, interfecisse

Creontem, patrem huius, et thronos possidens.

Non igitur enutritis hisce, ultores meos

Volo reliquisse anteactorum poenam.

18) H. I. in Ed. 1562. nota marg.: Plutarch. Catone Utic.
[Plut. vita Catonis c. 52., ubi hi duo vs. 174 sq. laudantur.]

18a) videri esse.] sic Ed. 1562.; Editt. recent.: videri tan-
tum fortem esse.

- 185 Et si quis quaerat Dirphen¹⁹⁾ Abantidem,
 quae te nutritiv,
 Certe non te ea laudaverit; non est enim locus,
 in quo
 Aliquid praeclari gesseris, ut testem accipere
 patriam possis.
 Inventum autem sapientissimum, pharetram
 et arcum
 Reprehendis, nunc me audiens sapiens fias²⁰⁾.
 190 Vir armatus servus est armorum,
 Et quando qui simul in acie stant, non sunt
 strenui,
 „Ipse quoque occumbit propter timiditatem
 eorum, qui ei adstant.
 Et ubi fregerit hastam, non potest a corpore
 Mortem depellere, vires solum habens.
 195 Qui vero manum habet, quae bene iacu-
 letur,
 Unum habet optimum, quod multa tela emit-
 tens
 In alios, suum corpus defendit a morte;
 Et procul stans, hostes ulciscitur,
 Vulnerans non videntes caecis telis.
 200 Neque dat corpus hostibus,
 Sed est in loco tuto. Illud autem in pugna
 Sapientissimum est, laedendum hostes
 Servare corpus non obnoxium fortunae.
 Haec oratio contrariam tuae
 205 Sententiam habet de rebus propositis.
 Verum liberos hosce cur vis occidere?
 Quid tibi fecerunt? Una in re te sapientem
 existimo,

19) Dirphen] sic (= Eurip. *Διρφήν*) Editt. 1558. et recent.;
 Ed. 1562. Dirceu.

20) *Am.* Iupiter — sapiens fias. (vs. 170 — 189.)] sic Ed.
 1562.; Ed. 1558.:

Am. Sui quidem Iupiter defendat partes
 Filii; quod vero ad me, o Hercules, mihi curae est,
 Dictis insignem huius stultitiam pro te
 Coarguere; male enim te non permittendum audire.
 Primum itaque nefanda (inter nefanda enim
 Tuam aestimo timiditatem, Hercules)
 Testibus Diis, convenit me amovere abs te.
 Iovis fulmen vero interrogo, currusque,
 Quos conscendens, ipsis terrae natis
 Gigantibus, lateribus volatiles adaptasset sagittas.
 Ipsam victoriam cum Diis celebravit.
 Quadrupedem iniuriosam Centaurorum sobolem,
 Ad Pholoën profectus, o pessime rex,
 Interroga, quem virum optimum iudicaverint,
 An non filium meum, quem tu ais esse visum?
 Dirphenque interrogans, quae te educavit, Abantidem,
 Non certe laudaverit; „non est enim, ubi
 „Strenue quid agens, testem accipias patriam.
 Sapientissimum vero inventum, sagittariam armaturam
 Reprehendis: audiens nunc itaque a me, sapiens fias.

- Quod posteros optimorum virorum, cum ipse
 malus sis,
 Metuis; sed hoc nobis est grave,
 210 Si propter tuam timiditatem morientur,
 Quod aequum erat, ut a nobis, qui meliores
 sumus, tibi contingeret,
 Si Iupiter iustum erga vos animum haberet²¹⁾.
 Quod si igitur tu imperium huius terrae vis
 habere,
 Concede nobis, et egrediamur ex hac terra in
 exilium.
 215 Nequaquam vero vim facies, aut patieris
 gravia,
 Cum flatus Dei mutatus fuerit.
 Proh!
 O terra Cadmi (ad te enim venio
 Verba conviciatoria renuntians),
 Itaene opem fertis Herculi et liberis eius?
 220 Qui solus pugna cum omnibus Minyis con-
 gressus
 Fecit, ut Thebae libero oculo cernerent,
 Neque Graeciam laudo, neque sustinebo un-
 quam
 Tacens, pessimam experiens in filium meum,
 Quam oportebat pueris istis ignem, hastas,
 arma
 225 Ferre ac venire, ut pro marinis purgatio-
 nibus
 Et terrae, gratiam laborum referrent.
 Haec vobis, o liberi, neque Thebanorum ci-
 vitas

21) Vir armatus — haberet. (vs. 190 — 212.)] sic Ed. 1562.;
 Ed. 1558.:

„Vir armatus gravi armatura, servus est armorum.
 „Et qui in eodem ordine sunt, existentibus non stre-
 nuis,

„Ipse occumbit timiditate eorum, qui prope sunt.
 „Ubique fregerit hastam, non habet a corpore
 „Mortem ut depellat, habens vires quamvis.
 „Quotquot vero sagittis manum habent certam,
 „Unum certe hoc optimum, innumeras sagittas mit-
 tens

„Aliis, suum corpus servat, ne oppetat.
 „Eminus autem stans, hostes ulciscitur,
 „Caecis cernentes vulnerans sagittis,
 „Corpusque non exhibet hostibus;
 „Verum in tuto est. Illud vero in pugna
 „Sapientissimum est, hostes laedentem,
 „Servare corpus, ne incidat in grassantes.
 Sermones quidem hi, tuis contrariam
 Sententiam habent de re proposita.
 Pueros vero cur istos occidere vis?

„Quid tibi fecerunt? in qua re existimem sapientem,
 „Si optimorum filios, ipse existens malus,
 „Times? Sed hoc tamen nobis grave,
 „Si ignaviam tuam moriendum est propter.
 „Quod aequum erat te a nobis praestantioribus pati,
 „Si Iupiter aequum haberet erga nos animum.

- Neque Graecia praestat; ad me vero amicum
imbecillum
Respicitis, qui nihil sum praeter strepitum
linguae.
- 230 Defecerunt enim vires, quas prius habui,
Senectute autem tremula membra, et evanidum
robur.
- Quod si essem iuvenis, et adhuc compos cor-
poris,
Arrepta hasta flavum huius capillum
Cruentarem, ut ultra Atlanticos
- 235 Terminos metu fugeret meam hastam²²).
*Chor.*²³) An non occasiones dicendi boni
Homines habent, etiamsi tardus sit aliquis ad
dicendum?
- Lyc.*²⁴) Tu dicito contra nos verba, quibus mu-
nitus es.
- Ego vero tibi pro tuo sermone malefaciam.
- 240 Age alios ad Heliconem, alios ad valles Par-
nassi
Ire et secare iubeo sylvestres quercuum
Truncos; postquam vero in urbem intulerunt,
Circa aram cumulantes utrinque constructa
ligna,
Incendite ea, et cremate corpora
- 245 Omnium; et videant, quod non mortuus²⁵)

22) Quod si — hastam. (vs. 213—235.)] sic Ed. 1562.;
Ed. 1558.:

Quod si habere huius sceptratae terrae ipse vis,
Sine nos exules egredi terram.
„Vim vero facies nequaquam, aut patieris maiorem.
„Cum fortunae tibi status permutatus fuerit.

Hen.

O terra Cadmi, etenim ad te devenio,
Verba probrosa convicians.

Tali modo fertis opem Herculi, filiisque?

Qui unus Minyis cum omnibus pugna congressus,

Thebis fecit lucem liberam videre.

Neque Graeciam laudo, neque sustinebo unquam
Tacens, pessimam experiens erga filium meum,

Quam conveniebat pueris istis, ignem, hastas, arma
Ferentem, venire marinas propter pestes

Terraeque in retributionem. quarum laboravit gratia.

Haec vero non, o filii, vobis, neque Thebana civitas.

Neque Graecia praestat; sed ad me imbecillum amicum

Respicitis, nihil existentem, nisi linguae strepitum.

Robur enim defecit, quod ante habuimus.

Senectute vero tremula membra, et evanidum robur.

Si vero essem iuvenisque, et adhuc corporis potens,

Arrepta hasta huiusce flavas comas

Cruentassem, ita ut Atlanticos ultra

Fugeret terminos prae timiditate mea [*pro*: meam] hastam.

23) *Chor.*] sic Editt. recent.; in Editt. 1558., 1562. aequae ac
in Ed. Basil. 1551. deest.

24) *Lyc.*] sic Editt. 1558. et recentt. aequae ac Ed. Basil.
1551.; in Ed. 1562. deest.

25) mortuus] huic voci in marg. Ed. 1562. additur inter-
pretamentum: Creon.

- Imperat huic terrae, sed ego nunc.
Vos autem senes, qui adversarii meae
Sententiae estis, non solum lugete
Liberos Herculis, verum etiam familiae vestrae
- 250 Calamitates, quando aliquid patietur, ut re-
cordemini
Vos servos esse meae tyrannidis²⁶).
Chor. O partus terrae, quos Mars seminavit
olim,
Nudans amplas genas Draconis,
Non sceptrata gestamina dextrae manus
- 255 Tolletis, et viri huius impium caput
Cruentabitis? qui cum non sit Thebanus,
Dominus est ignavissimus iuvenum advena.
Verum non imperabis mihi unquam laetus,
Neque quae ego multo labore manibus meis
comparavi,
- 260 Habebis; sed aliens, unde venisti, ibi
Iniuriam facias. Nam me vivente nunquam
occides
Liberos Herculis: non tam procul terram
Subter latet ille relictis liberis.
Nam tu quidem in terram veniens eam perdi-
disti.

- 265 Ille vero cum profuerit ei, non consequitur
praemia.
Deinde multa facio ego, amicos meos
Beneficiis afficiens mortuos, ubi amicis maxime
opus est.
O dextra manus, quam cupis sumere hastam,
Sed per imbecillitatem amisisti opportunitatem:
- 270 Alioqui te compescuissem, qui me servum
appellas,
Et Thebas has gloriose incoleremus,
In quibus tu laetaris; neque enim recte sapit
civitas

26) An non — tyrannidis. (vs. 236—251.)] sic Ed. 1562.;
Ed. 1558.:

„An non occasiones dicendi praestantes

„Mortalium habent, etsi tardus quis fuerit ad dicen-
dum?

Lyc. Tu quidem dicito in nos, quibus abundas dictis:
Ego vero faciam tibi pro dictis male.

Age, alii quidem ad Heliconem, alii Parnassi ad valles

Abscindant iube profecti sylvestres quercus

Truncos: postquam vero altraxerint, ad urbem

Aram circumstruentes, utrinque constructa ligna

Accendite, ipsorumque comburite corpora

Omnium, ut sciant, quod non mortuos

Imperet terrae huic; sed ego nunc in praesentia.

Vos vero senes, meae contrarii

Sententiae existentes, non solum lugetis

Herculeanos filios, verum et domos,

Calamitatem ubi acceperint aliquam; meminertis vero,

Servi quod sitis meae tyrannidis.

- Seditione laborans et malis consiliis.
 Nunquam enim alias te dominum habuisset²⁷⁾.
 275 *Meg.* Laudo senes; amicorum enim gratia,
 Amicos iram iustam habere convenit.
 Sed propter nos irati dominis
 Nihil patiamini; sed meam, Amphitryo,
 Sententiam audi, si quid tibi videar dicere.
 280 Equidem liberos amo; quomodo enim non
 amarem,
 Quae pepererim, quae enixa sum? et morte
 Miseram iudico; et necessitati
 Qui resistit, eum hominem stultum existimo.
 Nos autem quando mori necesse est, mori con-
 venit,
 285 Ne igni consumpti, hostibus risum
 Moveamus: quid mihi videtur morte ipsa maius
 malum.
 Etenim debemus multam honestatem domus
 tueri.
 Te cepit opinio celebris hastae²⁸⁾;
 Quare non est ferendum, ut moriaris prae
 timiditate;
 290 Meus vero generosus maritus sine teste etiam
 indicat,
 Quod non velit liberos suos liberare
 Malam famam adeptos; nam generosi
 Male audiunt apud hostes pro liberis.
 Mihi non est repudianda imitatio viri²⁹⁾.

27) *Chor.* O partus — habuisset. (vs. 252 — 274.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Chor. O terrae exercitus, quos Mars seminat olim,
 Amplas draconis vacuans maxillas,
 Non sceptris manus dextrae statumina
 Tollitis? et huius viri impium caput
 Cruentatis? qui non Thebanus existens,
 Imperium obtinet pessimus iuvenum, advena existens?
 Sed non mei tu dominaberis laetus unquam,
 Neque quae elaboravi multa ego patrans manu,
 Habebis. Sed male abiens unde venisti, illic
 Petulans sis; me enim vivente non interficies unquam
 Herculis filios; non osque adeo terram
 Infra ille occidatur desertis filiis,
 Quoniam tu quidem terram hanc perdidisti;
 Ille vero cum auxerit, meritum non consequitur.
 Et deinde faciam egregie ego, amicis meis
 „Mortuis benefaciens, ubi amicis maxime opus est.
 O dextra manus, ut desideras apprehendere hastam,
 Sed per imbecillitatem fortunam amisisti,
 Quoniam te compescerem, servum appellentem me,
 Et has Thebas gloriose incoleremus,
 Quibus tu insultas. „Non enim recte sapit civitas,
 „Seditione laborans, et malis consulationibus.
 Non enim unquam te dominum accepisset.

28) Te cepit — hastae;] haec in marg. Ed. 1562. sic explicantur: habitus es pro forti.

29) *Meg.* Laudo — viri. (vs. 275 — 294.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

- 295 Verum considera, quomodo spem tuam
 existimem.
 An putas filium tuum a terra venturum?
 Quis mortuorum ex inferis rediit?
 Sed etiamsi verbis hunc placaremus,
 Minime convenit virum stultum hostem fugere;
 300 Sapientibus vero et honeste educatis cedere
 convenit.
 Facilius enim pudorem iniiciens bonum aliquid
 consequare.
 Sed venit mihi ian: in mentem: si deprecando
 impetraremus
 Exilia liberorum horum: tamen id quoque mi-
 serum est,
 Salutem miserabili cum paupertate adipisci,
 305 „Quia amici fugiunt vultum hospitum,
 „Unum diem solum iucundum adspectum habere
 dicunt.
 Ausis nobiscum mortem oppetere, quae tamen
 te manet.
 Obtestor te per tuam ingenuitatem, o senex.
 „Quicumque incidit in calamitates divinitus,
 310 „Confidens est; sed audacia illa stulta est.
 „Nullus enim, ne Deus quidem, faciet, ne fiat
 id, quod opus est³⁰⁾.
Chor. Si quis valentibus meis brachiis

Meg. O senes laudo. „Amicos enim propter
 „Iras iustas amicos habere convenit.
 Nostri sed gratia dominis irati,
 Potiamini nihil; meam vero, Amphitryo,
 Sententiam audi, si quid tibi videor dicere.
 Ego amo quidem liberos; quidni enim amarem.
 Quae pepererim, quae enixa sum? et mori
 Miserum puto. „Necessitati vero
 „Qui obnititur, laevum existimo hominem.
 „Nos vero quoniam oportet mori, mori convenit,
 „Non igne ambusti hostibus risum
 „Exhibentes, quod mihi ipsa morte maius malum.
 Debemus enim multam dominibus honestatem.
 Te quidem existimatio cepit gloriosa rei bellicae,
 Itaque non tolerabile per timiditatem mori.
 Mens vero absque teste gloriosus maritus,
 Qui hosce filios nollet servari
 Famam malam adeptos. „Generosi enim
 „Male audiunt apud hostes, propter filios.
 Mihi que imitatio viri non repudianda.

30) Verum — opus est. (vs. 295 — 311.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Sed considerato tuam spem, quatenus colligo.
 Venturum existimas filium tuum sub terra?
 „Et quis mortuorum reversus est a Plutone?
 Verum ut sermonibus eum molliamus,
 „Minime fugere improbum virum hostem convenit.
 „Sapientibus vero cedere, et educatis honeste.
 „Facilius enim per verecundiam monens, grata effe-
 ceris.
 Modo vero in animum venit, si deprecando impetra-
 remus
 Exilia filiorum horum. „Verum etiam hoc miserum.
 „Paupertate cum miserabili acquirere salutem.

Iniuriam faceret, facile cessasset.

Nunc nihil sumus, tuum est porro considerare,

315 Amphitryo, qua ratione pellas hanc calamitatem.

Am. Non timiditas neque desiderium vitae
Prohibet, quin moriar, sed volo filii
Liberos servare, alioqui impossibilia viderer
amare.

Ecce adest collum hoc ensi,

320 Ut pungatur, occidatur³¹), paratus sum in
exilium ire³²):

Unam nobis ut hanc gratiam, o rex, des, precamur,

Interficiens me et miseram hanc ante pueros,
Ne liberos intueamur, spectaculum impium,
Morientes et vocantes matrem,

325 Et patrem patris; reliqua vero, si lubet,
Facies: non habemus auxilium, quo minus
moriatur.

Meg. Et ego te supplex rogo, ut addas gratiae
gratiam,

Et ambobus unus gratum facias dupliciter.
Concede mihi, ut filio addere possim ornatum
mortuorum,

330 Aperta ianna; nunc enim exclusi sumus:
Saltem haec consequantur ex aedibus patris³³).

Lycus. Erunt haec; dico ministris, ut aperiant claustra,

„Quoniam hospitem vultum fugiunt amici,
„Unum diem gratum adspectum habere aiunt solum.
Audeto nobiscum mortem, quae manet te nihilominus.
Provocamus ingenuitatem, o senex, tuam.
„Qui a Diis sunt etenim, quicumque perferre conatur
casus,
„Fortis est; sed fortitudo haec caret prudentia.
„Quod enim factum opus est, nullus Deorum non efficit unquam.

31) occidatur] sic scripsi; Ed. 1562. occideretur; Editt. recent.: caedatur.

32) paratus sum in exitum ire] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. exire ex patria (= Ed. Basil. 1551. *ἔναι πάρος ἄπο*); Editt. recent. *ἔναι πάρος ἄπο* — ut de saxo deturbetur.

33) *Chor.* Si quis — patris. (vs. 312—331.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558:

Chor. Si quidem valentibus meis brachiis
Esset aliquis contumeliosus, facile compesceretur.
Iam vero nihil sumus: tuum ergo, exinde considerare,
Quomodo propulses fortunas, o Amphitryo.

Am. Non timiditas, neque vitae amor
Mori prohibet me, sed filio volo
Servare filios; alias impossibilia viderer expetere.

Ecce adest hoc gladio iugulum
Ferire, trucidare, exire ex patria.
Unam vero nobis des gratiam, o rex, oramus.
Occide me et hanc miseram ante filios,
Ne filios adspiciamus (impium spectaculum)
Morientes, et invocantes matrem,
Patrisque patrem; caetera vero, si cupis,
Age; non enim robur habemus, quo minus moriamur.

Ornemini introeuntes, non invidio peplis^{33a}).

Ubi ornatum corporibus applicaveritis,

335 Veniam ad vos, mersurus sub terram inferorum.

Meg. O liberi, sequimini matrem misero pede
In domum paternam, in qua facultates
Alii tenent, nomen nobis adhuc restat.

Am. O Iupiter, frustra ergo te rivalem habui,
340 Frustra etiam filii templum vocabamus.

Tu vero minor es amicus, quam videaris.

Virtute te supero Deum magnum ego mortalis.
Neque enim prodidi liberos Herculis.

Tu clam uoveras venire in meum thalamum,
345 Accipiens³¹) alienum lectum nemine concedente;

At non novisti servare tuos amicos,
Aut Deus es stultus, aut non es iustus³⁵).

[*Strophe 1.*]

Chor. Lugubrem felici
Voce Phoebus sonat

350 Sonoram citharam
Pulsans aureo plectro.

Ego vero in terrae et inferorum caliginem
Ingressum filium, sive Iovis ipsum dixerō,
Sive Amphitryonis filium,

355 Celebrare laborum coronam
Laudibus volo.

„Virtutes fortium laborum

„Sunt decus mortuis.

Ac primum quidem nemus Iovis

Meg. Et ego te oro gratiae addere gratiam,
Ut ambobus tu unus praestes bistariam.
Ornatum concede mihi filio addere funerum;
Domo aperta nunc enim excludimur;
Sed ut haec sortiantur de facultate patris.

33a) n. invidio peplis.] sic Ed. 1562.; Editt. recent.: n. invidio *robis* vestes.

34) Accipiens] sic Ed. 1562.; Editt. recent.: Occupans.

35) *Lyc.* Erunt — iustus. (vs. 332—347.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Lyc. Erunt haec: aperire claustra famulis dico.
Ornamini, intro profecti, non invidio peplis.
Ubi vero ornatum circumposueritis corporibus,
Veniam ad vos inferae immotaturus telluri.

Meg. O filii, sequimini miseram matris pedem
Paternum ad atrium, ubi facultatum
Alii potiuntur, nomen vero restat vobis adhuc.

Am. O Iupiter, frustra sane corrivalem te habui.
Frustra etiam filii sane templum celebravimus.
Tu utique eras deterior, quam credebatur esse amicus.

Virtute te supero, mortalis existens, Deum magnum.
Filios enim non prodidi Herculis.

Tu vero ad cubilia quidem occultus novisti venire.
Aliena coniugia concedente nemine accipiens;
Servare autem tuos nescis amicos.

Rigidus quispiam es Deus, aut iniquus es.

360 Liberavit leone.

Tectus autem est incendio
Torquens caput flavum in tergum
Terribili rictu bestiae³⁶).

[*Antistrophe 1.*]

Et montivagorum ac agrestium

365 Centaurorum genus olim
Vulneravit letalibus telis,
Interficiens volucris sagittis.
Novit hoc Peneus, qui pulchros vortices habet,
Et longa camporum sterilia arva,

370 Et ancillae ad Pelium montem,
Et qui prope Homolam habitant
Inter pinus, unde manus
Armantes, terram Thessalorum
Equitatu domabant,

375 Et habentem aureum caput
Cervam maculosam,
Praedatricem sylvestrem,
Occidens, spectaculum venatorium,
Dianam³⁷) delectat³⁸).

36) *Chor.* Lugubrem — bestiae. (vs. 348 — 363.) sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Chor. Cautum lugubrem quidem felici
Cantione accinit Phoebus,
Pulchre souautem citharam
Pulsans plectro aureo.
Ego vero, qui sub terra inferorumque ad caliginem
Profectus est, filium sive Iovis ipsum dixero,
Sive Amphitryonis filium,
Celebrare secundum series laborum
Honorifica laudatione volo.
„Fortium enim virtutes laborum
„Mortuis decus sunt.
Primum quidem Iovis sylvam
Vacnavit leone.
Flava pelle vero amictus est,
Flavum caput cum in tergum retorsisset
Vasto rictu belluae.

37) Dianam] sic Ed. 1562.; Ed. Basil. 1551. h. l. habet lectionem *Olvoá tiv*³, ad quam spectat Xylandri annotatio in marg. Ed. 1562. h. l. adscripta: „*Olvoá.* vox mendosa; alter legit *Olvlá.* Oeneus rex fuit Aetolorum.“ Hanc lectionem exprimit Ed. 1558.: Oenea quendam. Edit. recent. exhibent *Olvoá tiv* — Oinoatidem [i. e. Dianam, quae in Oencë, agri Argivi urbe, colitur].

38) Et montivagorum — delectat. (vs. 364 — 379.) sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Et monticulorum [*pro:* monticularum] agrestium
Centaurorum sobolem olim
Vulneravit arcibus cruentis
Interficiens alatis iaculis.
Conscius est Peneus, qui pulchros habet gurgites,
Longaque arva camporum sterilia,
Et Peliaci incolae,
Vicinique Homotes habitantes
Inter piceas, unde manus
Armantes terram Thessalorum
Equitationibus vastabant.

[*Strophe 2.*]

380 Et ascendit quadrigam,
Et frenis domuit equos
Diomedis, qui ad letalia praesepia
Sine frenis raptabant

385 Cruentos cibos genis, gaudiis * viros³⁹) vorantibus, mensam difficilem praebentes.

Trans argento fluentem autem
Hebrum traiecit eos in littus,
Laborans iussu regis Mycenaei.
Apud hoc littus Peliacum,

390 Ad portas Anauri,
Cygnum hospitem interfectorem
Perdidit telis Amphanaeas⁴⁰)
Habitatorem inhospitem⁴¹).

[*Antistrophe 2.*]

Et ad puellas musicas

395 Venit in aulam Hesperiam,
Et ab aureis ramis poma ferentem
Fructum manu decerpiturus,
Dracone rubente tergo,
Qui locum inaccessum circum
Vario giro custodiebat

400 Interfecto. Et maris
Sinum ingressus est, mortalibus
Miserias faciens remis.
Et sub mediam
Sedem agitat manus

405 Atlantis domum accedens:

Et aurem caput habentem
Capream, vario dorso praeditam,
Vastatricem venatorum,
Interficiens, venatorum spectaculum,
Oenea quendam exhilarat.

39) virus] Ed. 1562. mendo typogr.: vivos.

40) Amphanaeas] huic nomini in marg. Ed. 1562. adiecta est annotatio: „Quid sit hoc, nondum assequor.“ Ed. 1558. amphareis; Barn.: Amphanaeae *regionis*.

41) Et ascendit — inhospitem. (vs. 380 — 393.) sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Quadrigasque ascendit,
Et frenis domuit equos
Diomedis, quae cruentis praesepibus
Effrenatae dilaniabant,
Cruentos cibos suis maxillis,
Pugnis clamoris inhospitales.
Trans vero argentifium
Hebrum traiecit, laborem
Mecaeo [*pro:* Mycenaeo] laborans domino;
Et Peliacum littus,
Anauri iuxta hostia.
Cygnum vero, hospitem interfectorem,
Sagittis interfecit amphareis,
Habitatorem inhumanum.

Et tulit sidereas domos
Fortitudine divina⁴²).

[Strophe 3.]

- Et ad exercitum equestrem Amazonum
Circa Maeotim fluminosam
410 Ivit per fluctus Euxinos paludis.
Quem non ex Graecia
Coetum amicorum colligens,
Ad puellas Martias peplorum
Auream ad vestem,
415 Ad perniciosam venationem balthei?
Graecia accepit pulchra
Spolia puellae barbarae,
Et servantur Mycenis.
Et innumera⁴³) capita habentem
420 Canem clamosum Lernae
Hydrum igni delevit,
Et telis percudit
Tricorporem, quibus
Occidit pastorem Erythiae⁴⁴).

42) Et ad — divina. (vs. 394—407.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Cantatricesque ad virgines
Venit, Hesperiam ad aulam,
Aureis ab ramis poma ferentem
Manu fructum destringens,
Dracone habente fulvum dorsum,
Qui inaccessibile iuxta ramum
Ramus custodiebat,
Interfecto, marinosque maris
Secessus ingressus est, mortatibus
Columnis insignitos faciens remigatione.
Coelique sub mediam
Sustulit manus sedem.
Atlantis domum accedens.
Stelliferasque sustinuit domos
Sua fortitudine, Deorum.

43) innumera] Ed. 1562. male disiunctim: in numera.

44) pastorem Erythiae.] his in marg. Ed. 1562. additum est nomen eius: „Geryonem.” — Et ad — Erythiae. (vs. 498—424.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Equestremque Amazonum exercitum,
Maeotim circa fluminosam
Ivit per Euxinum mare,
Quemnam non a Graecia
Exercitum congregans amicorum.
Virginis bellicosae peplorum
Anreum ad amictum,
Balthei ad perniciosas praedas.
Inclita vero Graecia accepit
Barbarae puellae spolia,
Et servat Mycenis.
Et mille capita habentem,
Clamosum canem Lernae,
Hydrum igne combussit,
Iaculisque circumdedit,
Tricorporem quibus
Interfecit pastorem Erythiae.

[Antistrophe 3.]

- 425 Atque aliorum cursuum praemia fortunato
Confert, Lachrymosum
Ad Plutonem labore postremo navigavit,
Ut miser finiret
Vitam, neque rediit.
430 Domus autem sine amicis est.
Hanc vero sine reditu liberorum
Charontis navis expectat
Finem vitae impiam,
Iniustam; in tuas manus
435 Respicit corpus praesentis.
Quod si ego pubescerem viribus,
Et hastam in pugna vibrare possem,
Et Thebanorum coaevi:
Adessem liberis
440 Vi. Nunc autem deest
Mihī felix iuventus.
Sed video hos mortuorum
Vestitum habere,
Filios magni aliquando
445 Antea Herculis, et charam uxorem
Trahentem catenatis pedibus
Liberos et senem patrem Herculis.
Me miserum,
Non possum continere lachrymantium
450 Oculorum senilium fontes⁴⁵).

45) Atque — fontes. (vs. 425—450.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Cursuumque aliorum monumenta felicia
Peragravit. Lachrymosum
Navigavit ad Plutonem, laborum finem,
Ubi defunctus est miser
Vita, nec reversus est.
Tecta vero carent amicis.
Hanc autem non reducem suis liberis
Charontis manet in nave [pro: navis],
Vitae viam impiam,
Iniustam, ad tuas vero manus
Respicit corpus praesentis.
Quod si ego viribus pubescerem,
Hastamque vibrarem in pugna,
Thebanorumque coetanei,
Liberis utique adessem
Auxilio. Sed nunc deficio
Secundum felicem pubertatem.
Sed adspicio enim hos mortuorum
Indumentum habentes,
Istos magni olim filios
Antea Herculis, uxoremque charam
Iuxta se catenatis pedibus trahentem
Liberos, et senem patrem Herculis.
Me miserum,
Lachrymas quoniam nequeo continere
Seniles oculorum amplius fontes.

[*Megara, Amphitryo, Hercules,
Chorus.*]

- Meg.* Age, quis sacerdos, quis mactator miserorum,
Aut miserae meae animae occisor,
Ut ducat paratas hasce victimas ad inferos?
O liberi, ducimur non pulchra pocula mortuorum
- 455 Una senes et iuvenes et matres.
O fatum miserum meum et liberorum.
Hos, quos postremum video oculis,
Peperi vos; hostibus vero educavi,
Ut vos iniuria afficiant, et laetentur et perdant.
- 460 Heu admodum sane spes meam opinionem delusit,
Quam ex patris vestri sermone olim speravi.
Tibi enim pater moriens Argos tribuebat,
Eras autem habitaturus in aedibus Eurysthei,
Imperium habens fertilis Pelasgiae.
- 465 Et stola bestiae circumdedisti caput tuum,
Leonis scilicet, qua ipse armatus erat⁴⁶⁾.
Tu vero rex eras Thebarum, quae currus amant,
Possidens meos campos haereditarios.
Sic persuasum erat patri tuo.
- 470 Et in tuam dextram, quo in defensione usus es,
Lignum tradebat, fallax donum Daedali.
Tibi autem eam, quam olim demonstravit longe iaculantibus
Telis, Oechaliam daturum se promisit.
Tres vero vos triplici regno
- 475 Pater muniebat, elatus magnitudine animi.
Ego autem deligebam sponsas,

46) *Meg.* Age — erat. (vs. 451 — 466.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Meg. Age, quis sacerdos, quis victimarius horum infelicium.

Aut quis miserae meae animae occisor?
Paratae ut ducuntur victimae ad Plutonem haec.
O filii, ducimur copula indigna funerum,
Simul senes, et iuvenes, et matres.
O fatum infelix, meumque et filiorum,
Hos, quos ultimo oculis aspicio,
Peperi quidem vos, sed hostibus educavi
Ad ignominiam, et ludibrium ac perditionem.
Eheu, certe multum me ab opinione excenserunt spes,
Quam patris vestri ex sermone olim speravi.
Tibi quidem Argos legaverat mortuus pater,
Eurysthei veru inhabitaturus eras aedes,
Fructuosae imperium obtinens Pelasgiae.
Vestitumque belluae circumponchas tuo capiti
Leonis, qua ipse armabatur.

Contrahens affinitates e terra Atheniensium
Et Sparta et Thebis: ut religantes rudentes⁴⁷⁾
Retinaculis vitam haberetis beatam.

- 480 Haec sunt evanida; fortuna vero mutata
Dedit vobis sponsas Parcas, quas habeatis,
Mihî autem lachrymas, lavacrum; me miseram⁴⁸⁾.
- Avus autem hic praebet convivium nuptiale,
Plutonem socerum iudicans, et affinem patris.
- 485 Heu me, quemnam vestrum primum aut quem ultimum
Ad pectus admovebo? cui adhibebo os?
Quem complectar? quomodo, ut aridas alas habens
Apis, ex omnibus conferam luctus?
Et in unum conferens, uberes lachrymas edam?
- 490 O charissime, si quis modo exaudit
Mortuorum apud Plutonem, tibi haec, Hercules, dico:
Moritur pater tuus, et liberi; pereo autem ego,
Quae antea felix ab hominibus propter te vocabar.
- Opem feras, veni, et umbra mihi appareas;
- 495 Satis enim superque eris nobis, ubi veneris.
Nam sunt ignavi contra te, qui tuos liberos occidunt⁴⁹⁾.

47) rudentes] huic voci in marg. Ed. 1562. Xylander adscripsit annotationem: „καλῶς. malle m καλῶς. ut esset: ut vestris navibus bene subductis, hoc est: rebus vestris optime et in tranquillo constitutis.”

48) Tu vero — miseram. (vs. 467 — 492.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Tu vero eras Thebanorum currus amantium rex,
Haereditatem integram meam terrae possidens.
Sic persuasum habuit pater tuus.
In dextram vero tuam, auxiliatricem
Clavam demittebat, Daedali fallax donum.
Tibi vero, quam vastavit porro iaculantibus olim
Telis, daturum Oechaliam promisit.
Tres vero existentes, triplici imperio
Pater muniebat, magna spirans ob fortitudinem.
Ego vero uxores deligebam ex optimis,
Affinitates contrahens ex Atheniensium terra,
Spartaeque, Thebisque, ut amectentes funes
Rudentibus vitam haberetis felicem.
Et ista causa; permutata enim fortuna,
Sponsas quidem habere vobis Parcas dedit,
Mihî vero lachrymas lavacra; me miseram.

49) Avus — occidunt. (vs. 483 — 496)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Avus vero celebrat nuptias hic,
Plutonem aestimans socerum, ex affinitate patris.
Eheu, quem vestrum primum, aut quem ultimum
Pectori applicabo? cui admovebo os?
Cuius capiam? quomodo veluti flava
Apis conferre possum ex omnibus luctus?
In unum vero conferens uberes dem lachrymas?

Am. Tu, mulier, ea perages, quae ad inferos pertinent.

Ego te, o Iupiter, manus ad coelum tendens
Compello, ut liberis, si quid eos iuvare

500 Velis, opem feras, et quidem forte non iurabis;

Quamquam saepe vocatus es, frustra laboro.
Mori, ut apparet, necesse est.

Verum, o senes, „brevis est haec vita:

„Hanc quam iucundissime transigatis,

505 „A die ad noctem non dolentes.

„Adeo tempus non novit^{49a}) spes

„Servare; suum vero negotium curans, avolat.

„Videte me, qui suspiciendus eram hominibus

„Praeclare vivens; et fortuna haec mihi eripuit,

510 „Sicut ala ad aerem volans uno die.

„Divitiae vero magnae et gloria, haud scio, cuinam

„Stabiles sint. Valete; virum enim amicum

Postremum nunc, o vos aequales, vidistis⁵⁰).

Meg. Ehem.

O senex, videone mea charissima? aut quid dicam?

515 *Am.* Nescio, filia, et me stupor tenet.

Meg. Hic est, quem audiebamus infra terram esse,

Nisi in luce somnium aliquod videmus.

Quid loquar? quale somnium video consternata?

O charissime, si quis vocem exaudit Mortalium apud Plutonium, tibi haec, o Hercules, dico. Moritur pater tuus, et filii; pereo autem ego, Quae antea beata propter te vocabar mortalibus. Fer opem, adsis, et umbra appareto mihi. Satis namque veniens superque fueris tu. Ignavi enim contra te, qui filios interficiunt tuos.

49a) non novit] sic Editt. recent. (= Eurip. *ὄψ ἐπιστάται*; Ed. 1558. nescit); Ed. 1562. mendo typogr.: non novit.

50) *Am.* Tu — vidistis. (vs. 497—513.) sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Am. Tu quidem funebria ornata fac mulier, Ego vero te, o Iupiter, manus ad coelum tendens Compello, liberis, si quid hos adjuvare Vis, ferre opem, quoniam mox nullam feres. Quamvis vocatus es saepe, frustra laboro. Mori enim, ut apparet, necesse est.

Sed, o senes, „brevis quidem haec vita.

Hanc vero ut suavissime transigatis,

Ex die ad noctem nulla tristitia affecti.

„Quoniam spes quidem tempus nescit

„Servare: hoc sui gratia qui affectat, frustratur.

„Adspicite me, qui etiam conspicuus mortalibus,

„Praeclara peragens, et me deiecit fortuna

„Veluti plumam ad aethera una die.

„Sed divitiae magnae, et gloria, nescio cui

„Stabiles sint. Valete; verum enim amicum

„Ultimo nunc, o aequales, videtis.

Non est alius ille quam tuus filius, o senex.

520 Huc, o liberi, suspendite vos a paterna tunica.

Ite, festinate, ne dimittatis: quoniam Iove Servatore nihil hic vobis est inferior.

Herc. Salve, o domus, tuque vestibulum domus meae,

Quam libens te adspicio, postquam in lucem veni.

525 Hem? quid rei est? video liberos ante domum

Coronatos capita ornatu mortuorum,

Et meam uxorem in turba virorum,

Et patrem lachrymantem ob aliquam calamitatem.

Age prope hos stans interrogabo:

530 Mulier, quae res nova accidit domui?

Meg. O charissime vir, o lumen patri veniens, Venis, salvus es, opportune veniens ad amicos⁵¹).

Herc. Quid ais? in quem tumultum venimus, pater?

Meg. Perimus; tu vero, senex, veniam des mihi,

535 Si praeripui, quae te loqui ad hunc conveniebat.

Mulieres enim quodammodo magis sunt viris miserabiliores.

Et liberi mei mortui sunt, et ego perii.

Herc. O Apollo, quo exordio incipis sermonem?

Meg. Perierunt fratres, et pater meus senex.

540 *Herc.* Quid ais? quid fecit, aut qualem hastam expertus?

51) *Meg.* Ehem — amicos. (vs. 514—532.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Meg. Ehem.

O senex, video mea charissima? aut quid dicam?

Am. Nescio, o filia, stupor vero et me tenet.

Meg. Hic est, quem subter terra audivimus,

„Nisi somnium in luce quoddam videmus.

Quid loquar? qualia somnia deficiens video?

Non est hic alius nisi tuus filius, o senex.

Huc, o filii, pendeatis paternis a vestibis.

Ite, accelerate, ne dimittatis, quoniam Iove

„Servatore vobis nihil est hic inferior.

Herc. O salve atrium, et vestibula laris meae,

Quam libens te adspexi, ad superos reversus.

Ehem, quid rei? filios video ante domum

Ornatu funebri capite coronatos,

Turbaque in virorum meam uxorem,

Patremque lachrymantem ob calamitatem quandam.

Age, interrogabo istos prope constitutus.

Uxor, quid novum venit domibus usui?

Meg. O charissime virorum, o lumen veniens patri,

Ades, servatus es, ad periculum veniens amicis.

Meg. Inclytus Lycus, dominus terrae, ipsos perdidit.

Herc. Utrum occurrens armis, an concitata terra seditione?

Meg. Seditione regnum Cadmi tenet, quod septem portas habet.

Herc. Quid ad te et senem pervenit hic terror?

545 *Meg.* Interfecturus erat patrem et me et liberos.

Herc. Quid ais? an metuens meos liberos pupillos?

Meg. Ne quando ulciscantur mortem Creontis.

Herc. Ornatus vero iste vestium quis est, vestium, quae mortuis destinatae?

Meg. Induti sumus amictu mortis.

550 *Herc.* Et per vim moriebamini? o me miserum.

Meg. Amicis orbi; te vero⁵²⁾ mortuum audiebamus.

Herc. Unde autem ad vos pervenit haec desperatio?

Meg. Eurysthei nuntii nuntiaverunt ista⁵³⁾.

Herc. Sed quare reliquistis domum et meos lares?

555 *Meg.* Vi pater eiectus est e lecto strato.

Herc. An non pudet ipsum contumelia afficere senem?

Meg. Pudor procul habitat ab illa dea⁵⁴⁾.

52) te vero] sic (= Eurip. σὲ δὲ) Editt. 1558. et recentt.; Ed. 1562. tenere.

53) *Herc.* Quid ais? — ista. (vs. 533 — 553.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Herc. Quid ais? quam in turbam venimus, pater?

Meg. Perimus. Tu vero, senex, ignosce mihi, si praecepui. quae te loqui ad hunc conveniebat.

..Feminae enim quodammodo magis miserabiles maribus. Et mei perierunt filii, perii etiam ipsa.

Herc. O Apollo, quibus prooemiis incipis sermonem?

Meg. Oppetierunt fratres, et pater meus senex.

Herc. Quem ais? quid faciens? aut bellum quod incidens?

Meg. Lycus ipsos inclytus terrae rex peremit.

Herc. Armis congressus, aut dissidente terra?

Meg. Ex seditione Cadmi septem portas habens occupat imperium.

Herc. Quid igitur ad te et senem pervenit metus?

Meg. Interficere vult patrem, et me, et liberos.

Herc. Quid ais? metuens pupillos meos?

Meg. Ne quando Creontis mortem ulciscantur.

Herc. Ornatus vero vestrum [pro: vestium] quis inferorum?

Meg. Mortis huic iam amicti sumus amictum.

Herc. Et per vim moriemini? o infelix ego.

Meg. Amicis privati, te vero mortuum audivimus.

Herc. Unde vero ad vos haec pervenit desperatio?

Meg. Eurysthei nuntii annuntiarunt haec.

54) ab illa dea] his in marg. Ed. 1562. adiecta est explicatio: id est, a vi.

Herc. Adeone absens carui amicis?

Meg. „Ecqui sunt homines amici calamitoso?

560 *Herc.* Proelia vero, quae contra Minyas sustinui, expuerunt?

Meg. „Calamitas, ut dicam iterum, est sine amicis.

Herc. Non abiicitis Plutonis istum amictum a coma,

Et lucem adspicietis, inferorum tenebrarum⁵⁵⁾
Gratas vicissitudines oculis cernentes?

565 Ego vero (nunc enim opus est meae manus),

Primum vado, et evertam domum

Novi tyranni; caput autem impium abscisum

Abiiciam canibus dilacerandum; quosunque vero Thebanos

Malos deprehendero, cum beneficiis a me sunt affecti,

570 Armis hisce victricibus subigam.

Alios dissipans alatis sagittis

Caede mortuorum implebo totum Ismenum,

Et limpida aqua Dircae cruentabitur.

Etenim cui me magis quam uxori opitulari convenit,

575 Et liberis et seni? valeant labores.

Frustra enim prae his perfecit eos.

Et convenit me pro istis, si quidem illi pro patre,

Defendentem mori, aut quid dicemus honestum
Pugnare cum hydra et leone,

580 Missum ab Eurystheo? et non a meis liberis

Mortem depellam? non quidem Hercules

Victoriosus diceret, ut antea.

„Iustum est, ut parentes adiuvent liberos,

„Et patrem senem, et participem nuptiarum⁵⁶⁾.

55) inferorum tenebrarum] sic Ed. 1562.; Editt. recentt.: infernarum tenebrarum (= Eurip. τοῦ κάτω σκότους).

56) *Herc.* Sed quare — nuptiarum. (vs. 554 — 584.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Herc. Cur vero reliquistis domum, laresque meos?

Meg. Per vim, pater quidem eiectus strato ex molli.

Herc. „Neque habuit pudorem, senem ignominia afficere?

Meg. „Pudor enim hinc habitat divinus procul.

Herc. „Sic vero absentes carebamus amicis?

Meg. Amici sunt vero infelici quinam?

Herc. Proelia vero contra Minyas, quae subii, neglexerunt?

Meg. caret amicis (ut iterum tibi dicam) infelicitas.

Herc. Quin abiicitis Plutonis hos amictus a capite?

Et lumen suspicitis pro infernis tenebris.

Gratas vicissitudines oculis adspicientes?

Ego vero, nunc enim meae opus est manus,

Primo quidem ibo, et diruam domos

Novorum tyrannorum; caput vero impium abscindens,

585 *Am.* Tuum est, o fili, amicis esse amicum,
Et inimicos odisse. Sed ne nimium festines.

Herc. Quid vero in his, o pater, citius fit,
quam conveniat?

Am. Multos pauperes, sed qui sermone divites
Videntur esse, auxiliarios habet rex,

590 Qui seditionem concitarunt, qui perdidit
civitatem

Propter rapinas proximorum⁵⁷), res autem
familiaris

Sumptibus profusa est, et otio periit.

Visus es accedens ad urbem; postquam vero
iussus es, vide,

Ne congregatis inimicis praeter opinionem tuam
pereas.

595 *Herc.* Non est mihi curae, etiamsi tota me
civitas viderit.

Cum autem vidissem avem quandam in loco
inauspicato,

Intellexi aliquam calamitatem incidisse in do-
mum.

Itaque de industria clam ingressus sum terram.

Am. Recte accedens nunc saluta lares,

600 Et paternis aedibus da tuum conspectum, ut
videant.

Ipsae enim veniet tuam uxorem et liberos

Tractaturus, interfecturus, et me una macta-
turus rex.

Manenti tibi domi, omnia erunt expedita,

Et lucrum facies tua securitate, et urbem tuam

605 Non prius turbaveris, quam hoc bene feceris,
o fili⁵⁸).

Proiciam canibus tractionem. Thebanorum vero quot-
quot

Ingratos deprehendo, bene affectos a me,

Victricibus istis armis subigam.

Reliquos vero alatis dissipans telis.

Mortuorum totum Ismenum implebo caede.

Dircesque latices limpidi eruantabuntur.

Cui enim me opem ferre potius quam uxori convenit.

Et filiis, et seni? Valeant labores.

Frustra enim eos prae iis confeci.

Nam convenit me pro istis (si quidem hi pro patre)

Mori pugnantes; aut quid dicendum egregium.

Cum hydra quidem congressum proelio, leoneque,

Eurysthei ductibus, sed pro meis liberis

Non amoliar mortem? non sane Hercules

Victoriosus, ut antea, dicar.

„Aequum est, parentes adiuvare liberos.

„Patremque senem, et participem nuptiarum.

57) H. l. in Ed. 1562. nota marg.: Seditionum causa.

58) *Am.* Tuum — o fili. (vs. 585—605.)] sic Ed. 1562.: Ed.
1558.:

Am. „Tuum quidem est, o fili, amicis esse amicum,

„Et inimica odisse; sed ne festines nimis.

Herc. Faciam ista; recte enim dixisti: vado
intra domum.

Ex longo intervallo vero rediens ex sole caren-
tibus recessibus

Subter puellam Plutonis, non negligam

Primum Deos domesticos alloqui.

610 *Am.* Verene venisti in domum Plutonis, o
fili?

Herc. Et quidem belluam tricipitem in lucem
duxi.

Am. Pugna victum, an munere Deae?

Herc. Pugna; fortunatus autem fui, qui viderim
sacra sacerdotum.

Am. Estne in aedibus Eurysthei bellua?

615 *Herc.* Nemus Cereris et civitas Hermion ipsam
habet.

Am. An non scit Eurystheus te rediisse in terram?

Herc. Non scit; veni, ut scirem prius, quo-
modo se hic res haberent.

Am. Quomodo autem tandem fuisti sub terra?

Herc. Reducens Theseum cunctatus sum, o
pater.

620 *Am.* Ubi is est? utrum ixit in solum terrae
patriae⁵⁹)?

Herc. Quid vero fit in istis citius quam oporteat,
pater?

Am. Multos pauperes, divites vero sermone

Visos esse, auxiliares rex habet,

Qui seditionem moverunt, et perdidit rempublicam,

Propter direptionem proximorum; res vero familiaris

Sumptibus periit, dilapsa ob inertiam.

Visus es accedens civitatem; postquam vero visus es,
vide,

Inimicos congregans, ne praeter opinionem cadas.

Herc. Curae est nihil, etsi me tota vidisset civitas.

Avem vero cum vidissem quandam non in auspiciis
sedibus,

Cognovi calamitatem quandam in domum incidisse:

Itaque ex consulto tacitus ingressus sum terram.

Am. Recte procedens nunc, et salutatio Vestam,

Et da paternis aedibus tuum vultum adspicere.

Veniet enim ipse, tuam uxorem et liberos

Tractaturus, interfecturus, et me iugulaturus rex.

Manenti vero hoc in loco omnia tibi fient.

Et securitate frueris, civitatemque tuam

Non prius turbaveris, quam haec bene posueris, o fili.
59) in solum terrae patriae?] his in marg. Ed. 1562. ad-
scriptum est nomen: Athenas. — *Herc.* Faciam — patriae?
(vs. 606—621.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Herc. Faciam haec; recte enim dixisti, ibo intra domos.

Tandem vero reversus ex opacis recessibus

Plutonis puellae infernalis, non negligam

Deos alloqui primum domesticos.

Am. Venisti enim re vera ad domos Plutonis, o fili?

Herc. Et belluam ad superos tricipitem duxi.

Am. Pugna superans, aut Deae ex dono?

Herc. Proelio, sacerdotum infernalium sacra feliciter
adspexi.

Am. Num in domo est Eurysthei bellua?

Herc. Hecates ipsum lucus, Hermionque habet op-
pidum.

Herc. Ivit Athenas, gaudens se fugisse ex locis
subterraneis.

Sed sequimini patrem, o liberi, in domum.

Melior ingressus quam egressus

Vobis^{59a)} est; verum fiduciam sumite,

625 Et non amplius exhauriantur flumina oculorum;

Tuque, mea uxor, animum recipe,

Et desine metuere, et dimitte meas vestes;

Non enim sum alatus, neque fugiam amicos.

Ah non dimittunt hi, sed suspendunt se a
vestibus⁶⁰⁾.

630 Tanto magis huc accessistis in ipso articulo
periculi.

Accipiam sane manibus, tanquam scaphulas

Traham veluti navis; neque enim recuso

Curare liberos. „Omnes homines aequales in
hoc sunt.

„Et praestantes homines amant liberos,

635 „Et contempti; opibus differunt:

Habent alii, alii non; sed omnes amant suos
liberos⁶¹⁾.

[*Strophe 1.*]

Chor. „Iuventus mihi gratum

„Onus, senectus vero semper

„Gravior scopulis Aetnae

640 „Supra caput iacet^{61a)},

Am. Neque scit Eurystheus, te supra terram rediisse?

Herc. Non novit, profectus, quae hic aguntur, ut scirem prius.

Am. Tempus vero quomodo tantum fuisti sub terra?

Herc. Thesea ad superos duceus, moram traxi in Plutonis, o pater.

Am. Et ubi est? num ad terrae patriae ivit solum?

59a) Vobis] sic (= Eurip. *ὑμῶν*) Editt. 1558. et recent.; Ed. 1562. Nobis.

60) vestibus.] sic Editt. recent. (= Eurip. *πέπλων*); Ed. 1562. mendo typogr.: restibus. (Ed. 1558. *peplis*).

61) *Herc.* Ivit — liberos. (vs. 621 — 636.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Herc. Abiit Athenas, ab inferis lubens fugiens.

Sed eia sequimini, o filii, in domum patrem,

„Laetiores certe introitus quam exitus

„Adsunt vobis; sed fiduciam sumite,

Et lachrymas ex oculis non amplius edite.

Tuque, o uxor mea, animum recipe,

Aque trepidatione cessa, et dimitte meas vestes.

Non enim alatus sum, neque effugiam amicos.

A, hi vero non dimittunt, sed implicantur peplis.

„Tantum magis sic veniretis in novaculae [*pro*: novaculam].

Traham accipiens sane scaphulas manibus,

Navis vero quasi attraham; etenim non abnuo

Obsequium filiorum. „Omnes res hominum pares sunt.

Amant liberos, quique praestantes sunt mortalium,

Quique obscuri; pecuniarum autem expetentes alii

Sunt, alii vero non; „omne vero amat liberos genus.

61a) iacet] sic (= Eurip. *κείται*) Barn., Musgr.; Ed. 1562. iaces.

„Palpebras tenebricoso

„Velo tegens.

„Non mihi neque Asiatici

„Regni opes sint,

645 „Neque donum auri plenam

„Acciperem pro iuventute,

„Quae pulcherrima in divitiis,

„Pulcherrima in paupertate.

„Molestam vero et letalem senectutem

650 „Odi; sub fluctus

„Abeat. Utinam nunquam

„Ad aedes hominum et civitates

„Veniret; sed in aere semper

„Ferretur alis⁶²⁾.

[*Antistrophe 1.*]

655 „Si prudentiam haberent Dii

„Et providentiam erga homines,

„Haberent hi geminam inventutem,

„Manifestum signum

„Virtutis, quibus

660 „Adesset, et mortales ad

„Splendores solis iterum

„Irent geminas vias;

„Sed ignobiles simplicem

„Haberent vitae modum.

665 Atque ad hunc modum, et malos

Et bonos cognoscere

Aequum esset, sicut in nubibus stellarum

Numerus est nautis.

Nunc autem nulla est a Diis nota

670 „Certa bonorum et malorum.

„Sed voluntata quaedam vita

„Auget solum divitias⁶³⁾.

62) *Chor.* Inventus — alis. (vs. 637 — 654.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Chor. „Ipsa iuventa mihi gratum

„Pondus, sed senecta semper

„Gravius Aetnae scopulis

„Capiti imminens,

„Oculorum tenebricosum

„Amictum obtegens.

„Non mihi neque Asiatici

„Regni divitiae sint,

„Non auri domus plena,

„Pro ipsa iuventute.

„Quae pulcherrima quidem in divitiis.

„Pulcherrima autem in paupertate.

„Sed triste letaleque senium

„Odi; per fluctus vero

„Pereat; neque unquam debet

„Mortalium ad domos et civitates

„Redire, sed per aethera semper

„Alis feratur.

63) Si prudentiam — divitias. (vs. 655 — 672.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

[Strophe 2.]

- Non cessabo gratias
Musis miscere
- 675 Iucundissima coniunctione.
Utinam vivam in bonis studiis,
Et semper sim in coronis⁶⁴).
Adhuc vetus cantator
Canit Mnemosynam⁶⁵).
- 680 Adhuc Herculis
Egregias victorias canam,
Tum^{65a}) apud Bacchum largitorem vini,
Tum^{65a}) apud chelyos septem fides habentis
Cantum et tibiam Libycam.
- 685 Nondum deseram
Musas, quae me adinixerunt choro.
- [Antistrophe 2.]
- Paeana Deliades
Cantant circa portas,
Felicem filiam Latonae,
- 690 In gyrum ducentes pulchram choream.
Paeanas autem in tua aula
Sicut cygnus senex cantor
Ex canis genis
Sonabo; bonitas vero
- 695 Hymnorum est,
Filius Iovis, nobilitatem
Longe superans,
Qui labore tuo tranquillam
Vitam fecit hominibus,
- 700 Deletis terribilibus belluis⁶⁶).

„Quod si Diis esset prudentia.
„Et sapientia apud homines,
„Geminam sane iuventam attulisset.
„Manifestam notam
„Virtutis, quibus
„Adfuerit, et mortales
„Ad splendores iterum solis
„Duplices utique ivissem [pro: ivissent] cursus.
„Sed ignobilitas simplicem
„Haberet vitae modum.
Et hac nota et improbos
Cognoscere, et bonos,
Aequum esset, veluti in nubibus astrorum
Nantis numeratio existit.
„Nunc vero nullus index ex Diis
„Bonis neque malis certus,
„Verum fraude utens quaedam vita
„Divitias tantum comparat.

64) coronis] haec vox in marg. Ed. 1562. explicatur: con-
viviis.

65) Mnemosynam] huic ibid. adscripta sunt verba: matrem
Musarum.

65a) Tum — Tum] sic Editt. recent. (= Eurip. τε — τε;
Ed. 1558. Et — Et); Ed. 1562. Tu — Tu

66) Non cessabo — belluis. (vs. 673 — 700.)] sic Ed. 1562.;
Ed. 1558.:

[Lycus, Amphitryo, Iris, Lyssa,
Chorus.]

- Lycus. In tempore extra domum egrediens
Amphitryo,
Tempus iam longum est, ex quo vestibus
Et monumentis mortuorum ornatis corpus.
Sed age, liberos et uxorem Herculis
- 705 Iube extra has aedes apparere,
Quia promisistis vos ultro morituros.
Am. O rex, insectaris me miserum,
Ad iniuriam aliam iniuriam addis, supra hoc,
quod meos mori oportet;
Quibus rebus conveniebat te mediocriter, etiamsi
dominus es, studere.
- 710 Sed quando cogis nos mori,
Necesse est boni consulere; facienda vero, quae
tibi videntur.
- Lyc.⁶⁷) Ubinam est Megara? ubi proles filii
Alcmenae?
- Am. Videtur mihi, quantum foris stans possum
coniicere, —
- Lyc. Quid coniicis?
- 715 Am. Supplicem sedere ad sanctas fossas laris.
Lyc. Frustra supplicat, ut conservet vitam.
Am. Et frustra vocat mortuum.

Non desistam gratias
Musis coniungens,
Suavissimam coniugationem.
Utinam vivam infelici Musarum studio;
Semper vero in coronis sim.
Adhuc certe vetulus cantor
Cantat memoria dignum.
Adhuc Herculis
Victoriam cantabo,
Et apud Bromium vini largitorem.
Et ad chelys [pro: chelyos] septem sonos habeatis
Cantum et Libycam tibiam.
Nondum reliquimus
Musas, quae me tripudiare fecerunt.
Paeana quidem Deliades
Cantant circa portas,
Latonae felicem filium,
In gyrum ducentes pulchram choream.
Paeanas etiam iuxta tua atria
Veluti cygnus vetulus cantor
Canis ex genis
Cantabo. „Etenim bonam materiam
„Cantionibus subministrat
„Iovis filius, egregia vero facta
Maxime superavit,
Laborans tranquillam
Fecit vitam mortalibus,
Devastans timores belluarum.

67) Lyc.] sic h. l. et in seqq. usque ad v. 722. Editt. re-
cent. aequae ac Ed. Basil. 1551.; Ed. 1562. Lys.: Ed.
1558. Ly. (cuius loco equidem scripsi Lyc.).

Lyc. Ille non adest, neque venturus est unquam.

Am. Non, nisi Deus aliquis excitaverit eum.

720 *Lyc.* Vade ad eam, et e domo ducas.

Am. Particeps essem caedis, si facerem haec.

Lyc. Nos, si quidem hoc tibi est cordi,

Qui sumus extra terrores, educemus

Liberos cum matre. Huc sequimini, famuli,

725 Ut solvamus moram huius negotii libentes.

Am. Tu vero eas. Vadis autem, si fatum est, alia fortassis

Alteri curae erunt. Expecta autem, cum malefeceris,

Ut aliquid mali patiaris. O senes, recte

Vadit, capietur retium laqueis

730 Ensiferis, qui sperat se interfecturum vicinos

Pessimus. Ibo, ut videam mortuum

Cadentem; affert enim voluptates moriens vir

luimicus, et cum persolvit poenas factorum⁶⁸).

[*Strophe 1.*]

Chor. Mutatio malorum.

68) *Lyc.* In tempore — factorum. (vs. 701 — 733.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Lyc. Opportune e domo Amphitryon egreditur.

Tempus enim iam longum, ex quo peplis

Ornatis corpus, et mortuorum ornamentis;

Sed age, filios et uxorem Herculis

Extra iube has apparere aedes,

Ea conditione, qua promisistis ultro conducti mori.

Am. O rex, iubes me misere affectum,

Iniuriamque infers erga morituros meos,

In quibus convenit te moderate (etsi victor es) agere.

„Sed postquam necessitatem addis nobis moriendi,

„Ferenda aequae necessitas; faciendum quod tibi videtur.

Lyc. Ubi igitur Megara? ubi filius Alcmeuae filii?

Am. Video quidem illam, tanquam foris existentem coniectari.

Lyc. Quam rem opinionis huius habes coniecturam?

Am. Supplicem ad inviolatas laris sedere fossas.

Lyc. Incassum sane supplicentem conservare vitam.

Am. Etiam mortuum invocat frustra maritum.

Lyc. Ille vero non adest, utinam etiam nunquam veniat.

Am. Non, nisi forsau quispiam Deorum excitaverit ipsum.

Lyc. Abi ad eam, et edue e domo.

Am. Particeps essem caedis, faciens hoc.

Lyc. Nos, quoniam tibi hoc est cordi,

Qui metus expertes sumus, educemus

Cum matre liberos; huc sequimini famuli,

Ut otium solvamus, lubentes laborum.

Am. Tu igitur eas; vadis vero, si fatum est: caetera forsau

Alteri curae erunt. „Expecta vero faciens male,

„Mali aliquid passurum. O senes, recte

Abit, laqueis retium capietur

Ensiferis, proximos sperans interfecturum,

Pessimus ille; abeo vero, ut videam mortuum

Cadentem. „Praebet enim voluptates, cum moritur vir

„Hostis, cumque solvit ob perpetrata poenam.

735 Qui magnus rex antea erat,

Iterum flectit

Vitam ad Plutonem.

O Iustitiam et Deorum

Fatum refluens.

740 *Am.* Venisti quamvis sero, ubi morte poenam lues

Iniuriae, quam fecisti melioribus te.

[*Strophe 2.*]

Chor. Gaudia lachrymarum

Excusationes dederunt.

Venerunt rursus, quae antea

745 Nunquam animo spe-

ravit se passurum dominus terrae.

Sed, o senex, quid intra domum fiat,

Videamus, si quis agat, ut ego cupio.

[*Strophe 3.*]

Lyc. O me. *Chor.* Incipit hoc

750 Carmen, quod mihi ad audiendum

Gratum est in aedibus.

Mors non procul, clamat,

Clamat gemens prooemium caedis rex.

Lyc. O tota Cadmi terra, dolo pereo.

755 *Chor.* Quia perdidisti; persolvens autem poenas,

Sustine, poenas daturus factorum.

[*Strophe 4.*]

Chor. Quis mortalis, Deos polluens iniustitia,

Stultum sermonem contra beatos coelites

Emisit, quod Dii nihil possint?

760 Senes, non est amplius impius vir.

Tacent atria, vertamur ad choros.

Amici enim, quos volo, felices sunt⁶⁹).

69) *Chor.* Mutatio — felices sunt. (vs. 734 — 762.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Chor. „Commutatio est malorum.

„Magnus antea rex

„Iterum deflectet

„Vitam ad Plutonem.

„Hem iustitiam, et Deorum

„Hetro fluens fatum.

Am. Venisti quamvis sero, ubi poenam dabis mortuus.

Iniuria afficiens praestantiores te.

Chor. „Gaudia lachrymas

„Excusserunt.

Iterum venit, quae antea

Nunquam animo speravit

Se passurum terrae rex.

Sed, o senex, etiam domorum interiora

Consideremus, num agat quis, ut ego cupio.

Lyc. Eheu. *Chor.* Hoc initium capit

[Strophe 1.]

Chori et convivia curae sunt Thebanorum
 Per sacrum oppidum,
 765 Mutationes enim lachrymarum,
 Mutationes fortunae
 Pepererunt cantus.
 Abiit inclytus rex;
 Sed antiquior
 770 Regnat reiecto portu Acherontis.
 Venit spes praeter opinionem.

[Antistrophe 1.]

Dii solent iniusta
 Et iusta audire:
 Aurum et res secundae
 775 A sanitate mentis depellunt homines;
 Iniustam potentiam
 Attrahens enim, tempore sustinuit
 Iterum videre,
 Relicta lege, iustitiae dans gratiam,
 780 Concussit⁷⁰⁾ nigrum currum divitiarum⁷¹⁾.

Carmen mihi auditu

Gratum in domibus.

Mors non procul; clama,

Clama ingemiscens prooemium, rex, caedis.

Lyc. O tota Cadmi terra, pereo dolo.

Chor. Etiam perdidisti; talionem vero persolvens,

Sustine, dans ob patrata poenam.

„Quisnam Deos iniquitate polluens mortalis existens,

„Stultum sermonem contra coelites beatos

„Eloquentus est, quod utique nulla potentia praediti
 sint Dii?

O senex, non amplius vivit impius vir.

Silens [pro: Silent] atria, ad choros vertamur.

Amici enim felices sunt, quos ego cupio.

70) A sanitate mentis — Concussit etc.] sic Ed. 1562.;
 Fix. hunc locum sic vertit: Acripit a modesta mente ho-
 mines, Iniustam potentiam secum trahens. Temporis
 enim nemo sustinet Vicissitudines respicere, Qui leges
 contempsit, sed iniquitati quum indulsit, Fregit etc.

71) Chori et — divitiarum. (vs. 763 — 780.)] sic Ed. 1562.;
 Ed. 1558.:

Certe choreae, et tripudia curae sint Thebanorum

Sacrum per oppidum.

Commutationes enim lachrymarum,

Commutationes fortunae

Effecerunt carmina.

Abiit rex ille inclytus;

Sed antiquior

Victor est, postquam portum reliquit Acheronticum.

Opinionem praeter eventus spes.

„Dii ipsi impios cunctantur et

„Pios audire.

„(Sed aurum et felicitas

„Ad superbiam homines ducit,

„Vim iniquam

„Attrahens;) tandem enim dedit

Vicissitudinem (vel; pristinum statum) adspicere

Legem concedens, aequitati gratificans,

Fregit divitiarum nigrum currum.

[Strophe 2.]

Ismeno coronatio,
 Et urbis septem portas habentis ornati
 Vici, saltate;
 Et Dirce pulchre fluens,
 785 Et una puellae Asopicae,
 Ite patris aqua
 Relicta celebrantes
 Nymphae Herculis
 Victoriosum certamen. O
 790 Pythii nemorosa rupes,
 Et domus Musarum Heliconidarum,
 Venite laeto⁷²⁾ cantu
 In meam urbem, et meos muros,
 Ubi spartorum genus⁷³⁾ apparuit
 795 Agmen armatorum, quod terram
 Liberatorum liberis permutat,
 Sacrum lumen Thebis⁷⁴⁾.

[Antistrophe 2.]

O lectorum duo cognata
 Cubilia, mortalis scilicet Amphitryonis
 800 Et Iovis, qui venit ad cubile
 Nymphae Perseidis, et credibilis
 Mihi iam vetus
 Concubitus tuus, o Iupiter,
 Praeter spem apparuit.
 805 Tempus vero ostendit splendidam
 Victoriam Herculis,
 Qui ex penetralibus terrae rediit,
 Relicta domo infernali Plutonis.
 Melior dominus mihi factus es,

72) laeto] Ed. 1562. mendo typogr.: laeco.

73) spartorum genus] his in marg. Ed. 1562. adiecta est
 annotatio: qui ex dentibus a Cadmo satis orti sunt.

74) Ismeno — Thebis. (vs. 781 — 797.)] sic Ed. 1562.; Ed.
 1558.:

Ismeno est gestatio coronarum,

Politaeque septem portas habentis civitatis

Saltate plateae;

Dirceque pulchre fluens,

Unaque Asopicae puellae

Patris aquam ite

Relinquentes concentricas

Nymphae Herculis

Victoriosum certamen; o

Apollinis arborifera rupes

Musarumque Heliconidarum domus,

Venite laeto cantu

Ad meam urbem, meaque moenia,

Spartorum ubi genus apparuit,

Armatorum virorum agmen, quod terram

Posteris incolit per vices,

Thebis sacrum lumen.

- 810 Gratus ex genere regio ^{74a}),
 Quae nunc ostendit videre
 Ad certaminum ensiferorum
 Mutationem ad iustitiam ⁷⁵),
 Diis adhuc placent.
- 815 Hem ⁷⁶)!
 An in idem certamen timoris venimus,
 Senes? quale visum video supra domum?
 Fugiendo
 Segnem attolle pedem, e medio abi.
- 820 O rex Apollo,
 Depelle a me mala ⁷⁷).
Iris. Confidite videntes filiam hanc Noctis,
 Lyssam, o senes, et me Deorum ministram,
 Iridem; non enim adsumus, ut noceamus civi-
 tati;
- 825 Sed militamus adversus corpora unius viri,
 Quem Iovis et Alcmene filium esse dicunt.
 Nam priusquam absolveret dura certamina,
 Necessitas ipsum servavit, neque permisit pater
 Iupiter ei malefacere, neque me, neque Iu-
 nonem.
- 830 Sed postquam confecit labores Eurysthei,
 Iuno vult ei novum sanguinem addere
 Interficiendi liberos, et ego assentior.

74a) Gratus ex g. r.] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. Gratus ex
 progenie regum (= Ed. Basil. Ἡδὺς γένει ἀνάκτων.); Editt.
 recent. Ἡ δυσγένει ἀνάκτων — Fix.: Quam degeneres reges.

75) ad iustitiam] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. secundum aequi-
 tatem (utrumque = Ed. Basil. 1551. εἰς τὸ δίκαιον);
 Editt. recent. εἰ τὸ δίκαιον — si iustitia (Diis adhuc
 placet).

76) Hem!] Barn. et Musgr. h. l. adnotant: Apparent *Iris*
 et *Furia*.

77) O lectorum — mala. (vs. 798—821.)] sic Ed. 1562.;
 Ed. 1558.:

O lectorum duo cognata
 Cubilia, mortalisque
 Et Iovis, qui venit ad cubilia
 Nymphae Perseidos, et fidele
 Mihi iam antiquum
 Coniugium, o Iupiter, tuum
 Citra spem apparavit.
 Claram enim ostendit tempus
 Herculis victoriam,
 Qui terrae evasit ex penetralibus,
 Plutonis domum relinquens infernalem.
 Melior mihi tyrannus es,
 Gratus ex progenie regum.
 Quae nunc adspicere licet
 Armatorum proeliorum ad
 Certamen secundum aequitatem
 Diis adhuc placent.
 Ehem.
 Num in idem periculum venimus metus,
 O senes? quale visum supra domum video?
 Per fugam
 Segnem tolle pedem, e medio curre.
 O rex Apollo,
 Depulsor fias mihi malorum.

Sed age inexorabilis, correpto eius corde,
 Virgo obscurae Noctis sine nuptiis nata filia,
 835 Insaniam in virum hunc, et interfectricem
 filiorum

Mentis perturbationem, et pedum saltationem
 Impelle, commove, et homicidii laxa rudentem,
 Ut, occisa propter iter infernale
 Corona pulchrorum liberorum sua manu,
 840 Noscat, qualis ei sit ira Iunonis,
 Et discat meam. Certe Dii nihil essent,
 Res vero mortalium magnae, si is non daret
 poenam ⁷⁸).

Lyssa. Ex generoso patre et matre
 Nata sum, a sanguine Noctis et Coeli;
 845 Et eum habeo honorem, ut non sim grata
 amicis;

Neque laetor vadens ad homines amicos.
 Sed admonere, priusquam errantem videatis ⁷⁹),
 Iunonem teque volo, si obtemperaveritis meis
 verbis.

Vir hic non obscurus neque in terra,
 850 Neque inter Deos, ad cuius domum me
 mittis.

Regionem vero inaccessam et ferum mare
 Pacans, solus restituit Deorum
 Honores, qui ab impiis viris aboliti erant.
 Neque tibi suadeo, ut gravia mala velis.

855 *Iris*. Ne tu admoneas, Iunonis mala ^{79a}) con-
 silia
 In optimum vestigium collocans pro malo.

78) *Iris*. Confidite — poenam. (vs. 822—842.)] sic Ed.
 1562.; Ed. 1558.:

Iris. Confidite, Noctis hanc cernentes filiam
 Lyssam, o senes, neque Deorum ministram
 Iridem; civitati enim nullum adsumus damnus,
 Unius, sed contra viri corpora militamus,
 Quem dicunt esse Iovis et Alcmene.
 Antequam enim certamina perfecisset dura,
 Necessitas ipsum conservavit, neque sinebat pater
 Iupiter ei nocere, neque me, neque Iunonem unquam.
 Postquam vero labores confecit Eurysthei,
 Iuno adiungere novum sanguinem ei vult.
 Filios interficienti, volo quoque ego.
 Sed eia inexorabilis occupans cor,
 Noctis nigrae innupta o virgo,
 Furoresque in virum hunc et interfectrices filiorum
 Mentis perturbationes, et pedum saltus
 Impelle, commoveto, letalem emitte fuem.
 Ut, cum interfecerit per Plutonicam viam
 Pulchrorum filiorum coronam propria manu,
 Cognoscat quidem illam Iunonis, qualis sit ei ira;
 Discat vero meam. Aut Dii quidem sicut nihili,
 Mortalia autem sint magna, non dante poenam.

79) videatis] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. videas; Editt. re-
 cent.: te videam.

79a) mala] sic Editt. 1558., 1562. (= Editt. Basil. 1551. et
 Musgr. κακά); Barn. καλά — bona; Fix. καμά — et mea
 (sic etiam Musgr. in interpret.).

- Lys.*⁸⁰) Coniunx Iovis non misit te huc, ut moderate agas.
- Iris.*⁸⁰) Solem testor me facere, quae non cupio facere.
- Lys.*⁸⁰) Si me Iunoni tibi que inservire necesse est,
860 Celeriter et cum impetu sequi tanquam canem venatorem,
Vado; neque pontus adeo celeriter fluctibus ingemiscens,
Neque terrae motus et stimulus fulminis impetus spirans,
Sicut ego curram in pectus Herculis,
Et rumpam domum, et impetum faciam in familiam,
865 Interficiens primum liberos; qui vero occidet, nesciet
Liberos se, quos genuit, occidere, priusquam liberatus fuerit a mea rabie^{80a}),
Ecce quatit caput a foribus et repagulis,
Et tacite movet truces oculos.
Respirando autem non moderate agit, ut taurus ad impetum
870 Incitatus, mugit vero invocans Deos Tartari.
Ego te mox magis incitabo, et terrore inflabo.
Vade ad Olympum, o Iri, tollens generosos pedes.
Ego ingrediar invisibilis in domum Herculis⁸¹).

80) *Lys.* (vs. 857.) — *Iris* (vs. 858.) — *Lys.* (vs. 859.)] hae personae his vs. in Editt. 1558., 1562. secundum Ed. Basil. 1551. sunt praefixae; in Ed. Barn. vs. 855—857. sunt *Iridis*, vs. 858—873. *Lyssae*; in Editt. Musgr., Fix. vs. 855. 857. sunt *Iridis*, vs. 856. 858—873. *Lyssae*.

80^a) a mea rabie] sic Editt. recent.; Ed. 1558. mea rabie (= Eurip. *ἔμῃς λύσσης*); Ed. 1562. male: a me a rabie.

81) *Lyssa*. Ex generoso — Herculis. (vs. 843 — 873.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Lyssa. Ex generoso quidem patre, et ex matre
Nata sum, Noctis Coelique a sanguine.
Officiaque habeo haec, non invidere amicis.
Neque gaudeo vadeus ad homines amicos.
Admonere vero, priusquam peccantem videas,
Iunonem teque volo, si obtemperaretis meis verbis.
Vir hic non obscurus, neque in terra,
Neque apud Deos, in cuius me mittis domus.
Inaccessas vero regiones et mare ferum
Cum purgavit, Deorum excitavit solus
Honores, qui ceciderant impiis a viris.
Teque non adhortor, mala ut velis iugentia.
Iris. „Ne tu admoneas; etiam Iunonis mala consilia,
„In optimum abeunt vestigium, potius quam in malum.
Lys. Non moderate facere misit huc te Iovis uxor.
Iris. Solem testamur, faciens quae facere nolo.
Lys. Si vero eam, me Iunonique inservire tibi que necesse est,
Celeriter, cumque impetu sequi veluti venatorem canem.
Ab eo [pro: ab eo] quidem, neque portus sic fluctibus
ingemiscens impetuose,
„Neque terrae motus, fulminisque vis dolores spirans,
„Qualiter ego celeriter ferar in pectus Herculis.

- Chor.* Eheu
875 Geme, detonde tuum florem,
O civitas, filius Iovis
Infelix, o Graecia, quae benefactorem
Amittis, perdes Lyssae insania
Incitatum in ipso sonante furiis.
880 Ivit luctuosa ista in curru;
Curru autem stimulos dat tanquam ad perniciem
Noctis filia centum capitibus
Lyssa serpentum vociferatione fulgens.
„Cito Deus commutavit felicem.
885 Celeriter vero exspirastis a patre caesi, o liberi.
O me infelicem! o Iupiter, tuum genus statim sine liberis erit.
Lyssa te crudelis, et ultrices
Vindictae ad mala transferent. O domus,
Inchoatur chorea sine tympanis,
890 Non grata thyrso Bacchico, o domus,
Ad necem, non Bacchicum
Propter damnum ad fluxum damni^{81a}),
Fugiendo, o liberi, proripite vos.
Hostile illud
895 Canticum sonat.
Venatur persecutionem liberorum.
Non sine affectu in aedibus
Lyssa insaniet⁸²).

Et perrumpam atria, et domos diruam,
Filiis interficiens primo; qui vero interfecerit, nesciet
Filiis suos interficere, donec mea rabie destitutus sit.
Ecce fit, et iam concutiet caput ab initio,
Et perversos distortet paulatim truces oculos,
Anbelitum vero non recte trahet, veluti taurus ad incursum

Vehemens: imo mugit, furias invocans inferuales.
Mox te ego magis exagitabo, et inflabo metu.
Redi ad Olympum sustollens, o Iris, generosum pedem.
In domum vero nos invisibiles subibimus Herculis.

81^a) damni] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. proterviae (utrumque = Ed. Basil. 1551. *λόβας*); Editt. recent. *λοιβᾶς* — Barn., Musgr.: libationem.

82) *Chor.* Eheu — insaniet. (vs. 874—898.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Chor. Eheu.
Luge, abradeque tuum florem,
Civitas, Iovis filius
Infelix est, o Graecia, quae benefactorem
Amittis, perdis insanie Lyssae
Agitatum interiore.
Abiit in curribus illa luctuosa;
Curribus vero dat stimulum, ut noceat,
Noctis monstrum, centum capitibus,
Serpentum sibilationibus Lyssa, horrenda adspectu,
„Cito felicem commutavit Deus.
Cito vero a patre, filii, moricimini,
Iteu mihi ob infelicem; o Iupiter, tuum genus absque liberis mox.

- Heu mala,
 900 Heu, heu,
 Quam lugeo senem
 Patrem, et liberorum nutricem.
 Frustra liberos peperit.
 Ecce, ecce,
 905 Turbo concutit domum, concidit tectum.
 Heu, heu, quid agis, o fili Iovis?
 Perturbationem tartaream in domum,
 Ut olim Pallas adversus Enceladum,
 In domum mittis.
 910 O senio⁸³) alba corpora, quo clamore me
 vocas?
 Non effugienda mala ea, quae in domo; non
 ducam alium vatem.
 Mortui sunt liberi:
 Heu heu! lugete, quia lugenda sunt,
 Hostiles neces,
 915 Hostiles parentum manus.
 Nemo posset maiora dicere, quam passi sumus.
 Quomodo liberis lamentabilem noxam⁸⁴),
 Noxam patris ostendis⁸⁵)?
 Dic, quomodo venerunt⁸⁶) divinitus
 920 Ad domum haec mala?
 Et miseros casus puerorum⁸⁷).

Lyssa vero te crudelis. indennes
 Vindictae malis persequuntur, o tecta.
 Incipitur tripudium absque tympanis.
 Non Bromio gratas per thyrsuum, o domi.
 Ad caedes, non Dionysiaca
 Botrorum ad luxus [pro: fluxus] proterviae
 Cursu filii curritis.
 Hostilis haec. hostilis
 Cantio incinitur.
 Venatorque filiorum persequutionem.
 Nunquam irrita intus
 Rabies bacchabitur.

83) senio] sic Editt. recent. (= Eurip. γήρᾱ; Ed. 1558. senectute); Ed. 1562. corrupte: sentio.

84) O senio — noxam.] hi 8 vss. et 4 seqq. aequae ac praecedentes vss. 874 — 909. in Editt. 1558., 1562. secundum Ed. Basil. 1551. *Chori* sunt; in Ed. Barn. vs. 910. pars prior „O senio alba corp.” *Nuntii*, altera „quo clam, me voc.” *Chori* est, vss. 911 — 912. *Nuntii* sunt, vs. 913. verba priora „Heu heu!” *Chori*, verba seqq. „lugete etc.” et vss. 914 — 916. *Nuntii*, vss. 917 — 921. *Chori* sunt; in Editt. Musgr. et Fix. vss. 910. et 917 — 921. eadem ratione, vss. 911 — 916. autem aliter sunt dispersiti.

85) ostendis?] sic scripsi (= Eurip. ἀγγέλλεις; Ed. 1558. enarrare vis? Barn.: indicas? Fix.: enarras?); Ed. 1562. ostendit?

86) venerunt] sic Editt. 1558., 1562.; Barn., Musgr.: venerint.

87) Heu mala — puerorum. (vs. 899 — 921.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Hei malorum.
 Hei iterum atque iterum,
 Senem ut lugeo
 Patrem et matrem,

[*Nuntius, Chorus, Amphitryo, Hercules.*]

- Nun.* Ante arcam Iovis erant sacra
 Purificantia domus, postquam interfectum hu-
 ius terrae regem
 Eiecit⁸⁸) ex his aedibus Hercules.
 925 Stabat autem chorus pulchre ornatus ve-
 stibus,
 Et pater et Megara; calathus vero circa
 Aram ferebatur, vocem autem sacram habe-
 bamus.
 Cumque vellet torrem manu dextra ferre
 Filius Alcmenae, ut intingeret in aquam,
 930 Constitit tacitus; et cum cunctaretur prius,
 Pueri intuebantur eum. Ille vero non amplius
 idem erat;
 Sed corruptus conversione oculorum,
 Et emissis in oculis cruentis flammulis,
 Destillabat spumam hirsutis genis.
 935 Dixit autem cum risu furioso:
 Pater, quid sacrifico, priusquam interficiam
 Eurystheum?
 Ignem lustralem et duplicem laborem habeo,
 Cum liceat mihi una manu ista facere?
 Quando vero huc feram caput Eurysthei,
 940 Propter praesentes mortuos purificabo ma-
 nus.
 Effundite fontes, et abicite canistra e manibus.
 Quis mihi dat arcum? quis arma manus?
 Ad Mycenae vado; oportet capere
 Vectes et ligones, ut sedem Cyclopicam
 945 Regula punicea et commissuris compactam
 Ferro inflexo evertam urbem.
 Postea abiens, cum non haberet currum, ha-
 bere se

Frustra filii generantur.

En, ecce,
 Turbo concutit domum, corrui tectum.
 Ei, ei, quid facis, o fili Iovis?
 Atrio perturbationem immanem,
 Ut contra Enceladum olim Pallas,
 In domos mittis.
 O alba senectute corpora, revocas me qua voce?
 Perdita ea, quae intus; omen non aliud ducam,
 Mortui sunt filii.
 Ae, ae, lugete, quoniam lugenda sunt,
 Hostiles caedes,
 Hostiles vero parentum manus.
 Nemo dicere queat magis, quam passi sumus.
 Quomodo filiis lamentandam noxam,
 Noxam a patre enarrare vis?
 Dic, quomodo venerunt a Diis
 Ad atria mala haec,
 Miserosque puerorum casus?

88) Eiecit] sic Ed. 1562.; Ed. 1558. Eiecerat, Editt. recent.: Eiecit (= Eurip. ἔειπε).

Dicebat, et ascendit in summitatem currus,
 Et regebat, manu tanquam stimulo verberans⁸⁹).

950 Mixtus autem erat risus famulis, et simul metus.

Et aliquis hoc dicebat in alium intuens:
 Ludit nobiscum dominus, an furit?
 Ille autem serpebat sursum et deorsum in domo;
 Veniens vero in mediam habitationem virorum, in civitatem Nisi

955 Venire se dicebat, ingressus in domum.
 Recumbens autem in solo, tanquam ut ibi pararet
 Epulas; sed brevi tempore vadens per habitationem,

Dicebat se accedere ad rupes nemorosi Isthmi;
 Et ibi posito nudo corpore a chlamyde,

960 Cum nemine certabat, et renuntiabatur
 Ipse a se egregius victor, nemine
 Audiente loquens; multa vero Eurystheo minans,

Erat Mycenis sermone; pater autem ipsum
 Attingens valida manu, sic alloquutus est:

965 O fili, quid pateris? quis est modus novitatis
 Huius? num quid dementavit te caedes mortuorum,
 Quos modo interfecisti? ille vero pro Eurystheo existimans

89) *Nun.* Ante — verberans. (vs. 922 — 949.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Nun. Sacrae quidem erant ante aras Iovis
 Lustrationes domorum, terrae rege postquam interfecto
 Eiecerat ex his aedibus Hercules.

Chorus vero pulchre institutus erat ex peplos,
 Paterque Megaraque, circum iam canistrum
 Ferebatur aram; vocem vero sanctam habebamus.

Erat vero torrem manu dextra laturus,
 In sacram aquam ut intingeret Alcmenae filius.
 Constitit cum silentio, et moram trahente ante
 Filii intendebant oculos; ille vero non amplius idem
 erat.

Sed revolutionibus oculis perversus.
 Fibrasque in oculis cruentas emicans,
 Spumam destillabat villosae genae.
 Dixit vero simul cum risu attonito:

O pater, quid in animo, antequam interficiam Eurysthea,
 Lustralem ignem et labores duplices habeo,
 Cum liceat mihi manu rite facere ista?

Cum vero affero huc caput Eurysthei,
 Supra praesentes mortuos expiabo manus.
 Effundite fontes, proicite ex manibus canistra.

Quis mihi dat arcus? quis arma manus?

Mycenas eo; capere convenit
 Vectes, ligonesque, ut Cyclopum fundamenta
 Rubra regula et opibus fabricata

Torto ferro communi opera diruamus civitatem.
 Exinde procedens, enrrus non habens, habere
 Dicebat, vehiculisque ingressus est sedem.

Et verberabat, tanquam stimulo, sed verberans manu.

Patrem formidantem, supplicem, manum attingere,
 Repellit; apparat autem pulebram pharetram

970 Et arcum suis liberis, Eurysthei liberos
 Interficere se putans. Illi metu consternati
 Ruebant alius alio, sub vestes alius
 Miserae matris, alius sub umbram columnae,
 Alius ad aram sicut avis trepide fugit.

975 Mater autem clamat: O genitor, quid agis?
 liberos
 Occidis? clamat senex et turba ministrorum.
 Ipse vero insequens puerum circa columnam
 Adversus pedem pueri stans, dirum telum
 Mittit in hepar; supinus autem lapideas

980 Columnas irrigavit expirans vitam⁹⁰).

Ille inbilavit et gloriatus est haec:
 Unus hic puer pullus Eurysthei mortuus
 Poenam persolvens paternae inimicitiae iacet.
 Arcum vero alteri intendit, qui ad altaris

985 Crepidinem confugerat, tanquam latiturum
 se sperans.
 Praevenit autem miser ad genua patris accedens,
 Et manu ad mentum ac collum extensa,
 O charissime, inquit, pater, ne me occidas.

90) Mixtus — vitam. (vs. 950 — 980.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Dupliciter vero famulis erat risus, metusque simul.
 Et quispiam hoc dicebat, alius ad alium respiciens:
 locatur nobiscum dominus, aut furit?

Ille vero ibat sursum et deorsum per tecla;
 Mediam vero in aulam deveniens, ad Nisi civitatem
 Venisse se dicebat, intra domus cum ivisset.

Recumbens vero ad pavimentum, ut illic praepararet
 Prandium, digressus vero brevi tempore a statione,
 Isthmi nemorosae dicebat venire ad arva.

Et ibi nudum corpus ponens a fibulis,
 Contra neminem certabat, et promulgabatur
 Ipse a se ipso victor nullius,

Famam pronuntians, graviter autem Eurystheo fremens,
 Erat Mycenis sermone, pater vero ipsum
 Tangens forti manu, alloquutus est hisce:

O fili, quid est tibi? qui modus alienationis

Huius? nimirum caedes te dementavit funerum,

Quos modo interfecisti? Ille vero Eurysthea putans

Patrem, pro aliis trepidantem supplicem manus tangere,

Removet; pharetram vero ornata apparat,
 Et sagittis petit suos filios, Eurysthei

Existimans interficere. Hi vero trepidantes metu

Ruebant alius alio, in vestes unus quidem

Matris miserae, alius sub columnae umbram,

Alius autem sub aram velut avis trepidavit.

Clamat vero mater: O genitor, quid agis? liberos

Interfiscis? clamat autem etiam senex, famulorumque
 turba.

Hic vero evolvens filium columnae in orbe,

Sagittam diram pede adverso constitutus

Mittit ad hepar; supinus vero lapideas

Columnas rigavit, expirans vitam.

- Tuus sum, tuus filius; non perdis⁹¹) Eurysthei
filium.
- 990 Ille vero vertens truces oculos Gorgonis,
Ut puer stetit intra iactum tristis sagittae,
Fabri instar ferrarii supra caput elevans
Lignum, dimisit in flavum caput pueri.
Fregit autem ossa. Cum vero secundum inter-
fecisset,
- 995 Vadit tanquam tertiam victimam mactaturus
supra duos.
Sed antevertit eum intra domum misera
Eripiens mater, et claudit portas.
Ille vero, quasi ad muros Cyclopicos esset,
Fodit, vectibus movet fores, et excusso limine
- 1000 Uxorem et filium uno telo prostravit.
Iude properat ad necem senis.
Sed venit imago, et apparebat esse
Pallas vibrans hastam cum casside, ad cor
Ea iecit saxum⁹²) in pectus Herculis,
- 1005 Quod prohibuit ipsum a furiosa caede, et
somnia
Immisit; cadit autem in solum ad columnam
Concutiens tergum, quae ruinâ tecti
Disrupti iacebat super crepidinem,
Cum sene vincula constringens laqueo.
- 1010 Nos autem arcentes pedes eius a fuga,
Alligavimus columnae, ne desistens a somno,
Addat aliquid ad facta.
Somnum vero dormit miser non bonum,
Occisis liberis et uxore. Ego quidem
- 1015 Haud scio, quisnam mortalium miserior⁹³).

91) perdis] sic Editt. 1558., 1562.; Editt. recent. (= Eurip. *δαίς*) perdes.

92) saxum] huic voci in marg. Ed. 1562. adscripta est explicatio: Λαπίς σαρκοφωριστή. Vide Paus. Boeot. [Pausan. lib. IX. (Boeot.) c. II.]

93) Ille iubilavit — miserior. (vs. 991 — 1015.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Hic vero iubilavit, et iactavit haec:
Unus quidem pullus hic mortuus Eurysthei,
Inimicitiam paternam luens cecidit mihi.
Alteri quoque intentavit arcum, qui ad altaris
Occultavit se fraudamenta, sic latere putans.
Praevenit vero miser ad genua cadens patris,
Et ad collum manum et cervicem tendens:
O charissime (clamat), ne me interficias, pater,
Tuus sum, tuus filius, non Eurysthei perdis.
Is vero inhumanem visum Gorgonis vertens,
Ut intra constitit puer, tristem iaculationem
Instar fabri ferrarii supra caput feriens,
Lignum demisit filii in flavum caput,
Confregit vero ossa. Secundum vero cum interfecisset,
Pergit tertiam victimam tanquam iugulando additurus
duobus.

At praevenit eum misera intro
Mater eripiens, et claudit portas.
Hic vero tanquam in ipsis iam Cyclopeis existens,

- Chor.* Caedes erat, quam habuit terra Argolica,
Tunc celeberrima et optima
Graeciae, filiarum Danaï.
Superavit eam et praecurrit
- 1020 Eius temporis mala misero
Insigni filio Prognēs habentis⁹⁴) unicum filium.
Possem dicere caedem dicatam Musis⁹⁵).
Tu vero tres filios, quos genuisti, o Iovis fili⁹⁶),
Rabioso fato occidisti.
- 1025 Quo gemitu aut luctu,
Aut humana voce,
Aut Plutonis choro clamabo?
Heu heu,
Videte, fores utrinque
- 1030 Altarum aedium inclinantur.
Heu me.
Videte miseros istos liberos ante patrem
Miserum iacentes,
Qui dormit gravem somnum post caedem.
- 1035 Circum vero vincula et multiplicia nodorum
Retinacula circa corpus Herculis
Haec suspensa lapideis
A columnis domus⁹⁷).
Hic vero veluti avis gemens implumem
- 1040 Dolorem liberorum, senex tardo pede
Observans acerbam solutionem, adest⁹⁸).

Fodit, vectibus agit at fores; et cum eiecisset foras,
Uxorem et puerum uno prostravit ictu.
Et inde ad senis equitat caedem.
Sed adfuit imago, ut videre licebat,
Pallas vibrans hastam cum casside secundum cor,
Et proiecit in pectus saxum Herculis,
Quod illum a caede vesaliēte prohibuit, et in somnum
Demisit (procumbit vero in solum ad columnam
Tergum concutiens, quae ruina tecti
Disrupti iacebat circa imas bases)
Cum sene vincula constringens laqueo.
Nos vero liberantes per fugam pedem,
Alligamus ad columnam. ut desinens e somno
Nihil addat factis.
Dormit vero miser somnum non felicem.
Liberis interfectis et uxore; ego quidem
Haud scio mortalium quis infelicior.

94) Prognēs habentis] sic Ed. 1558., Barn. (= text. gr.); Ed. 1562. Prognēs habens — In marg. huius Ed. adscripta est annotatio: Prognēs Ityn filium mactavit. Ovid. 6. Metam. [Ovid. Met. VI, 424 — 476.]

95) H. l. ibid. nota marg.: forte de interfectis Pieri filiis.

96) Iovis filii] his Xylander ibid. adiecit notam: „δαίς. legit, δαίς.” Eurip. enim Ed. Basil. 1551. h. l. habet lectionem *ὁ δαίς*; Musgr., Fix. *ὁ δαίς* — o infelix; Barn. autem *ὁ παῖς Ἰός* — o filii Iovis.

97) lap. A columnis domus.] sic scripsi; Ed. 1562. male: lap. A columnis suspensis domus; Editt. 1558., Barn., Musgr. (= text. gr.): lapideas Circa columnas domorum [Barn., Musgr.: aedium].

98) *Chor.* Caedes — adest. (vs. 1016 — 1041.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Chor. Caedes erat, quam Argolica habet patria,
Tunc quidem maxime insignis et optima

- Am.* Senes Thebani, non tacite
Solutum somno
Sinitis oblivisci malorum?
1045 *Chor.* Et te gemo lachrymis et
Liberos et victoriosum caput.
Am. Longius procedite, ne
Strepitum faciatis, ne clametis, ne
Dormientem bene
1050 Et somniculosum ex somno excitetis.
Chor. Heu me, quanta haec est caedes. *Am.*
Ah discedite,
Iacens resurgit.
Non tacite lamentationem
Lamentamini, o senes? ne
1055 Excitatus, vinculis
Ruptis, perdat civitatem,
Patrem vero et domum deiiciat.
Chor. Impossibile mihi est.
Am. Tace, spirationem considerabo.
1060 Age aurem admovebo.
Chor. Dormit? *Am.* Sane quidem dormit
somnum perniciosum,
Qui uxorem interfecit,
Interfecit liberos, arcus
Stridore iaculans. *Chor.* Geme nunc.
1065 *Am.* Gemo mortem liberorum⁹⁹).

Graeciae Danaï filiarum.
Sed ea superavit, excellit
Tum mala misero
Insigni filio unicum filium habentis Progenes.
Caedem possum dicere dicatam Musis.
Tu vero filios tres cum genuisti. o Iovis fili,
Rabioso simul trucidasti fato.
Quo gemitu aut luctu,
Aut mortalium voce.
Aut Plutoni dicato thoro resonabo?
Eheu.
Videte, divisa claustra
lacent altorum aedium,
Eheu.
Videte hos filios ante patrem miseros
Iacentes infelicem,
Dormientem somnum gravem finita caede.
Vincula vero, et ex multis laqueis nexuum.
Retinaculaque Herculanum circa corpus,
Haec lapideas alligata
Circa columnas domorum.
Hic vero velut avis quaedam, implumem ingemiscentis
Dolorem filiorum, senex tardo pede
Tristem persequens hanc solutionem adest hicce.

99) *Am.* Senes — liberorum. (vs. 1042 — 1065.)] sic Ed.
1562.; Ed. 1558.:

Am. Thebani senes, non per silentium
Somno solutum
Sinitis oblivisci malorum?
Chor. Et te lachrymis deploro, o senex, et
Filios, et hoc victoriosum caput.
Am. Longius discedite, ne
Strepitum edite, non clamate, ne

- Chor.* O heu mihi ob filium tuum.
Ah, o senex. *Am.* Tace, rursus
Vertitur excitatus.
Age corpus absconditum
1070 In domo occultabo.
Chor. Confide, nox habet palpebras filii tui.
Am. Videte, videte,
Lucem relinquere in
Malis non fugio miser.
1075 Verum si me, qui sum pater, interficiet,
Ad mala addet,
Et ad Furias habebit caedem cognatam.
Chor. Tunc te mori oportuit, quando coniugi
tuae
Caedem fratrum ultorus eras,
1080 Eversa insigni urbe Taphiorum.
Am. Fuga, o senes, fuga
A domo
Currite, fugite furiosum
Virum excitatum.
1085 Mox caedem alteram ad caedem addens,
Bacchabitur per urbem Thebanorum¹⁰⁰).

Bene sopitum
Somnoque deditum suscite.
Chor. Eheu, caedes haec quanta? *Am.* A, a, discedite,
Perturbatur, expergiscetur.
Quin tacite lamentationem
Lamentamini, o senes? ne
Vinculis resuscitatus
Diruptis, perdat civitatem,
Patrem, atriaque perrumpat.
Chor. Impossibile, impossibile mihi est.
Am. Tace. Platus cognoscam.
Age, aurem admovebo.
Chor. Dormit? *Am.* Imo, dormit somnum perniciosum,
Qui interfecit uxorem,
Interfecit filios, ab arcu edito
Plausu iaculans. *Chor.* Ingemisce nunc.
Am. Ingemisco filiorum perditionem.

100) *Chor.* O heu — Thebanorum. (vs. 1066 — 1086.)] sic
Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Chor. Eheu mihi, tui filii.
Ae, ae, o senex. *Am.* Tace, tace, conversus
Expergefactus agitur.
Age occultatum corpus
In domo abscondam.
Chor. Bono sis animo, nox occupat palpebras filio tuo.
Am. Videte, videte.
Vitam quidem relinquere in
Malis non fugio miser.
Sed si me interfecerit, patrem existentem.
Ad haec mala, mala patrabit,
Insuper Furiis caedem cognatam habebit.
Chor. Tunc mori te oportebat, cum uxori tuae
Caedem sororum volebas ulcisci,
Taphiorum inclytam urbem vastans.
Am. Fugite, o senes,
Longe a domo.
Fugite, fugite furentem
Virum expergefactum,
Mox caedem alteram caedi addens,
Furiet per Thebanorum civitatem.

Herc. O Iupiter, quare odisti adeo iracunde
 filium
 Tuum, et induxisti in mare istud malorum?
 Hem.
 Spiro quidem, et video, quae me oportet,
 1090 Aerem et terram et radios hosce solis.
 Ut in fluctibus et perturbatione mentis
 Gravi cecidi, et spiro calidos halitus
 Ex alto, et ex pulmonibus non aequaliter.
 Ecce, cur sicut navis vinculis alligatus
 1095 Iuvenilem thoracem et brachium,
 Adsum ad fractum lapideum parietem?
 Certe sedes habeo vicinas mortuis;
 Et hastae¹⁾ volucres, et tela arcus sparsa sunt
 in terra,
 Quae antea admota meis brachiis
 1100 Servabant latera, et a me servabantur.
 Nunnam redii iterum ad inferos,
 Vadens ad inferos viam ab Eurystheo impositam?
 At neque Sisyphem alam^{1a)} video,
 Neque Plutonem, neque sceptrum Cereris.
 1105 Consternatus, ubi sim nescio.
 Eheu, quis prope vel procul est meorum ami-
 corum,
 Qui meae ignorantiae medeatur?
 Nihil vero novi earum rerum, quae fieri solent^{1b)}.
Am. Senes, venio prope mea mala.
 1110 *Chor.* Et ego tecum, ne recuses calamitatem.
Herc. Pater, quid ploras, et tegis oculos,
 A charissimo filio tuo longe discedens?

1) hastae] sic scripsi; Ed. 1562. hastas.

1a) alam] sic Ed. 1562. (= Ed. Basil. 1551. *πτερόν*); Editt. 1558. et recentt.: saxum (= Editt. recent. *πέτρον*).

1b) *Herc.* O Iupiter — solent. (vs. 1097 — 1108.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Herc. O Iupiter, quid filium odisti adeo iracunde
 Tuum, malorum vero in hoc mare duxisti?
 Ehem.

Vivus quidem sum, et video, quae me convenit,
 Aetheraque et terram, radiosque solis hos.

Ut in tempestate et mentis perturbatione

Cecidi gravi, et spiritus ferventes spiro

Profunde, non firmiter a pulmonibus.

Ecce. quid vinculis velut navis subducta

Iuvenile pectore et brachio,

Adsum fracto lapideo parieti?

Num mortuis locum vicinum occupo?

Alataeque sagittae arcusque sparsi sunt solo,

Qui antea adhaerentes meis brachiis

Servabant latera, et a me servabantur.

Num descendi retro ad Plutonis iterum,

Eurysthei reciprocum iter ad inferos profectus?

Sed neque Sisyphem adspicio saxum,

Plutonemque, neque sceptrum Cereris filiae.

Certe attonitus sum; ubi sim haesito.

Ohe, quis prope vel procul est amicorum meorum,

Ignorantiae qui meae medeatur?

Certe enim nihil novi factorum.

Am. O fili; es enim meus, tametsi infelix sis.

Herc. Quid ego mali patior, quamobrem ploræ?

1115 *Am.* Noxam Deorum quis, dicite, deplorare queat?

Herc. Magnum exordium, at fortunam nondum narras.

Am. Ipse vides, si iam sapiens es.

Herc. Dic, si quid novi vitae meae adscribis.

Am. Nisi apud inferos esset Bacchus, dicerem.

1120 *Herc.* Papae, hoc tanquam suspectum dixisti iterum.

Am. Et te iam considero, an constanter animi compos sis.

Herc. Atqui non memini me mente captum esse.

Am. Senes, solvam vincula pedum, aut quid agam?

Herc. Dic eum, qui ligavit; recuso enim.

1125 *Am.* Tantum scis malorum; caetera vero omitte.

Herc. Satis est; non enim tacite cognoscere volo.

Am. O Iupiter, unde vides haec a sede Iunonis?

Herc. An aliquid ab illa mali passi sumus?

Am. Missa Dea, cura tua mala.

1130 *Herc.* Perimus, quam calamitatem dices?

Am. Ecce adspice liberorum cadavera haec.

Herc. Heu me, quale spectaculum video miser?

Am. Infelici pugna cum liberis pugnasti.

Herc. Quam pugnam vocas? quis perdidit hos?

1135 *Am.* Tu et arcus tuus, et Deorum is, qui in culpa est.

Herc. Quid ais? quid feci? o pater mala nuntians.

Am. Insaniens; quaeris autem miserabilem narrationem.

Herc. An et uxorem meam ego occidi?

Am. Haec omnia ab una tua manu facta sunt.

1140 *Herc.* Heu heu, circumdat me nubes luctuum.

Am. Propter haec deploro tuam calamitatem²⁾.

2) *Am.* Senes — calamitatem. (vs. 1109 — 1141.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Am. O senes, ibo ad mea mala prope.

Chor. Et ego tecum una; ne deseras hos casus.

Herc. Pater, quid ploras, et contegis oculos.

A charissimo tuo procul filio profectus?

Am. O fili, es enim, etsi male agens, meus.

Herc. Facio ego quid mali? quare lachrymaris?

Am. Noxam Deorum quis, dicite ei, deplorare queat?

Herc. Magna haec iactantia; fortunam vero nondum narras.

Am. Vides enim ipse, si sapiens iam es.

Herc. Num enim concussi aut ex furore dirui domum meam?

Am. Haud scio praeter unum hoc, omnia tua sunt infelicia.

Herc. Ubi me furor invasit? ubi perdidit?

1145 *Am.* Quando circa aram sanctificabas manus accenso igni.

Herc. Heu me, quid parco vitae meae, Cum factus sum homicida meorum liberorum? Et cur non vado ad saltus praeruptae petrae, Aut gladium ad hepar emittens,

1150 *Vindex* fiam sanguinis liberorum?

Aut carnem meam incendens igni, Infamiam vitae meae, quae me manet, repellam?

Sed impedimento mihi consiliorum de morte Venit Theseus ille cognatus et amicus meus.

1155 *Videbor*, et parricidialis contaminatio Veniet in conspectum charissimorum meorum hospitem.

Heu me, quid faciam? ubi malorum liberationem

Inveniam? alatusne in terra vadens?

Age caput circumdabo tenebris.

1160 *Pudet enim* me malorum, quae feci, Et adspersens^{2a}) hunc sanguinem parricidiale, Non volo nocere innocentibus³).

Herc. Dic, si quid novi adscribis meae vitae.

Am. Nisi apud inferos esset Bacchus, dicerem.

Herc. Papae, istud ut suspectum coniectura assequor denuo.

Am. Et te, si constanter animi compos es, iam considero.

Herc. Non certe captum me memini mente.

Am. Solvam, o senes, vincula filii, aut quid agam?

Herc. Quin, qui ligaverit, dicito; execramur enim.

Am. Tantundem scias malorum; caetera vero omitte.

Herc. Satis est; tacite enim cognoscere volo [*pro: nolo*].

Am. O Iupiter, a Iunonis num vides sedibus haec?

Herc. Num quid ab illa hostile passi sumus?

Am. Deam omittens, tua cura mala.

Herc. Perissimus; infortunum habiturus es quodnam?

Am. Ecce contemplare has filiorum caedes.

Herc. Eheu, quam visionem hanc video miser?

Am. Imbelle, o fili, bellum intendisti filiis.

Herc. Quod bellum narras? istos quis perdidit?

Am. Tu, et tua tela, et Deorum qui culpandus est.

Herc. Quid ais? quid faciens? o mala nuntians pater.

Am. Furiosus; interrogas vero misera responsa.

Herc. Num etiam uxoris sum ego occisor meae?

Am. Solius omnia manus opera tuae haec.

Herc. Ae, ae, luctuum enim me circumdat nubes.

Am. Propterea tuas deploro fortunas.

^{2a}) adspersens] sic Editt. 1558., Barn. (= Eurip. προσβαλῶν); Ed. 1562. adspersere.

³) *Herc.* Num enim — innocentibus. (vs. 1142 — 1162.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Herc. Num enim concussi domum aut dirui meam?

Am. Nescio, nisi unum, omnes res infelices sunt tuae.

[*Theseus, Amphitryo, Hercules, Chorus.*]

Thes. Venio cum aliis, qui ad fluenta Asopi Armati invenes terrae Atheniensium manent,
1165 Tuo filio, o senex, hastam auxiliatricem ferens.

Venit enim fama in urbem Erechthidarum, Quod Lycus rapiens imperium huius regionis, Bellum et pugnam contra vos excitavit.

Ut autem referrem gratias pro beneficiis, quae in me contulit Hercules,

1170 Cum me salvum ex inferis reduxit, veni, si opus sit, o senex,

Aut manu mea, aut sociis.

Hem, quare solum repletum est cadaveribus istis?

Num frustratus sum, et malis recentibus Posterior venio? quis liberos hos occidit?

1175 Cuius uxor haec fuit, quam video?

Non enim in acie collocantur pueri;

Sed aliquid aliud novum malum invenio.

[*Strophe 1.*]

Am. O qui tenes tumulum oleas ferentem.

Thes. Quamobrem me vocas miserabili isto prooemio?

[*Strophe 2.*]

1180 *Am.* Passi sumus gravia mala a Diis.

Thes. Cuius sunt hi pueri, propter quos ploras?

[*Strophe 3.*]

Am. Meus miser filius genuit eos,

Et postquam genuit, interfecit,

Funestam caedem facere ausus.

Herc. Ubi vero furor nos occupavit? ubi perdidit?

Am. Quando circa aram manus lustrares igne.

Herc. Eheu, quid iam parco animae meae, Charissimorum mihi cum sim filiorum occisor?

Quin eo saxi furiosi ad saltus,

Aut gladium ad hepar infigans,

Filiorum ultor sanguinis fiam?

Aut corpus meum comburens igni,

Ignominiam, quae manet me, repellam vitae?

Sed impedimento mihi de caede consiliorum

Theseus iste accedit, cognatus amicusque meus,

Videbimur, et parricidiale odium

In conspectum veniet charissimorum hospitem meorum.

Eheu, quid agam? ubi malorum solitudinem

Inveniam? alatusne, aut per terram iter faciens?

Age capiti obducam tenebras;

Pudet enim me patratorem malorum.

Praeterea huic expiandum sanguinem adspersens,

Nihil conscelerare insontes volo.

1185 *Thes.* Bona verba quaeso. *Am.* Volentes iubes.

Thes. O quam indigna dixisti.

Am. Periiimus, celeriter periiimus.

Thes. Quid ais? quid faciens? *Am.* Furioso certamine

Deceptus iuncturis hydrae habentis centum capita.

Thes. Istud certamen mortuis dolo Iunonis accidit⁴⁾.

[*Strophe 4.*]

1190 *Am.* Hic est meus filius
Laboriosus, ad pugnam Gigantum
Venit cum Diis Phlegraeum
In campum scutatns.

1195 *Thes.* Heu heu, quis vir adeo est infelix?

[*Strophe 5.*]

Am. Non facile cognosces alium miseriorem
Hominem et magis errabundum.

Thes. Quare tegit miserum caput veste?

[*Strophe 6.*]

Am. Reveretur tuum adspectum,

1200 Et amicitiam cognatam,
Et caedem filiorum.

Thes. Atqui veni, ut una doleam; detege eum.

4) *Thes.* Venio — accidit. (vs. 1163—1189.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Thes. Venio cum aliis, qui apud Asopi fluenta
Manent armati terrae Atticae iuvenes,
Tuo filio, o senex, auxiliares ferens copias.
Fama enim venit Erechthidarum civitatem,
Quod scepra agri huius accipiens Lycus
Ad bellum vobis, et pugnam opponatur.
Persolvens retributiones, quae in me contulit Hercules,
Cum servaret me ab inferis: adsum, si quid opus est,
senex.

Aut manu mea, aut sociorum.
Ehem, quid cadaverum horum repletum est solum?
Num posterior sum? et graviorum malorum
Tardior expers sum? quis hos interfecit pueros?
Cuius existentem hanc video uxorem?
Non enim proelio pueri congregiuntur;
Verum aliud certe novum invenio malum.

Am. O oleis fertilem collem habitans.
Thes. Cur me miserabilibus compellas prooemiis?

Am. Passi sumus passiones diras a Diis.

Thes. Pueri isti qui sunt, ob quos lachrymaris?

Am. Genuit quidem meus filius infelix;

Sed cum genitor esset, trucidavit.

Funestam caedem patrans.

Thes. Auspicata loquere. *Am.* Cupidos iubes.

Thes. O indignum facinus.

Am. Periiimus, actum est ocissime.

Thes. Quid ais? quid faciens? *Am.* Vesanienti impetu
Percussus centicipitis tincturis hydrae.

Thes. Iunonis hoc certamen quoddam ex dolo mortuis,
o senex.

[*Strophe 7.*]

Am. O fili, demitte ab oculis
Vestem, reice, ostende faciem soli.

1205 Alternat lachrymis alternante onere⁵⁾.
Supplico ad

Mentum tuum et genua et

Manum advolutus,

Et canas lachrymas emittens.

1210 O fili,

Cohibe animum saevi leonis, ut

Emittas fremitum de caede impia,

Mala volens malis addere, o fili⁶⁾.

Thes. Age. Te, qui sedes in misera sede,

1215 Alloquor, ut ostendas amicis vultum tuum.

Vide, si sic tenebrarum⁷⁾ nigram nubem ha-
beat,

Qui malorum tuorum calamitatem velit oc-
cultare?

Quare mihi contendens manum ostendis necem,
Ne me contaminatio invadat alloquii tui?

1220 Nihil recuso tecum infelix esse.

Etenim fui aliquando felix; illo redeundum est.

Quid me salvum ex miseris in lucem eduxisti?

„Odi gratiam amicorum senescentem,

„Et eum, qui frui vult rebus bonis,

5) Alternat — onere.] sic Ed. 1562.; Fix.: Pondus aequale
(amicitiae debita officia) certat cum tuis lacrimis.

6) *Am.* Hic — o fili. (vs. 1190—1213.)] sic Ed. 1562.; Ed.
1558.:

Am. Meus hic filius,
Ille laboriosus ad
Bellum giganticidum
Venit cum Diis Phlegraeum
In campum armatus.

Thes. Eheu, quis virorum adeo infelix est?

Am. Non facile cognoscas alium magis laboriosum,
Et magis errabundum inter mortales.

Thes. Quid enim vestibus miserum obtegit caput?

Am. Reverens tuum vultum,

Et amicitiam consanguineam,

Caedemque filiorum.

Thes. Sed ad condolentem veni, detege ipsum.

Am. O fili, dimitte ab oculis

Vestem, reice, faciem soli ostende.

„Autoritas opposita lachrymis contendit.

Supplicamus ad

Tuum mentum advolutus, et

Genua et manum,

Senilesque lachrymas emittens.

Io fili,

Contine leonis agrestis iram, cum

Fremitum ad letalem impium stimularis,

Mala volens malis addere, o fili.

7) Vide, si sic tenebrarum] sic Editt. 1558. . 1562. (= Ed.
Basil. 1551. Ἰδ', εἰ σκότους γὰρ ὄδ'); Editt. recent. Ὀ-
δεις σκότος γὰρ ὄδ' — Nulla caligo [Barn.: Nullus nigror]
enim adeo

1225 Sed non vult una navigare cum amicis calamitosis.

Surge, detege miserum caput,
Intuere nos. „Quicumque homo generosus est,
„Casus Deorum fert, nec recusat.

Herc. O Theseu, vidistine certamen meorum liberorum?

1230 *Thes.* Audivi, et videnti mala indicas.

Herc. Quare meum caput detegis soli?

Thes. Quidni? non polluis Deos, cum sis homo.

Herc. Fuge, o miser, impiam contagionem meam.

Thes. Nullum contagium amicis ab amicis⁸⁾.

1235 *Herc.* Laudo; quod tibi benefecerim, non recuso.

Thes. Ego vero, cum beneficio sim a te tum affectus, misereor nunc tui.

Herc. Miserandus adsum, qui occiderim meos liberos.

Thes. Deploro tuam gratiam in aliis calamitatibus.

Herc. Invenistine alios in maioribus malis?

1240 *Thes.* Suspensa de coelo desuper calamitas⁹⁾.

Herc. Parati sumus, ut moriamur.

Thes. Videris aliquid velle minari Diis.

Herc. Res est implacabilis Deus; ego autem adversus eos sum contumax.

Thes. Comprime os, ne superba loquens maiora patiaris.

8) *Thes.* Age — amicis. (vs. 1214 — 1234.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Thes. Age, te sedentem miseris sedes
Compello, amicis vultum ostendere tuum.
Vide, si tenebrarum sic est nigra nubes,
Quam malorum tuorum casum velit occultare?
Quid mihi protendens manum, significas caedem,
Ne inquinatio me tuae adspingat alloquitionis?
Nihil curae mihi est, una tecum male habere.
Etenim olim felix fui, illuc redeundum,
Quando servasti me in lucem a mortuis.
„Beneficium enim senescens odi amicorum,
„Et bonis quidem qui frui vult,
„Una vero navigare cum amicis infelicibus, non.
Quare assurge, detege miserum caput,
Respice ad nos. „Quicumque fortis mortalium
„Fert Deorum casus, neque respuit.

Herc. O Theseu, vidisti horum certamen meorum filiorum?

Thes. Audivi, et cernenti indicas mala.

Herc. Quid ergo meum caput revelasti soli?

Thes. „Ecquid, num polluis mortalis existens res Deorum?

Herc. Fuge, o aerumose, impiam inquinationem meam.

Thes. „Nullus malus genius amicis ab amicis.

9) Suspensa — calamitas] sic Ed. 1562.; Fix.: Attingis iude a terra coeli terminos infortunio tuo.

1245 *Herc.* Plenus sum malorum, neque est amplius locus malo.

Thes. Quid igitur facies? quo iratus ferris?

Herc. Mortuus sub terram vadam, unde veni.

Thes. Dixisti verba hominis plebeii.

Herc. Tu, cum extra calamitatem sis, me mones.

1250 *Thes.* Hercules ista dicit, qui tam multa passus est?

Herc. Non tantum, si mensura laborandum est.

Thes. Benefactor hominum et magnus amicus?

Herc. Illi vero nihil iuvant me, sed vincit Inno.

Thes. Non ferret Graecia in illo errore mori¹⁰⁾.

1255 *Herc.* Audi nunc, ut verbis contendam
Contra tuam educationem, explicabo tibi,
Non vivendum mihi neque nunc neque antea
fuisse.

Ac primum quidem ex eo natus sum, qui occiso
Sene patre matris, cum esset pollutus,

1260 Duxit in uxorem Almenam, quae me peperit.

„Cum autem fundamentum generis non iactum est

„Recte, necesse est infelices esse liberos.

Iupiter vero, quicumque ille sit Iupiter, genuit
me inimicum

Iunoni, quamquam tu non debes moleste ferre,
o senex.

1265 Nam te iudico patrem ego pro Iove.

Cum adhuc lacterem, truculentos serpentes

Clam inmisit in cunabula mea

10) *Herc.* Laudo — mori. (vs. 1235 — 1254.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Herc. Laudo; sed quod benefecerim tibi, non inficior.

Thes. Ego vero cum beneficio affectus sim prius, misereor tui nunc.

Herc. Miserandus adsum, meos qui interfecerim liberos.

Thes. Ploro gratiam tuam in aliis calamitatibus.

Herc. Invenistine alios in malis maioribus?

Thes. Laederis, divinitus missa calamitate.

Herc. Itaque adornamus, ut moriamur.

Thes. Videris minari quippiam Diis.

Herc. „Res dura Deus ipse, contra vero Deos ego.

Thes. „Contine os, ne superba loquens maius patiaris.

Herc. Plenus sum malorum, neque amplius est, ubi collocetur.

Thes. Quid vero nunc ages? quo ferris furiosus?

Herc. „Mortuus, unde veni, eo sub terram.

Thes. Dixisti servilis hominis dictum.

Herc. „Tu quidem extra existens calamitatem, me mones.

Thes. Qui multa iam passus est, Hercules dicit haec?

Herc. Certe tantum, si modo cum mensura laborandum est.

Thes. Benefactor mortalium, et magnus amicus?

Herc. Hi vero nihil iuvant me, sed Inno vincit.

Thes. „Non ferret Graecia inconsulte mori.

- Coniunx Iovis, ut perirem.
 Postquam vero carnis amictum adeptus sum
 1270 Pubescentem, labores, quos pertuli, quor-
 sum attinet me referre?
 Quales aut leones, aut tricornes
 Typhones, aut Gigantes, aut quadrupes?
 An non confeci bellum Centauris repletum?
 Et utrinque habentem capita, et repullulantem
 canem
 1275 Hydram interfeci? et infinitorum aliorum
 laborum
 Greges pervasi, et ad inferos perveni,
 Canem custodem inferni tricripitem in lucem ut
 ducerem iussu Eurysthei¹¹⁾.
 Postremo hanc caedem facere sum ausus,
 1280 Occidendo meos liberos, ut fastigiare do-
 mum malis.
 Venio autem in hanc necessitatem, neque in
 meis charis
 Thebis habitare fas est; si vero maneo,
 Ad quod sacrum aut coetum amicorum
 Vadam? neque enim faciles affatu habeo noxas.
 1285 Sed Argos? quomodo, si fugio patriam?
 Age vero in aliam aliquam civitatem pro-
 ficiscar?
 Et deinde erimus suspecti tanquam cogniti,
 Vexati acerbis aculeis linguae:
 Num quid hic filius est Iovis, qui interfecit ali-
 quando liberos,
 1290 Et uxorem? an non tolletur ex hac terra?

11) *Herc.* Audi — Eurysthei. (vs. 1255 — 1278.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Herc. Audi iam nunc, ut contendam dictis
 Contra admonitiones tuas; explicabo vero tibi,
 Nullam vivendi rationem nobis et nunc et antea esse.
 Primum quidem ex hoc natus sum, qui cum interfecit
 Matris senem patrem, scelestus existens
 Genuit, quae peperit Alcmenam me.
 „Cum enim fundamentum non iactum fuerit generis
 „Recte, necesse est infelices esse posteros.
 Iupiter deinde, quicumque ille sit Iupiter, inimicum me
 genuit

Innoni. Tu certe nihil doleas, o senex;
 Patrem enim pro Iove existimo te ego.
 Adhuc in lacte existenti, horrendos serpentes
 Clam immisit in cubacula mea
 Illa Iovis uxor, ut periremus.
 Cum vero carnis amictus nactus sum,
 Pubescentes labores, quos protuli, quid oportet nar-
 rare?

Qualesnam aut leones, aut tricornes
 Typhones, aut Gigantes, aut quadrupes?
 Centauris repletum bellum an non confeci?
 Et bicripitem et repullulantem canem
 Hydram occidens? infinitorumque aliorum laborum
 Perveni catervas, et ad mortuos descendi.
 Plutonis ianitorem canem tricripitem in lucem
 Ut deducerem praeceptis Eurysthei.

„Ei vero, qui aliquando dicebatur beatus,
 „Acerba est mutatio; at cui semper male
 „Est, nihil dolet eorum, quae ei cognata sunt,
 cum sit infelix.

Ad hanc calamitatem venturum me aliquando
 puto.

1295 Etenim terra mittet vocem interdicens mihi,
 Ne attingam terram, et mare, ne traiciam,
 Et fontes fluminum; et eum, qui rotatur,
 Ixionem in vinculis imitabor.

Et hoc est optimum, ut nemo Graecorum me
 videat,

1300 Inter quos bona fortuna utentes eramus
 beati.

Quid igitur opus est me vivere? quod lucrum
 habebimus,

Si vitam inutilem et pollutam habeam?

Tripudiet incluta uxor Iovis,

Pulsans pedem Iovis Olympii¹²⁾ solea.

1305 Fecit enim id, quod voluit,
 Virum primum in Graecia ex ipsis fundamentis
 Sursum atque deorsum evertens. Talem Deam
 Quis adoraret? quae propter mulierem
 Invidens thalamo Iovis, benefactores

1310 Graeciae perdidit, qui extra culpam sunt¹³⁾.

12) Olympii] sic Editt. 1558., Barn., Musgr.; Ed. 1562. Olympi.

13) Postremo — culpam sunt. (vs. 1279 — 1310.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Postremum vero hanc patravi caedem
 Filios occidendo, demum ut accumularem malis.
 Venio vero necessitatem ad hanc, neque mihi charis
 In Thebis habitare licet; quod si mansero,
 Ad quodnam templum, aut coetum amicorum
 Ibo? non enim noxas, per quas me alloqui liceat, habeo.
 Sed Argos ibo? quomodo? quin fugio patriam?
 Age, sed ad aliam quandam ibo civitatem.
 Et deinde torve adspiciemur, ut cogniti fuerimus.

Linguae amarum stimulis notati:
 An non hic Iovis, qui filios interfecit olim
 Et uxorem? non ab hac terra statim abibit?
 „Dicto enim viro felici olim,
 „Permutationes res tristes; cui vero semper male
 „Est, nil dolet, ex consuetudine infelix existens.
 Ad hoc venturum me calamitatis puto olim;
 Vocem enim edet tellus, interdicens mihi
 Non attingere terram; et mare, non transire,
 Fontesque fluminum, et ipsum, qui rotatur,
 Ixionem in vinculis imitabor.

Et ideo optimum est, nullum Graecorum me adspicere:
 In quibus utentes bona fortuna eramus felices.
 Quidnam me vivere convenit? quam utilitatem habe-
 binus.

Vitam inutilem et impiam cum habeamus?

Tripudiet vero Iovis illa incluta uxor,

Pulsans Olympii Iovis solea pedem.

Perfecit enim consilium, quod statuit:

Virum Graeciae primarium cum ipsis fundamentis

- Thes.* Non est alterius Dei certamen istud,
Quam uxoris Iovis; recte id sentis.
Consolari te potius deo, quam concedere, ut
adversa patiaris.
„Nemo mortalium est illaesus a fortuna,
1315 „Neque Deorum, si quidem non sunt falsa,
quae dicunt poetae.
„An non matrimonia inter se, quae non licet
per leges,
„Contraxerunt? nonne propter tyrannidem
vinculis
„Patres ignominia affecerunt? et tamen ha-
bitant
„In coelo, et toleraverunt cum suis casus, fru-
strati sunt.
1320 „Quid dices, cum tu, cum sis homo,
„Graviter fers fortunam, Dii vero non?
Relinque igitur Thebas propter legem,
Sequere autem nos ad urbem Palladis.
Ibi, purgatis tuis manibus a piaculo,
1325 Dabo tibi domum, et partem facultatum
mearum;
Munera vero, quae habeo a civibus, servatis
adolescentibus
Bis septem, interfecto tauro Gnosio,
Et tibi dabo; ubique vero mihi in terra
Praedia sunt distributa, ea cognominata
1330 A te deinceps ab hominibus vocabantur
Vivo¹⁴⁾; cum vero mortuus ad inferos veneris,
Sacrificiis et lapideis tumulis
Tota Atheniensium civitas te celebrabit.
„Pulchrum enim civibus est ornamentum a
Graecis,
1335 „Gloriam consequi virum bonum dum ad-
iuvant.
Et ego tibi gratiam pro mea salute
Hanc referam; nunc enim opus habes amicis.
„Quando autem Dii honorant, non opus est
amicis.
„Deus enim satis est ad iuvandum, cum vult¹⁵⁾.

Sursum deorsum vertens; huiusmodi Deae
Quis vota faceret? quae propter mulierem
Lecto invidens Iovis, benefactores
Graeciae perdidit, insontes existentes.

14) H. l. in Ed. 1562. nota marg.: Vide Plutarch. in fine
Thesi. [Plut. vita Thesei c. 35.]

15) *Thes.* Non est — cum vult. (vs. 1311 — 1339.) sic Ed.
1562.; Ed. 1558.:

Thes. Non est alterius Dei certamen hoc,
Quam Iovis uxoris; bene hoc intelligis.
Consolari possem magis, quam ut patiaris male.
„Nullus enim mortalium fortunis expers est,

- 1340 *Herc.* Heu me, aliena sunt haec a meis
malis.
Ego vero Deos, neque connubia illegitima
Amare puto, neque vincula a manibus suspen-
dere.
Neque dignum iudicavi unquam, neque credam,
Alterum alterius dominum fuisse.
1345 „Nam Deus, qui quidem re vera Deus sit,
indiget
„Nullius. Poetarum vero hi miseri sunt ser-
mones.
Et quamquam in calamitate sum, tamen co-
gitavi,
Ne timiditatis alicuius accuser, si relinquam
lucem.
„Quisquis enim non sustinet adversos casus,
1350 „Is ne viri quidem telum poterit sustinere.
Expectabo mortem, ibo in civitatem
Tuam, et gratiam habeo pro infinitis donis.
At gustavi multos labores,
Quorum nihil recusavi, neque ab oculis
1355 Stillavi fontes, neque putavi me unquam
Eo perventurum, ut emitterem ex oculis la-
chrymas.
Nunc, ut apparet, fortunae servendum est.
Esto! o senex, vides meum exilium,
Vides me proprium interfectorem meorum li-
berorum.
1360 Sepelias hos, et ornato cadavera
Lachrymis honorans, (lex enim me non sinit)
Admovens ad pectus matris, et dans in ulnas

„Neque Deorum, poetarum si modo non falsa dicta.
„An non lectos inter se illegitime
„Violaverunt? an non viuentis propter tyrannidem
„Patres dehonestarunt? sed habitant tamen
„Olympum, et aequo animo tulerunt, cum peccarent.
„Sane quid dices, si tu quidem mortalis existens,
„Fers graviter fortunas, Dii vero non?
Thebas itaque relinque religionis gratia,
Sequere vero nobiscum ad civitatem Palladis,
Illic manus tuas purgans a piaculo,
Domasque dabo, facultatumque mearum partem.
Quae vero a civibus dona habeo, cum servavi pueros
Bis septem, taurum Cretensem interficiens,
Tibi ea dabo. Passim vero mihi in agro
Praedia sunt separata, ea cognominata
A te posthac a mortalibus vocabuntur,
Dum vivis; mortuo vero te, quando ad Plutonis iveris,
Sacrificiis, lapideisque tumulis
Cultum retribuet tota Atheniensis civitas.
„Pulchrum enim civibus decus a Graecis,
„Virum fortem dum adiuvant, consequi gloriam.
Et ego beneficium tibi pro mea salute
Hoc retribuam; nunc enim indiges amicis.
„Dii enim cum colunt, nihil opus est amicis;
„Satis enim ipse Deus, qui iuvat, cum vult.

- Societate misera, quam ego miser
Invitus perdidit; postquam vero terra mortuos
occultaveris,
- 1365 Habita in hanc civitate: misere quidem,
sed tamen
Coge animum ad ferendum mecum una mea
mala¹⁶).
- O liberi, qui procreavit et genuit vos pater,
Perdidit, neque frumini mea gloria,
Quam ego comparavi ex laboribus per vim,
- 1370 Gloriam vobis patris, honestum exitum.
Teque non similiter, o misera, perdidit,
Ut tu fideliter servasti meum thalamum,
Longam custodiam domus exhaustiens.
Heu meam uxorem et liberos! heu me!
- 1375 Quam misere egi, quod avellor
A liberis et uxore. O acerbae osculorum
Delectationes, et tristis societas armorum.
Dubito, utrum habeam ista arma, an dimittam,
Quae ad latus meum allidentia haec dicent:
- 1380 Nobis perdidisti liberos et uxorem, ha-
bes nos,
Quibus liberos tuos interfecisti. Deinde ego
ulnis ea
Feram? quid dicens? sed nudatus armis,
Quibus res praeclearissimas gessi in Graecia,
Obiiciens me hostibus, turpiter moriar?

16) *Herc.* Heu me — mea mala. (vs. 1340—1366.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Herc. Eheu, non quadrant ista meis malis.
„Ego enim Deos non lertos illicitos
„Amare puto, vimenlaque annectere manibus,
„Neque dignum putavi unquam, neque credam,
„Neque alterum alterius dominum esse.
„Opus enim habet Deus, si modo est re vera Deus,
„Nullus. Poetarum hi sunt miseri sermones.
„Statui autem, quamvis in adversis constitutus.
„Ne timiditatis accuser alicuius, ubi mihi conscivero
mortem.
„Calamitatibus enim quicumque non obsistit,
„Neque viri potest sustinere telum.
Perferam mortem. Sed aheo ad civitatem
Tuam, gratiamque infinitorum donorum habeo.
Sed enim labores infinitos gestavi,
Quorum nihil omnino detretavi, neque ab oculis
Stillavi fontes; neque credidisset unquam
Eo venturum, lachrymas ab oculis ut eicerem.
„Nunc autem, ut apparet, fortunae serviendum est.
Age, o senex, meum exilium cernis.
Vides vero filiorum esse me proprium interfectorem
meorum.
Da hosce tumulo, et ornato cadavera.
Lachrymis honorans (me enim non sinit lex)
Ad pectora applicans matri, daesque in ulnas
Communem sobolem miseram, quam ego infelix
Perdidi invitus; terra vero ubi occultaveris mortuos,
Habitato civitatem hanc, misere quidem; sed tamen
Animum obfirmat [*pro*: obfirma] mea pati mala.

- 1385 Non relinquenda haec sunt, sed misere ser-
vanda,
In uno aliquo me adiuves, Thesen, miseri
canis
Ad deductionem in Argos me comitare,
Ne, solus si essem, aliquid ob dolorem pro
filiis patiar¹⁷).
- O terra Cadmi et universus populus Thebanus,
1390 Tondemini, simul lugete, ite ad sepulturam
Liberorum, omnes uno sermone lugete
Mortuos et me: omnes perimus,
Percussi una misera calamitate Iunonia¹⁸).
- Thes.* Surge, o miser, satis est lachrymarum.
- 1395 *Herc.* Non possum; nam artus mei obri-
guerunt.
Thes. Quia robustos etiam deiciunt calamitates.
Herc. Heu.
Utinam fiam hic saxum immemor malorum.
Thes. Cessa, da manum amico ministro.
Herc. Verum ne sanguinem abstergam vesti-
bus tuis.
- 1400 *Thes.* Absterge, ne parcas, non recuso.
Herc. Orbatus liberis, ut habeam te loco filii
mei.
Thes. Da collo tuam manum; ego te ducam.
Herc. Par hoc amicorum; sed alter infelix.
O senex, talem virum amicum habere oportet.

17) patiar] sic Ed. 1558.; Ed. 1562. corrupte: patiar.

18) O liberi — Iunonia. (vs. 1367—1393.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

O filii, qui procreavit et genuit vos pater,
Perdidit, neque frumini meis bonis,
Quae ego praeparabam ex laboribus per vim,
Bonam gloriam patris, vobis stragem honestam;
Teque non pari ratione, o misera, perdidit:
Quemadmodum tu meum coniugium servasti bona fide,
Longas exhaustiens domi difficultates rei domesticae.
Hei mihi ob uxorem, et liberos; eheu vero propter me,
Quam misere factum? et disingor
A liberis, uxoreque; o amarae osculorum
Iucunditates, tristesque horum armorum societates
Nescio enim, utrum habeam haec, an dimittam.
Quae lateribus meis allidentia, dicent haec:
Nobiscum liberos interfecisti, et uxorem; nos habes
Parricidas tuo, stamen [*pro*: tuos, tamen] ego ista
brachii
Feram? quid ducturus? sed nudatus armis,
Cum quibus pulcherrima feci per Graeciam,
Inimicis me ipsum exponens, turpiter moriar?
Non relinquenda haec, misere autem servanda.
Unum me quiddam, Thesen, adiuves, infelicis canis
Deductionem Argos una statue prolectus,
Ex dolore quid liberorum ne pabar, cum solus fuero.
O terra Cadmi, omnisque Thebanus populus,
Tondemini, colugete, ite ad sepulturam
Filiorum; omnes vero uno ore lamentamini
Cadaveraque, et me, omnes perimus,
Iunonia percussi misera fortuna.

1405 *Am.* Nempe patria, quae procreavit hunc, bonos procreat.

Herc. Theseu, veritas me iterum, ut videam liberos.

Thes. Quasi facilius futurus sis, habens hoc solatium.

Herc. Cupio; volo applicari ad pectus patris.

Am. Ecce haec, o fili; curas meum amorem.

1410 Itane malorum tuorum non amplius memor es?¹⁹⁾

Herc. Omnia illa minora his mala perpessus sum.

*Am.*²⁰⁾ Videbit aliquis te effeminatum esse, et non laudabit.

Herc. Vivo tibi abiectus; sed spero me promoturum esse.

*Am.*²⁰⁾ Ubi nam est valde inclytus ille Hercules?

1415 *Herc.* Qualis tu esses, si in tantis malis esses?

*Am.*²⁰⁾ Quod ad audaciam, vir essem quocunque inferior.

Herc. Quomodo igitur adhuc dicis me malis fractum esse?

*Am.*²⁰⁾ Procede. *Herc.* Vale, o senex.

Am. Et tu, fili mi²¹⁾.

19) Itane—memor es?] hic vs. in Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551.) *Amphitryonis* est; in Editt. recent. autem *Thesei*.

20) *Am.*] sic Editt. 1558., 1562. (= Ed. Basil. 1551.); in Editt. recent. hi vs. 1412. 1414. 1416. et prior pars vs. 1418. „Procede.” *Thesei* sunt.

21) *Thes.* Surge — fili mi. (vs. 1394—1418.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Thes. Surge, o infelix, lacrymarum sat est.

Herc. Nequeo; artus enim riguerunt mei.

Thes. „Etiam fortes debilitant fortunae.

Herc. Eheu.

Hoc loco utinam stam petra immemor malorum.

Thes. Desine, da vero manum ministro amico.

Herc. Verum sanguinem ne tuis abstergam vestibus.

Thes. Absterge, parce nihil, non refugio.

Herc. Filiis privatus, filii iustar habeo te mei.

Herc. Sepelito, ut dixi, liberos.

Am. Sed quis me, fili?

1420 *Herc.* Ego. *Am.* Quando veniens?

Herc. Ubi sepelieris liberos.

Am. Quomodo? *Herc.* Athenas accersam a Thebis.

Verum manda terrae liberos male tractatos.

Nos vero, qui perdidimus domum dedecore,

Sequemur perditae appendices Theseum.

1425 „Quicumque divitias aut potentiam magis quam amicos

„Bonos habere cupit, male sentit.

Chor. Imus miserabiles et lugentes,

Amissis maximis amicis²²⁾.

Thes. Da cervici tuam manum, ducam vero ego.

Herc. Par amicorum, sed alter infelix.

„O senex, huiusmodi amicum convenit parasse.

Am. „Quae enim genuit hunc patria, felix est in sobole.

Herc. O Theseu, retro me converte, ut videam filios.

Thes. Quod si quid iucundum hoc habet, facile erit.

Herc. Desidero; patris quidem pectora applicari mihi volo.

Am. Ecce ista, o fili; mihi enim studeo grata.

Sic malorum tuorum non amplius memoriam habes?

Herc. Omnia minora illa istis patior mala.

Am. Adspiciet aliquis mollem existentem, neque laudaberis.

Herc. Vivo tibi humilis, sed amplecti volo.

Am. Valde inclytus Hercules ubi ille est?

Herc. Tu qualisnam esses intra in malis existens?

Am. Certe contra propositum quavis re vincitur homo.

Herc. Qui igitur dicis, quod vincor malis?

Am. Procede. *Herc.* Vale, o senex.

Am. Et tu mihi, fili.

22) *Herc.* Sepelito — amicis. (vs. 1419 — 1428.)] sic Ed. 1562.; Ed. 1558.:

Herc. Sepelito, uti dixi, filios.

Am. Sed me quis sepeliet, fili?

Herc. Ego. *Am.* Quando veniens?

Herc. Ubi sepelieris tu filios.

Am. Quomodo? *Herc.* Athenas accersam a Thebis.

Sed manda filios non asportabiles terrae.

Nos vero, qui perdidimus vitis domum,

Thesea perditae sequemur, veluti scapha.

Quicumque divitias, aut potentiam potius quam amicos

Bonos possidere cupit, male sentit.

Chor. Imus miserabiles et luctuosi,

Optimos amicos qui amisimus.

LXXIII. PHIL. MEL. ARGUMENTUM ET SCHOLIA IN ARISTOPHANIS NUBES.

A tragoediis ad comodias progredientes primum Melanthonis argumentum et scholia in Aristophanis Nubes afferimus, quae cum huius comoediae textu graeco bis prodierunt in hisce editionibus:

Aristophanis Poetae Comici Nubes. Vuittembergae (Hic index figuris xylograph. cinctus est). — (In fine sub Lottheri insigni, scil. cruce a serpente circumplicata:) *Wittembergae, apud Melchiorum Lottherum iuniorem, Anno M. D. XXI. 4. 9* plagg. litt. A—I sign., 36 foll. non num. (fol. A 1^b—2^a Melanthonis epistola nuncupatoria ad Nicol. Amsdorffum a. 1520. scripta, subiuncto argumento Nubium Aristoph.; fol. A 2^b—13^b *Ἀριστοφάνου Νεφέλαι* graece cum 51 scholiis marginalibus Melanthonis; fol. I 4^a Clausula typogr.; ult. pag. vac. *).

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΟΥΣ ΕΥΤΡΑΠΕΛΩΤΑΤΟΥ ΚΩΜΙΚΟΥ Νεφέλαι καὶ Πλοῦτος. Aristophanis Comici facetissimi, Nubes ac Plutus, comoediae, ut elegantissimae, ita sane doctissimae, Phil. Mel. Scholijs breuissimis adnotatae, Graecique sermonis Studiosis utilissimae. Haganoae, per Iohannem Secerij. Anno M. D. XXVIII. Mense Iunio. — (In fine:) *Haganoae, ex officina Iohannis Secerij. Anno M. D. XXVIII.* (infra haec Insigne typogr.: Iani caput bifrons). 4. 14 plagg. litt. A—O sign., 56 foll. non num. (fol. A 1^b—2^a Melanthonis epist. nuncup. ad Nicol. Amsdorffum, cum argumento Nubium deinceps addito; fol. A 2^b—H 4^a *Ἀριστοφάνου Νεφέλαι* graece cum 51 scholiis marginalibus Mel.; fol. H 4^b—O 3^a *Ἀριστοφάνου Πλοῦτος* graece (sine scholl. marg., et argum.); fol. O 3^b Clausula typogr. cum insigni; ult. fol. album. **).

Epistolam nuncupatoriam in his Editt. contextui graeco a Melanthon praemissam h. l. omittimus, quod iam inter eius epistolas anni 1520. recusa est in huius Corp. Reform. Vol. I. p. 273—275., a cuius verbis autem hae Editt. in his locis discrepant: p. 273. in inscriptione epistolae, Corp.: Amsdorffo; Editt. 1521., 1528. Amsdorffo — ibid. lin. 1. ipsius epistolae, Corp.: Quoties veterum studia animo reputo; Editt. 1521., 1528. Quoties animo veterum studia repeto — p. 275. Corp. et Ed. 1521. Vuittembergae. Anno M. D. XX.; Ed. 1528. Vuittembergae (anno omisso). ***).

*) Hanc Ed., quae in Bibl. acad. Halensi, magniducali Wimar. et senat. Norimb. est, descripsit Strobilius in libro suo: *Neue Beytr. zur Litt. bes. des XVI. Jahrh. Tom. II. p. 220—223.*; breviter eam afferunt Fabricius in *Biblioth. Graeca. Ed. IV. cur. Harles. Vol. II. p. 390.*, Schweiger: *Handb. d. class. Bibliogr. P. I. p. 47.* et Hoffmannus in *Lex. bibliogr. Tom. I. p. 275.* qui autem eo errat, quod hanc editionem praeter contextum graecum notasque etiam versionem latinam continere iudicat. Haec enim eius titulo adscripta: „Hanc, contextum graecum versionemque latinam nonnullis adiectis notis continentem, editionem Nic. Amsdorffo dedicavit Ph. Melancthon.“

**) Haec Ed., quam ex *Biblioth. acad. Gotting.* in manibus habeo. affertur a Strobilio l. l. p. 223 sq., Fabricio l. l. p. 388., Schweigero l. l. p. 48. et Hoffmanno l. l. p. 273. — Altera huius Editionis comoedia, *Plutus*, ex ea recusa est Parisiis, sic inscripta: *Aristophanis Plutus ex editione Melancthonis. Parisiis 1585. 4.*, vide Fabricium l. l. p. 39. et Hoffmannum l. l. p. 277.

***) Hanc epistolam nuncup. Melanthonis etiam Strobilius in harum Editt. descriptione l. l. p. 220—223. recudendam curavit.

IN ARISTOPHANIS NUBES ARGUMENTUM ET SCHOLIA

PHILIPPI MELANTHONIS.

1. Argumentum.

Adulescens quidam rem paternam in eque-
stria certamina prodegerat. Pater obacratu-
s, quo, si quando in ius vocaretur, eluderet credi-
tores, ludum Socratis petit discendarum argutia-
rum gratia, quibus malam causam tueretur, et
ex peiore causa, ut ille ait, meliorem faceret.
Ibi cum sene Socrates multa de nubibus, de Diis,
deque aliis argumentis philosophicis nugatur.
Postremo, cum is aliquamdiu tum aetatis, tum
ingenii vitio frustra in scholis versatus esset,
filium tradit docendum Socrati. Didicit adu-
lescens Socratica ita, ut posthac et patrem ex-
agitaret. Quare irritatus pater, Socratis ludum
diripit et incendit.

2. Scholia.

Vers. 2.¹⁾ Ω Ζεῦ βασιλεῦ etc.] Parascue
fabulae: Senem Strepsiadem somno defraudat
acris alieni cura.

vs. 19. κᾶκιστε²⁾ τὸ γραμματεῖον etc.] Re-
cognoscit senex acris alieni tabulas.

vs. 42 [41]. εἶθ' ὠφελ' ἢ προμνήστρι' etc.]
Deplorat sortem suam, quod urbanam, ipse ruri
alitus, et sumptuosam uxorem duxerit, e qua
filium susceperit omnia prodigenter in urbana
spectacula.

vs. 75 [76]. νῦν οὖν ὄλην — ὁδοῦ etc.] In-
venit senex rationem, qua ad frugem revocet
filium, et rei consulat periclitanti, nempe si phi-
losophetur³⁾.

vs. 88 [89]. ἐκστρεφον ὡς τάχιστα etc.] Ex-
citatur adulescens.

vs. 94 [95]. ψυχῶν σοφῶν — φροντιστή-
ριον] Philosophorum schola⁴⁾.

vs. 112 [113]. εἶναι παρ' αὐτοῖς φασίν' etc.]
Philosophorum professio.

vss. 127 [128] sq. διδάξομαι — φροντιστή-
ριον.] Senex ipse scholas petit⁵⁾.

vs. 145 [146]. ψύλλαν, ὀπόσους ἄλλοιτο
etc.] Pulicis passum metitur Socrates.

vs. 157 [158] sq. τὰς ἐμπίδας κατὰ τὸ
στόμ' ἄδειν etc.] De culicis crepitu.

vs. 171 [172]. ζητοῦντος⁶⁾ αὐτοῦ τῆς σελή-
νης τὰς ὁδοὺς] Linnæ viam contemplatur.

vss. 188 [189] sq. βολβούς ἄρα ζητοῦσι.]
Bulbos quaerunt⁷⁾. Adagium.

vss. 201 [202] sqq. ἀστρονομία μὲν αὐτῆ.
etc.] Artes recensentur.

vs. 238 [239]. ἵνα με διδάξης etc.] Recipi-
tur senex in ludum docendus.

vs. 265 [266]. σεμναί τε θεαί, Νεφέλαι etc.]
Socratis precatio ad Nubes.

vss. 298 sqq. Παρθένοι ὀμβροφόροι, ἔλθω-
μεν etc.] Nubes aiunt se descensuras Athenas ad
sacrificia.

vss. 314 [313] sq. πρὸς τοῦ Λιδος, ἀντιβολᾶ
σε etc.] Admiratur Strepsiades descendentes Nu-
bes, rogans Socratem, quatenus haec tales sint
deae⁸⁾.

vss. 341 [340] sqq. εἴπερ Νεφέλαι γ' εἰσὶν
ἀληθῶς etc.] Nubes varias formas induunt⁹⁾.

vss. 346 [345] sqq. ἤδη ποτ' ἀναβλέψας εἰ-
δες νεφέλην etc.] Nubes praedonem signantes lupi
figuram induunt; cervi, eum fugacem signant;
mulieris, cum mollem notant¹⁰⁾.

vs. 367 [366]. οὐδ' ἔστι Ζεὺς.] Nihil esse
Iovem.

vss. 368 [367] sqq. ἀλλὰ τίς ἔει;¹¹⁾ etc.]
Unde pluviae, tonitrua, venti etc.¹²⁾.

1) Versuum numeros, quibus Editiones 1521., 1528, ca-
rent, ex Ed. Brunck. (Argentor. 1781—83. 8.) adscripsi,
iisque Editionis Bekker. (Londin. 1828 sqq. 8.) numeros,
ubi diversi sunt, uncinis inclusos adieci. — Versuum
autem numeros, quos in his annotationibus textui subiunctis
afferam, ex sola Ed. Brunck. adscribam.

2) κᾶκιστε] sic Ed. Bekk.; Editt. 1521., 1528., Brunck.
κᾶκιστε.

3) Hoc scholion in Editt. 1521., 1528. versibus 79 sqq. in
margine est appositum.

4) In Editt. 1521., 1528. hoc scholion versui 96. adscri-
ptum est.

5) In iisd. Editt. haec annotatio in marg. iuxta v. 124. te-
gitur.

6) ζητοῦντος] sic Editt. 1528. et recentt.; Ed. 1521. ζητοῦντες.

7) quaerunt] Ed. 1521. querunt.

8) Hoc scholion in Editt. 1521., 1528. versibus 316 sq. in
marg. est appositum.

9) Haec annotatio in iisd. Editt. versibus 343 sq. in marg.
adscripta est.

10) Hoc scholion ibid. iuxta vss. 350 sqq. in marg. legitur.

11) ἔει;] sic Editt. recentt.; Editt. 1521., 1528. εἰ;

12) Hoc scholion in Editt. 1521., 1528. versibus 373 sq. in
marg. est adiectum.

vs. 394 [393]. βροντή] Tonitruum.

vs. 395 [394]. ὁ χειρῶνός — λάμπων πυρὶ]

Fulmen.

vss. 414 [413] sqq. εἰ μνήμων εἶ καὶ φροντιστής etc.] Qualem oporteat esse, qui initiatur philosophiae.

vss. 437 [436] sq. ἡ γὰρ ἀνάγκη με πιέζει, διὰ τοὺς ἵππους etc.] Qua necessitate adactus senex venerit in ludum.

vs. 459 [458]. ταῦτα μαθὼν παρ' ἐμοῦ] Socrates¹³⁾ se docturum pollicetur.

vss. 483 [475] sq. δύο τρόπω, γῆ τὸν Δία. etc.] Senis memoria.

vss. 486 [478] sqq. ἔνεστι δὴτά σοι λέγειν etc.] Laudat ingenii acrimoniam Socrates.

vs. 492 [484] sq. ἀνθρώπος ἀμαθῆς οὐτοσὶ etc.] Indignatur Socrates adversus ruditatem senis.

vss. 518 [510] sqq. ὦ θεώμενοι, κατερωῶ etc.] Poetae ad spectatores pro se concio.

vss. 575 [566] sqq. ὦ σοφώταται θεαταὶ, etc.] Indignantur Nubes sibi non sacrificari.

vss. 639 [629] sqq. περὶ τῶν μέτρων etc.] Docetur senex.

vs. 648 [638]. τί δέ μ' ὠφελήσουσ' οἱ θυθμοὶ etc.] Indignatur senex praeponi sibi discenda, quae ad rem suam non faciant¹⁴⁾.

vss. 670 [660] sqq. ἰδοὺ μάλ' αὐθις τοῦθ' ἕτερον· etc.] Discreptatio de nominum generibus.

vss. 749 [739] sqq. γυναῖκα φαρμακίδ' εἰ πριάμενος etc.] Locus. Strepsiadis commentum, quo possint eludi creditores, si conducta venefica lunam coelo deducat, ne scilicet iuxta lunae cursum persolvendi foeneris tempus veniat.

vss. 794 [784] sqq. ἡμεῖς μὲν, ὦ πρεσβῦτα, etc.] Suadent Nubes, ut tradat senex filium Socrati erudiendum¹⁵⁾.

vss. 816 [806] sqq. ὦ δαιμόνιε, τί χροῖμα πάσχεις etc.] Deprehendit philosophantem patrem filius.

vs. 829 [819]. αἰβοῖ, τί ληρεῖς;] Obiurgat patrem filius, quod philosophetur.

vs. 877 [867]. ἀμέλει, δίδασκε·] Tradit filium senex docendum.

vss. 889 [879] sqq. χάριτι δειροῖ etc.] Contentio iustae¹⁶⁾ et iniustae actionis¹⁷⁾.

vss. 961 [948] sqq. λέξω τοίνυν τὴν ἀρχαίαν παιδείαν etc.] Iusta causa commemorat priscos mores¹⁸⁾.

vss. 1055 [1038] sqq. εἶτ' ἐν ἀγορᾷ τὴν διατριβὴν etc.] Pulchris argumentis probatur dandam Sophistis operam.

vs. 1167 [1150]. ὄδ' ἐξεῖνος ἀνήρ·] Reducitur ad patrem Phidippides a Socrate¹⁹⁾.

vss. 1179 [1161] sqq. ἔνη γὰρ ἐστὶ καὶ νέα etc.] Argutiae Phidippidae de die foeneris persolvendi.

vss. 1232 [1213] sqq. καὶ ταῦτ' ἐθελήσεις ἀπομύσαι etc.] Periurium Strepsiadae.

vss. 1274 [1256] sqq. λιρωῶ, τὰ χροῖματ' ἀπολαβεῖν etc.] Contentio Strepsiadae et foeneratoris.

vss. 1321 [1303] sqq. Ἰοὺν, ἰού· ὦ γείτονες etc.] Patrem Phidippides verberat²⁰⁾.

vss. 1353 [1335] sqq. καὶ μὴν ὕθην γε πρῶτον etc.] Contentio Strepsiadae et Phidippidae filii in convivio²¹⁾.

vss. 1409 [1391] sqq. καὶ πρῶτ' ἐρήσομαι σε τουτί· etc.] Phidippidae et Strepsiadae patris contentio²²⁾.

vss. 1484 [1467] sqq. ἀλλ' ὡς τάχιστ' ἐμπιπρόναι etc.] Consilium senis de oppugnanda et cremanda Socratis schola²³⁾.

vs. 1497 [1480]. οἴμοι, τίς ἡμῶν πυροπολεῖ τὴν οἰκίαν;] Incenditur schola Socratis.

16) iustae] Ed. 1521. iuste.

17) Haec annotatio in Editt. 1521., 1528. ad vs. 892. in marg. invenitur.

18) Haec verba in iisd. Editt. versui 965. adscripta sunt.

19) Hoc scholion in iisd. Editt. versui 1145. in marg. est appositum.

20) Haec verba in iisd. Editt. versui 1329. sunt adscripta.

21) Haec ibid. in marg. ad vs. 1361 sq. leguntur.

22) Haec ibid. versibus 1430 sq. adscripta sunt.

23) Haec annotatio in iisd. Editt. versibus 1479 sqq. in marg. est appositae.

13) Socrates] Illa enim verba graeca in Editt. 1521., 1528. Socratis sunt, in Editt. recent. autem Chori.

14) Hoc scholion in Ed. 1521. versui 652. in marg. est adscriptum.

15) Hoc scholion in Editt. 1521., 1528. versibus 791 sqq. in marg. adiectum est.

LXXIV. PHIL. MEL. INTERPRETATIO DUORUM LOCORUM MENANDRI.

Ab Aristophane ad Menandrum comicum transeuntes duorum eius brevium locorum interpretationem latinam Melanthonis h. l. afferimus:

1. Menandri *Θεοφορουμένης* fragm. v. 16. 17. Ed. Meineke, aliis duobus versibus graecis additis *).

Huius loci interpretatio cum textu graeco invenitur

- a. in Grathusii collectione Epigrammatum Melanthonis fol. L 2^b;
- b. in Vincentii Editione eorum fol. K 5^b, ubi aequae ac apud Grathusium inscripta est: „Ex Menandro.”;
- c. in epistola Mel. ad Vitum Theodorum 15. Sept. 1538. scripta, in huius Corp. Reform. Vol. III. p. 587.; conf. eiusd. Vol. X. p. 553. nr. 147.

2. Menandri *γνωμῶν μονοστίχων* nr. 168. Ed. Meineke **).

Huius versus interpretationem, verbis Graecis praefixis, reperi tantummodo in illa Grathusii collectione Epigramm. Mel. fol. M 8^a.

DUO LOCI EX MENANDRO

PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

1. Fragmentum *Θεοφορουμένης*.
Haec vita gaudet improbis potissimum;
Sed assentator omnium primas tenet,
Vivitque longe iucundissime omnium.
Denique sycophantae proximus est honos¹⁾;
Audire enim calumnias dulce admodum²⁾.

At tertius conceditur locus invidio,
Artes nocendi qui scit astutissime.

2. Sententia singularis.

In quaque servus unus est herus domo.

*) Menandri et Philemonis reliquiae. Edidit Aug. Meineke. Berolini 1823. 8. p. 79., ubi in fragmento fabulae *Θεοφορουμένης* inscriptae, quod servavit Stobaeus CIV. p. 565. Gesu., CVI. p. 442. Grot., v. 16. 17. haec leguntur:

*πράττει δ' ὁ κόλαξ ἄριστα πάντων, δεύτερα
ὁ συκοφάντης, ὁ κακοήθης τρίτα λέγει.*

A Grathusio et Vincentio interpretationi haec graeca sunt praefixa:

*ὁ βίος μάλιστα τοῖς πονηροῖς ἔδεται·
πράττει δ' ὁ κόλαξ ἄριστα πάντων,
δευτέρως ὁ συκοφάντης, ὁ κακοήθης τρίτατος.*

In Melanthonis epistola ad Vitum Theodorum d. 15. Sept. 1538. scripta (Corp. Ref. III. p. 587.), his tribus versibus, in quorum tertio pro *ὁ κακοήθης τρίτατος*. h. l. leguntur: *ὁ δὲ κακοήθης τρίτατος*, additus est hicce quartus:

ὅς μηχανᾶν κάκ' ἔστι τεχνικώτατος.

quem itidem Mel. h. l. interpretatus est. Horum quatuor versuum primus et quartus neque in hoc Menandri fragmento, neque in ullo alio a Meinekio exhibentur.

**) Meineke l. l. p. 319. inter Menandri sententias singulares nr. 168. hanc refert: *Εἷς ἔστι δοῦλος οἰκίης ὁ δεσπότης, ἀ* qua versus graecus a Grathusio interpretationi Mel. praefixus eo tantum differt, quod in eo male *εἷς* pro *εἷς* legitur.

1) honos] sic Grath., Vincent.; Corp. Ref. III. l. l.: locus.

2) dulce admodum.] sic Grath., Vincent.; Corp. Ref. III. l. l.: dulce admodum est.

LXXV. PHIL. MEL. INTERPRETATIO IDYLLII XIX.
THEOCRITI.

A *comoediarum* scriptoribus denique ad *bucolicum* Theocritum progredientes afferimus Melanthonis interpretationem eius idyllii XIX. *Κηριοκλέπτης* (favorum fur) inscripti, quae cum integro huius carminis textu graeco invenitur

- a. in Melanthonis Opp. Basil. Tom. V. p. 336 sq.,
- b. in Secerii farragine Epigramm. Mel.,
- c. in Grathusii collectione eorum fol. L 4^b—5^a,
- d. in Vincentii Ed. eorum fol. K 7^b—8^a,
- e. in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 486. nr. 21.

THEOCRITI *Κηριοκλέπτης*
PHILIPPO MELANTHONE INTERPRETE.

E parvo alveolo furantem mella procacem,
Fixit apis puerum Veneris, digitosque tenellos
Vulnere non uno laceravit, saucia laeso
Intumuitque ¹⁾ manus; verum puer ipse doloris

Impatiens, plodensque solum pernicibus alis
Subvolat ad matrem, digitos monstratque cruentos.
Quantula, ait, volucris mortalia vulnere fecit?
Mater ait ridens: Tantillus, qualia saepe
Vulnere das puer, ac apibus non corpore praestas.

1) Intumuitque] Opp. Basil. l. l. mendo typogr.: Intumitque.

A D D E N D A

ad pag. 124—126.

Melanthonis interpretatio latinae loci Iliados II, 212—220. cum scholio adiuncto non solum in eiusdem Institutionibus Graecae Grammaticae, quae Haganoae 1518. prodierunt, exstat, sed etiam in eius Operum Basileens. (1541.) Tomo V., qui p. 119—171. eandem Grammaticam continet, p. 168—169. invenitur. Huius Editionis verba ab iis, quae supra p. 124—126. in textu exhibuimus, in hisce locis discrepant: pag. 124. lin. 2. interpretationis: inornataque multaue] Opp. Basil.: inornatosque multosque — ibid. lin. 4. scholii: ab iis,] Opp. Basil.: ab his — ibid. lin. 5. eiusd. scholii: propter verba] Opp. Basil. rectius: praeter verba — pag. 125. lin. 2. ἀγωγῆς.] Opp. Basil. recte: ἀγωγῆς? — ibid. lin. 9. ob plerasque causas alias,] Opp. Basil.: ob plerasque causas, — ibid. lin. 24—26. Qui enim ignorat . . . publicis.] Opp. Basil. rectius: Quis enim ignorat . . . publicis? — pag. 126. lin. 15. ἀγεώμετρος] Opp. Basil. aeque ac Ed. 1518. ἀγεώμετρος. — Huic scholio in Opp. Basil. idem Examen adiunctum est, quod in Ed. 1518. illud sequitur, vide p. 126. notam 11.

ad pag. 155—156.

Melanthonis interpretatio et enarratio loci ex hymno Homérico in Hermen etiam in eius Operum Basil. Tomo V. p. 170—171. Grammaticae Graecae huius auctoris additae sunt, ex qua Ed. cognovimus, Editionis 1518. formam corruptam *Tbi*, cuius loco pag. 155. lin. 13. interpretationis scripsimus *Ibi*, non ex hac ortam esse, sed ex *Ubi*, sic enim in Opp. Basil. h. l. legitur. — pag. 156. lin. 3. scholii ex Ed. 1518. exhibuimus: de Artibus *libris* [mend. typogr. pro: *liberis*]; Opp. Basil. recte exhibent: de Artibus *liberalibus* (conf. p. 156. nota 3.).

ad pag. 801—802.

Eadem ratione, qua Melanthonis interpretationi Hecubae et Cyclopi Euripidis, eiusdem auctoris prologi in has tragoedias in fine additi sunt, etiam in Rhesum Euripidis prologus Melanthonis in Prolegomenis p. 291—292. memoratus huius tragoediae interpretationi fuisset subiungendus. Hunc, qui in Viuentii Ed. Epigrammatum Mel. fol. S1^b et in huius Corp. Reform. Vol. X. p. 670. nr. 389. legitur, illic pag. 801—802. omissum h. l. exhibemus:

Prologus in Rhesum Euripidis.

Absolvam regis Mysorum tristia fata,
 Qui fertur Musa de genitrice satus.
 O utinam Musis caros hoc tempore haberet,
 Et Rhesi similes Mysia terra duces.
 Pannonias Rhesus pacavit vindice dextra,
 Et socio praesens tunc tulit Hector opem.
 Nunc utinam mittant Rhesum, nunc Hectora Divi,
 Qui saevos Turcas inde fugare queant.
 Cum sola summo paulum deflexerit axe,
 Primaque cum coelo labitur hora, legam.

**RELIQUAE PHILIPPI MELANTHONIS INTERPRETATIONES
ET ENARRATIONES AUCTORUM CLASSICORUM,
CETERAQUE EIUS OPERA PHILOLOGICA**

IN VOLUMINE DECIMO NONO SEQUENTUR.

HALIS

TYPIS EXPRESSUM GEBAUERIO - SCHWETSCHKIANIS.

